

MEKTÛBÂT TERCEMESİ

mütercim.

H.Hilmi IŞIK

IŞIK
KITABEVİ

**Collection of Prof. Muhammad Iqbal Mujaddidi
Preserved in Punjab University Library.**

پروفیسر محمد اقبال مجددی کا مجموعہ
پنجاب یونیورسٹی لائبریری میں محفوظ شدہ

YENİ MEKTÛBÂT TERCEMESİ

Y A Z A N :

Âriflerin ışığı, Velilerin önderi, Şeri'atin bekçisi
ve Müslimânların sığınağı

İMÂM-I RABBÂNÎ

AHMED-İ FÂRÛKÎ SERHENDÎ

Terceme eden :
HÜSEYN HİLMİ İŞİK

Beşinci Baskı

İŞİK KİTÂBEVİ
Dârüşşefaka Cad. No: 72
P.K. 35 Telefon: 21 82 27
Fatih - İSTANBUL

1 9 7 5

137085

YENİ MEKTÛBÂT TERCEMESİ

ÖNSÖZ

**İşte budur, miftâh-ı genc-i kadim:
Bismillâhirrahmânirrahim.**

(Mektûbât Tercemesi) kitabını yazmağa E'üzü ve Besmele okuyarak başladım. Allahü teâlâ, dünyâda bütün insanlara acıyor. Fâideli şeyleri yaratıp, dostu ve düşmanı ayırmadan, herkese gönderiyor. Ahiretde, Cehennem gitmesi gereken mü'minlerden dilediğine ihsân ederek, onları afv edecek, Cennete kavuşturacaktır. Her canlıyı yaratan, her varı, her ân varlıkta durduran, hepsini korku ve dehşet-den koruyan yalnız O'dur. Böyle yüce bir Allahın şerefli ismine sığınarak, bu kitâbı yazmağa başlıyorum.

Allahü teâlâya hamd olsun! Peygamberlerin en üstününe ve onun tenzihâtı ve ona Eshâb olmakla şereflenmişlerin hepsine selâmlar ve hayırlı duâlar olsun!

Târih boyunca, imânlılar ile imânsızlar çarpışmakta, kuvvetli, çâhlikan olan taraf, gâlib ve hâkim olmakta, inançlarını, düşüncelerini yaymaktadır. Bu çarpışma, harb vâsıtaları ile, dögüşerek olduğu gibi, propaganda ile, neşr yolu ile de yapılmaktadır. Şimdi, ikinci savaş bütün hızı ve kuvveti ile hergün devam etmektedir. İmânsızlar, alçakça ve açıkça iftirâ ettikleri gibi, müslimân şekline girerek, din adamı görünerek, islâmiyeti içerden yıkmaya da çalışıyorlar. Kitablı ve imânsız bu kâfirlerin, plânlı olarak hazırladıkları uydurma ders kitapları, radyo neşriyyâtı ve sinema filmleri bir yandan, câhil ve münâfık kimselerin, dünyâlık ele geçirmek için, ortaya çıkardıkları bozuk yazıları ve sözleri de bir yandan, dini, imanı yok etmektedir. Bu ma'nevî yıkıntıyı durdurabilmek için, Ehl-i sünnet âlimlerinin doğru bilgilerini yaymaktan başka kurtuluş yolu yoktur. Bunun için, yıllarca çalışarak, o büyük âlimlerin kitâblarını inceledim. Sonsuz ölüme sürükleyici kalb hastalıklarının ilâcı olan, kıymetli yazıları toplamağa ve terceme etmeğe uğraş-dım. Cenâb-ı Hakkın yardımı ve ihsânı ile, birkaç kitâb hâsıl oldu ve basıldı.

Resûlullahın vefâtından bin sene sonra da, islâm düşmanları dine, imâna insafsızca saldırmışlardı. Allahü teâlâ, Hindistân'da, İmâm-ı Rabbânî Ahmed-i Fârûkî Serhendî «kuddise sirruh» hazretlerini yaratarak, o korkunç akıntıyı, bunun çalışmaları ile durdurmuşdu. Bu yüce imâmın mektûbları, kitâbları, insanları gafletten uyandırdı. Dünyaya ışık saldı. Çeşidli memleketlere göndermiş olduğu mektûblarından beşyüzotuzaltı mektûbu, üç cild hâlinde toplanarak (MEKTÛBÂT) kitâbı meydana gelmiştir. Hicrî ondördüncü asrın müceddidi, zâhîrî bilgilerin müte-hassısı ve kalb ma'rifetlerinin hazinesi olan büyük âlim, velî-yî kâmil seyîd (Abdülhakîm-i Arvâsî) hazretleri (Allahın kitâbından ve Resûlullahın hadislerinden sonra, islâm kitâblarının en üstünü, en fâidelisi, Mektûbât kitâbıdır) buyurdu. Bu kitâbdaki mektûbların birkaçı arabi, geri kalanların hepsi fârisîdir. 1392 [m. 1972]

senesinde, Pâkistân'da, Karaşî'de (Edeb Menzîl, Saîd Kompanî) de gulâm Mustafâ han tarafından, üç cildi iki kitâb hâlinde ve hâşiyesinde açıklamalar olarak, gâyet okunaklı ve nefis basılmıştır. Muhammed Murâd-î Kazânî Mekki tarafından binüçyüzlük [1302] yılında arabîye terceme edilerek (Dürer-ül-meknûnât) adı verilmiş, [1316] da, Mekke-i mükerremede Mirîyye matba'asında basılmıştır. 1382 [m. 1963] de, İstanbolda da basılmıştır. Müstekimzâde Süleymân efendi tarafından türkçeye terceme edilip, [1277] hicrî yılında taşbasması yapılmıştır.

Bugün kitâbli ve kitâbsız bütün islâm düşmanları ve müslimân ismini taşıyan câhil ve sapıklar, (Ehl-i sünnet) âlimlerinin kitâblarına çamur atmağa, bu doğru yolun bilgilerini çürütmeğe, yok etmeğe saldırıyorlar. Temiz gençleri, şehid evlâdlarını bu alçakça, kudurmuşca saldırılardan korumak, onlara se'âdet ve kurtuluş yolunu göstermek için, (Mektûbât) kitâbını, fârisiden bugünkü türkçeye terceme etmeğe kalkıştım. Ehl-i sünnet bilgilerini ve çok ince ve derin yazılmış olan tesavvuf ma'rifetlerini gücüm yetdiği kadar kolay anlaşılacak açık kelimelerle yazmağa uğraşdım. Ba'zı yerleri iyi açıklayabilmek için, başka kaynaklardan eklemeler yaptım. Bu eklemeleri bir köşeli parantez [ ] içine yazarak, (Mektûbât)'dan ayrı olduklarını belli etdim. Aylarca geceli gündüzlü çalışarak, birinci cilddeki üçyüzonüç mektûbun tercemesi 1 Zilhicce 1387 ve 1 Mart 1968 Cum'a günü temâm oldu. Birinci baskısı 1968 senesinde yapılarak, kıymetli gençlerin istifâdelerine sunuldu. İkinci cildde bulunan doksandokuz mektûbdan kırkdokuz adedi, ve üçüncü cildinden kırkiki mektûbu, (Se'âdet-i ebediyye) kitâbında okuyabilirsiniz.

İmam-ı Rabbânî hazretlerinin üstün hâlleri ve kerâmetleri (Se'âdet-i ebediyye) ve (Eshûb-ı kirâm) kitaplarımda uzun yazılıdır.

Allahü teâlâ, bütün insanları, imâm-ı Rabbânî hazretlerinin yazılarından ve rûhâniyyetinden feyz alarak, küfrden ve sapık İnanışlardan korusun! (Ehl-i sünnet) âlimlerinin, Resûlullahdan alarak bizlere ulaştırdıkları, biricik kurtuluş yoluna kavuşdursun! Âmin.

26 Eylül 1975 Cum'a

20 Ramezân-ül-mubârek 1395

Sa'id efendi oğlu
Kimyâ Yüksek Mühendisi ve Eczâcî
Emekli öğretmen Albay
Hüseyin Hilmi Işık

MEKTÜBÂT-I İMÂM-İ RABBÂNİ

BİRİNCİ CİLD

Âlemlerin rabbi olan Allahü teâlâya hamd olsun. Rabbimizin sevgi ve beğeneceği şekilde ve bütün mahlûkların yaptıkları hamd ve şükürlerin katlarından daha çok hamd olsun. Onun âlemlere rahmet olarak gönderdiği en sevgili kulu Muhammed Mustafâya salât ve selâm olsun. Onun mubârek ismini söyleyenlerin her söyleyişinde ve gâflet uyuması dalarak ismini söylemeyenlerin sayısınca ve ona lâyık ve yakışık düâlar ve selâmlar olsun ve onun günâhsız, her dürlü aybdan, kusurdan uzak. Aline ve Eshâbına da düâlar ve selâmlar olsun!

Bu kitâb, hakîkî âlimlerin gavsî, âriflerin kutbu, vilâyet-i Muhammediyyenin burhânı, ya'nî senedi, şerî'at-i Mustafaviyyenin hücceti, ya'nî senedi, şeyh-ul-islâm, müslimânların büyük âlimi ve Evliyânın önderi (İmâm-ı Rabbânî müceddid-i elf-i sâni AHMED-İ FÂRUKİ Nakşibendî) sellemehullahü sübhânehü ve ebkâhü hazretlerinin (MEKTÜBÂT) adındaki kitâbının birinci cildidir. Bu cildde üçyüzonüç mektûb vardır. Bu mektûbları, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin hizmetinde ve sohbetinde bulunarak ilm ve ma'rifet sâhibi olan yâr Muhammed-ül Cedid-i Bedahşî Talkanî «kuddise sirruh» hazretleri toplamıştır. Hak teâlânın rızasına kavuşmak isteyenlere fâideli olmak için bu kitâbı vücûde getirmiştir. Allahü teâlâdan ismet ve tevfiik dileriz, ya'nî bizleri ayblardan, günâhlardan korumasını ve ilerlememiz, yükselmemiz için yardım etmesini dileriz.

1

BİRİNCİ MEKTÜB

Bu mektûb kendi mürşidi, Evliyânın büyüğü, kalb ilmlerinin müte-hassısı (Bâki-billâh) hazretlerine yazılmıştır. İsm-i zâhire bağı olan hâleri ve Arşın üstündeki makâmlara yükselmeyi ve Cennetin derecelerini ve ba'zı Evliyânın mertebelerini bildirmektedir :

Kâmil ve herkesi kemâle kavuşduran, vilâyet derecelerine ulaşmış, nihâyeti başlangıca yerleşdirmiş olan yolda gidenlerin önderi, Allahü teâlânın beğendiği dînin kuvvetlendiricisi, şeyhimiz ve imâmımız şeyh Muhammed Bâkî Nakşibendî ve Ahrârî «kaddesallahü teâlâ sirrehül akdes ve bellegahüillahü sübhânehü ilâ aksâ mâ yetemennâhü» hazretlerine, kölelerinin en aşağısı olan Ahmedden en yüksek makâma dilekcedir. Kıymetli emrlerinize uyarak bu mektûbu yüzümün karası ile yazıyorum. Dağınık, bozuk olan hâllerimi titriyerek arz ediyorum. Bu yolda ilerlerken, Allahü teâlânın zâhir ismi o kadar çok tecellî etdi ki, her şeyde ayrı ayrı göründü. Hattâ nisâ şeklinde, onların organları hâlinde ayrı ayrı zâhir oldu. Bu tâifeye o kadar bağlandım ki, nasıl bildireyim, kendimi tutamıyordum. Onların şeklindeki zuhûr başka hiçbir şeyde yokdu. Alem-i emrdeki latîfelerin hâlleri ve acâib güzellikler bu şekilde görüldüğü kadar başka hiçbir şeyde görülüyordu. Onların yanında eriyordum. Yanıp kül oluyordum. Bunun gibi her yiyecekde, her içecekde ve her cismde ayrı ayrı tecellîler oldu. Lezzetli yemeklerde olan letâfet ve güzellik başka şeylerde yokdu. Tatlı şerbetler de, tatlı olmayanlardan böyle başka idi. Kısaca her tatlı şeyde başka başka kemâl vardı. Bu tecellînin incelikleri, yazmakla bildirilemez. Yüksek hizmetinizde bulunmakla şeref lenmiş olsaydım, belki bildirmek nasîb olurdu. Bu tecellîlerin hepsi karşısında, yalnız (Refîk-ı a'lâ) yı istiyordum. Bu tecellîlere bakmamağa çalışıyordum, fekat kendimi tutamıyordum. Birdenbire, bu tecellîlerin, o zemansız, mekânsız, hiçbirşeye benzemeyen varlığa bağlılığı değiştirmedigini anladım. Bâtın, ya'nî kalb ve rûh, hep ona bağlı idi. Zâhire hiç bakmıyordu. Zâhirde bu bağlılık yokdu. Zâhir, bu tecellîlerle şeref lenmişti. Bâtının gözü bu tecellîlere hiç kaymıyordu. Bunları bilmekten, görmekten yüz çevirmişdi. Zâhir, çokluğa ve iki varlığa bağlı olduğundan, bu tecellîlere uygun idi.

Bir zaman sonra, bu tecellîler görünmez oldu. Bâtının şaşkınlığı ve bilgisizliği yine vardı. Tecellîler yok oldu. Bundan sonra, (FENÂ) hâsil oldu. Te'ayyün geri geldikten sonra hâsil olan Te'ayyün-i ilmî, bu fenâda yok oldu, bundan hiçbir şey kalmadı. Bu zaman islâm-i hakîkî başlamağa ve şirk-i hafînin alâmetleri yok olmağa başladı. İbâdetleri kusurlu ve niyyetleri bozuk görmek ve kulluk ve yokluk alâmetleri görünmeğe başladı. Allahü teâlâ, yüksek teveccühlerinizin ve merhametinizin bereketi ile kulluk ne demek olduğunu bildiriyor. Arşın üstüne yükselmek çok oluyor. Bunlardan birinci çıkışda, uzun yolculuktan sonra, Arşın üstüne yükselince, Cennet yukardan kuş bakışı göründü. Bildiklerimden birkaçının Cennetdeki makâmalarını görmek istedim. Dikkat etdim. Göründüler; makâmaların sâhiblerini de o makâmlarda gördüm. Derece leri, yerleri, şevkleri ve zevkleri başka başka idi. Başka bir yükselişde büyüklerimizin ve Ehl-i beyt imâmlarının ve Hulefâ-i Râşidînin ve Resû-

hullah «sallallahü aleyhi ve sellem» hazretlerinin ve başka peygamberlerin makâmları ayrı ayrı göründü. Meleklerin yükseklerinin makâmları, Arşın üstünde göründü. Arşın üstünde o kadar yükseldiler ki, yeryüzünde Arşa kadar veyâ bundan biraz dahâ az, ya'nî Hâce Nakşibend «kaddesallahü teâlâ sirrahül akdes» hazretlerinin makâmına olan uzaklık kadar ilerletdiler. Nakşibend hazretlerinin makâmının üstünde, büyüklerden birkaçının makâmı vardı. Bu makâmın az üstünde Ma'rûf-i Kerhî ve Şeyh Ebû Sa'îd-i Harrâz'ın makâmı vardı. Başka büyüklerin makâmları, bu makâmlardan biraz aşağıda ve bir çoğu bu makâmda idiler. Şeyh Alâuddevle ve Şeyh Necmeddin-i Kübrâ aşağıda idi. Ehl-i beyt mümenları bu makâmın üstünde idi. Bunların üstünde, dört halifenin «ridvânullahi teâlâ aleyhim ecma'in» makâmları vardı. Peygamberlerin «alâ nebiyyinâ ve aleyhimüssalâtü vesselâm» makâmları, o serverin «sallallahü aleyhi ve sellem» makâmının bir yanında idi. Meleklerin büyüklerinin «salvâtüllahi ve selâmühü alâ nebiyyinâ ve aleyhim ecmain» makâmları, bu makâmın öte yanında ve bu makâmdan ayrı idiler. O Serverin makâmı, bütün makâmların üstünde, en başda idi. Herşeyin doğrusunu Allahü teâlâ bilir.

Allahü teâlânın yardımı ile, her istediğim zaman yükseltiyorlar. İstemeden de yükseldikleri oluyor. Her birinde başka başka şeyler görülüyor. Hepsinin eserleri belli oluyor. Bunların çoğu unutuluyor. O hâllerin birkaçını yazmak istiyorum, fekat kalemi elime alıncâ hâtırlıyamıyorum. Çünkü, hiçbirine kıymet vermiyorum. Hattâ bu hâllerden tevbe ve istiğfâr edeceğim geliyor. Onun için yazmağa sıra gelmiyor. Bu bozuk yazılarımı doldururken birkaç şey hâtırımında idi, fekat hiçbirini yazmak nasîb olmadı. Saygısızlığımı uzatmıyayım.

Molla Kâsım Alînin hâli çok iyidir. Kendini gayb etmiş, şii'ürsüz, bitkin bir hâldedir. Cezbe makâmlarının hepsini aşdı. Kendi hâllerinin, sıfatlarının aşlıdan geldiğini biliyordu. Şimdî, o sıfatları kendinden uzak görüyor. Kendini bomboş buluyor, hattâ sıfatları durduran nûru da kendinden ayrılmış görüyor. Kendini o nûrun öte tarafında buluyor. Sevdiklerimizimizin hepsinin hâlleri, her gün dahâ iyi olmaktadır. Bundan sonraki mektûbda inşaallahü teâlâ uzun uzun arz ederim, efendim.

2

İKİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb yine büyük mürşidine yazılmışdır. Terakkîlerini ve Allahü teâlânın ihsânlarını bildirmekdedir:

Kölelerinizin en aşağısı olan Ahmedin yüksek makâma dilekcesidir. İstihâre yapmamızı emr buyuran mektûbu, Ramezâna yakîn bir zamanda Mevlânâ Şâh Muhammed getirdi. Ramezândan önce kapınızın eşğini öpmekle şereflemek için vakt bulamadım. Ramezândan sonra bu şerefe kavuşmayı düşünerek seviniyorum. Yüksek teveccühlerinizin bereketi olarak, Allahü teâlâdan durmadan birbiri ardı sıra gelen ihsânların hangi birini yazayım. Fârisî iki beyt tercemesi:

**Ben o toprağım ki, ilk behâr bulutu,
Lutf eder, verir bereketli yağmuru.
Vücûdümün her kılı dile gelse de,
Şükr edemem ni'metlerinin hiçbirine.**

Böyle hâlleri bildirmek her ne kadar bir atılganlık ve saygısızlık sanılırsa da, ni'metlerle sevinmeyi, övünmeyi de göstermektedir. Fârisî beyt tercemesi:

**Beni topraktan kaldıran, sultân ise eğer,
Başım gökden yukarı olsa, elbet değer.**

Sahv ve Bekâya kavuşmak, Rebî'ul-âhır ayının sonunda başladı. Bugüne kadar her ânda tam bir Bekâ ile şerefendiriyorlar. Önce Şeyh Muhyiddîn-i Arabî «kuddise sirruh» hazretlerinin Tecellî-i zâtî dediği hâlden sahva ya'nî uyanıklık, şü'ûr hâline getiriyorlar. Sonra sekr hâline götürüyorlar. İnerken ve çıkarken şaşılacak bilgiler, duyulmamış ma'rifetler veriyorlar. Her mertebede, bu mertebenin bekâsına uygun şühûd ile ve ihsânlarla şerefendiriyorlar. Ramezân-ı mübârek ayının altıncı günü bekâ ile şereflendirdiler. Öyle bir ihsânda bulundular ki, nasıl anlatacağımı bilemiyorum. Gücümün oraya kadar olduğunu anlıyorum. Hâlime uygun olan kavuşmak burada nasîb oldu. Cezbe tarafı şimdi temâm oldu. Cezbe makâmına uygun olan (Seyr-i fillah) başladı. Fenâ makâmı ne kadar temâm olursa, hâsıl olan bekâ da o kadar yüksek oluyor. Bekâ ne kadar yüksek olursa, sahv da o kadar çok oluyor. Sahv ne kadar çok olursa, şerî'ate uygun bilgiler o kadar çok geliyor. Sahvın temâmı, bütünü peygamberler içindir «aleyhimüssalâtü vesselâm». O büyüklerin bildirdikleri ma'rifetler de, şerî'atleridir. Allahü teâlânın zâtında ve sıfatlarında bildirdikleri îmân bilgileridir. Bu bilgilere uymayan ma'rifetler sekrden ileri gelmektedir. Şimdi, bu fakîrin üzerine yağın ma'rifetlerin çoğu, şerî'atin bildirdiği ma'rifetlerin açıklamasıdır ve onları bildirmektedir. Akl ile, düşünce ile anlaşılan bilgiler, şimdi keşf yolu ile ve kendiliğinden hâsıl olmaktadır ve topluca kazanılanlar, uzun ve açık olarak ele geçmektedir.

Fârisî beyt tercemesi :

**Daha söylesem eğer, çok uzun sürer,
Korkarım, utanmazlığa kadar gider.**

Fârisî mısra' tercemesi :

Köle, hadini bilmelidir!

3

ÜÇÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb yine büyük mürsidine yazılmıştır. Sevdiklerinin belli bir makâmda kaldıklarım, birkaçını bu makâmı geçtiklerini ve tecellî zâtî makâmlarına kavuşduklarım bildirmektedir:

Yüksek makâmınıza sunulur ki, buradaki sevdiklerimiz ve oradaki sevdiklerimizden her biri, bir makâmda kalmışlardır. Onları bu makâm-
lardan kurtarıp çıkarmak güç oluyor. O makâmlara yakışan bir kuvveti kendimde bulamıyorum. Yüksek teveccühleriniz ve merhametleriniz ile Hak teâlâ ilerletiyor. Bu alçağın yakınlarından biri bu makâmdan kurtulup geçti. Allahü teâlânın zâtının tecellîleri başladı. Çok güzel bir hâldedir. Ayağı, bu aşağı kölenizin ayağı üzerindedir. Başkalarının da ilerlemelerini umuyorum. Oradaki sevdiklerimizden birkaçının yaradılışı mukarrebelerine uygun değildir. Bunların hâli, ebrârın yoluna uygundur. Hâlleri böyle iken, elde ettikleri yakîn de büyük ni'mettir. Bu yolda olmalarına emr olunmaları uygundur. Fârisî mısra' tercemesi :

Herkesi bir iş için yaratmışlardır.

Bunların isimlerini açıklamıyacağım. Çünkü, yüksek varlığınıza gizli değildirler. Çok yazarak saygısızlık etmekten çekiniyorum. Bu kâğıdı doldurduğum gün, Mîr Seyyid Şâh Hüseyin, çalışırken şöyle gördüğünü söyledi: (Büyük bir kapı önüne gelmişim. Bu kapı, hayret, şaşkınlık kapısıdır dediler. İçeri bakdım, o yüksek zâtı ve seni gördüm. Ben de gireyim diye çok uğraşdım ise de, ayaklarımı kaldıramadım).

DÖRDÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb yine yüksek mürşidine yazılmışdır. Kıymeti çok büyük olan Ramezân ayının üstünlüklerini ve (Hakikat-i Muhammediyye) yi bildirmektedir :

Hizmetçilerinizin en aşağısı olan Ahmed, yüksek katınıza sunar ki, çok zemandan beri yüksek kapınızın hizmetçilerinin hâllerini bildiren mübârek mektubunuza kavuşmakla şereflenemedim; gözlerim yoldadır. Mübârek Ramezân ayının gelmesi hayırlı olsun. Bu ayın Kur'ân-ı kerîm ile tam bağılılığı vardır. Bu bağılılıktan dolayı, Kur'ân-ı kerîm bu ayda inmeye başladı. Bekara sûresinin yüzseksenbeşinci âyetinde (Kur'ân-ı kerîm Ramezân ayında indirildi) buyuruldu. Kur'ân-ı kerîm, Allahü teâlânın zâtının ve şü'ûnlarının bütün kemâllerini kendinde toplamıştır, asıl dâiresinin içindedir. Ona hiçbir zıll yaklaşmamıştır. (Kâbiliyyet-i Ülä) onun zıllıdır. Ramezân-ı şerîf ayının Kur'ân-ı kerîm ile bağılılığı olduğu için, bu ay da, bütün hayırları ve bereketleri kendinde toplamıştır. Bütün bir yıl içinde herhangi bir yoldan herhangi bir kimseye gelen bütün hayırlar ve bereketler, bu çok kıymetli ayın bereketleri denizinden bir damla gibidir. Bir kimse bu ayda kendini toparlarsa, bütün yılı iyi olarak geçer. Bu ayı kötülükle geçirirse bütün senesi kötü geçer. Ramezân-ı mübârek ayı bir kimseden râzı olursa, o kimseye müjdeler olsun. Bir kimseye gücenirse, bereketlerinden ve hayırlarından pay almazsa, o kimseye yazıklar olsun! Bu ayda, Kur'ân-ı kerîmi hatm etmek, asıl bütün kemâllerine ve zıllın bütün bereketlerine kavuşmak için olabilir. Ramezân-ı şerîfde Kur'ân-ı kerîmi hatm eden kimsenin bereketlerine kavuşması hayırlarından pay alması umulur. Bu ayın günlerinin bereketi başka, gecelerinin hayırları başkadır. İftârda acele etmenin ve sahûru geciktirmenin, böylece gecesi ile gündüzünün tâm ayrılmasının sünnet olması, bu incelikden ileri gelebilir. Yukarda söylediğimiz (Kâbiliyyet-i Ülä) ya (Hakikat-i Muhammediyye) de denir «alâ masdarihessalâtü vesselâmü vettehiyye». Bu, bütün sıfatları bulunan (Kâbiliyyet-i zât) demek değildir. Büyüklerden birkaçı böyle demiş ise de, öyle değildir. Zât-i ilâhînin ilm i'tibârının kâbiliyyetidir ki, Kur'ân-ı kerîmin hakîkati olan, zâtın ve şü'ûnlarının kemâllerinin hepsine bağılıdır. Sıfatlara bağılı olan ve zât ile sıfatlar arasında bir geçit olan (Kâbiliyyet-i ittisâf), ondan başka bütün Peygamberlerin hakikatlarıdır «alâ nebiyyinâ ve aleyhimüssalevâtü vetteslîmât vettehiyyât». Bu kâbiliyyet, kendisinde birçok (İ'tibârat) bulunmak

düşüncesi ile, birçok hakikatlar olmuştur. Hakikat-i Muhammediyye olan kâbiliyyet, kendisinde, zilliyet bulunmakla berâber, sıfatlara benzemez. Zât-i ilâhî ile arasında hiç bir perde yoktur. Muhammedi yaratılmış olan evliyânın hakikatları, Zât-i ilâhînin ilm i'tibârı ile olan kâbiliyyetleridir. Bu kâbiliyyet-i Muhammediyye, Zât-i ilâhî ile o çeşidli kâbiliyyetler arasında bir geçittir. Bu kâbiliyyete onlardan birinin adı da verilir. Çünkü, bu kâbiliyyet sıfatlara yakındır. Sıfatlarda olan ilerleme, bu kâbiliyyete kadar olur. Bunun için, bu kâbiliyyete (Hakikat-i Muhammediyye) denilmiştir. Bu kâbiliyyet-i ittisâf, gözden hiç yok olmadığı için, buna o kâbiliyyetlerin de ismi verilmiştir. Çünkü, hakikat-i Muhammediyye, arada hep perdedir. Kâbiliyyet-i Muhammediyye, Zât-i ilâhî ile arada hep perdedir ve sâlikin gözünden yok olabilir. Yok olduğu da bilinmektedir. Kâbiliyyet-i ittisâf da, i'tibâr ise de, arada geçit gibi olduğundan, sıfatlar gibi, zâtdan başka, ayrıca vardır ve gözden yok olamaz. Bunun için, bu perdenin aradan hiç kalkmadığını söylemişlerdir.

Asıl ve zilli bir arada toplayan makâmın böyle bilgileri çok gelmektedir. Bunların çoğu kâğıd üzerine yazıldı. (Makâm-ı kutbiyyet), zill makâmının bilgilerinin inceliğinin kaynağıdır. (Ferdîyyet mertebesi), zill dâiresinin ma'rifetlerinin gelmesine vâsitadır. Zill ile asıl birbirinden ayırmak, bu iki ni'mete kavuşmadan olamaz. Bunun içindir ki, büyüklerden çoğu, kâbiliyyet-i ûlâya (Te'ayyün-i evvel) diyorlar ve zâtdan ayrı değildir diyorlar. (Tecelli-i zâti), bu kâbiliyyeti görmektir diyorlar. İşin doğrusu, bizim bildirdiğimiz gibidir. Allahü teâlâ, işin doğrusunu doğru olarak bildirir ve dilediğini doğru yola kavuşturur. Yazmak enir olunan şeyleri bitiremedim. Yazılanlar öylece kaldı. Bu duraklamanın hikmeti acaba nedir? Mektûbu sıkılmadan dahâ uzatmak edepsizlik olur.

5

BEŞİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, yine yüksek müşşidine yazılmıştır. Kendisini çok sevenlerden Hâce Bürhânı gönderdiği ve onun ba'zı hâlleri bildirilmektedir:

Yüksek kapınızın hizmetçilerinin en aşağısı olan Ahmed, (Hâcegân) «kaddesallahü teâlâ esrârehüm» hazretlerinin tarikatını bildiren küçük bir kitâb yazarak, mubârek huzûrunuza gönderdim. Dahâ müsvedde hâlinindedir, mubârek büyüğümüz okuduktan sonra bir dahâ yazılacaktır. Hâce Bürhân, yola çabuk çıktığı için bir dahâ yazmağa vakt olmadı. Bundan sonra, belki başka bilgiler de ona eklenir.

Bir gün (Silsile-tül - Ahrâr) kitâbına bakıyordum. Kısa aklıma söyle geldi ki yüksek makâmınıza yazayım. Oradaki bilgilerden birkaçı üzerinde ayrıca bir şeyler yazılsın, yâhud bu fakîrin yazması için emr buyrulsun. Bu düşüncem gitgide kuvvetlendi. Buna bağlı ba'zı bilgiler, bu müsveddeye eklendi. Bu arada, o kitâbdaki ba'zı bilgiler de müsveddeye yazıldı. Bu bakımdan bu müsvedde, o kitâbın eki yapılırsa uygun olur, yâhud müsveddedeki bilgilerden uygun olanları seçilerek o kitâba ek yapılırsa, yine iyi olur. Dahâ ileri gitmek edebe aykırı olacaktır. Hâce Bürhân, bugünlerde güzel işler yaptı. Cezbe makâmına bağlı olan üçüncü seyrden bir şeye kavuştu. Günlük geçim düşüncesi kendisini üzmedir. Yüksek kapınıza gelmiştir. Kıymetli emrlerinizi onun için büyük kazanç olacaktır.

6

ALTINCI MEKTÛB

Bu mektûb, yine yüksek mürşidine yazılmıştır. Cezbe ve sülûke kavuşmağı ve cemâl ve celâl sıfatları ile terbiye olmağı ve Fenâ ve Bekâyı ve Nakşibendiyye bağının üstünlüğünü bildirmektedir :

Hizmetçilerinizin en aşağısı olan Ahmed, yüksek kapınıza bildirir ki, tam mürşid olan Allahü teâlâ, sizin yüksek teveccühlerinizin yardımı ile, cezbe ve sülûk yollarının her ikisi ile de terbiye etmektedir. Cemâl ve celâl sıfatları ile yetiştirmektedir. Şimdi cemâl, celâl oldu ve celâl, cemâl oldu. (Risâle-i kudsiyye) kitâbının açıklamalarından bir kaçında, bu yazıyı açık anlaşıldığı gibi yazmayıp, hayâle gelen şeyleri yazmışlardır. Bu yazıyı açık anlaşıldığı gibi yazmak yerinde olur. Başka dürlü yazmak anlaşılmanı başka şekle çevirmek yersiz olur. Bu terbiye ile yetişmenin alâmeti, Zât-i ilâhînin sevgisinin hâsıl olmasıdır. Bundan önce bu sevgi hâsıl olamaz. Zât-i ilâhînin sevgisinin hâsıl olması (Fenâ) nın alâmetidir. (Fenâ), mâsivâyı unutmak demektir. Allahü teâlâdan başka her şeye (Mâsivâ) denir. Bütün ilmler göğüsden silinmedikçe, tâm bir câhillik hâsıl olmadıkça, Fenâ elde edilemez. Bu câhillik ve şaşkınlık, aralıksız olur; hiç yok olmaz. Bir zaman hâsıl olup başka zaman yok olması düşünülemez. Bekâdan önce tâm bir câhillik vardır. Bekâdan sonra, bilgi ile bilgisizlik bir arada bulunur. Hiçbirşey bilmez iken, şü'uru yerindedir. Tâam bir şaşkınlık varken, huzûr içindedir. Bu makam, (Hakk-ul yakîn) makâmıdır. Burada bilgi ve görmek birbirine perde olmaz. Bu câ-

hillikden önce bulunan bilginin hiç kıymeti yoktur. Bu câhillik varken ilm de verilirse, kendinde olur. (Şühûd) ya'nî bâtin ile görmek varsa, yine kendindedir. Ma'rifet veyâ hayret ya'nî ma'rifetsiz olmak, şaşkınlık varsa yine kendindedir. Kendinden başka şeyleri gördükçe, kendinde de görmüş olsa dahî, ilerleyememiş demektir. Dışarıyı görmesinin büsbütün yok olması lâzımdır. Hâce Behâeddin «kaddesallahü sirrehül'aziz» hazretleri buyuruyor ki, (Ehlüllah, ya'nî Evliyâ, Fenâ ve Bekâdan sonra, her gördüklerini kendilerinde görürler. Her bildiklerini kendilerinde bilirler. Onların hayretleri, bilgisiz olmaları kendilerindedir). Bundan da açıkça anlaşılıyor ki, şühûd ve ma'rifet ve hayret yalnız kendindedir. Bunların hiçbiri dışarıda yoktur. Bu üçünden biri dışarıda oldukça, kendinde de olmasa dahî, Fenâyâ hiç kavuşamamış demektir. Fenâ olmayınca, Bekâ nasıl olabilir? Fenâ ve Bekâ mertebesinin sonu budur. Bu Fenâ tâmdir ve tâm olan Fenâ her şeyin yok olmasıdır. Bekâ da, Fenâyâ göre olur. Bunun içindir ki, Ehlüllahdan bir çoğu, Fenâ ve Bekâ hâsıl olduktan sonra, dışarıda da görürler. Fekat bizim büyüklerin yolu bütün yolların üstündedir. Fârisî beyt tercemesi:

**Her aynası olanı, İskender sanma!
Her saçını keseni, kalender sanma!**

Bu yolun büyüklerinden birini veyâ ikisini yüzlerce sene sonra bu makâma kavuşturmakla şerefendirirler. Başka yolları artık düşünmemelidir. Bu yol, Hâce Abdülhâlık-ı Goncdevânî «kuddise sirruh» hazretlerine bağlanmaktadır. Bu yolu temâmlayan, kuvvetlendiren ise, hâcelerin hâcesi olan Hâce Behâeddîn-i Nakşibend «kuddise sirruh» hazretleridir. Bunun halîfelerinden Hâce Alâ'üddîn-i Attâr «kuddise sirruh» hazretleri de bu ni'mete kavuşmakla şereflenmiştir. Fârisî mısra' tercemesi :

Bu büyük ni'meti acaba kime verirler?

Şaşılacak şeydir ki, önce, her belâ ve sıkıntı gelince sevinirdim, derd ve belâ arardım. Elimden dünyâlık çıkınca da tatlı gelirdi. Hep böyle olmasını isterdim. Şimdi ise, sebebler âlemine getirdiler. Kendi zavallılığımı, aşağılığımı görmeye başladım. Az bir sıkıntı gelince, hemen üzülüyorum. Her ne kadar üzüntü çabuk bitiyor, hiç kalmıyor ise de, önce üzüntü gelmeden olmuyor. Bunun gibi önce, belâların ve sıkıntıların gitmesi için düâ ederken, bunların gitmesini, yok olmasını düşünmüyordum. (Bana yalvarınız!) emrine uymak istiyordum. Şimdi ise belâların, sıkıntıların gitmesi için düâ ediyorum. Eskiden korkular, üzüntüler yok olmuşdu, şimdi yine geldiler.

Eski hâllerin hep sekr, şü'ürsuzluktan ileri geldiğini anladım. Sahv ya'nî şü'ürlü olunca, Câhiller için olan şeyler hâsıl olmaktadır. Böylece

zevâllik, yalvarmak, korkmak, üzülmek, sıkılmak, sevinmek oluyor. Başlangıçta düâ etmek, belâdan kurtulmak için değildi. Bunu düşünmek gönüme iyi gelmiyordu. Fekât, hâl kaplamışdı. Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» düâlarının böyle olmadığını düşünüyordum. Onlar, bir şeye kavuşmak için düâ ediyorlardı. Şimdi, bu hâl ile şereflendirdiler. İşin iç yüzünü açıkladılar. Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vet-tehıyyât» düâlarının zevâllikla, düşkünlükle, korku ile olduğu, yalnız emre uymak için olmadığı anlaşıldı. Yalnız yüksek emrinize uymuş olmak için, hâsıl olan şeylerden bir çoğunu arasına bildirmekle saygısızlık yapmaktayım.

7

YEDİNCİ MEKTÜB

Bu mektûb, yine yüksek mürşidine yazılmışdır. Kendisinin şaşılacak birkaç hâlini bildirmekte ve birkaç şey sormaktadır:

Hizmetçilerinizin en aşağısı olan Ahmed, yüksek kapınıza bildirir ki, Arşın üstündeki makâma, rûhumun yükselerek ulaştığını anladım. Burası Hâce Behâeddîn-i Buhârî «kaddesallahü sirrehül akdes» hazretlerinin makâmı idi. Bir zaman sonra, maddeden yapılmış olan bu bedenimi de, o makâmda buldum. O zaman böyle anladım ki, bu madde âlemi ve gökler aşağıda kaldı. İsmeleri ve nişânları yok oldu. O makâmda yalnız Evliyânın büyüklerinden birkaçı vardı. O zaman bütün âlemi o mahalde ve o makâmda kendime ortak buldum. Onlardan temâmen ayrı olduğum hâlde kendimi onlarla birlikte görünce şaşırdım kaldım. Zaman zaman öyle hâller hâsıl oluyor ki, ne kendim kalıyorum ve ne âlem kalıyor. Gözüme hiçbirşey görünmüyor. Hâtırıma birşey gelmiyor. Şimdi de bu hâldeyim. Âlemin varlığını ve yaratılmış olduğunu ne biliyorum ne görüyorum. Bundan sonra yine o makâmda yüksek bir köşk görüldü. Bir merdiven konuldu. Oraya çıktım. Bu makâm da, âlem gibi yavaş yavaş aşağı indi. Her ân yükseldim. Orada abdestin şükr nemâzını kılmak hâtırıma geldi. Kıldım. Çok yüksek bir makâm görüldü. Nakşibendiyyenin dört büyük Hâcesini orada gördüm. [Bu dört zâtın «kaddesallahü esrârehüm» Hâce Abdülhâlık-ı Goncdevânî ve Hâce Muhammed' Behâeddîn-i Nakşibend ve Hâce Alâ'üddîn-i Attâr ve Hâce Ubeydullah-ı Ahrâr oldukları zan olunur]. Seyyid-üt-tâ'ife Cüneyd ve bunun gibi birkaç velî de orada idi. Birkaç velî bu makâmdan daha yukarda idi. Fekat bunun direklerini tutmuş oturuyorlardı. Birkaç velî de bu makâmdan dahâ aşağıda idi. Derecelerine göre yer almışlardı. Kendimi bu makâmdan çok uzakda gördüm.

Hattâ bu makâmla hiçbir ilgim yok idi. Bunun için çok üzüldüm. Aklim kaçırarak gibi oldum. Aşırı üzüntüden ve sıkıntıdan canım çıkacak idi. Çok zaman bu hâl üzere kaldım. Sonunda, yüksek teveccühlerimiz ve yardımlarınız ile kendimi o makâma ilişik gördüm. Önce başımı onun yüksekliğinde buldum. Kendim de yükselerek o makâmın üstünde oturdum. İyi inceleyerek, o makâmın tâm bir tekâmül makâmı, ya'nî sâlikleri kemalle erdirenlerin makâmı olduğu anlaşıldı. Sülûk ya'nî tesavvuf yolculuğunda enson bu makâma varılır. Tâm sülûk yapmamış olan meczûb bu makâma kavuşamaz. O makâmda şöyle düşündüm ki, çok zaman önce yüksek kapınızda bildirdiğim rü'yâ ile bu makâma yetişmiş oldum. O rü'yâda emîr-il-mü'minîn hazret-i Ali «kerremellahü teâlâ vecheh» (Çokların ilmini sana bildirmek için geldim,) buyurmuşdu. İyi dikkat ederek bu makâmın, Hulefâ-i Râşidîn «radiyallahü teâlâ anhüm cema'în» arasından biriniz Emîr hazretlerine ayrılmış olduğunu anladım. Herşeyin doğrusunu Allahü teâlâ bilir.

Kötü huyların her ân kendimden ayrılarak uzaklaştıkları görülüyor. Birçoklarının iplik gibi çıktıkları, başkalarının solucan gibi ayrıldıkları belli oluyor. Bir vakt geliyor ki, tâm ayrıldıkları anlaşılıyor. Başka bir zemân, başka birşey yine görülüyor.

Ba'zı hastalıkların ve sıkıntıların gitmesi için teveccüh ederken, Allahü teâlânın bu teveccühden râzı olup olmadığını bilme lâzımdır, yaksa lâzım değildir? (Reşahât) kitâbında hâce Nakşibend «kaddesallahü sirrehül akdes» hazretlerini anlatırken bildirdiklerinden, lâzım olmadıkları anlaşılıyor. Siz, bunun için nasıl emr buyuruyorsunuz? Böyle teveccühde bulunmak bu fakîre tatlı gelmiyor.

Tâliblerde huzûr hâsıl olduktan sonra, zikr etmelerine son vererek bu huzûr üzerinde durmaları lâzımdır, değildir? Huzûrun hangi mertebesinde zikr yapılmaz? Burada öyle sâlikler var ki, başlangıçtan sonuna kadar zikr yapıyorlar. Zikri hiç bırakmıyorlar. Nihâyete kadar yaklaşıyorlar. İşin doğrusu nasıldır? Ne yapmamız emr buyurulur?

Yüksek kapınıza dördüncü olarak sunulur ki, Hâce hazretleri [ya'nî Ubeydullah-i Ahrâr] (Fıkarât) kitabında buyuruyor ki, (Sonunda zikr yapmak emr olunur. Çünkü, birçok dilekler vardır ki, zikrsiz ele geçmez). Bu dileklerin ne olduğunu beyân buyurunuz.

Beşinci olarak yüksek kapınıza sunulur ki, çok kimse geliyor tarikat öğretilmesini istiyorlar. Fekat, yidikleri lokmaların halâl olmasını gözetmiyorlar. Bu gevşek davranışları ile birlikte huzûra ve biraz şü'ûrsuzluğa kavuşdukları görülüyor. Lokmalara dikkât etmeleri için sıkıştırılacak olursa, istekleri gevşek olduğundan, büsbütün bırakıp gidecekler. Bunlara ne yapmamız emr buyurulur? Birçokları da, yalnız bu şerefli

zincire halka olmak istiyor, zikir öğretilmesini istemiyorlar. Bu kadarlık bağlanmaları câizmidir, değilmidir? Eğer câiz ise, nasıl yapacağımızı emr buyurunuz? Sözü dahâ uzatmak saygısızlık ve tām edebsizlik olur.

8

SEKİZİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, yine büyük mürşidine yazılmışdır. Bekâ ve sahv makâmındaki hâlleri bildirmektedir:

Kölelerinizin en aşağısı olan Ahmed, yüksek kapınıza sunar ki, sahva getirdikleri ve bekâyaya kavuşdurdukları günden beri şaşılacak bilgiler ve işitilmemiş ma'rifetler durmadan, birbiri ardınca ihsân olunmaktadır. Bunların çoğu, büyüklerin söylediklerine ve bildirdiklerine uymamaktadır. (Vahdet-i Vücûd) ve buna benzer şeyler için söyledikleri şeyleri dahâ o hâlin başında ihsân etdiler. Çoklukda ya'nî mahlûklar aynasında birliği, ya'nî yaratıcıyı görmek hâsıl oldu. Bu makâmdan çok yukarı derecelere çıkardılar. Bu bilgilerden çeşid çeşid bildirdiler. Fekat, o makâmların ve ma'rifetlerin alâmetleri, işâretleri, o büyüklerin sözlerinden açıkça anlaşılamiyor. Büyüklerden birkaçının sözlerinde kısaca ve kapalı bildirilmişdir. Bunların doğru olduğuna en sağlam şahid, şerî'at ve Ehl-i sünnet âlimlerinin söz birliği ile bildirdiklerine uygun olmalarıdır. Hiçbirşey şerî'ata uygunsuz olmuyor. Hiçbiri felesoflara ve onların kısa akları ile anlayıp bildirdiklerine uygun düşmüyor. Hattâ, islâm âlimlerinden olup da, Ehl-i sünnetden ayrılmış olanların bildirdiklerine de uymuyor. Kazâ ve kader bilgisinde, kulun kuvveti işe te'sîr etdiği gösterildi. İş yapmadan evvel gücü, kudreti yokdur. İş yapılırken kudret verilir. Teklif, ya'nî Allahü teâlânın emri ve yasakları, Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdikleri gibi sebeplerde ve uzvlarda selâmet bulunduğu zaman yapıldığı anlaşıldı. Bu makâmda kendimi Hâce Nakşibend «kaddesallahü teâlâ sirrehül akdes» hazretlerinin izinde buluyorum. Kendileri bu makâmda idi. Hâce Alâ'üddîn-i Attâr hazretleri de, bu makâmdan pay almışdır. Bu yüksek zincirin büyük halkalarından biri, hâce Abdülhâlık-ı Goncdevânî «kaddesallahü sirrehül akdes» hazretleridir. Eski büyüklerden, hâce Ma'rûf-i Kerhî ve imâm-ı Dâvûd-i Tâî ve Hasen-i Basrî ve Habîb-i Acemî «kaddesallahü teâlâ esrârehümül mukaddese» hazretleri de bu makâmdadırlar. Bu makâmdaki hâllerin sonu, tām bir uzaklık ve yabancılıktır. İş ilâc

kabûl etmez hâle gelmiştir. Perdeler arada oldukça çalşarak uğraşarak perdeler kaldırılabilir. Şimdi kendini büyük bilmesi en büyük perdesidir. Onu bu deriden kurtaracak bir tabib ve okuyacak bir sâlih yoktur. Sanki tām bir yabanehlığa ve ayrılığa kavuşmak ve birleşmek adını vermişler. Yazıklar olsun! Yûsuf ile Zelihâ'nın beyti onun hâline uygundur. Fârisi beyt tercemesi :

Defi dinliyor ve bu ses dostdandır diyor,

Def çalann eline, ondan kuvvet geliyor.

Şühûd nerede ve gören kimdir ve görülen nedir? İbn-i Arabî'nin tercemesi :

Yüzünü mahlûka nasıl gösterir O?

Arabi misra' tercemesi:

Toprağa olan nerede, her şeyin sâhibine olular nerede?

Kendimi güçsüz yaratılmış bir kul biliyorum. Bütün âlemi de ve her şeyin yaratıcı olan tām kudret sâhibini de biliyorum. Ve Onu yaratıcı ve herşeye' gücü yetici olmaktan başka dürlü bilmiyorum. Mahlûklarına benzemesi ve herşeyde Onun görünmesi gibi şeyler bilmiyorum. Fârisi misra' tercemesi :

Hangi aynada görülebilir O?

Ehl-i sünnet âlimleri ba'zı işlerinde kusûr yapsa bile, onların Allahü teâlâ için ve O'nun sıfatları için söyledikleri bilgiler, o kadar çok doğru ve o kadar çok nûrludur ki, o sözlerin güzelliği yanında, o kusurları hiç görünmüyor. Tesavvufculardan çoğu, o kadar riyâzetler ve mücâhedeler, sıkıntılar çektikleri hâlde, Allahü teâlânın zâtı için, sıfatları için inanışları, tam doğru olmadığından, bunlarda öyle güzellik görülmüyor. Bunun için, âlimlere ve ilm öğrenenlere muhabbet çok oluyor. Onların hâli, tatlı geliyor. Onların arasında bulunmak istiyorum. Dört başlangıçtan olan (**Teivih**) kitâbını onlarla konuşmak ve (**Hidâye**) fikh kitâbını onlarla birlikte okumak arzû ediyorum. Allahü teâlânın ilminin bütün mahlûklarla berâber olduğunu ve her şeyi kaplamış olduğunu, âlimlerin bildirdikleri gibi anlıyorum. Bunun gibi, Allahü teâlâ bu mahlûklar değildir. Bunlara bitişik, bunlardan ayrı, bunlarla birlikte, bunlardan uzak, âlemi kaplamış, herşeye sinmiş olmadığını biliyorum. İnsanların kendilerini ve sıfatlarını ve işlerini Allahü teâlâ yaratıyor, biliyorum. Onların sıfatlarının, Onun sıfatı ve onların işlerinin Onun işleri olmadığını anlıyorum. Her işin Onun kudreti ile yapıldığını, mahlûkların kudretleri ile olmadığını anlıyorum. Ehl-i Sünnet âlimleri de böyle söylemektedir. Allahü teâlânın yedi sıfatının var olduğunu ve irâde sıfatının da olduğunu biliyorum. Kudret sıfatının, bir işi yapmağa ve yapmamağa gücü yetmek olduğunu iyi anlıyorum. İsterse yapar, istemezse yapmaz demek değildir. Çünkü, istemezse demek, irâde sıfatı yok demektir. Bu ise olamaz. Kudreti, fele-

soflar ve ba'zı tesavvufcular böyle anlamışlardır. Bu sözleri Allahü teâlânın mecbûr olmasını gösterir. Onu tabî'at kanûnları gibi yapmış olurlar. Her şeyi tabiat yapıyor demelerine uygun olur. Kazâ ve kader bilgilerini Ehl-i Sünnet âlimlerinin bildirdikleri gibi anlıyorum. Mal sâhibi, mülk sâhibi, kendi mahmı, mülkünü dilediği gibi kullanır. İnsanların bir işe uygun yaratılmasını, ya'nî kâbiliyyet ve isti'dâdı, hiç te'sîrli görmüyorum. Çünkü, te'sîr olursa insanlar mecbûr edilmiş olur. Allahü teâlâ seçer, dilediğini yapar. Başa gelenleri bildirmek vazîfe olduğu için, saygısızlık olacak kadar yazdım. Fârisî mısra' tercemesi:

Köle, kendi haddini bilmelidir.

9

DOKUZUNCU MEKTÛB

Bu mektûb, yine yüksek mürşidine yazılmışdır. Geri dönüş makâmlarındaki hâlleri bildirmektedir :

Bu köleniz, gaflet uykusuna dalmıştır. Yüzü siyâhdır, kusûrları çoktur, huysuzdur, eline geçen birkaç şeye aldanmıştır. Kavuşmak ve yükselmek düşüncesi ile başı dönmüştür. Her işi sâhibine karşı gelmektedir. İyi, fâideli şeyleri yapmaz. Herkes görsün diye süslenir. Allahü teâlânın her ân gördüğü gönlünü yıkmaktadır. Hep gösteriş için çalışmaktadır. Bunun için gönlü, rûhu kararmaktadır. Sözleri, düşüncelerine uymaz. Düşünceleri de hep saçmadır. Bu gaflet uykusundan, bu saçma düşüncelerden ele ne geçebilir? Böyle sözlerin, böyle düşüncelerin ne fâidesi olur? Hep zararda, hep alçalmaktadır. Anlayışı kıt, gitdiği yol bozuktur. Fesâd karışdırır, kötülöklere sebep olur. Başkalarına zararı çok, kendi günâhları pekçokdur. Ayblardan, kusûrlardan yapılmış bir heykel gibidir. Günâhlar yığındır. İyilik olarak yaptıkları bir işe yaramaz, hep atılır. Fâideli ve güzel bildiği işleri hep kötüdür, beğenilmez. (Çok Kur'ân-ı kerim okuyan vardır ki, Kur'ân-ı kerim ona la'net eder) hadîs-i şerîfi. tâm onun hâline uygundur. (Çok oruc tutanlar vardır ki, orucundan eline geçen yalnız açlık ve susuzluktur) hadîs-i şerîfi onun hâlini göstermektedir. Bu hâlde olan bir kimseye ve makâmı, derecesi kemâli böyle olana yazıklar olsun. Onun istigfar etmesi de, günâhlarından dahâ büyük bir günâhdır. Tevbesi, başka çirkin işlerinden de dahâ çirkindir. Bozuk olan kimse'nin her işi de bozuk olur, demişlerdir. Fârisî mısra' tercemesi :

Buğdaydan arpa, arpadan buğday çıkmaz elbet!

Onun hastalığı, illiğine, kemiğine işlemiştir. İlâc fâide vermez. Temelinden bozuktur, ta'mîr ile düzelmez. Bir şeyin özünde, yapısında bulunanlar, ondan ayrılmaz. Fârisî mısra' tercemesi :

Habeşden siyâhlık ayrılmaz, çünkü kendi rengidir.

Ne yapılabilir, Bekara, A'râf, Tevbe, Nahl, sûrelerinde ve Rûm sûresinin dokuzuncu âyetinde (Allahü teâlâ onlara zulm etmedi. Fekat onlar kendilerine zulm ediyorlar) buyuruldu.

Evet, tâm iyiliğe karşı tâm kötülük lâzımdır. Böylece iyilik tâm olarak meydana çıkar. Herşey, zıddı ile, tersi ile anlaşılır. Hayr ve kemâl hâzır olunca bunlara şer ve naks lâzım olur. Çünkü, iyiliğe ve güzelliğe elbette ayna lâzımdır. Birşeyin aynası onun karşısında olur. Bundan dolayı iyiliğin aynası kötülüktür. Aşağılık da, üstünlüğün aynasıdır. Bunun içindir ki, birşeyde aşağılık ve kötülük ne kadar çok olursa, iyilik ve üstünlüğün o şeyde görülmesi de, o kadar çok olur. Şaşılacak şeydir ki, karıda saydığımız kötülükler iyiliğe döndüler. Bu kötülükler, bu aşağılıklar, iyiliklerin ve üstünlüklerin yeri oldu. İşte bunun için, abdiyyet, kulluk makâmı, her makâmdan dahâ üstündür. Çünkü, bu söylediklerimiz, (Abdiyyet makâmı) nda tâmdır ve en çoktur. Sevilenleri bu makâma indirmekle şerefendirirler. Sevenler, görmenin zevkından tad almaktadır. Kulluğun tadını almak ve ona alışmak ise, sevilenler içindir. Sevenler, sevgiliyi görmekle râhatlanır. Sevilenlerin râhatlığı ise, sevgiliye kul olmakdadır. Onlar kulluğa alışarak bu devlete kavuşturulur. Bu ni'metle şerefendirilir. Kulluk meydanında yarışanların başı, din ve dünyanın efendisi, geçmişlerin ve geleceklerin en üstünü ve âlemlerin Rabbinin sevgilisi olan Muhammed aleyhisselâmdır. Bir kimseyi, ihsân ederek, acıyarak bu devlete, bu ni'mete kavuşturmak isterlerse, ona Resûlullah'a tâm uyabilmek ni'metini verirler. O servere «aleyhi minessalevâti etemmühâ ve minett-hıyyâti ekmelühâ» uymakla, o yüksek makâma ulaştırırlar. Bu, Allahü teâlânın öyle bir ihsândır ki, dilediğine verir. Allahü teâlâ, büyük ihsanların sâhibidir.

Şerrin ve aşağılığın çok olması demek, bunu zevkle anlamak demektir. Yoksa kötü, aşağı bir kimse olmak değildir. Böyle anlayışlı kimse, Allahü teâlânın ahlâkını huy edinmiş kimsedir. O ahlâkı huy edinmenin fâidelerinden biri de böyle anlayış sâhibi olmaktır. Bu makâmda kötülük, aşağılık hiç bulunabilirmi? Ancak bunların bilgisi bulunur. Bu ilm, tâm bir şühûd ile hâsıl olduğu için tâm bir yüksekliktir. Öyle bir iyiliktir ki, herşey onun yanında kötülük görülür. Bu görüş nefsi mutmainenin kendi makâmına inmesinden sonra ele geçer. Bunun için kul, zevkından geçmedikçe ve kendini yere vurmamakça ve işi buraya vardırma-dıkça, Mevlâsının yüksekliğinden bir şey anlayamaz. Nerede kaldı ki, kendini mevlâ bile ve kendi sıfatlarını Onun sıfatları sana. Allahü teâlâ, böyle şeylerden çok uzak, çok yüksektir. Böyle bilmek işlerde ve sıfatlarda ilhâddır, zındıklıktır. A'râf sûresi yüzyetmişdokuzuncu âyet-i kerîmesinde (Allahü teâlânın isimlerinde ilhâd edenleri ya'nî isimleri değiştirenleri

terk edin. Onlar âhiretde yaptıklarının cezâsını çekeceklerdir) bildirilen mülhidlerdendirler.

[Bu âyet-i kerîme, Allahü teâlânın isimlerini değişdirenlerin, terceme edenlerin, doksandokuz ismden başka ism söyleyenlerin, kıyâmetde azâb çekeceklerini bildiriyor. Allah yerine tanrı diyenlerin bu âyet-i kerîmeden korkmaları, tevbe etmeleri lâzımdır].

Cezbesi sülûkdan önce olan herkes sevilmişlerden olamaz. Fekat sevilmişlerden olmak için cezbenin önce olması şarttır. Evet, her cezbede sevilmişlerden az birşey vardır. Çünkü sevilmemiş olmayanlarda cezbe olmaz. Bu az birşey sonradan hâsıl olmuştur. Kendinden değildir. Kendisinde bulunan mahbûbiyyet hiçbirşeye bağlı değildir. Sona varan her sâlik cezbeyle kavuşur. Fekat çoğu sevenlerdendir. Dışardan az bir sevmişlik gelmiştir. Bu kadar şey sevilmişlerden olmak için yetişmez. Dışardan sevmişliği getiren sebep, tezkiye ve tasfiyedir, ya'nî kalbin ve nefsin temizlenmeleridir. Başlangıçta olan birçok sâliklerde de, O Servere «sallallahü aleyhi ve sellem» uydukları için, az bir sevmişlik hâsıl olur. Bu sevmişliği müntehîde de husûle getiren, yine o Servere «sallallahü aleyhi ve sellem» uymaktır. Sevilmişlerde de kendilerine ihsân edilmiş olan bu ni'metin meydana çıkması, yine o servere «aleyhissalâtü vesselâmü vettehiyye» uymağa bağlıdır. Hattâ, kendilerine, sevilmemiş olmak ni'metinin verilmesi de, o Servere «sallallahü aleyhi ve sellem» bağlılıkları olduğu içindir. Onun rabbi ya'nî terbiye edicisi, yetişdiricisi olan ism, o Serverin «aleyhissalâtü vesselâmü vettehiyye» rabbi olan isme yakîn olduğu için sevilmişlerden olmuştur. Bunun için bu se'âdete kavuşmuştur. Her şeyin doğrusunu Allahü teâlâ bilir. Herkes, sonunda Onun huzûruna çıkacaktır. Haklıyı meydana çıkararak Allahü teâlâdır. Doğru yolu gösteren, doğru yola kavuşduran O'dur.

10

ONUNCU MEKTÛB

Bu mektûb, yine yüksek mürşidine yazılmıştır. Kurb ve bu'd ve firâk ve vaslın bilinmeyen ma'nâlarını arz etmektedir :

Kapınız hizmetçilerinin en aşağısı olan Ahmed, yüksek huzûrunuza sunar ki, çok zaman oluyor o yüksek kapı hizmetçilerinden haber gelmedi. Gözlerimiz yoldadır. Fârisî beyt tercemesi :

**Şaşmayınız! Rûhuma hayât veriyor her ân,
Haber geldikçe hep, uzakda kalan dostumdan.**

Huzûrunuza kavuşmak ni'metine lâyük olmadığımı biliyorum. Fâri-sî mısra' tercemesi:

Hayvanlarımızın çanını uzakdan işitmek bana yeter!

Şaşılacak şeydir. Çok uzakda kalmağa yakınlık adını vermişler. Ayrılığın ençoğuna kavuşmak demişler. Sanki bu yakınlık ve kavuşmak kelimeleriyle uzaklığı ve ayrılığı bildirmek istemişler. Arabî beyt tercemesi:

Sevgiliye kavuşmak ele geçermi acaba?

Yüksek dağlar ve korkunç tehlikeler var arada.

Bundan dolayı, sonsuz üzülme ve durmadan düşünme lâzımdır. İstenilenlerin de, sonunda, isteyeniyi arayıcı, isteyici olması lâzımdır. Sevilenin de, seviciyi sevmekle sevici olması lâzımdır. O, dinin buyruğu «minessalevâti ekmelühâ ve minnettehiyyâti efdalühâ» arananların ve sevilenlerin makâmında olduğu hâlde, sevicilerden oldu. Arayanlardan oldu. Bunun için, o Serverin hâlini bildirenler: (Resûlullah - sallallahü aleyhi ve sellem», hep üzüntülü, hep düşünceli idi) dediler. O server -aleyhissalâtu vesselâm» (**Benim çektiğim sıkıntı gibi hiçbir Peygamber sıkıntı çekmemiştir**) buyurdu. Sevenlerin, muhabbet yükünü taşımaları lâzımdır. Sevilenlerin bu yükü kaldırmaları güçtür. Dahâ söylersek, sonu gelmez. Arabî mısra' tercemesi:

Aşk hikâyesinin sonu gelmez.

Mektûbu getiren Şeyhullah Bahş, biraz cezbe ve muhabbete mâlikdir. Onun zorlamasıyla, yüksek kapınızın hizmetçilerine birkaç kelime yazıldı. Kendisi, yüksek hizmetinizde bulunmağı çok istiyor. Bunun için yola çıktı. Önce burada birşeyler istedi. Fekât fakîrin çektiğini anlayınca yalnız görüşmeğe râzı oldu. Bu birkaç kelimeyi yazdırdı. Mektûbu daha uzatarak saygısızlık yapmak edepsizlik olur.

11

ONBİRİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb yine yüksek mürşidine yazılmışdır. Ba'zı keşfleri ve kusûrlarını görmek makâmının hâsil olduğu ve Şeyh Ebû Sa'id-i Ebül - Hayr'-in sözünün açıklanması bildirilmektedir:

Kölelerinizin en aşağısı olan Ahmed, yüksek katınıza sunar. Öncele-ri kendimi içinde gördüğüm makâmı, yüksek emrinize uyararak bir dahâ düşündüm. Üç halifenin «rıdvânüllahi teâlâ aleyhim» bu makâmdan geçtikleri görüldü. Fekat orası makâmım olmadığı ve çok kalmadığım için, birinci çıkışında onları görmemişdim. Bunlar gibi Ehl-i beytin oni-

ki imâmından Imâm-ı Hasen ve Hüseyin ve Zeynel'âbidîn'den başkaları da «radıyallahü teâlâ anhüm» bu makâmda yerleşmemişdi. Fekat buradan geçmişlerdi. Çok inceleyerek anlaşıldı.

Önce kendimi bu makâma uygun görmemişdim. Uygun olmamak iki dürlüdür. Birincisi, yollardan hiçbir yol bulunamamasıdır. Bunun için, uygunsuzluk olur. Bir yol gösterilince, bu uygunsuzluk aradan kalkar. İkincisi tâm uygunsuzlukdur ki, aradan hiç kalkmaz. O makâma kavuşduran yol iki dânedir, bir üçüncüsü yoktur. Ya'nî bir üçüncü yol görünmüyor. Birinci yol, kendini kusûrlu ve aşağı görmektir ve iyi niyetlerini de beğenmemektir. Kuvvetle çekildiği hâlde kendini kabâhatli bilmektir. İkinci yol, çekile çekile sülûkünü temâmlayan ve tâlibleri de çekip ulaştırabilen bir mürşidin sohbetine kavuşmaktır. Allahü teâlâ, yüksek kapınızda saçılan imkânlarınızın yardımı ile yaradılıştaki isti'dâd kadar birinci yoldan ihsân eyledi. Yapdığım iyiliklerden hiçbirini beğenmiyorum. O işin ayblarını, kusûrlarını bulmadıkça râhat edemiyorum. Sağ omuzumdaki meleklerin yazacağı iyi bir iş yapıldığını bilmiyorum. Bu meleklerin elindeki sahîfelerin bomboş olduğunu, meleklerin birşey yazmadığını anlıyorum. Böyle bir kimseyi Allahü teâlâ beğenir mi?

Dünyâda bulunan her insan, hattâ frenk, kâfirlerini ve sapıklarını, zındıkları, her bakımdan kendimden dahâ iyi görüyorum. Bunların en kötüsü olarak kendimi görüyorum.

Hernekadar cezbe ile (Seyr-i ilallah) temâm oldu ise de, birkaç parçası kalmışdı. Bunlar da, (Seyr-i fillâh) makâmının ortasında hâsıl olan fenâda temâm oldular. Bu Fenâdaki hâlleri bundan önce uzun uzun yazarak yüksek kapınıza sunmuşdum. Hâce-i Ahrâr hazretlerinin (Bu işin sonu Fenâyâ kavuşmaktır.) sözündeki Fenâ, Tecellî-i zâtdan ve Seyr-i fillahdan sonra hâsıl olan Fenâ olmalıdır. (Fenâ-i irâdet) de bu fenânın dallarından biridir. Fârisî beyt tercemesi:

**Bir kimsede hâsıl olmazsa Fenâ,
Hak teâlâyâ yol bulamaz aslâ!**

Bu makama bağlılığı olmayanların da iki dürlü oldukları görüldü: Birincileri bu makâmı istiyorlar ve ona kavuşduran yolu arıyorlar. İkincileri bu makâmı istemiyorlar ve hiç aramıyorlar. Yüksek teveccühlerinizin, o makâma kavuşduran iki yoldan ikincisi ile olduğu dahâ çok görülüyor ve bu yola dahâ uygun oluyor. Yüksek kapınızdan aldığım emre uyarak bir kaç şeyi bildirmek saygısızlığında bulundum. Yoksa, Fârisî mısra' tercemesi:

Ben o Ahmedim ki, eskisi gibiyim eskisi gibiyim!

İkinci olarak sunulur ki, o makâmı ikinci olarak incelediğimde, bir-biri üstünde, bir çok başka makâmlar da görüldü. Yalvararak, kırıl-

rak uğraşdıktan sonra, önceki makâmın üstündeki makâma kavuşuldu. Bu makâmın Hazret-i Osmân-ı Zinnüreyn'in makâmı olduğu, diğer halifelerin de buradan geçtikleri anlaşıldı. Bu makâm da, tâlibleri yetiştirmek ve irşâd etmek makâmıdır. Şimdi, bunun üstünde de iki makâm bildirilecek ki, bunlar da tekmil ve irşâd makâmıdır. Bunlardan biri, önceki makâmın üstünde görüldü. Bu makâma çıkınca, Hazret-i Ömer-ül-Fârûk'un makâmı olduğu anlaşıldı. Öteki üç halife de, bu makâmdan geçmişlerdir. Bu makâmın üstünde Hazret-i Ebû Bekr-i Sıddık'ın makâmı görüldü «radiyallahü anhüm ecma'in». Bu makâma da çıktık. Büyüklerimizden Hâce Nakşibend «kaddesallahü sirrehül akber» hazretleri her makâmda yanımda geliyordu. Öteki üç halife de, bu makâmdan geçmişlerdi. Aramızdaki ayrılık şu idi ki, biz bu makâmlardan geçmiştik. Onlar ise bu makâmların sâhibleri idi. Biz, yolcu olarak geçip gidiyorduk, onlar bu yüksek makâmlarında kalıyorlardı. Bu makâmın üstünde, yalnız bir makâm vardı. Başka hiç bir makâm görünmüyordu. Bu bir makâm, Peygamberlerin sonuncusu olan Muhammed aleyhisselâmın «aleyhi minnessalevâti etemmühâ ve minnettehıyyâti ekmetülâ» makâmı idi. Hazret-i Sıddıkın «radiyallahü teâlâ anh» makâmı karşısında çok yüksek, nûrdan bir makâm vardı. Bunun gibi hiç bir makâm görünmemişdi, o makâmdan biraz dahâ yüksek idi. Kanapenin yerden dahâ yüksek olması gibi idi. Bu makâmın, mahbûbiyyet makâmı olduğu anlaşıldı. Bu makâm çok süslü ve işlemeli idi. Onun süsleri, nakşları bana aks etdi. Kendimi de öyle süslü gördüm. Bundan sonra, kendimi de latif, maddesiz buldum. Hevâ gibi, yâhud bulut gibi, her tarafa yayılmış olduğumu gördüm. Birkaç yeri, dahâ çok kapladım. Hâce Nakşibend hazretlerini, hazret-i Sıddıkın «radiyallahü anhümâ» makâmında ve kendimi onun karşısındaki makâmda buldum. Bildirdiğim hâlde idim.

Bu çok tatlı işleri bırakmak istemiyorum. Fekat herkes, sapıklık, taşkınlık denizinde girdâba yakalanarak boğulmaktadır. İnsanları bu girdâbdan kurtaracak kadar güçlü olduğunu anlayan bir kimse, bunların hâline nasıl seyrci kalabilir. Kendinin başka işi var ise de, bunları kurtarmağa uğraşması lâzımdır ve dahâ iyidir. Fekat bu işi başlarken, hâsıl olan kuruntular ve bozuk düşünceler için istiğfâr etmek şarttır. Bu iş, ancak bu şartla fâideli olur, beğenilir. Bu şart yerine getirilmezse, hiç beğenilmez, aşağıya atılır. Fekat Hâce Nakşibend hazretleri ve Hâce Alâüddîn-i Attâr hazretleri «kaddesallahü teâlâ esrârehümâ» bu şartı düşünmeyerek beğenilmişlerdir. Bu aşağı kölenizin bu şartı düşünmeksizin çalışması ise, ba'zan beğenilmektedir, ba'zan da atılmaktadır.

(Nefahât) kitâbında Şeyh Ebû Sa'îd-i Ebül-Hayr'ın sözleri arasında diyor ki, (Ayn, ya'nî kendisi kalmadı, eseri ya'nî izi nasıl kalır. Müddessir sûresinin yirmisekizinci âyetinde buyurulduğu gibi, geride birşey kalmaz). Bu söz, ilk bakışta güç görüldü. Çünkü, Şeyh Muhyiddîn-i

Arabî hazretleri ve ona uyanlar diyorlar ki, birşeyin aynı ya'nî kendisi yok olamaz. Çünkü, Allahü teâlâ o şeyin varlığını bilmektedir. Yok olursa, Allahü teâlânın bilgisi bilgisizlik olur. Ayn yok olmayınca eseri nereye gidecek. Bu sözleri zihnimde yerleşmişti. Ebû Sa'îd hazretlerinin sözü çözülemedi. Çok uğraşım, Allahü teâlâ, bu sözün iç yüzünü açığa çıkardı. Ayn da kalmaz, eser de kalmaz olduğu anlaşıldı. Kendimi de böyle olmuş buldum. Hiç güçlük kalmadı. Bu ma'rifetin makâmı da göründü, çok yüksek idi. Şeyh Muhyiddîn ve ona uyanların söyledikleri makâmın üstünde idi. Bu iki ma'rifet birbirini bozmuyordu. Çünkü, biri bir makâmda, öteki ise başka makâmda anlaşılmıştı. Dahâ çok açıklamak, sözü uzatacak ve usandıracaktır.

Şeyh Ebû Sa'îd hazretleri bu tecellinin devâmlı olduğunu bildirmişti. Bu tecellinin ne demek olduğu ve devâmlı olmasının nasıl olduğu da gösterildi. Kendimde de bu hadîsi ya'nî tecelli-i aralıksız buldum. Bu hadîsin dâimî olması çok az kimselere nasib olur. İmâm-ı Rabbânî kuddise sırruh hazretlerinin (Hadîs) kelimesi ile anlattıkları şey, tecelli-i zâtî olduğu başka mektûblardan anlaşılmaktadır. Allahü teâlânın zâtı, başkalarına çok aralıkla tecelli ettiği hâlde, kendisine aralıksız tecelli etmektedir.

Kitâb okumak hiç tatlı gelmiyor. Yalnız büyüklerin yüksek makâmlardaki hâllerinin bir yere yazılmasını, sonra bunları okumağı istiyorum. Eski büyüklerin hâllerini okumak, her şeyden dahâ tatlı geliyor. Ma'rifetlerin inceliklerini ve hele tevhid-i vücûdî ve mertebelerin tenezzüllerini bildiren yazıları okuyamıyorum. Bu hâlimi, Şeyh Alâüddevle-i Semnânî hazretlerine çok uygun buluyorum. Bu bilgilerdeki zevkim ve hâlim onunla birleşmektedir. Fekat eski bilgilerim, bu ma'rifetleri inkâr etmeme ve sert karşılamama mâni' oluyor.

Bazı hastalıkların giderilmesi için birkaç kerre teveccüh olundu ve te'siri görüldü. Bunun gibi, birkaç ölünün mezârdaki hâlleri görüldü. Bunların da azâblardan, sıkıntılardan kurtulmaları için teveccüh olundu. Fekat şimdi hiçbirşeye teveccüh etmeye gücüm kalmamıştır. Hiçbirşey için kendimi toparlayamıyorum. Birkaç kimse bu fakîre sert davrandılar ve acı söylediler. Bu fakîre bağlı olanlardan çoklarını, boş yere incitdiler ve yerlerinden uzaklaştırdılar. Bundan dolayı gönlüme hiç bir toz konmadı, bir sıkıntı gelmedi, nerede kaldı onların kötülüğü zihnimizden geçmiş ola.

Sevdiklerimizden birkaçı cezbe makâmında şühûd ve ma'rifet elde etmişlerdi. Ve şimdiye kadar sülûk konaklarına ayak basmamışlardır. Bunların hâllerinden az bir şey sunuyorum. Cezbeyi bitirdikten sonra, Allahü teâlânın bunları sülûk ni'metine kavuşturmakla şerefleştirmesini umuyorum. Şeyh Nûr, bulunduğu makâmda bağlı kalmaktadır. Cezbe makâmındaki dahâ yukarı bir noktaya çıkamıyor. Üzücü hare-

ketleri ve hâlleri oluyor. Kabâhatini anlamıyor. Bunun için onun işi ilerlemiyor. Bunun gibi, sevdiklerimizin çoğu, edebleri iyi gözetmedikleri için oldukları makâmlarda kalıyorlar. Şuna şaşılır ki, bu fakir hiç birinin yolda kalmasını dilemiyorum; hattâ hepsinin ilerlemesini istiyorum. Fekat, elde olmuyarak işleri öylece duruyor. Hâlbuki bu yol çabuk kavuşturucudur. Mevlânâ Ma'hûd son noktaya indi. Cezbeyi sonuna ulaştırdı. O makâmın aracılığına kavuştu ve karâasını bir bakımdan nihâyete ulaştırdı. Önce sıfatları, hattâ sıfatları durduran nûru kendinden ayrı görmüştü. Kendisini boş bir kalıp olarak bulmuştu. Sonra sıfatları zâtdan ayrılmış gördü. Bu görüşle, cezbe makâmından ehadiyyete kavuştu. Şimdi herşeyi ve kendini yok sanmaktadır. İhâta ve ma'iyyet görmeye başlamıştır. Gizlilerin gizlisine öyle bağlanmışdır ki, şaşkın ve câhil bir hâlindedir. Seyyid Şâh Hüseyin de cezbe makâmının sonuna yaklaştı ve başı son noktaya ulaştı. Bu da, Allahü teâlânın sıfatlarını zâtından ayrı görmektedir. Fekat bir olan bu zâtı her yerde bulmaktadır. Bundan zevk almaktadır. Meyân Ca'fer de son noktaya yaklaştı. Çok sevinçlidir. Hareketli ve seslidir. Şâh Hüseyine yaklaşmıştır. Diğer sevdiklerimizin hâlleri de başka başkadır. Meyân Şeyh ve Şeyh İsâ ve Şeyh Kemâl, cezbe makâmında yukarıki noktaya çıkmışlardır. Şeyh Kemâl, inmeye de başlamıştır. Şeyh Nâküri yukardaki noktanın altına gelmiştir. Fekat dahâ gidecek çok yolu vardır. Buradaki sevdiklerimizden, şimdiye kadar sekiz veyâ dokuz, hattâ on kişi, yukardaki noktanın altına ulaşmıştır. Birkaçı noktaya gelmiş ve inmeye başlamışlardır. Kimisi noktaya yakîn, kimisi uzaktır. Meyân Şeyh Müzemmil kendini yok buluyor. Sıfatları aslıdan görüyor. Mutlak olan varlığı her yerde buluyor. Hattâ hiçbirini görmüyor. Mevlânâ Ma'hûd'a, tâlibleri yetiştirmek için izin vermenin iyi olacağı görünüyor. Fekat, cezbeyle, uygun icâzet olacaktır. Hernekadar, onun da istifâde edeceği birkaçşey kalmış ise de, gitmek için acele etdi, durmadı. Yüksek kapınıza kavuşmak için yola çıktı. Ona yarıyacak bir yazıfeyi kendisine buyurursunuz. Bu aşağı köleniz bildiğini yazdı. Emr sizindir. Hâce Ziyâeddin Muhammed bir kaç gün burada kaldı. Biraz huzûr ve cem'iyet edindi. Fekat, sonunda, geçim sıkıntısından kendini toparlıyamadı, askere gitdi. Mevlânâ Şîr Muhammed'in oğlu da yüksek kapınıza doğru yola çıktı. Biraz huzûr ve cem'iyet edinmiştir. Ba'zı engeller dolayısı ile o kadar ilerleyemedi. Dahâ çok yazmak saygısızlık olacaktır. Fârisî mısra' tercemesi:

Köle, kendi haddini bilmelidir!

Mektûbu yazdıktan sonra bir hâl kapladı, yazmakla anlatılacak gibi değildir. Bu hâlde iken (**Fenâ-i-irâde**) hâsıl oldu. Dahâ önce de, bir şeye istek kalmamıştı. Fekat, istek büsbütün yok olmamıştı. O hâlimi yüksek kapınıza sunmuşdum. Şimdi, irâde de kökünden kazındı. Şimdi ne

istenilen birşey var, ne de istek var. Bu Fenânın şekli de gösterildi. Bu makâma uygun olan birçok bilgiler de verildi. Bu bilgiler çok ince ve karışık olduklarından yazılması güç oluyor. Bunun için, bunlar üzerinde kalem yürütemedim. Bu Fenânın hâsıl olduğu ve ilmlerin verildiği zaman vahdetden ileride yepyeni şeyler göründü. Vahdetin ötesinde birşey görülemeyeceği, hattâ hiçbir bağılık bulunmadığı belli ise de, bulunanı yazmağı emr buyurmuşdunuz. Birşeyi iyi anlamadıkça yazmağa cesâret edemiyorum. Bu makâmın şekli, vahdetin ötesinde öyle göründü ki, Egre şehri Delhi şehrinin ötesinde bulunduğu gibi. Bu görüşün doğruluğunda hiç şübhe kalmadı. Her ne kadar, gözümde ne vahdet var, ne vahdetden ötesi var ve ne de hakikat olarak veyâ hakkı onun ötesinde bileceğim bir makâm var. Hayret ve cehâlet tâmdır. Bu görüşlerle, hiçbir değişikliğe uğramamışdır. Ne yazacağımı bilemiyorum. Hep birbirine uymayan şeyler, hiçbiri anlatılamıyor. Fekat, hepsinin varlığında şübhem yokdur. Estagfirullah ve etûbü ilellah min cemî'i mâ kerihallah, kavlen ve fi'len ve hâtıran ve nâzıran. [Ya'nî, Allahü teâlâdan magfîret dilerim ve Allahü teâlânın beğenmediği sözden, işden, düşünceden ve görüşden Allahü teâlâyâ tevbe ederim].

Şimdi anlaşıldı ki, bundan önce sıfatların fenâsı ya'nî, sıfatları unutmak, sıfatların birbirlerinden ayrılmamalarına sebep olan şeyler de fenâ idi. Bu şeyler, vahdetde bulunmakta idiler. Bunlar yok olmuşlardı. Şimdi, sıfatların kendileri de, vahdetde bulunarak olsa bile, yok oldu. Ehadiyyet kahramânı, varlıkta hiçbir şey bırakmadı. İlm-i ilâhîde, sıfatların topluca veyâ birer birer olan ayrılıkları da kalmadı. Yalnız hâric göründü. (Allahü teâlâ var idi. Ondaki başka hiçbir şey yok idi). Şimdi de böyledir. Bundan önce, bu hadîs-i şerîfi yalnız biliyordum. Fekat, bu hâlde değildim. Bu hâlimin doğruluğunda veya, yanlışlığında bu fakîri uyardıracağınızı ümmîd ederim.

Mevlânâ Kâsım Ali'nin tekmîl makâmına eriştiği görülüyor. Oradaki sevdiklerimizden birkaçının da, bu makâma ulaştıkları anlaşılıyor. Herseyin doğrusunu ancak Allahü teâlâ bilir.

12

ONIKINCI MEKTÛB

Bu mektûb, yine yüksek mürşidine yazılmışdır. Fenâ ve Bekâ makâmının hâsıl olduğunu ve Seyr-i fillah ve Tecellî-i zâtî bildirilmektedir :

Yüksek kapınız kölelerinin en aşağısı olan Ahmed, sunar ki, kusûrlarımdan hangisini bildireyim. Allahü teâlânın istediği olur. Onun istemediği olmaz. Hiç kimsede hareket ve kuvvet olmaz. Ancak, büyük ve

yüksek olan Allahın dilemesi ile olur. (Fenâ-fillâh) ve (Bekâ-billâh) makâmına bağı olan ilmleri, Allahü teâlâ ihsân ederek açıkladı. Böylece herşeyin özü anlaşıldı. (Seyr-i fillah) ve (Tecelli-i zâti-i berkî) nin ne oldukları ve Muhammedi-yül-meşreb kime dendiği, bunlara benzer şeyler anlaşıldı. Her makâmda, bu makâma lâzım olan şeyler gösterildi ve hepsinden ileri götürüldüm. Evliyâullahın haber verdikleri şeylerden, gösterilmedik ve geçirilmedik pekazı kaldı. Beğendiklerini sebepsiz olarak beğenirler. Herşeyin kendisi, maddesi, mahlûk olduğu gibi, yaratılışlarında bulunan kâbiliyyetlerin, uygunlukların da, mahlûk oldukları anlaşıldı. Allahü teâlâ, kâbiliyyetlerin te'siri altında değildir. Hiçbir şeyin Onun hükmü etmesi câiz değildir. Dahâ uzatarak saygısızlık yapmaktan kaçındım. Fârisî mısra' tercemesi :

Köle olan, haddini bilmelidir.

13

ONÜÇÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, yine yüksek mürrşidine yazılmışdır. Yolun sonsuz olduğu ve hakikat bilgilerinin, şer'at bilgilerine uygun olduğu bildirilmektedir :

Yüksek kapınız kölelerinin en aşağısı olan Ahmed, sunar ki, bu yolun sonsuzluğundan bitmez tükenmez olmasından âh ederim! Binlerle âh ederim! Yolda çok hızlı götürüyorlar ve çok şeyler ihsân ediyorlar. Bunun içindir ki, büyükler, Seyr-i ilâllah yolculuğunun ellibin senelik yol olduğunu bildirmişlerdir. Belki de, Me'âric sûresinin dördüncü [4] âyetinde, (Melekler ve rûh oraya bir günde varırlar. Bu günün uzunluğu ellibin senelik yoldur) buyurulmakla bu yola işâret edilmiştir. Yolun çokluğu bizi çok üzdü. Ümmîdleriniz kesildi. Fekat hemen Şûrâ sûresinin yirmisekizinci [28] âyetinde; (Ümmîd kesildikten sonra, O fâideli yağmur gönderir ve rahmetini yayar) müjdesi, bizi sevindirdi. Birkaç günden beri eşyâda seyr, ya'nî yolculuk hâsıl olmuştur. Fekat, talebeler çılgınlık gösterdiklerinden, yine onlarla uğraşmağa başlandı. Dahâ o makâma kavuşacağımı sanmıyorum. Fekat, talebeler sıkıştırdıkları için, hayâ ve ihsân duyguları ile onlara birşeyler söylüyorum. Bundan önce tevâhid-i vücûdî bilgilerine bağlanıp kalmışdım. Hâlimi arka arkaya yüksek kapınıza bildirmişdim. İşleri, sıfatları asla vermişdim. İşin içyüzü anlaşılınca, o bilgilerden kurtuldum. Terâzinin (Heme ezüst) kefesinin ağır basdığını anladım. Yüksekliğin böyle görüşde olduğunu, (Heme üst) demekde olmadığını anladım. Fi'llerin ve sıfatların ondan başka oldukları anlaşıldı. Herbirini ayrı ayrı göstererek, yukarı mertebeye çıkardılar. Şübhe-ler hiç kalmadı. Keşflerin hepsi, şer'atin açık bilgilerine tâm uymaktadır.

— 27 —

Şerî'atin açıkça bildirdiklerinden kıl kadar ayrılıkları yoktur. Tesavvufcuların birkaçı, şerî'atin açıkça bildirdiklerine uymayan keşfler bildirmişler ise de, yâ yanlış anlamışlar veyâ sekr, ya'nî şü'ûrsuzluk hâlinde iken söylemişlerdir. Bâtının zâhire uygunsuz olduğu hiç görülmemiştir. Tesavvuf yolunun ortasında, zâhire uymayan şeyler görünüyor ise de, bunlar da zâhire uydurulur. Zâhirle bâtın birleştirilir. Yolun sonuna varanların bâtını, şerî'atin zâhirine hep uygun olur. Alimler ile bu büyükler arasında yalnız bir ayrılık vardır ki, âlimler düşünerek ve ilm yolu ile bilirler. Bu büyükler ise, keşf ederek, tadını alarak bulurlar. Bu büyüklerin hâllerinin doğru olmasına birinci alâmet, şerî'atin zâhirine uygun bulunmalarıdır. Şu'ârâ sûresi onüçüncü âyet-i kerimesi (Göğsüm darıyor, dilim söylemez oluyor) bunların hâline uygundur. Ne yazacağımı bilemiyorum. Hâllerimin birçoğunu kaleme alamıyorum. Mektûblarda da yazacak yer kalmıyor. Belki bunda da bir hikmet vardır. Uzakda kalan bu mahrûmu kıymetli teveccühünüzden ve garîblere olan merhametinizden ayırmayınız. Yolda bırakmayınız. Fârisî beyt tercemesi :

Bu söze sebep olan sensin,

Uzarsa uzatan da sensin.

Mektûbu uzatmak saygısızlığından çekiniyorum. Fârisî mısra' tercemesi :

Köle olan haddini bilmelidir.

14

ONDÖRDÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb yine yüksek mürşidine yazılmıştır. Yolculukta hâsıl olan şeyleri ve birkaç talebenin hâllerini bildirmektedir :

Yüksek kapınızın kölelerinin en aşağısı olan Ahmed sunar ki, mahlûkların mertebelerinde görülen tecellilerden birazı, önceki mektûbda sunulmuştu. Ondan sonra (Vücûb), ya'nî varlığı lâzım olan mertebe göründü. Bütün sıfatlar bu mertebededir. Çirkin, siyâh bir kadın şeklinde göründü. Bundan sonra ehadiyyet ya'nî bir olan varlık, ince bir divar üstünde duran uzun bir genç adam şeklinde tecellî etdi. Bu iki tecellî hakkâ-nî olarak göründüler. Bundan evvelki tecelliler böyle görünmüyordu. Bu zaman ölmek istedim. Kendimi büyük bir deniz kenârında ayakda gördüm. Kendimi denize atmak istedim. Fekat arkamdan bir ip ile bağlanmış idim. Bunun için denize atlayamadım. Bu ipin, maddeden yapılmış olan bedene olan bağlıklar olduğunu anladım. İpin, kopmasını istedim.

Öyle bir hâl oldu ki, gönlümün Allahü teâlâdan başka hiçbirşeyi istemediğini anladım. Bundan sonra vücûb makâmının bütün sıfatları göründü. Bu sıfatlar, bir bakımdan birçok şeylerin aynaları oldular. Dahâ son-

ra bu aynalarda görünen şeylerin hepsi aşağı döküldüler. Geride yalnız vücûb makâmının sıfatları kaldı. Bunlarda görülen şeylerin ayrılmaları, dökülmeleri de görüldü. Şimdi sıfatların asla verildiği anlaşıldı. Onlarda görülen şeylerden ayrılmadan önce, asla verilemezlerdi. Belki verilmiş gibi görülürlerdi. (Tecelli-i sûri) ye kavuşanların hâli böyledir. Sıfatlar asla verilince, (Fenâ-i hakîki) hâsıl oldu. Bundan sonra kendimdeki ve başkalarındaki sıfatları birbirinin benzeri buldum. Yerlerinin başka başka olması ortadan kalktı. Böyle olunca gizli şirklerin inceliklerinin birçoğundan kurtuldum. Şimdi ne Arş kaldı, ne yer kaldı, ne zaman ne mekân, ne altı cihet ve ne de eşyâyı ayıran sınırlar kaldı. Eğer senelerce düşünsem âlemden bir zerrenin yaratılmış olduğunu bilemem. Bundan sonra kendime mahsûs olan (Te'ayyün), kendime mahsûs olan vech göründü. Bu te'ayyün, eski ve parça parça bir elbise gibiydi. Bir kimse giymiş idi. O kimsenin kendime mahsûs vech olduğunu anladım. Fekat hakkâni olarak anlaşılmadı. Dahâ sonra bu adamın yukarı tarafında ve kendisine bitişik ince bir post görüldü. Kendimi o post olarak buldum. Bu te'ayyün elbisesini kendimden uzak gördüm. O post üzerinde bir nûr görüldü. Biraz sonra gene yok oldu. Bu post ve elbise de yok oldular. Eskisi gibi câhil ve şaşkın kaldım. Bu görünen şeylerden anladıklarımı yüksek kapınıza bildireceğim. Doğrusu ile yanışını işâret buyurursunuz. Şöyle ki, o görünen kimse, (Ayn-ı sâbite) dir. Vücûb ile imkân arasında bir geçit gibidir. İki yüzü birbirine benzemez. Arasında elbise bulunan ve nûr görülen o post da vücûd ile adem arasında geçitdir. Kendimi o post bulmuştum. Bu da, varlıkla yokluk arasındaki geçite kavuşmaktır. Bundan önce rü'yâlarda da, kendimi böyle geçit bulmuştum. Fekat o âfâkda idi. Şimdi ise enfüsdedir. Ya'nî kendimdedir. İkisi arasında başka bir ayrılık dahâ görülmüşdü. Fekat şimdi yazarken onu unuttum. Her zamanki hâlim şaşkınlık ve câhillikdir. Arasına böyle oyunlar da hâsıl oluyor ve sonra yok oluyor. Geride ma'rifetleri kalıyor. Ba'zı şeylerin ne olduğunu anhyamıyorum. Hâtırımında kalanlara da güvenemiyorum. Bunun için hemen yazmak saygısızlığında bulunuyorum. Böylece, yüksek işâretinizle, bunlara güvenim hâsıl olur. Kıymetli teveccühleriniz yardımıyla alçak şeylere olan bağlılıklardan kurtulacağımı ümmîd ediyorum. İmdâdına yetişmezseniz işim çok güçdür. Fârisî beyt tercemesi :

**Hakkın ve hak adamlarının yardımı olmadan,
Melek de olsa kurtulamaz yüz karalığından.**

Hindistân'ın meşhûr şeyhlerinden Şeyh Abdüllah-i Niyâzînin oğlu Şeyh Tâhâ ve hüddâm hâcı Abdül'azîz yüksek kapınızı çok özlemektedirler. Şey Tâhâ da mübârek ayaklarınızdan öper ve kabûl buyurulması için yalvarır. Bu yüksek tarîka girmek istiyor, candan yalvardı. İstihâ-

re yapmasını söyledim. Görünüşde çok uygundur. Burada zikr etmesini öğrenen sevdiklerimizin çoğu râbîta yapmaktadır. Bir kısmı rüyâ, vâkı'a esnâsında râbîta alıp gelmektedir. Bir çoğu da Delhi'den gelmeden önce râbîta etmişlerdir. Önce huzûra ve şü'ûrsuzluğa dalyorlar. İçlerinden birkaçı, sıfatları asla veriyorlar, ya'nî ondan görüyorlar. Geri kalanları böyle değildir. Fekat hiçbirisi tevhd-i vücûd ve nûrları görmek ve keşflere kavuşmak yoluna gitmiyor. Molla Kâsım Alî ve Molla Mevdûd Muhammed ve Abdül-Mü'min, görünüşde cezbe makâmının üst noktasına varmışlardır. Fekat Molla Kâsım Alî inmeye başlamıştır. Geri kalan ikisinin inmesi bitinmiyor. Şeyh Nûr da noktaya yakındır, fekat kavuşamamıştır. Molla Abdürrahman da noktaya yakındır. Kavuşmasına az kalmıştır. Molla Abdülhâdî o makâmda huzûra ve şü'ûrsuzluğa dalmıştır. Diyor ki, (Her bakımdan hiçbirşeye benzemeyen bir varlığı «celle şânüh» her şeyde hiçbirine benzemeksizin görüyorum. Her işi Onun yaptığını anlıyorum). Yüksek ni'metleriniz, tâliblere ve elverişli olanlara durmadan yağmaktadır. Bu ni'metleri onlara ulaştırmakta bu aşağı kölenizin hiç hizmeti olmuyor. Fârisî mısra' tercemesi :

Ben o eski Ahmedim, hiç değişmedim.

Bir gün vak'alardan bir vak'ayı anlatırken (O, sevilmişlerden olmasaydı, maksada kavuşmakta çok güçlük çekerdi) buyurmuşdunuz. Bu mâhbûbiyyetin yüksek ihsânınıza bağlı olduğunu da bildirmişdiniz. Bu müjdenizden çok ümmîdliyim. Bu taşkınlıklarım ve saygısızlıklarım ondadır.

15

ONBEŞİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb yine yüksek mürşidine yazılmıştır. İniş makâmındaki hâlleri ve birkaç gizli bilgiyi açıklamaktadır :

Hâzır olan gâibin, bulmuş olan kaçırmışın, kavuşmuş olan mahrûmun sunduğu şöyledir ki : Çok zemandır onu arardım, hep kendimi bulurdum. Sonra, işim öyle oldu ki, kendimi arasaydım, onu bulurdum. Şimdi, onu gayb etdim, kendimi buluyorum. Onu kaçırdığım hâlde aramıyorum, yok olduğu hâlde özlemiyorum. İlm bakımından huzûrdayım, kavuşmuşum, karşılıyorum. Zevk bakımından ise, gayb etdim, aramıyorum. Zâhiri bekâ, bâtını fenâdır. Bekâda iken fânîdir. Fenâda olduğu halde bâkîdir. Fekat, ilmle olan fenâdır ve zevkle olan bekâdır. İş düşmekte ve inmektedir. İlerlemekten ve yükselmekten kalmıştır. Onu, kalbden kalbin sâhibine götürmüşlerdi. Şimdi kalbin sâhibinden kalb makâ-

mına indirdiler. Rûh, nefsdan kurtulmuşdu. Nefs de itminâna kavuştuğundan sonra rûhun nûrlarının çokluğundan çıkmışdı. Şimdi rûh ile nefsi onda topladılar. Onu her ikisi arasında geçit yaptılar. Bu aracılıkla, yukardan almak, aşağıya vermek ni'metini ihsân etdiler. Fâideli şeyleri alır, aldıklarını başkalarına verir. Hem alıcı ve hem vericidir. Fârisî mısra' tercemesi :

Daha söylersem, sonu gelmez.

Yüksek makâmınıza sunulur ki sol el, kalb makâmına isâredir. Kalbin sâhibine yükselmeden öncedir. Yukardan indikten sonra kalb makâmına getirirler. Bu makâm başkadır. Sağ ile sol arasında geçitdir. İhsânlar, bunu iyi bilir. Sülûk yapmamış olan meczûblar, kalb makâmına varırlar. Bunlara (Erbâb-i kulûb) denir. Kalbin sâhibine kavuşmak için sülûk yapmak lâzımdır. Bir makâmın bir kimseye verilmesi demek, ona bu makâmda husûsî bir şân hâsıl olması demektir. Bu şân ile, o makâmın erbâbından ayrılır. Ayrılıklarından biri, cezbenin önce olması demektir ve o makâmda husûsî bekâsı hâsıl olarak o makâmın bilgilerine ve marifetlerine kavuşur. Kalb makâmının bilgileri ve cezbenin sülûkün, ferâ ve bekânın ne oldukları ve bunlara benzer bilgiler, bundan evvelki mekûblarda, yazılarak sunulacağı bildirilen kitâbda açıklanmıştır. Mir Seyyid Şâh Hüseyin, acele ile yola çıktı, temize çekmek nasîb olmadı. Bu kitâb üzerindeki kıymetli düşüncelerinizi ve emrlerinizi okumakla şerefleniniz inşaallahü teâlâ. Azîz Mütevakkıf cezbe makâmında yukardan inmiştir. Fekat yüzü bu âleme değildir. Hep yukarıya bakmaktadır. Yükselmesi başkasının çekmesiyle olduğu için cebzeğe uygundur. İnerken, birlikde az birşey getirdi. Nisbetinin aslı, başkasına bağı olan teveccüh idi. Kendisini bu teveccüh yükseltiyordu. Bu nisbeti şimdi de vardır. Cezbe nisbetinde, ceseddeki rûh gibidir ve karanlıkda bulunan ışık kaynağı gibidir. Fekat bu cezbe, büyüklerimizin bildirdiği cezbe değildir «kaddesallahü teâlâ esrârehüm». O cezbe, Hâce-i Ahrâr «kuddise sirruh» hazretlerine yüksek dedelerinden gelmiştir. [Ya'nî annesinin dedelerinden gelmiştir. (Reşehât) kitâbı]. O büyüklerin, bu makâmda husûsî şânları vardır. Birkaç talebe rü'yâda gördüler ki, yukarda adı geçen Azîz Mütevakkıf, Hâceyi yımıştır. Bu rü'yâ, bu makâmın görüneceğini göstermektedir. Bu cezbenin fâide vermek makâmı ile ilişiği yokdur. Bu makâmda, yüz, hep yukarı doğrudur ve hep şü'ürsuzluk lâzımdır. Cezbe makâmlarından çoğuna kavuştuğundan sonra bunlar sülûke uygun olmaz. Bunları yazarken o makâma doğru idim. Ba'zı incelikleri göründü. Sebebsiz teveccüh olunamıyor. Herşeyin doğrusunu Allahü teâlâ bilir. O azîz, birkaç aydan beri aşağı inmiştir. Fekat bu cezbe makâmına tâm girmiyor. Bu makâmın şânını bilmediği için giremiyor. Dağınık düşünceleri buna sebep oluyor.

Bu saçma yazılar yüksek kapınıza kavuştuğu zamanda, bu makâma tam gireceğini ümmîd ederim. Hâce hazretlerini bundan sonra tâm indirirler.

16

ONALTINCI MEKTÛB

Bu mektûb yine yüksek mürşidine yazılmışdır. Yükselmede ve inmedeki hâlleri bildirmektedir:

Talebenizin en aşağısı sunar ki, Mevlânâ Alâ'üddîn okşayıcı mektûbunuzu getirdi. Yazılı olan şeyleri açıklamak için zaman buldukça müsvedde hâzırladım. O bilgileri temâmlayıcı birkaç şey daha düşündük, ana, bunları yazamadan mektûb yola çıktı. İnşâallahü tebâreke ve teâlâ ayrıca yüksek kapınıza sunulur. Şimdi, temize çekilmiş olan başka bir kitâb gönderildi. Bu kitâb, dostlarımızdan birkaçının dileği üzerine yazıldı. Bu yolda fâideli olacak nasihatların yazılmasını istemişlerdi. Buna göre çalışacağız demişlerdi. Doğrusu eşi olmıyan, çok fâideli bir kitâb oldu. Onu yazdıktan sonra, Resûlullah «aleyhissalâtü vesselâmü vettehiyye» hazretlerinin, ümmetinin âlimlerinden birçoğu ile hâzır oldukları anlaşıldı. Bu kitâbı mubârek eline aldı. Merhameti çok olduğundan, onu öpdü, âlimlere göstererek (böyle îmân etmek lâzımdır) buyurdular. Bu bilgileri öğrenmekle şereflenenler nûrlu, herkesden yüksek idiler ve çok kıymetli idiler. O serverin «aleyhissalâtü vesselâm» karşısında ayakda idiler. Sözü uzatmıyalım, bu hâli herkese bildirmek için bu fakîre emr buyurdular. Fârisî mısra' tercemesi:

Kerîmlerle yapılan işler zor olmaz.

Yüksek huzûrunuzdan ayrıldığıım günden beri, gözüm hep yukarıda olduğu için irşâd makâmına o kadar hevesim kalmadı. Çok zaman oluyor ki, bir köşeye çekilip, oturmak istiyorum. Benimle oturmak, konuşmak isteyenler gözüme arslan ve kaplan görünüyor. Herkesden uzaklaşmaya karar vermişdim. Fekat istihâre uygun gelmedi. Maksada yaklaşıran dereceler sonsuz ise de, çok yukarılara yükselmek oluyor. Götürüyorlar ve getiriyorlar. Allahü teâlânın dilediği yere kadar götürdüler. Büyükle-
rin hepsinin makâmlarından geçirdiler. Fârisî beyt tercemesi:

Bu aşağı aralıktan bir gül aldılar,

Elden ele, yüksek yere ulaşırdılar.

Bu arada büyüklerin rûhlarının yardımlarını yazacak olsam çok uzun sürer. Kısaca bildiriyorum. Zıl makâmlarından geçirdikleri gibi, bunların aslı olan makâmların hepsinden de geçirdiler. Allahü teâlânın ihsânlarından hangi birini yazayım. Dilediği kulunu sebebsiz kabûl ediyor. Vilâye-

tin çok çeşidlerini, yüksek derecelerini gösterdiler. Hangi birini yazacağımı bilemiyorum. Zilhicce ayında, derecelerden indirerek kalbin vîlayeti makâmına kadar getirdiler. Burası, başkalarını yükseltmek ve irşâd etmek makâmıdır. Fekat bu makâm için dahâ temâmlayıcı ve olgunlaştırıcı şeyler lâzımdır. Fârisî mısra' tercemesi:

Buna ne zaman kavuşulur, iş kolay değildir.

Sevilenlerden, istenilenlerden olup, o kadar çok konaklardan geçirdiler ki, müridler, isteyiciler, Nüh aleyhisselâmın onları keder ve gâhibalar buna kavuşamazlar. Böyle ilerlemek yalnız istenilenler için mümkündür. Müridler bu yola adım bile atamazlar. Çünkü, efrâdın çekilebileceği makâm, asıl olan makâmın başlangıcıdır. Efrâdın çoğu buraya yaklaşamaz bile. Bu, Allahü teâlânın öyle bir ihsânıdır ki, dilediğine verir. Allahü teâlâ büyük ihsân sâhibidir.

İrşâd ve tekmil mertebelerinde durup kalmanın sebebi budur. Nühün bulunmaması da, gayb karanlığının yayılmasından ileri gelmektedir. Başka bir sebep yoktur. Herkes, kendi hak vâllerinden birşeyler söylüyor. Bunlara kıymet vermemelidir. Fârisî beyt tercemesi:

**Âlimi anlamaz câhil, söyler hep kelâm,
Onun için sözü kısa kes, sabr et vesselâm.**

Hayâl ile, zân ile söylenen şeyler üzerinde durmak, çok zararlı olabilir. O kimselere söyleyiniz ki, bu gönü yaralının hâllerinden hayal olan bakışlarını çevirsinler. Bakmak için yer çoktur. Fârisî beyt tercemesi:

**Gayb olmuşum beni aramayın,
Gayb olanlara birşey söylemeyin!**

Allahü teâlânın gayretini, gazabını düşünmelidir. Allahü teâlânın yükseltmek istediği birşeyi aşağı düşürücü şeyler söylemek çok uygunsuz olur. Allahü teâlâyâ karşı gelmek olur. Kalb makâmına inmek, hakikatda fark ya'nî ayrılık makâmına inmektir ki, (**İrşâd makâmı**)dır. Burada fark demek, nefsin rûhdan ve rûhun nefsdan ayrılması demektir. Bundan önce cem' ve fark makâmlarından anlaşılan şeyler, (**Sekr**) ya'nî şü'ürsuzluktan idi. Hakkı halkdan ya'nî, Allahü teâlâyı mahlûklardan ayrı görmeğe (**Fark makâmı**) diyorlar. Bu doğru değildir. Böylece bu rûhu hak sanıyorlar ve bunun nefsdan ayrılmasını görmeğe, Hak teâlânın mahlûklardan ayrılmasını görmek diyorlar. Sekr hâlinde olanların edindikleri bilgilerin çoğu böyledir. Çünkü, işin doğrusu, orada bulunmaz. Her iş Allahü teâlânın emri ile olur. Cezbe ve sülûk sâhiblerinin bilgilerini ve bu iki makâmın ne olduklarını, ayrı bir kitâb hâlinde uzun yazdım. Yüksek huzûrunuza sunulacaktır.

ONYEDİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, yine yüksek mürşidine yazılmışdır. Yükselmedeki ve inişdeki hâllerden birkaçı bildirilmektedir:

Yüksek kapınız hizmetçilerinin en aşağısı olan Ahmed sunar: Buradaki sevdiklerimizden biri, çok zemandan beri, olduğu yerde kalmışdı. Bu mektûbun yazıldığı gün, bu makâmdan çıkarılarak aşağı indirildiği anlaşıldı. Fekat tâm indirilmemiştir. Bu makâmın altında kalmış olan derecelere de götürüldü. Bu üstdeki makâmdan inmeğe başlamışdır. Bundan sonra her ne hâl olursa açığa vurulacak ve yüksek huzûrunuza yazılacaktır. Bu hâle kavuşan da, hâli açıldıktan sonra kendisi birşey yazarsa, doğru olur. Bu iniş işi kuvvetli olduğu için ve bu aşağı köleniz cülâb [gülsuyu] şerbeti içerek halsizleştiğim için bu inişin sonunu inceliyemedim. İnşâallahü teâlâ onu da bildirirler.

ONSEKİZİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, yine yüksek mürşidine yazılmışdır. Telvinden sonra olan temkîni, Vilâyetin üç mertebesini ve Vücûd-i teâlânın Zât-i teâlâdan ayrı olduğu bildirilmektedir:

Yüksek kapınızın kölelerinin en aşağısı günâhı çok Ahmed bin Abdülehad sunar ki, hâllerin ve ma'rifetlerin gelmeğe başladığı günden beri, bunları yüksek kapınıza bildirmek saygısızlığında bulundum ve çok ileri gitdim. Allahü teâlâ, yüksek teveccühlerinizin yardımıyla, hâllere bağlı kalmaktan kurtardı. Telvinden temkîne kavuşdurdu. Ya'nî değişik hâllerden kurtarıp sükûnete kavuşdurdu. Şimdi hayret, şaşkınlık ve üzüntüden başka elime hiçbirşey geçmiyor. Vasl yerine fasl ve kurub yerine bu'd hâsıl oldu. Ma'rifetler kalmadı. İlm gitdi. Cehl kapladı. Bu şaşkınlıkla mektûb da yazılamaz oldu. Yalnız, günlük olup bitenleri yazarak, kıymetli vaktlerinizi almağa da elim varmadı. Kalbimi soğukluk o kadar kapladı ki, hiçbirşeyle kızışamıyor. Tenbeller gibi hiçbir iş yapamıyorum. Fârisî beyt tercemesi:

Ben hiçim, hiçden de aşağı,

Hiçden bir iş hâsıl olurmu?

Sözümüze gelelim. Şimdi (Hakk-ul-yakîn) ile şereflendirdiler. Bura-

da ilm ve ayn, ya'nî bilmek ve görmek, birbirine perde değildirler. Bekâ ile bekâ bir aradadır. Hayret, şaşkınlık içinde ilm ve şü'ür vardır. Gayb etmiş iken kavuşmuştur. İlm ve ma'rifet varken cehl ve dalgınlık içindedir. Fârisî mısra' tercemesi:

Çok şaşır. Hem kavuşdum, hem şaşkın olâum.

Allahü teâlâ, yalnız kendi sonsuz merhametiyle yüksek derecelerde ilerletiyor. (Vilâyet makâmı)nın üstünde (Şehâdet makâmı) var. Vilâyetin, şehâdet makâmı yanındaki yeri, sûretlerin tecellisinin zâtın tecellisi yanındaki yeri gibidir. Hattâ, bu ikisi arasındaki uzaklık, o ikisi arasındaki uzaklıktan kat kat çoktur. Bunu önceden de bildirmişdim. Şehâdet makâmının üstünde (Siddîklük makâmı) var. Bu iki makâm arasındaki uzaklık, kelime ile anlatılabilenden daha çok, işaret olunabilenden dahâ büyüktür. Siddîklük makâmının üstünde, yalnız (Peygamberlik makâmı) vardır «alâ ehlihessalâtü vesselâm». Siddîklük makâmı ile peygamberlik makâmı arasında başka makâm yoktur ve olamaz. Başka makâm olamayacağı, açık ve doğru olan keşfle anlaşılmalıdır. Ehlüllahdan ya'nî Evliyâdan birçoğu, bu iki makâm arasında bir makâm dahâ bulunduğunu söylemişler ve buna (Kurbet) makâmı demişlerdir. Buraya ulaştırmakla da şereflendirdiler. Bu makâmı, ne olduğunu bildirdiler. Çok uğraşdıktan ve pek yalvardıktan sonra, önce o büyüklerin söyledikleri gibi gösterdiler. Sonra iç yüzünü bildirdiler. Evet, yükselirken Siddîklük makâmı hâsıl olduktan sonra bu makâm hâsıl olmaktadır. Fekat iki makâmın arasında bulunması, üzerinde durulacak birşeydir. Yüksek kapınıza kavuşduğum zaman, inşâallahü teâlâ, işin iç yüzünü geniş olarak sunacağım. Bu makâm çok yüksektir. Yükselirken, geçilen konaklar içinde bundan dahâ üstünü bilinmiyor. Allahü teâlânın vücûdünün ya'nî varlığının, zâtından ya'nî kendisinden başka olduğu, bu makâmıda anlaşılıyor. Doğru yolun âlimleri de «Allahü teâlâ onların çalışmalarına iyi karşılıklar versin» böyle olduğunu bildirmişlerdir. Burada, vücûd da yolda kalıyor. Ondan dahâ yukarı çıkılıyor. Ebül - Mekârim-i Rükneddîn Şeyh Alâüddeve, kitâblarının bir kaçında (Vücûd âleminin üstünde, Melik-il-vedûd âlemi vardır) buyuruyor.

Siddîklük makâmı, Bekâ makâmılarından. Çünkü yüzü mahlûklara karşıdır. Bundan dahâ aşağıda ya'nî iniş makâmlarının en ilerisinde peygamberlik makâmı vardır. Bu makâm siddîklük makâmından dahâ yüksektir. Sahv ve bekâ burada dahâ çoktur. Kurbet makâmı, bu iki makâmın arasına giremez. Çünkü bunun yüzü, tâm tenzîhe doğrudur ve çıkış makâmının temâmıdır. Nerede onlar, nerede bu? Fârisî beyt tercemesi:

**Ayna arkasındaki papağan gibiyim,
Ezelî üstâd ne derse onu söylerim.**

Düşünerek, işiterek anlaşılın şerî'at bilgileri, şimdi keşf ile hâsıl olmaktadır. Keşfler, şerî'at âlimlerinin bildirdiklerinden kıl kadar ayrılma-

makdadır. Onların kısaca bildirdikleri şeyleri açıkladılar ve genişlettiler. Düşünerek anlamak yerine içden gelerek öğrenmeği ihsân etdiler. Bir kimse Hâce Şâh-i Nakşibend «kaddesallahü teâlâ sirrehül akdes» hazretlerinden sordu:

Süâl: Tesavvuf yolunda ilerlemek ya'nî sülûk niçindir?

Cevâb: (Kısaca, topluca öğrenilenlerin genişlemesi, açılması ve düşünerek bulmak yerine, keşf ile kalbe gelmek içindir) buyurdu. Onlardan başka şeyler öğrenmek içindir buyurmadı. Evet, tesavvuf yolunda ilerlerken, bilgiler, ma'rifetler hâsıl olmaktadır. Fekat, bunların hepsini bırakıp ilerlemek lâzımdır. En son makâma, ya'nî Sıddıklık makâmına varmadıkça doğru bilgilere kavuşamaz. Şuna şaşılır ki, Ehlüllah arasında, bu şerefli makâma kavuşduklarını söyleyenlerin bu makâma uygun olan bilgileri ve ma'rifetleri acabâ neden olmuyor? (Her ilm sâhibinin üstün de dahâ büyük âlim vardır.)

Kazâ ve kader bilgisini de açıkladılar. Öyle bildirdiler ki, şerî'atin bildirdiğinden hiç ayrılığı yoktur. Bu bilgiye, icâb noksanlığı ve cebr lekesi hiç bulaşmamaktadır. Bu bilgi, ayın ondördündeki ay gibi açık anlaşılmaktadır. Şerî'atin bildirdiğine hiç uygunsuz olmadığı hâlde bu bilgiyi niçin herkesden gizlediklerine şaşıyorum. Eğer şerî'ate uygun olmasa idi, o zaman örtmeleri, saklamaları uygun olurdu. Ne yapığından süâl olunmaz. Fârisî beyt tercemesi:

**Onun korkusundan, kim ne yapabilir?
Teslîm olmakdan başka ne diyebilir.**

İmler ve ma'rifetler nisan yağmuru gibi akıyorlar. İnsanın idrâki bunları kavrayamıyor. Lâf olsun diye insanın idrâki diyoruz. Yoksa, sultânın hediyelerini ancak onun hayvanları taşıyabilir. Önceleri, bu şaşılacak bilgileri yazmak istiyordum. Fekat başaramadım. Bunun için üzülüyordum. Sonra, (bu bilgileri göndermek, alışdırmak içindir; bunları ezberlemek için değildir) diyerek üzüntümü giderdiler. Nitekim mekteplerde talebe diploma almak için çeşidli şeyler öğrenirler. Bunları ezberlemek için öğretmezler.

Bu bilgilerden birkaçını yüksek huzûrunuza sunuyorum. Şûrâ sûresi onbirinci âyetinde (Onun benzeri gibi hiç birşey yoktur. Ancak o işidici ve görücüdür) buyuruyor. Bu âyet-i kerîmenin baş tarafı, Allahü teâlâyı tenzîh ediyor. Bu, açıkça anlaşılmalıdır. O işidicidir, görücüdür buyurması da, bu tenzîhi temâmlamakda ve kuvvetlendirmekdedir. Şöyle ki, mahlûklarda da görmek ve işitmek vardır. Mahlûkların bu iki duyusu Allahü teâlânın işitmesi ve görmesi gibi sanılabilir. Allahü teâlâ mahlûkların işitmediğini, görmediğini bildirerek, böyle sanmak yolunu

kapamaktadır. Bu âyet-i kerîmede, işidici ve görücü yalnız O'dur. mahlûklarda yaratılmış olan kulak ve göz, işitmekte ve görmekte hiç rol oynamaz. Allahü teâlâ, kulağı ve gözü yarattığı gibi, işitmeyi ve görmeyi de yaratmaktadır. Allahü teâlânın âdedi şöyledir ki, kulaktan ve gözden beyne te'sirler gelince işitmeyi ve görmeyi yaratmaktadır. İnsanların sıfatları, görmelerine ve işitmelerine hiç te'sir etmez. Te'sir eder denilirse, te'siri de O yaratmaktadır. Mahlûkların kendileri te'sirsiz oldukları gibi, sıfatları da te'sirsizdir. Herhangi bir kuvvetle taşdan ses çıkarırsa, taş konuşuyor, o konuşucudur denilemez. Taş, cîmad, te'sirsiz, cansız olduğu gibi, onda konuşmak sıfatı vardır denirse, bu sıfat da cîmadır, te'sirsizdir. Harflerin ve sesin çıkmasında hiç te'siri yoktur. Başka sıfatlar da bunun gibidir. Bu iki sıfat, dahâ meydanda olduğu için, Allahü teâlâ, mahlûklarda bu iki sıfatın bulunmadığını bildirdi. Mahlûklarda başka sıfatların da bulunmadığı bundan anlaşılmalıdır. Allahü teâlâ insanlarda önce ilm sıfatını yarattı. Bir şeyi bilmek için, bu sıfatın o şeye teveccühünü ya'nî ilgisini yarattı. Bundan sonra, bu sıfatın o şeye bağlanmasını yarattı. Bundan sonra o şeyin bu sıfat üzerinde görüntüsünü yarattı. Adeti böyle oldu. O şeyin görüntüsünün ilm sıfatında yaratılmasında, bu sıfatın ne te'siri olabilir? Bunun gibi, önce işitmek sıfatını yarattı. Bundan sonra sesleri bu sıfata getirecek kulak ve başka sebepleri yarattı. Sonra ses dalgalarını yarattı. Sonra kulağın bu sesi almasını, bundan sonra da sesi duymağı yarattı. Yine bunun gibi önce gözü yarattı. Sonra gözde görüntüyü yarattı. Sonra görüntüyü beyinde yarattı. Dahâ sonra görmeyi yarattı. İşidici ve görücü o kimseye denir ki, işitmesi ve görmesi, kendisinin bu sıfatları ile olsun. Böyle olmayınca, buna işitici ve görücü denmez. Bundan anlaşılıyor ki, mahlûkların sıfatları da, kendileri gibi cîmadır, te'sirsizdir. Sözün kısası, mahlûklarda sıfatlar yoktur. Bu sıfatlar ancak Allahü teâlâda vardır. Bu âyet-i kerîmede, tenzîh ile teşbîh bir araya getirilmiştir. Hattâ âyet-i kerîmenin hepsi tenzîhi bildirmekte, benzeri olmadığını beyân buyurmaktadır. Birinci ilm, ya'nî mahlûklarda görülen sıfatların Hak teâlânın sıfatları olması ve mahlûkları cîmad ya'nî te'sirsiz bilmek, içinden su akan musluk ve testi gibi bulmak, evliyâlık makâmına uygun olan bilgidir. İkinci ilm ya'nî mahlûkların sıfatlarını da cîmad gibi bulmak ve Zümer sûresinin otuzuncu âyet-i kerîmesinde **(Sen, elbette ölüsün. Onlar da elbette ölüdürler)** bildirildiği gibi mahlûkları ölü bilmek, şehâdet makâmına uygun olan ilmdir. Buradan da, bu iki makâm arasındaki başkalık anlaşılmalıdır. Bir şeyin azının görülmesi, çoğunun bulunduğunu gösterir. Bir yerden su sızması, büyük su bulunduğunu haber verir. Fârisî mısra' tercemesi:

Senenin iyiliği behârından belli olur.

Bunun gibi, bu yüksek makâmın şâhibleri, mahlûkların işlerini de,

ölü gibi ve cimâd gibi bulurlar. Bunların işleri, Allahü teâlânın işidir, bu işleri yapan hep O'dur demezler. Allahü teâlâ, böyle olmakdan çok yüksektir. Bir kimse, bir taşı hareket ettirse, bu kimse hareket ediyor denmez. Taşı hareket ettiriyor ve taş hareket ediyor denir. Taş cimâd olduğu gibi, taşın hareketi de cimâddır. Taş hareket ederken bir adamı öldürse, taş öldürdü denmez. Taşı hareket ettiren kimse öldürdü denir. Şerî'at âlimleri «şekkerallahü teâlâ sa'yehüm» de böyle söylemişlerdir. Bunlar mahlûkların yaptıkları işler, kendi irâdeleri ve ihtiyârları ile olmakla beraber, bunları Allahü teâlâ yaratmaktadır. Bunları Allahü teâlânın yaratmasında onların işlerinin hiç te'siri olmaz. Onların işleri, birkaç hareketdir. İşlerin yapılmasında bu hareketlerin te'siri olmaz.

Süâl: Böyle olunca, kulların işlerine sevâb ve azâb yapılması doğru olmaz. Bir taşa emr vermek ve onun hareketlerine sevâb ve azâb yapmak gibi olur.

Cevâb: Taşın hareketiyle insanların hareketi başka başkadır. İnsanlara şerî'at gönderilmesi ve emirler, yasaklar yapılması, onlarda kudret ve irâde bulunduğu içindir. Taşda enerji varsa da irâde yoktur. Fekat, insanların irâdesini de Allahü teâlâ yarattığı için ve bu irâdenin işin yapılmasında te'siri olmadığı için, bu irâdeleri de ölü gibidir. Irâdenin yalnız şu kadar te'siri vardır ki iş, kulun irâdesinden sonra yaratılmaktadır. Allahü teâlânın âdeti böyledir. İnsanların kudreti te'sir ediyor derseniz, kudretdeki bu te'sirini de Allahü teâlâ yaratmaktadır. Kudreti yarattığı gibi, bunun te'sirini de yaratmaktadır. Mâverâ-ün-nehr âlimleri, kudret te'sir eder dediler ise de, bu te'sirde kudretin ihtiyârı hiç yoktur. Te'siri, cansızın hareketi gibidir. Bir kimse, yukardan atılan bir taşın bir hayvanı öldürdüğünü görse, bu kimse, taşın cimâd, cansız olduğunu bildiği gibi, onun hareketini ve bu hareket enerjisinin öldürmesini de cimâd bilir. Görülüyor ki, mahlûkların kendileri de, sıfatları da ve işleri de hep cimâddırlar, ölüdürler. Diri olan, herşeyi varlıkta durduran, işitici, görücü, bilici olan ve her dilediğini yapan, yalnız Allahü teâlâdır. Kehf sûresinin yüzonuncu âyet-i kerîmesinde [110] (Ey sevgili Peygamberim, onlara söyle! Rabbinin kelimelerini yazmak için deniz mürekkebi olsa, Rabbinin kelimeleri bitmeden, o deniz ve onun gibi bir dahâ deniz-biterler) buyuruldu. Çok saygısızlık yaptım. Sonsuz atılganlık yaptım. Ne yapayım? Her bakımdan güzel olanı anlatan söz de güzel olduğu için ne kadar uzarsa, o kadar tatlı oluyor. Onu anlatan sözler güzel oluyor. Allahü teâlâdan konuşmağa ve O'nun yüce adını dilime almağa hiç lâayık değil isem de, kendimi tutamıyorum. Fârisî beyt tercemesi:

**Ağzımı gül suyu ile binlerce yıkasam,
İsmi söylemeğe yine lâayık olamam.**

Fârisî mısra' tercemesi:

Köle olan haddini bilmelidir.

Yüksek teveccüh ve ihsânlarınıza sığınıyorum. Çürüklüğümü, aşağılığımı nasıl bildireyim? Her gelen lutüfler, ihsânlar, hep yüksek, teveccüh ve merhametinizden hâsıl olmaktadır. Yoksa, Fârisî mısra' tercemesi :

Ben hep o eski Ahmedim.

Meyân Şâh Hüseyin, tevhîd-i vücûdî yolundadır. Bundan çok tad almaktadır. Onu bu yoldan çıkararak hayret makâmına kavuşturmak istiyorum. Çünkü maksad, oraya kavuşmaktır. Muhammed Sâdık, küçük olduğu için, kendini hiç tutamıyor. Eğer yolculukta yanımızda bulunursa çok terakkî edecektir. (Dâmen-i Kûh) ya'nî dağ eteği denilen yere giderken yanımızda idi. Çok şeyler kazandı. Hayret makâmına kavuştu. Bu makâmda fakîre çok benzemektedir. Şeyh Nûr da, bu makâmda çok ilerledi. Bu fakîrin yakınlarından bir genç vardır. Onun hâli çok yüksektir. Tecelliyât-i Berkıyyeye yaklaştı. Yaradılışı buna çok uygundur.

19

ONDOKUZUNCU MEKTÛB

Bu mektûb, yine yüksek mürşidine yazılmıştır. Birkaç ihtiyâc sâhibinin gönderildiği bildirilmektedir:

Yüksek kapınız hizmetçilerinin en aşağısı sunar ki, askerden bir kimse geldi. Dehli ve Serhend fakîrlerinin geçen sonbehâr mevsimi için olan haklarının yüksek kapınız hizmetçilerinden hakkı olanlar araştırlarak, onlara da dağıtılması için size gönderildiğini bildirdi. Bunun için saygısızlık yaparak yazıyorum. Şeyh Ebül Hasen adına bin dirhem gönderilmesi. Kendisi ilm sâhibidir. Ve Hâfız Şâh Hüseyin adına da bin dirhem gönderilmesi lâzımdır. Şâh Hüseyin, Şeyh Nevvâb vakfının vekîllerindedir. Bunların ikisi de hayâtdadır ve işleri başındadır. Kendilerinin hakları olduğunda şübhe yoktur. Vekîllerini gönderdiler. Askerin söylediği doğru ise, ikisinin hakkını buna vermek uygun olur. Kendileri Serhend'dedirler.

20

YIRMİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, yine yüksek mürşidine gönderilmiştir. Bir kaç dileğini bildirmektedir:

Yüksek kapınız hizmetçilerinin en aşağısı sunar ki, Habîb-i Serhen-

— 39 —

dinin vâldesi ile zevcesinin ve isimleri ayrıca yazılı olan kimselerin Beyt-ül-mâldan haklarının alınabilmesi için, yüksek kapınız hademelerini bir kaç mektûbla üzmüşdüm. Bunların hakları olan eşyâ, eğer Dehliye gelmiş ise, kendilerine verilmesi için Mevlânâ Alî'ye emr buyurunuz. Bunlardan bir kaç vekil göndermişdir. Bir kaç da, kendileri gelmişdir. Eğer bunların hakkı Dehliye getirilmemiş ise, kendileri hayâtdadır ve iş başındadırlar. Kendilerine düşen hisselerin tashîhini diliyorlar. Sözü dahâ uzatmamız saygısızlık olur.

21

YİRMİBİRİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb Şeyh Muhammed Mekki bin hâcî Mûsâ Lâhori'ye yazılmıştır. Vilâyet dereceleri ve vilâyet-i Muhammediyye'yi bildirmekte ve tarikat-i Nakşibendiyye'yi övmektedir:

Şerefli mektûbunuz bu zaîf köleye geldi. Allahü teâlâ ecrinizi artırsın ve işlerinizi kolaylaştırsın ve özrünüzü kabûl buyursun. İnsanların en üstünü, en temizi «aleyhi ve alâ âlihi minessalevâti efdalühâ ve minetteslîmâti ekmelühâ» hurmetine, bu düâyı kabûl buyursun! Kardeşlerime bildiririm ki : Ehlüllahın (Fenâ) dedikleri, ölmeden önce ölmek hâsıl olmadıkça, Allahü teâlâyâ kavuşulamaz. Hattâ, (Âfâk)da, ya'nî insanın dışında bulunan uydurma putlara ve (Enfûs)de ya'nî, insanın içinde bulunan nefsinin isteklerine tapınmaktan kurtulamaz. İslâm'ın hakikatine kavuşamaz. Tâmm îmân elde etmesi kolay olmaz. Nerde kaldı ki, Âbidler arasına karışabilsin ve Evliyâlar derecesine kavuşabilsin. Bununla beraber, bu Fenâ makâmı, vilâyet derecelerine atılan ilk adımdır. Bu yüksek makâm dahâ başlangıçta ele geçer. Vilâyetin başlangıcı böyle olursa, sonunun nasıl olacağını artık anlamalıdır. Başını görünce sonunun yüksekliği düşünölmelidir. Şu fârisî mısra' ne güzel söylenmiştir. Mısra' tercemesi:

Gül bağçemi gör de behârımı anla!

Şu fârisî mısra' da öyledir. Mısra' tercemesi:

Senenin iyiliği, behârından anlaşılır.

Evliyâlığın dereceleri vardır. Her derece de, birbirinin üstündedir. Çünkü, her Peygamberin makâmı altında vilâyet ya'nî evliyâlık vardır ve herbirinin vilâyeti kendilerine mahsûsdur. Vilâyetlerin en yüksek derecesi bizim Peygamberimizin «aleyhi ve alâ cemî'i minessalevâti etemmühâ ve minettehıyyâti eymenühâ kademi, ayağı altında bulunan vilâyetdir. Çünkü, isimlerin sıfatların, şü'ûnların ve i'tibârâtın

Allahü teâlâda bulunması bakımından olsun veya bulunmaması bakımından olsun karışmadıkları zâtın tecellisi yalnız onun vilâyetinde olur «aleyhissalâtü vesselâm». Var olan ve varlığı düşünülen bütün perdele- rin ilimde ve aynda yok olması ancak bu makâmdadır ve (Vasl-i uryânî) denilen yakınlık ve tâm veed hâsıl olur. Onun izinde gidenler «aleyhissalâtü vettehiyye» bu makâmdan çok pay alırlar. Bu yüksek dereceye ve büyük nîmete kavuşmak için onun izine sarılıyoruz «sallallahü teâlâ aleyhi ve âlihi ve sellem»! Zât-i ilâhînin bu tecellisi, tesavvut büyüklerinin çoğuna göre, şimşek gibi çakıp geçmektedir. Ya'ni Zât-i ilâhînin bütün perdelelerin kalkması, şimşek gibi çok az zaman sürer. Sonra isabettir ki bütün perdeleleri hemen araya girer. Zât-i ilâhînin nurlarının parıltısı, perde gibi örter. Zât-i ilâhînin huzûru, şimşek gibi, bir ân olur. Bu gaybeti ya'ni örtülmesi çok uzun sürer dediler. Nakşibendiyye Evliyâsının büyüklerine «kaddesallahü teâlâ esrârehüm» ise, zâtın huzûru dâimîdir. Bu büyükler, çabuk geçen, hemen gaybete dönen bir huzûra kıymet vermezler. Bu büyüklerin yüksekliği, bütün yüksekliklerin, üstündedir ve bunların nisbeti bütün nisbetlerden, dahâ üstündür. Bunlar, zâtın devâmlı olan huzûruna (Nisbet) demişlerdir. (Bizim nisbetimiz, bütün nisbetlerden üstündür) buyurmuşlardır. Bundan dahâ çok şaşılacak şey, bu büyüklerin yolunun sonu, başlangıçta yerleşdirilmiştir. Burada Resûlullahın «sallallahü aleyhi ve sellem» Eshâbının yolunu tutmuşlardır. Çünkü, onlar Resûlullahın «aleyhissalâtü vesselâmü vettehiyye» ilk sohbetinde, sonda varılabilecek şeylere kavuşurlardı. Bu ise, nihâyetin başlangıçta yerleşdirilmesidir. Muhammed aleyhisselâmın vilâyeti, bütün Peygamberlerin ve Resûllerin «aleyhimüssalevâtü vetteslimât» vilâyetlerinin üstünde olduğu gibi, bu büyüklerin vilâyeti de, Evliyânın hepsinin «kaddesallahü teâlâ esrârehüm» vilâyetlerinin üstündedir. Nasıl böyle olmasın ki, bunların vilâyetleri, Sıddîk-ı ekbere bağlıdır. Evet onların büyüklerinden çok az Velîde de bu nisbet hâsıl olmuştur. Fekat, Sıddîk-ı ekberden almışlardır «radıyallahü anh». Böyle olduğunu Ebû Sa'îd haber vermektedir. Sıddîk-ı ekberin «radıyallahü anh» cübbesinin bu velîye geldiği (Nefehât) kitâbında bildirilmektedir. Bu tarîkat-i aliyye-i Nakşibendiyyenin üstünlüklerinden az birşey açıklamamız, talebeyi bu yola teşvik içindir. Yoksa, ben nerede, onun üstünlükleri nerede? Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, (Mesnevî) de diyor ki: İki beytinin tercemesi:

**Yazık olur onu açıklamak,
Lâzımdır, aşk gibi çok saklamak.
Fekat söyledim ki, yol bulalar,
Hasret âteşinden kurtulalar.**

Size ve doğru yolda gidenlere selâm olsun!

YİRMİİKİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, Lâhor müftisi şeyh Abdülmecid bin şeyh Muhammed'e yazılmıştır. Rûhun nefse niçin bağlanmış olduğu ve bunların yükselmelerini ve inmelerini ve cesedin ve rûhun Fenâ ve Bekâlarını ve Da'vet makâmını bildirmektedir:

Nûr ile zulmeti birlikde bulunduran Allahü teâlâ her dürlü aybdan, kusûrdan uzaktır. Mekânsız, cihetsiz olan rûhu cihetli olan, maddeden yapılmış olan bedene yaklaşıran Rabbimizi tesbîh ederiz. Zulmetli olan bedeni ve nefsi, nûrlu olan rûha sevdirdi. Rûh nefse âşık oldu. Çok severek onun ile birleşti. Bu bağlantı ile rûhun cilâsı arttı. Onunla yakınlığından parlaklığı çoğaldı. Rûhun bu hâli, ayna yapılacak cama benzemektedir. Cama parlaklık vermek için ve cisimleri gösterebilmek kuvvetini kazanması için önce toprak maddeleri ile sıvanır.

Karanlık katı toprak maddeleri ile sıvanan camın parlaklığı artar. Kıymetsiz olan çamur gibi madde ile sıvanan camın kıymeti çoğalır. Parlak olan rûh, karanlık cesede bağlanınca, ömreden Allahü teâlâyâ olan yakınlığını unuttu. Hattâ kendi varlığını ve özelliklerini unuttu. Karanlık olan bedene karşı sevgisine dalarak ve yalnız bir görünüş olan o heykel'e bağlanarak kendini unuttu. Onunla bir arada kalınca kıymetini gayb etdi. Kötüleştirdi. Bu dalgınlık çukurundan kendini kurtaramazsa ona yazıklar olsun! Onun bedenle birleşmesi, yükselmesi için idi. Buna kavuşamazsa yükselmeye uygun olan yaratılışını bozarsa, yolu sapıtırsa, ona yazıklar olsun! Allahü teâlâ ona ezelde merhamet etdiyse, onu lutfüne, inâyetine kavuşturdu ise, başını kaldırır, elinden kaçmış olan ni'metleri hâtırlar, eski hâline döner. Arabî beyt tercemesi:

Hep seni düşünürüm, haccım ve ömrem sanadır.

Herkes taş toprak düşünür, kalbim senden yanadır.

Rûh bedenden yüz çevirip, mukaddes olan sevgilinin şühûduna dalarsa, ona bağlanırsa, karanlık bedeni de, o mukaddes makâma sürükler. Buraya olan sevgisi, karanlık bedene olan bağlılığını unutturacak kadar çoğalırsa, beden de onun nûrları ile aydınlanır. Rûh şimdi nûrların müşâhedesinde kendini unuttur.

Matlûbun huzûruna perdesiz olarak kavuşur. Hem cesedin hem rûhun fenâsına kavuşmakla şereflenir. Bu fenâdan sonra bu şühûdla bekâ hâsıl olursa, fenâ ve bekâ temâmlanmış olur. Velî ismini almak hakkı

olur. Vilâyet derecesine kavuşunca iki şeyden biri olur: Yâ, tam şühûda dalar, kendini hep unuttur. Yâhud, insanları Hak teâlâyâ çağırarak için geri döner. Geri döndükden sonra, bâtını ya'nî kalbi ve rûhu Allahü teâlâ ile, zâhiri ya'nî bedeni, hareketleri insanlar ile olur. Bu zaman rûh, kendisine karışmış olan zulmetden ya'nî nefsin karanlığından kurtulur. Matlûbuna ya'nî Hâk teâlâyâ döner. Böyle kurtulan rûh sâhibi, (Eshâb-ı yemîn) den olur. Kendisinin sağı solu yok ise de, hâli sağıt olmağa uygundur. Çünkü hayrları kendinde toplamıştır, kemâle kavuşmuştur. Bu ikisi de sağda bulunur. Sağ mubârekdir (Allahü teâlâ hakkında da, iki eli, mubârek olan sağ tarafdadır) buyurulmuş olması da bunun gibidir. [İki eli demek, Onun râzı olduğu, beğendiği şey demektir].

Süâl : Birinci kısımdan olan ya'nî geriye dönmeyen Evliyâ da, Allahü teâlâyâ biliyor, insanlarla birlikte yaşıyor. Bunların hep Allahü teâlâyâ bağlı olmaları ve kendilerini unutmaları ne demektir?

İnsanları Allahü teâlânın rızâsına, sevgisine kavuşturmak için geri dönen Evliyâ ile bunların arasında ne fark vardır?

Cevâb : Kendilerini unutmak ve hep Allahü teâlâyâ bağlı kalmak demek, nefis rûhun nûrları arasına girdikten sonra, rûh ile nefsin birlikte, Allahü teâlâyâ teveccüh etmesi demektir. Böyle olduğu yukarıda bildirilmiştir. Mahiûkları bilmek ise, his organları ve kuvvetleri ile ve hareket organları ile olur. Bu organlar nefsin tafsîlidir. Nefsin arzuları ile işlemektedir. Hülâsa olan, kuvvet merkezi olan nefis, rûhun nûrları altında Allahü teâlâyı müşâhede etmektedir. Bunun tafsîli, açıkda olan kısımları eski şü'uru ile hareket etmektedir.

Hülâsanın yok hâle gelmesi ile, onların hareketinde gevşeklik hâsıl olmuyor. Bu âleme rücû' etmiş olan Evliyâ böyle değildir. Bunların nefsi, mutmeinne olduktan sonra, rûhun nûrları altından çıkıyor. Mahlûklar âlemine bağlanıyor. Bu bağlılıkla, insanları Allahü teâlânın rızâsına çağırıyor.

Nefs hulâsadır, topluluktur dedik. His organları ve hareket organları ve kuvvetleri, nefsin tafsîlidir, açıkda bulunan parçalarıdır dedik. Çünkü nefsin etdeğ olan kalbe ya'nî yüreğe bağlılığı vardır. Yüreğin de, (Hakikat-i câmia'-i kalbiyye) ya'nî kısaca kalb veyâ gönül denilen latife-ye bağlılığı vardır. Yürek, gönüle olan bu bağlılığı sebebi ile, rûha da bağlanmış olur. Rûhdan gelen feyzler, bu bağlılıklar vâsıtası ile nefse gelir. Sonra nefsdan organlara ve kuvvetlere yayılır. Nefsde hulâsa olarak kalır. Bu anlaşılınca, Evliyânın iki kısmının başka olduğu anlaşılabilir. Birincileri, sekr sâhibleridir, ya'nî şü'ûrsuzdurlar. İkincileri sahv sâhibleridir. Ya'nî şü'ûrludurlar. Birincileri daha şerefli, ikincileri ise daha üstündür. Birincilerin hâli evliyâlığa uygundur. İkincilerin hâli peygamberliğe uygundur. Allahü teâlâ, bizleri Evliyânın kerâmetlerine kavuşmakla şereflendirsin ve Enbiyâyâ «salevatüllahi teâlâ ve selâmühü alâ nebiy-

yinâ ve aleyhim ve âlâ cemî'i melâiketil mukarrebîn vel'ibâdissâlihîn ilâ yevmiddîn» tâm uymakla yükseltsin! Bu satırları yazan düâcınızın, arabîsi, fârisîsinden daha güzel değil ise de, şerefli mektûbunuz arabî kelimelerle yazılmış olduğundan, mektûbunuzu da sizin gibi yazdık. Sözüümüz burada temâm oldu. Hepinize selâm olsun!

23

YIRMIÜÇÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, Hân-i Hânân ismi ile meşhûr Abdürrahîme arabî olarak yazılmış olup, dîni, câhillerden öğrenmeği men'etmekte ve soy adı seçmekden bahs etmektedir:

Allahü teâlâ hepimizi lâfdan kurtarıp, iş yapmak nasîb buyursun. İnsanların en iyisi ve hepsinin Peygamberinin «sallallahü aleyhi ve sellem» hâtırı için, amelsiz ilmden, işe yaramıyan bilgilerden korusun!

Arabî mısra' tercemesi:

**Bir kimse ki bu düâya âmin diye
Hak teâlâ o kula rahmet eyleye.**

Ey, yüksek yaratılışlı kardeşim! Allahü teâlâ, sizin yaratılışınızda bulunan kemâlâtın meydana çıkmasını ihsân eylesin! Bu dünyâ âhretin tarlasıdır. Burada tohum ekmeyip, yaradılışda bulunan, toprak gibi yetiştirici kuvvetini işletmeyenlere, bundan fâidelenmeyenlere ve amel, ibâdet tohumlarını elden kaçıranlara, yazıklar olsun! Toprak gibi yetiştirici kuvveti işletmemek, oraya birşey ekmemekle veyâ zararlı, zehirli tohum ekmekle olur. Bu ikincisinin zararı, bozukluğu, birincisinden, kat kat dahâ çokdur. Zehirli bozuk tohum ekmek, dîni, din derslerini, dinden haberi olmayanlardan öğrenmek ve din düşmanlarının kitâblarından, [mecmû'alarından] okumaktır. Çünkü, din câhilleri, nefesine uyar, keyfi peşinde koşar. Dîni, işine geldiği gibi söyler. Karşısındakinin de nefisini azdırır ve kalbini karartır. Çünkü, din câhilleri, din dersi verirken, [din kitâbı yazarken], şerî'ate uygun olmıyanı, uygun olandan ayıramaz. Gençlere neleri ve nasıl anlatmak lâzım geldiğini bilemez. Kendi gibi, talebesini de câhil yetiştirir. Birçok şeyler okuyup ezberlemekle, [başka ilm kollarında söz sâhibi olmakla, fen ve san'at şubelerinde ihtisâs kazanmakla] insan din adamı olamaz, [din kitâbı yazamaz] ve din bilgisi veremez.

Bir din âlimi, gençlere din öğreteceği zaman, bunlara önce, dinsizler, islâm düşmanları [ve câhil din adamları] tarafından şırınga edilen, yanlış

propagandaları, iftirâları anlayıp, onların temiz ve körpe kafalarını, bu zehrlere temizler. Zehirlenen rûhlarını tedâvî eder. Sonra, yaşlarına, anlayışlarına göre, islâmiyeti ve meziyyetlerini, fâidelerini, emrlerindeki ve men'lerindeki hikmetleri, incelikleri ve insanlığı se'âdete ulaştırdığını, onlara yerleştirir. Böylece gençlerin rûh bağçelerinde, derdlere devâ, rûhlara gıdâ olan nefis çiçekler yetişir. Böyle bir din fâennî ele geçirmek, en büyük kazandır. Onun bakışları, rûhlara işler. Sözleri, kalblere te'sîr eder. Dîn-i islâmı, hâzır lokum gibi yutmak, susuz kalmış iken, soğuk şerbet içip ciğerlerine kadar serinliyebilmek, ancak böyle bir Allah adamının sunması ile mümkündür. Allahü teâlâ, hepimizi Muhammed aleyhissalâtü vesselâmın doğru yolundan ayırmasın! Amin. Çünkü, bu dünya ve âhîret râhatına kavuşduran, ancak bu yoldur. Şu fârisî beyne güzel söylenmiştir. Beytin tercemesi:

**Arabistândan doğan, Muhammed «aleyhisselâm»
İki cihânda, üstün odur, hemân!
Kara toprak altında kalsın, her ân,
Onun kapısında, toprak olmyan!**

Peygamberlerin «alâ nebiyyinâ ve aleyhimüssalevâtü vetteslimât» en yükseğine, en üstününe bizden selâmlar olsun!

Ne kadar şaşılacak şeydir ki, kıymetli teveccühünüze kavuşmakla şereflenen şâ'irlerden birinin, bir kâfir ismini soyadı aldığını işitdim. Hem de, kendisi seyyidlerden, sevmemiz lâzım gelen büyüklerden biridir. Keşki bunu duymasaydım. Bu alçak ismi acabâ niçin aldı? Bir dürlü anlıyamıyorum. Böyle isimleri almakdan, korkunç arslanlardan kaçmakdan, dahâ çok kaçmak lâzımdır. Böyle isimleri, her çirkinden dahâ çirkin görmek lâzımdır. Çünkü, bu isimler ve onların sâhibleri, Allahü teâlânın düşmanlarıdır. Onun peygamberinin «sallallâhü aleyhi ve sellem» düşmanlarıdır. Müslimânların, [ister hıristiyân olsun, ister yehûdî olsun, isterse kitâbsız olsun bütün] kâfirleri düşman bilmesi emr olunmuştur. Bu gibi pis isimleri, evlâdına koymamaları, her müslimâna vâcibdir. Benim tarafımdan, ona söyleyiniz! Bu ismi değışdirsin! Onun yerine, ondan hayrlı ve müslimâna yakışan bir ism koysun. Müslimân olana, müslimân ismini koyması yakışır. Allahü teâlânın sevdiği ve Onun Peygamberinin «sallallahü aleyhi ve sellem» beğendiği, islâm dîninde bulunmakla şereflenmiş bir kimsenin hâline uygun da, ancak budur.

[Ebû Dâvûd ve İbni Habbân bildiriyor ki, Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» (Kıyâmet günü isimlerinize ve babalarınızın isimleri ile çağrılacaksınız. Onun için güzel isimler alınız!) buyurdu. Tirmüzî bildirdiğine göre Âişe «radıyallahü anhâ» buyurdu ki, (Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» çirkin isimleri değışdirirdi)].

Tirmüzî ve İbni Mâce bildiriyor: Abdüllah bin Ömer «radiyallahü an-hümâ» buyurdu ki, (Hazret-i Ömerin bir kızının adı Âsiye ya'nî isyân edici idi. Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem», onu değişirdi. Cemile yaptı). Bunlar gibi, dahâ birçok insan, yer ve sokak ismini değişdirerek, müslimâna yakışan isimler takdığını Ebû Dâvûd bildirmektedir]. Müslimânlara, (Kötü zan altında kalınacak yerlerden kaçınız!) diye emr olundu. Dinsizlik âlâmeti olan ve bu zannı uyandıran, isimleri koymaktan, [sözleri söylemekten ve alâmetleri kullanmaktan ve işleri yapmaktan] kaçınmak, her müslimânın vazîfesidir. Allahü teâlâ, Bekara sûresi, ikiyüz-yirmibirinci [221] âyetinde (Mü'min olan bir köle, kâfir olan bir beğden, dahâ kıymetlidir!) buyurdu.

Muhammed aleyhisselâmın yolunda gidenlere, Allahü teâlâ, selâmet versin! Âmin.

24

YİRMİDÖRDÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb Kılnc Hâna yazılmışdır. Sofînin kâin ve bâin olduğu ve kalbin birden fazla şeye bağlanmıyacağı ve muhabbet-i zâtiyye hâsıl olunca sevgiliden gelen elemelerle ni'metlerin müsâvî olduğu ve mukarreblerle ebrârın ibâdetleri arasındaki başkalığı ve kendini yok bilen Evliyâ ile insanları da'vet için geri dönmüş olan Evliyânın başkalıkları bildirilmektedir:

Allahü teâlâ, Peygamberlerin en üstünü hurmetine «aleyhi ve âlâ âlihissalevâtü vetteslîmât» size selâmet ve âfiyet versin! Hadîs-i şerîf de (Kişi, sevdiği ile birlikte olur) buyuruldu.

Kalbinde, Allah'dan başka hiçbirşeyin sevgisi kalmayan ve ancak Onu «teâlâ ve tekaddese» dileyen kimselere müjdeler olsun. Bu hadîs-i şerîfe göre, bu kimse Allahü teâlâ ile berâber olur. Görünüşde insanlar ile birlikte ve onlarla alış-verişde ise de, hakîkatda Allahü teâlâ ile birlikte. Kâin ve bâin olan sofînin hâli böyledir. Bu sofî, Allahü teâlâ ile (Kâin) dir. Ya'nî Allahü teâlâ ile bulunur ve insanlardan (Bâin) dir. Ya'nî ayrıdır. Yâhud, görünüşde insanlar ile kâindir. Hakîkatda ise insanlardan bâindir. Kalb ya'nî gönül birden fazla şeyi sevmez. Bu bir şeye olan sevgisi kesilmedikçe başka şeyi sevmez. Kalbin mal, evlâd, mevkî', medh olunmak gibi çeşidli arzuları ve bağlantıları ve sevdikleri görülür ise de, bu sevgilileri hakîkatda hep bir sevgilisi içindir. O biricik sevgilisi de, kendi nefsidir. Onların hepsini, kendi nefsi için sevmektedir. Bunları hep kendi nefsi için istemektedir. Onların nefslerini düşünmemektedir. Nefsine olan sevgisi kalmazsa, nefsi için onlara olan sevgisi de kalmaz. Bunun içindir

ki, kul ile Rabbi arasındaki perde, kulun kendi nefsidir. Çünkü, hiçbir şey o şey için sevmemekdedir. Onun için hiçbir şey perde olmaz. Kul, hep nefsi için düşünmektedir. Bunun için perde, yalnız kendisidir. Başka hiçbir şey değildir. Kul, kendinin nefsinin düşünmekden büsbütün kestirmedikçe Rabbinin düşünemez. Allahü teâlânın sevgisi onun kalbine yerleşmez. Bu büyük ni'met, ancak tâm fenâ hâsıl olduktan sonra elde edilebilir. Mutlak olan Fenâ da, Tecellî-i zâtiye bağlıdır. Çünkü, ortaldan katınlığın katılması, ancak parlak olan güneşin doğması ile olur. (Muhabet-i zâtiyye) denilen bu sevgi hâsıl olunca, sevgilinin ni'metleri ve cendeleri, zevcin yanında eşit olur. Bu zaman ihlâs hâsıl olur. Rabbine ancak onun için ibâdet eder. Kendi nefsi için değil. İbâdeti, ni'metlere kavuşmak için olmaz. Çünkü, ona göre ni'metlerle azâblar arasında bağkalık yoktur. Bu hâl mukarreblerin derecesidir.

Ebrâr böyle değildir. Bunlar, Allahü teâlâyâ, ni'metlerine kavuşmak için ve azâbından korktukları için ibâdet ederler. Bu iki dilekleri ise, nefslerinin arzûlarıdır. Çünkü bunlar, Allahü teâlânın zâtını sevmek ibâdetine kavuşmamışlardır. Bunun için (Ebrârın hasenâtı, mukarreblerin seyyiâtı olmuştur). Çünkü, ebrârın hasenâtı, bir bakımdan hasenâttir. Çünkü, her bakımdan seyyiât olur. Mukarreblerin hasenâtı ise, her bakımdan hasenâttir. Ya'nî iyiliktir. Evet, mukarreblerden, tâm Bekâyâ kavuştuktan ve bu sebebler âlemine indikten sonra Allahü teâlâyâ, korku ile ve ni'metlerine kavuşmak için ibâdet eden de vardır. Fekat, bunların korkuları ve arzûları kendi nefsleri için değildir. Bunlar, Allahü teâlânın rızasına, sevgisine kavuşmak için ve Onun gazabından, gücenmesinden korktukları için ibâdet ederler. Bunlar Cenneti de isterler. Çünkü, Cennet, Allahü teâlânın rızâsının, sevgisinin bulunduğu yerdir. Yoksa Cenneti istemeleri, nefslerinin zevkleri için değildir. Bunlar Cehennemden korkar. Ondaki koruması için düâ ederler. Çünkü, Cehennem, Allahü teâlânın gazabının bulunduğu yerdir. Yoksa, Cehennemden korkuları, nefslerini azâbdan kurtarmak için değildir. Çünkü bu büyükler nefslerine köle olmaktan kurtulmuşlardır. Allahü teâlâ için hâlis kul olmuşlardır. Bu mertebeye, mukarreblerin en üstün derecesidir. Bu mertebeye kavuşan, (Vilâyet-i hâssa) makâmına erdikten sonra (Peygamberlik) makâmının yüksekliklerinden bir şeylere de kavuşur.

Sebebler âlemine inmeyen ise, müstehlik olan, ya'nî kendini yok bilen Evliyâdan olur. Bunun peygamberlik makâmının kemâlâtından haberi yoktur. Başkalarını kemâle getiremez. Yukarıda bildirdiğimiz birinci sınıf Evliyâ gibi değildirler. Allahü teâlâ, insanların en üstünü hurmetine «aleyhi ve alâ âlihi ve etbâ'ihî minessalevâti efdalühâ ve minnetteslîmâti ekmelühâ» bizleri bu büyükleri sevmekle şerefledirsin. Çünkü, (Kişi, sevdiği ile berâber olur). Evvelimiz ve sonumuz selâmetde olsun!

YİRMİBEŞİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb hâce Cihân'a yazılmıştır. Peygamberlerin en üstününe «aleyhi ve aleyhim minessalevâti ekmelühâ ve minnetteslimâti etemmühâ» ve Hulefâ-i Râşidîne uymağa çalışmak lâzım olduğu bildirilmektedir:

Allahü teâlâ kalbinize selâmet versin! Göğsünüzü genişletsin! Nefsini temizlesin! Cildinizi yumuşatsın! Bunların hepsi, hattâ rûhun, sırrın, hafinin ve akfânın bütün kemâlâtına kavuşmak, ancak Peygamberlerin en üstününe uymakla olur «aleyhi ve alâ âlihi minessalevâti efdalühâ ve minnetteslimâti ekmelühâ». Öyle ise, ona uymak için ve onun dört halifesine uymak için çok çalışınız.

Onun dört halifesi doğru yoldadırlar. Ondan sonra, herkesi doğru yola onlar getirirlerdir. Onlar, insanları doğru yolda ilerleten yıldızlardır. Evliyâlık semâsının güneşleridirler. Onların izinde yürümeğe kavuşmakla şereflenenler, tam kurtuluş ile kurtulurlar. Onların yolundan ayrılanlar, doğru yoldan sapar, felâkete düşerler.

Merhûm Şeyh Sultânın iki oğlu çok sıkıntıdadır. Geçimleri güç durumdadır. Yüksek makâmınızdan dileğimiz onların imdâdına, yardımlarına yetişmenizdir. Bu hayrlı işe siz lâyıksınız. Hattâ bütün insanların ihtiyaçlarını gidermek için cenâb-ı Hak size başarılar vermiştir. Allahü teâlâ başarılarınızı arttırsın. Her hayrlı işlere ulaşırsın. Allahü teâlâ, size ve doğru yolda olanlara selâmet versin!

YİRMİALTINCI MEKTÛB

Bu mektûb, Şeyh-ul-âlem Mevlânâ Hâce Muhammed Lâhoriye yazılmıştır. Şevk, arzû ebrârda olur. Mukarrebelerde olmaz. Bu makâmıla ilgili birkaç şey bildirilmektedir:

Allahü teâlâ bizi ve sizi Muhammed aleyhisselâmın şer'ati caddesinde bulundursun «alâ sâhibihessalâtü vesselâmü vettehiyye».

Hadîs-i kudsîde (Ebrâr bana kavuşmağı çok istiyor. Ben de onları çok istiyorum) buyuruldu. Allahü teâlâ, ebrârın şevk, arzû sâhibi olduklarını bildirdi. Çünkü, mukarrebler vâsıl olmuşlardır. Bunlarda kavuşmak arzûsu artık kalmamıştır. Şevk, ayrı olanlarda bulunur. Mukarrebelerde ayrılık gavrılık yoktur. Herkes bilir ki, kimse kendi nefesine kavuşmak için

şevk sâhibi değildir. Hâlbuki kendi nefsinin taşkutesi sevme adıdır. Kendi nefsinde değil, nefsinden ayrı değildir. Allahü teâlâda bâkî ve kendi nefsinde bâkî olmamış bir mukarrebın Allahü teâlâyâ olan yakınlığı, bir kimsenin kendi nefsinde olan yakınlığı gibidir. Bunun için zevk, yalnız elvardır. Çünkü, ebrâr çok sevmektedir ve kavuşmamıştır. Ebrâr demektir kavuşmamış, mukarreb olmamış sâlik demektir. 'Pesavyuf' şairinin şiirinde de veyâ ortasında bulunur. Sona varmasına kil kadar ayırlık kalmadığı için mukarreb olmaz. Şu fârisî şi'rde ne güzel söylenmiştir. Dâima tekrar eden cemesi:

**Dostun ayrılığı az olsa da, az değildir;
Eğer gözde yarım kil olsa da, çok gıcağı.**

Siddik-ı ekber «radiyallahü teâlâ anhu» bir kimsenin «harîcî» rîm okurken ağladığını gördü. (Biz de böyle idik, fakat şimdi bizim katılaştı) buyurdu. Bu söz, kötülemeğe benzeyip, övme sözlerdendir. Şeyhimden «kuddise sirruh» işitdim, (Nihayete ermişmiş olan, yolun başlangıcında, kendisindeki şevki, arzûsuna buyurdu. Şevkin giderilmesi, makâmı dahâ yükseldiğini, kavuşmadığını gösterir. Bu makâm ye's makâmıdır. Ya'nî arzulanan hâsıl olan üzüntü makâmıdır. Çünkü, kavuşukâbilcektir şey için. Kavuşmak ümmîdi olmayan bir yerde şevk olmaz. Yükselmiş sonuna ulaşmış olan bir kâmil, bu âleme geri döndüğü zaman ateşine düştüğü hâlde eski şevki, arzûsu geri gelmez. Çünkü, kavuşması, ayrılık kalmadığı için değildir. Ye's ümmîdsizlik geldiği zaman döndükten sonra da bu ye's kendisinde vardır. Birinci kâmil böyledir. O, âleme dönünce, şevk de geri gelir. Çünkü, önceden yok olması (Fakd) ya'nî gaybûbet, yok olmak, yine hâsıl olmaktadır. İkinci kâmil geri döndüğü zaman, fakd, ayrılık bulunursa, fakdın gitmesi ile yine şevk tekrâr hâsıl olur.

Süâl: Vüsûl mertebeleri ya'nî kavuşduran yol, sonsuzdur. İleride tükenmez. Ne kadar ilerlese yine uzak olacağı için, hep şevk bulunmaz mı?

Cevâb: Vüsûl mertebelerinin sonsuz olması, isimlerde ve sıfatlarda ve şü'unda ve i'tibârâtda olan geniş yolculuktur. Böyle seyr eden sâlik için, yolun sonu olmaz. Ondaki şevk hiç gitmez. Yukarıda bilindiği müntehî ise, bu mertebeleri kısaca geçerek, söz ile, kelime ile, işaret ile anlatılamıyacak makâma vâsıl olmuştur. Orada hiç ümmîdenmek yoktur. Bunun için kendisinde şevk ve talep kalmaz. Bu hâl, Evliyânın büyük yüklerinde olur. Bunlar sıfatların çukurundan kurtulmuşlar, Zât-i ilâhîye «teâlet ve tekaddeset» kavuşmuşlardır. Bunlar, sıfatlarda uzun tırak

ilerleyen ve şü'ûnât mertebelerinde seyr eden sâlikler gibi değildir. O sâlikler, bitmez tükenmez sıfatların tecellilerine bağlanıp kalırlar. Bunlar için olan vüsûl mertebeleri kendisini ancak sıfatlara kavuşdurur. Zât-i ilâhîye yükselmek ancak sıfatlarda ve i'tibârâtda, kısaca seyr etmekle olabilir. İsmelerde uzun uzadıya seyr eden bir kimse, sıfatlara ve i'tibârâta bağlanıp yolda kalır. Böylece şevk ve taleb kendisinden ayrılmaz. Vecd ve tevâcüdden kurtulmaz. Vecd ve tevâcüd sâhibleri, sıfatların tecellilerine kavuşanlardır. Bunlar için (Tecelliyât-i Zâtiyye) yoktur. Şevkleri, vecdleri oldukça, bu tecellilerden nasîb alamazlar.

Süâl: Allahü teâlâda şevk olması ne demektir? Çünkü, Allahü teâlâdan hiç birşey mefkûd, yok değildir?

Cevâb: Burada şevk demek, belki (Müşâkele San'ati) ile söylenmiş olabilir. Çok olduğunu bildirmek içindir. Çünkü, azîz, cebbâr olan Allahü teâlânın her şeyi şiddetlidir, çoktur. Zaîf insanların her şeyinden gâlib ve kuvvetlidir. Bu cevâb âlimlere göre verilen cevâbdır. Bu fakîr kulun başka bir cevâbı daha vardır ki tesavvuf yoluna uygun bir cevâbdır. Fakat bu cevâbda biraz sekr, şü'ûrsuzluk bulunmaktadır. Sekr olmayınca, güzel olmuyor. Hattâ câiz olmuyor. Çünkü, sekr sâhibleri özrlü olur, afv edilirler. Sahv, şü'ûr sâhibleri mes'ûl olurlar. Sorguya çekilirler. Şu anda, tâm sahv hâlindeyim. Şimdi o cevâbı bildirmek yerinde olmaz. Önceleri ve sonraları Allahü teâlâyâ hamd olsun. Onun Peygamberlerine bitmez tükenmez salât ve selâm olsun!

YİRMİYEDİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb Hâce Ammek için yazılmışdır. Tarikat-i aliyye-i Nakşibendiyyeyi övmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd olsun. Onun sevdiği kullarına selâm olsun! Merhamet ederek bu dostunuza gönderdiğiniz kıymetli mektûb gelerek bizleri sevindirdi. Selâmetde olunuz. Bu yüksek Nakşibendiyye zincirini övmekten başka birşeyle başınızı ağrıtmak istemiyorum. Yavrum! Bu yüksek zincirin büyükleri «kaddesallahü teâlâ esrârehüm» buyuruyorlar ki, (Bizim nisbetimiz bütün nisbetlerin üstündedir). Nisbet dedikleri huzûr ve âgâhlıktır. Bunlar hiç gayb olmayan huzûra kıymet verir. Böyle devâmlı olan huzûra (Yâd-i Dâşt) demişlerdir. Bu büyüklerin nisbeti, yâd-i dâşt olmaktadır. Bu fakîrin anladığına göre yâd-i dâşt şöyle açıklanmaktadır: Allahü teâlânın isimleri, sıfatları ve şü'ûnu ve i'tibârâtı bir-

likde olmaksızın, yalnız zât-i ilâhînin zuhûr etmesine ya'nî kalbe, rûha görünmesine (Tecelli-i Zât) denir. Bu tecelliye (Berki) demişlerdir. Ya'nî, şü'ûn ve i'tibârât perdelerinin aradan kalkması, zâtın görünmesi, şimşek çakar gibi bir ân sürer. Sonra bu perdeler hemen araya girerek örtülür. Böyle olunca, gaybsız, devâmlı huzûr düşünülemez. Bir ân huzûr, ondan sonra devâmlı yokluktur. Bu büyükler, böyle olan nisbete kıymet vermemişdir. Hâlbuki başka silsilelerin, tarikatların büyükleri, böyle olan tecellî, nihâyete kavuşanlara nasib olur dediler. Bu huzûr, devâmlı olursa, hiç örtünmezse, isimlerin ve sıfatların ve şü'ûnün ve i'tibârâtın perdeleri araya karışmadan tecellî ederse, gaybsız, perdeler huzûr olur. Yâd-i dâşt olur. İşte, bu büyüklerin nisbeti olan Yâd-i dâşt, büyüklerin nisbetleri ile karşılaştırmalıdır. Böylece hepsinin üstünde olanı anlamalıdır. Çok kimse böyle bir huzûrun varlığına inanamaz. Arabî beyt tercemesi:

**Ni'mete kavuşanlara âfiyet olsun;
Zevallı âşık birkaç damla ile doysun.**

Bu yüksek nisbet, öyle garîb oldu ki, hattâ bu büyük kıymetli zincire bağlanmış bulunanlara da söylense çoğunun inanmayacağı umular. Şimdi, bu büyüklerin yolunda bulunanlara göre nisbet demek, Allahî teâlânın huzûru ve anlaşılamayacak bir şühûdudur ve cihetsiz olarak Ona teveccüh etmektir. Yukarda olmak hayâle gelirse de, cihetsizdir ve görünüşde devâmlıdır. Bu nisbet yalnız cezbe makâmında hâsıl olur. Böyle nisbetin başka tarikatlardaki nisbetlerden yüksek bir tarafı yoktur. Hâlbuki, yukarda bildirdiğimiz Yâd-i dâşt, cezbe temâmlandıktan ve sülûk makâmları sona erdikden sonra hâsıl olur. Bunun derecesinin yüksekliğini bilmeyen kimse yoktur. Eğer gizli kalmışsa, elde edilememesindedir. Bir kimse hased ederek inanmazsa ve aşağı bir kimse kendi kusûrundan dolayı inâd ederse ona bir diyeceğimiz yoktur. Fârisî iki beyt tercemesi:

**Bir câhil bu büyüklere dil uzatırsa,
Cevâb vermeğe cegmez dersem iyi olur.
Hep aslanlar, bu zincire bağlanmışlardır,
Kurnaz tilki bu zinciri nasıl koparır?**

Evveliniz ve sonunuz selâmetde olsun!

YIRMİSEKİZİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, yine Hâce Ammeke yazılmıştır. Hâlinin yüksekliğini

bilmektedir. Fakat bu yazıdan, hâlinin alçaldığı ve uzaklaşmış olduğuna kanaatlenmektedir:

Lütf ederek bu dostunuza gönderdiğiniz merhametli mektûb gelecek bizleri sevindirdi. Okuyarak şereflendik. Hürriyete kavuşanların, kelepçede olanları hatırlaması ne büyük ni'mettir. Kavuşanların, ayrı kâhraman derdlerine ortak olması, çok sevindirici birşeydir. Ayrı kalan bu zevallı, kendini kavuşmağa lâyık bulmadığı için, uzak bir köşeye çekildi. Yaklaşmaktan kaçarak, uzaklarda soluğu aldı. Kavuşmaktan vaz geçip ayetliğe katlandı. Hürriyeti seçmekte zindân hayâtını gördüğü için, seve seve zindân hayâtını seçti. Fârisî beyt tercemesi:

Sultân birşey beklerse köleden,
Kanâ'at kalksın artık ortadan.

Bozuk yazılarla ve saçma işâretlerle başınızı ağrıtmayayım. Allahü teâlâ, bizi ve sizi Peygamberlerin efendisinin yolunda bulundursun. «aleyhi ve alâ âlihi minessalevâti efdalühâ ve minnettehiyyâti ekme-
lühâ»

YIRMİDOKUZUNCU MEKTÛB

Bu mektûb, Şeyh Nizâmeddîn-i Tehâniseriye yazılmıştır. Farzları namâz ve siynetleri, edebleri gözetmeğe teşvik etmekte ve farzların yanında nâfileleri yapmanın kıymetinin az olduğu ve yatsı nemâzını gece yarısından sonra kılmamağı ve abdestde kullanılan suyu içmemeğı ve müridlerin secde etmelerinin câiz olmadığını bildirmektedir:

Allahü teâlâ, bizi ve sizi te'assubdan ya'nî başkasını çekememek-
den ve doğru yoldan ayrılmaktan korusun ve insanların en üstünü o te-
miz Peygamberi hurmetine «aleyhi ve alâ âlihi minessalevâti etemmühâ
ve minnetteslîmâti ekmelühâ» pişmân olacak, üzülecek şeyleri yapma-
dan kurtarsın!

İnsanı Allahü teâlânın rızâsına, sevgisine kavuşduracak işler, farz-
lar ve nâfileler olmak üzere ikiye ayrılır. Farzların yanında nâfilelerin
hiç kıymeti yoktur. Bir farzı vaktinde yapmak, bin sene nâfile ibâdet
yapmaktan dahâ çok fâidelidir. Hangi nâfile olursa olsun, ne kadar hâ-
lis niyyet edilirse edilsin, ister nemâz, oruç, zikir, fikr olsun, ister başka

nâfileler olsun, hep böyledir. Hattâ, farzları yaparken, her farzın birer ni'metlerinden bir sünneti ve edeblerinden bir edebi gözetmek de, bu işin fâidelidir. Öğrendiğimize göre, Emir-il-mu'minin emri «radıyallahü teâlâ anh» hazretleri sabâh nemâzını cemâ'atle kıldıktan sonra, bakıyordu, eshâbından birini bulamadı. (Filân kimse cemâ'atle kıldıktan sonra yurdu. Orada bulunanlar, o kimse geçmi çok salâhları kılmasını gördükleri ki şimdi uykuya dalmıştır, dediler. Halife, «Eğer kıldığını bilseydi, sabâh nemâzını cemâ'atle kılsaydı dahâ iyi olurdu» dedi. Bu sözden anlaşılıyor ki: Bir edebi gözetmek ve tenzih olsa, her işin birer ni'metidir. Tahrîmî olan mekrûhdan sakınmanın fâidesi de, bu işin birer ni'metidir. Evet, bu nâfile işler, farzları gözetmek ile ve tenzih ile ve mekrûh rûhlardan sakınmak ile birlikte yapılırsa elbette daha fâidelidir. Fekat böyle olmazsa, pek zararlı olur. Meselâ, zekât almaktan [ya'nî bir dirhem dördte birini ki, bir gram güneye] bir fakîre vermekten, hayrât, hasenât ve yardımlar yapmaktan her bir işin kat kat dahâ çok sevâbdır. Bu bir dank zekâtı vermek, bir fakîre vermek, meselâ, akrabâdan bir fakîre vermek de, nâfile işlerdir. Bu işler dahâ fâidelidir. Bundan anlaşılıyor ki, yatsı nemâzını gece yarısından sonra kılmak ve böylece gece nemâzı sevâbını da kazanmayı düşünmek çok yanlışdır. Çünkü, hanefî mezhebindeki imâmlara göre «radıyallahü teâlâ anhüm» yatsı nemâzını gece yarısından sonra kılmak «mekrûh» Sözülerinden de, (Kerâhet-i tahrîmiyye) olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü, yatsı nemâzını gece yarısına kadar kılmak mübâh demislerdir. Gece yarısından sonra kılmak mekrûh olur buyurmuşlardır. Mübâh olan mekrûh ise, tahrîmen mekrûhdur. Şâfiî mezhebinde gece yarısından sonra yatsıyı kılmak câiz değildir. Bunun için de, gece yarısından önce kılmış olmak için ve bu vakte zevk ve cem'iyet elde etmek için yatsıyı gece yarısından sonraya bırakmak çok çirkindir. Böyle düşünen her kimse için, yalnız vitr nemâzını gece yarısından sonraya bırakması «mekrûh» Vitr nemâzını gece yarısından sonra kılmak müstehabdır. Böylece, her vitr nemâzı müstehab olan vaktinde kılınmış olur, hem de gece nemâzını kılmak ve seher vaktinde uyanık bulunmak ni'metlerine kavuşmuş olur. O hâlde bu işden vaz geçmek ve geçmiş nemâzları kazâ etmek lâzımdır. İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfe Kûfî «radıyallahü teâlâ anh» hazretleri, nemâz abdestinin edeblerinden bir edebi terk ettiği için, kırk senelik nemâzı kazâ etmiştir.

Şunu da söyliyeyim ki, abdestsizliği gidermek için veya sevâb kazanmak için abdest almakda kullanılmış olan suya (Müsta'mel su) denir. Bu suyun içilmesi için kimseye izin vermeyiniz! Çünkü, İmâm-ı a'zama göre

re müsta'mel su, kaba necsdir. Fıkh âlimleri bu suyun içilmesini yasak etmişlerdir. Bu suyu içmenin mekrûh olduğunu bildirmişlerdir. Evet, abdest aldıktan sonra ibrikde kalan kullanılmamış sudan içmek şifâ olur demişlerdir. Eğer böyle olduğuna inanan bir kimse isterse, bu kullanılmamış sudan veririz. Bu fakîr, Dehli şehrine son gitdiğim zaman bu iş başıma gelmişti. Sevdiklerimizden birkaçına rü'yâda, bu fakîrin abdestde kullandığı müsta'mel sudan içmelerinin lâzım olduğu, içmezlerse büyük zarar görecekları bildirilmiş. Böyle şey olmaz diye çok karşı geldi isem de fâidesi olmadı. Fıkh kitâblarına bakdım. Kurtuluş yolunu şöyle buldum ki, üç kerre yıkadıktan sonra, (Kurbet) ya'nî sevâb kazanmak niyyet etmeden, dördüncü yıkamak ile kullanılan su müsta'mel olmuyor. Bu sevdiklerimizin yalvarması üzerine, niyyet etmeden dördüncü yıkamakta kullanılan suyu içmek için kendilerine verdim.

Şunu da bildirelim ki, güvenilir birkaç kimsenin bildirdiklerine göre, halîfelerinizden birkaçına mürîdleri secde ediyorlarmış, yeri öpmekle kalmıyarak kendilerine karşı secde yapıyorlarmış. Bu işin kötülüğü güneşden dahâ çok meydandadır. Bu işi yasak ediniz! Hem de çok sıkı yasak ediniz! Böyle işlerden herkesin sakınması lâzımdır. Hele başkalarına önderlik eden bir kimsenin böyle işlerden sakınması dahâ çok lâzımdır. Çünkü, onun yolunda bulunanlar, onun yaptıklarını yaparlar ve bu belâyâ düşerler.

Şunu da bildirelim ki, tesavvuf yolunda ilerliyenlerin bilgileri, hâl ile kavuşulan bilgilerdir. Hâller de, amellerden hâsıl olur. Amelleri dürüst olan ve ibâdetleri hakkı ile yapan kimselerde hâller hâsıl olur. Bu hâller, birçok şeyleri öğrenmelerine sebep olur. Amellerin, ibâdetlerin düzgün olabilmesi için, bunları tanımak, her birinin nasıl yapılacağını bilmek lâzımdır. Bu bilgiler, şerî'atin ahkâmını ya'nî emrlerini ve yasaklarını, meselâ, nemâzın, orucun ve bunlardan başka farzların ve alış-verişlerin ve nikâh, talâk gibi mu'âmelâtın bilgileridir. Kısaca, Allahü teâlânın insana emr ettiği şeylerin bilgileridir. Bu bilgiler, öğrenilmekle elde edilir. Bunları öğrenmek, her müslimâna elbette lâzımdır. Herşeyi öğrenmeden önce ve öğrendikten sonra birer cihâd vardır. Birincisi, ilmi aramak bulmak ve elde etmek için çalışmak cihâddır. İkincisi, ilmi elde ettikten sonra yerinde kullanabilmek için yapılan cihâddır. Bunun için, kıymetli toplantılarınızda, tesavvuf kitâbları okunulduğu gibi, fıkh kitâblarının da okunulması ve öğrenilmesi lâzımdır. Fârisî dilinde yazılmış fıkh kitâbları çokdur. (Mecmû'a-i hânî) ve (Umde-tül - islâm) ve (Kenz-i fârisî) fıkh kitâbları çok kıymetlidir. Hattâ tesavvuf kitâbları okunmasa da, zararı olmaz; çünkü, tesavvuf bilgileri hâl ile, zevk ile, tadını tadarak elde edilir. Okumakla, dinlemekle anlaşılmaz. Fıkh kitâblarını okuma-

mak ise, zararlı olabilir. Bundan çok yazmak, sıkıntı verebilir. Az yazmak, çok şeyleri gösterir. Fârisî beyt tercemesi:

**Az söyledim, dikkat etdim kalbini kırmamağa,
Bilirim üzülürsün, yoksa sözüm çoktur sana.**

Allahü teâlâ bizi ve sizi, sevgili Peygamberine «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm» tam olarak uymakla şereflendirsin!

30

OTUZUNCU MEKTÛB

Bu mektûb da, şeyh Nizâm-i Tehaniseriye yazılmıştır. Âfakda ve enfüsde olan şühûdları ve abdiyyet makâmını bildirmektedir:

Allahü teâlâ sizi Muhammed aleyhisselâma tâm uymakla şereflendirsin ve Muhammed Mustafâ'nın «aleyhi ve alâ âlihi minessalevâti efdalühâ ve minettehıyyâti ekmelühâ» sünnetlerinin süsü ile zînetlendirsin!

Ne yazacağımı bilemiyorum. Mevlâmız, sâhibimiz «teâlâ ve tekaddes» hazretlerinden söz edersem, yalan söylemiş ve iftirâ etmiş olurum. O, okadar büyüktür ki, bu saçma sapan konuşan aşağı kimsenin söz konusu olmaktan çok yüksektir. Maddeden yapılmış olan, his organlarının esîri bulunan bir kimse, maddesiz olandan ve his organları ile anlaşılmıyandan ne söyleyebilir? Yok iken sonradan yaratılmış olan bir kimse, hiç yok olmayandan ne anlayabilir? Maddeli, zemânlı ve mekânlı olan, maddesiz, zemânsız ve mekânsız olana nasıl yol bulabilir? Zevallı mahlûk, kendi âleminden dışarıya nasıl çıkabilir? Dışarıdan haber alamaz. Fârisî beyt tercemesi:

**Çok iyi veyâ çok fenâ olsa da bir zerre,
Ömrünce dolaşsa, gezer kendi âleminde!**

Bu hâl, Seyr-i enfüsîde de hâsıl olmaktadır. (Seyr-i enfüsî), bu yolun nihâyetinde ele geçer. Yüksek hocamız Behâeddîn-i Nakşibend «kaddesallahü sirrahül akdes» hazretleri buyurdu ki (Ehlüllah, ya'nî Allah adamları, Fenâ ve Bekâ makâmına kavuşduktan sonra, her gördüklerini kendilerinde görürler. Her tanıdıklarını kendilerinde tanırlar. Bunla-

na hayretleri, anlayamamaları, kendilerinde olur). Zâriyât sûresinin yir-
mibirinci [21] âyetinde (**Kendinizdedir, görmüyor musunuz?**) buyurul-
du. Seyr-i enfüsîden önce olan seyrlerin ya'nî ilerlemelerin hepsi, (**Seyr-i**
âfâkî) idi. Seyr-i âfâkîde ele geçen şeyler hiçdir. Ya'nî, aranılana göre
hiç sayılır. Yoksa, Şühûd-i enfüsûye kavuşmak için, önce seyr-i âfâkî lâ-
zımdır. Aldanmamalı! Şühûd-i enfüsîyi, Şühûd-i tecellî-i sûrî ile karışdır-
mamalıdır. Hâşâ ikisi bir şey değildir. Tecellî-i sûrîler nasıl olursa olsun,
sâlikin nefsinde ya'nî kendinde müşâhede olunurlar, ya'nî görünürler ise
de, hepsi seyr-i âfâkîde hâsıl olmaktadır. Ve (**İlm-ül-yakîn**) mertebesinde
hâsıl olurlar. Şühûd-i enfüsî ise, (**Hakk-ul-yakîn**) mertebesindedir. Bu
meretebe ise, yüksek mertebelerin sonuncusudur. Başka kelime buluna-
madığı için şühûd diyoruz. Çünkü, aranılan, istenilen şey, hiçbirşeye ben-
zemediği gibi Ona uygun olan, Ona bağlı olan herşey de anlaşılabilir ve
anlatılabilir. Anlaşılabilen şeyler, anlaşılamiyan şeylere benzemez. Fârisî
kî beyi tercemesi:

**Anlaşılmaz, ölçülemez bağlılıktır,
Nâsın Rabbi, kuluna böyle bağlıdır!
İnsân bu bağlılığı anlamaz aslâ,
Her şeyi bilir, cânını bilen Mevlâ!**

Şühûd-i enfüsîyi bu Şühûd-i sûrî ile karışdırmak, insanın her iki ma-
kâmında Bekâ hâsıl etmesinden ileri gelmektedir. Çünkü, Tecellî-i sûrî, sâli-
kî fânî yapmaz. Birçok bağlılıklarını yok eder ise de, fenâyâ kadar götü-
remez. Bundan dolayı, bu tecellîde, sâlikin varlığından birşeyler bulun-
maktadır. Seyr-i enfüsî, tâm Fenâdan ve son Bekâdan sonra olduğundan
ve sâlikin anlayışı az olduğundan, bu iki Bekâyı birbirinden ayıramaz.
İkisini birleşmiş sanır. Eğer bu ikinci bekâyâ (**Bekâ-billah**) denildiğini
ve bu varlığa, Allahü teâlânın verdiği vücûd denildiğini bilseydi, ikisini
karışdırmaktan kurtulurdu.

Süâl: (**Bekâ-billah**) demek, kendini Hak teâlâ olarak bulmak değil-
midir?

Cevâb: Hayır, öyle değildir. Tesavvuf büyüklerinin birkaçının sözle-
rinden böyle olduğu anlaşılabilir ise de bu bekâ, birçoklarına, cezbe ma-
kâmında, kendilerini yok bildikten sonra hâsıl olmaktadır. Kendilerini
böyle yok bilmeleri, Fenâ makâmına kavuşmağa benzemektedir. Nakşi-
bendiyye büyükleri «kaddesallahü teâlâ esrârehüm» bu Bekâyâ (**Vücûd-i**
adem) adını vermişlerdir. Bu, fenâdan öncedir. Bu hâl yok olabilir. Yok
olduğu görülmüştür de. Zeman olur ki, bu hâli ondan alırlar. Sonra geri
verirler. Tâam Fenâdan sonra hâsıl olan Bekâ ise, hiç yok olmaz. Hiç sar-
sılmaz. Bunların Fenâsı, devâmlıdır. Bekâda iken fânidirler. Fenâda iken

de bâkîdirler. Çabuk geçen, tükenen fenâ ve bekâ, kalbin hâlleri ve değişiklikleri sırasında gelip geçici şeylerdir. Bizim anlatmak istediğimiz ise, böyle değildir. Hâce Behâeddîn-i Nakşibend «kaddesallahü teâlâ sîrret» buyurdu ki (Vücûd-i adem denilen hâl, insanın tabiî hâline döner. Fakat vücûd-i fenâ, insanlık vücûdüne dönmez). Bunun için Fenâ sâhiblerinin hâlleri elbette hiç değişmez. Vaktleri sürekliedir. Belki, bunların vaktleri ve hâlleri yoktur. Bunlar, vaktleri ile değil, vaktlerin sâhibiyledir. Bunların işi hâlleri veren iledir. Geçip gitmek, bitmek, vaktle ve hâlde olur. Hâlden ve vaktten kurtulanlar için bitmek, yok olmak, bitmeleri kalımaz. Bu, Allahü teâlânın öyle bir ni'metidir ki, dilediğini her şeyi Allahü teâlâ, büyük ihsân sâhibidir.

Vaktin devâmlı olması demek, bu vaktteki hâlin bilimesi ve bazı şeyleri gibi eserlerinin, alâmetlerinin devâmlı olması demek değildir. Belki, vaktin olduğu gibi devâm etmesi ve hâlin kendisinin devâmlı olması demektir. Bir şeyi yanlış zan etmek, onun doğru olmasına ziyan vermez. Hattâ, çok zanlar vardır ki, günâh olur.

Söz uzadı. Biz yine kendimize gelelim! Mukaddes meydana «Eyle İhsânüh» söz binicisini koşturamayacağımız için, kendi kulluğumuzun, çalışılığımızı ve gücümüzün yetersiz olduğunu anlatabım. İnsan, kulluk vazifelerini yapmak için yaratıldı. Bir kimseye başlangıçta ve ortalarında aşk ve muhabbet verilirse, onun Allahü teâlâdan başka şeylere olan bağılıklarını kesmesi için verirler. Aşk ve muhabbet de aranılacak, özenilecek şey değildir. Kulluk makâmına kavuşmak için birer araçlardır. Bir kimsenin Allahü teâlâyâ kul olması için, Ondan başka şeylere kul olmaktan ve bağlanmaktan tâm kurtulması lâzımdır. Aşk ve muhabbet, bu bağılıkları kesmekten başka bir işe yaramaz. Bunun için, vilâyet ya'nî evliyâlık mertebelerinin sonu, en yükseği, (Abdiyyet makâmı)dır. Vilâyet derecelerinde, abdiyyet makâmının üstünde hiçbir derece yoktur. Bu makâmda, kul ile sâhibi arasında, kulun sâhibine muhtâc olmasından ve sâhibin kendisinin ve sıfatlarının hiçbirşeye hiç muhtâc olmamasından başka hiçbir bağılık yoktur. Burasını iyi açıklayalım ki, kendisi ile Onun kendisi arasında ve sıfatları ile Onun sıfatları arasında ve kendi işleri ile Onun işleri arasında, hiçbir bakımdan hiçbir benzerlik bulmayacaktır. Onun zilli, görüntüsü olduğunu söylemekte, bir benzerlik, bir bağılık olur. Bundan da kaçınmak lâzımdır. Onu yaratıcı, kendisini yaratılmış bilmelidir. Bundan başka hiçbir şeye ağız açmamalıdır. Tesavvuf yolunda ilerliyenlerin çoğu, (Tevhîd-i fi'li) ile karşılaşmaktadır. Her şeyi yapan Allahü teâlâdır derler. Bu büyükler, bu işleri yaratanın bir olduğunu bilir. Bu işleri yapan birdir demek istemezler. Böyle söylemek, zındıklık olur. Bunu bir misâl ile açıklayalım:

Kukla oynatan bir kimse, perde arkasında oturur. Tahtadan, kar-

tondan insan şeklinde yapılmış cansız şeyleri ipe oynatır. Seyirciler, perdede oynayan karton, tahta parçalarının birçok şeyler yaptığını görür. Akli olan kimseler bu hareketleri, perde arkasında oturan adamın yaptığını anlar. Fekat bu işler, perdedeki tahta parçalarından meydana gelmektedir. Bunun için, bu şekiller hareket ediyor denir. Perde arkasındaki adam hareket ediyor denmez. Bu sözleri, işin doğrusunu göstermektedir. Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» şerî'atleri de böyle olduğunu bildirmektedir. İşleri yapan bir yapıcıdır demek, sekr hâlinde söylenen sözlerdendir. Sözün doğrusu şöyledir ki, işleri yapan çoktur. İşleri yaratan birdir. Tevhîd-i vücûd bilgileri de böyledir. Sekr vaktinde ve hâl kapladığı zaman söylemişlerdir. Keşf yolu ile edinilen bilgilerin doğru olması, şerî'atde açıkça anlaşılan bilgilere uygun olmaları ile ölçülür. Kıl kadar ayıttık, sekreden ileri gelir. Din bilgilerinin doğrusu, Ehl-i sünnet vel-cemâ'at âlimlerinin anladıkları bilgilerdir. Bunlara uymamak, yâ zındıklık ve ilhâddir, ya'nî doğru yoldan ayrılmaktır, yâhud sekr hâlinde söylenmiştir. Sekrden tām kurtulmak, (Abdiyyet makâmı)nda olur. Başka makâmların hepsinde az çok sekr bulunur. Fârisî mısra' tercemesi:

Dahâ söylersem sonu gelmez.

Hâce Behâeddîn-i Nakşibend «kaddesallahü teâlâ sirrehül akdes» hazretlerinden (Sülûk niçin yapılıyor?) diye sorulduğunda (Kısa, toplu olan bilgilerin genişlemesi, açıklanması ve akl ile, düşünce ile bulunan bilgilerin, keşf ile, kalb ile anlaşılması için) buyurdu. Şerî'atin bildirdiği bilgilerden başka şeyler öğrenmek için demedi. Tesavvuf yolunda ilerlerken, şerî'atde bulunmayan şeylerle karşılaşılacakda ise de, yolun sonuna varınca bu bilgilerin hepsi yok olur. Yalnız şerî'atin bildirdiği şeyler, açık ve geniş olarak bilinir. Aklın dar çerçevesinden kurtularak, keşfin sonsuz meydanına açılmak hâsıl olur. Ya'nî Peygamberimiz «aleyhissalâtü vesselâm» bu bilgileri melekten aldığı gibi, bu büyükler de, bu bilgilerin hepsini, kalblerine gelen ilhâm yolu ile, kaynakdan alırlar. Âlimler, bu bilgileri şerî'atden alırlar. Kısaca, topluca bildirirler. Bu bilgiler, Peygamberlere «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» keşf yolu ile geniş, uzun bildirildiği gibi, Evliyâyâ da böylece bildirilmektedir. Ancak Peygamberler «aleyhimüssalâtü vesselâm» aslıdır, önce gidenlerdir. Evliyâ ise bunların arkalarında, izlerinde gelenlerdir. Evliyânın yükseklerinden pek azını, ancak yüzlerle sene sonra, birbirinden pek uzak zamanlarda seçerek bu yüksek makâma kavuşurlar.

Akl ile, düşünce ile anlaşılan bir bilgiyi keşf yolu ile açıklamak istiyordum. Fekat kâğıdda yer kalmadı. Böyle olmasında Allahü teâlânın hikmeti olsa gerek. Vesselâm.

OTUZBİRİNCİ MEKTUB

Bu mektûb, şeyh Sofiye gönderilmiştir. Tevhid-i vücûdinin hakikati ve Allahü teâlâyâ yakın olmak ve berâber olmak ne demek olduğu bildirilmektedir:

Allahü teâlâ hepimizi, Peygamberlerin seyyidlerini aleyhümü selâm yolundan ayırmasın! Yanınızdan gelen bir zât dedi ki, şeyh Nizâmî Tevhid-i vücûdün talebesinden biri, sizin yanınızda, bu fakir için vahdet-i vücûde inanmıyor demiş. Bu zât, bunu bildirdikten sonra, bu sözün doğru olup olmadığını sordu ve talebenizin okuyup aydınlanması ve kötü düşüncelere saplanmamaları için, vahdet-i vücûd üzerindeki bilgimi yazmamı istedi. Müslimâna karşı kötü zanda bulunmak, günâh olduğundan, talebenizi günâhdan korumak düşüncesi ile, birkaç kelime yazıp, başınızı ağrıyorum :

Muhterem yavrum! Bu fakir, çocukluğumdan beri, vahdet-i vücûde inanmakdayım. Babam «kaddesallahü teâlâ sirreh» de, buna inandığını her zaman bildirirdi. Mubârek kalbi, vahdet-i vücûddan ve herşeyden uzak olan, hiçbir sûretle varılmıyan, varlığa doğru olduğu hâlde, bu itikâddan hiç ayrılmamıştı. Âlimin oğlu da, yarım âlim demektir sözü gereğince, bu fakirin bu bilgiden büyük payı olmuştu. Çok lezzetler almıştım. Fekat, Allahü teâlâ, sonsuz ihsânı ile, büyük müşid, hakikatlerin, ma'rifetlerin kaynağı, islâm dininin hâmisî, hocam, önderim, kurtuluş yoluna kavuşdurucu, Muhammed Bâkî «kuddise sirruh» hazretlerine kavuşdurdu. Bu fakire tarikat-i aliyye-i Nakşibendiyyeyi ta'lim buyurdu. Hiçbirşeye yaramıyan bu miskîni, mubârek kalblerinin ışıkları altında bulundurmakla şereflendirdi. Bu üstün yolda ilerlemeğe alışdırınca, az zamanda, vahdet-i vücûd bilgileri önüme çıktı. Bu makâmın çeşidli ilimleri, ma'rifetleri kapladı. Bu mertebenin inceliklerinden, göstermedikleri hemen birşey kalmadı. Muhyiddîn-i Arabînin «kuddise sirruh» bildirdiği ince bilgiler, olduğu gibi, meydana çıktı. (Füsûs) kitâbında yazdığı ve urûcun, bu yolun sonu olduğunu sanıp, bundan ötesi ademdir, yoklukdur dediği, tecellî-i zâtî ile de, şereflendirdiler. Kendisine Evliyânın sonuncusu diyerek yalnız Evliyânın sonuncusuna mahsûs olduğunu yazdığı, bu tecellînin çeşidli bilgilerini, ma'rifetlerini uzun uzadıya, bu fakire bildirdiler. Bu ma'rifetlere, o kadar daldım, o kadar kapıldım ki, vahdet-i vücûd hâli, herşeyi unutturdu. Bu bilgilerin serhoşu oldum. O ânlarda, hocamın yüksek huzûruna arz ettiğim mektûblarımda, bu serhoşluğumun derecesini gösteren, çılgınca yazılarım vardır. [Bu yolda yazılı bir rübâ'-

İnin tercemesini uygun görmeyip, geçiyoruz]. Uzun zaman, bu hâlde kaldım. Seneler geçti. Nihâyet, Cenâb-ı Hakkın sonsuz lutf ve inâyeti, ânsızın imdâdına yetişip, bîcûn, bî-keyf olan [ya'nî anlaşılmaz olan] cemâlden perdeler, birdenbire kaldırıldı. [Sanki seller, felâketler yapan fırtınalı, kara bulutlar, bir ânda sıyrılıp, mâvi semâ açıldı. Güneş heryeri aydınlattı]. Önceden olan, vahdet-i vücûd, ittihâd, Allahü teâlânın herşeyle birleşmiş, berâber görünmesi gayb oldu. İhâta, sereyân, kurb ve ma'riyyet, ya'nî Allahü teâlânın heryeri kaplaması, doldurması, yakın olması gibi bilgiler, örtüldü, gitdi. İyice anladım ki, yaratanın, yaratdıkları ile hiç bir benzerliği, hiç bir bağılılığı yoktur. İhâta, kurb gibi şeyler, Ehl-i sünnet âlimlerinin «Allahü teâlâ o büyük âlimlerin çalışmalarına çok mü-kâfât versin» bildirdiği gibi, hep Allahü teâlânın, ilmi içindir. Kendisi için değildir. Allahü teâlâ, hiçbirşeyle birleşmiş değildir. O, O'dur, Mahlûklar, mahlûkdur. O, bîcûndur, erişilmez; anlaşılmaz, anlaşılamaz. Bütün âlem ise, his olunan, anlaşılabilen şeylerdir. Anlaşılamiyan anlaşılan gibi olamaz. Vâcib, mümkün gibidir denemez. Kadîm olan hâdis olana benzemez. Yokluğu mümkün olmiyan, yok olabilen gibi değildir. Hakikatlar değişemez. Birisi için olan, öteki için söylenemez. Nekadar şaşılacak şeydir ki, şeyh Muhyiddîn-i Arabî «kuddise sirruh» ve onun yolunda giden büyükler [onların sözlerinden ezberleyip, ötede beride söyliyeni, yazanı, câhiller değil], (Allahü teâlâ, hiçbir sûretle anlaşılmaz. Hiçbirşeye benzemez) dedikleri hâlde, Zât-i ilâhî, herşeyi ihâta etmiş, kaplamışdır, herşeye yakındır, herşeyle berâberdir diyorlar. Bunun doğrusu, Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdiğidir. Ya'nî, yakın olan, ihâta eden, Allahü teâlânın kendisi değil, ilmidir.

Tevhîd-i vücûdî bilgileri yok olup da, başka ilmler, ma'rifetler hâsıl olduğu zaman, çok üzülmüşdüm. Çünkü, vahdet-i vücûd ma'rifetlerinden dahâ üstün şeyler bulunacağını bilmiyordum. Bu ma'rifetlerin yok olmaması için yalvarıyor, çok düâ ediyordum. Fekat, perdeler temâmen kalkıp, hakikat, bütün açıklığı ile bildirilince, anladım ki, âlemler, mahlûklar, Sıfât-i ilâhiyyenin aynaları ve Esmâ-i ilâhiyyenin görünüşleri ise de, (Tevhîd-i vücûdî) var diyenlerin sandığı gibi, görünenler, gösterenin kendi değildir. Birşeyin gölgesi, o şeyin kendisi değildir. Sözüümüzü bir misâl ile, dahâ açıkhyalım: Büyük bir âlim, düşündüklerini bildirmek için, harfleri ve sesleri kullanır. Kafasındaki kıymetli bilgiyi, harflerin, seslerin içinde açığa çıkarır. Bu harfler ve sesler, o bilgileri gösteren ayna gibidir. Fekat, harfler, sesler, bu bilgilerin aynadır, bilgilerin kendisidir veyâ bu bilgilerin kendilerini kaplamışdır veyâ bunların kendilerine yakındır veyâ bilgilerin kendileri ile berâberdir denemez. Ancak, harfler ve sesler, bu bilgileri meydana çıkaran işâretlerdir. Bilgilere delâlet etmekden, belli etmekden başka, birşey denemez.

Bilgilerin, harf ve seslerle hiç benzerliği yoktur. Benzerlik, beraberlik, vehm ve hayâl ile söylenebilir. Hakikatda, böyle şeyler yoktur. Bu bilgiler ile, harfler ve sesler arasında görünmek, göstermek ve belli olmak, belli etmek gibi bağıllık olduğundan, ba'zı kimselerin vehminde, bu bağıllıktan, birleşmek, beraberlik gibi şeyler doğuyor. Hakikatda bunların hiçbiri yoktur.

İşte, Allahü teâlâ ile, bu âlem de, böyledir. Göstermek ve gösterilmekten, belli etmek ve belli olmaktan başka, hiçbir bağıllık yoktur. Mahlûkların herbiri, yaratanın varlığını gösteren bir isimdir. Onun isimlerinin, sıfatlarının büyüklüğünü bildiren, birer ayta gelince, bu kadarlık bağıllık, ba'zı kimselerin hayâlinde büyüyerek, bahrâ ve mâ'âmâlemelerine sebep olmaktadır. Bu hâl, bilhâssa, tevhîd üzerinde zâ'atın kabesi çok olanlarda görülüyor. Murâkabelerinin sûreti, hayâllerinde yoğunlaşıyor. Ba'zıları da, kelime-i tevhîdin ma'nâsını, kısaca düşünüp, çok söylediklerinde, bu hâle düşüyor. Bunların her ikisi de, ilm ile hâsıl oluyor. Hâl ile ilgileri yoktur. Ba'zıları da, aşırı sevgi ile, bu hâle düşüyor. Allahü teâlâdan başka, hiçbirşeyin varlığını görmiyorlar. Bunların böyle görmesi, herşeyin yok olmasına sebep olmaz. Çünkü, hissîniz, ahlâk ve şerî'at, herşeyin var olduğunu bildirmektedir. Bu sevginin ta'akkülüğü zamanında, ba'zan, Allahü teâlânın kendisi ihâta etmiş, kendisi yakındır sanıyorlar. Sevgi ile hâsıl olan tevhîd, önce bildirdiğimiz iki tevhîdden dahâ yüksek olup, hâl ile hâsıl olmaktadır. Fekat, bu da, yanlışdır. Şerî'ata uygun değildir. Bunu, şerî'ata uydurmağa kalkışmak, boşuna uğraşmaktır. Felsefecilerin zan ile, kısa akları ile söylenilen, bozuk sözler gibidir. Fennin ve şerî'atin ışıkları altında olmayıp da, yalınız zan ile konuşan felsefecileri, ilm adamı sanan, ba'zı müslimanlar, bunların bozuk sözlerini, yazılarını, şerî'ata uydurmağa uğraşıyor. (İh-vân-us-safâ) gibi kitâblar, böyle çürük sözleri, âyet-i kerîme ve hadîs-i şerîfler ile isbâta kalkışan câhiller tarafından yazılmıştır.

[Şimdi de, fıkıh kitâblarında, harâm olduğu bildirilen bir çok şeyleri, Avrupalılar, Amerikalılar yaptığı için, bunların harâm olmadığını, âyet ile, hadîs ile isbâta uğraşan Amerikan hayrânlarını görüyoruz. İslâmiyeti, kâfirlerin âdetlerine, tapınmalarına çevirmeğe uğraşan, bozuk kitâbları okumamalıyız. Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarında gösterilen, doğru yoldan ayrılmamalıyız. Din düşmanlarının, âyet-i kerîme ve hadîs-i şerîfler ile süsledikleri, yaldızlı yeni fetvâlara, kitâblara, mecmû'a ve gazetelere aldanmamalıyız. Senenin onbir ayında, din düşmanlığı yapan, Ramezân gelince, para kazanmak için, müslimân imiş gibi dinden bahs eden, din câhili gazeteleri okumamalı, inanmamalıdır!].

Evliyânın keşfinde hatâ etmesi, yanılması, müctehidlerin, ictihâdda yanılması gibidir; kusûr sayılmaz. Bundan dolayı, Evliyâ'ya dil uza-

tilmaz. Belki, hatâ edene de, bir derece sevâb verilir. Yalnız, şukadar fark vardır ki, müctehidlere uyanlara, onların mezhebinde bulunanlara da, hatâlı işlerde sevâb verilir. Evliyânın yanlış keşflerine uyanlara, sevâb verilmez. Çünkü, ilhâm ve keşf, ancak sâhibi için senedir. Başkalarına sened olamaz. Müctehidler söz ise, mezhebinde bulunan herkes için senedir. O hâlde, Evliyânın yanlış ilhâmlarına, keşflerine uymak câiz değildir. Müctehidler, hatâ ihtimâli olan sözlerine de uymak câiz ve hattâ vâcibdir.

Tesavvuf yolunda ilerleyen sâliklerden ba'zısının, bu mahlûklar aynasında gördükleri de, böyledir. İster (Şühûd-i vahdet) desinler, ister (Şühûd-i ehadiyyet) desinler, Allahü teâlâda, mahlûk sıfatları yoktur ki, mahlûklarda görülebilir. Mekânı, yeri olmıyan, bir yerde yerleşmez. Mahlûklara hiç benzemiyen, mahlûkların dışında aramak lâzımdır. Yeri olmıyanı, madde ve mekânın dışında aramalıdır. Âfâkda ve enfüsde, ya'nî insanın dışında ve kendisinde görülen herşey, O değildir. Onun alâmetleridir. Evliyânın büyüklerinden, Behâeddîn i Nakşibend «kaddesallahü teâlâ sirreh» buyurdu ki (Görülen, işitilen ve bilinen herşey, O değildir. Bunları, lâ ilâhe derken yok etmelidir). Fârisî iki beyt tercemesi:

Her şekli dardır, ma'nâ, nasîl sığar?
dilenci kulübesinde, sultânın ne işi var?
Şekle bakan gâfil, ma'nâdan ne anlar?
cemâli görmeyince, cânânla ne işi var?

Süâl: Nakşibendiyye ve diğer tesavvuf büyükleri, vahdet-i vücûd, ihâta, kurb, ma'ıyyet-i zâtiyye ve kesretde vahdeti görmek ve kesretde ehadiyyeti görmek gibi şeyler olduğunu açıkça söylemişlerdir. Bu sözlerle ne dersiniz?

Cevâb: Bunları, tesavvuf yolunun ortalarında görmüşlerdir. Sonra, bu makâmları geçmişlerdir. Nitekim, bu fakîr kendi hâlimin de, böyle olduğunu yukarıda yazmışdım. Şunu da bildirelim ki, ba'zı büyüklerin bîatını [kalbi ve rûhu], hiçbirşeye benzemiyen bir mevcûdu ararken, zâhiri, bedeni mahlûklar arasında olduğu için, vahdet-i vücûd bilgisi ile şereflendirirler. Bîatını, bir olan mevcûdu ararken, zâhiri, Onu mahlûkların aynasında görmektedir. Nitekim, kıymetli babamın böyle olduğunu, yukarıda bildirmişdim. Vahdet-i vücûd derecelerini bildirdiğim uzun mektûbda, dahâ uzun anlatmışdım. Burada, kısa kesmek uygundur.

Süâl: Hâlık başka, mahlûk başka olunca ve Zât-i ilâhî, mahlûklara yakın olamaz, ihâta etmez deyince ve Allahü teâlâ bu dünyâda görülemez ise, bu büyüklerin sözleri yanlış olmaz mı?

Cevâb: Bu büyükler, gördüklerini söylüyor. Meselâ, aynaya bakan bir kimse, şeklimi, sûretimî aynada gördüm der. Bu söz de, yerinde değildir. Çünkü, aynada sûretini görmemiştir. Çünkü, aynada sûret, şekl yokdur ki görsün. Fekat, bu kimseye, yalan söylüyorsun demeyiz. Bu sözünü ma'zûr görürüz.

Büyüklerin, saklamak gereken, böyle hâllerini bilânetlerine sebep, başkasını taklîd etmediklerinin anlaşılma sebebidir. Vahdet-i vücûdu kabûl edenler de, inkâr edenler de, kendi keşf ve ilhâmı zım söylemişlerdir. Keşf, ilhâm, başkalarına sened olamaz. İlhâm, ilhâmî zât için, kıymeti inkâr olunamaz.

İkinci cevâb olarak deriz ki, herhangi iki şey arasında, ortak olan sıfatlar ve ayrı olan sıfatlar vardır. Mahlûkta, Allah'ın kendisinden, her bakımdan ayrı oldukları hâlde, görünüşte müsterek olan eibetler de vardır. Allah'ın sevgisi, bir kimseyi kaplayınca, ayrılığa sebep olan noktalar, görünmeyip, müsterek olanlar kalıyor. Her biri de mahlûk, birbirinin aynası diyerek gördüklerini doğru söylüyorlar. Sözü yalan olmuyor. Zât-i ilhâmînin yakîn olması ihâta etmesi için olan sözleri de, böyle söylemişlerdir, veselâm.

OTUZİKİNCİ MEKTÛP

Bu mektûb, mirzâ Hüsâmeddin Ahmedî yazmıştır. Eshâb-ı kirâmın «aleyhimürrihvân» kemâlâtını ve hazret-i Mehdiyi bildirmektedir:

Lutf ederek gönderdiğiniz mektûb geldi. Bu garîbleri hâtırladığıma şükr eyledim. Büyük hocamızın senelerle hizmetinde hiç istifâde etmemiş gibiyim diyor ve sebebini soruyorsunuz. Efendim! Böyle şeylerin cevâbını yazmak, hattâ anlatmak uygun değildir. Çünkü, okumakla, dinlemekle anlaşılmaz. Sevgi ve i'timâd olmak şartı ile, uzun zaman berâber bulunmak lâzımdır. Başka yol ile ele geçemez. Fârisî beyt tercemesi:

**Râhat gece, tatlı mehtâb bul bana,
Her şeyden anlatayım, o zaman sana.**

Her süâle cevâb vermek lâzımdır buyurmuşlar. Onun için kısaca bil-

direyim ki, tesavvuf yolculuğunda, her makâmın, ayrı bilgileri, ma'rifetleri, hâlleri vardır. Her makâm için ayrı vazîfe, zikr ve teveccüh lâzımdır. Ba'zı makâmda zikr, başka makâmda Kur'ân-ı kerîm okumak, nemâz kılmak, ba'zısında cezbe, ba'zısında sülûk, ba'zısında ise bu ni'metin her ikisi vardır. Öyle makâmlar da vardır ki, cezbe ve sülûk oraya yanaşamaz. Bu son makâmlar çok yüksek, pek kıymetlidir. Peygamberimizin «sallallahü aleyhi ve sellem» Eshâb-ı kirâmının «aleyhimürrıdvân» hepsi, bu makâmlara kavuşmuş, bu büyük ni'metle şereflenmiştir. Bu makâmların sâhibleri, başka makâmların sâhiblerine benzemez. Başka makâmların sâhibleri ise, birbirlerine az çok benzer. Bu makâm, Eshâb-ı kirâmından sonra, hazret-i Mehdide görünecektir. Tesavvuf büyüklerinden pekaz kimse, bu makâmdan haber vermiştir. Bu makâmın ilmlerinden, ma'rifetlerinden söyliyeni ise, yok gibidir. Bu makâm, Allahü teâlânın, öyle büyük bir ni'metidir ki, dilediği, seçtiği bahtiyârlara nasîb olur. Eshâb-ı kirâm «aleyhimürrıdvân» bu pek yüksek mertebeye, dahâ ilk sohbetde ayak basardı ve zamanla bu mertebelerde yükselirdi. Sonra gelen Evliyâdan birini, bu ni'metle şerefliendirmek ve Eshâb-ı kirâmın terbiyesi ile yetiştirmek isterlerse, cezbe ve sülûk mertebelerini geçirip ve bunların ilm ve ma'rifetlerini atlatdıktan sonra, bu devlete erişdirirler. Bu mertebelere yetiştirmek, insanların en üstününün «aleyhi ve alâ âlihissalevât» sohbeti ile mümkün olabilir. Onun izinde gidenlerden pekaz kimseye de, bu bereketi ihsân edebilirler. Bunun sohbetine kavuşan da, bu mertebelere ulaşırdıran nisbet ile, yol ile şerefliendir. Fârisî beyt tercemesi:

**Rûhül-kudsün feyzine kavuşursan eğer;
Mesîhin yaptıkları, senden de hâsıl olur.**

Cezbe, sülûkden önce olduğu zamanlarda yaptıkları gibi, bu yolda da, nihâyetin hâlleri, başlangıçta gösterilir, tatdırılır. Bundan fazla yazmağa imkân bulamıyorum. Eğer buluşursak ve dinliyenlerin arzû ve hevesleri anlaşılırsa, inşaallahü teâlâ bu makâmlardan, biraz bildirmek nasîb olur. İnsanları herşeye kavuşduran Allahü teâlâdır.

Sevdiklerimizden birkaçı için yazdıklarınız anlaşıldı. Bu fakîr, hepsinin kusûrunu bağışlıyorum. Allahü teâlâ, merhametlilerin en merhametlisidir, O afv buyurur. Fekat, sevdiklerimize nasîhat buyurunuz ki, bir arada buldukları veyâ uzakda oldukları zaman üzücü birşey yapmasınlar, hareketlerini değışdirmesinler! Ra'd sûresinin onikinci âyetinde (İnsanlar gidişlerini bozmazlarsa, Allahü teâlâ da bunlara verdiği ni'metlerini değışdirmez. Allahü teâlâ bir millete cezâ vermek isteyince, bunu kimse durduramaz. Onların Allahü teâlâdan başka hâkimi yokdur) bu-

yuruldu. Meyân Şeyh İlâhdâd için çok yazmışsınız. Bu yazı fakîre bir sıkıntı vermedi. Fekat, onun hâlini bozmasından dolayı pişmân olması lâzımdır. Hadîs-i şerîfde (Pişmân olmak tevbedir) buyuruldu. Şefâ'ate aramak da, tevbenin bir parçasıdır. Her ne olursa olsun, bu fakîr afv etmekdeyim. Fekat, ne yapacağınızı siz bilirsiniz.

Serhend şehrinde yerleşmelisiniz. Muhabbet bağları ve aşk mektebindeki talebelik arkadaşlığı, ufak tefek şeylerle kopacak kadar gevşek olmamalıdır. Dahâ ne yazayım? Allahü teâlâ hepimize selâmet versün! Yüksek hocamın kıymetli çocuklarına ve o şerefli evde bulunurlarına selâmına düâlar ederim.

Bu mektûbu hâzırladıktan sonra oradaki sevdiklerimizin yarınlarını ve afv olduklarını dahâ açıklamayı düşündüm. Kısa yazılmayan işleyemeyen yerleri kalabilir. Efendim! yanlış işlerin afv edilebilmesi için işleyenlerce bunların suç olduğunun bilinmesi lâzımdır. Bu işleri yapmanın pişmân olması lâzımdır. Böyle olmazsa, afv etmek doğru olmaz.

Sığınağımız, kıymetli mürşidimiz «kuddise sirruhül'aziz» burada bulunanların gözü önünde bu makâmı Şeyh İlâhdâda bırakmış olduğunu söylüyorsunuz. Bu sözü incelemek lâzım gelmektedir. Ona bırakmak demek orada bulunanlara ve gelip gidenlere hizmet etmek ve bunların yimelelerinden, içmelerinden bilgisi olmak demek ise, biz de böyle söylemekteyiz. Yok eğer orada bulunanları yetiştirmek ve şeyhlik makâmında oturmak demek ise, bu olamaz. Kendileri ile son bulduğumda, bu fakîre dönmek (Şeyh İlâhdâdın bizim yerimize giderek, çalışmak isteyenlere vazife öğretmesini ve oradakilerin hâllerini bize bildirmesini uygun görürmüsün? Bizim artık talebe yanına çıkacak ve onlara ders verecek ve hâllerini soracak gücümüz kalmadı) buyurmuşdu. Fakîr bunun için bile duraklamıştım. Zarûret olduğu için yalnız bu kadar yapması uygun görülmüştü. Bu kadar bildirmek (Sefâret) vazîfesidir. Hele zarûret olunca hiç bir üstünlük göstermez. Zarûret kadar izin verilir. Bu sefâret vazîfesi de, onların yaşadığı zamanda idi. Vefâtından sonra, tâliblere ders vermek ve hâllerini sormak hıyânet olur.

Süâl: Sığınağımız, yüksek mürşidimizin nisbeti değişmemiştir. Ya'nî artmamış ve azalmamış diyorsunuz.

Cevâb : Efendim! Tekmîl-i snâ'at, telâhuk-ı efkâr ile olur. Ya'nî san'atların ilerlemesi, fikrlerin, düşüncelerin birbirlerine eklenmesi ile olur. Si-beveyh tarafından kurulmuş olan Nahv bilgisi, sonra gelenlerin düşünceleri ile, binlerce kat çoğalmıştır. Çoğalmadan, olduğu gibi kalması, noksanlık olur. Hâce Behâeddîn-i Nakşibend hazretlerinin nisbeti, hâce Abdülhâlık hazretleri zamanında yok idi «kaddesallâhü sirrehümâ». Her zaman da böyle olmuştur. Bundan başka yüksek hocamız Bâkî-billah hazretleri, bu nisbeti olgunlaştırmak istiyordu, temâm olmamış biliyordu.

Eğer dahâ yaşasaydı, Allahü teâlânın irâdesi ile bu nisbeti kim bilir ne reye kadar yükseltecekti. Bunun yükseltmemesi için uğraşmak doğru değildir. Fakîr, bu nisbetin değişmeden nasıl kalacağını bilemiyorum. Sizdeki nisbet bile başkadır, onların nisbetine hiç benzememektedir. Bu sözümlüz, onların yüksek huzûrunda çok söylenmişti. Şeyh İlâhdâd fakîri, nisbetin ne olduğunu, nereden bilmektedir. Kalbinde bir parça huzûr vardır. Ne hâlde olduğunu başkaları da bilmektedir. O nisbeti kendisine veren kimdir? Bunları ona bildiriniz. Böylece bu fakîr de kendisine yardımda bulunayım. Rü'yâlara güvenmeyiniz! Çünkü, çoğu hayâl ile görülmektedir, doğru olmazlar. Şeytan, kuvvetli düşmandır. Onun aldatmasından kurtulmak gücdür. Ancak, Allahü teâlânın koruduğu seçilmiş kimseler kurtulur.

Süâl: Kazanılmış olan nisbetlerin geri alınmasını soruyorsunuz?

Cevâb: Efendim! o nisbeti geri almakda mürşidin ihtiyârı, irâdesi olmaz. Birlikde iken'de söylemişdim. Nisbetiniz şimdi de öyledir, yok olmamıştır. Yok oldu sanmak doğru değildir. Kalbden işitdiğiniz sesin de, bununla bir ilişiği yoktur. Ateşin külü soğuyunca ve içinde ateş kalmayınca da, üzerine su dökülürse ateşe dökmüş gibi ses çıkarır. Sesi duyunca, külün içinde ateş kalmıştır demek doğru olmaz. Yine söylüyorum, rü'yâlara kıymet vermeyiniz! Nisbetiniz, bugün sizden gizli ise, yarın inşaallahü teâlâ belli olacaktır. Mektûbunuzda çok üzerine düşmüş olduğunuz için cevâbını bildirmeye mecbûr kaldım. Yoksa, sebep olmadan bir şey yazılamıyor.

OTUZÜÇÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, molla hâcî Muhammed Lâhoriye yazılmıştır. Dünyâyı seven ve ilmi, dünyâyı kazanmağa harc eden kötü ilm adamlarının zararını bildirmekte ve dünyâya düşkün olmayan âlimleri medh etmektedir:

Âlimlerin dünyâyı sevmesi ve ona düşkün olması, güzel yüzlerine siyâh leke gibidir. Böyle olan ilm adamlarının, insanlara fâidesi olur ise de, kendilerine olmaz. Dîni kuvvetlendirmek, şerî'ati yaymak şerefi, bunlara âid ise de, ba'zan, kâfir ve fâsık da, bu işi yapar. Nitekim, Peygamberlerin efendisi «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmât» kötü kimselerin de, dîni kuvvetlendireceğini haber vermiş ve (Allahü teâlâ bu dîni, fâcir kimselerle de, elbette kuvvetlendirir) buyurmuştur. Bunlar, çakmak taşına benzer. Çakmak taşında enerji vardır. İnsanlar bu

taşdaki kudretten ateş yapar, istifâde eder. Taşın ise, hiç istifâdesi olmaz. Bunların da ilmlerinden kendilerine fâide olmaz. Hattâ, bu ilmleri, kendilerine zararlıdır. Çünkü, kıyâmet günü, bilmiyorduk, günâh olduğumu bilseydik yapmazdık diyemezler. Hadîs-i şerîfde buyruldu ki, **(Kıyâmet gününde, en şiddetli azâb görecek kimse, Allahü teâlânın kendi ilminden, kendisini fâidelendirmediği âlimdir)**. Allahü teâlânın kıymet verdiği ve herşeyin en şerefli olan ilmi, mal, mevki' kapmağa ve başa geçmeğe vesile edenlere, bu ilm, zararlı olmaz mı? Halbuki, dünyâyâ düşkün olmak, Allahü teâlânın hiç sevmediği birşeydir. O hâlde, Allahü teâlânın kıymet verdiği ilmi, Onun sevmediği yolda hare etmek, çok çirkin bir işdir. Onun kıymet verdiğini kötülemek, sevmediğini de kıymetlendirmek yükseltmek demektir. Açıkçası, Allahü teâlâyâ karşı durmak demektir. Ders vermek, va'z etmek ve dinî yazı, kitâb, mecmû'a çıkarmak, ancak, Allah rızâsı için olduğu vakt ve mevki', mal ve şöhret kazanmak için olmadığı zaman, fâideli olur. Böyle hâlis, temiz düşünmenin alâmeti de, dünyâyâ düşkün olmamaktır. Bu belâyâ düşmüş, dünyâyı seven din adamları, hakikatda, dünyâ adamlarıdır. Kötü âlimler bunlardır. İnsanların en alçağı bunlardır. Din, îmân hırsızları bunlardır. Halbuki bunlar, kendilerini din adamı, âhret adamı ve insanların en iyisi sanır ve tanır. Sûre-i Mücâdelede, bunlar için, **(Onlar, kendilerini müslimân sanıyor. Onlar, son derece yalancıdır. Şeytân, onlara musallat olmuştur. Allahü teâlâyı hâtırlamaz ve ismini ağızlarına almazlar. Şeytâna uymuşlar, şeytân olmuşlardır. Biliniz ki, şeytâna uyanlar, ziyân etdi. Ebedî se'âdeti bırakıp, sonsuz azâba atıldı)** buyruyor. Büyüklerden biri, şeytânı boş oturuyor, insanları aldatmakla uğraşmıyor görüp, sebebini sorar. Şeytân cevâb olarak, **(Zemanın din adamı geçinen, kötü âlimleri, insanları yoldan çıkarmakda, bana o kadar yardım ediyor ki, bu mühim işi yapmama lüzum kalmıyor)** demiştir. Doğrusu, zamanımızda, şerî'atin emrlerini yapmaktaki gevşeklikler ve insanların dinden yüz çevirmesi, hep, din adamı perdesi altında söylenen sözlerden, yazılardan ve bu adamların bozuk niyyetlerinden dolaydır. [Din adamları üç kısımdır: Akl sâhibi, ilm sâhibi, din sâhibi. Bu üç sıfatı da birlikde taşıyan din adamına **(Din âlimi)** denir. Bir sıfatı noksân olursa, onun sözüne güvenilmez. İlm sâhibi olmak için, akl ve nakl ilmlerinde mütehassis olmak lâzımdır].

Dünyâyâ gönül kapdırmıyan, mal, mevki', şöhret kazanmak, başa geçmek sevdâsında olmıyan din âlimleri, âhret adamlarıdır. Peygamberlerin «aleyhimüsselâm» vârisleri, vekîlleridir. İnsanların en iyisi bunlardır. Kıyâmet günü, bunların mürekkebi, Allahü teâlâ için cânını veren şehîdlerin kanı ile darılacak ve mürekkeb, dahâ ağır gelecektir. **(Âlimlerin uykusu ibâdetdir)** hadîs-i şerîfde medh edilen, bunlardır. Âhret-

deki sonsuz ni'metlerin güzelliğini anlayan, dünyânın çirkinliğini ve kötülüğünü gören, âhiretin ebedî, dünyânın ise fânî, geçip tükenici olduğunu bilen onlardır. Bunun için, kalıcı olmıyan, çabuk değişen ve biten şeylere bakmayıp, bâkî olana, hiç bozulmıyan ve bitmiyen güzelliklere sarılmışlardır. Âhiretin büyüklüğünü anlayabilmek, Allahü teâlânın sonsuz büyüklüğünü görebilmekle olur. Âhiretin büyüklüğünü anlayan da, dünyâyâ hiç kıymet vermez. Çünkü, dünyâyâ ile âhiret birbirinin zıddıdır. Birini sevindirirsen öteki incinir. Dünyâyâ kıymet veren, âhireti gücendirir. Dünyâyı beğenmiyen de, âhirete kıymet vermiş olur. Her ikisine birden kıymet vermek veyâ her ikisini aşağılamak olamaz. İki zâd şey, bir araya getirilemez. [Ateş ile su bir arada bulundurulamaz].

Tesavvuf büyüklerinden ba'zısı, kendilerini ve dünyâyı temâmen unuttukdan sonra, birçok sebebler, fâideler için, dünyâyı adamı şeklinde görünürler. Dünyâyı seviyor, istiyorlar sanılır. Hâlbuki, içlerinde hiç dünyâyı sevgisi, arzûsu yoktur. Sûre-i Nûrda bildirdiği gibi, (Bunların ticâretleri, alış-verişleri, Allahü teâlâyı hâtırlamalarına, hiç mâni' olmaz). Dünyâyâ bağlı görünürler. Hâlbuki, hiç bağlılıkları yoktur. Hâce Behâeddîn-i Nakşibend Buhârî «kuddise sirruh» buyuruyor ki, (Mekke-i mükerremede Minâ pazarında, genç bir tâcir, aşağı yukarı, ellibin altın değerinde alış - veriş yapıyordu. O esnâda, kalbi, Allahü teâlâyı bir an unutmuyordu).

OTUZDÖRDÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, molla hâcî Muhammed Lâhoriye yazılmıştır. Âlem-i emrdeki beş cevheri uzun ve açık bildirmektedir :

İki cihân se'âdetine kavuşmak, ancak, dünyâyı ve âhiretin en yükseğine uymakla ele geçebilir «aleyhi ve alâ âlihi minessalevâti efdalühâ ve minetteslîmâti ekmelühâ». Felesoflar, şerî'atin sâhibine «aleyhissalâtü vesselâm» uymadıkları, gözlerini ona uymak sürmesi ile parlatmadıkları için, âlem-i emrden haberleri bile yoktur. Nerede kaldı ki, Allahü teâlânın zâtına ve sıfatlarına erişebilsinler. Onların kısa görüşleri, ancak âlem-i halka yetişebiliyor. Bunu bile iyi göremiyorlar.

[Allahü teâlânın yarattığı şeylerin hepsine birden (Âlem) denir. Çünkü, herşey, Onun varlığını ve sıfatlarını gösteren, birer alâmetdir, işâretidir. Âlem ikiye ayrılır : 1 — (Âlem-i halk). Madde ve ölçü bulunan şeylerdir. Arşın içinde bulunan herşey, canlılar, yer, gökler, Cennet,

Cehennem, melekler, hep, âlem-i halkdır. Bu âleme (Âlem-i şehâdet) ve (Âlem-i mülk) de denir. Halk, ölçmek de demektir. 2 — (Âlem-i emr). Ol emri ile, bir ânda yaratılan, Arşın dışındaki şeylerdir ki maddesiz, zemansız, ölçüsüzdürler. Bu âleme (Âlem-i melekût) ve (Âlem-i ervâh) da denir].

Beş cevher, dedikleri şeyin hepsi, âlem-i halkdandır.

[(Cevher), felsefe dilinde, mâhiyyet asl, öz demektir. Kendi kendine bulunan şeydir. Bugünkü anlayışımızla madde, bir cevherdir. (Araz), sıfat demektir. Araz, cevher üzerinde bulunur. Yalnız başına bulunmaz. Çok sayıda kitâbları bulunan, büyük islâm âlimi, seyyid şerif Ali bin Muhammed Cürcânî, (Ta'rifât) kitâbında buyuruyor ki, (Felsefecilere göre) Beş cevher: Heyûlâ, sûret, cism, nefis ve akldır. Çünkü var olan şey, ya mâ'îdedir veyâ madde değildir. Ya'nî, mücerreddir. Ya'nî, bir maddeye yer olmaz ve kendisi başka bir maddeye yerleşmez. Mücerred olan cevher, akl ve nefsidir. Mücerred olmıyan, madde dedikleri cevher, mürekkebi [bileşik] ise, cism denir. Mürekkebi değilse, başka cevhere yerleşmiş ise, sûret denir. Başka cevhere mahal olmuş ise, beyûlâ denir)]

Nefse ve akla mücerredâtdandır, demeleri, bunları tanımadıkları içindir. Nefs veyâ nefis-i nâtika dedikleri cevher, nefis-i emmâredir. Nefs-i emmâreyi temizlemek lâzımdır. Çünkü, hep kötülük, aşağılık ister. Bunun âlem-i emrde ne işi var. Mücerred olmak nesine gerek. Akl da, ancak his uzvları ile anlaşılın şeyleri ölçebilir. His edilmıyen ve his olunanlara benzemıyen şeyleri kavrayamaz. Böyle şeyler, akl ile anlaşılamaz. Bundan dolayı, âlem-i emri anlıyamaz. O hâlde akl da, âlem-i emrden değildir. Ya'nî mücerredâtdan olamaz.

Âlem-i emrin birinci basamağı (kalb) dir. [Kalb, göğüsdeki et parçası değildir. Buna yürek denir. Kalb, bu yüreğe alâkası, ilgisi bulunan, maddesiz, yersiz bir kuvvettir. Kalbin, yürekte bulunması, elektriğin ampulde bulunmasına benzer. Elektrik ampulde bulunur. Fekat, görünmez, his olunmaz. Varlığı, eseri ile, meselâ ampuldeki ince teli ısıtarak, telin ışık vermesi ile, anlaşılır]. İkinci mertebesi (Rûh) dur. Rûhûn üstü, (Sır) mertebesidir. Sırrın üstü, (Hafî), hafînin üstü (Ahfâ) mertebesidir. Bu beşine, (Beş cevher) denirse, yeri vardır. İşin özünü göremediklerinden, saksı parçalarını, cevher sanmışlar.

Âlem-i emrin bu beş cevherini anlamak ve bunlar üzerinde bilgi edinmek ancak, Muhammed resûlullahın «sallallahü aleyhi ve sellem» izinde gidenlerin büyüklerine nasîb olmuşdur.

İnsana, (Âlem-i sagîr) [küçük âlem] denir. İnsandan başka mahlûkların hepsine, (Âlem-i kebir) [büyük âlem] denir. Âlem-i kebirde bulunan herşeyin, Âlem-i sagîrde bir nümûnesi, benzeri vardır. İnsandaki beş cevher de, birer nümûnedir. Bunların Âlem-i kebirde aslları var-

dır. Âlem-i kebîrdeki o beş cevherin birincisi Arşdır. Ya'nî insandaki kalbin, Âlem-i kebîrdeki aslı, Arşdır. Bunun için, kalbin bir ismi (Arşullah) dır. O beş cevherin, diğer dördü, hep Arşın üstündedir. Kalb, Âlem-i sagîrdeki, Âlem-i halk ile, Âlem-i emr arasında ortak bir geçit olduğu gibi, Arş da, Âlem-i kebîrdeki, Âlem-i halk ile, Âlem-i emr arasında bir geçiddir. Kalb ile Arş, Âlem-i halkda bulunuyor ise de, Âlem-i emrden- dirler. Bu beş cevheri iyice anlamak, ancak tesavvuf yolundaki mertebeleri [konakları] etrâfıca ve temâmen geçip, nihâyete varan Evliyânın büyüklerine nasîb olur. Beyt:

**Her zevallı merd-i meydân olamaz;
Sivri sinek de Süleyman olamaz.**

Allahü teâlânın lutfü, ihsânı, bahtiyâr bir insana yetişip de, kalb gözü açılıp, vücûb mertebeleri gösterilirse, Âlem-i kebîrdeki, bu beş cevherin mukaddes asllarını da, orada görür ve Âlem-i sagîr ve kebîrdeki cevherlerin, bunların nümûneleri, sûretleri olduğunu anlar.Mısra':

Bu büyük devleti bugün kime verirler.

Bu, öyle büyük bir ni'metdir ki, Allahü teâlâ, dilediği, seçtiği kimseye ihsân eder.

Âlem-i emr bilgilerini anlatmak yasak edilmiştir. Çünkü, çok ince bilgilerdir. Dinleyenler yanlış anlar. Sûre-i İsrâ, seksenbeşinci [85] âyetinde (Sizlere, ilmden pekaz verildi) diye bildirilen ilm ile şereflenen, râsih âlimler, perde arkasını seyr etmektedirler. Mısra':

Ni'met sâhiblerine ni'metler âfiyet olsun.

Fârisî beyt tercemesi:

**Perde ardındaki esrârı açmak, uygun değildir,
yoksa, rindler meclisinde, verilmiyecek haber yoktur.**

Mukaddes cevherlerin birincisi, Allahü teâlânın izâfî sıfatlarından- dır. Bu sıfatlar, vücûb ile imkân arasında geçit gibidir. [(Vücûb), Allahü teâlânın ve sekiz hakîkî, sıfatının mertebesidir. (İmkân) da, mah- lûkların mertebesidir]. İkinci cevher, hakîkî sıfatlardır. İzâfî sıfatlar, kalbe, hakîkî sıfatlar, rûha tecellî eder. Hakîkî sıfatların üstünde bulunan üç cevher, Zât-i ilâhî mertebesindedir. Bu üç mertebenin tecellilerine, (Tecelliyât-i Zâtiyye) derler. Bundan fazla yazmak fâideli olmaz. Fârisî mısra' tercemesi:

Kalem buraya gelince ucu kırıldı.

Allahü teâlâ size ve hidâyete kavuşanlara ve Muhammed Mustafâya «aleyhisselâm» tâbi' olanlara selâmet versin!

35

OTUZBEŞİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, meyân hâcı Muhammed Lâhoriye yazılmıştır. Allahü teâlânın zâtını sevmek ve bu sevgide üzmenin ve sevindirmenin, berâber olduğu bildirilmektedir:

Allahü teâlâ, insanların seyyidi «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vet-teslîmât» hurmetine, hepimizi yanılmaktan, şaşırılmaktan korusun! Seyr ve sülûkdan maksad, nefs-i emmâreyi tezkiye etmek, ya'nî temizlemektir. [(Seyr), gitmek, (Sülûk), bir yola, mesleğe girmektir]. Böylece, nefis, aşağı, çirkin isteklerinin sebep olduğu, Allahü teâlâdan başka şeylere tapınmaktan kurtulur. Ondaki başka, bir ma'bûdu, maksadı kalmaz. Dünyâdan birşey istemediği gibi, âhiretten de, birşey istemez. Evet, âhireti istemek iyidir, sevâbdır. Fekât, ebrâr için, [ya'nî nefislerinin sevgisinden kurtulmamış olup, nefislerini azâbdan korumak ve ni'metlere kavuşdurmak için, ibâdet edene] sevâbdır. Mukarrebler âhireti istemeği de günâh bilir. Zât-ı ilâhîden başka birşey istemez. Mukarrebler derecesine yükselmek için, (Fenâ) hâsıl olmak lâzımdır ve Zât-i ilâhînin sevgisi insanı kaplamalıdır. Bu sevgiye kavuşan, elemelerden, sıkıntılardan da lezzet alır. Ni'metler ve musîbetler, müsâvî olur. Azâblar da, ni'metler gibi tatlı olur. [Allahü teâlânın her işinden, Onun işi olduğu için râzıdırlar. Fekât, günâhlardan, kulun kesbi olmak bakımından, râzı değildirler]. Cenneti, Allahü teâlânın râzı olduğu yer olduğundan ve Cenneti istiyenleri sevdiği için, isterler. Cehennemden sakınmaları da, Allahü teâlânın gazab ettiği yer olduğu içindir. Yoksa, Cenneti istemeleri, nefislerine tatlı geldiği için değildir. Cehennemden kaçınmaları, orada azâb ve sıkıntı olduğu için değildir. Çünkü, bu büyükler, sevgilinin yaptığı her şeyi güzel görür. Bunları kendilerinin matlûbu, maksadı bilirler. Sevgilinin her işi, sevgili olur. İşte, tâm ihlâs budur. Yalancı ma'bûdlardan kurtuluş makâmı burasıdır. Kelime-i tevhîdin ma'nâsı, ancak burada hâsıl olur. İsmeler ve sıfâtlar arada olmaksızın, yalnız Zât-ı ilâhîyi sevmekçe, bu ni'metler, hiç ele geçemez. Böyle sevgi olmadıkça, tâm Fenâ nasîb olmaz. [Anası çocuğu ne kadar söğse, döğse, çocuk yine döner, anasına sarılır. İnsan da, Rabbine karşı böyle olmalıdır]. Fârisî beytler tercemesi:

Aşk öyle bir ateştir ki, yanarsa eğer,
ma'sûkdan başka herşeyi yakar, kül eder.
Hakdan gayrıyı katli için, (LÂ) kılıncı çek,
(LÂ) dedikten sonra, birşey kaldımı bir bak!
(İLLALLAH) dan başka ne varsa, hepsi gitdi,
Sevin ey aşk! Hakka ortak kalmadı bitdi.

36

OTUZALTINCI MEKTÛB

Bu mektûb, hâcî Muhammed Lâhoriye yazılmıştır. Şerî'at, dünyâ ve âhîretin bütün se'âdetlerini taşımaktadır. Şerî'atin dışında ele geçen hiçbir se'âdet yoktur. Tarîkat ve hakikat, şerî'atin yardımcıları olduğunu bildirmektedir:

Allahü teâlâ, hepimize, Muhammed Mustafâ «sallallahü aleyhi ve sellem» efendimizin şerî'atinin hakikatini bildiysin ve bu hakikata kavuşursun! Âmin.

Şerî'at üç kısımdır: İlm ve amel ve ihlâs [ya'nî şerî'atin bildirdiği şeyleri öğrenmek ve öğrendiklerini yapmak ve herşeyi yalnız, Allahü teâlâ için yapmaktır]. Bu üçüne kavuşmayan kimse, şerî'ate kavuşmuş olmaz. Bir kimse, şerî'ate kavuşunca, Allahü teâlâ, ondan râzî olur. Allahü teâlânın râzî olması, sevmesi de, bütün dünyâ ve âhîret se'âdetlerinin en üstünü, en kıymetlisi olduğunu, Imrân sûresi onbeşinci ve sûre-i Tevbenin yetmişüçüncü âyetleri bildirmektedir. O hâlde, şerî'at, dünyâ ve âhîretteki bütün se'âdetleri ele geçirten bir sermâyedir. Şerî'atin dışında aranılacak, imrenilecek hiçbir iyilik yoktur. Tesavvuf büyüklerinin kazandıkları, tarîkat ve hakikat, şerî'atin yardımcıları, hizmetçileri olup, şerî'atin üçüncü kısmı olan ihlâsı elde etmeğe yarar. Tarîkata ve hakikata baş vurmamak, şerî'ati temâmlamak içindir. Yoksa, şerî'atden başka birşeyler ele geçirmek için değildir. Tesavvuf yolcularının, o yolculukta gördükleri, tattıkları, ahvâl, mevâcîd, ulûm ve ma'rifetler, imrenilecek, istenilecek şey değildir. Hepsi, evhâm ve hayâlât gibi, geçici şeylerdir. O yolcuları terbiye için, ilerletmek için, vâsıtadan başka birşey değildir. Bunların hepsini geçip, arkada bırakıp, (Rızâ makâmı)na varmak lâzımdır. Sülûk ve cezbe yolculuğundaki makâmların, konakların nihâyeti, rızâ makâmıdır. Çünkü, tarîkat ve hakikat yolculuğundan maksad, ihlâs elde etmektir. İhlâs da, rızâ makâmında hâsıl olmaktadır. Tesavvuf yol-

cularının onbinlerde birini, ancak, üç dürlü tecellilerden, ma'rifete dayanan müşâhedelerden kurtarıp, ihlâsa ve makâm-ı rızâya ulaştırmakla şereflendirirler. Hakikati göremiyen zevallılar, ahvâl ve mevâcidi, birşey sanır. Müşâhedeleri, tecellileri arzû eder. Böylece yolda kalıp, vehm ve hayâlden kurtulamaz ve şerî'atin kemâline kavuşamazlar. Şûrâ sûresinin onüçüncü âyetinde, (Allahü teâlâ kullarından dilediğini, kendisine seçer. Başkasından yüz çevirip, yalnız Onu isteyenlere, kendine kavuşduran yolu gösterir) buyuruyor. Evet, ihlâs makâmına ve rızâ mertebesine kavuşmak için, bu ahvâl ve mevâcidden geçmek ve bu ilm ve ma'rifetleri edinmek lâzımdır. Bunlar, gâyeye götüren yoldur. Maksadın başlangıcıdır. Böyle olduğu, bu fakîre, bu yolculukda, tâm on sene sonra bildirildi. Şerî'at güzeli, ancak bundan sonra, sevgili Peygamberinin «sallallahü aleyhi ve sellem» sadakası olarak, cemâlini gösterdi. Dahâ önce de, ahvâl ve mevâcide tutulup kalmamışdım. Şerî'atin hakikatına kavuşmaktan başka, istediğim yokdu. Fekat, ancak on sene sonra, hakikat güneşi doğdu. Bu ihsânından dolayı, Allahü teâlâyâ pekçok hamd ederim.

Allahü teâlânın mağfiretine kavuşan, meyân şeyh Cemâlin «kuddise sirruh» ölümü, bütün müslimânların üzülmüne sebep oldu. Bu fakîr tarafından, çocuklarına ta'ziye buyurmanızı ve Fâtiha okumanızı diler, selâm ederim.

OTUZYEDİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, Muhammed Çetriye yazılmışdır. Sünnete uymak lâzımı olduğunu bildirmekte ve tesavvufu medh etmektedir:

Ihsân etmiş olduğunuz, lâtif mektûbunuzu okumakla şereflendik. Büyüklüğümüze olan imânınızı ve sevginizi yazıyorsunuz. Bunu okuyunca, cenâb-ı Hakka hamd eyledim. Allahü teâlâ, bu yolun büyüklerinin bereketi, fâidesi ile, size sonsuz yükselmeler nasib eylesin! Bunların yolu, herşeyden kıymetlidir. Sünnet-i seniyyeye uymaktır «alâ sâhibihessalâtü vesselâm». Bu fakîre, bu yol sâyesinde, çok zemandan beri ilmleri, ma'rifetleri, hâlleri, makâmları, nisan yağmûru gibi yağdırdılar. Allahü teâlânın ihsânı ile yapacaklarını, tâm yaptılar. Şimdi, bütün arzûm, Peygamberimizin «sallallahü aleyhi ve sellem» unutulmuş sünnetlerinden birini meydana çıkarmaktır. Tesavvufun hâlleri ve mevâcidi [kendinden geçmek], heyecân ve zevk, isteyenlerin olsun! Yapılacak, en mühim iş,

bâtını [kalbi, rûhu] büyüklerin sevgisi ile yaşatıp, zâhiri [hisleri, hareketleri] sünnetlere uymakla süslemektir. Fârisî mısra' tercemesi:

İş budur, bundan başkası hiçdir!

Beş vakt nemâzı, vaktleri girer girmez kılmalıdır. Yalnız yatsı nemâzını, kış aylarında, gecenin, ilk üçde birine kadar geciktirmek müstehabdır. Bu işde, bu fakîrin irâdesi elinde değildir. Nemâzları, vakt girince kıl kadar geciktirmek istemiyorum. İnsanlık icâbı, âciz kalındığı zamanlar, tabî'î müstesnâdır.

38

OTUZSEKİZİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, Muhammed Çetriye yazılmıştır. Zât-i teâlâyâ muhabbeti ve fenâ mertebelerini bildirmektedir:

Mektûb-i şerîfiniz gelerek, fakîri çok sevindirdi. Allahü teâlâ, her zaman kendi ile berâber bulundursun! Bir ân bile, başkası ile bırakma-sın! Zât-i ilâhîden başka herşeye, gayr denir. Onun isimleri ve sıfatları da, gayrdır. İlm-i kelâm âlimleri, (Sıfatları, kendinin aynı da değildir, gayrı da değildir) buyurmuş ise de, gayrı kelimesinin kelâm ilmindeki ma'nâsına göre, böyle demişlerdir. Yoksa, lügat ma'nâsına göre demişlerdir. Sıfatlar, kelâm ilmindeki ma'nâsına göre (Gayrı) değil ise de, umûmî ma'nâyâ göre, Onun gayrıdır.

Allahü teâlâ, ancak selb sıfatları ile anlatılabilir. Onu, herhangi bir sıfat ile anlatmak, ilhâd olur [ya'nî, doğru yoldan çıkmak olur]. Onu anlatan en iyi kelime, en geniş ibâre, Şûrâ sûresi, onbirinci âyetindeki (Ona benzeyen, birşey yokdur) kelâmıdır ki, buna fârisî dilinde (biçûn ve bî-çigûne) denir. Hiçbir ilm, hiçbir şühûd, hiçbir ma'rifet, Allahü teâlâyı bulamaz. Bilinen, görülen ve tanınan herşey. O değildir. Bunları ma'bûd bilmek, gayra tapınmak olur. (Lâ ilâhe) derken, bunların hepsini nefy etmek, yok bilmek, (İllallah) derken de; O, birşeye benzemiyen, bir ma'bûdu var bilmek lâzımdır. Bu, önce taklîd ile, ya'nî öğrenip yapmakla olur. Sonraları, kendiliğinden yapılır.

Sona varmamış olan, tesavvuf yolcuları, başka şeyleri, O sanarak tanır, görür. Taklîd eden mü'minler, böyle tesavvufculardan, katkat iyidir. Çünkü bunlar, Peygamberimizden «sallallahü aleyhi ve sellem» gelen

bilgilere uymaktadır. Bu bilgilerde hatâ, yanlışlık olamaz. Yarı yoldaki te-savvufcular ise, kendi gördüklerine, anladıklarına uymaktadır. Bu hâre-ketleri ile, Zât-i ilâhîye inanmamış oluyorlar. Zât-i ilâhîyi görüyoruz, Onun sevgisi içinde yüzüyoruz diyorsalrarsa da, Zât-i ilâhîye olan böyle îmânları, hakikatda, inkâr demektir.

Müslimânların büyük imâmı, Imâm-ı a'zam Ebû Hanîfe «rahmetul-lahi aleyh» (Sana lâyük ibâdeti yapamadığımız, fekat, iyi tanıdığımız, Al-lahımız! Sende hiçbir kusûr, noksânlık yokdur!) buyurdu. Ona lâyük ibâ-det yapılamıyacağını herkes bilir. Fekat, iyi tanıdığımız buyurması, (Hiç-birşeye benzemediğini, hiçbir yoldan, tanınamıyacağını iyi anladık) de-mektir. Allahü teâlâyı, herkes bu sûretle tanıyamaz. Ma'rîfet, ya'nî ta-nımak başkadır. İlm, ya'nî bilmek başkadır. Herkes, ilm sâhibi olabilir. Ma'rîfet ise, fenâ mertebesi ile şereflenenlerde bulunur. Fânî olmıyana nasîb olmaz. Mevlevî Câmî [Mevlânâ Nûreddîn-i Abdürrahman Câmî] buyuruyor ki: Fârisî beyt tercemesi:

**Fenâ makâmına varmıyan kimse,
oraya yol bulamaz, çok şey de bilse.**

Ma'rîfet, imden ayrı olduğu için, ilm ile anlaşılardan başka şey-ler de vardır. Bunlar ma'rîfet ile anlaşılır. Bu ma'rîfete (İdrâk-i basît) de derler. Nitekim Hâfız-ı Şîrâzî diyor ki, fârisî beyt tercemesi:

**Feryâdı, boşuna değildir Hâfızın,
Şaşılacak şey çok, dili altında ânın.**

Fârisî iki beyt tercemesi:

**İnsanların rabbinin insanların rûhuyla,
Bir bağılığı vardır, söz ile anlatılmaz.
İnsan için diyorum, işim yokdur maymunla.
Ruhsuz olan bir kimse, elbet rûhu tanımaz.**

Fenâ makâmında çeşidli dereceler bulunduğundan, müntehîlerin [ya'nî sona erenlerin] de ma'rîfetleri, başka başka olur. Fenâ derecesi yüksek olan bir velînin ma'rîfeti daha olgun, fenâ mertebesi aşağı olan velînin ma'rîfeti de, o derece aşağıdır. Fenâda aşağı olan velînin ma'rî-fetinden dahâ yüksektir. Sübhânallah! Söz nereye vardı. Kendi câhilli-ğimi, iflâsımı, sapıklığımı ve sebâtsızlığımı yazıp dostlardan yardım düâ istemekliğim lâzım idi. Öyle bilgiler nerede, bu fakîr nerede? Fârisî beyt tercemesi:

**Kendinden haberi olmıyan zevallıya,
yakışır mı, ince bilgileri diline ala?**

Fekat yaradılışım, hamurum, aşağılarda dolaşmağa, alçak şeylerle uğraşmağa hattâ bakmağa râzı olmuyor. Hiç söyleyemese de, hep Onu söylemeği, birşey ele geçiremezse de, hep Onu aramağı, kavuşamasa da, Onu özlemeği istiyor. Tesavvuf büyüklerinden birkaçı, Zât-i ilâhîyi müşâhede ediyoruz, demişlerse de, bununla, ne demek istediklerini, ancak, kendileri gibi yüksek olanlar anlar. O dereceye yetişmiyen, anlayamaz. Fârisî beyt tercemesi:

**Bilmiyenler, tanıyamaz bileni,
o hâlde, sözü kısa kesmeli.**

Mektûbunuzun başını (O zâhirdir, bâtındır) kelimeleri ile süslemişsiniz. Yavrum! Bu sözler, elbette doğrudur. Fekat, uzun zemandan beri bu fakîr, bu sözlerden, tevhîd-i vücûdî ma'nâsını anlamıyorum. Âlimlerin anladığı gibi anlıyorum. Âlimlerin anladığını, tevhîd-i vücûdî sâhiblerinin anladığından dahâ doğru görüyorum. Fârisî mısra' tercemesi:

Herkesi, bir iş için yaratmışlardır.

Müslimânın önce yapacağı şey, hepimizden önce istenilen şey emr olunanları yapmak, yasak edilenlerden sakınmaktır. Nitekim, sûre-i Haşrin yedinci âyetinde (Resûlümün «sallallahü aleyhi ve sellem» getirdiği emrleri alınız, yapınız! Sizi nehy, men' ettiği şeylerden kaçınız!) buyuruldu. İhlâs elde etmekle emr olunduk. Fenâ hâsıl olmadan, ihlâs elde edilemez ve Zât-i ilâhîyi sevmedikçe, hâsıl olmaz. O hâlde, Fenâ makâmını ve bunun başlangıcı olan (Makâmât-i aşere) yi, ya'nî on şeyi elde etmek lâzımdır. [Fenâyâ kavuşmak için lâzım olan on şey, tevbe, zühd, tevekkül, kanâ'at, uzlet ya'nî dîni, ahlâkı bozan kimselerden, kitâblardan, gazetelerden, filmlerden sakınmak, zikir ya'nî her hareketde, Allahü teâlâyı unutmamak, teveccüh, sabr, murâkabe ve rızâdır]. Fenâ makâmı, hernekadar, Allahü teâlânın ihsânı ise de, fekat bu ihsâna lâyık olmağa hâzırlanmak, başlangıçlarını elde etmek için çalışmak lâzımdır. Evet ba'zı bahtiyârları, çalışmadan, sıkıntı çekip, kendini temizlemeden ve başlangıçları elde etmeden, fenâyâ kavuşdururlar. Bu bahtiyârlar iki dür'lüdür: Yâ, yükseldiği makâmda bırakıp geri döndürmezler veyâ tâlibleri, nâkısları yetiştirmesi için, bu âleme geri getirirler. Birinci şekilde, bu iniş makâmlarından geçmemiş olur. Bundan dolayı da Allahü teâlânın isimlerinin ve sıfatlarının çeşid çeşid tecellîlerinden [ya'nî husûsî te'sîrlerinden] haberi yokdur. İkinci şekilde ise bu âleme geri dönerken, onu bu makâmların her birinin, her tarafından geçirirler. Sonsuz tecellîlere kavuşdururlar. Mücâhede edenlerin, sıkıntı çekenlerin geçdiği yolları, hâlleri hep görür. Fekat, onlar gibi derdli, üzüntülü değil, zevkli,

lezzetlidir. Zâhiri sıkıntıda, bâtını ni'metde ve lezzetdedir. Fârisî misra' tercemesi:

Bu büyük ni'meti, acaba kime verirler?

Süâl: Ihlâs, şerî'atin bir parçası olunca, bunu elde etmek, herkese vâcibdir. Hakîkî ihlâs, fenâ makâmına varmayınca hâsıl olmaz ise, ebrâ-rın âlimleri ve sâlih insanlardan, fenâ derecesine varmayanlar, ihlâsa kavuşamayacaktır. Şerî'atin üçüncü parçası olan ihlâsı elde etmemeleri günâh olacak, değilmi?

Cevâb: Âlimlerde, sâlihlerde, ihlâsdan bir kısım, bir parça hâsıl olur. Fenâdan sonra ise, ihlâs, temâm olur. Her parçası hâsıl olur. Fakat, fenâ olmadan, ihlâsın hakîkati, temâmı hâsıl olmaz. Fekat, bir kısmı hâsıl olabilir.

39

OTUZDOKUZUNCU MEKTÛB

Bu mektûb Muhammed Çetriye yazılmışdır. İş kalbedir. Âdet olarak yapılan ibâdetlerin işe yaramıyacağı bildirilmektedir:

Allahü teâlâ, kendinden başka şeylerden yüz çevirip, kendisine dönmek nasîb eylesin! İşin temeli kalbedir. Kalb, Allahü teâlâdan başkasına tutulmuş ise, yıkılmış demektir. Bir işe yaramaz. Niyyet doğru olmadıkça, hayrlı işlerin, yardımların ve âdete uyarak yapılan ibâdetlerin, yalnız, hiç fâidesi olmaz. Kalbin selâmet bulması da ve Allahü teâlâdan başka, hiçbir şeye düşkün olmaması da lâzımdır. [Ya'nî her yapılan şey. O emr ettiği, O beğendiği için yapılmalı. Onun râzı olmadığı her şeyden kaçınmalıdır. Herşey, Onun için olmalıdır]. Hem, kalb selâmeti, hem de beden, sâlih işler yapması, birlikde lâzımdır. Beden sâlih ameller yapmaksızın, kalbim selâmetdedir, [kalbim temizdir, sen kalbe bak] demek bâtıldır, boşdur. Kendini aldatmaktır. Bu dünyâda, bedensiz rûh olmadığı gibi, beden ibâdet yapmadan ve günâhlardan kaçınmadan, kalb, temiz olmaz. Zemanımızın birçok dinsizleri, sapıkları, ibâdet yapmayıp, kalblerinin selâmetde olduğunu, hattâ keşf sâhibi olduklarını söyleyip, saf müs-limânları aldatıyor. Allahü teâlâ, sevgili Peygamberinin sadakası olarak «aleyhissalâtü vesselâmü vettehiyye», hepimizi böyle sapıklara inanmaktan korusun! Âmîn.

[Şerî'atin yasak ettiği şeyler, şiddetli zehrdir. Allahü teâlâ, insanları yarattığı vakt onlara fâideli olan şeyleri emr etmiş, zararlı olan şeyle-

ri yasak etmiştir. Fâidesi kat'î olanların yapılmasını, lüzûm-i zarûrî ile emr etmiştir. Bunları yapmak, (Farz) olmuştur. Fâideli şeylerden, yapılması, lüzûm-i gayr-ı zarûrî olanlar da, (Sünnet) olmuştur. Zararı kat'î olanları terk etmek, lüzûm-i zarûrî olup, bunlar (Harâm) olmuştur. Terk edilmesi, lüzûm-i gayr-ı zarûrî olanlar, (Mekrûh) olmuştur. Bazı işlerin yapılıp yapılmaması, kulların ihtiyârına bırakılmışdır ki, bunlara (Mubâh) denir. Mubâhlar, iyi niyetle yapılırsa, sevâb verilir. İyi niyetle yapılmazsa, günâh olur].

40

KIRKINCI MEKTÛB

Bu mektûb, yine Muhammed Çetriye yazılmışdır. İhlâsı bildirmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd ederiz. Onun Peygamberine «sallallahü aleyhi ve sellem» düâ ve selâm ederiz. Oğlum! Sülûk konaklarını ve cezbe makâmalarını geçtikten sonra, anlaşıldı ki, seyr ve sülûkdan maksad, ya'nî tesavvuf yolculuğundan maksad, ihlâs makâmına varmaktır. İhlâs makâmına kavuşabilmek için, enfüsî ve âfâkî ma'bûdlara tapınmaktan kurtulmak lâzımdır. İhlâs, şerî'atin üç kısmından birisidir. Çünkü, şerî'at, üç kısımdır: İlm, amel ve ihlâs. Görülüyor ki, tarîkat ve hakikat, şerî'atin bir kısmı olan, ihlâsı elde etmeğe yarar, ya'nî, şerî'atin yardımcısıdır. Sözüün doğrusu da budur. Ne yazık ki herkes bunu anlamıyor. Rüyâlar ile, hayâller ile aldanarak kanâ'at ediyorlar. Çocuk gibi, ceviz, meviz ile vakt geçiriyorlar. Böyle kimselerin, şerî'atin üstünlüğünden, inceliğinden ne haberi olur? Tarîkatin ve hakikatin ne olduğunu nasıl bilirler? Şerî'ati cevizin kabuğu gibi, bir örtü sanıp, cevizin özü, tarîkatdır, hakikatdır derler. İşin iç yüzünü görememişler, aşkdan, zevkden, işitdikleri, ezberledikleri sözlerle avunurlar. Ahvâl ve makâmlara kavuşmak için can atarlar. Bunları birşey sanırlar. Allahü teâlâ, bunlara, doğru yolu görmek nasîb etsin. Bize ve size ve bütün sâlih kullarına selâmet versin! Âmin.

41

KIRKBİRİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, şeyh Dervîşe gönderilmiştir. Sünnet-i seniyyeye yapışmağa teşvîk etmekte ve tarîkati, hakikati, ve Siddîklığı bildirmektedir:

— 78 —

Hak teâlâ, zâhirimizi ve bâtınımızı [dışımızı, içimizi] sünnet-i seniyye-i Mustafaviyyeye «alâ sâhib-i hessalâtü vesselâmü vettehnyye» uymakla zînetlendirsin! Muhammed Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem», mahbûb-i Rabbil'âlemindir. Ya'nî, Allahü teâlânın sevgilisidir. Her şeyin en iyisi, en güzeli, sevgiliye verilir. Bunun içindir ki, Hak teâlâ Nun sûresi, dördüncü âyetinde (Elbette sen, en büyük, en yüksek olarak yaratıldın) buyuruyor. Yâsîn sûresinde (Elbette sen, Peygamberlerinden birisin ve doğru yoldasın) buyuruyor. En'âm sûresi, yüzelliüçüncü âyetinde (Onlara söyle: Benim gittiğim yol, doğru yoldur. Bu yolda yürüyünüz, başka dinlere, nefslerinize uymayınız. Doğru yoldan ayrılmayınız!) buyuruyor. Onun dînine, (Doğru yol) buyuruyor. Onun dîni dışındaki kalan yollara, felâket yolu deyip, bu yollardan kaçınız buyuruyor.

O server «aleyhissalâtü vesselâm», Allahü teâlâyâ şükr etmek ve insanlara hakîkati bildirmek için (Yolların en hayırlısı, doğrusu, Muhammedin «aleyhisselâm» yoludur) buyurdu. Bir hadis-i şerîfde: (Rabbim beni en güzel edeble, edeblendirdi) buyurdu.

İnsanın bâtını, zâhirini temâmlamakdadır. Zâhir ile bâtın, birbirinden kıl kadar ayrılmaz. Meselâ, ağız ile yalan söylememek şerî'atdır. Yalan söylemek arzûsunu, zahmet çekerek, uğraşarak, kalbden çıkarmak, tarîkatdır. Yalan söylemenin kalbe gelmemesi de, hakîkatdır. Görülüyor ki, bâtın işi, ya'nî tarîkat ve hakîkat, zâhir işini, ya'nî şerî'ati temâmlamakdadır. Tarîkat yolcularına yolculuklarında, şerî'ate uymayan şeyler görünür ve gösterilirse, bunlar, o ândaki serhoşluktan ve hâl denilen şüûrsuzluğun artmasından dolayı olur. Sâlikî [tesavvuf yolcusunu], bu makâmdan geçirir, uyandırılırsa, şerî'ate uymayan birşey kalmaz. Meselâ, ba'zıları, sekr hâlinde iken, Zât-i ilâhînin bu âlemi ihâta etdiğini, kapladığını sanmışdır. Hâlbuki, Ehl-i sünnet âlimleri böyle söylemiyor. Allahü teâlânın, kendi değil, ilmi herşeyi kaplamışdır diyor ki, âlimlerin sözü dahâ doğrudur. Sofiyye-i aliyye, bir taraftan, Zât-i teâlâyâ hiçbir şeyle hükm olunamaz, hiçbir ilm Ona yetişemez diyor. Bir yandan da, herşeyi ihâta etmiş, herşeye sirâyet etmişdir, diyor. Sözleri, birbirini tutmuyor. Sözü doğrusu, Allahü teâlâ, bîcûn ve bî-çigûnedir. Ya'nî, hiçbirşeye, düşüncelere benzemez ve nasıl olduğu bilinemez. Ona kavuşan, hayrân, şaşkın ve Ona câhil olur. Orası, mahlûklar için, cehl diyârıdır. İhâta, se-reyân gibi sözlerin, o mukaddes makâmda ne işi var? Böyle şeyleri söyleyen, eğer Zât-i ilâhî yerine, te'ayyün-i evveli söyliyorduz derse, sözü o kadar çirkin olmaz. Te'ayyün-i evveli, Zât-i ilâhîden ayrı bilmedikleri için, buna zât diyorlar. Te'ayyün-i evvele vahdet de derler. Mahlûkların hepsinde sârîdir, mevcûddur. Bunun için, Zât-i ilâhî, herşeyi kaplamışdır diyorlar. Ehl-i sünnet âlimleri, Zât-i ilâhî, her düşünceden uzaktır. Hiçbirşey, O değildir. Ondan başkadırlar. Te'ayyün-i evvel diye birşey var-

sa, Zât-i ilâhîden ayrıdır. Bunun ihâta etmesine, Zât-i ilâhînin ihâtası denemez diyorlar. Görülüyor ki, âlimlerin görüşü, sofiyyenin görüşünden dahâ ince, dahâ yüksektir. Sofiyyenin Zât-i ilâhî dediklerini, âlimler, zâtdan ayrı bilmektedir. Zât-i ilâhînin yakın olması, berâber olması da böyledir.

Bâtının, ya'nî tarîkat ve hakîkatin ma'rifetleri, zâhirin, ya'nî şerî'atin bilgilerine, tâm uygun olduğu makâm, Sıddîklık makâmıdır ki, vilâyet derecelerinin en üstünüdür. Bu makâmındaki ma'rifetler, şerî'atdan kıl kadar ayrı olmaz. Sıddîklık makâmı üstünde, yalnız nübüvvet, ya'nî Peygamberlik makâmı vardır. Peygambere «aleyhisselâm» vahy ile, ya'nî melek ile, gönderilen ilmler Sıddîklara, ilhâm ile bildirilmektedir. Bu iki ilm arasındaki fark, yalnız, vahy ve ilhâm arasındaki farktır. O hâlde, hiç ayrılık olamaz. Sıddîklık makâmının altındaki makâmın hepsinde, az çok, sekr [şü'ûrsuzluk, dalgınlık] vardır. Sekrsiz olan, tâm uyanıklık, yalnız, Sıddîklık makâmındadır. Peygamberlik ile Sıddîklık bilgileri arasında, ikinci bir fark da, vahy, elbette doğrudur. İlhâm ise, zan iledir. Çünkü, vahy, melek ile gelir. Melek, ma'sûmdur. Ya'nî, öyle yaratılmışdır ki, yanlışlık yapamaz. İlhâm yeri de, yüksek ise de, ya'nî ilhâm yeri olan kalb, âlem-i emrden olup, yüksek ise de, akl ve nefis ile birlikte bulunduğu için, yanılabilir. Evet, nefis, mutmeinne olmuş ise de, Fârisi beyt tercemesi:

**Olsa da o, mutmeinne,
sıfatları gitmez yine.**

Nefs, mutmeinne olduktan sonra, sıfatlarının, kendisinde bırakılmasında, nice fâide vardır. Sıfatları yok edilseydi, insan, yüksek derecelere ilerliyemezdi. Rûhu, melek gibi olurdu. Kendi makâmında kalırdı. Rûh, ancak nefse uymamakla yükselebilmektedir. Nefsde azgınlık kalmasaydı, nasıl ilerliyebilirdi. Kâinâtın efendisi «aleyhi minessalevâti etem-mühâ ve minetteslîmâti ekmelühâ», kâfirlerle cihâddan geri dönünce, (Küçük muhârebeden döndük, büyük cihâda geldik) buyurdu. Nefs ile savaşımağa, (Cihâd-ı ekber) dedi. Din büyüklerinin nefslerinin azması demek, çok az (Terk-i azîmet) ve (muhâlefet-i evlâ) etmesi demektir. [(Azîmet), şerî'atin izn verdiği şeyleri de yapmamak, (Evlâ) da, her şeyin en iyisini yapmaktır. Nefs, azîmeti ve evlâyı istemiyor]. Büyüklerin nefslerinde, yalnız, bu terki istemek vardır. Yoksa, azîmeti ve evlâyı terk etmezler. İşte, nefslerinin, yalnız, bu istemesinden dolayı, cenâb-ı Hakka o kadar çok yalvarırlar, o kadar çok pişmân olur, sızlarlar ki, başkalarının bir senede kazandıkları mertebelere bir ânda yükselmelerine sebeb olur.

Yine sözüme dönelim! Sevgilinin ahlâkı, sıfatları, her nerede bu-

lunursa orası da sevilir. Âl-i İmrân sûresi, otuzbirinci [31] âyetinde, **(Benim izimde yürüyünüz! Allahü teâlâ, sizi sever)** buyurarak, bunu işâret etmektedir. O hâlde, ona «aleyhissalâtü vesselâm» uymağa çalışmak, insanı, Mahbûbiyyet makâmına kavuşturur. Akli olanların, iyi, doğru düşünebilenlerin, zâhirleri ile, bâtınları ile, Habîbullaha «aleyhissalâtü vesselâm» tâm uymağa çalışması lâzımdır.

Mektûb, uzunca oldu. Afv buyurunuz! Her bakımdan güzel olanı anlatan söz, güzel olacağı için, uzadıkça, güzelliği artar. Sûresi Kehf, yüz-onuncu [110] âyet-i kerîmesi: **(Rabbimin kelimelerini yazmak için, deniz mürekkebi olsa, Rabbimin kelimeleri bitmeden deniz biter. Bir deniz daha getirsek, o da biter)** buyurmaktadır. Vesselâm.

Sözü başka tarafa çevirelim. Düâlarımı bildiren mektûbunu size yazdıran Mevlânâ Muhammed Hâfız, ilm sâhibi olup, çoluk çocuğu fazladır. Geçim darlığından askere gitti. Eğer yardım elinizi uzatır, emir nakib Seyyid Şeyh Ciyu'ya maaş alması için veya yardım etmesi için söylerseniz kerem etmiş olursunuz. Daha fazla yazıp başınızı ağrıtmıyayım.

42

KIRKİKİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, yine şeyh Dervîşe yazılmıştır. Kalbden, başkalarını sevme pasını temizlemek için, en iyi ilâc, sünnet-i seniyyeye yapışmak olduğu bildirilmektedir:

Allahü teâlâ, sizlere selâmet versin! İnsan çeşid çeşid şeylere bağı kaldıkça, kalbi temizlenemez. Pis kaldıkça se'âdetden mahrûmdur, uzaktır. **(Hakikat-i câmi'a)** denilen kalbin, Allahü teâlâdan başka şeyleri sevmesi, onu karartır, paslandırır. Bu pası temizlemek lâzımdır. Temizleyicilerin en iyisi, sünnet-i seniyye-i Mustafaviyyeye «alâ masdarihessalâtü vesselâmü vettehiyye» tâbi' olmaktır, uymaktır. Sünnet-i seniyyeye uymak, nefsin âdetlerini, kalbi karartan, isteklerini yok eder.

Bu büyük ni'mete kavuşmakla şereflenenlere müjdeler olsun! Bu yüksek devletden mahrûm kalanlara yazıklar olsun! Allahü teâlâ, size ve doğru yola tâbi' olanlara selâmet versin!

[Sünnet kelimesinin dînimizde üç ma'nâsı vardır. **(Kitâb ve sünnet)** birlikde söylenince, kitâb, Kur'ân-ı kerîm, sünnet de, hadîs-i şerîfler demektir, **(Farz ve sünnet)** denilince, farz, Allahü teâlânın emrleri, sünnet ise, Peygamberimizin «sallallahü aleyhi ve sellem» sünneti ya'nî emrleri demektir. **(Sünnet)** kelimesi yalnız olarak söylenince şeri'at

ya'ni bütün ahkâm-ı islâmiyye demektir. Fıkh kitâbları böyle olduğunu bildiriyor. Meselâ (Kudûrî muhtasarı)nda, (Sünneti en iyi bilen imâm olur) diyor. (Cevhere) kitâbında burayı açıklarken, (Sünnet demek, burada şerî'at demektir) diyor.

Kalbi temizlemek için şerî'ate uymak lâzım olduğu anlaşıldı. Şerî'ate uymak da, emrleri yapmakla ve yasaklardan ve bid'atlardan sakınmakla olur.

(Bid'at), sonradan yapılan şey demektir. Peygamberimizin «sallallahü aleyhi ve sellem» ve dört halîfesinin «radiyallahü anhüm» zamanlarında bulunmayıp da, onlardan sonra, dinde meydana çıkarılan, ibâdet olarak yapılmağa başlanan şeylerdir. Meselâ, nemâzlardan sonra hemen Ayet-el-kürsî okumak lâzım iken, önce salâten tuncînâyı ve başka düâları okumak bid'atdır. Bunları âyet-el-kürsîden ve tesbîhlerden sonra okumaktır. Nemâzdan, düâdan sonra secde edip de kalkmak bid'atdır. Ezâ-ım hoparlörle okumak bid'atdır. Dinde yapılan her değişiklik ve reform bid'atdır. Yoksa, çatal, kaşık, boyun bağı kullanmak, kahve, çay, tütün içmek bid'at değildir. Çünkü, bunlar ibâdet değil âdetdir ve mübâhdırlar. Harâm değildirler. Tütün içmek hakkındaki islâm âlimlerinin sözleri (Se'âdet-i ebediyye) kitâbında uzun yazılıdır. Bid'at üç dürlüdür:

- 1 — Şerî'atin küfr alâmeti dediği şeyler kullanmak en kötü bid'atdır.
- 2 — Ehl-i 'sünnet âlimlerinin bildirdiklerine uymıyan inanışlar da kötü bid'atdır.
- 3 — İbâdet olarak yapılan yenilikler, reformlar bid'at olup büyük günâhdır.

**İnsana sadâkat yakışır, görse de ikrâh,
Yardımcısıdır doğruların hazret-i Allah.**

43

KIRKÜÇÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, nakîb seyyid şeyh Ferîd-i Buhârî «rahmetullahi aleyh» hazretlerine yazılmışdır. Tevhîd-i şühûdî ve tevhîd-i vücûdî bildirilmekte, ayn-ül-yakîn ve hakk-ul-yakîn anlatılmaktadır:

Allahü teâlâ, size selâmet versin! Her kusûrdan, sıkıntıdan korusun!
Âmîn.

Bu yüksek insanların yolculuğunda, önlerine çıkan tevhîd iki dürlüdür: Tevhîd-i şühûdî, Tevhîd-i vücûdî.

— 82 —

137085

(**Tevhîd-i şühûdî**), bir olarak görmektir. Ya'nî, sâlik {yolcu}, herşeyi bir görür. Ayrı ayrı şeyler görülmez. Tevhîd-i vücûdî, var olanı, bir bilmektir. Ondan başka herşeyi yok bilmektir. Yok olmakla berâber, O bir mevcûdun aynaları sanmaktır. Tevhîd-i vücûdî, ilm-ül-yakîn kısmından oluyor, {ya'nî, kalb ile bilmektir}. Tevhîd-i şühûdî ise, ayn-ül-yakîn kısmından oluyor. {Ya'nî, görmektir}. Tevhîd-i şühûdî, bu yolda, elbette vardır. {Her sâlik, buna yakalanacaktır}. Çünkü, bu tevhîd olmadıkca, Fenâyâ kavuşulamaz, ayn-ül-yakîn nasib olamaz. Çünkü, birşey görülür ve görünmesi kuvvet bulursa, başka hiçbirşey görülmez. Tevhîd-i vücûdî ise, böyle değildir. Ya'nî, lâzım değildir. Çünkü, böyle marifet {bilgi} olmadan da, ilm-ülyakîn hâsıl olur. Mevcûdun bir olduğunu, ilm-ül-yakîn ile bilmek, Ondan başka şeyleri yok bilmeği icâb etmez. Ya'nî, Allahü teâlâyı var bilmek ve bu bilginin, insanı kaplaması, Ondan başka şeyleri bilmemeği icâb etdirmez. Meselâ, bir kimsede, güneşin var olduğuna yakîn hâsıl olunca, bu yakîn, bu kimseyi kapladığı zaman, yıldızları yok bilmesi lâzım gelmez. Fekat, güneşi gördüğü zaman, yıldızları elbette görmez. Güneşden başka birşey görmez. Yıldızları görmediği için, yıldızları yok bilmez. Hattâ, var olduklarını, fekat görünmediklerini bilir. Bu kimsese, bu zaman, yıldızlar yokdur diyenlere inanmaz. Sözlerinin doğru olmadığını bilir. İşte, tevhîd-i vücûdî, bir mevcûddan başka, herşeyi yok bilmek olup akla ve şerî'ate uygun değildir. Tevhîd-i şühûdî ise, mevcûdu bir görmektir ve akla ve şerî'ate uygundur. Meselâ, güneş doğarken, yıldızları yok oluyor demek, doğru değildir. Fekat, bu zamanda, yıldızları görmemek doğrudur. Güneşin ziyâsı çok olduğu ve insanın gözü kuvvetsiz olduğu için, yıldızlar görülmemektedir. Eğer, güneşin ziyâsı, insanın gözüne kuvvetlendirseydi, güneşle birlikte, yıldızları da görürdü. Bu görüş (**Hakk-ül-yakîn**) makâmında olur. İşte Sofiyye-i aliyyenin büyüklerinden ba'zısının, şerî'ate uymıyor görünen sözlerini, ba'zı kimseler, tevhîd-i vücûdî sanmıştır. Meselâ, Ebû Mensûr-i Hallâcın (Enelhak) sözü ve Ebû Yezîd-i Bistâmînin (Sübhânî) sözü ve bunlar gibi sözler, böyledir. Böyle sözleri, tevhîd-i şühûdî bilmemiz lâzımdır. Bu sûretle, şerî'ate uygun olurlar. Bu büyükler, o hâl içinde, Allahü teâlâdan başka, hiçbirşey görmeyince, bu sözleri söylemiş, Allahü teâlâdan başka birşey yokdur, demek istemişlerdir. (**Enelhak**) demek, ben yokum, Allahü teâlâ vardır, demektir. Kendini görmeyince, var olduğunu bilmemiştir. Yoksa, kendini görüp, Hak teâlâyı dememiştir. Böyle söylemek küfrdür.

Süâl: Kendinin var olduğunu bilmemek, yok bilmek değildir? Bu da, tevhîd-i vücûdî olmaz mı?

Cevâb: Var olduğunu bilmemek, yok olduğunu bilmek değildir. O zaman, şaşkınlık hâlidir. Akl işlemez. Hiçbir şeye hükm, karâr verecek hâlde değildir.

(Sübhânî) sözü de, Hak teâlâyı tenzîhdir. Kendini tenzih değildir. Çünkü, kendi varlığını bilmemektedir. Birşeyle hüküm edemez.

[Hindistandaki islâm âlimi Abdülhak-ı Dehlevî hazretleri, (Merec-ül-bahreyn) de diyor ki, (Tesavvuf büyükleri, şerî'ate uymıyan sözleri söylerken, çok kızan ve çok sevinen insan gibidirler. Kızmak ve sevinmek, insanın aklını örter. İhtiyârını giderir. Tesavvuf serhoşları da, böyle şu'ûrsuz konuşmuşlardır. Bu hâllerinde ma'zûr iselerde, böyle sözlerine uymak câiz değildir)].

(Ayn-ül-yakîn) makâmı, hayret, şaşkınlık makâmıdır. Bu makâmda, ba'zıları, böyle şeyler söylemiştir. Bu makâmdan kurtarıp da, hakk-ül-yakîn makâmına çıkarırlarsa, böyle şeyler söyleyemez ve haddi aşmazlar..

Zemanımızda, tarîkate girmiş bir çok kimse, kendilerine tesavvufcu süsü vererek, tevhîd-i vücûdîyi dillerine almış, bundan yüksek mertebe olmaz sanıyor. İlm-ül-yakîne saplanıp, ayn-ül-yakînden mahrûm kalmışlardır. Tesavvuf büyüklerinin sözlerine kendi hayâlleri ile ma'nâ vererek, böyle sözleri, övünerek, her yerde söylemektedirler. [Meselâ:

**Her zerrede, güneş oldu zâhir,
toprağa sücûd kıldı tâhir.
Nakkaş bilindi nakş içinde,
la'l oldu ayân, bedahş içinde. '
Yer ve gök hep, Hak oldu mutlak,
söyler def ve ney, hep enelhak.
Ma'sûkla âşık, oldu bir zât,
mahv oldu, vücûd-i nefy-i isbât,
Eşyâ, ikilikden oldu hâlî,
bâkî, ehad oldu, lâ yezâlî.
Âdemde tecellî kıldı Allah,
kıl Âdeme secde, olma gümrah.**

gibi sözler böyledir].

Tesavvuf büyüklerinin kitâblarında, tevhîd-i vücûdîyi gösteren, böyle sözler görülürse, ilk zamanlarında, ilm-ül-yakîn mertebesinde söylemiş olduklarını, sonra, bu makâmdan ilerleyip, ayn-ül-yakîn makâmına götürdüklerini düşünmelidir.

Süâl: Tevhîd-i vücûdî sâhibi olan, mevcûdü [ya'nî var olanı] bir bildiği gibi, bir vücûd [varlık] görmektedir. Ya'nî, ayn-ül-yakîn mertebesine de mâlikdir.

Cevâb: Tevhîd-i vücûdî sâhibleri, tevhîd-i şühûdînin, âlem-i misâldeki sûretini görmektedir. Tevhîd-i şühûdîye kavuşmamıştır. Tevhîd-i şühûdî başkadır. Âlem-i misâlde gördükleri, bu sûreti başkadır. Çünkü, tev-

hîd-i şühûdî mertebesinde, hayret, şaşkınlık hâsıl olur. Hiçbir şeye hüküm edemezler. Hâlbuki, tevhîd-i vücûdî sâhibi, tevhîd-i şühûdînin, âlem-i misâldeki sûretini gördüğü zaman yine ilm sâhibidir. Çünkü, herşeyin yok olduğunu bilmektedir. Yok demek, bir hüküm, karar vermektir. Hayret ile ilm, birlikde bulunamaz. O hâlde, tevhîd-i vücûdî sâhibi, ayn-ül-yakîn makâmına varmamıştır. Hâlbuki, tevhîd-i şühûdî sâhibini, hayret makâmından ileri götürürlerse, hakk-ül-yakîn makâmındaki ma'rifete kavuşur ki, bu makâmda ilm ile hayret, birlikde bulunur. Hayretsiz olan, hayretten önce olan ilm, ilm-ül-yakîndir. Bu cevâbı, bir misâl ile açıklatalım.

Devlet reisi olmağa, elverişli bir kimse, rü'yâda, kendim de devlet reisi olmuş, o makâmda o işin başında görür. Fekat, bu kimse, elbette devlet reisi olmamıştır. Yalnız âlem-i misâldeki sûretini, kendinde görmüştür. Devlet reisliği nerede, rü'yâda gördüğü sûret nerede! Şu kadar var ki, rü'yâsı, âlem-i misâldeki sûret olmakla berâber, bu kimsenin, bu sûretin aslı olan makâma kavuşmağa elverişli olduğunu haber vermektedir. Eğer çalışır, uğraşırsa, Allahü teâlânın ihsâm ile, o makâma kavuşabilir. Bir şeye elverişli olmak ile, o şeye kavuşmak, hiç aynı olur mu? Aralarında, çok fark vardır. Ayna yapılacak cam parçası, ayna olmadıkça büyüklerin eline kavuşamaz. Onların cemâli ile şereflemez.

Söz başka tarafa uzadı. Bu ince bilgileri yazmaktan maksadına, zamanımızda ba'zıları özenerek, bir kısmı da, yalnız işiterek, bir kısmı ise, hem işiterek, hem de zevk alarak ve ba'zıları da sapıklık ile ve zındıklık ile, tevhîd-i vücûdî yolunu tutmuş, sevâbı, iyiliği, kötülüğü, herşeyi, Allah yapıyor diyor. Hattâ, herşeyi Hak teâlâ biliyorlar. Bu kurnazlık, şerî'ate uymuyor, emrleri yapmıyorlar. Böylece, işin kolay tarafını bulmuşlar. İbâdet etmek lâzımdır deseler bile, bunlar ikinci derecededir. asıl maksad, şerî'atin üstünde, başka şeydir diyorlar. Hâşâ ve kellâ! Öyle değildir. Hiç de, dedikleri gibi değildir. Bunların kötü düşüncelerinden, Allahü teâlâyâ sığınırız!

Tarîkat ve şerî'at, birbirinden başka, ayrı iki şey değildir. Aralarında kıl ucu kadar fark yoktur. Ayrılıkları, yalnız, topluluk ve genişlik, ilm ile ve keşf ile olmaktır. Şerî'ate uymıyan herşey bozuktur. Atılması lâzımdır. Şerî'atin istemediği bir müslimânlık, zındıklıktır. Şerî'ate yapışarak hakîkati aramak, tesavvufdur.

Allahü teâlâ, bizi ve sizi ve bütün milletimizi, insanların efendisinin «aleyhisselâm» yoluna, hem zâhirde, hem bâtında, tâm uymakla şereflendirsin! Âmîn.

Ma'rifetler kaynağı, başımın tâcı, sevgili hocam «kaddesallahü sirreh», çok zaman, tevhîd-i vücûdî yolunda idi. Risâlelerinde ve mektûblarında, bu yolu gösterdi. Fekat sonra, Hak teâlâ lutf ederek, bu makâmdan ilerletti. Bu dar bilgilerden kurtardı. Talebesinden Abdülhak di-

yor ki, son hastalığından bir hafta evvel buyurdu ki, (Pek iyi anladım ki, tevhid-i vücûdî, dar bir sokak imiş. Ana cadde, başka imiş. Böyle olduğunu, önceden de biliyordum. Fekat, şimdi, pek yakîn anladım). Bu fakîr [ya'nî İmâm-ı Rabbânî «kuddise sirruh»], hocama hizmet ettiğim zamanlar, tevhid-i vücûdî yolunda idim. Bu yolu kuvvetlendiren keşfler hâsıl olmakda idi. Fekat, Allahü teâlânın ihsânı, bu makâmdan kurtarıp, dilediği makâmla şereflendirdi. Sözü uzatmamak için, burada kesiyorum. Vesselâm.

Meyân Şeyh Zekerıyyâ işi hakkında yazıyor ve yüksek kapınızda çalışmak istediğini beyân ediyor. Geçim sıkıntısından korkuyor. Bu sebepler âleminde, yüksek zâtınıza sığınıyor. Gerçekden de, kıymetli teveccüh ve yardımınızdan başka sığınağı yoktur. Eskiden olduğu gibi, ona yardımcı ve dayanak olmanızı ve onu günlük olayların canavârlarından korumanızı ümmîd ederim. Size olan saygı ve edebinin çokluğundan kendisi yazamadı. Bu fakîre baş vurdu ve bu yoila hâlini bildirmek istedi. İnşallahü teâlâ, dileği kabûl edilir.

44

KIRKDÖRDÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, yine nakîb, seyyid şeyh Ferîde yazılmışdır. İnsanların iyisini medh etmekte ve ona uymağa teşvik etmektedir:

Merhamet ederek göndermiş olduğunuz, kıymetli mektûbunuz, en iyi bir zamanda, fakîri şereflendirdi. Okuyarak mesrûr olduk. Allahü teâlâya hamd olsun ki, Muhammed aleyhisselâmın fakrinden, size mîrâs nasîb olmuş. Fakîrlere karşı teveccüh ve sevgi ve onlara bağlılık, bu mîrâsdan hâsıl olmakdadır. Hiçbirşeyi olmayan bu fakîr, ne cevâb yazacağımı şaşırđım. Arabın en hayırlısı olan, büyük ceddinizin üstünlüklerini bildiren, haberleri yazarak, bu mektûbumu, âhıretde azâblardan kurtulmak için vesîle yapacağım. Aleyhissalâtü vettehiyye efendimizi medh etmeğe kalkışmıyorum. Yazılarımı, onun ile kıymetlendiriyorum. Arabî beyt tercemesi:

**Muhammed aleyhisselâmı medh edemiyorum.
onunla, yazılarımı kıymetlendiriyorum.**

Allahü teâlâyâ sığınarak ve Ondan yardım dileyerek bildiriyorum ki: Muhammed «aleyhisselâm», Allahü teâlânın resûlüdür. Âdem oğullarının seyyidi, efendisidir. Kıyâmet gününde, kendisine uyarak Cehenemden kurtulanların en cömerdidir.

[Seyyid Abdülhakîm-i Arvâsî buyurdu ki: (Her Peygamber, kendi zamanında, kendi mekânında, kendi kavminin hepsinden, her bakımdan üstündür. Muhammed «aleyhisselâm» ise, her zamanda, her memleketde, ya'nî dünyâ yaratıldığı günden, kıyâmet kopuncıya kadar, gelmiş ve gelecek, bütün varlıkların, her bakımdan en üstünüdür. Hiç kimse, hiçbir bakımdan onun üstünde değildir. Bu güç birşey değildir. Dilediğini yapan, her istediğini yaratan, onu böyle yaratmıştır. Hiçbir insanın onu medh edecek gücü yoktur. Hiçbir insanın, onu tenkid edecek iktidarı yoktur)].

Kıyâmet günü kabrden en önce o kalkacaktır. En önce, o şefâ'at edecektir. En önce, onun şefâ'ati kabûl olacaktır. Cennet kapısı önce o çalacaktır. Kapı, ona hemen açılacaktır. (Livâ-i hamd) denilen bayrak, onun elinde bulunacaktır. Âdem «aleyhisselâm» ve onun zamanından kıyâmete kadar gelen her mü'min, bu bayrak altında bulunacaktır. Bir hadîs-i şerîfde (Kıyâmet günü, önce gelenlerin ve sonra gelenlerin seyyidiyim. Hakîkati bildiriyorum, öğünmüyorum) buyurdu. Bir hadîs-i şerîfde (Allahü teâlânın habîbiyim, sevgilisiyim. Peygamberlerin reîsiyim. Öğünmek için söylemiyorum). Bir hadîs-i şerîfde (Peygamberlerin «aleyhimüsselâm» sonuncusuyum, öğünmüyorum. Ben Abdüllahın oğlu Muhammedim «aleyhissalâtü vesselâm». Allahü teâlâ insanları yarattı. Beni insanların en iyisinde yarattı. Allahü tealâ, insanları fırkalara [kavmlere, ırklara] ayırdı. Beni, en iyisinde bulundurdu. Sonra bu en iyi fırkayı kabîlelere [cemâ'atlere] ayırdı. Beni, en iyisinde bulundurdu. Sonra, bu cemâ'ati evlere ayırdı. Beni, en iyi evden [ya'nî aileden] dünyâyâ getirdi. İnsanların en iyisiyim. En iyi âiledenim. Kıyâmetde, herkes susduğu zaman, ben söyliyeceğim. Kimsenin kimldiyamadığı vakte, onlara şefâ'at ediciyim. Kimsede ümmîd kalmadığı bir zamanda, onlara müjde vericiyim. O gün her iyilik, her dürlü yardım, her kapının anahtarı bendedir. Livâ-i hamd benim elimdedir. İnsanların en hayırlısı, en cömerdi, en iyisiyim. O gün, emrimde binlerce hizmetçi vardır. Kıyâmet günü, Peygamberlerin imâmı, hatîbi ve hepsine şefâ'at edici benim. Bunları, öğünmek için söylemiyorum). [Hakîkati bildiriyorum. Hakîkati bildirmek vazîfemdir. Bunları söylemezsem, vazîfemi yapmamış olurum] buyurdu. O olmasaydı «aleyhissalâtü vesselâm», Allahü teâlâ, hiçbirşeyi yaratmazdı. Rab olduğu, ma'bûd olduğu meydana çıkmazdı. Âdem «aleyhisselâm», su ile toprak arasında iken [ya'nî çamuru yoğrulurken,] O «aleyhisselâm» Peygamber idi. Fârisî beyt tercemesi:

**Günâh işlese de, çekilmez hesâba,
böyle bir seyyidin izindeki kimse.**

Bütün insanlığın seyyidi, en üstünü olan, böyle bir Peygambere «aleyhissalevâtü vettehiyyât» inanan, onun yolunda giden kimse, elbette

ümme'lerin en iyisi olur. Âl-i Imrân sûresi, yüzonuncu [110] âyetindeki (Siz ümme'lerin, din sâhiblerinin en hayırlısı, en iyisisiniz!) bunlara müjdedir. Ona inanmıyan, [Onu anlıyamıyan, kendileri gibi sanan], insanların en kötüsüdür. Tevbe sûresi, doksansekizinci [98] âyetindeki (Vahşî, kalbleri katı, câhiller, sana inanmaz. Dahâ çok münâfıkdırlar) bunları göstermekdedir. Dünyânın bugünkü hâlinde, onun sünneti seniyyesine [ya'nî şerî'atine] uymakla, şereflendirilenler, nekadar bahtiyârdır. Onun dînine inanan, ona ümme' olanın, az bir iyiliğine katkı sevâb verilir. Eshâb-ı Kehf [ya'nî Tarsusdaki mağarada bulunan yedi kişi], bir güzel iş yapmakla, yüksek derecelere kavuştu. Bu işleri de, din düşmanları, her tarafı kapladığı vakt, kalblerindeki îmânı korumak için, başka yere hicret etmeleri idi. Bugün, ona îmân edip, az bir ibâdet yapmak, sanki düşman saldırıp, her tarafı kapladığı zamanda, askerinin, az bir hareketinin çok kıymetli olmasına benzer. Sulh zamanında, askerinin, bundan katkı fazla çalışması, böyle kıymetli olamaz.

Muhammed «aleyhisselâm», Allahü teâlânın mahbûbu olduğu için, onun izinde giden, mahbûbluk derecesine yükselir. Çünkü, muhib [ya'nî âşık], sevgilisinin ahlâkını, alâmetlerini kimde görürse, onu da sever. Ona uymıyanların hâlini, bundan anlamalı! Fârisî beyt tercemesi:

**Muhammed «aleyhisselâm», yüzü 'suyudur cihânın,
kapısının toprağı olmyan, toprak altında kalsın!**

Eshâb-ı Kehf gibi, hicret edemiyen, bânın yolu ile, hicret etmeğe çalışmalıdır. Düşmanlar arasında bulunurken, gönülleri, onlardan ayrı, uzak olmalıdır. Allahü teâlâ, bu sûretle de, se'âdet kapıları açabilir. Nevruz günü [martın yirminci günü], geliyor. [Kâfirlerin, ateşe tapanların bayramı olan] o günlerde, ne karışıklık, nekadar taşkınlık, şaşkınlık olduğunu biliyorsunuz. O karanlık günleri atlatdıktan sonra, Allahü teâlâ nasîb ederse, sizinle görüşmek şerefine kavuşmağı ümmîd ediyorum. Nâzik başınızı ağrıtmamak için, mektûbuma son veriyorum. Allahü teâlâ, kerîm olan babalarınızın yolundan ayırmasın! Size ve onlara kıyâmete kadar selâm olsun! Âmin.

45

KIRKBEŞİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, yine nakîb seyyid şeyh Ferîde «rahmetullahi aleyh» yazılmışdır. Kendisine teşekkür etmekte ve insanın muhtâc yaratıldığını, Ramezân-ı şerîfi, orucu ve nemâzı bildirmekdedir:

— 88 —

Allahü teâlâ sizi, çok kıymetli olan dedelerinizin yolundan ayırmasın! Sonu pişmânlık olan işlere karışdırmasın! Âmîn. Allahü teâlâyı sevenler, Allahü teâlâ ile berâberdir. Çünkü, (İnsan, sevdiği kimse ile berâberdir) buyuruldu. İnsanın aslı onun rûhudur. Rûhun bu beden ile birleşmesi, Allahü teâlâ ile berâber olmasına biraz mâni' olmuştur. Bedenden ayrılıp, bu karanlık yerden kurtulunca, Rabbi ile berâber, Ona yakîn olur. Bunun için (Ölüm, sevgiliyi sevgiliye kavuşduran bir köprüdür) buyuruldu. Ankebût sûresinin, beşinci âyetinde (Allahü teâlâyâ kavuşmak isteyen, o vakt, elbette gelmektedir) müjdesi, Onun âşıklarına tesellî olmakdadır. Fekat, büyüklerin huzûru, sohbeti ile şereflemeyen zevallıların hâli harâbdır. Büyüklerin rûhlarından istifâde edebilmek için de şartlar vardır. Herkes bu şartları yerine getiremez. Bütün nimetlerin kaynağı olan, Allahü teâlâyâ hamd olsun ki, bu korkunç hâdise ve başımıza gelen, vahşice hücumlar karşısında, kimsesi olmıyan bu fakirlerin imdâdına yine, din ve dünyânın efendisinin «sallallahü aleyhi ve sellem» Ehl-i beyti yetişmektedir. Bu sûretle büyüklerin yolu bozulmaktan kurtuldu. Feyzleri kesilmekten korundu. Evet, bu mubârek yol, memleketde gizli kalmış ve yolcuları, hemen yok gibi olmuşdu. Ehl-i beytin açtığı yol olduğundan, ta'mîrinin, temizlenmesinin de, Ehl-i beyt tarafından yapılması yakışırdı. Başkalarına ihtiyâç olmaması lâzım idi. Ehl-i beytin bu hizmetine şükr etmek, bu fakirlere lâzım olduğu gibi, bu devlete şükr etmek, onlara da lâzımdır. İnsanların, bâtını cem' etmesi [kalbini, rûhunu toparlayıp, Allahü teâlâdan başka, hiçbirşeye bağlanmaması] lâzım olduğu gibi, zâhirde birleşmek, yardımlaşmak da lâzımdır. Hattâ, bu topluluk, berâberlik, dahâ önce lâzımdır. Çünkü, bütün mahlûklar içinde, en muhtâc olan, insandır.

İnsanların, çok muhtâc olmasına sebep, insanda herşey bulunduğu içindir. Bunun için, herşeyin muhtâc olduklarının hepsi, insana lâzımdır. İnsan, muhtâc olduğu şeye bağlanır. O hâlde, insanların bağıllığı, başkalarının bağıllıklarından dahâ çokdur. Herbir bağıllık, insanı, Allahü teâlâdan uzaklaştırır. Bundan dolayı, Allahü teâlâdan en uzak olan, en mahrûm kalan mahlûk, insandır. Fârisî iki beyt tercemesi:

**Mahlûkların en üstünü insandır,
yüksek makâmdan mahrûm da odur.
Eğer, toparlanıp, geri dönmezse,
ondan dahâ mahrûm, yokdur kimse.**

Hâlbuki, insanın, her mahlûkdan, dahâ üstün olmasına sebep de, yine herşeyin, kendisinde bulunmasıdır. Herşeyi kendinde topladığı içindir ki, insanın aynası mükemmeldir. Bütün mahlûkların aynalarında görünenlerin hepsi, yalnız onun aynasında, bir arada görünmektedir. Bunun

için de insan, mahlûkların en iyisi olmuştur. Mahlûkların en muhtâcı, en mahrûmu, en kötüsü de, yine bu sebepten, insandır. Bunun içindir ki, Muhammed «aleyhissalâtü vesselâm» gibi bir peygamber insandır ve Ebû Cehl gibi bir mel'ûn da insandır.

Bu fakîrlerin, bir araya toplanmasına, Allahü teâlânın sebep kıldığı, büyük ni'met, şübhe yok ki, sizsiniz. Bâtınların cem'ıyyeti de, sizin sâyezdedir. Elbette, (Evlâd, babası gibi olur) müjdesine bakarak, bütün ümmîdler sizdedir.

Lutf ettiğiniz kıymetli mektûb, bizleri mubârek Ramezân ayında şereflendirdi. Bunun için, bu büyük ayın üstünlüklerinden birkaç satır yazmak hâtırıma geldi:

Mubârek Ramezân ayı, çok şereflidir. Bu ayda yapılan, nâfile nemâz, zikr, sadaka ve bütün nâfile ibâdetlere verilen sevâb, başka aylarda yapılan farzlar gibidir. Bu ayda yapılan bir farz, başka aylarda yapılan yetmiş farz gibidir. Bu ayda bir oruçluya iftâr verenin günâhları afv olur. Cehennemden âzâd olur. O oruçlunun sevâbı kadar, ayrıca buna da sevâb verilir. O oruçlunun sevâbı hiç azalmaz. Bu ayda, emri altında bulunanların, işlerini hafifleten, onların ibâdet etmelerine kolaylık gösteren âmirler de afv olur. Cehennemden âzâd olur. Ramezân-ı şerif ayında, Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem», esirleri âzâd eder, her istenilen şeyi verirdi. Bu ayda ibâdet ve iyi iş yapabilenlere, bütün sene bu işleri yapmak nasîb olur. Bu aya saygısızlık edenin, günâh işliyenin bütün senesi, günâh işlemekle geçer. [Bu ayı fırsat bilmelidir]. Elden geldiği kadar ibâdet etmelidir. Allahü teâlânın râzı olduğu işleri yapmalıdır. Bu ayı, âhireti kazanmak için fırsat bilmelidir. Kur'ân-ı kerîm, Ramezânda indi. Kâdr gecesi, bu aydadır. Ramezân-ı şerifde, iftârı erken yapmak, sahûru geç yapmak sünnettir. Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» bu iki sünneti yapmağa çok önem verirdi. İftârda acele etmek ve sahûru geciktirmek, belki insanın aczini, yiyip içmeğe ve dolayısı ile herşeye muhtâc olduğunu göstermekdedir. İbâdet etmek de, zâten bu demektir. Hurma ile iftâr etmek sünnettir. İftâr edince, (Zehebezzama' vebtellet-il urûk ve sebet-el-ecr inşâallahü teâlâ) düâsını okumak, terâvîh kılmak ve hatm okumak mühim sünnettir.

Bu ayda, her gece, Cehenneme girmesi gereken, binlerce müslimân afv olur, âzâd olur. Bu ayda, Cennet kapıları açılır. Cehennem kapıları kapanır. Şeytânlar, zincirlere bağlanır. Rahmet kapıları açılır. Allahü teâlâ, bu mubârek ayda Onun şânına yakışacak, kulluk yapmağı ve Rab-bimizin râzı olduğu, beğendiği yolda bulunmağı, hepimize nasîb eylesin! Âmîn.

[Oruc tutmak güç olan yerlerde, oruc tutanlara ve din düşmanlarının yalanlarına aldanmayıp, oruçlarını bozmıyanlara, dahâ çok sevâb veri-

lir. Ramezân-ı şerif ayı, islâm dîninin nâmûsudur. Bu ayda oruc tutmayan, bu aya hurmet etmemiş olur. Bu aya hurmet etmiyen, islâmiyyetin nâmûs perdesini yırtmış olur. Nemâz kılmıyanın da, oruc tutması ve harâmlardan kaçınması lâzımdır. Bunların orucu kabûl olur ve îmânları olduğu anlaşılır.

Ne bahtiyâr, ol kişi kim,
okuduğu, Kur'ân ola!
Ezân, ikâmet duyunca,
gönlü dolu, îmân ola!].

46

KIRKALTINCI MEKTÛB

Bu mektûb, yine nakib seyyid şeyh Feride yazılmıştır. Allahü teâlânın var ve bir olduğu ve Muhammed aleyhisselâmın Onun resûlü olduğu pek meydandadır. Düşünmeğe bile, lüzûm olmadığını bildirmektedir.

Allahü teâlâ sizi, kerîm olan babalarınızın yolundan ayırmasın. Onların en üstünü olan birincisine ve geri kalanların hepsine, bizden düâlar ve selâmlar olsun! Allahü teâlânın var olduğu ve bir olduğu, hattâ Muhammed aleyhisselâmın, Onun resûlü olduğu, ve hattâ onun getirdiği her emrin ve haberlerin, doğru olduğu, güneş gibi meydandadır. Düşünmeğe, isbât etmeğe hiç lüzûm yoktur. Fekat, bunu görmek için müdrike [ya'nî anlayış hâssası], bozuk olmamak ve ma'nevî hastalığı bulunmamak lâzımdır. Müdrike hasta ve bozuk olunca, düşünmek, incelemek lâzım olur. Fekat kalb, hastalıktan kurtulur, gözden ma'nevî perde kalkarsa, bunları açık olarak görür. Meselâ, safrası bozuk kimse, şekerin tadını duymuyor. Şekerin tatlı olduğunu ona anlatmak, isbât etmek lâzım olur. Fekat, hastalıktan kurtulunca, isbât etmeğe lüzûm kalmaz. Hastalıktan dolayı isbât etmek lâzım olması, şekerin tatlılığına bir kusûr vermez. Şaşı olan, bir adamı iki görür ve iki kişi var sanır. Şaşıdaki göz hastalığı, karşısındaki bir kişinin, iki olmasını icâb etdirmez. O, iki gördüğü halde, görünen yine birdir. Bunun bir olduğunu isbât etmeğe lüzûm yoktur. [Dopelsehen denilen göz hastalığı olanlara ahvel denir. Yanlış olarak şaşı diyoruz. Ahvel, bir şeyi iki görür.]

Herşeyi, akl ile isbât ederek inandırmak, kolay değildir. Yakînî, vicdânî bir îmân elde etmek için, isbât yoluna gitmekdense, kalbi hastalıktan kurtarmak lâzımdır. Nitekim, safra hastasını, şekerin tatlı olduğuna inandırmak için, isbât etmeğe kalkışmakdansa, onu hastalıktan kurtar-

mak lâzımdır. Şekerin tatlı olduğu, ne kadar isbât edilirse edilsin, yakîn hâsıl edemez. Çünkü, hasta olduğu için, şeker ağzına acı gelmekte vicdânî acı olduğunu bilmektedir.

[Seyyid Abdülhakîm «kuddise sirruh» buyurdu ki: **(Müdrîke kuvvetleri)** üçtür. Biri, görünen his organlarındaki kuvvetler olup, bunlar insanda bulunduğu, gibi, hayvanlarda da vardır.

İkincisi, akl kuvvetleri olup, hiss-i müşterek, hâfıza, vâhime, mütesarrıfa ve **(Hazâne-tül-hayâl)** denilen görünmiyen beş his organındaki kuvvetlerdir. Bu kuvvetler, insanlara mahsûsdur. Hayvanlarda yoktur.

Üçüncüsü ma'nevî kuvvet olup, insanların havâssına, yüksek olan seçilmiş kimselere mahsûsdur. Ma'nevî kuvvetle anlaşılan şeyler, akl ve his kuvvetleri ile anlaşılabilir. Akl kuvvetleri ile anlaşılan şeyleri, insan, hayvanların en üstünü olan ata, senelerce uğraşsa, anlatamaz. Bunun gibi, ma'nevî kuvvetle anlaşılanları, meselâ ma'rifetullahı, bu seçilmişler, başka insanlara senelerce söylese, onlar anlayamaz. Bunlardan dahâ yüksek seçilmişlerin seçilmişleri vardır. Bunlardan da dahâ üstün Nebîler, Nebîlerden dahâ üstün Resûller, bunlardan da üstün Ülül'azm dereceleri vardır. Bunların üstünde de Kelîmiyyet, Rûhiyyet, Hullet ve nihâyet Mahbûbiyyet mertebeleri vardır ki, bu en üstünü Muhammed Mustafâ «salallahü aleyhi ve sellem» efendimize mahsûsdur].

İşte, nefsi emmâre, ahkâm-ı şer'iyeye inanmamakta ve tabî'ati, yaratılışı şer'iate uymamaktadır. İnsanın nefsi vicdânî inkâr etmekte iken, şer'atin doğruluğunu isbât için, ne kadar uğraşılırsa uğraşılınsın, yakîn inandırmak çok güç olur. Yakîn hâsıl etmek için, nefsi tezkiye etmekten, kötülükten kurtarmaktan başka çâre yoktur. Tezkiyesiz, yakîn elde etmek, pek güçtür. Veşşemsi sûresi, dokuzuncu âyetinde **(Nefsini tezkiye eden, [ya'nî kötülüklerden temizleyip fazîletlerle dolduran] kurtuldu. Nefsini günâhda, cehâletde, dalâletde bırakan, ziyân etdi)** buyuruldu.

[(Mevâkib tefsiri)nde diyor ki, (Nefs tezkiye edilince, kalb tasfiye bulur. Ya'nî nefsi, kötü isteklerden kurtarılnca, kalbin mahiûklara bağlılığı kalmaz. Fârisî beyt tercemesi:

**Harâmları istemekden, kesilmedikce nefsi,
kalb, ilâhî nûrlara, ayna olamaz hiç!**

Nefsin kötülükleri, pislikleri demek, şer'atin beğenmediği, harâm ettiği şeyler demektir). Şimdi ba'zıları, Allahü teâlânın fenâ dediği, yasak ettiği şeylere, moda, asrîlik, ilerici diyor. Allahü teâlânın beğendiği, emrettiği şeylere, gerici, câhillik diyor. Harâm işleyenlere san'atkâr, aydın, ilerici insan, müslimânlara mürtecî, yobaz, gerici diyenler oluyor. Bunlara aldanmamalı. Dîni, müslimânlığı, Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarından öğrenmelidir].

Görülüyor ki, bu açık parlak şer'iate ve temiz, doğru yola manmıyan kimse, şekerin tadını anlıyamıyan safralı gibi, hastadır. Fârisi misra' tercemesi:

Bir kimse, kör ise, güneşin suçu ne?

Seyr ve sülûkdan [ya'nî tesavvuf yolunda ilerlemekten] ve nefsi teziye ve kalbi tasfiye etmekden maksad, ma'nevî âfetleri gidermek, kalbi hastalıklardan kurtarmaktır. Bekara sûresi, dokuzuncu âyetinde **(Kalplerinde hastalık vardır)** bildirilen hastalık tedâvî-i cümlesidir. Hakîkî îmân ele geçmez. Bu âfetler var iken, elde edilen îmân, îmân-ı sâmetîdir. Çünkü nefis, bu îmânın tersini istemekde, küfrde inâd ve isrâr etmektedir. Böyle îmân, safra hastasının, şekerin tatlı olduğuna îmân etmemesidir. Hernekadar inandım dese de, vicdânı, şekeri acı bilmektedir. Safrası düzeldikten sonra, şekerin tatlı olduğuna hakîkî îmân hâsıl olur. İmânın hakîkati de nefsin tezkiyesinden ve itminânından sonra hâsıl olur. İşte, böyle olan îmân elden gitmez. Yûnûs sûresi, altmışikinci âyetinde **(Biliniz ki, Allahü teâlânın Evliyâsı için, azâb korkusu, ni'metlere kavuşmamak üzüntüsü yoktur!)** müjdesi, böyle îmân sâhibleri içindir. Allahü teâlâ, hepimizi bu kâmil, hakîkî îmânla şereflendirsin! Âmîn.

47

KIRKYEDİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, yine nakîb seyyid şeyh Ferîde gönderilmiştir. Geçen senelerdeki kâfirlerin azgınlığından şikâyet etmekde, müslimânların, dine hürriyyet veren hükümdâra düâ etmesi lâzım olduğunu bildirmektedir:

Allahü teâlâ sizi, iyilerin iyisi olan atalarınızın yolunda bulundursun ve onların önce, en üstününe «aleyhissalâtü vesselâm», sonra geridekilerin hepsine, düâlarımızı ve selâmlarımızı erişdiresin!

Bir devletin reîsi, milletin yanında, bedendeki kalb gibidir. Kalb, temiz, iyi olunca, beden iyi işleri yapar. Kalb bozuk olunca bütün, uzvlar, hep kötü iş yapar. Bunun gibi, devlet reîsi iyi ise, millet de iyi olur. İleriyeye gider. O, bozuk olursa, millet de bozulur. Felâkete gider. Ekber Şâhın hükûmeti zamanında, müslimânların başına ne sıkıntılar, ne felâketler gelmişti, hepimiz biliyoruz. Bin yıl önce, müslimânlar çok az, kuvvetsiz iken bile, çekdikleri en ağır sıkıntı, nihâyet, müslimânlar kendi dinlerinde olacak, kâfirler de kendi yollarında kalacaktı. Nitekim, Kâfirûn sûresi, bu hâli haber vermektedir. Bundan birkaç sene önce ise, din düşmanları,

müslimânların önünde, dinsizliklerini açıkca yapıyor, bu mubârek İslâm memleketinde ya'nî Hindistân'da, müslimânlar, ahkâm-ı islâmiyyeyi yapamıyorlardı. Yerlerin, göklerin, her çeşid enerjinin sâhibi olan, Allahü teâlânın sevgilisi, Muhammed aleyhisselâma inananların, onun ışıklı yolunda ilerliyenlerin aşağılanması, hırpalanması, ona inanmıyanların, ona düşman olanların el üstünde tutulması, beğenilmesi, nekadar acı ve korkunç bir alçaklık idi. Müslimânlar, yaralı kalpleri ile, sabr ediyorlardı. İslâm düşmanları [yazıları ile, kalemleri ile, sözleri ile, hükûmet kuvveti ile, kanûn baskısı ile ve her vâsita ile], alay ederek, taşkınca, azgınca saldırarak, yaralara tuz serpiyordu. Hidâyet, se'âdet güneşi dalâlet ve irtidâd bulutları ile örtülmüş, hak, fazîlet ışıkları, haksızlık, ahlâksızlık perdeleri altına çekilmişdi.

Din düşmanı olan hükûmet reîsinin [ya'nî Ekber şâhın] ölmesi ile bunun adamlarının devlet idâresinden çekilmesi müjdesi ve yeni hükümdârın, müslimânlara da, hak ve hürriyyet tanınması haberi işiüldüğü ânda müslimânlar, yeni hükümdâra her türlü yardım ve hizmeti kendilerine borç bildi. Kavuşulan hürriyyetden fâidelenerek, bu temiz mayalı, asîl kanlı milletin, şer'ate yapışmasına, dînin, îmânın kuvvetlenmesine çalışmağı en mukaddes vazîfe bildi. Bütün müslimânların, bu yeni hükümdâra, sözleri ile, yazıları ile ve elleri ile, işleri ile yardım etmesi vâcibdir. Bu yardımın en kıymetlisi ve ehemmiyetlisi, Ehl-i sünnet i'tikâdını ve ahkâm-ı şer'iyeyi meydana çıkarmak, [Ehl-i sünnet vel-cemâ'at i'tikâdını bozmak için çıkarılan kitâblara, mecmû'a ve gazetelere cevâb yazarak, komünistlerin, masonların, vehhâbî ve şî'îlerin körükledikleri] fitne ve fesâd ateşini söndürmektir. [Böylece, din hırsızlarının, yehûdî, hristiyân ve mürtedlerin, müslimân yavrularını aldatmalarını önlemektir]. İslâmiyyete, hükûmete ve millete, bu imdâdı yapacak olan, ancak, doğru yolda giden âlimlerdir. Böyle âlimler siyâsetle uğraşmaz. Dîni siyâsete, mal, sandalye ve şöhret kazanmağa âlet etmez. Kendilerine din adamı ismini verip Kur'ân tercemeleri, din kitâbları yazan, mal ve makâm âşıkları, âhret âlimi değil, dünyâlık toplayıcılarıdır. Bunların kitâbları, mecmû'aları sözleri zehrdir. Dîni, îmânı bozar ve millet arasına fitne, fesâd sokar. Fârisî beyt tercemesi:

**Din adamı görünüp, dünyâyâ tapan kimse
kendi yoldan sapmışdır, gayra nasıl göstere?**

Ekber şâh zamanında, müslimânların başına gelen belâlara hep böyle, din adamı şekline giren, dinsizler sebep olmuşdu. Devlet adamlarını hep, bunların kitâbları, gazeteleri kışkırtmışdı. Müslimân ismi altında, yanlış yolda gidenlerin başları, hep bu kötü din adamları olmuşdur. Din âlimi tanınmıyan bir kimse, yoldan çıkarsa, bu sapıklığı, başkalarına bu-

laşmaz veya nâdiren bulaşır. Zemanımızın tarikatçıları da, müslimânları doğru yoldan çıkarıyor. Bunlar da, sahte din adamlarının [kitâbları, mecmû'aları ve gazetelerdeki] yazıları gibi, gençlerin dininin, imânının bozulmasına sebep oluyor. İşte bugün, her müslimân, elinden gelen yardımı yapmayıp islâmiyyet yine baskı, hakâret altına düşerse, yardımı esirgeyen her müslimân âhıretde mes'ûl olacaktır. Bunun için, bu fakîr [ya'nî İmâm-ı Rabbânî «rahmetullahi aleyh»] gücüm, kuvvetim olmadığı hâlde, yardıma koşmağa özeniyorum. Güçlükleri yenerek, islâmiyyete ufacık bir hizmet edebilmek yolunu arıyorum. İyilerin çoğalmasını isteyen de, onlardan sayılır buyurmuşlardır. Belki, bu zevallıya da, müslimânlara serbestlik veren, onların hakkını koruyan, âdil hükûmet adamlarına nazîf olan, büyük sevâbların damlaları bulaşır diye ümmîdleniyorum. Kendini «süf aleyhisselâmı, birkaç iplikle satın almak için, pazara çıkan kocakarıya benzetiyorum.

Bu günlerde, huzûrunuzla şereflemek ümmîdindeyim. Allahü teâlâ, size, Sultân ile sıklık konuşmak fırsatını ihsân buyurmuşdur. Her görüşdüğünüzde, müslimânların, dinlerini râhatca ve kolayca öğrenmeleri ve ibâdet edebilmeleri için [ve mürtedlerin müslimânlara saldırmalarını önlemek için] teşvîk buyurmanızı cândan diliyoruz. Geçici ve sonsuz levletlere kavuşmanız için düâ ederim.

[Şerî'at, Allahü teâlânın emrlерidir. Hâkim, Allahü teâlâdır. Emirde, Kur'ân-ı kerîmdir. Şerî'at, dünyâdan kalkdı. Hiçbir yerde kalmadı. Allahü teâlâ Kur'ân-ı kerîmi, yalnız okumak için göndermedi. Amel için, din âlimlerinin, anlayıp fıkıh kitâblarında bildirdiklerini, yapmak için gönderdi. Bunları yapacak, yapdıracak da vekîlleridir. Mısır, çokdan firenkleşdi. Hâkimleri, Mehmed Alî pâşa idi. Dînine bağlı, iyi adam idi. Bundan sonra, Mısır bozuldu. Müslimânlık, ilm üzerine kurulduğundan ilm olmayınca, âlim kalmayınca, islâmiyyet bozulur. Bulut olmayınca, yağmur beklemek, mu'cize istemek olur. Allahü teâlâ, bunu yapabilir. Fekat, âdeti böyle değildir. Islâm âlimi yetişebilmesi için, islâm ilmleri meydana çıkıp, yayılıp, yüz sene, geçmesi lâzımdır. Islâm güneşi söndü. Hazret-i Mehdî zamanında, yeniden doğacak].

KIRKSEKİZİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, yine nakîb seyyid şeyh Ferîde yazılmışdır. Din âlimlerine hurmet etmek lâzım olduğunu bildirmektedir:

Allahü teâlâ, Peygamberlerin en üstünü hurmeti için «aleyhi ve aley-

himüssalevât vetteslimât vettehiyyât», din düşmanlarına karşı olan mücâdelenizde yardımcınız olsun! Merhamet ederek gönderdiğiniz, fakirleri okşayan, mubârek mektûbunuzu okumakla şereflendik. İlm öğrenen ve tesavvuf yolunda çalışan gençlere sarf etmek üzere, bir mikdâr para gönderdiğinizizi yazıyorsunuz. İlm öğrenen talebeyi, tesavvufa çalışanlardan önce yazdığımızı görünce çok sevindik. (Zâhir, bâtının alâmetidir) buyurmuşlardır. İnşâallah mubârek kalbinizde de, bu talebe, dahâ önce bulunmaktadır. Arabî mısra' tercemesi:

Her kabdan, içinde olan, dışarı sızar!

İlm talebesini ileride tutmak, şerî'atin ilerlemesine sebep olur. Bunlar şerî'atin bekeileridir. Muhammed aleyhisselâmın dînini, soysuzlara karşı, bunlar koruyacaktır. Kıyâmet günü herkese, şerî'atden sorulacak, tesavvufdan sorulmayacaktır. Cennete girmek, Cehennemden kurtulmak, ancak şerî'ate uymakla olur. İnsanların en iyileri, seçilmişleri olan Peygamberler «salevâtüllahi teâlâ ve teslimâtühü aleyhim», herkesi şerî'ate çağırılmışdır. Kurtuluş yolu şerî'atdir. O büyükler, şerî'atleri bildirmek için gönderildi. O hâlde en kıymetli ibâdet, insanlara yapılacak en büyük iyilik, şerî'atin öğrenilmesine, yapılmasına çalışmaktır ve şerî'atin bir emrini meydana çıkarmaktır. Hele, din düşmanları, azgınca, dîne saldırarak, islâmiyyeti yıkmaya, [Kur'ân-ı kerîmi, nemâzı, orucu, haccı ve zekâtı ve diğer ibâdetleri değiştirmeğe uğraşdıkları, halâl olan şeylere, harâm; harâmlara, güzel, moda dedikleri ve müslimânlığa gerilik; dinsizliğe îmânsızlığa asrîlik, yenilik, ilericilik dedikleri, nemâz kılanlara gerici, oruc tutanlara ahmak diye alay etdikleri] zamanda, Allahü teâlânın emrlerinden bir dânesinin yapılmasına sebep olmak, binlerle, milyonlarla lira sadaka vermekden dahâ sevâbdır. Çünkü, bu ufak iş, Peygamberlere uymak, onların vazîfesine ortak olmaktır. Hâlbuki, ibâdetlerin en kıymetlisi, sevâbların en çoğu onlaradır. Milyonla sadaka vermek, hayrât, hasenât yapmak ise, herkese müyesser olabilir. Şerî'atin meydana çıkmasına çalışmak, nefsin istemediğı şeydir. Buna çalışan, nefsi ile cihâd etmiş olur. Hayrât yapmak ise, nefsin hoşuna gidebilir. Fekat, şerî'atin öğrenilmesi, yapılması için para sarf etmek, şübhesiz çok kıymetlidir. Bu niyyet ile az bir şey vermek, bu niyyet olmadan sarf edilen milyonlardan aşığı değildir.

Süâl: Nefsine uyan ilm talebesi, nefsi ile cihâd eden sofiden nasıl üstün olabilir?

Cevâb: İlm öğrenen kimse, nefsine uymakla kendine zarar yaparsa da, herkes onun ilminden fâidelenir. Kendini yakarsa da, başkalarının kurtulmasına sebep olur. Çünkü, ahkâm-ı şer'iyyeyi öğretmek şerefi, ona müyesser olur. Sofî ise, kendini kurtarmakla uğraşmaktadır. Başkaları-

na fâidesi yokdur. İslâmiyyet, insanların se'âdetine çalışanları, kendini kurtarmağa çalışanlardan, dahâ üstün tutmaktadır.

Evet, tesavvuf yolunda ilerliyen bir sâlik, fenâ ve bekâ makâmına erer ve sonra bu âleme geri gönderilip, insanları da'vet etmek vazîfesi ile şereflendirilirse, peygamberlik makâmından nasîbi olur. Şerî'ati bildirenlerden, herkesi se'âdete erdirenlerden olur. Şerî'at âlimleri gibi, üstün ve kıymetli olur. Bu, Allahü teâlânın öyle bir ni'metidir ki, dilediği seçilmişlere ihsân eder. Onun ihsânı pek büyüktür.

49

KIRKDOKUZUNCU MEKTÛB

Bu mektûb, yine nakîb seyyid şeyh Ferîde yazılmışdır. Zâhiri, şerî'atin emrlerini yapmakla süslemek ve bâtını, Allahü teâlâdan başka şeylere bağlamamak lâzım geldiği bildirilmektedir:

Allahü teâlâ, sizi bilinen ni'metlere ve bilinmeyen se'âdetlere kavuştursun! Bilinen ni'metler, zâhirin ya'nî bedeninin, ahkâm-ı şer'iyeyi yapmakla süslenmesidir «alâ sâhibihessalâtü vesselâmü vettehiyye». Görünmeyen, ma'nevî se'âdet de, bâtının ya'nî kalbin ve rûhunun, Allahü teâlâdan başka şeylere bağlanmaktan kurtulmasıdır. Acabâ hangi seçilmiş kimseyi bu iki ni'metle şereflendirirler? Fârisî mısra' tercemesi:

İş budur, bundan başkası hiçdir.

Bundan çok yazarsam, başınızı ağrıtır. Vesselâm!

50

ELLİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, seyyid şeyh Ferîde gönderilmiştir. Dünyânın aşağılığını, kötülüğünü bildirmektedir:

Allahü teâlâ, sevgili Peygamberi hurmetine «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmât», kendinden başkalarına köle olmaktan kurtarsın! Bütün varlığımızla kendisine bağlanmamızı nasîb eylesin!

Dünyâ, görünüşde çok tatlıdır ve güzel sanılır. Hakikatda ise, öldürücü zehrdir. İşe yaramaz bir maldır. Ona bağlananlara, tutulanlara, kurtuluş yokdur. Onun öldürdükleri leş olur. Âşıkları deli olur. Dünyâ yaldız-

lanmış, pislik gibidir. Şeker kaplanmış zehr gibidir. Akli olan, bu bozuk mala gönül kapdırmaz. Âlimler buyuruyor ki (Bir kimse, ölürlen malının, zamanın en akllısına verilmesini vasiyyet etse, zâhîde vermek lâzımdır). Çünkü zâhid, dünyâyâ rağbet etmez, özenmez, üzerine düşmez. Dünyâyâ düşkün olmaması, aklının çok olduğunu gösterir.

Dahâ yazarsam çok uzayacak. Şunu da bildireyim ki, fazîletler sâhibi Şeyh Zekerıyyâ, bu yaşda defter tutmakla meşgûldür. Buna tutulmuş olmakla berâber, âhîret muhâsebesi yanında çok kolay kalan, dünyâ muhâsebesinden korkmaktadır. Sebebler âleminde şerefli teveccüh ve yardımlarınızı kuvvetli dayanak bilmektedir. Yeni divânda da, o yüksek makâmın me'mûrlarından olduğunu bildirilmesini ümmîd eder. Beyt:

**Bana gönül ver ve cesâreti gör,
Tilkini çağır, bak aslan oluyor.**

Allahü teâlâ size görünen ve görünmiyen devlet ve se'âdetler versin!

[Akl, başkadır, zekâ başkadır. Akl, iyiyi kötüyü, fâideliyi zararlıları ayırır. Akli az olanın zekâsı çok olabilir. Zekâsı çok olan kâfirleri, din düşmanlarını, akli sanmak doğru değildir].

51

ELLİBİRİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, yine seyyid şeyh Feride «rahmetullahi aleyh» yazılmıştır. Şerî'ati yaymağa teşvik eylemektedir:

Allahü teâlâdan dilerim ki, o büyük sülâlenin yardımı ile, şerî'at güneşi parlansın, Ahkâm-ı ilâhiyyenin güzelliği, her tarafa yayılsın. Fârisî mısra' tercemesi:

İş budur, bundan başkası hiçdir!

Bugün, de, kimsesiz kalan müslimânların, bu dalâlet girdâbından kurtuluş ümmîdi, ancak, insanların en iyisinin evlâdının gemisindedir. Bir hadîs-i şerîfde: (Ehl-i beytim, ya'nî evlâdlarım, Nûh aleyhisselâmın gemisi gibidir. Buna binen kurtulur, binmiyen helâk olur) buyuruldu. Bu büyük se'âdeti ele geçirmek için, çok çalışınız! Çok şükr, Allahü teâlâ, mevki', kuvvet, te'sîrli söz ni'metlerini vermiştir. Zâtınızın şerefi de, bunlara katıldığında se'âdet meydanında bütün akranlarınızdan ileri gitmeniz pek kolaydır. [Hazret-i Alî ile hazret-i Fâtımaya «radıyallahü anhümâ» ve ikisinin çocuklarına ve bütün torunlarına (Ehl-i beyt) denir].

Bu fakir doğru olan bu şerî'ati kuvvetlendirmeğe ve yaymağa yara-
yan, böyle şeyleri söylemek için, yüksek hizmetinizle şereflenmeğe kalk-
dım. Mubârek Ramezân ayının hilâli Dehlide iken görüldü. Kıymetli vâli-
denizin, Dehlide kalmamızı istedikleri anlaşılaraq, Kur'ân-ı kerîmin hat-
mini dinlemek için orada kaldık. Âmir, Allahü teâlâdır. Dünyâ ve âhiret
se'âdetinize düâ ederim.

52

ELLİKİNCİ MEKTÛB

**Bu mektûb, yine seyyid şeyh Feride yazılmışdır. Nefs-i emmârenin
kötülüğünü ve ona mahsûs hastalığı ve ilâcını bildirmektedir:**

Merhamet ederek, düâcılarınıza ikrâm eylediğiniz mubârek mektûbu
okuyarak şereflendik. Allahü teâlâ, büyük ceddiniz -aleyhisselâm- Dur-
metine, ecrinizi çok, derecenizi yüksek, ilın kaynağı olan göğsünüzü ge-
niş ve işlerinizi kolay eylesin! Allahü teâlâ, zâhirimizi ve bâtınımızı, camii
yolunda bulundursun ve düâmıza âmin diyenleri afv eylesin! Âmin. Me'-
mûrlarınız arasında, fitne koparmak, fesâd çıkarmak isteyen, bozuk ruh-
lu kimseler bulunduğundan şikâyet ediyorsunuz. Kıymetli yavrum! İn-
sanların nefs-i emmâresi, mevki' almak, başa geçmek sevdâsındadır. Onun
bütün arzûsu, şef olmak, herkesin, kendisine boyun bükmesidir. Kendinin
kimseye muhtâc olmasını, başkasının emri altına girmesini istemez. Nef-
sin bu arzûları, ilah olmak, ma'bûd olmak, herkesin kendine tapınmasını
istemek demektir. Allahü teâlâyâ şerîk, ortak olmağı istemektir. Hattâ
nefs, o kadar alçaktır ki, ortaklığa râzı olmayıp, âmir, hâkim, yalnız
kendi olsun, herşey, yalnız onun emri ile olsun ister. Hadîs-i kudsîde, Al-
lahü teâlâ buyuruyor ki: **(Nefsine düşmanlık et! Çünkü nefsin, benim
düşmanımdır)**. Demek oluyor ki, nefsi kuvvetlendirmek, onun, mal, mev-
ki', rütbe, herkesin üstünde olmak, herkesi aşağı görmek gibi isteklerini
yapmak, Allahü teâlânın bu düşmanına yardım ve onu kuvvetlendirmek
olur ki, bunun ne kadar fecî, korkunç bir suç olduğunu anlamalıdır. Al-
lahü teâlâ, hadîs-i kudsîde buyuruyor ki: **(Büyüklik, üstünlük, bana
mahsûsdur. Bu ikisinde, bana ortak olmak isteyen, büyük düşmanımdır.
Hiç acımadan, onu Cehennem ateşine atarım)**. [Görülüyor ki, mal, mev-
ki', rütbe, kumandanlık, şeflik gibi dünyâ zînetlerini, nefse uyararak değil,
Allahü teâlânın emrlerini yapmak ve yaptırmak için ve millete, müsli-
mânlara hizmet etmek için istemelidir. Bu niyyetle istemek ve bunları
yapmak, büyük ibâdet olur].

Allahü teâlânın dünyâyâ düşman olması, dünyânın bu kadar alçak olması, nefsi isteklerine kavuşdurduğu, nefsi kuvvetlendirdiği içindir. Allahü teâlânın düşmanı olan nefse yardım eden de, elbette Allahın düşmanı olur. Peygamberimiz «sallallahü aleyhi ve sellem», fakîrlikle öğünmüştür. Çünkü, fakîrlik, nefsin isteklerini yapdırmaz. Onu dinlemez. Burnunu kırar. Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» gönderilmesi ve şerî'atin emri, yasakları, hep, nefsi kırmak, ezmek içindir. Onun taşkınca isteklerini önlemek içindir. Şerî'ate uyuldukça, nefsin istekleri azalır. Bunun içindir ki, şerî'atin bir emrini yapmak, nefsin isteklerini yok etmekte, kendi düşüncesi ile yapılan binlerle senelik riyâzet ve mücâhededen dahâ kuvvetli te'sîr etmektedir.

[(Riyâzet), nefsin isteklerini yapmamak, (Mücâhede), nefisle uğraşmaktır. Nefsin istemediği şeyleri yapmaktır]. Hattâ şerî'ate uygun olmayan riyâzet ve mücâhedeler nefsin isteklerini arttırır. Onu azdırır. Hindistândaki Berehmen papasları ve cûkiyye ismindeki sihrbâzlar, riyâzet ve mücâhedede çok ileri gitmiş, fekat hiç fâidesi olmamıştır. Hattâ nefslerinin kuvvetlenmesine, azmasına sebep olmuştur.

[Hindistândaki dinsizler, dört rûhânî sınıftan en üstününe, Berehmen derler ki, Berehmânî mezhebinin reîsi demektir. Cûki, hind kâfirlerinin dervişlerine verilen isimdir].

Meselâ, şerî'atin emr ettiği zekâtdan bir kuruşu, şerî'atin gösterdiği yere vermek, kendiliğinden, binlerce altın sadaka vermekten, hayrât yapmaktan, katkat ziyâde, nefsi tahrîb eder. Şerî'at emr ettiği için, bayram günü, oruc tutmayıp yiyip içmek, kendiliğinden, senelerle oruc tutmaktan dahâ fâidelidir. İki rek'at sabâh nemâzını cemâ'atle kılmak sünnet olduğu için, gece sabâha kadar, nâfile nemâz kılarak, sabâh nemâzını cemâ'atsız kılmaktan dahâ iyidir.

Hulâsa, nefis temizlenmedikçe ve şeflik, üstünlük hulyâsından kurtulmadıkça, felâketden kurtulmak imkânsızdır. Sonsuz ölüme gitmeden önce, nefsi bu hastalıktan kurtarmağı düşünmek lâzımdır. Mubârek (Lâ ilâhe illallah) sözü, insanın içindeki ve dışardaki, bütün yalancı ma'bûd-ları koğduğu için, nefsi temizlemekte, en fâideli, en te'sîrli ilâcdır. Tesavvuf büyükleri, nefsi tezkiye etmek için, bunu söylemeğı seçmişlerdir. Fârisî beyt tercemesi:

(Lâ) süpürgesi ile, yolu temizlemezsün,
(İllallah) serâyına varamazsın!

Nefis, yoldan çıkıp, inâda başlarsa, bu kelimeyi söyliyerek îmânı tâzelemelidir. Peygamberimiz «aleyhissalâtü vesselâm» buyurdu ki, (Lâ ilâhe illallah diyerek îmânınızı yenileyiniz!) Bunu her zaman söylemek lâzımdır. Çünkü, nefis-i emmâre, her zaman pisdir. Bu güzel tevhd kelimesinin fazîletlerini, şu hadîs-i şerîf bildiriyor: (Yerleri ve gökleri, te-

râzinin bir kefesine, bu kelime-i tevhîdi, ikinci kefesine koysalar, bu kelimenin bulunduğu kefe, elbette ağır gelir).

Doğru yolda olanlara ve Muhammed Mustafânın «aleyhi ve alâ âli-hissalevâtü vetteslîmât» izinde gidenlere selâm olsun!

ELLIÜÇÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, yine seyyid şeyh Feride yazılmışdır. Âlimlerin birbirleriyle birleşmemesinin, ortalığı karıştıracığını bildirmektedir:

Allahü teâlâ, sizi, mubârek babalarınızın yolundan ayırmasın! İşitiyoruz ki, devlet reîsimiz, temiz kalbi müslimânlığa elverişli olduğu için, dînini seven âlimlerden dördünü seçerek, serâyâ devâm etmelerini ve şerî'atin emrlerini bildirmelerini, böylece şerî'ate uymayan bir şeyin yapılmamasını arzû buyurmuş. Bu habere şükürler olsun! Müslimânlara bundan dahâ büyük ne müjde olur? Kalbleri yanık olanlara, bundan dahâ tatlı, ne haber olur? Fakîr [ya'nî İmâm-ı Rabbânî «kuddise sirruh»], bu hayrlı işin yapıldırılması için, yanınıza gelmek istemiş ve geleceğimi, birkaç kerre yazmışdım. Bunun için, şimdi de, birşeyler yazmaktan kendimi tutamıyorum. Lutfen kusûra bakmayınız! (Maksad sâhibi olan, deli gibidir) demişlerdir. Size arz etmek istediğim, en mühim şey şudur ki, din adamları içinde, mevki' ma'âş arzûsunda olmiyan, yalnız şerî'atin yayılması ve yalnız islâmîyyetin kuvvetlenmesi için uğraşan, hemen hemen yok gibi olmuştur. Mevki' almak, sandalye kapmak arzûsu araya karışınca, din adamlarından herbiri, ayrı yol tutup, kendi üstünlüğünü göstermek ister. Birbirinin sözlerini beğenmez olurlar. Bu sûretle, devlet reîsinin gözüne girmeğe çalışırlar. Ma'alesef din işi ikinci derecede kalır. Geçen hükûmet zamanında müslimânların başına çöken her belâ din adamı geçinen kimseler tarafından geldi. [Göze girmek için, uydurma Kur'ân tercemeleri, yanlış fetvâlar, Ehl-i sünnet âlimlerinin sözlerine uymıyan din kitâbları yazdılar. Din düşmanları da, din adamı şekline girip, istedikleri gibi yazdı. Islâmîyyeti, akla, fenne ve ilerlemeğe uymuyormuş gibi gösterdiler]. Müslimânlar, şimdi de, böyle belâdan korkmaktayız. Dînin ilerlemesi nerede? Yine yıkılmasından endişe duyuyoruz. Allahü teâlâ, müslimânları bu sahte din adamlarının şerrinden korusun! Dînini seven bir âlim bulup, seçmeniz yetişir ve büyük bir ni'met olur. Çünkü, âhireti düşünen âlimin sözleri, yazıları, aklı, vicdânı olan herkesi yola getirir. Kalblere te'sîr eder. Fekat, şimdi böyle bir âlim nerede? Bunu bulamazsa-

nız, diğerleri içinden, zararı enaz olanı bulmağa çalışınız. (Bir şeyin hepsi ele geçmezse, hepsini de, elden kaçırmamalıdır), sözü meşhûrdur. Ne yazacağı mı şaşırıyorum. İnsanların se'âdeti, âlimlerin elinde olduğu gibi, insanları felâkete, Cehenneme sürükliyenler de, din adamı şeklinde görünen, din düşmanlarıdır. Din adamlarının iyisi, insanların en iyisidir. Dini dünyâ isteklerine âlet eden, herkesin îmânını bozan, din adamı da, dünyânın en kötüsüdür. İnsanların se'âdeti ve felâketi, doğru yola gelmesi ve yoldan çıkmaları din adamlarının elindedir. Büyüklerden biri, şeytânı boş oturuyor görüp, sebebini sormuş. Şeytân demiş ki, (Bu zamanın din adamları, bizim işimizi görüyor. İnsanları yoldan çıkarmak için bize iş bırakmıyorlar). Fârisî beyt tercemesi:

**Din adamı görünüp, dünyâ toplayan kimse,
kendi sapıtmiş yolu, gayra nasıl göstere?**

Bunun için, çok düşünerek hareket ediniz! Fırsat elden çıkınca, bir dahâ gelmez. Size fikr vermeğe utanmam lâzım idi. Fekat, bu mektûbunu, kıyâmetde kurtulmağa sened bilerek yazdım. Vesselâm.

54

ELLİDÖRDÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, yine nakîb seyyid şeyh Ferîde yazılmışdır. Bid'at sâhiblerini ve zararlarını Eshâb-ı kirâmın büyüklüğünü bildirmektedir:

Allahü teâlâ, insanların Seyyidi «aleyhisselâm» hurmeti için, ecrinizi arttırsın. Kıymetinizi, derecenizi yükseltsin! İşlerinizi kolaylaştırsın! Kalbinizi genişletsin! İnsana şükr etmiyen kimse, Allahü teâlâyâ da şükr etmez. Bunun için biz fakîrlerin, sizin ihsânlarınıza şükr etmemiz lâzımdır. Nasıl şükr etmiyelim ki, yüksek hocamızın, dünyâyâ nûr salmasına sebeb siz idiniz. Sizin arkanızdan, bizlere de, orada Hak teâlâyı istemek sırası nasîb olmuşdu. Sonra, (Büyüklerin ölmesi ile, büyük sanıldım) dedikleri gibi, sıra bu fakîre gelince, şarkdan, garbdan, Hak âşıklarının, bu fakîrin yanına üşüşmesi, hep sizin yardımınız ile olmaktadır. Allahü teâlâ, size, bizim tarafımızdan sonsuz mükâfâtlar, en iyi karşılıklar ihsân buyursun! Fârisî beyt tercemesi:

**Vücûdümün her kılı, dile gelse de,
şükr etmiş olamam, ni'metlerine!**

Allahü teâlâ mubârek ceddiniz, Peygamberlerin seyyidi «aleyhi ve alâ âlihi ve aleyhim minessalevâti vetteslîmâti etemmühâ ve ekmelühâ»

hurmetine, sizi, dünyâda ve âhiretde, şânınıza yakışmayan şeylerden muhâfaza buyursun! Âmin. Mubârek sohbetinizden uzak düşdüm. Nasıl kimselerle konuştuğunuzu, kimlerin yazılarını okuduğunuzu bilemiyorum. Resmî ve husûsî görüşüklerinizin, kimler olabileceğini düşünemiyorum. Fârisî beyt tercemesi:

**Ciğerleri yakan bu düşünce, uykumu kaçırdı her gün,
ki, kimin âğûşuna düşdün, rü'yâda kimi gördün?**

İyi biliniz ki, bid'at sâhibi ile konuşmak, kâfirle arkadaşlık etmekden, katkat dahâ fenâdır. Yetmişiki dürlü bid'at sâhibi vardır. Bunların içinde en kötüsü, Peygamberimizin «sallallahü aleyhi ve sellem» Eshâbına düşmanlık edenlerdir. Allahü teâlâ, Kur'ân-ı kerîmde, bunlara kâfir diyor. Sûre-i Fethin son âyetinde (Senin Eshâbına kâfirlerin düşman olması için) buyuruyor. Kur'ân-ı kerîmi ve şerî'ati bizlere bildiren, Eshâb-ı kirâm'dır. Onlardan biri kötü olursa, Kur'ân-ı kerîm, sağlam olmaz. Şerî'atin doğruluğuna güven kalmaz. Kur'ân-ı kerîmi, Osmân «radiyallahü anh» topladı. Osmân «radiyallahü anh» için, dil uzatılırsa, Kur'ân-ı kerîme dil uzatılmış olur. Zındıkların böyle i'tikâdlarından Allahü teâlâya sığınırız! Eshâb-ı kirâm arasındaki ayrılıklar, muhârebeler, nefslerine uyararak değildi. Onların mubârek nefsleri, insanların en iyisinin «sallallahü aleyhi ve sellem» sohbetinde bulunmakla, kalbleri cilâhyan sözlerini dinlemekle, tezkiye bulmuş, emmârelikden kurtulmuşdu. Nefslerinde, şerî'ate uymıyan istek kalmamışdı. Şu kadar biliyoruz ki, Emîr, «radiyallahü anh», haklı idi. Ona karşı duranlar hatâ etdi. Fekat, bu hatâları ictihâdda yanılma idi. İctihâd hatâsı, fısk, günâh değildir. Hattâ, ayblamağa bile izn yokdur. Çünkü, ictihâdda hatâ edene de, bir sevâb vardır. Evet, nasîbsiz Yezîd, Eshâb-ı kirâm'dan değildi. Onun tâli'sizliğine karşı, kim ne diyebilir ki, hiçbir kâfirin yapmadığı işi, o bedbaht kimse yapmışdır. Ehl-i sünnet âlimlerinden ba'zısının, ona la'nete izn vermemesi, onun işini beğendikleri için değil, belki pişmân olmuş, tevbe etmişdir dedikleri içindir.

Meclis-i şerîfinizde, kıymetli kitâblardan, kutb-i zaman Bendegî Mahdûm Cihâniyân kitâblarından, hergün bir mikdâr okutulursa, Eshâb-ı kirâmın nasıl medh ve senâ edildiği, isimlerinin ne kadar edeble yazıldığı görülür. Böylece, o din büyüklerine dil uzatanlar, mahcûb olur, utanır. Bu kötü yolu tutmuş olan zındıklar, bugünlerde işi azıtdı. Her memlekete yayılarak, Eshâb-ı kirâmı «aleyhimürrıdvân» kendileri gibi sanıp, kötü-lüyorlar. Bunun için, birkaç kelime yazdım ki, meclis-i şerîfinizde böylelere yer verilmesin!

[(İbdâ) kitâbı dörtyüzüçüncü sahîfesinde diyor ki, (La'net etmek ve millete, mezhebe söğmek çok çirkin, pek kötü bir bid'atdır. Bunu, önce yehûdiler söyledi. Müslimânlar arasına da yayıldı. Tirmüzîdeki hadîs-i

şerîfde (Mü'min la'net etmez.) buyuruldu. Hazret-i Mu'âviyenin oğlu Yezîde, hazret-i Hüseyini öldürmek için emr etdi sanarak, la'net etmek de doğru değildir). (İhyâ) kitâbında diyor ki (Yezîdin hazret-i Hüseyini öldürdüğü veyâ öldürmek için emr verdiği hiç belli değildir. Belli olmıyan bir kötülüğü söylemek câiz değildir. Hele la'net etmek hiç doğru olamaz. Çünkü, bir müslimâna, açıkca bilinmiyen bir günâhı yüklemek câiz değildir. Hazret-i Hüseyini öldürene la'net olsun da denilemez. Eğer tevbe etmedi ise, la'net olsun denilebilir. Çünkü, hazret-i Hamzayı şehîd eden Vahşî kâfir idi. Sonra, îmân etdi ve tevbe etdi. Buna la'net câiz olmadı].

55

ELLİBEŞİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, seyyid şeyh Abdülvehhâb-i Buhârîye yazılmışdır. Muhabbet bildirilmektedir:

Çok zemandan beri, huzûrunuzda bulunanlara karşı kalbimde bir muhabbet hâsıl olmuştur. Dahâ önce aramızda bulunan bağılıktan başka olan bu sevgi, bizleri uzakdan düânız ile meşgûl etmektedir. Âlemlerin efendisi ve her varlığın övündüğü, sevgili Peygamberimiz «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmâtü vettehıyyât» (Bir kimse din kardeşini severse, bu sevgisini ona bildirsin!) buyurdu. Fakîr de, sevgimi bildirmenin iyi ve uygun olduğunu gördüm. Resûlullah'a «aleyhissalâtü vesselâm» yakın olanlara karşı bu sevginin hâsıl olması, kıyâmetde kurtulmak ümmîdimizi artırdı. Allahü teâlâ, sizleri hep sevmemizi nasîb eylesin. İnsanların efendisi hurmetine düâmızı kabûl buyursun, «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm»!

56

ELLİALTINCI MEKTÛB

Bu mektûb da, şeyh Abdülvehhâba yazılmışdır. Bir seyyide yardım etmesini dilemektedir:

Bereketleri çok olan kıymetli seyyidler, din ve dünyâ efendisinin «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vettehıyyât» zerrelerini taşıdıkları için, kırık kalem ve kısa dil ile hâllerini bildirmekten ve kendilerini övebilmek-

— 104 —

den çok yüksekdirler. Ancak, se'âdete kavuşmağa sebep olacağını düşünerek bu işe kalkışılabilir. Belki de onları ağzına almakla şereflenmeyi ve onlara karşı sevgi beslemek emrini yerine getirmek için bu büyük işe kalkışılır. Yâ Rabbî! Peygamberlerin efendisi hurmeti için «aleyhi ve alâ âlihi ve aleyhimüssalâtü vesselâm» o sevgilileri, bizim de sevmemizi nasib eyle!

Bu mektûbu getiren Mîr Seyyid Ahmed, Sâ mâne şehri seyyidlerinden. İlm öğrenmekte şerî'ate sınısıkı sarılmaktadır. Geçim sıkıntısından dolayı oraya gelmiştir. Yüksek kapınızda yer varsa, kendisi çok yakışır ve uygun olur. Eğer yer yoksa, sevenlerinizden birini gönderirseniz, geçim sıkıntısından kurtarılmış olur. Hizmetçilerinizin fakirler ve muhtâclara olan yardımlarını iyi bildiğimden, hele çok kıymetli sevgililerin imdâdına yetişilmesi için birkaç kelime yazmağa kalkıştım. Yola çıkarken izn almak se'âdetine kavuşamadı ise de, bizi sevenlerdendir. Allahü teâlâ sevgisini ve ihlâsını arttırsın! Dahâ uzun yazmak saygısızlığından çekindim.

57

ELLİYEDİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, şeyh Muhammed Yûsüfe yazılmıştır. Nasihat etmektedir:

Allahü teâlâ, Peygamberlerin efendisi hurmeti için «aleyhi ve alâ âlihi ve aleyhim minessalevâti efdalühâ ve minetteslîmâti ekmelühâ» sizi kıymetli babalarınızın yolunda bulundursun! Yüksek hânedânınıza bağlı olanların hepsine yükseklik mîrâs olarak gelmektedir. Öyle yaşayınız ki, bu mîrâsı kazanmak hakkına kavuşabilesiniz. Zâhirinizi şerî'atin zâhiri ile, bânînizi de, şerî'atin bânîni ile ya'nî hakikat ile süsleyiniz! Çünkü, hakikat ve tarîkat, şerî'atin hakikatindendirler. Tarîkat ise, o hakikatın kendisidir. Yanlış anlamamalı! Şerî'ati başka, tarîkati ve hakikati başka sanmamalıdır. Böyle söylemek ilhâd ve zındıklıktır. Bu fakîrin size karşı duygusu çok iyidir. Birkaç rü'yâ, vak'a buna şâhiddir. Rahmete kavuşmuş olan yüksek babanıza bunu biraz duyurmuşdum. Ayrıca bildireyim ki, şeyh Abdülganî şerî'ate çok bağlıdır. Yaradılışta iyi bir kimsedir. İşlerinizden birini yaparak yüksek hizmetinizde bulunmak isterse, ihsân buyurunuz! Vesselâm, vel ikrâm.

ELLİSEKİZİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, seyyid Mahmûda gönderilmiştir. Tesavvuf büyüklerinin yolunu ve Eshâb-ı kirâmın şânının yüksekliğini bildirmektedir:

Kıymetli iltifâtnâmenizi almakla şerefledik. Büyüklerimizin yazılarını zevkle okuduğunuzu anlayınca, birkaç kelime yazarak göndermek icâb etdi. Böylece, süâliniz cevâblandırılmış ve arzûmuza teşvîk edilmiş olur.

Yavrum! Büyüklerimizin seçtiği tesavvuf yolu, yedi basamaktır. Nitekim, insan da, yedi ayrı cevherden yapılmıştır. Bu basamaklardan ikisi, beden ile nefsin yolu olup, âlem-i halkdandırılar. Beş basamak ise, âlem-i emrdeadır ve kalb, rûh, sır, hafî ve ahfânın yoludur. Bu yedi basamaktan her biri geçildikçe, nûrdan ve zulmetden, onbin perde açılır. Nitekim, (Allahü teâlâ ile kul arasında nûrdan ve zulmetden, yetmişbin perde vardır) buyurulmuştur. Âlem-i emrde olan birinci basamakta, Allahü teâlânın (Sıfât-i ef'âliyye)si tecellî eder. İkinci basamakta (Sıfât-i hakîkiyye)si tecellî eder. Üçüncü basamakta, Zât-i ilâhînin tecellîleri başlar. Erbâbına saklı olmadığı gibi bu tecellîler artar. Sâlik, her basamakta, kendinden uzaklaşır ve Hak teâlâyâ yaklaşır. Yedi basamak bitince, yakînlük de temâm olur. Fenâ ve Bekâ ile şereflenir. Vilâyet-i hâssa denilen makâma erişir. Büyüklerimiz, bu yola Âlem-i emrdeki basamaktan başlıyor. Bu beş basamağı aşarken, Âlem-i halkı da aşıyorlar. Başka tesavvuf büyükleri ise, önce Âlem-i halkdan başlıyor. Bu iki basamağı atlamak için senelerle uğraşıyorlar. Bunun için, büyüklerimizin yolu, en kısa yoldur. Başkalarının sonda kavuşduklarını, bu büyükler, başlangıçta ele geçirir. Fârisî mısra' tercemesi:

Gül bağçemi gör de behârımı anla!

Bu büyüklerin yolu Eshâb-ı kirâmın «aleyhimürrıdvân» yoludur. Hayr-ül-beşerin «sallallahü aleyhi ve sellem» sohbetinde [ve mubârek nazarları karşısında] bir kerre bulunmakla, Eshâb-ı kirâmdan herbiri, öyle bir dereceye yükselirdi ki, onlardan sonra gelen Evliyânın en büyüklerinden pek azı, en son olarak, bu dereceye yükselebilmişlerdir. Bundan dolayı, Uhud gazvesinde hazret-i Hamzanın «radıyallahü anh», şehîd olmasına sebep olan Vahşî «radıyallahü anh» îmân edip, bir kerre Peygamberin «sallallahü aleyhi ve sellem» huzûrunda bulunduğu için, Tâbi'înin en üstünü olan Veysel Karâniden efdal olmuştur. [Bunun için, Vahşî'ye dil uzatmamalıdır. Şerâb içip, had olarak sopa vürüldü sözü doğru değildir]. Büyük İslâm âlimi Abdüllah ibni Mubâreke, (Mu'âviye ile Ömer bin Abdül'âzîzden hangisi efdaldır?) diye soruldukda, (Resûlullahın «sallallahü aley-

hi ve sellem» yanında giderken, Mu'âviyenin «radıyallahü anhı bundı» atın burnuna giren toz, Ömer bin Abdül'azîzden yüzlerce dahâ kıymetlidir) buyurdu. [Eshâb-ı kirâm «aleyhimürrıdvân» onlardır ki, Allahü teâlâ onları Habîbinin «sallallahü aleyhi ve sellem» meclisine, sohbetine âyâtı olarak halk etmiştir].

Büyüklerimiz, Eshâb-ı kirâmın «aleyhimürrıdvân» yolunda yürüdüklerinden başkalarının, en sonda vardıkları derecelere, dahâ başlanırla ermişlerdir. Bu yolun sonunun nasıl olacağını, bundan ankenaldir. Bu büyüklerin, nihâyetde eriştikleri dereceleri kim anıyabilir. Farsî'deki beyt tercemesi:

Dil uzatırsa, bunlara, eğer bir câhil,
Allah korusun! Ağza almam sözlerini,
Cihân arslanları, bu zincire bağlıdır,
Kurnaz tilki, nasıl koparır bu zinciri?

Allahü teâlâ bizleri ve sizleri, bu büyükleri sevmekle şereflendirmesin! Âmin.

ELLİDOKUZUNCU MEKTÛB

Bu mektûb, yine seyyid Mahmûda yazılmıştır. Ehl-i sünnet vel cemâ'ate uymıyanların, Cehenneme girmekten kurtulamıyacağı bildirilmektedir :

Hak teâlâ, hepimize şerî'at yolunda yürümek ihsân eylesin. Kendisine esîr eylesin! Kıymetli mektûbunuz ve tatlı yazılarınız, bu fakîrleri çok sevindirdi. Büyüklerimize olan sevginizi ve onlara karşı ihlâsınızı okumakla mesrûr olduk. Allahü teâlâ, bu ni'metini dahâ artırsın! Nasîhat istiyorsunuz. Yavrum! Sonsuz kurtuluşa kavuşabilmek için, üç şey, muhakkak lâzımdır: İlm, amel, ihlâs, İlm de, iki kısımdır: Birisi yapılacak şeyleri öğrenmektir ki, bunları öğreten ilme (Fıkh ilmi) denir. İkincisi, i'tikâd edilecek, kalb ile inanılacak şeylerin bilgisidir ki, bunları bildiren ilme (İlm-i kelâm) denir. İlm-i kelâmda Ehl-i sünnet vel cemâ'at âlimlerinin, Kur'ân-ı kerîmden ve hadîs-i şerîflerden anladığı bilgiler vardır. Cehennemden kurtulan, yalnız bu âlimlerdir. Bunlara uymıyan, Cehenneme girmekten kurtulamaz. Bu büyüklerin bildirdiği i'tikâddan kıl ucu kadar ayrılmamanın, büyük tehlike olduğu, Evliyânın keşfi ve kalblerine gelen ilhâm ile de anlaşılmalıdır. Yanlışlık ihtimâli yoktur. Ehl-i sünnet âlimlerine uyanlara, onların yolunda bulunanlara müjdeler olsun. Onlara uy-

mıyanlara, yollarından sapanlara, onların bilgilerini beğenmiyenlere ve aralarından ayrılanlara, yazıklar olsun! Ayrıldılar, başkalarını da sapdırdılar. Mü'minlerin Cennetde Allahü teâlâ'yı göreceklerine inanmıyanlar oldu. Kıyâmet günü, iyilerin, günâhlılara şefâ'at edeceklerine inanmıyanlar oldu. Eshâb-ı kirâmın «aleyhimürrıdvân» kıymetini ve yüksekliğini anlamıyanlar ve Ehl-i beyt-i Resûlü «radıyallahü anhüm» sevmiyenler oldu.

Ehl-i sünnet âlimleri diyor ki: (Eshâb-ı kirâm «aleyhimürrıdvân» kendileri arasında, en yükseği, hazret-i Ebû Bekr-i Sıddîk olduğunu sözbirliği ile söylemiştir). Ehl-i sünnet âlimlerinden, Eshâb-ı kirâm üzerindeki bilgisi çok kuvvetli olan, imâm-ı Muhammed İdrîs-i Şâfi'î «rahmetullahi aleyh», buyuruyor ki: (Fahr-i âlem «sallallahü aleyhi ve sellem» âhreti şerefliendirdiği zaman, Eshâb-ı kirâm, aradı, taradı, yer yüzünde hazret-i Ebû Bekr-i Sıddîkdan dahâ üstün birini bulamadı. Onu halife yapıp emrine girdiler). Bu söz, hazret-i Ebû Bekr-i Sıddîkın, Sahâbenin en üstünü olduğunda, müttefik olduklarını göstermektedir. Ya'nî Eshâb-ı kirâmın en yükseği olduğunda icmâ-i ümmet bulunduğunu göstermektedir. İcmâ-i ümmet ise senedir, şübhe olamaz.

Ehl-i beyt için ise, (Ehl-i beytim, Nûh aleyhisselâmın gemisi gibidir. Binen kurtulur, binmiyen boğulur) hadîs-i şerîfi yetişir. Büyüklerimizden ba'zısı buyurdu ki, Peygamberimiz «sallallahü aleyhi ve sellem», Eshâb-ı kirâmı yıldızlara benzetdi. Yıldıza uyan, yolu bulur. Ehl-i beyti de, gemiye benzetdi. Çünkü gemide olanın, yıldıza göre yol alması lâzımdır. Yıldızlara göre yürümezse, gemi sâhile kavuşamaz. Görülüyor ki, boğulmamak için, hem gemi, hem yıldız lâzım olduğu gibi, Eshâb-ı kirâmın hepsini ve Ehl-i beytin hepsini sevmek, saymak lâzımdır. Birini sevmemek, hepsini sevmemek olur. Çünkü, insanların en iyisinin sohbeti ile şereflemek fazîleti, hepsinde vardır. Sohbetin fazîleti ise, bütün fazîletlerin üstündedir.

[(Sohbet), bir kerre de olsa, berâber bulunmak demektir. (Hazânetür-rivâyât) da diyor ki (Din âliminin bir sâ'at kadar sohbetinde bulunmak, yediyüz sene ibâdet etmekden dahâ hayrlı olduğu (Mudmerât) da yazılıdır. Emîr-ül-mü'minîn Alî «radıyallahü anh» vasiyyetlerinden birinde diyor ki, Resûlullahdan «sallallahü aleyhi ve sellem» işitdim. Buyurdu ki (Kırk gün içinde bir âlim meclisinde bulunmıyan bir kimsenin kalbi kararır. Büyük günâh işlemeğe başlar. Çünkü ilm kalbe hayât verir. İmsiz ibâdet olmaz. İmsiz yapılan ibâdetin fâidesi olmaz!). (Künûz-üd-dekâ'ık) daki hadîs-i şerîflerde (Âlimin yanında bulunmak ibâdetdir) ve (fıkh ilmi meclisinde bulunmak, bir senelik ibâdetden dahâ hayrlıdır) ve (Evliyâyı görünce, Allah hâtırlanır) ve (Herşeyin kaynağı vardır. Takvânın menba'ı, âriflerin kalbleridir) ve (Âlimin yüzüne bakmak ibâdetdir) ve (Onlarla birlikte bulunan kötü olmaz!) ve (Ümmetimin âlimlerine hurmet ediniz! Onlar yeryüzünün yıldızlarıdır) buyuruldu. Bu hadîs-i şerîfler gösteriyor ki, hayâtda hakîkî mürşid, islâm âlimleridir].

İşte bunun için, Tâbi'inin en üstünü olan Veysel Karânî, Eshâb-ı kirâmın en aşağısının derecesine yetişememiştir. [Peygamberimizi -sallallahü aleyhi ve sellem- îmânı var iken görenlere (Eshâb) denir. Göremiyen, fekat Eshâbdan birini görenlere (Tâbi'in) denir]. Hiçbir üstünlük, sohbetin üstünlüğü kadar olamaz. Çünkü, sohbe kavuşanların [ya'nî Eshâb-ı kirâmın] îmânları, sohbetin bereketi ve vahyin bereketi sâyesinde, görmüş gibi kuvvetli îmân olur. Sonra gelenlerden hiçbir kimsenin îmânı, bu kadar yüksek olmamıştır. Ameller ibâdetler, îmâna bağlıdır ve yükseklikleri, îmânın yüksekliği gibi olur.

Eshâb-ı kirâm «aleyhimürrıdvân» arasındaki uygunsuzluklar ve nahârebeler, iyi düşünceler ve olgun görüşler ile idi. Nefsin arzularıyla ve cehâlet ile değildi. İlm ile idi. İctihâd ayrılığından idi. Evet bir kısmı ictihâdda hatâ etmişti. Fekat, Allahü teâlâ, ictihâdda hatâ edene, yanlına da, bir sevâb vermektedir.

İşte, Eshâb-ı kirâm «aleyhimürrıdvân» için, Ehl-i sünnet âlimlerinin tuttuğu yol, bu orta yoldur. Ya'nî, taşkınlık da, gevşeklik de etmeyip, doğruyu söylemişlerdir. En sâlim ve sağlam yol da budur.

[Râfızîler, ya'nî Kızılbaşlar, Ehl-i beyti sevmekte taşkınlık yaptılar. Ehl-i beyti sevmek için, üç halifeyi ve bunlara bî'at eden Eshâbın hepsini sevmemek, hepsine düşman olmak lâzımdır dediler. Hâricîler, ya'nî Yezidîler ise, bu sevgide gevşeklik yaptılar. Ehl-i beyte düşman oldular].

İlmi ve ameli, şerî'at gösterir. İlmin ve amelin rûhu gibi, kökü gibi olan ihlâsı elde etmek için, tesavvuf yolunda ilerlemek lâzımdır. (Seyr-i ilallah) ya'nî Allahü teâlâyâ doğru olan yol gidilmedikçe, (Seyr-i fillah) hâsıl olmadıkça, tâm ihlâs elde edilemez. Muhlislerin olgunluğuna kavuşulamaz. Evet, mü'minlerin hepsi ba'zı ibâdetlerinde, az da olsa, güçlükle ihlâs elde edebilir. Bizim dediğimiz ise, her sözde, her işde her hareketde ve hareketsizlikde, her zaman, kendiliğinden kolayca hâsıl olan ihlâsıdır. [(İhlâs), hâlis, temiz etmek, niyyeti temizlemek, yalnız Allah için yapmak demektir]. Böyle ihlâsın hâsıl olması için, Allahü teâlâdan başka, enfüsî ve âfâkî, hiçbirşeye tapınmamak, bir şeye düşkün olmamak lâzımdır. Bu da, ancak fenâ ve bekâdan ve vilâyet-i hâssaya kavuşuktan sonra, ele geçen bir devlettir. Güçlükle ele geçen ihlâs, devâm etmez, bitter. Zahmet çekmeden ele giren ihlâs, devâmlıdır ve Hakk-ul-yakîn mertebesinde hâsıl olur. İşte, bu mertebeye varan Evliyâ ne yaparsa, yalnız Allahü teâlâ için yapar. Nefsleri için, birşey yapmaz. Çünkü, nefsleri, Allah için fedâ olmuştur.

İhlâs elde etmeleri için, niyyet etmelerine lüzûm yoktur. Bunlar Fenâ-fillah ve Bekâ-billah derecelerine yükselince niyyetleri doğrulmuştur. Bir kimse, nefsine uyduğu günlerde, herşeyi nefsi için yaptığı, bunun için niyyet etmesine lüzûm olmadığı gibi, nefsine uymaktan kurtulup, Allahü teâlâyâ tutulunca, herşeyi Allahü teâlâ için yapar. Niyyet etmesine hiç

lüzûm olmaz. Şübheli olan şeylerde niyyet edilir. Belli olan şeyleri, niyyet ederek, belli etmeğe lüzûm yokdur. Bu, öyle bir ni'metdir ki, Allahü teâlâ dilediği kullarına verir. Devâmlı ihlâs sâhiblerine (**Muhlas**) denir. İhlâsı devâmsız olup, ihlâs elde etmek için uğraşanlara (**Muhlis**) denir. Muhlaslar ile muhlisler arasında çok fark vardır. Tesavvuf yolunda ilerliyenlerin, ilmde ve amelde de kazançları olur. Başkalarına, çalışmakla, öğrenmekle, anlamakla, hâsıl olan, kelâm ilminin bilgileri, bunlara keşf yolu ile hâsıl olur. Ameller ibâdetler kolayca, seve seve yapıp nefsdan ve şeytândan hâsıl olan tenbellik ve gevşeklik kalmaz. Günâhlar, harâm olan şeyler, çirkin, iğrenç görünür. Fârisî mısra' tercemesi:

Bu büyük ni'meti, bakalım kime verirler?

Sonsuz selâm ederim.

60

ALTMİŞİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, yine seyyid Mahnûda yazılmış olup, Allahü teâlâdan başka, birşey düşünmemegi bildirmektedir:

Hak teâlâ, hepimizi, her ân kendinin esîri olmak şerefine kavuştursun! Hakîkî kurtuluş, Ona esîr olmak, tutulmaktır. Ondan başka birşey düşünmemek, hâtıra birşey getirmemek, büyüklerimizin yolunda, pek kolay hâsıl olmaktadır. Hattâ, bu yolun büyüklerinden birkaçı, kırk gün çile çekmiş, kırk gün sonra, hâtırlarına dünyâ düşünceleri gelmez olmuştur. Hâce-i Ahrâr «kaddesallahü teâlâ sirreh» buyurdu ki, (Yok edilmesi lâzım gelen, dünyâ düşünceleri dâimâ Allahü teâlâ ile, olmağa mâni' olan düşüncelerdir. Yoksa bütün düşünceleri yok etmek lâzım değildir). Bu büyüklerin sevgisi ile dolu olan bir dervîş [ya'nî İmâm-ı Rabbânî «kud-dise sirruh»], (**Rabbinin ni'metlerini say!**) emrine uyarak, kendi hâlini şöyle bildirir ki, kalbden, düşünceler, o kadar yok olmuştur ki, meselâ bu kalbin sâhibi Nûh aleyhisselâmın ömrü kadar, [ya'nî peygamberliği zamanı olan dokuzyüzelli (950) sene] yaşasa bu kadar zamanda kalbine bir düşünce gelmez. Bunun için uğraşmasına lüzûm olmaz. Çünkü, uğraşmakla olan şey, devâmlı olmaz. Belki, kalbine bir düşünce getirmek için senelerle uğraşsa, getiremez. Çile çekmek, uğraşmak demektir. Uğraşmak, tarîkatda olur. Hakîkat ise güçlük çekmekden, uğraşmaktan kurtulmaktır. (**Yâd-i gird**) tarîkatda olur. (**Yâd-i dâşt**) hakikatdadır. Düşüncelerin yok edilmesi, uğraşmakla olursa, devâm edemez. On gün, kırk gün, bir yerde kapanıp çile çekmekle, düşünceler, devâmlı yok edilemez ve Allahü teâlâ

ile berâberlik, devâmlı olamaz. Çünkü, uğraşmak, tarikatda olur. Tarikatda kazanılanlar ise, devâmlı olamaz, tükenir. Hakikatda devâm bulunmasına sebep, hakikatda, uğraşmak olmadığı içindir. Uğraşmak bulunan bir mertebede, sâlike, dünyâ düşüncesi gelince, Allahü teâlâyâ olan teveccühü, bağlılığı bozar. Bu yolun başında bulunan sâliklerde hâsıl olan, devâmlı teveccüh, başkadır. Yukarda bildirilen devâmlı teveccühe (Yâd-i dâşt) denir ki, en yüksek mertebedir. Hâce Abdülhâlık-ı Goncdevâni «kuddise sirruh» buyurdu ki, (Yâd-i dâştan sonra, mertebe yoktur, ötesi cehâletdir).

Tesavvuf hâllerini anlatmağa sebep, bu yolun talebesini teşviktir. Evet, bu yola inanmıyanın, bu yazılara, boş lâf diyeceğini biliyoruz. Ba'zılarına doğru yolu gösterir. Ba'zılarının da, büsbütün sapıtmasına sebep olur. Fârisî iki beyt tercemesi:

Masal diye okuyan için, masaldır.
kıymetini anlıyana, tükenmez hazinedir.
Nil nehri çingeneye kan göründü.
Mûsâ aleyhisselâma ise, sâf sudur.

61

ALTMİŞBİRİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, yine seyyid Mahmûda yazılmışdır. Olgun üstâd bulup, câhil şeyhlerden kaçmak lâzım olduğunu bildirmektedir:

Allahü teâlâ, kendini aramak arzûsunu artdırsın. Ona kavuşmağa mâni' olan şeylerden sakınmak nasîb eylesin! Lutf etdiğiniz kıymetli mektûb geldi. Allahü teâlâyı istemekde, Onun için yanıp yakılmakda olduğunuzu bildirdiği için, çok hoş gitdi. Çünkü, istemek, kavuşmanın müjdecisidir. Yanıp, yakılmak da, kavuşmanın başlangıcı demektir. Büyüklerden biri buyuruyor ki, (Vermek istemeseydi, istek vermezdi). İstek ni'metinin kıymetini bilip, bunun elden kaçmasına sebep olacak şeylerden sakınmalıdır. İsteğin gevşememesine ve ateşin soğumamasına dikkat etmelidir. Bu ni'metin elden çıkmamasına en çok yarayan şey, buna şükr etmektir. Çünkü, sûre-i İbrâhîm, yedinci âyetinde (Ni'metlerime şükr ederseniz, elbette arttırırım) buyurmaktadır. Hem şükr etmek, hem de, Ona sığınmak ve başka birşeyi sevmemek, istememek için ağlamak yalvarmak lâzımdır. İçden, ağlamak yalvarmak gelmezse, kendini zorlamalıdır. (Ağlamazsanız kendinizi ağlatınız!) demişlerdir. Kâmil ve mükemmil bir zâtı [ya'nî yetişmiş ve yetiştirebileni] buluncıya kadar, bu isteği, bütün sıcaklığı ile kalbinizde saklamak lâzımdır. Böyle birisi ele geçerse, bütün arzuları, istekleri, onun eline bırakmalı, ölü yıkayıcının elinde tenesirdeki meyyit gi-

bi olmalıdır. Önce (Fenâ-fişseyh) dir. Bu Fenâ, sonra (Fillah) hâline döner. [Ya'nî, tesavvuf yolunun sonuna ermiş ve başkalarını da erdirmek için geri dönüp, herkes gibi görünen, bir kâmil bulunca, ona teslim olmalı. Önce, kendini onda yok etmeli, ya'nî kendine değil, ona uymalı. Böyle olan kimse, yavaş yavaş, Allahü teâlâda yok olur. Ya'nî kendi arzuları aradan kalkıp, Allahü teâlâ'nın irâdesi ile hareket eder. Kendi irâdesi kalmaz]. Allahü teâlâdan alıp insanlara verecek zâtın, iki tarafı olmak lâzımdır. İnsan çok âdi, kötü ifatih olduğundan, Allahü teâlâ ile münâsebeti olamaz. İki taraflı bir aracı lâzımdır ki, bu da (İnsan-ı kâmil) dir.

Tâlibin isteğini gevşeten, ateşini söndüren, en kötü şey nâkıs olan, yolu bitirmemiş olan kimseye teslim olmakdır. Nâkıs demek, sülûk ve cezbe ile yolu temâmlamayıp, kendisine şeyh, müürşid ismini veren kimse demektir. Nâkıs şeyhlerin sohbeti semm-i kâtildir. Ona teslim olan, felâkete gider. Böyle sohbetler, tâlibin yüksek isti'dâdını, kâbiliyyetini bozar. Meselâ, bir hasta, mütehassıs olmıyan, icâzeti bulunmıyan bir tabîbin ilâcını içerse, iyi olmak şöyle dursun, hastalığı artar. İyi olmak kâbiliyyeti de bozular. O ilâc, önce, ağrıları durdurabilir. Fekat, sinirleri bozduğu, zarar yaptığı için, ağrı duyulmaz. Bu hâl, iyilik değil, kötülüktür. Bu hasta hakîkî bir tabîbe giderse, bu tabîb, önce o ilâcın zararlarını gidermeğe uğraşır. Ondandır hastalığı tedâviye başlar.

Bizim büyüklerimizin yolunun esâsı sohbetdir. Tesavvuf büyüklerinin birkaç sözünü ezberleyip, söylemekle birşey ele geçmez. Hattâ tâliblerin, isteğinde gevşeklik yapar. Ma'rifetler sâhibi şeyh Tâc «kuddise sirruh», size yakın bulunmaktadır. Onun mubârek vücûdü, oradaki müslimânlar için büyük bir ni'mettir. Onunla münâsebetiniz azdır. Münâsebet olmayınca, istifâde olmaz. Ara sıra, hâlinizi yazarsanız, cevâbında kusûr etmeyiz. Böylece sevgi, ihlâs zinciri harekete getirilmiş olur.

62

ALTMİŞİKİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, Mirza Hüsâmeddin-i Ahmed cenâbına yazılmışdır. Cezbe ve sülûk anlatılmaktadır:

Allahü teâlâyâ hamd olsun. Onun sevdiği, seçtiği kimselere selâm olsun! Tesavvuf yolu iki kısımdır: Cezbe ve sülûk. Bunlara tasfiye ve tezkiye de denir. [(Sülûk), uğraşarak ilerlemektir. (Cezbe) çekip götürülmektir]. Sülûkdan önce olan cezbenin, ya'nî tezkiyeden önce olan tasfiyenin kıymeti yoktur. Sülûk temâmlandıktan sonra olan cezbe ya'nî tezkiyeden sonra olan tasfiye lâzımdır ve seyr-i fillahda hâsıl olur. Önce olan cezbe ve tasfiye, sülûkü kolaylaşdırmağa yarar. Sülûk olmadan, mak-

sada kavuşulamaz. Yol temâm gidilmedikçe, cemâl-i ilâhî görünmez. Önceki cezbe, sonra olan cezbenin sûreti, nümûnesi gibidir. Hakikatda, birbirinden başkadırlar. Büyüklerimizin (Sonda olan şeyler, başlangıçta yerleştirilmiştir) sözünden maksad, (Nihâyetin sûreti, görünüşü yerleştirilmiştir) demektir. Nihâyetin kendisi, başlangıca sığabilir mi? Elbet sığmaz. Nihâyet, başlangıca, hiç benzemez. O hâlde sûretden, hakikata geçmek lâzımdır. Hakîkati bırakıp, sûretle oyalanmak uzakda kalmak, ılerli-yememektir. Allahü teâlâ, hepimizi, sâaetden kurtarıp, hakikata kavuşdursun! Âmin.

63

ALTMİŞÜÇÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, nakîb seyyid şeyh Feride yazılmıştır. Peygamberlerin «aleyhimüsselâm» hep, aynı imânı söyledikleri bildirilmektedir:

Allahü teâlâ bizi ve sizi, kerîm olan babalarımızın yolundan ayırmasın! Babalarımızın en üstününe ve geri kalanların hepsine selâmlar olsun!

Allahü teâlâ, Peygamberler «aleyhimüsselâm» vâsıtası ile, insanlara, sonsuz kurtuluş yolunu göstermiş ve sonsuz azâbdan kurtarmıştır. Eğer Peygamberlerin «aleyhimüsselâm» mübârek vücûdları olmasaydı, Allahü teâlâ, zâtını ve sıfatlarını kimseye bildirmezdi. Kimsenin, Allahü teâlâdan haberi olmazdı. Kimse Ona yol bulamazdı. Allahü teâlânın emri ve yasakları bilinemezdi. Allahü teâlâ ganîdir. Ya'nî hiçbirşeye muhtâc değildir. İnsanlara acıdığı için, insanlara iyilik ederek, emr ve yasakları göndermiştir. Emrlerin ve yasakların fâideleri insanlardır. Allahü teâlâyâ hiç fâideleri yoktur. Allahü teâlânın, bunlara ihtiyâcı yoktur. Peygamberler olmasaydı, Allahü teâlânın beğendiği şeyler ve beğenmediği şeyler belli olmaz, birbirinden ayrılamazdı. O hâlde, Peygamberlerin gönderilmesi, pek büyük ni'mettir. Bu ni'metin şükrünü hangi dil söyleyebilir. Kim, bu şükrü yapabilir? Bize ni'metlerini gönderen, bizlere islâm dînini bildiren, bizleri Peygamberlere «aleyhimüsselâm» inanmak se'âdetine kavuşduran Rabbimize hamd ederiz.

Bütün Peygamberlerin dinlerinin aslı, temeli birdir. Başka başka değildir. Hep aynı şeyi söylemişlerdir. Allahü teâlânın zâtı ve sıfatları için, (Haşr) [mezârdan kalkınca, arasat meydanında toplanmak] ve (Neşr) [hesâbdan sonra Cennete ve Cehenneme gitmek, dağılmak] için ve Peygamberler için ve melek gönderilmesi için ve meleklerle kitâblar gönderilmesi için, Cennetin sonsuz ni'metleri ve Cehennemin sonsuz azâbları için söyledikleri hep aynıdır. Sözleri birbirine uygundur. Halâl, harâm ve ibâdetler

için olan sözleri, ya'nî fûrû'ata âid sözleri ise, başka başkadır, birbirine uymaz.

Allahü teâlâ, bir vakt, o vaktin insanları için, zamanlarına ve hâllerine uygun emrleri, bir ülül'azm peygambere göndermiş ve o insanların, buna uymalarını emr buyurmuşdur. Birçok sebebler, fâideler için, Allahü teâlâ, ahkâm-ı şer'îyyede değişiklikler yapmaktadır. Çok def'a, şer'at sâhibi, aynı bir Peygambere, başka başka zamanlarda, birbirine uymıyan emrler göndermiştir. Ya'nî, önceki emrleri, sonradan nesh etmiş, değiştirmiştir.

Bütün Peygamberlerin, söz birliği ile söylediği hiç değişmiyen sözlerden biri, Allahü teâlâdan başka, bir şeye ibâdet etmemek, Allahü teâlâyâ şerîk, ortak yapmamaktır. Mahlûklardan ba'zısını, başkalarına rab, ma'bûd yapmamaktır. Bu sözü, yalnız Peygamberler söylemiştir. Onların yolunda gidenlerden başka, hiç kimse bu devletle şereflenmemiştir. Peygamberlerden başkaları, bu sözü söylememiştir. Peygamberlere inanmıyanlardan bir kısmı, Allahü teâlânın bir olduğunu söylemişse de, bunlar, ya müslimânlardan işiterek söylemiş veyâ varlığı lâzım olan, birdir demiştir. İbâdet olunacak, yalnız O'dur dememişlerdir. Hâlbuki müslimânlar hem varlığı lâzım olan, hem de ibâdet olunmağa hakkı olan birdir, demektedir. (Lâ ilâhe illallah) demek, ibâdet olunacak, Allahü teâlâdan başka hiç birşey yoktur. İbâdet ancak O'na yapılır, demekdir.

Bu büyüklerin birlikde söyledikleri ikinci söz, kendilerini, herkes gibi insan bilir, yalnız Hak teâlâyâ ibâdet olunur derler. Herkesi, yalnız O'na ibâdet etmeğe çağırırlar. Hak teâlâ, hiçbir şeyle birleşmemiştir. Hiçbir maddede yerleşmemiştir derler. Peygamberlere inanmıyanlar ise, böyle söylememiş, hattâ, başda bulunanlar, kendilerine tapdırmak istemiş, Hak teâlâ bize hulûl etdi, bizdedir demişlerdir. Böylece, kendilerine ibâdet olunmak lâzım geldiğini, ilah olduklarını söylemekden sıkılmamışlardır. Kendileri, kulluk vazîfelerinden çekilerek, her dürlü çirkin, kötü şeyleri yapmışlardır. İlah oldukları için, kendilerinin sorumsuz olduklarını, herşeye tecâvüz edebileceklerini, kendilerine hiçbir şeyin yasak olmayacağını sanmışlardır. Her sözlerinin doğru olduğunu, hiç yanılmıyacaklarını her istediklerini yapabileceklerini sanarak aldanmışlar, milleti de, aldatmışlardır. Böyle alçaklara la'net olsun! Bunlara aldanan ahmaklara, yazıklar olsun!

Peygamberlerin «aleyhimüsselâm» söz birliği ile bildirdikleri birşey de, kendilerine melek geldiğini söylemişlerdir. Peygamberlere inanmıyanlardan hiçbiri, bu devlete kavuşmamıştır. Melekler, muhakkak ma'sûmdur. Ya'nî vazîfelerini elbette doğru yapar. Hiç yanılmaz ve hiç kötü, pis değildirler. Vahyi, değiştirmeden, unutmadan getirirler. Allahü teâlânın kelâmını taşırlar.

İşte, Peygamberlerin her sözü, Hak teâlâdandır. Her getirdikleri emr haber, hep Hak teâlâdandır. İctihâd ettikleri her söz de, vahy ile sağlam-

laşdırılmışdır. İctihâdlarında ufak şaşırırsalar, Hak teâlâ, hemen vahy göndererek düzeltir. Hâlbuki, Peygamberlere inanmayıp, kendilerini ilah, tanrı tanıtan, sizi, biz yaratdık, biz kurtardık, deyip, kendilerine tapdıran kâfirlerin her sözü kendilerindedir. Sözlerini doğru sanırlar. O hâlde, insâf edelim! Ahmak, câhil bir kimse, kendini ilah, tanrı samp kendine tapılmasını emr eder, her kötü, zararlı işi yaparsa, buna inanırmı? Onun yolunda gidilirmi? Fârisî mısra' tercemesi:

Senenin nasıl mahsûl vereceği, behârından belli olur.

Bu kadar uzun anlatmamıza sebep, açıkça anlaşılacak birer. Yoksa, hak bâtıldan, nûr zulmetden ayırır. Nitekim Allahü teâlâ, kırkı dokuzü seksen birinci âyet-i kerîmesinde (**Hak gelince, bâtil gider, lâtil her zaman gidicidir**) buyuruyor. Yâ Rabbî bizleri, o büyüklerin «aleyhimüssalvâ» yolunda bulundur! Âmin.

Seyyid Meyân pîr Kemâl'i iyi tanırırsınız. Bu husûsda birşey yazmamıza lüzûm yok. Şukadar var ki, bu fakîr, bir müddetden beri onun yakınlığından haz duyuyorum. Kapınızın eşîğini öpmek arzûsunda idi. Ama şu sıralarda hasta olup, yatağa düşmüştür. Düzelince hizmet ve huzurunuza kavuşacaktır.

64

ALTMİŞDÖRDÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, yine nakîb seyyid şeyh Ferîde «kuddise sirruh» yazılmışdır. Cismin ve rûhun lezzet ve elemelerini bildirmekte ve cisme olan musîbet ve acılara, sabr tavsiye edilmektedir:

Allahü teâlâ, sizi her sıkıntıdan korusun! Dünyâ ve âhiretin efendisinin «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmât» hurmetine dünyâ ve âhiretin iyiliklerine kavuşursun!

Dünyâ lezzetleri ve elemeleri iki dürlüdür; Birisi cismin, ikincisi rûhun lezzetleri ve acılarıdır. Cisme lezzet veren herşey, rûha elem verir. Cismi inciten herşey, rûha tatlı gelir. Görülüyor ki, rûh ile cesed, birbirinin nakîzi, aksidir. Fekat, bu dünyâda rûh, cism derecesine düşmüş ve cismle birleşmiş, kendini cisme kapdırmışdır. Rûh, cism hâlini almış, ona lezzet veren şeylerden lezzet duymağa ve cisme acı gelen şeylerden elem duymağa başlamışdır. İşte avâm, ya'nî câhil halk böyledir. Vettîn sûresindeki (**Onu [rûhu], sonra en aşağı dereceye indirdik**) âyet-i kerîmesi bunların halini göstermektedir. Bir kimsenin rûhu, eğer bu esîrlikden, bu bağıllık-

dan kurtulmaz, kendi derecesine yükselmez, kendi vatanına kavuşmaz ise, ona yazıklar, binlerle yazıklar olsun! Fârisî iki beyt tercemesi:

**Mahlûkların en yükseği insandır.
O makâmdan mahrûm kalan da, odur.
Bu yoldan, eğer geri dönmezse,
Ondan dahâ mahrûm, olmaz kimse.**

İşte, rûhun hastalıklarından biri, elemi lezzet sanması, lezzetini elem anlamasıdır. Onun bu hâli, mi'desi hasta bir kimseye benzer ki bu kimse, safrası bozuk olduğundan, tatlıyı acı sanır. Bu kimseyi tedâvî etmek lâzım olduğu gibi, rûhu da, bu hastalıktan kurtarmak, akl îcâbıdır. Rûhun tedâvî edilerek cismin elemelerinden, acılarından lezzet duyması, sevinmesi lâzımdır. Fârisî beyt tercemesi:

**Kavuşmak için, bu lezzet ve sevince,
can çıkıncaya dek, çalış, gündüz ve gece!**

İyi düşünerek ve inceleyerek anlaşılıyor ki, dünyâda eğer, derd ve müsibetler olmasaydı, dünyânın hiç kıymeti olmazdı. Dünyânın zulmetini, sıkıntısını, hâdiseler, acı olaylar gidermekdedir. Derdlerin, elemelerin acılıkları, bir hastalığı iyi edecek, fâideli ilâcın acılığı gibidir. Bu fakîr, anlıyorum ki, bozuk niyyetle, gösteriş için, menfe'a için yapılan, ba'zı ziyâfetlerde, yemeğe kusûr bulmak veyâ başka sûretle, yapılan eziyyet ile, ziyâfet verenin kalbinin kırılması, yemekdeki zulmeti, niyyetin bozukluğu ile hâsıl olan günâhı gidermekde, kabûl olmasına sebep olmaktadır. Eğer müsâfirlerin şikâyeti, hakâreti olmasaydı ve ziyâfet sâhibinin kalbi kırılmasaydı, yemek karanlık ve günâh olacak, kabûl edilmeyecekti. Kalbin kırılması, kabûle sebep oldu. O hâlde, hep cism ve cesedimizin râhatını ve tadını düşünen ve hep bunun peşinde koşan bizler, çok zor durumda bulunuyoruz: Allahü teâlâ, Vezzâriyât sûresinde (**İnsanları ve cinni, yalnız ibâdet etmeleri için yaratdım**) buyuruyor. İbâdet de, kalbin kırıklığı, kendini aşağı bilmesidir. İnsanın yaratılması, kendini hakîr bilmesi, aşağı görmesi içindir. Bu dünyâ, müslimânların âhîretlerine, Cennetdeki ni'metlere göre, bir zindân gibidir. Müslimânların, bu zindânda zevk ve safâ aramaları, akla uygun olmaz. O hâlde, dünyâda eziyyet, sıkıntı çekmeğe alışmak lâzımdır. Burada mihnetlere katlanmaktan başka çâre yoktur. Allahü teâlâ, mubârek ceddiniz hurmetine «aleyhi ve alâ âlihi minessalevâti etemmühâ ve minnettehıyyâti eymenühâ», biz za'îf kullarına bu yolda yürüyebilmek nasîb eylesin. Âmîn.

[**(Reşehât)** da, Ubeydullah-ı Ahrâr hazretleri buyuruyor ki, (İnsanlar ibâdet yapmak için yaratıldı. İbâdetin hulâsası, özü de, kalbin her zaman Allahü teâlâ'dan âgâh olmasıdır)].

ALTMİŞBEŞİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, Hân-ı a'zama yazılmıştır. Müslimânlığın bugünkü hâline ve müslimânların çektiği sıkıntılara teessüf etmektedir:

Allahü teâlâ kuvvetinizi artdırsın. Onun şerî'atini yükseltmek için, din düşmanları ile olan mücâdelelerinizde yardımımız olsun. Muhibir-i sâdık «aleyhi ve alâ âlihi minessalevâti efdalühâ ve minettestîmâti ekmelühâ» buyurdu ki: **(İslâmiyyet garîb, kimsesiz olarak başladı. Son zamanlarda, başladığı gibi, garîb olarak, geri döner. Garîb olan müslimânlara müjdeler olsun!).** Bundan önceki hükûmet zamanında [Ekber şâh zamanında] müslimânlar, o kadar garîb olmuştu ki, kâfirler, açıkça müslimânlığa kötülüyor, müslimânlarla alay ediyorlardı. Dinsizliklerini, ahlâksızlıklarını, sıkılmadan açıklıyordu. Çarşıda, pazarda kâfirleri ve dinsizliği övüyorlardı. Müslimânların, Allahü teâlânın emrlerinden birçoklarını yapmaması, [söylemesi ve yazması] yasak edilmişti. İbâdet edenler, şerî'ate uyanlar ayblanıyor ve kötüleniyordu. Fârisî beyt tercemesi :

**Perî yanaklarını saklamış, şeytân nâz ediyor,
şasırdım kaldım, hayretten aklım gidiyor.**

Sübhânallah! Yâ Rabbî, sana hamd ederim! (Şerî'at kılınca altında) buyuruldu. Yüksek şerî'atin parlaklığı, hükûmet, reislerine bağlı kılındı. Hâlbuki, iş tersine dönmüş, devlet, hükûmet, şerî'ati yıkmağa uğraşıyordu. Bu hâle yazıklar olsun, teessüfler olsun, pişmânlıklar olsun! Sizin mübârek varlığınızı, cenâb-ı Hakkın büyük ni'meti biliyoruz. Din düşmanlarının hücûmları karşısında, perîşan olan mü'minleri kanadı altında koruyacak, sizden başka bir kahramân bilmiyoruz. Allahü teâlâ sevgili Peygamberi ve onun Ehl-i beyti «aleyhi ve aleyhimüssalevâtü vetteslîmât vettehîyyât velberekât» hurmetine, kuvvetinizi artdırsın! Yardımımız olsun! Hadîs-i şerîfde buyuruldu ki: **(Bir kimseye deli denmedikçe, onun îmânı temâm olamaz!).** Bu zamanda, islâm sevgisinin, islâm gayretinin alâmeti olan, bu cünûn [delilik], sizin temiz rûhunuzda görülmektedir. Bu ni'meti veren, Allahü teâlâ'ya hamd olsun! Bugün, öyle bir gündür ki, az bir hareket, [bir söz, bir yazı] hemen kâbûl olunup pekçok sevâb verilir. Eshâb-ı Kehfin, bu kadar kıymet ve şöhret kazanmasının sebebi, yalnız hicret etmeleri idi. Düşman saldırdığı zaman, süvârielerin az bir hareketi, çok kıymetli olur. Sulh zamanında, pek ince, güç ta'lîmleri, bu kıymeti alamaz. Bugün sizin, söz ile yaptığınız cihâd, cihâd-ı ekberdir. Size nasîb olan bu ni'metin kıymetini biliniz. Var kuvvetiniz ile, din düşmanlarını rezîl edip, [şerî'atin emrlerinin yapılmasına, harâmların çirkinliğinin zararlarının anlaşılmasına], hakkı söylemeğe çalışınız! Bu

söz ile [ve kalem ile] olan cihâdı, [top ile], kılınc ile olan cihâddan dahâ kârlı biliniz! Bizim gibi eli yazmaz, dili söylemez zevallılar, bu ni'metden mahrûmuz. Arabî beyt tercemesi :

**Ni'mete kavuşanlara, ni'metler âfiyet olsun,
zevalî âşık da, birkaç damla ile doysun!**

Fârisî beyt tercemesi:

**Aranan hazînenin yolunu gösterdim sana,
belki sen yetişirsin, biz varamadıksa da!**

Hâce-i Ahrâr [Ubeydullah-i Taşkendi] «kuddise sirruh» buyurdu ki, (Eğer şeyhlik yapsaydım, hiçbir şeyh, bir yerde, bir mürid bulamazdı. Fakat, bana başka vazîfe verildi. O vazife de, şerî'ati yaymak ve islâmiyyeti kuvvetlendirmektir). Bunun için, sultânlara, [devlet reislerine, meb'ûslara] gidip nasîhat verirdi. Te'sîrli sözleri ile, hepsini doğru yola getirirdi. Onlar vâsıtası ile, şerî'ati yayardı. Allahü teâlâ, büyüklerimize olan sevginiz ve saygınız hurmetine sözlerinize te'sîr ihsân etmiş, dîne olan bağlılığınızı, arkadaşlarınıza heybetli olarak göstermiştir. O hâlde, hiç olmazsa, müslimânlar arasına yayılmış, âdet hâline gelmiş olan kâfirlerin âdetlerinin [bayramları, Noel geceleri, dansları, baloları, erkek - kadın bir arada oturmaları] müslimânlar arasından kaldırılması için çalışmanızı, müslimân evlâdlarını kâfirlere mahsûs olan, bu gibi çirkin şeylerden korumanızı istirhâm ederim. Allahü teâlâ, bizim tarafımızdan ve bütün müslimânlar tarafından size bol bol mükâfat versin! Bundan önceki hükûmet zamanında, islâmiyyete karşı, açıkça düşmanlık vardı. Şimdi, böyle düşmanlık, öyle kin ve inâd görülüyor. Ba'zı kusûrlar varsa da, inâd ile değil, bilinmediği içindir. Bugün müslimanlar da, kâfirler gibi serbest konuşabilmekte, onlardaki hürriyyete kavuşmaktadır. Kâfirlerin kazanmaması, eski kin ve düşmanlığın başımıza gelmemesi, müslimânların zulm ve işkenceye düşmemesi için, düâ edelim ve uyanalım. Din düşmanlarına fırsat vermiyelim. Fârisî mısra' tercemesi :

İmânıma saldırdıklarından, söğüd yaprağı gibi titriyorum!

Allahü teâlâ, bizi ve sizi, Peygamberlerin efendisinin «aleyhi ve alâlihissalevât» yolundan ayırmasın! Fakîr, ânî bir yolculukla, buraya geldim. Size haber vermeden, birkaç hâtıra yazıp bırakmadan ve kalbimdeki, size karşı olan sevgiyi bildirmeden, ayrılmak istemedim. Peygamberimiz «aleyhisselâtü vesselâm» buyurdu ki: (Bir kimse, din kardeşini seviyorsa, sevdiğini ona bildirsin!). Size ve doğru yolda bulunanların hepsine selâm olsun!

ALTMİŞALTINCI MEKTÜB

Bu mektûb, yine Hân-ı a'zama yazılmıştır. Bu yolu medh etmekte ve Eshâb-ı kirâmın büyüklüğünü bildirmektedir :

Allahü teâlâyâ hamd olsun! Onun seçtiği, sevdiği kimselere selâm olsun! Büyüklerimiz yolunda, nihâyet, başda yerleştirilmiştir. Hâce-i Nakşibend [Behâeddîn-i Buhârî] buyurdu ki: (Nihâyeti, bilâyetde yerleştirdik). Bu yol, tâm Eshâb-ı kirâmın «aleyhimürrıdvân» yoludur. Çünkü, o büyükler, o Serverin «aleyhisselâm» sohbetinde, dâim târîhi günde, öyle şeylere kavuştu ki, sonra gelen en büyük Evliyâ, en nihâyetde, ancak, bundan bir parçaya kavuşabilmiştir. İşte bunun içindir ki, Vahşî, hazret-i Hamzayı «radiyallahü anhümâ» şehîd etmiş iken, müslimân olunca, bir kerrecik, Seyyid-il-evvelin vel-âhirinin «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm» sohbeti ile şereflediği için, Tâbi'nin en üstünü olan, Veysel Karâniden dahâ yukarı oldu. Hayr-ül-beşerin «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm» sohbetinin başlangıcında Vahşîye «radiyallahü anh» nasîb olanlara, Veysel-Karânî, o kadar yüksek olduğu hâlde, en nihâyetde bile kavuşamadı. Demek ki, zamanların, asırların en iyisi, Eshâb-ı kirâmın «aleyhimürrıdvân» asrıdır. Sonra gelenler, (sonra) kelimesinden dolayı, çok geride kaldı. Dereceleri de hep sona kaldı, Abdül-lah ibni Mubârekden birisi sordu ki, (Mu'âviye mi dahâ yüksektir, Ömer bin Abdül'azîz mi?). Cevâbında buyurdu ki (Resûlullahın «sallallahü aleyhi ve sellem» yanında giderken hazret-i Mu'âviyenin «radiyallahü anh» bindiği atın burnuna giren toz, Ömer bin Abdül'azîzden, birkaç kere dahâ hayrlıdır).

İşte büyüklerimiz yolunda, (Silsiletüzzeheb)dir. Bu yolun, başka yollardan üstünlüğü, Eshâb-ı kirâm «aleyhimürrıdvân» zamanının, sonraki zamanlardan üstünlüğü gibidir. Bu yolun büyükleri, öyle kimselerdir ki, Allahü teâlâ, bunlara fadl ve merhameti ile, dahâ başlangıçta, nihâyetin tadını tattırmıştır. Bunların derecelerini, başkaları anıyamaz. Bunların vardığı makâmlar, başkalarının vardıkları makâmların çok üstündür. Fârisî mısra' tercemesi:

Gül bağçemi gör de, behârımı anla!

Fârisî mısra' tercemesi :

Senenin bereketi, behârından belli olur.

Bu ni'met, çok büyüktür. Allahü teâlâ, bunu ancak dilediğine nasîb eder. Onun ni'metleri pek çoktur. Hâce Nakşibend buyurdu ki: (Biz, cenâb-ı Hakkın fadlına, ihsânına kavuştuk). Allahü teâlâ, bizi ve sizi, bu büyükleri sevmekle şerefledirsin ve yollarında bulundursun! Âmîn.

ALTMİŞYEDİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, Hân-ı Hânâna yazılmışdır. Bir muhtâcın gönderildiği bildirilmektedir :

Allahü teâlâ bizi ve sizleri Peygamberlerin efendisinin «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmât» yolunda bulundursun. Zâhirimizi ve bâtınımızı bu yoldan ayırmasın. Bu düâmıza âmîn diyenlere rahmet eylesin! Çok mühim olan iki şey, elimde olmıyarak, bu yazımla başınızı ağrıtmaya beni sürükledi. Birincisi, incindiğimizi zannetmeyiniz. Belki sevgimiz ve ihlâsımız artmaktadır. İkincisi fazîlet ve salâh sâhibi olan bir muhtâcın ihtiyâcını bildirmektir. Kendisi ma'rîfet ve şühûd zînetleri ile süslüdür. Nesebi kerîm, hasebi şerîfdir. Muhterem efendim! Doğru sözü bildirmek biraz acı olur Çoklarına çok acı gelir. Az kimseye de az acı gelir. Bu acılığı bal gibi tatlı olarak alabilecek ve dahâ varmı diyecek mes'ûd bir kimse lâzımdır.

Hâllerin değişik olması, mahlûkların sıfatıdır, özelliğidir. Temkine ya'nî hâllerin değişmemesine kavuşanlar da, az da olsa değişiklikten kurtulamaz. Zevallı mahlûk, çok olur ki, celâl sıfatlarının saltanatı altında kıvrılır. Başka zaman da, cemâl sıfatlarının esîri olur. Bir zaman (Kabz) ya'nî sıkıntı olan yerdedir. Başka zaman (Bast), genişlik meydanındadır. Her zamanın hükmleri birbirine benzemez. Dün öyle idi. Bugün böyledir. Hadîs-i şerifde (Mü'minin kalbi, Allahü tealânın parmaklarından iki parmak arasındadır. [Ya'nî Onun kudreti altındadır]. Kalbi, istediği gibi değişdir) buyuruldu. Vesselâm.

ALTMİŞSEKİZİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb yine Hân-ı Hânâna yazılmışdır. Tevâzu' zenginlere, nazlanma da fakirlere yakışır demektedir :

Allahü teâlânın yaptığında hayr vardır.

Fârisî beyt tercemesi :

Bildirilmesi lâzım olanı söyledim sana,

Yâ fâidelenirsin, yâ da çarpar kulağına.

Tevâzu, gınâ sâhiblerine yakışır, istignâ ise fakirlere yaraşır. Çünkü, herşeyin ilâcı, zıddı iledir. Üç mektûbunuzdan da yalnız istignâ, nazlı-

lık anlaşılmalıdır. Tevâzu' ya'nî alçak gönüllülük yapmak istediğinizi biliyoruz. Fekat, meselâ son mektûbunuzda (Allahü teâlâyâ hamd ettikten ve Resûlüne salâtdan sonra ma'lûm olsun ki...) diyorsunuz. Bu sözü nereye ve kime karşı yazdığınızı iyi anlamalısınız. Evet, fakirlere çok hizmet etdiniz. Fekat hizmetin edeblerini gözetmek de lâzımdır. Ancak, fâidesine böyle kavuşulabilir. Böyle olmazsa boşuna uğraşmış olur. Evet onun «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslimâtü ettemmühâ ve ekmelühâ - ümmetinin sâlihleri tekellüf, gösteriş yapmaktan uzaktır. Fekat tekebbür edenlere karşı tekebbür yapmak, sadaka vermek gibi sevâbdır. Bir kimse, Hâce Nakşibend «kaddesallahü teâlâ sirre» nazırları için, kibr-lidir dedi. Bunu işitince (Benim kibrililiğim, Onun «celle celâlih» büyüklüğündendir,) buyurdu. Bu yolun yolcularını aşağı ve geride bırakan budur. Hadis-i şerîfde (Saçı sakalı karışmış çok kimseler vardır ki, hangi kapıya gitseler kovulurlar. Allaha yemin etseler, istedikleri şeyi ihsân eder) buyurdu. Fârisî beyt tercemesi :

**Az söyledim, dikkat etdim kalbini kırmamağa,
Bilirim üzülürsün, yoksa sözüm çokdur sana.**

Size bağlı olanların, sizi sevenlerin, herşeyin doğrusunu düşünmeleri ve size doğru söylemeleri lâzımdır. Her toplantıda sizin iyiliğinizi ve başarınızı özlemeleri, kendi çıkarlarını düşünmemeleri gerekir. Böyle yapılmazsa hıyânet olur. Yalnız size birkaç fâide sağlamak için bu sefere başlamışdık. Fekat sevenleriniz ve hizmetçileriniz kavuşmamıza sed çektiler. Kusûru bizden bilmeyiniz. Bu sözler, her ne kadar acı görünüyor işe de sağol, yaşa diyenleriniz çokdur. Onlar size yetişir. Fakîrlerle görüşmek, kendi ayblarını, kusûrlarını anlamak içindir ve gizli kötülüklerini meydâna çıkarmak içindir. Şunu da bildirerim ki, bu sözlerimiz sizi incitmek için değildir. Size iyilik yapmak içindir. Kalbinizi yakmak, nasihat yapmak için olduğunu iyi biliniz! Hâce Muhammed Sıddîk birgün önce gelmiş olsaydı, elbette yanınıza gelirdim. Fekat Serhend yakınlarında kendisiyle karşılaştık. Özrümüzü kabûl buyurunuz. Hayr yalnız Allahü teâlânın yapığındadır.

ALTMİŞDOKUZUNCU MEKTÛB

Bu mektûb yine Hân-ı Hânâna yazılmışdır. İnsanı dünyâda ve âhiretde yükseltecek olan tevâzu'un ne olduğu ve kurtuluşun ancak Ehl-i sünnete uymakla olduğu bildirilmektedir :

Her hamd Allahü teâlâyâ mahsûsdur. Allahü teâlânın Resûlüne salât ve selâm olsun! Kardeşimiz Mevlânâ Muhammed Sıddık ile gönderilen okşayıcı, kıymetli mektûbunuz geldi. Lutf buyurmuşsunuz. Allahü teâlâ size hayırlı karşılıklar versin! Mektûbunuzda, fakîrlerin edeblerini gözetmişsiniz ve alçak gönüllülük göstermişsiniz. (Allah için tevâzu' edeni, Allahü teâlâ yükseltir) hadîs-i şerîfine göre bu aşağı davranışınız, dünyâda ve âhirette yükselmenize sebeb olacağını umarım. Belki de sebeb olmuştur. Size müjdeler olsun!

Inâbet ve rücû' ya'nî bir mürşide bağlanmak kelimelerini yazıyorsunuz. Dervişlerden birinin elinde inâbet yaptığınızı tesavvur buyurunuz. Bunun iyi neticelerini ve meyvalarını bekleyiniz! Fekat, bu inâbetin haklarını, şartlarını elden geldiği kadar gözetmelidir. Vasıyyetlerden, nasihatlardan hangi birini yazayım?. İmlerden, ma'rifetlerden hangisini bildireyim? Çünkü, müctehid olan derin âlimler ve doğru yolda olan tesavvufcular «şekkerallahü teâlâ sa'yehüm» söylemedik bir şey bırakmadılar. Sermâyesi az olan bu fakîrin mektûblarından birkaçını, sevdiklerimiz size götürmüşlerdir. Onları gözden geçiriniz. Sözüün özü şudur ki, kurtuluş yolu ancak Ehl-i sünnet vel-cemâ'ate uymaktır. Allahü teâlâ onların sözlerine, işlerine îmân ve ibâdetlerdeki bildirdiklerine uyanları çoğaltsın! Çünkü, Cehennemden kurtulacağı müjdelenmiş olan bir fırka, bunlardır. Bunlardan başka olan fırkalar, helâk olacak, felâkete sürüklenecektir. Bugün bir kimse, böyle olduğunu bilse de, bilmese de, yarın herkes anlayacaktır. Fekat, o zaman fâidesi olmayacaktır. Ya Rabbî! Ölüm bizi uyandırmadan önce sen bizi uyandır!

Seyyid İbrâhîm çok eskiden beri yüksek kapınıza bâğlı olanlardan-
dır. Düâcularınız arasında bulunmaktadır. Kereminizden, ihsânınızdan beklenilir ki, ihtiyârlık ve ihtiyâc zamanını çoluk çocuğu ile üzüntüsüz geçirmesi ve son nefesinizde selâmete kavuşmanıza düâyâ bol zaman bulması için kendisine sığınmak olasınız. Vesselâm.

70

YETMİŞİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, yine Hân-ı Hânâna yazılmıştır. İnsanın âlem-i halkı ve âlem-i emri kendinde toplaması, hem Hakdan uzaklaşmasına, hem de Hakka yaklaşmasına sebeb olduğunu bildirmektedir :

Allahü teâlâ, sizi Muhammed Mustafânın «sallallahü aleyhi ve sellem» şerî'atinin gösterdiği doğru yolda bulundursun! Bu düâyâ âmin diyenlere merhamet eylesin! Âlem-i emrin ve âlem-i halkın insanda toplanması, onun Hakka yaklaşmasına kıymetli ve üstün olmasına sebeb oldu.

— 122 —

İnsanın Hakdan uzaklaşmasına, doğru yoldan sapmasına ve, Ondan câhil kalmasına sebep olan da, yine bu topluluğudur. Bu topluluktan dolayı insanın aynası, tâm olup, Hakka yaklaşımıştır. Allahü teâlânın isimlerinin ve sıfatlarının, hattâ Zât-i ilâhînin kendinde görünmesine müste'id olmuştur. Hadîs-i kudside (Göke ve yere sığınan. Fekat, mü'min kulunun kalbine sığarım) buyurması, buna işâretidir. İnsanın, âlemdaki zerrelere, her zerreye muhtâc olması, onun Hakdan uzaklaşmasına sebep olmuştur. Çünkü, insanın herşeye, her zerreye ihtiyacı vardır. Bekara sûresi, yirmisekizinci âyet-i kerîmesi (Yerde olan herşeyi, sizin ihtiyacınızı karşılamak için yarattım) bunu bildiriyor. İnsan, bu ihtiyacından dolayı herşeye gönül vermektedir. Bu yüzden, Hakdan uzaklaşmaktan, doğru yoldan ayrılmaktadır. Fârisî iki beyt tercemesi :

**Mahlûkların en üstünü insandır,
o makâmdan, mahrûm kalan da odur.
Bu yoldan eğer, geri dönmezse,
ondan dahâ mahrûm olmaz kimse.**

Görülüyor ki, varlıkların en üstünü insandır. Mahlûkların en aşağısı, en kötüsü de, yine odur. Çünkü, âlemlerin Rabbinin sevgilisi olan Muhammed Mustafâ «sallallahü aleyhi ve sellem» insan olduğu gibi, âlemlerin Rabbinin düşmanı olan Ebû Cehl bin Hişâm da insandandır. O hâlde kalb, herşeyi sevmekten kurtulmadıkça, herşeyden münezzehtir [ayrı] olan, bir varlığın sevgisine kavuşamaz. Bu ise, en büyük harâblık, aşağılıktır. Birşeyin hepsi ele geçmezse, hepsi de elden kaçırılmamalıdır, formülüne göre, birkaç günlük ömrü, şerî'atin sâhibine «aleyhissalâtü vesselâm» uyararak geçirmelidir. Çünkü, âhiretin azâbından kurtulup, sonsuz nimetlere kavuşmak, ancak ona uymakla olur. Bunun için de, altın, gümüş eşyâsı ve kâğıd parası ve ticâret eşyâsı ve çayırda otlayan hayvanları olanın, şerî'ate uygun olarak zekât vermesi, böylece mala ve hayvanlara bağlı olmadığını göstermesi lâzımdır. Yirken, içerken, güzel elbise giyerken, keyfini, zevkini düşünmeyip, ibâdetleri yapmak için kuvvetlenmeği ve (Nemâz kılarken süslü, temiz örtünüz!) âyet-i kerîmesine uymağı niyyet etmelidir. Bunlara, başka niyyetleri karıştırmamalıdır. Böyle niyyet yapılmazsa, yapmak için, kendini zorlamalıdır. Ağlıyamazsan, kendini ağlat, sözü meşhûrdur. Böyle niyyet edebilmek için, durmadan Allahü teâlâyâ düâ etmeli, yalvarmalıdır. Fârisî beyt tercemesi :

**Umarım, kabûl ede, göz yaşımı,
O ki, inci yapar, su damlasını.**

Bunun gibi, her işi, dinini seven ve kayıran, doğru âlimlerin, yazılarına uygun yapmalı, şerî'atin izin verdiği (Ruhsat) lardan kaçınıp, şerî'atin üstün gördüğü (Azîmet) lere sarılan bu âlimlere uymağı, sonsuz

azâbdan kurtulmağa vesîle bilmelidir. Allahü teâlâ, Nisâ sûresi, yûzkırk-altıncı âyetinde (İmân eder ve ni'metlere şükr ederseniz, Allahü teâlâ, size azâb etmez!) buyurdu.

71

YETMİŞBİRİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, Hân-ı Hânânın oğlu Mirzâ Dârâb için yazılmış olup, Allahü teâlâyâ şükr etmek, şerî'ate uymakla olduğunu bildirmektedir:

Allahü teâlâ, kuvvetinizi artdırsın ve yardımcınız olsun! İyilik edene teşekkür lâzım olduğunu akl da, şerî'at de göstermektedir. Şükrün derecesi, gelen ni'metlerin mikdârına bağlıdır. Ni'met, ne kadar çok ise, şükr etmek lüzûmu da çok olur. Görülüyor ki, zenginlerin, zenginlik derecesine göre, fakîrlerden dahâ çok şükr etmesi lâzımdır. Bunun içindir ki, bu ümmetin fakîrleri, zenginlerinden beşyüz sene önce Cennete girecektir.

Allahü teâlâyâ şükr etmek için, önce, Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdiğine uygun bir i'tikâd edinmek lâzımdır. Çünkü, Cehennemden kurtulan, yalnız bu fırkadır. İ'tikâdı düzelttikden sonra, şerî'ate uygun hareket etmelidir. Şerî'ati de, bu fırkanın müctehidlerinin kitâblarından öğrenmelidir. [Dinden haberi olmıyan, reformcu müftiden, câhil hâfızdan, dinsizlerin, gençleri aldatmak için gazetelerdeki, dîni medh eden, aldatıcı yazılarından öğrenmemelidir]. Bundan sonra, Ehl-i sünnetden olan, tesavvuf büyüklerinin gösterdiği yolda tasfiye ve tezkiyeye sıra gelir. Şükrün bu üçüncü kısmı, şart değilse de, fâidesi pek büyüktür. Fekat, iki önceki kısım, şarttır. Çünkü, islâmiyyetin aslı, temeli bu ikisidir. İslâmiyyetin kemâli, olgunlaşması ise, üçüncü kısım ile olur. Bu üç kısım, ya'nî Ehl-i sünnet i'tikâdı ve şerî'atin emri ve tesavvuf büyüklerinin yolu dışında kalan herşey, sıkıntılı riyâzetler ve şiddetli mücâhedeler olsa dahî, hep günâhdır ve itâ'atsizlikdir ve şükr etmemektir. Hind Berehmenleri ve eski Yunan felesofları, çok riyâzet ve mücâhede yaptı. Fekat, Peygamberlere «aleyhimüsselâm» uymadıkları için, Allahü teâlâyâ şükr değil, günâh oldu. Hiçbiri kabûl edilmedi. Kıyâmetde Cenehemden kurtulamıyacaklardır. O hâlde, seyyidimizin, efendimizin, kurtarıcımızın ve günâhlarımızın afvı için şefâ'atcimizin, kalblerimizi, rûhlarımızı, tedâvî eden mütehasısımızın, ya'nî Muhammed Resûlullah «sallallahü teâlâ aleyhi ve alâ âlihi ve sellem» efendimizin yoluna ve onun dört halîfesinin yoluna yapışınız! Onun dört halîfesi «ridvânullahi teâlâ aleyhim ecma'in» hidâyete ulaştırıcı, se'âdete erdiricidir. Allahü teâlâ, bu yolda gidenlerden râzı olur.

[Allah, senden râzı olsun demek, bu hâl ile râzı olsun demek değildir. Allahü teâlâ, senin ahlâkını, işlerini islâh edip, seni, râzı olduğu hâlde soksun demektir].

72

YETMİŞİKİNCİ MEKTÜB

Bu mektûb, hâce Cihâna yazılmış olup, âhireti isteyenin dünyâyâ düşkün olmaması lâzımdır. Dünyâyı terk etmek nasıl olacağını bildirmektedir:

Allahü teâlâ, selâmet ve âfiyet versin! Din ile dünyâyı birlikte kazanmak, imkânsızdır. Ahireti kazanmak isteyen, dünyâdan vaz geçmesi lâzımdır. Bu zamanda, dünyâyı temâmen terk etmek, kolay değildir. Hiç olmazsa, hükmen terk etmek, ya'nî terk etmiş sayılmak lâzımdır. Bu da, her işde, şerî'ate uymak demektir. Yiyecekde, içecekde, giyecekde ve ev kurmakta şerî'ate uymak lâzımdır. Şerî'atin emrlerini aşmamak lâzımdır. Altın ve gümüşün ve ticâret eşyâsının ve kırdâ, çayırda otlayan dört ayaklı hayvanların zekâtını vermek farzdır. Bunların zekâtını elbette vermelidir.

Şerî'ate uymakla zînetlenen bir kimse, dünyânın zararından kurtulmuş olur ve âhireti kazanır. Dünyâyı, böyle hükmen de terk edemiyen kimse, münâfık demektir. İmânlı olduğunu söylemesi, âhiretde kendisini kurtaramaz. Yalnız dünyâda, malını ve cânını korur. Fârisî beyt tercemesi:

**Söyledim sana, işin özünü,
ister sıkıl, ister dinle sözümü.**

Dünyânın bu kadar gösterişli hâli, hademesi, hizmetçileri tatlı yemekleri, çeşidli şerbetleri, süslü, câzibeli elbiseleri ve nice zevkleri karşısında, hangi, baba yiğit, hangi bahtiyar kimse, bu doğru söze kulak verip dinler? Fârisî beyt tercemesi :

**İncilerin ağırlığı sağır etmiş kulağını,
duymaz olmuş, ne yapayım, ağlamamı, sızlamamı.**

[Dünyâ, ednâ kelimesinin müennesidir. Ya'nî, ism-i tafdüldür. Masdarı, dünüv veyâ denâetdir. Birinci masdardan gelince, çok yakîn demektir. (Biz en yakîn olan gökü, چراğlarla süsledik) âyet-i kerîmesindeki dünyâ kelimesi böyledir. Ba'zı yerde de, ikinci ma'na ile kullanılmışdır. Meselâ (Denî, alçak şeyler mel'ündür) hadîs-i şerîfinde böyledir. Ya'nî (Dünyâ mel'ündür) demektir. Alçak şeyler, cenâb-ı Hakkın, nehy-i iktizâî ve nehy-i gayr-i iktizâîsidir. Ya'nî, harâm ile mekrûhlardır. Şu halde, Kur'-

ân-ı kerimde, zem edilen, kötü denilen dünyâ, harâmlar ve mekrûhlardır. Mal kötülenmemiştir. Çünkü, çenâb-ı Hak, mala hayr adını vermektedir. Bu sözümüzü isbât eden vesîka, varlığın ve insanlığın ikincisi olan, İbrâhîm halîl-ür-rahmânın malıdır. Yalnız yarım milyonu sığır olmak üzere, davarları, ova ve vâdileri dolduruyordu].

Allahü teâlâ, bizi ve sizi, Muhammed aleyhisselâmın şerî'atine uymakla şereflendirsin!

Şeyh meyân Zekerîyyâ eski defterdardır. Âlim ve fazîletli bir insandır. Bir zemandan beri habsdedir. İhtiyârlık, geçim darlığı ve habsde uzun zaman kalması yüzünden muhtâc ve acınacak hâdedir. Fakiri bulunduğu birliğe çağırıp, kurtulmasını istiyor. Mesâfe uzak olduğu için gelemedim. Kardeşimiz Hâce Muhammed Sâdık, huzûrunuza geldiğinden, bir kaç sözle başınızı ağrıtdım. İnşaallah o zevâllı yüksek teveccüh ve kereminizden umulana kavuşur. Çünkü, âlimdir ve yaşıdır. Vesselâm evvelen ve âhîren.

73

YETMİŞÜÇÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, kılınc hânın oğlu Kılıcullah'a yazılmış olup, kaçınması ve yapılması lâzım gelen şeyleri bildirmektedir:

Allahü teâlâ, Muhammed Mustafânın «aleyhissalâtü vesselâm» parlak olan şerî'ati yolunda yürümekle şereflendirsin! Yavrum! Bu dünyâ, imtihân yeridir. Dünyânın görünüşü, yalancı yıldızlarla süslüdür. Kötü kadına benzer. Yüzünü saçlar, kaşlar, ben ile boyamışlardır. Görünüşü tatlıdır. Tâze, güzel, körpe sanılır. Fekat aslında, güzel koku sürülmüş bir ölü gibidir. Sanki bir leşdir ve böcekler, akrepler dolu bir çöplüktür. Su gibi görünen bir serâbdır. Zehrlenmiş şeker gibidir. Aslı harâbdır. elde kalmaz. Kendini sevenlere, arkasına takılanlara, hiç acımayıp, en kötü şeyleri yapar. Ona tutulan aklsızdır, büyülenmiştir. Âşıkları delidir, aldattılmışdır. Onun görünüşüne aldanan, sonsuz felâkete düşer. Tadına, güzelliğine bakan nihâyetsiz pişmânlık çeker. Server-i kâinât, hâbîb-i Rab-bil'âlemîn «aleyhi ve alâ âlihissalevât vettehıyyât» buyurdu ki (Dünyâ ile âhîret birbirinin zıddıdır, birbirine uymaz. Birini râzı edersen, öteki gücenir). Demek ki, bir kimse, dünyâyı râzı ederse, âhîret ondan gücenir. Ya'nî, âhîretde, eline bir şey geçmez. Allahü teâlâ, bizi ve sizi, dünyâyı düşkün olmaktan ve dünyâyı ele geçirmek için, insanlık vazîfelerini çiğneyenleri sevmekten, muhâfaza eylesin!

Yavrum! Bu, pek kötü olduğunu anladığın dünyâ, nedir biliyor musun? Dünyâ, seni, Allahü teâlâdan uzaklaştıran şeyler demektir. Kadın,

çocuk, mal, rütbe, mevki' düşüncesi, Allahü teâlâyı unutturacak kadar ileriye giderse, dünyâ olur. Çalgılar, oyunlar, fâidesiz, boş şeylerle vakt geçirmek, [kumarlar, kötü arkadaş, kötü filmler, mecmû'a ve romanlar], hep bunun için, dünyâ demektir. Ahirete fâidesi olmayan ilimler, dersler de, hep dünyâdır. Hesâb, hendese ya'nî matematik, astronomi, mantık, eğer şerî'atin gösterdiği yerlerde kullanılmazsa [ya'nî kâfirlerle mücâdele ve onlardan üstün olmak için ve insanlara hizmet etmek için kullanılmazsa] bunlarla uğraşmak, boşuna vakt öldürmek olur ve dünyâ olur. Bu bilgileri bütün derinliği ile, ince kleri ile okumak, yalnız başına işe yarasaydı, eski Yunan felsefecileri [ve son zamanlardaki Avrupalı ve Amerikanın fen adamları, mütehassısları] se'âdet yolunu bulur, ebedi azâblardan kurtulurlardı.

[Liselerde, üniversitelerde okunan ulûm-i akliyye, ya'nî tecribî ilimler, yabancı diller, islâmiyyete ve mahlûklara hizmet etmek niyyeti ile öğrenilirse ve bu yolda kullanılırsa, fâideli olur. Bunlara çalışmak lâzım olur ve sevâb olur. Bunun içindir ki, ecdâdımız, Şam, Bağdad, Semerkand ve Endülüs müslimânları her dürlü fen, fikr, güzel san'atda pek ileri gitmiş, dünyâ birinciliğini ellerinde tutmuşlardı. Avrupalının ilm ve fen adamları, asrlar boyunca, islâm fakültelerine gelip ihtisâs kazanırlar ve bununla öğünürlerdi. Müslimânların o parlak medeniyyetlerinin eserleri, bugün meydandadır ve dünyâ münevverlerini hayrân bırakmaktadır.

Bugün liselerde üniversitelerde okutulan ve insanın bütün gençlik hayâtına mal olan bilgiler, şerî'atin gösterdiği gibi kullanılırsa, fâideli olur ve dünyâ ve âhiretin kazanılmasına sebep olur.

Medeniyyet demek, yalnız ilm ve fen demek değildir. İlm ve fen, medeniyyet için, ancak bir âlet, bir vâsıtaadır. İlmde, fende çok ileri olan milletlere, fen vâsıtalarını ne yolda kullandıklarını incelemeyen, medenî demek büyük gafletdir. Pek yanlışdır. Fabrikaların, motorlu vâsıtaların, gemi, tayyâre, atom cihâzlarının çok olması, gözleri kamaşdıran yeni buluşların artması, medeniyyeti göstermez. Bunları medeniyyet sanmak, her silâhlıyı gâzi, mücâhid sanmağa benzer. Evet, mücâhid olmak için en yeni harb vâsıtalarına mâlik olmak lâzımdır. Fekat, bunlara mâlik olan, eşkiyâlık da yapabilir.

Medeniyyet, ta'mîr-i bilâd ve terfîh-i ibâddır. Ya'nî, beldeleri, memleketleri i'mâr etmek ve bütün insanları rûh, düşünce ve beden bakımlarından râhat yaşatmaktır. Bu iki gâyeye vâsıl olmak, ancak ve yalnız şerî'ate uymakla olur. Şerî'atden, islâmiyyetden ayrıldıkça medeniyyet gelir. İşte, liselerde, üniversitelerde öğrenilen bilgiler, bütün fen vâsıtaları, fabrikalar, ağır sanâyi', memleketleri, i'mâr için, insanları râhat ettirmek için kullanılırsa, fâideli olur, sevâb olur. Memleketleri tahrîb, insanların hürriyyetini almak, köle yapmak için kullanılırsa, fâidesiz olur, günâh olur. Bunların fâideli olması, medeniyyete hizmet etmesi ancak ve

yalnız, şerî'ate uygun kullanmakla olur. Avrupa, Amerika, asrlardan beri, islâm ahlâkını, islâm hukûkunu inceliyor. Şerî'atin emrlerini alıp kendilerine mal ediyor. Onların bugünkü ilerlemesi, kanûnlarda bile yer verdikleri, islâmî kıymetler, şer'î esâslar sâyesinde olduğu açıkça görülmektedir. Demek ki, bir milleti, bir gemiye benzetirsek, şerî'at, ya'nî, Allahü teâlânın emrleri, bu geminin güverte ve kaptan teşkilâtıdır. Bütün ilmler, fen bilgileri, endüstri kolları, ağır sanâyi' de bu geminin, çarkçı, makinist kısmı demektir. Gemide kaptan da, makinist de lâzımdır. Biri bulunmazsa, gemi işe yaramaz, helâk olur.

O hâlde, dedelerimizin dünyâ çapındaki başarılarını, üstünlüklerini, yine elde etmek için, islâm bilgilerinin her iki kısmını, ya'nî hem dînimizi iyi öğrenmemiz ve ona sarılmamız, hem de ulûm-i akliyyeyi, asrımızın bütün teknik buluşlarını öğrenmeye ve en iyi şekilde yapmağa çalışıp, bunları şerî'ate uygun olarak kullanmamız lâzımdır. Bunu başarınca, maddî, ma'nevî olgunlaşacak, bütün milletlere örnek olacak, bütün dünyâca sevilecek, hâkim ve hâmi seçileceğiz.

Hadîs-i şerîfde (El Cennetü tahte zılâliissüyûf) buyuruldu. Ya'nî, (Şerî'at, islâmiyyet, kâfirlerdeki silâhların hepsini yapmakla ve bunları iyi kullanmak ile sağlam kalır). Bunun için, fen bilgilerine çok çalışmamız, atom bombası, roket, radar, füze yapmamız lâzımdır. Aksi takdîrde, din yıkılır. Binüçyüz bu kadar sene evvel, bugün, kurtuluş yolunu, bu hadîs-i şerîf, bizlere göstermiştir. (İnsanların (milletlerin) dinleri, kendilerini idâre edenlerin dinleri gibi olur!) hadîs-i şerîfi de, müslimânların çalışarak, kâfirlerden üstün olmasını emr buyurmaktadır. Bu hadîs-i şerîfleri iyi anlamalı ve dört el ile sarılmalıdır].

Peygamberimiz «aleyhissalâtü vesselâm» buyurdu ki: (Bir kimsenin fâidesiz şeylerle uğraşması, boş vakt geçirmesi, Allahü teâlânın onu sevmediğine işâretidir!) Fârisî beyt tercemesi:

**Ne varsa güzel, Allah sevgisinden başka
hepsi câna zehrdir, şeker bile olsa.**

Yıldızlarla uğraşmak, ya'nî astronomi ilmi, nemâz vaktlerini anlamaya yarar demişlerdir. Bunun ma'nâsı, nemâz vaktlerinin bilinmesine yarayan ilmlerden biri de, ilm-i nücûmdur demektir. Yoksa, kozmoğrafya bilinmezse, nemâz vaktleri anlaşılabilir demek değildir. Astronomiden haberi olmıyan çok kimseler vardır ki, nemâz vaktlerini, bu ilmleri bilenlerden dahâ iyi anlar. [Mantık, hesâb ve diğer, lise dersleri, hep böyle olup, bunların hepsi, şerî'atin gösterdiği yerlerde kullanılır ve ilm-i kelâmı, din düşmanlarına isbât etmek için kullanılırsa, câiz olur ve çok sevâb olur].

Mubâh olan şeyleri yapmak, vâciblerin, farzların yapılmasına mâni' olursa, bunlarla uğraşmak, yine mubâh olurmu olmaz mı insâf etmek lâzımdır. Dîni, îmânı, farzları, harâmları öğrenmeden önce, lise bilgileri ile uğraşmak da, bunları öğrenmeğe mâni' olmaktadır.

[**(Kimyâ-i se'âdet)** kitâbı, ilm kısmında buyuruyor ki: Her mü'minin, en önce, Ehl-i sünnet i'tikâdını, kısaca öğrenmesi farzdır. Bundan, sonra, iki şey öğrenmesi lâzım olur. Biri kalb için olan, ikincisi beden için lâzım olan bilgidir. Beden için olan bilgi de ikidir. Biri yapacağı emirler, ikincisi, sakınacağı yasaklardır. Emirleri öğrenmek şöyle olur: Sabâh vakti, yeni müslimân olan kimsenin, öğle vakti gelince, abdestin ve nemâzın farzlarını öğrenmesi, hemen farz olur. Sünnetlerini öğrenmesi de sünnet olur. Akşam olunca, akşam nemâzının üç rek'at olduğunu öğrenmesi farz olur. Ramezân gelince, orucun farzlarını öğrenmesi farz olur. Zengin olunca, bir sene sonra, zekâtı öğrenmesi farz olur. Hacci öğrenmesi, hacca gideceği zaman farz olur. İşte, herşeyi, zamanı gelince öğrenmesi farz-ı ayn olur. Meselâ evlenmek istediği zaman, nikâh bilgilerini, kadın, erkek bilgilerini, kadınların ömr hâllerini öğrenmesi farz olur. Bir san'ata, ticârete başlayınca, bunlardaki emr ve yasakları, fâizi öğrenmesi lâzım olur. Hangi san'ata başlayacaksa, ona âid, zamanın fen bilgilerini de mektebde öğrenmesi farz olur. (Meselâ, diş tabîbi olacaksa, liseyi ve dişçi mektebini bitirmesi, staj ve ihtisâs yapması farz olur. Her san'at, ticâret, zirâat da hep böyledir. Herkese kendi san'atını okuması, öğrenmesi farz olur. Başka san'at bilgilerini öğrenmesi farz olmaz. Harb zamanında da askerliği ve yeni silâhları yapmak, kullanmak, korunmak için, fen bilgilerini kısaca öğrenmek, her müslimâna farz-ı ayn, bunlarda ihtisâs kazanmak ise, farz-ı kifâyedir).

Harâmları öğrenmek de, herkese başka dürlü farz olur. Meselâ, erkeklerin ipek giydiği bir yerde bulunanların, ipek giymenin harâm olduğunu öğrenmesi ve bilenlerin, bilmiyenlere öğretmesi farz olur. (Sun'î ipek giymek, erkeklere de, harâm değildir). Alkollü içkiler içilen, domuz eti yinilen, başkasının hakkı, fâiz, rüşvet alınan, kumar oynanan yerde bulunanların, bunların harâm olduğunu öğrenmesi farz olur. Kadın erkek birlikde oturanların da, mahrem ve nâmahrem olan kadınları ve bakmak câiz olan ve olmıyan kadınları öğrenmesi farz olur.

Kalbe âid bilgileri, ya'nî ilm-i ahlâk öğrenmek, her erkeğe ve kadına farz-ı ayndır. Meselâ, **(Hıkd)** «ya'nî kin bağlamak», **(Hased)** «Başkasında bulunan ni'metin, onda olmayıp, kendinde olmasını istemektir. Onda olduğu gibi, kendisinde de olmasını istemek hased değildir. Buna gıpta etmek, imrenmek denir ki sevâbdır», **(Kibr)** «kendini büyük bilmek, üstün görmektir. Kibrli olana karşı, kendini büyük göstermek, kibr olmaz. Sadaka vermek gibi sevâb olur», **(Sû'i zan)** etmek «fenâ bilmek» gibi şeylerin harâm olduğunu öğrenmek, her mü'mine farz-ı ayndır. Görülüyor ki îmânı, ya'nî Ehl-i sünnet i'tikâdını kısaca öğrenmek ve iyi ve kötü huyları öğrenmek, farz-ı ayndır. Ya'nî, herkesin öğrenmesi farzdır. Abdesti, guslû, nemâzı ve orucu ve harâmları da, her müslimânın öğrenmesi farz-ı ayndır. Cenâze nemâzını, ölüye hizmeti ve san'at ve ticâret bilgilerini (ve

bugünün silâhlarını yapmak ve kullanmak için, fen bilgilerini iyi öğrenmek farz-ı kifâyedir. Ya'nî lâzım olan kimselerin öğrenmesi farz olup, başkalarına farz olmaz. Fekat, lüzûmu kadar kimse öğrenmezse, bütün müslimânlar, hükûmet ve millet, büyük günâha girer. Meselâ, doktor olacak kimsenin lise ve tıbbiyede okuması farz olup, mühendis olacak kimsenin tıbbiyede okuması farz değildir. (Dürr-ül-muhtâr) da, ön sözde diyor ki: (Ulûm-i nakliyyeden ya'nî din bilgilerinden kendine lâzım olanları öğrenmek farz-ı ayndır. Bundan fazlasını öğrenmek ve ulûm-i akliyyeden fâideli olanları öğrenmek farz-ı kifâyedir). Nemâzda kırâ'eti anlatırken diyor ki: (Bir âyet ezberlemek, herkese farz-ı ayndır. Fâtihayı ve üç âyet veyâ bir kısa sûre ezberlemek vâcibdir. Kur'ân-ı kerîmin hepsini ezberlemek farz-ı kifâyedir. Kendine lâzım olmıyan fıkıh bilgilerini öğrenmek, hâfiz olmaktan dahâ iyidir). Beşinci cildde buyuruyor ki: (Başkalarına öğretmek için ilm öğrenmek, kendi işleme için öğrenmekten dahâ sevâbdır)].

Yavrum! Hak teâlâ, sana çok lutf ve ihsân ederek, bu genç yaşda, tevbe etmekle ve büyüklerin yolunda bulunan birinin eline yapışdırmakla şereflendirmişdi. Bilemiyorum ki, nefis ve şeytanın ve din bilgisi olmıyan arkadaşların arasında, o temiz hâlde kalabildinmi? Din düşmanları, her yoldan gençleri aldatmağa uğraşırken, değişmeden, akıntıya karşı durmak kolay değildir. Gençlik zamanıdır. Para Bol, her arzûyu yerine getirmek kolay ve arkadaşların çoğu da uygunsuz! Fârisî beyt tercemesi:

**Cânım, yavrum! Sana sözüm, yalnız şudur:
körpeciksin, yolun da çok korkuludur.**

Kıymetli oğlum! Mubâhların fazlasından sakınmalısın. Mubâhları, lüzûmu kadar kullanmalısın. Bunları da, Allahü teâlâyâ kulluk etmek niyeti ile yapmalısın. Meselâ, birşey yirken, şerî'atin emrlerini yerine getirmek için kuvvetlenmeğe, giyinirken örtünmeğe ve soğuktan, sıcaktan korunmağa niyyet etmeli ve her mubâh için, [ve ders çalışırken, böyle] gerekli niyyetler yapmalıdır. Büyüklerimiz azîmetle hareket etmiş, ruhsatdan, elden geldiği kadar, kaçınmışdır. Mubâhları, zarûret mikdârı kullanmak da azîmetdir. Bu devlet ele geçmezse, mubâhlardan dışarı çıkmamak, harâm ve şübhelilere taşmamalıdır. Allahü teâlâ kullarına çok merhamet ve ikrâm ederek, mubâh olan şeylerle zevklenmeğe izin vermişdir. Pekçok şeyleri mubâh, etmişdir. Halâl olan bu sayısız zevkleri, lezzetleri bırakıp da, harâm edilen birkaç zevke sapmak, Allahü teâlâyâ karşı, ne kadar edepsizlik olur. Hem de, harâm ettiği lezzetleri, dahâ fazlası ile, mubâhlarda da yaratmışdır. Halâl olan çeşid çeşid ni'metlerin zevkleri bir yana, insanın işinden, Rabbinin râzı olmasından dahâ büyük zevk olur mu? Bir kimsenin işini, efendisinin beğenmemesinden dahâ büyük cefâ, sıkıntı olur mu? Cennetde Allahü teâlânın râzı olması, Cennet ni'metlerinin

hepsinden dahâ tatlıdır. Cehennemdekilerden Allahü teâlânın râza olması, Cehennem azâblarından dahâ acıdır.

Biz kuluz. Sâhibimizin emrindeyiz. Başı boş değiliz. Her istediğimizi yapmağa serbest değiliz. İyi düşünelim! Uzağı gören akl sâhibi olalım! Kıyâmet günü utanmaktan, pişmân olmaktan başka, ele birşey geçmez. Gençlik çağı, kazanc zamanıdır. Merd olan, bu vaktin kıymetini bilip, elden kaçırmaz. İhtiyârlık herkese nasib olmaz. Nasib olsa da, râhat, elverişli vakt ele geçmez. Vakt de bulunsa, kuvvetsizlik, hâlsizlik zamanında, yarar iş yapılamaz. Bugün, her vaz'iyet elverişli iken, ananın, babanın varlığı büyük ni'met iken, geçim derdi olmayıp fırsat elde iken, güç kuvvet yerinde iken, hangi özrle, hangi sebeble, bugünün işi, yarına bırakılabilir? Peygamberimiz «sallallahü aleyhi ve sellem» (Yarın yaparım diyen, helâk oldu, ziyân etdi) buyurdu. Eğer dünyâ işlerini yarına bırakırsan ve bugün âhıret işlerini yaparsan, güzel olur. Fekat, bunun aksini yaparsan, çok çirkin olur. Gençlik zamanında, insanı üç din düşmanı olan, nefis, şeytan ve kötü insanlar, aldatmağa uğraşmaktadır. Bunlar karşısında, az bir ibâdet pek kıymetli olur. İhtiyârlıkta yapılan, bundan katkat fazla ibâdetlerin bu kadar kıymeti olmaz. Düşman hücum ettiği zaman, askerin ufak bir hareketi, çok kıymetli olur. Sulh zamanında yapılan büyük ta'limlerin, manevraların bu kadar kıymeti olmaz.

Oğlum, bütün varlıkların hülâsası, özü olan insan, eğlence için, oyun için, yiyip içmek, gezmek, yatmak keyf sürmek için yaratılmadı. Kulluk vazîfelerini yapmak için, Rabbine itâ'at, tevâzu', kuvvetsizliğini, ihtiyâcını göstermek, Ona sığınmak ve yalvarmak için yaratıldı. Muhammed aleyhisselâmın şerî'atinin istediği, ibâdetlerin hepsi, insanlara fâideli şeylerdir. İnsanlara yaradığı için emr edilmiştir. Yoksa, hiçbir ibâdetin, Allahü teâlâyâ fâidesi yokdur. Candan teşekkür ederek, minnet ile ibâdet yapmalı. Tâ'm teslim olarak, emrleri yapmağa ve yasaklardan kaçınmağa çalışmalıdır. Allahü teâlâ, hiçbirşeye muhtâc olmadığı hâlde, kullarını emir ve yasaklar vermekle şerefliendirdi. Herşeye muhtâc olan, biz kulların, bu büyük ihsâna, bol bol teşekkür etmemiz, bunun için de, emrleri yapmağa candan sarılmamız lâzımdır.

Ey oğlum! İyi biliyorsun ki, dünyâda biri, mevki', rütbe sâhibi olsa emrinde bulunanlardan birine, mühim bir vazîfe verse, bu vazîfenin yapılmasında, emr verene de fâide olduğu hâlde, bu işçi, bu vazîfeye, ne kadar çok ehemmiyyet ve kıymet verir. Bu vazîfeyi, bana büyük bir zât verdi diye öğünür ve seve seve, zevkle yapmağa çalışır değilmi? Yazıklar olsun! Allahü teâlânın büyüklüğü, yüksekliği, bu kimsenin büyüklüğü kadar değildir de, şerî'atin istediklerini yapmağa, böyle çalışılmıyor. [Allahü teâlânın emrleri vazîfe bilinmiyor ve vazîfe mukaddesdir! Önce vazîfe, sonra nemâz deniyor. Hâlbuki, Allahü teâlânın emrleri birinci vazîfe olmak lâzımdır].

Utanmak lâzımdır. Gaflet uykusundan uyanmamız lâzımdır. Allahü teâlânın emrlerini yapmamak, iki sebepten ileri gelir:

1 — Şeri'atin emrlerine, haberlerine inanılmamıştır. [Bu ibâdetler arablar içindir. Çöldeki insanların sağlam olması içindir. Bugün İsveç hareketleri, spor, nemâzın işini görmekte, duşlar, banyolar, plâjlar, abdest-den dahâ modern temizlemektedir denilmesidir].

2 — Allahü teâlânın emrlerine ehemmiyet vermemektir. Bu emrlerin büyüklüğünü, mevki', kumanda sâhibi kimselerin büyüklüğünden aşağı görmektir. Her iki sebeble de, ibâdet etmemenin şenâ'atini, çirkinliğini düşünmemiz lâzımdır.

Ey evlâdım! Yalancılığı çok def'a görülmüş olan birisi, düşman, bu gece, filân yerden baskın yapacak dese, idâreciler, akıllılar, karşı koyma güçlerini düşünmezmi? O kimsenin yalancı olduğunu bildikleri hâlde, tehlike bulunan işlerde, ihtiyâtlı, tedbîrli, uyanık bulunmak lâzımdır demezlermi?

Muhbri-i sâdık, ya'nî hep doğru söyleyici, doğruluğu ile şöhret bulmuş «aleyhissalâtü vesselâm», tekrâr tekrâr, açıkça, âhiretin sonsuz azâb-larını bildiriyor. Buna inanmıyorlar. Inanılrsa da, tedbîr, kurtulma çâresi düşünmüyorlar. Hâlbuki, Muhbir-i sâdık, kurtuluş yolunu da, göstermektedir. O hâlde, Muhbir-i sâdıkın sözlerine, bir yalancının sözleri kadar kıymet vermemek, nasıl bir îmândır? İmânım var demek, müslimânım demek, insanı kurtarmaz. Kalbin inanması, yakîn hâsıl etmesi lâzımdır. Hâlbuki, yakîn nerede, zan bile yok. Belki vehm bile değil. Çünkü, tehlikeli zamanlarda, vehm edilen şeye karşı da, tedbîr almak, akl icâbıdır.

Allahü teâlâ, Hucürât sûresi, on sekizinci âyetinde (Allahü teâlâ, yaptıklarınızı, hep görmektedir) buyurduğu hâlde, harâmları, çirkin şeyleri yapıyorlar. Hâlbuki, herhangi bayağı bir kimse, bu çirkin işleri, görecektense, belki görmek ihtimâli olsa, yapmaktan vaz geçerler. Bu hâlin iki sebebi olabilir: Yâ, Allahü teâlânın verdiği habere inanmıyorlar. Yâhud da, Allahü teâlânın görmesine ehemmiyet vermiyorlar. Harâmları, bu iki sebeble işlemek, îmânımı gösterir, kâfir olmağımı gösterir?

Yavrum, yeniden îmânı tâzelemelisin! Peygamberimiz «aleyhissalâtü vesselâm» buyurdu ki (Lâ ilâhe illallah diyerek, îmânınızı yenileyiniz!) Sonra, Allahü teâlânın râzı olmadığı, işlerden tevbe etmelisin. Yasak ettiği, harâm eylediği şeylerden sakınmalısın. Beş vakt nemâzı cemâ'atle kılmalısın. Gece nemâz kılabilirsen, teheccüde kalkabilirsen, büyük se'âdet olur.

[Cum'a, Arefe, bayram, Kadr, Berât, Mi'râc, Aşûre, Mevlid ve Regâ'î gecelerinde ibâdet etmek çok sevâbdır. Mevlânâ Muhammed Rebhâmî «rahmetullahi aleyh» (Riyâd-unnâsîhîn) kitâbının, Hind basması, yüzyetmişikinci sahîfesinde buyuruyor ki, büyük islâm âlimi, imâm-ı Nevevî, (Ez-kâr) kitâbında buyuruyor ki, gecenin oniki kısmından bir kısmını (ya'nî bir sâat kadar) ihyâ etmek, ya'nî okumak, kılmak, düâ etmek, bütün geceyi ihyâ etmek olur. Yaz ve kış geceleri için, hep böyledir. (İbni Âbidîn),

dörtüüzaltmışbirinci (461) sahifesindeki yazıdan da, böyle olduğu anlaşıl-
maktadır. (Hakâyık-ı manzûme) de diyor ki, fıkıh kitâblarında, sâ'at de-
mek, bir mikdâr zaman demektir. Nevevî, şâfi'î mezhebinde müctehiddir.
Hanefîlerin de, geceleri böyle ihyâ etmeleri uygun olur). Hakâyık-ı man-
zûme kitâbı, Mahmûd-ı Buhârînin olup iki cildir ve (Manzûme-i Nesefî)-
nin şerhidir. Kıymetli fıkıh kitâbıdır.]

Zekât vermek de, islâmın beş şartından biridir. Zekât vermek elbet-
te lâzımdır. [Birçok kitâblar, meselâ Murâd Molla kütübhânesinde, (1113)
numaralı (Surre-tül-fetâvâ) kitâbı, ondördüncü sahifesinde (Zekât ver-
mek lâzım olup da, (o sene vermeyip), özrsüz, gecikdiren günaha girer ve
şehâdeti kabûl olmaz) buyurmaktadır]. Zekâtı kolayca verebilmek için
altından ve gümüşden ve ticâret eşyâsından, fakîrlerin hakkı olan kırkda-
biri, senede bir kerre [meselâ her Ramezân-ı şerîf ayında] zekât niyeti
ile ayrılıp, saklanır. Bütün sene içinde, istediği zaman, zekât vermesi câ-
iz olanlardan, dilediğine verir. Her verişde, ayrıca, zekât için, niyyet et-
meğe lüzûm yoktur. Ayırırken, bir kerre niyyet etmek yetişir. Herkes,
fakîrlere ve hakkı olanlara, bir senede ne kadar vereceğini bilir. Buna gö-
re zekâtından ayırıp saklar. Ayırırken, niyyet etmezse, fakîrlere verdik-
leri, zekât olmaz. İşte böylece, hem zekât verilmiş olur, hem de, herze-
mân muhtâclara yaptığı yardım, yerini bulur. Bir sene içinde, fakîrlere
yaptığı yardım, zekât için ayrılardan az olursa, artan zekâtı, yine kendi
malından ayrı saklamalı, gelecek sene ayrılacak olan zekâtla karışdırıp
vermelidir. Her sene, böyle ayırıp, yavaş yavaş vermek câizdir. Yavrun!
İnsanların nefsi bahîldir, cimridir, tama'kârdır. Allahü teâlânın emrlerini
yapmakta inâdcıdır. Onun için, biraz aşırı yazdım. Yoksa, malı da, cânı
da, mülkü de, hep O vermiştir. Onun verdiği el uzatmağa kimin hakkı
vardır? O hâlde, zekâtı, seve seve vermek lâzımdır.

Her ibâdeti seve seve yapmalıdır. Kul hakkına dokunmamağa, hakkı
olanları ödemeğe, titizlikle çalışmalıdır. Üzerimizde kimsenin hakkı kal-
mamasına, çok dikkat etmeliyiz! Hakkı dünyâda ödemek kolaydır. Nezâ-
ketle, yumuşaklıkla hakdan kurtulmak mümkün olur. Fekat, âhiretde, iş
böyle değildir. Orada, hak altından kurtulmak çok güçtür, çâresi bulun-
maz.

Ahkâm-ı şer'ıyyeyi, islâmiyyeti, dînini iyi bilen ve âhireti düşünen,
doğru âlimlere sorup öğrenmelidir. Böyle mubârek insanların sözleri ve
kitâbları, te'sîrli olur. Bunların nefeslerinin bereketi ile, sözlerini yapmak
kolay olur. [Para kazanmak için, rey kazanmak, mevki' almak için, din
kitâbı yazan, nutk söyleyen, müslimânları aldatmak için yüzlerine gülen,
din hırsızlarının yanından ve kitâblarından kaçmak lâzımdır]. Doğru âlim,
güvenilir kitâb bulunamayan yerlerde, bu gibilerden ancak, çok lüzûmlü
şeyler sorulabilir. Va'zları, nutkları dinlenmez.

Ey oğlum! Bizim gibi fakîrlerin, yukarıda ta'rif ettiğimiz, alçak dünyâ düşkünleri ile, ne işimiz vardır ki, onların gidişlerinin iyiliğine, kötülüğüne karışalım? Allahü teâlânın Peygamberi «sallallahü aleyhi ve sellem», lâzım olan nasihatları, açıkça bildirmiş, söylenmedik birşey kalmamıştır. Fekat, bu yavru, bu fakîrlere gelip, nasihat ve yardım istemiş olduğu için, bu yavrunun nasıl, ne yolda bulunduğu sık sık kalbe gelmektedir. Bu bağlılık, bu satırların yazılmasına sebep olmuştur. Evet, bu yavrunun, böyle sözleri çok işitmiş olduğunu biliyorum. Fekat, yalnız işitmekle, birşey kazanılmaz. Duyduklarını, öğrendiklerini yapmak lâzımdır. Bir hasta, ilâcını öğrenebilir. Fekat, ilâcı kullanmadıkça, iyi olamaz. İlâcı bilmek, onu iyi edemez. Bütün Peygamberlerin «aleyhimüsselâm» ve âlimlerin «rahimehümullah» milyonlarca sözleri ve binlerle kitâbları, hep, işlemek içindir. Bilmek, kıyâmetde özr değil, huccet ve şâhid olacaktır. Peygamber «sallallahü aleyhi ve sellem» efendimiz buyurdu ki (Kıyâmet günü, azâbın en şiddetlisine, en kötüsüne düşecek olan, ilminin fâidesini görmiyen, gidişi ilmine uymıyan âlimdir).

Yavrum, o zamanki tevbenin, bağlılığın bir netice vermediğini sen de biliyorsun! Çünkü, Allahü teâlâyı seven ve unutmıyanlardan uzak kalman, o se'âdet tohumunun açılıp büyümesine mâni' oldu. Fekat, o tohumun çürümüş olması, bu yavrunun yetişmeğe elverişli, nefis bir cevher olduğunu göstermektedir. O tevbenin, o bağlılığın bereketi ile, Allahü teâlânın, bu yavruyu, ergeç, sevdiği, seçtiği yola kavuşturacağı ümmîd olunur. Herne behâsına olursa olsun, o büyüklere olan sevgiyi elden kaçırmayınız! Bunlara sığınmak, bunlarla berâber olmak istiyâkını kalbinize yerleştiriniz! Bu büyüklere olan sevginiz sebebi ile, Allahü teâlânın, kendi sevgisini içinize yerleştirmesini ve kalbinizi, bu dünyâ çerçöplerine bağlanmaktan kurtarıp, büsbütün kendisine çekmesini isteyiniz! Fârisî beytler tercemesi:

Aşk öyle bir ateştir ki, yanarsa eğer,
Ma'sûkdan başka herşeyi yakar, kül eder.
Hakdan gayrıyı katli için (LÂ) kılıncı çek,
(LÂ) dedikten sonra, bir şey kaldımı bir bak.
(İLLALLAH) dan başka ne varsa, hepsi gitdi;
Sevin ey aşk! Hakka ortak kalmadı bitdi.

YETMİŞDÖRDÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, Mirzâ Bedî'uz-zemâna yazılmıştır. Fakîrleri sevmek ve onlara iyilik etmek ve şerî'ate uymak lâzım olduğu bildirilmektedir:

Şerefli mektûbunuz ve latif yazılarınız geldi. Allahü teâlâyâ hamd olsun! Okuyunca, fakirlere sevginiz ve bağlılığınız anlaşıldı. Çünkü bu sevgi, se'âdetin sermâyesidir. Onlar, Allahü teâlânın celîsleridir, hep Onunla birlikdedirler. [Çünkü, Buhârî ve Müslimdeki hadîs-i şerîfde, (Beni zikr ederken, onunla beraberim) buyuruldu.] (Onlarla birlikte olanlar şâki olmaz) buyuruldu. [Bu hadîs-i şerîf, (Buhârî) ve (Müslim) sahihinde yazılıdır]. Resûlullahın «sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem», kâfirlere gâlib gelmesi ve işlerin kolaylaşması için, muhâcirlerin fakîrleri hurmetine düâ buyurduğu, [Taberânîde ve Ebû Nu'aym ve Hâfız-ı Münzîrinin (Tergîb) kitâbında] bildirilmektedir. Peygamberimiz «aleyhissalâtü vesselâm» muhâcirlerin fakîrlerinin şânlarını bildirmek için (Saçları karışmış çok kimse vardır ki, kapılardan kovulurlar. Allahü teâlâyâ yemin etseler, yaptıkları şeyi elbette yaratıp verir) buyurdu.

Ey mes'ûd insan! Kıymetli mektûbunuzda (Dünyâ ve âhiretin sâhibi...) yazmışsınız. Bu söz, ancak Allahü teâlâ için söylenir. Elinden hiçbir şey gelmeyen bir köle, nasıl olur da, herhangi bir bakımdan sâhibi ile ortaklığı arayabilir? Sâhib olmak yolunu tutabilir? Hele âhiretde. İster hakîkat olarak, isterse mecâz olarak düşünölsün, mâlik ve sâhib yalnız Allahü teâlâdır. Hak teâlâ, kıyâmet günü (Bugün, mülk kim içindir?) buyurur. Cevâb olarak yine kendisi (Kahhâr, Gâlib olan bir Allah içindir) buyurur. O gün kullar için, korkudan sığınmaktan başka bir şey yoktur. Pişmânlıktan, şaşkınlıktan başka bir şey yapamazlar. Allahü teâlâ, o günün şiddetini, kulların sıkıntısının çokluğunu bildirmek için, Hac sûresinin birinci [1] âyetinde (O günün zelzelesi çok büyük şeydir. O gün kadu-lar memedeki çocuklarını unuturlar. Hâmile hâatunlar çocuklarını düşürürler. İnsanlar serhoş olmuşlar sanılır. Onlar serhoş değildir. Fekat, Allahü teâlânın azâbı çok şiddetlidir) buyurdu. Fârisî iki beyt tercemesi:

Sorulur o gün, işlerden, sözlerden,
Kalbi titrer Nebilerin korkudan.
Enbiyânın şaşırıldığı bir yerde,
Günâhlara özer bulmak nerede?

Nasîhatların başı şudur ki, şerî'atin sâhibine «aleyhissalâtü vesselâmü vettehiyye» uymak lâzımdır. Resûlullah'a uymayanlar, âhiretde azâbdan kurtulamaz. Bundan sonra, dünyânın süslerine düşkün olmamak, varlığına ve yokluğuna aldırış etmemek lâzımdır. Çünkü, Allahü teâlâ dünyâyı sevmez, ona kıymet vermez. Bunun için, kulun dünyâlığı olmakdan-sa, olmaması dahâ iyidir. Dünyânın kimseye fâide vermediğini ve elden çabuk çıktığını herkes bilmekte, hattâ görmektedir. Dünyânın malına, mevki'ine düşkün olanların, bunlara kavuşmak için uğraşp da, ânsızın hepsini bırakıp gidenlerin hâlini görerek ibret alınız! Allahü teâlâ, bizi ve sizi, Peygamberlerin en üstününe «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm» uymakla şereflendirsin! Âmin.

YETMİŞBEŞİNCİ MEKTÜB

Bu mektûb, yine Mirzâ Bedî'uz-zemâna yazılmışdır. Mahlûkların en üstününe uymağı, önce i'tikâdı düzeltmeğı, sonra fıkıh bilgilerini öğrenmeğı bildirmektedir:

Allahü teâlâ, size selâmet ve âfiyet versin! Dünyâ ve âhuret se'âdetlerine kavuşmak için, dünyâ ve âhretin efendisine «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmâtü etemmühâ ve ekmelühâ» uymak lâzımdır. Ona uymak için, Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdiklerine uygun olarak, önce i'tikâdı düzeltmek lâzımdır. Bundan sonra, o büyüklerin Kur'ân-ı kerîmden ve hadîs-i şerîflerden anlayıp bildirdikleri halâl, harâm, farz, vâcib, sünnet, mendûb, mubâh ve müstebeh bilgilerini öğrenmek ve bütün işlerini bunlara uygun olarak yapmak lâzımdır. Bu iki i'tikâd ve amel kanatları elde edildikten sonra, eğer ezelde mes'ûd olmuş ise, mukaddes âleme uçmak nasîb olur. Bu iki kanat olmadan yükselmek olamaz. Bu alçak dünyâ, arkasından koşmağa değmez. Malının, mevki'inin değeri yoktur ki özenilsin. Değerli, kıymetli şeyleri aramalıdır. Allahü teâlâ, herşeyi bir sebeble yarattığı, gönderdiği için, kendisine kavuşduran sebebi, vesîleyi Ondan istemelidir. Fârisî mısra' tercemesi:

İş budur, bundan başkası hiçdir.

Bu fakîrlere yakınlık göstererek yardım istiyorsunuz. Size müjdeler olsun! Sağlam olarak ve kazanarak geri dönersiniz. Fekat, bir şartı gözetmek lâzımdır. O da, kalbi yalnız bir yere bağlamaktır. Kalbi birkaç yere bağlamak, insanı harâb eder. (Bir yerde olan, her yere kavuşur. Heryere dağılan, hiçbir yer bulamaz) sözü meşhûrdur. Allahü teâlâ, Muhammed aleyhisselâmın şer'ati caddesinde bulundursun. Doğru yolda olanlara ve Muhammed aleyhisselâmın izinde bulunanlara selâm olsun!

YETMİŞALTINCI MEKTÜB

Bu mektûb, Kılınc hâna gönderilmiş olup, terakkî, vera' ve takvâ ile olur. Mubâhların fazlasını terk etmelidir. Hiç olmazsa, harâmlardan sakınıp, mubâhları azaltmalıdır. Harâmlardan sakınmak, iki dürlü olduğu bildirilmektedir:

Allahü teâlâ, sizi her üzüntüden korusun. İnsanların en üstünü «sallallahü aleyhi ve sellem» hurmeti için, her kusûrdan muhâfaza buyursun!

Allahü teâlâ, sûre-i Haşrin yedinci âyetinde (Resûlümün getirdiği emrleri alınız, itâ'at ediniz! Nehy, men', yasak ettiği şeylerden sakınınız!)

buyuruyor. Görülüyor ki, dünyâda felâketlerden, âhiretde Cehennem azabından kurtulmak için, iki şey lâzımdır: Emrlere sarılmak, yasaklardan sakınmak! Bu ikisinden, en büyüğü, dahâ lüzümlusu, ikincisidir ki, (Vera') ve (Takvâ) denir. Resûlullahın «sallallahü aleyhi ve sellem» yanında, birisinin çok ibâdet etdiğini, çok uğraşdığını söylediler. Birisinin de, yasak edilen şeylerden, çok sakındığını söylediklerinde (Hiçbirsey, vera' gibi olamaz!) buyurdu. Ya'nî, yasaklardan sakınmak, dahâ kıymetlidir buyurdu. Bir hadis-i şerifde de (Dininizin direği vera'dır) buyurdu. İnsanların meleklerden dahâ üstün olabilmesi, vera' sâyesindedir ve terakkî etmeleri, yükselmeleri bu sâyededir. Melekler de, emrlere itâ'at etmektedir. Hâlbuki melekler, terakkî edemiyor. O hâlde, vera'a sarılmak ve takvâ üzere olmak, herşeyden dahâ lüzümlüdür. Islâmiyyetde en kıymetli şey takvâdır. Dînin temeli takvâdır. Vera' ve takvâ, harâmlardan kaçınmak demektir. Harâmlardan temâmen kaçınabilmek için, mubâhların fazlasından kaçınmalıdır. Mubâhları, lâzım olduğu kadar, kullanmalıdır. Bir insan, mubâh, ya'nî şerî'atin izni verdiği şeylerden, her istediğini yapar, taşkınca mubâh işlerse, şübhelî şeyleri yapmağa başlar. Şübhelîler ise, harâm olanlara yakındır. İnsanın nefsi, hayvân gibi, kendine düşkündür. Uçurum yanında dolaşan, birgün uçuruma düşebilir. Vera' ve takvâyı tâm yapabilmek için, mubâhları lâzım olduğu kadar kullanmalı, zarûret mikdârını aşmamalıdır. Bu kadarını kullanırken de, kulluk vazifelerini yapabilmek için kullanmağa niyyet etmelidir. Böyle niyyet etmeden, az kullanmak da, günâh olur. Azı da çoğu gibi zararlı olur. Mubâhların fazlasından temâmen kaçınabilmek, her vakt ve hele bu zamanda, hemen hemen mümkün değildir. Hiç olmazsa, harâmlardan kaçınmalı, mubâhların fazlasından da, elden geldiği kadar sakınmağa çalışmalıdır. Mubâhlar, lüzûmundan fazla işlendikde, pişmân olup tevbe etmelidir. Bu işleri, harâm işlemeğe başlangıç bilmelidir. Allahü teâlâyâ sığınmalı ve yalvarmalıdır. Bu pişmânlık, tevbe ve yalvarmak, belki mubâhların fazlasından büsbütün sakınmak yerine geçerek, böyle işlerin âfetinden, zararından korur. Büyüklerden biri buyuruyor ki (Günâh işleyenlerin, boynunu bükmesi bana, ibâdet edenlerin göğsünü kabartmasından dahâ iyi geliyor).

Harâmlardan kaçınmak da, iki dürlüdür: Birinci kısmı, yalnız Allahü teâlânın haklarına dokunan günâhlardan kaçınmaktır. İkinci kısmı, insanların, mahlûkların hakları da bulunan günâhlardan kaçınmaktır. İkinci kısmı, dahâ mühimdir. Allahü teâlâ, hiçbirşeye muhtâc değildir ve çok merhametlidir. Kullar ise, pekçok şeye muhtâc oldukları gibi, hasîs ve alçaktır. Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» buyurdu ki: (Üzerinde kul hakkı olan, mahlûkların malına, ırzına dokunan, ölmeden önce halâlassın, ödesin! Zirâ o gün altının, malın değeri olmaz. O gün, hak ödeninceye kadar, kendi sevâblarından alınacak, sevâbları olmazsa, hak sâhibinin günâhları, buna yüklenecektir).

[İbni Âbidîn «rahmetullahi aleyh» (Dür-rül-muhtâr) kitâbını açıklarken, nemâza niyyet bahsi, ikiyüzdoksanbeşinci sahîfede buyuruyor ki, (Kıyâmet günü, hak sâhibi, hakkını afv etmezse, bir dank hak için, cemâ'atle kılınmış, kabûl olmuş yediyüz nemâzı alınıp, hak sâhibine verilecektir). Bir dank, dirhem altıda biri, yaklaşık olarak, yarım gram gümüştür ki, yirmibeş kuruş kadardır].

Birgün, Eshâb-ı kirâma karşı: (Müflis kime denir, biliyormusunuz?) buyurdukda: (Parası ve malı kalmıyan kimseye diyoruz) dediler. Buyurdu ki: (Ümmetim arasında müflis, şu kimsedir ki, kıyâmet günü, defterinde, çok nemâz, oruc ve zekât sevâbı bulunur. Fekat, bir kimseye sövmüş, iftirâ etmiş, malını almış, kanını dökmüş, döğmüş. Sevâbları, bu hak sâhiblerine dağıtır. Hakları ödenmeden önce, sevâbları biterse, hak sâhiblerinin günâhları, bunun üzerine yükletilir. Sonra Cehenneme atılır). [Bu hadîs-i şerîf de gösteriyor ki, Eshâb-ı kirâmdan herhangi birine dil uzatan, söğen, iftirâ eden, âhirette muhakkak cezâsını görecektir].

Sizin için ne kadar hamd etsek, ne kadar teşekkür etsek, azdır. Çünkü, sizin mübârek vücûdünüz sâyesinde, büyük Lâhor şehrinde, böyle bir zamanda, ahkâm-ı şer'îyyenin çoğu meydana çıkmakta, tatbîk edilmektedir. Bu memleketde din kuvvetlenmekte, islâmiyyet yerleşmektedir. Bu fakîre göre, Lâhor şehri, Hindistân'ın kalbi gibidir. Bu şehrin hayr ve bereketi, bütün Hindistan şehirlerine yayılmaktadır. İslâmiyyetin bu şehirde kuvvetlenmesi, bütün şehirlerde kuvvetlenmesine yol açıyor. Allahü sübhânehü ve teâlâ, kuvvetinizi arttırsın. Her işinizde yardımcınız olsun! Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» buyurdu ki: (Ümmetinden, hak üzere olan, doğru yolda yürüyen, her zaman bulunacaktır. Bunlara karşı duranlar, bunlara zarar yapamaz. Bunlar, Allahü teâlânın takdir ettiği sâ'ate kadar, işlerini yapacaktır). İlm deryâsı, başımın tâcı olan hocama karşı kuvvetli bağlılığınızı düşünerek, şu birkaç satırımla, o kıymetli sevgiyi tazelemek istedim. Râhatsız etmemek için bu kadar yazıyorum. Cenâbı Hak, zât-i âlînizi hakîkî devletlere ve sonsuz se'âdetlere kavuştursun. Sevgili Peygamberi «aleyhi ve alâ âlihissalevât vetteslimât» hürmetine düâmı kabûl buyursun! Âmîn.

YETMİŞYEDİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, Cebbârî hâna yazılmıştır. Allahü teâlâyâ ibâdetin nasıl olacağı bildirilmektedir:

Her dürlü hamd, Allahü teâlâ içindir. Onun seçtiği kullarına selâm olsun. Fârisî beyt tercemesi:

**Allahdan başkasına tapınmak hiçdir,
Hiç ile uğraşmak ise deliliktir.**

Bîçûn ve bî-çigûne olan ya'nî nasıl olduğu bilinemiyen bir yaratana «celle sultânüh» ibâdet edebilmek için, Ondan başka şeylere kul olmaktan kurtulmak, kalbini Ondan başka hiçbirşeye bağlamamak lâzımdır. Bunun da işâreti, alâmeti, Ondan gelen ni'metler ile sıkıntıları birbirinden başka dürlü karşılamaştır. Başlangıçta, Onun gönderdiği sıkıntılar, verdiği ni'metlerden dahâ tatlı gelir. Fekat, bu makâmın sonuna varınca, her iş Ona bırakılır. Her gönderdiği uygun gelir, tatlı gelir. Onun ni'metine kavuşmak ve azâbından kurtulmak için yapılan ibâdet, kendi kendine tapınmak olur. Kendi kurtuluşu ve râhatlığı için çalışmış olur. Fârisî'nin tercemesi:

**Arzularının ardında koşdukça sen,
Aşıkım deyince, yalan söylersin!**

Bu devlete kavuşmak, tâm Fenâ ile olur. Kalbi Ona bağlamak, Onun zâtını sevmekle olur. Bu bağlantı, bu teveccüh de, Vilâyet-i hâssa-i Muhammediyyenin «alâ sâhibihessalâtü vesselâmü vettehiyye» başlangıcıdır. Bu büyük ni'mete kavuşmak da, onun şerî'atine tâm uymakla ele geçebilir. «aleyhi minessalevâti etemmühâ ve minettehiyyâti ekmelühâ». Çünkü, her Peygambere «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» peygamberlik yolundan gönderilmiş olan şerî'at, o Peygamberin vilâyetine uygundur. Çünkü, vilâyetde sâlikin yüzü, büsbütün Allahü teâlâyâ karşıdır. Onu Peygamberlik makâmına indirdikleri zemân, o nûr ile birlikte iner. O üstünlük, insanlar arasında bulunduğu zaman da, kendinde bulunur. Peygamberlik makâmının derecelerine kavuşmak da, hep bu nûr ile olur. Bunun içindir ki (Bir Peygamberin vilâyeti, kendi peygamberliğinden dahâ üstündür) demişlerdir. Görülüyor ki, her Peygamberin şerî'ati, kendi vilâyetine uygundur. Onun şerî'atine uymak, onun vilâyetine kavuşmağa sebep olur.

Süâl: O Serverin «aleyhissalâtü vesselâm» şerî'atine uyanlardan bir çoğu, o Serverin vilâyetine kavuşamıyor. Başka bir peygamberin makâmı altında bulunuyor. Onun vilâyetine kavuşuyor. Bu nasıl oluyor?

Cevâb: Peygamberimizin «aleyhissalâtü vesselâm» şerî'ati, bütün şerî'atleri kendinde toplamıştır. Ona indirilmiş olan kitâb, gökden inmiş kitâbların hepsini içine almıştır. Bundan dolayı, bu şerî'ate uymak, bütün şerî'atlere uymak olur. Sâlik, yaradılışında hangi peygambere uygun oldu ise, onun vilâyetini alır. Şunu da bildirelim ki, onun vilâyeti «aleyhissalâtü vesselâm» bütün Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» vilâyetlerini kendinde toplamıştır. Onların vilâyetlerinden birine kavuşmak, bu vilâyetin parçalarından bir parçaya kavuşmak olur. Bu vilâyetin kendisine ya'nî o vilâyetlerin toplamına kavuşmamak, Resûlullah'a tâm

uyamamaktan ileri gelmektedir. Tâ'm uyamamanın dereceleri vardır. Bunun için, elde edilen vilâyetler de, başka başka olur. Tâ'm uymak ele geçerse, bu vilâyetin kendine kavuşulur. Başka bir peygamberin şerî'atine uyan bir kimsede, vilâyet-i hâssa-i Muhammediyye «aleyhi ve aleyhimü-salevâtü vetteslîmâtü vettehiyyât» hasıl olsaydı, yukardaki sül sorulabilirdi. Hâlbuki, böyle birşey olmamıştır.

Bize ni'metlerini gönderen ve doğru yola kavuşduran ve sağlam dîni ihsân eden Allahü teâlâyâ hamd olsun! Doğru yol, Muhammed aleyhisselâmın yoludur. Onun şerî'atidir. Yasîn sûresinin başındaki (Sen elbette Peygamberlerdensin. Tâ'm doğru yoldasın!) âyet-i kerîmeleri, böyle olduğunu göstermektedir. Allahü teâlâ bizi ve sizi, o yüce Peygamberin «aleyhissalâtü vesselâm» şerî'atine uymakla şereflendirsin. Ona tâ'm uyanların ve Evliyâsının büyüklerinin hurmeti için «rıdvânullahi teâlâ aleyhim ecma'in» düâmızı kabûl buyursun! Âmîn. Bu düâmızı size ulaşırdan zâtın yolculuğu, sizin tarafınıza olunca, bu birkaç kelime ile muhabbet zincirini harekete getirdi. Vesselâmü aleyküm ve rahmetullahi sübhânehü ledeyküm.

78

YETMİŞSEKİZİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, yine Cebbâri hâna yazılmıştır. Sefer der Vatan ve seyr-i âfâkî ve enfûsî bildirilmektedir:

Allahü teâlâ, doğru olan bu şerî'atin caddesinde ilerlemek ihsân eyesin! Dehli ve Egre yolculuğundan geri döneli birkaç gün oldu. Alıştığımız vatanda yine yerleşdik. (Vatanı sevmek, îmândandır) hadîs-i şerîfinde bildirilen sevgi, kendini gösterdi. [Bunun hadîs olduğu (Mesnevî) de bildirilmektedir]. Vatana kavuşduktan sonra, yolculuk olursa, vatan içinde olur. (Sefer der Vatan) Nakşibendiyye büyüklerinin «kaddesallahü teâlâ esrârehüm» temel sözlerinden biridir. Bu tarîkatde bu seferi, dahâ başlangıçta tatdırırlar. Nihâyeti başlangıçta yerleşdirdikleri buradan belli olur. Bu yolun yolcularından dilediklerini (Meczûb-i sâlik) yaparlar. İnsanın dışında ilerletirler. (Seyr-i âfâkî) denilen bu dış yolculuk bittikden sonra (Seyr-i enfûsî) denilen insanın içindeki yolculuğa başlatırlar (Sefer der Vatan), bu ikinci yolculuk demektir. Fârisî mısra' tercemesi:

Bu büyük ni'meti, bakalım kime verirler?

Arabî beyt tercemesi:

**Ni'mete kavuşanlara âfiyet olsun,
Zevallı fakîr âşık, birkaç damlayla doysun.**

— 140 —

Bu büyük ni'mete kavuşmak, ancak gelmişlerin ve geleceklerin efendisine «aleyhi ve alâ âlihi minessalevâti efdalühâ ve minettehiyyâti ekme-lühâ» uymakla ele geçebilir. Bir kimse, kendini şerî'atde yok etmezse ve emrlere uyarak ve yasaklardan sakınarak kendini süslemezse, bu ni'metin kokusunu bile duyamaz. Şerî'atden kıl ucu kadar bile ayrılan bir kimsede ahvâl ve mevâcid hâsıl olursa, bunlara istidrâc denir ki, onu dünyâda ve âhiretde rezîl olmağa sürükler. Allahü teâlânın sevgili Peygamberine «aleyhi ve alâ âlihi minessalevâti efdalühâ ve minetteslimâti ekme-lühâ» ayak uydurmayan bir kimse, felâketlerden kurtulan az. Birkaç günlük dünyâ hayâtını, Hak teâlânın râzı olduğu şeyleri yapmakla geçirmelidir. Bir kimsenin işlerinden, onun sâhibi râzı olmazsa, onun yaşamaya nasıd olur? Hak teâlâ, onun büyük, küçük her yaptığını bilmekte ve görmektedir. Hâzırdır ve nâzırdır. Utanmak lâzımdır. Eğer bir kimsenin onun çirkin ve kötü işlerini gördüğünü anlasa, onun gördüğü yerde bozuk birşey yapmaz. Ayblarını, kusûrlarını onun gördüğünü istemez. Müslimânlar ne oldu ki, Hak teâlânın hâzır olduğunu bilerek, Onun beğenmediği şeyleri yapmaktan sıkılmıyorlar? Bu nasıl müslimânlıktır? Hak teâlâyâ, kendi kusûrlarını gören bir kimse kadar kıymet vermiyorlar. Nefslerimizin kötülüklerinden ve işlerimizin bozuk olmasından Allahü teâlâyâ sığırız. Hadîs-i şerîfde (Lâ ilâhe illallah diyerek îmânınızı tâzeleyiniz!) buyuruldu. Şâni, şerefi çok büyük olan bu sözle, her ân, îmânı tâzelemeli. Uygun-suz işlerin hepsinden Allahü teâlâyâ tevbe etmeli, Ona yalvarmalıdır! Belki, tevbe etmek için başka zaman ele geçmez. Hadîs-i şerîfde (Sonra yarım diyenler helâk oldu) buyuruldu. Ya'nî, iyi işleri gecikdirenler, bu günün işini yarına bırakanlar aldandı, ziyân etdi. Boş zamanı kıymetlendirmelidir. Bu zamanlarda, Allahü teâlânın beğendiği şeyleri yapmalıdır. Tevbe yapabilmek Hak teâlânın büyük ni'metlerinden biridir. Hak teâlâdan, her ân bu ni'meti istemelidir. Şerî'ati iyi bilen ve hakikat âlemin-den haberi olan Allah adamlarından yardım beklemeli, bunlardan imdâd istemelidir. Böylece, Hak teâlânın lütfüne kavuşarak, onun mukaddes tarafına çekilir. Ona karşı baş kaldıramaz olur. Şerî'at'den kıl ucu kadar ayrılık bulundukca, kendini tehlikede bilmelidir. Bu ayrılıkların, uygun-suzlukların hepsini yok etmelidir. Fârisî beyt tercemesi:

**Kurtulurum sanma sakın, ey Sa'dî hoca!
Muhammed aleyhisselâma uymadıkca.**

Ehlüllah, ya'nî Allah adamlarına karşı gelmekden çok sakınmalıdır. Hele arada pîrlik ve mürşidlik bağı varsa ve ondan istifâde yolu açılmış ise, onun ufak bir şeyini beğenmemek, öldürücü zehr olur. Dahâ çok yazmağa lüzûm yok sanırım. Bu birkaç kelime de, aramızdaki muhabbet ve ihlâs dolayısı ile yazıldı. Sizi usandırmıyacağımızı sanırım.

Şununla da başınızı ağrıtayım ki, Molla Ömer ve Şâh Hüseyin, temiz kimselerin çocuklarıdır. Hizmetinizde bulunmak istiyorlar. Hizmetçileriniz arasına girmeleri umulur. İsmâ'il de bu dilekle hizmetinize gelmiştir. Bineceği yok ise de, hâline uygun bir iş bulacağı ümmidindedir. Başınızı dahâ ağrıtmıyayım. Vesselâm, vel-ikrâm.

79

YETMİŞDOKUZUNCU MEKTÛB

Bu mektûb, yine Cebbâri hâna yazılmış olup, bu parlak şerî'atin, geçmiş şerî'atlerden herbirini bir araya getirmiş olduğunu ve bu şerî'ate uymak, bütün şerî'atlere uymak olacağını bildirmektedir:

Allahü teâlâ, Muhammed aleyhisselâmın getirdiği parlak şerî'ate uymak ve bu doğru yolda ilerlemek, böylece rızâsına, sevgisine kavuşmak nasîb eylesin! Çünkü Allahü teâlâ, bütün isimlerinin ve sıfatlarının kemâllerini, üstünlüklerini, en sevgili kulu ve resûlü olan Muhammed aleyhisselâmda toplamıştır. Bütün bu üstünlükler, kula yakışacak şekilde onda görünmektedir. Ona indirilmiş olan kitâb, ya'nî Kur'ân-ı kerîm, bütün Peygamberlere «aleyhimüsselâm» indirilmiş olan, kitâbların hepsinin hulâsasıdır. Hepsinde bildirilmiş olanlar, bunda da vardır. Bu büyük Peygambere «aleyhissalâtü vesselâm» verilmiş olan şerî'at de, geçmiş şerî'atlerin hepsinin süzölmüş kaymağı gibidir. Hak olan, doğru olan bu şerî'atin bildirdiği her iş, geçmiş şerî'atlerde bildirilen amellerden, işlerden seçilmiş, alınmıştır. Ayrıca, meleklerin işlerinden de seçilmiş alınmış bulunmaktadır. Meselâ, meleklerden bir kısmına rükû' etmek emr olunmuştur. Birçoklarına secde etmek, başka meleklerle de kıyâm, ya'nî ayakda ibâdet etmeleri emr edilmiştir. Bunun gibi, geçmiş ümmetlerden ba'zısına yalnız sabâh nemâzı emr edilmişti. Başkalarına, başka vaktlerin nemâzı emr olunmuştu. Geçmiş ümmetlerin ve mukarreb meleklerin ibâdetlerinden, amellerinden süzülenleri, seçilenleri, bu şerî'atde emr olundu. Bunun için, bu şerî'ati tasdik etmek, inanmak ve bu şerî'atin emrlerine uymak, geçmiş bütün şerî'atleri tasdik etmek ve hepsine uymak olur. Demek oluyor ki, bu şerî'ati tasdik edenler, ümmetlerin en hayırlısı, en iyileri olur. Bu şerî'ate inanmayan, beğenmeyen, buna uymak istemiyen de, geçmiş şerî'atlerin hepsine inanmamış, hiçbirine uymamış olur. Bunun gibi, insanların en üstünü, iyilerin seçilmiş olan Muhammed aleyhisselâma inanmayan, o büyük Peygambere dil uzatan bir kimse, Allahü teâlânın isimlerinin ve sıfatlarının kemâllerine, üstünlüklerine inanmamış olur. Resûlullah «aleyhissalâtü vesselâm» inanmak, onun üstünlüğünü anlamak da, bü-

tün kemâlleri anlamak ve inanmak olur. Demek ki, bu yüce Peygambere inanmayan, onun getirdiği şerî'ati beğenmeyen kimse, ümmetlerin, insanların en kötüsü, en aşağısıdır. Bunun içindir ki, Tevbe sûresinin doksansekizinci [98] âyetinde, (A'râbın küfrleri ve münâfıklıkları, başkalarınınkinden dahâ şiddetlidir) buyuruldu.

Fârisî iki beyt tercemesi:

Arabistânda doğan, Muhammed «aleyhisselâm»,
dünyâ ve âhiretin efendisi odur hemân!
Toprak altında kalsın, ezilsin, batsın her zaman,
onun kapısında toz, toprak olmak istemiyen!

Bütün ni'metleri, iyilikleri gönderen Allahü teâlâyâ hamd olsun ki, sizin bu şerî'ati ve onun sâhibini sevdiğiniz, iyice inandığınız ve uygunsuz davranışlarınıza pişmân olduğunuz görülmektedir. Allahü teâlâ bu uyanıklığınızı artdırsın! Âmîn.

Allahü teâlâyâ hamd ve şükr olsun ki, bu şerî'ate ve şerî'atin sâhibine «aleyhissalâtü vesselâmü vettehiyye» güzel i'tikad ve güzel düşünce, güzel şekilde sizde görülmekte ve dâima uygunsuz hareketlerinize pişmân olmak elinize geçmektedir. Allahü teâlâ dahâ çoğunu nasîb eylesin.

İkinci olarak şunu da ricâ edeyim ki, düâcınızın bu mektûbunu size getiren Şeyh Mustafâ Kâdî Şerîhin soyundandır. O temiz sülâlenin çocukları bu memleketde saygı gören büyüklerden olmuşlardır. Maddî bakımdan da râhat yaşamışlardır. Adı geçen şeyh Mustafânın maaşı yoktur. Bu yüzden asker olmak yolundadır. Senedler ve emrler de yanındadır. Umulur ki, sizin vâsitanızla, bu sıkıntıdan kurtulup, cem'iyete kavuşur. Dahâ fazla yazıp başınızı ağrıtmıyayım. Kendisini sadr-ı a'zama o şekilde ismarlayınız ki, işi olsun ve tefrikadan kurtulup cem'iyete ulaşsın. Ves-selâm velikrâm.

SEKSENİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, mirzâ Fethullah-i Hakîme yazılmıştır. Yetmişüç fırka içinde, kurtulan bir fırkanın, Ehl-i sünnet fırkası olduğunu bildirmektedir:

Hak teâlâ, şerî'at-i Mustafaviyye «alâ sâhibihissalâtü vesselâm» cadesinde yürümek nasîb eylesin! Fârisî mısra' tercemesi:

İş budur. Bundan başkası, hiçdir.

Hadîs-i şerîfde, müslimânların yetmişüç fırkaya ayrılacakları bildirildi. Bu yetmişüç fırkadan herbiri, şerî'ate uyduğunu iddi'â etmektedir. Cehennemden kurtulacağı bildirilen bir fırkanın, kendi fırkası olduğunu söylemektedir. Mü'minûn sûresi, ellidördüncü [54] ve Rum sûresi otuzikinci [32] âyetlerinde (Her fırka, doğru yolda olduğunu sanarak, sevinmektedir) buyuruldu. Hâlbuki, bu çeşidli fırkalar arasında, kurtulmuş olan birinin alâmetini, işâretini, Peygamberimiz «sallallahü aleyhi ve sellem» söyle bildirmektedir: (Bu fırkada olanlar, benim ve Eshâbımın gitmediği yolda bulunanlardır). Şerî'atin sâhibi, kendini söyledikten sonra, Eshâb-ı kirâmı da, söylemesine lüzûm olmadığı hâlde, bunları da söylemesi, (Benim yolum, Eshâbımın gitmediği yoldur. Kurtuluş yolu, yalnız Eshâbımın gitmediği yoldur) demektir. Nitekim, Nisâ sûresi, yetmişdokuzuncu [79] âyetinde: (Resûlüme itâ'at eden, elbette Allahü teâlâyâ itâ'at etmiştir) buyurulmaktadır. Resûle itâ'at, Hak teâlâyâ itâ'at demektir. Ona «sallallahü aleyhi ve sellem» uymamak, Allahü teâlâyâ ısyândır. Allahü teâlâyâ itâ'atin, Resûlüne itâ'atden başka olduğunu sananlar için, Nisâ sûresi, yüz kır dokuzuncu [149] âyetinde (Allahü teâlânın yolu ile, Resûlünün yolunu birbirinden ayırmak istiyorlar. Senin söylediklerinin ba'zısına inanırız, ba'zısına inanmayız diyorlar. İkisi arasında, ayrı bir yol, açmak istiyorlar. Bunlar, elbette kâfirdir) buyurarak, bunların kâfir olduklarını bildiriyor. Eshâb-ı kirâmın «rıdvânullahi teâlâ aleyhim ecma'in» yolunda gitmeyip de, Peygambere «aleyhissalâtü vesselâm» uyduğunu söyleyen, yanılıyor. Ona «sallallahü aleyhi ve sellem» uymuş değil, ısyân etmiş oluyor. Böyle yol tutan, kıyâmetde kurtulamıyacaktır. Mücâdele sûresi, onsekizinci âyetindeki (Doğru birşey yaptıklarını sanıyorlar. Biliniz ki, onlar yalancıdır, kâfirdir), bu gibilerin hâlini gösteriyor.

Eshâb-ı kirâmın «aleyhimürrıdvân» yolunda giden, hiç şübhe yok ki, Ehl-i sünnet vel cemâ'at fırkasıdır. Allahü teâlâ, bu fırkanın, yorulmadan, yılmadan çalışan büyüklerine, bol-bol mükâfat versin! Cehennemden kurtulan fırka, yalnız bunlardır. Çünkü, Peygamberimizin «sallallahü aleyhi ve sellem» Eshâbına «aleyhimürrıdvân» dil uzatan, bunlara uymaktan, elbette mahrûmdur. Şî'i mezhebi ve Hâricî fırkası böyledir.

[Râfızîler, oniki kısımdır. Her kısmı da, kollara ayrılmıştır. Çoğu abdestsiz, guslsüz gezer. Nemâz kılanları azdır. Hepsinin i'tikâdı, inanışı, bozuktur. Râfızî i'tikâdındadırlar. Kendilerine alevî diyorlar. Hâlbuki (Alevî), Ehl-i beyti seven, onların yolunda giden kimse demektir. İmâm-ı Aliye ve bunun hazret-i Fâtımadan olan çocuklarına (Ehl-i beyt) denir. Ehl-i beyti sevmek şerefini ise, Ehl-i sünnet kazanmış, onları sevmegi, onların yolunda bulunmağı, son nefesde imân ile gitmenin alâmeti, işâreti demiştir. O hâlde alevî, şî'iler değil, Ehl-i sünnetdir. Bunun için, alevî olmak isteyen kimsenin, Ehl-i sünnet olması lâzımdır. Bugün, râfızîler, kızılbaşlar ve zındıklar ve müslimânlıkla ilgileri olmıyan kimseler, mubâ-

rek Alevî ismini Ehl-i sünnetden alıp, kendilerine mal ediyorlar. Bu güzel ismin gölgesi altında, gençleri aldatmağa, Resûlullahın yolundan ayırmağa uğraşıyorlar. Bu konuda, (Eshâbı kirâm), (İslâmı ilk fitne) ve (İslâma hizmet) ve (Aldanmıyalım) adındaki kitâblarımızda geniş bilgi vardır].

Mu'tezilî fırkası ise, sonradan meydana çıkmıştır. Bunun kurucusu olan, Vâsıl bin Atâ, Hasen-i Basrînin «rahmetullahi aleyh» talebesinden idi. İmân ile küfr arasında, bir üçüncü kısım bulunduğunu söyleyerek, Hasen-i Basrînin yolundan ayrıldığı için, Hasen-i Basrî, buna (İ'tezele an-nâ) buyurdu ki, bizden ayrıldı demektir. Diğer bütün fırkalar da, sonradan, meydana çıktı.

Eshâb-ı kirâma dil uzatmak, Allahü teâlânın Peygamberine «sallallahü aleyhi ve sellem» dil uzatmak olur. (Eshâb-ı kirâma saygı göstermeyen, Allahü teâlânın Resûlüne imân etmemiştir) buyuruldu. Çünkü, onların kötülenmesi, sâhiblerinin, efendilerinin «sallallahü aleyhi ve sellem» kötülenmesi olur. Böyle pis i'tikâda düşmekden, Allahü teâlâyâ sığınırız! Kur'ân-ı kerîmden ve hadîs-i şerîflerden çıkan şer'ati, bizlere getiren, Eshâb-ı kirâmdır. Onlara dil uzatılınca, onların getirdiği şey de, kıymetden düşer. Şer'ati bizlere getiren, Eshâb-ı kirâm arasından, belli kişiler değildir. Bunda, herbirinin hizmeti, payı vardır. Hepsi adâletde, doğrulukda, öğretmekde müsâvîdir. Eshâb-ı kirâmdan «aleyhimürrıdvân» herhangi birine dil uzatılınca, Dîn-i islâm, kötülenmiş, söğülmüş olur. Allahü teâlâ bu çirkin hâle düşmekden, hepimizi korusun!

Eshâb-ı kirâma söğen eğer, (Biz, yine Eshâb-ı kirâma uyuyoruz. Onların hepsine uymak, şart değildir. Hattâ, mümkün değildir. Çünkü, sözleri birbirine uymuyor. Yolları başka başkadır) derse, bunlara deriz ki: Eshâb-ı kirâmdan ba'zısına uymuş olmak için, hiçbirini inkâr etmemek lâzımdır. Bir kısmını beğenmeyince, başka kısmına uyulmuş olamaz. Çünkü, meselâ, Emîr [Alî] «radiyallahü anh», diğer üç halîfeyi büyük biliyor, hurmet ediyor ve uyulmağa lâyık olduklarını biliyordu. Bunlara, seve seve bî'at etmiş, hilâfetlerini kabûl etmişti. Diğer üç halîfeyi sevmedikce, Emîre «radiyallahü teâlâ anhüm» uyduğunu söylemek yalan olur, iftirâ olur. Hattâ, Emîri beğenmemek, onun sözlerini, hareketlerini, kabûl etmemek olur. Allahü teâlânın arslanı Alî «radiyallahü anh» için, onları idâre ediyordu, yüzlerine gülüyordu demek, câhilce, ahmakca söz olur. Allahın arslanının, o kadar ilmi ve kahramanlığı ile, tâm otuz sene, üç halîfeye karşı düşmanlığını saklayıp, dost göründüğünü ve onlarla yalandan arkadaşlık ettiğini hangi akıl kabûl eder? En aşağı bir müslimân bile, böyle iki yüzlülük yapamaz. Emîri «radiyallahü anh» bu kadar küçülten, âciz, hileci ve münâfık yapan, böyle sözlerin çirkinliğini anlamak lâzımdır. Allah göstermesin, Emîrin «radiyallahü anh» böyle olduğunu, bir ân kabûl etsek bile, Peygamber efendimizin «sallallahü aleyhi ve

sellem» bu üç halîfeyi medh etmesine, büyültmesine, bütün yaşadığı müddetce, bunlara kıymet vermesine ne diyecekler? Peygamber «sallallahü aleyhi ve sellem» efendimize de, iki yüzlü mü diyecekler? Hâşâ! Bu, hiç olamaz. Peygamberin «sallallahü aleyhi ve sellem» doğruyu bildirmesi vâcibdir. İdâre ediyordu diyen, zındık olur, dinsiz olur. Allahü teâlâ, Mâ'ide sûresi, yetmişinci âyetinde (Ey kıymetli Resûlüm! Rabbinden sana indirileni, herkese ulaştır! Bunları, doğru bildirmezsen, peygamberlik vazîfeni yapmamış olursun! Allahü teâlâ, seni, düşmanlık etmek isteyenlerden korur) buyurmaktadır. Kâfirler diyordu ki, Muhammed «sallallahü aleyhi ve sellem», vahy olunan şeylerden, işine gelenleri söylüyor, işine gelmeyenleri söylemiyor. Bunun üzerine, bu âyet-i kerîme gelerek, herşeyi doğru söylediği bildirildi. Peygamberimiz «sallallahü aleyhi ve sellem», âhirete teşrîf edinciye kadar, üç halîfeyi hep över, başkalarından üstün tutardı. Demek ki, bunları övmek, üstün tutmak, hatâ olamaz, yanlış yol olamaz.

İmân edilecek şeylerde Eshâb-ı kirâmın hepsine uymak lâzımdır. Çünkü, i'tikâd edilecek şeylerde, birbirlerinden hiç ayrılıkları yoktur. Fûrû'da, ya'nî yapılacak işlerde ayrılma olabilir.

Eshâb-ı kirâmdan birine dil uzatan kimse, hepsini lekelemiş olur. Çünkü, hepsinin, imânı, i'tikâdı birdir. Birine dil uzatan, hiçbirine uymamış olur. Birbirlerine uygun olmadıklarını, aralarında birlik bulunmadığını söylemiş olur. Onlardan birini kötülemek, onun söylediklerine inanamamak olur. Tekrâr söyliyelim ki, şerî'ati bizlere bildiren, onların hepsidir. Onların herbiri âdildir, doğrudur. Herbirinin şerî'atde bildirdiği birşey vardır. Herbiri, âyet-i kerîmeleri getirerek, Kur'ân-ı kerîm toplanmıştır. Bir kısmını beğenmeyen, şerî'ati bildireni beğenmemiş olur. Görülüyor ki, bu kimse, şerî'atin hepsini yapmamış olur. Böyle olan da, Cehennemden kurtulabilirmi? Allahü teâlâ, Bekara sûresi, seksenbeşinci [85] âyetinde (Kur'ân-ı kerîmin bir kısmına inanıyorsunuz da, bir kısmına inanmıyorsunuz? Böyle yapanlarınızın cezası, dünyâda rezil, rüsvâ olmaktadır. Âhiretde de, en şiddetli azâba atılacaklardır) buyurmaktadır.

Kur'ân-ı kerîmi Osmân «radıyallahü anh» topladı. Hattâ, Ebû Bekr-i Sıddîk ile Ömer-ül Fârûk «radıyallahü anhümâ» topladı. Emîrin «radıyallahü anh» topladığı Kur'ân-ı kerîm, bundan başkadır. Görülüyor ki, bu büyükleri kötülemek, Kur'ân-ı kerîmi kötülemeğe kadar gidiyor. Allahü teâlâ, bütün müslimânları, böyle belâyâ düşmekden korusun! Şî'î mezhebinin müctehidlerinden birine sordular ki: Kur'ân-ı kerîmi, Osmân «radıyallahü anh» toplamıştır. Onun toplamış olduğu, bu Kur'ân için ne dersiniz? Ona bir kusûr bulmakda, hiç fâide göremem. Çünkü, Kur'ân-ı kerîme dil uzatılırsa, din yıkılır, dedi.

Aklı olan kimse, Peygamber efendimizin «sallallahü aleyhi ve sellem» vefât ettiği gün, Eshâb-ı kirâmın hepsinin, yanlış bir kararda birleşeceklerini, elbette söyleyemez. Hâlbuki o gün, Eshâb-ı kirâmdan otuzüçbin adedi, hep birden, istekle ve seve seve Ebû Bekr-i Sıddîki «radiyallahü anhüm» halife yaptı. Otuzüçbin Sahâbinin, yanlış bir işde, söz birliği yapması, olacak şey değildir. Nitekim, Peygamberimiz «sallallahü aleyhi ve sellem» (Ümmetim yanlış bir iş üzerinde, söz birliği yapmaz!) buyurmuşdu. Emîrin «radiyallahü anh» önceden, üzülmesi, o konuşmalar için, kendisi çağrılmadığından idi. Kendisi de böyle olduğunu bildirmiş ve «Çağrılmaya geç çağrıldığı için üzülmişimdir. Yoksa, iyi bilseydim ki, Ebû Bekr «radiyallahü anh» hepimizden üstündür» buyurmuşdu. Eshâb-ı kirâmın geç çağrılmasının sebebi vardı. Ya'nî, o zaman, Ehl-i beytin arasında ayrılıklar vardı. Onları tesellî ediyordu.

Peygamberimizin «sallallahü aleyhi ve sellem» Eshâb-ı kirâmı arasında olan ayrılıklar, nefsin isteklerinden, kötü düşüncelerden değildi. Çünkü, onların mubârek nefsleri, tezkiye bulmuş, tertemiz olmuşdu. Ehmârelikten kurtulmuş, itminâna kavuşmuşdu. Onların bütün istekleri, serî'ate uymaktı. Ayrılıkları, ictihâd ayrılığı idi. Doğruyu meydana çıkarmak içindi. Yanılanlarına da, Allahü teâlâ bir derece sevâb verecektir. Doğru olanlara, en az iki derece vardır. O büyüklerin hiçbirini, dilimizle incitmemeliyiz. Herbiri için, hep iyi söylemeliyiz. Ehl-i sünnetin en büyük âlimlerinden imâm-ı Şâfi'î «rahmetullahi aleyh», buyurdu ki, (Allahü teâlâ, ellerimizi, o kanlara bulaştırmadı. Biz de, dillerimizi bulaştırmayalım). Yine buyurdu ki, (Resûlullahdan «sallallahü aleyhi ve sellem» sonra, Eshâb-ı kirâm «aleyhimürrıdvân» çok düşündü. Yer yüzünde Ebû Bekr-i Sıddîkdan dahâ üstün kimseyi bulamayıp, onu halife yaptılar. Onun emrine girdiler). İmâm-ı Şâfi'inin bu sözü de, hazret-i Alinin «radiyallahü anh» hiç de iki yüzlü olmadığını ve Ebû Bekr-i Sıddîki seve seve halife yaptığını göstermektedir.

Meyân şeyh Ebülhayrin oğlu, Meyân Seyyid büyük zâtların evlâdıdır. Dekken seferinde de hizmetinizde bulunmuşdur. Yardım ve iltifatınıza kavuşacağı umulur. Mevlânâ Muhammed Ârif de ilm talebesi olup büyükler soyundandır. Babası öldü. Hoca idi. Maaşını almak için yanımıza geldi. Kolaylık göstermeniz kereminizden umulur. Vesselâm, vel ikrâm!

[Şî'ilerin doğru yoldan sapdıklarını ve hele bunların, yirmi çeşid kısmından, en azgın ve taşkınları olan Râfızîlerin müslimânlıktan büsbütün ayrıldıklarını, hattâ islâmiyeti yıkmak için uğraşmakta olduklarını; göstermek için, islâm âlimleri pekçok kitâb yazmıştır. Bunlardan birkaçının ismi ve yazarı aşağıda bildirilmiştir. Alevî olduklarını söyleyen din kardeşlerimizin bu kitâbları dikkatle okuyarak, Ehl-i sünnet ile Râfızîler arasındaki ayrılıkları incelemelerini ve akl, vicdân ve insâf ile doğru yolu

seçmelerini ve bölücü câhillerin yalanlarına, iftirâlarına aldanmamalarını, kurtuluş, selâmet yoluna sarılarak, din ve dünyâ se'âdetine kavuşmalarını din kardeşliği ve insanlık nâmına Allahü teâlâdan düâ ederim:

İslâm âlimlerinin şî'ilere nasihat vermek için yazmış oldukları kitâblardan elimize geçen birkaçı şunlardır:

1 — (İbtâl-ül Menhec-ilbâtıl) kitâbını Fadl bin Ruzbehân yazmıştır. Şî'î âlimlerinden Ibn-ül-Mutahhirin (Minhâc-ül-kerâme) kitâbını red etmekte, yanlışlarını vesikalarla çürütmektedir. Kitâbı [852] de Isfehanda yazmıştır.

2 — (Nüzhet-ül-isnâaşeriyye) kitâbıdır. Mirzâ Ahmed bin Abdurrahîm-i Hindî yazmıştır. Râfızîleri red etmektedir.

3 — (Nevâkîd) kitâbını Mirzâ mahdûm yazmıştır.

4 — (Muhtasar-ı Nevâkîd) kitâbı, Nevâkîd kitâbının kısaltılmışıdır. Muhammed bin Abdirresûl-i Berzencî kısaltmıştır.

5 — (Seyf-ülbâtir li-rıkab-işşî'a-ti verrâfida-til-kevâfir) kitâbını şeyh Alî bin Ahmed Hîti [1025] de İstanbolda yazmıştır.

6 — (Ecvibe-tül Irâkıyye alel'es-iletil-İrâniyye) kitâbını Şihâbüddîn seyyid Mahmûd bin Abdüllah Âlûsî yazmıştır.

7 — (Ecvibe-tül-Irâkıyye alel'es'iletil-lâhûriyye) kitâbını da Âlûsî yazmıştır. Hayderî de böyle bir kitâb yazmıştır.

8 — (Nefehât-ül-kudsiyye) kitâbında da Âlûsî, şî'ileri red etmektedir.

9 — (Nehe-üs-selâme) kitâbını da Şihâbüddîn Âlûsî yazmıştır.

10 — (Sârim-ül-hadîd) kitâbını, Muhammed Emîa bin Alî Bağdâdî yazmıştır. İbni Ebil-hadîd adındaki şî'inin iftirâlarını cevâblandırmaktadır.

11 — (Reddi-alel-imâmiyye) kitâbını Alî bin Muhammed Süveydî yazmıştır.

12 — (Hadîka-tüs-serâir) kitâbını Abdüllah bin Muhammed Bitûşî yazmıştır.

13 — (Tuhfe-i isnâ aşeriyye) kitâbını şâh Abdül'azîz-i Dehlevî yazmıştır.

14 — (Minha-tül-ilâhiyye muhtasar-ı Tuhfe-i isnâ aşeriyye) kitâbını Mahmûd Şükrî Âlûsî yazmıştır. [1373] de Kâhireda basılmıştır.

15 — İmâm-ı Rabbânî (Mektûbât) kitâbında Eshâb-ı kirâmın üstünlüklerini çok kuvvetli delillerle açıklamakta, şî'ileri rezil etmektedir.

16 — (Huvec-i kat'ıyye) kitâbını Abdüllah-i Süveydî yazmıştır.

17 — Şihristânînin (Milel-Nihal) kitâbında ve bunun, türkce, ingilizce, fransızca ve lâtince tercemelerinde şî'ilik uzun anlatılmakta ve cevâbları verilmektedir.

18 — Türkce (Tezkiye-i ehl-i beyt) kitâbı, şî'ilere güzel cevâb vermektedir. Topkapı mevlevî-hânesi şeyhi Osman efendi tarafından ya-

zılmış, [1295] de İstanbolda basılmışdır. (Huceec-i kat'iyye) ile birlikte lâtin harfleri ile (İslâma hizmet) kitâbında İstanbolda basılmışdır.

19 — İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin (Reddi revâfid) kitâbı fârisi olup, türkcesi (İslâma hizmet) kitâbı içinde, lâtin harfleri ile İstanbolda basılmışdır.

20 — Büyük âlim İbni Hacer-i Heytemî (Savâ'ık-ul-muhrika) kitâbında şî'ilerin yanlışlıklarını âyet-i kerime ve hadîs-i şerifler ile isbât etmektedir.

21 — Yine İbni Hacerin (Tathîr-ul-cenân vellisân an Mu'âviye-tebni Ebî Süfyân) kitâbında hazret-i Mu'âviyeye dil uzatılmıyacağına çok güzel isbât etmektedir.

22 — İbni Teymiyye (Minhâc-üssünne-tinnebeviyye fi nakdı kelâm-ı şî'a vel-kaderiyye) kitâbında şî'i âlimlerinden İbnilmutahhîrin (Minhâc-ül-kerâme) kitâbını, kuvvetli vesikalarla çürütmekte, yere sermektedir.

23 — Yine İbni Teymiyye, (Fadâil-i Ebî Bekr ve Ömer) kitâbında Eshâb-ı kirâmın üstünlüklerini, kuvvetli delillerle açıklamaktadır.

24 — (Mevâhib-i ledünniyye) tercemesinde ve (Mir'ât-i kâinat) da Eshâb-ı kirâmın şanları bildirilmektedir.

25 — Seyyid Abdülhakîm-i Arvâsînin (Eshâb-ı kirâm) risâlesi, (Eshâb-ı kirâm) kitâbında vardır.

26 — (Nûr-ül-Hüdâ) kitâbı, [1005] hicrî yılında Karakaşzâde Ömer bin Muhammed tarafından yazılmış olup, şî'lere ve bektâşilere cevâb vermektedir. [1286] da İstanbolda basılmışdır.

27 — (Menâkıb-i çihâr yâr-i güzîn) kitâbı türkce olup, Eshâb-ı kirâmın üstünlüklerini çok güzel yazmaktadır. Seyyid Eyyûb bin Sıddîk yazmıştır. Muhtelif zamanlarda basılmışdır. [1264] baskısı çok güzeldir.

28 — İstanbolda çeşidli baskıları yapılmış olan (Eshâb-ı kirâm) ve (İslâma hizmet) ve (İmân ve İslâm) ve (Se'âdet-i ebediyye) ve (Aldanmıyalım) ve (İslâmın iç düşmanları) kitâblarında alevîlik, şî'ilik, nusayrîlik açıklanmakta, islâm âlimlerinin bunlara verdikleri nasihatler uzun uzun anlatılmaktadır.

29 — Râfızîlerin tenâsüha inandıkları için ve Allah oniki imâma hulûl etdi dedikleri için, kâfir oldukları (Berika) ve (Hadîka) kitâblarında yazılıdır.

30 — Yûsüf Nebhânî, (İzhâr-ül-hak) kitâbının son kısımlarında şî'lere ve bunların taşkınları olan Râfızîlere ve dahâ azgınları olan (Nusayrî) lere vesikalarla çok güzel cevâb vermektedir.

31 — Seyyid Ahmed Dahlân, (Elfethul-mübîn) kitâbında, şî'ileri, şiddetle red etmektedir. Bu kitâbı, Süveydînin (Huceec-i kat'iyye) si sonunda basılmışdır.

32 — Şâh Veliyyullah-ı Dehlevî, (İzâle-tül-hafâ an hilâfetil-hulefâ) kitâbında, şî'ileri kuvvetli vesikalarla red etmekte, hazret-i Muâviyeyi çok övmektedir. Bu kitâb fârisî olup, Urdu diline tercemesi ile birlikde, 1392 [m. 1972] de Pakistanda basılmışdır. İki cildedir.

81

SEKSENBİRİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, Lala beğe yazılmışdır. Müslimânlığı yaymak lâzım olduğu bildirilmektedir:

Allahü teâlâ, bizim ve sizin islâmın şerefini anlamamızı ve onu korumak için çalışmamızı artdırsın! Yüz seneye yakın bir zemandan beri islâmiyyet yardımcısız kaldı. Öyle oldu ki, kâfirler, müslimân memleketlerinde, yalnız dinsizliklerini, kötülüklerini yapmakia kalmıyorlar; müslimânlığı büsbütün yok etmek istiyorlar. Müslimânların ve müslimânlığın izini, adını bile bırakmamak için kıyasıya uğraşıyorlar. İşi oraya kadar götürdüler ki, bir müslimân, islâmiyyetin emrlerinden birini açıkça yapmağa, hattâ söylemeğe kalksa, öldürülüyor. Meselâ: Kurban bayramında, Hindistânda müslimânlar öküz kurban ederler. Kâfirler, müslimânlara (Özye) vermeğe belki râzı olurlar. Fekat, öküz kesilmesine hiç râzı olmazlar. Yeni pâdişâhın ilk zamanlarında müslimânlık yayılırsa ve müslimânlara kıymet verilirse, sonu iyi olur. Fekat, Allah göstermesin böyle olmazsa, müslimânların işi çok güç olur. (El'gıyâs)! Ya'nî imdâdımıza yetiş yâ Rabbî! Bize yardım et yâ Rabbî! Müslimânlara yardımcı ol yâ Rabbî! Bakalım, hangi mes'ûd, tâli'li kimse, islâmiyyete yardım etmekle şereflenecek? Bu şerefi bakalım hangi kahramân kazanacak? Bu, Allahü teâlânın öyle bir ni'metidir ki, dilediğine ihsân eder. Allahü teâlâ, büyük ihsân sâhibidir. Allahü teâlâ, bizi ve sizi, Peygamberlerin en üstününe uymak şerefinden ayırmasın «aleyhi ve alâ âlihi ve aleyhim minnessale-vâti efdalühâ ve minetteslîmâti ekmelühâ»! Vesselâm.

82

SEKSENİKİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, İskender Hân-ı Lodiye yazılmışdır. Mâ-sivâyı unutmadikeca, kalbin selâmet bulamayacağı bildirilmektedir:

Hak teâlâ, hep kendisi ile bulundursun. Kendisinden başkası ile olmağa bırakmasın. Mi'râc gecesi, gözü Allahü teâlâdan hiç ayrılmayan in-

— 150 —

sanların en üstünü hurmetine, bu düâmızı kabûl buyursun «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslimât»! Bize ve size herşeyden önce lâzım olan şey, kalbi Allahü teâlâdan başka şeylerin hepsinden kurtarmaktır. Kalbin bu selâmete kavuşabilmesi için, Hak teâlâdan başka hiçbirşeyin kalbden geçmemesi lâzımdır. Kalbden hiçbirşeyin geçmemesi için de, mâ-sivâyı ya'nî, Allahü teâlâdan başka herşeyi unutmak lâzımdır. Bunları unutmaya (Fe-nâ) denir. Bu yolun büyükleri buyuruyorlar ki, (Allahü teâlâdan başka herhangi birşeyi kalbden geçirmek için uğraşılsa, hiç geçmemelidir). İş bu dereceye varmadıkca, kalb selâmet bulamaz. Bugün, bu ni'mete kavuşan kimse, anka kuşu gibidir. Ya'nî yokdur. Hattâ bina olmamak kimse de, kalmamıştır. Arabî beyt tercemesi:

Ni'mete kavuşanlara ni'metler âfiyet olsun.

Zevallı fakîr âşık, birkaç damla ile doysun.

Dahâ çok ne yazayım? Önceniz ve sonunuz selâmet olsun!

83

SEKSENÜÇÜNCÜ MEKTÜB

Bu mektûb Behâdır Hâna yazılmışdır. Zâhiri ve bâtını toparlamakla berâber şerî'ate ve hakîkate yapışmağı bildirmektedir:

Hak teâlâ, dağınık şeylere olan bağılıklardan kurtarsın. Mukadder olan kendisine tâm bağlanmakla şereflendirsın. Bu düâmızı Peygamberlerin efendisi hurmetine kabûl buyursun «aleyhi ve alâ âlihi ve aleyhim minessalevâti efdalühâ ve minetteslimâti ekmelühâ»! Fârisî beyt tercemesi:

Herne ki güzeldir, Allah sevgisinden başka

Hepsi câna zehrdir, şeker gibi de olsa!

İnsanın zâhirini, parlak olan şerî'atin zâhiri ile süslemesi ve bâtını da hep Hak teâlâ ile bulundurması, çok güc bir işdir. Acabâ hangi tâli'li bir kimseyi bu iki ni'metle şereflendirirler? Bugün, bu iki ni'mete birlikte kavuşmak, hattâ yalnız şerî'atin zâhirine uymak ele geçmez bir hazîne gibi olmuştur. Kibrît-i ahmerden, [ya'nî demire sürtünce altına çevireceği sanılan maddeden] dahâ kıymetlidir. Hak teâlâ, sonsuz olan merhame-ti ile, geçmişlerin ve geleceklerin en üstününe uymakla zâhirimizi ve bâtınımızı şereflendirsın «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslimât»!

SEKSENDÖRDÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, seyyid Ahmed-i Kâdiriye yazılmıştır. Şerî'at ile hakîkatin başka başka olmadıklarını ve hakk-ul-yakîne kavuşmanın alâmetlerini bildirmektedir:

Hak teâlâ, şerî'at caddesinde ilerlememizi nasîb eylesin. Bütün gücümüzle Onun mukaddes zâtına çevrilmemizi ve bizi bizden almasını ve Ondan başka herşeyden büsbütün yüz çevirmemizi ihsân eylesin. Mî'râc gecesi, Ondan gözü hiç kaymayan, insanların en üstünü hurmetine, bu düâmızı kabûl buyursun «aleyhi minessalevâti efdalühâ ve minetteslîmâtî ekmelühâ ve alâ âlihi ve eshâbihi ecma'in»! Âmin, Fârisî mısra' tercemesi:

Ne olursa olsun, dostdan konuşmak dahâ tatlı!

Hernekadar, dostdan söylenen şeylerin hiçbiri. Onun sözü değilse de, o sözün, herhangi bir bakımdan O mukaddes sevgili ile bir bağılığı vardır. Bu bağılığı da, ni'met sayarak, bu yolda çabalamak ve birşeyler söylemek tatlı olmaktadır. Şerî'at ve hakikat birbirinden başka değildirler. Ayrılıkları yalnız, birinde bilgilerin topluca ve ötekinde geniş, açık olmalarında ve düşünce yolu, keşf yolu ile hâsıl olmalarında ve görmeden, anlamadan, görerek inanılmalarında ve uğraşarak ibâdet etmek yerine kendiliğinden ibâdete sarılmaktadır. Parlak olan şerî'atin bildirdiği bilgiler ve hükümler, hakk-ul-yakîne kavuşuktan sonra, hiç değişiklik olmadan, keşf yolu ile geniş olarak anlaşılabilir. Görmeden inanılan şeyler, hiç değişiklik olmadan kalb gözü ile görülür. Sevâb kazanmak, ibâdet yapmak için uğraşmak, didinmek arzûsu, ortadan kalkar. (Hakk-ul-yakîn) makâmına kavuşmanın alâmeti, o makâmdaki bilgilerin ve ma'rifetlerin, şerî'atin bildirdiklerine tâm uygun olmasıdır. Kıl ucu kadar uygunsuzluk bulunursa, hakîkate kavuşulmadığı anlaşılır. Tarîkat büyüklerinden herhangi birinin bilgisinde ve işinde şerî'ate bir uygunsuzluk bulunması, sekrden, şü'ûrsuzluktan ileri gelir. Sekr, yolda ilerlerken hâsıl olmaktadır. Tesavvuf yolunun sonuna kavuşanlar, hep sahv, şü'ûr, uyanıklık hâlinedirler. Onlar vakte değil, vakt onlara uymaktadır. Hâl ve makâm, onların yüksek derecelerine uymuştur. Fârisî beyt tercemesi:

Sofî denince, ibn-ül vakt anlaşılır.

Fekat sâfi vakti ve hâli aşmıştır.

Görülüyor ki, şerî'ate uygunsuzluk hakîkate kavuşulamamış olduğunu gösterir. Tesavvuf büyüklerinden birkaçı, şerî'at, hakîkatin kabûğudur, hakikat, şerî'atin özüdür, demiştir. Böyle sözler, hernekadar, söz

sâhibinin doğru yoldan ayrıldığını göstermekte ise de, belki bu sözle, ve ve toplu olan şey, açık ve geniş olan şeyin kabuğu gibidir ve düşünerek anlamak, kalb gözü ile görmek yanında, özün kabuğu gibidir demek yetmişlerdir. Fekat, hâlleri doğru olan büyükler, böyle lastikli kemeleri söylemekten kaçınmışlar, kısa ile uzun ve düşünce ile keşf keşiflerinden başka birşey söylememişlerdir. Bir kimse, Hâce Nakşibend «kaddesallâhu teâlâ esrârehül akdes» hazretlerinden sordu ki, «Tesavvuf yoluna girme ve ilerlemek niçindir?». Cevâb olarak buyurdu ki, «Okuma ve toplu olan bilgilerin genişlemesi için ve düşünerek anlaşılabilir bir keşf yolu ile bulunması içindir». Allahü teâlâ, bilgilerimizi ve işlerimizi her zaman genişletsin «salevâtullahi teâlâ ve selâmühü alâ sâhibihâ !»

Ayrıca başınızı ağrıtalım: Düâcımızın mektûbunu getiren müftü şeyh Mustafa Şerihî, Kâdi Şerih hazretlerinin soyundandır. Dedeleri hep büyük insanlar idi. Geçim için yardımcı olan vazîfeleri ve gelirleri çoktu. Kendisi şimdi geçim sıkıntısındadır. Senetlerini, fermânlarına dair yeni hâl kâğıdlarını yanına alarak asker olmak için gelmiştir. Yakınlık göstermenizi ihsân ederek, râhata kavuşmasına, sıkıntıdan kurtulmasına sebep olmanızı dilerim. Başınızı dahâ çok ağrıtmayayım.

SEKSENBEŞİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, mirzâ Fethullah-i Hakime yazılmıştır. Sâlih işleri yapmak ve nemâzları cemâ'atle kılmak lâzım olduğu bildirilmektedir:

Allahü teâlâ, sizi, beğendiği işleri yapmağa kavuşursun! İnsana önce i'tikâdını, îmânını düzeltmek lâzımdır. Bundan sonra, sâlih, yarar işleri yapmak lâzımdır. İbâdetlerin hepsini kendinde toplayan ve insanı Allahü teâlâyâ en çok yaklaştıran yarar şey, nemâzdır. Peygamberimiz «aleyhissalâtü vesselâm» (Nemâz dinin direğidir. Nemâz kılan kimse, dinini kuvvetlendirir. Nemâz kılmayan, elbette dini yıkar) buyurdu. Nemâzı doğru dürüst kılmakla şereflenen bir kimse, çirkin, kötü şeyler yapmaktan korunmuş olur. Ankebût sûresinin kırkbeşinci âyetinde (Doğru kılınan nemâz, insanı fahşâdan ve münkerden herhâlde uzaklaştırır) buyuruldu. İnsanı kötülüklerden uzaklaştırmayan bir nemâz, doğru nemâz değildir. Görünüşde nemâzdır. Bununla beraber, doğrusunu yapmaya kadar, görünüşü yapmayı elden bırakmamalıdır. Büyüklerimiz (Bir şeyin hepsi yapılamazsa, hepsini de elden kaçırmamalıdır) buyurdu. Sonsuz ihsân sâhibi olan Rabbimiz, görünüşü hakikat olarak kabûl edebilir. [Böyle bozuk nemâz kılacağına, hiç kılma dememelidir. Bu sözü din

düşmanları çıkarmıştır. Böyle bozuk kılıcağına doğru kıl demelidir. Bu inceliği iyi anlamalıdır.

Nemâzları cemâ'at ile ve huşû' ve hudû' ile kılmalıdır. Çünkü, insanı, dünyâda ve âhiretde felâketlerden, sıkıntılardan kurtaracak ancak nemâzdır. Allahü teâlâ, Mü'minûn sûresinin başında (Mü'minler herhâlde kurtulacaktır. Onlar, nemâzlarını huşû' ile kılanlardır) buyurdu. Tehlüke, korku bulunan yerde yapılan ibâdetin kıymeti kat kat dahâ çok olur. Düşman saldırdığı zaman, askerin ufak bir iş görmesi, pekçok kıymetli olur. Gençlerin ibâdet etmeleri de, bunun için dahâ kıymetlidir. Çünkü, nefslerinin kötü isteklerini kırmakda ve ibâdet etmek istememesine karşı gelmektedirler. Eshâb-ı Kehf, bir hicret yaparak din düşmanları arasından çıktıkları için şerefli oldular. Peygamberimiz «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vettehiyyât» bir hadis-i şerifde (Fitnenin, fesâdın çoğaldığı zemânda ibâdet etmek, hicret ederek benim yanıma gelmek gibidir) buyurdu. Görülüyor ki, din düşmanlarının güçlük çıkarması, ibâdetlerin şerefini artırmakda, sevâbı katkat çoğalmaktadır. Zarar yapmak istemeleri, müslimânlar için fâideli olmaktadır. Dahâ ne yazayım? Oğlumuz şeyh Behâeddîn, Allah adamları ile görüşmekden sıkılıyor. Zenginlerle, dünyâya düşkün olanlarla bulunmak istiyor. Onlarla düşüp kalkmanın, insanı felâkete götüreceğini anlıyamıyor. Onların yağlı, tatlı yemeklerinin zehr gibi gönlü öldüreceğini, ahlâkı bozacağını düşünemiyor. Amân, amân kötü arkadaşlardan kaçınız! İnsanın dinine, imânına saldıran tatlı dilli, güler yüzlü korkunç düşmanlara aldanmamak için, çok uyanık olunuz. Sahih olan hadis-i şerifde «alâ masdarihessalâtü vesselâm» (Mal ve mevki' sâhiblerine, malı için, makâmı için alçalan kimsenin dininin üçde ikisi gider) buyuruldu. Mal için, mevki' kazanmak için, islâm düşmanlarına eğilenlere, dinlerinden, ibâdetlerinden vaz geçenlere yazıklar olsun! Sonsuz ni'metleri, seâdetleri, birkaç günlük eğlence için elden geçiriyorlar.

SEKSENALTINCI MEKTÛB

Bu mektûb, Perkene şehrindeki hâkimlerden birisine yazılmıştır. Kalbi, Allahü teâlâdan başka şeylerin sevgisinden kurtarmağı bildirmektedir:

Hak teâlâ, aşırı ve gerici olmaktan kurtarıp orta yolda buldursun! Bu düâmızı, Peygamberlerin efendisi hurmetine «aleyhi ve alâ âlihi ve aleyhim minessalevâti efdalühâ ve minetteslîmâti ekmelühâ» kabûl buyursun! Bize ve size önce lâzım olan şey, kalbimizi Allahü teâlâdan başka

şeylere bağı olmakdan kurtarmaktır. Kalbin bu selâmete kavuşması için, Allahü teâlâdan başka hiçbirşeyi kalbe getirmemek lâzımdır. Kalb, Allahü teâlâdan başka şeyleri öyle unutmalıdır ki, eğer bir kimse, bin sene yaşamış olsa, kalbine hiçbirşey gelmemelidir. Fârisî nusra' tercemesi:

İş budur, bundan başkası hiçdir!

Buluşduğumuz zaman, bu fakîri okşiyarak, bir işiniz olursa bize yazınız buyurmuşdunuz. Bunun için, başınızı ağrıyorum. Şeyh Abdüllah-i Sofî, iyi insanlardandır. İhtiyâclarını karşılamak için borca girmişdir. Alacaklılarından yakasını kurtarabilmesi için yardım olmanızı dilerim. Vesselâm.

87

SEKSENYEDİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, Pehlivân Mahmûd'a yazılmışdır. Allahü teâlânın sevdikleri tarafından bir kimsenin kabûl olunmasının büyük se'âdet olduğu bildirilmektedir:

Allahü teâlâ, size selâmet versin ve şerî'atin doğru caddesinde bulundursun «alâ sâhibihessalâtü vesselâmü vettehiyye»! Kıymetli arkadaşlarımıza birinci müjdem, meyân şeyh Müzzemmilin oraya gelmesini bildirmekdir. Onun sohbetinin kıymetini ve fâidelerini nasıl anlatayım? Allahü teâlânın sevdiklerinin, bir kimseyi kabûl etmesi, ne büyük se'âdetdir. Hele onu severler ve yanlarına çekerlerse, dünyâ ve âhîret se'âdetine kavuşmuş olur. O, büyüklerin yanında bulunanlar, kötülüklerden temizlenir. Sözün kısası, onun sohbetini büyük nimet biliniz. Sohbetin edeblerini titizlikle gözetiniz ki, fâidelenebilesiniz. Dahâ ne yazayım? Evveliniz ve sonunuz selâmet olsun!

88

SEKSENSEKİZİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, yine Pehlivân Mahmûda yazılmışdır. Bir kimsenin, saçını, sakalını imân ile ve ibâdet ile ağartmasının büyük ni'met olduğu ve gençlikde korku, ihtiyârlıkda merhamete sığınmak lâzım olduğu bildirilmektedir:

Hak teâlâ, her ân kendisi ile bulundursun. Bir kimsenin, saçının,

sakalının siyâhlığını, îmân ile ve ibâdetler ile ağartması ne büyük ni'metdir. Resûlullah «aleyhissalâtü vesselâm» hadîs-i şerîfde (Saçını, sakalını müslimân olarak ağartan afv olunur) buyurdu. Allahü teâlânın sonsuz merhametini düşününüz. Günâhları afv edeceğine güveniniz! Gençlikde, Allahü teâlânın kahrından, azâbından korkmak, titremek lâzımdır. İhtiyârlıkda afvına, merhametine sığınmalıdır. Evveliniz ve sonunuz selâmet olsun!

SEKSENDOKUZUNCU MEKTÛB

Bu mektûb, mirzâ Ali Cân için yazılmışdır. Ölüm için sabr dilemektedir:

Hak teâlâ, hepimizi şerî'atin doğru caddesinde bulundursun «alâ sâhibihessalâtü vesselâmü vettehiyye»! Enbiyâ sûresi otuz beşinci ve Ankebût sûresi elliyedinci âyetlerinde (Her canlı, ölümün tadını tadacaktır!) buyuruldu. Bunun için, her insan ölecektir. Ölümden kurtuluş yoktur. Hadîs-i şerîfde (Ömrü uzun, ibâdetleri de çok olana müjdeler olsun!) buyuruldu. Dostu dosta ölümle kavuşduruyorlar. Bunun için, Allahü teâlânın âşıkları, ölümü düşünerek tesellî buluyor, üzüntüleri azalıyor. Ankebût sûresinin beşinci âyetinde (Allahü teâlâyâ kavuşmak isteyenler! Biliniz ki, Allahü teâlâyâ kavuşmak zemânı herhâlde gelecektir) buyuruldu. Evet, biz geride kalanlar ve nefse esir olanlar ve kavuşanların, kurtulanların aradıklarından mahrûm kalanlar, zararda ve başı yerdeyiz. Ni'metlerini size saçan merhûme, günümüzün en kıymetli varlığı idi. Onun size olan ihsânlarına karşı, şimdi sizin de ona ihsân etmeniz lâzımdır. Düâ ederek ve sadaka vererek her ân yardımına koşunuz! Hadîs-i şerîfde (Mezârdaki ölü, denizde boğulmak üzere olan kimse gibidir, babasından, anasından, kardeşinden ve arkadaşlarından gelecek bir düâyı hep beklemektedir) buyuruldu. Bundan başka, onların ölümünü görerek, kendi ölümünü de düşünmeli. Bütün varlığı ile, Allahü teâlânın beğendiği şeyleri yapmağa sarılmalıdır. Dünyâ hayâtının, insanı aldatmaktan başka birşey olmadığını düşünmelidir. Dünyâ kazançlarının Allahü teâlânın yanında az bir kıymeti olsaydı, düşmânı olan kâfirlere ondan kıl ucu kadar vermezdi. Allahü teâlâ, bizi ve sizi, kendisinden başka herşeyden yüz çevirmekle ni'metlendirsin! Yalnız kendisine bağlanmakla şereflendirsin! Bu düâmızı, Peygamberlerin efendisi hurmetine kabûl buyursun! «aleyhi ve alâ âlihi ve aleyhim minessalevâti efdalühâ ve minetteslîmâti ekmelühâ» Vesselâm, velikrâm.

DOKSANINCI MEKTÜB

Bu mektûb, hâce Kâsıma yazılmıştır. Bütün varlığımızla Allahü teâlâya dönmek lâzım olduğu ve bu ni'mete kavuşmak için, Nakşibendiyye büyüklerine sarılmak icâb ettiği bildirilmektedir:

Hak teâlâ, bu alçak dünyâyı gözünüze aşağı ve değersiz gözetin. Kalb aynanızı, âhiretin güzel cemâli ile süslesin! Bu düâmızı, mîrac süreci, kendisinden gözü hiç ayrılmayan, tertemiz Peygamberi hurmetine kabûl buyursun «aleyhi ve alâ âlihi minessalevâti efdalühâ ve minetteslîmâtî ekmelühâ»! Okşayıcı, kıymetli mektûbunuz ve yüksek değerli hediyeleriniz geldi. Lutf eylemişsiniz. Allahü teâlâ, hayırlı karşılıklarını ihsân eylesin! Sevenlerimize ve iyi gözle bakanlarımıza nasihatimiz şudur: Bütün varlığımızla Allahü teâlânın mukaddes zâtına dönmeliyiz! Ondan başka herşeyden yüz çevirmeliyiz! Fârisî mısra' tercemesi:

İş budur, bundan başkası hiçdir!

Bugün, bu büyük ni'mete kavuşmak için, Nakşibendiyyenin bu yüksek yoluna inanmak ve bağlanmak lâzımdır. Bu büyüklerin bir sohbeti ile kavuşulan şeyler, sıkı riyâzetlerle ve ağır mücâhedelerle ele geçemez.

[**(Riyâzet,**) nefsin istediklerini yapmamak, harâmlardan, mekrâhlardan sakınmaktır. **(Mücâhede,**) nefse ağır gelen, onun istemediği şeyleri yapmak, farzları, sünnetleri, müstehabları işlemek demektir].

Bu büyüklerin yolunda, sonda kavuşulan ni'metler, başlangıçta yerleştirilmiştir. Sona varanların kavuşduklarını, dahâ ilk sohbetde ihsân ederler. Bu büyüklerin yolu, Eshâb-ı kirâmın yoludur. Eshâb-ı kirâm, insanların en üstününün, dahâ birinci sohbetinde «aleyhi ve aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» öyle ni'metlere kavuşdular ki, ümmetin Evliyâsı, bunlara en sonda belki kavuşabilir. İşte bu, nihâyetin bidâyete yerleştirilmesidir. Öyle ise, bu büyükleri cân ile, gönül ile seviniz! Çünkü, bütün se'âdetlerin temeli, sebebi, bu sevgidir. Allahü teâlâ, size ve doğru yolda gidenlere ve Muhammed Mustafâ'nın izinde bulunanlara selâmet versin «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm»!

DOKSANBİRİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, şeyh Kebîre yazılmışdır. İ'tikâdı düzeltmek ve sâlih, yarar işler yapmak, mukaddes âleme uçabilmek için iki kanat gibidir. Şerî'ate yapışmak ve hakikat hâllerine kavuşmak, hep nefsin tezkiyesi ve kalbin tasfiyesi için olduğu bildirilmektedir:

Allahü teâlâ, bizi ve sizi sünnet-i seniyyeye uymakla şereflendirsin «alâ sâhibihessalâtü vesselâmü vettehiyye»! Müslimânların birinci vazîfesi i'tikâdı düzeltmektir. Ehl-i sünnet vel-cemâ'at âlimlerinin bildirdiklerine uygun olarak inanmaktır. Çünkü, Cehennemden kurtulacağı bildirilmiş olan bir fırka bunlardır. İkinci olarak, lâzım olan şey, fıkıh bilgilerini öğrenmek ve herşeyi bu bilgiye göre yapmaktır. İki kanat gibi olan bu i'tikâd ve amel elde edildikten sonra, mukaddes âleme uçmalıdır. | (Mukaddes) demek aybdan, çirkin, kötü şeylerden uzak, temiz demektir|. Fârisî mısra' tercemesi:

İş budur, bundan başkası hiçdir!

Şerî'atin emrlerini yapmak ve tarîkatin ve hakîkatin hâllerine kavuşmak, hep nefsin tezkiyesi ya'nî temizlenmesi ve kalbin tasfiyesi ya'nî parlatılması içindir. Nefs temizlenmedikçe ve kalb selâmet bulmadıkça, hakîkî îmân hâsıl olmaz. Felâketlerden, azâblardan kurtulmak için, hakîkî îmâna kavuşmak lâzımdır. Kalbin selâmeti için, Allahü teâlâdan başka hiçbirşeyin kalbe gelmemesi lâzımdır. Bin sene yaşamış olsa, kalbe hiçbirşey gelmemelidir. Çünkü, bu zemân kalb, Allahü teâlâdan başka herşeyi büsbütün unutmuşdur. Eğer, birşeyi hâtırlamak için uğraşsa, hâtırlayamaz. Bu hâle (Fenâ) denilmiştir. Bu yolun basamaklarından birincisi, fenâ basamağıdır. Fenâ makâmına kavuşulmadıkça, hiçbirşey elde edilemez. Evveliniz ve sonunuz selâmet olsun!

DOKSANİKİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, yine şeyh Kebîre yazılmışdır. Kalbin itminâna kavuşması, ancak zikr ile olur. İncelemekle, düşünmekle olmayacağı bildirilmektedir:

Allahü teâlâ bizi ve sizi Muhammed aleyhisselâmın şerî'atine uygun olan işler yapmağa kavuşdursun «alâ sâhibihessalâtü vesselâmü vettehiyye»!

Ra'd sûresinin otuzuncu âyetinde (Biliniz ki kalbler ancak zikir ile itminâna kavuşur) buyuruldu. Kalbi itminâna kavuşduran tek yol vardır. Bu tek yol, Allahü teâlâyı zikir etmektir. Akl ile incelemekle ve düşünmekle kalb itminâna kavuşamaz. Fârisî iki beyt tercemesi:

Herşeyi akl ile çözmek istiyen kişi,

Tahta ayak takmış bacaksızlara benzer.

Kısa aklına uydurmak ister her işi,

Dün yaptığını, bugün değiştirmek ister.

Çünkü, zikir ederken, O mukaddes zât ile bir bağılık hâsil olur, her şey kadar, Onunla hiçbir bağılık kurulamaz. Toprağa düşen nerede, herşeyin sâhibine olan nerede? Fekat hâtırlayan ile, hâtırlanan arasında az bir bağlantı hâsil olur. Bu bağılıktan da, sevgi doğar. Zikir edenin kalbini sevgi kaplayınca, kalbde itminân hâsil olur. Kalbde itminân hâsil olma, insanı sonsuz se'âdetlere kavuşdurur. Fârisî beyt tercemesi:

Zikir et zikir, bedende iken cânın

Kalb temizliği, zikriledir Rahmânın.

Evveliniz ve sonunuz selâmetde olsun!

DOKSANÜÇÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, İskender Hân-i Lodiye yazılmışdır. Her ân Allahü teâlâyı zikir etmek lâzım olduğu bildirilmektedir:

Beş vakt nemâzı cemâ'atle kıldıktan ve bunların sünnetlerini de kıldıktan sonra, bütün vaktlerinde Allahü teâlâyı zikir etmek lâzımdır. Kalbde başka hiçbirşeye yer vermemelidir. Yirken, içerken, uyurken, gelirken, giderken hep zikir yapmalıdır. Zikrin nasıl yapılacağını öğrenmiş idiniz. Öğrendiğiniz gibi yapınız! Zikir yapmakda gevşeklik duyarsanız, kalbinizin niçin dağıldığını araştırmayınız! Bundan sonra, kalbi toparlamağa çalışınız! Boyun bükerek ve ağlayarak, kalbdeki karartının gitmesi için, Allahü teâlâyı yalvarınız. Şeyhi, ya'nî zikir etmesini size öğreten kimseyi, araya koyunuz! Her güçlüğü, her sıkıntıyı gideren, ancak Allahü teâlâdır.

DOKSANDÖRDÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, Hızır Hân-i Lodiye yazılmışdır. Herkese i'tikâdı düzeltmek ve amel etmek lâzım olduğu, hakikat âlemine bu iki kanat ile uçulabileceği bildirilmektedir:

Hak teâlâ hazretleri, Muhammed Mustafâ'nın şer'ati caddesinde bulundursun «alâ sâhibihessalâtü vesselâmü vettehiyye»! Herkese önce lâzım olan şey, Ehl-i sünnet vel-cemâ'at âlimlerinin anladıklarına ve bildirdiklerine uygun olarak, i'tikâdı düzeltmektir. Cehennemden kurtulacağı bildirilen bir fırka, bu âlimlerin fırkasıdır. İmânı düzelttikden sonra, farzları, sünnetleri, vâcibleri, müstehabları ve harâmı, halâli, mekrûhu ve müştebehi ya'nî şübheli olan şeyleri öğrenmek ve bu fıkıh bilgilerine göre hareket etmek lâzımdır. Bu i'tikâd ve amel iki kanadına kavuşunca, eğer Allahü teâlâ yardım eder, izn verirse, hakikat âlemine uçulabilir. Bu iki kanat elde edilmeksizin, hakikat âlemine uçulamaz. Fârisî beyt tercemesi:

**Kurtulurum sanma, ey Sa'dî hoca,
Muhammed aleyhisselâma uymadıkca!**

Allahü teâlâ, bizi ve sizi o yüce Peygambere uymak ile şereflendirsin! «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm»!

DOKSANBEŞİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, seyyid Ahmed-i Necvâreye yazılmışdır. İnsan herşeyi kendinde toplamıştır. İnsanın kalbi de böyle yaratılmışdır. Tesavvuf büyüklerinden birkaçının, sekr hâlinde iken, kalbin genişliğini bildiren sözlerine şer'ate uygun ma'nâ vermek lâzım olduğu bildirilmektedir:

Her insan, bir topluluktur. Varlıkta bulunan herşey, insanda da vardır. Bu imkân âleminde bulunan herşeyin kendisi, vücûb âleminde bulunanların ise, sûretleri, benzerleri insanda bulunur. (Allahü teâlâ, Âdem'i kendisi gibi yarattı) hadîs-i şerîfidir. Demek ki, vücûb mertebesinde ya'nî, Allahü teâlâda ve sıfatlarında bulunanların, insanda birer sûreti, birer benzeri vardır. İnsanın kalbi de, böyle bir topluluktur. İnsanda bulunan herşey, kalbde de vardır. Bunun için, insanın kalbine (Hakikat-i câmi'a) denir. Tesavvuf büyüklerinden birçoğu, herşeyin kalbde

bulduğunu görünce, kalbin genişliğini bildirmek için (Arş ve içinde bulunan herşey, ârifin kalbinin bir köşesine konsa, hiç duyulmaz) demişlerdir. Çünkü, bütün maddeler ve gökler ve Arş ve Kürsî kalbde bulunmaktadırlar. Mekânlı ve mekânsız, maddeli ve maddesiz herşey, kalbde bulunmaktadırlar. Kalbde, mekânsız, maddesiz, herşey bulunduğuna göre, Arşın ve Arş içinde bulunanların kalbdeki yeri ne kadarcık olabilir? Çünkü, Arş çok büyük ise de, maddeden yapılmıştır ve mahlûktur. Mekân olan ya'nî maddeden yapılmış olan birşey, ne kadar geniş olursa olsun, mekânsız olanın yanında çok küçük kalır.

Tesavvuf büyüklerinden, sahv sâhibi olanlar, ya'nî sekirden kurtulmuş olanlar «kaddesallahü teâlâ esrârehüm» böyle sözlerin, sekr sözü olduğunu bildirmişlerdir. Sekr hâlinde olanlar, bir şeyin kendisi ile görüntüsünü birbirinden ayıramaz. Görünüşünü kendisi sanır. Arş, tâm zuhûra kavuşmaktadır. Kalbe yerleşmez. Kalbde yerleşen, Arşın kendisi değildir. Örneğidir, görüntüsüdür. Bu örneğin, kalbden çok küçük olacağı meydana birşeydir. Çünkü kalbde böyle sayısız örnekler vardır. Gök, başka şeyler gibi aynada görününce, ayna gökden dahâ geniştir denilemez. Evet, aynadaki gökün görüntüsü aynadan küçüktür. Fekat bundan, gökün kendisinin de aynadan küçük olması lâzım gelmez. Bunu, başka bir misâl ile de açıklayalım: İnsanda toprak maddeleri vardır. Bunun için, insan yer yüzünden dahâ büyüktür denilemez. Hattâ yer küresi yanında, insanın büyüklüğü, hiç denecek kadar küçüktür. Birşeyin nümûnesini, örneğini, o şeyin kendisi sanmak, bu yanlışlığa yol açmaktadır.

Tesavvuf büyüklerinden birkaçının sekr hâlinde iken söyledikleri başka sözler de böyledir. (Cem'i Muhammedi, cem'i ilâhîden dahâ geniştir) sözleri gibi. Muhammed aleyhisselâmda, imkânın ya'nî mahlûkların kendileri ile vücûbün ya'nî Allahü teâlânın ve sıfatlarının sûretlerini, örneklerini bir arada görüyorlar. Böylece, Muhammed aleyhisselâmda, Allahü teâlâda bulunandan dahâ çok şey bulunuyor sanıyorlar. Burada da, birşeyin örneğini kendisi sanarak, yanılıyorlar. Muhammed aleyhisselâmda bulunan şey, vücûb mertebesinin kendisi değildir, örneğidir. Allahü teâlâ, hakîkî vâcib-ül-vücûddür. Vücûb mertebesinin kendisi ile örneğini birbiri ile karıştırmaları böyle şey söylemezlerdi. İşin doğrusu, onların sekr, şü'ûrsuzluk hâlinde iken söyledikleri gibi değildir. Muhammed «aleyhissalâtü vesselâm» sınırlı, küçük bir kuldür. Allahü teâlâ ise, sınırsızdır, sonsuzdur.

Sekr hâlinde olan şeyler, Vilâyet makâmlarında bulunmaktadırlar. Sahv hâlinde olan şeyler ise, Nübüvvet, Peygamberlik makâmındadır. Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» yolunda gidenlerin büyükleri, onlara tâm uydukları için, o makâmın, onların makâmının sahvından pay alırlar. Bistâmiyye denilen büyükler, sekirin sahvından dahâ üstün olduğunu söylemişlerdir. Bunun için, şeyh Bâyezîd-i Bistâmî «kud-

dise sirruh» (Benim bayrağım, Muhammed aleyhisselâmın bayrağından dahâ yüksektir) dedi. Kendi bayrağı vilâyet bayrağıdır. Muhammed aleyhisselâmın bayrağı nübüvvet bayrağıdır. Vilâyet bayrağında sekr olduğu için ve peygamberlik bayrağında sahv olduğu için, onu bundan üstün tutmuştur.

Birçokları da, (Vilâyet, nübüvvetden dahâ üstündür) dedi. Velîlerin Allahü teâlâdan yana olduğunu, Peygamberlerin ise, insanlardan yana olduğunu gördüler. Hakka karşı olanın, insanlara karşı olanlardan dahâ üstün olacağı meydandadır. Birkaçı da, bu sözü çevirerek (Bir peygamberin vilâyeti, kendi nübüvvetinden dahâ üstündür) dedi. Bu fakîre göre, bu sözlerin hepsi, doğru olmaktan çok uzaktır. Çünkü, Peygamberler yalnız insanlardan yana değildir. Hem insanlardan, hem de, Hakdan yadırlar. Bâtinleri ya'nî kalpleri, ruhları Hak ile dir. Zâhirleri, halk ile dir. Hep ve yalnız halk ile olanlar, Allahü teâlâdan yüz çevirmiş olan gâfil lerdir. Peygamberler «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât», bütün varlıkların en üstünleridir. Ni'metlerin en üstünü bunlara verilmiştir. Vilâyet, nübüvvetin bir parçasıdır. Nübüvvet, bütündür. Bunun için nübüvvet, her vilâyetden dahâ üstündür. İster Peygamberin vilâyeti olsun, ister velînin vilâyeti olsun! Bundan dolayı da, sahv sekrden dahâ üstün, dahâ kıymetlidir. Vilâyet, nübüvvetin içinde bulunduğu gibi, sekr de, sahvın içindedir. Onun bir parçasıdır. Câhil kimselerde bulunan, sekrsiz sahv, sözümüzün dışındadır. Öyle sahvın üstün olduğunu söylemek, saçmalamak olur. İçinde sekr bulunan sahvın sekrden dahâ üstün olduğu meydandadır.

Şerî'at bilgilerinin hepsi, nübüvvet mertebesinden çıkmış oldukları için, baştan başa sahvırlar. Bunlara uymıyan bilgiler, nasıl olursa olsunlar, sekrdan hâsıl olmuşlardır. Sekr sâhibleri ma'zûrdurlar. Ya'nî sorguya çekilmez, azâb edilmezler. Fekat, yalnız sahv bilgileri taklîd olunur. Sahv bilgilerine uyanlar kurtulur. Sekr bilgilerine uyulmaz. Bunlara uyanlar, ma'zûr olmaz. Sorguya çekilirler, cezâlandırılırlar. Allahü teâlâ, şerî'at bilgilerine uymakla hepimizi şereflendirsin «alâ masdarihessalâtü vesselâmü vettehiyye»! Bu düâmıza âmin diyenlere Allahü teâlâ merhamet etsin!

Hadîs-i kudsîde (Yer yüzüne ve göke sığmam. Fekat, mü'min kulunun kalbine sığarım) buyuruldu. Burada da; vücûb mertebesinin kendisi değil, sûreti, örneği sığmaktadır. Kendisinin sığması düşünülemez. Görülüyor ki, kalbin maddesiz, mekânsız şeylerden dahâ geniş olması, onların kendilerinden değil, sûretlerinden dahâ geniş olmasıdır. Mekânsızlar karşısında, Arş ve Arşda bulunan herşey, zerre kadar bile sayılamaz. Mekânsızların kendileri böyledir, sûretleri böyle değildir.

DOKSANALTINCI MEKTÛB

Bu mektûb, Muhammed Şerife yazılmış olup, ibâdetleri ve iyi işleri vaktinde yapmayı, yarın yaparım, sonra yaparım diyenlerin aldandıklarını ve Muhammed aleyhisselâmın yoluna, onun şerî'atine yapışmak lâzım geldiğini bildirmektedir:

Ey, kıymetli oğlum! Bugün, her istediğini kolayca yapabilecek bir hâldesin. Gençliğin, sıhhatin, gücün, kuvvetin, malın ve râhatlığın bir arada bulunduğu bir zemandasın. Se'âdet-i ebediyyeye kavuşduracak sebeblere yapışmağı, yarar işleri yapmağı, niçin yarına bırakıyorsun? İnsanın ömrünün en iyi zamanı olan, gençlik günlerinde, işlerin en iyisi ve fâidelisi olan, sâhibin, yaratanın emrlerini yapmağı, Ona ibâdet etmeğe çalışmalı, şerî'atin yasak ettiği harâmlardan, şübhelilerden sakınmalıdır. Beş vakt nemâzı cemâ'atle kılmağı elden kaçırmamalıdır. Nisâb mikdârı malı olan müslimânların, zekât vermeleri emr olunmuşdur. Bunların, zekât vermesi, muhakkak lâzımdır. O hâlde, zekâtı, seve seve ve hattâ, fakîrlere yalvara yalvara vermelidir. Allahü teâlâ, çok merhametli olduğu, kullarına çok acıdığı için, yirmidört sâ'at içinde ibâdete, yalnız beş vakt ayırmış, ticâret eşyâsından ve çayırda otlayan dört ayaklı hayvanlardan, tâm veyâ yaklaşık olarak, ancak, kırkda birini fakîrlere vermeğı emr buyurmuşdur. Birkaç şeyi harâm edip, çok şeyi mubâh etmiş, izn vermişdir.

O hâlde, yirmidört sâ'atde bir sâ'at tutmayan bir zamanı, Allahü teâlânın emrini yapmak için ayırmamak ve zengin olup da, malın kırkda birini, müslimânların fakîrlere vermemek ve sayılamıyacak kadar çok olan, mubâhları bırakıp da, harâm ve şübheli olana uzanmak, ne büyük inâd, ne derece insâfsızlık olur.

Gençlik çağı, nefsin kaynadığı, şehvetlerin oynadığı, insan ve cin şeytanlarının saldırdığı bir zemandır. Böyle bir çağda yapılan az bir amele, pekçok sevâb verilir. İhtiyârlıkda, dünyâ şevkleri azalıp, güç, kuvvet gidip, arzûlara kavuşmak imkânı ve ümmîdleri kalmadığı zamanda, pişmânlıktan, âh etmekden başka birşey olmaz. Çok kimselere bu pişmânlık zamanı da, nasîb olmaz. Bu pişmânlık da, tevbe demektir ve yine büyük bir ni'mettir. Çokları bu günlere kavuşamaz.

Peygamberimizin «sallallahü aleyhi ve sellem» haber verdiği sonsuz azâblar, çeşidli acılar, elbette olacak, herkes cezâsını bulacaktır. İnsan ve cin şeytanları, bugün, Allahü teâlânın afvını, merhametini ileri sürerek, aldatmakta ibâdetleri yapdırmayıp günâhlara sürüklemektedir.

Hâlbuki, iyi bilmeli ki, bu dünyâ, imtihân yeridir. Bunun için, burada, dostlarla düşmanları karışdırmışlar, hepsine merhamet etmişlerdir. Nitekim A'râf sûresi, yüzellibeşinci âyetinde (Merhametim herşeyi içine almıştır) buyurmuştur. Hâlbuki, kıyâmetde, düşmanları, dostlardan ayıracaklardır. Nitekim Yasîn sûresinde (Ey kâfirler, bugün, dostlarınızdan ayrılıyorsunuz!) âyet-i kerîmesi bunu haber vermektedir. O gün, yalnız dostlara merhamet olunacak, düşmanlara hiç acınmıyacak, onlar, muhakkak mel'ûn olacaktır. Nitekim A'râf sûresinde (O gün, merhametim, yalnız benden korkarak kâfir olmaktan ve günâh işlemekten kaçınanlara, zekâtını verenlere, Kur'ân-ı kerime ve Peygamberime «aleyhisselâm» inananlara mahsûstur) âyet-i kerîmesi, böyle olduğunu göstermektedir. O hâlde, o gün, Allahü teâlânın rahmeti, (Ebrâr)a, ya'nî müslimânlardan iyi huylu ve yarar işli olanlara mahsûstur. Evet, müslimânların, zerre kadar îmânı olanların hepsi, sonunda hattâ, çok zaman Cehennemde kaldıktan sonra bile, merhamete kavuşacaktır. Fekat, rahmete kavuşabilmek için, ölürken îmân ile gitmek şarttır. Hâlbuki, günâhları işlemekle kalb kararınca ve Allahü teâlânın emrlerine ve harâmlarına ehemmiyyet verilmeyince, son nefesde, îmân nûru, sönmeden nasıl geçebilir? Din büyükleri buyuruyor ki, (Küçük günâha devâm, büyük günâha sebep olur. Büyük günâha devâm da, insanı kâfir olmağa sürükler). Böyle olmaktan Allahü teâlâyâ sığınırız! Fârisî beyt tercemesi:

**Az söyledim, dikkat etdim kalbini kırmamağa,
bilirim üzülersün; yoksa sözüm çokdur sana.**

Allahü teâlâ hepimizi beğendiği işleri yapmağa kavuşdursun! Sevgili Peygamberi Muhammed aleyhisselâmın ve onun kıymetli Âli hurmeti için düâmızı kabûl buyursun! Bu mektûbu size getiren Mevlânâ İshak, bu fakîrin tanıdıklarından ve muhlislerindedir. Eskiden beri komşuluk hakkı da vardır. Yardım isterse, esirgemezsiniz inşaallah. Yazısı ve inşâ kabiliyyeti iyidir. Vesselâm.

DOKSANYEDİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, şeyh Dervîşe yazılmıştır. İbâdet etmemize emr olunması, yakîn elde etmemiz için olduğu bildirilmektedir:

Hak teâlâ, Peygamberlerin en üstünü «salevâtullahi aleyhim» hâtırı için, bir işe yaramıyan bizlere, îmânın hakikatini bildirsün! İnsanların yaratılmasına sebep, emr olunan ibâdetleri yapmaktır. İbâdetleri yapmak da îmânın hakikati olan, yakîni elde etmek içindir. Hicr sûresi, son

âyetinin ma'nâsı da, belki (Yakın elde etmek için, Rabbine ibâdet et!) demektir. Çünkü (hattâ) kelimesi, (ye kadar) demek olduğu gibi, (sebeb olmak, ya'nî, için) ma'nâsını da bildirir. Sanki, ibâdet yapmadan önce olan bu îmân, îmânın kendisi değil, görünüşüdür. Âyet-i kerîmede, (Yakın elde etmek için) ya'nî (İmânın kendisini elde etmek için) buyuruluyor. Sûre-i Nisâ yüzotuzbeşinci [135] âyetinde: (Ey îmân edenler! İmân ediniz!) buyuruyor. Bunun ma'nâsı (Ey! İmânın sûretini edinenler! İbâdet yaparak, îmânın kendisine kavuşunuz!) dur.

(Vilâyet), ya'nî velî olmak, Fenâ ve Bekâ denilen iki ni'mete kavuşmak demektir. Fenâ ve Bekâyâ kavuşmak, bu yakîni ele geçirmek içindir. Yoksa, Fenâ-fillah ve Bekâ-billah diyerek, Allahü teâlâ ile birleşmek, hulûl gibi şeyler anlamak, ilhâd ve zındıklıktır.

[İbni Âbidîn, üçüncü cildde buyuruyor ki: (Müslimân olmadığı, kâfir olduğu hâlde, müslimân olduğunu söyleyenlere, münâfık, zındık, dehrî ve mülhid denir. Ara sıra nemâz kılar, oruc tutar, ba'zan hacca da gidenleri olur. (Münâfık), başka dindedir. Muhammed aleyhisselâmın Peygamber olduğunu söylemez. (Dehrî), Allahü teâlânın var olduğunu da söylemez. (Mülhid), her ikisine inanır ve inandığını söyler. Fekat, küfre kaymıştır, şerî'atden ayrılmıştır. İ'tikâdı bozuktur. Kendini tâm müslimân sanır. Kendisi gibi olmıyanlara kâfir der. (Zındık), Allahü teâlâyâ, şerî'ate, halâle, harâma inanmaz. Hiç dîni yoktur. Muhammed aleyhisselâma inandığını söyler. Bunlardan, sapık fikrlerini, müslimânlık olarak tanıtmaya çalışanları çok tehlikelidir. Mürted, islâmdan ayrılan kimsedir. Kâfir olduğunu saklamaz). Komünistler ve masonlar, dehrî kısmındandır].

Evet, tesavvuf yolunda ilerlerken, Allahü teâlâyâ olan fazla aşk, sevgi sebebi ile serhoşluk gibi, ba'zı hâller hâsıl olur. Bu vakt, ba'zı bilgiler yanlış anlaşılır. Böyle hâlleri geçmek, atlamak lâzımdır. Böyle anlayışlar için tevbe, istigfâr etmek lâzımdır. Tesavvuf büyüklerinden İbrâhîm bin Şeybân-i Kazvîni «kaddesallahü teâlâ ervâhahüm» buyuruyor ki: (Fenâ ve Bekâ bilgileri, Allahü teâlânın bir olduğunda hâlis olanlarda ve ibâdetlerini doğru yapanlarda bulunur. Başkalarının Fenâ ve Bekâ olarak söyledikleri, hep yalandır ve zındıklıktır). Bu sözü, tâm yerindedir ve kendisinin doğru yolda bulunduğunu göstermektedir.

(Fenâ-fillâh) demek, Allahü teâlânın râzı olduğu, beğendiği şeylerde fânî olmak demektir. Ya'nî hep Onun sevdiklerini sevmek, Onun sevdikleri, kendine sevgili olmaktır. (Seyr-i ilallah) ve (Seyr-i fillah) gibi sözler de böyledir. Meyân Şeyhullahı Bahş, Salâh, takvâ ve fazîletlerle süslü bir kimsedir. Nüfûsu pek kalabalıktır. Herhangi bir iş için yardımlarınızı isterse, kolaylık göstermeniz ikrâm olur. Size ve doğru yolda olanlara selâmlar olsun!

DOKSANSEKİZİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb şeyh Zekerîyyânın oğlu Abdülkâdire yazılmıştır. İnsanlara karşı sert olmağı değil, yumuşak davranmağı, çeşidli hadîs-i şerîfler göstererek bildirmektedir.

Allahü teâlâ hepimizi tâm orta yolda bulundursun! Va'z etmekte, nasihat vermekte ve Allahın kullarına müslimânlığı öğretmekte gözetilmesi lâzım gelen şeyleri bildiren birkaç hadîs-i şerîf yazıyoruz. Hak teâlâ, bunlara uygun davranmamızı nasîb eylesin!

Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» buyurdu ki, (Allahü teâlâ refikdir. Yumuşaklığı sever. Sertlik' edenlere vermediği şeyleri ve başka hiçbirşeye vermediğini, yumuşak davranana ihsân eder). Bu hadîs, (Müslim) de vardır.

Yine (Müslim) de bildiriliyor ki, Âişeye «radıyallahü anhâ» (Yumuşak davran! Sertlikten ve çirkin şeyden sakın! Yumuşaklık insanı süsler. Çirkinliği giderir) buyurdu.

[(Müslim)deki] hadîs-i şerîfde (Yumuşak davranmayan, hayr yapmamış olur) buyuruldu.

[(Buhârî)deki] hadîs-i şerîfde (İçinizde en sevdiğim kimse, huyu en güzel olanınızdır) buyuruldu.

[Ahmed ve Tirmüzînin bildirdikleri] hadîs-i şerîfde (Kendisine yumuşaklık verilen kimseye dünyâ ve âhret iyilikleri verilmiştir) buyuruldu.

[Ahmed, Tirmüzî, Hâkim ve Buhârînin bildirdikleri] hadîs-i şerîfde (Hayâ imândandır. İmânı olan Cennettedir. Fuşş, kötülüktür. Kötüler Cehennemdedir) buyuruldu.

[Ahmed ve Tirmüzînin bildirdikleri] hadîs-i şerîfde (Cehenneme girmesi harâm olan ve Cehennemin de onu yakması harâm olan kimseyi bildiriyorum. Dikkat ediniz! Bu kimse, insanlara kolaylık, yumuşaklık gösterendir) buyuruldu.

[Ahmed ve Tirmüzî ve Ebû Dâvüdün bildirdikleri] hadîs-i şerîfde (Yumuşak olanlar ve kolaylık gösterenler, hayvanın yularını tutan kimse gibidir. Durdurmak isterse hayvan ona uyar. Taşın üzerine sürmek isterse hayvan oraya koşar) buyuruldu.

[(Buhârî)deki] hadîs-i şerîfde (Kızdığı zaman istediğini yapabilecek bir kimse, kızmazsa, Allahü teâlâ kıyâmet günü onu herkesin arasından çağırır. Cennetde istediğin hürînin yanına git der) buyuruldu.

[Bütün kitâblarda yazılı olan hadîs-i şerîfde], bir kimse Resûlullahdan nasihat istedikde (Kızma, sinirlenme!) buyurdu. Birkaç kerre sor-

dukda, hepsine de (Kızma, sınırlenme!) buyurdu.

[Tirmüzî ve Ebû Dâvüddeki] hadîs-i şerîfde (Cennete gidecek olanları haber veriyorum, dinleyiniz! Za'îfdirler, güçleri yetmez. Birşey yapmak için yemin ederlerse, Allahü teâlâ, bunların yeminlerini, muhakkak yerine getirir. Cehenneme gidecek olanları bildiriyorum, dinleyiniz! Sertlik gösterirler. Acele ederler. Kendilerini üstün görürler) buyuruldu.

[Tirmüzî ve Ebû Dâvüdün bildirdikleri] hadîs-i şerîfde (Bir kimse ayakda iken kızarsa, otursun. Oturmakla geçmezse, yatsın!) buyuruldu.

[Taberânî, Beyhekî ve İbni Asâkirin bildirdikleri] hadîs-i şerîfde (Sarı sabır maddesi balı bozduğu gibi, kızgınlık da, imânı bozar) buyuruldu.

[Beyhekî ve Ebû Nu'aym bildirdikleri] hadîs-i şerîfde (Allah için aşağı gönüllü olanı, Allahü teâlâ yükseltir. Bu, kendini küçük görür. Fekat, insanların gözünde büyüktür. Bir kimse, kendini başkalarından üstün tutarsa, Allahü teâlâ onu alçaltır. Herkesin gözünde küçük olur. Kendini yalnız kendisi büyük görür. Hattâ köpekden, domuzdan dahâ aşağı görünür) buyuruldu.

[Beyhekînin bildirdiği] hadîs-i şerîfde (Mûsâ bin İmrân «alâ nebiyyinâ ve aleyhissalevâtü vetteslîmât», Yâ Rabbî! Kullarının en kıymetlisi kimdir? dedikde, gücü yetdiği zaman afv edendir, buyuruldu) buyurdu.

[Ebû Ya'lânın bildirdiği] hadîs-i şerîfde (Bir kimse, dilini tutarsa, Allahü teâlâ onun utanacak şeylerini örter. Gazabını tutarsa, kıyâmet günü Allahü teâlâ azâbını ondan çeker. Bir kimse Allahü teâlâyâ yalvarırsa, kabûl eder) buyuruldu.

Bir hadîs-i şerîfde (Bir kimse din kardeşinin ırzına veyâ malına saldırırsa, malın, paranın geçmez olduğu gün gelmeden önce, onunla halâllaşsın! İyi amelleri varsa, hakkı ödeninceye kadar bu amellerinden alınır. İyi amelleri yoksa, hak sâhibinin günâhları buna yükletilir) buyurdu.

Bir hadîs-i şerîfde (Müflis kimdir, biliyormusunuz?) buyurdu. (Bizim bildiğimiz müflis, parası, malı olmayan kimsedir) dediler. (Ümmetinden müflis şu kimsedir ki, kıyâmet günü nemâzları ile, oruçları ile ve zekâtları ile gelir. Fekat, kimisine sövmüştür. Kiminin malını almıştır. Kiminin kanını akıtmıştır. Kimini dövmüştür. Hepsine bunun sevâblarından verilir. Haklarını ödemededen önce sevâbları biterse, hak sâhiblerinin günâhları alınarak buna yüklenir. Sonra Cehenneme atılır) buyurdu.

[Tirmüzîde bildiriliyor:] Mu'âviye «radıyallahü teâlâ anh», hazret-i Âişeye «radıyallahü teâlâ anhâ» mektûb yazarak nasîhat yazmasını istedikde, cevâb yazarak: Allahü teâlânın selâmı senin üzerine olsun! Resûlullahdan «sallallahü teâlâ aleyhi ve alâ âlihi ve sahbihi ve selleme» işitdim. Buyurdu ki (Bir kimse insanların kızacakları şeyde Allahın rızasını ararsa, Allahü teâlâ onu, insanlardan geleceklerden korur. Bir

kimse, Allahü teâlânın kızacağı şeyde, insanların rızasını ararsa, Allahü teâlâ onun işini insanlara bırakır) dedi.

Allahü teâlâ bizi ve sizi, hep doğru söyleyenin «sallallahü aleyhi ve sellem» haber verdiği bu hadîs-i şerîflere uymakla şereflendirsin! Bu hadîs-i şerîfler, hernekadar terceme edilmedi ise de, şeyh Ciyû hazretlerinden bunları sorar ve anlarsınız. Bunlara uygun hareket etmeğe çalışsınız.

Dünyâ hayâtı çok kısadır. Âhîretin azâbları pek acı ve sonsuzdur. İleriyi gören akl sâhiblerinin, hâzırlıklı olması lâzımdır. Dünyânın güzelliğine ve tadına aldanmamalıdır. İnsanın şerefi ve kıymeti dünyâlıkla ölçülse idi, dünyâlığı çok olan kâfirlerin herkesden dahâ kıymetli ve dahâ üstün olması lâzım gelirdi. Dünyânın görünüşüne aldanmak aklsızlıktır, ahmaklıktır. Birkaç günlük zamanı büyük ni'met bilerek, Allahü teâlânın beğendiği şeyleri yapmağa çalışmalıdır. Allahü teâlânın kullarına ih-sân, iyilik etmelidir. Kıyâmetde azâblardan kurtulmak için, iki büyük temel vardır: Birisi Allahü teâlânın emrlerine kıymet vermek, saygı göstermekdir. İkincisi, Allahü teâlânın kullarına, yaratdıklarına şefkat, iyilik etmektir. Hep doğru söyleyici «aleyhissalâtü vesselâm» her ne söyledi ise, hepsi doğrudur. Şaka, eğlence, sayıklama sözler değildir. Tavşan gibi gözü açık uyku ne kadar sürecek? Bu uykunun sonu rezîl, rüsvâ olmak ve eli boş, mahrûm kalmaktır. Mü'minûn sûresinin yüzaltıncı âyetinde (Sizi abes olarak, oyuncak olarak mı yaratdım sanıyorsunuz. Bize dönmiyecekmisiniz diyorsunuz?) buyuruldu. Hernekadar, böyle sözleri dinleyecek hâlde olmadığınızı biliyorum. Gençsiniz. İçiniz kaynıyor. Dünyâ ni'metleri içindesiniz. Herkese sözünüz geçiyor. İstedığınızı yapabiliyorsunuz. Fekat size acıdığımız için, iyilik etmek istediğimiz için bunları yazıldı. Elinizden birşey kaçmış değildir. Tevbe edilecek, Allahü teâlâyâ yalvaracak zemandır. Haberleşmemiz lâzımdır. Fârisî mısra' tercemesi:

Eğer içerde kimse varsa, bir söz de yetişir!

DOKSANDOKUZUNCU MEKTÛB

Bu mektûb, molla Hasen-i Kişmîriye, cevâb olarak, yazılmış olup, Allahü teâlâyı hiçbir ân unutmamak nasıl olacağı, insanın kendini bilmediği, uyku zamanında da, Onun unutu!mıyacağı bildirilmektedir:

Kıymetli mektûbunuzu okumakla şereflendik. Bu yolun büyüklerinden ba'zısı, Allahü teâlâyâ her ân âgâh olduklarını ve uyku zamanında da, her ân, Onu hâtırladıklarını haber vermişdir. Bunun nasıl olacağını soruyorsunuz. Kıymetli efendim! Bunu anlatabilmek için, önce birkaç şe-

yi bildirmek lâzımdır. Kısaca yazıyorum. Dikkatli okuyunuz!

İnsanın rûhu, bu gördüğümüz cesedle birleşmeden önce, terakkî edemez, ilerleyemezdi. Kendine mahsûs makâmda, derecede bağlı ve mahbûs gibi idi. Fekat, bu cesede indikten sonra, yükselbilmek hâssası ve kuvveti ona verilmiştir. Bu hâssası, onu melekten üstün ve şerefli yapmıştır. Allahü teâlâ lutf ederek, ihsân ederek, rûhu, bu hissiz, hareketsiz olan hiçbirşeye yaramıyan, karanlık cesed ile birleştirdi. Rûh ışığını, karanlık cesedle birleştiren, madde olmıyan, zamanlı, mekânlı olmıyan rûhu, maddeden yapılan cesedle bir arada bulunduran, Allahü teâlâ, çok büyükdür. Bütün büyüklük, üstünlükler, yalnız Ona mahsûsdur. Onda hiçbir kusûr olamaz. Bu sözün ma'nâsını iyi kavramak lâzımdır. Rûh ile cesed her bakımdan, birbirinin aksi, zıddı olduğundan, bunların bir arada kalabilmesi için, Allahü teâlâ, rûhu nefse âşık etdi. Bu sevgi, bunların bir arada kalmasına sebep oldu. Kur'ân-ı kerîm, bu hâli bize haber veriyor ve Vettîn sûresinde (Biz insanın rûhunu, güzel bir sûretde yaratıp, sonra en aşağı dereceye indirdik) buyuruyor. Rûhun bu dereceye düşürülmesi ve bu aşka tutulması, kötülemeğe benzeyen bir medhdır. İşte rûh, nefse karşı olan bu aşkı, sevgisi sebebi ile, kendini nefis âlemine atdı ve nefse tâbi', esîr oldu. Hattâ, kendinden geçdi, kendisini unuttu. Nefs-i emnâre hâlini aldı. Sanki nefs-i emmâre oldu. Rûh, herşeyden dahâ latif, [maddenin en hafîfi olan hidrogen gazından, hattâ bir elektrondan da dahâ hafîf] olduğundan, madde bile olmadığından, her ne ile birleşirse onun hâline, şekline ve rengine girer. Kendini unuttuğu için, evvelâ kendi âleminde, derecesinde iken, Allahü teâlâyâ olan bilgisini de unuttu. Câhil ve gâfil oldu. Nefs gibi cehâlet karanlığı ile karardı. Allahü teâlâ, çok merhametli olduğu, çok acıdığı için, Peygamberler «aleyhimüssale-vâtü vetteslîmât» gönderip, bu büyükler vâsıtası ile, rûhu kendine çağırıldı ve ma'sûku, sevgilisi olan nefse uymamasını, nefsi dinlememesini ona emr etdi. Rûh, bu emri dinleyip, nefse uymaz, ondan yüz çevirir ise, felâketden kurtulur. Yok eğer, başını kaldırmaz, nefisle berâber kalmak, bu dünyâdan ayrılmamak isterse, yolunu şaşırır, se'âdetden uzaklaşır. Bu sözümüzden, rûhun nefsle birleşmiş olduğu, hattâ kendisini unutup, nefis hâlini almış olduğu, anlaşıldı. İşte rûh, bu hâlde kaldıkça, nefsin gafleti, câhilliği, rûhun da gafleti, cehâleti olur. Yok eğer, rûh, nefsdan yüz çevirir, ondan soğur, onun yerine Allahü teâlâyı severse ve kendi gibi, bir mahlûku sevmekten kurtulup, sonsuz var olan, hakîkî Bâkiye âşık olup, bu aşk ile kendinden geçerse, zâhirin, ya'nî nefsin gafleti, cehâleti, bâtına, ya'nî rûha sirâyet etmez. O, Allahü teâlâyı bir ân unutmaz. Nefsin gafleti, ona nasıl te'sîr etsin ki, o nefsdan temâmen ayrılmıştır. Zâhirden, bâtına hiçbirşey geçmemiştir. İşte bu vakt, zâhir gafletde iken, bâtın âgâhdır, uyanıktır. Her ân Rabbi ile dir. Meselâ, bâdem yağı, bâdem çekirdeğinde bulunduğu müddetce, ikisi de aynı birşey gibi-

dir. Yağ, posadan ayrılınca, her ikisinin hâssaları başkadır ve her bakımdan ayrı iki şey olurlar. İşte, bu hâle yükselmiş olan, bir mes'ûd, bir bahtiyâr kimseyi, ba'zan, tekrâr bu âleme indirirler. Allahü teâlâyâ ârif ve âlim olduğu hâlde, bu âleme döndürüp, onun mubârek, şerefli varlığı vâsıtası ile, âlemi nefslerin karanlığından, cehâletinden kurtarırlar. Böyle mubârek bir kimse, insanların arasında bulunur. Görünüşde herkes gibidir, fekat rûhu hiçbirşeye bağlı değildir, Allahü teâlâyâ olan bilgisi ve sevgisi iledir. İstemediği hâlde, onu bu âleme döndürmüşlerdir. Böyle bir müntehî, hakîkate erişen biri, görünüşde, başkaları gibi, Allahü teâlâyı unutmuş, mahlûkların sevgisine tutulmuş sanılır. Hâlbuki, hakikatde, kendisi, bunlara hiç benzememektedir. Birşeyin sevgisine tutulmakla, ondan soğuyup, yüz çevirmek arasında çok fark vardır. Şunu da bildirelim ki, böyle bir müntehînin, mahlûklara olan alâkası ve sevgisi, kendi ihtiyârında, elinde değildir. Dünyâyâ rağbet etmez. Hat-tâ, Allahü teâlâ, bu alâkayı istemekde ve beğenmektedir. Başkalarının alâkası, sevgisi ise, kendilerindedir, dünyâyâ sarılırlar. Allahü teâlâ bu alâkalarından râzı değildir, beğenmez. Başka bir fark da, başkaları bu âlemden yüz çevirip, Allahü teâlâyı tanımağa ve sevmeğe kavuşabilirler. Müntehînin, halkdan yüz çevirmesine ise, imkân yoktur. Onun halk ile olması, vazîfesidir. Ancak, vazîfesi biterse, o zaman, onu, bu geçici dünyâdan, ebedî, sonsuz âleme nakl ederler. Hakîkî makâmına kavuşur.

Tarîkat büyükleri, da'vet makâmını, irşâd derecesini, başka başka anlatmışlardır. Çokları, **(Halk arasında, Hak ile olmaktır)** dedi. Sözlerin başkalaşması, söz sâhiblerinin hâlleri, dereceleri başka başka olduğu içindir. Herkes, kendi makâmına göre, söylemiştir. Herşeyin doğrusunu Allahü teâlâ bilir. Seyyid-üt-tâife Cüneyd-i Bağdâdînin «kuddise sirruh» (Nihâyete varmak, başlangıca dönmektir) buyurması işte, yukarda bildirdiğimiz da'vet makâmına uygun bir ta'rîftir. Çünkü, başlangıçta, hep mahlûkât görülmekte ve sevilmektedir. Nitekim, **(İki gözüm uyur, fekat kalbim uyumaz)** hadîs-i şerîfi, kendilerinin Allahü teâlâyâ olan dâimî bağlılık ve uyanıklığını bildirmiyor; belki, kendi hâllerine ve ümmetinin hâllerine uyanık olup, gâfil olmadığını haber vermektedir. Bunun içindir ki, Peygamberimizin «sallallahü aleyhi ve sellem» uyuması, abdestini bozmaz idi. Peygamber, ümmetini korumakda, bir sürünün çobanı gibi olduğu için, ümmetini bir ân unutması, Peygamberlik makâmına uygun olmaz. Bunun gibi **(Allahü teâlâ ile öyle vaktlerim oluyor ki, o zamanlarda, aramıza hiçbir üstün melek ve Peygamber giremez)** hadîs-i şerîfi de, her zaman değil, ba'zandır. Bu zamanlarda da, mahlûklardan yüz çevirip, ayrılması icâb etmez. Çünkü, Allahü teâlâ, ona tecellî etmekde, görünmektedir. Yoksa o, mahlûkları unutup, tecellîleri aramakda değildir.

Ma'sûkun, âşık cilvesi gibi olup, âşık ma'sûkun peşinde değildir. Fârisî beyt tercemesi:

Sûret aynasında sefer, hareket olmaz.

Çünkü onda nûrânî olmıyan sûret olmaz.

Hulâsa, mahlûklara dönülince, önce kalkmış olan perdeler, geri gelmez. Arada perde olmadığı hâlde, onu mahlûklar arasına salıp, mahlûkların kurtulmasına, uyandırılmasına sebep ve vâsita kılarlar. Böyle bir kimse, büyük bir pâdişâha çok yakın olan, bir devlet adamı gibidir. Bununla berâber, kendisine milletin işlerini görmek, derdlerini çözmek vazîfesi de verilmiştir. Sona gelip geri dönmüş olanlar ile, henüz başlangıçta olanlar arasındaki farklardan biri de budur. Çünkü, başta olanlar, perdelerin arkasındadır. Geri dönmüş olanlardan ise, perdeler kalkmıştır. Allahü teâlâ size ve doğru yolda olanlara selâmet versin! Âmin.

100

YÜZÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, yine molla Hasen-i Kışmîriye yazılmıştır. Şeyh Abdülkebir-i Yemeninin, Allahü teâlâ gaybı bilmez sözüne cevâb vermektedir:

Okşayıcı, kıymetli mektûbunuzu okumakla şerefledik. İhsân ederek yazdıklarınızı anladık. Şeyh Abdülkebir-i Yemenî, Hak teâlâ gaybı bilmez demiş. Bunu soruyorsunuz. [(Reşehât) kitâbında Muhammed Rûhî okunurken, Abdülkebirin bu sözü de görülmektedir].

Efendim! Bu fakîr, bu gibi sözleri dinlemeğe dayanamıyorum. Elimde olmıyarak, Fârûkî damarım kabarıyor. Bunlardan, şerî'ate uygun bilgiler çıkarmağa vakt bırakmıyor. Böyle sözleri söyleyen kimse, ister şeyh Kebir-i Yemenî olsun, ister şeyh Ekber-i Şâmî olsun, hiçbirini duymak istemiyorum. Bize Muhammed-i Arabînin buyurduğu sözler lâzımdır «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm». Muhyiddîn-i Arabînin ve Sadreddîn-i Konevînin ve Abdürrezâk-ı Kâşînin sözleri lâzım değildir. Bize (Nass) lâzımdır. (Fuss) [ya'nî (Füsûs) kitâbı] lâzım değildir. Fütûhât-i Medeniyye varken, (Fütûhât-i Mekkiyye) kitâbına bakmayız. Hak teâlâ, Kur'an-ı kerîmde, gaybı bildiğini söyliyerek kendini övüyor. (Âlim-ül-gayb) olduğunu bildiriyor. (Hak teâlâ gaybı bilmez demek), çok çirkin, pek iğrenç bir sözdür. Doğrusu, Hak teâlâyâ inanmamaktır. Gayb kelimesi, başka şeyi de göstermekdedir demek, insanı bu alçaklıktan kurtaramaz. Ağzılarından çıkan sözün büyüklüğünü, kulakları duymuyor. Şerî'ate uymıyan böyle sözlerle ne demek istediklerini keşki bilseydim. Hallâc-ı Mensûr (Enel Hak) dedi ise ve Bâyezîd-i Bistâmî (Sübhânî) dedi ise, suçlu olmaktan kurtulabiliyorlar. Kendilerini hâl kapladığı zaman, şü'ûrları,

— 171 —

aklları örtülmüş iken, söylemişlerdir. Fekat, bunların sözleri, hâlleri bildirmiyor. Bir ilm, bilgi anlatıyor. Başka şeyi anlatmak istemişdim demeleri, onları suçlu olmaktan kurtarmaz. Bu kelimelerle, akla gelenden başka birşey anlatılmak istenildiğine kimse inanmaz. Çünkü, yalnız sekr hâlinde söylenmiş olan uygunsuz sözlerden, başka şey anlamağa çalışılır. Akli başında olan kimsenin sözünden başka şeyler anlamağa çalışılmaz. Böyle şeyler söyliyene kimse, eğer (Melâmet) yolunu tutarak, kendini herkesin gözünden düşürmek istemiş ise, bu da çok çirkin ve utanılacak birşey olur. İnsanları kendinden soğutmak, yanından kaçırmak için, yapılacak çok şey vardır. Bunları bırakıp da, kâfir olmağa yaklaşımağa ne lüzûm vardır? Bu sözün ne demek olabileceğini soruyorsunuz. Her süâle cevâb vermek lâzım olduğundan, burada birkaç şey bildireceğim:

Gaybı ancak Allahü teâlâ bilir. Gayb, yok demek olursa, yok olan şeyler bilinmez demişlerdir. Gayb, her bakımdan yok demek olunca, onu bilmek düşünülemez. Eğer, bilineceğini düşünürsek, her bakımdan yok olmaktan ve hiçbirşey olmamaktan kurtulmuş olur. Bunun gibi, Hak teâlâ, kendi şerîkini, ortağını bilicidir denilemez. Çünkü, Allahü teâlânın şerîki hiç yoktur. Böyle birşey hiç olamaz. Evet, gayb kelimesinin ve şerîk kelimesinin bildirdikleri şeyler düşünülebilir. Fekat biz bu şeylerin kendilerini söylüyoruz. Bu kelimelerin ne bildirdiklerini söylemiyoruz. Var olamayacak şeylerin hepsi de böyledir. Bunların neler oldukları düşünülebilir. Fekat var olmaları düşünülemez. Çünkü, varlıkları bilinirse, bunlara var olamayacak denilemez. Hiç olmazsa, zihnde var olmaları lâzım gelir. Mevlânâ Muhammed Rûhînin yukarıdaki sözden anladığını beğenmemekde haklısınız. Yalnız bir varlık olan o mertebede ilmin bağılılığı yoktur demek, ilm yok demektir. Yalnız gaybın ilmi yoktur demek, değersizdir. Mevlânânın o sözden anladığının doğru olmadığını şu da gösteriyor ki, o (Ehadiyyet-i mücerrede mertebesi)nde ilmin bağlantısı yok ise de, Hak teâlânın âlim olması değişmez. Çünkü, o mertebede kendisi âlimdir. İlm sıfatı ile âlim olmaz. Çünkü, o mertebede, ilm sıfatı yoktur. Sıfatlara inanmayan kimseler de, Allahü teâlânın âlim olduğunu bildirmektedir. İlm sıfatının var olduğuna inanmadıkları hâlde, bu sıfatda olan bilmenin, zâtında bulunduğunu bildirmektedirler.

Yukardaki sözden sizin anladığınıza gelince, gayb kelimesinden zât-i ilâhîyi anlıyorsunuz. Bu gayba hiçbir ilm, hattâ Vâcib teâlânın ilmi de yetişemez diyorsunuz. Anlaşılacak şeyler içinde, doğruya en yakın olanı, sizin bu anlayışınızdır. Bununla beraber, Vâcib teâlânın ilmi, kendi zâtını bilmez demek, bu fakîre ağır geliyor. Bilmiyeceğini göstermek için, ilmin, bilinecek şeyi kavraması lâzımdır. Zât-i teâlâ ise, ihâta edilemez. Kavramamaz. Bunun için de bilinemez diyorsunuz. Bu sözünüz, ilm-i husûlî için doğrudur. Çünkü, ilm-i husûlî ile bilmekte bilinen şeyin sûreti, ilm kuvvetinde hâsıl olmaktadır. Fekat, ilm-i huzûrî ile bilmekte, sûretin

ilmde hâsıl olması hiç lâzım değildir. Allahü teâlânın ilm sıfatı ilmi huzûrîdir. Bundan dolayı, ilm-i ilâhî, huzûr yolu ile, zât-i ilâhîyi bilir. Herşeyin doğrusunu ancak Allahü teâlâ bilir. Allahü teâlâdan, sevgili efendimiz, Muhammed aleyhisselâma ve onunun temiz Âline salât ve selâmet ve bereket dileriz. Evveliniz ve sonunuz selâmet olsun!

101

YÜZBİRİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, yine molla Hasen-i Kışmîriye yazılmışdır. Büyüklere çok sanarak dil uzatanları bildirmektedir:

Allahü teâlâ, hâlinizi güzel ve kalbinizi temiz eylesin! Kıymetli mektûbunuzu mevlânâ Muhammed Sıddîk getirdi. Allahü teâlâyâ hamd olsun ki, uzakda kalanları unutmamışsınız. Görünüşde, nefsinize karşı olan sözleriniz kısaca anlaşıldı. Nefs, emmârelik yaptığı zaman, buna karşı söylenen şeyler doğrudur. Fekat nefs, itmînâna geldikten sonra, ona karşı gelmenin yeri yokdur. Çünkü, o zaman nefs, Hak teâlâdan râzıdır. Hak teâlâ da ondan râzıdır. Nefs beğenilmekte ve kabûl olunmaktadır. Kıymetli olana karşı gelinmez. Onun istekleri, Hak teâlânın istekleridir. Çünkü, nefsin itmînâna kavuşması için, Allahü teâlânın ahlâkı ile ahlâklanması lâzımdır. Artık o mukaddes olmuş, her dürlü kusûrdan temizlenmiş, karşı durulacak yeri kalmamışdır. Kendisine bakılamıyacak derecelere yükselmiştir. Her söylediğimiz bizde kalır. Fârisî beyt tercemesi:

**Kendinden haberi olmıyan kimse,
Nerde kaldı, başka şeyleri bile?**

Çok olur ki câhiller, nefsdan hiç haberleri olmadığı için, mutmeineyi emmâre sanırlar. Nefs-i emmâreye karşı yaptıklarını, nefs-i mutmeineye de yaparlar. Nitekim kâfirler, Peygamberleri «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» başka insanlar gibi sanıyorlar. Peygamberliğin yüksekliğine inanmıyorlar. O büyüklere «aleyhimüssalevâtü vettehiyyât» ve onların yolunda gidenlere inanmamaktan Allahü teâlâyâ sığınırız!

102

YÜZİKİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, molla Muzaffere yazılmışdır. Ödünç alıp vermedeki fâizi bildirmektedir:

Ödünç verenin fazla olarak istediği malın yalnız fâiz olduğunu söy-

— 173 —

lemişdiniz. Meselâ oniki dirhem ödemesi şartı ile on dirhem gümüş vere- nin aldığı gümüşten yalnız fazla olan iki dirhemi fâiz olur, harâm olur demişdiniz. Hâlbuki, dahâ fazlasını ödemesi şartı ile, ödünç vermek fâiz- dir. Ya'nî böyle olan sözleşme harâmdır. Harâm anlaşma ile, ele geçen malın hepsi harâm olur. Meselâ, oniki dirhem ödemesi şartı ile, on dirhem ödünç verilse, alınan oniki dirhem hepsi harâm olur. Fâiz ile ödünç vermek ve almak harâm olduğu, Kur'ân-ı kerîmde açıkca bildirilmiştir. İhtiyâcı olanın da, olmıyanın da, fâizle, ödünç alması harâmdır. İhtiyâcı olana, fâiz harâm olmaz demek, Kur'ân-ı kerîmin emrini değiştirmek olur. (Kunye) kitâbı, Kur'ân-ı kerîmin emrini değiştiremez. Lâhor şehrinin büyük âlimlerinden olan, mevlânâ Cemâl, (Kunye)nin birçok haberleri kıymetli kitâblara uymamaktadır. Böyle haberlerine güvenilmez bu- yururdu. [İbni Âbidîn de, (Kunye)nin birçok haberi za'îfdir, güvenilmez buyurmaktadır. Bu kitâbı, Zâhidî yazmıştır]. (Kunye)nin bu yazısını, doğru kabûl etsek bile, buradaki ihtiyâc kelimesine, zarûret ve ölüm teh- lükese ma'nâsını vermek lâzımdır. Böylece, Mâide sûresi, dördüncü âye- tindeki (Ölüme sebep olan sıkışık hâle düşen) izninden istifâde edilmiş olur. Çünkü, bu âyet-i kerîme, harâmdan afv olunabilecek özrü beyân buyurmaktadır. Fâiz ile ödünç almak için, her ihtiyâc özr olsaydı, fâizin harâm edilmesine sebep kalmazdı. Çünkü, fâiz ödemeği, ancak ihtiyâcı olan kabûl eder. İhtiyâcı olmıyan kimse, açıktan para vermek istemez. Allahü teâlânın, bu yasak emri, yersiz, lüzûmsuz olurdu. Allahü teâlânın kitâbına, böyle iftirâ edilemez. Abes yersiz, birşey bulunması düşünüle- mez. Her ihtiyâcı olanın fâiz ile para alması câiz diye, bir ân düşünsek, ihtiyâc da, bir nev'î zarûretdir. Zarûretin dereceleri vardır. Ziyâfet ver- mek için, fâiz ile para almak ihtiyâc değildir. Meyyitin bıraktığı maldaki meyyitin ihtiyâcı, kefen ve cenâze masrafı olduğu kitâblarda bildiriliyor. Onun rûhu için, ziyâfet vermeğe, ihtiyâc denilmemiştir. Meyyit, sadaka- nın sevâbına, herkesden çok muhtâc olduğu hâlde, onun rûhu için yemek [helva] dağıtılmasını şerî'at emr etmemiştir. O hâlde bunları yapmak, fâizle para almak için ihtiyâc, özr olurmu? Ölünün ihtiyâcı kabûl edilse bile, fâizle alınan para ile pişen yemekleri yimek halâl olurmu? Çoluk çocuğun çok olması, erkeğin askerde bulunması, özr, ihtiyâc sanılarak, fâizle para almak câiz ve halâl olur demek, bir müslimâna yakışmaz. Böyle belâyâ yakalanmış olanlara, emr-i ma'rûf ve nehy-i anil-münker yaparak, doğru yolu göstermek lâzımdır. Bir müslimân, nasıl olur da, böyle harâm işi yapabilir? İhtiyâcları te'mîn edecek yol çoktur. Bu ze- manda, şübheli olmıyan kazanc kalmadı diyorsunuz. Evet öyledir. Fekat, elden geldiği kadar, şübhelilerden kaçınmak lâzımdır. Tarlayı abdestsiz sürmek, tohumunu abdestsiz ekmek, rızkın bereketini, tayyib [güzel] olmasını giderir demişlerdir. Hindistânda, böyle çalışan, hemen yok gi- bidir. Fekat, Allahü teâlâ, kulundan, elinden geldiği kadar yapmasını is-

temekdedir. Fâiz ile para alıp ziyâfet vermekden sakınmak, herkes için kolaydır. Halâle harâm, harâma halâl diyen, kâfir olur. Fekât bu, kat'i, meydanda olan halâl ve harâmlar içindir. [Halâl, harâm oldukları, dört mezhebde de sözbirliği ile bildirilenler içindir]. Zan olunanlar için değildir. Hanefî mezhebinde mubâh olan, çok şey vardır ki, şâfiî mezhebinde mubâh değildir. Bunun aksi de vardır. Muhtâc olduğu şübhe olan birinin, fâizle para alması halâl olur demiyene, açık bildirilen harâma halâl diyemiyene dil uzatılmaz. Sapık, gericî denilmez. Halâl demesi için zorlanamaz. Onun haklı olması dahâ kuvvetlidir. Hattâ, haklı olduğu meydandadır. Ona dil uzatanlar haksızdır ve tehlikelidir. Mevlânâ Abdülfettâh, (Fâizsiz borç almak iyidir. Niçin fâiz ile alıyorlar?) demiş. Sizde, (Böyle söyleme. Halâli inkârını ediyorsun?) diyerek onu tekâmül ettirmişsiniz. Yavrum, bu sözünüz, kat'i olan halâl için doğrudur. İhtiyâc olanın, fâiz ile borç almasına halâl deseniz bile, bunu yapmamak, yine dahâ iyi olur. Vera' sâhibleri, ruhsat, izn verilen şeyleri yapmamış, herkese, azîmet yolunu göstermişlerdir. Lâhor şehrindeki müftiler, ihtiyâc olana câiz olur demiş ise de, ihtiyâcdan ihtiyâca fark vardır. Her ihtiyâc özer sayılırsa, fâizin harâm olacağı yer kalmaz. Fâizin harâm edilmesi abes, lüzûmsuz bir emr olur. Oruc, yemin keffâreti niyyeti ile de, fakîrleri doyurmak için, fâiz ile borç almak câiz değildir. Fakîr doyuramıyan, oruc tutar. Şerî'ate uymak ile, az bir takvânın bereketi ile, Allahü teâlâ insanın ihtiyâcını kolaylıkla giderir. Allahü teâlâ, takvâ sâhiblerini sıkıntılardan kurtarır. Cenâb-ı Hak, size ve doğru yolda olanlara selâmet versin! Âmin.

YÜZÜÇÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, nakîb şeyh Seyyid Feride yazılmışdır. Âfiyet ne demek olduğu bildirilmektedir:

Allahü teâlâ âfiyet versin! Öyle bir âfiyet versin ki, büyüklerden biri, hep düâ eder, Allahü teâlâdan bir günlük âfiyet isterdi. Adamın biri, bu zâta, (Sen hergün âfiyetde değilmisin?) dedi. (Allahü teâlâdan öyle bir gün istiyorum ki, sabâhdan akşama kadar Allahü teâlâyâ hiçbir günâh işlemiyeyim. Âfiyetle geçen gün böyle olur) buyurdu. Cenâb-ı Hak, size de, böyle âfiyetli günler ihsân eylesin!

Çok zemandan beri, Serhend şehrinde kâdî ya'nî şerî'at mahkemesinin hâkimi yokdur. Bunun için, şerî'atin emrlerinden birkaçı yapılamamaktadır. Meselâ: Kardeşimin çocuğu yetimdir. Babasından kendisine mirâs mal kalmışdır. (Vasî) si yokdur. Şerî'atin izni olmadan bu mal kul-

lanılamamaktadır. Eğer kâdî olsa, onun-izni ile iş kolaylaşır. Bunun gibi, yapılamıyan dahâ başka şeyler de vardır.

104

YÜZDÖRDÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, Perkene şehri kâdîlarına yazılmıştır. Baş sağlığı dilemekdedir:

Merhûm hazretin ölümü acısı, hernekadar pek şiddetli ve çok çetin ise de, fekat kul için, sâhibinin işinden râzı olmakdan başka çâre yoktur. İnsan, bu dünyâda kalmak için yaratılmadı. Dünyâda iş yapmak, çalışmak için yaratıldı. Çalışmalıyız! Çalışıp da, kazanıp da ölen bir kimse için, korkacak birşey yoktur. Hattâ, böyle ölmek, bir devlet ele geçirmekdir. Ölüm bir köprü gibidir. Sevgiliyi sevgiliye kavuşturur. Ölmek, felâket değildir. Öldükden sonra, başına gelecekleri bilmemek felâketdir. Ölülere, düâ ile, istigfâr etmekle, onun için sadaka vermekle yardım etmek, imdâdlarına yetişmek lâzımdır. Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» buyurdu ki: (Ölünün mezârdaki hâli, imdâd diye bağırarak, denize düşmüş kimseye benzer. Boğulmak üzere olan kimse, kendisini kurtaracak birini beklediği gibi, meyyit de, babasından, anasından, kardeşinden, arkadaşından gelecek bir düâyı gözler. Kendisine, bir düâ gelince, dünyânın hepsi kendine verilmiş gibi sevinmekden dahâ çok sevinir. Allahü teâlâ, yaşayanların düâları sebebi ile, ölülere dağlar gibi çok rahmet verir. Dirilerin de, ölülere hediyesi, onlar için düâ ve istigfâr etmektedir).

[(Düâ), istemek demektir. Aç bir adamın, iştihâlı olduğu bir zamanda, yiyecek istemesi gibidir. İmân ile ölenlere, hatm-i tehlîl yapmak, ya'nî yetmişbin kelime-i tevhîd okuyup, sevâbını rûhuna hediye etmek, çok fâidelidir. Fekat, bu zamanda imân ile giden pek azdır].

Kıymetli mektûbunuz geldi. Hevâ çok soğuk olduğundan biz fakîrler sıkıntıya düşüldük. Yoksa kendimiz gelecekdik. Mektûbumuz biraz sert oldu. İnşâallahü teâlâ fâidesi görülür. Dahâ yazarak başınızı ağrıtmış olmıyalım. Sevdiğimiz kâdî Hasene ve yanınızda bulunan kıymetli kimselere çok düâ ederiz. Her işinizde, Hak teâlâdan râzı olup şükr edesiniz!

105

YÜZBEŞİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, Hakîm Abdülkâdire yazılmıştır. Hasta iyi olmadıkça, gıdânın ona fâide vermiyeceği bildirilmektedir:

— 176 —

Tabîbler diyor ki, hasta perhiz yapmalıdır. İyi olmadan önce ona gıdâ iyi gelmez. Yağlı kuş eti bile böyledir. Hattâ hastalığını arttırır. Fârisî mısra' tercemesi:

Hastanın yidiği hastalığı arttırır!

Bunun için, önce hastayı iyi etmeği düşünmek lâzımdır. Bundan sonra, uygun gıdâ vererek, eski kuvvetli hâline kavuşturulması düşünülür.

Bunun gibi, (Kalblerinde hastalık vardır) âyet-i kerîmesinde bildirilen kalb hastalığına yakalanmış olanların hiçbir ibâdeti ve tâ'ati fâide vermez, belki zarar verir. (Çok Kur'ân-ı kerîm okuyanlar vardır ki, Kur'ân-ı kerîm bunlara la'net eder) hadîs-i şerîfi meşhûrdur. (Çok oruc tutanlar vardır ki, onun orucdan kazancı, yalnız açlık ve susuzluktur) hadîs-i şerîfi de sahîhdur. Kalb hastalıklarının mütehassısları olan tasavvuf büyükleri de, önce hastalığın giderilmesi için yapılacak şeyleri emir buyururlar. Kalbin hastalığı, Hak teâlâdan başkasına tutulması, bağlanmasıdır. Belki, kendisine bağlanmasıdır. Çünkü herkes, herşeyi kendi için ister. Çocuğunu sevmesi, kendini sevdiği içindir. Malı, mevki'i, rütbeyi hep kendi için ister. Onun ma'bûdu, tapındığı şey, kendi nefsidir. Nefsinin istekleri arkasında koşmaktadır. Kalb, bu bağılıklardan kurtulmadıkça, insanın kurtulması çok güc olur. Bundan anlaşılıyor ki, akli başında olan ilm adamları ve kalbi uyanık olan fen adamları, herşeyden önce, bu hastalığın giderilmesini düşünmelidirler. Fârisî mısra' tercemesi:

İçerde kimse varsa, bir söz yetişir!

YÜZALTINCI MEKTÛB

Bu mektûb, Muhammed Sâdık-ı Kışmîriye yazılmıştır. Bu yolun büyüklerini tanımak ve sevmek Allahü teâlânın en büyük ni'metlerinden olduğu bildirilmektedir:

Aşırı sevgi ve tâm bağılıkla yazılmış olan güzel mektûbunuz geldi. Bundan dolayı, Allahü teâlâyâ hamd ve şükr olsun! Bu yolda olanları tanımak ve sevmek, Allahü teâlânın ni'metlerinin en büyüklerindedir. Hangi mes'ûd kimseyi acabâ bu ni'metle şereflendirirler? Şeyh-ul-islâm Abüllah-i Ensârî Hirevî buyuruyor ki, (Yâ Rabbî! Dostlarını öyle yaptın ki, onları tanıyan sana kavuşuyor ve sana kavuşmayan, onları tanımıyor!). Bu büyüklere düşmanlık etmek, sonsuz ölüme sürükleyen bir zehrdir. Onları incitmek, sonsuz felâketlere sebep olur. Allahü teâlâ bizi ve sizi bu belâyâ düşmekden korusun! Şeyh-ul-islâm yine buyurdu ki, (Yâ Rabbî! Her kimi felâkete düşürmek istersen, onu bizim üzerimize atarsın). Fârisî beyt tercemesi:

**Hakkın ve hak adamlarının yardımı olmadan,
Melek de olsa, kurtulamaz yüz karalığından.**

Allahü teâlânın size yeniden ihsân etmiş olduğu bu tevbe ve bu yola kavuşmağı büyük ni'met biliniz! Bu yolda ilerlemek için Allahü teâlâyâ yalvarınız! Allahü teâlâ, doğru yolda olanlara ve Muhammed Mustafa'nın «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmât» izinde gidenlere selâmet versin!

107

YÜZYEDİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, yine Muhammed Sâdık-ı Kışmîriye yazılmıştır. Evliyânın kerâmetlerini bildirmektedir:

Hak sübhânehu ve teâlâ, Evliyâyâ inanmakla ve bu yüksek insanları sevmekle, hepimizi şerefleendirsin!

İçinde birkaç süâl bulunan mektûbunuz geldi. Denemek ve üzme için yapılan süâl, cevâb vermeğe değmez ise de, belki fâideli olur düşüncesi ile cevâb veriyorum. Birisi anlamazsa da, anlayanlar çok şey öğrenir.

Süâl: Eskiden gelmiş geçmiş Velîlerde çok kerâmetler, hârikalar hâsıl olmuştu. Zamanımızdaki büyüklerde ise az görülmektedir. Bunun sebebi nedir? diyorsunuz.

Cevâb: Bu süâli sormanız, zamanımız büyüklerinde hârikalar az görülüyor diyerek bunları küçültmek düşüncesi ile oldu ise, şeytânın aldatmasından Allahü teâlâyâ sığınırız. Sözün gelişinden düşüncenizin öyle olduğu anlaşılıyor. Şeytânın şerrinden Allahü teâlâyâ sığınınız!

Velî olmak için, bir insandan hârikaların, kerâmetlerin meydana gelmesi şart değildir. Hâlbuki, Peygamberlerin «aleyhimüsselâm» mu'cize göstermesi lâzımdır. Bununla beraber, Evliyânın hemen hepsinde, kerâmet görülmüştür. Kerâmet göstermeyen velî pekazdır. Bir velîden, çok kerâmet meydana gelmesi, onun üstünlüğünü göstermez. Evliyânın birbirinden üstünlüğü, Allahü teâlâyâ dahâ yakîn olmalarına bağlıdır. Dahâ yakîn olan bir velî, pekaz kerâmet sâhibi olabilir. Allahü teâlâdan dahâ uzak olan bir velî, dahâ çok kerâmet, hârîka gösterebilir. Bu ümmetin sonradan gelen Evliyâsında, o kadar çok kerâmetleri olanlar görülmüştür ki, Eshâb-ı kirâmın «rıdvânullahi aleyhim» hiç birinde, bunun yüzde biri bile, meydana gelmemiştir. Hâlbuki, Evliyânın en yükseği, en aşağı derecede olan bir Sahâbînin derecesine yetişemez. Görülüyor ki, Evliyâyı ve onların üstünlüğünü anlayabilmek için, kerâmetlerine, hârikalarına bakmak, câhillik, kısa görüşlülük olur. O kimsede, o büyüklerin yollarına katılabilmek kâbiliyyetinin az olduğunu gösterir. Peygamberlerin

ve Velîlerin feyz ve bereketlerine, ancak onlara uymak kâbiliyyetinde olanlar kavuşabilir. Kendi düşüncelerine, hayâllerine uyanlar, kavuşamaz. Ebû Bekr-i Sıddîk «radiyallahü anh», uymak kâbiliyyeti sebebi ile, Peygamberimize «sallallahü aleyhi ve sellem» birşey sormadan inanıverdi. Ebû Cehde bu kuvvet bulunmadığından, o kadar alâmet ve mu'cizeler gördüğü hâlde, Peygamberliğe inanmak se'âdeti ile şereflenemedi. Sûre En'amda, böyle tâli'sizler için buyuruyor ki (Senin Peygamber olduğunu belirten, açık alâmetlerin hepsini görseler, yine inanmazlar. Yanna geldikleri zaman, terbiyesizlik yapar, mubârek kalbini incitirler ve, bu Kur'ân, eskiden kalma hikâyeler, masallardır, derler).

Peygamber «sallallahü aleyhi ve sellem» zamanına yakîn zamanlardaki Evliyânın, az kerâmet gösterdiğini, bütün ömrllerinde üç - beş hâcetten başka görülmediğini söyledik. Cüneyd-i Bağdâdînin on kerâmeti bile işitilmemiştir. Hak teâlâ, kelîmi olan, Mûsâ aleyhisselâma dokuz mu'cize verdiğini bildirmektedir. Bunlar, düşmanlara karşı olan, hârikalardır. Yoksa, Peygamberlerden ve Evliyâdan her sâ'atde, hârikalar meydana gelmektedir. Düşmanları bilse de, bilmese de, hârikaları güneş gibi görülmektedir. Fârisî mısra' tercemesi:

Kör göremezse, güneşin kabâhati ne?

Süâl: Temiz olan tâliblerin, keşf ve müşâhede ettikleri şeylere, şeytân birşey karışdırabilirmi? Karışdırabilirse, bunu ayırd etmek nasıl olur? Karışdıramaz ise, keşf ve ilhâm ile elde edilen bilgilerin, ba'zısının yanlış olması nedendir?

Cevâb: Herşeyi doğru olarak ancak Allahü teâlâ bilir. Bilgisini şeytânın karışdırmadığı kimse yoktur. Peygamberlere bile karışabileceği, hattâ karışdığı hâlde, Evliyâyâ karışmaz olurmu? Nerde kaldı ki, acemî tâliblere karışmasın. Şu kadar var ki, Peygamberlere «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» şeytânın karışdırdığı, haber verilir ve yanlış doğrudan ayırd olunur. Nitekim, Hâc sûresinde, bunu beyân etmekte, (Allahü teâlâ, şeytânın karışdırdığını değiştirir. Sonra kendi âyetlerini, sağlam olarak bildirir) buyurmaktadır. Evliyâyâ, şeytânın karışdırdığını haber vermek lâzım değildir. Çünkü, Velîler, Nebîlerin izinde yürümektedir. Bunlar, Peygamberlerin bildirdiğine uymıyan buluşlarını red ederler, kıymet vermezler. Fekat, Peygamberin şerî'atinin bildirmediği, doğru veyâ yanlış demediği bilgilerin, doğrusunu, iğrisinden ayırmak gücdür. Çünkü, ilhâm zâ'nîdir, şübhelidir. Fekat, doğru ilhâmları iğrilerinden ayıramamak, Velîler için, bir kusûr olmaz. Çünkü, dünyâ ve âhîret se'âdetlerine kavuşmak, şerî'ate uymakla olur. Şerî'atin bildirmediği şeyler, ehemmiyyetli değildir. İnsanlara, ehemmiyyetsiz şeyleri yapmak emr olunmadı.

Keşf ve ilhâmlarda yanlışlık, yalnız şeytân tarafından gelmez. Çok def'a, şeytân hiç karışmadan, hayâlde, doğru olmiyan ba'zı şeyler hâsıl olur. Meselâ, ba'zan Peygamberimizi «sallallahü aleyhi ve sellem» rü'yâ-

da görüp, ba'zı şeyler öğrenenler oluyor ki, bu öğrendikleri, kitâblara uymamaktadır. Hâlbuki, bu rü'yâlara şeytânın karışmadığı meydandadır. Çünkü, şeytânın, her ne sûretle olursa olsun, Peygamber «sallallahü aleyhi ve sellem» efendimizin şekline giremeyeceğini, âlimlerimiz bildirmektedir. İşte, böyle rü'yâlarda, hayâl, yanlış şeyleri, doğru gibi, göstermektedir.

Süâl: Evliyânın kerâmeti ile, kâfirlerde hâsıl olan istidrâc birbirine benziyor. Acemî bir tâlib, bir hârik-ul'âde görünce, bir Velînin kerâmeti, veyâhud bir yalancının istidrâcını olduğunu, nasıl ayırd edebilir?

Cevâb: Bunu ayıracak, tâlibin vicdânıdır. O kimse ile konuşunca, tâlibin kalbinde, dünyâ sevgisi azalıp, Allahü teâlâyâ bağlılığı artarsa onun, kerâmet sâhibi bir Velî olduğunu anlar. Eğer böyle olmazsa, istidrâc gösteren bir yalancı olduğu anlaşılır. Onun sözleri ile, kalbinde bir değişiklik duymıyan kimse, hayvan gibi olan, câhil bir kimsedir. Hevesi olan, isteği bulunan tâlib, kalbindeki bu değişikliği, çok güzel sezer. Bu seçilmiş, nûrlu insanlar, câhillerin duymamasına ehemmiyyet vermez. Çünkü, rûhu hasta, gözü kör olanlar, duygusuz olur. Kalbdeki bu değişikliğini anlamaktan dahâ mühim ve dahâ lüzumlu, birçok bilgilerden, bu câhillerin haberi yoktur. (Velî olmak için, Allahü teâlânın ahlâkı ile ahlâklanmalıdır) demişlerdir. Ya'nî Allahü teâlânın sıfatlarına uygun sıfatlar Evliyâda hâsıl olur. Fekat, bu benzerlik, yalnız ismedir ve uygunluk, sıfatların topluluğundadır. Yoksa, sıfatların husûsiyyetlerinde berâberlik olamaz. (Allahü teâlânın ahlâkı ile ahlâklanınız) emrini anlatırken, Hâce Muhammed Pârisâ «kuddise sirruh», (Tahkîkât) ismindeki fârisî kitâbında buyuruyor ki, (Allahü teâlânın bir ismi, (Melik) dir. Bu, herşeye hâkim, gâlib demektir. Tâlib tesavvuf yolunda ilerlerken, kendi nefesine hâkim, gâlib olur ve başkalarının kalblerine te'sîr etmeğe başlarsa, bu sıfat ile ahlâklanmış olur. Allahü teâlânın bir ismi de, (Semî') dir. Ya'nî işiticidir. Tâlib, doğru sözü herkesden kabûl eder ve gizli hakîkatleri, cân kulağı ile duyarsa, bu sıfatla, huylanmış olur. Bir sıfatı da, (Basîr) dir. Ya'nî, Allahü teâlâ, herşeyi görür. Tâlibin kalb gözü açılır ve firâset ışığı ile, kendi ayblarını ve başkalarının iyi huylarını görürse, ya'nî başkalarını kendinden dahâ üstün görürse ve Allahü teâlânın her ân gördüğünü, göz önünde bulundurarak, hep Allahü teâlânın beğendiği şeyleri yaparsa, bu sıfatla huylanmış olur. Bir sıfatı da, (Muh-yî) dir. Ya'nî Allahü teâlâ dirilticidir. Tâlib, unutulmuş sünnetleri canlandırır, meydana çıkarırsa, bu sıfatla, sıfatlanmış olur. Bir sıfatı da, Mümîtdir. (Mümît), öldürücü demektir. Tâlib, sünnetlerin yerine yerleşmiş olan, bid'atleri men' eder, yok ederse, bu sıfatla sıfatlanmış olur. Bütün sıfatlar, bunlar gibidir). Câhiller, bu ahlâklanmayı başka dürlü anlamış ve yoldan çıkmıştır. Velîler, ölüleri diriltir, gayb olan şeyleri bilir sanmışlar. Böyle, dahâ nice bozuk düşüncelere saplanmışlardır.

Hâlbuki, ba'zı zanlar, günâhdır.

Hârîka, yalnız ölüleri diriltmek, istediğini öldürmek demek değildir. İlham yolu ile gelen bilgiler, kerâmetlerin en büyüğüdür. Nitekim, mu'cizelerin en kuvvetlisi ve kıyâmete kadar kalanı Kur'ân-ı kerîm mu'cizesidir.

Gözü açmalı, iyi görmeli ki, ilmler, ma'rifetler, nisan yağmuru gibi yağmaktadır. O kadar çok oldukları hâlde, hepsi şerî'ate uygundur. Şerî'atden kıl kadar ayrılanı yokdur. Bu da, hepsinin doğru olduğuna, açık bir alâmetdir. Zâten, yüksek hocam Muhammed Bâkî-billah «kuddise sirruh», (Size ilhâm olunan ilmlerin hepsi doğrudur) buyurmuşdur. Fekat ne fâide ki, hocam hazretlerinin sözü, sizin için güvenilecek sened değildir. Kendinize, bir de pîrini çok seven diyorsunuz. Mektûbunuzda, inâd ve i'tirâz kokusu vardı. Fekat, kıymetli bilgilerin yazılmasına sebep olduğundan, iyi oldu. Fârisî beyt tercemesi:

**Elbet bulunur, bir güzellik çirkinde;
inci gibi görünür dişler, zencîde.**

Şaşılacak şeydir ki, bundan önceki mektûbunuzda çok sevgi ve saygı göstermişdiniz. Arka arkaya gördüğünüz iki rü'yâdan dolayı eski hâllerinizden tevbe ettiğinizi ve bu yola sıkı bağlandığınızı ve tecdîd-i îmân ettiğinizi de yazmışdınız. Bir ay geçmeden bu hâlinizin değiştiği anlaşılıyor ve pek çabuk eski hâlinize döndüğünüz görülüyor. Bu gerilemeniz, o iki rü'yânın şeytânî olduğu veyâ yanlış bir keşf olduğu düşüncesini hâsıl etmektedir. O mektûbunuz nasıldı, bu mektûbunuz nasıldır? Fârisî beyt tercemesi:

**Söyle ona, neden kötülük yapıyor?
Bana değil, kendi kendine ediyor.**

Doğru yolda olanlara ve Muhammed Mustafânın «aleyhi ve alâ âli-hissalevâtü vetteslîmât» izinde gidenlere Allahü teâlâ selâmet versin!

YÜZSEKİZİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, meyân Seyyid Ahmede yazılmışdır. Nübüvvetin vilâyetden daha üstün olduğu bildirilmektedir.

Allahü teâlâ bizi ve sizi ve bütün müslimânları Peygamberlerin efendisine «aleyhi ve alâ âlihi ve aleyhim minessalevâti efdalühâ ve minetteslîmâti ekmelühâ» uymaktan ayırmasın! Tesavvuf yolundakilerin büyüklerinden birkaçı, sekr hâlinde iken, (Vilâyet nübüvvetden dahâ üstündür) dedi. Birkaçı da (Üstün olan vilâyet, Peygamberin kendi vilâyetidir) diyerek, Velînin Nebîden dahâ üstün olacağının anlaşılmasını önlediler. Fe-

kat, işin doğrusu, bunun tersidir. Çünkü, Peygamberin nübüvveti, kend: vilâyetinden de dahâ üstündür. Vilâyet makâmlarında olanlar, göğüsleri- nin sıkıntısından, halk ile birlikde bulunamıyorlar. Peygamberlikde ise, göğüsleri çok geniş olduğundan, Hak teâlâ ile olmaları, halk ile birlikde olmalarına ve halk ile birlikde olmaları da, Hak teâlâ ile olmalarına engel değildir. Peygamberlikde, yalnız halk ile olmak yokdur. Bunun için, yalnız Hak teâlâ ile olan vilâyet, nübüvvetden dahâ üstün değildir. Allahü teâlâ korusun, câhil insanlar yalnız halk ile olur. Nübüvvetin şânı, şerefi bundan çok yüksektir. Bu sözümüzü iyi anlamak, sekr sâhiblerine güç gelir. Hâlleri doğru olan büyükler, böyle olduğunu çok iyi bilirler. Arabî mısra' tercemesi:

Ni'mete kavuşanlara âfiyet olsun!

Ayrıca dileğimiz şudur ki, meyân şeyh Abdürrahîmin oğlu Şâh Abdüllah ile yakınlığımız, kardeşliğimiz vardır. Babası, çok zaman Behâdır hânın emrinde çalışmıştır. Oradan geliri vardı. Şimdi gözleri kuvvetden düştü. Behâdır hânın yanında çalışmak için oğlunu gönderdi. Bunun için sizden de bir işâret olursa, fâide verecektir. Vesselâm.

109

YÜZDOKUZUNCU MEKTÛB

Bu mektûb, Hakîm Sadr'a gönderilmiştir. Kalbin selâmeti ve Hak teâlâdan başka şeyleri unutmaması bildirilmektedir:

Allah adamları, kalb hastalıklarının tabîbleridir. Bâtın hastalıklarının giderilmesi, bu büyüklerin tedâvîsi ile olur. Bunların sözleri ilâcdır. Bakışları şifâdır. Onlarla beraber bulunanlar kötü olmaz. Onlar Allah adamlarıdır. Onlarla yağmur yağdırılır. Onlarla rızık gönderilir. Bâtın hastalıklarının en kötüsü ve kalb bozukluklarının başı, kalbin Hak teâlâdan başka şeylere bağlanmasıdır. Bu bağlıktan büsbütün kurtulmadıkca kalb selâmet bulamaz. Çünkü, Allahü teâlâ, hiçbir yerde ortak istemez. Zümer sûresi üçüncü [3] âyetinde (**Biliniz ki, Allahü teâlâ için olan din, yalnız onun için olan hâlis dindir**) buyuruldu. Hele, şerîki, ortağı dahâ üstün tutmak hayâsızlığın, alçaklığın sonu olur. Allahü teâlâdan başka şeyleri, Ondan dahâ çok sevmek, Onun sevgisi hiç gibi kalmak, ne büyük hayâsızlıktır! Hadîs-i şerîfde (**Hayâ, îmânın bir parçasıdır**) buyuruldu ki, bu hayâ bildirilmektedir.

Kalbin hastalıktan kurtulmasının, ya'nî Hak teâlâdan başka şeylere bağlılığı kalmamasının alâmeti, işâreti, kalbin mâ-sivâyı büsbütün unutmamasıdır. Hiçbirşeyi hâtırlayamamasıdır. Birşeyi düşünmek için zorlansa, hiç düşünemez. Böyle bir kalbin herhangi bir şeye bağlılığı olamaz. Allah

adamları, ya'nî Velîler, kalbin bu hâline (Fenâ) demişdir. Bu yolda birinci adım budur. Sonsuz olan nûrların görünmesi ve ma'rifetlerin, hikmetlerin gelmesi, bu zaman başlar. Fenâyâ kavuşmadıkca, hiçbirşey ele geçemez. Fârisî beyt tercemesi:

**Bir kimsede hâsıl olmazsa Fenâ,
Hak teâlâyâ yol bulamaz aslâ!**

110

YÜZONUNCU MEKTÛB

Bu mektûb, şeyh Sadreddine yazılmışdır. İnsanın, kulluk vazifelerini yapmak ve Allahü teâlânın sevgisine kavuşmak için yaratıldığı bildirilmektedir:

Hak teâlâ sizi, yüksek insanların istediği şeylerin sonuna kavuştursun! İnsan, kulluk vazîfelerini yapmak için ve hep Hak teâlâ ile olmak için yaratıldı. Bunlara da, geçmişlerin ve geleceklerin efendisine «aleyhi minessalevâti etemmühâ ve minetteslîmâti ekmelühâ» zâhiri ve bâtını tâm uydurmadıkca, kavuşulamaz. Allahü teâlâ, bizim ve sizin sözlerimizi ve işlerimizi ve zâhirlerimizi ve bâtınlarımızı ve ibâdetlerimizi ve i'tikâdlarımızı, o yüce Peygambere «sallallahü teâlâ aleyhi ve âlihi ve sellem» uygun yapmakla şereflendirsin! Âmin yâ Rabbel'âlemîn. Fârisî beyt tercemesi:

**Allahdan başka herneye tapırsa, hepsi hiçdir.
Yazıklar olsun ol kimseye ki, bir hiç iledir.**

Hak teâlâdan başka olarak özenilen herşey, ma'bûd olur. Hak teâlâdan başkasına ibâdet etmekden kurtulmak için, Ondan başka hiçbirşeye özenmemek, hiçbirşeyin arkasına düşmemek lâzımdır. Âhireti, Cennet nimetlerini istemek de, böyledir. Bunları istemek, hernekadar sevâb ise de, mukarreblerce günâh sayılır. Âhiretdeki şeyleri istemek böyle olunca, dünyâ işlerine düşkün olmanın neye varacağını anlamalıdır. Çünkü dünyâ, Hak teâlânın sevmediği şeylerdir. Dünyâdaki şeyleri yaratıldığından beri onlara hiç kıymet vermemişdir. Allahü teâlânın sevmediği şeyleri sevmek, günâhların başıdır. Bunlara düşkün olanlar, arkalarında koşanlar merhametden uzak olur. Hadîs-i şerîfde (Dünyâ mel'ündür ve dünyâda olan şeylerden Allah için yapılmayanlar mel'ündür) buyuruldu. Allahü teâlâ, hepimizi dünyânın ve dünyâda olanların şerrinden, zararlarından korusun. Sevgili Peygamberi ve geçmişlerin, geleceklerin efendisi Muhammed aleyhisselâmın hurmetine düâmızı kabûl buyursun! Vesselâm. vel-ikrâm.

YÜZONBİRİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, şeyh Hamîd-i Sünbûliye yazılmışdır. Tevhîd, kalbi Allahü teâlâdan başka şeylerden kurtarmak olduğunu bildirmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd olsun! Onun seçtiği kullarına selâmet olsun! (Tevhîd) kalbi Allahü teâlâdan başka şeylere, bağlanmaktan kurtarmak demektir. Kalbi mâ-sivâyâ çok az bile olsa, bir bağlılığı bulunan kimse, tevhîd sâhibi olamaz [(Mâ-sivâ), Allahü teâlâdan başka şeylerin hepsi demektir]. Bu ni'meti elde etmeden önce, vâhid, birdir demek ve vâhid bilmek, huzûr sâhiblerine göre boş lâf olur. Evet, îmân etmiş olmak için, vâhid demek ve vâhid bilmek lâzımdır. Fekat bu, Allahü teâlâdan başka tapınacak hiçbirşey yokdur demektir. Allahü teâlâdan başka hiçbirşey var değildir demekle, onun arasındaki başkalık meydandadır. Tasdik, îmân, ilmle olur. Vicdânla anlamak ise bir hâldir. Bu hâle kavuşmadan önce, bunun üzerinde konuşmak doğru olmaz. Büyükler arasında, bu hâlden söz edenler, şu ikisinden biridirler: Yâ kendilerini hâl kaplıyarak örtülmüşlerdir. Bunun için, sorguya çekilmez, suçlandırılmazlar. Yâhud, hâllerini başkalarına örnek olmak için bildirmişlerdir. Böylece, başkaları, kendi hâllerini, bu büyüklerin hâlleri ile ölçerek, doğru olup olmadıklarını anlasınlar. Bu ikisinden başka sebeble, hâlini, sırrını açıklamak yasaktır. Hak teâlâ, o büyüklerin hâllerinden az birşey, biz yabancılara da ihsân eylesin! Muhammed Mustafânın sünnet-i seniyyesine yapışmakla şereflendirsin «alâ masdarihessalâtü vesselâmü vettehiyye»! Sevgili Peygamberi ve Onun Âli hurmetleri için «aleyhi ve aleyhimüssalevâtü vetteslimât» bu düâmızı kabûl buyursun! Âmîn. Ayrıca başınızı ağrıtayım ki, bu düâcınızın mektûbunu getiren, meyân şeyh Abdülfettâh hâfız, olgun bir kimsedir. Bir insan evlâdıdır. Bakacağı kimseleri çokdur. Kızlar babasıdır. Geçim darlığında dolayı ihsân sâhiblerine baş vurmaktadır. Beklediğine kavuşacağını umarım. Başınızı dahâ çok ağrıtmaktan çekindim.

YÜZONİKİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, şeyh Abdül - Celil-i Tehâniseriye yazılmışdır. Birinci vazifemiz, Ehl-i sünnet vel-cemâ'at i'tikâdını elde etmek olduğunu bildirilmektedir:

Hak teâlâ, zarar ziyân içinde olan bizleri, doğru oldukları müjdelendir-

miş olan, Ehl-i sünnet vel-cemâ'at âlimlerinin bildirdikleri i'tikâda kavuş-
dursun! Beğendiği işleri yapmakla şereflendirsin! Bu iyi işleri yapmak-
dan hâsıl olan hâlleri de ihsân buyursun! Kendi mukaddes makâmına
çeksin! Fârisî mısra' tercemesi:

İş budur, bundan başkası hiçdir

Çünkü, bu kurtuluş fırkasının i'tikâdı olmadan hâsıl olan hâller, vecd-
ler, istidrâcdan başka birşey değildir. İnsanı harâblığa, felâkete sürük-
lerler. Bu kurtuluş fırkasına uymak ni'metine kavuşduktan sonra, herne
verirlerse seviniriz, şükr ederiz. Râzı oluruz. Tesavvuf büyüklerinden
birkaçı «kaddesallahü teâlâ esrârehüm», kendilerini hâl ve sekr kapladığı
zaman, doğru yolun âlimlerinin bildirdiklerine uymıyan bilgiler, ma'rifet-
fetler söylemişler ise de, keşf yolu ile anladıklarını bildirmişlerdir. Bunun
için, suçlu sayılmazlar. Kıyâmetde, bunlar için sorguya çekilmemeleri
umulur. Bunlar, ictihâdında yanılan müctehid gibidirler. Onlar gibi,
bunların yanılmalarına da, bir sevâb verilir. Böyle, birbirlerine uymıyan
bilgilerde, hep Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdikleri doğrudur. Çünkü
bunların bilgileri, Peygamberlik kaynağından alınmıştır «alâ sâhibihes-
salâtü vesselâmü vettehiyye». Bu bilgiler, kesinlikle doğru olan vahy ile
bildirilmiştir. Tesavvuf büyüklerinin ma'rifetleri ise, keşf ve ilhâm ile
anlaşılmaktadır. Keşf ve ilhâm, kesinlikle doğru olamaz. Keşf ve ilhâmın
doğru olup olmadığı, Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdiklerine uygun olup
olmaması ile anlaşılır. Kü ucu kadar uygunsuzluk bulunursa, yanlış
oldukları anlaşılır. İşin doğrusu böyledir. İşin doğrusu bilindikden sonra,
buna uymıyanların dalâlet, sapıklık oldukları anlaşılır. Allahü teâlâ, bizi
ve sizi, zâhirimizi, bâtınımızı, i'tikâdımızı, ibâdetlerimizi, Peygamberlerin
efendisine «aleyhi ve alâ âlihi minessalevâti ekmelühâ ve minetteslîmâti
efdalühâ» uygun eylemekle şereflendirsin! Size ve doğru yolda olanlara
selâmet versin! Âmin.

113

YÜZONÜÇÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, Cemâleddin Hüseyin Külâbiye yazılmıştır. Mübtedî ile
müntehânın cezbeleri arasındaki farkı bildirmektedir.

Allahü teâlâyâ hamd olsun. Onun seçtiği, beğendiği kimselere selâm
olsun! Cezbe, ya'nî çekilmek, ancak, bir üst makâma olur. Dahâ üst ma-
kâmlara çekilmez. Şühûd da böyledir. Bir makâm görülebilir. O hâlde,
kalb makâmında bulunup sülûk yapmadan, cezb edilenler, ancak, kalbin
üstündeki rûh makâmına çekilirler. Allahü teâlâyâ cezb edilmek için,
nihâyetde bulunmak lâzımdır. Ya'nî, bulunduğu mertebinin üstünde baş-

ka makâm olmamalıdır. Başlangıçta olan cezbede, bir üst makâm, ya'nî rûh [İnsanın kendi rûhu] müşâhede edilir. Allahü teâlâ, rûhları, kendi sûretinde yarattığı için, rûhu görünce, Hak teâlâyı görmek sanmışlardır. Rûhun, bu madde âlemi ile, bir münâsebeti, bağılılığı olduğu için, rûhu görünce, mahlûkât aynasında, Hak teâlâ görünüyor demişlerdir. Böylece, ba'zıları, ma'yyet [berâberlik] var sanmıştır.

Sülûkün sonuna varmadıkça ve orada (**Fenâ-i mutlak**) hâsıl olmadıkça, Hakkın şühûdü mümkün değildir, [**(Mutlak)**; kaydsız, şartsız, ya'nî her bakımdan demektir]. Fârisî beyt tercemesi:

**Bir kimseye, nasîb olmazsa Fenâ,
bulamaz yol, o makâma aslâ!**

Hakkın şühûdünde, bu âlemin hiç münâsebeti yoktur. Şühûd-i rûh ile, şühûd-i Hak arasındaki fark şudur ki, bu âlem ile herhangi bir bakımdan münâsebeti bulunursa, (**Şühûd-i Hak**) değildir. Eğer hiç münâsebeti yok ise, (**Şühûd-i ilâhî**)dir. Başka kelime bulunamadığı için, şühûd denilmiştir. Yoksa, bu görmek değildir. Anlaşılamiyan, anlatılamiyan bir hâldir. Bîcûn için olan şeyler, bilinen diller ve kelimelerle anlatılamaz. Vesselâm!

YÜZONDÖRDÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, sofi Kurbanı yazılmış olup Peygamberlerin en üstünü olan Muhammed aleyhisselâma uymağa teşvik eylemektedir:

Cenâb-ı Hak, hepimizi dünyâ ve âhîretin efendisi ve bütün insanların her bakımdan en yükseği ve en iyisi olan, Muhammed Mustafâya «sallallahü aleyhi ve sellem» tâbi' olmak se'âdetiyle şereflendirsin! Çünkü, cenâb-ı Hak, ona tâbi' olmağı, ona uymağı çok sever. Ona uymanın ufak bir zerresi, bütün dünyâ lezzetlerinden ve bütün âhîret ni'metlerinden dahâ üstündür. Hakîkî üstünlük, onun sünnet-i seniyyesine tâbi' olmaktır ve insânlık şerefi ve meziyyeti, onun şerî'atine uymaktır. [**(Sünnet)** kelimesi, üç ayrı ma'nâyâ gelir. Burada, şerî'at demektir].

Meselâ, ona uyan bir kimsenin, gün ortasında bir parça uyuması, ona uymaksızın, birçok geceleri ibâdetle geçirmekden, katkat dahâ kıymetlidir. Çünkü (**Kaylûle etmek**), ya'nî öğleden önce biraz yatmak, âdet-i şerîfesi idi. Meselâ, onun şerî'atinin emr ettiği için, bayram günü oruc tutmamak ve yiyip içmek, onun şerî'atinde bulunmayıp senelerce tutulan oruclardan dahâ kıymetlidir. Onun şerî'atinin emri ile fakîre verilen az bir şey ki, buna zekât denir, kendi arzûsu ile, dağ kadar altın sadaka vermekden dahâ efdaldir. Emîr-ül-mü'minin Ömer «radıyallahü anh», bir

sabâh nemâzını cemâ'atle kıldıkdan sonra, cemâ'ate bakıp, bir kimseyi göremeyince sordu: Eshâbı dediler ki, (Geceleri sabâha kadar ibâdet ediyor. Belki şimdi uyku basdırmıştır). Emîr-ül-mü'minin buyurdu ki, (Keşki bütün gece uyuyup da, sabâh nemâzını cemâ'atle kılsaydı, dahâ iyi olurdu). Şerî'atden sapıtmış olanlar, sıkıntı çekip ve mücâhede edip, nefslerini körletiyor ise de, bu şerî'ate uygun yapmadıklarından kıymetsizdir ve hakîrdir. Eğer bu çalışmalarına ücret hâsıl olursa, dünyâda birkaç menfe'atden ibâret kalır. Hâlbuki, dünyânın hepsinin kıymeti ve ehemmiyeti nedir ki, bunun birkaçının i'tibârı olsun. Bunlar, meselâ çöpçüye benzer ki, çöpçüler herkesden dahâ çok çalışır ve yorulur. Ücretleri de herkesden aşağıdır. Şerî'ate tâbi' olanlar ise, latîf cevâhir ve kıymetli elmaslar ile meşgûl olan mücevherciler gibidir. Bunların işleri, kazançları pek çoktur. Ba'zan bir sâ'atlik çalışmaları, yüzbinlerle senelik kazancını hâsıl eder. Bunun sebebi şudur ki, şerî'ate uygun olan amel. Hak teâlânın makbûlüdür, mardîsidir, çok beğenir.

Şerî'ate uymıyan şeylerin hiçbirisini Hak teâlâ sevmez, beğenmez. Sevilmeyen, beğenilmeyen şeye sevâb verilirmi? Belki cezâyâ sebep olur. Bu incelik, dünyâ işlerinde de vardır. Biraz düşünülürse anlaşılır. O hâlde, se'âdet-i ebediyyeyi ele geçirten sermâye, Peygamberimizin «sallallahü aleyhi ve sellem» şerî'atine yapışmaktır. Bütün zarar ve fesâdların başı, şerî'atden ayrılmaktır. Vesselâm.

YÜZONBEŞİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, molla Abdülhak-ı Dehlevîye yazılmıştır. Gitdiğimiz yolun yedi basamak olduğu bildirilmektedir:

Fârisî mısra' tercemesi:

Her ne olursa olsun, dostdan konuşmak dahâ tath!

Bizim gitmekde olduğumuz yol, yedi adımdır. İki adımı (Âlem-i halk)dadır. Ya'nî, madde âleminde, ölçü âleminde. Beş adımı (Âlem-i emr) dedir. Ya'nî maddesiz, ölçüsüz âleminde. Âlem-i emrde olan birinci adım atılınca, (Tecellî-yi ef'âl) hâsıl olur. İkinci adımda, (Tecellî-yi sıfât) hâsıl olur. Üçüncü adımda, (Tecelliyât-i zâtiyye) hâsıl olmağa başlar. Sonra ve dahâ sonra, ilerledikçe, bu tecellîler artar. Tesavvuf yolunda ilerliyenler, bu sözlerimizin ne demek olduğunu dahâ iyi anlar. Bütün bu ni'metlere, ancak geçmişlerin ve geleceklerin en üstününün «aleyhi minesalevâti ekmelühâ ve minettehiyyâti efdalühâ» yolunda, izinde gitmekle kavuşulabilir. Bu yol, iki adımdır, diyenler de vardır. Bunlar, (Âlem-i halk) için birinci adım, (Âlem-i emr) için ikinci adım demişlerdir. İş

kolay anlatmak için, sözü kısaltmışlardır. İşin doğrusu, Allahü teâlânın yardımı ile, yukarıda bildirdiğimizdir.

116

YÜZONALTINCI MEKTÛB

Bu mektûb, molla Abdülvâhid-i Lâhoriye yazılmıştır. Kalbin selâmeti, mâ-sivâyı unutmakda olduğu bildirilmektedir:

Kıymetli kardeşimin mektûbu geldi. Kalbin selâmeti için yazdıklarınız anlaşıldı. Evet, kalbin selâmeti, onun mâ-sivâyı unutmaya bağlıdır. Öyleki, zorla hâtırlatmak isteseler, hâtırlayamamalıdır. [Allahü teâlâdan başka herşeye, ya'nî mahlûkların hepsine (Mâ-sivâ) denir]. Bu hâle (Fenâ-i kalb) denir. Bu yolun birinci basamağı, bu Fenâyâ kavuşmaktır. Bu Fenâ vilâyet derecelerine kavuşulacağına müjdecisidir. Sâlikler, yaradılışlarındaki uygunluklara göre, çeşitli derecelere yükselirler. Çok yükselmek istemeli, bunun için çok çalışmalıdır. Çocuklar gibi, yolda önüne çıkan kozalaklara, cam parçalarına bağlanıp kalmamalıdır. Hadîs-i şerîfde (Allahü teâlâ, yüksek şeylere kavuşmak isteyenleri sever) buyuruldu. Dünyâ işleri ile çok uğraşmakta, dünyâ işlerine gönül bağlamak korkusu vardır. Kalbin selâmete kavuşmasına da sakın aldanmayınız! Yine geri dönebilir. Dünyâ işleri ile, elden geldiği kadar az uğraşınız ki, dünyâyâ gönül bağlamak tehlikesine düşmeyesiniz! Dünyâyâ düşkün olmak felâketinden Allahü teâlâyâ sığınırız. Dünyâyâ gönül bağlamamış olan fakîr bir çöpcü, gönlünü dünyâyâ kapdırmış olan koltukdaki zenginden katkat dahâ kıymetlidir. Birkaç günlük yaşamakta dünyâyâ gönül vermemek, hiçbirşeye düşkün olmamak için çok uğraşınız! Dünyâyâ düşkün olmaktan ve dünyâyâ düşkün olanlardan, aslandan kaçmaktan dahâ çok kaçmalıdır.

117

YÜZONYEDİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, molla Yâr Muhammed Kadîm-i Bedahşîye yazılmıştır. Başlangıçta, kalb hisse bağlıdır. Sona varınca, bu bağlılığın kalmadığı bildirilmektedir:

Mevlânâ Yâr Muhammed bizi unutmamış. Kalb, çok zaman his organlarına bağlıdır. Duygu organlarından uzak olanlar, kalbden de uzak olur. Hadîs-i şerîfde (Göz görmeyince, gönülden de uzak olur) buyurul-

— 188 —

1. Bu hadis-i şerif, kalbin duygu organlarına bağılı bulunduğu mertebeyi göstermektedir. Tesavvuf yolunun nihâyetine varılınca, kalbin his organlarına bağılığı kalmaz. Hisden uzak olmak, kalbin yakın olmasını bozamaz. Bunun içindir ki, tarikat büyükleri, başlangıçta ve yolda olanların, olgun şeyhin yanından ayrılmalarına izin vermemişlerdir. (Birşeyin hepsi yapılamazsa, hepsini de elden kaçırmamalıdır!). Bu söze uyarak bulunduğunuz yolu değişdirmeyiniz! Uygunsuz kimselerle arkadaşlık etmekden, elden geldiği kadar sakınınız! Meyân şeyh Müzzemmilin yanınıza gelmesini, se'âdete kavuşmanızın başlangıcı biliniz! Onun sohbetinde, yanında bulunmağı büyük ni'met biliniz! Vaktlerinizin çoğunu onun yanında geçiriniz! Çünkü, kendisi, ele az geçen ni'metlerdendir. Vesselâm!

[Kabrdeki veliden feyz almanın çok güç olduğu, bu mektûbdan da anlaşılmalıdır].

118

YÜZONSEKİZİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, molla Kâsım Ali Bedahşîye yazılmışdır. Allah adamlarına dil uzatmanın felâket olduğunu bildirmektedir:

Bizi sevenlerden mevlânâ Kâsım Alinin yolladığı mektûb geldi. İçindegiler anlaşıldı. Secde sûresinin kırkaltıncı âyetinde (İyi iş yapan, kendine iyilik etmiş olur. Kötülük yapan da, kendine etmiş olur) buyuruldu. Hâce Abdüllah-i Ensârî buyurdu ki, (Yâ Rabbî! Her kimi kovmak istersen, bizim üzerimize saldırtırsın!) Fârisî beyt tercemesi:

**Korkarım ki, derdlilere gülenler,
Tard olurlar, imânı gayb ederler.**

Hak teâlâ, bütün müslimânları, bu fakirlere inanmamaktan ve onlara lâf atmakdan korusun! İnsanların efendisi hurmetine «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm» bu düâmızı kabûl buyursun! Âmîn.

119

YÜZONDOKUZUNCU MEKTÛB

Bu mektûb, mîr Muhammed Nu'mân Bedahşîye yazılmışdır. Olgun, önder olan bir şeyhin sohbetinde bulunmağı övmektedir:

Mîr hazretlerinin kıymetli mektûbu geldi. Bu yol, aklın ermediği, şaşırđı bir yoldur. Hadîs-i şerîfde (Bir kimseye deli denilmedikçe, imânı tâm olmaz) buyuruldu. Akli başından gidince, çoluk çocuğun işlerini bı-

— 189 —

rakır. Şunun bunun düşüncesini unuttur. Kalbini toparlamağa kavuşur. Dünyâyâ olan bu soğukluk, sizin yaratılışınızda vardır. Fekat, bitmez tükenmez olaylar bunu örtmüştür. Ne yapalım, bu ayrılıkta çok ilgisizlik hâsıl olduğu anlaşılıyor. Bunu hemen düzeltmelidir. Bu gücsüzlüğü güç olarak düşününüz! Kendinizi bu ayrılıktan kurtarınız! Allah adamlarının toparlanması, başkalarının toparlanmaları gibi değildir. Başkalarının toparlanmasına yarayan şeyler bunların dağılmasına sebep olur. Başkalarının dağılmasına sebep olan şeyleri yaparak, kendinizi toparlayınız! Eğer başkalarının topluluğunda, bunlarda cem'iyet hâsıl olursa, bu cem'iyetden korkmalıdır. Bunun zararından kurtulmak için, Allahü teâlâyâ yalvarmalıdır. Kendini, başkalarının hâlleri ile ölçmemelidir. Çünkü, sona varmadan önce olan mertebelerin hepsi çeşidli derecelerde birer noksânlıkdırlar. Fârisî nusra' tercemesi:

Dostun ayrılığı, az olsa da, az değildir!

Tarîkatin büyükleri, sona gelmiyen mürîdlerine, tarîkati öğretmek için izn vermişlerdir. Hâce Nakşibend «kaddesallahü teâlâ sirreh» hazretleri, Ya'kûb-i Çerhîye tarîkati öğretdikten ve birkaç konak ilerletdikden sonra, (Ey Ya'kûb! Bizden sana gelenleri, sen de, başkalarına ulaştır) demişti. Böyle olmakla beraber, kendisinden sonra, Alâ'üddîn'in hizmetinde bulunmasını ona emr buyurmuşdu. Kazancının çoğuna, Hâce Alâ'üddîn hazretlerinin hizmetinde kavuşmuşdu. Bunun içindir ki, mevlânâ Abdürrahmân Câmî, (Nefehât) kitâbında, Ya'kûb-i Çerhîyi önce hâce Alâ'üddîn'in mürîdleri arasında saymakta, ikinci olarak da hâce Nakşibend hazretlerine bağlamaktadır. Sözü'n kısası, bu gönül dağınkılığının ilâcı, gönlünü Allahü teâlâyâ vermiş olanların sohbetidir. Böyle olduğu çokçok bildirilmiştir.

Mevlânâ Muhammed Sıddîkın, fakirler sohbetini bırakarak, ücretle askere gitdiği işitildi. Yazıklar olsun, binlerle yazıklar olsun! Bir kimseyi en yüksek makâmdan, en aşağıya düşürmelerine yazıklar olsun! Askerlikde, gönlünü yâ toparlyabilir veyâ toparlyamaz. Toparlyabilirse fenâdır. Eğer toparlyamazsa, dahâ fenâdır. Yâ Rabbî! Bizlere, doğru yolu gösterdikden sonra, kalbimizi kaydırma! Sonsuz rahmetinden bizlere serp! İyilik yapan ancak sensin. Vesselâm.

120

YÜZYİRMİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, yine mîr Muhammed Nu'mâna yazılmışdır. Cem'iyet sâhiblerinin sohbetinde bulunmak lâzım olduğu bildirilmektedir:

Mîr hazretleri unutmuş olacaklar ki, bir selâm ve bir haber ile hâ-

— 190 —

tırlamıyorlar. Dünyâ hayâtı pek kısadır. Bunu en lüzumlu şeyde kullanmak gerekir. Bu en lüzumlu şey de, kalbini toparlamış olanların yanında bulunmaktır. Hiçbirşey sohbet gibi fâideli değildir. Resûlullahın «sallallahü aleyhi ve sellem» Eshâbı, sohbet ile, başkalarından dahâ üstün oldular. Peygamberlerden «aleyhimüsselâm» başka herkesden, hattâ Veysel Karânîden ve Ömer Mervânîden dahâ üstün oldular. Hâlbuki Veysel Karânî ile Ömer bin Abdül'azîz bin Mervân son dereceye yükselmişler ve sohbetden başka kemâlâtın hepsine varmışlardı. Bunun için, Hazret-i Mu'âviyenin yanılması, Resûlullahın sohbeti bereketi ile, o ikisinin doğru işlerinden dahâ hayırlı oldu. Bunun gibi, Amr ibni Âs'ın yanması bir iş, o ikisinin şü'ûrlü işinden dahâ üstün oldu. Çünkü bu büyükler, Resûlullahı görmekle ve meleklerle birlikte bulunmakla ve vahyi ve mu'cizeleri görmekle, îmânları görerek inanmak oldu. Bu saydığımız üstünlükler, bütün başka üstünlüklerin temelidir, kaynağıdır. Eshâb-ı kirâmdan başkası bunlara kavuşamamıştır. Veysel Karânî, sohbetin bu üstünlüklerini bilseydi, hiçbirşey onu sohbetden alıkoyamazdı. Bu üstünlüğe kavuşmak için herşeyi bırakırdı. Allahü teâlâ dilediğine rahmetini saçar. Onun ih-sânı boldur. Fârisî beyt tercemesi:

İskender, âb-ı hayâta kavuşamadı,

Ni'mete kavuşmak zorla, zerle olmadı.

Yâ Rabbî! Bu dünyâda bizi o büyüklerin zamanında yaratmadın ise de, âhıretde mahşer meydanında bizi onların arasında bulundur! Peygamberlerin efendisi hurmetine «aleyhi ve aleyhimüsselâtü vettehiyyâtü vetteslîmât» bu düâmızı kabûl buyur!

YÜZYİRMİBİRİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, yine Mîr Muhammed Nu'mâna yazılmıştır. Bu yolun yedi adım olduğu ve sevilenlerden birkaçının altıncı adıma eriştikleri bildirilmektedir:

Mîr hazretleri! Bol düâlarımızı okuyunuz! Çok zemandan beri hâllerinizi bildirmediniz. Buradaki fakîrlerden de bir haber almadınız. Allahü teâlâyâ hamd ve şükr ederiz ki, bu fakîrlerin hâli çok iyidir. Kısaca, bunlardan az birşey bildireceğim. Bizleri seven kardeşim! Bu yolun hepsi, yedi adımdır. Sevdiklerimizden bir kısmı, işi altıncı adıma ulaştırdı. Beşinci, dördüncü basamaklarda olanlar da vardır. Üçüncü basamakda olanlar, talebeye ders vermektedirler. Dahâ ilerdekilerin nasıl olduklarını artık anlayınız! Yüksekleri özlemek lâzımdır. Aşağı ve az şeylerle doymamalıdır. Dahâ çok yazmağa vaktimiz olmadı.

YÜZYİRMİKİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, molla Tâhir-i Bedahşiye yazılmışdır. Yüksekleri istemek, ele geçenlerle oylanmamak lâzım olduğu bildirilmektedir:

Mevlânâ Muhammed Tâhir, bizi suçlu görmeyiniz! Mevlânâ Yâr Muhammed göç etmenin sebebini bildirecek. Hindistân yolculuğuna karar verince gidip çoluk çocukdan haber alınsın! Geri kalanı kavuşunca konuşuruz. Huzûr üzere olmak ve uygunsuz kimselerle görüşmemek lâzımdır. Çok uğraşmalı! Ele geçenle oylanmamalıdır. Fârisî beyt tercemesi:

Cihânı parlatan nûra varmak için adım atdık.

Batıyı, yıldızı, lâmbaları arkada bıraktık.

Bu zaman dervişlerinin çoğu görünüşe bakmakta ve az birşeyle oylanmaktadır. Bunlarla birlikte bulunmak, kalbi öldürür. Aslandan kaçır gibi bunlardan kaçmalıdır. Bulduğunuz yolda ilerlemeğe çalışınız! Rü'yâlara o kadar kıymet vermeyiniz! Çünkü, rü'yânın yorumlayacak yerleri pekçokdur. Sakın rü'yâlara, hayâllere bağlanıp kalmayınız! Arabî beyt tercemesi:

Sevgiliye kavuşmak ele geçermi acabâ?

Yüksek dağlar ve korkunç tehlikeler var arada!

Vesselâm.

YÜZYİRMIÜÇÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, yine molla Tâhir-i Bedahşiye yazılmışdır. Bir farzın elden kaçmasına sebeb olan nâfile ibâdet, hac bile olsa, hiçbirşeye yaramıyacağı bildirilmektedir:

Aklı kardeşim. İsmi gibi temiz olan molla Tâhirin kıymetli mektûbu geldi. Kardeşim! Hadîs-i şerîfde (Allahü teâlânın, bir kulunu sevmemesi, onun fâidesiz şeylerle uğraşmasından anlaşılır) buyuruldu. Bir farzı yapmayıp, bir nâfile ibâdeti yapmak da, boşuna uğraşmaktır. Bunun için, ne ile vakt geçirdiğimizi incelemeliyiz. Ne ile uğraşdığımızı anlamalıyız. Nâfile ibâdetmi, yoksa farz olan ibâdetimi yapıyoruz? Bir nâfile hac yapmak için birçok yasaklar, harâmlar işleniyor. İyi düşünmelisiniz! Akli olana bir işâret yetişir. Size ve arkadaşlarınıza selâm ederim.

[Sabah nemâzından başka, dört vaktin sünnetlerini kazâ niyyeti ile kılmak lâzım olduğu, bu mektûbdan da anlaşılmalıdır].

124

YÜZYİRMİDÖRDÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, yine molla Tâhir-i Bedahşîye yazılmıştır. Yolluk bulunması, haccın vücûbünün şartıdır. Yol parası olmadan hacca gitmek başka vazîfeler yanında vakt gayb etmek olduğu bildirilmektedir.

Kardeşim hâce Muhammed Tâhir-i Bedahşînin kıymetli mektûbuna geldi. Allahü teâlâyâ hamd ve şükr olsun ki, fakîrleri sevmekte ve ilgilenmekte gevşeklik olmamış. Ayrılık günlerinin uzaması buna yol açmamış. Bu hâliniz büyük se'âdetin alâmetidir. Bizi seven kardeşim! Gitmeğe karar verdiniz ve izn istediniz. Ayrılırken, belki biz de yolda size kavuşuruz demişdik. Bunu çok istedik. Fekat, istihâreler uygun olmadı. Bu yolculuğumuzun câiz olacağı anlaşılmadı. Bunun için, vaz geçtik. Dahâ önce sizin gitmeniz de uygun görülmemişti. Fekat, çok istediğiniz düşünülerek, açıkca men' edilmedi. Yola çıkmak için, yolluk parası bulunması şarttır. Buna gücü olmayanın hacca gitmesi, boş yere vakt geçirmek olur. Dahâ lüzûmlu işi bırakıp da, farz olmayan işi yapmak uygun olmaz. Bunları size birkaç mektûbda bildirmişdim. Elinize gelip gelmedikleri bilinmiyor. Bizim sözümüz, bu kadardır. Ötesini siz bilirsiniz. Vessalâm. [İkiyüzellinci (250) mektûbun sonunda da, hac üzerinde bilgi vardır].

125

YÜZYİRMİBEŞİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, Nişâpurlu mir Sâlih adına yazılmıştır. Âlem-i sagîr ve âlem-i kebîrin, Allahü teâlânın isimlerinin ve sıfatlarının görünüşü olduğunu ve Allahü teâlânın kendisi ile hiçbir münâsebeti bulunmadığını ve yalnız Onun mahlûku olduklarını bildirmektedir:

Yâ Rabbî! Maddenin, basît ve bileşik cismlerin, küçük âlem denilen insanın ve büyük âlem denilen diğer varlıkların yapısını, hakikatlerini, doğru olarak, bize bildir! Küçük âlem ve büyük âlem, Allahü teâlânın isimlerinin ve sıfatlarının aynalarıdır. Onun zâtında bulunan şü'ûn ve kemâllerin görünüşleridir. Bu âlemler, kapalı bir hazîne ve örtülmüş bir sır idi. Bunları meydana çıkarmak istedi. İcmâlden tafsîle getirdi. Ya'nî,

bir ağacın her parçası, çekirdekde sıkışık olarak bulunurken, hepsinin ağaç üzerinde ayrı ayrı meydana gelmesi gibi, herşeyi, ayrı ayrı yaratdı. Kendisine ve sıfatlarına alâmet olacak şekilde yaratdı. Ya'nî âlemin, hiçbir parçasının, Allahü teâlâ ile, hiçbir nisbeti, benzerliği yoktur. Yalnız, Onun mahlûkudurlar. İsmelerini, şü'ûnlarını göstermektedirler. Âlemin Allahü teâlâ ile birleşmiş olduğunu, Onun aynı, benzeri olduğunu, âlemi çevirmiş, âleme sirâyet etmiş, her zerreye girmiş, herşeyle berâber olduğunu zan etmek, Ona olan sevginin, tesavvuf serhoşluğunun taşkınlığını gösterir. Hâlleri, görüşleri doğru olan tesavvuf büyükleri, ayılmış olduklarından, Allahü teâlânın, hiçbir bakımdan, bu âleme benzemediğini, yalnız Onun mahlûku olduklarını söyler. Yalnız ilminin, ihâta ve sirâyet ettiğini ve herşeyle berâber olduğunu bilirler. Ehl-i sünnet âlimleri de, böyle söylemektedir. Allahü teâlâ, o büyüklerin çalışmalarını bol bol mükâfatlandırır! Sofiyye-i aliyyeden ba'zısı, Allahü teâlânın Zâtı, kendisi, bu âlemi kaplamıştır. Bu âlemle berâberdir gibi şeyler söyleyerek, Zât-i ilâhîyi mahlûklara benzetiyor. Hâlbuki, Zât-i ilâhînin hiçbirşeye benzemediğine, hattâ zâtında, sıfat bile bulunmadığına inanmaktadırlar. Bunlara çok şaşılır. Sözleri birbirini tutmuyor. Sözlerinin arasını bulmak için, Zât-i ilâhîde mertebeler ayırmak, fâide vermez. Eski felsefecilerin, bozuk fikrlerini, yanlış yollardan isbâta kalkışmalarına benzer. Keşfi doğru olan büyükler, Zât-i ilâhîyi, hiçbir bakımdan, başkalık göstermeyen (Basît-i hakîkî) olarak bilir. Bundan fazla olanları, ism ve sıfat sayarlar. Fârisî beyt tercemesi:

**Sevgilinin ayrılığı, az da olsa, çok acıdır,
Ufak bir kul bile kaçsa, nâzik gözü pek acıtır.**

Yukarıda bildirilenlerin iyi anlaşılması için, şu misâli yazmağı uygun görüyorum: Büyük bir fen adamı, senelerle yaptığı tecrübelerden elde ettiği, kıymetli bilgileri anlatmak için, harf ve sesleri kullanır. Bu harflerin ve seslerin, anlatılan bilgi ve ma'nâlarla hiçbir benzerliği ve berâberliği yoktur. Yalnız, onların aynası gibidirler. O kıymetli bilgiler, bunlarla meydana çıkmaktadır. Bu harfler ve sesler, bu ma'nâların kendileridir demek yanlıştır. Burada ihâta, ma'ıyyet yoktur. Ma'nâlar, saf-lıkları üzere kalmış, hiç değişikliğe uğramamıştır. Fekat, bu ma'nâlar ile, harf ve sesler arasında, göstermek ve gösterilmek, anlatmak ve anlatılmak bakımından bir bağlılık vardır. Bu bağlılık, ba'zı kimselerin hayâlinde büyüyerek, başka benzerlikler hâtıra gelir. Hakikatde ise, hiçbir benzerlik yoktur. İşte, bu mes'eledede, bu fakîrin anladığı da, böyledir. Mahlûkların ayna gibi olduğunu göstermek için, Allahü teâlâ, bu âlem ile birleşmiştir, berâberdir, aynıdır ve âlemi kaplamıştır gibi şeyler söylemek, tesavvuf serhoşluğundandır. Zât-i ilâhînin bu âlemle hiçbir bağlılığı, benzerliği yoktur. Onun sıfatlarını gösterdiği için (Vahdet-i vücûd) desinler veyâ demesinler, varlık ikidir: Birisi, hakikatde var olan

Hak teâlâdır. İkincisi, zıl, gölge gibi olan mahlûklardır. Eski Yunan felsefecilerinden Sofistâiyye [sophiste] lerin sandığı gibi, var olan birdir. Ondan başkası, hep vehm ve hayâldir demek yanlıştır. Fârisî iki beyt tercemesi:

Onu önceden anlayınca sen,
kendini o yana tâm bağlarsın.
Kimin zallî olduğunu bilsen,
gam yimezsın, kalsan veyâ ölsen!

126

YÜZYİRMİALTINCI MEKTÛB

Bu mektûb, yine mîr Sâlih Nişapûriye yazılmışdır. Tâlibin bâtil, bozuk ma'bûdlardan kurtulması, hak, doğru ma'bûdü düşünmesi ve hâtırına gelen herşeyi de kovması bildirilmektedir:

Mîr Seyyid kardeşim! Tâlib (Lâ ilâhe) derken kendi içinde ve dışarda olan bütün bozuk ma'bûdları yok etmesi ve (İllallah) derken, hak ma'bûd olarak fikrine, vehmine gelen şeylerin hepsini de nefy etmesi, koğması lâzımdır. Hak olan bir ma'bûdün yalnız var olduğunu düşünmeli, bundan başka hâtırına hiçbirşey getirmemelidir. Allahü teâlânın zâtında hiçbirşey ve vücûd ya'nî var olması bile bulunmaz. Onu, vücûdden başka olarak aramak lâzımdır. Ehl-i sünnet âlimleri «Allahü teâlâ onların çalışmalarına bol bol iyilikler versin!» ne güzel söylemişlerdir. Allahü teâlânın vücûdü, zâtından başkadır, buyurmuşlardır. Vücûdü zâtından başka bilmemek ve vücûdden başka birşeyin varlığına inanmamak, kısa görüşlü olmaktır. Şeyh Alâüddevle (Vücûd âleminin üstünde, Melek-il-vedûd âlemi vardır) demişdir. Bu fakîri vücûd mertebesinden yukarı götürdüklerinde, çok zaman, o hâlde kalmışdım. Zevk ile, vicdân ile kendimi (Mu'attala fırkası)ndan ya'nî sıfatlara inanmayanlardan sanmışdım. Allahü teâlânın vücûd sıfatını bilmedim. Çünkü, vücûd sıfatı geride kalmışdı. Zât mertebesinde vücûdün yeri yokdu. O hâldeki îmânım, îmân-ı taklîdî idi. Tahkîkî değildi. Sözün kısası, insanın hâtırına, hayâline gelen herşey de, kendisi gibi mahlûkdur. Mahlûklarından kendisine doğru hiçbir yol açmayan, yalnız Onu anlamaktan âciz olmak, gücü yetmemek yolunu açık bırakan Rabbimizi tesbîh ederiz. O her aybdan, kusûrdan, lekeden uzaktır, temizdir. (Fenâ-fillah) ve (Bekâ-billah) denilen mertebelere varmak, mümkün vâcib olur demek değildir. Böyle şey olamaz. Böyle şeyin olması, hakikatleri bozmak, birbirine karışdırmak olur. Mahlûk, sonradan yaratılmış olanlar, vâcib olamayacakları, hep var olamayacakları için, vâcibden mümkünin eline geçen şey yalnız, Onu

— 195 —

anlıyamamaktır. Fârisî beyt tercemesi:

Ankâ avlanılmaz, tuzacı topla!

Tuzacı giren, olur yalnız hevâ.

Çok yüksekleri arayan tâlib, kavuşulamayacak, adı ve nişânı bulnamayacak bir varlığı arar. Birçokları ise, kendilerinden başka olmayan varlığı aramakda, ona yaklaşımağa, berâber olmağa uğraşmaktadır. Fârisî mısra' tercemesi:

Onlar büyüklerdir, ben de böyleyim yârab!

Geçmişiniz ve geleceğiniz hayrlı olsun!

127

YÜZYİRMİYEDİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, molla Safer Ahmed-i Rûmîye yazılmıştır. Anaya babaya hizmet, hernekadar sevâb ise de, hakîkî matlûba kavuşmak yanında, boşuna uğraşmak olur. Hattâ günâh olduğu bildirilmektedir:

Kıymetli mektûbunuz geldi. Buraya gelemediğinizin sebebini yazıyorsunuz. Doğrudur. Şimdiye kadar yaptığınızdan. dahâ da çok yapınız. Lâzım olan hizmeti tâm yapamadığınızı düşününüz. Allahü teâlâ, Ahkâf sûresinde (İnsanlara, analarına babalarına² ihsân etmelerini söyledik) buyuruyor. Lokmân sûresinin ondördüncü [14] âyetinde (Bana ve anana ve babana şükr et!) buyuruyor. Böyle olmakla berâber, bütün bu iyi işler, hakîkî varlığa kavuşmak yanında, boş, fâidesiz kalırlar. Sülûk konaklarını geçmek yanında, lüzûmsuz, boş şeylerdir. (Ebrârın iyilik olarak yaptıkları, mukarrebler yanında günâh olur) sözünü işitmişsinizdir. [Bu sözü, şeyh Ebû Sa'îd-i Harrâz söylemiştir]. Fârisî beyt tercemesi:

Herne ki güzeldir, Allah sevgisinden başka,

Hepsi câna zehrdir, şeker gibi de olsa!

Allahü teâlânın hakkı, bütün mahlûkların haklarından dahâ önce gelir. Onların haklarını gözetmek de, Onun emri iledir. Yoksa, Onun hizmetini bırakıp da, başkalarına hizmet etmek kimin elinden gelebilir? Bunun için, başkalarına hizmet etmek, Ona olan hizmetlerden biri olur. Fekat, hizmetler arasında çok fark vardır. Tarlayı sürenler ve ekini biçenler de, pâdişâhlara hizmet etmektedir. Fekat, serâyda olanların yaptıkları hizmetlerin şerefi başkadır. Bunların yanında, tarlayı sürmek ve ekini biçmek gibi şeyler söylemek, suç bile olur. Her işin karşılığı, o işin kıymetine göre ölçülür. Tarla sürenler, sabâhdan akşama kadar, ter içinde çalışır. Buna karşılık, az birşey alır. Mukarrebler ya'nî sultâna yakın olanlar ise, her sâ'atde yüzlerce lira alırlar. Böyle olmakla berâber, bunların bu paralarda hiç gözleri yokdur. Gözleri, gönülleri hep sultân-

dadır. Aralarındaki farkı düşününüz! Ferrûh Hüseyin, oldukça ilerlemektedir. Onun için üzülmeiniz! Dahâ ne yazayım? Vesselâm.

128

YÜZYİRMİSEKİZİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, hâce Mukîme yazılmıştır. Çok yükseklere erişmeği istemelidir. Ele geçenele doymamak lâzım olduğu bildirilmektedir:

Kıymetli hâce Muhammed Mukîm! Bu uzakda kalmış olanları unutmayınız! Hattâ, uzakda sanmayınız! Hadîs-i şerîfde (İnsan, sevdiği ile birlikdedir) buyuruldu. Bu yolun ucu çok uzundur. Aranılan sevgili, çok yüksektir. Gücümüz, uğraşmamız ise, sonsuz olarak azdır. Erişilen konaklar, aranılanı andıran serâb gibidir. Allah korusun! Bu konakları, yolun sonu sanmaktan, yabancıları aranılan sevgili sanmaktan ve anlaşılabilen şeyleri, anlaşılamiyan sanarak, yarı yolda kalmaktan Allahü teâlâya sığınırız! Çok yüksekleri aramalı, ele geçenlere bağlanıp kalmamalıdır. Verâların verâsını, ötelere ötesini aramalıdır. Böyle bir istek, böyle çok çalışmak, ancak, vazîfe alınan şeyhin teveccühü, dilemesi ile elde edilebilir. Onun teveccühü de, mürîdinin ona olan sevgisi, bağlılığı kadar olur. Bu ise, Allahü teâlânın öyle bir ni'metidir ki, dilediğine verir. Onun ihsânı pekçoktur.

129

YÜZYİRMİDOKUZUNCU MEKTÛB

Bu mektûb, seyyid Nizâma yazılmıştır. İnsanda herşeyin bulunması, onun dağılmasına sebep olmuştur. Yine bu topluluk, onun yükselmesine de sebep olduğu bildirilmektedir:

Kıymetli mektûbunuz geldi. Bütün varlıklardan birer örnek, insanın yapısında vardır. İnsan, kendisinde bulunan her parçadan dolayı bütün varlıklara bağlanmıştır. Onda her varlıktan birer parça bulunması, onun herşeye bağlanmasına ve bunun sonucu olarak, Allahü teâlâdan uzaklaşdırmasına sebep olmuştur. Çeşitli bağlılıkları sebebi ile, insanın Allahü teâlâdan uzaklığı, herşeyin uzaklığından dahâ çok olmuştur. Herşeyden dahâ çok mahrûm olmuştur. Allahü teâlânın yardımı ile, kendini bu dağınık bağlılıklardan toparlarsa, yalnız Ona bağlanırsa, büyük kurtuluşa kavuşmuş olur. Böyle yapmazsa, yolunu sapıtmış, çok uzaklara düşmüş olur. İnsan, herşeyi kendisinde topladığı için, varlıkların en üstünü ol-

— 197. —

muşdur. Yine bu topluluğu, onun herşeyden dahâ kötü olmasına yol açmışdır. Bu topluluğundan dolayı, tâm bir ayna olmuştur. Fekat, bu âleme yüz çevirirse, çok lekelenir. Eğer, Allahü teâlâyâ dönerse, çok parlak olur. Aynası, herşeyin aynasından dahâ çok gösterir. İnsanın, bu çeşidli bağlantılardan büsbütün kurtulabilmesi, yalnız Allahın resûlü Muhammed Mustafâ'ya nasîb olmuştur «sallallahü teâlâ aleyhi ve alâ âlihi ve sellem». Bundan sonra, başka Peygamberler ve Nebîler, derece derece kurtulmuşlardır «salevâtüllahi teâlâ ve teslîmâtühü alâ nebiyyinâ ve aleyhim ve alâ etba'ihim ecma'in ilâ yevmiddîn», Allahü teâlâ, bizi ve sizi bu bağlantılardan kurtarsın! (Mi'râc gecesinde, gözü Ondan hiç ayrılmadı ve taşkınlık yapmadı) kelimeleri ile Kur'ân-ı kerîmde övülen, Allahın resûlü Muhammed Mustafâ hurmetine «aleyhi ve alâ âlihi minessalevâti etemmühâ ve minetteslîmâti ekmelühâ» bu düâmızı kabûl buyursun! Âmîn. Dahâ çok yazmak usandırıcı olur. Vesselâm, vel-ikrâm.

130

YÜZOTUZUNCU MEKTÛB

Bu mektûb, Cemâleddîn'e yazılmışdır. Çeşidli hâllerin hâsıl olmasına kıymet verilmediği bildirilmektedir:

Hâllerin değışmesi o kadar kıymetli değildir. Kalbe gelenlere ve gidenlere söylenenlere ve işitilenlere bağlanmamalıdır. Aranılan şey başkadır. O görülmez, kalb ile müşâhede edilmez. Ondandır söz edilmez ve işitilmez. Böyle şeylerden münezzehtir, Müberrâdır. Sâlikleri, çocuklar gibi, bu yolun cevizleri ve kozalakları ile oyalarlar. Çok yüksekleri aramalıdır. İş, bunlardan başkadır. Bunlar, hep rü'yâ ve hayâldir. Bir kimse rü'yâda kendini pâdişâh görebilir. Fekat gerçekte pâdişâh değildir. Fekat bu rü'yâ, bir ümmîd uyandırır. Nakşibendiyye tarîkatinde, rü'yâlara kıymet verilmez. Şu beyt, onların kitâblarında yazılıdır. Fârisî beyt tercemesi:

Güneşin kölesiyim, yalnız onu anarım.

Geceyi, rü'yâları, hep arkaya atarım.

Hâllerden bir hâl gelir ve geçerse, sevinmeğe, ve üzülmeğe değmez. Anlaşılamiyan maksadın hâsıl olmasını beklemelidir. Vesselâm.

131

YÜZOTUZBİRİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, Hâce Muhammed Eşref-i Kâbiliye yazılmışdır. Hâcelerin

— 198 —

yollarının şânını ve bu yolda reform yapanların zararlarını bildirmektedir:

Alemlerin rabbi olan Allahü teâlâyâ hamd olsun! Geçmişlerin ve geleceklerin efendisi olan Muhammed aleyhisselâma ve onun temiz Aline salât ve selâm olsun! Akllı kardeşim hâce Muhammed Eşref! Allahü teâlâ, Evliyâsına ikrâm ettiği ni'metlerle, seni de şer'flendirsin! Hâce-lerimizin yolu «kaddesallahü teâlâ esrârehüm» kavuşduran yolların en kısasıdır. Başka yolların sonunda ele geçenler, bu yolun başında olanlara tatdırılmaktadır. Bunların (Nisbet)i, ya'nî kavuşdukları huzûr, başkalarının nisbetinin üstündedir. Bütün bu üstünlükler, bu yolda şunmete varıpışmak ve bid'atden sakınmak bulunduğu içindir. (Ruhsat)ları, ya'nî şer'î'atin izn verdiği şeyleri de, elden geldiği kadar yapmazlar. Bunların bâtına yarar görünseler bile, izn vermezler. (Azîmet)le hareket ederler. Ya'nî (Takvâ) üzere hareket ederler. Kalb kazanelarına fâideli görülme-se bile, azîmeti elden bırakmazlar. Hâllerin, vecdlerin şer'î'ate uygun olmasına dikkat ederler. Zevkleri, ma'rifetleri şer'î'at terâzisi ile ölçerler. Çocuklar gibi, ceviz, kozalak sayılan vecdlere, hâllere aldanıp da, şer'î'atin güzel cevherlerini elden kaçırmazlar. Tesavvufcuların şer'î'ate uymayan sözlerine aldanıp bağlanmazlar. (Fuss)a kayarak, (Nass)dan ayrılmazlar. Fütûhât-i Medeniyye varken, (Fütûhât-i Mekkiyye)ye dönüp bakmazlar. Hâlleri devâmlıdır. Zemanlarında değişiklik olmaz. Başkalarına şimşek gibi çakıp geçen (Tecellî-i zâti) bunlara devâmlıdır. Çabuk geçen gayb olan huzûra kıymet vermezler. Nûr sûresinin yirmidördüncü [24] âyetinde (O yüksek insanlara, ticâret, alış-veriş, Allahü teâlâyı unutturmaz) bunların hâlini bildirmektedir. Fekat herkes, bu büyüklerin tadmış olduğu şeyleri anlayamaz. Bu yolda olan kısa görüşlüler bile, bunların birkaç üstünlüğüne inanmayabilir. Fârisî beyt tercemesi:

**Bir câhil, bu büyüklere dil uzatırsa,
Cevâb vermeğe değmez desem iyi olur.**

Evet bu yüksek yolun birkaç halîfesi, son zamanlarda, bu yolda yenilikler yaptılar. Büyüklerin izinden ayrıldılar. Bunların müridlerinden çoğu, bu yeniliklerle, tarîkat olgunlaştırıldı sandılar. Hâşâ! Öyle değildir. Ağızlarından çıkan söz çok büyüktür. Bu yeniliklerle, reformlarla, tarîkati yıkmaya, elden kaçırmaya çalışıyorlar. Yazıklar olsun, binlerce yazıklar olsun! Başka tarîkatlerde bulunmayan birçok bid'atler, bu tarîkatde meydana çıkarıldı. Teheccüd nemâzını cemâ'atle kılıyorlar. Geceyarısı, bu nemâz için uzaklardan akın akın geliyor, toplanıyorlar. Cemâ'at olup titizlikle kılıyorlar. Hâlbuki bu yaptıkları, mekrûhdur. Hem de, tahrimen mekrûhdur. Fıkh âlimlerinden birkaçı, bunun mekrûh olması için, duyurulması, i'lân edilmesi şarttır demişler ise de, bunlar da, nâfile nemâzı câmi'in bir köşesinde ve birçok üç kişi cemâ'atle kılabilir, demişlerdir. Üçden çok kimsenin cemâ'atle kılması, söz birliği ile mekrûhdur

Bundan başka, teheccüd nemâzını onüç rek'at kılıyorlar. Oniki rek'atını ayakda kılıyorlar. İki rek'at da oturarak kılıp, bunu bir rek'at yerine sayıyorlar. Böylece onüç oldu diyorlar. Böyle şey olmaz. Resûlullahın «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmât» onüç rek'at kıldığı geceler olmuşdur. Onbir, dokuz ve yedi rek'at da kıldığı geceler olmuşdur. Fekat, teheccüd nemâzlarını vitr nemâzı ile birlikte kıldığı için, toplamı tek olmaktadır. Bunların dediği gibi, bir rek'at yerine, oturarak iki rek'at kılmak olmamıştır. Resûlullahın sünnet-i seniyyesini «alâ sâhibihessalâtü vesselâmü vettehiyye» bilmedikleri ve incelemedikleri için, böyle yanlış şeyler yapıyorlar. Müctehidler de bulunduğu ve âlimlerin çok olduğu şehirlerde böyle bid'atlerin yayılmasına, doğrusu çok şaşılır. Hâlbuki biz fakîrlere din bilgilerimize, oralardaki büyüklerin ihsânları ile kavuşmuş bulunuyoruz. İnsanlara herşeyin doğrusunu bildiren ancak Allahü teâlâdır. Fârisî beyt tercemesi:

**Az söyledim. Dikkat etdim, kalbini kırmamağa,
Bilirim incinirsin, yoksa sözüm çokdur sana!**

Vesselâm.

132

YÜZOTUZİKİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, molla Muhammed Sıddîk-ı Bedahşîye yazılmıştır. Dünyâyâ düşkün olanlarla arkadaşlık etmemeli. Dünyânın ne olduğunu iyi bilenlerin sohbetine koşmak lâzım geldiği bildirilmektedir:

Kardeşim! Görünüşe bakılırsa, fakîrlere sohbetinden sıkıldığınız, zenginlerle arkadaşlık kurduğunuz anlaşılıyor. Çok fenâ yapıyorsunuz. Bugün gözünüz kapalı ise de, yarın açılacaktır. Fekat o zaman, pişmanlıktan başka ele birşey geçmiyecektir. Haberleşmeliyiz. Ey şaşkın! Senin şu hâlin iki şey olabilir: Zenginlerin arasında iken gönlünü Allahü teâlâ ile yapabilirsin veyâ yapamazsın. Eğer yapabilirsen fenâdır. Eğer yapamazsan, dahâ fenâdır. Eğer yaparsan fenâ olur dedik. Çünkü istidrâcdır. İstidrâc iyi görünür. Fekat felâkete götürür. Böyle olmaktan Allahü teâlâyâ sığınırız. Onların arasında gönlünü Allahü teâlâyâ veremezsen, dahâ fenâ olur dedik. Çünkü, Hac sûresinin onbirinci [11] âyetinde (Dünyâyâ ve âhırette ziyân etdiler) bildirilenlerden olursun. Fakîr çöpçüler, koltukta oturan zenginlerden çok iyidir. Bu söze belki inanırsın. Belki de inanmaz, şaşarsın. Fekat, bir gün gelecek inanacaksın. Lâkin, o inanın fâidesi olmayacak. Yağlı, tatlı yemeklere ve süslü, modaya uygun elbiseye düşkünlük, seni bu belâyâ da sürükledi. Fırsat elden dahâ gitmemiştir. İşin doğrusunu düşününüz! Allahü teâlânın rızâsına, sevgisine engel olanları düşman biliniz! Onlardan kaçınız! Çok sakınınız! Tegâbün

sûresinin ondördüncü [14] âyetini (Çok doğrudur ki, zevcelerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar vardır. Onlardan sakınınız!) okuyarak gaflet uykusundan uyanmalıdır. Birlikde geçirdiğimiz günlerin haklarını göz önünde tutarak, size bir nasihat yapıldı. İster dinleyiniz, ister dinlemeyiniz. Önceden de, sizin yersiz davranışlarınızı görerek bu yolda bulunamayacağınızı anlamışdım. Korkduğum başımıza geldi. (İnnâ lillab ve innâ ileyhi râci'ün). Doğru yolda gidenlere ve Muhammed Mustafâ'nın izinde bulunanlara selâm olsun «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vettehîmâtü vettehîyyâtü etemmühâ ve ekmelühâ»! Yaradılışta iyiliği ve uygunluğu görerek, sizden başka şeyler umuyordum. Kıymetli cevherinizi çöplüğe atdınız. (İnnâ lillah ve innâ ileyhi râci'ün).

133

YÜZOTUZÜÇÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, yine molla Muhammed Sıddîka yazılmıştır. Fırsatı ganîmet bilmek, vakti kıymetlendirmek lâzım olduğu bildirilmektedir:

Gönderdiğiniz mektûb geldi. Fırsatı ganîmet bilmelidir. Vaktleri çok kıymetli ni'met bilmelidir. Modaya, âdetlere uymakla ele birşey geçmez. Yalan sözlerden, kaçamak davranışlardan ancak zarar ve ziyân ele geçer. Muhbiri Sâdık, ya'nî hep doğru söyleyici «aleyhi ve alâ âlihi minessalevâtü etemmühâ ve minetteslîmâtü ekmelühâ» (Helekel - müsevîfün) buyurdu. Ya'nî sonra yaparım diyenler helâk oldular. Bugünkü ömrü ve'im ve hayâl için harc etmek ve hayâl olan şeyleri ele geçirmek için, mevcûd olanları elden kaçırmak çok çirkin bir işdir. Elde bulunan şeyi, en ehemmiyetli, en kıymetli şey için kullanmak gerekir. Karışık, pis, fâidesiz şeyler geriye bırakılmalıdır. Hak teâlâ, mâ-sivâsı ile ya'nî Ondan başka şeyler ile olan rahatlıktan kurtarmak için, bir parça rahatsızlık versin! Dedikodu ile ele birşey geçmez. Kalbin selâmetini istemelidir. Asıl lâzım olan işi düşünmeli, lüzûmsuz, fâidesiz şeylerden tâm kaçmalıdır. Fârisî beyt tercemesi:

Her ne ki güzeldir, Allah sevgisinden başka,
Hepsi câna zehrdir, şeker gibi de olsa.
Habercinin ancak haber vermesi lâzımdır.

134

YÜZOTUZDÖRDÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, yine molla Muhammed Sıddîka yazılmıştır. Vazîfeyi geciktirmenin zararlı olduğu bildirilmektedir:

— 201 —

Hak teâlâ, kendine yaklaşıran derecelerde ölçüsüz yükselmenizi ih-sân eylesin! Bizi seven kardeşim! Vakt, keskin bir kılıç gibidir. Yarına çıkacağımız belli değildir. Mühim işleri bugün yapmalı, mühim olmıyan-ları yarına bırakmalıdır. Aklı olan, böyle yapar. Doğru düşünen akl, (Akl-ı mu'âd)dır. (Akl-ı me'âş) değildir. Dahâ ne yazayım? Vesselâm.

135

YÜZOTUZBEŞİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, yine hep iyi düşünen, sâdık olan Muhammed Sıddıka yazılmışdır. Evliyâlık mertebelerini bildirmektedir:

Vilâyet, ya'nî evliyâlık, Fenâya ve Bekâya kavuşmak demektir. Bu da, herkes için olur veyâ belli kimseler için olur. Herkes için olan (Mut-lak vilâyet)dir. Belli kimselere mahsûs olan ise, (Vilâyet-i Muhammedi-ye) dir «alâ sâhibihessalâtü vesselâmü vettehiyye». Buradaki Fenâ tâm-dır. Bekâsı da ekmeldir. Bu büyük ni'mete kavuşmakla şereflenen kim-senin derisi ibâdet için yumuşar. Göğsü islâmiyyet için genişler. Nefsi, itmînân hâsıl ederek Mevlâsından râzı olur. Mevlâsı da, ondan râzı olur. Kalbini sâhibine teslim eder. Rûhu kurtularak, hakîkî sıfatları keşf eder. Sırrı, o makâmda, şü'ûn ve i'tibârları müşâhede eder ve bu makâmda, şimşek gibi çakıp hemen gayb olan (Tecelliyât-i zâtiyye) lere kavuşmak-la şereflenir.

Hafî denilen latîfesi, tenezzüh, tekaddüs ve kibriyânın kemâli kar-şısında şaşkına döner. Ahfâsı, anlaşılamiyan ve anlatılamiyan bir vuslata kavuşur. Arabî mısra' tercemesi:

Ni'mete kavuşanlara âfiyet olsun!

Bundan anlaşılıyor ki, (Vilâyet-i hâssa-i Muhammediyye) «alâ sâhi-bihessalâtü vesselâmü vettehiyye», başka vilâyetlerin mertebelerine ben-zemez. Yükselirken de ve inerken de onlardan başkadır. Yükselirken baş-kadır dedik. Çünkü, ahfâ denilen latîfenin Fenâsı ve Bekâsı yalnız bu Vi-lâyet-i hâssada olur. Başka vilâyetlerdeki urûc, yalnız hafiye kadardır. Fekat çokları, rûh makâmına kadar veyâ sır makâmına kadar, birkaç da hafiye kadar yükselir. Herkes için olabilen (Vilâyet-i âmme) derece-lerinin en sonu, hafî makâmıdır. İnişdeki başkalığa gelince, (Vilâyet-i hâssa-i Muhammediyye) ile şereflenen Evliyânın, maddeden olan cesed-leri de, bu vilâyetin derecelerinin kemâllerinden pay alır. Çünkü, bunların Peygamberi «sallallahü teâlâ aleyhi ve alâ âlihi ve sellem» mi'râc gecesi Allahü teâlânın dilediği makâma kadar, mubârek cesedi ile götürüldü.

— 202 —

Cennet ve Cehennem kendisine gösterildi. Kendisine gizli şeyler söylendi. O makâmda Allahü teâlâyı baş gözü ile görmekle şereflendi. Mi'râcların böylesi, bu yüce Peygambere «aleyhissalâtu vesselâm» mahsûsdur. Ona tâm uyan, izinde giden Veliler de, bu husûsî mertebeden serpilip kırılmalara kavuşurlar. Arabî mısra' tercemesi:

Kerimlerin sofrasından toprağa da pay düşer.

Böyle olmakla berâber, Allahü teâlâyı dünyâda görmek, yalnız Muhammed aleyhisselâma mahsûsdur. Onun ayakları altında bulunan Eyvâ-yâyâ hâsıl olan hâl, görmek değildir. İkisi arasındaki başkalık, birşeyin kendi ile resmi veyâ kendisi ile gölgesi gibidir. Bunların birbirinden başka olduğu meydandadır.

136

YÜZOTUZALTINCI MEKTÛB

Bu mektûb, yine molla Muhammed Sıddîka yazılmıştır. İşleri sonraya bırakmanın ve maksada kavuşmak için çalışmayı geciktirmenin zararlı olduğu bildirilmektedir:

Mektûbunuzu getiren yolcu, Ramezân-ı şerîfin bereketli son günlerinde geldiği için, Ramezân-ı şerîften sonra cevâb yazabildik. Hân-ı hânânın ve hâce Abdüllahın cevâbları da birlikde gönderildi. Dikkatle okuyunuz! Son olarak askere gidişiniz, bu fakîre uygun görülmedi. Buna sebep ne oldu? Her iş, Allahü teâlânın dilemesi ile olur. Hak teâlâ, size hergün geçinecek kadar rızık ihsân ediyordu. Bunu düşünmeli idiniz. Bu ni'mete şükr ederek, kendi işinizi ele almalı idiniz. Bugünkü rızık, ilerideki günlerin rızık için vesîle etmemeli idiniz. Bunun sonu gelmez. Çok ilerisini düşünmek, bu yolda küfr sayılır. Ödünc almaktan kurtulmanız için, Hâceğinin bir yol gösterip göstermeyeceği bilinmiyor. Bunda şübheniz varsa, Hâceğıye açıkca yazınız! O da size açıkca cevâb yazar, sağlam söz verirse, bu niyyetle gidirsiniz. Fekat, bugünün işini yarına bırakmanın ve geciktirmenin ilâcı ne olabilir? Ne yapacaksanız çabuk yapınız! Fırsat ganîmetdir.

137

YÜZOTUZYEDİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, Efganistanlı hâcı Hıdıra yazılmıştır. Nemâz kılmak şerefının yüksekliğini bildirmektedir ki, bunu nihâyete yetişen büyükler

— 203 —

anlayabilir:

Kıymetli mektûbunuz geldi. İçindekiler anlaşıldı. İbâdetlerden zevk duymak ve bunların yapılması güc gelmemek, Allahü teâlânın en büyük ni'metlerindendir. Hele nemâzın tadını duymak, nihâyete yetişmeyenlere nasîb olmaz. Hele farz nemâzların tadını almak, ancak onlara mahsûsudur. Çünkü, nihâyete yaklaşanlara, nâfile nemâzların tadını tattırırlar. Nihâyette ise, yalnız farz nemâzların tadı duyulur. Nâfile nemâzlar, zevksiz olup, farzların kılınması büyük kâr, kazanc bilinir. Fârisî mısra' tercemesi:

Bu iş, büyük ni'mettir. Acabâ kime verirler?

[(Nâfile nemâz), farz ve vâcibden ziyâde, başka nemâzlar demektir. Beş vakt nemâzın sünnetleri ve diğer vâcib olmayan nemâzlar, hep nâfiledir. Müekked olan ve olmıyan, bütün sünnetler nâfiledir. (Dürr-ül-muh-târ) ve (İbni Âbidîn) (Halebî) ve sâire].

Nemâzların hepsinde hâsıl olan lezzetden, nefse bir pay yokdur. İnsan, bu tadı duyarken, nefsi inlemekte, feryâd etmektedir. Yâ Rabbî! Bu, ne büyük bir rütbedir! Arabî mısra' tercemesi:

Ni'mete kavuşanlara âfiyet olsun!

Bizim gibi, rûhları hasta olanların, bu sözleri duyması da, büyük bir ni'mettir ve hakîkî se'âdetdir. Fârisî mısra:

Bâri kalbimize bir teselli olsun.

İyi biliniz ki, dünyâda nemâzın rütbesi, derecesi, âhıretde, Allahü teâlâyı görmenin yüksekliği gibidir. Dünyâda insanın Allahü teâlâyı en yakın bulunduğu zaman, nemâz kıldığı zemandır. Âhıretde en yakın olduğu da, (Rü'yet), ya'nî Allahü teâlâyı gördüğü zemandır. Dünyâdaki bütün ibâdetler, insanı nemâz kılabilcek bir hâle getirmek içindir. Asıl maksad, nemâz kılmaktır. Se'âdet-i ebediyyeye ve sonsuz ni'metlere kavuşmanızı dilerim.

YÜZOTUZSEKİZİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, şeyh Behâeddîn-i Serhendiye yazılmıştır. Alçak dünyâyı kötölemekte ve dünyâyı düşkün olanlardan kaçmağı bildirmektedir:

Aklı oğlum! Allahü teâlânın sevmediği bu dünyânın arkasında koşmamalıdır! Gönlünü hep Allahü teâlâyı bağlamak sermayesini elden kaçırmamalıdır! Ne satdığını ve buna karşılık neyi aldığını düşünmelidir! Dünyâyı ele geçirmek için âhıreti vermek ve insanlara yaranmak için Allahü teâlâyı bırakmak alçaklık ve ahmaklıktır. Dünyâ ile âhıret birbirinin zıddıdır, tersidir. İkisinin sevgisi bir kalbde toplanamaz. İkisi bir

araya getirilemez. Arabî mısra' tercemesi:

Din ve dünyâ bir araya gelirse, güzel olmaz!

Bu iki zıddan dilediğini seç ve seçtiğine karşılık kendini sat, fedâ et! Âhret azâbı sonsuzdur. Dünyâda olanlar çok azdır. Allahü teâlâ, dünyâyı sevmez, âhreti sever. Arabî beyt tercemesi:

İstedğin gibi yaşa, birgün öleceksin!

İstedğini topla, birgün ayrılacaksın!

Sonunda kadından ve çocuklardan ayrılacaksın, Bunların idâresini Allahü teâlâyâ bırak! Bugün, kendini ölmüş bilmelidir. Onların işlerini Allahü teâlâyâ bırakmalıdır. Tegâbün sûresinin onbeşinci [15] ve Enfâl sûresinin yirmisekizinci [28] âyetlerinde (Mallarınız ve çocuklarınız sizlere kesin olarak düşmandır. Onlardan sakınınız) buyruldu. Bunun iyi anlayınız! Tavşan gibi, gözleri açık uyku ne zamana kadar sürecektir? Bir gün gelip uyanılacak! Dünyâyâ düşkün olanlarla arkadaşlık etmek, onlarla görüşmek, öldürücü zehrdir. Bu zehrle öldürülen kimse, sonsuz olarak ölür. (Akli olana bir işâret yetişir) demişlerdir. Biz ise, açıkca ve üzerine düşerek anlatıyoruz. Devlet adamlarının yağlı, tatlı yemekleri, kalbin hastalığını arttırır. Kalbin iyiliği, hastalıktan kurtulması nasıl düşünülebilir? Sakın! Sakın! Çok sakın! Fârisî beyt tercemesi:

Bildirilmesi lâzım olanı söyledim sana,

Yâ fâidelenirsin, yâ da çarpar kulağına.

Onlarla görüşmekten, arslandan kaçır gibi, hattâ dahâ çok kaçmalıdır. Arslan, insanın yalnız cânını alır. Bu da, âhretde fâideli olur. Hükümet adamları ile düşüp kalkmak ise, insanı sonsuz felâkete ve zarara sürükler. Onlarla konuşmaktan, onların lokmalarını yemekten ve onları sevmekten ve onları görmekten sakınmalıdır. Sahîh olan hadîs-i şerîfde (Zengine, zenginliği için alçaklık gösterenin dininin üçde ikisi gider) buyruldu. Onlara karşı yapılan bu alçalmalar ve yaltaklanmalar, onların malları ve makâmları içinmidir, yoksa değildir? İyi düşünmek lâzımdır. Malları, mevki'leri için olduğunda hiç şübhe yoktur. Bunun sonu da, dinin üçde ikisinin gitmesidir. Artık müslimânlık nerede, kurtuluş nerededir? Yağlı lokmaların ve uygunsuz kimselerle düşüp kalkmanın, bu yavrunun kalbinde va'zları dinlemeğe ve nasîhatleri düşünmeğe yer bırakmadığını bildiğim için, bu kadar ağır ve sıkı yazıyorum. Hafif sözlerle, yumuşak kelimelerle uyanmayacağını biliyorum. Sakın! Onların sohbetinden sakın! Sakın! Onları görmekten sakın! Allahü teâlâ yardımcın olsun! Allahü teâlâ, bizi ve sizi, râzı olmadığı, beğenmediği şeylerden kurtarsın! Mi'râc gecesi, (Gözleri Allahü teâlâdan ayrılmadı) diyerek övülen insanların efendisi hurmetine «aleyhi ve alâ âlihi minessalevâti efdalühâ ve minetteslîmâti ekmelühâ» bu düâmızı kabûl buyursun! Ves-selâm.

YÜZOTUZDOKUZUNCU MEKTÛB

Bu mektûb, Ca'fer beğ Tehâniye yazılmışdır. Ehlullah'a dil uzatan saygısızları, söz ile yazı ile kötölemek câiz olduğu bildirilmektedir:

Okşayıcı mektûbunuzu okumakla şereflendik. Allahü teâlâ size selâmet versin! Fakîrlerin hâlini araştırıyorsunuz. Yakınlığı, uzaklığı hep bir tutuyorsunuz. Saygılı kardeşim! Kureyş kâfirleri uğursuzluklarının, aşağılıklarının, taşkınlıklarının arttığı zamanda, müslimânları çekici, kötöleyici şeyler uydururlardı. Peygamberimiz «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm» islâm şâ'irlerinden birkaçına kâfirleri kötölemelerini emr buyurdu. O şâ'irlerden biri, Resûlullahın «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâmü vettehiyye» önünde menbere çıktı. Herkese karşı kâfirleri kötöleyen şi'rleri okudu. O Server «aleyhissalâtü vesselâm» (Bu, kâfirlerin kötülüğünü açığa vurdukça, Rûhül-Kuds bununla berâberdir) buyurdu. İnsanların kötölemesi, incitmesi, aşkın ni'metlerindedir. Yâ Rabbî! Peygamberlerin efendisi hurmetine «aleyhi ve alâ âlihi ve aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» bizleri onlardan eyle! Âmîn.

YÜZKIRKINCI MEKTÛB

Bu mektûb, Muhammed Ma'sûm-i Kâbiliye yazılmışdır. Sevenlerin, sıkıntılara, üzüntülere dayanmaları lâzım geldiği bildirilmektedir:

Fakîrleri seven kardeşim! Kalbinde sevgi taşıyanların sıkıntı ve üzüntü çekmeleri lâzımdır. Dervîşliği seçenlerin dertlere sıkıntılara alışması lâzımdır. Fârisî beyt tercemesi:

Seni sevmek, dert ve gam tatmak içindir,
Yoksa, râhat etdirecek şeyler çokdur.

Sevgili, sevenin çok üzülmelerini ister. Böylece, kendinden başkasından büsbütün soğumasını, kesilmesini bekler. Sevenin râhatlığı, râhat-sızlıkdadır. Âşıkta en tatlı gelen şey, sevgili için yanmaktır. Sükûnet bulması çarpınmaktır. Râhatı, yaralı olmaktadır. Bu yolda istirahat aramak, kendini sıkıntıya atmaktır. Bütün varlığını sevgiliye vermek, On- dan gelen herşeyi seve seve kapmak, acısını, ekşisini, kaşları çatmadan almak lâzımdır. Aşk içinde yaşamak böyle olur. Elinizden geldiği kadar böyle olunuz! Yoksa, gevşeklik hâsıl olur. Sizin çalışmanız iyi idi. Bu-

nun dahâ artmasını beklerken, azaliverdi. Fekat üzölmeyiniz. Eğer, kendinizi bu duraklamadan kurtarırsanız, eskisinden dahâ iyi olur. Sizi bu dağınıklığa sürükleyen şeylerin, toparlanmanıza da sebep olacaklarını biliniz! Böylece, çalışmanız artar. Vesselâm.

141

YÜZKIRKBİRİNCİ MEKTÜB

Bu mektûb, molla Muhammed Kılıca yazılmışdır. Bu işin temeli Muhabbet ve ihlâs olduğu bildirilmektedir:

Hak teâlâ, peygamberlerin efendisi hurmetine «aleyhi ve alâ âlihi ve aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» size ilerlemek ihsân eylesin! Kalbinizin hâllerinden arasıra birşey yazmıyorsunuz ki, nasıl olduğunu bilelim. Ondan da yazınız ki, uzakdan ilgilenmemize sebep olur. Bu işin temeli, sevmek ve sıkı bağlanmaktır. Bir ilerleme anlaşılmıyorsa, üzölmemelidir. Kalbiniz bağlı oldukca, senelerin kazancı bir sâ'atde ihsân edilebilir. Vesselâm.

142

YÜZKIRKİKİNCİ MEKTÜB

Bu mektûb, molla Abdülgafûr-i Semerkandıye yazılmışdır. Bu büyüklerin nisbetinden az birşeye kavuşulursa, bunu az görmemek lâzım geldiği bildirilmektedir:

Okşayıcı, kıymetli mektûbunuz geldi. Fakîrleri sevmek ve onlarla ilgilenmek, Allahü teâlânın büyük ni'metlerindendir. Bunun artmasını Hak teâlâdan diler ve umarız. Fakîrlere gönderdiğiniz hediye de geldi. Selâmetiniz için fâtiha okundu. Öğrendiğiniz yolu ve buradan elinize geçen nisbeti ve bunlar üzerinde hiçbirşey yazmamışsınız. Bunlarda gevşeklik olmaktan Allahü teâlâ korusun! Fârisî beyt tercemesi:

**Onun hayâlinin bir ân görünmesi,
Güzellerle bulunmaktan dahâ tatlı.**

Bu büyüklerin nisbetinden az birşey ele geçerse, onu az bilmemelidir. Çünkü, başkalarının, yolun sonunda kavuşdukları, bu yolun başında ihsân olunur. Fârisî mısra' tercemesi:

Gülbağçemi gör de, bahârımı anla!

— 207 —

Fekat, bu nisbeti taşıyanlara olan muhabbet ipiniz kuvvetli bağlanmış olunca, bu gevşeklikden dolayı üzülmemelisiniz. Çok kullanılmış olan pardesü gönderildi. Bunu arasıra giyiniz ve saygı göstererek saklayınız. Çok fâideleri umulur. Bunu abdestli olarak giyiniz ve öylece vazîfenize başlayınız! Kalbinizi tâm toparlıyabilirsiniz. Her mektûbunuzda, önce bâtındaki hâllerinizden yazınız! Bâtının hâlleri olmadan, yalnız zâhirin hâllerine kıymet verilmez. Fârisî mısra' tercemesi:

Her ne olursa olsun, sevgiliden konuşmak dahâ tatlı!

Allahü teâlâ, bizi ve sizi, mi'râc gecesi gözleri Ondan kaymayan, insanların efendisine «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm» hem zâhirde hem bâtında uymak nasîb eylesin! Fârisî mısra' tercemesi:

İş budur, bundan başkası hiçdir!

143

YÜZKIRKÜÇÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, molla Şemseddîne yazılmışdır. Gençliğin kıymetini bilmek, bunu boş yere geçirmemek lâzım olduğu bildirilmektedir:

Fakirleri seven mevlânâ Şemseddîn! Allahü teâlâ sizi yükseltsin! Gençlik zamanının kıymetini biliniz! Bunu, oyun ile, fâidesiz şeylerle geçirmeyiniz! Ceviz ve kozalak gibi fâidesiz şeyler arkasında gençliğini tüketenler, sonunda pişmân olurlar, âh ederler. Fekat, böyle yapmakla ellerine birşey geçmez. Hâllerinizi bildiriniz! Beş vakt nemâzı cemâ'at ile kılınız! Halâl, harâm olan şeyleri iyi öğreniniz! Bunları birbirine karıştırmayınız! Kıyâmetde azâblardan kurtulabilmek, ancak şerî'atin sâhibine uymakla olur «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmât». Geçici lezzetlere, çabuk biten, tükenen dünyâlıklara aldanmamalıdır. Allahü teâlâ iyi işler yapmağı kolaylaştırsın! Âmîn.

144

YÜZKIRKDÖRDÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, hâfız Mahmûda yazılmışdır. Seyr ve sülûkü bildirmektedir:

Allahü teâlâ, yüksek derecelerde sonsuz ilerlemek nasîb eylesin! İn-

— 208 —

sanların efendisi ve mi'râc gecesi, Rabbinden ayrılmayan gözlerin sahibi hâtırı için, düâmızı kabûl buyursun! Âmin. Fârisî mısra' tercemesi.

Her ne olursa olsun, sevgiliden anlatmak dahâ tath!

(Seyr), hareket demektir. (Sülûk), ilerlemek demektir. İkisi de ilmin, bilginin ilerlemesidir. Madde hareketi değildir. (Seyr-i ilallah) demek, aşağı bilgilerden, yüksek bilgilere ilerlemek, ilmde durmadan yükselmektir. Böylece, mahlûklara âid herşey bilindikden sonra, Allahü teâlânın ilmine kadar varılır. Bu bilgiler başlayınca, mahlûklara âid bilgilerin hepsi unutulur. Bu hâle (Fenâ) denir. (Seyr-i fillah) demek, Allahü teâlânın isimleri, sıfatları, şü'ûn ve i'tibârâtı ve takdisâtı ve tezzihâtı mertebelerinde ilmin ilerlemesi demektir. Böylece anlatılmıyan, işaretle bildirilemiyen ve isim verilemiyen birşeye benzetilemiyen, keşfedilemediği, anlayamadığı mertebeye varılır. Bu seyre (Bekâ) denir. Üçüncü seyre, (Seyr-i anillah-i billah) denir. Bu da, ilmin hareketidir. Yüksek bilgilerden aşağı bilgilere inilir. Böylece, mahlûkları bilmeğe kadar inilir. Bütün vücûb mertebelerinin bilgisi unutulur. Bundan sonra, dördüncü seyir başlar. Buna (Seyr-i eşyâ) denir. Birinci seyirde unutulmuş olan, eşyânın bütün bilgileri, şimdi yavaş yavaş ele geçer. Bu dördüncü seyir, birinci seyirin tersidir. Üçüncü seyir de, ikinci seyirin karşılığıdır.

Seyr-i ilallah ile Seyr-i fillah, vilâyeti elde etmek içindir. Çünkü (Vilâyet), Fenâ ve Bekâ demektir. Üçüncü ve dördüncü seyirler, da'vet makâmını elde etmek içindir. Da'vet makâmı, Peygamberlere mahsûstur «salevâtullahi teâlâ ve teslimâtühü alâ cemâ'ihim umûmen ve alâ efdalihim husûsan». O Peygamberlerin hepsine ve ayrıca en üstünleri olanına, Allahü teâlânın afv ve selâmları olsun! Peygamberlerin izinde bulunanların en üstünlerine de bu makâmdan bir pay ayırırlar. Yûsûf sûresi, yüzsekizinci [108] âyetinde (Ey sevgili Peygamberim! Onlara de ki benim yolum budur. Sizi gafletten uyandırarak, Allahü teâlâya çağırıyorum. Ben ve benim izimde bulunanlar çağırıcıyız) bunu göstermektedir.

İşte tesavvuf yolunun başı ve sonu bunlardır. Bunları, tâlibleri teşvik ve sâliklerin kıymetlerini bildirmek için yazıyorum. Allahü teâlâ, doğru yolda olanlara ve Muhammed Mustafânın «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmât» izinde gidenlere selâmet, iyi yolculuk versin!

YÜZKIRKBEŞİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, molla Abdürrahîm-i Müftîye yazılmıştır. Tarîka-i alîyye-i Nakşibendiyye büyükleri, yolculuğa Âlem-i emrden başladıklarını bildirilmektedir:

Allahü teâlâ, bizi ve sizi şeri'atin caddesinde bulundursun «alâ sâhibihessalâtü vesselâmü vettehiyye»! Bu düâyâ âmin diyen kuluna merhamet eylesin! Tarîka-i Nakşibendiyye büyükleri «kaddesallahü teâlâ es-rârehüm» bu yolculuğa Âlem-i emrden başlamağı seçmişlerdir. Böyle ilerlerken Âlem-i halk da birlikde geçilmektedir. Başka tarikatlerin büyükleri böyle yapmamıştır. Onların yolculuğu, Âlem-i halkdan başlamakdadır. Âlem-i halk yolculuğunu bitirdikten sonra, Âlem-i emr yolculuğuna başlarlar ve cezbe makâmına kavuşurlar. Bunun için, Nakşibendiyye yolu, yolların en kısası olmuştur. Başka yolların sonu, bu yolun başında yerleştirilmiştir. Fârisî mısra' tercemesi:

Gülbağçemi gör de, bahârımı anla!

Bu yüksek yolun talebelerinden birkaçı, yolculuğa Âlem-i emrde başladıkları hâlde, çabuk te'sîri görünmüyor. Cezbenin başlamasında hâsıl olan lezzeti, tatlılığı çabuk duyamıyorlar. Çünkü, bunlardaki Âlem-i emr, Âlem-i halkdan za'if olmuştur. Âlem-i emrin bu za'ifliği, cezbenin tadını duymalarını geciktiriyor. Bunların Âlem-i emrleri, Âlem-i halklarından dahâ kuvvetli oluncuya kadar, bu duygusuzluk sürer gider. Âlem-i emrlerini kuvvetlendirmek için, bu tarikat-i aliyyeye uygun olan ilâc, idâre ve tesarruf kuvveti tâm olan mürşid-i kâmilin tâm tesarrufu ve ilgisidir. Başka tarikatlere uygun olan ilâc ise, nefsin tezkiyesini ve ağır riyâzetleri ve güc mücâhedeleri, şeri'ate uygun olarak yapmaktır. [(Riyâzet), nefsin isteklerini yapmamaktır. (Mücâhede), nefsin istemediği, ona zor gelen şeyleri yapmaktır. Nefs şeri'ate uymağı istemez].

Te'sîrin, tad duymanın gecikmesi, yaratılışdaki uygunluğun az olmasını göstermez. Yaratılışta tâm uygun oldukları hâlde, bu belâyâ tutulanlar çoktur. Vesselâm.

146

YÜZKIRKALTINCI MEKTÛB

Bu mektûb, Şerefeddin-i Bedalşive yazılmıştır. Çok zikr yapmağı nasihat etmektedir:

Oğlum Şerefeddin Hüseyin mektûbu geldi. Allahü teâlâyâ hamd olsun ki, fakîrleri hâtırlamakla şereflenmekdesiniz. Aldığınız vazîfeyi çok yaparak zamanlarınızı kıymetlendiriniz! Fırsatı elden kaçırmayınız. Geçen olan şânlar, şerefler sizi aldatmasın. Dünyâ lezzetleri, hakîkî lezzetlerden mahrûm etmesin. Fârisî beyt tercemesi:

— 210 —

**Sana söyleyeceğim hep şudur:
Çocuksun, yol ise korkuludur.**

Allahü teâlâ, bir kulunu gençlikde tevbe etmeğe kavuşdurursa ve bu tevbesini bozmaktan korursa, ne büyük ni'met olur. Diyebilirim ki, bütün dünyâ ni'metleri ve lezzetleri, bu ni'metin yanında, büyük deniz yanındaki bir damla su gibidir. Çünkü bu ni'met, insanı Allahü teâlânın rızâsına, sevgisine kavuşdurur. Bu ise, dünyâ ve âhret ni'metlerinin hepsinin üstündedir. Imrân sûresinin onbeşinci [15] ve Tevbe sûresinin yetmişüçüncü [73] âyetlerinde (Allahü teâlânın râzı olması ni'meti dahâ büyüktür) buyuruldu. Doğru yolda olanlara ve Muhammed Mustafâya «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmâtü etemmühâ ve ekme» uymakla şereflenenlere selâm olsun!

147

YÜZKIRKYEDİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, hâce Muhammed Eşref-i Kâbiliye yazılmıştır. Ayrılmak, kavuşmaktan öncemidir, değildir, bildirmektedir:

Hak teâlâ, Peygamberlerin efendisi hurmetine «aleyhi ve alâ âlihi ve aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» sizi yüksek derecelere kavuşdursun! Tarîkat büyüklerinden birçoğu «kaddesallahü teâlâ esrârehüm» (Ayrılmak, kavuşmaktan önce olur) dedi. Bu büyüklerden başkaları da, (Kavuşmak ayrılmaktan öncedir) dedi. Bir üçüncüsü ise, birşey diyemedi. Ebû Sa'îd-i Harrâz «kaddesallahü sirreh» (Ayrılmadıkca, kavuşamazsın ve kavuşmadıkca, ayrılamazsın. Hangisi dahâ öncedir, bilemiyorum) dedi. Bu satırları yazana göre, ayrılmak ve kavuşmak, birlikde olmakdır. Birbirinden ayrılmaları câiz değildir. Ayrılmaksızın kavuşmak olmaz. Böyle olmakla berâber, bilinmeyen birşey varsa, kendisi önce olan hangisidir ve hangisi hangisine sebep olmakdır? Şeyh-ul-islâm-ı Hırevî «kuddise sirruh» ikincisini seçmektedir ve (Onun önce olması dahâ iyidir) demiştir. Evet öyledir. Fekat, ayrılmak öncedir diyenler de, kavuşmanın önce olmasına karşı değildirler. Bunların kavuşmak demeleri, tâm zuhûrdur. Bu, mutlak zuhûrun önce olmasına aykırı değildir. Mutlak zuhûr, ayrılmaktan önce olur. Tâam zuhûr da ayrılmaktan sonra olur. Bu anlaşılınca, sözlerin başkalığı, yalnız kelimelerde kalır. Birincisini söyleyenlerin görüşü dahâ keskindir. Az olan şeye kıymet vermişlerdir. Bu açıklama, zaman bakımından önce olmayı da göstermektedir. Bunu iyi anlamalıdır. Herşeyin doğrusunu bildiren, Allahü teâlâdır.

Her ne olursa olsun, ayrılmaya ve kavuşmaya mazhar olmalıdır. Çünkü, bu iki mertebeye varılmadıkça, Vilâyet mertebesi hâsıl olmaz. Birinci mertebeye (Seyr-i ilallah) ile varılır. İkinci mertebeye (Seyr-i fillah) ile varılır. Bu iki seyr temâm olunca, vilâyet mertebesine ve kemâle kavuşulur. Herkesin kavuştuğu dereceler başkadır. Tekmîl ve da'vet derecesine kavuşmak için, başka iki seyr dahâ vardır.

Fârisî mısra' tercemesi:

Bağurdım iki kerre, içerde kimse varsa!

Vesselâm:

148

YÜZKIRKSEKİZİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, molla Sâdık-ı Kâbiliye yazılmıştır. Kendini kavuşmuş sanan, bir şey elde edemez. Büyüklerin rûhlarından fâidelenmeye aldanmamalıdır. Onlar, kendi şeyhinin latîfeleridir:

İki mektûbunuz arka arkaya geldi. Birinci mektûb, kavuştuğunuzu, doyduğunuzu bildiriyordu. İkincisi, susuzluğunuzu, boşluğunuzu anlatıyordu. Allahü teâlâyâ hamd olsun! Çünkü her işin sonuna bakılır. Kendini doymuş sanan, birşeye kavuşmamıştır. Kendini boş, uzak sanan, kavuşmuş demektir. Size, arka arkaya bildirmişdim ki, büyüklerin rûhlarının zâhir olmasına, onların yardım etmelerine, sakın aldanmamalıdır. O büyüklerin sûretleri, kendi şeyhinizin latîfeleridir. O şekillerde görünmektedir. Tek bir yere bağlanmak şarttır. Çeşitli yerlere bağlanan, birşey kazanamaz, zarar eder. Size çok söylemişdim ki, sona çabuk kavuşmak için, işe, vazîfeye sıkı sarılmalıdır. Lâzım olan şeyleri bırakarak, lüzûmsuz şeylerle uğraşmak, akla uygun değildir. Fekat siz, kendi görüşünüze uyuyorsunuz. Söz dinlemiyorsunuz. Siz bilirsiniz! Haberinin vazîfesi ancak bildirmektir.

149

YÜZKIRKDOKUZUNCU MEKTÛB

Bu mektûb, yine molla Sâdık-ı Kâbiliye yazılmıştır. Allahü teâlâ herşeyi sebeble yaratmakta ise de, belli bir sebebe bağlanmak lâzım olmadığı bildirilmektedir:

Kardeşim molla Muhammed Sâdık! Bütün varlığınızla sebeblere bağlandığınıza şaşılır. Sebepleri yaratan «teâlâ ve tekaddes», herşeyi sebeb-

— 212 —

lerle yaratmakta ise de, herşey için belli bir sebebe yapışmak doğru değildir. Mısra' tercemesi:

Bir kapı kapanırsa, üzülme ey gönül, başkası açılır!

Bu kısa görüşlülük, çok uygunsuz kimselerde bulunur. Sizin gibilerde bu hâli görmek pek çirkindir. Biraz kendinize geliniz! Bu kötülüğün derecesini anlayınız! Hem dervîş olmak, hem de Allahü teâlânın sevmediği şeylerin peşinde koşmak, çok çirkin bir işdir. Bu çirkinliğin, sizin gözüne güzel görünmesine pek şaşılır. Çok lâzım olan şeyleri, sıkıntıyı giderecek kadar elde etmek için çalışmalıdır. Bütün vaktleri oraya vermek ve bütün ömrü onun arkasında geçirmek, tâm bir alınlıktır. Fırsatın kıymetini biliniz! Bu fırsatı, sonu gelmez, lüzûmsuz şeyleri elde etmek için kaçıranlara binlerle yazıklar olsun! Mektûblaşmamız lâzımdır. Habercinin vazîfesi, yalnız haber vermektir. İnsanların dedi-kodularına aldırmanın! Buna üzülmeiniz! Size sürmek istedikleri lekeler, sizde bulunmadığı için, üzülmeniz doğru değildir. Herkesin kötülediği bir kimsenin iyi olması, çok büyük se'âdetdir. Fekat, bunun aksi olursa, çok tehlikelidir. Vesselâm.

150

YÜZELLİNCİ MEKTÜB

Bu mektûb, hâce Muhammed Kâsım gönderilmiştir. Aranılmağa, gönlünü vermeğe lâyık olan ancak Vâcib-ül-vücûd teâlâ olduğu bildirilmektedir:

Hâce Muhammed Kâsım kardeşimizin okşayıcı mektûbu geldi. Bizleri sevindirdi. Dünyâ işlerinin bozuk gitmesinden ve hâlinizi toparlayamadığınızdan hiç sıkılmayınız! Çünkü, dünyâ işleri, üzülmeğe değmez. Bu dünyâda olan herşey geçecek, yok olacaktır. Allahü teâlânın râzı olduğu şeylerin arkasında koşmak lâzımdır. Güc olsa da, kolay olsa da, bunları yapmağa çalışmalıdır. Aranılacak, gönül verilecek, (Vâcib-ül-vücûd) dan, ya'nî hep varlığı lâzım olandan başka hiçbirşey yoktur. Hele sizin gibi kıymetli ve akli insanların, geçici, yok olucu şeylere gönül vermesi, pek yazık olur. Bununla beraber, bir hizmet ve bir iş için işâret buyurulursa, onu seve seve yaparız. Vesselâm.

151

YÜZELLİBİRİNCİ MEKTÜB

Bu mektûb, mîr Mü'min-i Belhiye yazılmıştır. Hocalarımızın «kad-desallahü teâlâ esrârehüm» yolunun büyüklüğü ve bu büyüklerin kullandıkları (Yâd-i dâşt) kelimesinin ne demek olduğu bildirilmektedir:

— 213 —

Fârisî mısra' tercemesi:

Her ne olursa olsun, sevgiliden konuşmak dahâ tath!

Yüksek hocalarımızın «kaddesallahü teâlâ esrârehüm» yolunda çok söylenilen (Yâd-i dâst) demek, Zât-i teâlânın devâmlı huzûru, berâberliği demektir. Şü'ûn ve i'tibârât da arada olmaksızın zuhûrudur. Eğer, huzûr olup, sonra gayb olursa, ya'nî şü'ûn ve i'tibârât perdeleri aradan kalkar, sonra yine araya girerse, bu büyükler böyle şimşek gibi çakıp hemen gayb olan (Tecellî-i zâtî) ye kıymet vermezler. Yâd-i Dâst, gayb olmayan huzûrdur. Ya'nî, şü'ûn ve i'tibârât perdeleri araya girmeyen, hiç gayb olmayan, devâmlı olan Tecellî-i zâtîdir. Yâd-i dâst, bu yolun sonunda ihsân edilir. Bu makâmda, tâm olgun Fenâ hâsıl olur. Perdeler hiç araya girmez. Perdeler araya girerse, huzûr kalmaz. Gaybet olur. Buna Yâd-i dâst denmez. Görülüyor ki, bu büyüklerin şühûdü, tâmdir ve olgundur. Fenânın olgun olması ve bekânın tâm olması da, şühûdün olgun ve tâm olmasına bağlıdır. Fârisî mısra' tercemesi:

Gülbağçemi gör de, behârımı anla!

152

YÜZELLİKİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, nakib seyyid şeyh Ferîde yazılmış olup, Resûlullahâ itâ'at, Allahü teâlâyâ itâ'at demek olduğu bildirilmektedir:

Cenâb-ı Hak, Kur'an-ı kerîmde, Nisâ sûresi, yetmişikinci [72] âyetinde, Muhammed aleyhisselâma itâ'at etmenin kendisine itâ'at etmek olduğunu bildiriyor. O hâlde, Onun Resûlüne «sallallahü aleyhi ve sellem» itâ'at edilmedikçe Ona itâ'at edilmiş olmaz. Bunun pek kat'i ve kuvvetli olduğunu bildirmek için, âyet-i kerîmede (Elbette, muhakkak böyledir) buyurdu ve ba'zı doğru düşünemiyenlerin, bu iki itâ'ati birbirinden ayrı görmelerine meydan bırakmadı. Allahü teâlâ, yine Nisâ sûresinde, yüz kırkdokuzuncu [149] âyet-i kerîmede, bu iki itâ'ati ayrı görenlerden şikâyet buyurarak (Kâfirler, Allahü teâlânın emrleri ile Peygamberlerin emrlerini birbirinden ayırmak istiyor. Yehûdiler diyor ki, biz Mûsâ aleyhisselâma inanırız. İsâ ile Muhammed aleyhisselâma inanmayız. Hıristiyânlar ise, yalnız İsâ aleyhisselâma inanıp, ona hâşâ, Allahü teâlânın oğlu diyor. Bu inanışları ve dinleri kıymetsizdir. Hepsi kâfirdir. Bunların hepsine Cehennem azâbını, çok acı azâbları hâzırladık) buyurdu.

Meşâyih-i kirâmdan birkaçı, aşk serhoşluğu ve kendinden geçtikleri zamanda, bu iki itâ'atin birbirinden ayrı olduğunu gösteren sözler söylemişlerdir. Birini ötekinden dahâ çok sevdiğini bildirmişlerdir. İşitdiği-

mize göre, sultân Mahmûd-i Gaznevî, bütün Asyaya hâkim olduğu zamanda, Harkan şehrine yakın gelmişti. Adamlarından birkaçını, Harkana, Şeyh Ebül-Hasen-i Harkânî hazretlerinin huzûruna göndermişti. Şeyh hazretlerini yanına çağırmişti. Şeyh hazretleri gelmek istemezse, (Allahü teâlâyâ ve Onun Resûlüne ve siz müslimânlardan olan âmirlere itâ'at ediniz!) âyet-i kerîmesini kendisine okuyunuz, demişti. Sultânın adamları, şeyh hazretlerinin gelmek istemediğini görerek, bu âyet-i kerîmeyi okudular. Şeyh hazretleri buna karşılık (Allahü teâlânın itâ'atine o kadar çok dalmış bulunuyorum ki, Resûle itâ'at etmekten hayâ ediyorum. Âmire itâ'ate vakt nerede?) buyurdu. Şeyh hazretlerinin bu sözü, Allahü teâlânın itâ'atini, Resûlünün itâ'atinden ayrı bildiğini göstermektedir. Bu söz, doğru yoldan ayrılmış olmanın alâmetidir. Hâlleri doğru olan büyükler, böyle sözler söylemezler. Şerî'atin ve tarîkatin ve hakîkatin bütün basamaklarında, Resûlullah'a itâ'atin, Allahü teâlâyâ itâ'at olduğunu bilirler. Resûlullah'a itâ'at ile olmayan Allaha itâ'at, dalâlet, sapıklık olduğuna inanırlar. Yine işitiyoruz ki, Mehene şehrinin şeyhi, şeyh Ebû Sa'îd-i Ebül-Hayr ile oturuyordu. Horasandaki seyyidlerin büyüklerinden olan seyyid Ecel de yanlarında idi. Şü'ûru yerinde olmayan bir meczûb içeri girdi. Şeyh hazretleri, bu meczûbu, şeyh Ecelin üst yanına oturtdu. Bu hâl, seyyide ağır geldi. Şeyh hazretleri, seyyide dönerek, (Size olan saygımız, Resûlullahı sevdiğimiz içindir. Bu meczûbu ise, Allahü teâlâyı sevdiğimiz için yüksek tutuyoruz) dedi. Allahü teâlânın sevgisi ile, Resûlullahın sevgisini ayırd eden, böyle sözleri de, doğru yolun büyükleri uygun görmezler. Allah sevgisinin, Resûlullah'a olan sevgiden çok olmasının, tarîkat serhoşluğundan ileri geldiğini bilirler. Böyle sözlerin söylenmesine izin vermezler. Şu kadar var ki, vilâyet derecelerinde yükselmiş olanlarda, Allahü teâlânın sevgisi dahâ çoktur. Peygamberlerin yüksekliğinden birşeyler edinenlerde ise, Resûlullahın sevgisi dahâ çok olmaktadır. Allahü teâlâ, hepimize, Resûlullah'a itâ'at etmek nasîb eylesin! Çünkü, bu itâ'at, Allahü teâlâyâ itâ'at demektir.

YÜZELLİÜÇÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, meyân şeyh Müzzemmile yazılmıştır. Mâ-sivâyâ köle olmaktan büsbütün kurtulmak, mutlak fenâ ile olduğu bildirilmektedir:

Gönderdiğiniz mektûb geldi. Bütün ni'metleri gönderen Allahü teâlâyâ hamd ve şükr olsun ki, kendini arayanları sıkıntı ve üzüntü içinde tutmaktadır. Bu üzüntüyü vererek, kendinden başkası ile râhat etmekden

kurtarmaktadır. Fekat, Ondan başka şeylere köle olmaktan büsbütün kurtulabilmek için, mutlak fenâya kavuşmak lâzımdır. Mâ-sivânın gönül aynasındaki görüntülerini büsbütün yok etmek lâzımdır. [(Mâ-sivâ), Allahü teâlâdan başka herşey demektir. Ya'nî, bütün mahlûklar demektir]. Hiçbirşey bilmemek ve hiçbirşeyi sevmemek ve Hak teâlâdan başka dilek, istek kalmamak lâzımdır. Böyle fenâ, hâsıl olmazsa, birşeye kavuşulmaz. Kendini Hak teâlâdan başka birşeye bağlı sanmaz ise de, böyle zan etmesi, doğru olmaz. Zan etmekle, işin doğrusu değişmez. Fârisî mısra' tercemesi:

Bu ni'meti bakalım kime verirler?

Hâllere, makâmlara bağlanmak da, mâ-sivâyâ gönül vermek demektir. Artık, başka şeylere bağlanmanın ne olacağını düşünmelidir? Fârisî beyt tercemesi:

**Küfr olsa da, imân olsa da, her dilek,
Dosta kavuşmağa engel olurlar hep!**

Ayrılığımız uzun sürdü. Fırsat, büyük ni'mettir. Arkadaşlarınız, olgun kimseler ise, onlardan izn almakda niçin gecikiyorsunuz? Eğer olgun değillerse, izn almağa ne lüzûm var? Allahü teâlânın râzı olmasını düşünmek lâzımdır. O râzı olunca, başkaları ister râzı olsunlar, ister olmasınlar. Onlar râzı olmazlarsa, ne çıkar? Fârisî mısra' tercemesi:

Sevgili râzı olunca, herşey râzı olmuş demektir.

Maksad, dilek, yalnız Hak teâlâ olmalıdır. Onunla birlikde, her ne olursa olsun, güzeldir. Onunla birlikde olmayan herşey, olmaz olsun. Fârisî mısra' tercemesi:

Yanağım burda iken, sen güle bakıyorsun.

Vesselâm.

YÜZELLİDÖRDÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, yine meyân şeyh Müzzemmile yazılmıştır. Kendinden geçmek ve kendinde ilerlemek lâzım geldiği bildirilmektedir:

Hak teâlâ, kendisi ile bulundursun! Bir ân başkasına bırakmasın! Yâ Rabbî! Bizi kendimize bir ân bırakma! Bırakırsan, helâk oluruz. Dahâ az da bırakırsan, yok oluruz. İnsanın başına belâların gelmesine sebep, kendine düşkün olmasıdır. Kendi kendisinden kurtulursa, Allahü teâlâdan başka şeylere düşkün olmaktan kurtulur. Puta tapanlar, kendilerine tapmaktadırlar. Câsiye sûresinin yirmiikinci [22] âyetinde (Kendi nefesine tapanları gördümmü?) buyuruldu. Fârisî mısra' tercemesi:

Kendini bırakmak, pek hoş olur ve râhat!

Kendini bırak, bana gel! Kendinden geçmek, farz olduğu gibi, kendinde ilerlemek de lâzımdır. Çünkü O, bu yolculukla bulunabilir. Kendinden dışarda yapacağın yolculukla bulamazsın! Fârisî beyt tercemesi:

**Her ne varsa sendedir, yok sanma!
Kör gibi, her yana el uzatma.**

(**Seyr-i Âfâki**) ya'nî insanın dışındaki yolculuk, insanı uzaklaştırır. (**Seyr-i Enfüsî**) ya'nî, insanın kendinde yaptığı yolculuk, insanı kavuşdurur. Şühûd arıyor isen, kendindedir. Ma'rifet istiyorsan, kendindedir. (**Hayret**) ya'nî anlayamayıp şaşırıp kalmak ise, yine kendindedir. İnsanın dışında ayak basacak yer yoktur. Söz nereye uzandı? İyi düşünmeyenler, bu sözümü hulûl veyâ birleşmek sanacak. Böylece doğru yoldan kayacak, dalâlete düşecek. Fârisî mısra' tercemesi:

Burda hulûl, birleşmek, küfr olur, iyibil!

Bu makâmlara varmadan, anlamadan önce, bunları düşünmek câiz değildir. Allahü teâlâ, bizi ve sizi râzı olduğu yolda bulundursun «alâ sâhibihesselâtü vesselâmü vettehıyye»! Hâllerinizi yazınız! Çok fâideli olur. Çeşidli bağlantılarınız var ise de, bunlardan kurtulunuz. Bunlar, yâ varmış, yâ yokmuş, eşit tutunuz! Vesselâm, vel-ikrâm.

155

YÜZELLİBEŞİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, yine meyân şeyh Müzzemmile yazılmıştır. Kendi ashna dönmesini dilemekdedir:

Hak teâlâ, kendi ile bulundursun! Fârisî beyt tercemesi:

**Allahdan başka herneye tapılsa, hepsi hiçdir!
Yazıklar olsun ol kimseye ki, bir hiç iledir!**

Cemâzil-evvel ayının birinci cum'a günü Dehli şehrini dolaşmakla se-reflendik. Muhammed Sâdık da birlikdedir. Allahü teâlâ dilerse, birkaç gün burada kalıp, vatanımıza çabuk döneceğiz. (Vatan sevgisi imândandır) hadîs-i sahîhdir. Zevallı nereye gidecek? Alnı, Allahü teâlânın irâdesine bağlıdır. Hûd sûresinin ellialtıncı [56] âyetinde (Yer yüzünde yürüyenlerin hepsinin alnından tutucudur) buyurulmuştur. Nereye kaçılabilir? Zâriyât sûresinin elliinci âyetinde (Allahü teâlâyâ koşunuz!) buyuruldu. Ondan, yine Ona kaçınız demektir. Her ne olursa olsun, aslı temel ola-

rak bilmeli, ondan çıkan dalları, ona bağlı bilmeli, asla sarılmalıdır. Fârisî beyt tercemesi:

**Her ne ki güzeldir, Allah sevgisinden başka.
Hepsi câna zehrdir, şeker gibi de olsa!**

156

YÜZELLİALTINCI MEKTÛB

Bu mektûb, yine meyân şeyh Müzzemmile yazılmışdır. Ehlullahın sohbetinde bulunmasını dilemekdedir:

Kâdîzâde Câlendeher ile gönderdiğiniz mektûb Dehlide geldi. Elhamdülillah ki, fakîrlere karşı olan sevginiz çokdur. (Buhârî) de ve (Müslim) de bildirilen (Kişi, sevdiği ile berâberdir) hadîs-i şerîfine göre, onlarla birlikdesiniz. Zeman bakımından, Receb ayı yaklaştı ise de, fekat çok uzak görünüyor. Fârisî beyt tercemesi:

Dost ayrılığı, az olsa da, az değildir!

Gözde kıl parçası da olsa, çok göğünür.

Hak sâhiblerinin haklarını yerine getirmek için yapmak istediğiniz şeyleri, hemen yapınız. Receb ayına kadar biz de burada kalacağız. Herşeyin doğrusunu ancak Allahü teâlâ bilir. Herşey Onun huzûruna çıkacaktır. Ömrünüzün birkaç gününü dervîşlerle birlikte geçirmek için uğraşınız! Kehf sûresinin yirmisekizinci [28] âyetinde (Rablerine sabâh akşam düâ eden ve Ona kavuşmak isteyenlerle birlikte bulun ve sabr eyle! Onlardan başka bir yere bakma!) buyuruldu. Bu âyet-i kerîmede, Hak teâlâ sevgili Peygamberine Allah adamları ile birlikte bulunmasını emr buyuruyor «aleyhi minessalevâti etemmühâ ve minetteslîmâti ekmelühâ ve minettehyyâti eymenühâ». Büyüklerden biri buyurdu ki, «İlâhî! Dostlarını öyle yapdın ki, onları tanıyan, seni buldu. Seni bulmadıkca, onları tanımadı). Allahü teâlâ, bizi ve sizi, bu yüksek ve şerefli insanları sevmekle rızklandırırın!

157

YÜZELLİYEDİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, hakîm Abdülvehhâba yazılmışdır. Allah adamlarının yanına giden kimsenin, kendini boş bulundurması lâzımdır. Böylece, dolu olarak döner. Herşeyden önce, i'tikâdı düzeltmek lâzım olduğu bildirilmekdedir:

— 218 —

İki kerre buraya kadar yorulduunuz. İkisinde de çabuk kalkdınız. Sob-
betin haklarından birkaçını yerine getirmeğe vakt olmadı. Müslimânla-
rın bir araya gelmesi, yâ istifâde etmek veyâ fâide vermek içindir. Bu
ikisinden biri bulunmayan topluluğun hiç kıymeti yokdur. Din büyükleri-
nin yanına boş olarak gelmelidir ki, dolmuş olarak dönülebilsin. Onların
acıması, ihsânda bulunması için, boş olduğunu bildirmek lâzımdır. Böy-
lece feyz, ihsân yolu açıdır. Dolu gelmek dahâ doldurarak dönmek iyi ol-
maz. Çok dolmak, doyduktan sonra, dahâ almak hastalıktan başka birşey
yapmaz. İhtiyâcsızlık, azgınlığa sebep olur. Hâce Nakşibend «kaddesallâ-
hü sirreh» hazretleri buyurdu ki, (Önce hastanın yalvarması lâzımdır.
Sonra, gönlü kırık olan, ona teveccüh eder). Görülüyor ki teveccüh, ihsân-
sâna kavuşmak için, yalvarmak lâzımdır. Böyle olmakla beraber, ilmi öğ-
renmekte olan bir tâlib gelip, size göndermek için mektûb isteyince, onun
böyle gelmesini, bir hak sayarak, bu hakkı ödemek lâzım olduğunu düşün-
düm. Geçmişdeki haklarınızı ve şimdiki hakkı karşılamak için, vakt ve
hâle göre, birkaç kelime yazarak gönderiyorum. Herşeyin doğrusunu,
Allahü teâlâ bildirir. Herkesi doğru yola kavuşturur ancak O'dur.

Ey mes'ûd kardeşim! Bize ve size herşeyden önce lâzım olan, i'tikâdî
kitâba ve sünnete uygun olarak düzeltmektir. Doğru yolun âlimlerinin
«Allahü teâlâ onların çalışmalarına iyi karşılıklar versin!» Kur'ân-ı ke-
rîmden ve hadis-i şerîflerden anladıklarına ve bildirdiklerine uygun ola-
rak i'tikâd etmek lâzımdır. Çünkü, kitâbdan ve sünnetden bizim ve sizin
anladıklarımızın hiç kıymeti yokdur. Ehl-i sünnet âlimlerinin anladıkları-
na uymak lâzımdır. Bizim anladıklarımız, Ehl-i sünnet âlimlerinin anla-
dıklarına uymuyor ise, hiç kıymeti olmaz. Çünkü, her bid'at sâhibi, [tâ-
redi reformcular] ve doğru yoldan kayarak dalâlete düşenler, sapık bil-
gilerini ve bozuk işlerini, Kur'ân-ı kerîmden ve hadis-i şerîflerden anla-
dıklarını ve bu iki kaynaktan çıkardıklarını söylemektedirler. Bu sözleri
çok yanlış ve haksızdır.

İkinci olarak hepimize lâzım olan şey, ahkâm-ı şer'iyeyi öğrenmek-
dir. Ya'nî halâli, harâmı, farzı, vâcibi öğrenmektir.

Üçüncü olarak hepimize lâzım olan şey, bütün işlerimizi, öğrendikle-
rimize uygun yapmaktır.

Dördüncüsü, kalbin tasfiyesi ve nefsin tezkiyesidir ki, bu ikisi tesav-
vuf büyüklerine mahsûsdur «kaddesallahü teâlâ esrârehüm».

i'tikâdı düzeltmeden önce ahkâm-ı şer'iyeyi öğrenmenin hiç fâidesi
olmaz. Bu ikisi birlikde düzelmedikce de, ibâdetlerin fâidesi olmaz. Bu üçü
birlikde yapılmadıkca, tezkiye ve tasfiye hiç yapılamaz. Bu dört temel
vazife, yardımcıları ve temâmlayıcıları ile birlikde yapılmalıdır. Meselâ,
farzlar, sünnetleri ile birlikde yapılmalıdır. Farzların yardımcısı ve te-
mâmlayıcısı, sünnetlerdir. Bunlardan biri yapılmadıkca, geriye kalan
herşey lüzûmsuzdur ve fâidesizdir. Böyle lüzûmsuz şeylere (Mâlâya'nî)

denir. Hadis-i şerifde (Bir kimsenin müslimânlığının güzelliği, mâlâyâ'nî-
den kaçması ve lüzûmlu şeyleri yapması ile anlaşılır) buyuruldu. Doğru
yolda olanlara ve Muhammed Mustafânın izinde yürüyenlere selâm ol-
sun! «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vettehıyyât».

158

YÜZELLİSEKİZİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, şeyh Hamid-i Bingâliye yazılmışdır. Sâliklerin, yaradı-
lışlarına göre, yükseldikleri mertebeleri bildirmektedir:

Sâliklerin yaradılışlarına göre, kemâl mertebeleri başka başka olur. Kemâl mertebelerinin dereceleri kemiyet ya'nî sayı bakımından veyâ keyfiyyet ya'nî güzellik bakımından veyâ her iki bakımdan da, birbirin-
den ayrılırlar. Çok kimsenin kemâli, ya'nî yüksekliği, (Tecellî-i sıfâtî) ile-
dir. Başkalarının kemâli (Tecellî-i zâtî) iledir. Her iki tecellînin de çok
çeşidleri vardır. Çeşidler birbirlerine benzemezler. Bu tecellilere kavuşan
kimseler arasında da, çok başkalık vardır. Çok kimselerin kemâli kalbin
selâmeti ve rûhun halâsı iledir. Başkalarının kemâli, bu ikisi ile birlikde,
sırrın da şühûdü iledir. Bir üçüncü kemâl ise, bu üçü ile birlikde, hafînin
hayreti iledir. Bir dördüncü kemâl dahâ vardır ki, bu dördü ile birlikde,
ahfânın kavuşması iledir. Bunlar, Allahü teâlânın öyle bir ihsânıdır ki,
dilediğine verir. Allahü teâlâ, büyük ihsân sâhibidir. Bu mertebelerin her-
hangi birisinde kemâl hâsıl olduktan sonra, yâ geriye inilir, yâhud, o ma-
kâmda kalınır. Geriye inenler, tekmîl ve irşâd makâmına kavuşur. Allahü
teâlânın kullarını da'vet için, onlara fâideli olmak için, Hakdan halka
dönerler. İkinciler kendilerini gayb ederler. İnsanlardan uzak yaşarlar.
Geçmişde ve gelecekte selâmetde olunuz!

159

YÜZELLİDOKUZUNCU MEKTÛB

Bu mektûb, Şerefeddin Hüseyin-i Bedahşîye yazılmışdır. Merhûm ba-
bası için sabr dilemektedir:

Başta gelen belâlar, sıkıntılar, hernekadar acı ve üzücü görünür ise
de, bânâna ya'nî kalbe, rûha tatlı gelmektedir. Çünkü, beden ile rûh birbi-
rinin zıddı, tersi gibidir. Birine acı gelen, ötekine tatlı olmaktadır. Yara-

— 220 —

tılışda duygusuz olan, bu ikisinin ters olduğunu ve hâllerini, özelliğini ayıramaz. Böyle kimseleri hesâba katmıyoruz. Bu sözlerimizi onlara bildirmiyoruz. A'râf sûresinin yüzyetmişsekizinci [178] âyetinde (Onlar, hayvanlar gibidir. Dahâ da aşağıdırlar) buyruldu. Fârisî beyt tercemesi:

**Kendiinden haberi olmayan kimse,
Nerede kaldı başka şeyleri bile?**

Bir kimsenin rûhu alçalarak beden mertebesine yerleşse ve Âlem-i emri, Âlem-i halkına bağlansa, bu ince bilgileri nasıl anlayabilir? Rûhu kendi makâmına çıkmadıkca ve Âlem-i emri, Âlem-i halkından ayrılmadıkca, bu ma'rifetlerin güzelliğini nasıl görebilir? Bu ma'rifet kavuşmak için, ecel-i müsemmâ gelmeden önce olan ölüme kavuşmak lazımdır. Tarikat büyükleri «kaddesallahü teâlâ esrârehüm» bu ölüme (Fena) kavuşmuşlardır. Fârisî beyt tercemesi:

**Toprak ol toprak ki, gül bitsin sende,
Toprakdan başka yok, kavuşan güle.**

Ölüm gelmeden önce ölmeyen kimseyi derdli bilmelidir! Ona geçmiş olsun demelidir!

İyilikle tanınmış olan ve emr-i ma'rûf ve nehy-i münkeri ibâdetini elden bırakmayan kıymetli babanızın ölüm haberi müslimânları çok üzdü. Hepimiz, Allah için yaratıldık ve hepimiz Onun huzûruna çıkacağız. Siz oğlumuz sabr ederek, bizden önce gidenlere, sadaka ile ve düâ ile ve istigfâr ederek yardım etmeli, imdâdlarına yetişmelisiniz! Çünkü, dirilerin yardımına ölülerin çok ihtiyâcı vardır. Hadis-i şerîfde buyruldu ki (Ölü, suda boğulmak üzere olan biri gibidir. Babasından, anasından, kardeşinden ve arkadaşından gelecek olan bir düâyı hep beklemektedir. Oaa bir düâ gelince, dünyâyâ ve dünyâda olanların hepsine kavuşmaktan dahâ çok sevinir. Allahü teâlâ, yeryüzünde olanların düâları yardım ile, kabrde olanlara dağlar gibi rahmet gönderir. Dirilerin ölülere olan hediyyesi, onlar için istigfâr etmektir). Nasihatların sonuncusu, hep zikir yapmak ve hep Allahü teâlâyı düşünmektir. Çünkü, elimizde bulunan zaman çok azdır. Bunu en lüzûmlu yerde kullanmak lâzımdır. Vesselâm:

160

YÜZALTMIŞINCI MEKTÛB

Bu mektûb, kölelerinin en aşağısı olan bu fakire ya'nî [(Mektûbât)ın birinci cüz'ünü toplamakla şereflenen] Yâr Muhammed Cedîd-i Bedahşî Talkâniye yazılmışdır. Tarikat büyüklerinin üç dürlü olduğu ve herbirinin hâlleri bildirilmektedir:

— 221 —

Tarikat büyükleri «kaddesallahü teâlâ esrârehüm» üç dürlüdür:

Birincilere göre, âlem ya'nî bütün varlıklar, Allahü teâlânın yaratması ile dışarda vardır. Âlemde bulunan herşeyin özelliklerini de Allahü teâlâ yaratmıştır. İnsanları cism olarak bilirler, madde olarak bilirler. Bu cismi de, Allahü teâlâ yaratmıştır derler. Yokluk denizine öyle dalmışlardır ki, ne âlemden haberleri vardır, ne de kendilerinden haberleri vardır. Başkasının elbisesini giymiş kimseye benzerler. Bu elbisenin kendilerinin olmayıp başkasının olduğunu bilirler. Böyle bilmeleri, o kadar artar ki, elbiseyi sâhibinde bilirler, kendilerini çıplak sanırlar. Böyle bir kimseyi (Sokr), şü'ürsuzluk hâlimden kurtarıp, (Sahv) şü'ürlü hâle getirirlerse, ya'nî Fenâdan sonra Bekâ ile şerefleendirirlerse, elbiseyi kendi üzerinde görür. Fekat, başkasının olduğunu iyi bilir. Çünkü önceki Fenâ, şimdi bilgi ile birlikdedir. Elbiseye tutulması, bağıllığı hiç kalmamıştır. Bunun gibi, kendi üstünlüklerini, iyiliklerini, elbise gibi başkasının bilirler. Fekat, bu elbiseyi vehmde, hayâlde bilirler. Dışarda elbise yoktur. Kendilerini çıplak sanırlar. Böyle görüşleri, öyle çoğalır ki, vehmdeki elbiseyi de atarlar. Kendilerini çıplak bulurlar. Sokrden kurtulup sahva gelince, vehmdeki elbiseyi de yanlarında bulurlar. Fekat, birinci şahsın Fenâsı tâmdir. Bundan hâsıl olan Bekâsı da dahâ olgundur. Bunu, inşâallahü teâlâ dahâ sonra açıklayacağız. Bu büyükler, Ehl-i sünnet vel-cemâ'at âlimlerinin, kitâbdan ve sünnetden çıkarışları ve sözbirliği ile bildirdikleri îmân bilgilerinin hepsine, öylece inanırlar. Kelâm âlimleri ile bunların arasında hiçbir ayrılık yoktur. Kelâm âlimleri, bu bilgileri, öğrenerek ve düşünerek bulmuşlar. Bunlar ise, keşf ile, zevk ile anlamışlardır. Bu büyükler, âlemin Allahü teâlâyâ hiçbir bakımdan benzerliği, bağıllığı yoktur derler. Nerede kaldı ki, Onun kendisidir veyâ parçasıdır demiş olsunlar. Allahü teâlâ, Mâlikdir, yaratıcıdır, insanlar ise Onun kullarıdır ve mahlûklarıdır derler. Kendilerini hâl kaplayınca, bu bağıllığı bile unuturlar. Tâmm fenâ ile şereflenirler. Tecelliyât-i zâtiyyeye kavuşurlar. Sonsuz tecellilere mazhar olurlar.

Tesavvuf büyüklerinin ikincisi, âleme Hak teâlânın zıllı, görüntüsü derler. Fekat bunlar da, âlemin dışarda mevcûd, var olduğuna inanırlar. Bu varlık, kendi varlıkları değildir. Bir görüntü gibi varlıktır derler. Bu varlıklar, Allahü teâlânın varlığı ile dışarda mevcûddür derler. İnsan ile gölgesi gibidir. Bir insanın gücü yetse, kendi sıfatlarını, özelliklerini, meselâ bilgisini, gücünü, irâdesini, hattâ acı ve tatlı duymasını, kendi gölgesine de verebilse, meselâ o gölge ateşe rastlarsa acı duysa, akli olan ve âdetlere uyan bir kimse, o gölgenin sâhibi acı duydu demez. Üçüncü kısım âlimlerin böyle dediklerini aşağıda göreceğiz. Bunun gibi, insanların kötü işlerinin hiçbirine, Hak teâlânın işidir denilemez. Meselâ gölge, kendi isteği ile hareket etmiş olsa, gölgenin sâhibi olan kimse, hareket ediyor denilemez. O kimsenin gücü ile ve irâdesi ile hareket ediyor denile-

bilir. Böylece, mahlûkların işlerini Allahü teâlâ yaratmaktadır. Kötü şeyleri yaratmak, kötü değildir. Belki kötü şeyleri yapmak ve kesb etmek kötüdür.

Tesavvuf büyüklerinin üçüncüsü, vahdet-i vücûde inanırlar. Hâricde yalnız birşey vardır derler. Bu bir varlık, Hak teâlânın zâtıdır, kendisidir derler. Âlem hâricde yokdur. İlmde vardır derler. Varlıktan hiçbir koku tatmamışdır derler. Bunlar da, âlemi Hak teâlânın zilli bilirler. Fekat, bu zil olan, görüntü olan varlık his mertebesindedir. Doğrusu dışarda hiçbirşey yokdur derler. Hak teâlânın zâtında kendi sıfatları ve mahlûkların sıfatları vardır bilirler. Bu sıfatların yukardan aşağı azalma derecelerini mertebelerini sayarlar. Her mertebede, o bir zâtı, o mertebeye uygun özelliklerle birlikde bilirler. Acıyı, tatlıyı duyan hep odur. Fekat vehmde, hisde var olan bu zil, gölge gibi perdeler arkasında duymaktadır derler. Bunların sözlerinin akla ve şerî'ate uymayan yerleri çokdur. Böyle yerlere cevâb vermek için çok sıkıntı çekerler. Bunlar da, kavuşmuş ve kavuşdukları derecelere göre yükselmişlerdir. Fekat bunların sözleri, müslimânların yoldan çıkmalarına sebep olmakda, ilhâd ve zındıklığa sürüklemektedir.

Birinciler en kâmil, çok tâm ve sakatsız ve kitâba, sünnete uygundururlar. Sakatsızlıkları ve uygunlukları meydanda ise de, olgun ve temâm olmaları şöyledir ki, insanın varlığının birkaç mertebesi, çok latîf ve maddelikden çok uzak olup, başlangıca benzemekde, oraya tâm bağlılığı bulunmaktadır. İnsandaki, (**Hafî**) ve (**Ahfâ**) böyledir. Bunun için, birçokları, sırrın Fenâsına kavuşdukları hâlde, bu mertebeleri başlangıcdan ayıramamışlar. Böylece (**Lâ ilâhe**) derken, bunları yok bilememişler, bunları başlangıç ile karışdırmışlar, birleştirmişler. Kendilerini Hak teâlâ sanmışlar, dışarda [ya'nî ilmde ve vehmde değil, bunların dışında] yalnız Hak teâlâ vardır. Bizim hiç varlığımız yokdur demişler ise de, dışarda çeşidli eserler bulunduğundan, ilmde var olduklarını söylemişlerdir. Yine bundandır ki, (**A'yân**) ya'nî eşyâ, varlıkla yokluk arasında bir geçiddir, demişlerdir. Mahlûkların varlıklarının mertebelerinden birkaçının başlangıcdan başka olmadığını görerek, varlıkları lâzımdır diyemedikleri için, varlıkla yokluk arasında geçid olduklarını söylemişlerdir. Böylece, mahlûklara vâciblikden birşeyler bulaştırmışlardır. Bu şeylerin, mahlûkların olduğunu, fekat ismde ve görünüşde olsa bile, Vâcibe benzediklerini anlamamışlardır. Bu şeyleri başka bilselerdi ve mahlûkları Vâcibden tâm ayırsalardı, kendilerini Hak teâlâ olarak hiç görmezlerdi. Âlemi, Hak teâlâdan ayırırlardı. Varlığın bir olduğunu sanmazlardı. Bir kimseden eser bâkî kalmadıka, kendinden eser kalmadığını bilse bile, kendini Hak bilmez. Bu da, onun kısa görüşlü olmasındandır.

İkinci âlimler, hernekadar bu mertebeleri de başlangıcdan ayrı gördüler ve (**Lâ ilâhe**) derken yok bildiler. Fekat, âşm zil ile olan bağlı-

ğundan dolayı, bunların varlıklarının artıklarından birşey, mevcûd kaldı. Çünkü, zâlin asla bağılılığı vardır. Zıl ile aslın başkalığı görüşlerinden gayb oldu.

Birinci âlimler, Peygamberlerin sonuncusuna «aleyhi ve aleyhim minessalevâti etemmühâ ve minettehıyyâti ekmelühâ» çok bağılı oldukları için, mahlûkların bütün mertebelerini, Vâcibden ayırdılar. Bunların hepsini (Lâ ilâhe) derken yok etdiler. Mahlûkların Vâcib ile hiçbir bağılılığını görmediler. Ona hiçbir benzerlikleri yoktur dediler. Kendilerini, güçsüz, kuvvetsiz bir kul olmakdan başka bilmediler. Onu, kendi sâhibleri ve yaratıcıları olarak bildiler. Kendilerini sâhib sanmak veyâ Onun gölgesi sanmak, bunlara çok ağır gelmektedir. Arabî mısra' tercemesi:

Herşeyin sâhibine gelen ne, toprağa düşen ne?

Bu büyükler, herşeyi Hak 'teâlânın mahlûkları bildikleri için severler. Herşey, gözlerine sevgili görünür. Mahlûkların kendileri gibi, işleri de, Allahü teâlânın mahlûku oldukları için, hepsine boyun eğer, beğenirler. Hiçbir işi beğenmemelik etmezler. Şerî'atin beğenmediği şeyleri, şerî'ate uydukları için, beğenmezler. Tevhîd-i vücûdî sâhibleri, herşeyi, Hak teâlâyâ mazhar oldukları için, hattâ Ondan başka olmadıkları için, sevdikleri ve boyun bükükleri gibi, bu büyükler, Hak teâlânın mahlûkları oldukları için sever ve teslîm olurlar. Eârisî mısra' tercemesi:

Yolların nerden ayrıldıklarını iyi gör!

Sevgili az sevilse de, ondan başka olmıyan şeyin de, o kadar sevilceğini herkes bilir. Fekat, sevgilinin kullarını, yaptıklarını ve kölelerini sevebilmek için, sevgilinin çok sevilmiş olması lâzımdır. Bu büyüklerin, vilâyet makâmının en sonu olan (Abdiyyet), ya'nî kulluk makâmından tâm payları vardır. Bu seçilmişlerin hâllerinin doğru olduğunu gösteren en kuvvetli delîl, işâret, keşflerinin hepsinin kitâba ve sünnete ve şerî'atin açıkca bildirdiği şeylere tâm uygun olmalarıdır. Şerî'atden kıl ucu kadar ayrılmamışlardır. Ey Allahımız! Muhammed aleyhisselâm hurmetine «sallallahü teâlâ aleyhi ve alâ âlihi ve selleme ve bâreke», bizleri, bu büyükleri sevenlerden ve onlara uyanlardan eyle!

Bu satırları yazan dervîş, önce tevhîd-i vücûdiye inanıyordum. Çocukluğumdan beri tevhîd bilgileri içindeydim. Buna inancım tâmdı. O zaman tevhîd hâllerim de yokdu. Tesavvuf yoluna girince, önce tevhîd yolu açıldı. Çok zaman, bu yolun makâmlarında dolaşdım. Bu makâmlara uygun çok bilgiler edindim. Tevhîd-i vücûdî sâhiblerine gelen hâller ve çözülemiyen bilgilerin hepsi, keşflerle ve akıp gelen bilgilerle çözüldüler. Çok zaman sonra, bu dervîşi başka bir nisbet, bağılılık kapladı. Bu nisbet kuvvetlenince, tevhîd bilgileri durdu. Fekat, o bilgileri yine beğeniyordum, inkâr etmiyordum. Böyle, uzunca bir zaman geçdi. Sonunda, onları

beğenmez, inanmaz oldum. Bu mertebenin çok aşağı olduğunu ve zil makâmına yükselmek lâzım geldiğini gösterdiler. Fakat, bu inkârın elinde değildi. Bu makâmdan ayrılmak istemiyordum. Çünkü, tesavvutun yüklerinin çoğu, bu makâmda bulunmaktadır. Zal makâmına yükselince, kendimi, bütün âlemi, zil, gölge gibi buldum. Yukarıda bildirilen, âlimler gibi oldum. Önceki makâmdan, buraya çıkardıkların istemidir. Çünkü, vahdet-i vücûdü dahâ yüksek biliyordum. O makâm, benim için uygundu. Büyük bir ni'met ve merhamet olarak, (Zal makâmına) beni çıkarttı. Karı götürdüler. Abdiyyet, kulluk makâmına ulaşınca, bu makâm, dahâ olgun olduğu göründü. Yüksekliği anlaşıldı. Önceki makâm, benim için pişmân oldum. Tevbe etdim. Bu dervişi, bu yollardan geçince, birbirlerinden üstünlüklerini göstermeselerdi, bu makâmı benim için seçtiğimi zannedecektim. Çünkü önceleri, Tevhid-i vücûdüden daha yüksek makâm yok sanıyordum. Doğruyu açığa çıkarın. Allahü teâlâ! Doğru yolu gösteren yalnız O'dur.

Bu fakîrin mektûblarında ve kitâblarında ve belki her sâlikin sözlerinde bulunan bilgilerin ve ma'rifetlerin, başka başka olması, kavuşulan makâmın başka başka olmalarındandır. Her makâmın bilgileri, ma'rifetleri başkadır. Her hâli bildiren söz, başka olur. Görülüyor ki, bunların da başkalık, ayrılık yoktur. Ahkâm-ı şer'iyenin zemini değıştiğince, olması gibidir. Bu sözleri, te'assubla, inâd ile karşılamayınız! Allahü teâlâ alâ seyyidinâ Muhammedin ve alâ Âlibi ve sallam!

161

YÜZALTMİŞBİRİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, molla Sâlih Bedahşî Külâbiye yazılmıştır. Tesavvut yolunda ilerlemek, hakîkî îmâna kavuşmak için olduğu bildirilmektedir.

Sülûk konaklarını geçmek, hakîkî îmâna kavuşmak içindir. Hakîkî îmâna kavuşmak için, önce nefsin itminân hâsıl etmesi lazımdır. Nefis mutmeinne olmadıkça, kurtuluş olamaz. Nefsin mutmeinne olması da, kalbin onu kontrol ve idâre etmesi ile olur. Kalbin, nefsi kontrol edebilmesi için, başka şeylerle meşgûl olmaması ve Allahü teâlâdan başka hiçbirşeye bağlılığı kalmaması lâzımdır. Kalbin, hiçbirşeye bağlılığı kalmadığını alâmeti, işâreti vardır. Bu da, mâ-sivâyı unutmasıdır. Öyle unutmalıdır ki, Allahü teâlâdan başka herhangi birşeyi kıl ucu kadar düşünürse, mâ-sivâdan kurtulmamış olur. [(Mâ-sivâ), bütün mahlûklar demektir]. Kalbi mâ-sivâdan selâmet bulmuş, kurtulmuş olana müjdeler olsun! Kalbin selâmet bulması ve böylece nefsin itminâna kavuşması için, çok çalışmalıdır. Bu, Allahü teâlânın öyle bir ni'metidir ki, bunu dilediğine verir. Allahü teâlâ, büyük ihsân sâhibidir. Vesselâm.

YÜZALTMİŞİKİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, hâce Muhammed Sıddîk-ı Bedahşiye yazılmışdır. Mubârek Ramezân ayının üstünlüğünü ve Kur'ân-ı kerîmin bu ayda indirildiğini ve hurma ile iftâr etmenin müstehab olduğunu bildirmektedir:

Allahü teâlânın zâtının şü'ûnâtından biri, kelâm şânıdır. Bu kelâm şânında, zâtın bütün üstünlükleri ve sıfatların bütün şü'ûnları bulunur. Böyle olduğu, önceki mektûblarda bildirilmişdi. Mubârek Ramezân ayında da, bütün iyilikler, bütün bereketler bulunur. Her iyilik, her bereket, Allahü teâlânın zâtından gelmektedir «teâlâ ve tekaddes» ve Onun şü'ûnlarından hâsıl olmaktadır. Her kusûr, her kötülük de, mahlûkların zâtlarından ve sıfatlarından hâsıl olmaktadır. Nisâ sûresinin yetmişsekizinci [78] âyetinde (Sana gelen her güzel şey, Allahü teâlâdan gelmektedir. Sana gelen her kötülük de, kendindedir) buyuruldu. Bunun için, bu aydaki iyiliklerin, bereketlerin hepsi, Allahü teâlânın zâtındaki üstünlüklerden gelmektedir. Bu üstünlüklerin hepsi de, kelâm şânında bulunmaktadır. Kur'ân-ı kerîm, bu kelâm şânının hakîkatinin hepsinden hâsıl olmuştur. Bundan dolayı, bu mubârek ayın, Kur'ân-ı kerîm ile tâm bağılılığı vardır. Çünkü, Kur'ân-ı kerîmde bütün üstünlükler bulunmaktadır. Bu ayda da, o üstünlüklerden hâsıl olan bütün iyilikler bulunmaktadır. Bu bağılıktan dolayı, Kur'ân-ı kerîm bu ayda nâzil oldu. Bekara sûresinin yüzseksenbeşinci [185] âyeti (Kur'ân-ı kerîm, Ramezân ayında indirildi) bunu bildirmektedir. Kadr gecesi bu aydadır. Bu ayın özüdür. Kadr gecesi, çekirdeğin içi gibidir. Ramezân ayı da, kabuğu gibidir. Bunun için, bir kimse, bu ayı saygılı, iyi geçirerek bu ayın iyiliklerine, bereketlerine kavuşursa, bu senesi iyi geçerek, hayırlı ve bereketli olur. Allahü teâlâ, hepimizi bu mubârek ayın iyiliklerine, bereketlerine kavuşdursun. Herbirimize bundan büyük pay versin!

Resûlullah «aleyhissalâtü vesselâmü vettehiyye» buyurdu ki (Oruc-lu olan kimse, hurma ile iftâr etsin! Çünkü hurma bereketlidir). O Server «sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem», hurma ile iftâr ederdi. Hurmanın bereketli olması, şöyledir ki, onun ağacına (Nahle) denir. Bu ağacın yaratılışında, topluluk ve adâlet vardır. İnsanın yaratılışı da böyledir. Bunun içindir ki, Peygamberimiz «sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem» Nahle ağacına, Âdem oğullarının halasıdır dedi. (Halanız olan nahleye saygı gösteriniz! Çünkü bu ağaç, Âdem aleyhisselâmın çamurundan kalan artıktan yaratılmışdır) buyurdu. Görülüyor ki, Nahle, Âdem aleyhisselâmın çamurundan yaratılmışdır. Nahleye bereket buyurması, bunda herşeyin bulunduğu için olsa gerektir. Bunun için, Nahlenin meyvesi olan hurma yinince, insanın parçası, dokusu olur. Böylece, Hurmada bulunan herşey,

insana da aktarılmış olur. Hurmada bulunan sonsuz üstünlükler, bunu yiyende de bulunur. Hurmayı yiyen herkes böyle olur ise de, oruçlu kimsede, iftâr zamanında, şehvetlerden ve dünyânın geçici zevklerinden temiz olduğu için, hurmadan pekçok istifâde eder. Anlatdığımız fâideleri daha tâm ve dahâ olgun olur. O Server «aleyhi minessalevâti efdalühâ ve minettehiyyâti ekmelühâ» (Mü'mininin sahûrunun hurma ile olması, ne güzeldir) buyurdu. Bu da, belki, hurma insanın dokularına karışınca, insanın hakikatini temâmladığı içindir. Oruçlu iken, böyle şey olmadığı için, bunun karşılığı olarak sahûrda hurma yemenin güzel olduğunu bildirmiştir. Hurma yimek, çeşidli yemekleri yimek gibi fâideli olmaktadır. Hurmanın bu bereketi, kendisinde herşey bulunduğu için, iftâr zamanında kâfi miktarda insanda kalır. Hurmanın bu fâidesi, ancak şerî'ate uygun olarak yinilince şerî'atden kıl ucu kadar ayrılık bulunmadığı zmandır. Tâam fâidesine kavuşmak için, bir ağacın bir meyvesi olarak değil, bildirdiğimiz topluluğunu, bereketini düşünerek yimek lâzımdır. Yalnız bir meyve olarak yinirse, yalnız madde, kalori fâidesi elde edilir. İşin iç yüzü bilinerek yinirse, bereketine kavuşulup, bânîni da besler. Bereketine kavuşmadan yimek, kusûr olur. Fârisî beyt tercemesi:

Çalış, lokmayı kıymetlendir önce!

ondan sonra, hiç korkma yi, doyunca!

İftârı erken, sahûru geç yapmakda da, bu incelik vardır. Vesselâm.

YÜZALTMİŞÜÇÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, esseyid ve nakîb şeyh Ferîd hazretlerine yazılmışdır. İslâm ile küfrün birbirinin zıddı, tersi olduğunu, İslâm düşmanlarını sevmemeği bildirmektedir:

Bize çeşidli ni'metleri veren ve müslimân yapmakla şereflendiren ve Muhammed aleyhisselâmın ümmetinden eylemekle kıymetlendiren Allahü teâlâyâ hamd olsun! Dünyâ ve âhîret se'âdetlerine, râhatlıklarına kavuşmak, ancak ve yalnız, dünyâ ve âhîretin efendisi, mahlûkların en üstünü en kıymetlisi olan Muhammed aleyhisselâma uymakla, onun izinde gitmekle ele geçebilir. O yüce Peygambere ve onun temiz Ehl-i beytine ve Eshâbının hepsine en iyi düâlar ve en üstün selâmlar olsun! Muhammed aleyhisselâma uymak demek, ahkâm-ı islâmiyyeye ya'nî şerî'ate uymak ve küfrü ve kâfirliği yok etmeğe çalışmaktır. Çünkü, İslâm ile küfrün birbirinin zıddıdır, tersidir. Birinin bulunduğu yerde, öteki bulunamaz, gider. Bu iki zıd şey bir arada bulunamaz. Birisine kıymet vermek, öteki-

ni aşağılamak olur. Allahü teâlâ, Kur'ân-ı kerîmde, Tevbe sûresinin yetmişüçüncü [73] âyet-i kerîmesinde (Ey yüce Peygamber! Kâfirlere ve münâfıklara karşı cihâd et! Onlara sert davran!) buyuruyor. Hulk-ı azîm sâhibi olan, çok merhametli olan Peygamberine kâfirlerle cihâd etmeği, onlara karşı sert davranmağı emr ediyor. Bundan anlaşılıyor ki, kâfirlerle sert davranmak da, hulk-ı azîmdir. İslâma izzet vermek, kıymetini arttırmak için, küfrü ve kâfirleri ya'nî İslâm düşmanlarını kötülemek, onları aşağı tutmak lâzımdır. Kâfirlere kıymet vermek, onları yüksek tutmak, İslâmiyeti ve müslimânları kötülemek, aşağılamak olur. Kâfirlere kıymet vermek demek, onları üstün tutmak, karşılarında eğilmek olmakla beraber, onlarla birlikte bulunmak, konuşmak, görüşmek de, onlara kıymet vermek olur. İslâm düşmanlarından, İslâmiyete saldıranlardan, köpekden kaçır gibi kaçmak, onların pis ve alçak olduklarını bilmek lâzımdır. İslâm düşmanı, bir mevki', makâm sâhibi ise ve bir müslimânın bu alçak kimseye bir işi düşerse ve bu işi muhakkak onun yapması icâb ederse, abdesthâneye gider gibi, işi bitirinceye kadar yanına gidilir. Fakat, yine o alçağa kıymet verecek birşey söylenmez ve böyle bir hareket yapılmaz. Olgun bir müslimân, onun alçak yüzünü görmemek için, o işinden bile vaz geçer. Onun zehirli, iğrenç sözlerini işitmekten, Cehennemlik yüzünü görmekten kurtulur. Allahü teâlâ, Kur'ân-ı kerîmde kâfirlerin, kendisine ve sevgili Peygamberine düşman olduklarını bildiriyor. Allahü teâlânın ve Onun Resûlünün düşmanları ile düşüp kalkmak, o alçaklarla arkadaşlık etmek, büyük cinâyet, çok çirkin bir suç olur. Bu düşmanlarla görüşmek, arkadaşlık etmek, çeşidli zararlara sebep olur.) Bu zararların en küçüğü, insan onların arasında şerî'atin emrlerini yapamaz. Küfre sebep olan şeylerden kaçınamaz. Bu vazîfeleri yapmağa sıkılır. Arkadaşlarından utanır, çok küçük görünen bu zarar, dikkat edilirse, pek büyüktür. Allahü teâlânın düşmanları ile arkadaşlık etmek, onlarla görüşmek, insanı Allahü teâlâya ve Onun Peygamberine «aleyhissalâtü vesselâm» düşman olmağa kadar sürükler. Bir kimse, kendini müslimân sanır. Kelime-i tevhîd okur. İnaniyorum der. Müslimân olduğunu söyler. Hâlbuki kâfirlerle, münâfıklarla görüşerek, konuşarak onun müslimânlığı, îmânı saf ve temiz kalmaz. Hattâ, büsbütün gider de, farkında bile olmaz. Allahü teâlâ, hepimizi, nefslerimizin kötülüğünden ve amellerimizin pisliğinden korusun!

Fârisî beyt tercemesi:

Sayın profesör, sanır ki, din adamıdır;

Din ile ilgisi, yalnız böyle sanmasıdır.

İslâm düşmanlarının işi, müslimânlıkla alay etmektir. Müslimânları kötülemektir. Ellere fırsat geçerse, güçleri yeterse, müslimânlara her işkenceyi yaparlar. Hattâ hepsini öldürürler. Yâhud onları dinden, îmândan ayırırlar. İslâm terbiyesini, ahlâkını, hayâsını, şerefini yok ederler.

O hâlde, müslimânların bu kâfirlere uymamaları, bunlara aldandırmaları, bunun için Allahü teâlâdan hayâ etmeleri lâzımdır. (Hayâ imândır) buyuruldu. Müslimân olanın böyle çirkin işlerden sıkılması lâzımdır. İslâm düşmanlarını, şerî'atle alay edenleri, halâle, harâma aldırış etmeyenleri kötü bilmelidir. Bunları aşağı tutmalıdır. Bunlara yardım dokunan her hareketten sakınmalıdır. İslâmiyyet, gayr-i müslim vatandaşlardan cizye denilen verginin alınmasını emr etmektedir. Şimdi Hindistânda kâfirlerden cizye alınmıyor. Şerî'atin bu emri unutulmuş oldu. Bunun da sebebi, Hindistândaki İslâm pâdişâhlarının kâfirlerle çarpışmalarıdır. Kâfirlerden cizye alınmasını emr etmekten maksad, onları kırmak, aşağı tutmaktır. O kadar aşağı düşerler ki, cizye vermeye değerli kıymetli elbise giyemezler. Süslü eşyâ kullanamazlar. Çok vergi vermek için, korkarlar ve titrerler. Müslimânlara ne oldu ki, cizye almaları unuttular. Allahü teâlâ, kâfirlerin zelil ve hakîr olmaları için, cizye vermelerini emr etdi. Böylece, onların aşağı, müslimânların da, üstün, zengin ve şerefli olmalarını sağladı. Fârisî misra' tercemesi:

Kâfirlerin kırılması, İslâma kuvvet verir.

Bir kimsenin müslimân olmasına alâmet, İslâm düşmanlarına düşman bilmesi ve onlara inâd etmesi, sözlerini dinlememesidir. Allahü teâlâ Kur'ân-ı kerîmde, Tevbe sûresi yirmisekizinci [28] âyetinde kâfirlere (Neces) ya'nî pis dedi. Doksanbeşinci [95] âyetinde de (Rics) buyurdu. Rics de pis demektir. Bunun için, müslimânların kâfirleri pis ve kötü bilmeleri lâzımdır. Böyle bilince, onlarla arkadaşlık yapmazlar, sevasızlar, onlardan sakınırlar. Onlarla birlikte bulunmaktan nefret ederler. Kâfirlerle meşveret etmek, işleri onlara danışıp onların sözü ile hareket etmek, bu din düşmanlarına kıymet vermek olur. Hem de, onları çok yükseltmek olur. Onlardan yardım, şifâ beklemek ve hele onlar vâsıtası ile düâ ve ibâdet etmek, boşuna uğraşmaktır. Allahü teâlâ, Kur'ân-ı kerîmde, Mü'min sûresinin ellinci [50] âyetinde ve Ra'd sûresinin ondördüncü [14] âyetinde (Kâfirlerin düâları ancak dalâlettedir) buyuruyor. Ya'nî, İslâm düşmanlarının düâları kabûl olmaz, hiç fâide vermez. Kâfirler vâsıtası ile yapılan düâları Allahü teâlâ, hiç bir zaman kabûl etmez. Böyle düâların müslimânlara fâidesi olmaz. Yalnız bu sûretle, o köpeklere bir kıymet verilmiş olur. Kâfirler düâ ederken, putlarını, Allahın düşmanlarını araya korurlar. Onlardan düâ beklemenin kötülüğünün, çirkinliğinin nereye kadar uzandığını, müslimânlığın temelinden yıkılıp, kokusunun bile kalmayacağını buradan anlamalıdır. Büyüklerden biri buyuruyor ki: (Sizden biriniz divâne olmadıkça, tâm müslimân olamazsınız). Burada (Divâne olmak), islâmiyyeti yaymak için çalışmak, çabalamak ve bu arada kendi fâidesini ve zararını hâtırına bile getirmemek demektir. Müslimânlığa dokunmasın da, her ne olursa olsun, olmayan da olmasın! Yeter ki, müslimânlığa bir zarar olmasın! Müslimânlık demek, Allahü teâlânın ve

Onun Peygamberinin râzı olduğu, beğendiği şeyler demektir. Allahü teâlânın râzı olduğu şeyden dahâ kıymetli ne olabilir? Allahü teâlânın rab-bimiz olmasına ve İslâmiyyetin dînimiz olmasına ve Muhammed aleyhis-selâmın Peygamberimiz olmasına râzı olduk, sevindik. Fârisî mısra' ter-cemesi:

Beni bu yoldan ayırma yâ Rabbî!

Peygamberlerin efendisi olan Muhammed «aleyhi ve alâ âlihi mines-salevâtü efdalühâ» hurmetine beni müslimân olarak yaşat ve müslimân olarak öldür yâ Rabbî!

Vakt dar olduğu için, bilmesi çok lâzım ve zarûrî olan şeyleri ancak kısaca yazdım, gönderiyorum. Bundan sonra, eğer cenâb-ı Hak nasîb ederse, bundan dahâ geniş ve uzun yazar, gönderirim.

İslâm ile küfr birbirinin zıddı oldukları, bir arada bulunamayacakları gibi, âhîret de, dünyânın zıddıdır. Dünyâ ile âhîret, bir arada bulunamaz. Âhîreti kazanmak için, dünyâyı terk etmek lâzımdır. Ya'nî, dünyâyı düşünmemek lâzımdır. [Dünyânın ne demek olduğu, yetmişüçüncü [73] mektûbunda bildirilmiştir]. Dünyâyı terk etmek, iki dürlüdür: Birincisi, mubâh olan şeylerin hepsini de terk edip, yalnız yaşamak için ve dînini korumak için zarûrî lâzım olan mubâhları kullanmaktır. Dünyâyı böyle terk etmek çok kıymetli ve çok fâideli ise de, çok gücdür.

Dünyâyı terk etmenin ikincisi, harâm olan ve şübheli olan şeylerden sakınmak ve yalnız mubâhları kullanmaktır. Dünyâyı böyle terk etmek de, hele bu zamanda, çok kıymetlidir. Fârisî beyt tercemesi:

**Gök, Arşa nazaran pek aşağıdır,
Toprağa göre ise, çok yüksektir.**

Hiç olmazsa, bu ikinci şekle göre dünyâyı terk etmelidir. Şerî'at-i Muhammediyyenin harâm dediği, yasak ettiği şeylerden sakınmalıdır. Meselâ, erkekler altın ve gümüş eşyâ kullanmamalı ve hâlis ipek kumaş-dan elbise ve çamaşır giymemelidir. Altın ve gümüş eşyâ süs için muhâfaza olunursa câizdir. Bunları kullanmak harâmdır. Meselâ, bunlarla bir şey içmek, bunlar içinden bir şey yimek, koku ve sürme kutuları yapmak gibi kullanmak harâmdır.

[Domuz eti yemek, alkollü içkileri içmek, kumar oynamak, fâiz vermek ve almak, her dürlü çalgıyı çalmak veyâ dinlemek, açıkca ve kesin olarak harâmdır. Kadınların, kızların başları, kolları, bacakları açık sokağa çıkmaları ve buralarını yabancı erkeklere göstermeleri harâmdır. Erkeklerin, dizleri ve göbekten dize kadar yerlerinden herhangi bir kısmı açık sokağa çıkmaları, buralarını herhangi bir kadına veyâ erkeğe göstermeleri harâmdır. Kadınların ve erkeklerin sokağa çıkarken buralarını örtmeleri farzdır. Allahü teâlâ, müslimânlara böyle emr ediyor. Buraları açık sokağa çıkanlar, harâm işlemiş olur. Günâha girer. Âhîretde Cehen-

nemde azâb göreceklendir. Eğer açık gezerken: Ne olurmuş. Sen kalbe bak, kalbim temiz yâ, gibi şeyler söylesen, Allahü teâlânın emrine, yasaklarına ehemmiyet vermemiş şerî'ati beğenmemiş olur. Şerî'ate kıymet vermeyen, şerî'ati beğenmeyen kimselerin îmânı gider. Müslimân olduğunu söylesen de, müslimân değildir, yalancıdır. Bu günâhdan ve bu sözden tevbe edinceye kadar nemâzları, oruçları, zekâtları, hiç bir ibâdeti ve hiç bir iyiliği kabûl olmaz ve âhirette sonsuz olarak Cehennemde azâb görür. İmânı olan hanımların ve erkeklerin, bir günâh işledikten sonra hemen pişmân olması, vaz geçmesi, tevbe etmesi lâzımdır. Günâhı bırakmaz ise, sıkılmadan utanmadan hep yaparsa, Allahü teâlâdan korkmıyor demektir. Böyle olunca, îmânı gider. Mürted olur].

Allahü teâlânın mubâh ettiği, izin verdiği şeylerin çeşidi ve miktarı pek çoktur. Harâm ettiği, yasak ettiği şeyler ise, pek azdır. Mubâhlarındaki fâide ve lezzet harâmlardakinden katkat ziyâdedir. Mubâh işleyenleri Allahü teâlâ sever. Harâm işleyenleri sevmez. Akıllı olan, doğru düşünebilen bir kimse, çabuk geçen bir lezzet için, Allahü teâlâyı gücendirmeyi elbette istemez. Hem de, zararlı olan bir lezzeti harâm edince, bu lezzetde olan zararsız birçok şeyleri mubâh eylemiştir. Allahü teâlâ, bizi ve sizleri bu şerî'atin sâhibinin gösterdiği doğru yoldan ayırmasın. Bu şerî'atin sâhibi olan Muhammed aleyhisselâma ve onun Âline ve Eshâbının hepsine bizden selâmlar ve iyi düâlar olsun!

Halâli, harâmı, ibâdetlerin nasıl yapılacağını, nelere inanılacağını her türedi, yalancı din adamına sormamalıdır. Kendi akli ile, görüşü ile, düşüncesi ile konuşan din adamları, din adamı değil, din düşmanıdır. Bunlar, İslâmiyyete açıkca saldıran kâfirlerden dahâ zararlı ve dahâ kötüdür. Bunların sözlerine, kitâblarına, mecmû'alarına aldanmamalıdır. Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarını okuyan, bilen ve bildiren doğru müslimânları, Allah adamlarını aramalı, bulmalı; dini, îmânı, halâli ve harâmı bunlara sormalı, bunların sözlerinden ve yazılarından öğrenmelidir. Kurtuluş yolu budur. Şerî'atin dışında olan herşey kıymetsizdir, zararlıdır. Şerî'atden ayrılan, dalâlete, felâkete düşer. Allahü teâlâ hâlimizi, şânımızı ve sonumuzu hayrlı ve selâmetli eylesin! Âmîn.

YÜZALTMIŞDÖRDÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, hâfız Behâeddîn-i Serhendîye yazılmıştır. Allahü teâlânın feyz ve ni'metleri, her ân, herkese gelmektedir. Bunları almak ve alamamak arasındaki ayrılık insanlarda olduğu bildirilmektedir:

Allahü teâlâ hepimizi, şerî'at yolunda bulundursun! Allahü teâlânın feyzleri, ni'metleri, ihsânları, ya'nî iyilikleri, her ân, insanların iyisine, kötüsüne herkese gelmektedir. Herkese mal, evlâd, rızık, hidâyet, irşâd ve selâmet ve dahâ her iyiliği fark gözetmeksizin göndermektedir.

[Kullarının küfrlerini, günâhlarını yüzlerine vurmuyor. Kendisine karşı gelenlerin, inkâr edenlerin, günâh işleyenlerin rızıklarını kesmiyor. Dünyâ için çalışanlara karşılıklarını, fark gözetmeksizin veriyor].

Fark, bunları kabûlde, alabilmekte ve ba'zılarını da alamamak sûretiyle, insanlardadır.

[Allahü teâlâ, kullarına zulm etmez, haksızlık etmez. Onlar, kendilerini azâba, acılara sürükleyen bozuk düşünceleri, çirkin işleri ile, kendilerine zulm ve işkence ediyorlar. Beyt:

Hâşâ, zulm etmez kuluna, Hüdâsı,
herkesin çektiği, kendi cezâsı!].

Nitekim güneş, hem çamaşır yıkayan adama, hem de çamaşırlara, aynı şekilde, parlamakta iken, adamın yüzünü yakıp karartır, çamaşırlarını ise beyâzlatır.

[Bunun gibi, elmaya ve bibere aynı şekilde parladığı hâlde, elmayı kızartınca tatlılaştırır; biberi kızartınca acılaştırır. Tatlılık ve acılık hep güneşin parlaması ile ise de, aralarındaki fark, güneşden değil, kendilerindedir. Allahü teâlâ, bütün insanlara çok acıdığı için ve bir ananın yavrusuna olan merhametinden dahâ çok acıdığı için, dünyânın her tarafındaki, her insanın, her âilenin, her cem'iyetin ve milletin, her zamanda ve her işlerinde nasıl hareket etmeleri lâzım geleceğini, dünyâda ve âhirette râhat etmeleri ve se'âdet-i ebediyeye kavuşmaları için, işlerini ne yolda yürütmeleri ve nelerden kaçınmaları lâzım geldiğini, Kur'ân-ı kerîmde bildirdi. Ehl-i sünnet âlimleri, bunların hepsini, keskin görüşleri ile bulup milyonlarca kitâb yazarak, bütün dünyâyâ bildirdi. Demek ki, Allahü teâlâ, insanları işlerinde başı boş bırakmamış, islâmiyyetin girmediği bir yer kalmamıştır. Demek ki, islâmiyyeti dünyâ işlerinden ayırmak mümkün değildir. İslâmiyyeti dünyâ işlerinden ayırmağa kalkışmak, islâmiyyeti ve müslimânları yeryüzünden kaldırmağa çalışmak demek olmaz mı?]

İnsanların, Allahü teâlâdan gelen ni'metlere nâil olmamaları, Ondan yüz çevirdikleri içindir. Yüz çeviren, elbette birşey alamaz. Ağzı kapalı bir kap, Nisân yağmuruna elbette kavuşamaz. Evet, yüz çeviren birçok kimsenin, ni'metler içinde yaşadığı görülüp, mahrûm kalmadıkları zan olunuyor ise de, bunlarda ni'met olarak görülenler, hakikatde azâb ve felâket tohumlarıdır. Mekk-i ilâhî ile, istidrâc olarak, ya'nî Allahü teâlânın aldatarak, ni'met şeklinde gösterdiği musîbetlerdir. O kimseleri harâb etmek için ve dahâ ziyâde azıp, sapıtmaları içindir. Nitekim,

Kur'ân-ı kerîmde, Mü'minûn sûresi, ellialtıncı [56] âyetinde (Kâfirler, mal ve çok evlâd gibi dünyâlıkları verdiğimiz için, kendilerine iyilikmi ediyoruz, yardımını ediyoruz sanıyor. Peygamberine «sallallahü aleyhi ve sellem» inanmadıkları ve dîn-i islâmı beğenmedikleri için, onlara mükâfatını ediyoruz, diyorlar? Hayır, öyle değildir. Aldanıyorlar. Bunların ni'met olmayıp, musibet olduğunu anlamıyorlar) buyuruyor. O hâlde, Hak teâlâdan yüz çevirenlere verilen dünyâlıklar, hep harâbîktir, felâketdir. [Şeker hastasına verilen tatlılar, helvalar gibidir. Onu bir ân evvel helâke sürükler]. Allahü teâlâ, bizleri, böyle olmaktan korusun! Vesselâm.

165

YÜZALTMIŞBEŞİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, nakîb seyyid, şeyh Ferid hazretlerine yazılmıştır. Şerî'atin sâhibi Muhammed aleyhisselâma uyanları övmekte ve onun şerî'atine uymak istemiyenleri sevmemek, onları düşman bilmek lâzım olduğu bildirilmektedir:

Allahü teâlâ sizi, Kureyş kabîlesinden ve Hâşimî soyundan olan, ümmî ve şerefli peygamber Muhammed aleyhisselâmın soyundan yapmakla şerefliendirdiği gibi, mâ'nevî mîrâsına kavuşmakla da şerefliendirisin! Bu düâyâ Âmîn diyen kullarını da, kıyâmetde acıyarak karşılasın! Âmîn!

Resûlullahın soyundan olan, o büyük Peygamberin Âlem-i halkdaki mallarına vâris olur. Ma'nevî mîrâs ise, Âlem-i emrdeki şeylere kavuşmaktır. Onlar da, îmân, ma'rifet, rüşd gibi ni'metlerdir. Âlem-i halkdan olup görünen ni'metlere şükr etmek, ma'nevî mîrâsa kavuşmakla olur. Ma'nevî mîrâsa kavuşmak ise, o yüce Peygambere «aleyhissalâtü vesselâm» tâm uymakla olabilir. Bunun için, ona tâbi' olmağa çalışınız! Onun emrlerine sarılınız ve yasaklarından kaçınınız!

Muhammed aleyhissalâtü vesselâma tâm ve kusûrsuz tâbi' olabilmek için, onu tâm ve kusûrsuz sevmek lâzımdır. Tâam ve olgun sevginin alâmeti de, onun düşmanlarını düşman bilmektir. Şerî'atini beğenmeyenleri sevmemektir. Muhabbete (Müdâhene), ya'nî gevşeklik sığmaz. Âşıklar, sevgililerinin dîvânesi olup, onlara aykırı birşey yapamaz. Aykırı gidenlerle uyuşamaz. İki zıd şeyin muhabbeti bir kalbde, bir arada yerleşemez. Cem'-i zıddeyn muhâldir. İki zıddan birini sevmek, diğerine düşmanlığı îcâb eder. İşi elden kaçırmadan, iyi düşünmelidir. Elden gitmiş olanları da kurtarılabilir. Yarın iş elden çıkınca, pişmânlıktan başka ele birşey geçmez. Fârisî beyt tercemesi:

— 233 —

**Ortalık aydınlanınca olur belli,
herkesin geceyi, kimle geçirdiği!**

Bu dünyâ malları, mülkleri geçicidir ve aldatıcıdır. Bugün senin ise, yarın başkasınındır. Âhıretde ele girecekler ise sonsuzdur ve dünyâda iken kazanılır. Bu birkaç günlük hayât, eğer dünyâ ve âhıretin en kıymetli insanı olan, Muhammed aleyhisselâma tâbi' olarak geçirilirse, se'âdet-i ebediyye, sonsuz necât, kurtuluş umulur. Yoksa, ona tâbi' olmadıkça, herşey, hiçdir. Ona uymadıkça, her yapılan hayr, iyilik burada kalır, âhıretde ele bir şey geçmez. Fârisî beyt tercemesi:

**Muhammed «aleyhisselâm», yüzü suyudur cihânın,
kapısının toprağı olmıyan toprak altında kalsın!**

Resûlullah'a uymak şerefine kavuşmak için, dünyâda olan herşeyden yüzçevirmek lâzım olmaz. Böyle yapmak çok zor olur. Eğer, farz olan zekât verilir ise, dünyâ mallarının hepsi terk edilmiş demek olur. Böylece insan dünyânın zararından kurtulmuş olur. Çünkü, bir malın zekâtı verilince, o mal zarardan kurtulur. Demek ki, dünyâ malını zarardan korumak için ilâc, o malın zekâtını vermektir. Malın hepsini Allah yolunda vermek, elbette dahâ iyi ve fâideli ise de, zekâtını ayırıp, yerine vermek de, bu işi görmektedir. Fârisî beyt tercemesi:

**Gökler, Arşa göre elbet alçaktır,
fekat yer yüzünden pekçok yüksektir.**

Demek ki, akli olan, her işini şerî'ate uygun yapmak için, çok çalışmalıdır. Âlimler, sâlihler gibi, şerî'at adamlarının kıymetlerini bilmeli, onlara saygı göstermeli, edebli davranmalıdır. Şerî'atin yayılması için, elinden geleni yapmalıdır. Nefslerinin istekleri ardı sıra koşanları, bid'at sâhiblerini adam yerine koymamalı, onları kıymetsiz, aşağı tutmalıdır. Bid'at sâhibine kıymet veren, islâmiyyeti yıkmağa yardım etmiş olur. Allahü teâlânın düşmanı ve Onun Resûlünün düşmanı olan kâfirleri, kendine düşman bilmelidir. İslâm düşmanlarını, aşağı tutmalı, kıymetsiz, rezil olmaları için uğraşmalıdır. O alçaklara hiçbir zaman ve hiçbir yerde saygı göstermemelidir. Onlarla görüşmemeli, hiç buluşmamalıdır. O düşmanlara hep sert davranmalı, elden geldiği kadar, yüzlerini görmemeli, işe karışdırmamalıdır. Onlara bir iş düşerse, onlarsız olamayacak ise, abdesthâneye gider gibi, istemiyerek ve üzülerek, iş bitinceye kadar, yardımları istenebilir. O yüce ceddinizin «aleyhi ve alâ âlihissalevât vetteslîmât» sevgisine kavuşduran, kurtuluş yolu, işte budur. Eğer bu yoldan ilerlenmezse, o yüksek huzûra kavuşmak pek güc olur. Bize yazıklar olsun! Arabî beyt tercemesi:

**Sevgiliye kavuşmak ele geçermi acabâ?
yüksek dağlar ve korkunç tehlikeler var arada!**

Dahâ çok yazarak sizi usandırmak istemiyorum. Fârisî beyt tercemesi:

**Az söyledim sana, incitmekden sakındım,
sözüm çok ise de, anlatmaktan sıkıldım.**

166

YÜZALTMIŞALTINCI MEKTÛB

Bu mektûb, molla Muhammed Emin'e yazılmıştır. Dünyânın birkaç günlük hayâtına aldanmamağı ve bu kısa zamanda, çok zikr ederek, kalb hastalığını gidermeğe çalışmak lâzım olduğu bildirilmektedir:

Yavrum! Annenin yavrusuna karşı yaptığı gibi, dahâ ne zamana kadar, kendine böyle titreyeceksin? Dahâ ne güne kadar, nefsin için üzülecek, sıkıntılara düşeceksin? Yakında, elbet öleceksin! O halde! kendini ve herkesi ölmüş bil! Duymaz, kımıldamaz bir taş gibi düşün! Allahü teâlâ, Zümer sûresi, otuzuncu [30] âyetinde (**Sen elbette öleceksin! Onlar da elbette ölecekler!**) buyuruyor. Bu kısa zamanda, yapılması gerekli, en mühim şey, çok zikr yaparak, kalbi hastalıktan kurtarmağı düşünmektir. Çabuk biten bu zamanda, Allahü teâlâyı hâtırlıyarak, ma'nevî hastalığa ilâc yapmak en büyük vazife olmalıdır. Allahdan başkasına düşkün olan bir gönülden hiç hayr umulurmu? Dünyâya eğilmiş olan rûhdan, nefs-i emmâre dahâ iyidir. Orada, hep kalbin selâmetini isterler. Rûhun, kurtulmuş olmasını ararlar. Biz, kısa görüşlüler ise, hiç durmadan rûhumuzu ve kalbimizi bu dünyâyâ bağlayacak sebepleri elde etmeğı düşünmekteyiz. Yazıklar olsun! Yazıklar olsun! Ne yapalım? Allahü teâlâ, İmrân sûresi, yüzonyedinci [117] âyetinde (**Allahü teâlâ onlara zulm etmedi. Onlar, kendilerine zulm ediyorlar**) buyurdu. Zaîf olduğunuz için üzülmeyiniz! İnşâallahü teâlâ sıhhat ve âfiyet bulursunuz. Bu fakîr, sizden ümmîdsiz değilim. Fakîrin çamaşırından istemişsiniz. Gömlek gönderildi. Bunu giyiniz ve fâidesini bekleyiniz ki, çok bereketlidir. Fârisî beyt tercemesi:

**Masal sanana, masal gibi olur,
kıymet bilene, çok faydalı olur.**

Doğru yolda olanlara ve Muhammed aleyhisselâma uyanlara, selâm olsun!

YÜZALTMİŞYEDİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, Herdirâm-ı Hinde yazılmışdır. Allahü teâlâyâ ibâdet etmeği ve kendi yaptığı tanrılara tapınmaktan sakınmağı dilemektedir:

İki mektûbunuz geldi. İkisinde de, bu fakîrleri sevdiğiniz, bunlara sığındığınız yazılı idi. Bir kimseye bu devleti ihsân ederlerse, ne büyük ni'met olur. Fârisî beyt tercemesi:

Bi'dirnesi lâzım olanı söylerim sana!

ister kıymetini bil, istersen darıl bana.

İyi dinle ve iyi anla ki, bizâm ve sizin ve hattâ herşeyin, yerlerin, göklerin, yüksekliklerin, alçaklıkların yaratana, varlıkta durdurana birdir. Nasıl olduğu anlaşılabilir. Benzeri ve ortağı yoktur. Şekli ve görünüşü olmaz. Baba, çocuk değildir. Onun gibi, Ona benzer birşey düşünülemez. Onun birşey ile birleşmesi, bir şeyde bulunmasını düşünmek çok çirkin olur. Bir yerde bulunması, bir yerde görünmesi olamaz. Onda zaman yoktur. Zamanı O yaratmıştır. Bir yerde değildir. Heryeri O yaratmıştır. Hep var idi. Varlığının başlangıcı yoktur. Hep vardır. Varlığının sonu olmaz. Her iyilik ve yükseklik Onda vardır. Hiçbir kusûr ve aşağılık Onda olamaz. İşte bunun için, ma'bûd olmağa, tapınmağa hakkı olan, yalnız O'dur. Tapınmağa lâyık olan ancak O'dur. Hindûların Râm ve Kerşen denilen putları, Onun yarattığı şeylerden zevallı iki dânesidir. Her ikisinin de anası ve babası var idi. Râm, Ceretin oğlu ve Leknenin kardeşi idi. Sîtanın kocası idi. Râm, kendi çoluk çocuğunu koruyamamıştı. Başkalarını nasıl koruyabilir? İyi düşünmek lâzımdır. Câhillere uymamalıdır. Yerleri gökleri yaratana, Râm veyâ Kerşen gibi isimler takanlara milyonlarca yazıklar olsun! Bunların hâli, büyük bir pâdişâha, aşağı bir çöpçünün ismini takanlara benzemektedir. Râm ile Rahmani bir şey sanmak, ne aklsızlıktır? Yaratan, yarattığı ile bir olurmu? Anlaşılamiyan birşey, bilinen şeylere benzetilemez. Onlarla birleşemez. Râm ve Kerşen yaratılmadan önce, âlemlerin yaratana Râm ve Kerşen denilmiyordu. Bunlar yaratıldıktan sonra, ne oldu ki, o eşsiz olan ulu Allaha, Râm ve Kerşen denildi? Râm ve Kerşenin isimleri, yerlerin, göklerin sâhibinin adı sanıldı! Olamaz, olamaz, hiç olamaz! Gelip geçmiş olan, yüzyirmidörtbine yakın Peygamberlerin hepsi «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» insanları, yalnız bir yaratana ibâdet etmeğe çağırdılar. Ondan başkasına tapınmağı yasak etdiler. Bütün Peygamberler, kendilerinin âciz birer mahlûk olduklarını söylediler. Allahü teâlânın büyüklüğünden, kuvvetinden korkarlar ve titrerlerdi. Hindûların tapındıkları kimseler ise, herkesin, kendilerine tapınmasını istediler. Kendilerini ma'bûd olarak tanıtdılar. Bir yaratana varlığına inanıyorlardı. Fekat, Onu kendilerine hulûl etmiş,

kendileri ile birleşmiş sanıyorlardı. Bunun için, herkesin kendilerine ta-pınmasını istiyorlardı. Kendilerine tanrı diyorlardı. Her kötülüğü yapıyorlardı. Tanrı, her istediğini yapar ve yarattığı şeyleri istediği gibi kul-lanır diyorlardı. Bunlar gibi, dahâ nice bozuk ve saçma sözleri vardı. Kendileri sapıtmış, başkalarını da, sapdırmışlardı. Peygamberler «aley-himüssalevât vetteslîmât» böyle değildiler. Başkalarına yasak ettikleri kötülüklerden, kendileri de ençok sakınırlardı. Kendilerinin de, herkes gibi insan olduklarını söylerlerdi. Fârisî mısra' tercemesi:

Yollardaki ayrılığı gör! Nerden nereye?

168

YÜZALTMİŞSEKİZİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, hâce İmkenegî hazretlerinin oğlu hâce Muhammed Kâ-sıma yazılmışdır. Nakşibendiye yolunun yüksekliği bildirilmekte, bu yolu bozanlardan acı acı şikâyet edilmektedir:

Bütün varlıkların yaratıcı olan Allahü teâlâyâ hamd olsun! Pey-gamberlerin en üstününe bizden salât ve selâm olsun! O yüce Peygambe-rin temiz Âline ve Eshâbının hepsine iyi düâlar olsun! Meşâyih-i kirânen yüksek soyundan olan ve Evliyânın bizlere kıymetli yâdigârı bulunan, siz mubârek evlâda bu yandan çok düâlar eder ve sonsuz saygılarımızı şü-narız. Sizlere kavuşmak arzûmuzu arz ederiz. Arabî beyt tercemesi:

Sevgiliye kavuşmak, ele geçermi acabâ?

Yüksek dağlar ve korkunç tehlikeler var arada.

Yüksek bilginize sunarız ki, bu kıymetli yolun üstünlüğü ve bu Nakşibendiye tabakasının yüksekliği, sünnete yapışdıkları ve bid'atlerden kaçındıkları içindir. Bunun içindir ki, bu yüksek yolun büyükleri, yüksek sesle zikr etmekden bile sakınmışlardır. Kalb ile sessiz zikr etmeği emr buyurmuşlardır. Şarkı, kasîde, ilâhî gibi şeyler okumağı, raks, dans et-mek gibi oyunları ve Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» efendimiz ve dört halîfesi «rıdvânullahi aleyhim» zamanlarında olmıyan vecd ve te-vâcüd ya'nî kendinden geçmek, şü'ûrsuz hareket ve sözleri yasak etmişlerdir. O büyükler zamanlarında bulunmıyan halvet ya'nî yalnız başına kalmak ve erba'în ya'nî kırk gün bir yere kapanıp çile çıkarmak yerine, insanlar arasında, kalbini Allah ile bulundurmamak se'âdetine kavuşmuşlar-dır. Sünnete yapışarak, çok kıymetli şeyler elde etmişlerdir. Bid'atden sakınarak, yüksek derecelere kavuşmuşlardır. Bunun için, başka yoldan ilerleyenlerin, en son ele geçirdikleri şeyler, bu büyüklere, dahâ başlan-

gııda verilmiş, bunların yolu, bütün yollardan üstün olmuştur. O büyüklerin sözleri, kalb hastalıklarına ilâcdır. Onların, acıyarak bakışları ma'nevî hastalıklara şifâdır. Talebelerini, bir bakışla, dünyâ ve âhirete düşkün olmaktan kurtarırlar. Çok kıymetli, yüksek himmetleri, yardımları, sevenleri, kötülüklerden, ma'nevî çukurlardan çıkararak, ilâhî ni'metlere kavuşdurur. Fârisî iki beyt tercemesi:

**Nakşibend büyükleri öyle, kılavuzdur,
ki, yolcularını gizlice kavuşdurur.
Kuvvetli miknâs gibi, sevdiklerinden,
halvet ve çile fikrini çeker, atdırır.**

Fekat şimdi, bu yol ele geçmez olmuştur. Örtülmüş, görünmez olmuştur. Bu yolda olduklarını söyleyenler, o büyüklerin izlerinden ayrılmış, o büyük ni'metleri elden kaçırmışlardır. Her yere baş vurmakda, kıymetli cevherlere arka çevirip, birkaç saksı parçası ile oyalanmaktadırlar. Çocuklar gibi, taş toprakla oyalanmaktadırlar. Sıkıntılarında, şaşkınlıklarında, o büyüklerin yollarını unutmuşlardır. Kimisi, bağıraarak zikr etmekde, kimisi şarkılarla, kasîde okumakla ve oynamak, zıplamakla vakt geçirmektedir. Halk arasında, Allahü teâlâyı hâtırlayamadıklarından, kırk gün bir yere kapanıp halvet yapıyorlar. Dahâ çok, şuna şaşılır ki, bu bid'atleri yaparken, o mubârek yolu kuvvetlendirdiklerini, olgunlaştırdıklarını sanıyorlar. Bu yıkıcılıklarına, ta'mîr ve onarım diyorlar. Allahü teâlâ, bunlara akl ve insâf versin! Bu yolun büyüklerinin, yüksekliklerinin kokusunu bunlara duyursun! Nûn sûresindeki ve Sâd sûresindeki âyet-i kerîmeler hurmeti için, sevgili Peygamberi ve onun temiz Âlî hâtırı için, bunları gaflet uykusundan uyandırсын! Böyle aslısız ve uydurma şeyler, buralarda yayılmışdır. Öyle olmuş ki, büyüklerin yolu büsbütün örtülmüştür. Önüne gelen, reform yapmış, yenilikler ortaya çıkarmış, eski, ana yol unutulmuştur. Bu acıklı hâli görerek, içim sızlıyor. Bu çöküntüyü, yüksek kapınızdaki hizmetçilerinize duyurmak istedim. Böylece, yüreğimdeki sıkıntıyı gidermeği düşündüm. Bilemiyorum ki, o yüksek evlâdın hizmetinde, nasıl kimseler bulunmaktadırlar? Mubârek meclisinizde ne çeşid adamlar yer almaktadır? Fârisî beyt tercemesi:

**Ciğeri yakan düşünceden gözüme uyku girmedi:
acabâ o sevgilim, geceyi kimin ile geçirdi?**

Allahü teâlâ, mubârek zâtınızı bu belâların hepsinden korusun! Bu bozuk ve yıkıcı akıntının, o şerefli kapınızdan içeri sızmasını önlesin!

Muhterem efendim! Bu yüksek yola reformlar, sapıklıklar, öyle sokuldu ki, bize karşı olanlar, eğer, bu yol bid'at yoludur, başdan başa sapıklıktır deseler yeri vardır. Gece, teheccüd nemâzını büyük cemâ'at ile kılıyorlar. Bu bid'atin, sünnet olan terâvîh gibi, câmi'lerde yapılmasına

çalıyorlar. Bunu büyük bir ibâdet sanıyorlar. Herkesi, böyle yapmaya çağırıyorlar. Bilmiyorlar ki, nâfile nemâzları cemâ'at ile kılmanın mekrûh olduğunu fıkıh âlimleri bildirmişdir. Allahü teâlâ, o âlimlerin çalışmalarına bol bol iyilikler versin! Âlimlerden birkaçına göre, nâfile nemâzların cemâ'atle kılınması mekrûh olmak için, herkese duyurmak, herkesi çağırarak şarttır. Câmî'in bir köşesinde cemâ'atle kılmak mekrûh olmaz demişlerdir. Cemâ'at üç kişiden çok olursa mekrûh olacağını sözbirliği ile bildirmişlerdir. Bundan başka, teheccüd nemâzını onüç rek'at kılıyorlar. Oniki rek'atını ayakta kılıyorlar. İki rek'at da oturarak kılıyorlar. Bu iki rek'at, bir rek'at yerine geçer diyorlar. Oturarak kılınan nemâzın sevâbı, ayakta kılınan nemâz sevâbının yarısı olur sanıyorlar. Böyle bilmeleri ve böyle yapmaları da, sünnete uygun değildir. Peygamberimiz «sallallahü aleyhi ve sellem» onüç rek'at kıldı ise de, bunun üç rek'ati vitr nemâzı idi. Vitr nemâzı üç rek'at olduğu için, teheccüd nemâzı tek rek'at oldu. Yoksa bunların zan ettikleri gibi değildir. Fârisî beyt tercemesi:

Sakındım lâfı uzatmaktan, iki gözüm!
kalbini kırmıyayım, yoksa, çokdur sözüm.

Nekadar şaşılır ki, ehl-i sünnet âlimlerinin en çok bulunduğu Mâverâün-nehrde, böyle bid'atler değer kazandı ve bu cins bid'atler meydana çıktı. Halbuki, biz fakîrlere şerî'at bilgilerini, o büyüklerin hareketlerinden almaktayız. Allahü teâlâ doğruyu bildiricidir. Allahü teâlâ bizi ve sizi Peygamber efendimizin «sallallahü aleyhi ve sellem» şerî'ati caddesinden ayırmasın ve bu düâyâ âmin diyene Allahü teâlâ merhamet eylesin.

169

YÜZALTMIŞDOKUZUNCU MEKTÛB

Bu mektûb, şeyh Abdüssamed-i Sultân-pûriye gönderilmiştir. Mürşid-i kâmil ne zaman ve niçin lâzım olduğu bildirilmektedir:

Âlemlerin rabbi olan Allahü teâlâyâ hamd olsun! Peygamberlerin en üstününe «aleyhimüsselâm» ve onun temiz Âl ve Eshâbına bizden selâmlar ve düâlar olsun!

Lutf ve ihsân ederek gönderdiğiniz kıymetli mektûb geldi. Bizi çok sevindirdi. Birşey soruyorsunuz. Yavrum! Herşeyden önce istenilecek şey ve ençok aranılacak şey, Allahü teâlâyâ kavuşmanın yolu bulmaktır. Fakat, insan, önce dünyâ işlerine dalmış, birçok ihtiyâclarına sarılmış olduğundan pek kirli, çok aşağıdır. Allahü teâlâ ise, her bakımdan yüksek ve kusûrsuzdur. Ondan feyz gelmesi ve gelen feyzlerin, ma'rifetlerin alınma-

sı için verici ile alıcı arasında bir bağlantı, bir yakınlık yokdur. Bunun için, bu yolu bilen ve gören bir kılavuz elbette lâzımdır. Bu kılavuzun, hem alıcı ile, hem verici ile bağlantısı olması şarttır. Ancak böyle olursa, aracılık yapabilir. Alıcı, vericiye yaklaştıkça, kılavuz kendini aradan çekmeğe başlar. Tâlib ya'nî alıcı, matlûba tâm bağlanınca, mürşid aradan büsbütün kalkar. Tâlibi, matlûba, aracı olmadan kavuşdurur. Bunun içindir ki, başlangıçta ve yolda iken, aranılan şey, mürşidin aynasından başka hiçbir yerde görülemez. Sona erenlere, mürşidin aynası olmadan, matlûb kendini gösterir. Vasl-ı uryânî hâsıl olur. Bu zaman, pîr araya girerse, başını keserim, denilmesi, sersemce, abdalca bir sözdür. Doğru yolda olanlar, böyle konuşmazlar. Edebsizlik etmezler. Her istediklerini pîrin bereketinde ararlar ve bulurlar. Vesselâm.

170

YÜZYETMİŞİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, şeyh Nûra yazılmışdır. Allahü teâlânın emrlerini yapmak ve yasaklarından sakınmak lâzım olduğu gibi, insanların haklarını gözetmek ve onlarla iyi geçinmek de lâzım olduğu bildirilmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd olsun. Onun seçtiği, sevdiği kullarına selâmlar olsun! Ey akllı kardeşim! Allahü teâlânın emrlerini yapmak ve yasaklarından kaçmak lâzım olduğu gibi, insanların haklarını ödemek ve onlarla iyi geçinmek de lâzımdır. (Allahü teâlânın emrlerini büyük bilmek ve Onun yaratıklarına acımak lâzımdır) hadîs-i şerîfi, bu iki hakkı yerine getirmek lâzım olduğunu göstermektedir. Bu iki hakdan yalnız birini gözetmek kusûr olur. Bir bütünün, bir parçası, onun hepsi demek değildir. Bundan anlaşılıyor ki, insanlardan gelen sıkıntılara dayanmak lâzımdır. Onlarla iyi geçinmek vâcibdir. Kızmak iyi olmaz. Sert davranmak yakışmaz. Fârisî beyt tercemesi:

**Seviyorum diyenin, güzel olsa da pek,
nâzlılığı bırakıp, nâz çekmesi gerek!**

Sohbetde çok bulunmuşdunuz. Va'z ve nasihatları çok dinlemiştiniz. Onun için, sözü uzatmıyorum. Birkaç kelime ile kısa kesiyorum. Allahü teâlâ, bizi ve sizi, şerî'atin doğru yolunda bulundursun! Âmîn.

YÜZYETMİŞBİRİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, molla Tâhir-i Bedahşiye yazılmışdır. Tesavvuf yolunda olanın, Allah için, aşağılık göstermesi, kulluk vazifelerini yapması ve şerî'ate uyması ve sünnet-i seniyyeye yapışması ve günâhlarını görüp korkması lâzım olduğu bildirilmektedir:

Âlemlerin rabbi olan Allahü teâlâyâ hamd olsun. Peygamberlerin efendisine salât ve selâm olsun. Onun temiz Âline ve Eshâbının hepsine iyi düâlar olsun!

Biz fakîrlerin, Allahü teâlâyâ karşı aşağı, küçüklük düşüncesi içinde olmamız, herşeyi Ondan beklememiz, kalbi kırık, hep yalvarıcı ve Ona sığınıcı olmamız, kulluk vazifelerini yapmamız, şerî'atin dışına taşmamamız ve sünnet-i seniyyeye sıkı sarılmamız lâzımdır. Hayırlı işler yaparken niyyetlerimizi düzeltmeliyiz. Kalblerimizi, dünyâyâ düşkün olmaktan kurtarmalıyız. Her uzvumuz şerî'ate teslim olmalıdır. Ayblarımızı görüp, günâhlarımızın çokluğunu düşünüp, Allahü teâlânın intikâm almasından korkmalıyız. İyiliklerimizi az görmeli, günâhlarımız az olsa da, çok bilmeliyiz. Şöhret sâhibi olmaktan, insanlar arasında iyi tanınmaktan çok korkmalı, titremeliyiz. Peygamberimiz «sallallahü aleyhi ve sellem» (Din veyâ dünyâ işlerinde iyi tanınarak parmakla gösterilmek, bir kimseye zarar olarak yetişir. Bu zarardan ancak Allahü teâlânın koruduğu kurtulabilir) buyurdu. İnsan, niyyeti ve işleri, ne kadar hâlis ve iyi olsa da, kendini kusûrlu ve kabâhatli bilmelidir. Tesavvuf yolunda, ele geçen nimetlere, hâllere, zevklere güvenmemeli, ne kadar doğru ve şerî'ate uygun olsalar da, bunlara özenmemelidir. Dîne yaptığı hizmetlere, şerî'ati kuvvetlendirmesine ve insanların doğru yola gelmelerine sebep olmasına güvenmemeli ve bunlarla övünmemelidir. Bu güzel işleri, kâfirler ve fâcirler de yapabilir. Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem», (Çok olur ki, Allahü teâlâ bu dînini fâcir kimse ile kuvvetlendirir) buyurdu. Dînini öğrenmek, Allahü teâlânın rızâsına kavuşmak için gelenleri, arslan ve kaplan gibi zararlı bilmeli, bunun kendi harâblığına sebep olmaması için çok korkmalıdır. Talebe gelince, kendinde sevinç duyarsa, bunu küfr ve şirk bilmelidir. Hemen tevbe, istigfâr ederek bu sevinci gidermelidir. Onun yerine korku ve üzüntü yerleşinceye kadar uğraşmalıdır. Hele, talebenin malında gözü olmaktan, ondan fâide beklemekten çok sakınmalıdır. Böyle olursa, talebe istifâde edemez ve pîrin harâb olmasına sebep olur. Çünkü, bu yolda, yalnız hâlis din isterler. Zümer sûresinin üçüncü [3] âyetinde (Biliniz ki, Allahü teâlâ için olan din, yalnız O'nun için olan hâlis dindir) buyurulmaktadır. Allahü teâlânın katında şirke hiçbir sûretle yol yoktur. Kalbe gelen her sıkıntı ve karartı, tevbe, istigfâr ve piş-

mânlık ile ve Allahü teâlâyâ sığınarak, kolayca giderilebilir. Fekat, bu alçak dünyâ için gelen karartı, leke, kalbi büsbütün karartır, harâb eder. Bunu temizlemek çok güc olur. Resûlullahın «sallallahü aleyhi ve sellem» (Dünyâyâ düşkün olmak, günâhların başıdır) hadis-i şerîfi çok doğrudur. Allahü teâlâ, bizi ve sizi, dünyâyâ düşkün olmakdan kurtar-sın! Dünyâyâ düşkün olanları sevmekten ve onlarla arkadaşlık etmek-den, düşüp kalkmaktan korusun! Çünkü o, öldürücü zehrdir ve iyi olmaz bir hastalıktır ve büyük belâdır ve bulaşıcı hastalıktır. Akıllı kardeşim şeyh Hamîd, yanınıza gelmektedir. Ondan işiteceğiniz yeni, tâze haber-lerin kıymetini biliniz. Gerisini, buluşunca bildiririm.

172

YÜZYETMİŞİKİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, şeyh Bedî'uddîn hazretlerine yazılmıştır. Büyüklerden çok azına bildirilmiş olan birkaç gizli bilgi açıklanmaktadır. Bu derecede, ârif kendini şerî'atden dışarı sanır. Bunun sebebi ve şerî'ate uygunluğu bildirilmektedir:

Önce, Allahü teâlâyâ hamd ederim ve Onun Resûlüne «sallallahü aleyhi ve sellem» salât ve selâm ederim.

Kıymetli kardeşim! İyi biliniz ki, şerî'atin bir dış görünüşü vardır, bir de içi, özü vardır. Dışını, âlimler bildirmişlerdir. İçini, özünü, tesavvuf büyükleri anlamışlardır. Şerî'atin görünüşünde ilerlemek, mahlûkların so-nuna kadardır. Bundan sonra, eğer vücûb derecelerinde yükselmek nasîb olursa dış ile iç birbiri ile birleşir. Bunlarla, Şân-ül-îlme kadar yükselir ki, burası Resûlullahın «sallallahü aleyhi ve sellem» mebde-i te'ayyünüdür. Bundan sonra, ilerlenirse, şerî'atin içi de, dışı da, yolda kahr. Ârif, Şân-ı hayâtda yükselir. Bu Şânın, mahlûklar ile hiç benzerliği ilgisi yokdur. Hakîkî Şânlardandır. İzâfet sıfatları bile, oraya yaklaşamaz. Bu Şân, maksadın kapısı gibidir. Matlûbun başlangıcıdır. Bu derecede, ârif, kendini şerî'atden dışarda bulur. Allahü teâlâ koruduğu için, şerî'atin ince-liklerinden bir inceliği bile elden kaçırmaz. Bu büyük ni'mete kavuşmakla şereflenenler çok az, hem de pekçok azdır. Tesavvuf yolcularının çoğu, bu makâmın gölgelerine varabilmişlerdir. Çünkü, her yüksek makâmın, al-tında gölgesi vardır. Gölgeye varanlar, şerî'atden dışarıya çıkdık san-mışlardır. Kabuğu soyduklarını, öze kavuşduklarını zan etmişlerdir. Bu-rası, tesavvuf yolculuğunun tehlikeli yeridir. Zaîf olanlardan çoğu, bu-rada yoldan çıkmış, mülhid ve zındık olmuşlardır. Şerî'atden ayrılmışlar, hem kaymışlar, hem de başkalarını yuvarlamışlardır. Büyükler arasında.

— 242 —

vilâyet derecelerinden birine kavuşanlar ve o yüksek makâmın gölgele-
rinden birisinde, bu ma'rifeti edinenler, o makâmın kendine varamamış
iseler de, Allahü teâlâ bunları korumaktadır. Şerî'atin edeblerinden bir
edebi elden bırakmazlar. Bu ma'rifetin iç yüzünü anlamasalar ve işin
özünü kavramasalar da, şerî'atden kıl kadar ayrılmazlar. Allahü teâlânın
lutfü ve ihsânı ile, sevgili Peygamberinin «sallallahü aleyhi ve sellem»
sadakası olarak, bu bilmece bu fakîre çözülmeye, işin özü anlaşılınca, az
birşey açıklamak uygun oldu. Belki, nâkışları doğru yola getirir ve ol-
gunlara işin iç yüzü aydınlanır.

Şerî'atin emri, yasakları, hem bedenedir, organlarıdır, hem de
kalbedir. Çünkü, nefsin temizlenmesi, bu ikisinin şerî'ate uymasına bağı-
dır. İşte, o makâma erişen büyüklerde, şerî'atden dışarı aşan, bu ikisi-
den başka olan latîfelerdir. Şerî'ate uyması lâzım gelen, bu iki parça, her
zaman uymaktadır. Başka latîfelere, şerî'ate uymak için emr olunma-
mıştır.

Tesavvuf yolunda ilerlemeden önce, beş latîfe birbirleri ile birleşmiş
idi. Rûh, sır, hafî ve ahfâ latîfeleri, kalbden ayrı değillerdi. Seyr ve sülûk
denilen o yolculukta, beş latîfe birbirinden ayrıldı. Herbiri, kendi yerine
varıp yerleşti. Böylece, hangisinin şerî'ate uymakla vazîfeli olduğu, han-
gilerinin vazîfeli olmadıkları anlaşıldı.

Süâl: O makâmda, ârif, bedenini ve kalbini de, şerî'atin dışında bul-
yor. Bunun sebebi nedir?

Cevâb: Böyle bulmak, doğru bir buluş değildir. Böyle sanmaktadır.
Kalbini ve bedenini, çok latîf olan, başka latîfeleri gibi görmektedir. Bun-
ları da, onlar gibi, şerî'atin dışında sanmaktadır.

Süâl: Beden ve kalb, şerî'atin görünüşüne uymakla vazîfeli oldukları
gibi, şerî'atin özü, kalbin dışına da yayılmaktadır. Böyle olunca, şerî'atden
dışarı çıkmak, ne demek oluyor?

Cevâb: Şerî'atin özü, rûh ve sır latîfelerini aşamaz. Hafî ve ahfâyâ
eremez. Şerî'atden dışarda kalanlar da, bu ikisidir. Herşeyin doğrusunu
ancak Allahü teâlâ bilir.

Allahü teâlâ bizi ve bütün müslimânları Peygamberlerin en üstününe
uymakla şereflendirsin! «aleyhi ve aleyhim ve alâ âlihîm salevâtü vettes-
lîmâtü etemmühâ ve ekmelühâ».

YÜZYETMİŞÜÇÜNCÜ MEKTÛB

**Bu mektûb, seyyid mîr Muhammed Nu'mân hazretlerine yazılmıştır.
Bir sorusuna cevâbdır:**

Önce, Allahü teâlâyâ hamd ve Resûlüne «sallallahü aleyhi ve sellem» selâm ederim.

Yüksek seyyid hazretleri! Soruyorsunuz ki:

Kelime-i tevhîd söylerken, (Lâ) deyince, görülen ve bilinen herşeyi yok bilmek lâzımdır. Çünkü, Allahü teâlâ istenilmektedir. O da, görülen ve bilinen şeylerden başkadır. Hiçbirine benzemez. Böyle olunca, Muhammed aleyhisselâmın gördüğünü de yok bilmek lâzım gelecektir. Allahü teâlâ, onun gördüğünden de başka olacaktır.

Cevâb: Ey kardeşim! Muhammed «aleyhisselâm» o kadar çok yüksek olmakla birlikde, yine insan idi. Yok iken yaratılmış bir mahlûk idi. İnsan, insanların yaratanını nasıl kavrayabilir? Mahlûk olan, hep var olandan ne anlıyabilir? Yoklukdan gelen, yok olmıyandan ne elde edebilir? Tâhâ sûresinin yüzonuncu [110] âyeti (Onu anlayamazlar, kavrayamazlar) buyurarak, kesip atmıştır. Şeyh Ferîdeddîn-i Attâr buyuruyor ki:

**Görmezmişin ki, Peygamber gibi bir sultân,
o fakr ile eremedi, uğraşma, hemân!**

Ey kıymetli kardeşim? Burayı biraz açıklamak gerekiyor. Dikkatle okuyunuz! (Lâ ilâhe illallah) kelimesinin iki makâmı vardır. Biri, yok etmekte, ikincisi var etmektedir. Bu varlığın ve yokluğun da ikişer yüzleri vardır. Birinci bakımdan, bâtil tanrıların ibâdete hakları yok edilmekte ve hak olan ma'bûdün ibâdete hakkı var olduğu bildirilmektedir. İkinci bakımdan ise, maksûd olmıyan ve matlûb olmıyan maksadlara olan bağlantılar yok edilmekte ve hakikî matlûba olan bağlılığın varlığı bildirilmektedir. Başlangıçta, birinci bakımdan yükseklik, bilinen ve görülen herşeyi (Lâ) derken yok eylemektir ve varlık makâmında, (İllâ) demekden başka birşey düşünmemektir. Birkaç zaman böyle yaparak kalb gözü kuvvetlendikten sonra, (İllâ) derken, varlığı söylenen hakikî var olan da, yok edilenler gibi görünmeğe başlar. Fekat sâlik, o görülenden başkasını aramakda, ondan başkasını istemektedir. Çünkü, bu kemâlin başlangıcında, (Lâ) derken, yok bilinen herşey, ibâdete hakları olmıyan mahlûklar idi. Bu kelime-i tevhîdi çok söylemenin bereketi ile, ibâdete hakkı olan ma'bûddan ayrılmışlardır. Fekat, kalb gözü kuvvetli olmadığı için, ibâdete hakkı olan ve (İllâ) derken var bilinen vücûb ya'nî dâimî varlık mertebesini görmiyordu. O makâmda, (İllâ) demekden başka birşey bilmiyordu. Kalb gözü kuvvetlenince, var düşünülen de, yok bilinenler gibi görüldü. Vücûb mertebesinde isimler ve sıfatlar da bulunduğu için ve sâlik, herşeyden ayrı bir varı istediği için, istediğini isimlerin ve sıfatların ötesinde aramaktadır. Çünkü, herşeyden ayrı olan var mertebesinde, ibâdete hakkı olmak da, ibâdete hakkı olmamak gibi yokdur. Fârisî beytler tercemesi:

**Âşıkın gönlü bir güzele takılınca,
râhat edermi, başkasına kavuşunca?**

**Yüz demet fesleğen verseler bir bülbüle,
koklamaz hiç onu, yine gider bir güle.**

**Nilüfer otu, güneşe olunca âşık,
ondördüncü ayı görmek istermi artık?**

**Ciğeri yanan, arar hep suyun tadını,
çok şeker verseler de, hiç beğenmez anı.**

İkinci bakımdan, maksûd olmıyan, aranılmıyan maksadları yok etmek idi. Bunun en yüksek mertebesi, vücûb mertebesini görmegi de, mahlûkların mertebelerini görmek gibi, (Lâ) derken, yok etmektir. (İlallah) derken de, bu kelimedden başka hiçbirşeyi düşünmemektir. Fârisî, iki beyt tercemesi :

**Kuşumdan nasıl haber vereyim sana?
Ankâ ile yaşar hep, gitmez bir yana.**

**Ankâ diye ismini duymuş insanlar,
kuşumun isminiye, hiç bilmez onlar!**

Yüksek yaradılışlı, ileri görüşlü olanlar, öyle bir maksadı ararlar ki, ele geçemez. Hattâ, ne olduğu anlaşılamaz. Cennetde, Allahü teâlâ elbet görülecektir. Fekat nasıl görüleceğini düşünürsek, hiç anlıyamayız. Herkes, âhıretde göreceğiz diye sevinmektedir. Hâlbuki ben, hiç görülemediğim bir maksada tutulmuşum. Aradığımdan hiçbirşeyin bilinmesini istemiyorum. İşitilsin, fekat hiç kavuşulmasın. Bilinsin, fekat hiç görülmesin diyorum. Ne yapayım. Beni böyle yaratmışlar. Fârisî mısra' tercemesi:

Herkes, bir iş için yaratılmışdır!

Bu mertebede, çok şaşkın isem de, edebi gözeterek, çılgınca konuşmuyorum. Fârisî mısra' tercemesi:

Benim deliliğim, usta bir sevgilidir.

Fârisî beyt tercemesi:

**Ömr geçdi anlatmadan, derdimi, elemimi
artık sabah oluyor, keseyim hikâyemi.**

Doğru yolda gidenlere ve Muhammed aleyhisselâmın izinde ilerleyenlere, Allahü teâlâ bizden selâm eylesin!

YÜZYETMİŞDÖRDÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, hâce Muhammed Eşref-i Kâbiliye yazılmışdır. Bu yolun şaşkınları, uzaklık görünen yakınlık ve ayrılık sanılan vuslat ararlar. Yazılan rü'yânın cin te'siri ile olduğu bildirilmektedir:

Kıymetli kardeşimin güzel mektûbu geldi. Fakîrleri sevdiğinizi ve bu yüksek insanlara sığındığınızı bildirdiği için, bizleri çok sevindirdi. (Kişi sevdiği ile berâberdir) hadîs-i şerîfi, büyük müjdedir. Fekat, bu yolun âşıkları, bu kadarla doymazlar. Yakınlık görünen uzaklıkla sevinmezler. Uzak görünen bir yakınlık ve ayrılık görünen bir kavuşmak ararlar. İşin gecikdirilmesine, sonraya bırakılmasına râzı olmazlar. Tenbelliği, gericiliği çirkin bilirler. Kıymetli dakîkaları, yaldızlı pislikler için elden kaçırmazlar. Ömür sermâyesini, sonu gelmez hayâller arkasında geçirmezler. Yüksekleri bırakıp, alçaklara bakmazlar. Beğenileni verip, gadab olunanı, kızılanı almazlar. Tatlı, yağlı yemeklere aldanmazlar. İnce, süslü, elbise için, Allahü teâlâyâ kulluk zevkini vermezler. Hüküm-dârlık koltuğu gibi olan kulluğu, pislik gibi olan dünyâ bağılılığı ile kirletmekden utanırlar. Allahü teâlânın mülkünde, memleketinde, Lât ve Uzzâ putlarını Ona ortak yapmaktan hayâ ederler. Kardeşim! Bu makâmda, hâlis din isterler! Zümer sûresinin üçüncü âyetinde (Biliniz ki, Allahü teâlâ, ancak hâlis dîni beğenir!) buyuruldu. Ortaklık tozunu bile kondurmak istemezler. Zümer sûresinin altmışbeşinci [65] âyetinde (Bir şeyi ortak edersen, ibâdetlerini, iyiliklerini elbette yok eder!) buyuruldu. Bir ân, kendinizi düşününüz! Eğer, ortak katılmamış bir dîniniz varsa, size müjdeler olsun! Eğer böyle değilse, başınıza belâ gelmeden önce, çâresine başvurunuz!

Yazdığımız rü'yâ, cin görünmesidir. Onun boş işleridir. Cinnin böyle, bozuk işleri, tâliblerde çok görülmektedir. Buna hiç üzülmeysin! Nisâ sûresinin yetmişbeşinci [75] âyetinde (Şeytânın aldatması, elbette zaîfdir) buyuruldu. Eğer yine gelirse, (Kelime-i temcîd) okuyunuz! Ya'nî (Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billahil'aliyyil'azîm) deyiniz! Bunu okumak, o fesâdcıları dağıtır, kovar. Doğru yolda bulunanlara ve Muhammed Mustafânın izinde gidenlere selâm olsun «aleyhi ve alâ âlihissalevâtii vetteslimâtü etemmühâ ve ekmelühâ»!

YÜZYETMİŞBEŞİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, hâfız Mahmûda yazılmışdır. Kalbin telvinlerini ve temkinini bildirmektedir:

Kıymetli kardeşimin şerefli mektûbu geldi. Hâllerinin telvînlerinden, ya'nî değişikliklerinden birşeyler yazmışsınız. Bu yolun başında da, sonunda da, sâlikler, hâllerin telvîninden kurtulamaz. Telvînler kalbde ise, sâlik, (Erbâb-i kulûb) dan olur. Bunlara (İbn-ül-vakt) de denir. Kalb, telvînden kurtulmuş, hâllere kul olmaktan âzâd olmuş ve temkîn makâmına yetişmiş ise, hâller artık nefse gelir. Çünkü, nefis, kalbin yerine oturmuş, onun işlerini görmektedir. Nefsin bu telvîni, kalbin temkîninden, ya'nî değişik hâllerin gelmesinden kurtulduktan sonra olur. Bu telvînin sâhibine (Ebül-vakt) denilse, yeri vardır. Allahü teâlânın yardımı ve yalnız Onun ihsânı ile nefis de, bu telvînden kurtularak, temkîne ve itmînâna kavuşursa, telvînler çeşitli maddelerden yapılmış olan bedene gelir. Bu telvîn, artık hiç gitmez. Çünkü beden, temkîne kavuşamaz. Beden, latîfelerin en üstünü olan ahfâya benzese de, temkîne kavuşamaz. Ahfâya gelen temkinden bedene de bulaşırsa da, kendi telvînleri yine yok olmaz. Herşeyde asla bakılır. Dallara, kollara bakılmaz. Bu makâma eren kimse, üstünlerin üstünü olur. Tâ'm ebül-vakt işte budur. (Allahü teâlâ ile, öyle vaktim vardır ki, aramıza melek de giremez) hadis-i şerifinde bildirilen vakt için, bir ân diyenler olduğu gibi, uzun sürmektedir diyenler de oldu. İkisi de doğrudur. Yukarıda bildirildiği gibi, insanın bazı latîfeleri için, az olur ve kısadır. Başka latîfeleri için ise, uzun sürer.

Sözün kısası, zâhiri ya'nî görünen organları, parlak şerîate uygun olarak kullanmalı, bâtın için, ya'nî kalb ve öteki latîfeler için, alınan dersi çok yapmalıdır. Fârisî beyt tercemesi:

**Bu sonsuz okyânûsda kurbağa gibi,
el ayak oynat, zirâ derindir dibi!**

Kıymetli kardeşimiz Muhammed Sıddîk, Egre şehrindedir. Sizinle buluşması, onun için büyük ni'met olacaktır.

176

YÜZYETMİŞALTINCI MEKTÛB

Bu mektûb, molla Muhammed Sıddîka yazılmıştır. Dakîkaları kıymetlendirmek lâzım olduğu bildirilmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd olsun! Onun seçtiği kullarına selâm olsun! (Bir kimsenin iyi müslimân olduğu, lüzûmlu şeylerle uğraşıp, fâidesiz şeylerden uzaklaşması ile belli olur) buyuruldu. Bunun için, zamanları kıymetlendirmek lâzımdır. Böylece, fâidesiz, boşyere vakt öldürmekten kurtulmuş olursunuz. Şî'r, kasîde ya'nî mevlid-i nebî okumağı düşmanlara bira-

— 247 —

kıp, sessizce, bătındaki nisbeti muhâfaza etmeğe çalışmalıdır. Bu yoldaki arkadaşların toplanmaları, bătının dağılmaması içindir. Öteden beriden konuşmak için değildir. Bunun için, bir köşeye çekilmeyip, birlikde bulunmağı beğenmişlerdir. Bătının toparlanmasını, toplulukda aramışlardır. Gönül topluluğunu bozan toplantılardan kaçınmak lâzımdır. Bătının topluluğunu bozmıyan herşey mubârekdir. Bozanlar ise, uğursuz ve bereketsizdirler. Öyle yaşamalıdır ki, yanında bulunanların bătınları toparlansın. Onları gönül dağınıklığına düşürmemelidir. Kendini toparlamalı, konuşmamalıdır. Nutk çekecek, dedikodu yapacak zaman değildir. Fârisî mısra' tercemesi:

Ders verecek, Keşşâf tefsiri okuyacak zaman değil!

Vesselâm.

177

YÜZYETMİŞYEDİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb Cemâleddin Hüseyin-i Bedahşîye yazılmışdır. İ'tikâdı, Ehl-i sünnet i'tikâdına göre düzeltmek lâzım olduğu bildirilmektedir:

Hâce Cemâleddin-i Hüseyin, gençlik zamanını büyük ni'met biliniz! Elden geldiği kadar, bu zamanı, Allahü teâlânın râzı olduğu işleri yapmakla geçiriniz! Bunun için de, herşeyden önce, i'tikâdı, Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdiklerine göre düzeltmek lâzımdır. İkinci olarak fıkıh bilgisini öğrenmeli ve işleri, bu bilgiye uygun yapmalıdır. Ancak bunlardan sonra, tesavvuf yolunda ilerlemeğe sıra gelir. Bunları yapabilen, felâketlerden kurtulur. Yapmıyanlar kurtulamaz. Hâce Muhammed Sâlih'in çocuklarına yardım ediniz! Onlara yardım, babalarına yardım demektir. Fârisî mısra' tercemesi:

Aranılan hazîneyi gösterdim sana!

Vesselâm.

178

YÜZYETMİŞSEKİZİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, mirzâ Muzaffere yazılmışdır. Âlemlerin efendisine uymak lâzım geldiği bildirilmektedir:

Allahü teâlâ, ecrinizi artdırsın ve kıymetinizi yükseltsin, işlerinizi kolaylaştırsın ve kalbinizi genişletsin! Resûlullahın ahlâkı ile ahlâklanmış bir zâta ihsân yapmağı ve herkesle iyi geçinmeğı hâtırlatmağı ne lüzûm

— 248 —

vardır? Ona karşı, bunları söylemek, saygısızlık olabilir. İnsan muhtâc olduğu zaman kurtdan, kuşdan meded umar. Zaif ve âciz kimselerden de ihsân bekler. Bunun için, başınızı ağrıyorum. Muhtâcların imdâdeisi olmak istiyorum. Kıymetli efendim! İnsân, kime yapılırsa yapılsın, çok iyidir. Fekat, yakın olanlara ihsân etmek, dahâ iyidir. Resûlullah «sallâlahü aleyhi ve sellem» komşuların haklarını gözetmeğe o kadar önem verirdi ki, Eshâb-ı kirâm «aleyhimürrıdvân» komşulara da, ölüden mirâs düşecek sanmışlardı. Fârisî iki beyt tercemesi:

Öyle yakın olduk ki, birbirimize,
Sen bir güneş, biz de sanki birer gölge.

Ne olur ey, kimsesizlerin kimsesi,
Lutfüne kavuşsa, komşuların hepsi!

Vesselâm.

179

YÜZYETMİŞDOKUZUNCU MEKTÛB

Bu mektûb, mîr Muhammed Nu'mânın oğlu mîr Abdüllaha yazılmıştır. Nasihat vermektedir:

Kıymetli yavrum! Cenâb-ı Hak, hayırlı işlerinizde yardımınız olsun! Gençlik çağının kıymetini biliniz! Bu kıymetli günlerinizde, şerî'at bilgilerini öğreniniz ve bu bilgilere uygun olarak yaşayınız! Kıymetli ömrünüzü fâidesiz, boş şeyler arkasında geçirmemek için ve oyunla, eğlence ile geçirmemek için çok uyanık olunuz!

Yüce babanız, birkaç gün sonra, inşaallahü teâlâ, sizlere kavuşacaktır. O gelinceye kadar, yanınızda bulunanlara gözkulak olunuz! Fârisî mısra' tercemesi:

Merd isen, kendine baba ol!

180

YÜZSEKSENİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, İmkenegi hazretlerinin oğlu hâce Ebül-Kâsıma yazılmıştır. Bu yolun büyüklerinden, isimleri şaşırılan birkaçı üzerinde bilgi istemektedir:

— 249 —

Saygı değer efendim! Yüksek hocamız Muhammed Bâkî «aleyhirrahme» hazretlerinden öğrendiğimize göre, hâce-i Ahrâr hazretleri ile, mevlânâ hâce İmkenegî hazretleri arasında bulunan pîrlerimiz iki idi. Bu iki büyükden biri, Mevlânâ hazretlerinin yüksek babası Mevlânâ Dervîş Muhammeddir. İkincisi, Mevlânâ Dervîş Muhammedin dayısı Mevlânâ Muhammed Zâhiddir. Geçenlerde, meşihatden hâce Muhammed Mahmûd buraya geldi. İlk görüşmemizde, Mevlânâ hazretlerinden söz açdı. Mevlânâ kimseden izn almamıştır. Bunun için, önceleri talebe kabûl etmezdi. Ölümüne yakın, şeyhlik yapmağa başladı, dedi. Kendisi çok yüksek idi. Cevâb olarak: Mâverâ-ün-nehr âlimlerinin hepsi, onun üstünlüğünü söylemektedir. Böyle bir kimsenin, izn almadan talebe yetiştirmeğe kalkışması nasıl düşünülebilir? Böyle yapmak, hıyânet olur. Hiçbir müslimânın böyle yapacağı düşünülemez. Nerde kaldı ki, din büyükleri için düşünülün, denildi. Buna karşılık, hâce Hâvend Mahmûd dedi ki: Birgün Mevlânâ, hâce Kelân Dehbîdî yanıma gelmişti. Hâce karpuz yiyordu. Mevlânâ da istedi. Hâce, (Sizin karpuzunuz temâmdır) dedi. Mevlânâ da, (Karpuzumuzun temâm olduğuna, siz şahid olurmusunuz?) dedi. (Evet, karpuzunuzun temâm olduğuna şahid olurum) dedi. Mevlânâ, o zemandan beri, talebe yetiştirmeğe başladı, dedi. Hâce Hâvendin bu sözü de, yerinde görülüyor. Yalnız, bu kadarcık sözle, Mevlânânın talebe yetiştirmeğe başlaması ve şeyhlik yapması, onun büyüklüğüne yakışık olmuyor. Hâce Hâvend Mahmûd, dahâ sonra, Hâce-i Ahrâr hazretleri ile, Mevlânâ hazretleri arasında bulunduğu söylenen iki büyük kimsenin isimleri de yanlıştır dedi ve başka iki ism söyledi. Sonra, Mevlânâ Dervîş Muhammedin, kendi dayısına bir bağılılığı yoktur. Bir başkasına bağlı idi dedi. Bu sözlere çok şaşdık. Bunun için, başınızı ağrıtıyoruz ki, bu iki büyüğün isimlerini, senedleri ile yazınız ki, kimsenin şöyle böyle demeğe yüzü kalmasın. İznli olduğunu yazmanıza lüzûm görmüyoruz. Onun büyüklüğü, en açık şahiddir. Bununla beraber, eğer yazarsanız, söz atanların dilleri kökünden kesilmiş olur. Hâce Hâvend Mahmûdun, bu uygunsuz sözleri neden söylediği anlaşılamadı. Belki, bu fakîrleri küçük düşürmek istemiştir. Çünkü, üstâdı beğenmemek, onun talebesini hiçe saymak olur. Bu zevallıları aşağılamak için çok şeyler bulabilirdi. Bunu yapabilmek için, din büyüklerine leke sürmesine ne lüzûm vardı? Yok, başka şeyler düşünerek, büyüklerin kendilerini gözden düşürmek istedi ise, bu dahâ çirkindir. Az bir anlayışı olan, bu çirkinliği hemen sezer. Yâ Rabbî! Doğru yolu gösterdikden sonra, sen bizi sapıtmaktan koru! Rahmet hazînelerinden bizlere ihsân eyle! Sen, büyük ihsânlar sâhibisin. Peygamberlerin efendisi hurmetine «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmât», bu düâmızı kabûl eyle! Doğru yolda bulunanlara selâm olsun!

YÜZSEKSENBİRİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, mübârek oğlu meyân Muhammed Sâdık hazretlerine yazılmışdır. Süâline cevâbdır:

Aklı oğlum Muhammed Sâdık soruyor:

Süâl: Evliyâdan bir kısmını, Allahü teâlâyâ yakınlık derecelerinin aşağısında görüyorum. Hâlbuki bunlar, zühd, tevekkül, sabr ve rızâ makâmalarının yüksek derecelerindedirler. Bir kısmını da, yakınlık mertebelerinin yüksek derecelerinde görüyorum. Hâlbuki bunlar, zühd ve tevekkül gibi makâmaların aşağı derecelerindedirler. Bu makâmaların yüksek olması, yakînin fazla olmasına bağlıdır. Yakînin fazla olması da yakınlık ile artar. Acabâ bizmi yanlış görüyoruz? Yoksa, bu makâmaların yüksekliği, yakınlıktan başka birşeyemi bağlıdır?

Cevâb: Bu makâmaların yüksekliği yakın olmağa bağlıdır. Çok yakın olanın yakîni fazla olur. Keşfiniz de doğrudur. Yakın olan, latifelerin en latîfidir. Yakîni çok olan da bu latîfelerdir. Bu makâmaların yüksekliği, yakînin çokluğuna bağlı olduğundan, o da, bu latîfelere nasib olur. Bir büyük velî, çok yakîn olmadığı hâlde, latifelerin en latîfinin makâmalarından birinde bulunabilir ve latifelerin en koyusuna inmemiş olabilir. Bu makâmada iken, yakınlığı çok olan ve en koyu latîfeye ya'nî maddeden yapılmış beden latîfesine inmiş olan bir veliden üstün olur. Çünkü, beden latîfesinde o yakınlık olmadığı için, yakîn hâsıl olmamıştır. Bunun için, o makâmalar, niçin üstün olur? Bu latîfeye dönüp inen bir velî, bu latîfeye bağlı kalır. Önce, başka latîfelere hâsıl olmuş olan yakînler örtülür. Beden latîfesine inmeyen velî böyle değildir. Bu, en latîf olan latîfeye bağlıdır. Çok yakındır ve yakîni de çokdur ve örtülmemiştir. Bu makâmlarda bulunan, en yüksek, en üstün olur.

Geri dönmüş olan, çok yakındır ve yakîni de çok olduğu gibi, makâmaları da yüksektir. Fekat, bunun yüksekliği örtülüdür. İnsanlara fâideli olmak için ve kendisinden istifâde olunmak için, onlar gibi olmuştur. Onlar gibi görünmektedir. Bu makâm, Peygamberlere «aleyhimüsselâm» mahsûsdur. Bunun için, İbrâhîm «aleyhisselâm», kalbinin itmînân bulmasını istedi ve yakîn hâsıl etmesi için, herkes gibi, gözle görmeğe muhtâc oldu. Uzeyr «aleyhisselâm» da buna benzer söyledi.

Geriye dönmiyen ise, kendi yakînini bildirerek, perdeler kalksa, yakînim artmaz dedi. Hazret-i Alînin «radıyallahü anh» söylediği denilen bu söz, eğer doğru ise, geri dönmeden önce söylemiştir. Çünkü, geri döndükten sonra, yakîn elde etmek için, herkes gibi, o da, delile muhtâc olur.

Bu fakîr, geri dönmeden önce, inanılması lâzım gelen şeyler, meydana da idi. O bilgilere yakînim, duygu organlarım ile anladıklarımın dahâ

çok idi. Fekat, geri döndükden sonra, o yakîn örtüldü. Herkes gibi, delillere, isbât etmeğe muhtâc oldum. Fârisî mısra' tercemesi:

Yetiştirdikleri gibi yürüyoruz!

Vesselâm.

182

YÜZSEKSENİKİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, molla Sâlih-i Külâbiye yazılmışdır. Vesveselerden şikâyet eden Sahâbiye karşı buyurulan hadîs-i şerîf açıklanmaktadır:

Birkaç kişi oturmuşduk. Vesvese ve kuruntu üzerinde konuşuluyordu. Bu arada, bir hadîs-i şerîf okundu. Eshâb-ı kirâmdan birkaçı, kötü düşüncelerden, vesveselerden şikâyet etmişti. Resûl «aleyhisselâm», bunlara (Bu vesveseler, îmânın olgun olmasındandır) buyurmuşdu. Bu hadîs-i şerîfin ma'nâsını düşünürken, hâtırıma şöyle geldi: İmânın olgun olması, yakînin çok olmasındandır. Yakînin çok olması da, çok yakın olanlardadır. Kalb ve üstündeki latîfeler, Allahü teâlâyâ ne kadar çok yakın olurlarsâ, îmân ve yakîn de çok olur. Bedene bağlılık da, o kadar az olur. Bu zaman, bedene vesveseler çok gelir. Uygun olmıyan vesveseler hâsıl olur. Görülüyor ki, kötü vesveselerin gelmesine sebep, îmânın kâmil olmasıdır. Nihâyetde olanlarda, uygunsuz vesveseler, ne kadar çok olursa, îmânlarının o kadar çok olgun olduğunu gösterir. Çünkü, îmân kâmil olunca, latîfelerin en latîfleri, bedenden o kadar çok sıyrılır. Sıyrıldıkça, bağları gevşedikçe, beden boşalır. Bulanmağa, kararmağa başlar. Böylece, kötü düşünceler, vesveseler artar. Başlangıçta ve yolda olanlar, böyle değildir. Bunların vesveseleri zararlıdır, zehrdir. Kalb, rûh hastalıklarını arttırır. Bunu iyi anlamak lâzımdır. Bu bilgiler, bu fakîrin ince bilgilerindedir. Allahü teâlâ, doğru yolda olanlara ve Muhammed aleyhisselâmın izinde gidenlere selâmet versin!

183

YÜZSEKSENÜÇÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, molla Ma'sûm-i Kâbiliye yazılmışdır. Nasihat vermektedir:

Allahü teâlâ, Muhammed Mustafânın «aleyhisselâm» şerî'ati caddesinde ilerlemek nasîb etsin! Büsbütün kendine bağlasın! Çeşidli bağlılıkların ve dağınık düşüncelerin kaplaması, kalbinizin büyüklere olan

— 252 —

bağlılığını gevşetmez sanıyorum. Siz yine, düşüncelerinizin dağılmasını önlemeğe çalışınız! Böylece kalbe sirâyet etmelerini önlemiş olursunuz. Matlûba kavuşmağı durduramaları. Dünyânın ve dünyâda olanların, ne kıymetleri vardır ki, insan bunları ele geçirmek için, kıymetli ömrünü tüketmiş olsun! Hâlinizi bildiriniz. Gaflet uykusu, ne zamana kadar sürecektir? Fârisî beyt tercemesi:

**Ey İnsan! Evin, tarlan, bak sana zindân olmuş!
ardında koşdukların hep, sana düşman olmuş!**

Ölmeden önce, âhirete yarayan birşey yaparsan, ne güzel! Yoksa işin harâbdır! Kalbini temizliyecek şeylerin kıymetini bilmeli. Bunlar yapmağı engelleyenlerin düşman olduğunu anlamalıdır. Fârisî beyt tercemesi:

**Allah sevgisinden başka, her ne güzelse,
zehrdir cânına billâh, şeker de olsa!**

Resûlün vazîfesi, ancak haber vermektir. Vesselâm!

184

YÜZSEKSENDÖRDÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, Kılincullaha yazılmıştır. Peygamberlerin efendisine uymağı övmektedir:

Sevgili ve akllı oğlumun kıymetli mektûbu geldi. Sevgi ve saygı ile yazılmış olduğu anlaşıl原因 bizi sevindirdi. Allahü teâlâ, size, râzı olduğu işleri yapmak nasîb eylesin!

Yavrum! Kıyâmetde işe yarayacak olan şey, şerî'atin sâhibinin gösterdiği yolda yürümektir «aleyhissalâtü vesselâm». Hâller, kendinden geçmeler, ilmler, ma'rifetler ve işâretler, bu yolda iken hâsıl olurlarsa, çok iyidir ve büyük ni'metdirler. Bu yoldan sapık iken hâsıl olurlarsa, harâbhıktır, istidrâcdır, ya'nî felâkete sebep olurlar. Tesavvuf büyüklerinden Cüneyd-i Bağdâdî hazretlerini, öldükden sonra, rü'yâda gördüler. (Nasılsın?) diye sordular. Cüneyd hazretleri, cevâb olarak buyurdu ki, (İlm, ma'rifet dolu sözlerimin hiç fâidesi olmadı. İşâretleri, kıymetli bilgileri bana yaramadı. Bir gece yarısı kıldığım iki rek'at nemâz, imdâdına yetişti).

Herşeyden önce, Muhammed aleyhisselâma ve onun dört halifesine uymak lâzımdır. Sözlerde, işlerde ve inanmakta şerî'atden ayrılmamağı çok dikkat etmelidir. Bunlara uymak, yümün ve bereketdir. Ya'nî, hep iyiliklere kavuşdurur. Şerî'atden ayrılmak ise, insanı utandırır ve felâkete götürür. Gönderdiğiniz kitâbın birkaç yerini okudum. İyi göründü. Fekat, kitâb yazmaktan önce yapılacak, dahâ mühîm işler var. Önce, onları yapmak, dahâ uygun ve dahâ iyi olur. Vesselâm.

YÜZSEKSENBEŞİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, Mensûr-i Araba yazılmışdır. Kalbin selâmeti bildirilmektedir:

Allahü teâlâ sizi, Muhammed aleyhisselâmın şerî'ati yolunda buldursun! Bütün kuvvetinizle, Allahü teâlânın rızâsına kavuşmak için, çalışmanızı nasîb eylesin! Bize ve size lâzım olan şey, kalbi, Allahdan başka şeylere düşkün olmaktan kurtarmaktır. Kalbin bu kurtuluşu da, Allahü teâlâdan başka, hiçbirşeyi düşünmemekle olur. Bir insan, eğer bin sene yaşamış olsa, kalbinden hiçbirşey geçmez. Çünkü kalb, Allahü teâlâdan başka herşeyi unutmuşdur. Fârisî mısra' tercemesi:

İş budur. Bundan başka, herşey hiçdir!

Mevlânâ Fâzıl Serhendî, hizmetinizde bulunmaktadır. Babası Serhenddedir. İhtiyâr hâlinde, oğlunu görmekle sevinmek istiyor. Buna kavuşabilmesi için, bu fakîri aracı yapmaktadır. Emr, sizindir. Dahâ doğrusu, herşey Allahü teâlânın emrindedir. Vesselâm.

YÜZSEKSENALTINCI MEKTÛB

Bu mektûb, Kâbil müftîsi hâce Abdürrahmana yazılmışdır. Sünnet-i seniyyeye uymağı, bid'atlerden kaçınmağı istemektedir:

Allahü teâlâyâ ağıyarak, sızlıyarak ve Ona sığınarak ve güvenerek yalvarıyorum ki, bu fakîri ve ona bağlı olanları, bid'at olan işleri yapmaktan korusun ve bid'atlerin güzel ve fâideli görünmelerine aldanmaktan muhâfaza buyursun! Seçilmiş olanların, sevilenlerin efendisi, en üstünü hâtırı için bu düâyı kabûl eylesin! (Bid'at) demek, Resûlullahın «salallahü aleyhi ve sellem» zamanında ve onun dört halîfesi zamanlarında bulunmayıp da, dinde sonradan meydana çıkan şeylere denir. Bid'atleri ikiye ayırmışlar: (Hasene) [güzel] ve (Seyyie) [kötü]. Resûlullahın ve dört halîfesinin zamanlarında bulunmayıp da, dinde sonradan meydana çıkan ve bir sünnetin unutulmasına sebep olmıyan güzel şeylere, (Hasene) demişlerdir. Sünneti ortadan kaldıran bid'ate de, (Seyyie) demişlerdir. Bu fakîr, bu bid'atlerin hiçbirinde güzellik ve parlaklık görmiyorum. Yalnız karanlık ve bulanıklık duyuyorum. Eğer bugün, kalbler kararmış olduğundan, bid'at sâhibinin işleri iyi ve güzel görülürse de, yarın kıyâmet günü, kalbler uyandığı zaman, bunların zarar ve pişmânlıktan başka bir netîce vermedikleri görülecektir. Fârisî beyt tercemesi:

**Ciğeri yakan düşünceden, gözüme uyku girmede:
acabâ o sevgilim, geceyi kiminle geçirdi?**

Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» buyurdu ki, (Bizim dinimizde yapılan her yenilik, her reform fenâdır, atılmalıdır). Atılması lâzım olan şeyin neresi güzel olur? Bir hadîs-i şerîfde buyurdu ki, (Sözlerin en iyisi, Allahü teâlânın kitâbıdır. Yolların en iyisi, Muhammed aleyhisselâmun gösterdiği yoldur. İşlerin en kötüsü, bu yolda yapılan değişikliklerdir. Bid'atlerin hepsi, dalâletdir, sapıklıktır). Başka bir hadîs-i şerîfde (Allahü teâlâdan korkunuz! Sözümleri iyi dinleyiniz ve itâ'at ediniz! Ben öldükten sonra gelecekler, çok ayrılıklar görecektir. O zaman, benim ve halifelerimin yolunuza sarılınız! Dinde yeni ortaya çıkan şeylerden kaçınınız! Çünkü, bu yeni şeylerin hepsi bid'atdır. Bid'atlerin hepsi, dalâletdir, doğru yoldan ayrılmaktır) buyuruldu. Dinde yapılan her değişiklik bid'at olunca ve her bid'at, dalâlet olunca, bid'atlerin hangisine güzel denilebilir? Bu hadîs-i şerîflerden anlaşılıyor ki, her bid'at, sünneti ortadan kaldırmaktadır. Bid'atların, bir kısmı kaldırır, bir kısmı kaldırmaz demek, pek yanlıştır. Görülüyor ki, bid'atların hepsi, seyyiedir, kötüdür. Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» buyurdu ki (İnsanlar, ortaya bir bid'at çıkarırlarsa, Allahü teâlâ, buna karşılık bir sünneti, yok eder. Sünnete yapışmak, ortaya bid'at çıkarmaktan iyidir). Hassân bin Sâbir hazretlerinin bildirdiği hadîs-i şerîfde (Bir millet, dinlerinde bir bid'at yaparsa Allahü teâlâ, buna benzeyen bir sünneti yok eder. Kıyâmete kadar bir dahâ geri getirmez) buyuruldu.

Âlimlerimizin hasene dedikleri bid'atlerden bir kısmına dikkat edilirse, sünneti yok etmekte oldukları görülmektedir. Meselâ, meyyiti kefenlerken, ölüne başına sarık sarmağa (Bid'at-i hasene) demişler. İyi düşünülürse, bu bid'at, sünneti bozmaktadır. Çünkü, kefende sünnet, üç parça olmasıdır. Sarık, dördüncü oluyor. Sünneti değiştiriyor. Değiştirmek, yok etmek demektir. Âlimler, sarığın ucunu sol omuz üzerine sarkıtmak güzel olur demiş. Hâlbuki, iki kürek arasına sarkıtmak sünnettir. Bu bid'at da, sünneti, açıkca yok ediyor. Bunun gibi, âlimler, nemâzda, kalb ile niyyet etmekle berâber, ağız ile de söylemek müstehab olur demiştir. Hâlbuki, Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» efendimizin, Eshâb-ı kirâmın ve Tâbi'in-i ızâmın söz ile niyyet ettikleri, ne kuvvetli bir haber ile, ne de zâif bir haber ile, bizlere hiç ulaşmamıştır. İkâmet okununca hemen (Allahü ekber) diyerek nemâza dururlardı. Bunun için, ağız ile niyyet etmek bid'at oluyor. Bu bid'ate hasene demişlerdir. Hâlbuki, anlıyorum ki, bu bid'at, yalnız sünneti yok etmekle kalmıyor, farzı da yok ediyor. Çünkü, ağız ile niyyet etmek câiz olunca, çok kimse, yalnız ağızla niyyet ederek, kalb ile niyyet etmediklerinden hiç korkmıyorlar. Böylece, nemâzın farzlarından biri olan, kalb ile niyyet yapılmıyor. Bu farz yok oluyor.

Nemâz kabûl olmuyor. Bunlar gibi, dahâ nice bid'atler, reformlar, herhangi bir bakımdan olsa bile, sünnetden fazla oluyorlar. Bu ziyâdelik, sünneti değişdirmek demektir. Değişiklik ise, yok etmek demektir.

O hâlde, Resûlullahın «sallallahü aleyhi ve sellem» sünnetine birşey katmamalı ve onun Eshâb-ı kirâmına uymalıdır. Çünkü, Eshâb-ı kirâmından herbiri, gökdeki yıldızlar gibidir. Herhangi birine uyan, se'îdete kavuşur.

Kıyâs ve ictihâd, bid'at değildirler. Çünkü bunlar, (Nusûs)un ya'nî âyetlerin ma'nâlarını meydana çıkarmaktadırlar. Bu ma'nâlara başka birşey eklemesler. (Ey akl sâhibleri! İyi anlayınız!) âyet-i kerîmesi, kıyâs ve ictihâdı emr etmektedir. Doğru yolda olanlara ve Muhammed Musta-fâya «sallallahü aleyhi ve sellem» uyanlara, bizden selâmlar olsun!

187

YÜZSEKSENEDİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, hâce Muhammed Eşref-i Kâbiliye yazılmıştır. Kavuşdu-ran yolların en kısası, râbîta yapmak olduğu bildirilmektedir:

Sevdiklerinize yazdığınız mektûbu okuduk. İçinde bildirilen hâlleriniz anlaşıldı. Kendini zorlamadan, uğraşmadan, şeyhin râbîtasının kendiliğinden hâsıl olması, pîr ile mürîd arasında tâm bir yakınlık olduğunu açıkça gösterir. Bu yakınlık, fâide vermeğe ve istifâde etmeğe yarar. Kavuşdurucu yollar içinde, râbîtadan dahâ çabuk kavuşduranı yoktur. Hangi tâli'li kimseye bu ni'meti ihsân ederler? Hâce-i Ahrâr «kaddesallahü teâlâ sirreh» hazretleri (Fıkarât) risâlesinde buyuruyor ki; Fârisî mısra' tercemesi:

Önderin görüntüsü, Hakın zikrinden dahâ fâidelidir!

Ya'nî rehberin hayâli, mürîde zikr etmesinden dahâ çok fâide verir. Çünkü, başlangıçta, mürîdin Hak teâlâ ile tâm yakınlığı yoktur. Bunun için, zikr etmekle, çok fâidelenemez. Önceniz, sonranız selâmetde olsun!

188

YÜZSEKSENKİZİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, hâce Muhammed Sıddık-ı Bedahşîye yazılmıştır. Sorularına cevâb vermektedir:

— 256 —

Kıymetli kardeşimin güzel mektûbu geldi. Üç şey soruyorsunuz; Bizi seven kardeşim! Latîfelerden birkaçının kalb mertebesinde bulunması, yalnız kalbde bulunan latîfeler içindir. Kalbin dışında bulunan latîfeler, kalb mertebesinde bulunmazlar.

Yaradılışı, kalb veyâ rûh mertebesine kadar olan kimseyi, tesarrufu kuvvetli olan pîri, dahâ yüksek mertebelere ulaştırabilir. Fekat, burada bir incelik vardır ki, ancak uzun anlatmakla bildirilebilir. Yazmakla bildirilecek gibi değildir.

İnsanın zâhiri, ya'nî görünen organları, bâtının hâllerini, özelliklerini edinirse ve bâtın da, ya'nî kalb, rûh ve başka latîfeleri, zâhirin sıfatlarına bürünürse, zâhirde olan şeylerin, bâtında da olması ve bâtındaki hâllerin zâhirde de hâsıl olması niçin güç olsun? Vesselâm!

189

YÜZSEKSENDOKUZUNCU MEKTÛB

Bu mektûb, Şerefeddin Hüseyin-i Bedahşiye yazılmıştır. Dünyânın güzelliğine aldanmamalı, şerî'atden ayrılmamalıdır:

Âlemlerin rabbi olan Allahü teâlâyâ hamd olsun! Peygamberlerin en üstünü olan Muhammed aleyhisselâma ve temiz Âline ve Eshâbının hepsine bizden selâmlar olsun! Akllı ve kıymetli oğlum Şerefeddin Hüseyin'in şerefli mektûbu geldi. Bizi sevindirdi. Sayısız bağlılıklar arasında, bu fakîrleri hâtırlamanız, ne büyük ni'mettir. Bu hâliniz, kalbdeki sevginin alâmetidir. Bu sevgi de, ifâde ve istifâdeye sebebedir. Bildirdiğiniz rüyâlar, doğrudur ve güzeldirler. Kalblerin bağlılığını göstermektedir.

Yavrum! Dünyânın tadına ve güzelliğine sakın aldanma! Onun yalancı gösterişlerine kapılma! Çünkü, hepsi geçici ve kıymetsizdir.

Bugün, böyle olduğuna belki inanmazsınız. Fekat yarın, ölünce, doğru olduğu anlaşılacaktır. O zaman inanmanın fâidesi olmayacaktır. Fârisî beyt tercemesi:

İncilerin ağırlığı, sağır etmiş kulağını,
Ne yapayım duymaz olmuş ağlamamı sızlamamı.

Kalbin temizlenmesi için olan vazîfenizin kıymetini biliniz! Bunları yapmağa cânla, başla çalışınız! Beş vakt nemâzı, seve seve, cemâ'atle kılmınız! Malınızın kırkda bir zekâtını, müslimân fakîrlere, yalvara yalvara veriniz! Harâmlardan ve şübhelilerden kaçınınız! Herkesle iyi geçinip, hep acıyınız! Kurtuluş yolu budur. Vesselâm!

YÜZDOKSANINCI MEKTÛB

Bu mektûb, mir Muhammed Nu'mân Bedahşinin çocuklarından birine yazılmıştır. Zikr anlatılmakda ve lüzumlu nasihatlar verilmektedir:

Elhamdü lillahi Rabbil'âlemîn, vessalâtü vesselâmü alâ seyyidil-mürselîn ve âlihi ve eshâbihittâhirîn ecma'in.

İyi bil ki, senin se'âdetin ve belki bütün insanların se'âdeti ve herkesin dünyâ ve âhîret sıkıntılarında kurtulması, sâhibimizin zikri ile olur. Elden geldikçe, her zaman zikr yapmalıdır. Ondan bir ân gâfil kalmamalıdır. Cenâb-ı Hakka çok hamd ve şükr olsun ki, her ân zikr etmek, bu büyüklerin yolunda, dahâ başlangıçta nasîb olmaktadır. Sonda kavuşabilecek ni'metler, başlangıçta tatdırılmaktadır. Bunun içindir ki, te-labilecek yolunda ilerlemek isteyenlerin bu yolu seçmeleri en uygundur ve en doğrudur. Hattâ lâzımdır. Bunun için, sana önce lâzım olan, herşeyden yüz çevirip, bu yüksek yolun büyüklerine bağlanmandır! O yüklerden kalblerinden, rûhlarından fâidelenmek için yalvarmalısın! Önce zikr lâzımdır. Zikr, hâtırlamak, anmak demektir. Göğsün sol tarafındaki kalb, yürek denilen et parçasını düşünürsün. Bu et parçası, gö-nül denilen hakîkî kalbin yuvası gibidir. **ALLAH** mubârek ismini, hayâlin ile bu kalb üzerinden geçirirsin. Bu ânda, hiçbir uzvunu oynatmazsın. Yalnız kalbini düşünerek oturursun. Kalbin şeklini, anatomik yapısını düşünmezsin. Çünkü, kalbin yerini düşünmek lâzımdır. Kaibin kendisini tasavvur etmek, hâtırlamak lâzım değildir. Allah ismini, kalbin bulunduğu yerde hâtırlarken, hiçbirşeye benzemez diye düşünürsün! Allahü teâlânın sıfatlarını da düşünmezsin. Hâzır ve nâzır olduğunu dahî düşünmezsin. Böylece, Zât-i teâlâ yüksekliğinden, sıfatlara düşmemiş olursun ve kesrette vahdeti görmek derecesine inmezsin. Mahlûkları görüp, bunlara bağlı kalp avunarak, hiçbirşeye benzemiyen varlığa bağlanmaktan mahrûm kalmıyasın. Çünkü, mahlûklarda görülen, anlaşılan herşey, O olamaz. Çoklukta görülenler, bir olanı görmek olamaz. Hiçbirşeye benzemiyeni, bilinen, anlaşılan şeylerin dışında aramak lâzımdır. Ayrılmıyan, bölünmiyen, hiç değişmiyen birşey, çok olan, başka başka olan şeylerde bulunamaz. Zikr ederken, bir velinin görünüşü, kendiliğinden hâsıl olursa, o görünüşü de kalbde durmalıdır. Böylece zikre devâm etmelidir. Velî dediğimiz zât, Allahü teâlâyâ kavuşduran yolu gösterendir. Yolda, ondan yardım, imdâd gelen zâtdır. Yoksa, cübbe, külâh, diploma edinip, şeyh efendi olarak köşede oturan câhil değildir. Âdetlere, gösterişlere, yaldızlı sözlere aldanmamalıdır. Evet, kâmil ve mükemmil bir zâtdan, bereketlenmek, fâidelenmek

için, elbise, çamaşır gibi şey almak, onu inanarak ve saygı ile kullanmak, çok fâide ve feyz verir. Fekat, veren olgun, alan uygun olmak lâzımdır.

Bu yolda rü'yâlara güvenmemeli, kıymet vermemelidir. Bir kimse, rü'yâda, kendini devlet başkanı görse, yâhud kutb, velî olduğunu görse, uyanık iken de böyle olmuş değildir. Uyku içinde değil, uyanık iken böyle olmak lâzımdır. Uyanık iken kavuşulan şeyler kıymetlidir.

Şunu iyi bilmeli ki, zikrin fâideli olması ve bunun te'sir etmesi için, şerî'ate yapışmak lâzımdır. Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdikleri gibi inanmak, farzları, sünnetleri yapmak ve harâmlardan, şühhelilerden kaçınmak elbette lâzımdır. Bunları Ehl-i sünnet âlimlerinden ve bunların kitâblarından öğrenmelidir. [Sapık kimselerden, bozuk din adamlardan ve din câhillerinin, mezhebsizlerin kitâb ve gazetelerinden öğrenilen şeyler, insanın dinini bozar. Zikrinin, ibâdetlerinin fâidesi olmaz. Dünyâda felâketlerden, âhiretde azâbdan kurtulamaz. Vesselâm].

191

YÜZDOKSANBİRİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, Hân-ı Hânâna yazılmıştır. Peygamberlere uymak lâzımdır. Şerî'atin emrlerinde çok kolaylık olduğu bildirilmektedir:

Bizlere doğru yolu gösteren Allahü teâlâyâ hamd olsun! O bize doğru yolu göstermeseydi, biz kurtuluş yolunu bulamazdık. Allahü teâlânın Peygamberlerine inandık. Sonsuz se'âdete ve hakîkî kurtuluşa kavuşmak için, peygamberlere uymak lâzımdır «salevâtullahi teâlâ ve teslimâtühü». Bir kimse, bin sene ibâdet etse ve sıkıntılı riyâzetler çekse ve sıkı mücâhede yapsa, eğer bir Peygamber-i zî-şâna uymamış ise, bütün bu çalışmalarının bir arpa kadar kıymeti olmaz. Çölde görülen (serâb) gibi, hiçbirşeye yaramaz. Hiçbir düşünce ve bir iş olmıyan ya'nî birşeye yaramıyan uyku bile, meselâ, gün ortasında birparça uyumak, o büyüklerin emrine uyarak, yapılıncâ onlara uymadan yapılan, o bin sene ibâdetden, mücâhededen katkat dahâ kıymetli olur.

[Seyyid Abdülhakîm-i Arvâsî hazretleri, |1341| baskılı (Erriyâd-üt-tesavvufiyye) kitâbı, altmışbeşinci sahîfesinde buyuruyor ki: (Mücâhede), Allahü teâlânın düşmanı olan nefsin istemediği, ona zor gelen, sıkıntı veren ağır şeyleri yapmak, nefisle çarpışmak demektir. (Riyâzet), nefsin istediği, ona tatlı gelen şeyleri yapmamak demektir].

Allahü teâlânın ni'metlerinin en kıymetlisi, bütün emrlerinde kolaylık göstermesidir. Şerî'atin bütün isteklerinde tàm kolaylık gözetilmiştir. Meselâ yirmidört sâ'at içinde, yalnız onyedî rek'at nemâz kılmağı

emr buyurmuşdur. Bunun hepsi, bir sâ'at sürmez. Bunu kılarken de, en kolay olanı okumağı kabûl etmektedir. Ayakda kılamıyanın, oturarak kılmasına izin vermişdir. Oturarak kılamıyan, yatarak kılabılır. Rükû' ve secdeleri yapamıyan, imâ ile, işâret ile kılabılır demişdir. Abdest almak için su kullanamıyana, toprak ile teyemmüm etmesine izin vermişdir. Zekât için de, malın yalnız kırkda birini fakirlere ayırmışdır. Bunu da, yalnız ticâret eşyâsından ve çayırda parasız otlıyan, dört ayaklı hayvanlardan emr etmişdir. Ömründe bir kerre hac etmeğı farz etmişdir. Bu da, yalnız, yol parası olanlara ve yol tehlikesiz olduğu zaman farz olmaktadır. Sayılamıyacak kadar çok şeyleri halâl etmiş, izin vermişdir. Dörde kadar kadını nikâhla almağı ve sayısız câriye kullanmağı mubâh eylemişdir. Talâk, ya'nî boşamak ile, kadın değışdirmeğıe yol göstermişdir. Yiyecek, içecek ve kumaşlardan çoğunu mubâh etmiş, pekazını harâm kılmışdır. Harâm etmesi de, kullarının iyiliğı için olmuştur. Acı, zararlı, kötü olan şerâbı yasak etdi ise de, buna karşılık, çeşid çeşid, tatlı, güzel kokulu, fâideli şerbetleri mubâh etmişdir. Meyve suları, dârcın, karanfil ve çiçek suları hep halâldir. Bunların hepsi, fâidelidir. Acı, yakıcı, keskin ve akli giderici ve çok tehlikeli olan birşey, o güzel kokulu şerbetlere benzeyebilirmi? Onun harâm olması ve Allahü teâlânın beğenmemesi, bunların ise halâl olup, Allahü teâlânın râzı olması da ayrıca bir farkdır. İpekli kumaşlardan bir kısmını erkeklere harâm etmiş ise de, buna karşılık, süslü, renkli, sayısız kumaşları halâl eylemişdir. Yünlü kumaşları hepsi halâldir. Bunlar, ipekden katkat dahâ fâidelidir. Bununla berâber, ipekli kumaşları kadınlara mubâh eylemişdir. Bunun fâidesi de, yine erkekleredir. Altın ve gümüş gibi zînet eşyâsını kadınlara mubâh etmesi de böyle olup, fâideleri, erkekleredir. İnsâfsız, taş yürekli bir kimse, bu kadar çok kolaylığı, güc ve ağır yük görürse, kalbinin bozuk olduğunu göstermiş olur. Rûhunun hasta olduğu, kafadan sakat olduğu anlaşılır. Birçok işler vardır ki, sağlam, normal insanlar bunları kolay yaptığı hâlde, hasta kimselere güc gelir. Kalbin hasta, bozuk olması demek, Peygamberlerin «aleyhimüsselâm» getirdikleri bilgilere, tâm inanmaması demektir. İnanmaları, görünüşdedir. İçden inanmış değildir. Gönülden inanmanın alâmeti vardır. Bu alâmet, şerî'atin emrlerine sarılmaktır. Şerî'ati beğenmiyenlerin, ona uymak istemiyenlerin müslimân olduklarını söylemelerine inanılmaz. Bunlara (Münâfık) denir. Şûrâ sûresi, onüçüncü [13] âyetinde (Müşrikleri) [ya'nî Allahdan başkasına tapınanları, imâna, Allaha kuluğa çağırmağıın, onlara ağır gelir. Bunun için sana düşman olurlar) buyuruldu. Allahü teâlâ, dilediğini kendine seçer. Onu istiyenlere, kendine kavuşduran yolu gösterir. Doğru yolda olanlara ve Muhammed aleyhisselâmın izinde gidenlere selâm olsun!

YÜZDOKSANİKİNCİ MEKTÜB

Bu mektüb, şeyh Bedi'uddin-i Sehârenpûriye yazılmışdır. Bir suâl-ine cevâb vermektedir:

Aklı ve kıymetli kardeşim! Hocama yazmış olduğum, onbirinci mektûbda, hazret-i Ebû Bekr-i Sıddıkın makâmından dahâ yüksek bir makâm hâsıl olduğu yazılıdır. Bunun ne demek olduğunu soruyorsunuz. Allahü teâlâ, senin bilgini artırsın! Bu yazı, hazret-i Ebû Bekrden daha yüksek olmağı göstermez. Bu söz ve o mektûbdaki buna benzeyen sözler, bir talebenin kendi mürşidine arz ettiği, kendi hâlleridir. Buyuklerimiz buyuruyor ki, bir tâlib, doğru olsun, yanlış olsun, kendine hâsıl olan herşeyi, üstâdına bildirmelidir. Çünkü, doğru olmıyan bilgilerden, doğru ma'nâlar da çıkarılabilir. Bunun için, bunları da bildirmek lâzımdır denildi. Yukardaki söz de, bu sebepten yazılmış olabilir. Şunu da söyleyebiliriz ki, Peygamber olmıyan birinin, ufak birşeyde, Peygamberden üstün olması câiz görülmüşdür. Bunun misâlleri de vardır. Şehîdlerin üstünlükleri sayılırken, Peygamberler için bildirilmeyenler de, haber verilmemişdir. Bununla beraber üstünlük, her bakımdan Peygamberlere nasîb sûsdur «aleyhimüssalevât vetteslimât». Peygamber olmıyan bir velî, Peygamberde bulunmıyan bir üstünlükten geçirilirse, buradan geçerken kendini dahâ yüksek görebilir. Bu câizdir. Onun bu makâma yükselmesi, Peygambere uyması sebebi ile olmaktadır. Bunun için, Peygambere de o makâmdan nasîb vardır. Çünkü, hadis-i şerifde (Güzel bir çığır açan kimse, bunun sevâbını kazanır ve bu güzel şeyi yapanlara verilen sevâblardan da pay alır) buyuruldu. Peygamber olmıyanın, ufak birşeyde, Peygamberden üstün olması câiz olunca, Peygamber olmıyanlardan üstün olması da câiz olacağı meydandadır. Bunu anlamak güç değildir. Vesselâm.

YÜZDOKSANÜÇÜNCÜ MEKTÜB

Bu mektüb seyyid Ferid hazretlerine yazılmışdır. Ehl-i sünnet itikâdına göre inanmak lâzım olduğu, fıkıh bilgilerini öğrenmenin ehemmiyeti bildirilmektedir:

Allahü teâlâ yardımcınız olsun! İşlerinizi kolaylaştırsın! Ayb ve çirkin olan şeylerden korusun!

Âkıl ve bâliğ olan erkeğin ve kadının birinci vazîfesi, Ehl-i sünnet

âlimlerinin yazdıkları akâid bilgilerini öğrenmek ve bunlara uygun olarak inanmaktır. Allahü teâlâ, o büyük âlimlerin çalışmalarına bol bol sevâb versin! Âmin. Kıyâmetde Cehennem azâbından kurtulmak, onların bildirdiklerine inanmağa bağlıdır. Cehennemden kurtulacak olanlar, yalnız bunların yolunda gidenlerdir. [Onların yolunda gidenlere (Sünnî) denir]. Resûlullahın «sallallahü aleyhi ve sellem» ve Eshâbının «rıdvânullahi aleyhim ecma'in» yolunda gidenler, yalnız bunlardır. Kitâbdan, ya'nî Kur'ân-ı kerîmden ve Sünnetden, ya'nî hadîs-i şerîflerden çıkarılan bilgiler içinde kıymetli, doğru olan, yalnız bu büyük âlimlerin, kitâbdan ve sünnetden anlayıp bildirdikleri bilgilerdir. Çünkü, her bid'at sâhibi, ya'nî her reformcu ve her sapık kimse, bozuk düşüncelerini, kısa aklı ile, kitâbdan ve sünnetden çıkardığını söylüyor. Ehl-i sünnet âlimlerini gölgelemeğe, küçültmeğe kalkışıyor. Demek ki, kitâbdan ve sünnetden çıkarıldığı bildirilen her sözü, her yazıyı doğru sanmamalı, yaldızlı propaganâalarına aldanmamalıdır.

Ehl-i sünnet vel-cemâ'at âlimlerinin bildirdiği doğru i'tikâdı açıklamak için, büyük âlim Tür Püştî hazretleri bir kitâb yazmıştır. (El-mu'temed) adındaki bu kitâbı çok kıymetlidir ve açık yazılmıştır. Kolayca anlaşılabilir. Toplandığınız zamanlarda bu kitâbı okuyunuz. Fekât, bu kitâbda, her bilgi mantık yolu ile isbât edilmiş olduğundan uzamış ve genişlemiştir. Öğrenilmesi ve inanılması herkese çok lâzım olan bilgileri kısaca anlatan bir kitâb olsaydı dahâ uygun ve dahâ fâideli olurdu. Bu arada fakîrin de, Ehl-i sünnet vel-cemâ'at i'tikâdını kısa ve açık olarak yazmak hâtırıma geldi. Eğer yazmak nasîb olursa, size de gönderirim.

[(Se'âdet-i ebediyye) ve (İmân ve islâm) adındaki iki kitâbımızda, Ehl-i sünnet i'tikâdı açık olarak bildirilmiştir. Işık kitâbevinden alınarak okunmasını ve herkesin okumasına ön ayak olunmasını tavsiye ederiz].

I'tikâdı düzelttikden sonra, halâl, harâm, farz, vâcib, sünnet, mendûb, mekrûh olan şeyleri de fikh kitâblarından öğrenmek ve her işi bunlara göre yapmak da lâzımdır. Talebeden birkaçına emr buyurunuz da, fârisî dilinde yazılmış fikh kitâblarından birisini, toplandığınız zaman okusunlar. (Mecmû'a-i hânî) ve (Umdet-ül-islâm) adındaki kitâbları okumak çok uygun olur.

Allah korusun, i'tikâd edilecek şeylerde, bir sarsıntı olursa, kıyâmetde Cehennemden hiç kurtulmak olmaz. I'tikâd doğru olup da, işlerde gevşeklik olursa, tevbe ile ve belki tevbesiz de afv olunabilir. Eğer afv olunmazsa, Cehenneme girse bile, sonunda yine kurtulur. Görülüyor ki, işin aslı, temeli, i'tikâdı düzeltmektir. Hâce Ubeydüllah-i Ahrâr buyurdu ki, (Bütün iyi hâlleri ve buluşları bize verseler, fekat Ehl-i sünnet velcemâ'at i'tikâdını kalbimize yerleştirmeseler, hâlimi harâb, istikbâlimi karanlık bilirim. Eğer, bütün harâblıkları, çirkinlikleri verseler ve kat-

bimizi Ehl-i sünnet i'tikâdı ile süsleseler, hiç üzülmem). Allahü teâlâ, bizi ve sizi, Ehl-i sünnet i'tikâdından ayırmasın! İnsanların efendisi hürmetine «aleyhissalâtü vesselâm» düâmızı kabûl buyursun! Amin.

Lâhordan gelen bir talebe, şeyh Ciyûnun eski Nahhâs câmi'inde cum'a nemâzı kıldığını söyledi. Meyân Refî'uddin, şeyhin iltifâtına kavuşuktan sonra, kâdi şeyh Ciyûnun, kendi bağçesinde bir câmi' yaptırdığını söyledi. Böyle haberleri işitdiğimiz için, Allahü teâlâyâ hamd olsun! Allahü teâlâ, böyle iyi işleri arttırsın! Saygı taşıyanlarımız, böyle haberleri işitince, çok, hem de pekçok sevinmekdeyiz.

Muhterem Seyyid hazretleri! Bugün, müslimânlar kimsesiz kaldı. Islâmîyyete yardım için, bugün az birşey vermek, binlerce altın vermek gibi kıymetli olur. Hangi tâlî'li kimseye bu büyük ni'meti ihsân ederlerse ona müjdeler olsun! Dînin yayılmasına, islâmîyyetin kuvvetlenmesine çalışmak, her zaman iyidir ve kim olursa olsun, böyle çalışan, cihâd sevâbına kavuşur. Fekat, islâm düşmanlarının her yandan saldırdığı bu zamanda, Ehl-i beyt-i nebevîden olan siz kahramânların, yardım etmesi, elbette dahâ iyi, dahâ güzel olur. Çünkü, Allahü teâlâ, islâmîyyet gibi en büyük nimetini, kullarına, sizin yüksek ceddiniz ile gönderdi. Sizin yardımınız, kendi yaptığı şeye yardım etmek olur. Başkalarının yardım ise böyle olmaz. Resûlullah «aleyhi ve alâ âlihi minessalevâti efdalühâ ve minettehiyyâtı vetteslîmâti ekmelühâ» tâm vâris olabilmek, bu büyük işi yapmakla olur. Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» Eshâbına karşı buyurdu ki: (Siz, öyle bir zamanda geldiniz ki, Allahü teâlânın emrlerinin ve yasaklarının onda birini yapmaz iseniz, helâk olur, Cehenneme gidersiniz. Sizden sonra öyle müslimânlar gelecek ki, Allahü teâlânın emrlerinin ve yasaklarının onda birini yapabilseler, Cehennemden kurtulurlar). İşte bizim zamanımız, o zamandır ve müjdelenenler de, şimdiki müslimânlardır. Fârisî beyt tercemesi:

Se'âdet topu, ortaya kondu.

Topu kapan yok, erlere noldu?

Bu yakınlarda, mel'ûn Guvendval kâfirinin öldürülmesi çok güzel oldu. Onun ölümü, Hindûların burunlarının kırılmasına sebep oldu. Ne niyyetle olursa olsun, niçin öldürüldü ise öldürülsün, islâma saldıranların alçalması, müslimânlar için bir kazançtır. O kâfir öldürülmeden önce, rü'yâda, devlet reîsimizin, kâfirlerin liderlerinin başını kesdiğini görmüştüm. Doğrusu, o kâfir, düşmanların önderi ve kâfirlerin şefleri idi. Allahü teâlâ, o alçakları yardımsız bıraksın! Dîn ve dünyânın efendisi «aleyhissalâtü vesselâm», kâfirlere karşı, ba'zan şöyle düâ buyururdu: (Allahümme şettit şemlehün ve ferrık cem'ahüm ve harrib bünyâne-hüm ve huzhüm ahze azîzin muktedir!)

İslâmiyyetin ve müslimânların yükselmesi, kâfirlerin ve kâfirliğin kıymetden düşmesine, aşağı olmasına bağlıdır. Allahü teâlâ, zimmîlerden cizye almağı emr eyledi. Onlardan bu vergiyi almak, onları aşağı kılmak içindir. Kâfirler ne kadar yükselirse, müslimânlar da, o kadar alçalır. Bu inceliğı iyi anlamalıdır. Çok kimse bu bağlığı anlayamıyor. Bu yüzden dinlerini yıkıyorlar. Allahü teâlâ, Tevbe sûresinin, yetmişüçüncü [73] âyetinde (Ey sevgili Peygamberim «sallallahü aleyhi ve sellem»! **Kâfirlerle ve münâfıklarla cihâd et, döğüş! Onlara sert davran!**) buyurdu. Kâfirlerle döğüşmek, onlara sert davranmak, dinde zarûrî lâzımdır. Ya'nî, îmânın şartıdır. Geçen hükûmet zamanında, yayılmış olan kâfirlik alâmetlerinden, şimdi, kâfirlere yüz vermiyen bir hükûmet zamanında, ötede beride kalmış bulunması, müslimânlara çok ağır gelmektedir. Bugün, her müslimânın birinci vazîfesi, o alçakların kötülüklerini hükûmet adamlarına anlatmaktır ve küfr alâmetlerinin millet arasından kalkmasına çalışmaktır. Bu kötü alâmetlerden ötede beride görülmesi, belki de, bunların kötülüğünü anlamamaktan ileri gelmektedir. Elinizder gelirse, güvendiğiniz din adamlarına haber yollayınız. Bu kâfirlik alâmetlerini, millete duyursunlar. Şerî'atin emrlerini bildirmek için, hârika işler yapmak, kerâmet sâhibi olmak şart değildir. Bilenlerin, bilmiyenlere öğretmeleri lâzımdır. Elimde gücüm, kuvvetim yokdu da, şerî'atin yasak etdiği şeylerin kötülüklerini söyleyemedim diyerek, özr ve büâne ileri sürmek, kıyâmetde insanı azâbdan kurtaramıyacaktır. İnsanların en iyileri olan Peygamberler «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât», şerî'atin emrlerini, yasaklarını bildirirlerdi. Ümmetleri mu'cize isteyince, (Mu'cizeleri Allahü teâlâ yaratır. Bizim vazîfemiz Onun emrlerini bildirmektir) buyururlardı. Allahü teâlâ, dilerse, ümmetlere merhamet ederek, inanmaları, se'âdete kavuşmaları için, o ânda mu'cize yaratırdı. Her ne olursa olsun, şerî'ati bildirmek, gençlere öğretmek, fâidelerini açıklamak düşmanların yalanlarını, iftirâlarını cevâblandırmak elbette lâzımdır. Bilenler, bildirmezlerse, cezâdan, azâbdan kurtulamıyacaklardır. Bu vazîfeyi yaparken, fitne çıkarmamağı, dikkat etmelidir. Dikkatle çalışırken, kendine bir sıkıntı gelirse, bunu ni'met bilmelidir. Peygamberler «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» Allahü teâlânın emrlerini bildirirken, görmedikleri sıkıntılar, çekmedikleri işkenceler kalmadı. Onların en üstünü «aleyhim minessalevâti efdalühâ ve minettehiyyâti ekmelühâ» buyurdu ki (Hiçbir Peygambere, benim çekdiğim eziyyet çekdirilmedi). Fârisî beyt tercemesi:

Ömür geçdi, derdini anlatmak bitmedi,
bitireyim artık, gece devâm etmedi.

Vesselâm.

YÜZDOKSANDÖRDÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, mîr Sadr-i Cihâna yazılmıştır. Dîn-i islâmı yaymağa çalışmak lâzım olduğu bildirilmektedir:

Allahü teâlâ, size selâmet versin! Mubârek bedeninize sıhhat ve âfiyet versin! Şerî'atin emr ve yasaklarının yayılması ve islâm düşmanlarının yüzkaralarının ortaya çıkarılması haberleri, biz kalbi yaralı, ciğerleri yanık müslimânları çok sevindirdi ve cânımıza cân katdı. Bundan dolayı, Allahü teâlâyâ sonsuz şükürler olsun! Herşeye gücü yeten Allahü teâlâdan, bu sevindirici işlerin artmasını düâ ederiz. Sevgili Peygamberi «aleyhi ve alâ âlihi minessalevâti efdalühâ ve minetteslimâti ekmelühâ» hurmetine düâmızı kabûl buyurmasını umarız. Müslimânların önlerinde bulunanların ve değerli âlimlerimizin bu sağlam dînin ve bu doğru yolun artması ve kuvvetlenmesi için gizli ve açık olarak durmadan çalışacaklarına inanıyorum. Biz zaîflere bu konuda söz düşmiyeceğini de anlıyoruz. Yeni hükûmet adamlarının, iyi yaradılışlı oldukları için, din adamlarına ve din bilgilerine kıymet verdiklerini görüyoruz. Bunun için, Allahü teâlâyâ nasıl hamd edeceğimizi bilemiyorum. Biliyorsunuz ki, geçen hükûmet zamanında, din düşmanlığını körükleyenler, kötü din adamları idi. Ya'nî islâm düşmanları, din adamı şekline girerek, yazıları ile, sözleri ile ve hükûmete yol göstererek, islâmiyyeti yıkmağa ön ayak olmuşlardı. Şimdi, bu işde çok uyanık davranınız! Allahına inanan, dinini bilen ve seven, doğru dürüst din adamı bulunuz. İşbaşına, icrâ organlarına böyle sağlam kimselerin getirilmesine çalışınız! Satılmış din adamları, din hırsızlarıdır. Bunların düşüncesi, mevki' ve paradır. Sandalya kapmak, şöhret salmak sevdâsındadırlar. Allahü teâlâ, müslimânları, bunların fitnesinden korusun! Din adamlarının iyisi, insanların en iyileridir. Kıyâmet günü, bunların mürekkepleri, şehîdlerin kanları ile ölçülecek, bunların mürekkepleri ağır gelecektir. İnsanların en kötüsü, kötü din adamlarıdır. İnsanların en iyileri de, iyi din adamlarıdır. Şunu da arz edeyim ki, ba'zı niyyetlerim, askerlerle görüşmeği icâb etdiriyor. Ramezân-ı mubârek ayında Delhîde kalacağım. Ramezân-ı mubârekden sonra, büyüklerin huzûruna kavuşacağım. Vesselâm.

YÜZDOKSANBEŞİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb da, mîr Sadr-ı Cihâna yazılmıştır. Şerî'ati yaymağa çalışmak lâzım olduğu bildirilmektedir:

Allahü teâlâ, size selâmet versin! Âmîn. Hükûmetin iyiliği, milletin hepsine yayılır. Bunun için de, herkes, hükûmeti sever. Çünkü, insanlar, kendilerine iyilik edenleri sever. Bu sevgi bağı, hükûmet adamlarının ahlâkı ve âdetleri, herkese, iyilikten aldıkları paya göre, bulaşır. Böylece, iyilikler, kötülükler, düzelme veyâ bozulma, başdan aşağı doğru yayılır. Belki de bunun için (İnsanların dîni, başlarında bulunanların dinleri gibidir) buyurulmuşdur. Geçen hükûmet zemânında, başımıza gelen kötülükler, bu sözün doğru olduğunu göstermektedir. Şimdi, yeni hükûmet işbaşına geçti. Alçakların dîne saldırmaları gevşedi. Şimdi, söz sâhibi olan, iş başında bulunan, eli kalem tutan bütün müslimânların elbirliği ile şerî'ati yaymağa çalışmaları lâzımdır. Önce, yasak edilen farzları, unutturulan ibâdetleri, tekrâr meydana çıkarmalı, yayılan harâm-ları ahlâksızlıkları yok etmelidir. Duracak zaman değildir. İş gecikdir-mekde fâide yoktur. Bu gevşeklik karşısında, müslimânların yaralı kalb-leri sızlamaktadır. Geçen hükûmet zamanında müslimânlara yapılan bas-kılar, işkenceler, dahâ unutulmadı. Bunların yine hortlaması, canavarla-rın kuzulara saldırmak ihtimâlleri, müslimânların uykusunu kaçırmak-tadır. Hükûmet reîsleri, sünnet-i seniyyenin yayılmasında gevşek dav-ranırsa, işbaşında olanların hepsi de, neme lâzım derler. Birkaç günlük hayâtın kıymetini biliniz! Eğer ipin ucunu elden kapdırsanız, müsl-mânların başına kâfirlerin çullanmasına yol açarsınız. Sonra âh etmek işe yaramaz. Fârisî beyt tercemesi:

**Elimden gideni, Süleymân kapdırsaydı,
hem Süleymân, hem peri, hem Ehrimen ağlardı.**

Arabî beyt tercemesi:

**Üstüme yağın musîbetler bellidir herkesce,
gündüzlere yağsaldı, hepsi olurdu gece.**

Müslimânlığın alâmetlerinden biri, imâm yetiştirmek ve bunlara câmi'lerde vazîfe vermektir. Eski hükûmet zamanında, bu iş gevşemiş-di. İslâm memleketlerinin büyüklerinden olan Serhend şehrinde, kaç senedenberi bir kâdî yoktu. Bu düâcınızın mektûbunu getiren kâdî Yû-süfün dedeleri, tâ Serhend şehri yapılabildiği kadar, burada kâdîlik yapmış-lardır. Bunun için olan hükûmet senedleri yanındadır. Kendisi sâlih ve takvâ sâhibidir. Eğer uygun görürseniz, bu ehemmiyetli vazîfeyi ona veriniz! Allahü teâlâ, bizi ve sizi şerî'atin doğru yolunda bulundursun! Âmîn.

YÜZDOKSANALTINCI MEKTÛB

Bu mektûb Mensûr Arab'a yazılmıştır. Tesavvuf yolunun yedi konağı olduğu, sâlik her konakda kendinden uzaklaşıp Hak teâlâyâ yaklaştığı bildirilmektedir:

Merhamet ederek gönderdiğiniz ve ihsân ederek yazdığımız kıymetli mektûbunuz, en kıymetli bir zamanda geldi. Allahü teâlâyâ hamd olsun ki, büyükler, küçükleri hâtırlamakda, yüksekler alçakları okşamaktadır. Allahü teâlâ bu tevâzu'unuza bizim tarafımızdan hayırlı karlıklar versin! Fârisî mısra' tercemesi:

Her ne olursa olsun, dostdan konuşmak, dahâ tatlı!

Yürümekte olduğumuz tesavvuf yolu yedi adımdır. İki adımla âlem-i halk, beş adımla Âlem-i emr aşılır. Âlem-i emrdeki birinci adımda, Tecellî-i ef'âl hâsıl olur. İkinci adımda, Tecellî-i sıfât olur. Üçüncü adımda Tecellî-i zâtiyye başlar. Bundan sonra kavuşanların bildiği tecellîler hâsıl olur. Bütün bunlara kavuşabilmek için, insanların efendisi öncekilerin ve sonrakilerin en üstünü efendimizin «Ona ve Âline ve Es-hâbına düâlar ve selâmlar olsun» izinde bulunmak lâzımdır. Tesavvuf yolu iki adımdır diyenler de oldu. Kısaca anlatabilmek için ve talebeye kolay göstermek için, böyle söylemişlerdir. Bu sözle, âlem-i emre ve âlem-i halka bir adım demişlerdir. Yedi adımdan herbiri ile, sâlik kendinden uzaklaşır. Hak teâlâyâ yaklaşır. Bu yedi adımın hepsi geçilince, (Fenâ-i etemm) ve (Bekâ-i ekmel) hâsıl olur. Bu ikisi hâsıl olunca (Vilâyet-i hâssa-i Muhammediyye) ile şereflenmiş olur. Fârisî mısra' tercemesi:

Bu, ele az geçen büyük ni'mettir. Acabâ kime verilir?

Bizim gibi zevallıların, böyle sözleri ağza alması bile uygun değildir. Bizlere ancak, büyüklerin ni'metlerinden sızan damlalarla dudaklarını ıslatarak zevklenebilmek yakışıır. Fârisî beyt tercemesi:

**Şekerin yalnız adını duymak bile,
dahâ iyidir zehr koymakdan dile!**

Fârisî beyt tercemesi:

**Gök Arşa göre aşağıdır,
Fekat, yerden çok yukarıdır!**

Vesselâm evvelen ve âhuren.

YÜZDOKSANYEDİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, pehlûvân Mahmûda yazılmışdır. Tâli'li kimse, dünyâyâ düşkün olmıyan ve kalbi Allah sevgisi ile çarpan kimse olduğu bildirilmektedir:

Allahü teâlâ sizi, şeri'atin doğru yolunda bulundursun! En iyi kimse, kalbi dünyâyâ bağlı olmıyan ve Allah sevgisi ile çarpandır. Dünyâ muhabbeti, günâhların başıdır. Dünyâyı sevmekten kurtulmak da, ibâdetlerin başıdır. Çünkü, Allahü teâlâ, dünyâyı sevmez. Onu, yarattığı zemandanberi, hiç sevmemiştir. Dünyâ ve dünyâyâ düşkün olanlar, mel'ûndur ve Allahü teâlânın merhametinden uzaktırlar. Hadîs-i şerîfde buyuruldu ki (Dünyâ mel'ûndur ve dünyâda, Allah için yapılmıyan herşey de mel'ûndur). Çünkü, Allahü teâlâyı hâtırlıyanlar, hattâ onların her zerresi, Allahü teâlâyı zikr etmektedir. Bunun için, Allahü teâlâyı zikr edenler, ya'nî kalbinde hatırlıyanlar mel'ûn değildir. Bunlara, dünyâ adamı denilmez. Çünkü, dünyâ demek, kalbi Allahü teâlâdan gâfil eden, Onu unutturan, kalbe Allahdan başkalarını getiren şeyler demektir. Allahü teâlâyı unutturan mallar, sebebler, mevki'ler, şerefler, hep dünyâ olur. Venne'cm sûresi, yirmidokuzuncu [29] âyeti (Bizi düşünmiyenlerden, bizden yüz çevirenlerden, sen de yüzünü çevir. Onları sevme!) böyle olduğunu açıkca göstermektedir. İşte bu dünyâ insanın cân düşmanıdır. Bu dünyânın düşkünleri, hiç toparlanamaz, kendilerine gelemezler. Âhirette de, pişmân olacaklar, çok acılarla karşılaşacaklardır.

Dünyâyı terk etmek demek, ona düşkün olmamak, kıymet vermemek demektir. Ona düşkün olmamak da, varlığı ile yokluğu müsâvî olmaktadır. İnsanın böyle olabilmesi için, Allah adamlarının yanında yetişmesi lâzımdır. Bu büyüklerden biri ele geçerse, kıymetini bilmeli, onların emrlerini yapmağa cânla başla sarılmalıdır. Şeyh Müzzemmil hazretlerinin sizin aranızda bulunması, çok büyük bir ni'mettir. Çok az kimselerin eline geçen, bulunmaz bir ni'mettir. Kıymeti, hiç ölçülemez kadar büyüktür. Fekat, kerem ve ihsân sâhiblerinin âdeti, îsâr etmektir. Ya'nî, başkalarının ihtiyâclarını, kendi ihtiyâclarından önce düşünürler. Şeyh hazretlerine birkaç gün izin verirseniz, çok yerinde bir iş olur. İş bitince, inşâallah yine geriye döner. Uzakdan olan ihlâs ve sevginiz, hizmetinde imiş gibi, size fâide verir. Dahâ çok râhatsız etmiyeyim. Allahü teâlâ, bizi ve sizleri, insanların en iyisinin «aleyhi ve alâ âlihi minessalevâti etemmühâ ve minettehiyyâti ekmelühâ» yolunda bulundursun! Allahü teâlânın selâmı ve ihsânları size olsun! Âmîn.

YÜZDOKSANSEKİZİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, Hân-ı Hânâna yazılmıştır. Bu zamanda, din adamlarının, dünyâ büyükleri ile görüşmeleri güce olduğu bildirilmektedir:

(Fütûhât-i Mekkiyye), fütûhât-i medeniyyenin anahtarı olsun! Allahü teâlâ, sevgili Peygamberi ve onun yüksek Âli hürmetine bu düâmanı kabûl buyursun «aleyhi ve aleyhimüssalevât vettetümâ». İhsân ettiğiniz kıymetli mektûb, fakiri şereflendirdi. Sevgimizi aradırdı. Size müjdeliler olsun, müjdeliler olsun! Kıymetli efendim! Bu zamanda, Allah adamlarının, dünyâ büyükleri ile görüşmesi, çok güçleşti. Din adamları, konuşurken ve yazarken, dinin emr ettiği gibi, tevâzu', aşağı gönüllülük yaparsa, kötü düşünceli olanlar, bunu anlayamıyarak, birşey koparmak için, muhtâc olduğu için böyle yapıyor sanırlar. Bu bozuk düşünceleri, dünyâ ve âhıret se'âdetini elden kaçırmalarına sebep olur. Bu büyüklerden istifâde edemezler. Eğer, din büyükleri, dünyâya ve dünyâ adamlarına kıymet vermediklerini duyururlarsa, görüşleri kısa olanlar, kötü düşünerek, bunları egoist, kendini beğenmiş sanırlar. Hâlbuki, Allahdan başka hiçbirşeye kıymet vermemek de, din büyüklerine lâzımdır. Hem aşağı gönüllü, hem de yüksek gönüllü olurlar. İki zıd, ters şey, bunlarda bir araya gelmiştir. Ebû Sa'îd-i Harrâz «kuddise sirruh» buyuruyor ki (Rabbimi, birbirine zıd, ters olan şeyleri, bir araya toplayıcı olarak tanıdım). Fen ve hesâb adamları, bu söze inanmazlar ise de, bizce kıymeti yoktur. Evliyânın bildikleri, aklın eremediği şeylerdir. Mir ve Mevlânâ, size bizlerden çeşidli haberler vereceklerdir. Doğru yolda bulunanlara selâm olsun!

YÜZDOKSANDOKUZUNCU MEKTÛB

Bu mektûb, molla Muhammed Emîn-i Kâbiliye yazılmıştır. Vazife isteğinin kabûl olduğu bildirilmektedir:

Aşırı sevgi ile dolu olan ve çok bağlı olduğunuzu bildiren kıymetli mektûbunuz geldi. Bizleri sevindirdi. Allahü teâlâ, size âfiyet versin! Vazife olarak okunacak şeylerden birşey istiyorsunuz. Bunun için, kıymetli kardeşim mevlânâ Muhammed Sıddîkı gönderdim. Bu yüksek Nakşibendiyye tarikatinde bulunan bir zikri size öğretecektir. Emr ettiğini yapmak için çok çalışınız! Meyvelerini toplamanızı ümmîd ederim. Yalnız

yazmakla olmayacağı, görüşmek lâzım olduğu için, kardeşimiz Mevlâ'ı âv yormuş olduk. Vesselâm.

200

İKİYÜZÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, molla Şekîb-i İsfehâniye yazılmıştır. (Nefehât) kitâbındaki bir yazıyı açıklamaktadır:

Her hamd Allahü teâlâ içindir. Salât ve selâm, Peygamberlerin efendisine ve onun temiz Âlinin hepsine olsun! (Nefehât) kitâbındaki karışık bir sözün açıklanmasını istiyorsunuz. Bunun için, birkaç kelime yazmağa kalkışdım. Kıymetli efendim! Ayn-ül-kudât-i Hemedânî, hiç gidilmemiş bir yolda, delilsiz, rehbersiz gidenler için diyor ki. (Bunlardan birkaçını, bir mağlûb, kendi sığınacağına aldı. Sekr hâli, bunlara gölge yapmak için geldi. Akli başında olanlar, başlarını kaldırdılar). Gidilmiş yol demek, Allahü teâlâ bilir, sülûk yolu demektir. Bilinen on makâmın birer birer ve her inceliklerine varmak demektir. Bu yolda, önce nefis tezkiye edilir, temizlenir. Kalbin tasfiyesi bundan sonra olur. Bu yolda hidâyete kavuşmak için, bir mürşide inâbet, ya'nî bağlanmak lâzımdır. Gidilmemiş yol ise, cezbe ve muhabbet yoludur. Bu yolda, kalbin tasfiyesi, parlatılması önce olur. Nefsin tezkiyesi sonra olur. Seçilenlerin yoludur. Bir mürşide bağlanmak lâzım değildir. Sevilmişlerin ve istenilenlerin yoludur. Birinci yol, sevenlerin ve isteyenlerin yolu idi. Bunlardan çoğu, kuvvetle çekildikleri ve kendilerini muhabbet kapladığı için, âfâkî ve enfüsî şeytanlardan korundular. Şeytanların aldatmasından, yoldan çıkarılmalarından kurtuldular. (Bir mağlûb) ve (Seker) dediği, bu cezbe ve muhabbetdir. Bunların rehberleri yok ise de, Allahü teâlânın ihsânına kavuşmuşlardır. Bu ihsân, onlara yol göstererek, hedefe ulaştırmıştır. Şü'ûrlu olanları, ya'nî çekilmiyenleri ve kendilerini muhabbet kaplamıyanları, rehberleri de olmadığı için, din düşmanları, bunların yolunu kesdi. Helâke sürükledi. Sonsuz olan ölüme yakalandılar. Mağlûblar arasında, o iki Türkmen vardı. Hüseyin Kassâb, bu ikisini, işâretle bildiriyor ve diyor ki, (Büyük bir kervân ile gidiyorduk. Kervân arasından ânsızın iki Türkmen çıktı. Hiç gidilmemiş olan yolda ilerlemeğe başladılar) diye, [(Nefehât) kitâbının fârisî ikiyüzseksen dördüncü [284] sahifesinde, emîr Alî Abûr isminde] uzun anlatılıyor. Büyük kervânın gittiği yol, sülûk yolu demektir. Bu yolda bilinen on makâm, sıra ile bütün incelikleri ile geçilir. Çünkü, büyüklerden çoğu, hele eskilerin hemen hepsi, bu yoldan vâsıl olmuşlardır. Bu iki Türkmenin gittiği ve Hüseyin Kassâbın da katıldığı, o hiç gidilmemiş olan yol da, cezbe ve muhabbet yoludur. Bili-

— 270 —

nen birinci yoldan dahâ kısadır. Bu yolun başlangıcı, lezzet almak ve râhatlık duymaktır. Bu lezzet, duyguları giderir. Şü'ürsuzluğa sebep olur. Bu hâli, gece olarak göstermektedir. Bu hissizlik ve insanlardan haberi olmamak, Allahü teâlâ ile huzûra ve Ona şü'ûra sebep olduğundan, bu huzûra ve şü'ûra ay demiştir. Burasını biraz dahâ açıklamak lâzımdır. İyi dinleyiniz:

Cesedi, bedeni idâre eden, rûhdur. Bedeni yetiştiren, kalbdır. Ceseddeki kuvvetler rûhdan gelmektedir. His, duygu da, kalbin nûrundan hâsıl olmaktadır. Cezbe yolunda, kalb ve rûh, Allahü teâlâya dönünce, başlangıçta bedeninin idâresi ve terbiyesi azalır. His kalmaz olur. Şü'ür işlemez olur. Organların hareketinde gevşeklik olur. İnsan, yere yıkılır. Büyük âlim şeyh Muhyiddîn-i Arabî «kuddise sirruh» bu hâle (Fütûhat i Mekkiyye) kitâbında, rûhun simâ'ı demiştir. Raks ile ve dönerek olan simâ'a da, tabî'î simâ' demiştir ve bunu sıkı yasak etmiştir. Buradan anlaşılıyor ki, bedendeki duygu ve hareketin azalması, mâ'nevî huzûru göstermektedir. Ceseddeki duygusuzluk rûhun şü'ûruna alâmetdir. Bunu aya benzetmek uygundur.

Sözümüze dönelim: Ayın kara bulutla örtülmesi demekle, başlangıçta olanların huzûrunu örten insanlık sıfatlarının meydana çıkmasını anlatmaktadır. İnsanlık sıfatlarının huzûru örtünce, yolun ortasına kadar devâm eder. Yolun ortasında olanlar, örtüden tâm kurtulamazlar ise de, bu kadar örtülüş yoktur. Belki bunu anlatmak için (Gece yarısı olunca, ay bulutdan çıktı. O iki gencin ayak izlerini gene buldum) demektedir. Çünkü, huzûr zamanı olan bast hâlinde yol aydınlanır. Çok ilerlemek olur. Sabâh olunca, ya'nî o hissizlik ve hareketsizlik gidince ve huzûr kuvvetlenince ve halk ile de karışınca demek istemektedir. Bu huzûru güneşin doğması diye anlatmaktadır. İnsanın varlığına dağ demektedir. Bu zaman kendi varlığından haberi olmaktadır. Çünkü, bu yolda, nefsin tezkiyesi, kalbin tasfiyesinden sonradır. O iki türkmenin cezbelere kuvvetlenince ve kendilerini muhabbet kaplayınca, bir kahramân gibi ayaklarını insanlık dağının tepesine koydular ve bir sâatde tepeye çıktılar. Biraz Fenâyâ kavuşdular. Hüseyin-i Kassâbda bu cezbe kuvveti olmadığı için, dağın tepesine çok güç çıkabildi. Bu da, o iki türkmenin arkasında gittiği için oldu. Yoksa, kafasını uçururlardı. Askerlerin bulunduğu yer, (a'yân-ı sâbite) yi anlatmaktadır. A'yân-ı sâbitede bütün mahlûkların (Te'ayyün-i hakikî) leri ve (Te'ayyün-i ilmî-i Vücûbî) leri birlikte bulunur. Sayısız çadırlar bu te'ayyünleri anlatmak içindir. Büyük çadır, (Te'ayyün-i ilmî-i Vücûbî) yi göstermektedir. Buna, sultânın çadırı demişlerdir. Hüseyin Kassâb, sultânın çadırını işitince, aranılanı buldum sanarak sekr, şü'ürsuzluk bineğinden inmek istedi. Bu merkeb olmadan bu yolda gidilemez. Sağ ayağını dışarı koyarken, kulağına bir ses gelecek sultân çadırda yoktur, dedi. Doğrusu da böyledir. Hüseyin Kassâbı

çeken kuvvet yokdur. Ufak bir müjde ile sekr hâlerinden çıktı. İki türkmen ise, kuvvetle çekildikleri için ve kendilerini muhabbet kaplamış olduğu için, bu gibi müjdelerle aldanmadılar ve kahramânca yukarı çıktılar. Hüseyin Kassâb, bin sene dahâ beklese, sultânı çadırda hiç bulamaz. Çünkü, Hak teâlâ, ötelere ötesidir. Sağ ayak demesi, rûhu anlatmaktadır. Çünkü, hiç gidilmemiş olan bu yolda, kalb ve rûh ayakları ile gidilir. İlm ve ibâdet ile gidilmez. İlm ve ibâdet sülûk yolunda işe yarar. Sekr hâlerinden, önce çıkan rûhdur. Sonra kalb çıkar. Sol ayak kalbi göstermektedir. Sultân oturmuştur ve ava gitmiştir demek, güzel aynalarda, güzel yerlerde yerleşmiştir ve âşıkların gönüllerini avlamağa gitmiştir demektir. Bu ses ve böyle söylemek, Hüseyin Kassâba anlatabilmek için idi. Onun anlayabileceği gibi söylenmişti. Yoksa, Allahü teâlâ için oturmak ve ava gitmek gibi şeyler söylenemez. Fârisî beyt tercemesi:

**(Yokdur) ve (odur) gibi sözler,
O makâmdan geri dönerler.**

(Nefehât) da (Ayn-ül-Kudât-i Hemedânî) den alarak yazılmış olan bu sözlerden başka şeyler de anlaşılıyor ve Hak teâlânın birliğine ve büyüklüğüne dahâ uygun oluyor. Hernekadar o makâma tâm uygun değil ise de, başkalarından dahâ uygundur. Şöyle ki, vâhidiyyet mertebesinin üstündeki te'ayyün-i evvel olan vahdet mertebesine oturmuştur. Vahdet mertebesinde, ilmî ve aynî te'ayyünlerin hepsi yok olduğu için, hayvanların ve kuşların yok edildiği ava benzetilerek, ava gitdi buyurulmuştur. Şeyh Muhammed Ma'sûk-i Tûsî ve Emîr Alî Abûr Sultânın avlandığı yere giderek, ona av oldular. Ma'sûk-i Tûsî daha önde gitdi ve dahâ yaklaştı. Hüseyin Kassâb, sultânın geri döneceğini sanarak, (Vâhidiyyet) çadırlarında kaldı.

Yukardaki sözlerden ne anlaşılacağını doğru olarak ancak Allahü teâlâ bilir. Nakşibendiye yolunun büyükleri «kaddesallahü teâlâ esrârehüm» hiç gidilmemiş olan yolu seçmişlerdir. Bu bilinmeyen yol, bu büyüklerin meşhûr, kolay yolu olmuştur. Kıymetli teveccühleri ve idâreleri ile, herkesi bu yoldan kavuşturmuşlardır. Önder olan pîrin edebleri ve emrleri gözetilirse, bu yol hep kavuşturur. Bu yolda, ihtiyârların, gençlerin, kadınların ve çocukların kavuşmasında hiç başkalık yokdur. Hattâ ölümler bile bu ni'mete kavuşmayı umarlar. Nakşibend «kuddise sirruh» hazretleri buyurdu ki, (Hak teâlâdan elbette kavuşduran bir yol istedim). Hâce hazretlerinin birinci halîfesi olan hâce Alâ'üddîn-i Attâr «kuddise sirruh» hazretleri, bunun için buyurdu ki, Fârisî beyt tercemesi:

**Kapıcının incinmesi olmasaydı,
Açardım bütün cihân kapılarını.**

Allahü teâlâ, hepimizi bu büyüklerin yolunda bulundursun! Vesselâm.

İKİYÜZBİRİNCİ MEKTÜB

Bu mektûb küçük beğ Hisâriye yazılmışdır. Bir sâline cevâb vermektedir:

Allahü teâlâya hamd olsun! Onun seçtiği kullarına selâm olsun! Küçük beğ Hisârî hazretleri soruyor ki, (Bir kimse, bütün bilgiler iki üç harfde yerleşmiştir) diyor. Bu söze inanılır mı?

Cevâb: Böyle söyleyen kimsenin bunu işiterek veyâ kitâblardan okuyarak söylediği anlaşılmaktadır. Çünkü, önceki büyüklerden birkaçı böyle şeyler söylemiştir. Hazret-i Emir «kerremallahü teâlâ vechehâde» bütün bilgiler, Bismelenin (B) harfinde, hattâ bu harfin noktasında yerleşmiştir) buyurdu. Bunu size söyleyen kimse, böyle olduğunu biliyor mu demek istemiş ise, iki şey düşünülebilir:

1 — Bütün bilgilerin iki üç harfde yerleştirildiklerini bana bildirdiler derse, bu harfleri bildiğini veyâ bilmediğini söylese de sözü doğru olabilir.

2 — Bütün ilmleri, iki üç harf içinde bana bildirdiler. Bu iki üç harf içinde bütün ilmleri anlıyorum derse yalancıdır. Bu söze inanılmaz. Doğru yolda olanlara ve Muhammed Mustafâ'nın izinde gidenlere selâra olsun «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü etemmühâ ve ekmelühâ»!

İKİYÜZİKİNCİ MEKTÜB

Bu mektûb, mirzâ Fethullah-i Hakîme yazılmışdır. Büyüklerle tanıştıktan sonra ayrılanlara şaşmakta, Eshâb-ı kirâmın büyüklüğü bildirilmektedir.

Allahü teâlâ, bizi ve sizi, sevgili Peygamberinin doğru yolunda buldursun «alâ sâhibihessalâtü vesselâmü vettehiyye»!

Birgün, Nakşibendiye büyüklerinin üzölmeleri üzerinde konuşulmuşdu. Bu büyüklerle bağlanıp da, sonra ayrılanların, başkalarından bir şeyler bekleyenlerin sürünecekleri söylenmişti. Bu arada, sizin ve kâdî Senâmın adınız geçmişti. Bu konuşma, iyi bilemiyorum, bir dakika sürmüş mü idi? Hem de, sırası gelerek söylenmişti. Allah göstermesin ki, bir müslimânın incitilmesini düşünmüş olayım. Yâhud kalbimde bir kin buldurayım. Bu bakımdan, mubârek kalbiniz hiç sıkılmasın. Bilmeniz lâzımdır ki, bizim yolumuz, Allahü teâlânın isimleri üzerinde çalışmak de-

ğildir. Bu yolun büyükleri, bu isimlerin sâhibinde yok olmağı aramaktadırlar. Onlar, dahâ ilk bakışta, sıfatların dışında olan varlığı istemektedirler. İsmilerden, sıfatlardan geçerek zâtı talep ederler. Bunun içindir ki, başka yolların sonu, bunların başlangıcında yerleşmiştir. Fârisî mısra' tercemesi:

Gül bağçemi gör de, behârımı anla!

O konuşmamız, ağızdan ağza dolaşıkça, başka şekli alarak, sizi üzecek kadar değişmiş olduğu anlaşıldı. Bu üzüntünüzü gidermek için birkaç şey yazmak istedim: Sizinle tanışmamız, birşeyimizi arttırmaz. Görüşmemek de, birşeyi azaltmaz. Düşüncemiz, isteğimiz, yalnız sizin iyiliğinizdir. Fekat (Kendi zararını istiyene, hiç acınmaz!) sözünü herkes bilir. İyi biliniz ki, bu fakîr, sizin zararınızı istemedim ve inşâallah istemem de. Acıdığım için söylenilen birşeydi. Din adamları, acıdıklarından, böyle söylerler. Hem de, bir sırası gelerek söylenmişti. Hiç üzülmezsiniz!

Bir kimsenin kendini, hazret-i Ebû Bekr-i Sıddîkdan «radıyallahü anh» dahâ üstün görmesi, iki şeyden ileri gelir: Yâ koyu bir zındıktır, Yâhud da, kara câhildir. Birkaç sene önce, size gönderdiğim bir mektûbda, Cehennemden kurtulacağı bildirilmiş olan, Ehl-i sünnet vel-cemâ'at fırkasını anlatırken bunu da yazmışdım. Onu okuduktan sonra, böyle sözlere inanmanıza şaşılır. Hazret-i Alî'yi bile, hazret-i Ebû Bekrden «radıyallahü anhümâ» dahâ yüksek bilen bir kimse, Ehl-i sünnetden ayrılmış olur. Kendini yüksek bilen ne olacağını artık düşünün! Bu yolun büyükleri bildiriyorlar ki (Kendini, uyuz köpeklerden üstün gören bir sâlik, bu büyüklerin kemâlâtına kavuşamaz). Bu ümmetin büyükleri, hazret-i Ebû Bekrin, Peygamberlerden başka, bütün insanlardan üstün olduğunu, sözbirliği ile bildirmişlerdir. Hazret-i Hamzayı öldürmüş olan Vahşînin «radıyallahü anhümâ», Resûlullahın yanında bir kerre bulunduğu için, Tâbi'înin en üstünü olan Veysel Karânîden dahâ üstün olduğunu, kitâblarımda ve mektûblarımda bildirmişdim. Böyle olunca, bunu yazan bir kimsenin böyle söyliyeceğini düşünmek bile, akli olana yakışdırılmaz. Böyle düşünmeğe yol açan yazıyı görerek işin doğrusunu anlaması lâzımdır. Birşey anlamadan, yalnız çekemiyenlere uymak, uygun olurmu? Bununla beraber, büyükler, aşk serhoşluğu denilen hâllerinde, uygunsuz şeyler de söylemişlerdir. Bâyezîd-i Bistâmî hazretleri, (Bayrağım, Muhammed aleyhisselâmın bayrağından dahâ yüksektir) dedi. Bu sözünden, onun dahâ yüksek olacağı anlaşılabilir. Çünkü, onu söylemek zındıklık olur. Bu fakîrin yazılarında ise, böyle şeyler, hiçbir zaman bildirilmemiştir. Vesselâm.

İKİYÜZÜÇÜNCÜ MEKTÜB

Bu mektûb, molla Hüseyne yazılmıştır. Allah yolunda olanların yanında bulunmağı övmektedir:

Allahü teâlâ, hâllerinizi güzel eylesin. İşlerinizi fâideli eylesin! Maksudlarınızı islâh eylesin! Şerefli mektûbunuz geldi. Sevgilerinizi bildirdiği için bizleri çok sevindirdi. Allahü teâlâ, bu yolun büyüklerine olan sevginizi arttırsın! Onlara bağlılık arzûsunu, ömrünüzün sermayesi yap-sın! Hadis-i şerîfde (El-mer'ü me'a men ehabbe) buyuruldu ki, (Kişi, sevdiği ile berâberdir) demektir. Bu büyükleri seven, onlarla beraber olur. Onlarla berâber olan, şakî olmaktan [küfrden ve günâh işlemek-den] korunmuş olur. Hadis-i şerîfde buyuruldu ki, (İnsanların yaptıkları yazan meleklerden başka melekler de vardır. Yollarda, sokakbaşlarında dolaşırlar. Allahü teâlâyı zikr edenleri ararlar. Zikr edenleri bulunca, birbirlerine seslenirler. Buraya geliniz, buraya geliniz derler. Kanadları ile, onları sararlar. O kadar çokdurlar ki, göğe varırlar. Kullarının her işini bilici olan Allahü teâlâ, meleklerle sorarak: Kullarımı nasıl buldunuz, buyurur. Yâ Rabbi! Sana hamd ve senâ ediyorlar ve senin büyüklüğünü söylüyorlar ve senin ayblardan ve kusûrlardan temiz olduğunu söylüyorlar, derler. Onlar, beni gördülermi, buyurur? Hayır görmediler, derler. Görselerdi, nasıl olurlardı, buyurur? Dahâ çok hamd ederlerdi ve dahâ çok tesbih ederlerdi ve dahâ çok tekbir söylerlerdi, derler. Onlar, benden ne istiyorlar, buyurur? Yâ Rabbi! Cennetini istiyorlar, derler. Onlar, Cenneti gördülermi, buyurur? Görmediler, derler. Görselerdi, nasıl olurlardı, buyurur? Dahâ çok yalvarırlardı, dahâ çok isterlerdi. Yâ Rabbi! Bu kulların Cehennemden korkuyorlar. Sana sığınıyorlar, derler. Onlar Cehennemi gördülermi, buyurur? Hayır görmediler, derler. Görselerdi, nasıl olurlardı, buyurur? Görselerdi, dahâ çok yalvarırlardı ve ondan kurtulmak yoluna dahâ çok sarılırlardı, derler. Allahü teâlâ, meleklerle, şahid olunuz ki, onların hepsini afv eyledim, buyurur. Yâ Rabbi! O zikr edenlerin yanında, filân kimse zikr etmek için gelmemişdi. Dünyâ çıkarı için gelmişdi, derler. Onlar benim müsâfirlerimdir. Beni zikr edenlerle berâberim. Onların yanında bulunanlar da, zarar etmezler, buyurur). Bu hadis-i şerîf ve yukarıda bildirdiğimiz (Kişi, sevdiği ile berâberdir) hadis-i şerîfi gösteriyorlar ki, bu büyükleri sevenler, bunlarla berâberdirler. Bunlarla berâber olanlar, kazançlı olurlar. Allahü teâlâ, bizi ve sizleri, bu büyükleri sevenlerden eylesin! Sevgili Peygamberi, ümmî ve hâşimî olan Muhammed «aleyhi ve alâ âlini ve eshâbihissalâtü vetteslimât vettehiyyât» hurmetine düâmızı kabûl buyursun! Âmîn.

Şeyh İlahdâdın mektûbunda, kendinizden haber veriyorsunuz. Böyle

edenler ve yokluklar, tâliblerde çok görülmektedir. Çok çalışınız. Ele geçenlerle doymayınız! Fârisî beyt tercemesi:

**Çok cilve var, aranan sevgilide,
Kavuşdum sanma, bir cilve görünce!**

Bu büyüklerle birlikde bulunmak, en fâideli şeylerdendir. Allahü te-âlâ, bunların sohbetine kavuşdursun! Fârisî beyt tercemesi:

**Aşk serhoşlarile bulun, mey yoksa da, koku geçer.
Koku da bulunmaz ammâ, onları görmek de yeter.**

Gece gündüz karşısında bulunduğunuz büyük hazretten aldığınız yo-la sarılız. (Allah) mubârek ismini, hiçbirşey düşünmiyerek, kalbinizden geçiriniz! Hâzır ve nâzır olduğunu da düşünmeyiniz! Sıfatlarından hiçbi-rini hâtırınıza getirmeyiniz. Yüreğinzin bulunduğu yerde, gönülde (Al-lah) ismini hep bulundurunuz! Çok lâzım olan bilgiler, yazmakla anlaşı-lamaz. Anlatmak lâzımdır. Buluşursak, bildirilir. Buluşuncıya kadar, eli-nize geçenleri yazınız. Onları okumak, uzakdan teveccühe sebep olur. Vesselâm.

204

İKİYÜZDÖRDÜNCÜ MEKTÛB

**Bu mektûb, mîr Muhammed Nu'mân-i Bedahşî hazretlerine yazılmış-
dır. Câhillerin dedi-kodu yapmalarına üzülmemegi bildirmektedir:**

Mîr hazretleri, aşağı kimselerin bozuk sözlerine üzülmeyiniz! İsrâ sûresi, seksendördüncü [84] âyetinde (Herkes, kendine uygun işi yapar) buyuruldu. Ya'nî, kişinin işi ve sözü, kendinin aynasıdır. Alçakların söz-lerine iyi veyâ kötü karşılıkda bulunmamak dahâ iyidir. Yalanın sonu gelmez. Onların birbirini tutmayan sözleri, kendilerini rezîl etmeğe yeti-şir. Allahü teâlânın aydınlatmadığı kimseye, kimse ışık veremez. Siz, verilen vazîfeyi yapmağa bakınız! Başka şeyleri görmemezlikden geli-niz! En'âm sûresinin doksanbirinci [91] âyetinde (Allah deyin, sonra onları bırakın. Bozuk işlerinde oynasınlar!) buyurdu. Kardeşimiz Mu-hammed Sâdık, tâm vaktinde geldi. Ramezân-ı şerîfin son on günü i'tikâf yaptı. Ona çok şeyler açıldı. Yeni şeylere kavuştu. Allahü teâlâyâ hamd olsun ki, diğer sevdiklerimiz de ilerlemektedirler. Kalbleri uyanıktır. Bu, Allahü teâlânın büyük ihsânıdır. Dilediğine ihsân etmektedir. Onun ih-sânları boldur. Mahlûkların en iyisi olan efendimiz Muhammed aleyhis-selâma ve onun Âline ve Eshâbının hepsine bizden düâlar ve selâmlar olsun!

İKİYÜZBEŞİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, hâce Muhammed Eşref-i Kâbiliye yazılmıştır. İşin başı, şerî'atin sâhibine uymak olduğu bildirilmektedir:

Allahü teâlâ sizi Muhammed Mustafâ'ya tâm uymakla şereflendirsin «alâ sâhibihessalâtü vesselâmü vettehiyye»! Çünkü bütün işlerin başı ve Sıddıkların birinci istekleri budur. Bundan başkası, boş vehimler ve bozuk hayâllerdir. Allahü teâlâ, bizi ve sizi bunlardan korusun! Doğru yolda olanlara ve Muhammed Mustafâ'nın izinde gidenlere selâm olsun «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslimâtü dâimen»!

İKİYÜZALTINCI MEKTÛB

Bu mektûb, molla Abdülgafûr-i Semerkandiye yazılmıştır. Dünyânın kötülüğü ve ona düşkün olanların zevallılığı bildirilmektedir:

Yâ Rabbî! Ölüm bizi uyandırmadan önce, sen bizi uyandır! Peygamberlerin efendisi «aleyhi ve aleyhim ve alâ âlihissalâtü vetteslimâtü etemmühâ ve efdalühâ» hurmetine, düâmızı kabûl eyle! Tatlı olan mektûbunuz ve kıymetli yazılarınız gelerek bizleri sevindirdi. Buna karşılık olarak, Allahü teâlâ, size iyilikler versin!

Kardeşim! İnsanları dünyâya, yalnız yiyip içmek için ve giyinip süslenmek için göndermediler. İstediklerimizi toplamak, sevdiğimiz şeylerle keyflenmek ve oynayıp zevklenmek için yaratılmadık. İnsanların yaratılması, Allahü teâlâyâ karşı aşağılığını, gücü yetmezliğini, muhtâc, zevallı olduğunu göstermeleri içindir. Kulluk da, bu demektir. Fekat, bu kulluk, Muhammed aleyhisselâmın şerî'atinin izn verdiği gibi olmalıdır. Yoksa, müslimân olmıyanların yaptıkları riyâzetler, mücâhedeler, bu parlak şerî'ate uygun olmadığı için, zarar ve ziyândan başka sonu olmaz. Pişmân olmakdan üzülmeğden başka birşey kazandırmaz. Ehl-i sünnet vel-cemâ'at denilen doğru yolun âlimlerinin bildirdiklerine uygun olarak i'tikâdı düzelttikden sonra, ibâdetleri yapmakla berâber, kalbi Allahü teâlânın zikri ile süslemelidir. Nakşibendiye yüksek yolunun büyüklerinden alınan vazîfeyi sıklık tekrârlamalıdır. Bu büyüklerin yolunda, sonda ele geçecek olanlar başlangıçta yerleşdirilmiştir. Bunların bağları, başkalarının bağlarından çok üstündür. Kısa görüşlü olanlar, inansa da, inanmasa da, bu böyledir. Maksadımız, dostları teşvîkdir. İnanmıyanlara bir diyecğimiz yokdur. Fârisî beyt tercemesi:

**Masal sanana, masal gibi olur,
Kıymet bilene, çok faydalı olur.**

Sözün kısası şudur ki, âhiretde kurtulmak, çok zikr etmeğe bağlıdır. Enfâl sûresinin kırkaltıncı [46] âyetinde (Allahü teâlâyı çok zikr ediniz ki kurtulasınız!) buyuruldu. Bunun için, çok zikr etmek lâzımdır. Buna mâni' olan herşeyi düşman bilmelidir. Âhiretde kurtulmanın ilâcı, işte budur. Bizden, ancak söylemekdir. Fârisî beyt tercemesi:

**Zikr et zikr, bedende iken cânın
Kalb temizliği, zikriledir Rahmânın**

Ra'd sûresi, otuzuncu [30] âyetinde (Biliniz ki kalbler zikr ile râhat bulur) buyuruldu. Allahü teâlâ, size bunda başarı nasîb eylesin! Çünkü, en lüzûmlu ve en kârlı iş budur. Mubârek zamanlarda çok giyilmiş olan antâri gönderildi. İşleriniz hayrlı olsun! Vesselâm.

207

İKİYÜZYEDİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, mirzâ Hüsâmeddîn Ahmede yazılmıştır. İnsanların bir arada bulunması, kalblerini berâber edeceği ve şerî'ate uymıyan şeylerin kıymetsiz olduğu bildirilmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd olsun! Onun seçtiği, sevdiği kimselere selâm olsun! Çok zaman geçti, sizin ve mahdûm zâde hazretlerinin ve Cemâled-dîn Hüseyin ve orada bulunanların ve hele şeyh İlahdâd ve meyân Şeyh-ul-hediyenin selâmet haberlerinizi alamadım. Herhâlde, uzakda kalan bu kardeşlerinizi unuttuğunuz anlaşılıyor. Evet, yakında bulunmanın, kalblerin birleşmesinde büyük te'sîri vardır. Bunun içindir ki, hiçbir velî, bir Sahâbînin derecesine yükselemez. Veysel Karânî, o kadar şânı yüksek olduğu hâlde, Resûlullahı «sallallahü aleyhi ve sellem» hiç görmediği için, Eshâb-ı kirâmdan en aşağı olanın derecesine yetişemedi. Abdüllah bin Mubârek hazretlerinden soruldu ki, hazret-i Mu'âviye ile Ömer bin Abdül'azîzden hangisi dahâ yüksektir? Cevâb olarak: (Mu'âviye «radiyallahü anh», Resûlullahın «sallallahü aleyhi ve sellem» yanında giderken, atının burnuna giren toz, Ömer bin Abdül'azîzden katkat dahâ yüksektir) buyurdu.

Burada bulunanların hepsi iyiyiz. Allahü teâlâyâ bunun için, belki bütün ni'metleri için hamd ve şükürler olsun. Ni'metlerinin en büyüğü olan, müslimân yaptığı için ve mahlûklarının en iyisinin yolunda bulunduğunu için, ne kadar çok hamd edilse, yine azdır. Çünkü, onun yolunda

bulunmak, iyiliklerin başı, kurtulmanın çâresi ve dünyâ ve âhîret se'âdetlerinin kapısıdır. Allahü teâlâ, Peygamberlerin en üstünü hurmetine «aleyhi ve aleyhim ve alâ âlihissalâtü vesselâm», bizleri ve sizleri, her zaman bu yolda bulundursun! Âmîn. Fârisî mısra' tercemesi:

İş budur. Bundan başkası hiçdir!

Tesavvufcuların sözlerinden, ele birşey geçmez. Onların hâllerinden insanın birşeyi artmaz. Onların vecdleri ve hâlleri, şerî'ate uygun olmazsa, on para etmez. Keşfleri, ilhâmları, kitâba ve sünnete benzemezse, yarım arpa kadar değerleri olmaz. Tesavvuf yolunda ilerlemenin sebebi, şerî'atde inanılması lâzım olan şeylere, yakînin, îmânın artması içindir. Hakîkî îmân da, bu demektir. İkinci sebebi de, fıkhta bildirilen vazifeleri yapmanın kolay ve tathî olması içindir. Tesavvuf, bu ikisine kavuşmak içindir. Bunlardan başka birşey için değildir. Çünkü, Allahü teâlâ, Cennetde görülecektir. Dünyâda hiç görülemez. Tesavvufcuların aradıkları müşâhedeler, tecellîler, gölgelere kavuşmaktır ve benzetilen, O sanılan şeylerle avunmaktır. Allahü teâlâ, ötelere ötesidir. Şaşılacak şeydir ki, onların müşâhedeler ve tecellîler diye övündükleri şeylerin iç yüzleri, eğer anlatılırsa, bu yola yeni girenlerin gevşemelerinden korkulur ve arzûları, istekleri azalır. Eğer iç yüzleri anlatılmazsa, doğrusunu bildiğim hâlde, doğru ile yanlışın birbirlerine karışmalarına göz yummuş olmaktan korkarım. Ey, yollarımı şaşırmışlara, doğru yolu gösteren Rabbim! Âlemlere rahmet olarak yarattığın Muhammed «aleyhisselâm» hurmeti için, bana doğru yolu göster! Hâlinizi ara sıra bildirin ki, sevgiyi arttırır. Doğru yolda bulunanlara selâm olsun!

208

İKİYÜZSEKİZİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, kıymetli oğlu meyân Muhammed Sâdîka yazılmıştır. Sâlik, kendini Peygamberlerin makâmında görür. Bunun sebebi bildirilmektedir:

Sevgili yavrum! Soruyorsun ki, sâlik tesavvuf yolunda yükselirken, ba'zan kendini Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» makâmlarında buluyor. Ve ba'zan, bu makâmın da üstüne çıktığını anıyor. Hâlbuki, sözbirliği ile bildirilmiştir ki, Peygamberler «aleyhimüssalevâtü vettehiyyât», herkesden dahâ üstündür. Evliyânın bütün kazançları, Peygamberlere uydukları içindir. Onların yolunda gitmekle, Evliyâlığa kavuşmuşlardır.

Cevâb: Sâlikin gördüğü makâmlar, Peygamberlerin urûc ettikleri,

yükseldikleri makâmlar değildir. O büyükler, urûc ederlerken, o makâmlardan çok yukarı yükselmişlerdir. Çünkü, o makâmlar, o büyüklerin mebd-i te'ayyünleri olan, Allahü teâlânın isimleridir. Allahü teâlâdan gelen feyzler, ni'metler, hep mebd-i te'ayyün denilen bu isimlerden gelir. Çünkü, Allahü teâlânın, arada isimleri olmadan, bu âlem ile hiçbir ilgisi yoktur. Allahü teâlânın mahlûklara ihtiyâcı ve mahlûklarla doğrudan doğruya ilgisi yoktur. Ankebût sûresi, altıncı âyet-i kerîmesinde (Elbette Allahü teâlânın bu âlemlere hiç ihtiyâcı yoktur) buyuruldu. O büyükler, yükseldikleri makâmdan geri inerken, yukardaki nûrları da birlikde indirirler ve kendilerine mahsûs olan bu isimlerde yerleşip kalırlar. Bunun için, bir kimse bunları ararsa, bu yerleşdikleri makâmlarında bulur. Zât-i ilâhîyi isteyen, yüksek yaradılışlı bir kimse, yükselirken bu isimlere yetişir ve onlardan da yukarıya geçer. Allahü teâlânın dilediği makâma kadar yükselir. Fekat, bu sâlik yukardan aşağı inerken, kendi mebd-i te'ayyünü olan ve Peygamberlerin «aleyhimüsselâm» buldukları isimlerden dahâ aşağıda olan isme gelip yerleşince, kendi makâmı ile onların makâmları arasındaki farkı anlar. İşte dahâ üstün olmak, bu makâmlar ile ölçülür. Makâmı yüksek olan kimse, dahâ yüksektir. Sâlik, kendi makâmı olan isme inmedikce ve bu makâmın dahâ aşağıda olduğunu anlamadıkca, o büyüklerin dahâ üstün olduklarına zevkle ve hâl ile inanmaz. Dahâ üstün olduklarını, işiterek söylemektedir. Önce îmân etmiş olduğu için, yüksek olduklarını söyler. Fekat vicdânı, sözüne uygun değildir. Bu zaman, Allahü teâlâyâ sığınması, yalvarması, câhil ve zevallı olduğunu söylemesi, doğrusunun kendisine bildirilmesi için düâ etmesi lâzımdır. Bu hâl, sâliklerin ayak kayacak, tehlikeye düşecek yerleridir. Bu yazımızı bir misâl ile açıklayalım. Biliyoruz ki, duman, sıcak sıvı ve katı zerrelere dir. Sıcak oldukları için, genişlemiş, hafiflemiş olan sıvı ve katı dânecikler, hevâda yükselir. Bunu görünce, katı ve sıvı dâneciklerin hevâdan dahâ hafif olduklarını söylemek doğru olmaz. Çünkü, dâneler, ısı enerjisi tarafından kaldırılmaktadır. Soğudukları zaman, yine geri, aşağı inerler. Yere düşerler. Kendi yerlerinin hevâdan dahâ aşağı olduğu anlaşılır. Sâlik de, o makâmlardan yukarı, fazla muhabbet enerjisi ile sürüklenmektedir. Kendi makâmı, o makâmlardan aşağıdadır.

Buraya kadar bildirdiklerimiz, müntehî için idi. Müntehî, tesavvuf yolunda, çıkabileceği derecelerin sonuna varan velî demektir. Yolun başlangıcında, böyle sanılırsa, kendini büyüklerin makâmlarında bulursa, bunun sebebi başkadır. Şöyle ki, sonlarda bulunan her makâmın, yolun başında ve ortasında benzerleri, görünüşleri vardır. Başlangıçta ve yolda olanlar, bu görüntülere gelince, o makâmların kendilerine geldiklerini sanırlar. Birşeyin görüntüsü ile, kendisini ayırd edemezler. O büyüklerin görüntülerini, benzerlerini de, makâmlarının görüntülerinde bulunca, o büyüklerle ortak olduklarını sanırlar. Zan ettikleri gibi değildir. Bir şe-

yin gölgesini, kendisine benzetmekden başka birşey değildir. Yâ Rabbi! Herşeyin özünü, yapısını bize bildir! Sevgili Peygamberin hurmetine, bizleri boş, fâidesiz şeylerle vakt geçirmekten korusun! Âmin.

İKİYÜZDOKUZUNCU MEKTÛB

Bu mektûb, mir Muhammed Nu'mân-i Bedahşî hazretlerine yazılmıştır. Kendinin (Mebde' ve Me'âd) adındaki kitâbında yazılı bir bilgiyi açıklamaktadır:

Elhamdü lillahi Rabbil'âlemin. Vessalâtü vesselâmü alâ seyyidilmürselin ve âlihittâhirin ecma'in. Seyyid hazretleri, kıymetli kardeşim mir Muhammed Nu'mân, Allahü teâlâ ile olunuz! Buradakiler, çok şükr iyiyiz: İnsana râhatlık veren o serâyınızda, sizden ayrılırken, kardeşim Muhammed Eşref, (Mebde' ve Me'âd) kitâbındaki bir yazının açıklanmasını istemişti. Vakt dar olduğundan, birşey anlatılamamıştı. Şimdi, o yazıyı açıklamayı düşündüm. Böylece, dostlarımın sıkıntısını gidermek istedim. O yazı şöyle idi: (Resûlullahın «sallallahü aleyhi ve sellem» vefâtından bin ve birkaç sene geçtikten sonra, hakikat-i Muhammedi, kendi yerinden yükselerek, Kâ'benin hakikati ile birleşir. Bu zaman, hakikat-i Muhammedi ismi, hakikat-i Ahmedî adına döner ve Zât-i ilâhînin mazharı olur. İki ism de, ismi sâhibi gibi olurlar. İsa «aleyhisselâm» gökden inerek, şerî'at-i Muhammediyyeye göre yaşayacağı zemana kadar, hakikat-i Muhammediyyenin yeri boş kalır. O zaman, İsa aleyhisselâmın hakikati, kendi makâmından yükselerek, hakikat-i Muhammediyyenin boş kalmış olan makâmına yerleşir).

Cevâb: Bir insanın hakikati demek, te'ayyün-i vücûbî demektir. O kimsenin te'ayyün-i imkânîsi, bu te'ayyün-i vücûbînin zallı, görüntüsüdür. Bu te'ayyün-i vücûbî, Allahü teâlânın isimlerinden bir ismdir. Alim, kadîr, mürîd, mütekellim gibi dahâ nice isimlerinden biridir. Allahü teâlânın bu ismi, o kimsenin rabbidir. Ya'nî, ona gelen her feyz, bu ismden gelir. Bu ism ile Allahü teâlânın çeşidli bağlantıları vardır. Sıfat mertebesinde, Allahü teâlâyâ bu ism verilir. Sıfatlar, Allahü teâlâdan ayrı olarak vardılar. Şân mertebesinde de Allahü teâlâyâ bu ism verilir. Şân mertebesi, Allahü teâlâdan ayrıca var değil ise de, bir bakımdan ayrıca vardılar. Sıfat ile şân arasındaki fark (Sülûk ve cezbe) yi anlatan mektûbda bildirilmişti. Anlaşılmıyan yerleri varsa, o mektûbdan okuyunuz! [Bu mektûb, birinci cildin ikiyüzseksenyedinci mektûbudur].

Şânın varlığı, yalnız i'tibâr ile ya'nî bir bakımdan ise de, bu şânın

üstünde de, başka bir bakımdan, başka bir merteye de vardır. O merteye bu şânın mebde-i vücûd-i i'tibârîsidir. Allahü teâlânın bu ismi, bu merteye de vardır. Bu mertebenin üstünde de, dahâ başka bir bakımdan dahâ yüksek merteye olur. Fekat, insan gücü bunu anlayamaz. Bu fakir [ya'nî, Imâm-ı Rabbânî hazretleri], bu mertebeyi de geçirdim. Fekat, bu mertebenin üstünde, insan yok gibi olmaktadır. (Her ilm sâhibinden dahâ büyük âlim vardır). Arabî beyt tercemesi:

Ni'mete kavuşana âfiyet olsun!

Zevallı âşık, bir damla ile doysun!

Ehlullah ya'nî Evliyâ, kendi yaradılışlarına, güçlerine göre, bu mertebelere kavuşmakta, birbirlerinden çok ayırdılar. Evliyâ arasında, Allahü teâlânın ismine yetişenler pek azdır. Çoğu, bu ismin zillerinden bir zille, bir görüntüye kavuşmuştur. Önce, seyr ve sülûk ile, imkân mertebelerinden geçerek, sonra, bir zille kavuşurlar. Yalnız cezbe yolu ile de bu isme kavuşulabilir ise de, bunun kıymeti yokdur. Bu ismden dahâ yukarı yükselenler, pek azdır.

Bir insanın hakîkati, onun te'ayyün-i vücûbîsine denildiği gibi, onun te'ayyün-i imkânîsine de denir. Bunları anladıktan sonra, deriz ki:

Muhammed Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem», her insan gibi, Âlem-i halk ile Âlem-i emrden yapılmıştır. Onun Âlem-i halkının rabbi olan ism-i ilâhî, alîm şânıdır. Âlem-i emrini terbiye eden de, alîm şânının bir bakımdan üstünde olan mertebedeki alîm ismidir. Hakikat-i Muhammedî alîm şânıdır. Hakikat-i Ahmedî, alîm şânının üstünde olan ve bu şânın mebdei olan ismidir. Bu ism, Kâ'benin de hakikatidir. Âdem «aleyhisselâm» yaratılmadan önce, Resûlullahda bulunan peygamberlik, hakikat-i Ahmedî bakımından idi. Hadîs-i şerîfde (Âdem «aleyhisselâm» toprak ile su arasında iken, peygamberdim) bildirilen bu peygamberlik idi ki, Âlem-i emrde idi. İsa «aleyhisselâm» Kelime-tullah olduğu ve Âlem-i emr ile bağılılığı çok olduğu için, Resûlullahın geleceğini, Ahmed ismi ile müjdelemişti. İsa aleyhisselâmın (Benden sonra Ahmed isminde bir resûl geleceğini size müjdeleyiciyim) dediğini Kur'ân-ı kerîm haber vermektedir. Dünyâyâ teşriflerinden sonraki peygamberliği, hakikat-i Muhammedîye bağlı idi. Belki de, iki hakîkate de bağlı idi. Rabbi ya'nî terbiye edicisi, yetiştiricisi olan da, hem bu şân ve hem de şânın üstündeki merteye idi. Bunun için, bu mertebedeki da'vet, önceki mertebedeki da'vetten dahâ kuvvetli olmuştur. Çünkü, o mertebedeki da'veti, yalnız Âlem-i emrde idi ve terbiyesi, yalnız (Rûhâniyân)a ya'nî rûhlara ve meleklerle idi. Bu mertebedeki da'veti ise, hem Âlem-i halkda, hem de Âlem-i emrdedir ve terbiyesi, hem maddeye, hem de rûhlardır. Bu dünyâda, onun maddî tarafını melekî tarafından dahâ kuvvetli yaparak, insanlarla ilgisi çoğaltıldı. Böylece, insanların fâidelenmeleri kolaylaştırıldı. Allahü teâlâ, sevgili Peygamberine «sallallahü aleyhi ve sellem» insanlık tara-

fını fazla açıklamasını emr buyurdu. Meselâ, Kehf sûresi, yüzonbirinci [111] âyetinde (Onlara söyle! Ben de sizin gibi insanım. Bana vahy olundu) buyuruldu. (Sizin gibi) buyurulması, insanlığını kuvvetli bildirmek içindir. Bu madde hayâtından Kâ'be hayâtına geçince rûhânî tarafı çoğaldı. İnsanlara bağlılığı azaldı. Dine çağırarak nûrâniyyeti değişti. Eshâb-ı kirâmdan «aleyhimürrıdvân» birkaçı buyurdu ki (Resûlullahı defn işini bitirmeden, kalblerimizde değişiklik duyduk). Evet, öyle oldu. Çünkü, görerek olan îmânları, görmeden olan imâna döndü. İşleri, görmekten, işitmeğe kaldı. O yüce Peygamberin «sallallahü aleyhi ve sellem» vefâtından bin sene geçtikten sonra, rûhânî tarafı öyle kuvvetlendi ki, insânî tarafını büsbütün örttü. Âlem-i halkı, Âlem-i emr hâkim oldu. Bunun için, Âlem-i halkından olanlar, kendi hakikatlerine döndüler. Hakikat-i Muhammedî de, yükselerek, hakikat-i Ahmedîye ulaştı. İkisi birleşti. Burada söylediğimiz iki hakikat, onun Âlem-i halkının ve Âlem-i emrinin te'ayyün-i imkânileridir. Te'ayyün-i vücûbileri değildir. Te'ayyün-i imkânî bu te'ayyün-i vücûbünün zilli, görüntüsüdür. Çünkü Te'ayyün-i vücûbî, yükselmez. İki te'ayyün-i vücûbî birleşmezler. İsâ «aleyhisselâm» gökden inerek, âhır zaman Peygamberinin şerî'atine uyunca, onun hakikati, kendi makâmından yükselerek, ona uyduğu için, hakikat-i Muhammedînin makâmına gelir. Onun dînini kuvvetlendirir. Bunun içindir ki, eski şerî'atlerde, ülül'azm peygamberin vefâtından sonra bin sene içinde, yeni bir peygamber gönderilirdi. Bunlarla, o peygamberin şerî'ati kuvvetlendirilirdi. Onun şerî'atinin zamanı bitince, başka bir ülül'azm peygamber ile yeni bir şerî'at gönderilirdi. Muhammed «aleyhisselâm», Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» sonuncusu olduğu için ve onun şerî'ati hiç değiştirilmiyeceği için, onun ümmetinin âlimleri, Peygamberler gibi oldu. Şerî'ati kuvvetlendirmek işi bunlara yapıldı. Bunlardan başka, ülül'azm bir peygamber de, onun şerî'atine sokuldu. Onun şerî'atini kuvvetlendirmek işi buna da verildi. Allahü teâlâ, Hicr sûresi dokuzuncu [9] âyetinde (Kur'ân-ı kerîmi sana biz indirdik. Biz onu elbette koruyucuyuz) buyurdu.

Resûlullahın «sallallahü aleyhi ve sellem» vefâtından bin sene geçtikten sonra, ümmetinden gönderilen âlimlerin sayısı az ise de, bu şerî'ati tâm kuvvetlendirmeleri için, çok yüksek olacaktırlar. Resûlullahın «aleyhissalâtü vesselâm», hazret-i Mehdînin teşrîf edeceğini haber vermiştir. Bin sene sonra gelecektir. İsâ «aleyhisselâm» da, bin sene sonra, gökden inecektir. Bin sene sonra gelen Evliyânın yükseklikleri, Eshâb-ı kirâmın yüksekliklerine benzemektedir. Hernekadar, Peygamberlerden sonra, en üstün Eshâb-ı kirâm ise de, sonra gelenler, bunlara çok benzedikleri için, hangilerininin dahâ üstün oldukları anlaşılabilir gibi olmuştur. Belki de bunun içindir ki, Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» (Öncekileri dahâ üstündür, yoksa sonrakileri? Bilinemez) bu-

yurdu. Yoksa (Öncekileri mi dahâ üstündür, yoksa sonrakileri mi? Bilmem) buyurmadı. Çünkü, hangilerinin dahâ üstün olduğunu biliyordu. Bunun için (En üstün olanlar, benim zamanımda bulunan müslimânlardır) buyurmuştu. Fekat, çok benzedikleri için, şübhe hâsıl olduğundan (Bilinemez) buyurdu.

Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» Eshâb-ı kirâmın zamanından sonra, Tâbi'înin zamanının yüksek olduğunu bildirdi. Bundan sonra da tebe'i tâbi'înin zamanının üstün olduğunu bildirdi. Bunların da bin sene sonra gelenlerden dahâ üstün oldukları anlaşıldı. Sonra gelenlerin, Eshâb-ı kirâma çok benzemesi nasıl olur? denilirse;

Şöyle cevâb veririz ki, o iki asrın, bu son gelenlerden dahâ üstün olması, belki onlarda Evliyâ sayısının çok ve bid'at sâhiblerinin az olduğu için olabilir. Bunun için, sonra gelenler arasında birkaç Evliyânın, o iki asrda bulunan Evliyâdan dahâ yüksek olduğunu söylemek, yanlış olmaz. Meselâ, hazret-i Mehdî böyledir. Fârisî beyt tercemesi:

**Yine gelseydi eğer feyz, Rûhülkudsden,
İsâ mu'cizesi, görünürdü herkesden.**

Fekat, Eshâb-ı kirâmın zamanı, her bakımdan, dahâ yüksektir. Bunun üzerinde konuşmak bile lüzûmsuzdur. Önce gelenler, onlardır. Na'im Cennetinde yakîn olanlar onlardır. Başkalarının dağ kadar altın sadaka vermesi, onların bir avuç arpa vermesinin sevâbına kavuşduramaz. Allahü teâlâ, dilediğini rahmetine kavuşdurur.

(Mebde' ve Me'âd) kitâbında, yukarıda sorulan yazıların dahâ üstünde yazılı bilgiler de, yukardaki cevâbımızla açıklanmış oldu. Ya'nî, Kâ'benin hakîkati, hakîkat-i Muhammedînin Kâ'besidir, hakîkat-i Muhammedî buna secde eder, sözünün anlaşılması kolaylaşmış oldu. Çünkü, Kâ'benin hakîkati, hakîkat-i Ahmedîdir. Bu ise, hakîkat-i Muhammedînin aslıdır. Hakîkat-i Muhammedî, bunun zillidir. Bunun için, hakîkat-i Muhammedî buna secde eder.

Süâl: Kâ'be, onun ümmetinin Evliyâsını tavâf etmeğe gelir. Onların bereketlerine kavuşmak ister. Kâ'benin hakîkati, hakîkat-i Muhammedîden üstün olunca, bu tavâf işi nasıl câiz olur?

Cevâb: Hakîkat-i Muhammedî, Muhammed aleyhisselâmın mukaddes makâmlardan indiği makâmların en aşağısıdır. Kâ'benin hakîkati ise Kâ'benin çıkabildiği en yüksek makâmdır. Hakîkat-i Muhammedî yükselirken, ilk çıkacağı yer, hakîkat-i Kâ'bedir. Onun yükselmesinin sonunu, Allahü teâlâdan başka kimse bilemez. Onun ümmetinin Evliyâsının yüksek olanları, onun «sallallahü aleyhi ve sellem» yükseldiği makâmların hepsinden pay aldıkları için, Kâ'benin bunlardan birşeyler beklemesi, olmayacak şey değildir. Fârisî beyt tercemesi:

**Toprakdan çıkan, gökleri aşdı.
Yer ile zaman, geride kaldı.**

(Mebde' ve Me'âd) kitâbının o yerinde yazılı olan bir incelik de, böylece anlaşılmiş oldu. Ya'nî, Kâ'benin maddeden olan yapısı, herşeyin secde yeri olduğu gibi, Kâ'benin hakikati de, herşeyin hakikatinin secde ettikleri makâmdır sözü anlaşılmiş oldu. Çünkü, herşeyin hakikati, Allahü teâlânın sonsuz isimlerinden bir ismdir. Bu ism, o şeyin varlığı ve varlıkta kalması için lâzım olan her feyzin kaynağıdır. Kâ'benin hakikati, bu isimlerin üstündedir. Bunun için, bu hakikat, herşeyin hakikatlerinin secde yeri olur. Evliyânın büyükleri, hakikat-i Kâ'beden yukarı yükselir ve yukarıdaki nûrları alarak, kendi hakikatlerine inerlerse, Kâ'be, onların bereketlerine kavuşmak ister.

(Mebde' ve Me'âd) kitâbında, ülül'azm Peygamberlerin «sabevatül-lahi teâlâ ve teslîmâtühü» yükseklikleri de yazılmıştı. Ya'nî birbirlerinden üstünlükleri bildirilmişti. O yazılar keşf ve ilhâm ile idi. Keşf ve ilhâm ise, tâm bilgi değildir. Onları yazdığım ve üstünlüklerini ayırdığım için pişmân oldum. İstigfâr ediyorum. Çünkü, açık delil bulunmadıkça, o yolda konuşmak câiz değildir. Estagfirullah ve etübü ileyh min cemî'i mâ kerihallah kavlen ve fi'len!

Mektûbunuzda yazıyorsunuz ki, evde iken sormuşdum, tâliblere tarîkati öğretirsem, iyi olurmu? demişdim. Hayır olmaz buyurmuşdunuz, diyorsunuz. Her bakımdan olmaz dediğimi hâtırlamıyorum. Şartlarına uymak lâzımdır. Şartlara uymadan öğretmek iyi olmaz demek istemişdim. Şimdi de böyle biliniz! Şartlara uymakta titiz davranınız! Gevşeklik olmasın. Bildirmek lâzım olduğu istihârelerle açıkca anlaşılmadıkça, öğretmemelidir. Kardeşimiz molla yâr Muhammed Kadîme de bunu söyleyiniz. Tarîkati öğretmekde acele etmemesini sıkı tenbîh ediniz. Kazancı çoğaltmağı değil, Allahü teâlânın rızâsını kazanmağı düşünmelidir. Sık sık hâlinizi yazınız.

Talebenizden şikâyet ediyorsunuz. Kendinizden şikâyet etmeniz lâzımdır. Onlarla öyle görüşüyorsunuz ki, sonu üzüntülü olmaktadır. (Üstâd, talebesinin karşısında, iyi giyinmiş kendine düzen vermiş olmalı) buyurmuşlardır. Onlarla senli benli olmamalıdır. Arkadaşlık etmemeli, hikâyelerle, latîfelerle vakt geçirmemelidir. Vesselâm.

İKİYÜZONUNCU MEKTÛB

Bu mektûb, mevlânâ Şekîb-i İsfehâniye yazılmıştır. (Nefehât) kitâbındaki bir yazıyı açıklamakda ve nasîhat vermektedir:

Bu fakîre lutf ederek gönderdiğiniz şerefli mektûbunuzu okumakla

sevindik. Selâmetde olunuz. Bu yolun büyüklerini seviniz. Bu sevgi, ömrünüzün sermâyesi olsun. Kıyâmet günü bu fakîrlerin sevgisi ile diriliniz! Fakîrlikle övünen ve fakîrliği, zenginlikden üstün tutan büyük Peygamberimiz «sallallahü aleyhi ve sellem» hurmeti için, Allahü teâlâ, düâımı kabûl buyursun. İhsân buyurarak, (Nefehât) kitâbındaki şeyh İbni Sekîne «kuddise sirruh» hazretlerinin mürîdinin hikâyesini yazıyorsunuz. Şöyle ki, birgün, gusl abdesti almak için Dicle nehrine dalmışdı. Başını sudan çıkarınca, kendini Nil nehrinde buldu. Mısra geldi. Burada evlendi. Oğulları oldu. Yedi sene sonra, gusl abdesti almak için Nil nehrine daldı. Başını sudan çıkarınca, kendini Dicle nehrinde buldu. Evvelce, Dicle'ye girerken, Dicle kenârına koymuş olduğu elbiselerini, koyduğu gibi buldu. Bunları giydi. Evine geldi. Zevcesi, karşılayıp, müsâfirlerin için istediğin yemekleri hâzırladım dedi...

Yavrum! Bu hikâyenin güç gelen yeri, yıllarca yapılacak şeylerin, bir ânda yapılması değildir. Çünkü, böyle şeyler çok görülmüştür. Peygamberlerin sonuncusu Muhammed «aleyhisselâm», mi'râc gecesi, göklere gidip, binlerle senelik yolları geçdikden sonra, geriye gelince, yatmış olduğu yerin dahâ soğumamış olduğunu, abdestde ibrikden akan suyun dalgalarının durmadığını gördü. (Nefehât) kitâbında da, bu hikâyenin sonunda bildirildiği gibi, Allahü teâlâ, zamanı genişletmektedir. Bu hikâyenin güç olan yeri, Bağdadda bir ân olan kısa zaman, Mısır'da yedi sene uzamaktadır. Meselâ Bağdadda o ân, hicretin üçyüzaltmışıncı yılı ise, Mısır'da, o ânda, üçyüzaltmışyedince yıl olmaktadır. Bu ise akla ve nakle uygun olmıyan birşeydir. Böyle birşey, bir iki kimse için olabilir. Başka başka şehirler ve başka başka yerler için olacak şey değildir. Bu fakîrin hâtırına şöyle geliyor ki, bu iş uyanık iken olmamıştır. Bir rü'yâ olabilir. Bunu dinleyen kimse, rü'yâ sözünü rü'yet olarak anlamış olabilir. Uykuda olan, uyanık iken olmuş sanılmışdır. Böyle yanlışlıklar, çok görülmektedir. Belki rü'yâda görmüş ve mürşidine rü'yâda söylemiş, sonra çocuklarına anlatmıştır.

Kitâbda, bu hikâyeden sonra, Muhyiddîn-i Arabî hazretlerinden haber verdiği hikâye de, bunun gibidir. Herşeyin doğrusunu Allahü teâlâ bilir.

(Cesedi terbiye eden rûhdur. Kalıbı terbiye eden kalbdır) sözünün açıklanmasını istiyorsunuz. Yavrum! Bu sözlerin ikisi de, birşeydir. İnsandaki Âlem-i halkdan olan maddelerin, Âlem-i emrden olan latîfeler tarafından terbiye edildiği bildirilmektedir. Cesed kelimesinin, rûh ile birlikte kullanılması âdet olduğu için ve kalp ile kalb kelimeleri de, birbirine benzediği için, edebiyat bilgisine uyarak böyle yazılmışdır.

Nasîhat istiyorsunuz. Yavrum! Bu bozukluğum ve dünyâya dalmış hâlim ve bilgisizliğim ve başarısızlığım ile, size nasîhat vermeğe kalkışmaktan hayâ ederim, utanırım. Fekat, emr-i ma'rûfdan kaçınmaktan da

korcarım ki, hasîslik ve alçaklık yapmış olmayayım. Bunun için, birkaç kelime yazmağa kendimi zorluyorum. Yavrum! Dünyâda kalmak zamanı pek azdır. Bu kısa zamanın çoğu da boş yere geçmiş bulunuyor. Pek azı kalmıştır. Ahiret zamanı ise, sonsuzdur. Orada başa gelecek şeyler, bu birkaç günlük işlere bağlıdır. Bundan sonra, yâ sonsuz ni'metler, zevkler veyâ bitmez tükenmez azâblar, acılar vardır. Muhbir-i sâdık, ya'nî hep doğru söyleyici, bunları haber vermiştir. Elbette olacaktırlar. Akli olan kimsenin, durmadan çalışması lâzımdır. Yavrum! Ömrün en kıymetli zamanları, boş yere geçti. Allahü teâlânın düşmanı olan nefsin isteklerini yapmakla tükendi. Şimdi, ömrün en kıymetsiz, başarısız zamanı kaldı. Artık, bununla da, Allahü teâlânın beğendiği işleri yapmaz, kuvvetli zamanda elden kaçırılanı, kuvvetsiz, kıymetsiz zamanda yakalayamaz isek ve az bir emekle ve kısa bir sıkıntı ile, sonsuz râhat ve ni'metlere kavuşmaz isek ve sayısız çirkin işlerimizi, az bir iyi işle örtmez isek, yarın kıyâmet gününde, Allahü teâlânın huzûruna ne yüzle çıkabiliriz? Oraya ne özr ve behâne götürebiliriz? Bu gaflet uykusu ne vakte kadar sürecektir? Gaflet pamuğu kulaklarda ne kadar kalacak? Birgün, gözlerden perdeyi kaldıracaklar. Kulaklardan gaflet pamuğunu çıkaracaklar. Fekat, fâidesi olmayacak. O zaman pişmânlıktan, utanmaktan başka yapılacak şey olmayacak. Ölüm gelmeden önce, yapacak işi bilmeli. Yüzü ak olarak, Allahü teâlâyı özliyerek cân vermelidir. Önce, i'tikâdı düzeltmek lâzımdır. Dinden olduğu tevâtür yolu ile, ya'nî çok kimselerin söylemesi ile zarûri olarak bilinen şeylere inanmak elbette lâzımdır. Bundan sonra, fikh kitâblarında yazılı olan şeyleri öğrenmek ve yapmak zarûridir. Bundan sonra da, tesavvuf yolunda ilerlemek gelir. Fekat bu, kimsenin bilmediği şeyleri öğrenmek, kimsenin görmediği gizli şeyleri görmek için değildir. Nûrları, renkleri görmek için de değildir. Bunlar oyun, keyf verici şeylerdir. Herkesin gördüğü şeyler ve renkler yetişmiyormu ki, bunları bırakıp da, riyâzetler, sıkıntılar çekerek, bilinmiyen şeyler ve renkler aranılsın? Bu şeyler ve renkler de, o şeyler ve renkler de, hep Allahü teâlânın yarattığı şeylerdir ve Onun varlığını ve yaratıcı olduğunu gösteren işâretlerdir. Bu madde âleminde bulunan güneş ve ay ışıkları, Âlem-i misâideki nûrlardan, renklerden katkat dahâ üstündür. Fekat, bunlar her zaman görüldükleri için ve âlim de, câhil de gördüğü için, kıymet verilmiyor. herkesin bilmediği, görmediği nûrlar aranıyor. Fârisî mısra' tercemesi:

Kapı önünde akan su, bulanık görünür!

Tesavvuf yoluna girmek, şerî'atin inanılacak şeylerine îmânı kuvvetlendirmek içindir. Böylece îmân, düşünerek anlamak zorluğundan kurtularak, görmüş gibi sağlam ve vicdânî olur ve kısaca inanmak yerine, et-râfih ve derin îmân hâsıl olur. Meselâ, Allahü teâlânın varlığına ve bir olduğuna önce düşünerek veyâ başkalarından görerek inanıyordu. Tesavvuf yolunda ilerlemek nasîb olunca, o düşünerek ve işiterek olan îmân,

şimdi bularak, anlıyarak hâsıl olur. İmânı olgunlaştır. İnanılacak şeylerin hepsine de, böyle imân hâsıl olur. Tesavvuf yoluna girmenin ikinci fâidesi, fıkhta bildirilen vazîfeleri yapmakda kolaylık elde etmek ve nefsi emmâreden ileri gelen güçlükleri yok etmektir. Bu fakîr, iyi anladım ki, tesavvuf, şerî'atin yardımcısıdır. Şerî'atden başka birşey değildir. Böyle olduğunu, mektûblarımda kitâblarımda açıkladım. Bu iki fâideye kavuşmak için, tesavvuf yolları içinden, Nakşibendiyye yolunu seçmek dahâ iyi ve dahâ uygundur. Çünkü, bu yolun büyükleri sünnet-i seniyyeye yapışmışlar ve bid'atlerden sakınmışlardır. Bunun için, sünnete yapışmak nasîb olup da, ellerine birşeyler geçmezse üzülmezler, sevinirler. Eğer ahvâl ve mevâcîde kavuşur, fekat sünnete yapışmakta gevşek davranırlarsa, o hâlleri, vecdleri hiç beğenmezler. Hâce Ubeydullah-i Ahrâr hazretleri buyuruyor ki (Ahvâl ve mevâcîdi bize verseler, fekat, Ehl-i sünnet vel-cemâ'at i'tikâdını içimize yerleştirmeseler, kendimi mahv olmuş bilirim. Eğer, Ehl-i sünnet vel-cemâ'at i'tikâdını verseler, ahvâl ve mevâcîd hiç vermeseler, hiç üzülmem). Bundan başka, bu yolda, nihâyetde kavuşulacak şeyleri, başlangıçta tatdırırlar. Bunun için, dahâ ilk adımda, başkalarının, en son kavuşacaklarını ele geçirirler. Arada yalnız, icmâl ve tafsîl bakımından fark olur. Ya'nî topluca, kısa ve açık, geniş olmak farkı vardır. Bu yol, Eshâb-ı kirâmın «aleyhimürrıdvân» yoludur. Çünkü, Resûlullahın «sallallahü aleyhi ve sellem» dahâ ilk sohbetinde öyle şeyler kazanmışlardır ki, ümmet a'rasındaki Velîlerin, bunlara, en sonda kavuşdukları bilinmemektedir. Bunun içindir ki, Tâbi'înin en üstünü olan, Veysel Karânî, hazret-i Hamzanın kâtili olan Vahşînin «radıyallahü anhümâ», Resûlullahın bir kerrecik sohbetinde bulunmakla yükseldiği mertebeye yetişememiştir. Çünkü, sohbetin fazîleti, bütün fazîletlerin ve kemâllerin üstündedir. Çünkü, onların imânları, görerek kuvvetlenmiştir. Bu ni'met, başkalarına nasîb olmamıştır. Fârisî mısra' tercemesi:

İşitmek, görmek gibi olabilir mi?

Bunun içindir ki, bunların bir avuç arpa sadaka vermekle kazandıkları dereceler, başkalarının dağ kadar altın vererek kazandıkları dereceden katkat dahâ yüksektir. Eshâb-ı kirâmın hepsinin yüksekliği böyledir. Hepsini büyük bilmemiz lâzımdır. Hepsine iyi gözle bakmalı, hepsini sevmeli, övmeliyiz. Çünkü, Eshâb-ı kirâmın hepsi âdildir. Şerî'ati bildirmekde, hepsi ortaktır. Birinin bildirdiği, ötekinin bildirdiğinden dahâ kıymetli değildir. Kur'ân-ı kerîmi onlar topladı. Âyet-i kerîmeler, herbirinin âdaletine güvenerek, hepsinden, birer ikişer alınarak, biraraya getirildi. Birkimse, Eshâb-ı kirâmdan birini kötülerse, bu sözü, Kur'ân-ı kerîme dokunur. Çünkü, birkaç âyet-i kerîme, ondan alınmış olabilir. Bu büyüklerin aralarında olan çekişmelerin, muhârebelerin iyi sebeplerle yapıldığını söylemeliyiz. Nefse uymakla, kin ve inâd ile olmadığına inanmalıyız.

İmâm-ı Şâfi'î «rahmetullahi aleyh» hazretleri, Eshâb-ı kirâmı çok iyi tanıyordu. Bu büyük âlim buyurdu ki: (Allahü teâlâ, o kanlara ellerinizi bulaştırmadı. Biz de, onlara dilimizi karıştırmıyalım!). İmâm-ı Ca'fer-i Sâdık hazretlerinin de böyle söylediği haber verilmiştir. Vesselâmü ev- velen ve âhıren.

211

İKİYÜZONBİRİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, mevlânâ Yâr Muhammed Kadim-i Bedabşiyerî'nin mektûbudur. Mevlânânın bir sözünü açıklamakda ve insanları kemâle getirmek ve irşâd etmek için lâzım olan şartları bildirmektedir:

Kıymetli kardeşim mevlânâ Yâr Muhammed Kadim'in güzel mektûbu geldi. Bizleri sevindirdi. Hak teâlâ, sizi yüksek derecelerin evâkıfına ve herkesi yükseltmeğe ve irşâd etmeğe kavuştursun. Seemâş olduysa, «Mu- gamberi ve onun yüksek Âli hurmetine düâmızı kabûl buyursun aleyhü ve aleyhimüssalâtü vesselâm»!

Süâl: Mevlânâ «aleyhirrahme» hazretleri, (kocağında olan âzâdî Hak teâlâ idi) demiştir. Böyle söylemek câizmidir?

Cevâb: Bu yolun yolcuları böyle şeyler çok söylemişdir. Bir sâlik (Tecellî-i Sûrî) ye kavuşunca, tecellî eden sûreti, görünüşü, Hak teâlâ sanıyor. Büyük âlim İmâm-ı Rabbânî hâce Yûsüf'î Homedânî hazretleri (bu görünenler, hep hayâldir. Bu hayâllerle, tarîkatin çocuklarını yetiştirirler) buyurmuşdur. Biz de böyle söyleriz.

Tarîkati öğretmek için, size izn verilmişti. Bunun üzerine, fâideli birkaç şey yazıyorum. Cân kulağı ile dinleyin! Davranışlarınızı buna göre ayarlayın: Tarîkat öğrenmek için bir tâlib yanınıza gelince, çok düşününüz! Bu yoldan size istidrâc yapılabileceğini, yıkılabileceğinizi göz önüne getiriniz! Hele talebe gelince, içinizde bir sevinç, bir râhatlık duyarsanız Allahü teâlâyâ yalvarınız! Ona sığınınız! Çok istihâre yaparak, ona tarîkati öğretmek uygun olacağını ve istidrâc ve yıkılmak olmadığımı iyice anladıktan sonra öğretiniz. Çünkü, Allahü teâlânın kullarına iş vermek ve onlarla uğraşarak kendi vaktini elden çıkarmak, Ondan iznsiz câiz değildir. İbrâhim sûresinin birinci [1] âyetinde (Rablerinin izni ile, insanları karanlıklardan çıkarıp nûra kavuşturmak için) buyuruldu. Büyüklerden biri ölmüşdü. Şöyle bir ses işitti. (Sen benim dînimde kullarıma karşı zırh giymişdin öylemi?). [Ya'nî benim dînim üzerinde, kullarıma, hiç çekinmeden söylüyor emr ediyordun denildi]. (Evet) cevâbını verdi. (Kullarımı niçin bana bırakmadın? Gönlünü niçin bana vermedin?) buyuruldu. Size ve başkalarına verilen izn, şartlara bağlıdır. Alla-

hü teâlânın râzı olduğunu anlamadan, iş yapmamak birinci şarttır. Şart-sız, bağlantısız izin verme zamanı dahâ gelmemiştir. O zaman gelinceye kadar, şartları yerine getirmeği iyi gözetiniz! Haberleşmemiz lâzımdır. Mîre de böylece yazmışdım. Ondan da bilgi alınız! O zamanın gelmesi için ve şartların sıkıntısından kurtulmanız için çalışınız! Vesselâm.

212

İKİYÜZONİKİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, mevlânâ Muhammed Sıddık-ı Bedahşîye yazılmıştır. Sü-âllerine cevâbdır:

Arka arkaya iki kıymetli mektûbunuz geldi. Bizleri çok sevindirdi. Allahü teâlâ, sonsuz ilerlemeler ihsân eylesin. Peygamberlerin efendisi «aleyhi ve aleyhim ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmâtü etemmühâ ve ekme-lühâ» hurmetine bu düâmı kabûl buyursun!

Süâl: Tesarrufu kuvvetli olan bir mürşid, yaratılışı elverişli olan bir mürîdi, kendi tesarrufu ile, onun yaratılışında bulunan mertebenin dahâ üstüne çıkarabilir mi?

Cevâb: Evet çıkarabilir. Fekat, onun yaratılışına uygun mertebelere çıkarabilir. Ona uygun olmıyan mertebelere çıkaramaz. Meselâ, yaratılışı, Mûsâ aleyhisselâmın vilâyetinde olan bir mürîdin yaratılışında bu vilâyet yolunun yarısına kadar yükselebilecek kuvvet varsa, tesarruf sâhibi olan bir mürşid, kendi tesarrufu ile, bu mürîdi, bu yolun sonuna kadar ulaştırabilir. Fekat, onu Vilâyet-i Mûsevîden, Vilâyet-i Muhammedîye geçirerek bu yolda ilerletmesi işitilmemiştir.

Süâl: İnsandaki beş latîfenin en latîfi olan ahfâ latîfesi, hangi mertebede nefs-i emmâre gibi olur? Alçaklıkda, aşağılıkda ona benzer?

Cevâb: Kardeşim! Ahfâ, latîfelerin en latîfi ise de, bir mahlûkdur. Sonradan yaratılmıştır. Sâlik, mahlûklar dâiresinden dışarı çıkınca, vücûb mertebelerinde ilerleyince, o mertebelerdeki zıllerin de asllarına varınca sıfatların ve şânların sınırlarını aşınca, mümkün ve mahlûk olan herşeyi, aşağı, kıymetsiz görür. Mahlûkların aşağısını da, latîfini de, aşağılıkda berâber görür. Nefs ile ahfâyı birleşmiş sanır.

Süâl: Sizden işitmişdim veyâ sizden işiten birisinden duymuşdum ki, ibâdet ederken, Allahü teâlânın hâzır olduğunu bilerek ibâdet etmek, Allahü teâlâyâ kusûr olur. Köle gibi ibâdet etmelidir. Ya'nî, Allahü teâlâyı hâzır bilerek ibâdet etmek, edebe uygun değildir buyurmuşdunuz. Bunun açıklanmasını istiyorsunuz.

Cevâb: Yavrum! Böyle birşey söylediğimi bilemiyorum. Başka bir yerde görmüş olmalısınız.

Rü'yâda Âdem aleyhisselâmı gördüğünüzü yazıyorsunuz. Çok iyidir. Rü'yânız doğrudur. Su görmek, ilm demektir. Eli suya sokmak, ilm edinecek kuvvet elde etmektir. Âdem aleyhisselâmı görmek de, bu ma'nâyı kuvvetlendirmektedir. Çünkü Âdem «aleyhisselâm», Allahü teâlâdan öğrendi. Bekara sûresi, otuzbirinci [31] âyetinde (Âdeme, isimlerin hepsini öğretti) buyuruldu. Bu rü'yâdaki ilm, kalb ilmidir. Kalb bilgilerinden de, Ehl-i beyte bağlı olandır «aleyhimürrıdvân». Buluşduğumuz zaman daha anlatırım. Vesselâm.

213

İKİYÜZONÜÇÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, nakib seyyid şeyh Ferid hazretlerine yazılmıştır. Va'z ve nasihat vermekte, Ehl-i sünnet âlimlerine uymağı övmektedir:

Allahü teâlâ, sizi, zâtınıza yakışmayan herşeyden korusun. Yüce cel-diniz «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmât» hurmetine düâmı kabûl buyursun! Allahü teâlâ, Errahman sûresinde (İyiliğin karşılığı, ancak iyilik olur) buyurdu. Sizin ihsânlarınıza karşılık, hangi ihsânla karşılık yapacağımı bilemiyorum. Ancak, mubârek zamanlarda, din ve dünyâ selâmetiniz için düâ etmeğe çabalıyorum. Elhamdülillah, elimde olmıyarak bu vazife nasîb olmaktadır. Mukâfât olabilecek başka bir ihsân da, va'z ve nasihatdır. Eğer kabûl buyurulursa, bizim için ne büyük ni'met olur.

Ey, asîl ve şerefli efendim! Va'zların özü ve nasihatların kıymetlisi, Allah adamları ile buluşmak, onlarla birlikde bulunmaktır. Allah adamı olmak ve şerî'ate yapışmak da, müslimânların çeşidli fırkaları arasında, kurtuluş fırkası olduğu müjdelenmiş olan, Ehl-i sünnet vel-cemâ'atin doğru yoluna sarılmağa bağlıdır. Bu büyüklerin yolunda gitmedikçe, kurtuluş olamaz. Bunların anladıklarına tâbi' olmadıkça, se'âdete kavuşulamaz. Akl sâhibleri, ilm adamları ve Evliyânın keşfleri, bu sözümüzün doğru olduğunu bildirmektedirler. Yanlışlık olamaz. Bu büyüklerin doğru yoldan hardal dânesi kadar, pekaz ayrılmış olan bir kimse ile arkadaşlık etmeği, öldürücü zehr bilmelidir. Onunla konuşmağı, yılan sokması gibi korkunç görmelidir. Allahdan korkmayan ilm adamları, hangi fırkadan olursa olsun din hırsızlarıdır. Bunlarla konuşmaktan, arkadaşlık etmekten de sakınmalıdır. Dinde hâsıl olan bütün fitneler, bu azılı din düşmanlığı, hep böyle kimselerin bıraktıkları kötülüktür. Dünyâlık ele geçirmek için, dînin yıkılmasına yardım etdiler. Bekara sûresinin onaltıncı âyet-i kerîmesinde (Hidâyeti vererek, dalâleti satın aldılar. Bu alış-verişlerinde birşey kazanamadılar. Doğru yolu bulamadılar) âyet-i kerîmesi, bunları bildirmektedir. İblîsin râhat, sevinçli oturduğunu, kimseyi aldatmakla

— 291 —

uğraşmadığını gören bir zât, (Niçin insanları aldatmıyorsun, boş otu-
ruyorsun?) dedikde, (Bu zamanın kötü din adamları, benim işimi çok
güzel yapıyorlar, insanları aldatmak için, bana iş bırakmıyorlar) demiş-
dir. Oradaki talebeden, mevlânâ Ömer, iyi yaradılışlıdır. Yalnız, kendi-
sine arka olmak, doğruyu söylemesi için kuvvetlendirmek lâzımdır. Hâfız
imâm da, aklını fikrini dînin yayılmasına vermiştir. Zâten her müslimânın
böyle olması lâzımdır. Hadîs-i şerîfde (Kendisine deli denilmiyen kimsenin
imâmı temâm olmaz) buyuruldu. Biliyorsunuz ki, bu fakîr, söyleyerek ve
yazarak, iyi kimselerle konuşmanın ehemmiyyetini anlatmağa uğraşıyo-
rum. Kötü kimselerle arkadaşlıktan kaçınmasını tekrâr tekrâr bildir-
mekden usanmıyorum. Çünkü, işin temeli bu ikisidir. Söylemek bizden,
kabûl etmek sizden. Dahâ doğrusu, hepsi Allahü teâlâdandır. Allahü te-
âlânın hayrlı işlerde kullandığı kimselere müjdeler olsun!

Ihsânlarınızın çokluğu, bu yazılara sebep oldu. Başınızı ağrıtmak ve
usandırmak düşüncesini unutturdu. Vesselâm.

214

İKİYÜZONDÖRDÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, Hân-ı Hânâna yazılmıştır. Dünyâ, âhretin tarlasıdır.
Kâfirlere, niçin sonsuz azâb yapılacağı bildirilmektedir.

Allahü teâlâ, bir kimseyi hayrlı işlerde kullanırsa, ona müjdeler
olsun! Allahü teâlâ, dünyâyı âhretin tarlası yaptı. Tohumunun hepsini
yiyen ve toprak gibi olan, yaratılışındaki elverişli hâline ekemeyen ve
bir dâneden yediyüz dâne yapmağı elden geçirana yazıklar olsun! Kar-
deşin kardeşden ve ananın yavrusundan kaçtığı o gün için, birşey sakla-
mayan, dünyâda da, âhretde de ziyân etdi. Eli boş kaldı. Dünyâda da,
âhretde de pişmân olacak, âh edecektir. Akli olan, tâli'li bir kimse, dün-
yânın birkaç yıllık hayâtını fırsat bilir, ni'met bilir. Bu kısa zamanda,
dünyânın çabuk tükenen ve hepsinin sonu sıkıntı ve azâb olan, geçici
zevklerine, tadına aldanmaz. Bunlarla vakti kaçırmaz. Bu kısa zamanda
tohumunu eker. Bir dâne iyi iş yaparak, sayısız meyveler elde eder. Be-
kara sûresi, ikiyüzaltmışbirinci [261] âyet-i kerîmesinde, (Allahü teâlâ
dilediğine katkı verir) buyuruluyor. Bunun içindir ki, birkaç günlük iyi
işe karşılık, sonsuz ni'metler verecektir. Allahü teâlâ, çok ihsân sâhibi-
dir.

Süâl: Karşılığın katkı olması, iyiliklerdedir. Kötülüklerin karşı-
lığı bire birdir. Böyle olunca, kâfirlere kısa bir zemandaki kötülükler için,
sonsuz azâb yapması nedendir?

— 292 —

Cevâb: Dünyâda yapılan işin karşılığının nasıl olacağını Allahü teâlâdan başka kimse bilmez. İnsan bilgisi bunu anıyamaz. Meselâ Muh-san olan bir kimseyi kazf edene seksen sopa vurulmasını emr eylemiştir. Hırsızlık haddi olarak, hırsızın sağ elinin kesilmesini karşılık eylemiştir. Zinâ haddi olarak evli olmyanlara yüz sopa ile bir sene şehrden sürmek, evli olanlara, taş atarak öldürmek cezâsını vermiştir. Bu cezâların sebeblerini insanlar anıyamaz. Bunun gibi, kâfirlere, kısa zemanındaki küfr için, sonsuz azâbı karşılık yapmıştır. Geçici bir küfrün cezası sonsuz azâbdır. Şerî'atin bütün emrlerini aklına uygun getirmek, aklın isbâta kalkışan kimse, (Peygamberliğe) inanmamış olur. Onun için, akıl mak akl işi değildir. Fârisî beyt tercemesi:

**Kur'ân ile hadise, inanmazsa bir kişi,
ona hiç cevâb verme, konuşma bitir işi!**

Fakîrin mektûbunu getiren meyân şeyh Ahmed, merhûm şeyh sul-tân Tâniserînin kıymetli oğludur. Babasına olan lutf ve ihsânlarınızı düşünerek bu fakîri araya koyarak, yüksek hizmetinizde çalışmak için gelmiştir. Babasına olan ihsânlarınızdan biri, uşrlu bir yerin uşrurunu ona verilmesini emr buyurmuşdunuz. Emr sizdendir. Belki herşey All h dandır. Selâm sizlere olsun ve doğru yolda gidenlere ve Muhammed Mus-tafânın «aleyhi ve alâ âlihissalevât vetteslimât» izinde bulunanlara ol-sun!

215

İKİYÜZONBEŞİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, mirzâ Dârâba yazılmışdır. Kötü olan dünyânın ne oldu-ğu bildirilmektedir:

Yaradılışımızın iyi olduğunu gösteren çok ince düşüncelerinizi açıklı-yan kıymetli mektûbunuz geldi. Bir işe yaramıyan bu fakîrleri okşayan yazılarınıza, Allahü teâlâ, Habîbi hurmetine «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslimât» iyi karşılıklar ihsân buyursun!

Yavrum! Bu dünyâyâ düşkün olanlar, mal, para peşinde koşanlar, büyük bir belâyâ yakalanmışlardır. Büyük bir derde tutulmuşlardır. Çün-ki, bu dünyâda bulunan, Allahü teâlânın beğenmedikleri şeyler ve her pislikden dahâ kötü olan pislikler, bu kimselere güzel görünmektedir. Sevimli sanılmaktadır. Necâseti yaldızlamak, zehri şekerle kaplamak gi-bidir. Allahü teâlâ insanlara akl verdi. Akla bu alçak dünyânın kötülüğünü anlattı. Allahü teâlânın beğenmediği şeylerin çirkinliğini gösterdi. Bunun için, âlimler buyurdu ki, (Bir kimse, öldükten sonra, malının zamanın en akli olanına verilmesini vasiyyet etse, zâhide vermek lâzımdır. Çünkü zâ-

hid, dünyâya düşkün değildir. Onun dünyâya kıymet vermemesi, aklının çok olduğunu gösterir). Allahü teâlâ çok merhametli olduğu için, yalnız akl şâhidini vermekle kalmadı. İkinci ve naklî şâhid olarak da Peygamberleri «aleyhimüsselâm» verdi. Âlemlere rahmet olarak gönderdiği Peygamberleri ile «aleyhimüssalevâtü vettehiyyât», bu bozuk malın iç yüzünü kullarına bildirdi. O yalancı kahpenin cilvelerine aldanmamalarını, ona tutulmamalarını açıkca emr buyurdu. Şaşmaz, doğru olan bu iki şâhid var iken, bir kimse, şeker sanarak zehr yirse ve altına kavuşacağı diyerek necâseti avuçlarsa, elbette çok alçaklık yapmış olur. Çok pis olduğunu göstermiş olur. Peygamberlere «aleyhimüssalevâtü vettehiyyât» inanmamıştır. Müslimân olduğunu söylese de, münâfık olur. Onun müslimân görünmesi, âhirette fâide vermez. Yalnız dünyâda cânını ve malını korumuş olur. Bugün, kulaklardan gaflet pamuğunu atmalıdır. Yoksa, âhirette âh etmekden, pişmân olmaktan başka yapılacak şey olmaz. Hâlinizi sık sık bildiriniz! Fârisî beyt tercemesi:

**Cânım, yavrum! Sana sözüüm, yalnız şudur:
körpeciksin, yolun da çok korkuludur.**

216

İKİYÜZONALTINCI MEKTÛB

Bu mektûb, mirzâ Hüsameddîn Ahmede yazılmış olup, Evliyânın kerâmetini bildirmektedir:

Herşeyi yokdan var edip, her ân varlıkta durduran, cânlıları besleyen, büyüten Allahü teâlâyâ hamd ederim. Onun Peygamberlerine ve bunların en üstünü olan Muhammed aleyhisselâma ve ona yakîn olanlara, salât ve selâm eylerim!

Dağlar, tepeler, dostlarla aramızda perde olduğundan, görünüşteki uzaklık, buluşmağı, konuşmağı, Ankâ kuşu gibi, ele geçmez bir şekle sokmuşdur. Ara sıra yeni bilgileri yazıp, sevdiklerime yollamağı, âcizâne düşündüm. Bunun için tektük gönderdiğim bilgilerden, usanmıyacağınızı ümmid ederim.

Kıymetli efendim! Bugünlerde, her ağızda, Evliyânın kerâmeti dolaşmakda, câhil halk, hârika, kerâmet aramakda olduğundan, bu yolda, birkaç şey yazmağı uygun gördüm. Lûtfen dikkatli okuyunuz! Vilâyet ya'nî evliyâlık, Fenâ ve Bekâ demektir. Bu dereceye yetişenlerde, hârikalar, keşfler görülür. Fekat, hârikaların çok olması, vilâyetin temâmlığını ve olgunluğunu bildirmez. Hârikaları dahâ az olduğu hâlde, vilâyeti dahâ fâmil olanlar, çok görülmüşdür. Hârikaların çok olmasının sebebi iki-
dir:

— 294 —

1 — Urûc ederken, pekçok yükselmek.

2 — Nüzûl ederken pekaz inmek.

Hattâ, hârikaların çok görünmesinin başlıca sebebi, ikincisidir. Ya'nî yukarı makâmdan aşağıya inmenin az olmasıdır. Çünkü, aşağı dereceye inen velî, sebebler âlemine inmiş olur. Her hâdisenin bir sebeble hâsıl olduğunu bilir. Sebebleri yaratannı celle celâlihü-, şeyyâyı sebeblerle hareket ettirdiğini görür. Hâlbuki, aşağı dereceye geri dönmeyen veya az inip, sebebler derecesine düşmeyen Evliyâ, yalnız sebeblerin sâhibim, sebeblere kuvvet ve te'sir vereni görüp, sebebleri göremeyen Allahü teâlâ, herkese lâayık olanı, umduğunu verdiğinden, bu iki veliye başka dürlü âle sânda bulunur. Sebebleri görenin işlerini, arzularını, sebeblerle yapar. Sebebleri görmeyene ise, sebebsiz verir. Nitekim hadis-i kudside (Kullarım beni zan ettikleri gibi bulur) buyurmaktadır. Bu ünmetde, çok Evliyâ gelip geçmişdir. Bunların içinde muhyiddin seyid Abdülkâdir-i Geylâniden «kuddise sirruh» hâsıl olan hârikalar kadar, hiçbirinden hâsıl olduğu işitilmemiştir. Bunun sebebi, uzun zemandan beri, zihnini kurcalıyordu. Bir dürlü anlıyamıyordum. Sonra, Hak sübhânehü ve teâlâ, bu bilmeceyi açıkladı. Anlaşıldı ki, o büyük Veli «kuddise sirruh», Evliyânın hepsinden dahâ yukarı çıkmış, inişde, Rûh makâmına kadar tenezzül etmiştir. Rûh derecesi ise, sebeblerin bulunduğu âlemin üstündedir. Hasen-i Basrî ile Habîb-i Acemînin «kuddise sirruhümâ» hâlini burada bildirmek, uygun olur. Şöyle ki, bir gün, Hasen-i Basrî, Dicle kenârında gemi bekliyordu. Habîb-i Acemî çıkageldi ve (Ne bekliyorsun?) dedi. (Gemiye bineceğim, onu bekliyorum), deyince, Habîb, (Gemiye ne hâcet, sen, yakîn mertebesine varmamışsın!) dedi. Hasen-i Basrî ise (Sen de ilm-ül-yakîn derecesine ermemişsin) dedi. Habîb, gemiyi beklemeyip, su üzerinden yürüyüp karşıya geçdi. Hasen ise, gemiyi beklemekte kaldı. Çünkü, sebebler âlemine kadar inmiş olduğundan, onun işlerini, sebebler te'siri ile yapıyorlardı. Habîb-i Acemî ise, işlerin yaratılmasında, sebebleri görmediğinden, onun isteklerini sebebsiz olarak ihsân ediyorlardı. Hasenin derecesi, Habîbin derecesinden dahâ yüksektir. Çünkü, (İlm malâmı)ndadır. Ya'nî, ayn-ül yakîni, ilm-ül yakîn ile birleştirmiştir. Hâdiselerin husûle gelmesini, olduğu gibi, doğru görmektedir. Allahü teâlâ, kudretini, hikmet altında gizlemekte, herşeyi sebebler te'siri ile yapmaktadır. Habîbe gelince, o, aşk-ı ilâhînin serhoşudur. Sebebleri göremeyip, asl yapana bakmaktadır ki, bu görüşü yanlıştır. Çünkü, arada sebebler vardır.

Tâlibleri irşâd etmek vazîfesi, hârikalar göstermenin aksinedir. Çünkü Mürşid, ne kadar çok inmiş olursa, irşâdı, o kadar kuvvetli olur. İrşâd edebilmek için, tâlib ile mürşidin birbirine yakîn olması lâzımdır. Bu da, Mürşidin aşağı dereceye ya'nî tâliblerin derecesine inmiş olması ile olur. Bir Veli, ne kadar çok yükselirse, inişi o kadar çok aşağı olur. Bunun için-

dir ki, Peygamberlerin son geleni «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslî-mât», hepsinden yukarı gitti. İnışde de, hepsinden aşağı geldi. Bundan dolayı, Onun da'veti, irşâdı, hepsinden kuvvetli oldu ve bütün insanların peygamberi oldu. Çünkü, inişi fazla olduğundan, mahlûklara yakınlığı, dahâ çok oldu. Böylece, kendisinden istifâde, dahâ kolay oldu. Tesavvuf yolunda, nihâyete varmayıp, ortalarda bulunan Velîler, tâliblere, nihâyete varmış da inememiş Velîlerden dahâ çok fâideli oluyor. Çünkü, ortaldakilerin hâli, başlangıçdakilere dahâ uygundur. Bunun içindir ki, şeyh-ul-islâm Hirevî Abdüllah-ı Ensârî buyurdu ki (Eğer Ebül-Hasen-i Harkânî ile Muhammed Kassâb bir şehrde bulunsaydı, sizi Muhammed Kassâba gönderirdim. Çünkü, o, tâliblere, Harkânîden dahâ fâideli olur). Harkânî, nihâyete varmışdı. Tâlibler, ondan, pek istifâde edemezdi. Ya'nî aşağı dönmiyen velî, nihâyete varmakla, tâlibleri iyi yetiştiremez. Fakat, nihâyete varan Velîler, geriye indikten sonra, kuvvetli ifâde ve terbiye edicidir. Çünkü, Muhammed «sallallahü aleyhi ve sellem», herkesden dahâ yükselmiş iken, ifâde, terbiye etmesi, herkesden çok idi. Görülüyor ki, ifâdenin, terbiye etmenin azlığı, çokluğu iniş mikdârına bağlı olup, nihâyete varıp varmamağa bağlı değildir. Burada, dikkat edilecek, bir incelik vardır ki, o da Velînin, kendi vilâyetini bilmesi lâzım olmadığı gibi, kendisinden hârîka, kerâmet hâsıl olduğunu bilmesi de şart değildir. Çok olur ki, herkes onun kerâmetini görür. Onun bu kerâmetlerden hiç haberi olmaz. İlm ve keşf sâhibi olan Evliyânın da, kendi kerâmetlerinden ba'zısını bilmemesi câizdir. Bâ'zan, bunların Âlem-i misâldeki şeklelerini, sûretlerini bir ânda, çeşidli memleketlerde, herkese gösterirler. Uzak yerlerde, şaşılacak işler yaptıkları görülür. Hâlbuki, kendisi, bunları hiç bilmez. Hazret-i mahdûmî, mevlânâ Nûreddîn-i Câmî, «kuddise sirruh» buyururdu ki, (Büyüklerden birine, çeşidli yerlerden gelen tanıdıkları, seni Mekke-i mükerremede gördük ve birlikde hac yaptık. Başkaları da, seni Bağdadda gördük ve birlikde şöyle şöyle şeyler yaptık derlerdi. Hâlbuki, o kimse, o günlerde evinden çıkmamışdı ve o kimseleri görmemişdi. Acabâ niçin böyle söylüyorlar) derdi. [O kimse mevlânâ Câmî'nin kendisi idi]. Her işin doğrusunu, yalnız Allahü teâlâ bilir. Dahâ fazla yazmağa lüzûm yok. Merâk etdiğinizizi, dahâ çok anlamak istediğinizi öğrenirsem, inşaallah, dahâ çabuk ve dahâ çok yazarım. Vesselâm.

217

İKİYÜZONYEDİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, molla Tâhir-i Bedahşîye yazılmış olup, bânının [kalbin, rûhun] hâli ne kadar bilinmezse, o kadar iyidir ve Evliyânın keşflerinde

— 296 —

hatâ olmasının sebebini, (Kazâ-i mu'allak) ile (Kazâ-i mübren)i ve diinde güvenilecek şeyin yalnız Kitâb ve Sünnet olduğu bildirilmektedir:

Âlemlerin rabbi olan, Allahü teâlâyâ hamd ederim ve Peygamberlerin seyyidine «aleyhimüsselâm» salât ve tertemiz akrabâsına selâm ederim! Uzun zemandan beri, hâlinizi bildirmediğiniz. Her ne şekilde olursanız olunuz, doğru yoldan sapmamalısınız. İmân edilecek şeylerde ve ibâdetlerde ve her işde, şerî'atden, kıl kadar ayrılmamağa, çok dikkat etmelisiniz. Kalbin nisbetini [bağlılığını] korumak ve büyüklere imân gösterdiği şekilde temizlenmesine çalışmak da, çok mühimdir. Kalbin kalbe kadar gizli kalırsa, o kadar iyidir ve cehâlet, hayret arttıkça, güzel olur. Çünkü, Allahü teâlâyâ âid bilgiler ve isimlerinden kalbe doğan ma'rifetler, kavvuf yolunun ortalarında hâsıl olup, nihâyete doğru azalır. Vâsıl oldukça, o sonra, büsbütün yok olur. Allahü teâlâyı tanıyamamak ve Ona kavuşamamakdan başka, hiçbir kazanç kalmaz. Hele dünyâyâ, mahlûklara âid keşflere [bilgilere], ne diyelim ki, zâten bunlar, çok vakt yanlış olur. Böyle bilgilerin olması ve olmaması müsâvidir.

Süâl: Evliyânın, mahlûklara âid bilgileri, çok vakt yanlış oluyor ve kalbine doğan bilginin tersi, hâsıl oluyor. Meselâ, bir kimsenin bir ay sonra öleceğini veyâ yolcunun geleceğini haber veriyorlar. Bunlar olmuyor. Bunun sebebi nedir?

Cevâb: Velinin kalbine gelen bilgi, haber verilen iş, çok defa şartlara bağlı olur. O velî, o ânda, o şartları anhyamaz. O şeyin, şartsız olarak, herhâlde meydana geleceğini sanır. Bundan başka (Levh-i mahfûz) da yazılı, ileride olacak bir işi, ârife [ya'nî Veliye] gösterirler. Fekat o iş, değiştirilebilen, silinip yeniden yazılabilen şeylerdendir. (Kazâ-i mu'allak) gibidir. Ârif, o işin, bir şarta bağlı olduğunu, silinebilecek şeylerden olduğunu anhyamayıp, elbette hâsıl olacağını sanır ve gördüğünü haber verir. Böylece, o iş de, hâsıl olıyabilir. İşitdiğimizize göre, Cebrâil «aleyhisselâm», bir gün, Peygamberimize «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmât» gelip, bir gencin, yarın sabâh, erkenden öleceğini haber verir. Peygamber efendimiz aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm», bu gence acıyıp, nuzûr-i se'âdetlerine çağırır. Ne isteği olduğunu sorar. (Bir kız ile evlenmek ve bir de, tatlı isterim) der. Emr buyurup, ikisini de hemen hâzırlarlar. Genç, o gece, odasında âilesi ile oturmuş, tatlı yanlarında iken, kapıya bir fakîr gelip, (Açım, Allah rızâsı için birşey verin!) der. Genç, tatlının hepsini, fakîre sadaka verir. Sabâh olunca, Peygamberimiz «salallahü aleyhi ve sellem», gencin ölüm haberini bekler. Uzun zaman, haber gelmeyince, birini gönderip sorar. Gencin sağ ve keyf yapmakda olduğunu söylerler. Hayret eder. O sırada, Cebrâil «aleyhisselâm» gelir. Ona sorar. Cebrâil «aleyhisselâm», (Gencin tatlıyı sadaka vermesi, gelmekte olan belâyı geri çevirdi) der ve gencin yadığı altında, büyük bir yılanı ölü olarak bulurlar. Bu haber, bu fakîre hoş gelmiyor. Cebrâil aley-

hisselâmın yanılması câiz görmiyorum. Yâhud, Cebrâil aleyhisselâmın ma'sûm olması emîn olması ve hiç yanılmaması, vahy şeklinde getirdiği şeylerdedir. Ya'nî, Allahü teâlâ tarafından indirdiği şeylerde, yanlışlık ihtimâli yoktur. Bu genç için getirdiği haber ise vahy değildir. Levh-i mahfûzda görüp öğrendiği birşeyi haber vermiştir. Levh-i mahfûzda yazılı şeyler, silinip değiştirilebildiğinden, buradan öğrenilen haberler yanlış olabilir. Allahü teâlâ tarafından getirilen şeylerin ise, yanlış olmak ihtimâli yoktur. Şehâdet ile ihbâr arasında fark vardır. Şerî'atde, şahid olmak kabûl olunur. Haber vermeğe ise güvenilmez.

Kazâ, ya'nî Allahü teâlânın yaratacağı şeyler, iki kısımdır: (**Kazâ-i mu'allak**), (**Kazâ-i mübrem**). Birincisi, şarta bağlı olarak, yaratılacak şeyler demektir ki, bunların yaratılma şekli değişebilir, veyâ hiç yaratılmaz. İkincisi, şartsız, muhakkak yaratılacak demek olup, hiçbir sûretle değişmez, muhakkak yaratılır. Kâf sûresindeki, (**Sözümüz değiştirilmez**) âyet-i kerîmesi, kazâ-i mübremi bildirmektedir. Kazâ-i mu'allak için de, Ra'd sûresinde (**Allahü teâlâ, dilediğini siler, dilediğini, yazar**) buyurmaktadır. Hocam, Muhammed Bâkî-billah «kuddise sirruh», buyurdu ki, seyyid Abdülkâdir-i Geylânî «kuddise sirruh», ba'zı kitâblarında buyurmuş ki, (**Kazâ-i mübremi kimse değiştiremez. Fekat ben, istersem, onu da, değiştirebilirim**). Bu söze şaşar ve olacak şey değildir derdi. Hocamın, bu sözü, uzun zemandan beri, zihnimi kurcalamıştı. Nihâyet, Allahü teâlâ, bu fakîri de, bu ni'meti ihsân etmekle şereflendirdi. Bir gün, sevdiğilerimden birine, bir belâ geleceği, ilhâm olundu. Bu belânın geri döndürülmesi için, cenâb-ı Hakka çok yalvardım. Bütün varlığım ile, Ona sığındım. Korkarak, sızlayarak, çok uğraşdım. Bu belânın, Levh-i mahfûzda kazâ-i mu'allak olmadığını, bir şarta bağlı olmadığını gösterdiler. Çok üzüldüm, ümmîdim kırıldı. Abdülkâdir-i Geylânînin «kuddise sirruh» sözü hâtırına geldi. İkinci def'a olarak, tekrâr sığındım, çok yalvardım. Aczimi, zevallılığımı göstererek niyâz etdim. Lutf ve ihsân ederek kazâ-i mu'allakın iki dürlü olduğunu bildirdiler: Birisinin şarta bağlı olduğu, levh-i mahfûzda gösterilmiş, meleklerle bildirilmiştir. İkincisinin şarta bağlı olduğunu, yalnız Allahü teâlâ bilir. Levh-i mahfûzda, kazâ-i mübrem gibi görülmektedir ki, bu kazâ-i mu'allak da, birincisi gibi değiştirilebilir. Bunu anlayınca, Abdülkâdir-i Geylânînin «kuddise sirruh» sözündeki, kazâ-i mübremen, bu ikinci kısım kazâ-i mu'allak olduğunu ve kazâ-i mübrem şeklinde görüldüğünü, yoksa, hakîki kazâ-i mübremi değiştiririm demediğini anladım. Böyle kazâ-i mu'allakı, pekaz kimseye tanıtmışlardır. Yâ, bunu değiştirebilecek kim bulunabilir? O sevdiğim kimseye, gelmekte olan belânın, bu son kısım kazâdan olduğunu anladım ve Hak «süb-hânehu ve teâlâ» nın bu belâyı geri çevirdiği ma'lûm oldu. Allahü teâlâyâ, bunun için çok şükr olsun! Ona sevdiği ve beğendiği gibi şükrler olsun ve bütün insanların en üstünü ve Peygamberlerin sonuncusu olan Mu-

hammed Mustafâya -aleyhi ve aleyhimüssalevâtü vettesslimât- ve ona yakın olanların ve Eshâbının hepsine salât ve selâm ve tehiyyetler olsun! Allahü teâlâ, onu âlemlere rahmet olarak gönderdi. Yâ Rabbi! Kalblerimizi onun sevgisi ile doldur. Hepimizi onun yolunda bulundur! Bu dâîya âmin diyenlere, Allahü teâlâ merhamet etsin!

Evliyânın kalbine gelen ilhâmlardan ba'zısının yanlış olması, şundan da ileri gelir ki, ilhâm olunan bilgilere benziyen, ba'zi yanlış başlangıçlar, hâtırına gelir. Bunları doğru sanır ve ilhâm olunan şeylere karışdırır. Böylece, ilhâm doğruluğunu gayb eder. Ba'zan da, keşiflerde, ru'yalarla, gizli şeyler, kendisine gösterilir. Bunları gördüğü gibi olacağını sanır. Ehl-i buki, onlara ma'nâ vermek, ta'bir etmek lâzım geldiğini bilmez. Bu için, söylediği şeyler meydana çıkmaz. İşte böyle sebeplerden dolayı, keşif ve ilhâmlar, hatâlı olmaktadır.

Hiç yanlış olmıyan, güvenilecek, yalnız Kur'ân-ı kerim ve hadis-i şeriflerdir. Çünkü, her ikisi de, elbette doğru olan, vahy ile bildirilmiştir. Ya'nî melek ile indirilmiştir. Âlimlerin söz birliği ve müctehidlerin ictihâdı da, bu iki doğru kaynaktan alınmıştır. İşte, şerî'atin bu dört temel dışında kalan bilgiler, her ne olursa olsun, bu dört esâsa uygun ise, kabûl edilir. Uygun olmıyanlar, Evliyânın ilmleri, ma'rifetleri, keşifleri cisa da, [fen adamı olarak geçinen, fen taklîdcilerinin, tecrübe ve isbât edilmiş bilgiler arasına, bozuk düşünceleri ile karıştırdıkları, hipotez, teori bile olmıyan, sözleri olsa da], kabûl olunmaz.

[(**Berika**) kitâbının doksandördüncü sahîfesinde diyor ki, (Edille-i ser'iyenin dört olması müctehidler içindir. Mukallidler ya'nî dört mezhepten birinde olanlar için delil, sened, bulunduğu mezheb reîsinin ictihâdı ve sözüdür. Çünkü mukallidler, âyetden ve hadîsden ahkâm çıkaramaz. Bunun içindir ki, mezheb imâmının sözü, Nassa ya'nî âyete ve hadîse uymuyor görüldüğü zaman, mezheb imâmının sözüne uyulur. Çünkü (Nass), ictihâd istiyebilir. Yâhud, başka nassla değişmesi, te'vil edilmesi yanlış birşey olması, nesh edilmiş olması mümkündür. Bunları da ancak müctehid anlayabilir)].

Tesavvuf yolunda bulunanların vecd ve hâlleri, keşif ve ilhâmları [ve fen taklîdcilerinin faraziyye ve nazariyyeleri] şerî'at terâzisi ile tartılmadıkça, on para etmez. Kur'ân-ı kerim ve hadîs-i şerif mi'yârı ile yoklamadıkça, kabûl edilmez. [Evliyânın keşif ve ilhâm ile edindikleri ba'zi bilgilerinde yanlışlık bulunabileceğini işiterek, bu büyüklerin, şerî'ati bildiren sözlerine inanılmaz demek, pek câhillik olur. Bunların, Kur'ân-ı kerimden, hadîs-i şeriflerden ve din imâmlarından verdikleri haberler şübhesiz sağlam ve doğrudur. Meselâ, Abdülkâdir-i Geylânînin «rahmetullahi aleyh», (Beş vakt nemâzın sünnetleri yerine, kazâ nemâzlarını kılıp, kazâları bir ân önce bitirmek lâzımdır) sözü, keşif ve ilhâm olmayıp, şerî'ati bildirmektedir ve Ehl-i sünnet âlimlerinin yoludur. Din bilgilerini, ilhâm,

keşf sanıp, Evliyânın sened, vesîka değerindeki sözlerine inanmıyan kimse, helâk olur].

Tesavvuf yoluna girmek ve tarîkatde ilerlemek şerî'atin bildirdiği şeylere, kalbin yakîn hâsıl etmesi, hakîkî îmâna kavuşması içindir ve şerî'atin emrlerini kolaylıkla, seve seve yapmak içindir. Bu ikisinden başka şeyler kazanmak için değildir. Çünkü, Allahü teâlâyı görmek, âhiretde va'd edildi. Dünyâda görülemez. Tesavvufcuların müşâhede, tecellî diyerek övdükleri görünüşler, zıl ile gölge ile avunmaktır. Benzeterek, sanarak, boşuna sevinmektir. Allahü teâlâ, (Verâ-ül-verâ) dır. Ya'nî, ötelere ötesidir. Müşâhede ve tecellî dedikleri, görünüşlerin iç yüzünü bildirirsem, bu yola yeni girenlerin çalışmaktan vaz geçmelerinden, şevk ve heveslerinin gevşemesinden korkarım. Fekat, hiç ağzımı açmazsam bildiğim hâlde, herkesin yanlış şeyleri hakikat sanmalarına göz yummuş olmaklığımdan da korkuyorum. Onun için, tekrâr söyliyeyim ki, tesavvufcuların müşâhedelelerini, tecellîlerini, kelîmullah hazret-i Mûsânın «alâ nebiyyinâ ve aleyhisselâm» şâhid olduğu, Tûr dağına olan tecellî ile karşılaştırmalı. Ona benzemeyince, gölgenin, hayâlin, asl ve hakikat sanıldığı, anlaşılmalıdır. O tecellîye benzemeyecekleri şübhesizdir. Çünkü, O ve Onun tecellîsi, mahiûklara âid sıfatlardan, kaydlardan münezzehdir. Bu dünyâda ise, bu kaydlardan sıyrılmak mümkün değildir. İster kalbe tecellî olsun, ister dışarda tecellî olsun, bu kaydlar karışacaktır. Hâtem-ül-Enbiyâ «aleyhi ve aleyhim ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmât», bundan ayırdır. O, dünyâda, gördü ve kıl kadar değişmedi. Evet, onun yolunda gidenlerin büyüklerine dünyâda, bu ni'met nasîb olur ise de, sayısız zillerden, perdelerden birinin gerisinde olmaktadır. Tecellîye kavuşan, bunu anlasa da, anlamasa da bunlara perdesiz tecellî olamaz. Kelîmullah «aleyhi ve alâ nebiyyinesselâm» kendine tecellî etmediği hâlde, Tûr dağına olan tecellîyi görünce bayıldı, düştü. Başkaları kim bilir ne olur?

Şunu da bildireyim ki, sevdiklerimizden birine, talebeyi yetiştirmek için, izn vermekden maksad, îmânın gevşediği, çok kimselerin yoldan çıktığı, din bilgilerinin unutulduğu, bu fırtınalı zamanda, müslimân evlâdlarına Allah yolunu göstermesi, kendisinin de, talebesi ile uğraşırken, onlarla birlikde, ilerlemesi içindir. Bu inceliği iyi anlamalı ve ömrde geri kalan birkaç günlük fırsatta, çalışarak, talebe ile birlikde, ni'mete kavuşmalıdır. Yoksa, bu izni, büyüklük ve olgunluk alâmeti sanıp, maksaddan mahrûm kalmamalıdır. Bizim vazîfemiz bildirmektir. Vesselâm.

İKİYÜZONSEKİZİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, Molla Dâvûda yazılmıştır. Pîrin hakkını gözetmeği bildirilmektedir:

Kıymetli kardeşim Mevlânâ Dâvüdü'nün mübârek mektûbu geldi. Bizleri sevindirdi. Hak teâlâ, zâhirinizi ve bâtınınızı, râzı olduğu şeyleri yapmakla süslesin. Sevgili Peygamberi ve onun yüksek Ali hürmetine dua-mızı kabûl buyursun «aleyhi ve aleyhimü salâtü vesselâm!» Kalbin çeşid-li şeylere dağılması yüzünden, kalb için aldığımız dersi yapmakda ve bü-yüklerin yolunda ilerlemekte gevşeklik olmamalıdır. Bir karartı ve bul-baklık olursa, Allahü teâlâyâ yalvararak, boynunuzu bükerek, Ona sığınarak bundan kurtulmağa çalışınız. Bundan kurtulmanın ikinci ilâci, bu ni'mete kavuşmanıza sebep olana, sizi bu yolda yetiştiren tüm bağlanma-rızdır. Bu büyük ni'mete kavuşduran zâtın haklarını, edebî usul ve adetmeğe çok çalışınız. Onun rızâsını kazanmağı, Allahü teâlânın rızâsını kazanmağa vesîle biliniz. Kurtuluş yolu ancak budur. Vesselâm.

219

İKİYÜZONDOKUZUNCU MEKTÜB

Bu mektûb, mirzâ Ebrece yazılmışdır. İnsan, câhil olduğu için, âleminin hastalığını gidermeğe çalışmaktadır. Kalbin dünyâyâ düşkünlüğü ve imanı hastalığından haberi bile olmadığı bildirilmektedir:

Allahü teâlâ, sizi ayblardan kusûrlardan korusun. Senin için geçmiş şeylerden, geçmiş ve gelecek bütün insanların en üstünü hürmetine «aleyhi ve alâ âlihi ve sahabihi ecma'in minessalevâti etemmühâ ve aleyhimü salâtü vesselâmâti ekmelühâ» muhâfaza buyursun! Ey mes'ûd ve temiz kardeşim! İnsanın bedenine bir hastalık gelince ve uzvunda bozukluk bulunca, o hastalığı gidermek ve o bozukluğu düzeltmek için, o kadar uğraşır da kalb hastalığı kendisini sonsuz ölüme ve bitmez tükenmez acıblara sürmektedir. Hâlde, bu korkunç hastalıktan kurtulmağı hiç düşünmemektedir ve onu gidermek için hiç kıpırdamamaktadır. Kalbin hasta olmaya denince «Allahü teâlâdan başka şeylere tutulmuş olmalıdır. Eğer, kalbin bu hastalığına sebep olan hastalık bilmezse, çok alçak kimsedir. Eğer bilir de, aldatır, emeller çok pisdir. Bu hastalığı anlamak için, (Akl-i mu'ad) bulundu. (Akl-i mu'ad), kısa görüşlü olduğundan, ancak, görünüşçe baharın (Akl-i mu'ad) ve diğer yânnın geçici lezzetlerine bakarak, kalb afetlerini hastalık bile saymaz. Akl-i mu'ad gibi akl-i mu'ad da, âhirette gelecek sevâblara bakarak, bedenindeki bozuklukları, hastalık saymaz. Akl-i mu'ad, kısa görüşlü, akl-i mu'ad, kalbin görüşlüdür. Akl-i mu'ad, Peygamberlerde «aleyhimü salâtu vesselâmü» ve Evliyâda bulunur. Akl-i mu'ad, mala dâğılıp olmaktadır. Dünyâyâ bağlı olanlar beğenir. Aradaki farkı düşünmemelidir. Akl-i mu'ad, kuvvetlendiren şeyler, ölümlü düşünmek, âhirette olacak şeyleri öğrenecek ve âhiret derdi ile gereflendiği olanlarla müddet bulmamaktadır. Fârisî beyt tercemesi:

-- 301

**Aramlan hazinenin nişânını verdim sana,
belki sen kavuşursun, biz varamadıksa da.**

Bedenin hastalığı, ahkâm-ı şer'iyenin yerine getirilmesini güçleştirdiği gibi, kalb hastalığı da, şer'iate uymağı güçleştirmektedir. Allahü teâlâ, Şûra sûresi, onüçüncü [13] âyetinde (Müslimân olmalarını istemekliğin, kâfirlere çok güc gelmektedir) buyurdu. Bekara sûresinin kırkbeşinci [45] âyetinde (Nemâz kılmak, ibâdet etmek, yalnız mü'minlere güc gelmez) buyurdu. Görünen uzvların kuvvetden düşmesi, ibâdeti güçleştirdiği gibi, kalbde îmânın zaiflemesi de güçleştirmektedir. Yoksa, şer'atin her emrinde kolaylık vardır. Bekara sûresinin yüzseksenbeşinci [185] âyetinde (Allahü teâlâ, size kolaylık yapmak istiyor, güçlük çıkarmak istemiyor) ve Nisâ sûresinin yirmiyedinci [27] âyetinde (Allahü teâlâ, emrlerinin hafif olmasını diledi. Çünkü, insanlar zaif yaratıldı) buyuruldu. Bu iki âyet-i kerîme de, sözüümüzü isbât etmektedir. Fârisî mısra' tercemesi:

Bir kimse kör ise, güneşin suçu ne?

Bunun için, bu hastalığı gidermek çok lâzımdır. Bunun mütehassısı olan hakîmlere sığınmak farz-ı ayndır. Resûl, ancak haber verir.

220

İKİYÜZYİRMİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, şeyh Hamid-i Bingâliye yazılmıştır. Tesavvuf büyüklerinin yanıldıkları şeylerden birkaçını bildirmektedir:

Âlemlerin rabbi olan Allahü teâlâyâ hamd olsun. Peygamberlerin en üstününe ve onun Âline ve Eshâbının hepsine selâm ve düâlar olsun! Buradaki fakîrlerin hâli, hergün dahâ iyi olmaktadır. Hergün dahâ çok şükr etmek lâzım gelmektedir. Uzakdaki sevdiklerimizin de böyle olmalarını istiyoruz.

Azizim! Bu hiç bilinmiyen yolda, yolcuların ayağı kayacak yerler çokdur. İ'tikâdda ve her işde, şer'at ipinin ucuna yapışmak lâzımdır. Yarımda olanlara ve uzakda olanlara yapacağım nasîhat, yalnız budur. Aman, gâfil olmayınız! Bu yolda, yolcuları şaşkırtan birkaç yanlışlığı yazıyorum. Bu yanlışlıkların sebeplerini açıklıyorum. Dikkatle, düşünerek okuyunuz! Başka yerlerde de, bunlarla ölçerek hareket ediniz!

Tesavvuf yolundaki yanılmaların birisi, sâlik, ya'nî yolcu, makâmlara yükselirken, âlimlerin sözbirliği ile yüksekliklerini bildirdikleri kim-selerden kendini dahâ yüksek bulmasıdır. Bu sâlikin makâmı, bu büyüklerin makâmlarından elbette aşağıdır. Fekat sâlik, ba'zan kendini, insan-

ların en üstünü oldukları meydanda olan Peygamberlerin de «aleyhimus-salevâtü vetteslîmât» üstünde görür. Böyle görmekten Allahü teâlâyâ sığınırız. Birçoklarının böyle yanlış görmeleri şundandır ki, Peygamberler ve Evliyânın hepsi, önce, kendi varlıklarının mebde-i te'ayyünü olan isimlere kadar çıkarlar. Böyle çıkanlar (Veli) olur. Vilâyet mertebesine kavuşur. Sonra, bu isimlerde ve isimlerden, Allahü teâlânın dilediği makâmlara yükselirler. Fekat, bu yükselmelerde, hepsinin konak yerleri, vücûdlerinin mebde-i te'ayyünü olan isimlerdir. Yükselirlerken, onları arayan, çok zaman, o isimlerde bulur. Çünkü, o büyüklerin, yükselirken, tabîî yerleri, bu isimlerdir. Bu isimlerden, yukarı ve aşağı hareket etmek sonradan te'sîr eden kuvvetlerle olur. Yaradılışı yüksek olan bir sâlik, o isimlerden, yukarı ilerler. O isimlerin sâhibleri olan Peygamberlerden «aleyhimus-salevâtü vetteslîmât» kendini dahâ yukarı sanır. Önce inanmış, imân etmiş olduğunu unuttur. Peygamberlerin yüksekliğinde, Evliyânın üstünlüklerinde şübheye düşer. Bu makâm, sâliklerin ayaklarının kaydığı yerdir. Bu zaman, sâlik, o büyüklerin, bu makâmlardan sonsuza doğru yükselmiş olduklarını bilemez. O isimlerin, yükselirlerken, tabîî yerleri olduğunu da bilemez. Kendisinin, yükselirken, tabîî yeri bulunduğunu, kendi yerinin, o büyüklerin yerleri olan o isimlerin altında ve çok aşağıda olduğunu düşünemez. Bir kimşenin üstünlüğü, tabîî yerinin yüksekliği ile ölçülür. O yer, kendi mebde-i te'ayyünü olan ism-i ilâhîdir. Yine bunun içindir ki, büyüklerden birkaçı demişdir ki, ârif yükselirken büyük aracıyı arada bulmaz. O arada olmadan yükselir. Hocam Muhammed Bâkî-billah hazretleri, Râbi'a-i Adviiyenin de, bunlardan biri olduğunu bildirmişti. Bunlar yükselirken, büyük aracının mebde-i te'ayyünü olan isimden ilerle çıkınca, Berzahiyet-i kübrânın arada kalmadığını sanıyorlar. (Berzahiyet-i kübrâ), hakikat-i Muhammediyyeye diyorlar. İşin doğrusunu yukarıda bildirdik.

Bu yanılmaya, sâliklerin kimisinde de, sebep şu olmaktadır. Sâlik, kendi mebde-i te'ayyünü olan isimde seyr ederken, ilerlerken, büyüklerin mebde-i te'ayyünleri olan isimleri de topluca geçmektedir. Çünkü, her isimde, bütün isimler kısaca bulunmakdadır. İnsanın, herşeyi kendinde bulundurması, mebde-i te'ayyünü olan isimde, bütün isimlerin bulunduğu içindir. Sâlik kendi isminde ilerlerken, büyüklerin isimlerini de kısaca geçerek, ismin sonuna gelir. Kendinin dahâ üstün olduğunu sanır. Görmüş olduğu ve hepsinin geçmiş olduğu, büyüklerin makâmlarının, makâmların aslı olmayıp, nümûneleri olduğunu anlıyamaz. Bu makâmda, kendini, hepsini toplamış ve onları kendinin parçaları sanarak, kendini dahâ yüksek görür. Bâyezîd-i Bistâmî, bunun için, (Bayrağım, Muhammed aleyhisselâmın bayrağından dahâ yüksektir) dedi. Akli başında olmadığı için, bayrağının, Muhammed aleyhisselâmın bayrağından değil, o bayrağın görüntüsünden dahâ yüksek olduğunu anlıyamadı. Kendi isminin hakikatinde, o

ismnin görüntüsünü görmüştü. Yine bunun için, kalbinin çok geniş olduğunu bildirdi. (Arş ve bütün içindekiler, ârifin kalbinin köşesine konsalar, hiç duymaz) dedi. Burada da, birşeyin görüntüsünü, kendisi ile karıştırdı. Çünkü, Allahü teâlâ, Arşa (**Büyük**) buyurdu. Ârifin kalbinin Arş yanında ne kıymeti olur, ne mikdârı olur? Arşda olan zuhûrun yüzde biri kalbde görülmez. İsterse ârifin kalbi olsun. Cennetde olan görmek, Arşda zuhûr edecektir. Bu söz, bugün tesavvufçulardan birçoğuna ağır gelirse de, fekat yarın doğru olduğunu anlayacaklardır. Bu sözümüzü bir misâl ile açıklayalım:

İnsanda elementler bulunduğu gibi göklerden de benzerler vardır. İnsan, bütün bunların kendinde bulunduğunu düşünür. Bütün elementleri ve gökleri kendi parçaları olarak görürse ve bu görüşü kendini kaplarsa, ben yer küresinden dahâ büyüküm ve göklerden dahâ genişim diyebilir. Akli olan kimse, bu sözü işitince, onun kendinde bulunan parçalardan dahâ büyük olduğunu, yer küresinin ve göklerin ise, onun parçaları olmadıklarını anlar. Bunların benzerleri, onun parçalarıdır. O, bu parçaları olan nümûnelerden dahâ büyüktür. Yoksa, yer küresinin ve göklerin kendilerinden dahâ büyük değildir. Birşeyin nümûnesini, ya'nî benzerini, onun kendisi zan ettiği içindir ki, (**Fütûhât-i Mekkiyye**) kitâbının sâhibi olan Muhyiddîn-i Arabî «kuddise sirruh», (Cem-i Muhammedî, cem-i ilâhîden dahâ geniştir) dedi. Çünkü, (**Cem-i Muhammedî**) de ilâhî hakikatler ile mahlûkların hakikatleri vardır. Bunun için, dahâ geniş olur dedi. Hâlbuki, orada ancak, ülûhiyyet mertebesinin zillerinden görüntülerinden bir zillî bulunduğunu, o mertebenin hakikatinin bulunmadığını anlayamadı. O mukaddes mertebe, azametli ve kibriyâ sıfatlıdır. Cem-i Muhammedî bunun yanında hiç kalır. Bir avuç toprak nerede, herşeyin sâhibi nerede?

Şunu da söyleyelim ki, sâlik kendi rabbi olan ismde seyr eder, ilerlerken, üstünlükleri sözbirliği ile belli olan büyüklerden birkaçını, kendisi yüksek derecelere çıkardığını, onları ilerlettiğini zan eder. Burası da, sâliklerin ayaklarının kaydığı yerdir. Böyle sanarak, kendini dahâ yüksek bilmekten, böylece sonsuz felâkete düşmekten, Allahü teâlâyâ sığınırız. Büyük bir pâdişâh, şerefli bir sultân, emrindeki bir vâlisine gider, vâlî yardımı ile, o vilâyetin güzel yerlerini gezer ve kıymetli yerleri görürse, buna şaşılırmı ve vâlî, sultândan dahâ yüksek sanılırmı? Olsa olsa, burada ufak birşeyde üstünlük düşünülebilir ki, hiç kıymeti yoktur. Çünkü, her çöpcü ve işçi, kendi işinin inceliğinde, büyük bir âlimden ve başarılı bir fen adamından üstündür. Fekat, bu üstünlüğün kıymeti yoktur. Kıymetli olan üstünlük her bakımdan üstün olmaktır. Âlim ve fen adamı, bunun için yüksektir.

Bu fakîre de, böyle yanılmak çok oldu. Yanlış görüşlere çok yakalandım. Bu hâller çok zaman sürdü. Fekat, Allahü teâlâ korudu. Önceki inancım hiç sarsılmadı. Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdikleri i'tikâdda hiç

gevşeklik olmadı. Bunun için ve bütün ni'metleri için, Allahü teâlâyâ hamd ve şükürler olsun! Ehl-i sünnet i'tikâdına uymıyan görüşlere hiç kıymet vermedim. Bu i'tikâda uygun ma'nâlar verdim. Kısaca, şöyle anladım ki, bu görüş doğru ise, ufak birşeyde üstün olmağı gösterir. Üstünlük Allahü teâlâyâ yakîn olmakla ölçülür. Bu yükselmenin çok olması da, kurbu, yakînliğı gösterir. O hâlde, niçin üstünlük ufak birşeydedir diyerek küçültülsün? Bu sülâl doğru ise de, önceki kuvvetli imân yanında, böyle görüş, bu kuruntu yerleşemedi, yok oldu. Hattâ, bunun yerine, tevbe, istigfâr ve Allahü teâlâyâ sığınarak, Ehl-i sünnet i'tikâdına uymıyan böyle keşflerin, görüşlerin hâsıl olmaması için yalvardım, dîâ dyledim. Birgün, böyle yanlış keşfler için beni kıyâmetde sorguya çekerlerse, azâb ederlerse diye çok korktum. Bu korku beni kapladı. Hiç râhatım kalmadı. Allahü teâlâyâ çok yalvardım. Bu sıkıntım çok zaman sürdü. Böyle bir zamanımda, bir velînin kabri yanından geçiyordum. Bu üzüntümün çözümlmesi için, o velîden yardım diledim. O ânda, Allahü teâlânın lutfü, merhameti yetişti. İşin içyüzü, olduğu gibi açıklandı. Âlemlere rahmet olan, sonuncu yüce Peygamberin «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslimât» rûhâniyyeti hâzır oldu. Üzüntülü kalbi tesellî buyurdu. Anlaşıldı ki, Allahü teâlâyâ yakînlik, her bakımdan üstünlük ise de, sana hâsıl olan yakînlik, senin rabbin olan ism-i ilâhî mertebesinin zillerinden bir zille olan yakînlıktır. Bu yakînlık ise, her bakımdan üstünlüğü bildirmez. Bu makâmın Âlem-i misâldeki görünüşünü açıkladılar ki, hiç şübhem kalmadı. Bütün kuruntular yok oldu. Böyle şübhelere yol açan ve iyi ma'nâlar verilmesi lâzım olan, bu gibi bilgilerden birkaçını kitâblarımda ve mektûblarımda yazmışdım. Böyle bilgilerin yanlış olmasına yol açan yerleri, Allahü teâlâ lutf ederek bildirince, bunları da yazarak, yaymak istedim. **Çünkü, (YAYILMIŞ OLAN GÜNÂHIN TEVBESİNİ DE YAYMAK LÂZIMDIR!).** Böylece, herkes, bu bilgilerden, şerî'ate uymıyan fikrlere saplanmasın. Bunlara saplanarak, doğru yoldan sapmasınlar. Yâhud da, inâd ile ve gösteriş olarak, bu fakîre sapık, câhil demeğe kalkışmasınlar. Çünkü, bu hiç bilinmiyen yolda, böyle güller çok açılmışdır. Birçoklarını doğru yola çekmiş, kimisini de yoldan kaydırmışdır. Yüksek babamdan «kuddise sirruh» işitmişdim ki, (Dalâlet çukuruna düşen, doğru yoldan ayrılan, yetmişiki fırkanın çoğu, tesavvuf yoluna girip, yolun sonuna varmadan, yanlış görüşlere aldanarak sapıtmışlardır) buyurmuşdu. Vesse-lâm.

İKİYÜZYİRMİBİRİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, seyyid Hüseyin-i Mankpûriye yazılmışdır. Tarîka-i Nakşibendiyyenin üstünlüğünü bildirmektedir:

Älemlerin rabbi olan Allahü teâlâyâ hamd olsun! Peygamberlerin en üstününe ve temiz olan Âline ve Eshâbının hepsine salât ve selâm olsun! Kıymetli kardeşim seyyid mîr Hüseyin, bu garîbleri unutmamışsınız. Başka tarîklerden birçok bakımlardan ayrılmış olan bu yüksek yolun edeblerini gözetmeği elden bırakmamışsınız. Hâlbuki sizinle görüşmek, pek az nasîb olmuşdu. Bunları düşünerek, bu yüksek yolun birkaç üstünlüğünü ve ince bilgilerini ve yüksek ma'rifetlerini yazıyorum. Evet, bu ince bilgilerin ve yüksek ma'rifetlerin işitmekle anlaşılacağına biliyorum. Fekat, bu ma'rifetleri, iki düşünce ile açıklıyorum: Biri, yazılan kimse, bu işlerden uzak ise de, yaradılışda isti'dâdı vardır. İkincisi, mektûb görünüşde belli bir kişiye yazılmış ise de, gerçekde, bu işe yakîn olan herkese yazılmış demektir. (Kılınc, kullanan içindir) sözü meşhûrdur.

Kardeşim! Bu yüksek yol, hazret-i Ebû Bekr-i Sıddîkdan gelmektedir «radiyallahü anh». Kendisi, Peygamberlerden sonra «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» bütün insanların en üstünüdür. Bunun içindir ki, bu yolun büyükleri, kitâblarında, (Bizim bağlantımız, bütün bağlantılardan üstündür) buyurmuşlardır. Çünkü, bu nisbet ya'nî bağlantı, huzûr ve âgâhîdir. Ya'nî, Allahü teâlâdan başka birşey düşünmemek demektir. Bu nisbet ve huzûr da, hazret-i Ebû Bekrin nisbeti ve huzûrudur. Onun huzûru, bütün huzûrların üstünüdür.

Bu yolda, nihâyet başlangıçta yerleştirilmiştir. Hâce Behâeddîn Nakşibend-i Buhârî hazretleri, (Biz nihâyeti bidâyete yerleştirdik) buyurdu. Fârisî mısra' tercemesi:

Gül bağçemi gör de, behârımı anla!

Süâl: Başka yolların sonu, bunların başlangıcı olursa, bunların sonu ne olur? Her yolun sonu, Hak teâlâyâ kavuşmak olunca, bunlar Hakdan nereye ilerlerler? (Abâdândan ötede şehr yokdur) sözü meşhûrdur.

Cevâb: Bu yolun sonu nasîb olursa, (Vasl-ı uryânî) dir. Buna kavuşan, ye'se düşer. Matlûba kavuşmaktan ümmîdsiz olur. Bunu iyi anlamalı. Çünkü, sözümüz, ancak işâretidir. Bunu, yükseklerden az kimse anlayabilir. Hattâ, en yükseklerin seçilmişleri anlayabilir. Bu büyük devlete kavuşmanın alâmetini, işâretini onun için bildirdim ki, bu yolun yolcularından (Vasl-ı uryânî) yi söyleyenler var. Matlûba kavuşmaktan me'yûs olanları da var. Fekat, bu iki sözün birlikde olduğu söylenirse, nerde ise, böyle şey olamaz diyecekler. Vasl-ı uryânî diyenlere göre, (Ye's), kavuşmamaktır. Ye'se düşenler de, (Vasl) ayrılıktır demektir. Böyle sözler, hep, o yüksek makâma varamamış olmak alâmetidir. Olsa olsa, kalblerine o yüksek makâmdan bir ışık gelmiştir. Birçoğu, bunu vasl, kavuşmak sanmış, birçoğu da, ye'se kapılmışdır. Böyle ayrı anlamalarının sebebi, isti'dâdlarının, yaradılışlarının başka olmasıdır. Birçoğunun yaradılışına uygun olan, vasldır. Başkalarının yaradılışlarına da, ye's uygun-

dur. Bu fakîre göre, yaradılışlarına ye's uygun olanlar dahâ iyidir. Bununla berâber, o makâmda kavuşmak ve kavuşmaktan ümmîdsiz olmak, birbirinden ayrı değildir. İkinci sūâlin cevâbı da, buradan anlaşılmış oldu. Çünkü, hiçbirşeye bağlı olmıyan vasl başkadır. Vasl-ı uryânî başkadır. Vasl-ı uryânî demek, bütün perdelerin kalkması ve bütün mâni'lerin yok olmasıdır. Perdelerin en büyüğü ve mâni'lerin en kuvvetlisi çeşidli tecellîler ve başka başka görünüşler olduğundan, bu tecellîlerin ve zuhûrların temâm olması, bitmeleri lâzımdır. Bu tecellîler ve zuhûrlar, isterse mahlûklarda görünsünler, isterse vücûb aynalarında görünsünler, perde olmakda ayrılıkları yokdur. Aralarında şeref ve rütbe bakımından ayrılık varsa da, bu sâlik bu farkı görmez.

Sūâl: Yukardaki yazıdan, tecellîlerin sonu olacağı anlaşılıyor. Rab-buki tarikat büyükleri, tecellîlerin sonsuz olduğunu bildirmişlerdir.

Cevâb: Tecellîlerin sonsuz olması, isimlerde ve sıfatlarda, ayrı ayrı, birer birer seyr olunduğu zemandır. Böyle olan seyrde, Zât-i teâlâyâ kavuşulamaz. Vasl-ı uryânî olamaz. Zât-i teâlâyâ kavuşabilmek için, isimleri ve sıfatları kısaca ve topdan geçmek lâzımdır. Böyle olan seyrde, tecellîlerin sonu vardır.

Sūâl: Zât-ı ilâhînin tecellîleri sonsuzdur demişlerdir. Molla Câmi hazretleri «kuddise sirruh» (Leme'ât) kitâbını açıklarken böyle buyurmuşdur. Böyle olunca, tecellîlerin sonu vardır demek nasıl doğru olur?

Cevâb: Zât-i ilâhînin o tecellîleri, şü'ûn ve i'tibârlardan ayrılmış değildir. Bunlardan ayrı olan tecellîlerin olduğu düşünülemez. Bizim anlatmak istediğimiz şey, ister sıfatlı olsun, ister sıfatsız yalnız zâtî olsun, bütün tecellîlerin bulunmadığı birşeydir. Çünkü, o makâmda, herhangi bir tecellî sözünü söylemek câiz değildir. Çünkü (Tecellî) demek, birşeyin, ikinci veyâ üçüncü veyâ... sonsuz olan mertebelerde görünmesi demektir. Burada ise, hiçbir mertebe yokdur. Uzaklık, uzunluk diye birşey yokdur.

Sūâl: Bu tecellîlere niçin zâtî denilmiştir?

Cevâb: Tecellîlerde başka ma'nâlar düşünülürse, tecellî-i sıfât denir. Başka olmıyan ma'nâlar düşünülürse, tecellî-i zât denir. Bunun için, te'ayyün-i evvel olan ve zâtdan başka olmıyan Vahdetin görünmesine, tecellî-i zât demişlerdir. Biz ise, Zât-i teâlâyı söylüyoruz. Bu makâmda, başka olsun, başka olmasın, hiçbir ma'nâyı düşünmek, hiç olamaz. Çünkü, bütün ma'nâlar, kısaca ve topdan geçilmiş, Zât-i teâlâ hazretlerine kavuşulmuşdur. Bu mertebede, kavuşmak sözü de, kavuşulan gibi, anlaşılamiyan birşeydir. Akl ile, düşünce ile anlaşılın kavuşmanın burada yeri yokdur. O mukaddes hazrete bu ma'nâ yakışmaz. Çünkü, akla, düşünceye dayanan insan, aklın ermediği şeyleri anlıyamaz. Sultânın eşyâsını, ancak onun vâsıtaları taşıyabilir. Fârisî beyt tercemesi:

**Anlaşılamiyan bir bağlılık hep,
Rabla insan arasında var elbet!**

Bu yolun büyüklerinden hiçbiri, kendi yolunun sonundan haber vermemiştir. Yolun başlangıcını bildirmişlerdir ki, yolun sonu burada yerleştirilmiştir. Yollarının başında, sonu karışmış olunca, sonunun da, bu başlangıca uygun olması lâzım olur. Bu da, yalnız bu fakîrin bildirmekle şereflendiği bir sondur. Fârisî beyt tercemesi:

**Pâdişâh, koca - karı kapısına,
gelirse, ey yeğit, sen buna şaşma!**

Bundan dolayı, Allahü teâlâyâ sonsuz hamd ve şükürler olsun!

Kardeşim! Yâ bu tarîkten veyâ başka tarîklerden, bu son mertebeye erişen pekazdır. Eğer sayıları bildirilirse, bize yakın olanlar belki dağılmağa başlarlar. Uzak olanların inanmamalarına hiç şaşılırmı? Bütün bu ilerlemeler ve en son kavuşmalar, Allahü teâlânın sevgilisinin «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmât etemmühâ ve ekmelühâ» sadakası olarak ihsân olunmaktadır.

Bu yüksek yola mahsûs olan şeylerden biri:

1 — (SEFER DER VATAN) dır. Vatanda ilerlemektir. (Seyr-i enfüsî) de denir. Seyr-i enfüsî bütün tarîkatlerde de var ise de, bu seyr, ya'nî ilerlemek, yolun sonunda olur. Seyr-i âfâkinin konaklarını geçtikten sonra, bu seyre başlarlar. Bu yolda ise, işe seyr-i enfüsî ile başlanır. Bu seyr ile, seyr-i âfâkî de, birlikte gider. İşte, bu seyrin başlangıca yapılması, nihâyetin başlangıca yerleştirilmesidir. Bu yola mahsûs olanlardan, başka biri de:

2 — (HALVET DER ENCÜMEN) dir. Başkaları arasında, yalnız imiş gibi olmak demektir. Sefer der vatandan hâsıl olur. Sefer der vatan nasîb olunca, başkaları arasında düşüncenin dağılması da, vatan gibi olan yalnızlığa sefer eder, gider. Dışardaki zihn dağınıklığı, kalbe sızamaz. Bu yalnızlık, başka tarîkatlerde, sona varanlarda da hâsıl olur. Fekat, bu yolda başlangıca hâsıl olduğundan, bu tarîka mahsûs sayılmıştır. Halvet der encümen demek, vatan gibi olan yalnızlığın kapılarını kapamak, pencerelerini örtmek demektir. Ya'nî, herkesin arasında, hiçbirini düşünmemek, kimse ile konuşmamaktır. Yoksa gözleri yummak, kıpırdamamak değildir. Bu yolda, bunlar yoktur. Kardeşim! Kendini bunları yapmağa zorlamak, yolun başında ve ortasındadır. Sona varanların, bunlar için kendini zorlaması gerekmez. Herkesin arasında iken kalbini toparlamış, gaflet arasında iken, huzûrdadır. Bunu yanlış anlamamalı. Sona varanlar için, herkesin arasında olmakla, yalnız olmak birdir sanmamalıdır. Doğrusu şöyledir ki, kalbinin huzûrda olmasında yalnızlık ve galabalık birdir. Böyle olmakla berâber, zâhirini de, kalbi gibi yaparak, zâhirini de tefrikadan, galabalıktan kurtarırsa, elbet, dahâ iyi olur. Allahü teâlâ, Müzzemmil sûresinin sekizinci [8] âyetinde, sevgili Peygamberine «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmât» emr ederek (Rabbinin esmâ-i hüsnâsını

şöyle ve insanlardan ayrı, Onunla ol! Ondan başka hiçbirşeyi kalbinde bulundurma!) buyurdu.

Çok zaman olur ki, insanların arasında bulunmak lâzım olur. Çünkü, insanlara karşı olan haklar, vazifeler vardır. Bunları yapmak lâzımdır. Bunları yapmak için, insan arasına karışmak iyi olur. Fekat, kalbin Allahdan başka şeyleri düşünmesi hiçbir zaman câiz değildir. Çünkü kalb, yalnız Allahü teâlâ için yaratılmıştır. İnsanın kalbini ve zâhirini ikişer kısma ayırırsak, bu dört parçadan üçü, Allah içindir. Ya'nî kalbin iki kısmı da ve zâhirin bir kısmı, Allah içindir. Zâhirin ikinci yarısı, insanların haklarını ödemek içindir. Bu hakları öderken de, Allahü teâlânın emrlerine uymak lâzım olduğundan, bu yarım da, Allahü teâlâ için olur. Her iş, Onun içindir. Öyle ise, Ona ibâdet etmelidir. Ona sığınmalıdır. İnsanların yaptıklarının hepsini Allahü teâlâ bilir.

Bu tarîkde, cezbe sülûkden öncedir. Seyre ya'nî yolculuğa, Âlem-i emrden başlanır. Âlem-i halkdan başlanmaz. Başka tarîklerin çoğunda böyle değildir. Bu yolda, cezbe makâmalarında ilerlerken, sülûk konakları da, geçilmiş olur. Âlem-i emrde ilerlerken, Âlem-i halk da geçilmiş olur. Bu bakımdan da, bu yolun sonu, başlangıcında yerleştirilmiştir denilirse yeri vardır. Bu yolda, ilk ilerlemeler, son ilerlemelerle birlikde olur. Yoksa, ilk seyri yapmak için, sondan tekrâr başa gelinmez. Sondaki seyr bitince, başdaki seyr yapılır sanmamalıdır. Bundan anlaşılıyor ki, bu yolun sonu, başka yolların başıdır sanmak yanlıştır.

Süâl: Bu yolun büyükleri arasında, şöyle diyenler vardır: (İsmlerde ve sıfatlarda seyrimiz, nisbetimiz temâm olduktan sonra başlıyor). Bundan anlaşılıyor ki, bu yolun sonu, başka yolların başı olmaktadır. Çünkü, ismlerde ve sıfatlarda seyrleri, tecelliyât-i zâtiyyeden önce olmaktadır.

Cevâb: Bunların ismlerde ve sıfatlarda seyrleri, tecelliyât-i zâtiyyede seyrdan sonra değildir. Bu seyr ile birlikde, o seyr de yapılmaktadır. Böyle olmakla beraber, ismlerde ve sıfatlarda seyr, ba'zı sebeplerden dolayı belli olmakda, Tecelliyât-i zâtîde seyr, gizli kalmaktadır. Bundan dolayı, bu seyr biterek, ismlerde ve sıfatlarda seyr başladı sanılmaktadır. Böyle sanmak doğru değildir. Evet, vilâyet mertebelerinde seyr temâm olduktan sonra, insanları Hak teâlâyâ çağırarak için, âleme geri inmek başlar. Bu dönüşü, onların sonu bilerek, kendi başlangıçları olarak düşünebilirler. Fekat, onun şeyhleri de, sonunda, böyle geri dönmektedirler. Bundan başka, başlangıç ve son demek, vilâyetin başlangıcı ve sonu demektir. Bu geri dönüş ise, vilâyet seyri değildir. Da'vet ve teblig mertebesindedir.

Bu yol, yolların en kısasıdır. Elbette kavuşdurucudur. Hâce Behâeddîn-i Nakşibend-i Buhârî «kuddise sirruh» hazretleri buyurdu ki (Yolumuz, yolların en kısasıdır). Yine buyurdu ki (Allahü teâlâdan, elbette

kavuşduran bir yol istedim). Bu düâsı, kabûl buyuruldu. Böyle olduğunu, hâce Ubeydullah-ı Ahrâr hazretlerinin haber verdiği, (Reşehât) kitâbında yazılıdır. Nasıl kısa olmasın ve neden elbette kavuşdurmasın? Çünkü, yolun sonu, başında yerleştirilmiştir. Bu yola girip de, doğru ilerlemeyip, birşey kazanamayana yazıklar olsun! Fârisî mısra' tercemesi:

Bir kimse kör ise, güneşin suçu ne?

Evet, bir kimse, noksân olan birinin eline düşerse, tarîkin günâhı nedir ve o zevallı kimsenin suçu varmıdır? Çünkü, sözün doğrusu, bu yolun yol göstereni kavuşdurucudur. Yoksa, kavuşduran, yol değildir.

4 — Bu yolda, başlangıçta, zevk ve buluşlar vardır. Sonunda tatsızlık, kavuşamamak vardır. Ye's, böyle olur. Başka yollarda, başlarken tatsız ve başarısızdır. Sonunda tatlı ve kazançlı olurlar. Bunun gibi, bu yolun başında, kurb, yakînlik ve şühûd vardır. Sonu ise, uzaklık ve mahrûmluktur. Başka tarîklerde ise tersinedir. Yolların başkalığını buradan ölçmelidir ve bu yüksek yolun büyüklüğünü anlamalıdır! Çünkü, kurb ve şühûd ve tatlılık ve kazanç, uzaklığı ve ayrılığı gösterir. Uzaklık, başarısızlık, tatsızlık ve kavuşamamak ise, yakînliğin çokluğunu bildirir. Anlıyan anlar. Bu gizli bilgi, şu kadar açılabilir ki, hiçkimseye kendinden daha yakîn birşey yoktur. Kendisine karşı, kurb, şühûd, lezzet, birşey bulmak gibi kazançları yoktur. Bunları başkasına karşı kendinde bulur. Akli olana, bu kadar işâret yetişir.

5 — Bu yolun büyükleri, ahvâli ve mevâcidi, ahkâm-ı şer'iyeye uydurmuşlardır. Zevkleri, ma'rifetleri, din bilgilerinin hizmetçileri yapmışlardır. Şerî'atin nefis cevherlerini, çocuklar gibi, vecd ve hâl, ceviz ve cam parçaları ile bir tutmazlar. Tesavvufcuların, aslı olmıyan sözlerine aldanzmazlar. Şerî'ate uymıyan ve sünnet-i seniyyeye sarılmıyan kimselerde hâsil olan, âdet dışı hâlleri beğenmezler ve istemezler. Bunun için, şarkı, çalgı ve raks, dans için izin vermezler. Yüksek sesle zikr etmeğe bile cevâz vermezler. Hâlleri, kazançları devâmlıdır. Vaktleri değişmez. Başkalarına şimşek gibi çakıp geçen, Zât-i ilâhînin tecellîleri, bunlara her ândır. Çabuk yok olan huzûra hiç kıymet vermezler. Onların makâmları, kazançları, huzûrların, tecellîlerin çok üstündedir. Buna yukarda işâret etmişdik. Hâce Ubeydullah-ı Ahrâr «kuddise sirruh» hazretleri buyurdu ki (Bu silsile-i aliyyenin büyükleri «kadde-sallahü teâlâ esrârehüm», gösteriş yapanlara, hoplayıp zıplayanlara benzemezler. Onların kazançları büyükdür).

6 — Bu yolda, pîrlik ve mürîdlik, bilmek ve öğretmekle olur. Külâh vermekle ve babadan oğla kalmakla olmaz. Başka tarîklerde böyle olmaktadır. Hattâ son zamanlarda, pîrlik ve mürîdlik yalnız külâh giydirmekle ve babadan kalmakla olur diyorlar. Bunun içindir ki, birden ziyâde pîr olmaz diyorlar ve tarîkat öğretene mürşid diyorlar. Onu pîr ya'ni şeyh

bilmiyorlar. Pîre karşı lâzım olan edebi, saygıyı ona göstermiyorlar. Böyle yapmaları, çok câhil oldukları ve yetişmemiş oldukları içindir. Bilmiyorlar ki, onların büyükleri, tarîkati öğretene de, sohbetle yetiştirene de pîr demişlerdir ve birden çok pîr olabilir demişlerdir. Hattâ, kendi pîri hayâtda iken de, başka yerden dahâ çok istifâde edeceğini anlıyan bir tâlib, ikinci bir pîre gidebilir. Fekat, birinci pîri kötölememek şarttır. Hâce Nakşibend-i Buhârî hazretleri, bunun câiz olduğunu göstermek için, Buhâra âlimlerinden, doğru fetvâ almıştır. Evet, bir pîrden irâdet hırkası almış ise, başka pîrden irâdet hırkası almaz. İkincisinden, bereketlenmek için hırka alabilir. Fekat buradan, ikinci pîre hiç gidemeyeceği anlaşılır. Birinci hırka-i irâdet alması ya'nî tarîkate girmesi, başka pîrden tarîkati öğrenmesi, üçüncüsünün de sohbetinde yetişmesi câizdir. Bu ni'metin üçüne de bir pîrde kavuşursa, büyük kazanç olur. Tarîkati öğrenmesi ve sohbetde yetişmesi, birçok pîrlerden olması da câizdir.

Pîr, ya'nî şeyh ne demektir? Pîr, mürîde, ya'nî istiyene, Allahü teâlânın yolunu gösterendir. Bu iş, tarîkati öğretmekle başlar. Tarîkati öğreten pîr, hem de şerî'ati öğreten bir üstâddır. Hırka veren pîr, böyle değildir. Bunun için, öğretici pîre karşı çok edebli olmak lâzımdır. Pîr ismi, bunun hakkıdır.

7 — Bu tarîkde, riyâzet çekmek ve nefs-i emmâre ile cihâd etmek, ahkâm-ı şer'iyeye uymakla ve sünnet-i seniyyeye yapışmakla olur. Çünkü, Peygamberlerin gönderilmesi ve kitâbların indirilmesi, hep nefs-i emmârenin isteklerini yok etmek içindir. Çünkü, nefs-i emmâre, Allahü teâlâyâ düşmanlık etmektedir. Nefsin isteklerini yok etmek, ancak, şerî'ate uymakla olur. Bir kimse, şerî'ate ne kadar çok uyarsa, nefsin arzuları o kadar azalır. Bunun içindir ki, nefse en zor gelen şey, en ağır gelen yük, şerî'atin emrlerine ve yasaklarına uymaktır. Nefsi ezmek için, şerî'ate uymaktan başka yol yoktur. Sünnet-i seniyyeye uymadan çekilen riyâzetlerin ve yapılan mücâhedelerin hiç kıymeti yoktur. Hindistândaki Cûkiyye ve Berehmen denilen din adamları ve eski Yunan felesofları böyle idiler. Çekdikleri riyâzetler, sapıtmalarını artırdı ve onları zarara soktu.

8 — Bu yolda tâlibin ilerlemesi, bağlı olduğu şeyhin tesarrufu, kuvveti ile olur. O sevk ve idâre etmedikce, hiç ilerliyemez. Çünkü, nihâyetin, başlangıçta yerleştirilmesi, onun şerefli teveccühü, merhameti ile olur. Anlaşılamiyan, bilinmiyen hâllere, hep onun üstün, başarılı idâresi ile kavuşulur. Gizli yol dedikleri, kendinden geçme hâli, tâlibin elinde olmayan birşeydir. Zemansız, cihetsiz olan teveccüh tâlibin anlayabileceği şey değildir. Fârisî beyt tercemesi:

**Öyle usta sürücüdür ki Nakşibendiyye;
yolcuları götürür gizli yoldan evlerine.**

9 — Bu büyükler, birisini, bu yola sokmağa ve tâlibe az zamanda hu-zûr ve âgâhlık kazandırmağa güçlü oldukları gibi, bunları geri almağa da, çok güçlüdürler. Kalblerinin bir incinmesi, sâlikin bütün kazançlarını sıfıra indirir. Evet, vermesini bilen, geri almasını da bilir. Allahü teâlâyı gücendirmekten ve Onun Evliyâsını gücendirmekten, Allahü teâlâyâ sığınırız.

10 — Bu yüksek yolda, fâide vermenin ve istifâde etmenin çoğu, sessizce olur. (Bizim susmamızdan fâidelenmiyen, sözümüzden de birşey edinemez!) buyurmuşlardır. Kendilerini susmağa zorlamazlar. Belki bu sessizlik, bu yolda, kendiliğinden olmaktadır. Çünkü, dahâ başlangıçta, bu büyükler Zât-i ilâhiyyeyi özlemektedirler. İsmi, sıfatları bırakıp, Zâtı isterler. Böyle olanların, elbette sesi çıkmaz. (Allahü teâlâyı tanıyanın, dili tutulur) sözü de, bunu göstermektedir.

Allahü teâlâyâ hamd ederek ve sevgili Peygamberine salât ve selâm söyliyerek, bu yazımı temâmlıyorum: Elhamdü lillahi rabbil'âlemîn ves-salâtü vesselâmü alâ seyyidilmürselîn ve âlihittâhirîn ve aleyhim ecma'in. Vesselâm.

222

İKİYÜZYİRMİİKİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, hâce Muhammed Eşref-i Kâbiliye yazılmışdır. Vilâyetde kendini kusûrlu görmek lâzım olduğu bildirilmektedir:

Yâ Rabbî! Bizleri, beğendiğin işleri yapmağa kavuşdur. Önce gelenlerin ve sonra geleceklerin en üstünü hurmetine «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmât» bizleri sana hep itâ'at edenlerden eyle! Büyüklerden biri buyuruyor ki (Sözünün eri olan mürîd şöyledir ki, sol omuzundaki melek, yirmi sene içinde, yazacak birşey bulmaz). Bu kusûrları çok, pek muhtâc olan [İmâm-ı Rabbânî hazretleri] kendimi iyi anlıyorum ki, sağ omuzumdaki melek, yirmi senedenberi, yazacak bir iyilik bulamamışdır. Allahü teâlâ biliyor ki, bu sözü gösteriş olarak söylemiyorum. İçimden geleni söylüyorum. Yine iyi anlıyorum ki, firenk kâfiri, kendimden katkat dahâ iyidir. Eğer sorsalar, cevâbını verebilirim. Yine iyi anlıyorum ki, hatâlarla, kusûrlarla çevrilmişim ve günâhlarımın altında ezilmişim. Yap-dığım ibâdetleri, iyilikleri, sol omuzumdaki melek yazsa, yeridir. Sol omuzumdaki melek, hep yazmaktadır. Sağ omuzumdaki ise, işsiz, boş durmaktadır. Sağdaki amel defterim bomboşdur. Soldaki ise, dolu ve simsiyah olmuş. Ümmîdim yalnız Allahın rahmetindedir. Ancak Onun magfîretine sığınıyorum. (Allahümme magfîretüke evsa'u min zünûbî ve rahmetüke ercâ indî min amelî) düâsını kendime tâm uygun görüyorum

— 312 —

ki, (Yâ Rabbî! Magfiretin, benim günâhlarımdan dahâ geniştir. Rahmetin, bence, amelimden dahâ ümmîd vericidir) demektir. Şaşılacak şeydir ki, yüksek derecelerde, durmadan gelen feyzler, ni'metler, bu kusûrları görmeğe yardım ediyorlar. Aybları görmek kuvvetini arttırıyorlar. (Ucb), ya'nî kendini beğenmek yerine, aşağılık gösteriyorlar. Yüksek yerde, (Tevâzu'), aşağı gönüllülük yolunu açıyorlar. Bir ân içinde, hem vilâyetin en yüksek derecesini ihsân ediyorlar, hem de, kendini kusûrlu görmeği sağlıyorlar. Ne kadar çok yükselirse, kendini o kadar çok aşağı görüyor. Çok yükselmek, kendini çok aşağı görmeğe sebep oluyor. Yabancılar, buna ister inansın, ister inanmasınlar. Eğer, bunun içyüzünü anlamış olsalar, inanırlar.

Sûâl: Birbirine uymıyan iki şeyin birarada bulunması nasıl oluyor? Birbirinin tersi olan iki şeyden birinin bulunması, ötekinin bulunmasına nasıl sebep olmaktadır?

Cevâb: İki zıd şeyin bir arada bulunamaması, aynı zamanda, aynı yerde bulunamaması demektir. Yukarıda söylenilende ise, yerler başkadır. Âlem-i emrin latifeleri yukarı yükselmekte, Âlem-i halk ise aşağı inmektedir. İnsan-ı kâmilin latifeleri, ne kadar çok yükselirse, Âlem-i halktan o kadar çok uzaklaşırlar. Bu uzaklaşma da, Âlem-i halkın çok alçalmasına sebep olur. Âlem-i halk, çok alçalınca, sâlik o kadar çok tatsız olur. Ayblarını, kusûrlarını görmesi artar. Bunun içindir ki, geri dönmüş olan büyükler, başlangıçta, duydukları ve yolun sonunda elden kaçırmış oldukları lezzetlerin, yine gelmesini isterler. Yine bunun içindir ki, (Ârif) ya'nî, yolun sonuna varmış olan, firenk kâfirini kendinden dahâ iyi bilir. Çünkü kâfirin Âlem-i emri ile Âlem-i halkı karışık olduğundan, nûrlu görünür. Ârifde bu karışıklık kalmadığı için, kendini yalnız Âlem-i halk olarak görür.

Bu ise, başdan başa bulanık ve karanlıktır. Âlem-i emrin latifeleri geri gelince, artık Âlem-i halka karışmazlar. Başlangıçta olduğu gibi birleşmezler.

Kardeşim hâce Muhammed Tâhir ile gönderdiğiniz mektûb geldi. Râbitanın hâsıl olması büyük bir ni'mettir. Uzakda iken de bağlılığın tâm olduğunu göstermektedir. Buluşuncaya kadar, gönüllerin bir olmasını sağlayınız! Bununla beraber, buluşmağa çalışınız. Çünkü, ni'metin hepsi, ancak bir arada olunca ele geçer. Veysel Karânî, gönlü olduğu hâlde, yanında olmadığı için, yanında olanlardan en aşağıdakinin derecesine yükselmedi. Bunun için de, onun dağ kadar altın sadaka vermesi, bir avuç arpa sadakalarının sevâbı gibi olamadı. Hiçbir şeref, sohbet şerefi gibi olamaz! Vesselâm.

İKİYÜZYİRMİÜÇÜNCÜ MEKTÜB

Bu mektûb, hâce Cemâleddîn Hüseyin-i Külâbî'ye yazılmıştır. Hâllerini ve rü'yâlarını bildirmesini istemektedir:

Kardeşim hâce Cemâleddîn-i Hüseyin, çok zemandanberi, hâllerini bildirmedi. İşitmedinizmi, Kübreviyye tarîkatinin büyükleri, hâllerini ve rü'yâlarını üç gün içinde şeyhine bildirmiyen mürîdi cezâlandırırlar. Bir dahâ böyle yapmasını önlerler. Olan oldu; bir dahâ olmasa iyi olur. Hâsıl olan herşeyi yazınız! Kıymetli kardeşimin oraya gelmesini büyük ni'met sayınız! Hizmet etmek ve gönlünü kazanmak için çok çalışınız! Onun mubârek sohbetinin kıymetini biliniz! Fârisî mısra' tercemesi:

Aranılan hazîneyi gösterdinî sana!

Vesselâm.

İKİYÜZYİRMİDÖRDÜNCÜ MEKTÜB

Bu mektûb, mîr Muhammed Nu'mân-i Bedahşiye yazılmıştır. Edebleri gözetmek, fakre ve isteklere kavuşamamağa sabr etmek lâzım olduğu bildirilmektedir:

Kıymetli kardeşim seyyid mîr Muhammed Nu'mânın mubârek mektûbu geldi. Başında yazılı olanları ve kuruntu, sıkıntı bildiren yerleri anlaşıldı. Birçokları size, zamanın en akıllısıdır diyormuş. Kendisinden vazgeçemeyeceğiniz, görüşmeyi kesemeyeceğiniz kimselerle aranızda böyle sözler olmasını önleyemezsiniz! Böyle şeyler söylendiği için, gönlümüzün size karşı bulunacağını, incineceğimizi düşünmeyiniz! Nerde kaldı ki, kalbimiz kırılmış olsun. Bize hep iyi görünmekdesiniz. Hatâlarınız gözü müze çarpmıyor. Hiç üzülmezsiniz! Bizim de üzüleceğimizi sanmayınız! Kalbimizde size karşı hiçbir kırıklık yoktur. Niçin kırılalım? Ortada kalb kıracak hiçbir şey yoktur. İnsanlık dolayısı ile, unutarak, şaşırarak yapılan şeyler, göze görünmez. İncinmeği hâtırdan çıkararak, tarîkati öğretmeğe ve talebeye fâideli olmağa çalışınız! İstihâre yapılmasını istemek, bu işi kuvvetlendirmek içindir. Yoksa, gevşetmek için değildir. Mel'ûn şeytan ve kötü nefis gibi iki düşman, pusuda beklemektedirler. Bunun için titiz ve önem vererek davranmalıyız! Aldatarak yoldan sapdır-maması için uyanık olmalıyız! Kötülükleri süsleyerek güzel göstermelerine aldanmamalıyız! Büyükler buyuruyor ki, mel'ûn iblis ibâdet yolun-

dan ve nasihat yapılarak insanı aldatırsa bundan kurtulmak çok güç olur. Bunun için her ân Allahü teâlâyâ sığınmalıyız! Ona boyun bükmeliyiz! Düşmanın bizi bu yoldan yıkmaması için, kırık kalble ve göz yaşları ile Hak teâlâyâ yalvarmalıyız! İnsanları sonsuz se'âdete kavuşturmak en iyi işdir. Bundan da vaz geçmemelidir. Bu yolda hem çalışmalı, hem de istidrâc olmaması için Hak teâlâyâ yalvarmalıdır.

Fakr, ihtiyâc ve isteklerine kavuşmamak, bu yolun zinetidir ve dünyâ ve âhretin efendisine benzemektir «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesse-lâm». Hak teâlâ, çok merhametli ve ihsânı bol olduğundan, kullarının rızıkına kefil olmuştur. Ya'nî kendi üzerine almıştır. Bizi ve sizi bu düşünceden kurtarmıştır. Evde bulunanların sayısı çok ise, rızık çok gönderir. Biz kullar, bütün düşüncemizi, bütün gücümüzü Hak teâlânın rızıkına, şeyleri yapmak için kullanacağız. Evdekilerin yükünü Onun ihsânına bırakacağız. Buluşduğumuz zaman, bunun üzerinde dahâ konuşuruz.

Sizin yanınızdan gelenlerden işitdiğimizize göre, size karşı üzüntülü olduğumuzu, dahâ hâlâ düşünüyormuşsunuz. Bu sebeble çok üzülmüştünüz. Bunun için tekrâr ve kuvvetle bildiriyorum ki, böyle düşünmekten vaz geçiniz.

Molla Yâr Muhammed Kadîme nasihat ve vaz olarak yazdıklarımızı uygun bulmamış olacak ki; cevâb yazmadı. Hattâ, bu yüzden düâ bile göndermedi. Belki bundan üzülecektir. Bu fakîre bağlı olanlardan biri yanlış, bozuk bir şey yapınca, bu kendisine bildirilmezse ve yanlışları doğrulardan ayrılmazsa, vazife yapılmış olmaz ve âhretde sorulunca altından kalkılamaz. Ona söyleyiniz. Fârisî beyt tercemesi:

Bildirilmesi lâzım olanı söyledim sana,

Yâ fâidelenirsin, yâ da çarpar kulağına.

Şeyhlik makâmı, insanları Hak teâlâyâ çağırarak makâmıdır. Çok yüksek bir makâmıdır. (İnsanların arasında şeyh, ümmeti arasında olan peygamber gibidir) hadîs-i şerîfdir. Câhil, âciz kimselerin bu yüksek makâmında ne işi vardır. Fârisî beyt tercemesi:

Her dilenci, olurmu bir kahramân,

Nerde sivrisinek, nerde Süleymân?

Şeyhlik makâmında, mürîdlerin hâllerini, makâmalarını ayrı ayrı, inceden inceye bilmek lâzımdır. Müşâhedelerin, tecellilerin hakikatini anlamak ve keşflere, ilhâmlara kavuşmuş olmak ve rü'yâların ta'bîrlerini anlamak lâzımdır. Böyle kâmil olmayanlar, bu yüksek makâma yakışmaz. Böyle olmakla beraber, bu yolun büyükleri «kaddesallahü teâlâ esrârehüm» mürîdlerinden birisini şeyhlik makâmına yetişmeden önce ba'zı fâideleri düşünerek, bir izn verirler. Tâliblere tarîkati öğretmek için vazîfe verirler. Onların hâllerini ve rü'yâlarını teftîş eder. İzni veren şeyhin, izn verdiği mürîde nasihat etmesi, çok ihtiyatlı hareket etmesini söy-

lemesi ve tehlikeli olan yerleri göstermesi ve kendisinin dahâ bu makâma yaklaşmamış olduğunu bildirmesi lâzımdır. Kendisinin noksân olduğunu, çok sıkı olarak anlatmalıdır. Şeyh, bu hakikatleri ona bildirmezse, vazîfesini yapmamış olur. Şeyhin sözleri mürîde ağır gelirse, yıkılmasına sebep olur. Çünkü, Allahü teâlânın rızâsı, şeyhin rızâsına bağlıdır. Allahü teâlânın beğenmemesi de, şeyhin beğenmemesine bağlıdır. Ne büyük belâdır ki, bizden ayrılmanın kötülüğü nerelere varıyor. Bizden ayrılırsa, acabâ nereye sığınacak? Eğer, Allah göstermesin böyle bir düşünceye yakalandı ise, kendisine söyleyiniz ki, hemen tevbe ve istigfâr etsin! Böyle büyük belâlara ve tehlikelere düşmemesi için, Allahü teâlâyâ yalvarsın! Allahü teâlâyâ çok hamd ve şükr olsun ki, sevdiklerimizin saygısızlıkları ve sıkıntı vermeleri, gönlümüze hiç toz kondurmamakda ve bizi üzmemektedir. Bizim hâlimizi ve durumumuzu, kıymetli kardeşim mevlânâ Muhammed Sâlih sizlere uzun uzadıya anlatacaktır. İyi anlaşılmayan yerleri kendisinden sorarsanız. Doğru yolda olanlara ve Muhammed Mustafânın izinde gidenlere selâm olsun «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslimâtü etemmühâ ve ekmelühâ»!

225

İKİYÜZYİRMİBEŞİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, molla Tâhir-i Lâhoriye yazılmışdır. Bu yolun başında olanlara, sondakilerin hâlleri ihsân olunur. Bunun olgunluk alâmeti olmadığı bildirilmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd ederiz. Onun Peygamberine ve Âline ve Es-hâbına salât ve selâm eyleriz! Kıymetli mektûblarınız, ard arda geldi. Talebenin ilerlemekte oldukları, bizi çok sevindirdi. Bu yolun sonu başlangıçta yerleştirilmiş olduğundan, bu yüksek yola başlayanlarda, sona varmış olanların hâllerine benziyen hâller hâsıl olur. Bunların hâllerini, o büyüklerin hâllerinden ayırmak güçtür. Ancak, keskin görüşlü ârif ayırabilir. Böyle olunca, hâllerin görülmesine güvenerek, hâl sâhibine yol gösterici olarak izn vermemelidir. İzn verilirse, onun zararı, talebelerinin zararından dahâ çok olur. Belki de, kendini olgun sanarak, ilerlemesi büsbütün durur. Belki de, irşâd sâhiblerine hâsıl olan mevki' ve saygı toplamak, onu büsbütün belâyâ sokar. Çünkü, nefs-i emmâresi, dahâ îmâna gelmemişdir ve tezkiye bulmamış, temizlenmemişdir. Olan olmuştur. İcâzet, izn verdiğiniz kimselere, tathılıkla anlatınız ki, böyle izn almak, olgunluğu göstermez. Dahâ yapılacak çok iş vardır. İşin başında ele geçenler, sondakilerin başlangıca yerleştirilmesindedir. Uygun gördüğünüz nasihatları yaparsınız. Eksik olduklarını kendilerine

— 316 —

bildiriniz. İcâzet vermiş olduklarınızın tarîkati öğretmelerini önlemeyiniz. Belki, sizin nefesinizin bereketi ile, hakîki mürşid olmakla şereflenebilirler. Bu büyük işe başlamış bulunuyorsunuz. Mubârek olsun. Çok çalışınız! Sizin çalışmanız, tâliblerin de çalışmalarını arttırır. Vesselâm.

226

İKİYÜZYİRMİALTINCI MEKTÜB

Kardeşi meyân şeyh Mevdûda yazılmışdır. Dünyânın kısa sürdüğü, buna karşılık olan azâbın sonsuz olduğu bildirilmektedir:

Kardeşimin kıymetli mektûbu geldi. Bizleri sevindirdi. Kardeşim! Allahü teâlâ, bize ve size başarılar versin! Dünyâ hayâtı çok kısadır. Sonsuz azâblar, buna karşılıktır. Bu zamanı, lüzûmsuz, boş şeyleri ele geçirmekte kullanan ve böylece sonsuz acılara yakalanan kimseye yazıklar olsun!

Kardeşim, insanlar, dünyâ kazançlarını bırakıp, her yerden, karnecalar gibi, çekirge sürüleri gibi yanımıza üşüşüyor. Siz ise, bir evden olmak şerefine kıymetini de düşünmiyerek, dünyânın alçak kazançlarına, seve seve dalmaktasınız. Onlara kavuşmak için çabalıyorsunuz. (Hayâ, imândan bir parçadır) hadîs-i şerîfidir.

Kardeşim! Allah adamlarının böyle toplanması ve bugün Serhendde nasîb olan Allah için toplanmalar, bütün dünyâ dolaşılsa, bu ni'metin yüzdebiri bulunmaz. Buradaki kazançlar ele geçmez. Siz, bu ni'meti, boşyere elden kaçırdınız. Çocuklar gibi, kıymetli cevherleri, cam parçaları ile ve cevizlerle değiştirdiniz. Fârisî mısra' tercemesi:

Utanmalı, binlerle utanmalı!

Kardeşim! Bu fırsat, bir dahâ ele geçmez. Fırsat bulunsa da, böyle toplantılar bulunamaz. O zaman, bu ni'meti, nasıl ele geçirirsin? Elden kaçırılanı nerden bulabilirsin? Zararları, ne ile yerine koyabilirsin? Yanlıyorsunuz! Yanlış anlıyorsunuz! Tatlı, yağlı lokmalara gönül kapdırmayınız! Süslü, renkli elbiselere aldanmayınız! Bunlara düşkün olmanın sonu, dünyâda da, âhıretde de pişmân olmaktır, inlemektir. Eşin, dostların gönüllerini yapmak için, kendini belâyâ sokmak ve âhıretin sonsuz azâblarına atılmak, akli olanın yapacağı iş değildir. Allahü teâlâ, akl versin ve gafletten uyandırın!

Kardeşim! Dünyânın vefâsızlığı dillerde dolaşmaktadır. Dünyâyâ düşkün olanların alçaklıkları, cimrilikleri herkesce bilinmektedir. Kıymetli ömrünü, böyle fâidesiz, yalancı için elden kaçırana yazıklar olsun! Haberciye ancak haber vermek düşer. Vesselâm.

— 317 —

İKİYÜZYİRMİYEDİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, molla Tâhir-i Lâhoriye yazılmışdır. Şeyhlik makâmına lâzım olan va'z ve nasihatları bildirmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd olsun! Onun seçtiği kullarına selâm olsun! Kıymetli mektûbunuz geldi. Bizleri sevindirdi. Oradaki kardeşlerimizin zevklerini ve lezzet aldıklarını yazıyorsunuz. Çok sevindik. Kardeşim! Hak teâlânın size ihsân ettiği bu makâm için çok şükr ediniz! Halkı kendinizden soğutacak birşey yapmamak için çok dikkat ediniz! Yoksa, büyük günâha girersiniz. İnsanları kendinden kaçırmak, melâmîlik yoludur ki, şeyhlik ve halkı irşâd ile ilişkileri yokdur. Hattâ, melâmîlik, şeyhlik makâmının tâm tersidir. Bu iki makâmı birbiri ile sakın karıştırmayınız! Şeyhlik makâmında iken melâmîlik yapmak istemeyiniz. Zulm etmiş olursunuz. Talebe yanında, temiz, iyi giyinmiş olunuz. Onlara çok sokulmayın, aralarına karışmayınız! Kendinizi küçültmüş olursunuz. Sizden istifâde edemezler. Her sözünüzün, her işinizin şerî'ate uygun olmasına çok dikkat ediniz! Elden geldiği kadar ruhsatlardan sakınınız! Ruhsatları yapmak, hem bu yolumuza uygun değildir. Hem de, sünnet-i seniyyeye yapışalım demeğe yakışmaz. Büyüklerden ³ biri, (Âriflerin gösteriş yapması, mürîdlerin ihlâsından dahâ iyidir) buyurdu. Çünkü, âriflerin iyi işlerini göstermeleri, talebeyi Allahü teâlâyâ çekmek ve onlara öğretmek içindir. Bunun için, mürîdlerin hâlis Allah için olan işlerinden dahâ fâideli ve dahâ sevâb olur. Talebe, âriflerin işlerini göre göre öğrenirler ve yaparlar. Ârifler, amellerini, ibâdetlerini onlara göstermezlerse, öğrenemezler. Demek ki, ârifler talebeye göstermek ve öğretmek niyeti ile yaptıkları için, bu gösterişleri, Allah rızâsı için olmaktadır. Ya'nî ihlâs olmaktadır. Hattâ, ihlâsdan dahâ iyi olmaktadır. Çünkü, ihlâsın fâidesi, kendinedir. Bu sözümüz yanlış anlaşılmasın. Âriflerin her işlerinin, her ibâdetlerinin talebeye gösteriş olmak için yapıldığı, ibâdet etmek, kendilerine lâzım değildir sanılmasın! Allahü teâlâ korusun! Böyle düşünmek zındıklık olur. İlhâd, ya'nî doğru yoldan ayrılmak olur. Ârifler de talebe gibi, ibâdet yapacaktır. Hiçbir kimse ibâdet yapmaktan kurtulamaz. Böyle olmakla beraber, âriflerin ibâdetlerinden talebenin fâidelenmesi de düşünülür. Bunun için, siz de, sözlerinize ve işlerinize çok dikkat ediniz! Çünkü, bu zamanda çok kimse, tesavvuf yoluna girmek istiyor. Bu makâma yakışmayan birşey yapmaktan çok sakınınız! Câhillerin, büyüklere dil uzatmalarına sebep olmayınız! Her işinizin şerî'ate uygun olması için, Allahü teâlâyâ yalvarınız!

Başka tarikatlerin büyüklerinin nisbetleri hâsıl olduğunu yazıyorsunuz. Bunun neden olduğunu, size uzun anlatmışdım. Bunlardan başka

şeyler olduğunu sanmayınız! Sonra iyi olmaz. Dahâ yazmağa lüzûm yok. Vesselâm.

228

İKİYÜZYİRİMİSEKİZİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, mîr Muhammed Nu'mâna yazılmışdır. Tarikati öğretmek, insanları yetiştirmek için lâzım olan birkaç şeyi bildirmektedir:

Kıymetli seyyid kardeşimin mubârek mektûbu geldi. Buzleri sevindirdi. Kardeşim! Size çok bildirdim ki, bu yol iki temel üzerine kurulmuştur. Birincisi, şer'ate uymaktır. Öyle ki, şer'atin bir edebini elden bırakırmağa, gönlü râzı olmamalıdır. İkincisi, tarîkatin şeyhini sevmek ve ona öyle bağlanmaktır ki, onun her şeyini beğenecektir. Onun her sözünü, her işini güzel görecektir. Allahü teâlâ korusun. Bu iki temel işde ufak bir sarsıntı olmasın! Allahü teâlânın ihsânı ile, bu iki temel sağlam olursa, dünyâ ve âhîret se'âdetleri ele girmiş demektir. Bunlardan sonra lâzım olan şeyleri de, siz çok işitdiniz. Bunları da gözetmelisiniz! Şimdiye kadar olan kusûrların bağışlanması için de, Allahü teâlâyâ çok yalvarınız! Ramezân-ı şerîfin son on günü yapamamış olduğunuz i'tikâfın kazâsı olmak için niyyet ederek, önümüzdeki Zilhicce ayının ilk on gününü i'tikâf ediniz. Böyle niyyet ederek, sünnet sevâbına kavuşursunuz. Bu i'tikâfda, Allahü teâlâyâ, boyun bükerek, ağlıyarak, sızlayarak, kusûrların afvı için çok yalvarınız! Fakîr de, bu on günde, size yardımcı olmağa çalışacağım. İnşâallahü teâlâ. İzn verdiğimiz yazılı olarak da istiyorsunuz. Bunun üzerine çok düşünüyorsunuz. Size izn verilmiştir. Eğer bu izn yetişmezse, yazılı iznin ne fâidesi olur. Her akla gelenin yapılması lâzım gelmez. Akla öyle şeyler gelir ki, onları yapmamak dahâ iyi olur. Nefs, inâdcıdır. İstediginden vaz geçmez. Ona elbette kavuşmak için diretir. Onun iyimi, kötümü olduğunu hiç düşünmez. Gönlünüzü kırmamak için, izn olarak, birkaç kelime yazdım. Hak teâlâ, fâideli eylesin! Kendinizi, son nefesde îmân selâmetine kavuşmanızı düşününüz! İcâzet-nâme ve mürîdler, o ânda işe yaramaz. Kendi işinizi yaparken, eğer bir kimse, cândan istekle gelirse, ona tarîkati öğretirsiniz. Tarîkati öğretmeği birinci vazîfe sanıp, kendi işinizi, bunun gerisinde bırakırsanız, kendinizi başdan başa felâkete sürüklemiş olursunuz.

229

İKİYÜZYİRMİDOKUZUNCU MEKTÛB

Bu mektûb, mirzâ Hüsâmeddin Ahmede yazılmışdır. Bu yolun, büyüğümüzün yolu olduğu bildirilmektedir:

— 319 —

Allahü teâlâyâ hamd olsun! Onun seçtiği kullarına, selâm olsun! Sizi özliyenlere göndermiş olduğunuz kıymetli mektûblar, ard arda gelmekte, sevincimizi arttırmakta ve sevgimizi çoğaltmaktadır. Allahü teâlâ, buna karşılık olarak size, bizim tarafımızdan bolbol iyilikler versin! Bildirmiş olduğunuz şüphelerden, örtülü kalmış şeylerden birkaçı için kısaca cevâb yazıyorum:

Bizim bulunduğumuz yol, tâm o büyüğümüzün yoludur «kaddesallahü sirrahül akdes». Nisbetimiz, tâm onun mubârek nisbetidir. O yoldan dahâ yüksek ve o nisbetden dahâ uygun ve üstün bir yol ve bir nisbet yoktur ki, insan onu seçmiş olsun. Böyle olmakla birlikte, san'atlerin olgunlaşması ve her nisbetin temâmlanması, düşüncelerin, buluşların birbirlerine eklenmeleri ile olur. Meselâ, Sîbeveyh zamanında olan nahv bilgisi, sonra gelenlerin düşüncelerinin eklenmesi ile, binlerce kat artmış, dahâ düzgün ve temiz olmuştur. Özü yine, Sîbeveyhin ortaya koyduğu nahv bilgisidir. Sonra gelenler, bu özü genişletmiş, süslemişlerdir. Şeyh Alâüddevle «kuddise sirruh» buyurdu ki (Vâsıtalar çoğaldıkça, yol dahâ kısalmış ve düzgün olur). Böyle, yolu temizlemek, süslemek şeklinde olan yenilikler ve bilgiler, birkaç kimsenin böyle hayâller kurmasına yol açmış. İyi incelenirse, bütün bunların kendiliğinden olduğu, yorularak, uğraşarak yapılmadığı görülür. Bu fakîrin mektûblarına ve risâlelerine bakacak olursanız, bu yolun, Eshâb-ı kirâmın «aleyhimürrıdvân» yolu olduğu anlatılmaktadır. Bu nisbetin, her nisbetden dahâ üstün olduğu gösterilmektedir. Bu yol ve bu yolun büyükleri, öyle övülmektedir ki, bu büyüklerin yetiştirdiklerinden hiçkimse, bunun yüzde birini bile söylememiştir. Bundan başka, bu fakîr, hergün ve geceleri, her hareketimde ve sözlerimde, bu yolun edeblerini ve emrlerini titizlikle gözetmekteyim. Kıl kadar ayrılığa ve yeniliğe göz yumulmamaktadır. Ne kadar şaşılır ki, bütün bu iyi taraflar görülmemektedir. Eğer, üzüntülü bir günde, dostlardan birine biraz sert söylenmiş ise, bu göze çarpmıştır. Şuna dââ çok şaşılır ki, siz de böyle boş sözlere inanmaktasınız. İşitir işitmez râhatınız kaçıyor. İyi gözle bakmak lâzım ise bu iyi gözlülük, yalnız, böyle söyliyener içinmidir? Bize hüsn-i zan olunmaz mı? Sözün kısası şudur ki, dedi-kodu sözlere inanılacak, dostluk bunlara göre olacaksa, söz taşıyanların ellerinden kurtuluş olamaz. Bunun için de sağlam dostluk kurulamaz. Dedi-kodulara kulak vermeyiniz ve geçmişleri unutunuz! Böylece dostluk yıkılmasın, eski sıkıntılar aradan kalsın!

Büyük hocamızın çocuklarının yetiştirilme, okuma çağları geldi ve geçmek üzeredir, diyorsunuz ve kıymetli vasıyyetlerini hâtırlatıyorsunuz. Kıymetli efendim! Başımızın tâcı olan çocuklarına hizmetçilik etmekle şereflenmek, biz hizmetçileri için büyük se'âdetdir. Ne yazık ki, bildiğiniz engellerden dolayı, görünen hizmetleri yapmakla şereflenemiyoruz. Yüksek vasıyyetin vaktini bekliyoruz. Engellerin ortadan kalkdığını ve

dedi-kodu yollarının kapandığını anlarsanız, hemen işâret buyurunuz. Oraya gelip, birkaç gün orada bu hizmetimizi yapmağa çalışalım. İyi düşünülürse bu işde hemen vasiyyet emrini yerine getirmek için gelmeğe çalışacağız. Yoksa, zâhirlerini ve bâtınlarını sizin terbiye etmeniz, onlar için bulunmaz bir kazançtır. Başkasının yardımı lâzım değildir. Mevlânâ Abdülatîfden işitdiğimizize göre, çocukların okutulmasını, yetiştirilmesini meyân Muhammed Kılinc kendi üzerine almış, siz de bunu uygun görmüşsünüz. Bunu işitince, şaşırдық. O, bilmiyerek, birşeyler düşünebilir. Fekat siz bunu nasıl uygun buldunuz? Muhammed Kılincin üzücü hâllerinin, başka yere de bulaşacağından korkuyorum. Vesselâm.

230

İKİYÜZOTUZUNCU MEKTÛB

Bu mektûb, şeyh Yûsûf-i Berkîye yazılmıştır. Hâsıl olan ile doymayıp, dahâ yüksek şeyleri istemek lâzım olduğu bildirilmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd olsun. Onun seçtiği kullarına selâm olsun! Mübârek hâllerinizden birkaçını meyân. Bâbû bildirdi. Bunların neleri gösterdiğinin bildirilmesini istedi. Bunun için birkaç kelime yazıyorum. Yavrum! Böyle hâller, bu yolun başlangıcında bulunan acemîlerde çok hâsıl olur. Bunların hiç kıymeti yoktur. Bunları yok etmek lâzım olur. Sona kavuşmağı göstermezler. Son nerede, kavuşmak nerede? Arabî beyt tercemesi:

Sevgiliye kavuşmak ele geçermi acabâ?
yüksek dağlar ve korkunç tehlikeler var arada.

Allahü teâlâ, bilinemez, anlaşılabilir. Görülebilen, anlaşılabilen, şühûd ve mükâşefe yolu ile belli olan herşey, O değildir. Allahü teâlâ, öte-lerin ötesidir. Sakın, bu yolda ceviz gibi, cam parçaları gibi parlak görünen değersiz şeylere, çocuklar gibi aldanmayınız ve yolun sonuna kavuştum sanmayınız! Hâsıl olan hâlleri ve rü'yâları, câhil olan şeyhlere bildirmeyiniz! Onlar, anlamadıkları için, az birşeyi çok sanırlar. Başlangıçta olanları, sona kavuşmuş sayarlar. Elverişli olan tâlib, böylece kendini sona ermiş sanır, çalışması gevşer. Olgun şeyh aramalıdır. Gönül hastalıklarının ilâcını ondan sormalıdır. Kâmil olan şeyhi buluncıya kadar, hâsıl olan hâlleri (Lâ) derken yok etmelidir. (Lâ), yok demektir. Sonra, hiçbirşeye benzemiyen, düşünülemediyen Hak teâlânın varlığını düşünmelidir. Hâce Nakşibend-i Buhârî hazretleri buyurdu ki (Görülen, bilinen, işitilen herşey, O değildir. Lâ derken, bunların hepsini yok et-

melidir!). Hâsıl olan şeylerin hepsini yok ediniz! Hak teâlâ, verâların verâsı, ötelere ötesidir. (Illallah) derken, hiçbirşey düşünmemelidir. Bu yolun büyükleri böyle yaparlardı. Doğru yolda olanlara ve Muhammed Mustafâya «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmât» uyanlara selâm olsun!

231

İKİYÜZOTUZBİRİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, mîr Muhammed Nu'mâna yazılmıştır. Yüksek sesle zikrin bid'at olması sebebi açıklanmaktadır:

Allahü teâlâyâ hamd ederiz. Onun sevgili Peygamberine ve Âline ve Eshâbına salât ve selâm ederiz! Birinci mektûb, hernekadar sıkıntılı idi ise de, ikincisi yumuşak ve uygun yazılmış idi ve çalışdığımızı bildiriyordu.

Sevgili Kardeşim! Mîr Sa'deddîn yola çıkarken mektûb istedi. O günlerde, gönlümde darlık vardı. Aklım başımda değildi. Birşey yazamadım. Mevlânâ yâr Muhammed Cedîde, yazmasını söylemişdim. Aklım başımda olmadığı o zamanda, eğer uygunsuz bir kelime yazılmış ise, kusûra bakmayınız! Bununla beraber, az birşey sizi inçitmemelidir. İşinizi karışdırmamalıdır. Allahü teâlâ göstermesin aramızda hiçbir kırıklık yoktur. Kırılmış, üzölmüş olarak birşey yazılmış değildir. Nasîhat olarak birşey yazılmış ise, sevinmek lâzım gelir. İkinci mektûbunuza çok sevindik. Her işde ateşli olmalıdır. Soğukluk ve gevşeklik düşmanlara olsun!

Süâl: Husûl ile vüsûl arasındaki fark nedir?

Cevâb: Kardeşim! Husûlde uzaklık vardır. Vüsûl ise, çok gücdür. Ankâ kuşunu, kendimize göre bir şekli vererek düşünürsek, hâfızamızda Ankâ hâsıl oldu denebilir. Fekat, Ankâyâ vâsıl olunmamıştır. Çünkü, birşeyin zillî, ya'nî ikinci bir mertebede görünmesi, hâsıl olmasına mâni' olmaz. Fekat, vâsıl olmak için, zilden kurtulmak lâzımdır.

Süâl: Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» mebde-i te'ayyünleri olan isimler. Evliyânın da, mebde-i te'ayyünlerimidirler? Böyle ise, aralarındaki fark nedir?

Cevâb: Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât», mebde-i te'ayyünleri, Allahü teâlânın isimlerinin bütünüdür. Evliyânın mebde-i te'ayyünleri ise, bu isimlerin parçalarıdır. Bu parçalar, o bütünlere altındadır. Parçalarıdır demek, yalnız bir bakımdan düşünölmekdedir demektir. Meselâ, bütün irâde ile, yalnız birşeyi irâde gibidir. Evliyâ, Peygamberlere «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» uymakla yükselebildikleri için, o bir bakımı, ortadan kaldırarak, bütüne kavuşabilirler. Bu ayrılığı, birkaç mektûbunda açıklamışdım. Düşünönce hâtırlarsınız.

Sual: Yüksek sesle zikir bid'at olduğu için, yasak ediliyor. Halbuki, böyle zikir etmek tatlı oluyor. İnsan bırakmak istemiyor. Cübbe, kuşak, don ve pantolon ve birçok başka şeyler de, Resûlullahın «sallallahü aleyhi ve sellem» zamanında yokdu. Onları niçin yasak etmiyorlar?

Cevâb: Yavrum! Resûlullahın «sallallahü aleyhi ve sellem» kullandığı şeyler, yaptığı işler, iki dürlü idi: Biri ibâdet olarak yaptığı işler idi. İkincisi, âdet olarak yaptıkları idi. İbâdet olarak yaptığı işlerin tersi, (Bid'at) olur. Böyle uygunsuz işleri yasak ederiz. Bunlar, dinde reform, değişiklik olur ki, buna hiç izn yokdur. Bir şehrin, bulunduğu memleketin âdetine uyarak yaptığı işlerin tersine, bu işlerin aksine olan şeyler bid'at olmaz. Bunları yasak etmeyiz. Böyle işlerin dinle ilgisi yokdur. Âdet olunca yapılır, âdet olmazsa yapılmazlar. Din ve ibâdet olarak yapılmazlar. Çünkü, her memleketin âdetleri başkadır. Birbirlerine uymaz. Bir memleketin âdetleri bile, zamanla değişir. Böyle olmakla beraber, âdetlerde de sünnete uymak fâideli olur. Se'âdetlere yol açar. Allahü teâlâ, bizi ve sizi, Peygamberlerin efendisinin yolunda buldursun «aleyhi ve aleyhim ve alâ tâbi'i küllin minessalevâti efdalühâ ve minetteslîmâti ekmelühâ. Vesselâm.

İKİYÜZOTUZİKİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, Hân-İ Hânâna yazılmışdır. Dünyânın nasıl olduğu bildirilmektedir:

Hak sübhânehü ve teâlâ, hiç sevmediği bu alçak dünyânın içyüzünü ve onun aşağı olan süslerinin ve yıldızlarının çirkinliğini, gönül gözünüze gösterebilir. Âhiretin güzelliğini, tatlılığını, Cennetlerinin ve nehrlerinin tâzeliğini ve hepsinden dahâ tatlı olan Allahü teâlânın cemâlini görmediği gönlünüze yerleşdirsin! Peygamberlerin en üstünü «aleyhi ve alâ âlihi ve aleyhim minessalevâti efdalühâ ve minetteslîmâti ekmelühâ» hurmetine bu düâmı kabûl buyursun! Böylece, bu çabuk biten çirkinden iğrensiniz. Allahü teâlânın râzı olduğu sonsuz âlemi özleyesiniz. Bu alçağın çirkinliği anlaşılmadıkça, ona düşkünlükten kurtulunamaz. Ona bağlanmadan kurtulunmadıkça, âhirette felâketden kurtuluş ve se'âdete kavuşmak olamaz. (Dünyâyı sevmek günâhların başıdır) hadîs-i şerîfi şaşmaz bir formüldür. Zararları gidermek, tersini yapmakla olduğundan, bu alçağın sevgisinden kurtulmak için âhirete yarıyan işlere yapışmak, şerî'atin iyi olarak bildirdiği işleri yapmak lâzımdır. Hak sübhânehü ve teâlâ, dünyânın beş şey, hattâ dört şey olduğunu bildirdi. Hadîd sûresinin yirminci [20] âyetinde (Dünyâ hayâtı, elbette la'b, ya'nî oyun ve lehv ya'nî eğlen-

ce ve zînet ya'nî süslenmek ve tefâhur ya'nî öğünme ve malı, parayı, evlâdı çoğaltmaktır) buyurdu. Şerî'atin (A'mâl-i sâliha) diyerek övdüğü şeyler yapılıncâ, dünyânın büyük parçası olan lehv ve la'b için zaman kalmaz. Bu ikisi azalır. Erkekler ipek elbise giymez ve zînet eşyâsının yapıldığı madde olan altını ve gümüşü kullanmazsa, dünyânın üçüncü parçası olan zînet de azalır. Allahü teâlâ, üstünlüğün ve kıymetin vera' ve takvâ ile olduğunu, sa'y ile, mal ile olmadığını bildirmişdir diyen kimse, hiç öğünmez. Evlâdın ve malın, mülkün artması, Allahü teâlâyı zikr etmeği azaltacağını ve Onu unutturacağını bilen, bunları çoğaltmak için uğraşmaz, bunların çoğalmasını ayb sayar. Sözün kısası, zararlardan kurtulmak için, Haşr sûresinin yedinci [7] âyetinde (Resûlullahın emrlerini yapınız ve yasaklarından kaçınınız!) bildirildiği gibi yaşamalıdır. Fârisî beyt tercemesi:

**Aranılan hazînenin nişânını verdim sana,
belki sen kavuşursun, biz varamadıksa da!**

Meyân şeyh Abdülmü'min, temiz âiledendir. İlm öğrendi. Tesavvuf yoluna girdi. Şaşılacak hâllere kavuştu. Çoluk-çocuğun çokluğundan, insanlık dolayısı ile sıkılmaktadır. Sıkıntısını gidermek için, size başvurmasını söyledim. İhsân sâhibinin kapısı çalınıncâ, açılır. Vesselâm.

233

İKİYÜZOTUZÜÇÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, yüksek, nakîb seyyid şeyh Ferîde yazılmıştır. Birkaç fâideli bilgi verilmektedir:

Allahü teâlâ, bizi ve sizi, yüksek ceddinizin yolunda bulundursun «aleyhi ve alâ âlihi minessalevâti efdalühâ ve minetteslîmâti ekmelühâ»! Hâce Ciyûnun nikâh yemeği günlerinde, mubârek Dehli şehrine gelmişdim. Yüksek hizmetinizde bulunmağı da düşündüm. O gün, yola çıkılacağını işitdik. Elde olmıyarak, bu düşüncemize kavuşamadık. Derme-çatma birkaç kelime ile başınızı ağrıtıyorum. Yanınızda olsak da, uzakda bulunsak da, bütün gücümüzle selâmetinize, yüksek varlığınıza yakışmıyan herşeyden uzak kalmanıza düâcıyız. Size karşı olan iyi düşüncelerimiz kapladığı zaman, öyle oluyor ki, yüksek meclisinize geleyim, temiz kapınızda bekliyerek, size lâyıq olmıyan birşeyi içeri bırakmıyayım. Uygunuz kimseleri, kıymetli sohbetinize yaklaştırmıyayım diyorum. Bununla berâber, her istenilen şeye kavuşulamıyacağını da bilmekdeyim. Boynumu bükerek, arkadan âcizâne düâ etmekdeyim. Cenâb-ı Hak, belki kabûl

— 324 —

buyurur. Hâce Ubeydullah-i Ahrâr «kuddise sirruh» hazretleri, Hak teâlânın kendisine vermiş olduğu büyüklükle buyurdu ki (Bir kimse, öyle büyük olsa ki, Onun yıkılması ile, bütün âlem yıkılmış olsun. Böyle olmağı istemek herne kadar küfr olur ise de, ne yapalım ki, hiçbirimizin elimizde olmıyarak, beni böyle büyük yapmışlardır). Bugün böyle bir büyüklük ve genişlik, hemen hemen, sizin yüksek varlığınızda bulunmaktadır. Çünkü, sizin iyi, râhat olmanız, herkesin râhat olması demektir. Aksi de böyledir. Bunun için, insanların sizin iyiliğinize düâ etmeleri, yağmur düâsı etmek gibi, herkese iyilik istemektir. Fekat, çok yazık oldu ki, o büyüklük ve yükseklik, şimdi haşhaş dânesi ve parmak yeri kadar kaldı. Bu haşhaş dânesi, dostların ve düâcılarının gönlünde büyük bir üzüntü olmaktadır. Lutf ediniz! Bunların üzüntülerini gideriniz! Bu düâemiz, çok zemandanberi, böyle şeyler yazmamışdım. Çok gelmesinden, usanç vermesinden çekinmişdim. Fârisî beyt tercemesi:

Nazlı yârim, esen hevâdan incinir,
gül gibi, sabâh rûzgârından incinir.

Fekat, üzmemek için susmak, sevmeğe yakışmaz. Fârisî beyt tercemesi:

Hâfız, senin vazifen, yalnız bir düâ,
duyarmı, hiç duymazmı düşünme aslâ!

Çok zaman oluyor ki, Mekke-i mükerreme ve Medîne-i münevvere «harese-hümallahü anil-âfât» şehrlerini ziyâret etmek istiyorum. Dehli yolculuğumuzun sebebi de, bu istek olmuşdu. Bu isteğimizin yerine gelebilmesi, sizin uygun bulmanıza ve rızânızı almamıza bağlı olduğundan, Dehliden yola çıkmanız, bu ziyâret arzûmuzu da geriye bıraktı. İyilik, fâide, Allahü teâlânın yarattığındadır. Vesselâm.

İKİYÜZOTUZDÖRDÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, hakikatleri bilen, ma'rifetler kaynağı, Allahü teâlâyı tanıtan bilgilerin sâhibi olan büyük oğlu şeyh Muhammed Sâdık yazılmıştır. Allahü teâlânın kendisi varlıktır. Mahlûkların aslları ise yoklukdur. Kendini anlıyan, Allahü teâlâyı bilir. Tecellî-i zâtîyi ve Nûr âyetindeki incelikleri bildirmektedir:

[İmâm-ı Rabbânî hazretleri, bu mektûbda, Allahü teâlânın hakikati vücûddür demiş ise de, birinci cildin ikiyüzaltmışıncı [260] mektûbunda, bu sözüne tevbe etmiş, (Böyle olmadığını sonradan anladım) buyurmuştur].

Bismillâhirrahmânirrahîm. Allahü teâlâyâ hamd olsun. Onun sevgili Peygamberine salât ve selâm olsun! Kıymetli oğlum! Hak teâlânın hakîkati, yalnız vücûddür. [(Vücûd), var olmak demektir]. Allahü teâlânın bu vücûdü, her hayrın, her kemâlin kaynağıdır ve her güzelliğin başlangıcıdır. Bu vücûd, bir hakîkî cüz'dür. Bir basîtdir ki, buna hiçbirşey karışmış, hiçbirşeyle birleşmiş değildir. Böyle olmadığı gibi, olması düşünülemez de. İnsan, Allahü teâlânın bu vücûdünü anlayamaz. Zât-i teâlânın aynıdır. Ondan başka değildir. Aynıdır demek bile, başkalığı düşündürebilir. Aynıdır da denilemez. Zât ile birlikde olan vücûd, bu anlaşılamiyan vücûdün zilli, görüntülerindendir. Bu ikinci vücûd, Zât-i teâlânın ve mahlûkların varlıklarından başka bir varlıktır. Bu ikinci vücûd, Allahü teâlânın hakîkati olan vücûdün, aşağı mertebelerde meydana çıkmasıdır. Bu çeşidli görüntülerin en yükseği, en birincisi ve en üstünü, Zât-i teâlânın vücûdüdür. Demek ki, Allahü teâlânın hakîkati vücûddür denilebilir. Fekat, Allahü teâlâ, o mertebede mevcûddür denilemez. Zıl mertebesinde, Allahü teâlâ mevcûddür denilebilir. Fekat, Allahü teâlâ vücûddür denilemez. Tesavvufculardan vücûd, zâtdan başka değildir diyenler, ikisi arasındaki başkalığı göremediler, zilli aslıdan ayıramadılar. Bunlar ve felsefeciler, zâtdan başka olan ve olmıyan vücûdleri birbirlerinden ayıramadılar. Vücûdün başka olduğunu çok güc söylediler. İşin doğrusu, Allahü teâlânın bize ilhâm eylediğidir. Vücûdün böyle asl ve zıl olarak başka başka olması, öteki sıfatların da asl ve zıl olmaları gibidir. Aslların mertebesi, icmâl, topluluk ve anlaşılammamak mertebesidir. Sıfatların bu aslları, Allahü teâlâdan başka değildirler. Bu mertebede, Allahü teâlâ ilmdir denilebilir. Fekat böyle söylemek de, bir zıl mertebesi olur. Çünkü, zât mertebesinde, Allahü teâlâyâ hiçbirşey söylenemez. Allahü teâlâ âlimdir de denilemez. Çünkü ilmin Ondan başkalığını gösterir. Bu makâmda başkalık hiç yoktur. Başkalık, zıl mertebelerinde olur. Burada zıl yoktur. Çünkü, te'ayyün-i evvelin pekçok üstündedir. Çünkü, topluca bir bağlantı, bu te'ayyünde bulunur. Bu makâmda, hiçbir bakımdan, hiçbirşey düşünülemez. Bu topluluğun açıklanması demek olan zıl mertebesinde, başkalık söylenebilir. Uygunluk söylenemez. Fekat, bu mertebede, sıfatların uygunluğu, vücûdün uygun olmasından ileri gelir. Bu vücûd, her iyiliğin ve kemâlin başlangıcıdır. Her güzelliğin ve düzenin kaynağıdır. Bu fakîr, mektûblarımda ve kitâblarımda, vücûd zâtdan başkadır dediğim zaman, zıl olan vücûdün başka olduğunu bildirmişdim. Bu zıl olan vücûd de, dışardaki [ilmdeki değil] her varlığın başlangıcıdır. Bu vücûde mâlik olan mâhiyyetler, hâricde var olan mertebelerin her mertebesinde bulunurlar. Bunu iyi anlamalı. Birçok yerde işe yarar.

Görülüyor ki, Allahü teâlânın sekiz sıfatı da dışarda vardır. Mahlûklar da, dışarda vardır.

Ey oğlum! İnce bilgileri dinle! Allahü teâlânın kemâlleri, Zât-i ilâhî

mertebede, zâtdan başka değildir. Meselâ ilm sıfatı, o mertebede, Zât-i teâlâdan başka değildir. Bunun gibi, zâtın hepsi kudrettir. Zâtın bir parçası ilm, başka bir parçası kudret değildir. Orada parçalanmak, ayrılmak yoktur. Zâtta böyle olan bütün kemâller, ilm mertebesinde genişleşmişler, birbirlerinden ayrılmışlardır. Zât-i ilâhîde o basîtlük, o toplu kemâller hiç değişmeksizin, ilm sıfatında hepsi dağılmışlardır. Zâtta bulunan bütün kemâller, üstünlükler, ilmde de yerleşmişlerdir. İlmdeki bu kemâllerin de, zilleri vardır. Bu zillere (Sıfatlar) denilmiştir. Bunların da asl kaynağı Zât-i teâlâ olduğundan, Zât-i teâlânın varlığı ile vardırlar. (Füsûs) kitâbının sâhibi, birbirlerinden ayrı olarak, ilmde bulunan, ya'nî (Vücûd-i ilmî) leri olan kemâllere (A'yân-i sâbite) demiştir. Bu fakîre göre, mümkünlerin, ya'nî mahlûkların hakikatleri, ademlerle birleşmiş olan kemâllerin zilleridir. (Adem), yokluk demek olup, her kötülüğün, her bozukluğun kaynağıdır. Bunu biraz açıklayalım. Cân kulâğı ile dinleyiniz! Adem, vücûdün karşılığıdır. Ya'nî yokluk, varlığın tâm tersidir. Ona bütün bütün aykırıdır. Bunun için, her kötülüğün, her bozukluğun başlangıcıdır. Hattâ kötülüklerin, bozuklukların tâ kendisidir. Vücûd, toplu iken, her iyiliğin, her üstünlüğün tâ kendisi olduğu gibidir. O asl mertebede, vücûd, zâtdan başka olmadığı gibi, o vücûdün tersi olan adem de, yokluk mâhiyyetinden başka değildir. O mertebede, o mâhiyyete yok denilemez. Tâam yokluktur. Bu yokluk mâhiyyetinin ilm-i ilâhîde ayrıldığı mertebelerde, bu mâhiyyetden hâsıl olan parçalara yok denilebilir. Bunlar o mâhiyyetden başkadırlar denilebilir. O toplu olan yokluk mâhiyyetinden meydana gelmiş gibi olan ve bu mâhiyyetin zilli gibi olan adem, o zillerin her parçasında başka başkadır. Bunu dahâ aşağıda açıklayacağız. Bu adem, o toplu mertebede, her kötülüğün, her bozukluğun tâm kendileri olduğundan ve ilm-i ilâhîde, her kötülük, başka kötülüklerden ayrı olduğundan, ilm-i ilâhîde birbirlerinden ayrılmış olan herbir kemâl ve her bir hayr, karşılarında bulunan herbir kötülük üzerine aks etmiş, birbirleri ile birleşmişlerdir. Herbiri kötülük ve bozukluk olan ademler, kendileri ile birleşmiş olan kemâller ile birlikde, mümkünlerin, ya'nî mahlûkların mâhiyyetleri, ya'nî aslları olmuşdurlar. Böyle olmakla beraber, bu ademler, bu mâhiyyetlerin aslları, özleri gibidirler. Bu kemâller ise, bunların özellikleri gibidirler. İşte bu fakîre göre, (A'yân-ı sâbite), bu ademler ve bunlarla birleşmiş olan kemâllerin her ikisidir. Her dilediğine gücü yeten Allahü teâlâ, bu yokluk mâhiyyetlerini, bütün lüzumlu şeyleri ile birlikde ve ilm-i ilâhîde bu ademlere aks etmiş olan vücûd zillerinin kemâlleri ile birlikde, mümkünlerin mâhiyyetleri yapmıştır. Dilediği zaman, bu mâhiyyetleri, ilmdeki vücûd zilline yaklaşılarak, dışardaki varlıkları yaratmıştır. Bu mâhiyyetleri, dışardaki varlıklara başlangıç eylemiştir.

Mümkünlerin a'yân-ı sâbitesi olan ve onların mâhiyyetleri olan, ilm-i

ilâhîdeki bu sûretleri, ilmdeki vücûd zillerine yaklaştırmak demek, ilmdeki sûretlerin ilmden çıkarak dışarıda var olmaları demek değildir. Böyle şey olamaz. Allahü teâlânın ilminden dışarıda olmak, Allahü teâlânın câhil olması demektir. Mümkünler dışarıda, ilmdeki sûretlere tâm uygun olarak, dışarıda ayrıca var olurlar demektir. İlmdeki varlıktan başka, onlara tâm uygun olarak, dışarıda da, ayrıca var olurlar. Sanki, marangoz ustası, masanın şeklini zihnde düşünür. Onun gibi bir masayı dışarıda yapması gibidir. Masanın zihndeki şekli, masanın mâhiyyeti demektir. Bu mâhiyyet marangozun zihninden dışarı çıkmamıştır. Zihndeki o şekle tâm uygun olarak, dışarıda da ayrıca bir masa vücûde gelmiştir.

Her adem, vücûdün kemâllerinin, kendine tâm karşı bulunan ve kendisine aks etmiş olan zillerinden bir zille yaklaşarak, dışarıda var olmuş, zînet hâsıl etmiştir. Tâam adem, böyle değildir. Bu, kemâllerin zillerine karşı olmaz. Onlarla birleşerek, dışarıda bir vücûd kazanamaz. Çünkü, bu zillerin karşısında değildir. Eğer, karşılığı bulunsaydı, asl vücûde karşı olurdu. Hâlbuki, zâtdan başka olmıyan bu asl vücûdün karşısında birşey bulunamaz.

Tâam ma'rifet sâhibi olan bir ârif, asl vücûde ilerlerse, tam ademe iner. Böylece, bu ademin de, o hazretle bağlantısı olur. Zînetlenmiş olur. Güzelleşmiş olur. O vakt, ârifin kendi mertebeleri demek olan, kendi ademlerinin bütün mertebeleri, topluca olsun, ayrı ayrı olsun, hepsi güzel ve iyi olurlar. Kemâl ve cemâl hâsıl ederler. Bütün mertebelerinin iyi, güzel olması, yalnız böyle ârif içindir. Ondan başkasında, iyilik olursa, yâ ayrı ayrı ayrılmış ademlerin birkaç mertebesinde olur veyâ ayrı ayrı bütün mertebelerinde görülür. Bu ikincisi de, çok az bulunur. Fekat, her çeşid kötülük ve bozukluktan başka birşey olmıyan tâam ve toplu ademin iyi ve güzel olması, yalnız bu ârif içindir. Bu ârifin şeytânı da, tâam iyi olarak, islâmın güzelliğine kavuşur. Nefs-i emmâresi mutmeinne olur. Mevlâsından râzı olur. Bunun içindir ki, Peygamberlerin efendisi «aleyhi ve aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» (Benim şeytânım müslimân oldu) buyurdu. Bundan sonra, gazâda, hiçbir gâzî ondan dahâ ileri olamaz. İyilikleri şeytan kadar gösteremez. Sübhânallah! Bu fakîrden elinde olmıyarak öyle ma'rifetler hâsıl oldu ki, çokları toplanarak çalışsalar, bir benzerine kavuşamazlar. Geleceği haber verilmiş olan hazret-i Mehdînin de bu ma'rifetlerden çok pay alacağı umulur. Fârisî beyt tercemesi:

**Pâdişâh, koca karı kapısına,
gelirse ey yeğit, sen buna şaşma!**

Yaratıcıların en güzeli olan Allahü teâlâ, çok mubârek, pek mukaddestir. Yaratıcı sanılanlara benzemez. Âlemlerin rabbi olan Allahü teâlâyâ hamd olsun! Görülüyor ki, mümkünlerin zâtları, aslları, ademlerdir.

Vücûdün kemâllerinin zılleri bu ademlere aks ederek, bunları süslemiştir. Böyle olduğu için, mümkünlerin zâtları, her kötülüğün, bozukluğun kaynağıdır. Her çirkinliğin, kusûrun yeri olmuşlardır. Mümkünlerde yerleştirilmiş olan her iyilik, her kemâl, asl vücûdden ödünce olarak gelmiştir. Nisû sûresinin yetmişsekizinci [78] âyetinde (Sana gelen her iyilik, Allahü teâlâdandır. Sana gelen her çirkinlik de, kendindedir) buyuruldu. Allahü teâlânın ihsânı ile, bir kimse, kendindeki iyiliklerin ödünce olarak verilmiş olduklarını görürse, üstünlüklerinin başkasından olduğunu anlarsa, kendini yalnız kötülük bulur. Tâml kusûr bilir. Kendinde hiçbir kemâl göremez. Aks yolu ile geldiklerini bile göremez. Çıplak kimsenin ödünce çamaşır giymesi gibi olur. Çamaşırın ödünce olduğu, kendisini o kadar kaplamıştır ki, hepsini sâhibinde sanır. Kendini çıplak bulur. Üzerinde çamaşır var ise de, kendini çıplak sanır. Böyle görüş sâhibi olan zât, (Abdiyyet) kulluk, makâmı ile şereflenir. Bu makâm, vilâyet makâmının en üstünüdür.

TENBİH: Kötülükle iyiliğin ve aşağılıkla üstünlüğün böyle biraraya gelmeleri, vücûd ile ademin bir araya gelmesidir. Bu ise, iki ters şeyin biraraya gelmesi değildir. Bunun için, olmayacak şey sanılmamalıdır. Çünkü, tâml vücûdün tersi, tâml ademdir. Zıl mertebelerinde ise, tâml vücûdden, aşağı doğru derece derece inilmiştir. Adem tarafında da, en aşağı olan tâml ademden yukarı doğru basamak basamak yükselmişlerdir. [Bunların birleşmeleri, metal atomları ile ametal atomlarının birleşmeleri gibi, çekirdeklerindeki artı elektriklerin birbirlerini itme kuvvetleri, elektron kuvvetleri ile azalarak, birbirlerini çekmeğe başlamışlar, iyon şebekesi hâsil etmişlerdir. Atom çekirdeklerindeki protonları biraraya toplayan ve] iyilik nûrları ile kötülük karanlıklarını biraraya getiren Allahü teâlâyı tesbîh ederiz. Hiçbir ayb ve kusûru Ona kondurmayız.

Süâl: Biraz yukarda, tâml ademin de, tâml vücûde yakîn olduğu yazılı idi. Tâml iki zıd, iki ters birleşmiş olmuyormu?

Cevâb: İki zıd şey, bir yerde birleşemez. Birinin, öteki yardımı ile durması ve birinin öteki tersi ile sıfatlanması olamaz değildir. Adem, mevcûd olabilir. Vücûd ile yakînlik hâsil edebilir.

Süâl: Adem, nazari, teorik birşeydir. Bunun dışarda var olması, ne demektir?

Cevâb: Adem, ya'nî yokluk deyince, hâtıra gelen şey teorikdir, hayâldedir. Fekat, ademin çeşidlerinden birinin sonradan var olmasını söylemek niçin bozuk olsun? Felsefecilerin vücûd için söyledikleri de böyledir ki, vücûd, Vâcib-ül-vücûdün zâtından başkadır. Çünkü vücûd, teorik birşeydir, dışarda bulunamaz. Vâcib-ül-vücûdün kendisi ise, dışarda vardır. Bunun için, ikisi başka başkadır diyorlar. Bunlara cevâb olarak da deniliyor ki, vücûd deyince akla gelen şey nazari, dışarda yoktur. Fekat, vücûdün çeşidlerinden biri böyle değildir. Bunun için, vücûdün parçalarından biri dışarda bulunabilir.

Süâl: Yukarıda bildirilenlerden anlaşılıyor ki, Allahü teâlânın sekiz hakîkî sıfatı, zıl mertebelerinde vardır. Asıl mertebesinde vücûdleri yoktur. Bu ise, doğru yolun âlimlerinin bildirdiklerine uygun değildir. Allahü teâlâ, o âlimlerin çalışmalarına karşılık bolbol iyilikler versin! Çünkü, bu âlimler, sıfatların Zâtdan hiç ayrılmadıklarını ve hiç ayrılamayacaklarını bildirmişlerdir.

Cevâb: Söylediklerimizden, ayrılacakları anlaşılır. Çünkü, bu zıl, o asla lâzımdır. Ondan ayrılamaz. Böyle olmakla beraber, yalnız Zât-i teâlâyı arayan, isimleri ve sıfatları hiç düşünmeyen bir ârif, o mertebede yalnız zâtı bulur. Hiçbir sıfatı düşünmez. Bu, o zaman sıfatlar bulunmaz demek değildir. Görülüyor ki, ârife göre, sıfatlar, Zât-i ilâhîden ayrılmış gibi sanılmaktadır. Dışarda ayrılmış değildirler. Bunun için, Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdiklerine uygun olur. Bunu iyi anlamalıdır.

Bu açıklamalardan sonra (**Kendini tanıyan, Rabbini tanır**) sözü iyi anlaşılır. [İbni Hacer-i Mekkî hazretleri, bu sözün sâhibinin hazret-i Alî «radiyallahü anh» olduğunu bildiriyor. Mâverdî, (**Edeb-üd-dünyâ**) kitabında bunun hadis-i şerif olduğunu yazmaktadır. Demek ki İbni Hacer'in sözü, bunun hadis-i şerif olmadığını göstermemektedir]. Çünkü bir kimse, kendisini kötü olarak ve aşağı olarak tanıyınca ve kendisinde bulunan her iyiliğin ve üstünlüğün Vâcib-ül-vücûd hazretleri tarafından ödünce verilmiş olduğunu anlayınca, Hak teâlâyı iyi ve üstün ve güzel olarak tanır.

Buraya kadar yapılan açıklamalar anlaşılınca, Nûr sûresindeki (**Allahü teâlâ, yerin ve göklerin nûrudur**) âyet-i kerîmesinin özü meydana çıkar. Çünkü, mümkünlerin hepsi, ademlerdir. Ademler de, hep kötülük ve aşağılıktır. Mümkünlerdeki iyilik ve üstünlük ve güzellik ve düzgünlük, Allahü teâlânın kendisi olan vücûddan gelmiştir. Bu vücûd iyiliklerin ve üstünlüklerin kaynağıdır. Bu anlaşılınca, göklerin ve yerin nûru bu vücûddür. Bu vücûd, Vâcib-i teâlânın kendisidir. Bu nûr, göklerde ve yerde, zillerinin yardımı ile bulunduğu, zillerin yardımı olmaksızın, doğrudan doğruya bulunduğunu sanmamak için, bu nûru bir misâl ile anlatmaktadır. (**Onun nûru bir fenere benzer. O fenerin içinde zeytinyağındaki fitilde yanan ışık vardır. Bu ışıklı fitil cam bir kandil içindedir...**) buyurmaktadır. Bu âyet-i kerîmeyi inşaallah başka bir mektûbda uzun açıklayacağız. Çünkü, uzun yazılacak şeyler vardır. Bu mektûbumuza sığdıramayacağız. Âyet-i kerîmeleri böyle açıklamaya (**Te'vîl**) denir.

Kur'ân-ı kerîmin tefsîri, ancak Resûlullahdan «sallallahü aleyhi ve sellem» işitildiği gibi yapılabilir. (**Kur'ân-ı kerîmi, kendi görüşüne, anlayışına göre tefsîr eden, kâfir olur**) hadis-i şerifi, bunu bildirmektedir. (**Te'vîl**) böyle değildir. Kur'ân-ı kerîme ve hadis-i şeriflere uygun olmak şartı ile, her âlim, anladığı gibi te'vîl yapabilir.

Mümkünlerin aslları, kendileri ademlerdir dedik. Mümkünlerin aşağı,

bozuk sıfatları, bu ademlerden, Allahü teâlânın icâd etmesiyle hâsıl olur. Mümkünlerdeki iyilikler ve üstünlükler, vücûdün kemâllerinin zallerinden ödünç olarak alınmıştır ve Allahü teâlânın icâdı ile hâsıl olmaktadır.

Birşeyin iyi veyâ kötü olduğunu anlamak kolaydır. Âhret için olan şeyler, güzel görünmeseler bile, güzeldir. Dünyâ için olan şeyler, güzel görünseler, tatlı ve iyi anlaşılabilirler bile çirkindir. Dünyânın yaldızlı güzellikleri, hep böyledir. Bunun içindir ki, şerî'atde oğlanların ve yabancı kadınların güzelliğine istek ve şehvetle bakmak yasak edilmiştir. Dünyânın yaldızlı, güzel görünen bütün pislikleri böyledir. Bunlar hep ademden hâsıl olur. Ademden ise, hep kötülük ve bozukluk meydana gelir. Eğer bu güzellikler, bu iyilikler, vücûdün kemâllerinden olsa idi, yasak edilmezlerdi. Yalnız şurası var ki, asıl dururken zille bakmak çirkin olacağı için, yasak edilebilir ise de, bu yasaklık, ademden olan kötülüklerin yasaklığı gibi harâm olmaz, yapmaktan ise, yapmamak dahâ iyi olur. Görülüyor ki, dünyâdaki güzellerin güzellikleri, vücûdün güzelliğinin zilleri değildir. Ademler, kemâllerin yanında bulunmakla güzel görünmeğe başlamışlardır. Ademin herşeyi gibi, bu güzel görünüşü de çirkin ve kötüdür. Şeker kaplanmış zehre benzer. Yaldızlanmış necâset gibidir.

Şerî'atin, nikâh edilen güzel kadınlarla ve güzel câriyelerle eğlenmeğe izn vermesi, çocuk elde etmek ve insanları üretmek içindir. Âlemdaki düzenin bozulmaması için, buna izn verilmiştir.

Tesavvufculardan birçoğu, güzel yüzlere, tatlı seslere bağlanmışlar. Bu güzelliklerin, Vâcib-ül-vücûd teâlâ ve tekaddes hazretlerinin kemâllerinden ödünç verilen güzellikler olduğunu sanarak, bunlara bağlanmayı iyi ve güzel bilmişler. Hattâ, tesavvuf yolunda ilerlemek için yardımcı sanmışlardır. Bu fakîrin anladığı böyle değildir. Yukarıda biraz bildirilmiştir. Şuna çok şaşılır ki, bunlardan birkaçı, bu yanlış hareketlerini haklı göstermek için vesîka da göstermeğe kalkışıyor. (Oğlanlardan sakınınız! Çünkü, onlardaki güzellik, Allahü teâlânın güzelliği gibidir) sözünü ileri sürüyorlar. Allahü teâlânın güzelliği gibidir sözü bunları şübheye düşürmektedir. Hâlbuki bu söz, onlara yardımcı olmuyor. Onların yanlış anladıklarını bildiriyor. Bu fakîrin anlayışının da doğru olduğunu gösteriyor. Çünkü (Sakınınız!) buyurmakda, onlara bakmayı yasak etmektedir. Bunun yanlış anlaşılabilceğini de anlatmak için (Onların güzelliği, Hak teâlânın güzelliği gibidir. Onun güzelliği değildir) buyurmaktadır. Böylece, yanlış anlaşılmasını önlemektedir. Resûlullah «sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem» (Dünyâ ve âhret, birbirinin zıddı, tersidir. Bu ikisinden birisini râzı edersen, öteki gücenir) buyurdu. Bu hadîs-i şerîf de gösteriyor ki, dünyânın güzelliği ile âhretin güzelliği birbirinin zıddıdır. Birbirine uymaz. Herkes bilir ki dünyâ güzelliğini şerî'at beğenmez. Âhret güzelliğini beğenir. O hâldede, dünyâ güzelliği kötüdür. Âhret güzelliği iyidir. Birincisi ademden, ikincisi vücûdden hâsıl olmaktadır. Evet, ba'zı

şeyler vardır ki, bir bakımdan dünyâdandır, başka bir bakımdan âhîret-
dendir. Bu şeyler, birinci bakımdan çirkindir. İkinci bakımdan güzeldir. Bu
iki bakımı birbirinden ayırmak ve herbirinin güzelliğini ve çirkinliğini an-
lamak, şerî'ati bilmekle olur. Allahü teâlâ, Haşr sûresinin yedinci [7]
âyetinde (**Resûlullahın emr etdiklerini yapınız! Yasak etdiklerinden sa-
kınız!**) buyurdu. Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» buyurdu ki
(**Dünyâ yaratıldığı zemandan beri, Hak teâlâ ona beğenerek bakmamış-
dır. Hak teâlâ onu beğenmez**). Bu hadîs-i şerîfde dünyâda ademden hâsıl
olan kötülüklerin, çirkinliklerin ve bozuklukların beğenilmediği bildiril-
mekdedir. Adem her kötülüğün ve her bozukluğun yeridir. Bunun için
dünyânın güzelliği, tatlılığı ve tâzeliği kıymetsizdir. Allahü teâlâ, bun-
lardan râzı değildir. Allahü teâlâ, âhîretin güzelliğinden râzıdır. Âhîret
güzelliğine bakar. Allahü teâlâ, Enfâl sûresinin altmışyedinci [67]
âyetinde (**Siz dünyâyı istiyorsunuz. Allahü teâlâ ise, âhîreti istiyor**) buyu-
rarak, dünyâya düşkün olanları beğenmediğini bildirmekdedir. Yâ Rabbî!
Dünyâyı, gözümüzde küçült! Âhîreti de kalblerimizde büyült! Fakr ile
öğünen ve dünyâ güzelliğinden sakınan Muhammed «aleyhi ve alâ âlihîs-
salevâtü vetteslîmâtü etemmühâ ve ekmelühâ» hurmetine, bu düâmızı
kabûl eyle! Büyük âlim şeyh Muhyiddîn-i Arabî dünyâdaki kötülüklerin,
aşağılıkların ve bozuklukların özüne bakmadığı için, (Mümkünlerin hakî-
katleri, Hak teâlânın kemâllerinin ilmdeki zîheridir, sûretleridir) dedi.
(Bu sûretler, dışarda biricik varlık olan Zât-i teâlâ aynasında aks ederek
dışarda görünmüşlerdir) dedi. (İlmdeki sûretler, Hak teâlânın şü'ûn ve
sıfatlarından başka birşey değildirler) dedi. Bunun için de (**Vahdet-i
vücûd**) dedi. Mümkünlerin varlığını, Vâcibin varlığı sandı «teâlâ ve te-
kaddese». Kötülük ve aşağılık, iyiliğe ve yükseklığe göre meydana çıkar.
Tâm kötülük ve yalnız aşağılık diye birşey yoktur dedi. Hiçbirşeyin ken-
disi kötü değildir. Küfr ve dalâlet, sapıklık bile îmâna ve hidâyete ba-
kınca kötü olur. Yoksa kendileri kötü değil iyi ve yarar olduklarını
sandı. Kâfirlerde ve fâsık'larda bunların bulunması, doğruluk olur, sa-
pıklık olmaz, dedi. Hûd sûresinin ellialtıncı [56] âyetini (**Allahü teâlâ, her
hayvanı dilediği gibi kullanmağa kâdirdir. Benim Rabbim hak ve adâlet
üzeredir**) kendine şâhid göstermekdedir. Evet, vahdet-i vücûde inanan
herkes böyle sözlerden çekinmez. Bu fakîre bildirildiğine göre, mümkin-
lerin mâhiyyetleri, hakîkatleri, aslları, ademlerle, vücûdün bu ademlere
aks etmiş ve birleşmiş olan kemâlleridir. Bunu yukarda uzun bildirdik.
Doğruyu meydana çıkaran, ancak Allahü teâlâdır. Doğru yola kavuşdu-
ran ancak O'dur.

Oğlum! Allah adamlarının hiçbirinin ne açık olarak ve ne de işâret
ederek söylememiş oldukları bu bilgiler ve ma'rifetler, çok şerefli, çok
kıymetli bilgilerdir. Bin sene sonra meydana çıkan ve Vâcib-i teâlânın
hakîkati ile mümkünlerin hakîkatlerini tâm uygun olarak anlatan yüksek

bilgilerdir. Kitâba ve sünnete uymayan ve doğru yolun âlimlerinin sözlerine benzemiyen bir yerleri yoktur. Resûlullahın «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm» sanki ümmetine öğretmek için yaptığı (Yâ Rabbi Herşeyin doğrusunu, bize olduğu gibi tâm göster) düâsı, belki de yukarda bildirilen hakikatlerin, mâhiyyetlerin gösterilmesi içindir. Bunlar (Ubûdiyyet), kulluk makâmında anlaşılır. Aşağılığı ve alçaklığı ve kırıklığı görmeğe de işâret buyurmaktadır. Bunları görmek, kulluğa uygundur. Zevallı bir kulun, kendini sâhibi gibi bilmesi, hiç yakışır mı? Pek edepsizlik olur.

Oğlum! Şimdi o zemandayız ki, geçmiş ümmetlerde, böyle çok karanlık zaman gelince, büyük bir Peygamber gönderilerek, yeni bir şer'at kurulurdu. Bu ümmet, ümmetlerin en iyisi olduğu için ve bu ümmetin Peygamberi, Peygamberlerin sonuncusu olduğu için «aleyhi ve alâ âlihî ve aleyhimüssalevâtü vetteslîmât», bunların âlimlerine, İsrâil oğullarının Peygamberlerinin mertebesi verilmiştir. Peygamberlerin vazîfeleri, bu âlimlere yaptırılmaktadır. Bunun için, her yüz sene başında, bu ümmetin âlimleri arasından bir (Müceddid) yenileyici, kuvvetlendirici seçerler. Bununla şer'ati tâzelerler. Hele bin sene geçince, geçmiş ümmetlerde bir (Ülül'azm) Peygamber gönderdikleri ve onun işini bir Nebîye bırakmadıkları gibi, bu ümmetde de, tâm ma'rifetli, bilgili bir âlim, ârif seçilir. Bu zât, geçmiş ümmetlerdeki Ülül'azm Peygamberlerin işini yapar. Fârisî beyt tercemesi:

Rûhül-kudsün yardımı, imdâda yetişirse,
Mesîhin yaptıkları, nasîb olur herkese.

Oğlum! Tâm varlık, tâm yokluğun karşılığıdır. Mektûbun başında tâm varlık, Vâcib-ül-vücûdün hakikatidir. Her iyiliğin ve üstünlüğün de tâm kendisidir demişdik. Böyle söylemek, topluca düşünerek olsa bile, o makâm için yakışık alamaz. Çünkü, zıl olmak anlaşılır. Bu vücûdün karşılığı olan ademin de, hiçbirşeye bağlılığı, benzerliği yoktur. Bu ademin de, her kötülüğün, her aşağılığın tâm kendisi olduğunu söylemek de burada yakışmaz. Çünkü, bir bağlılık anlaşılabilir.

Birşey, tâm olarak ancak kendine tâm zıd, tâm karşı olan şey üzerinde meydana çıkar. [Meselâ ılık su, soğukda sıcak görünür. Siyâh nokta, beyâz üzerinde belli olur. Yıldız, gece karanlığında görülür]. Herşey, zıddı arasında belli olur. Bunun için, tâm vücûd, tâm olarak, tâm yokluk üzerinde belli olur. Tâm yokluk, tâm varlığa bir ayna olur.

Tesavvuf yolunda, geri dönüp inmek, ilerlerken yükselmek kadar olur. [Çok çıkan, geri dönünce, çok iner]. Bir kimse, Allahü teâlânın yardımı ile tâm vücûde yükselirse, bu kimse dönüşde, tâm ademe kadar iner. Yükselirken ârifin şü'ûru gider, bilgisi kalmaz. İnerken şü'ûruna ve bilgisine kavuşur. Bu şü'ûr ve ma'rifet makâmında, onu hiç zıl bulunmayan ve zâtın şü'ûn ve i'tibârlarından da uzak olan (Tecelli-i zâtî) ile şe-

reflendirirler. Bundan önce olan bütün tecellilerin, isimler, sıfatlar, şü'ün ve i'tibârât zillerinden bir zillın perdesi arkasında olduğunu ona bildirirler. Hernekadar ârif, o tecellileri, isimlerin ve şü'ünün arada perde olmayarak hâsıl olduğunu, tâm vücûdün perdesiz olarak tecellî etdiğini sanır ise de, bir zillın perdesi arkasında tecellî etmektedir. Sübhânallah! Her kötülüğün, her aşağılığın yeri olan bu adem, vücûdün tam zuhûruna vâsıta olduğu için, güzellik kazanmakta, hiç kimsenin bulamadığına kavuşmaktadır. Kendisi kötü olan şey, araya güzelliğin karışması ile, güzel olmaktadır. İnsanın nefs-i emmâresi de, hep kötülüğe kayar. Ademe her şeyden dahâ çok yakındır. Bunun için, tâm tecellîye her şeyden dahâ çok kavuşmaktadır. Herşeyden dahâ yukarı çıkmaktadır. Fârisî mısra' tercemesi:

Ihsâna en uygun olan, günâh işleyenlerdir!

Ma'rifeti tâm olan bir ârif, bütün makâmlardan ileri yükseldikten ve her mertebeden geçerek indikten sonra, tâm ademe inerek Vücûd-i teâlâya ayna olunca, sıfatların ve isimlerin bütün kemâlleri onda görünür. Tâmvücûdde bulunan bütün latîfeler onda görünür. Ondan başka kimse bu ni'mete kavuşamaz. Bu ayna olmak ni'meti, onun boyuna göre biçilip dikilerek, üzerine giydirilmiş kıymetli bir elbiseye benzer. Kemâllerin, üstünlüklerin zilleri, sûretleri, her ne kadar ilm-i ilâhîde birbirlerinden ayrılmışlar ise de ve ârifin ayna olması da, ilm mertebesinde ise de, ârifin aynası dışarıda vardır ve bütün kemâlleri dışarda göstermektedir.

Süâl: Ademin ayna olması ne demektir? Adem, hiçbirşey değildir. Hangi bakımdan vücûdün aynası olmaktadır?

Cevâb: Adem dışardaki varlıklara göre hiçdir. Fekat ilmde bir ayrılık kazanmıştır. Hattâ, ilmde bir varlık da olmuştur. Tesavvuf yolunun sonuna varanlar, ademin zihndeki varlığına, vücûdün aynası, şundan dolayı demişlerdir ki, adem mertebesinde bulunan bütün kötülüklerin ve aşağılıkların hiçbiri, ademin karşılığı olan vücûdde bulunmaz. Ademde bulunmayan her üstünlük de, vücûdde vardır. Bu inceliğe dikkat edilirse, adem vücûddeki kemâllerin görünmesine sebep olmaktadır. Ayna olmak demek de, işte budur. Burasını iyi anla! İşine çok yarayacaktır. Her şeyin doğrusunu bildiren ancak Allahü teâlâdır.

Oğlum! Bu yazılan ma'rifetlerin hepsinin Allahü teâlâ tarafından ilhâm edilmiş olduklarını, şeytan vesveselerinin hiç karışmadığını umarım. Buna delil, sened olarak şunu da söyleyeyim ki, bu bilgileri yazmak istediğim ve Allahü teâlâyâ sığındığım zaman, meleklerin «alâ nebiyyinâ ve aleyhimüsalâtü vesselâm» sanki şeytanları buralardan kovdukları görüldü. Onları buralara yaklaştırmadılar. Herşeyin doğrusunu Allahü teâlâ bilir.

Kıymetli ni'metleri meydana çıkarmak, hamd yollarının en büyükle-

rinden biridir. Bu büyük ni'metleri açıklamaya kalkıştım. (U'eb), kendini beğenmek sanılmasından uzak olacağını umarım. Ueb nasıl olabilir ki, Allahü teâlânın yardımı ile, kendi kötülüğüm ve alçaklığım hep gözümün önündedir. Bütün kemâller, iyilikler de Allahü teâlânındır. Geçmişde ve gelecekte olan her hamd âlemlerin Rabbi içindir. Onun Peygamberine ve Peygamberinin kerîm olan Âline ve yüksek Eshâbının hepsine iyi düâlar ve selâmlar olsun! Doğru yolda bulunanlara ve Muhammed Mustafânın izinde gidenlere de selâm olsun! «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü efdalühâ vetteslîmâtü ekmelühâ».

235

İKİYÜZOTUZBEŞİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, molla Abdülgafûr-i Semerkandî, Hâci bey Firketî ve hâce Muhammed Eşref Kâbiliye yazılmıştır. Bu yolun büyüklerini sevmek, dünyâ ve âhuret se'âdetinin sermâyesi olduğu bildirilmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd olsun. Onun sevgili Peygamberine ve Âline ve Eshâbının hepsine salât ve selâm olsun! Bizi sevenler, iyi biliniz ki, arka arkaya gelen kıymetli mektûblarınız, sevginizin çokluğunu, bir ân önce kavuşmak istediğinizi bildirdiği için, bizleri çok sevindirdi. Allahü teâlâ, bu yolun büyüklerine olan muhabbetinizi arttırsın. Bu sevgiyi, dünyâ ve âhuret se'âdetinin sermâyesi biliniz! Bu sevginizin artması için, Allahü teâlâyâ düâ ediniz! Bu sevgi, insanın şerî'ate uymasını, kolaylaştırır. Bâ-tının cem'ıyyeti ya'nî, kalbin her ân Allahü teâlâ ile olması, bu sevgi ile elde edilir. Eğer dünyânın bütün sıkıntılarını ve zulmetlerini, lekelerini kalbe doldursalar, bu sevgi bulunursa, hiç üzülmemelidir. Ümmîdli olmalıdır. Eğer kalbe dağlar gibi çok hâller ve nûrlar yağdırsalar, fekat bu sevgi kıl kadar azalsa, bunları harâblık, felâket bilmelidir ve istidrâc olduğunu anlamalıdır. Buna sıkı yapışıp sonra, işinize bakınız! Kıymetli ömrü lüzûmsuz şeylerle, boş yere geçirmeyiniz! Fârisî beyt tercemesi:

**Sana söyliyeciğim hep budur:
Çocuksun, yol ise korkuludur!**

Size ve doğru yolda gidenlere ve Muhammed aleyhisselâmın yolunda bulunanlara selâm olsun!

236

İKİYÜZOTUZALTINCI MEKTÛB

Bu mektûb, kıymetli oğlu Muhammed Sâdika yazılmıştır. Ba'zı sırları bildirmektedir:

— 335 —

Allahü teâlâyâ hamd olsun! Onun sevgili Peygamberine salâtü selâm olsun! Çok kıymetli oğlum! Hâlinizi açıkladığınız mektûbunuzdan, Vilâyet-i hâssa-i Muhammediyyeye «alâ sâhibihessalâtü vesselâmü vettehiyye» bağlı olduğunuz anlaşılmaktadır. Bunun için Allahü teâlâyâ çok şükr ediniz! Çok zemandan beri, bu ni'mete kavuşmak istiyordunuz. Şimdi, cenâb-ı Hakdan ümmîd ederek, gönlümü size verdim. Sizi bu devlete çekmeğe uğraşdım. Önce, sizi Vilâyet-i Mûsevîde buldum. Oradan çekerek, Vilâyet-i hâssa-i Muhammediyye içine almak nasîb oldu. Bundan dolayı Allahü teâlâyâ sonsuz hamd ve şükrlere olsun! Siz, bu vilâyete çekerek getirildiğiniz için, yirmi günden çok oluyor ki, koynumdasınız, yetiştiriyorsunuz. Bağlantınız kuvvetli olmadığından, belki sizin hiç haberiniz olmamıştır. Şimdi kuvvetlendiği için, sizin de, anladığınızı sanırım. Allahü teâlânın bu günâhı çok kuluna, her ân durmadan yağın ni'metlerinden hangi birini yazayım? Fârisî iki beyt tercemesi:

**Ben o toprağım ki, ilk bahâr bulutu,
lutf eder, verir bereketli yağmuru.
Vücûdümün her kılı, dile gelse de,
şükr edemem ni'metlerinin hiçbirine.**

Kıymetli oğlum Muhammed Sa'îdin mektûbunda bildirdiği hâlleri, pek doğru, çok kıymetlidir. Böyle kıymetli hâller, tanıdıklardan pekaz kimseye nasîb olmaktadır. Allahü teâlânın, onu da, Vilâyet-i hâssa-i Muhammediyye ile şereflendirmesini ümmîd ederim. Oğlum Muhammed Ma'sûm, Allahü teâlânın lutfü ve ihsânı ile, yaradılışında bu devlete elverişlidir. Allahü teâlâ, sevgili Peygamberinin sadakası olarak, onda bulunan bu kuvveti meydana çıkarsın! Âmîn.

İKİYÜZOTUZEDİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, molla Muhammed Tâlib-i Beyânegîye yazılmıştır. Sünnet-i seniyyeye yapışmağı istemekde, büyüklerin yolunu övmektedir:

Allahü teâlâ, bizi ve sizi şerî'atin doğru yolunda bulundursun! Kıymetli kardeşim! Nakşibendiyye yolunun büyükleri, sünnet-i seniyyeye uymuş, azîmet yolunu tutmuşlardır. Sünnet-i seniyyeye uymakla ve azîmet yolunu seçmekle birlikde, eğer ahvâl ve mevâcid ile şereflenirlerse, büyük ni'met bilirler. Eğer, ahvâl ve mevâcide kavuşurlar, fekat sünnete yapışmakda ve azîmeti seçmekde gevşeklik olursa, bu ahvâli hiç beğenmezler ve böyle mevâcidi, ya'nî kendinden geçmeğı istemezler. Bu gevşekliğı, felâketin başlangıcı bilirler. Çünkü, Hindistândaki din adamları olan Cû-

kiyye ve Berehmenler ile eski Yunan felesofları da böyle tecelli sanılan tecellilere ve Âlem-i misâldeki keşflere ve vahdet-i vücûd bilgilerine mâlik oldular. Fekat, rezil ve rüsvâ olmakdan ve felâkete sürüklenmekden kurtulamadılar. Se'âdetden mahrûm kalmakdan başka, ellerine birşey geçmedi. Kardeşim! Allahü teâlânın lutfü ve ihsânı ile, bu büyüklerin yoluna girdiğinize göre, onlar gibi olmanız lâzımdır. Onların yolundan kıl kadar ayrılmamalısınız! Ancak, böylece, onların yüksekliklerinden, birşeylere kavuşabilirsiniz. Önce, Ehl-i sünnet vel-cemâ'at mezhebi âlimlerinin kitâblarında bildirilenlere uygun olarak, i'tikâdı düzeltmek lâzımdır. Bundan sonra, farzları, vâcibleri, sünnetleri, müstehabları, halâl ve harâm-ları, mekrûhları ve şübheli olanları, Ehl-i sünnet âlimlerinin fıkıh kitâb-larından öğrenmeli ve işler, bu bilgiye uygun olmalıdır. Bunlar yapıldıktan sonra, sıra üçüncüsüne gelir ki, bu da, tesavvuf bilgileridir. Ehl-i sünnet i'tikâdı ve fıkıh bilgilerine uygun işler, tayyârenin iki kanadı gibidir. Bu iki kanad sağlam olmadıkça, maddesiz, zemansız âleme uçulamaz. Bu iki kanad elde edilmeden, ahvâl ve mevâcid hâsıl olursa, felâket uçurumuna doğru yuvarlanıldığı anlaşılmalıdır. Böyle hâllerden ve vecd-lerden kurtulmak için, Allahü teâlâyâ sığınmalıdır. Fârisî mısra' tercemesi:

İş budur. Bundan başkası hiçdir!

Arabî mısra' tercemesi:

Habercinin işi, yalnız haber vermektir.

Kıymetli kardeşim meyân şeyh Dâvûd oraya gelmiştir. Onun sohbetini büyük ni'met biliniz. Nasihatlarına kıymet veriniz. Gösterdiği yolda bulununuz! Kendisi, bu yolun büyüklerinin talebesi yanında çok bulunmuşdur. O büyüklerin yolunu ve gidişlerini iyi öğrenmiştir. Orada bulunan kardeşlerimiz ve mîr Nu'mân hazretlerinin yardımı ile bu yüksek yola girmiş olanlar, şeyh hazretlerinin sohbetini ganîmet bilsinler. Onun halkasında, bir yere otursunlar. Birbirlerinde yok olsunlar. Böylece cem'riyyete kavuşurlar. Ya'nî gönülleri Allahü teâlâyâ bağlanır. Bu yolda ilerler, yükselirler. (Mektûbât) 1 okuyunuz! Çok fâidelidir. Fârisî mısra' tercemesi:

Aranılan hazînenin nişânını verdim sana!

Size ve doğru yolda gidenlere ve Muhammed Mustafânın izinde olanlara selâm olsun! «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslimâtü etemmühâ ve ekmelühâ»

İKİYÜZOTUZSEKİZİNCİ MEKTÜB

Bu mektûb, mîr Muhammed Nu'mâna yazılmıştır. Din kardeşlerinin çoğalmasında iyi ümmîdler vardır. Mürîdlerin ma'rifetlere, hâllere kavuşması, pîrlerin gevşekliğine ve (Ucb) a sebep olmaması bildirilmektedir:

Âlemlerin rabbi olan Allahü teâlâyâ hamd olsun! Peygamberlerin efendisine ve onun temiz olan Âline ve güzel Eshâbının hepsine salât ve selâm olsun! Hâce Rahmînin adamı ile gönderdiğiniz kıymetli mektûb geldi. Bizi çok sevindirdi. Talebenin hâlleri uzun yazılmış olmakla sevinçimiz katkat arttı. (Din kardeşlerinizi çoğaltınız!) hadîs-i şerîfinde buyrulduğu üzere, din kardeşlerinin çoğalması ümmîd vericidir. (Kasas) sûresinin otuzbeşinci [35] âyeti de (Seni kardeşinle kuvvetlendiririz) bu ümmîdi kuvvetlendirmektedir. Fekat, önce kendi hâllerine ve işlerine bakmak lâzımdır. Kendi hareketini, duruşunu düşünmelidir. Mürîdlerin ilerlemesi, mürşidlerin işini gevşetmemelidir. Talebenin harâretli çalışması, mürşidlerin çalışmalarını soğutmamalıdır. Bundan dolayı, çok korkmak ve titremek lâzımdır. Mürîdlerin hâllerini ve makâmlarını, kendisi için aslan gibi ve kaplan gibi tehlikeli bilmelidir. Onlarla öğünmek ve sevinmek nerede kalır. Ucb kapısının bu yoldan açılmasına çok dikkat etmelidir. (Hayâ), imândan bir parçadır) hadîs-i şerîfi göz önünde tutularak mürîdlerin ilerlemesinden utanmalı ve yüz kızarmalıdır. Tâliblerin çalışmalarının kızışmasından, ibret almalı, çalışmayı arttırmalıdır. İşleri, ibâdetleri bozuk görmeli, niyyetleri düzeltmeğe çalışmalıdır. Söz ile ve hâl ile, dahâ varını demelidir. Sizin güzel hâllerinizden bunların umulduğu açıkça belirlidir. Fekat, nefs-i emmâre ve iblîs-i la'în gibi din düşmanları düşünülerek ağır yazıldı. Tâliblere olan teveccühünüzün, yardımlarınızın bu yoldan gevşememesi için cevâbımız aşırı oldu. İki ni'metin de bir arada bulunması lâzımdır. Yalnız birini yapmak, aşağıda kalmak olur. Hâce Rahmî kardeşimizin ve seyyid Ahmedin hep yanınızda bulunması lâzımdır. Siz de onlara çok yardım ediniz. Mîr Abdülatîf de, tevbe edebildi ise, ona da yardımınızı esirgemeyiniz. Doğru yolda ilerlesin. Birkaç tâlibin Kâdirî tarîkatini istediklerini yazıyorsunuz. Nakşibendiyye tarîkından başka hiçbir tarîkati, hiçbir kimseye bildirmeyiniz! İki tarîkat birbirleri ile karıştırılmasın! Fekat, yalnız külâh ve şecere isterlerse ve istihâre uygun çıkarsa, bunları mürîd yaparsınız ve nasihat verirsiniz. Allahü teâlâ size ve arkadaşlarınıza ve sevdiklerinize ve talebenize ve doğru yolda gidenlere ve Muhammed Mustafânın izinde bulunanlara selâmet versin! «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmâtü etemmühâ ve ekmelühâ»

İKİYÜZOTUZDOKUZUNCU MEKTÜB

Bu mektûb, molla Ahmed-i Berkiye yazılmışdır. Dostların kusûrları afv olunacağı ve istihâre yapmak bildirilmektedir:

Âlemlerin rabbi olan Allahü teâlâyâ hamd olsun. Peygamberlerin en üstününe ve onun Âline ve temiz Eshâbının hepsine ve bütün Peygamberlere salât ve selâm olsun!

Merhamet ederek göndermiş olduğunuz kıymetli mektûbu okumakla sevindik. Hâl hâsıl olursa, bildirilir... buyuruyorsunuz. Yavrum, hâl hâsıl olmasını istemek, hâlleri veren sevgili olduğu içindir. Onun sevgisi var ise, hâl olsa da, olmasa da, birdir. Burada iken, size çok tohum ekildiğini söylediğimizi yazıyorsunuz. Yavrum! Evet, yazdığınız gibidir. Fekat, bunların meyvelerini toplamak için, çok zaman ister. Fâidesi, belki de öldükden sonra görünür. Sevin, fekat acele etmeyin!

Mevlânâ Muhammed Sâlih'in sözlerini yazıyorsunuz. Şimdi yanımızda olmadığından, onları niçin söylediğini kendisinden anlayamadık. Onun için, birşey yazamıyacağım. Herhâlde hayırdır. Kalbinize birşey gelmesin. Edebe uymıyan şey yapıldığını yazıyorsunuz. Kalbi temiz kimselerin hatâları afv olunur. Gönlünüze hiçbirşey gelmesin! Hâllerinizin nasıl olduğunu soruyorsunuz. Allahü teâlâyâ hamd ve şükr olsun ki, kabûl olmuşlardansınız. Kabûl edilmiş olanlar, sebebsiz kabûl olunurlar.

İki şeyhzâde gelerek, zikr öğretilmesini istiyorlar diyorsunuz. Yavrum! Yapılacak her iş için istihâre yapmak sünnetdir ve mubârekdir. Fekat, istihâre yapıldıktan sonra, o işin yapılmasını veya yapılmamasını gösteren birşeyin, uykuda veyâ rü'yâda, yâhud uyanık iken görünmesi lâzım değildir. İstihâreden sonra, kalbine bakmak lâzımdır. O işi yapmak arzûsu, eskisinden dahâ çok olmuş ise, o işi yapmağı gösterir. Eğer arzû, çoğalmamış ve eskisinden dahâ da azalmamış ise, yine yasak olmaz. Böyle olunca, yapmak arzûsu artıncıya kadar, istihâreleri tekrâr tekrâr yapmalıdır. İstihâreler yediye kadar tekrâr olunur. İstihâreden sonra, o işi yapmak arzûsunun azaldığı anlaşılırsa, o işin yapılmamasını gösterir. Böyle olunca da, istihâreler tekrârlanabilir. Hattâ, nasıl olursa olsun, istihâreleri her zaman tekrârlamak, dahâ uygun ve dahâ iyi olur. O işi yapmak veyâ yapmamakta ihtiyâtlı davranılmış olur.

(Mebde' ve Me'âd) risâlesindeki (Rûhun cesed şeklini alarak) yazısının açıklanmasını istiyorsunuz. Cânlı insanın yaptığı işleri, rûhun yapması, cesed hâlini alarak olur. Büyüklerin «kaddesallahü teâlâ esrârehüm» rûhlarının, cânlı insanlar gibi, yaptıkları yardımlar, hep böyle olmaktadır. Düşmanları helâk etmeleri ve sevdiklerine çeşidli yardımlarda bulunmaları ve sıkıntıda olanları kurtarmaları, hep böyledir.

Zâlimlerin fitnesinden, zararından kurtulmak için düâ istiyorsunuz. Allahü teâlâ, sizi ve evinizdekileri, belki o mahalledekileri, o zâlimlerin şerrinden korumuşdur. Gönlünüz hoş olarak, Allahü teâlâyâ teveccüh ediniz! Bu korumak kısa bir zaman için değildir sanırım. Allahü teâlânın rahmeti, magfireti elbette çok geniştir. Yalnız, orada bulunan kardeşlerimize nasihat ediniz ki, iyi hâllerini ve müslimânlara yardımlarını bozmasınlar. Ra'd sûresi onikinci [12] âyetinde (İnsanlar kendilerini değiştirmez, Allahü teâlâ da, onlarda olanı elbette değiştirmez) buyuruldu. Vesselâm.

240

İKİYÜZKIRKINCI MEKTÛB

Bu mektûb, şeyh Yûsûf-i Berkiye yazılmışdır. Bu yolun sonsuz olduğunu ve kelime-i tevhîdin fâidelerinden birkaçını bildirmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd olsun. Onun seçtiği iyi kullara selâm olsun! İyi hâllerinizi bildiren mektûbunuzu okumakla sevindik. Fârisî mısra' tercemesi:

Aşkda böyle şaşılacak şeyler olur!

Hâllerden ileri geçerek, hâlleri verene ulaşmak lâzımdır. Orada cehâlet, anıyamamak, bilmemek vardır. Ondan sonra, eğer ma'rifet ihsân ederlerse, çok büyük ni'met olur. Görülebilen, anlaşılabilen herşey bırakılır, yok edilebilir. Bu çoklukda, birliği görmek olsa da, kıymet vermemeli, yok etmelidir. Çünkü, o vahdet, hiçbir çoklukda, hiç bulunamaz. O görünen, vahdetin kendi değil, benzeri görüntüsüdür. Böyle olduğu zaman (Lâ ilâhe illallah) güzel kelimesini söylemeniz uygun olur. Bu güzel kelimeyi o kadar çok söyleyiniz ki, hiçbirşeyi görmez ve bilmez olunuz. Hayret, bilgisizlik mertebesine yükseliniz. Fenâ denilen hâle geliniz. Hayret, bilgisizlik mertebesine erişmedikce, Fenâ hâsıl olmaz. Sizin Fenâ mertebesi dediğiniz şey, Fenâ değildir. Ona (Adem) denir. Bilgisizlik mertebesine erişip, Fenâ hâsıl olunca, bu yola ilk adım atılmış olur. Vâsıl olmak nerede? Kavuşmak kime? Arabî beyt tercemesi:

Sevgiliye kavuşmak ele geçermi acabâ?

yüksek dağlar ve korkunç tehlikeler var arada.

Hâlleriniz doğrudur. Fekat, bunları bırakıp ilerlemek lâzımdır. Allah yolunda olanlara selâmlar olsun!

İkinci nasihatim, şerî'atden hiç ayrılmayınız! Hâllerinizi şerî'at ile ölçünüz. Allah korusun, eğer şerî'ate uymıyan söz ve iş olursa, bunu felâketin başlangıcı biliniz! Vesselâm.

İKİYÜZKIRKBİRİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, mevlânâ Muhammed Sâliha yazılmıştır. Dostlardan çoğunun ilerledikleri bildirilmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd olsun! Onun sevgili Peygamberine salât ve selâm olsun! Kıymetli kardeşim! Hamd olsun, hepimiz iyiyiz. Mevlânâ Muhammed Sıddık bugünlerde, Vilâyet-i hâssa-i Muhammediyye ile şereflendi. İsmi parçalarını geçerek bütününe kavuştu. Bununla beraber, gözü dahâ yukarılardadır. Oradan çok şeyler edindi. Geri dönmesi umulur. Allahü teâlâ, dilediğini rahmetine kavuşturmakdadır. Kendi hâllerini ve tarîkate girmiş olan ve girmekte olan kardeşlerin hâllerini yazınız! Birkaç günü orada doğru yolda geçiriniz! Vesselâm.

İKİYÜZKIRKİKİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, molla Bedi'uddine yazılmıştır. Zikr-i zât ve zikr-i nefy-ü isbât bildirilmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd ve Resûlüne salât ve selâm olsun. Size ve bütün din kardeşlerime hayırlı düâlar olsun!

Kıymetli kardeşim! Derviş Muhammed, şerefli mektûbunuzu getirdi. Bizleri sevindirdi. Kendinizi kusûrlu gördüğünüzü ve niyetlerinizi ve ibâdetlerinizi beğenmediğinizi yazıyorsunuz. Allahü teâlâ, bu görüşünüzü arttırsın ve beğenmemenizi çoğaltsın! Bu yolda, bu iki ni'met işlerin temelidir.

Sûâl: İsm-i zât ile ne zamana kadar çalışılacağını soruyorsunuz. Bu isme devâm etmekle, ne mikdâr perdelerin ortadan kalkacağını ve nefy-ü isbât ne vakte kadar yapılır ve bu mübârek kelime ile nelere kavuşulur ve ne kadar perde kalkar diyorsunuz?

Cevâb: (Zikr) demek, gafleti gidermek demektir. Başlangıçta da, yolun sonunda da, insanın zâhiri, ya'nî bedeni, gafletten kurtulamaz. Bunun için, zâhir her zaman zikre muhtâcdır. Ba'zı zaman, ism-i zât olan (ALLAH) kelimesi ile zikr, dahâ fâideli olur. Ba'zan da, nefy-ü isbât zikri, ya'nî kelime-i tevhîd söylemek dahâ uygun olur. Bâtına, ya'nî kalbe gelince, burada da, gaflet büsbütün gidinceye kadar, zikr etmek elbette lâzımdır. Şu kadar var ki, başlangıçta, herkesin bu iki zikre devâm etmesi lâzımdır. Yolun ortasında ve sonunda, bu iki zikr şart değildir. Kur'ân-ı kerim okumakla ve nemâz kılmakla da gaflet giderilebilirse,

bunlarla da olur. Yolda olanlara, Kur'ân-ı kerim okumak, sonda olanlara ise, nâfile nemâzları kılmak dahâ uygundur.

Şunu da biliniz ki, ancak Zât-i teâlâyâ kavuşmak isteyenler için, Zât-i teâlânın isimlerle ve sıfatları düşünmekle birlikde hâzır olması da, gaflet sayılır. Bu gafleti de yok etmeleri lâzımdır. Ötelerin ötesine ilerlemelidirler. Fârisî beyt tercemesi:

Dost ayrılığı, az olsa da, az değildir.

Gözde, kıl parçası da olsa, çok görünür.

Rü'yâları yazmışsınız. Bundan önce de bildirmişdim ki, bunlar müjdecidirler. Müjde edilen şeylerin meydana çıkmaları zamanı, dahâ gelmemiştir. Bekleyiniz ve çalışınız! Arabî beyt tercemesi:

Sevgiliye kavuşmak ele geçermi acabâ?

yüksek dağlar ve korkunç tehlikeler var arada?

Vesselâm.

243

İKİYÜZKIRKÜÇÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, molla Eyyûba yazılmıştır. Tarikat-i aliyye-i Nakşibendiyyeyi terğib etmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd ve Peygamberine salâtü selâm ederim. Sizlere ve bütün mü'minlere iyi düâlar ederim.

Kıymetli kardeşim! Çeşidli mektûblarınız ile, birkaç def'a nasihat istediniz. Fekat, bu aşağılığımı düşünerek, kendi çöküntülerime bakarak, cevâb yazmağa kalkışamadım. Fekat, tekrâr istediğiniz için, birkaç şey yazmağa kendimi zorluyorum.

İnsanlara önce lâzım olan, herkesin birinci vazîfesi, emrlere uymak ve yasaklardan kaçınmaktır. Allahü teâlâ, Kur'ân-ı kerimde, Haşr sûresinin yedinci [7] âyetinde (Resûlümün getirdiklerini alınız ve yasak ettiklerinden kaçınız!) buyurdu. Bu âyet-i kerîme, şer'ate uymanın lâzım olduğunu göstermektedir.

Zümer sûresinin üçüncü [3] âyetinde (Biliniz ki, Allahü teâlâ, hâlis olan din ister) buyuruldu. Böylece, herkese ihlâs kazanması emr olundu. Fenâ hâsıl olmadıkça, ihlâs elde edilemez. Zât-i ilâhî sevilmedikçe ihlâsın varlığı düşünülemez. Fenâyı hâsıl eden ve insanı, Zât-i ilâhînin sevgisine kavuşduran şey de, tesavvuf yolunda ilerlemektir. Görülüyor ki, bu yolda ilerlemek, herkese lâzım olmaktadır. Çünkü, ihlâsa kavuşmak, herkese lâzımdır. Yüksek mertebeleri ve bu mertebelere ulaş-

dirmaları bakımından, tesavvuf yolları çeşitlidir. Bunlar arasında, sünnet-i seniyyeye uymağı ve şerî'ate yapışmağı emr edenleri seçmek dahâ iyi ve uygundur. Bu yol da, Nakşibendiyye büyüklerinin yoludur «kadde-sallahü teâlâ esrârehümül'aliyye». Çünkü, bu büyükler, bu yolda, sünnet-i seniyyeye yapışmışlar, bid'atden sakınmışlardır. Elden geldiği kadar ruhsatla iş görmeğe izin vermezler. Ruhsat verilen işler, kalbe fâide-li görünseler de, bunlara izin vermezler. Azîmet olan işler, kalbe zararlı görünseler de, azîmetle iş görmeğı elden bırakmazlar. Ahvâl ve mevâcîdi, şerî'at terâzîsi ile ölçerler. Zevkleri ve ma'rifetleri, din bilgilerinin hizmetcileri bilirler. Çok kıymetli cevâhir gibi olan şerî'ati, ceviz ve cam parçaları gibi değersiz olan vecd ve hâl ile, çocuklar gibi değişmezler. Tesavvufcuların, ma'nâsız sözlerine kıymet vermez, aldanmazlar. (Nass)ı bırakıp (Fuss)a bağlanmazlar. [Ya'nî şerî'ati bırakıp, (Füsûs) kitâbına bağlı kalmazlar. Medînede olan fütûhâti bırakıp, (Fütûhât-i Mekkiyye) ye sarılmazlar. Ya'nî çoğu Medîne-i münevverede gelmiş olan şerî'ati bırakıp da, Muhyiddîn-i Arabî hazretlerinin (Fütûhât-i Mekkiyye) adındaki kitâbında yazılı şerî'ate uymayan bilgilere sarılmazlar]. Bunun için, bu büyüklere hâsıl olan hâller gelip geçici değildir. Gafletsiz geçen vaktleri çok uzun sürer. [Allahü teâlâdan başka herşeye (Mâ-sivâ) denir]. Mâ-sivâ sevgisi, kalblerinden öyle silinmiştir ki, mâ-sivâyı düşünmek için bin sene uğraşsalar, kalblerine getiremezler. Başkalarına şimşek gibi çakıp geçen (Tecellî-i zâtî) bu büyüklerden hiç ayrılmaz. Çabuk biten huzûra hiç kıymet vermezler. Nûr sûresinin otuzyedinci [37] âyetinde (Ticâret, satış yapmak, o büyük insanları, Allahı hâtırlamaktan alıkoymaz) buyurulan kimseler bunlardır. Böyle olmakla beraber, bu büyüklerin yolu, yolların en kisasıdır. Elbette kavuşdurucudur. Başka yolların sonunda ele geçenler, bu büyüklere başlangıçta verilir. Bunların kalbleri, hazret-i Ebû Bekrin «radıyallahü anh» mubârek kalbine bağlıdır. Kalblerini bağliyan bu zincir, bütün başka meşâyihın bağlarından üstündür. Fekat herkesin aklı bu büyüklerin aldığı zevki anlayamaz. Bu yolda bulunan kısa görüşlü kimseler bile, bunların yüksekliklerine inanmazlar. Fârisî beyt tercemesi:

**Kötülense, anlarnayan bu büyükleri eğer,
Hâşâ! Bu iftirâdır; cevâb vermesem değer.**

Hâce Ubeydullah-i Ahrâr «kuddise sirruh» hazretleri buyurdu ki (Bu yüksek zincirin halkaları olan büyükler, her gösteriş yapanlara, oynayanlara benzetilemezler. Onların kazançları çok yüksektir). Fârisî beyt tercemesi:

**Yazık olur açıldamak onu,
gizli kalsın gönül aşkı gibi.**

**Fekat gösterdim ki, yol bulalar,
bulmayıp üzülmeden yeğitler.**

Bu büyüklere verilen ni'metlerle ve üstünlükleri ile defterler doldur-
rulsa, sonsuz denizler yanında bir damla gibi olur. Fârisî mısra' terce-
mesi:

Aranılan hazîneden nişân verdim sana

Doğru yolda gidenlere ve Muhammed Mustafânın izinde olanlara se-
lâm olsun! «aleyhi ve alâ âlihi minessalevâti efdalühâ ve minetteslîmâ-
ti ekmelühâ»

244

İKİYÜZKIRKDÖRDÜNCÜ MEKTÛB

**Bu mektûb, molla Muhammed Sâlih-i Külâbiye yazılmıştır. Hâlinin
harâb olduğunu bildiren mektûbuna cevâbdır:**

Kıymetli kardeşim hâce Muhammed Sâlih'in mubârek mektûbu gel-
di. Hâllerinin harâb olduğu yazılı idi. Ondan dahâ çok harâb olmasını
umarız. Bu harâblıkların sonunun nereye varacağını, kıymetli oğlum
Muhammed Sâdık bugünlerde yazmıştı. Oradan arayınız. Orada kal-
manızın, arkadaşlar için fâideli olduğunu anladınızsa, eğer uygun görür-
seniz birkaç gün dahâ kalınız! Bu fakîr de bugünlerde mubârek Dehli
şehrine yolculuk yapmak üzereyim. İstihâreler ve teveccühler, bu yolcu-
luğu gösterdi. Bu makâmı olgun oğluma ihsân eylediler. Kendi vilâyeti
içine aldılar. Fakîr burada müsâfirler gibi, onun vilâyetinde oturmakta-
yım. Bu yüksek yola girmiş olan kardeşlere ve önce mîr Seyyid Mürte-
zâya ve mevlânâ Şükrullah ile mîr Seyyid Nizâma düâlar ederim. Oğlum
Hâce Muhammed Sâdık ve diğer kardeşlerimiz size ve arkadaşlarınızın
hepsine düâ ederler.

245

İKİYÜZKIRKBEŞİNCİ MEKTÛB

**Bu mektûb, Seyyid Enbiyâya yazılmıştır. Zikri, Fenâ ve Bekâyı ve
Ebû Ali Sînâyı bildirmektedir:**

Allahü teâlâyâ hamd ve yüce Peygamberlerine salât ve selâm ol-
sun! Size ve bütün müslimânlara düâ ederim. Gönderdiğiniz kıymetli
mektûb geldi. Bizleri sevindirdi. Nefy-ü isbât zikrinin yirmibire ulaştı-
ğını, fekat devâm hâsıl olmadığını, ara sıra şü'ürsuzluk olduğunu yazı-
yorsunuz.

— 344 —

Sevgili yavrum! Zikr etmenin şartlarından bir şart eksik olmalıdır ki, o sayıya çıktığınız hâlde bir te'siri görülememiştir. Görüşdüğümüz zaman hatırlatınız da uzun anlatırım, İnşâallahü teâlâ.

Süâl: Ebû Bekr-i Sıddîk «radiyallahü anh» işini sona getirdikten sonra, (Zikr söylemek laklakadır. Ya'nî, fâidesizdir. Kalb ile zikr etmek vesvesedir. Ya'nf, fâidesiz düşüncedir. Rûhun zikr yapması, şirk olur. Sır denilen latîfenin zikri de küfrdür). buyurdu. Bu söz ne demektir?

Cevâb: Zikrde, bir zikr eden, bir de zikr olunan vardır. Hangi zikr olursa olsun, zikr edenin ve zikrin zikr olunanda yok olmaları için yapılır. Ya'nî zikr eden ve zikr yok olacaklar, yalnız, zikr olunan kalacaktır. Bunun için, zikre laklaka, vesvese, şirk ve küfr buyurmuşdur. İbnî İsmâîl iki beyt tercemesi:

Dostdan seni geri bırakmasın,
o şey, küfr veyâ imân olsa da,
seni bu yolda oyalamasın,
hiçbirşey, mâh-i cihân olsa da!

Zikre böyle çirkin isimler verilmesi, Fenâ ve Bekâ hâsıl olmadan öncedir. Çünkü, Fenâ ve Bekâ hâsıl olduktan sonra, zâkirin varlığı ve zikr etmesi, hiç çirkin değildir. Bu sözümüzde anlaşılamayan yer kaldı ise, bulduğumuz zaman, yine sorunuz. Çünkü, mektûbla bundan fazlası açıklanamaz. Şunu da bildirelim ki, bu sözü, Ebû Bekr-i Sıddîk «radiyallahü anh» hazretlerinin söylediğini ve hele işini sona erdirdikten sonra söylediğini sanmak, doğru birşey değildir.

Süâl: Şeyh Ebû Saîd-i Ebül-hayr, Allahü teâlâyâ kavuşduran bir vâsıta bildirmesini Ebû Alî Sînâdan istedi. İbni Sînâ da, (Görünüşde müslimân olmağı bırak. Tâ'm kâfir ol) dedi. Şeyh hazretleri, Aynül-kudât-i Hemedânîye yazarak, (Bir sene ibâdet etseydim. İbni Sînânın sözünden ettiğim istifâdeyi elde edemezdim) dedi. Aynül-kudât da buna, (Eğer anlamasaydın, o zevallı gibi kötülenir ve ayblanırdın) diye cevâb yazdı. Bunun açıklanmasını istiyorsunuz?

Cevâb: Tâ'm veyâ hakîkî küfr, ikiliği kaldırmak demektir. Çokluğun, ya'nî mahlûkların görünmemeleridir. Bu da, Fenâ makâmıdır. Bu makâmın üstünde, hakîkî islâm makâmı vardır ki, Bekâ makâmıdır. Küfr-i hakîkî, islâm-ı hakîkîden çok aşağı derecedir. İbni Sînâ, kısa görüşlü olduğu için, islâm-ı hakîkîye yol göstermedi. Sözün doğrusu şudur ki, onun küfr-i hakîkîden de haberi yoktur. Bu sözü, ağızlardan alarak, başkalarına uyararak söylemiş ve yazmıştır. Onun, görünüşde müslimân olmakdan başka birşeyi yoktur. Sonunda, felsefe pisliklerinde kalmıştır. İmâm-ı Muhammed Gazâlî «rahmetullahi aleyh», onun kâfir olduğunu bildiriyor. Doğrusu da, onun felsefeye dayanan bilgileri, islâmiyyetin temel bilgilerine uygun değildir. Şunu da bildirelim ki, şeyh Ebû Saîd «rahmetul-

lahi aleyh», Aynül-kudâtdan çok zaman önce idi. Ona mektûb yazması nasıl olabilir? Anlaşılamiyan yer kaldı ise, görüşdüğümüz zaman sorunuz! Vesselâm.

İKİYÜZKIRKALTINCI MEKTÛB

Bu mektûb, mîr Muhammed Nu'mâna yazılmışdır. Aradığı makâma kavuştuğu ve kemâl ve tekmîl mertebeleri ve zaman zaman olan gevşekliğin sebebi bildirilmektedir:

Bismillâhirrahmânirrahîm. Âlemlerin rabbi olan Allahü teâlâyâ hamd olsun. Peygamberlerin efendisine've onun temiz Âlinin ve Eshâbının hepsine salât ve selâm olsun! Arka arkaya gelen kıymetli mektûblarınız bizleri çok sevindirdi. Oraya giden bulunmadığı için, her birine ayrı ayrı cevâb gönderilemedi. Afvınızı dilerim. Mîr Dâvûd ile gönderdiğiniz mektûb geldikten sonra, bir sabâh nemâzından sonra kardeşlerimizin arasında oturmuşdum. İsteyerek veyâ istemeyerek sizi düşündüm. Eskiden kalanlardan görülebilenlerin de yok olması için ve his olunan karanlıkların ve bulanıklıkların giderilmesi için çalışdım. Hilâl şeklindeki kemâliniz, tâm bedr hâline geldi. Hidâyet güneşinde bulunanların hepsi bu tâm ay üzerinde göründü. Öyle oldu ki, aranılan ve umulan kemâllerden, verilmedik hiçbiri kalmadı. Kabın alabildiği kadar dolduruldu. Bundan sonra, yavaş yavaş dahâ da alır. Bu hâlin Âlem-i misâldeki görüntüsü, uzun zaman karşımda kaldı. Böylece, doğru iyice anlaşıldı. Bundan dolayı Allahü teâlâyâ hamd olsun! Bu ni'mete kavuşacağınızı, dahâ önce gördüğünüz bir rü'yâ haber vermişti. Bu kavuşmağı çok istiyordunuz. Allahü teâlâyâ hamd olsun ve şükr olsun ki, size karşı olan borcumu temâm ödemiş oldum. Sözümü yerine getirmiş oldum. Bu kemâle uygun olarak, tâliblere çok fâideli olacağınızı ve oralarda, çöllerde bulunanların bile, mubârek varlığınızla nûrlanacaklarını ümmîd ederim.

Arasıra çalışmanızda gevşeklik olduğunu yazıyorsunuz. Aşırı kabz hâlinin buna sebep olduğu görünüyor. Sizin kabz hâliniz, çok ve uzun sürdüğü için bundan hâsıl olan durgunluk da uzun sürmektedir. Bununla beraber, ibâdetleri yapmak ve vazîfeleri yerine getirmek için kendinizi zorlayınız!

Bu sene, yüksek bilgiler ve kıymetli ma'rifetler ihsân edildi. Bunları bildiren iki müsveddeyi kardeşimiz mevlânâ Muhammed Emîn götürdü. Orada, Hâcemiz hazretlerinin (Rubâ'ıyyât) larından birkaçının açıklaması vardır. O rubâ'ileri Fîrûzâbâddaki kardeşlerimiz okurken yazmışdım. Rubâ'ileri açıklarken vahdet-i vücûd bilgileri de yazıldı. Âlimlerin

sözleri ile Sôfiyyenin vahdet-i vücûd sözleri birbirine uygun getirildi. İki tarafın ayrılığı yalnız sözde bırakıldı. Müsveddelerden ikincisi, kıymetli oğlum Muhammed Sâdika yazılan bir mektûbdur. Çok uzun ve geniş yazılmıştır. Bu bilgilerin derecelerinin yüksekliği okunduğu zaman anlaşılır. Bir yerinde şübheye düşerseniz sorunuz!

247

İKİYÜZKIRKYEDİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, mirzâ Hüsâmeddin Ahmed hazretlerine yazılmıştır. Allahü teâlânın varlığını gösteren, yine kendisi olduğu bildirilmektedir:

Allahü teâlâyı delilsiz, vesîlesiz olarak tanıdım. Dahâ doğrusu, delilleri, Allahü teâlâ vâsıtası ile tanıdım. Çünkü, herşeyin delili, herşeyin varlığını gösteren O'nun varlığıdır. Onu gösteren birşey yokdur. Çünkü, delil olanın, gösterenin, gösterilenden dahâ çok meydanda olması lâzımdır. Ondan dahâ açıkda ne vardır? Çünkü herşey, O'nunla meydandadır. Herşeyin varlığı Ondandır. O, kendini de, herşeyi de göstermektedir. Bunun içindir ki, Rabbimi Rabbim vâsıtası ile tanıdım ve herşeyi Onunla tanıdım deriz. Böyle olduğu, münâzara ilmindeki (Limmî) üsûlü ile anlaşılmalıdır. Âlimlerin çoğuna göre (İnnî) delili ile anlaşılır. [(Limmî), limmeli ya'nî (Niçinli) demektir. Niçin sorularını cevâblandırmak lâzım olur. İnnî, inneli ya'nî (Elbetteli) demektir]. Belli olduğu için, niçin demeye lüzûm yokdur. Delilin Limmî veyâ İnnî olması görüş ayrılığındandır. Doğrusu ise, burada delil aramanın yeri yokdur. Çünkü, Allahü teâlânın varlığı meydandadır. Meydanda olmasında hiç şübhe yokdur. Herşeyden dahâ açıktır. Ancak, kalbi hasta, gözünde perde olan anormal kimse göremez. Herşey, açıkdaki beş duygumuz ile anlaşılır. Hepsinin varlığı, Allahü teâlâdandır. Böyle olduğunu anlamıyanların çoğu, hasta kimselerdir. Onların hasta olması, böyle olmasına zarar vermez. Size ve doğru yolda olanların ve Muhammed aleyhisselâmın izinde gidenlerin hepsine selâm olsun! «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm»

248

İKİYÜZKIRKSEKİZİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, mirzâ Hüsâmeddin-i Ahmed hazretlerine yazılmıştır. Peygambere tâm tâbi' olanların, onların bütün olgunluklarına kavuşacakları ve hiçbir velinin hiçbir nebî derecesine çıkamayacağı bildirilmektedir:

— 347 —

Bizi bu hâle kavuşduran Allahü teâlâyâ hamd olsun! Allahü teâlâ bize doğru yolu göstermeseydi, biz bulamazdık. Allahü teâlânın Peygamberleri doğru yolu göstermek için gelmiştir «salevâtüllahi teâlâ ve teslimâtühü sübhânehü aleyhim ve alâ etbâ'ihim ve ensârihim ve a'vânihim ve hazeneti esrârihim».

Peygamberlere «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» uyanların en üstünleri, onlara, çok uydukları ve aşırı sevdikleri için, dahâ doğrusu, yalnız Allahü teâlânın lutfü ve ihsânı olarak, izinde buldukları Peygamberlerin, bütün kemâlâtını, üstünlüklerini, kendilerine çekerler. Büsbütün onlar gibi olurlar. O kadar benzerler ki, yalnız uyan ve uyulan, önce olan sonra olan ayrılığından başka, aralarında hiç ayrılık kalmaz. Böyle olmakla berâber, uyanlardan hiçbiri, Peygamberlerin en üstününe uyanlardan olsa da, hiçbir Peygamberin, Peygamberlerin en aşağıda olanının bile, derecesine yükselemez. Bunun içindir ki, Peygamberlerden sonra, bütün insanların en üstünü olan, Ebû Bekr-i Sıddîk «radıyallahü anh» hazretleri, Peygamberlerin derecesi en aşağıda olanından da çok aşağıdadır. İşte bunun için, Peygamberlerin «aleyhimüsselâm» mebde-i te'ayyünleri ve onları terbiye eden, yetiştiren isimler, asldan, kaynakdandır. Ümmetlerin en üstünleri olsun, en aşağıları olsun, hepsinin mebde-i te'ayyünleri ve rableri olan isimler, o aslların çeşidli zilleri, görüntüleridir. Asl ile gölgesi nasıl müsâvî olabilir? Allahü teâlâ Sâffâti sûresinin yüzyetmişbirinci [171] âyetinde (Elbette kelitemiz, çok önce yapıldı. Ya'nî Levh-i-mahfûzda, Peygamberlerimiz için yazdık. Onlara elbette yardım olunacaktır. Onların yolunda gidenler, gâlib olacaklardır) buyurdu. Allahü teâlânın zâtının tecellîsi, yalnız Peygamberlerin sonuncusuna olur «aleyhi ve aleyhimüssalevâtü vetteslîmât vettehiyyât». Bu yüce Peygamberin yolunda gidenlerin yüksekleri de, bu tecellîden pay alır sözleri doğrudur. Fekat, bu sözler, başka Peygamberlere, zâtın tecellîsi olmaz, bu ümmetin yükseklerine olur demek değildir. Böyle düşünmekden Allahü teâlâ korusun! Bu söz, Evliyânın, Peygamberlerden dahâ üstün olduğunu anlatmaktadır. Bu tecellî, o yüce Peygambere olur demek, bütün Peygamberlere de onun dolayısı ile ve ona uydukları için olur demektir «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmât». Bu tecellî, bütün Peygamberlere «aleyhimüssalevâtü vettehiyyât» o yüce Peygamberin «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm» aracılığı ile olur. Bu ümmetin Evliyâsının büyüklerine ise, ona «aleyhissalâtü vesselâm» uydukları için olur. Peygamberler, bu büyük ni'metin sofrasında onunla birlikte oturmaktalardır «aleyhi ve aleyhimüssalevâtü vettehiyyât». Evliyâ ise, o sofranın artıklarını yiyen hizmetçilerdir. Sofrasında oturanla, artık yiyen hizmetçi arasında çok fark vardır. Bu makâm, tesavvuf yolcularının ayaklarının kaydığı yerlerden biridir. Bunu açıklamak ve şüpheleri gidermek için, bu fakîr [ya'nî imâm-ı Rabbânî hazretleri] kitâblarında, mektûblarında çeşidli ba-

kımları bildirmiştir. Sözün doğrusu, bu mektûbda, Allahü teâlânın lutfü ve ihsânı ile yazılmış olandır. Ma'lûm-i şerîfiniz olsun ki, bu tecelli herne kadar o yüce Peygamberin «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmât» aracılığı ile bütün Peygamberlere «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» hâsıl olmuş ise de, bu üstün vilâyet onların ümmetlerinin Evliyâsına nasîb olmamıştır. Bu tecellîye kavuşmamışlardır. Bunların asllarına nasîb olan, aracı ile ve görüntü olarak olunca, zillere, artıklara ne kalabilir? Bunları açık keşfle anlıyoruz. Akl yolu ile değil.

Yukarıda bildirdik ki, Peygamberlere uyanların büyükleri, onların üstünlüklerinin hepsini kendilerine çekerler. Bu üstünlükler, uydukları Peygamberin üstünlükleridir. Her Peygamberin üstünlüğü demektir. Kendi Peygamberlerinin vilâyetinden pay alırlar. Zât-i ilâhînin tecellîsi, ümmetler arasında, yalnız bu ümmete olmaktadır. Bunun için, ümmetlerin en hayrîsı olmuşlardır. Bu ümmetin âlimleri, Benî İsrâîlin Peygamberleri gibi olmuşdur. Bu, Allahü teâlânın öyle ihsânıdır ki, dilediğine verir. Onun ihsânları pekçoktur.

Bu vilâyetin üstünlüklerinden biraz yazmak istedim. Vakt dar olduğundan ve kâğıd yetişmediğinden yazılamadım. Allahü teâlânın lutfü ve ihsânı olarak, ilmler, ma'rifetler yağmur gibi yağmaktadır. Şaşılacak gizli bilgilerin incelikleri açıklanmaktadır. Bu gizli ve ince bilgileri yalnız, kıymetli oğullarıma, anlayabildikleri kadar açıklamakdayım. Sevdiklerimiz birkaç gün huzûrdadır. Birkaç gün de, gaybet hâlinededirler. Bunun için, Velî hiçbir Sahâbînin mertebesine ulaşamaz demişlerdir. Size kavuşmak arzûmuz çoktur. Bu aşağı kimseye yazdığınız mubârek mektûbunuz gelerek, şereflendik. Amellerini, ibâdetlerini kusûrlu görmek, Allahü teâlânın ni'metlerinin en büyüklerindedir. Fekat, hâllerin orta derecede olması, her işde güzeldir. Sınırı aşmak, pekaz yapmak gibi, adâletten uzaktır. Size ve doğru yolda olanlara ve Muhammed Mustafânın izinde bulunanlara selâm olsun «aleyhi ve alâ âlihissalevât vetteslîmât»!

İKİYÜZKIRKDOKUZUNCU MEKTÛB

Bu mektûb, mirzâ Dârâba yazılmışdır. Gelmiş ve gelecek bütün varlıkların en üstününe uymanın faziletlerini bildirmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd olsun! Onun seçtiği, sevdiği kullarına selâm olsun! Âhiretde azâblardan kurtulmak ve sonsuz se'âdete kavuşmak, ancak, geçmiş ve gelecek bütün varlıkların en üstününe uymakla olur «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmâtü etemmühâ ve ekmelühâ». Bunun için, ona uymakla, (Mahbûbiyyet makâmı) na erişirler. Onun yolunda bulunmak-

la, Allahü teâlânın zâtının tecellisine kavuşurlar. Onun izinde ilerlemekle, bütün mertebelerin en üstünü olan ve Mahbûbiyyet makâmından sonra hâsıl olan, (Abdiyyet) mertebesine ulaşırlar. Onun izinde ilerliyenlerin büyükleri, İsrâîl oğullarının Peygamberlerine benzetildi. Peygamberlerin en üstünleri olan ülül'azm Peygamberler, onun yolunda olmağı istemişlerdir. Mûsâ «aleyhisselâm» onun zamanında bulunsaydı, onun yoluna girmekten başka birşey yapmazdı. İsâ aleyhisselâmın gökden ineceği ve Allahü teâlânın sevgilisine ümmet olacağı herkesin bildiği birşeydir. Onun ümmeti, onun yolunda buldukları için, ümmetlerin en iyileri oldular ve Cennetdekilerin çoğu, bunlar oldu. Ona uydukları için, âhiretde, bütün ümmetlerden önce Cennete girecekler, Cennet ni'metlerine kavuşacaklardır. Böyle dahâ nice üstünlükleri vardır. Bunun için, o yüce Peygamberin sünnetine uyunuz ve şerî'atine yapışınız! Ona ve onun Peygamber kardeşlerinin hepsine en üstün düâlar ve en yüksek selâmlar olsun!

Ayrıca şeyh İsmâ'il, size havâle olunur. Kendisi, ma'rifetler sâhibi hâcî Abdülhakkın ahbâblarındandır. Vesselâm.

250

İKİYÜZELLİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, molla Ahmed-i Berkîye yazılmışdır. Tesavvuf yolundaki hâlleri ve haccın şartlarından birinin, yolun tehlikesiz olması olduğu bildirilmektedir:

Bismillâhirrahmânirrahîm. Allahü teâlâyâ hamd olsun. Onun yüce Peygamberine ve Âline ve Eshâbına salât ve selâm olsun! Din ve dünyânızın iyi olması için düâ ederim. Biz fakîrlere çok iyiyiz. Allahü teâlâyâ hamd olsun! Sizin de âfiyetde olmanızı Allahü teâlâdan dilerim. Kıymetli mektûbunuz geldi. (Önce olan zevkleri ve ferâhlıkları şimdi kendimde bulamıyorum. Bunun için, eski derecelerimden düşüğümü anlıyorum) diyorsunuz.

Kardeşim! Önceki hâller, vecd ve simâ' sâhiblerinin hâlleri gibi idi. Bu hâller, cesedde hâsıl oluyordu. Şimdi hâsıl olan hâller ile cesedin ilgisi pekazdır. Dahâ çok kalbe ve rûha bağlıdırlar. Bunu anlatabilmek için, uzun açıklamak ister. Kısacası, şimdiki hâller, önceki hâllerden katkat üstündür. Bunlardan zevk duyamamak, tad alamamak, zevk ve tad almaktan dahâ üstündür. Çünkü, büyüklere olan bağlılık, insanı ne kadar cehâlete çeker, ne kadar hayrete düşürürse, o makâmdaki câhilliğe (Ma'rifet) denilir. Anlıyamamağa da idrâk etmek, anlamak denir.

— 350 —

Nisbetin, bağılılığın önce olan tadı, te'siri şimdi kalmadı diyorsunuz. Evet, şimdi, rûha olan te'siri artmışdır. Fekat, herkes bunu anlayamaz. Ne yapalım ki siz, bu fakîrin yanında az bulundunuz. Nasîb olan ilmleri, ma'rifetleri az işitdiniz. Allahü teâlâ ihsân eder de, ikinci olarak bululsursa, birkaç gün birarada kalırız.

Süâl: (Yol ve yiyecek parası olan kimsenin bu zamanda, hac yapmak için, Mekke-i mükerremeye gitmesi farz olurmu, olmazmı?) diyorsunuz.

Cevâb: Yavrum! Fıkh kitâblarında, buna cevâb olarak gelen haberler, çok çeşidlidir. Bunlar arasında, fıkh âlimi Ebülleys-i Semerkandinin fetvâsı seçilmiştir. Bunun bildirdiğine göre, yolda ölüm, hastalık tehlikesi ve düşman korkusu olmadığı düşüncesi çok ise, gitmek farz olur. Böyle zan etmesi çok değilse, farz olmaz. Fekat, bu şart, hacin edâsının gitmenin şartıdır. Hacın vücûbünün ya'nî, farz olmasının şartı değildir. En doğru haber de budur. Bu sebeble gidemiyenin, hac parasını bırakarak, başkasının gönderilmesi için vasiyyet etmesi vâcibdir. Vakt dar olduğundan, geri kalan sorularınızı cevâblandıramadım. Başka zaman yazarım. Vesselâm.

İKİYÜZELLİBİRİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, mevlânâ Muhammed Eşref'e yazılmışdır. Dört halifenin üstünlüklerini ve Eshâb-ı kirâmın büyüklüğünü bildirmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd olsun. Onun sevgili Peygamberine ve temiz Ehl-i beytine ve Eshâbının hepsine salât ve selâm olsun! Din ve dünyâ se'âdetinize düâ ederim.

Kıymetli kardeşim! Birkaç şaşılacak bilgi ve işitilmemiş gizli şeyler ve cenâb-ı Hakkın ihsân ettiği hoş şeyleri bildireceğim. Bunların çoğu, Şeyhaynın [ya'nî, hazret-i Ebû Bekr ile hazret-i Ömerin] ve hazret-i Os mân-ı Zinnûreynin ve Allahın arslanı hazret-i Alînin üstünlüklerini ve yüksekliklerini göstermektedir. Kısa anlayışına göre yazıyorum. Dikkatle dinleyiniz! Hazret-i Ebû Bekr-i Sıddîk ve hazret-i Ömer-ül Fârûk «radıyallahü anhümâ», Muhammed aleyhisselâmın yüksekliklerine ve vilâyet-i Mustafâvînin derecelerine kavuşdukları gibi, vilâyet bakımından, hazret-i İbrâhîm aleyhisselâma ve insanları dîne çağırarak bakımından da, Mûsâ aleyhisselâma bağlıdır. Hazret-i Alî ise, her iki bakımdan da, hazret-i İsâ aleyhisselâma bağlıdır. Hazret-i İsâ, rûhullahdır ve kelime-tullahdır. Bunun için kendisinde vilâyet yüzü, peygamberlik yüzünden dahâ kuvvetlidir. Hazret-i Alî de, ona bağlı olduğu için, onda da, vilâyet yüzü dahâ kuvvetlidir. Dört halîfenin mebd-i te'ayyünleri, ilm sıfatıdır.

Topluca veyâ açıkca çeşidli yönlerden ayrılırlar. Bu sıfat, topluluk bakımından, Muhammed aleyhisselâmin terbiyecisidir. Genişlik bakımından ise, İbrâhîm aleyhisselâmin rabbidir. Her iki bakımdan ise, Nûh aleyhisselâmin rabbidir. Mûsâ aleyhisselâmin rabbi, kelâm sıfatıdır. İsâ aleyhisselâmin rabbi, kudret sıfatıdır. Âdem aleyhisselâmin rabbi, tekvîn sıfatıdır.

Hazret-i Ebû Bekrle hazret-i Ömer, Resûlullahın Peygamberlik yükünü taşımaktadırlar. Fekat burada da, her ikisinin mertebesi ayrıdır. Hazret-i Alî, İsâ aleyhisselâma bağlı olduğundan ve vilâyet yüzü dahâ kuvvetli olduğundan, Muhammed aleyhisselâmin vilâyet yükünü taşımaktadır. Hazret-i Osmân-ı Zinnûreyn, ortada olduğu için, her iki yükü de taşımaktadır. Hazret-i Mûsâ aleyhisselâma bağlılığı dahâ çoktur. Çünkü, herkesi dîne çağırarak, Peygamberlik makâmına uygun bir işdir. Bu iş, bizim Peygamberimizden sonra, Peygamberler arasında, onda dahâ çok ve dahâ geniştir. Onun kitâbı, Kur'ân-i kerîmden sonra, gökden inen kitâbların en iyisidir. Bunun içindir ki, onun ümmeti, geçmiş ümmetler içinde, Cennete en önce girecektir. İbrâhîm aleyhisselâmin şer'ati ve milleti, bütün şer'atlerin ve milletlerin en üstünü ve yükseği idi. Bunun için, Peygamberlerin en üstününe, onun milletine uymak emr olunmuştu. Nahl sûresi, yüzyirmiüçüncü [123] âyetinde (Sonra, sana bildirdik ki, İbrâhîm aleyhisselâmin milletine tâbi' olasın!) buyurulması, böyle olduğunu göstermektedir. Geleceği haber verilmiş olan hazret-i Mehdînin rabbi de ilm sıfatıdır. Bu da, hazret-i Alî gibi İsâ aleyhisselâma bağlıdır. Sanki, İsâ aleyhisselâmin iki ayağından biri, hazret-i Alînin başı üzerinde, ikinci ayağı hazret-i Mehdînin başı üzerindedir.

Mûsâ aleyhisselâmin vilâyeti, Muhammed aleyhisselâmin vilâyetinin sağındadır. İsâ aleyhisselâmin vilâyeti ise, solundadır. Hazret-i Alî, Muhammed aleyhisselâmin vilâyet yükünü taşıdığı için, Evliyâ yollarının çoğu ona bağlıdır. Vilâyetin yüksek derecelerine kavuşmuş olan ve insanlar arasına karışmayan Evliyânın çoğuna, hazret-i Alînin yüksekliği, hazret-i Ebû Bekrle hazret-i Ömerin yüksekliklerinden dahâ çok bildirildi. Eğer, Ehl-i sünnet âlimleri, bu ikisinin hazret-i Alîden dahâ üstün olduğunu, sözbirliği ile bildirmemiş olsalardı, bu Evliyânın çoğu, hazret-i Alînin dahâ üstün olduğunu bildirirlerdi. Çünkü, hazret-i Ebû Bekr ile hazret-i Ömerin üstünlükleri, Peygamberlerin üstünlükleri gibidir «aleyhimüssalvâtü vetteslîmât». Vilâyet yolunda olanların elleri, o üstünlüklerin eteklerine yetişemez. Bunların, nübüvvetin yüksekliklerinde dereceleri o kadar yüksektir ki, keşf sâhiblerinin keşfleri, o derecelerin yoluna bile varamaz. Vilâyetin yüksek dereceleri Peygamberliğin yüksek derecelerine çıkabilmek için merdiven gibidir. Vâsitanın, aracının, aranılardan ne haberi olabilir? Başda olanlar, sonda bulunanlardan ne anhyabilir? Peygamberlik zamanı çok uzaklaştığı için, bugün, bu sözümüz çok kimseye

ağır gelir. İnanmak istemezler. Fekat, ne yapılabilir? Fârisî beyt-i tercemesi:

**Ayna arkasındaki papağan gibiyim,
ezeli üstâd ne derse, onu söylerim.**

Allahü teâlâyâ çok hamd ve şükürler olsun ki, bu sözlerimin beyt-i Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdiklerine uygundur. Onların âliyyet-i berâberdir. Onların akl ile, ilm ile buldukları hak, keşf yolu ile bulunmamaktadır. Onların kısaca anladıkları, bu fakîre geniş olarak bildirilmemiştir. Resûlullah'a uyarak, Peygamberlik makâmının yüceltilmesi için kavuşdurulmadan ve o yüksekliklerden doyurucu bir pay ve mükâfatla, iki halîfenin üstünlüklerini, bu fakîre, keşf yolu ile bildirdiler. Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdiklerine uymaktan başka kurtuluş yeri yok idi. Bize doğru yolu gösteren Allahü teâlâyâ hamd olsun! Çünkü doğru yolu göstermeseydi, biz bulamazdık. Rabbimizin Peygamberleri doğru söylemişlerdir.

Hazret-i Emîrin «radıyallahü anh» ismi Cennet kapısının üzerindeki yazılı olduğunu öğrenince, Şeyhayn hazretlerinin [ya'nî Ebû Bekre'nin Ömerin] «radıyallahü anhümâ» Cennet kapısındaki husûsiyyet ve ayrılıklarının nasıl olduğunu merâk etdim. Anlamak için çok uğraşım. Nitekim anladım ki, bu ümmetin [ya'nî müslimânların] Cennete girmeleri bu büyük zâtın emri ve izni ile olacaktır. Sanki Ebû Bekr «radıyallahü anh» Cennet kapısında durup, içeri girmeğe izn verecek ve Ömer «radıyallahü anh» ellerinden tutarak içeri götürecektir. Bütün Cennetin, sanki Ebû Bekrin «radıyallahü anh» nûru ile dolu olduğunu his ediyorum. Bu fakîre göre, Şeyhayn hazretlerinin bütün Sahâbe-i kirâm «aleyhimürra'â» arasında ayrı bir şân ve üstünlükleri vardır. Başka hiçbirisi, bunlara ortak değildir. Siddîk «radıyallahü anh» Peygamber efendimiz «sallallahü aleyhi ve sellem» ile sanki aynı bir evin sâhibidir. Farkları, bir evin iki katı arasındaki fark gibidir. Fârûk «radıyallahü anh» da, Ebû Bekre «radıyallahü anh» tufeyl olarak, bu devlethânedede bulunmaktadır. Diğer Sahâbe-i kirâmın, Server-i âleme «sallallahü aleyhi ve sellem» yakınlıkları, sünnet-i seniyyesine [ya'nî şer'atine] uydukları kadar, mahalle komşusu veyâ hemşehri gibidirler. Bunlar, böyle olunca, sonra gelenlerin Evliyâsı, nerde kalır, artık düşünmeli! Fârisî mısra' tercemesi:

Seslerini uzaktan işitmek de büyük ni'mettir.

O hâlde onlar Şeyhaynın büyüklüğünden ne anlayabilirler? Her ikisinin büyüklüğü, o kadar çokdur ki, Peygamberler «aleyhimüsselâm» sırasındadırlar. Peygamberlik makâmından başka, bütün üstünlüklerine mâlikdirler. Nitekim Peygamberimiz «sallallahü aleyhi ve sellem» buyurdu ki: **(Benden sonra Peygamber gelseydi, Ömer Peygamber olurdu).** İmâm-ı

Gazâlî «rahmetullahi aleyh» buyuruyor ki, halîfe Ömer «radıyallahü anh» şehîd olunca Abdüllağ ibni Ömer, Sahâbe-i kirâma dedi ki: (İlmin onda dokuzu, Ömer «radıyallahü anh» ile berâber öldü). Ba'zılarının bu sözü anlamıyarak durakladıklarını görünce, (İlmden maksadım Allahü teâlâyı bilmektir. Abdest ve guslün bilgileri değildir) dedi. Ömer böyle olunca Ebû Bekrin büyüklüğü nasıl anlaşılır ki, Ömerin bütün iyilikleri onun bir iyiliğidir. Böyle olduğı, hadîs-i şerîfde bildirilmektedir. Ömer ile Sıddîk «radıyallahü anhümâ» arasındaki fark, Sıddîk ile Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» arasındaki farkdan ziyâdedir. Başkalarının Sıddîkdan «radıyallahü anh» ne kadar aşağıda olduğunu bundan anlamalıdır. Şeyhayn «radıyallahü anhümâ» öldükten sonra da, Peygamberimizden «sallallahü aleyhi ve sellem» ayrı kalmadılar. Mahşere de onlarla berâber kalkıp gideceğini haber vermiştir. O hâlde efdaliyyet, üstünlük, ona dahâ yakınlık demek olup, bu da, ikisine mahsûsdur. Bu fakîrlüğün ve aşağılığın ile, onların yüksekliğinden ne anlayabilir ve söyleyebilirim ve üstünlüklerinden ne anlatabilirim? Tozun, dumanın, güneşi anlatmağa gücü yetermi? Bir damla su, büyük denizleri söyleyebilirmi?

İnsanlara nasîhat etmek, herkese yol göstermek için geri dönmüş olan Evliyâ, hem vilâyet, hem de, da'vet bilgilerini ve kıymetlerini taşıdıklarından, keşflerinin nûru ile ve Tâbi'in ve Tebe'i tâbi'inden ictihâd derecesine yükselen âlimler, hadîs-i şerîflerin derinliklerindeki ma'nâları bulup anlamak ile, Şeyhaynın «radıyallahü anhümâ» kemâlâtından biraz anlayarak, hakîkatlerinden az birşey ele geçirerek üstünlüklerini bildirmişler ve bunda söz birliği hâsıl olmuştur. Bu sözlerine uymıyan keşflerin, buluşların yanlış olduğunu söyleyerek bunlara kıymet vermemişlerdir. Bu ikisinin üstünlüğü Sahâbe-i kirâm arasında zâten şöhret bulmuşdu. Meselâ, (Buhârî-i şerîf) de Abdüllağ ibni Ömer «radıyallahü anhümâ» diyor ki (Biz, Peygamber «sallallahü aleyhi ve sellem» zamanında Ebû Bekr gibi kimseyi bilmezdik. Ondan sonra, Ömeri, ondan sonra da Osmânı «radıyallahü anhüm» bilirdik. Onlardan sonra kimseyi kimseden üstün tutmazdık). Ebû Dâvûdün bildirdiğine göre, yine Abdüllağ ibni Ömer diyor ki: (Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» zamanında bizler, en üstün Ebû Bekrdir, sonra Ömer, sonra Osmân «radıyallahü anhüm» derdik).

Evliyâlık, Peygamberlikden dahâ yüksektir, sözü (Erbâb-ı sekr) in, [ya'nî zan ve hayâl ile konuşanların] sözüdür. Ya'nî geri dönmeyen, Peygamberlik makâmının kemâlâtından haberi olmayan Evliyânın sözüdür. Bu fakîr, birçok mektûblarımda, uzun uzadıya bildirdim ki, peygamberlik, vilâyetin üstündedir. Hattâ peygamberin kendi vilâyetinin de üstündedir. Sözün doğrusu da budur. Bunun aksini söyleyen, Peygamberlik makâmının yüksekliğini bilmiyendir. Evliyâlık yolları arasında Silsile-tüz-zeheb yolu, Sıddîk-i ekberin «radıyallahü anh» yolu olduğundan bu yolun yolcuları uyanık olur. Onun için de, yolların en üstünüdür. Başka yoldaki Evli-

ya, bunların kemâlâtına nasıl yetiŷebilir? Onların içyüzünü nasıl anlayabilir? Bu yolun yolcularının, bu işde kârları müsâvidir demek istemiyorum. Belki milyonda biri böyle olabilirse ni'metdir, se'âdetdir. Peygamberimizin «sallallahü aleyhi ve sellem» haber verdiği hazret-i Mehdi, vilâyetin en yüksek derecesinde olacağına göre, o da bu yoldan yetişmiş ve bu yolu temâmlamış ve düzeltmiş olacaktır. Çünkü bütün vilâyet yolları, bu yoldan aşağıdır ve ulaştıkları vilâyetlerde, Peygamberlik makâmının kemâllerinden az birşey vardır. Bu yoldan kazanılan evliyâlıkta ise, Sıddîk-ı ekberin «radiyallahü anh» yolu olduğu için, o kemâlâtdan pek çok bulunur. Fârisî mısra' tercemesi:

Gör ki, yollar arasındaki fark nekadar çoktur.

Hazret-i Emîr «radiyallahü anh» Peygamberimizin «sallallahü aleyhi ve sellem» vilâyetini aldığı, taşıdığı için, geri dönmiyen ya'nî halk arasına karışmıyan, ya'nî vilâyetin kemâlâtı kendilerinde fazla bulunan Evliyânın, meselâ Kutbların, Ebdâlin ve Evtâdın terbiyeleri onun imdâdı ve yardımı ile dir. (Kutb-ül-aktâb) ya'nî (Kutb-i medâr) onun emrinde ve terbiyesindedir. [ya'nî vazîfesini onun imdâdı ve yardımı ile yapar]. Fâtıma - tüz-Zehrâ ile Hasen ve Hüseyin de bu makâmda hazret-i Emîr «radiyallahü anhüm» ile ortakdırlar.

Peygamberimizin «sallallahü aleyhi ve sellem», Eshâbının hepsi «radiyallahü anhüm» büyüktür. Her birini büyük bilmek ve söylemek lâzımdır. Enes bin Mâlik «radiyallahü anh» buyuruyor ki, Peygamberimiz «sallallahü aleyhi ve sellem» buyurdu ki (Allahü teâlâ, bütün insanlar arasından beni seçti, ayırdı. İnsanların en iyisini bana Eshâb olarak seçti. Bunların arasından da, bana akrabâ ve yardımcı olarak en üstünlerini ayırdı. Bir kimse, beni sevdiği için, bunlara hurmet ederse, Allahü teâlâ, onu her tehlikeden korur. Onlara hakâret ederek, beni incitenleri de incitir). Abdüllah ibni Abbâs buyuruyor ki, Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» buyurdu ki: (Eshâbıma dil uzatanlara, onları söğenlere, Allah la'net eylesin. Bütün meleklerin ve insanların la'netleri onların üzerine olsun!) Âişe-i Sıddîka «radiyallahü anhâ» buyuruyor ki, Resûl «sallallahü aleyhi ve sellem» buyurdu ki: (Ümmetimin en kötüsü, Eshâbıma dil uzatmağa cesâret edenleridir).

Eshâb-ı kirâm «aleyhimürrıdvân» arasında olan muhârebeleri iyi sebeplerden, güzel düşüncelerden ileri geldi bilmek, dünyâlık için, menfe'at için bilmemek lâzımdır. Çünkü, onların ayrılığı ictihâd ve te'vîl ayrılığı idi. Hevâ ve hevesden doğan ayrılık değildi. Ehl-i sünnet âlimleri hep böyle söylüyor. Şu kadar var ki, hazret-i Emîr ile muhârebe edenler, hatâ etdi. Hak hazret-i Emîr «radiyallahü anh» tarafında idi. Fekat hatâları, ictihâd hatâsı olduğundan, birşey denemez ve dil uzatılamaz. (Şerh-ı mevâkıf) kitâbına göre Âmidî diyor ki, (Cemel ve Sıffîn vak'aları ictihâd

yüzünden idi). Ebû Şekûr-i Süllemî, (Temhîd) kitâbında diyor ki, (Ehl-i sünnet vel-cemâ'ate göre hazret-i Mu'âviye ve onunla berâber olanlar «radiyallahü anhüm» hatâ etmişlerdi. Fekat hatâları, ictihâd hatâsı idi). İbni Hacer-i Mekkî (Savâ'ik) kitâbında diyor ki: (Hazret-i Mu'âviyenin hazret-i Emîr ile «radiyallahü anhümâ» muhârebese, ictihâd sebebi ile idi. Ehl-i sünnet âlimleri böyle biliyor). (Mevâkif) ı şerh edenin (Eshâbımızın çoğuna göre, o muhârebeler ictihâd sebebiyle değildi) sözünde Eshâbımız diyerek, kimleri anlatmak istemiştir? Ehl-i sünnet âlimleri böyle söylemiyor, aksini söylüyor. Büyüklerin kitâbları hep ictihâdda hatâ olduğunu bildirmektedirler. İmâm-ı Gazâlî ve kâdî Ebû Bekr ve diğer imâmlar bunlar arasındadır. O hâlde hazret-i Emîr «radiyallahü anh» ile muhârebe edenlere fâsık, yoldan çıkmış gibi şeyler söylemek câiz değildir.

Kâdî İyâdın (Şifâ) kitâbında, imâm-ı Mâlik «radiyallahü anh» diyor ki: (Peygamberimizin «sallallahü aleyhi ve sellem» Eshâbından birine, meselâ Ebû Bekre veyâ Ömere veyâ Osmâna veyâ Mu'âviyeye veyâ Amr-ibni-Âsâ «radiyallahü anhüm» söğen ve onları kötülüyen bir kimse, eğer yoldan çıktılar, kâfir oldular dedi ise, bu kimseyi öldürmelidir. Yok eğer başka bir ayb ve kusûr ile kötüledi ise, şiddetli dövmelidir). Hazret-i Ali «radiyallahü anh» ile muhârebe edenler, râfızîlerin taşkın olanlarının dedikleri gibi, kâfir değildir. Fâsık da değildir. Çünkü, Âişe-i Sıddîka «radiyallahü anhâ» ve Talha ve Zübeyr ve Sahâbe-i kirâmdan bir çoğu onlarıdır «radiyallahü aleyhim ecma'in». Talha ile Zübeyr «radiyallahü anhümâ» Cemel muhârebesinde, onüçbin kişi ile berâber öldürülmüşdü. Hazret-i Mu'âviye «radiyallahü anh» bu zaman işe karışmamıştı. Bir müslimân, bunlara yoldan çıktı ve günâha girdi gibi sözler söylemez. Kalbi bozuk, rûhu pis olan, söyler. Fıkh âlimlerinden ba'zısı hazret-i Mu'âviye «radiyallahü anh» için (Cevr) ya'nî zulm etdi, demiş ise de, bunları maksadları, hazret-i Emîrin hilâfeti zamanında kendini halife ilan etmesi haksız idi, demektir. Yoksa, yoldan çıkmak ve günâh alâmeti olan zulm demek değildir. Bu sûretle sözleri, Ehl-i sünnet büyüklerinin sözlerine aykır olur. Bununla berâber, hakikî din âlimleri, böyle yanlış mâ'nâlar anlaşılabilir sözleri söylemezler. Hazret-i Mu'âviye için «radiyallahü anh» zâlim, nasıl denilebilir? Bunun, Allahü teâlânın emrlerini ve müslimânların haklarını gözetmekte âdil bir halife olduğunu (Savâ'ik-ul-muhrika) kitâbında, allâme İbni Hacer-i Mekkî yazıyor. Çirkin hatâ da demenebilir. Hatâ sözüne eklenen herşey hatâ olur. Hele la'net sözünü kullanmak, zan ve şübhe ile olsa bile hiç doğru değildir. Böyle sözleri Yezîd için söylediler yeridir. Fekat, Mu'âviye «radiyallahü anh» için söylemek çok şerîf, çok çirkin olur. Peygamberimizin «sallallahü aleyhi ve sellem» hazret-i Mu'âviyeye «radiyallahü anh» hayrlı düâlar etdiğini, hadîs âlimlerinin hepsi söylüyor. Meselâ (Yâ Rabbi! Ona kitâb [ya'nî

yazı ve ilm ile] **hesâb öğret ve onu azâbdan kuru!**) ve bir kerre de (**Yâ Rabbî! Onu doğru yola götür ve doğru yola götürücü yap!**) buyurdu. Resûlullahın «sallallahü aleyhi ve sellem» düâsının kabûl olunacağı ise şübhesizdir. [Ona beddüâ etdi, diyen, yeni din adamlarının (!), din kitâblarından hiç de haberleri olmadığı anlaşılmıyormu?]. Eshâb-ı kirâmın herhangi biri için, böyle uygunsuz sözler söylemek hiç iyi değildir. **Yâ Rabbî! Unutarak, yâhud yanılarak yaptıklarımızı bizlere sorma!** İmâm-ı Şa'bî hazretlerinin hazret-i Mu'âviyeyi «radiyallahü anh» kötüllediği yolundaki sözleri de doğru değildir. Böyle birşey olsaydı, Şa'bînin talebesi olan İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfenin bu sözleri söylemesi mümkün gelirdi. İmâm-ı Mâlik «radiyallahü anh», Tebe'i tâbi'indendir ve İmâm-ı Mu'âviyenin «radiyallahü anh» asrında yaşamıştır. Medîne-i münevverede âlimlerinin en yükseği olduğu muhakkaktır. İşte o büyük âlim Mu'âviyeyi ve Amr-ibni-Âsı söğenleri öldürünüz dermi idi? Demek ki, onu söğmeği büyük günâhlardan sayarak söğenleri öldürmeği emr etmiştir. Onu söğmeği, Ebû Bekri ve Ömeri ve Osmânı «radiyallahü anhüm» söğmek gibi bilmiştir.

O hâlde hazret-i Mu'âviyeyi «radiyallahü anh» söğmek aslâ câiz değildir. İyi düşünmek lâzımdır ki; hazret-i Mu'âviye «radiyallahü anh» işlerde yalnız başına değildi. Eshâb-ı kirâmın hemen hemen yarısı onunla berâberdi. Eğer hazret-i Emîr «radiyallahü anh» ile muhârebe ederseniz, kâfir veyâ fâsık denirse, dîn-i islâmın yarısı yıkılır. Zîrâ dîn-i islâm dünyâyâ yayan, bizlere bildiren onlardır. O hâlde, onları ancak zındık, yâni dîn-i islâmı yıkmak için uğraşan kimse kötüler. O muhârebelerin, kâfirliklerin ortaya çıkması hazret-i Osmânın «radiyallahü anh» şehâdeti ile başladı. Kâtillerden kısâs istenmesi ile başladı. Talha ile Zübeyr «radiyallahü anhümâ» kısas gecikdiği için Medîne-i münevvereden çıktılar. Âişe «radiyallahü anhâ» de bu işde bunlarla berâberdi. Cemel muhârebesi, hazret-i Osmânın «radiyallahü anh» kâtillerine kısâs yapılmasının gereği için oldu. Bu muhârebelerde onüçbin kişi ve Talha ile Zübeyr «radiyallahü anhümâ» da öldürüldü. Mu'âviye «radiyallahü anh» sonradan Şâmları işe karıştı, bunlarla birleşti, Siffîn muhârebesi yapıldı. İmâm-ı Gazâlî diyor ki, bu muhârebeler halîfe olmak için değildi. Hazret-i Emîrin «radiyallahü anh» hilâfeti başlangıcında, kâtillere kısâs yapılması içindi. Allâme İbni Hacer-i Mekkî hazretleri de, (Ehl-i sünnet böyle buyuruyor) diyor. Hanefî âlimlerinin büyüklerinden olan Ebû Şekûr-i Süllemî diyor ki, (Hazret-i Mu'âviyenin hazret-i Emîr ile muhârebesi hilâfet için idi, «radiyallahü anhümâ». Çünkü, Peygamber «aleyhissalâtü vesselâm» ona (İnsanların başına geçdiğin zaman, onlara yumuşak davran!) buyurmuşdu. Bunu işitdiği günden beri içinde hilâfet arzûsu uyanmıştı. Fekat, ictihâdında hatâ etmişdi. Hazret-i Emîrin «radiyallahü anh» ictihâdı doğru idi. Çünkü, onun hilâfeti zamanı, hazret-i Emîrin «radiyallahü anhümâ» hilâfetin-

den sonra idi. Bundan anlaşılıyor ki, karışıklığın başlaması kısâsın gecikmesi idi. Sonradan halife olmak fikri de, ortaya çıktı. Her ne olursa olsun, ictihâd yerinde idi. Hatâ eden bir derece, doğru olan iki derece sevâb kazandı. Bu işde, bize düşen en iyi yol, Peygamber efendimizin «sallallahü aleyhi ve sellem» Eshâbının «radiyallahü anhüm» kavgalarına karışmamalıyız. Bunları konuşmamalıyız. Peygamberimiz «sallallahü aleyhi ve sellem» buyuruyor ki (Eshâbım «rıdvânullahi aleyhim ecma'in» arasında olan işlere karışmayınız!) Yine buyurdu ki (Eshâbım «aleyhimürrıdvân» konuşulurken dilinizi tutunuz!) ve bir hadis-i şerîfde (Eshâbım için Allahü teâlâdan korkunuz, Eshâbım için dil uzatmayınız!)

İmâm-ı Muhammed Şâfi'î «radiyallahü anh» diyor ki: (Allahü teâlâ, ellerimizi o kanlara bulaştırmadığı gibi, biz de, dilimizi karışdırmıyalım). Bundan anlaşılıyor ki, onlara hatâ etdi demek bile câiz değildir. Hepsi için hep iyi ve hayırlı söylememiz lâzımdır.

Evet, alçak Yezîd inâdıcı ve fâsık idi. Ona da la'net edilmemesi, Ehl-i sünnetin, kâfir bile olsa bir kişiye la'nete izin vermediği içindir. Ancak kâfir olarak öldüğü bilinen kimseye la'net câizdir demişlerdir. Ebû Leheb ve eşi gibi. Yoksa Yezîde la'net edilmemeli, demek değildir. Allahü teâlâyı ve Onun Resûlünü «sallallahü aleyhi ve sellem» incitenlere dünyâda ve âhıretde, Allah la'net eylesin!

Zemanımızda birçok kimse, hilâfet meş'elesini dillerine dolamışlar. Sözü evirip çevirip Eshâb-ı kirâm arasındaki muhârebelere getiriyorlar. Câhillerin yazdığı târihleri okuyarak ve bid'at sâhiblerinin yalanlarına inanarak, Eshâb-ı kirâmın «aleyhimürrıdvân» çoğunu kötülüyorlar. Onlara lâayık olmıyan şeylerle lekeliyorlar. Onun için, bu bakımdan bildiğim hakikatleri yazarak dostlarıma göndermeği lüzûmi gördüm. Peygamberimiz «sallallahü aleyhi ve sellem» buyurdu ki: (Ortalık karışıp, yalanlar yayılıp, dinden olmıyan şeyler ortaya çıkınca âdetler, ibâdetlere karışdırılır ve Eshâbıma «aleyhimürrıdvân» dil uzatılınca, doğruyu bilenler, herkese bildirsin! Allahü teâlânın ve meleklerin ve bütün insanların la'neti, doğruyu bilip de, gücü yetdiği hâlde, bildirmiyenlere olsun! Allahü teâlâ, böyle âlimlerin ne farzlarını, ne de başka ibâdetlerini kabûl etmez).

Allahü teâlâyı ne kadar hamd etsek azdır ki, zemanımızın pâdişâhı, hanefî mezhebindedir ve Ehl-i sünnetdir. Yoksa iş, müslimânlara çok güc olurdu. Bu büyük ni'mete şükr etmek her müslimâna lâzımdır.

[Her müslimânın, Ehl-i sünnet i'tikâdını öğrenip imânını ona göre düzeltmesi, şunun bunun sözüne ve uydurma kitâblara aldanıp da, doğru yoldan kaynamağa çalışması lâzımdır. Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarını bırakıp da, dinini, imânını, din düşmanlarının hileler ile, yalancı, okşayıcı kelimeler ile yazdığı kitâblardan ve mecmû'alardan öğrenmeğe kalkışmak, kendini Cehenneme atmaktır]. Ehl-i sünnet vel-cemâ'at âlimlerinin sözlerini bildiren kitâbları okuyup, onlara uymaktan başka kurtuluş

yolu yoktur. [Bunun için de (Se'âdet-i ebediyye) ve (Hüce-tül - islâm) ve (İslânda İlk Fitne) ve (İslâma hizmet) ve (Aldanmıyalım) ve (Dinde Reformcular) kitâblarını okumağı tavsiye ederiz].

252

İKİYÜZELLİKİNCİ MEKTÜB

Bu mektûb, şeyh Bedi'uddin hazretlerine yazılmıştır. Suâllerine cevâblır:

Allahü teâlâya hamd olsun! Onun seçtiği iyi kullarına selâm olsun! Kıymetli kardeşimin güzel mektûbu geldi. Bizi çok sevindirdi. Sorularımız anlaşıldı. Hazret-i Nûh ile hazret-i İbrâhîmin (Mebde-i te'ayyün) biri, ilmi sıfatıdır «salevâtüllahi teâlâ ve teslimâtühü sübhânelhü alâ nebîyyinâ ve aleyhimâ» Muhammed aleyhisselâmın mebde-i te'ayyünü de, yine bu sıfatıdır. Birçok bakımlardan, birbirlerinden ayırmaktadırlar. Çünkü, bu sıfatın bir yüzü âlime karşı, öteki yüzü ise, bilinen şeye karşıdır. Birinci bakımdan vahdete uygundur. İkinci bakımdan kesrete uygundur. Bu sıfat da, toplu ve dağınık olur. Herbiri, başka bakımlardan, bir büyüğün mebde-i te'ayyünü olmuştur.

Nübüvvet ve vilâyet yüklerini taşımak için olan, başka suâllerinizin cevâbı, hâce Muhammed Eşref'e gönderilen mektûbda uzun yazılmıştır. Bir dahâ yazmıyorum. Oradan arayınız! Kutb, gavs ve halife arasındaki farkları soruyorsunuz. Cevâbını yazmak istedim. Fekat izn olmadı. Başka zemana bırakıldı. Vesselâm.

253

İKİYÜZELLÜÇÜNCÜ MEKTÜB

Bu mektûb, şeyh İdris-i Sâmânîye yazılmıştır. Tesavvuf yolunu ve beş latîfeyi kısaca bildirmektedir:

Allahü teâlâya hamd olsun. Onun sevgili Peygamberine ve temiz Âline ve Eshâbının hepsine salât ve selâm olsun! Din ve dünyâ se'âdetiniz için düâ ederim. Buradaki fakîrlerin hâli çok iyidir. Allahü teâlâya hamd olsun. Allahü teâlâ size de selâmet ve âfiyet versin. Muhammed aleyhisselâmın yolunda bulundursun! Hâllerinizi ve mevâcidi, mevlânâ Abdülmü'min anlatdı ve cevâbını beklediğinizi de söyledi. Buyurmuşsunuz ki, yer yüzüne baksam, yeri göremiyorum. Göke baksam, gökü bulmuyorum.

— 359 —

Bunun gibi, Arşın, Kürsînin, Cennetin, Cehennemnin var olduklarını bulamıyorum. Bir kimsenin önüne gitsem, onun varlığını bilmiyorum. Kendi varlığımı da bilmiyorum. Allahü teâlânın varlığı sonsuzdur. Onun sonunu kimse bulamamıştır. Tesavvuf büyükleri de, buraya kadar haber verdiler. Buraya kadar ilerleyip, dahâ ileri gidemediler. Bundan ilerisini bildirmediler. Siz de, yükselmeği buraya kadar biliyorsanız ve bu makâmda iseniz, sizin yanınıza gelmiyelim. Sizi râhatsız etmiyelim. Yok eğer, bundan dahâ yüksek bir makâm varsa, bize bildiriniz de, bu fakîr ve bu yolu çok özliyen bir arkadaşım ile yanınıza gelelim. Birkaç senedenberi yanınıza gelmediğimiz, hep bunun içindir.

Yavrum! Bu hâller ve böyle birçok hâller, hep kalbin hâlleridir. Böyle hâlleri bulan kimsenin, kalbin makâmlarından dahâ dörtde birini geçmemiş olduğu görülüyor. Kalbin makâmlarından, geri kalan üç kısmını da geçmek lâzımdır. Böylece kalbin işi biter. Kalbden sonra rûh vardır. Rûhdan sonra, sır vardır. Sırdan sonra hafî vardır. Bundan sonra ahfâ vardır. Bu dört latîfeden herbirinin de ayrı ayrı hâlleri ve mevâcidi vardır. Herbirini ayrı ayrı geçmek lâzımdır. Herbirinin yüksek derecelerine ulaşmak lâzımdır.

Âlem-i emrin bu beş latîfesinden sonra, bunların aslları olan dereceler birer birer geçilir. Sonra, Allahü teâlânın isimlerinin ve sıfatlarının zılleri, görüntüleri derece derece geçilir. Bu zıllar, beş aslın da asllarıdır. Bunlardan sonra, isimler ve sıfatlar tecellî eder. Sonra şü'ûn ve i'tibârât görünürler. Bu tecellîlerden sonra, Zât-i ilâhî tecellî eder. Bu zaman itmînân-i nefis hâsıl olur. Allahü teâlânın rızâsına kavuşmak müyesser olur. Burada hâsıl olan kemâlât ya'nî yüksek dereceler yanında, önceki kemâlât hiç kalır. Sonsuz bir deniz yanında bir damla su gibidir. Bu makâmda (Şerh-ı sadr) olur ve (İslâm-ı hakîkî) ile şereflenir. Fârisî mısra' tercemesi:

İş budur. Bundan başkası hiçdir.

Âlem-i emrin bu beş latîfesinin derecelerini ve bunların asllarını ve aslların da asllarını geçmeden önce isimlerin ve sıfatların tecellîleri sanılanlar. Âlem-i emrin hâssalarından birkaçının görünüşleridir. Âlem-i emr, Allahü teâlâ gibi anlaşılamaz, nasıl olduğu bilinemez olduğundan ve maddesiz, mekânsız olduğundan, sâlik bu zuhûrları, isimlerin ve sıfatların tecellîleri sanarak aldanır. Bir sâlik, bunun için demiştir ki, (Otuz senedenberi, rûhumu, Allah sanarak, ona tapındım). Nereye kavuşulduğu, kime gidildiği artık anlaşılın! Arabî beyt tercemesi:

Sevgiliye kavuşmak, ele geçermi acabâ?

yüksek dağlar ve korkunç tehlikeler var arada!

Lutf ederek, bu yolun açıklanmasını istediğiniz için, kısaca az birşey

yazıldı. Herşey, Allahü teâlânın emrindedir. Size ve yanınızda olanlara selâm ederim.

254

İKİYÜZELLİDÖRDÜNCÜ MEKTÜB

Bu mektûb, molla Ahmed-i Berkiye yazılmıştır. Birkaç sualine cevâbdır:

Allahü teâlâyâ hamd olsun. Onun seçtiği, sevdiği iyi insanları selâm etsin olsun!

Süâl: İnsan herne yaparsa, zamanın sâhibinin emri ile yapmalıdır ki, hayrli sonuç alabilsin. Tâ'atleri, ibâdetleri yapmak da böyledir demektir. Eğer bu söz doğru ise, bize, her hayrli işi yapmak için emir ve izin buyurmanızı dileriz, diyorsunuz?

Cevâb: Büyüklerin bu sözü doğrudur. Size izin verilmiştir. Fekat, hayrli sonuç demek, o işin sonucu olan şey demektir. Her istenilen şeyi elde edebilmek demek değildir.

Süâl: Kitâbda diyor ki, hâce Ubeydüllah-ı Ahrâr, «kuddise sırruh» hazretleri buyurdu ki, (Kur'ân-ı kerîmin hakikati, cem' mertebesindedir. Ya'nî Zât-i teâlânın ehadiyyet mertebesindedir). Böyle olunca, (Mebde' ve Me'âd) kitâbındaki (Kâ'benin hakikati, Kur'ân-ı kerîmin hakikatinin üstündedir) yazısının ma'nâsı nedir?

Cevâb: Burada, ehadiyyet mertebesi demek, hiçbirşeyin bulunamayacağı Zât-i ehadiyyet değildir. Onun için, bu ehadiyyet mertebesinde, sıfat ve şân bulunur. Çünkü, Kur'ân-ı kerîmin hakikati, Kelâm sıfatındadır. Kelâm sıfatı da, Allahü teâlânın sekiz sıfatından biridir. Kâ'benin hakikati ise, sıfatların ve şânların bulunamayacağı, dahâ üstün bir mertebededir. Bunun için, Kâ'benin hakikati dahâ yüksek olmaktadır.

Süâl: Birkaç tefsîrde diyor ki, (Ben Kâ'beye secde ediyorum diyen kimse kâfir olur. Çünkü secde, Kâ'beye doğru yapılır. Kâ'beye yapılmaz). Başka yerlerinde de diyorlar ki, (Müslimânlığın başlangıcında, secdede, senin için secde olsun derlerdi). Senin için demek, Zât-i teâlâ için demektir. Böyle olunca, (Mebde' ve Me'âd) kitâbındaki (Eşyânın maddeleri, cisimleri, Kâ'benin binâsına secde etdikleri gibi, eşyânın hakikatleri de, Kâ'benin hakikatine secde eder) sözü ne demektir?

Cevâb: Sözüün gelişi böyle olmuştur. Melekler, Âdem aleyhisselâma secde etdiler demek de böyledir. Secde, Allahü teâlâyâ yapılır «celle şânüh». Hiçbir mahlûka secde edilmez. Size ve yanınızda olanlara ve sevdiklerinize ve öncelikle molla Pâbende ve şeyh Hasene selâm ederim.

İKİYÜZELLİBEŞİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, molla Muhammed Tâhir-i Lâhoriye yazılmışdır. Sünnet-i seniyyeyi her yere yaymağı ve bid'atleri yok etmek lâzım olduğunu bildirmektedir:

Allahü teâlâya hamd olsun ve Onun seçtiği ve sevdiği iyi insanlara selâm olsun! Hâfız Behâeddîn ile göndermiş olduğunuz kıymetli mektûb geldi. Bizleri çok sevindirdi. Ne büyük ni'metdir ki, yanınızda olanlar ve sevdikleriniz, bütün güçleri ile, Resûlullahın sünnetlerinden bir sünneti diriltmeğe çalışmaktadırlar ve bütün varlıkları ile, kötü ve beğenilmeyen bid'atlerden bir bid'ati yok etmeğe uğraşmaktadırlar. Sünnet ile bid'at, birbirlerinin zıddıdır, tersidir. Birinin bulunduğu yerde, ikincisi bulunamaz, gider. Birini diriltmek, ötekini yok etmektir. Sünneti diriltmek, bid'ati yok eder. Bid'ati diriltmek de, sünneti yok eder. İster hasene, ya'nî güzel desinler, ister seyyie, çirkin desinler, her bid'at, sünneti yok eder. Belki, bir bakımdan güzel denilmiş olabilir. Hiçbir bid'atin kendisi güzel olamaz. Çünkü, Allahü teâlâ, sünnetlerin hepsini beğenir. Sünnetlerin zıddı ise, şeytânın beğendiği şeylerdir. Bugün, bid'atler, heryere yayılmış olduğundan, bu sözümüz çok kimseye ağır gelir. Fekat, âhıretde, hangimizin doğru olduğunu anlayacaklardır. İşitdiğimizize göre, hazret-i Mehdî, hükûmet sürdüğü zaman, dîni yayarken ve sünneti diriltirken, bid'at işlemeğe alışmış olan Medînedeki âlim, bid'ati güzel sandığı ve ibâdet olarak yaptığı için, hazret-i Mehdînin emrlerine şaşarak (Bu adam, bizim dînimizi yok etdi ve milletimizi öldürdü) diyecektir. Hazret-i Mehdî, bu âlimi öldürecekdir. Onun güzel sandığı bid'atin, kötü olduğunu bildirecektir. Bu, Allahü teâlânın ni'metidir. Dilediğine verir. Onun ihsânı çokdur. Size ve yanınızda olanlara selâm ederim. Çok unutkan oldum. Mektûbunuzu kime verdiğimi hâtırlıyamıyorum. Süâllerinize cevâb veremediğim için afvınızı dilerim. Meyân şeyh Ahmed-i Garmelî, sevdiklerimizdendir. Size yakındır. Kendisine teveccüh buyurunuz!

İKİYÜZELLİALTINCI MEKTÛB

Bu mektûb, meyân şeyh Bedî'uddine yazılmışdır. Kutb ve Kutb-ül-aktâb ve Gavs ne demek olduğu bildirilmektedir:

Allahü teâlâya hamd olsun. Onun seçtiği, sevdiği insanlara selâm olsun! Bir dervişle gönderdiğiniz kıymetli mektûb geldi. Bizleri çok sevindirdi.

Süâl: Kutb, Kutb-ül-aktâb, Gavs ve Halife ne demektir? Herbirinin vazîfesi nedir? Vazîfelerinin neler olduğunu bilirlermi, bilmezlermi? Bir kimsenin Kutb-ül-aktâb olduğu gaybdan müjdelenirmiş. Bu doğrudur, yoksa, hayâlmidir?

Cevâb: Resûlullahın «aleyhissalâtu vesselâm» izinde ilerliyenlerin büyükleri, ona uyarak Nübüvvet makâmının derecelerini geçtikten sonra, içlerinden bir kaçına (İmâmet) makâmını verirler. Başkalarını, o dereceleri geçirmekle bırakıp, bu makâmı vermezler. Bu büyükler de, onlar gibi bu dereceleri geçmişlerdir. İmâmet makâmını alan hilâfîler, onlardan ayrılırlar. Bu makâma bağlı olan şeylerden mahrum olurlar. Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» tâbî olanların büyükleri, peygamberliğin vilâyet derecelerini temâmlayınca, bunlardan birkaçına (Hilâfet) makâmını verirler. Geri kalanlara bu makâmı vermeyip, yalnız o dereceleri geçirirler. İmâmet ve hilâfet makâmları, o derecelerin kendilerini geçerek elde edilir. Bu derecelerin zillerinde, görüntülerinde, imâmet makâmının karşılığı (Kutb-i irşâd) makâmıdır. Hilâfet makâmının karşılığı ise (Kutb-i medâr) makâmıdır. Aşağıda bulunur bu iki makâm, yukardaki o iki makâmın sanki zilli, gölgesi gibidir. Muhyiddin-i Arabî hazretlerine göre, (Gavs), Kutb-i medâr demektir. Kutb-i medârdan başka bir Gavslik makâmı olmadığını söylemektedir. Bu fakîre göre, Gavs başkadır. Kutb-i medâr başkadır. Gavs [dahâ üstün olup] Kutb-i medârın yardımcısıdır. Kutb-i medâr, birçok işlerinde, ondan yardım bekler. (Ebdâl) denilen makâmlara getirilecek Evliyâyı seçmekte bunun rolü vardır. Kutbun yardımcıları, hizmet edenleri çok olduğundan, kutba, (Kutb-ül - aktâb) da denir. Çünkü, Kutb-ül-aktâbın yardımcıları, hizmet edenleri, onun vekîlleri demektir. Bunun içindir ki, Muhyiddin-i Arabî buyuruyor ki, (Müslimânların olsun, kâfirlerin olsun, her şehrde bir kutb bulunur).

Makâm sâhibi olan, bilgi sâhibi olur. Makâm derecesi verilen, fekat makâm verilmiyen velînin ilm sâhibi olması lâzım değildir. Yapdığı hizmetleri bilse de olur, bilmese de olur. Gaybdan gelen müjde, o makâmın derecesine yükseldiğini bildirir. O makâmın verildiğini göstermez.

Süâl: (Ebû Bekrin «radıyallahü anh» imânı ile, bütün ümmetimin imânı dartsa, Ebû Bekrin imânı dahâ ağır gelir) hadîs-i şerifindeki imân nedir? Onun imânı niçin dahâ yüksektir?

Cevâb: İmânın üstün olması, imân edilecek şeyler üstün olduğu içindir. Ebû Bekrin imân ettiği şeyler, ümmetin imân ettiği şeylerin üstünde olduğu için, hepsinden ağır olmaktadır.

Yavrum! Tesavvuf yolunda yükselirken, öyle bir yere çıkılır ki, bir nokta dahâ çıkılsa, o noktaya çıkmakla geçilen dereceler, oraya kadar olan bütün derecelerden dahâ yüksektir. Çünkü o nokta, aşağısında olanların hepsinden dahâ çoktur. Bu noktanın üstündeki nokta da, bu noktadan öylece dahâ yüksektir. Çünkü, altındaki nokta, kendi altındakilerin

hepsi ile birlikte, üstündeki noktadan çok küçükdürler. Dahâ yukardaki bütün noktalar da, hep böyledirler. İşte, bir kimsenin imân ettiği şeylerin derecesi yukarda ise, altındaki derecelerde olanların hepsinden ağır gelir. Bunun içindir ki, Ârif ilerlerken bir yere gelir ki, bir ânda, o âna kadar kazandıklarının hepsini kazanır. Bu fakîrin ölçüsüne göre, bir ânda, önceki derecelerin hepsinden dahâ çok dereceleri geçmektedir. Bu, Allahü teâlânın ihsânıdır. Allahü teâlâ, bunu, dilediğine ihsân eder. Allahü teâlâ, çok büyük ihsân sâhibidir.

Süâl: Şeyh Muhyiddîn-i Arabî hazretleri ve ona tâbi' olanlar diyorlar ki (Hazret-i Mûsâ «aleyhisselâm» için öldürülen çocukların isti'dâdlarının hepsi, hazret-i Mûsâ aleyhisselâma verildi). Bu söz ne demektir?

Cevâb: Bu söz doğrudur. Çünkü, iyi belli olmuştur ki, çok kimselerin yükselmelerine bir kimseyi sebep eyledikleri gibi, bir kimsenin yüksek derecelere varması için, çok kimseleri sebep kılarlar. Mürşid, müridlerin yükselmesi için sebep olduğu gibi, müridler de, mürşidin yükselmesi için sebeplerdir. Bu fakîr, bu sözün doğru olduğunu, yinilen, içilen, bedenden birer parça olan şeylerde de his ediyorum. Yinilen, içilen, herşey, isti'dâdı da arttırmaktadır. Başka kâbiliyyetler de kazandırmaktadır. Tatlı şeyler yimek istemediğim zamanlar, isti'dâdın artması için yimek emr olunmaktadır. Yimemeğe izin verilmemektedir. Bir kimsenin isti'dâdının başkasına geçtiği çok görülmüştür. Biri boş kalmış, ötekinin cem'iyeti artmıştır.

Süâl: Şeyh Necmeddîn-i Kübrâ «rahmetullahi aleyh», bir müridini, bir velînin yanına gönderdi ki, kendisinin hangi peygamberin terbiyesi altında bulunduğunu anlamış olsun. O zât, mürîde (Cühûdün ne yapıyor?) dedi. Şeyh Necmeddîn-i Kübrâ, bu sözden, kendinin Mûsâ aleyhisselâmın terbiyesi altında olduğunu anladı. O sözden bunu nasıl anladı?

Cevâb: (Cühûd) yehûdî demektir. Mûsâ aleyhisselâmın ümmetine verilen isimdir. Buradan anladı.

Süâl: (Nefehât) kitâbında diyor ki, bütün velîler ölünce, vilâyetleri ellerinden alınır. Yalnız dört kişinin alınmaz. Bu ne demektir?

Cevâb: Burada vilâyet demek, velînin tesarrufları, kerâmetleri demektir. Vilâyetin kendisi alınır demek değildir. Vilâyet, Allahü teâlâyâ yakınlık demektir. Kerâmetleri alınır demek de, çok kerâmet göstermez demektir. Kerâmet gösteremez demek değildir. Şunu da bildirelim ki, bu söz keşf yolu ile anlaşılabilir birşeyi anlatmaktadır. Keşfde hatâ, çok olur. Ne görmüş, nasıl anlamıştır? Birkaç kerâmetin zuhûrunu istiyorsunuz. Bekleyiniz! Allahü teâlâ, her güçlüğün sonunu kolaylaştırır.

Süâl: (Nişâpûrî tefsiri)nde diyor ki (İnne şâniyeke hüvel - ebter). yâ harfi ile yazıyor. Bunun doğrusu nasıldır. Yâ ilemidir. Hemze ilemidir?

Cevâb: Doğrusu hemze iledir. Yâ ile yazılı olanlar, Kur'ân-ı kerîmin meşhûr olmıyan okunmasıdır.

Süâl: Birkaç kadın vazife istiyor. Nasıl yapalım?

Cevâb: Mahrem iseler, zararı yokdur. Yabancı iseler, perde arkasında oturarak tarikati alırlar.

Süâl: Hadis âlimleri, her ayda, yasak günler bildirmişlerdir. Bunun için, hadis-i şerif de söylüyorlar. Ne yapalım?

Cevâb: Bu fakirin babası, Abdül-ehad «rahmetullahi aleyh» buyurdu ki, şeyh Abdüllah ve şeyh Rahmetullah hadis âlimi idiler. Harameynde, [ya'nî Mekke ve Medinede] bu ikisine şeyhayn denirdi. Bir iş için, Hindistâna gelmişlerdi. Bu hadisi, (Buhâri) şârihlerinden Kernânî yazıyor. Fekat, zaîfdır. Bu işde doğru hadis (Günler, Allahın günleridir. Kullar da Allahın kullarıdır) dediler. Yine buyurdular ki, «Günlerin uğursuzluğu, âlemlere rahmet olan Muhammed aleyhisselâmın gelmesi ile bitmiştir. Uğursuz günler, eski ümmetlerde vardı). Bu fakirin anlayışı da böyledir. Hiçbir günü, başka günlerden üstün tutmam. Cuma ve Ramezân ve benzerleri günleri, şeriat üstün tutmuş olduğu için, üstün biliriz.

Peygamberlik yükünü taşımak üzerinde yazılan bilgileri, hâce Muhammed Eşrefdeki mektûblarda bulamadığınızı yazıyorsunuz. Nasıl bulabilirsiniz? O mektûb, bugünlerde yazıldı. Henüz size varmamıştır. Çok uzun bir mektûbdur. Bir cüz'den çokdur. Bir kopyasını size göndermelerini söylemişdim.

257

İKİYÜZELLİYEDİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, mir Muhammed Nu'mân hazretlerine yazılmıştır. Tesavvufu kısaca bildirmektedir:

Allahü teâlâya hamd olsun ve Onun sevgili peygamberi, insanların her bakımdan en üstünü olan Muhammed aleyhisselâma düâ ve selâm olsun! Kıymetli mektûbunuz geldi. Okuyunca, çok sevindirdi. Tesavvuf yolunun bildirilmesini istiyorsunuz. Bu konuda birşeyler yazmışım. Nâsib olursa temize çeker, gönderirim. Şimdilik, bu yolu kısaca yazıyorum. Dikkatli okuyunuz! Kıymetli seyyid kardeşim! Bizim seçtiğimiz yolda ilerlemeğe kalbden başlanır. (Kalb) madde değildir. Maddesiz, ölçüsüz olan Âlem-i emrdendir. Bu yolda kalbi geçtikten sonra, kalbin üstünde olan (Rûh) mertebelerinde ilerlenir. Rûh mertebeleri bitince (Sır) denilen mertebelerde ilerlenir. Sır denilen yerler, Rûh mertebelerinin üstüdür. Bundan sonra (Hafî) denilen makâmlarda, ondan sonra (Ahfâ) mertebelerinde ilerlenir. Bu beş latife geçildikten sonra ve herbirinde mahsûs olan ilmlere ve ma'rifetlere kavuşulduktan sonra ve herbirinde başka

— 365 —

baska hâller, vecdler hâsıl olduktan sonra, bu beş cevherin asllarında, kaynaklarında ilerlemeğe başlanır. Bu beş asl, Âlem-i kebîrdedir. Âlem-i sagîrde bulunan herşeyin aslı, Âlem-i kebîrdedir. Âlem-i sagîr demek, insanda bulunan şeyler demektir. Âlem-i kebîr demek, insanın dışında bulunan herşey demektir. Bu beş aslda ilerlemeğe (Arş) dan başlanır. Arş, insan kalbinin aslıdır. Arş'dan sonra, rûhun aslı olan mertebelerde ilerlenir. Bu mertebeler Arş'dan üstündür. Bu ikinci aslın üstü, Sırrın aslı olan makâmıdır. İnsan Sırrının aslı olan mertebelerin üstü, Hafî denilen latîfenin aslıdır. Bunun üstü de, Ahfâ denilen cevherin aslı olan makâmlardır. Âlem-i kebîrdeki bu beş aslı her bakımdan geçtikten, son noktasına erdikten sonra, imkân dâiresi temâm olmuş, bütün mahlûklar geçilmiş olur. Böylece (Fenâ) denilen konaklardan birincisine ayak basılmış olur. Bundan sonra, ilerlemek nasîb olursa, Allahü teâlânın isimlerinin, sıfatlarının zilleri, gölgeleri, görüntülerinde ilerlenir. Bu görüntüler, vücûb ile imkân arasında ya'nî Allahü teâlânın sıfatları ile mahlûklar arasında köprü, ortak gibidirler ve Âlem-i kebîrde bulunan beş aslın da aslı, temeli, kökü gibidirler. Bu temellerde ilerlemek de, bunlardan hâsıl olan beş aslda ve bunların görüntüsü gibi olan beş cevherde ilerlemek sırası ile olur. Allahü teâlâ, lutf ederek, ihsân ederek, bu beş zillî her mertebesi temâmen geçilip, sonuna varılırsa, Allahü teâlânın isimlerinde ve sıfatlarında ilerlemek nasîb olur. İsmiler, sıfatlar tecellî etmeğe başlar. Allahü teâlânın şü'ûnâtı ve i'tibârâtı zuhûr eder. Burada, Âlem-i emrin de hepsi geçilmiş, hepsinin hakkı verilmiş olur. Eğer Allahü teâlâ ihsân ederek, bu makâmdan da ilerlemek nasîb olursa, nefis itminâna kavuşur ve ilerliyerek kavuşulan makâmın sonu olan (Rızâ) makâmı hâsıl olur. Bundan sonra (Şerh-i sadr) hâsıl olur ve (İslâm-ı hakîkî) ile şereflenir. Bu kemâlâtın, üstünlüklerin yanında, Âlem-i emrde olan beş latîfenin üstünlükleri, çok aşağı kalmaktadır. Okyânus yanında bir damla su gibi bile değildir. Bütün bu kemâller, üstünlükler, (İsm-i zâhir) kemâlleridir. (İsm-i bâtın) kemâlleri başkadır. Bunlar, yazılamaz, anlatılamaz. Bu iki ismin bütün kemâlleri, üstünlükleri hâsıl olursa, sâlik, iki kanada kavuşmuş olur. Bu iki kanadla, (Âlem-i kuds) de, ilâhî âlemde, sonsuz uçabilir. Bunları, birkaç mektûbda dahâ yazmışdım. Kıymetli oğlum, hepsini biraraya toplamaktadır. Kolayını bulursanız, buraya geliniz. Fekat, orayı boş bırakmayınız. Oranın düzeni bozulmasın. Seçtiğiniz birisini yerinize bırakıp, yalnız geliniz! Bir dahâ buluşabilirmiyiz, ancak Allahü teâlâ bilir. Vesselâm.

reflendirdi. O, doğru yolu göstermeseydi, kim bulabilirdi? Onun Peygamberlerine «aleyhimüssalevâtü vesselâm» inanırız. Hepsi, doğru söylemiştir.

Allahü teâlânın, insanlara Peygamberleri «aleyhimüssalevâtü vesselâm» göndermesi en büyük ni'mettir. Bu iyiliğin şükrü, hangi ağız ile yapılabilir? Hangi kalb, onları göndermenin iyiliğini kavriyabilir? Hangi vücûd ve a'zâ o iyiliklere şükr olabilecek, birşey yapabilir? O büyük insanların mubârek varlıkları olmasaydı, bu âlemi yaratanın varlığını, biz kısa akli insanlara kim gösterirdi? Eski yunânlıların ilk felesofları, [ve her zaman, her yerde bulunan fen taklîdcileri] o kadar zekî ve kurnaz oldukları hâlde, yaratanın varlığını anlıyamadılar. Bu kâinât, böyle gelmiş, böyle gider, cânlılar da birbirlerinden meydana gelip ürer. Bu böylece devâm eder, dediler. Câhillik devri geçip, yeni Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vetteslimât» da'vetlerinin nûrları ile, âlem aydınlanınca, sonra gelen yunân felesofları, o nûrların, ışıkları ile uyanarak, üstâdlarının sözlerini red etdi. Bir yaratanın bulunduğunu kitâblarına yazdılar ve bir olduğunu isbât etdiler. O hâlde, insan akli, o büyüklerin, nûrları ile aydınlanmadıkca, bunu bulamıyor. Peygamberler «aleyhimüssalevâtü vettehıyyât» olmadıkca, bizim düşüncelerimiz, doğru yola yaklaşamıyor. Ebû Mensûr-i Mâ-Türîdî ve yetiştirdiği büyükler, acabâ neden, Allahü teâlânın varlığını ve birliğini, aklın yalnız başına bulabileceğini söylediler? Dağda, çölde yetişip de putlara tapanların, Peygamberlerden haberi olmasa bile, Cehenneme gideceklerini söylediler. Aklları ile bulmaları lâzım idi, dediler. Biz böyle anlamıyoruz. Bunların kendilerine, hakîkat duyurulmadıkca, kâfir olmayacaklarını söylüyoruz. Bu haber de, Peygamberler «aleyhimüssalevâtü vettehıyyât» ile gönderilmektedir. Evet, Allahü teâlâ, akli, doğru yolu bulmak için yaratmış ise de, yalnız başına bulamaz. Akla, o yol haber verilmedikce, şiddetli azâb yapılmaz.

Süâl: Dağda yetişip, hiç bir din duymayıp puta tapan müşrikler, Cehennemde sonsuz kalmazsa, Cennete girmesi lâzım gelir. Bu da olamaz. Çünkü, müşriklere, Cennet harâmdır, ya'nî yasaktır. Bunların yeri Cehennemdir. Nitekim, Allahü teâlâ, Mâide sûresi, yetmişbeşinci [75] âyetinde, İsa aleyhisselâmın (Allahü teâlâdan başkasına tapanlar, başkalarının sözlerini, onun emrlerinden üstün tutanlar, Cennete giremez. Onların konacağı yer Cehennemdir) dediğini beyân buyurdu. Âhiretde Cennet ile Cehennemden başka yer de yokdur. (A'râf)da kalanlar, bir müddet sonra, Cennete gideceklerdir. Sonsuz kalınacak yer, yâ Cennetdir, yâ Cehennem! Bunlar hangisinde kalacaktır?

Cevâb: Buna cevâb vermek, çok güc! Kıymetli yavrum! Biliyorsun ki, çok zaman bunu, bana sormuşdun. Kalbe râhat verecek bir cevâb bulunmamışdı. Bu süâli, hal etmek için, (Fütühât-i mekkiyye) sâhibinin [Muhyiddîn-i Arabî]: (Peygamberimiz «sallallahü aleyhi ve sellem», kr-

yâmet günü, bunları dîne da'vet eder. Kabûl eden Cennete, etmiyen Cehenneme sokulur) sözü, bu fakîre iyi gelmiyor. Çünkü, âhiret, mükâfât yeridir, hesâb yeridir. Emr yeri, iş yeri değildir ki, oraya peygamber gönderilsin! Çok zaman sonra, Allahü teâlâ, merhamet ederek, bu mes'elenin hallini ihsân eyledi. Şöyle bildirdi ki, bu müşrikler, ne Cennette, ne Cehennemde kalmıyacak, âhiretde dirildikten sonra, hesâba çekilip, kabâhatleri kadar mahşer yerinde azâb çekecektir. Herkesin hakkı verildikten sonra, bütün hayvanlar gibi, bunlar da, yok edileceklerdir. Bir yerde sonsuz kalmıyacaklardır. Bu cevâbımız, Peygamberlerin «aleyhi müssalevâtü vetteslîmât» huzûrunda söylenseydi, hepî beğenir, kabul buyururdu. Herşeyin doğrusunu Allahü teâlâ bilir. Herkesin bildiği, birçok dünyâ işlerinde bile, şaşırıp yanılırken, iyiliklerine, merhametine, şükranlanmıyan sâhibimizin, Peygamberleri ile, haber vermeden, yalnız adâlet ile bulamadıkları için, kullarını sonsuz olarak ateşde yakacağını söylemek, bu fakîre ağır geliyor. Böyle kimselerin, sonsuz olarak Cennette kalacaklarını söylemek, nasıl çok yersiz ise, sonsuz azab çekeceklerini söylemek de, öyle yersiz oluyor. Nitekim, i'tikâdda ikinci imâmımız Ebül-Hasen-i Alî Eş'arî, bunların Cehenneme girmeyeceklerini söylüyorsa da, bu sözünden, Cennette kalacakları anlaşılıyor. Çünkü, ikisinden başka yer yoktur. O hâlde, cevâbın doğrusu, bize bildirilendir. Ya'nî, mahşer günü, hesâbları görüldükten sonra, yok edileceklerdir. Bu fakîre göre, kâfirlerin çocukları da, böyle olacaktır. Çünkü, Cennete girmek, îmânîlidir. Ya kendisi îmân etmiş olacak, veyâ îmânlının çocuğu olduğu için, yahûd ana-babası birlikde mürted olunca, kendisi Dâr-ül islâmde kaldığı için îmânlı sayılmış olacaktır. Dâr-ül islâmde bulunan müşriklerin çocukları ve zimmîlerin çocukları da Dâr-ül harbdeki kâfirlerin çocukları gibidir. Çünkü, bu çocuklarda îmân yoktur. Bunlar, Cennete giremez. Cehennemde sonsuz kalmak da, teklîfden sonra, inanmamanın cezasıdır. Çocuk ise, mükellef değildir. Bunlar, hayvanlar gibi, dirtilip, hesâbları görüldükten sonra, yok edileceklerdir. Eskiden, bir peygamberin vefâtından sonra, çok vakt geçip, zâlimler tarafından din bozulup, unutulduğu zamanlarda yaşayıp, Peygamberlerden haberi olmıyan insanlar da kıyâmetde böyle sonradan, tekrâr yok edileceklerdir.

Ey yavrum! Bu fakîr, çok geniş ve çok derin düşünüyorum da, Peygamberimizin «aleyhi ve alâ âlihissalâtü veşşelâm» haberi yetişmiyen yer yüzünde, hiçbir yer kalmadığını anlıyorum. Bütün dünyânın, onun da'vet nûru ile, güneş gibi aydınlandığı görülüyor. Hattâ, divâr arkasında bulunan, Ye'cûc ve Me'cûca bile ulaşmış bulunuyor.

Eski zamanlarda da, bütün dünyâda peygamber gönderilmedik bir yer kalmamış gibidir. Hattâ, bundan en mahrûm zan edilen, Hindistânda bile, hindlilerden peygamber yapılmış; Allahü teâlânın emrleri bildirilmişdir. Hindistânın ba'zı kısımlarında, anlaşılıyor ki, Peygamberlerin

«aleyhimüssalevâtü vetteslimât» nûrları, küfr karanlıkları içinde, yıldızlar gibi parlamıştır. Eğer merâk ediyor isen, bu şehrleri söyleyebilirim. Ba'zı Peygamberlere bir kişi bile inanmamış, kimse kabûl etmemiştir. Yalnız bir kişinin inandığı Peygamberler de olmuştur. Ba'zılarına da, iki veyâ üç kimse îmân etmiştir. Hindistânda bir peygambere, üç kişiden çok inanan olduğu, görülemiyor. Ya'nî, dört dâne ümmeti bulunan peygamber, olmamıştır. Hindlilerin tapındıkları kimselerden ba'zılarının kitâblarında, Allahü teâlânın varlığı ve sıfatları hakkında görülen yazıları, hep o Peygamberlerin ışıklarının aksleridir. Çünkü, her asrda, her ümmete Peygamber «aleyhimüssalâtü vesselâm» gelerek Allahü teâlânın varlığını ve sıfatlarını bildirmiştir. Onların mubârek varlıkları olmasaydı, küfr ve günâh pislikleri ile kirlenmiş olan akllar, îmân devletine kavuşamazdı. Bu ahmaklar, çürük aklları ile, herkesi kandırıp, kendilerine tapmağa zorlamış, [sizi biz kurtardık, bizim sâyemizde yaşıyorsunuz diyerek,] kendilerinden başka bir kuvvetin bulunmadığını sanmışlardı. Nitekim, Mısır fir'avunları: (Eğer benden başkasına taparsan, seni habs ederim) demişti. Ba'zıları da, bu kâinâtın bir yaratıcı olduğunu işitdiklerinden, kendilerine yaratıcı, [ebedî lider], dediremiyeceklerini anlıyarak, bir yaratıcının varlığını söylemiş, fekat bunun kendilerine sirâyet ettiğini bildirerek, bu hîle ile insanları kendilerine tapdırmağa uğraşmışlardır.

[Bugün Hindistânda yayılmış olan, Berehmen ve Buda dinlerinde, oradaki eski Peygamberlerin kitâblarından, sözlerinden alınmış kıymetli bilgilerin bulunduğu görülmektedir. Berehmen ve Buda dinleri, hıristiyanlık dîni gibi, eski Peygamberlerin «aleyhimüsselâm» bildirdiği doğru dinlerin bozulmuş, değiştirilmiş bir hâlidir. Bunların hepsi, Muhammed aleyhisselâmın peygamber olduğuna inanmadıkları için kâfirdir. Seyyid şerîf-i Cürcânî «rahmetullahi aleyh». (Şerh-i mevâkîf) sonunda, üçüncü maksadda, buyuruyor ki: (Muhammed aleyhisselâmın peygamber olduğuna inanmıyan, kâfir olur. Bunlardan, yehûdî ve nasârâ [hıristiyan], başka peygamberlere inanıyor. [Bunun için, bu ikisine (Ehl-i kitâb) ya'nî (Kitâbli kâfir) denir]. Başka Peygamberlere de inanmıyanlardan, berehmenler, Allahü teâlânın varlığına inanmaktadır. Dehriyye ise, Allahü teâlâyâ da inanmıyor. Herşey tabî'at kanûnları ile var oluyor. Bir yaratıcı yokdur. Dehr, ya'nî zaman ilerledikçe, herşey değişmektedir diyor). Mecûsîler, Allahü teâlânın iki olduğuna, müşrikler ve putperestler ise, çok olduğuna inanıyor. Berehmen, mecûs ve putperestler, kitâbsız kâfirdir. Çünkü, bir peygambere, inanmıyor. Bir semâvî kitâb okumuyorlar. Komünistler ise, dinsiz, tanrısız kâfir olup, dehriyye kısmındandır. Şimdi, yeryüzünde, değiştirilmemiş bulunan, hak din, yalnız Muhammed aleyhisselâmın getirdiği islâm dînidir. Bu dînin, kıyâmete kadar, bozulmayacağını, doğru olarak kalacağını Allahü teâlâ söz vermiştir].

Süâl: Hindistânda, Peygamber «aleyhimüssalevâtü vesselâm» gönderilmiş olsaydı, biz de işitirdik. Dilden dile, her tarafa yayılırdı?

Cevâb: Bunlar, bütün Hindistâna gönderilmiş değildi. Bazıları, bir şehre, hattâ bir köye idi. Allahü teâlâ, bir millet veyâ bir şehr ehalisinden en iyisini bu devletle şereflendiriyor, o da, Allahü teâlânın varlığını, birliğini ve emrlerini, Ondan başka kimsenin birşey yaratamayacağını, insanlara bildiriyordu. Onlar da, ona inanmıyor, inkâr ediyordu. Câhül, yalancı, deli diye alay ediyorlardı. Azgınlıkları, ona eziyetleri artınca, Allahü teâlâ da, onları helâk ediyordu. Uzun zaman sonra, başka bir Peygamberi, böylece gönderiyor ve yine böyle oluyor. Hindistânda, böylece yıkılmış, şehr harâbeleri çok görülmektedir. Şehrlerin bir kısmından harâb oldukları ve Peygamberlerin da'vetleri, etrâfdaki insanların arasında yayılıp, uzun zaman dillerde dolaşıyordu. Peygamberlere «aleyhimüssalevâtü vesselâm» çok kimse inansaydı ve mü'minler hâkim olarak kalsalardı, o zaman, bizim de haberimiz olurdu. Fekat bir kişi, birkaç gün nasihat edip gider, buna kimse inanmaz ve bir başkasına, ancak bir kişi, iki kişi inanırsa, bize nasıl haber gelebilir. Çünkü kâfirler, dini söndürmeğe çalışıyor, babalarının yoluna uymıyan dini beğenmiyorlar. Kim haber verecek ve kime söyleyecek? Sonra resûl, nebi ve peygamber kelimeleri, fârisî ve arabîdir. Hind lügatinde bu kelimeler yok idi ki, Peygamberlere de, bu isimler verilmiş olsun. Nihâyet şunu da söylüyordum ki, Hindistânın peygamber gelmiyen ve doğru yol gösterilmiyen yerleri de var dersek, buralardaki insanlar, dağda, çölde yetişen müşrikler gibi olup, inâd etdikleri ve herkesi kendilerine tapdırdıkları hâlde bile, Cehenneme girmez ve ebedî azâb görmezler. Böylelerin Cehenneme girmesi, akl-i selîme, ya'nî şaşmıyan akllara uygun olmadığı gibi, yanlış keşfler de, buna müsâ'ade etmez. Fekat, bunlardan inâd edenlerin bir kısmının Cehenneme gitdiklerini, görmekteyiz. Herşeyin doğrusunu, ancak Allahü teâlâ bilir.

İKİYÜZALTMİŞİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, hakikatleri bilen, ma'rifetler sâhibi, ilâhi feyzlere, sonsuz rahmetlere kavuşmuş oğlu şeyh Muhammed Sâdık yazılmışdır. İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin yolunu ve Vilâyet-i evliyâ, Vilâyet-i enbiyâ ve Vilâyet-i ulyâyı ve insandaki on latifeyi bildirmektedir:

Bismillâhirrahmânirrahîm. Âlemlerin rabbi olan Allahü teâlâyâ hamd olsun! Peygamberlerin en üstününe salât ve selâm olsun! Ey oğlum, Allahü teâlâ, seni mes'ûd eylesin! İnsana (Âlem-i sagîr) ya'nî kü-

çük âlem denir. Bu Âlem-i sagîr, on parçadan meydana gelmiştir. Bu on parçanın beşi, (Âlem-i emr) dendir. [Bu âlemde madde ve ölçmek yoktur]. Bu beş latîfe (Kalb), (Rûh), (Sır), (Hafi) ve (Ahfâ) dır. Bu beş latîfenin aslları, kökleri (Âlem-i kebir) dendir. [(Âlem-i kebir), büyük âlem demektir. İnsandan başka, herşey demektir]. İnsanı meydana getirmiş olan on parçadan dördü, katı, sıvı, gaz maddeleri ve enerjidir. Bunların aslları da, Âlemi kebirdedir. Beş latîfenin aslları, Arşın dışında görülür. Arşın dışı, Âlem-i emrdir. Ya'nî maddesiz, hacmsizdir. Bunun için, Âlem-i emre, (Lâ-mekânî) denir. İmkân dâiresi, ya'nî mahlûklar, bu beş aslın sonunda biter. [Arşın içindeki mahlûklar maddeden yapılmıştır. Zamanlı ve hacmlidirlar. Bunlara (Âlem-i halk) ya'nî ölçü âlemi denir. Halk, ölçü de demektir]. Mahlûklar, ademle vücûdün birleşmesinden meydana gelmiştir. Ademle vücûdün birleşmesi, beş aslın sonuna kadardır.

Aklı, uyanık, bir sâlik [ya'nî tesavvuf yolcusu], yaradılışında Muhammedî ise, Âlem-i emrin beş latîfesini, sıraları ile geçtikten sonra bunların Âlem-i kebirdeki asllarında seyr eder. Ya'nî ilerler. Allahü teâlânın lutfü ile, bu beş aslın herbirini inceden inceye geçerek sonuna gelir. Böylece, imkân dâiresini (Seyr-i ilallah) ile bitirmiş olur. (Fenâ) hâsıl oldu denir. Şimdi (Vilâyet-i sugrâ) ya başlamış olur. Bu vilâyete (Vilâyet-i evliyâ) da denir. Bundan sonra, bu beş aslın da aslı olan, Allahü teâlânın isimlerinin zillerinde seyre başlar. Bu zillerde adem bulunmaz. Allahü teâlânın ihsânı ile bu zilleri birer birer (Seyr-i fillah) ile geçerek sonuna varır. Böylece, isimlerin zilleri biterek, Allahü teâlânın isimleri ve sıfatları mertebesine erişir. Vilâyet-i sugrâda yükselmek, buraya kadardır. Burada tâm Fena hâsıl olmağa başlar. (Vilâyet-i kübrâ) ya ayak basılmış olur. Bu vilâyete, (Vilâyet-i enbiyâ) da denir.

Peygamberlerden ve meleklerden başka, bütün mahlûkların (Mebde-i te'ayyün) leri, bu zil dâiresinde bulunur. Her ismin zilli, bir insanın mebde-i te'ayyünüdür. Peygamberlerden sonra, insanların en üstünü olan hazret-i Ebû Bekrin mebde-i te'ayyünü, bu dâirenin en üstündeki noktadır. Sâlik, kendinin mebde-i te'ayyünü olan isme varınca (Seyr-i ilallah)ı bitirir demişlerdir. Buradaki ism, Allahü teâlânın isminin kendi değildir. Bu ismin zilline varınca demektir ki, o ismin, zillerinden bir zildir. Bu ziller, isimlerin ve sıfatların tafsîlidirler. Meselâ ilm sıfatının parçaları vardır. Bu parçalar, birer, birer bu sıfatın zillidirler. Bu sıfat, o zillerin icmâli, topluluğudur. Bu parçalardan herbiri, Peygamberlerden başka, bir insanın mebde-i te'ayyünüdür. Peygamberlerin ve meleklerin mebde-i te'ayyünleri, bu parçaların aslları, bütünleri olan isimlerdir. Meselâ, ilm, kudret ve irâde gibi sıfatlardır. Birçok kimsenin mebde-i te'ayyünleri, tek bir sıfatdır. Fekat çeşidli bakımlardan ayrılırlar. Meselâ, Muhammed aleyhisselâmın mebde-i te'ayyünü ilm şânıdır. Yine bu ilm sıfatı, başka bir bakımdan, İbrâhîm aleyhisselâmın da mebde-i te'ayyünüdür

«alâ nebiyyinâ ve aleyhissalevâtü vetteslimât». Yine bu sıfat, başka bir bakımdan da, Nûh aleyhisselâmın mebde-i te'ayyünüdür. Bu çeşitli bakımlar, hâce Muhammed Eşrefe yazılan mektûbda açıklanmıştır. Büyüklerden kimisi, hakikat-i Muhammedî, (Te'ayyün-i evvel) dir. Her kemâlin bir arada bulunduğu hazretidir. Buna (Vahdet) denir demişlerdir. Bu fakîrın anladığına göre, bu vahdet mertebesi, bu zil dâiresinin merkezi, topluluğudur. Bu sözümü, şu da kuvvetlendiriyor ki, insanların mebde-i te'ayyünleri, isimlerin ve sıfatların ilmdeki sûretleri, görüntüleridir demişlerdir. İlmdeki varlık, kendisi değil kendinin zillidir, görüntüsüdür. Bunun için, ilmdeki bu sûretler, isimlerin ve sıfatların zilleridir. Bizim bu dâiremiz, ziller dâiresinin çevresi ve merkezidir. Asıl dâire değildir. Bu zil dâiresini, te'ayyün-i evvel sanmışlar. Bunun merkezini topluluk olarak (Vahdet) demişlerdir. Bu merkezin açılmasını, ya'nî çevresini Vâhidiyyet sanmışlardır. Zil dâiresinin üstü olan isimlerin ve sıfatların dâiresini, te'ayyünlerle bağılılığı olmıyan Zât-i teâlâ sanmışlardır. Hâşâ! Öyle değildir. Çünkü, o büyüklere göre, isimler ve sıfatlar, zâtın kendisidirler. Zât'dan ayrı, başka değildirler. Bunun için, zil dâiresinin üstü, ya'nî isimlerin ve sıfatların mertebesi, zâtın kendisi olur. Ondandır ayrı olmaz. Hâlbuki, sıfatlar zâtdan ayrı olarak var olduklarından, isimlerin ve sıfatların dâiresi, Zât-i teâlâdan ayrı olur. Sıfatları zâtın kendisi demişler, böyle olmadığını bilememişler.

Zil dâiresinin merkezi, bu dâirenin aslı olan üst dâirenin merkezinin zillidir. Üst dâire, isimlerin, sıfatların, şânların ve i'tibârâtın dâiresidir. Hakikat-i Muhammedî, bu asıl dâiresinin merkezidir. İsimlerin ve şânların topluluğudur. Bu dâirede isimlerin ve sıfatların yayılması, vâhidiyyet mertebesidir. İsimlerin zillerinin mertebesinde vahdet ve vâhidiyyet kelimelerini kullanmak, zilli asıl ile karıştırmaktan ileri gelmektedir. Buradaki seyre, (Seyr-i fillah) demek de böyledir. Çünkü bu seyr, (Seyr-i ilallah) dır. Bu seyrden sonra, eğer yükselmek nasîb olursa, zil dâiresinin aslı olan, isimlerin ve sıfatların dâiresinde Seyr-i fillah ile seyr olur. Vilâyet-i kübrâ derecelerine başlar. Bu Vilâyet-i kübrâ, Peygamberlere, «aleyhimüssalevâtü vetteslimât» mahsûsdur. Onların izleriyle gittikleri için, Eshâb-ı kirâmı da, bu ni'mete kavuşurlar. Bu düşey durumdaki dâirenin yatay çapının altında bulunan yarım dâirede isimler ve (Sifât-i zâide) bulunur. Üstdeki yarım dâirede şü'ûn ve i'tibârât-i zâtiyye bulunur. Âlem-i emrin beş latîfesi, bu isimler ve şânlar dâiresinin sonuna kadardır. Allahü teâlânın lutfü ve ihsânı ile, eğer sıfatlar ve şânlar makâmından yukarı çıkılırsa, bunların aslı olan dâirede seyr olur. Bu asılların dâiresinden sonra, bunların da asılları dâiresinde seyr olur. Bu dâireyi de geçtikten sonra, bunun üstündeki dâireden bir kavs, bir yay görünür. Bunu da geçmek lâzımdır. Bu üst dâireden, bir yaydan başka birşey görünmediğinden, yalnız kavs diyerek sözü kesiyoruz. Burada ince bir sır vardır. Bu

sırrı bildirmediler. İsmilerin ve sıfatların ve şü'ûnların mebde'leridirler. Bu üç asllardaki dereceler, nefs-i mutmeinneye mahsûsdur. Nefs, bu mertebelerde itmînâna kavuşur. Yine bu makâmda, (Şerh-i sadr) olur. Sâlik, (İslâm-ı hakîkî) ile şereflenir. Bu makâmda, nefs-i mutmeinne, göğse yerleşir ve (Rızâ makâmı) na kavuşur. Bu makâm, Vilâyet-i kübrânın sonudur. Bu vilâyete, (Vilâyet-i enbiyâ) da denildiğini yukarıda bildirmişdik.

Seyr, buraya kadar varınca, iş bitdi sanıldı. (Bunların hepsi, ism-i zâhirin açıklanmasıdır. Bu ism, uçmak için lâzım olan, bir kanattır. Mukaddes âleme uçmak için lâzım olan ikinci kanat olan ism-i bâtını da, böyle birer birer geçilirse, iki kanat elde edilmiş olur) sesini duyurdular. Allahü teâlânın lutfü ve ihsânı ile, ism-i bâtında da seyr bitince, iki kanat elde edilmiş oldu. Bize doğru yolu gösteren Allahü teâlâyâ hamd olsun! O bize doğru yolu göstermeseydi, biz bulamazdık. Rabbimizin Peygamberleri doğru sözlü olarak gelmişlerdir.

Ey oğlum! İsm-i bâtındaki seyrdan ne yazayım ki, o seyri örtmek, gizlemek lâzımdır. O makâmdan şu kadar açıklanabilir ki, ism-i zâhirde seyr, sıfatlarda seyr olup, Zât-i teâlâ ile hiç ilgisi yoktur. İsm-i bâtında seyr de, hernekadar isimlerde seyrdır. Fekat bu seyr, Zât-i teâlâ ile ilgilidir. Bu isimler, Zât-i teâlâyı örten perdeler gibidir. Meselâ, ilm sıfatında Zât-i teâlâ hiç akla gelmez. Alîm ismi ise, sıfat perdesi gerisinde, Zât-i teâlâyı bildirmektedir. Çünkü alîm, ilm sâhibi olan zâtdır. O hâlde ilmde seyr, ism-i zâhirde seyrdır. Alîmde seyr, ism-i bâtında seyrdır. Öteki sıfatlar ve isimler de böyledir. İsm-i bâtınla ilgili olan isimler, meleklerin mebde-i te'ayyünleridir. Bu isimlerde seyre başlamak, (Vilâyet-i ulyâ) ya ayak basmak olur. Bu vilâyete, (Vilâyet-i mele-i a'lâ) da denir. [(Mele') cemâ'at, galabalık demektir]. İsm-i zâhir ile ism-i bâtını anlatırken bildirdiğimiz, ilm ile alîm arasındaki farkı az sanmayınız! İlmden alîme az yol vardır dememelidir. Yer küresi ile Arş arasındaki uzaklık, o iki ism arasındaki uzaklık yanında, okyânus yanında bir damla su gibidir. Söylemeleri yakın, kendileri çok uzaktır. Kısaca söylediğimiz her makâm da böyledir. Meselâ, Âlem-i emrin beş latifelerini geçip, bunların asllarında seyr olunur. Böylece, imkân [ya'nî mahlûklar] dâiresi biter sözü ile, Seyr-i ilâlah, başından sonuna kadar anlatılmışdır. (Bu seyirin yapılması için, ellibin senelik yol geçilir) demişlerdir. Me'âric sûresinin dördüncü [4] âyetinde (Melekler ve Rûh oraya ellibin senelik bir günde çıkarlar) buyurulmaktadır ki, bu sözümüze işâret etmektedir. Böyle olmakla beraber, Allahü teâlânın ihsânının çekmesi ile, bu uzun zamanlık iş, göz açıp kapayıncaya kadar yapılabilir. Fârisî mısra' tercemesi:

Kerîmlerle yapılan işlerde güçlük yoktur!

Yine bunun gibi, işlerin ve sıfatların ve şü'ûnların ve i'tibârâtın dâ-

iresini geçerek, bunların aslarında seyr olunur denildi. İsmilerin, sıfatların, şü'ûn ve i'tibârâtın hepsini geçmek, söylemekle kolaydır. Fekat, bunları geçmek çok zordur. O kadar çok zordur ki, tesavvuf büyükleri (İnsanı kavuşduran konaklar sonsuzdurlar. Bitmez tükenmezler) demişler. (Mertebelerin hepsi seyr edilemez) buyurmuşlardır. Fârisî beyt tercemesi:

**Onun güzelliği bitmez, Sa'dinin sözü tükenmez,
İstiskalı susuz ölür, denizin suyu eksilmez.**

Kavuşmak için geçilecek konakların sonsuz olması, sıfatların tecellîleri bakımından değil de, Zât-i ilâhînin tecellîleri sonsuz olduğu için söylenmiştir sanmayınız! Bunun gibi, bitmiyen güzelliğin, sıfatların, güzelliği olmayıp, zâtın güzelliğidir demeyiniz! Çünkü, zâtın bu tecellîleri, şü'ûn ve i'tibârât olmaksızın değildir. Zâtın o güzelliği, cemâl sıfatlarının arkasında olmaksızın değildir. Çünkü, bu mertebede, sıfatların perdeleri olmaksızın söz edilemez. Allahü teâlâyı tanıyan kimsenin dili tutulur, söyleyemez olur.' Her tecellîde, biraz zıl, görüntü bulunur. O makâmda, şü'ûnu araya katmadan olamaz. Bunun içindir ki, o vüsûl konakları ve güzellik mertebeleri, ismlerin ve şü'ûnların dâiresindedir ve onlara göre, sonsuzdur.

Bu fakîre gösterdikleri ise, tecellîlerin ve zuhûrların ötesindedir. İster zâtın tecellîsi desinler, ister sıfatların tecellîsi desinler, hepsinin ötesidir. İster zâtın, ister sıfatların güzelliği desinler, bütün güzelliklerin ötesidir. Bunun için, yüksek istekleri, çok kıymetli maksadları bu dar kelime kadrosu ile, kısaca anlatmış bulunuyorum. Sonsuz denizleri, birkaç şişeye doldurmuş gibi oluyorum. Öyle ise, anlamamazlık etme!

Yine sözüme dönelim! İsm-i zâhir ve ism-i bâtın iki kanadı ele geçtikten sonra, uçmak nasîb olursa, yukarı çıkılırsa, buraya çıkan, insanın enerji, hevâ ve su parçaları olduğu anlaşılır. Melekler de, bu üç parçadan yapılmıştır. Hadîs-i şerîfde bildirildi ki (Meleklerin bir kısmı ateşden ve kardan yaratılmıştır. Bunlar, ateşle karı birarada bulunduran Rabbimizde hiç bir noksânlık yoktur derler). Bu seyrde iken rü'yâda gösterdiler ki, sanki bir yolda gidiyorum. Çok gitmekten yorulmuşum. Yürüyebilmek için, bir sopa, baston arıyorum. Bulamıyorum. İlerliyebilmek için, çalı çırpya yapıyorum. Bu da olmuyor. Öylece yürümek zorunda kalıyorum. Bir zaman, böyle ilerledim. Bir şehir göründü. Yaklaşım. Şehre girdim. Bu şehrin, (Te'ayyün-i evvel) olduğu bildirildi. Bu te'ayyün, bütün ismlerin, sıfatların, şü'ûn ve i'tibârâtın mertebelerini ve bu mertebelerin aslarını ve bu asların da aslarını kendinde toplamıştır ve Zât-i ilâhînin i'tibârâtının sonudur. Bu i'tibârât, ilm-i husûlîde, birbirlerinden ayırırlar. Bundan sonra seyr olursa, ilm-i huzûrî ile ilgili olur.

Ey oğlum! O makâmda, ilm-i husûlî ve ilm-i huzûrî demek, misâl ve

benzetmek yolu ile söylenir. Çünkü, Zât-i ilâhîden ayrı olan sıfatlar, ilm-i husûlî ile bilinir. İ'tibârât-i zâtiyye, Zât-i teâlâdan hiç ayrı değildirler ve ilm-i huzûrî ile bilinirler. Çünkü, bu makâmda, ilm, bilinen şeye yalnız bağlanır, bilinen şeyden hiçbirşey ilmde bulunmaz. Te'ayyün-i evvel demek olan, o büyük şehre, Peygamberlerin ve meleklerin bütün vilâyetleri vardır. Mele-i a'lâ denilen meleklerin yükseklerinin (**Vilâyet-i ulyâ**) sınırı sonu bu makâmdadır. Bu makâmda, bu te'ayyün-i evvelin, hakikat-i Muhammedî olup olmadığı düşünülür. Hakikat-i Muhammedînin, yukarıda söylenilen gibi olduğu anlaşıldı. Ona te'ayyün-i evvel denilmesi, bu te'ayyün-i evvelin zillinin merkezi olduğu içindir. İsmi, sıfatları, şü'ûn ve i'tibârâtı kendinde toplamıştır. Bu şehrin üstünde seyr edilince, (**Kemâlât-ı nübüvvet**)e, ya'nî peygamberlik derecelerine başlanır. Bu derecelerde, yalnız Peygamberler «aleyhimüssalevâtü vettehiyyât» seyr eder. Peygamberlik makâmının dereceleridir. Peygamberlerin izinde gidenlerin büyüklerine de, tatdırılır. İnsanı meydana getiren on parça içinde, bu derecelere yükselen toprak maddeleridir. İster Âlem-i emirden olsun, ister Âlem-i halkdan olsun, dokuz parçadan herbiri, bu makâmda, toprak maddesinin yolunda ilerler. Onun yanı sıra, bu ni'metle şereflenirler. Toprak maddeleri yalnız insanda bulunduğundan, insanların üstünleri, meleklerin üstünlerinden dahâ üstün oldu. Toprak maddelerinin kavuşduklarına, hiçkimse kavuşmamıştır. Âyet-i kerîmede bildirilen (**dünüv**) hâsıl olduktan sonra, tedellâ sırrı bu makâmda hâsıl olur. (**Kâbe-kavseyn ev-ednâ**)nın içyüzü meydana çıkar. Bu seyrde iyice anlaşıldı ki, Vilâyet-i sugrâ, Vilâyet-i kübrâ ve Vilâyet-i ulyânın hepsi, Peygamberlik makâmının kemâlâtının zilleri, gölgeleridir. Bütün o kemâlât, o dereceler, bu derecelerin misâlleri, görüntüleridir. İyi anlaşıldı ki, bu seyrde, bir nokta ilerlemek, Vilâyet makâmının bütün derecelerinden dahâ çoktur. Bu kemâlâtın hepsinin ne kadar olacağını, bundan anlamalıdır. Geçilmiş derecelerin hepsi, bunun yanında, okyânus yanında bir damla gibi kalır. Burada, bu orantı bile yoktur. Diyebiliriz ki, (**Peygamberlik makâmı**) yanında, (**Vilâyet makâmı**), sonsuz yanında, ufak birşey gibidir. Sübhânallah! Câhilin biri, bu sırdan haber vererek, evliyâlık, peygamberlikten dahâ yüksektir der. Bunları anlamıyan birbaşkası da, bu sözü düzeltmek için, Peygamberlerin vilâyeti, kendi peygamberliğinden dahâ yüksektir der. Ağzlarından çıkan, çok büyük oldu. Allahü teâlânın ihsânı ile ve Peygamberinin «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm» sadakası olarak, bu seyr bitince, bir adım dahâ ileri atılacak olsa, yok olunur. Bunun ötesinin yalnız adem olduğu anlaşıldı.

Ey oğlum! Bu sözlerden, sanmıyasın ki, Ankâ kuşu avlanıla. Hayır, hayır. Öyle değil! Fârisî beyt tercemesi:

**Ankâ avlanılmaz tuzacı topla!
tuzacı giren, olur yalnız hevâ!**

Allahü teâlâ, her düşüncenin ötesindedir. O, ötelere ötesi, ötelere ötesidir. Fârisî beyt tercemesi:

**Hiç noksânı olmıyan, çok uzaktır,
ona yetişiriz sanmak tuhafdır!**

Uzak demekle, arada perdeler var sanılmasın! Çünkü, bütün perdeler aşılmış, hiç perde kalmamıştır. Uzaklık, büyüklüktendir. Anlaşılmaz. Kavranılamaz. Bulunamaz. Allahü teâlânın varlığı, her mahlûka çok yakındır. Anlamaktan bulmaktan çok uzaktır. Evet, seçilmişlerden çok az kimseyi, Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vetteshimât» yani sıra büyüklük perdelerinin içine alırlar. Onlara yapılan ihşânlar bilinememez.

Ey oğlum! Bu işler, yalnız insanın (Hey'et-i vahdâni) sine olur. Bu hey'et, on parçadan yapılmıştır. Âlem-i halk ile, Âlem-i emrin hepsinden meydana gelmiştir. Bununla beraber, bu makâmda, hepsinin başı, toprak maddeleridir. Ondaki ötesi, ancak yokluktur denildi. Çünkü, dışarda ve ilimde olan varlıkların mertebeleri geçildikten sonra, bunların tersi olan adem hâsıl olur. Allahü teâlânın kendisi, bu varlıkların ve ademin ötesidir. O makâmda adem bulunmadığı gibi, varlıklar da yoktur. Çünkü, tersi adem olan bir vücûd, Zât-i ilâhîye lâayık değildir. Başka kelime bulunmadığı için, o mertebede vücûd, ya'nî varlık dersek, tersi, karşılığı adem, ya'nî yokluk olmıyan vücûd demektir. Bu fakîr, bir mektûbunda [ikiyüz-otuzdördüncü (234) mektûbda], (Allahü teâlânın kendisi vücûddür) demişdim. Bunu, anlamıyarak yazmışdım. İşin iç yüzüne varamamışdım. Vahdet-i vücûd gibi birkaç bilgi de, böyle yazılmıştı. İşin iç yüzünü bildirdikleri zaman, başlangıçta ve yolda iken yazdıklarına ve söylediklerime pişmân oldum. Tevbe ve istigfâr eyledim. Estagfirullah ve etübü ilâllah min cemî'i mâ kerihallah «sübhânehu ve teâlâ».

Buraya kadar olan açıklamadan anlaşıldı ki, peygamberlik dereceleri, çıkarken geçilmektedir. Peygamberlik yükselmelerinde, insan Hakka doğrudur. Çokları, vilâyetde yükselirken, insan Hakka doğrudur. Nübüvvetde, mahlûklara karşıdır. Yükselirken, vilâyet dereceleri, inerken peygamberlik dereceleri vardır demişlerdir. Bunun için, evliyâlığı, peygamberlikten dahâ yüksek sanmışlardır. Evet, Vilâyetde de, Nübüvvetde de, hem çıkış, hem de iniş vardır. Her iki çıkışta da, insan Hakka doğrudur. İnişlerinde ise, mahlûklara doğrudur. Böyle olmakla birlikte, peygamberlikteki inişte, insan bütün bütün mahlûklara karşıdır. Evliyâlıkdaki inişte, bütün bütün mahlûklara doğru değildir. Bâtını Hak ile, zâhiri halk ile olur. Çünkü, vilâyet sâhibi, ya'nî velî, çıkış makâmını bitirmeden, inişe başlamıştır. Bunun için, gözü hep yukarıdadır. Bütün varlığı ile halka bakmamaktadır. Nübüvvet sâhibi ise, yükselme makâmının hepsini bitirip de indiği için, bütün varlığı ile insanları Hak teâlâyâ çağırmağa bakmaktadır. Bunu iyi anla! Bu şerefli bilgileri, şimdiye kadar, hiçbir kimse söylememiştir.

Yukarı çıkışta, toprak maddeleri, insanın bütün parçaları içinde, en yukarı yükseleni olduğu gibi, inişte de, en aşağı inerler. Çünkü, bunların yaratıldığı yer, hepsinden dahâ aşağıdır. Hepsinden daha aşağı indiği için, onun sâhibinin da'veti, dahâ kuvvetli olur. O, herkesden dahâ çok fâide verici olur.

Ey oğlum! Nakşibendiye tarikatinde seyr kalbden başlar. Kalb de, Âlem-i emrdendir. Bunun için, söze Âlem-i emrden başlandı. Başka tarikatlerde, önce nefsin tezkiyesinden, temizlemesinden başlanır. Cesedi temizlerler. Bundan sonra, Âlem-i emre sıra gelir. Allahü teâlânın dilediği kadar yükselirler. Bunun içindir ki, başkalarının sonu, bu büyüklerin başında yerleştirilmiştir. Bu tarîk, yolların en çok yaklaşıdırıcısı olmuştur. Çünkü, bu seyrde, nefsin tezkiyesi ve cesedin temizlenmesi de birlikde olmakdadır. Böylece, yol kısa olur. Bunun içindir ki, bu büyükler, Âlem-i halkın seyrini boşuna vakt geçirmek bilirler. Hattâ, zararlı, işi bozucu olduğunu anlamışlardır. Çünkü, başka tarîklerin sâlikleri, sıkıntılı riyâzetler ve ağır mücâhedelerle tezkiye yaparak, Âlem-i halkın sûretinin göllerini geçtikten sonra, Âlem-i emrin seyrine başlayınca ve kalbin çekilmesi ve rûhun lezzet alması hâsıl olunca, çok olur ki, bu çekilmeğe ve lezzete bağlanıp kalırlar. Âlem-i emrin mekânsız, maddesiz olması bunları aldatır. Bu âlemin nasıl olduğu anlaşılmasında, nasıl olduğu hiç anlaşılamayan maksada, hedefe gitmeği unuturlar. Bunun içindir ki, bir sâlik, (Otuz senedir rûhumu Hak sanarak tapındım) demiştir. Bir başkası, âyet-i kerîmedeki (İstivâ) nın iç yüzü ve Arşın üstündeki münezzehe mertebenin görünmesi, anlaşılması güç olan ma'rifetlerdir demiştir. Hâlbuki, yukarıda bildirilenlerden anlaşıldı ki, münezzehe dedikleri o mertebe, mahlûklar dâiresindedir. Hiçbirşeye benzemez görünür ise de, benzetilir. Tenzih gibi görünen teşbîhtir. Bu yüksek yolun büyükleri böyle değildirler. Seyre, Cezbe makâmından başlarlar. Lezzetlerin yardımı ile, ilerlerler. Bu çekiliş ve lezzet bunlar için başkalarının riyâzetleri ve mücâhedeleri gibi olur. Başkalarının kavuşmalarını bozan şeyler, bu büyüklerin kavuşmalarına yardımcı olurlar. Âlem-i emrin mekânsızlığını, maddesizliğini, mekânlı, maddeli bulur; tâm mekânsız olanı ararlar. O âlemin anlaşılamazlığını anlaşılabilir bularak, hiç anlaşılamıyana yükselirler. Bunun için de, başkaları gibi, vedde, hâle aldanmazlar. Bu yolun cevzine, cam parçalarına, çocuklar gibi, bakmazlar. Tesavvufcuların, yaldızlı boş sözleri ile öğünmezler. Onların anladık sanarak söyledikleri ile iftihâr etmezler. Yalnız bir olanı isterler. İsmi ve sıfatları değil, yalnız zâtı ararlar.

Yukarıda bildirilen yükselme, yaradılışta, tâm uygun, Muhammedi olanlar içindir. Bunlar, Âlem-i emrin, hem Âlem-i sagırde olan, hem de Âlem-i kebirde olan, beş cevherinin bütün derecelerine yükselebilirler. Bunların aslları olan, Allahü teâlânın isimlerinin zilleri dâiresinden de pay alırlar. Bu zillerin aslları olan, isimlerin ve sıfatların makâmında da

seyr ederler. Yaradılışda tâm uygun dedim. Çünkü, Muhammedî olduğu hâlde, Âlem-i emr latifelerinin sonuncusu olan hafînin derecelerine yükselen, fekat bu derecelerini hepsini geçemiyen, sonuna varamıyanlar, başında veyâ ortasında kalanlar çoktur. Ahfâyı bitiremeyince, bunun asllarını da, böylece bitiremez. İşi sonuna götüremez. Âlem-i emrin başka dört latifelerinde de böyle olur. Yaradılışda, her bir mertebeye uygun olan kimse, o mertebenin sonuna kadar ilerler. Bir mertebenin başında veyâ ortasında kalmak, noksân olmağı gösterir. Sona kıl kadar bile varamamak, noksânlıktır. Fârisî beyt tercemesi:

**Dostun ayrılığı az olsa da, az değildir.
göz içinde yarım kıl olsa da çok görünür.**

Bu noksânlık, aslların asllarında da kendini gösterir. Aranılana kavuşmağı engeller. Yukarıda yazılanlar, Muhammedî yaradılışlı olanlar içindir demişdik. Çünkü, yaradılışda Muhammedî olmıyanlardan birinin çıkacağı en yüksek derece, vilâyet derecelerinin birincisi olur. Birinci derece demek, kalb mertebesi demektir. Bir başkası, ikinci dereceye kadar yükselebilir. İkinci derece, rûh makâmıdır. Üçüncü bir kimse, üçüncü dereceye kadar çıkabilir. Üçüncü derece, sır makâmıdır. Bir dördüncü kimse dördüncü dereceye kadar yükselebilir. Dördüncü derece, hafî makâmıdır. Birinci derecede, Allahü teâlânın (Sifât-i ef'âliyye)si tecellî eder. İkinci derecede (Sifât-ı sübûtiyye)si tecellî eder. Üçüncü derecede, (Şü'ûn ve i'tibârât-i zâtiyye) tecellî eder. Dördüncü derece, selbî olan sıfatlara uygundur. Tenzîh ve takdîs makâmına uygundur. Vilâyetin her derecesi, ülül-azm bir Peygamberin altındadır. Vilâyetin birinci derecesi, Âdem aleyhisselâmın «alâ nebiyyinâ ve aleyhisselâm» altındadır. Onun terbiye edicisi, tekvîn sıfatıdır. İnsanların her işini, her hareketini bu sıfat yapar. İkinci derece, İbrâhîm aleyhisselâmın altındadır. Nûh «aleyhisselâm» da, bu makâmda ortaktır «alâ nebiyyinâ ve aleyhimessalevâtü vetteslîmât». Bunların rabbi, ilm sıfatıdır. Bu sıfat, (Sifât-i zâtiyye)nin en genişidir. Üçüncü derece, Mûsâ aleyhisselâmın ayağı altındadır. Onun rabbi, şü'ûnların makâmından, kelâm şânıdır. Dördüncü derece, İsâ aleyhisselâmın ayağı altındadır «alâ nebiyyinâ ve aleyhissalâtü vesselâm». Onun rabbi, selb sıfatlarındandır, sübût sıfatlarından değildir. Bu derece, takdîs ve tenzîh makâmıdır. Meleklerin çoğu, bu makâmda, İsâ aleyhisselâm-la ortakdırlar. Bu makâmda büyük şân vardır. Beşinci derece, Peygamberlerin sonuncusunun ayağı altındadır «aleyhi ve aleyhimüssalevâtü vetteslîmât». Onun rabbi, rablerin rabbidir ve sıfatları, şü'ûnları, takdîsleri ve tenzîhleri kendinde toplamaktadır. Bütün yüksek derecelerinin merkezidir. Hepsinin üstünde olan bu rabbe, sıfatların ve şü'ûnların mertebesinde (Şân-ül-ilm) adını vermek uygun olur. Çünkü, bu şân, bütün derecelerinin üstündedir. Bu bağıklık içindir ki, onun milleti, İbrâhîm aleyhisselâmın milleti oldu. Onun kiblesi, bu ümmete de kible oldu.

Vilâyet mertebelerinin üstünlüğü derecelerin önde ve arkada olmalarına bağlı değildir. Ahfâ sâhibinin dahâ üstün olması lâzım gelmez. Üstünlük, asla olan yakınlığa, uzaklığa ve zıl derecelerinin az veyâ çok konaklarını geçmeğe bağlıdır. Kalb latîfesinin sâhibi olan bir velî, asla dahâ yakın olduğu için, o kadar yakın olmıyan ahfâ sâhibinden dahâ üstün olur. Birinci derecede olan bir peygamberin vilâyeti, sonuncu derecede olan bir velinin derecesinden elbette dahâ yüksektir.

Latîfelerin, kalbden rûha ve rûhdan sırra ve sırdan hafiye ve hafîden ahfâyâ doğru sülûkü, yaradılışında Muhammedî olanlar içindir. Bu beş latîfeyi sıra ile bitirerek, bunların asllarında da, bu sıra ile seyr eder. Dahâ sonra, bu aslların da asllarında, bu sıra ile, seyrini bitirir. Bu sıra ile olan yol, yolların en kıymetlisidir. Çabuk kavuşdurur. Ehadiyyete seyr edenler için, Sırât-ı müstakîmdir. Başka vilâyetlerde böyle değildir. Onlarda, maksada kavuşmak için, her dereceden birer dar yol açılır. Meselâ, kalb makâmından bir yol açarak, kalbin aslının aslı olan Sifât-i ef'âle gidilir. Bunun gibi, rûh makâmından sanki bir yol açılıp, Sifât-i zâtiyyeye gidilir. Allahü teâlânın fi'lleri ve sıfatları, zâtından ayrı değildirler. Ayrılıkları varsa, zillerde ayrılıktır. Bunun için, fi'llere ve sıfatlara vâsıl olanlara, Zât-i teâlânın tecellîlerinden de biraz hâsıl olur. Hâlbuki, ahfâ sâhiblerine, seyrleri bitince, bu tecellîler hâsıl olmaktadır. Bu tecellîlerin aşağı ve yukarı derecelerde olmaları birbirlerine benzemez. Kalb sâhibinin tecellîsi müsâvî olmaz. Fekat, burasını yanlış anlamamalıdır. Bu ayrılık, Velîler arasında, birbiri ile olur. Kalb sâhibi ile ahfâ sâhibleri, kemâle vâsıl olduklarından sonra, kalb vilâyetinin sâhibi, ahfâ vilâyetinin sâhibinin vilâyetinden dahâ aşağıdır. Fekat, Velîler ile Peygamberler arasında bu ayrılık yoktur. Çünkü, bir peygamberin (**Kalb makâmı**)ndan olan vilâyeti, bir velinin (**Ahfâ makâmı**)ndan olan vilâyetinden dahâ üstündür. O velî, ahfâ derecelerinin sonuna varmış olsa da, o nebînin derecesine varamaz. Bu velinin başı, herzeman, yine bu vilâyetin sâhibi olan bir peygamberin ayağı altındadır. Sâffâti sûresinin yüzyetmişbirinci [171] âyetinde (**Peygamberlere yardım edileceğini, onların üstün olacağını ezelde yazdık**) buyuruldu. Evet bu ayrılık, Peygamberlerin birbiri arasında da vardır. Yüksek derece sâhibi, aşağı derece sâhibinden dahâ yüksektir. Fekat, Peygamberler arasında olan bu ayrılık da, Âlem-i emr kemâlâtının dâiresinin sonuna kadardır. Bundan sonra, üstünlük, yüksekliğe ve alçaklığa bağlı olmaz. Bu makâmda, aşağı derece sâhibi, yukarı derece sâhibinden dahâ üstün olabilir. Meselâ, bu makâmda, Mûsâ aleyhisselâm-la İsâ «aleyhisselâm» arasında üstünlük farkı olduğunu görüyoruz. Burada, Mûsâ «aleyhisselâm» dahâ büyüktür ve dahâ şanlıdır. İsâ aleyhisselâmda bu büyüklük ve böyle şân yoktur. Bu mertebede üstünlük başka birşeye bağlıdır. Bu derecelerin yukarı, aşağı olmasına bağlı değildir. Bunun, dahâ ileride, inşaallah geniş olarak bildireceğim. Bunun gibi, İbrâhîm

«aleyhisselâm» ile, başka Peygamberler arasında da, Kâ'benin hakikatine bağlı kemâlâtda ayrılık bulduk. Kâ'benin hakikati, insan ve melek hakikatlerinin hepsinden dahâ üstündür. İbrâhîm aleyhisselâmın o makâmda büyük şânı ve yüksek mertebesi vardır ki, Muhammed aleyhisselâmdan başka hiçbir Peygamber, bu şâna ve rütbeye yetişememiştir. Bu çok yüksek makâm Allahü teâlânın azamet ve kibriyâlık perdelerinin görüldüğü makâmdır. Bu makâmın merkezinde bütün kemâlât toplanmıştır. Bu merkezin kemâlâtı, Peygamberlerin sonuncusu içindir. Bu makâmın başka yerleri, İbrâhîm aleyhisselâmındır. Peygamberlerden ve Evliyânın yükseklerinden bu makâmda görünenler, bu ikisinin yanı sıra gelebilmiş olanlardır. Belki bunun için olmalıdır ki, Peygamberimiz «aleyhisselâm ve âlihissalevâtü vetteslîmât», o merkezdeki topluluğun, açıklamasını isteyerek, İbrâhîm aleyhisselâma yapılan salevât ve berekât gibi, kendisine de salevât ve berekât okunmasını emr buyurmuştur. Bu fakîre gösterdiler ki, bin sene geçtikten sonra, o topluluğun tafsîli kendisine de verildi. Arzûsu kabûl olundu. Bundan dolayı ve bütün ni'metleri için, Allahü teâlâyâ hamd olsun! O yüksek makâmın kemâlâtı, Vilâyetlerin kemâlâtının ve Nübüvvet ve Risâletin kemâlâtının üstündedir. Nasıl yüksek olmasın ki, o makâm, Peygamberlerin ve meleklerin, kendisine karşı secde ettikleri şeyin hakikatidir. Bu fakîrin (Mebde' ve Me'âd) kitâbında yazdığım; hakikat-i Muhammedî, kendi makâmından yükselerek, üstündeki, Kâ'benin hakikati makâmına çıkar ve onunla birleşir. Hakikat-i Muhammedînin ismi, hakikat-i Ahmedî olur demişdim. Burada yazılı olan, Kâ'benin hakikati, bu hakikatin zillerinden bir zıldır. Kâ'benin hakikati görünmemiş olduğu için, bu zilli hakikat sanmışdım. Böyle karışıklık, çok olmaktadır. Birşeyin hakikati görünmediği zaman, zil asl sanılmakda, hakikat diyerek adlandırılmaktadır. Bunun içindir ki, bir makâm, birkaç kerre görünmektedir. Çünkü, bu makâmın çok görünmesi, zillerinin görünmesidir. O makâmın hakikati, en son görünenidir. Bir görünüşün, son görünüş olduğu nasıl anlaşılır denirse, ondan önceki görünüşlerin zil olduklarını anlamak, buna en güzel şahiddir. Çünkü, bu bilgi, önceki görünüşler zamanında yoktu. Her görünüş hakikat sanılıyordu. Hiçbiri, zil bilinmiyordu. Bu hakikatlerin birbirlerine niçin benzemedikleri bilinmediği hâlde, hiçbiri zil olarak bilinmiyordu.

Ey oğlum! Yukarıda yazılı ma'rifetlerden anlaşıldı ki, Âlem-i emrin kemâlâtı, başlangıçtır. Âlem-i halkın kemâlâtına ulaştırılan merdiven gibidir. Âlem-i emrin kemâlâtında hep zil bulunur. Vilâyet makâmlarında ele geçer. Âlem-i halkın kemâlâtında zil bulunmaz. Nübüvvet makâmlarında ele geçer. Zil, dünyâda görünenlerde bulunur. Görülüyor ki, tarîkat ve hakikat, vilâyetde olur ve şerî'atin yardımcılarıdır. Şerî'at, Nübüvvet mertebesinde olur. Vilâyet, Nübüvvet kavuşduran köprü gibidir.

Yukarıda bildirilenlerden anlaşılıyor ki, Nakşibendiyye büyüklerinin

seçtikleri yolda, seyre Âlem-i emrden başlanarak, aşağı olan Âlem-i emrden, yukarı olan Âlem-i halka çıkılmaktadır. Bunun için, en uygun, en iyi yoldur. Yukardan aşağı olan başka seyrlerde, ne kazanılır? Bu inceliği herkese bildirmediler. Başkaları görünüşe bakarak, Âlem-i halkı aşağı sandı. Bu aşağıdan yukarı çıkmağı, yükselmek bildiler. İşin doğrusunun böyle olmadığını anlamadılar. Aşağı sandıkları, hakikatde yükseklikdir. Yüksek gördükleri de, aşağıdır. Evet, Âlem-i halk, dâirenin sonu olduğundan, aslların aslı olan birinci noktanın yanında bulunmaktadır. Başka hiçbir nokta, böyle yakın değildir. Fârisî mısra' tercemesi:

Afva kavuşan, günâhkârlardır!

Bu bilgiler, ancak Nübüvvet aynasından görülür. Vilâyet sâhiblerinden, bu ma'rifete kavuşanlar pekazdır.

Peygamberler «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» seyre Âlem-i emrden başlamışlardır. Hakikatden şerî'ate gelmişlerdir. Seyrleri, Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» seyrlerine benzeyen Evliyânın büyüklerinin seyrleri, şerî'atin sûretinden, görünüşünden başlar. Yolun ortasında, tarîkat ve hakikat vardır. Bu ikisi, vilâyetde olur ve Âlem-i emre bağlıdır. Yolun sonunda, şerî'atin hakikatine, özüne varırlar ki, peygamberliğin meyvesidir. Görülüyor ki, tarîkatin ve hakikatin hâsıl olması, şerî'atin hakikatinin hâsıl olması için başlangıçtır. Bunun için, Evliyânın büyüklerinin başlangıcı hakikatdir. Her ikisinin sonu, şerî'atdır. (Evliyânın başlangıcı, Peygamberlerin sonudur) sözü yanlıştır. Bu söz ile, Evliyânın başlangıcı ve Peygamberlerin sonu, şerî'at demek istemişler ise de, işin özünü anlamadıkları için, bu yaldızlı sözü söylemişlerdir. Bu sözü başka kimse söylememiş, hattâ çokları, bunun tersini söylemiştir. Çünkü, anlaşılması pek güçtür. Fekat, insâflı bir kimse, Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» büyüklüğünü düşünürse ve şerî'atin kıymetini anlarsa, bu derin inceliği beiki kabûl eder. Bunu kabûl etmesi, imânının artmasına sebep olur.

Ey oğlum, iyi dinle! Peygamberler yalnız Âlem-i halkın ibâdet etmesini istemişlerdir. (İslâmiyyet, beş şey üzerine kurulmuştur...) hadîs-i şerîfi bunu göstermektedir. Kalb, Âlem-i halka çok yakın olduğu için, kalbin tasdikını da istemişlerdir. Âlem-i emrin öteki dört latîfesinin sözünü etmemişlerdir. Bunları hesâba katmamışlardır. Doğrusu da budur. Çünkü, Cennet ni'metleri, Cehennemdeki azâblar ve Allahü teâlâyı görmek ni'meti ve buna kavuşamamak felâketi, hep Âlem-i halka olacaktır. Âlem-i emrin bunlarla ilgisi yoktur. Bundan başka, farz, vâcib ve sünnet ile ibâdetler, Âlem-i halkdan olan cesed ile yapılmaktadır. İbâdetlerden, Âlem-i emre ilgili olanı, nâfilelerdir. İbâdetlerin sevâblarının mikdârı, ibâdetin mikdârı ile ölçülür. Bunun için, farzlardan hâsıl olan yakınlık, Âlem-i halkın yaklaşmasıdır. Nâfileler de, Âlem-i emrin yaklaşmasına sebep olur.

Elbette nâfilenin kıymeti, farzın kıymeti yanında hiç gibidir. Okyânus yanında, bir damla kadar bile değildir. Nâfilenin kıymeti, sünnetin yanında bile, böyledir. Sünnet de, farzın yanında, okyânûs yanındaki bir damla su gibidir. Bu ikisinin yaklaştırması arasındaki büyük farkı, buradan anlamalıdır. Âlem-i halkın, Âlem-i emrden üstünlüğünü, bu farkdan ölçmelidir. Çok kimseler, bu inceliği bilmedikleri için, farzları bırakıp, nâfilelerin yayılmasına çalışıyorlar. Câhil söfîler, zikre, fikre sarılıp, farzları ve sünnetleri yapmakta gevşek davranıyorlar. Kırk gün çile çekmeği ve riyâzetler yapmağı beğeniyor, Cum'a nemâzına ve cemâ'ate gitmiyorlar. Hâlbuki, bir farz nemâzı cemâ'atle kılmak, onların binlerce, kırk günlük çilelerinden dahâ fâideli olduğunu bilmiyorlar. Evet, şerîatin edbellerini gözetmek şartı ile, zikir ve fikr çok fâideli ve pek kıymetlidir. Câhil âlemler de, nâfilelerin yayılmasına çalışıyor, farzların yapılmasına aldırış etmiyor, terk edilmesine sebep oluyorlar. Meselâ, Aşûre nemâzının, Resûlullahdan «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm» haber verildiği iyi bilinmiyor. Bunu cemâ'atle ve ehemmiyet vererek kılıyorlar. Hâlbuki, nâfile nemâzı cemâ'atle kılmanın mekrûh olduğunu fıkıh kitâblarında okuyorlar. Farzları kılmakta gevşek davranıyorlar. Farzları müstehâb olan zamanlarında kılanları pekazdır. Vaktinde bile kılmıyorlar. Farzları cemâ'atle kılmağa ehemmiyet vermiyorlar. Bir iki kişiden fazla cemâ'at toplandığı az görülüyor. Çok zaman da yalnız kılıyorlar. Din adamları böyle olursa, başkalarının nasıl yaptıklarını artık düşünmelidir. Bu kötü hâllerden dolayı, müslimânlık zaiflemeğe başladı. Böyle işlerin zulmeti ile, günâhlar, bid'atler çoğaldı. Fârisî beyt tercemesi:

**Az söyledim, dikkat etdim, kalbini kırmamağa,
bilirim üzülersün, yoksa sözüm çokdur sana!**

Nâfile ibâdetleri yapmak, insanı zillere kavuşturur. Farzları yapmak ise, asla ulaştırır. Ancak, farzları temâmlıyan nâfileler [meselâ, farz nemâzlardan önce ve sonra kılınan sünnetler], asla kavuşturmağa yardım ederler. Farzlardan sayılırlar. İşte, farzları yapmak, Âlem-i halka uygun oldu ki, asla götürür. Bütün farzlar asla yaklaştırırlar ise de, farzların en üstünü, en yükseğı nemâzdır (**Nemâz, mü'minin mi'râcıdır**) ve (**Kulun, Rabbine en yakın olduğu zamanı, nemâzda olduğu zemandır!**) hadîs-i şerîfleri bunu haber vermektedir. (**Allahü teâlâ ile öyle vaktlerim vardır ki...**) hadîs-i şerîfinde bildirilen, Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» efendimizin en kıymetli zamanları, bu fakîre göre, nemâzdaki zamanıdır. Günâhları örten nemâzdır. İnsanı kötü, çirkin şeyleri yapmaktan koruyan, nemâzdır. Resûlullahın «sallallahü aleyhi ve sellem» (**Yâ Bilâl, beni ferâhlandır!**) buyurarak, râhatlandırılmak istediğı şey, nemâzdır. Dînin direğı, nemâzdır. Müslimânlık ile, kâfirliğı birbirinden ayıran, nemâzdır.

Yine sözüme gelelim. Âlem-i halkın, Âlem-i emrden dahâ üstün olduğunu açıklayalım: Âlem-i emr, bu dünyâda nasîbine kavuşmaktadır. Müşâhede, rü'yet hâsıl etmektedir. Yarın, Cennet ni'metleri, Âlem-i halka olacaktır. Nasıl olduğu anlaşılamıyan tâm rü'yet ona nasîb olacaktır. (Müşâhede), zilli görmektir. Kıyâmetde, Allahü teâlânın kendi görülecektir. Müşâhede ile rü'yet arasında ve zil ile asl arasında ne kadar ayrılık varsa, Âlem-i emr ile Âlem-i halk arasında da o kadar fark vardır. (Müşâhede), Vilâyetde olur. (Rü'yet) ise, Nübüvvededir ve Peygamberlere «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» uymakla şereflenenlere, onlara uydıkları için nasîb olur. Vilâyet ile Nübüvvet arasındaki farkı, buradan da anlamalıdır.

TENBİH: Âlem-i emr ile bağılılığı dahâ çok olan bir ârif, Vilâyetin derecelerine dahâ çok kavuşur. Âlem-i halk ile ilgisi dahâ çok olan da, Nübüvvetin derecelerine dahâ çok kavuşur. Bunun içindir ki, İsâ «aleyhisselâm», Vilâyetde dahâ ileri gitmiştir. Mûsâ «aleyhisselâm» da, Nübüvvetde dahâ ileri gitmiştir. Çünkü, İsâ aleyhisselâmda, Âlem-i emr kuvvetlidir. Bunun için, melekler gibi oldu. Mûsâ aleyhisselâmda, Âlem-i halk kuvvetli olduğu için müşâhede ile doymayıp, rü'yeti istedi. Bu mektûbun başında, Peygamberlerin, peygamberlik derecelerindeki ayrılıklarının sebebini, ileride bildireceğiz demişdik. İşte, şimdi anlaşılmış oldu. Latifelerinin aşağı veyâ yüksek olması, burada sebeb olmamıştır. Latifelerin aşağı veya yukarı olması, vilâyetde te'sirli olur. Herşeyin doğrusunu, ancak Allahü teâlâ bildirir.

Ey oğlum! Peygamberlik bilgileri, şerî'atlerdir ve şerî'atlerle bildirilen hükmlerdir. Bunlar, dahâ çok insanın bedeni ile ilgili bilgilerdir. Peygamberlerin de «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» Âlem-i halk ile ilgileri dahâ çok olduğu için, peygamberliği, insanları çağırarak için, aşağı inmekdir sanmışlardır. Vilâyetde olan derecelere yükseldikten sonra inmekdir demişlerdir. Yükselmenin sonu ve yakınlığın çokluğu, bu inmekde olduğunu anlamamışlardır. Vilâyetin yüksek derecelerindeki yakınlık, bu yakınlığın zillerinden bir zille olan yakınlıktır. Bu yakınlık, görünüşde uzaklık sanılmaktadır. Vilâyetde olan yükselme, buradaki yükselmenin görüntülerinden biridir. Buradaki yükselme, görünüşde, iniş sanılmaktadır. Meselâ, dâirenin merkezi, çevresinden en uzak olan noktadır. Hâlbuki, dâirenin hiçbir noktası, çevreye, merkezinden dahâ yakın değildir. Çünkü, çevre, merkezin genişlenmiş, açıklanmış hâlidir. [Çevrenin ta'rifi bile, merkez noktasının yardımı ile yapılır. Çevrenin çizilebilmesi için, pergelin ayağını merkeze koymak lâzım gelir. Merkez olmazsa, çevre olmaz]. Bu bağılık, merkezden başka, hiçbir noktada yoktur. Görünüşe bakan câhiller, bu yakınlığı anlayamazlar. Merkez, çevreye en uzak noktadır derler. Merkezin en yakın olduğunu söyliyene câhil ve ahmak derler.

Vilâyet-i kübrâ derecesinde, Şerh-i sadr olunca, nefs-i mutmeinne,

makâmından yükselerek, göğüs makâmına çıkar. Buraya yerleşir. Böylece, yakınlığın sonuna ulaşmış olur. Vilâyet-i kübrâ mertebesinin yükselmesindeki makâmların en üstünü, işte bu (Göğüs makâmı)dır. Bu makâma yükselenin görüşü keskin olur ve gizli şeyleri görür. Evet, en yükseğe çıkan, en uzağı görür. Nefs-i mutmeinne, makâmına oturduktan sonra, akl da, yerinden çıkarak, nefsin yanına gider ve (Akl-i mu'âd) ismini alır. Her ikisi birleşerek, çalışmaya başlarlar.

Ey oğlum! Bu mutmeinne, şerî'ate karşı gelemez. Baş kaldıramaz. Bütün varlığı ile, Rabbine dönmüştür. Ona tutulmuştur. Onun rızasını kazanmaktan başka, hiçbir düşüncesi yoktur. Ona itâat ve ibâlet etmekden başka bir düşüncesi yoktur. Önce, mahlûkların en kötüsü olan nefs-i emmâre, şimdi itminân kazanmış ve Allahü teâlâyı rızâ ederken, Âlem-i emrin latifelerinden üstün olmuştur. Arkadaşlarının şefi olmuştur. Evet, Muhbir-i sâdik [ya'nî hep doğru söyleyici] «aleyhi ve alâ âlhissalâtü vesselâm» (Câhillikte en ileride olanınız, islâm âlimi olunca, en ileriniz olur!) buyurmuştur. Bundan sonra, insanda şerî'ate uymamak, başkaldırmak gibi şeyler görülürse, bunlar cesedi meydana getiren maddelerden hâsıl olur. Gadab, şehvet, hırs gibi aşağı düşünceler bu maddelerden ileri gelmektedir. Birşeye düşkün olmak, cimrilik, bayagı işler hep onlardan doğmaktadır. Hayvanlarda nefs-i emmâre yoktur. Hâlbuki bu kötülükler, hayvanlarda dahâ çok vardır. Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» (Küçük cihâddan döndük, cihâd-ı ekbere geldik!) buyurduğunda, cihâd-ı ekber olarak, çok kimselerin dediği gibi nefisle cihâd değil, belki cesed ile cihâdı bildirmişdir. Çünkü nefsleri itminâna kavuşmuş, Rablerinden razı olmuş, Rableri de o mubârek nefslerden râzı olmuştur. Bu nefsler, şerî'atden ayrılamaz. Rablerine karşı baş kaldıramazlar. Cesedi meydana getiren maddelerin şerî'ate uymuyor görünen arzuları ve baş kaldırmaları, dahâ iyisini yapmağı istememeleridir. İzn verilen şeyleri yapmalarıdır. Azîmeti ya'nî en iyisini terk etmeleridir. Yoksa, harâm işlemeğı ve farzları, vâcibleri terk etmeğı istemezler.

Ey oğlum! Toprak maddeleri, nefs-i mutmeinneden dahâ yukarı derecelere yükselirse de, nefs-i mutmeinne, Vilâyet makâmı ile ilgili olduğu için, Âlem-i emrden olmuştur. Sekr sâhibidir, [kendini unuttur]. Herşeyi unutacak makâmdadır. Bunun için, nefsde şerî'atden ayrılacak tâkat kalmamıştır. Toprak maddeleri ise, Peygamberlik makâmı ile ilgili olduklarından, şü'ûr, uyanıklıkları dahâ çoktur. Bunun için, şerî'atden ayrılık gibi şeyler, bunlarda bulunur. Böyle olmalarının fâideleri vardır.

Peygamberlik makâmı, Peygamberlerin sonuncusu ile sona ermiştir «aleyhi ve aleyhimüssalevâtü vetteslîmât». Fekat, bu makâmın derecelerine, ümmetinden ona çok uyanları kavuşurlar. Bu olgunluklar, yüksek dereceler, Eshâb-ı kirâmda çoktur. Tâbi'in ve Tebe-i tâbi'inden çok az kimseye de nasîb olmuştur. Onlardan sonra örtülü kalmıştır. Bunun ye-

rine, zıl ile olan vilâyet dereceleri çok görülmüştür. Bununla beraber, Resûlullahın «sallallahü aleyhi ve sellem» vefâtından bin sene geçdikden sonra, nübüvvet makâmının derecelerinin yeniden meydana çıkması umulur. Asla bağı makâm ve dereceler, yine yayılır. Zıl ile olanlar gizlenirler. Hazret-i Mehdî «aleyhirrıdvân», asla bağı olan bu yüksek yolu, zâhir ve bâtın ile yayar.

Ey oğlum! Resûlullahı «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm» tâm uyan bir kimse, ona uymakla, nübüvvet derecelerini bitirince, mansab, makâm ehlinden ise, (İmâmet makâmı) verilir. Vilâyet-i kübrâ derecelerini bitirene, (Hilâfet makâmı) verilir. Zıl derecelerinde, İmâmet makâmına uygun olan, (Kutb-i irşâd makâmı)dır. Hilâfet makâmına uygun olan da, (Kutb-i medâr makâmı)dır. Aşağıda bulunan bu iki makâm, sanki, yukarda olan o iki makâmın zilli gibidirler. Muhyiddîn-i Arabî hazretlerine göre, Gavs, Kutb-i medâr demektir. Ayrıca bir (Gavslık makâmı) yokdur demiştir. Bu fakîrin inandığına göre (Gavs), Kutb-i medâr dan başkadır. Kutb, işlerinin birçoğunda, Gavsdan yardım ister. Ebdâlin makâmlarına getirilmesinde, Gavsın de te'siri vardır. Bu, Allahü teâlânın öyle bir ihsânıdır ki, dilediğine verir. Allahü teâlânın ihsânları pek çokdur.

EK: Peygamberlik makâmına uygun olan ve peygamberliğin vilâyetine uygun olan ilmler ve ma'rifetler, Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» bildirdikleri şerî'atlerdir. Peygamberlerin dereceleri ayrı ayrı olduğu için, şerî'atler de, birbirlerinden ayrı olmuştur. Evliyânın, Vilâyet makâmına uygun olan ma'rifetler ve tevhîdi, ittihâdı bildiren ilmler ve ihâta, serâyân haberleri ve yakînlık, beraberlik ve aynalık ve görüntülük ve şühûd ve müşâhede sözleri ise tesavvufcuların Şathıyyâtı, hikâyeleridir. Kısacası, Peygamberlerin ilmleri, ma'rifetleri, kitâb ile sünnetdir. Evliyânın ma'rifetleri ise, (Füsûs) ile (Fütûhât-i Mekkiyye) dir. Fârisî mısra' tercemesi:

Gülbağçemi gör de, behârımı anla!

Evliyânın vilâyeti, Allahü teâlâyâ yaklaşıdır. Peygamberlerin vilâyeti, Allahü teâlânın çok yakîn olduğunu gösterir. Evliyânın vilâyeti, şühûd hâsıl eder. Peygamberlerin vilâyeti, anlaşılamiyan şeylere kavuşdurur. Evliyânın vilâyeti, Allahü teâlânın pek yakın olduğunu anlayamaz. Buradaki câhilliğin ne demek olduğunu bilemez. Peygamberlerin vilâyeti, çok yakın olduğu hâlde, yakınlığı uzaklık bilir. Şühûdü, görememek sayar. Fârisî mısra' tercemesi:

Eğer söylersem, sonu gelmez!

Ey oğlum! Nübüvvetin kemâlâtı, ya'nî yüksek dereceleri ve bunun vilâyetden üstün olduğu ve üç vilâyet, ya'nî, Vilâyet-i sugra ve Vilâyet-i

kübrâ ve Vilâyet-i ulyâ arasındaki farklar ve herbir vilâyetin ayrı ayrı ma'rifetleri ve herbirine uygun olan yerler anlatılırken, söz çok uzadı. Çok şeyler ve tekrâr tekrâr yazıldı. Böylece, bu pek şaşırtıcı, yadırgayıcı bilgilerin anlaşılması kolaylaştırılmış oldu. Okuyucular, inanmamak tehlikesinden kurtarıldı. Bu bilgiler, keşf yolu ile ve zarûri anlaşılacak şeylerdir. Fikir yorarak ve teori kurarak elde edilmiş değildirler. Yapılan açıklamalar, câhillerin kolay anlayabilmeleri içindir. Belki de, ilmi adamlarının, zekî kimselerin kavrayabilmelerini kolaylaştırmak içindir.

Allahü teâlânın bu fakîre bildirmiş olduğu teşevvüf yolu, işte anlaşıl-
mış oldu. Başından sonuna kadar bildirildi. Bu yolun ana caddesi, Nak-
şibendiyye yoludur. Bu yolda, nihâyet, bidâyetde yerleşdirilmiştir. Bu
caddede konak yerleri yapılmıştır. Bu cadde olmasaydı, o kadar ilerleyemeyiz
dilemezdi. Elimize geçen bu leziz meyvenin tohumu, Buhârâ ve Semerkand-
kandan getirildi. Hindistân toprağına ekildi. Bu toprak, Medine ve Mekke
bağçelerinden alınmıştır. Senelerce, fadl suyu ile sulandı. İhsân ile terbi-
ye olundu. Böylece yetişerek, bu ilm ve ma'rifet meyveleri hâsıl oldu.
Bize bu doğru yolu ihsân eden, Allahü teâlâyâ hamd olsun! Allahü teâlâ,
bizi doğru yola kavuşturmasaydı, kendimiz bulamazdık. Rabbimizin Pey-
gamberleri doğru sözlü olarak gelmişlerdir.

Bu yüksek yola sülûk etmek, girip ilerlemek, önder olan şeyhi sev-
meğe bağlıdır. O, (Seyr-i murâdi) ile, ya'nî çekilerek, bu yoldan geçiril-
miştir. Kuvvetle çekilerek, bu kemâlâta kavuşturulmuştur. Onun be-
kışları, kalb hastalıklarına şifâdır. Onun teveccühü, ya'nî sevgisine ka-
vuşmak, ma'nevî hastalıkları giderir. Böyle kemâl sâhibi bir zât, zema-
nının imâmıdır. Asrının halîfesidir. Kutblar ve büdelâ onun bulunduğu
makâmın zillerine kavuşmak için cân verirler. Evtâd ve nücebâ, onun
kemâlâtı denizinden bir damlası ile doyarlar. Onun hidâyetinin ve irşâ-
dının nûru, güneş ışıkları gibi, o istese de, istemese de, herkese gelmek-
tedir. Fekat, istediklerine dahâ çok gönderir. Fekat, onun istemesi de,
kendi elinde değildir. Çok olur ki, birşeyi yapmak isteğinde bulunur. Fekat,
içinden o istek gelmez. Onun nûru ile aydınlanarak, doğru yolu bulanların
ve onun istemesi ile yükselenlerin, bu kazanclarını bilmeleri lâzım gelmez.
Çok olur ki, uydukları şeyhin kemâlâtına kavuşdukları ve herkese yol
gösterdikleri zaman bile, kendi hidâyet ve rüşdlerini de, olduğu gibi anlı-
yamazlar. Çünkü, herkese ilm vermezler ve makâmları birer birer geç-
menin ma'rifetini herkese ihsân etmezler. Evet, kavuşturulan yollardan
birinin önderliği kendisine verilmiş olan bir zâtın ilm sâhibi olması elbette
lâzımdır. Bunun, yolun inceliklerini bilmesi şarttır. Bu bildiği için, yol-
cuların da bilmesine lüzûm görülmemiştir. Onlar, bunun önderliği ile ke-
mâle kavuşurlar ve başkalarının kavuşmalarına da yardım ederler. Fenâ
ve Bekâ ile şereflendirirler. Fârisî mısra' tercemesi:

Herkesin işini bitirmek için, birini seçer.

Bu yolda yetişmek ve başkalarını yetiştirmek aks ile, uzakdan te'sir ederek olur. Mürîd, önderi olan şeyhine karşı kalbindeki muhabbet bağı ile, her ân onun gibi olmaktadır. Ondaki aks eden, yayılan nûrlar ile temizlenir. Bunları anlamasına lüzûm yoktur. Nûrları saçan da, alan da bilmez. Güneş ışınları karşısında, her ân olgunlaşan, tatlılaşan karpuzun, bu değişikliğini bilmesine ne lüzûm vardır? Güneş de, karpuzu olgunlaştırdığını bilmez. Evet, başka yollarda çabalayarak ilerliyenlerin, bunu bilmesi lâzımdır. Eshâb-ı kirâmın yolu olan bizim tarikatimizde, ilerlemeği ve çekip götürmeği bilmek hiç lâzım değildir. Bununla beraber, bu yolun sürücüsü gibi olan önderi, derin ilm ve çok ma'rifet sâhibidir. Bunun içindir ki, bu yüksek yolda, diriler ve ölümler, büyükler ve çocuklar, gençler ve ihtiyârlar, kavuşmakta müsâvidirler. Hepsi, sevgi bağları ile veyâ o ni'met sâhibinin kalbi ile çekmesi ile, isteklerinin sonuna varırlar. Bu, Allahü teâlânın öyle bir ihsânıdır ki, dilediğine verir. Allahü teâlâ, çok büyük ihsân sâhibidir.

Sona varmış olanın bilgisi olmaz ise de, hârikalar, kerâmetler gösterir. Çok olur ki, bunların hâsıl olması, kendi isteği ile değildir. Çoğundan haberi bile olmaz. Herkes, onun kerâmetlerini görür. Onun ise haberi yoktur. Sona ermiş olanda ilm yoktur demek, hiçbir hâlini bilmez demek değildir. Herbirini ayrı ayrı, inceden inceye bilmez demektir. Bunu yukarıda kısaca bildirmişdik. Onun hidâyet nûru, mürîdlerine vâsitasız olarak veyâ bir, yâhud birkaç vâsita ile, onun yoluna bağlı kaldıkları müddetce, akar. Onun yolunu değiştirerek, bozarak kirletirlerse ve reformlar, bid'atler yaparak yıkmağa başlarsa, feyz kesilir. Ra'd sûresinin onikinci [12] âyet-i kerîmesinde (Bir millet, kendi işlerini bozmazsa, Allahü teâlâ da, onlara olan ni'metlerini değiştirmez!) buyuruyor. Ne kadar çok şaşılır ki, tarîkateciler yaptıkları değişiklikleri, reformları, bu yolu düzeltmek, olgunlaştırmak sanıyorlar. Noksânlarını temâmliyoruz, diyorlar. Bilmiyorlar ki, temâmlamak ve olgunlaştırmak, her câhilin yapacağı iş değildir. Birşey eklemek, her ahmağa yakışacak şey değildir. Fârisî beyt tercemesi:

**Kıldan ince ma'nâlar var, kulağın eyle yakın!
her kürsîde nutk çekenî, birşey bilir sanma sakın!**

Sünnetlerin nûrunu, bid'atlerin zulmetleri ile örtdüler. Resûlullahın milletinin parlaklığını «alâ masdarihessalâtü vesselâmü vettehiyye» yeni yeni bilgilerin kirleri ile söndürdüler. Dahâ da çok şaşılır ki, birçokları, bu yenilikleri, bu reformları, güzel görüyorlar. Bid'atlere (Hasene) adını takıyorlar. Bu bid'atlerle, dîni yükseltiyoruz, şerî'atin noksânlarını temâmlıyoruz diyorlar. Herkesin bu bid'atleri yapmasını körüklüyorlar. Allahü teâlâ bunları doğru yola getirsin! Bilmiyorlar ki, din bu bid'atlerden önce kâmil olmuştu. Allahü teâlânın ni'meti temâm olmuştu. Allahü teâlâ-

lâ, bu şerî'atden râzı olmuşdu. Allahü teâlâ, Mâide sûresinin üçüncü [3] âyetinde (Bugün, dininizi sizin için iknâl eyledim. Üzerinize olan ni'metimi temâmladım ve size din olarak islâmiyyeti vermekle râzı oldum) buyurdu. Dînin olgunlaşmasını, bu bid'atlerden, bu reformlardan beklemek, bu âyet-i kerîmeye inanmamak olur. Fârisî beyt tercemesi:

**Az söyledim, dikkat etdim kalbini kırmanağa,
bilirim üzülürsün, yoksa sözüm çokdur sana!**

İctihâd derecesinde olan yüksek âlimler, dînin hükmlerini ağığa çıkarmışlardır. Dinden olmıyan şeyleri meydana çıkarmış degillerdir. Görülüyor ki, ictihâd yolu ile bildirilen hükmler, sonradan meydana çıkarılmamışlardır. Dinden olan, dînin temeli olan şeylerdir. Çünkü, dîni bilgilerinin temelleri dördtür. Dördüncüsü, kıyâs ya'nî ictihâddir.

Ey oğlum! Kutb-i irşâdın feyz vermesi ve ondan feyz almakla ilgili ma'rifetler, (Mebde' ve Me'âd) risâlesinde, (İfâde ve istifâde) bâbında yazılmışdı. Sırası gelmiş iken, fâideli olan bu ma'rifeti de, buraya yazıyorum. Orada yazılı olan ile karşılaştırmamız! Kutb-i irşâd, kemâlât-i ferdiveye de mâlikdir. Çokaz bulunur. Asrlardan, çok uzun zaman sonra, böyle bir cevher dünyâya gelir. Kararmış olan âlem, onun gelmesi ile aydınlanır. Onun irşâdının ve hidâyetinin nûrları, bütün dünyâya yayılır. Yer küresinin ortasından tâ Arşa kadar, herkese rüşd, hidâyet, imân ve ma'rifet onun yolu ile gelir. Herkes, ondan feyz alır. Arada o olmadan, kimse bu ni'mete kavuşamaz. Onun hidâyetinin nûrları, bir okyânûs gibi, [çok kuvvetli radyo dalgaları gibi] bütün dünyâyı sarmışdır. O deryâ, sanki buz tutmuşdur. Hiç dalgalanmaz. O büyük zâtı tanıyan ve seven bir kimse, onu düşünürse, yâhud o, bir kimseyi sever, onun yükselmesini isterse, o kimsenin kalbinde, sanki bir pencere açılır. Bu yoldan, sevgisi ve ihlâsına göre, o deryâdan kalbi feyz alır. Bunun gibi, bir kimse, Allahü teâlâyı zikr ederse ve bu zâtı hiç düşünmezse, meselâ onu tanımazsa, yine ondan feyz alır. Fekat, birinci feyz dahâ fazla olur. Bir kimse, o büyük zâtı inkâr eder, beğenmezse, yâhud o büyük zât, bu kimseye incinmiş ise, Allahü teâlâyı zikr etse bile, rüşd ve hidâyete kavuşamaz. Ona inanmaması veyâ onu incitmiş olması, feyz yolunu kapatır. O zât, bunun istifâdesini istememiş olmasa bile, onun zararını istemese bile, hidâyete kavuşamaz. Rüşd ve hidâyet, var görünür ise de yokdur. Fâidesi çok azdır. O zâta inanan ve sevenler, onu düşünmeseler de ve Allahü teâlâyı zikr etmeseler de, yalnız sevdikleri için, rüşd ve hidâyet nûruna kavuşurlar. Mektûb burada temâm oldu. Fârisî beyt tercemesi:

**Susdum artık, zekîlere bu yeter,
çok bağırdım, dinleyen varsa eğer.**

Âlemlerin rabbi olan Allahü teâlâyâ hamd olsun! O, rahmândır ve

rahîmdir. Onun resûlü Muhammed aleyhisselâma ve Âline ve Eshâbına sonsuz salât ve selâm olsun!

261

İKİYÜZALTMİŞBİRİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, seyyid mir Muhammed Nu'mân «kuddise sirruh» hazretlerine yazılmışdır. Nemâzın kıymetini ve nemâza mahsûs kemâlâtı bildirir.

Allahü teâlâyâ hamd ederim. Onun sevgili Peygamberi Muhammed aleyhisselâma, salât-ü selâm eder ve sizlere düâ eylerim. Sevgili kardeşim! Allahü teâlâ seni hakikî rütbelere yükseltsin! Bilmelisin ki, nemâz, islâmın beş şartından, dînin beş esâsından ikincisidir. Bütün ibâdetleri kendisinde toplamıştır. İslâmın beşde bir parçası ise de, bu toplayıcılığından dolayı, yalnız başına, müslimânlık demek olmuştur. İnsanı Allahü teâlânın sevgisine kavuşturacak işlerin birincisi olmuştur. Âlemlerin efendisi ve Peygamberlerin «aleyhi ve aleyhimüssalâtü vesselâm» en üstünü olana mi'râc gecesi, Cennetde nasîb olan rü'yet şerefi, dünyâyâ indikden sonra, dünyânın hâline uygun olarak, kendisine yalnız nemâzda müyesser olmuştur. Bunun içindir ki: **(Nemâz mü'minlerin mi'râcudur)** buyurmuştur. Bir hadîs-i şerîfde **(İnsanın Allahü teâlâyâ en yakın olması nemâzdadır)** buyurmuştur. Onun yolunda, tâm izinde giden büyüklere, o rü'yet devletinden, bu dünyâda büyük pay, nemâzda olmaktadır. Evet, bu dünyâda Allahü teâlâyı görmek mümkün değildir. Dünyâ buna elverişli değildir. Fekat, ona tâbi' olan büyüklere, nemâz kılarken rü'yetden birşeyler nasîb olmaktadır. Nemâz kılmağı emr buyurmasaydı, maksadın, gâyenin güzel yüzünden perdeyi kim kaldırırdı? Âşıklar, ma'sûku nasıl bulurdu? Nemâz, üzüntülü rûhlara lezzet vericidir. Nemâz, hastaların, râhat vericisidir. Rûhun gıdâsı, nemâzdır. Kalbin şifâsı nemâzdır. **(Ey Bilâl, beni ferâhlandır!)** [diye ezân okumasını emr buyuran] hadîs-i şerîf, bunu göstermekde **(Nemâz, kalbimin neş'esi, gözümün bebeğidir)** hadîs-i şerîfi, bu arzûyu işâret etmektedir. Zevkler, vedler, bilgiler, ma'rifetler ve makâm-lar, nûrlar ve renkler, kalbdeki telvînler ve temkînler, anlaşılabilir ve anlaşılamiyan tecellîler, sıfatlı ve sıfatsız zuhûrlardan hangisi, nemâz dışında hâsıl olursa ve nemâzın hakikatinden birşey anlaşılamazsa, bu hâsıl olanlar, hep zalden, aksden ve sûretten meydana gelmiştir. Belki de, vehm ve hayâlden başka birşey değildir. Nemâzın hakikatini anlamış olan bir kâmil, nemâza durunca, sanki, bu dünyâdan çıkıp âhîret hayâtına girer ve âhîrete mahsûs olan ni'metlerden birşeylere kavuşur. Araya aks, hayâl karışmaksızın, asıldan haz ve pay alır. Çünkü, dünyâdaki bütün ke-

mâlât, ni'metler zilden, sûret ve görünüşden hâsıl olmaktadır. Zil, görünüy arada olmadan, doğruca asıdan hâsıl olmak, âhirete mahsûsdur. Dünyâda asıdan alabilmek için, mi'râc lâzımdır. Bu mi'râc, mü'minin nemâzıdır. Bu ni'met, yalnız bu ümmete mahsûsdur. Peygamberlerine tâbi' olmak sâyesinde, buna kavuşurlar. Çünkü, bunların Peygamberi «sallallahü aleyhi ve sellem» mi'râc geçesi [Receb-i şerifin yirmiyedinci kandil gecesini dünyâdan çıkıp âhirete gitdi. Cennete girdi ve rü'yet devleti ile şereflendi. Yâ Rabbî! Sen o büyük Peygambere «sallallahü aleyhi ve sellem» bizim tarafımızdan, onun büyüklüğüne yakışan iyilikleri ihlâs eyle! Bütün Peygamberlere de «alâ nebiyyinâ ve aleyhimüssalevâtü vetteslimât hayrlar, iyilikler ver ki, onlar insanları, seni tanımağa ve rızâna kavuşmağa çağırmağa ve beğendiğin yolu göstermişlerdir. Tesavvuf yolunda bulunanların birçoğu kendilerine nemâzın hakikati bildirilmediği ve ona mahsûs kemâlât tanıtılmadığı için, derdlerinin ilâcını başka şeylerde aradı. Maksadlarına kavuşmak için, başka şeylere sarıldı; Hattâ bunlardan ba'zısı, nemâzı bu yolun dışında, maksadla ilgisiz sandı. Orucu nemâzdan üstün bildi. (Fütûhât) kitâbının sâhibi [Mu'lyiddîn-i Arabî «kuddise sirruh»] dedi ki: (Oruc, yiyip içmeği bırakmak olduğu için, Allahü teâlânın sıfatları ile sıfatlanmak, Ona yaklaşmaktır. Nemâz ise, başkalaşmak, uzaklaşmak, ibâdet edici ve ibâdet edilen ayrılığını kurmaktır). Bu sözde, görüldüğü gibi, Tevhîd-i vücûdî mes'elesinden doğmaktadır. Bu mes'ele ise, aşk-ı ilâhî serhoşluğunun bir tezâhürüdür. Nemâzın hakikatini anlayamıyanlardan birçoğu da, ızdırâblarını teskîn ve rûhlarını ferâhlandırmağı, simâ' ve nağmede, ya'nî mûsikîde, vecde gelmekte, kendinden geçmekte aradı. Maksadı, ma'sûku, mûsikî perdelerinin arkasında sandı. Bunun için raksa, dansa sarıldılar. Hâlbuki, (Allahü teâlâ harâmında şifâ te'siri yaratmamıştır) hadîs-i şerifini işitmişlerdi. Evet, boğulmak üzere olan bir acemî yüzücü, her ota da sarılır. Birşeyin aşkı, âşıkı sağır eder ve kör eder. Bunlara eğer nemâzın kemâlâtından birşey tatdırılmış olsaydı, simâ' ve nağmeyi ağızlarına almaz, vecde gelmeği hâtırlarına bile getirmezlerdi. Fârisî mısra' tercemesi:

Doğru yolu göremeyince, çöle sapdılar.

Ey kardeşim! Nemâz ile mûsikî arasında ne kadar uzaklık varsa, nemâzdan hâsıl olan kemâlât ile mûsikîden hâsıl olan teessür de, birbirinden o kadar uzaktır. Akıllı olan, bu kadar işâretten çok şey anlar! Bu, öyle bir üstünlüktür ki, Peygamberimizden «sallallahü aleyhi ve sellem» bin sene sonra meydana çıkıyor. Öyle bir sondur ki, baştarafa benzemektedir. Peygamberimiz «sallallahü aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslimât» belki de bunun için (Başlangıcımı dahâ iyidir, yoksa sonumu?) buyurdu da, (Başlangıcımı dahâ iyidir, yoksa ortasımı?) buyurmadı. Demek ki, sonra gelenlerin öndekilere dahâ çok benzediğini görerek, şübhe-

lendi de, böyle buyurdu. Diğer bir hadîs-i şerîfde: (Bu ümmetin en fâidelileri, önce ve sonunda gelenlerdir. İkisinin arası bulanıktır) buyurdu. Evet, bu ümmetin sonuncuları arasında, başdakilere çok benzeyenler olacaktır. Fekat, adedleri azdır. Hattâ pekazdır. Ortadakilerde o kadar benzeyiş yok ise de, mikdârları, çokdur. Hem de pekçokdur. Fekat, sondakilerin az oluşu kıymetlerini dahâ da arttırmış, öndekilere dahâ yaklaştırmıştır. Peygamberimiz «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmât» buyurdu ki, (İslâm dini garîb başladı. Sonu da böyle garîb olacaktır. Bu garîblere müjdeler olsun!). Bu ümmetin sonu, Peygamberimizin «sallallahü aleyhi ve sellem» vefâtından bin sene sonra, ya'nî ikinci bin ile [ya'nî binonbir (1011) hicrî senesinde] başlamıştır. Çünkü, bin sene geçmesi ile, insanlarda büyük değişiklik ve eşyâda kuvvetli tebeddül olur. Allahü teâlâ, bu dini kıyâmete kadar değışdirmeyeceği, [din düşmanlarının çalışmalarına rağmen, bozulmaktan koruyacağı] için, ilk zamanda gelenlerin tâzelikleri, kuvvetleri sondakilerde de görülmekte ve böylece ikinci bin başında şerî'atini kuvvetlendirmektedir. Bu sözümüzü isbât etmek için, kuvvetli şâhid olarak, İsâ «alâ nebiyyinâ ve aleyhissalâtü vesselâm» ile hazret-i Mehdiyi gösteririz. Fârisî beyt tercemesi:

**Rûhul kudsün feyzine eğer kavuşursan,
Mesihin yaptıkları senden de meydana gelir.**

Ey kardeşim! Bugün bu sözler, çok kimselere ağır gelir. Akllarına uygun gelmez. Fekat bilgileri, ma'rifetleri insâf ile ölçerlerse ve şerî'atle karşılaşırlarsa, şerî'ate hangisinin dahâ çok ta'zîm ve hurmet ettiğini görüp, kabûl ederler.

Bu fakîr bütün kitâblarımda, ve mektûblarımda tarîkatin ve hakîkatin, şerî'ate hizmet ettiklerini ve peygamberliğin evliyâlıktan yüksek olduğunu, bir peygamberin vilâyetinin bile, kendi nübüvvetinden aşağı olduğunu yazdım. Vilâyet derecelerinin, peygamberlik' kemâlâtı yanında hiç olduğunu, büyük bir denize nazaran, bir damla kadar bile edemeyeceğini ve bunun gibi dahâ birçok şeyler bildirdim. Hele oğluma gönderdiğim mektûbda [Muhammed Sâdık yazdıkları bundan önceki ikiyüzaltmışıncı (260) mektûbdur] tesavvufu nasıl anlatdığımı görürlerse, insâfa gelirler. Bunları söylemekten maksadım, cenâb-ı Hakkın ni'metini göstermek ve gençleri teşvîk içindir. Yoksa hâşâ ki, kendimi başkalarından üstün göstermek için değildir. Kendini frenk kâfirlerinden dahâ üstün bilen bir kimsenin Allahü teâlâyı tanıması harâmdır. Yâ, din büyüklerinden üstün görenin hâli ne olur? Fârisî beytler tercemesi:

**Beni sultân tutup kaldırsa topraktan,
Yakışır başımı yüksek görsem göklerden.
Ben o toprağım ki, nisân yağmuru.
Acıyıp üzerime serper bereketli yağmuru.**

**Yüzlerle dile mâlik olsa, eğer vücûdüm,
Lutfünün şükrünü, nasıl yapabilirim?**

Bu mektûbu okuyunca, içinizde nemâzın hakikatini öğrenmek ve ona mahsûs kemâlâtdan birkaçına kavuşmak arzûsu uyanır ve bu arzû, sizi râhatsız edecek kadar çoğalır, istihâreler yaptıktan sonra, bu tarafa gelip ömrünüzün bir parçasını da nemâzı öğrenmek için hare ediniz! İnsanlara doğru yolu, se'âdet-i ebediyye caddesini gösteren, ancak Allahü teâlâdır. Doğru yolda yürüyenlere ve Muhammed Mustafâya «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmât» tâbi' olmakla şereflenen babtîyârlara, Allahü teâlâ selâmet versin!

262

İKİYÜZALTMİŞİKİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, mevlânâ Muhib Aliye yazılmışdır. Bu yolun bağıyan bağı, muhabbet olduğu bildirilmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd olsun. Onun seçtiği insanlara selâm olsun! Lutf ederek yazmış olduğunuz mektûb gelerek, bizleri sevindirdi. Çok sevdiğinizi ve ihlâsınızı bildirdiği için râhatlık verdi. Eski günleri anlatıyorsunuz. Yavrum! Şer'ate uygun hâllerden hangisi üzerinde olursanız olunuz, hiç sıkılmayınız. Ancak, bu sevgi bağının da kopmaması lâzımdır. Hattâ muhabbet, hergün artmalıdır. Bu ateş sönmemelidir, soğumamalıdır. Her ân alevlenmelidir. Çünkü, bizleri bağıyan bağı, (Muhabbet) dir. Bu yolun feyzi, (İn'ikâs) ile, kalbden kalbe akararak ulaşır. Bu akışta, yakınlık uzaklık farkı yoktur. Feyzin hızlı veyâ yavaş olması, bu yolun inceliklerini bilmeğe ve bilmemeğe bağlıdır. Bu noktayı, kıymetli oğluma, tarîkati anlatan uzun mektûbun sonunda açıklamışdım. Oradan isteyiniz. O mektûbun bir sûretini, kardeşim seyyid mîr Muhammed Nu'mânın arkadaşları da götürdü. Onlardan da isteyiniz! Dahâ uzatmıyorum. Vesse-lâm.

263

İKİYÜZALTMİŞÜÇÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, meyân şeyh Tâc için yazılmışdır. Kâ'be-i rabbânî hakkındadır ve nemâzın ba'zı üstünlükleri bildirilmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd ve senâlar olsun. Onun seçtiği, beğendiği iyi insanlara selâm olsun! Herkesi sevindiren teşrifiniz haberi, bu âşıkları-

— 393 —

mızı, sevenlerinizi çok sevindirdi. Bunun için de, Allahü teâlâyâ hamdler ve şükürler olsun! Fârisî iki beyt tercemesi:

Ey mâvi semâ! İnsâf et de öyle söyle!
Bu ikisinden hangisi, dahâ hoşdur söyle:
Işık saçan güneşinin, çıkışını şarkdan,
Cihân dolayan ayının, doğuşunu Şâmdan?

Buraya kadar zahmet etmeği arzû buyurduğunuza göre, bâri çabuk teşrif ediniz ki, seveniezinizin gözleri yoldadır., Beytullahdan yeni haberler dinlemek istiyoruz. Bu fakîre göre, insanların ve meleklerin şeklleri, vücûdleri, Kâ'benin şekline, sûretine secde ettikleri gibi, bu sûretlerin hakikatleri, aslları da, onun hakîkatine secde etmektedir. Onun hakîkati bütün hakikatlerin üstü ve ona bağlı olan kemâlât, diğer bütün hakikatlere bağlı kemâlâtın üstüdür. Bu hakikat, sanki mahlûkların hakikatleri ile, ilâhî hakikatler arasında bir geçiddir. İlâhî hakikatler demek, Onun azametinin, büyüklüğünün dereceleri olup, orada sıfat ve keyfiyyet yoktur. Ya'nî, nasıl diye sorulamaz ve hiç zil ve sûret yoktur. Dünyâda olan terakkîler, yükselmeler ve zuhûrlar, görünüşler, mahlûkların hakikatlerinin sonuna kadardır. İlâhî hakikatlerden «celle sulâtânühü» nasîb almak, ancak âhirette olacaktır. Dünyâda bunlardan nasîb, ancak nemâzdadır ki, nemâz, mü'minin mi'râcıdır. Ya'nî dünyâdan ahirete yükselten bir merdiven gibidir. Nemâzda sanki dünyâdan çıkıp, âhirete gidilir ve âhirette kavuşulacak olan şeylerden haz, zevk alınır. Öyle zan ediyorum ki, nemâzda bu devletin hâsıl olması, Kâ'be'ye dönüldüğü içindir. Çünkü, orası, ilâhî hakikatlerin «teâlâ ve tekaddeset» zuhûr ettiği yerdir. Görülüyor ki, Kâ'be, dünyâda şaşılacak birşeydir. Görünüşde dünyâdaki evlerden biridir. Hakikatde ise, âhiretdendir. Kâ'be dolayısı ile nemâzda da, bu hâl hâsıl olmuş, sûreti de, hakîkati de, dünyâ ve âhireti kendinde toplamıştır. Muhakkak olarak anladım ki, nemâz kılariken hâsıl olan hâller, nemâz dışında hâsıl olan bütün hâllerin üstündedir. Çünkü, bu hâllerin hepsi, zil ve sûretten kurtulamamış, ne kadar yüksek ve kıymetli olsalar da, asıldan nasîb alamamışlardır. Nemâzdaki hâller ise, asıldan nasîblidir. Zil ile asıl ve birşey ile gölgesi arasında ne kadar fark varsa, bu iki hâl arasında da, o kadar fark vardır. Allahü teâlânın lutf ve ihsânı ile mü'minlere ölüm zamanında hâsıl olan hâl, nemâzdaki hâllerin üstüdür. Çünkü ölüm, âhiret hâllerinin başlangıcıdır. Âhirete yakın olan herşey, dahâ temâm ve dahâ üstündür. Çünkü, dünyâda sûret görünüyor. Âhiret ise, hakîkatin zuhûr ettiği yerdir. Aradaki farkı bundan anlamalıdır. Bunun gibi, Allahü teâlânın ihsânı ile, mezârda hâsıl olan hâller, ölüm zamanında hâsıl olan hâllerden üstündür. Kıyâmet gününün hâli de, kabir hâline göre böyledir. Çünkü, orada görülen, dahâ temâm ve dahâ kâmilidir. Cennetde görülenler, kıyâmet günündekinden dahâ temâm ve dahâ

kâmildir. Hâllerin en üstünü ise, Peygamberimizin «aleyhi ve alâ âlihissalvâtü vetteslimât» haber verdiği ya'nî (Allahü teâlâ, ayrıca bir Cennet yaratmıştır ki, burada Hûriler ve köşkler yoktur. Burada Allahü teâlâ, güler gibi tecelli eder, görünür) buyurduğu yerdir. Ahiretdeki hâller, dünyadaki hâllerin, görünenlerin üstündedir. Bunların da en üstünü, hadis-i şerîfde bildirilen Cennettir. Hattâ dünyâ aslın, hakikatın zuhûr edeceği, görüneceği yer değildir. Dünyâya mahsûs olan, zillerin, benzerlerin görünmeleri, bu fakîre göre, dünyâ işlerindedir ve hakikatde, mahlûklara, mümkünlere âid şeylerdir. Bunlardan bir kısmına Sıfât-ı mâlûyyenin tecellisi, ba'zısına da, Zât-i ilâhînin tecellisi gibi isimler vermişlerdir. Hepsi dünyâ şeyleri, zıl ve sûretler tecellisi, görünüşüdür. Bu fakîre göre dünyâda olan herşey, sûret ve hayâldir. Burada matlûbun, maksûdun kokusunu bile duymuyorum. Dünyâ ahiretin tarlasıdır ve tohum ekecek zemandır. Matlûbu burada aramak, boşuna uğraşmaktır. Ele birşey geçmez. Yâhud başka şeyleri matlûb sanarak, insan rü'yâ ile, havâl ile oyalanıp kalır. Nitekim birçok kimse, bu hâle düşmüştür. Dünyâda asıldan haber veren, yalnız nemâzdir. Matlûbun kokusu, yalnız nemâzda duyulur. Nemâzdan başka şeylerde, bu koku yoktur.

İKİYÜZALTMİŞDÖRDÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, mîr seyyid Bâkır-ı Sârenpûriye yazılmıştır. En sonda hayret ve cehâlete varmak lâzım olduğu, keşf ve kerâmetlere güvenilmemesi lâzım olduğu bildirilmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd olsun! Onun seçtiği kullarına selâmlar olsun! Aşırı sevginizi ve kavuşmak istediğinizi bildiren kıymetli mektûbunuz gelerek bizleri çok sevindirdi. İşinize bakınız! İsmeleri ve sıfatları düşünmeksizin, Zât-i teâlânın ismini çok zikr ediniz! O makâmdan câhil ve anlamaktan şaşkın oluncıya kadar, bu mubârek ismi zikr ediniz! Çünkü, zikr ederken, Allahü teâlânın ismleri ve sıfatları düşünülürse, çok olur ki, hâller hâsıl olur. Mevâcidin zuhûr etmesine sebep olur. Hâllerde ve mevâcidde yanlışlıklar olduğu çok görülmüştür. Burada, bâtılın hak ile karıştığı çok vâkı' olmuştur. Bu günlerde, başka yerde bulunan şeyhlerden biri, bu fakîre mektûb yazarak, hâlini bildirdi. Dedi ki, Fenâ hâli beni öyle kapladı ki, her neye baksam, hiçbirşey göremem. Yere, göğe baksam, hiç göremem. Arşı, Kürsîyi de bulamam. Kendimi düşünsem hiç bulamam. Birinin yanına gitsem, onu da bulamam. Allahü teâlâ sonsuzdur. Onun sonunu kimse bulamamıştır. Tesavvuf büyükleri, bu hâlimi

kemâl olarak bildirmişlerdi. Sen de, bunu kemâl biliyorsan, Allahü teâlâyâ kavuşmak için senin yanına gelmekliğime lüzûm yok demektir. Eğer sen, başka birşeyi kemâl biliyorsan, bana yaz!

Fakîr, ona şöyle cevâb yazdım: Bu hâller, kalbin değişiklikleridir. Kalb, bu yolun dahâ birinci basamağıdır. Bu hâller bulunan kimse, kalbin dahâ dörtde birini geçmiştir. Kalbin geri kalan üç parçasını geçmesi lâzımdır. Bundan sonra, ikinci basamak olan rûha sıra gelir. Bu mektûbdan bir zaman sonra, bu fakîrden tarîkat dersi alarak memleketine gitmiş olan, sevdiklerimizden birisi, birgün yanımıza gelip, hâsıl olan hâllerini anlatdı. Hâli, o mektûbu yazan şeyhin hâline benziyordu. Hattâ bu, o makâmda, ondan birkaç adım dahâ ilerde idi. Bunun hâline teveccüh olduğunda, onun bu Fenâsı, hevâ maddesinde idi. Hevâ, her boşlukda bulunduğu için, onun gördüğü hep hevâ idi. Bunu, sonsuz olan Allahü teâlâ sanmışdı. Allahü teâlâ, böyle şeylerden münezzehdir. Onu ikinci olarak çağırarak hâlini araştırdığımda, hevâdan başka hiçbirşeye tutulmuş olmadığını iyi anladım. Böyle olduğunu kendine de bildirdim. O da, vicdânına danıştığında, hevâdan başka hiçbir kazancı olmadığını kendisi de anladı. O hâllerinden tevbe ve istigfâr eyledi. İlerlemeğe çalışdı.

Kalb, Âlem-i halk ile Âlem-i ervâh arasında bir vâsıtaadır. Bu her iki âleme de benzeyen tarafları vardır. Sanki, kalbin yarısı Âlem-i halkdan, yarısı da Âlem-i ervâhdan gibidir. Âlem-i halkdan olan yarısının da yarısı hevâ olur. Buna göre kalbin dörtde biri hevâ olur. Bu son bildirdiğimiz de, birinci cevâba uygun olmaktadır. Bundan fazla yazacak zaman olmadı. Size ve doğru yolda olanlara ve Muhammed Mustafânın izinde gidenlere selâm olsun! [(Âlem-i halk) madde âlemi demektir. Çünkü halk, ölçmek ma'nâsında da kullanılır].

İKİYÜZALTMİŞBEŞİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, şeyh Abdülhâlık-ı Bedavâniye yazılmıştır. Uzlete çekilirken, müslimânların haklarını gözetmeği elden bırakmamak lâzım olduğu bildirilmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd olsun! Sevgili Peygamberine ve Âline ve Es-hâbına salâtü selâm olsun ve doğru yolda olanlara düâlar olsun!

Kıymetli kardeşimin güzel mektûbu geldi. Bizleri çok sevindirdi. Allahü teâlâyâ hamd ve şükr olsun ki, ayrılık günlerinin uzaması, muhabbeti ve ihlâsı sarsmamış. Bununla beraber, buraya gelseydiniz, dahâ iyi olurdu. (Elhayru fî mâ sana' Allahü teâlâ!). Ya'nî Allahü teâlânın yap-

dığında hayr vardır. İnsanlar arasından ayrılmak, uzlet etmek istiyorsunuz. Evet, uzlet, Sıddıkların aradığı şeydir. Mubârek olsun! Uzleti isteyiniz! Bir köşeye çekiliniz! Fekat, müslimânların haklarını gözetmeği elden kaçırmayınız! Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» (Müslimânın, müslimân üzerinde beş hakkı vardır: Selâmına cevâb vermek, hastasını dolaşmak, cenâzesinde bulunmak, da'vetine gitmek ve aksırdığı zaman el-hamdülillah deyince, yerhamükallah demek) buyurdu. [Bu hadîs-i şerîfi Ebû Hüreyre «radiyallahü anh» haber vermiştir. (Buhârî)de ve (Müslim)de yazılıdır]. Fekat, da'vet ettiği zaman gitmek için şartlar vardır. (İhyâ'ül-'ulûm) kitâbında buyuruyor ki (Çağıranın yemeği şübheli ise veyâ şerî'atin yasak ettiği şey, meselâ ipek sofrâ örtüsü, gümüş kap ve tavanda, divârda cânlı resmi varsa veyâ çalgı çalınıyorsa, oyun zamanı gibi şeyler varsa, o çağrılan yere gidilmez). [Bu yasaklar, (Kimyâ-u-se'âdet) kitâbında da yazılıdır]. Böyle yasaklar bulunan yemeğe gitmek harâm veyâ mekrûh olur. Çağıran kimse zâlim ise veyâ Ehl-i sünnet değil ise, fâsık ise, kötülük yapan ise veyâ övünmek için, gösteriş için çağırıyorsa gitmek câiz olmaz. (Şir'a-tül-islâm) kitâbında diyor ki (Riyâ olarak çağırılan yemeğe gitmemelidir). (Muhit) kitâbında diyor ki (Oyun, şarkı, gîbet etmek bulunan ve içki içilen yemeğe oturulmaz). (Vetâlib-il-mü'minîn) kitâbında da böyle yazılıdır. Bu yasaklardan hiçbiri bulunmayan da'vete gitmek lâzımdır. Bu zamanda, bu yasakların bulunmaması güc oldu. Bundan başka, Fârisî mısra' tercemesi:

Yabancidan uzlet et, dostdan değil!

Tarîkat kardeşleri ile sohbet etmek, bu yolun sünnet-i müekkedesidir. Hâce Behâeddîn Nakşibend-i Buhârî hazretleri buyurdu ki (Bizim yolumuzun temeli sohbetdir!). Uzletde şöhret vardır. Şöhret de, âfetdir. Sohbet buyurması, tarîkat kardeşleri ile birlikde olmaktır. Başkaları ile sohbet edilmez. Çünkü, birbirinde fânî olmak, ya'nî başkalarını unutmak, sohbetin şartıdır. Bu da, uygun arkadaşla olabilir.

Hasta yoklamak sünnetdir. Hastanın bakıcısı varsa, ona bakıyorsa, başkalarının dolaşması sünnet olur. Bakacak kimsesi yoksa, dolaşmak vâcib olur. (Mişkât) kitâbının hâşiyesinde böyle yazılıdır.

Cenâzede hâzır olmalıdır. Hiç olmazsa birkaç adım birlikde gitmelidir. Böylece, meyyitin hakkı ödenmiş olur.

Cum'a nemâzına ve hergün beş vakt nemâz için cemâ'ate ve bayram nemâzlarına gitmek islâmın zarûrî emrlere'dir. Herhâlde gitmek lâzımdır. Bunlardan sonra kalan vaktleri, yalnız geçirebilirsiniz. Fekat önce doğru bir niyyet lâzımdır. Dünyâ çıkarlarından birşeyi düşünerek uzleti kirlitememelidir. Allahü teâlâyı zikr için, kalbi toparlamaktan ve dünyânın bitmez tükenmez işlerinden uzaklaşmaktan başka birşey düşünmemelidir. Niyyetin doğru olmasına çok dikkat etmelidir. Niyyetin içinde, nefsin

bir arzûsu gizlenmiş olmamasına dikkat etmelidir. Niyyetin doğru olması için, Allahü teâlâyâ yalvarmalıdır. Böylece tâm niyyet yapılabilir. Yedi kerre istihâre yapmalı, doğru niyyetle uzlet eylemelidir. Böyle olunca, çok fâidesi umulur. Buluşduğumuz zaman, dahâ çok anlatırım. Vesselâm.

266

İKİYÜZALTMİŞALTINCI MEKTÛB

İkiyüzaltmışaltıncı mektûbu, üstâdı Muhammed Bâkî «kuddise sirruh» hazretlerinin iki oğlu, hâce Ubeydullah ve hâce Abdüllaha yazmıştır. İlhâm ve firâset yolu ile, mubârek kalbine doğan, (İlm-i kelâm) akîde ya'nî i'tikâdından ba'zısını bildirmektedir. Kitâblardan alarak ve akl ve düşünme ile bularak yazmadığı hâlde, hepsi, Ehl-i sünnet vel-cemâ'at âlimlerinin sözlerine uygundur. Allahü teâlâ, ömür sarf ederek, istirahatlerini fedâ ederek, durmadan çalışan o âlimleri, en üstün iyiliklerle mükâfâtlandırın!

İmâm-ı Rabbânî müceddid-i elf-i sâni şeyh Ahmed-i Fârûkî Serhendî «kuddise sirruh», dahâ ilm deryâsına yeni daldığı sıralarda hazret-i Peygamberi «sallallahü aleyhi ve sellem» rü'yâda görüp kendisine buyurmuştu ki: (Sen kelâm ilminde müctehid olacaksın). Bu rü'yâsını hocasına anlatmıştı. O gündenberi, ilm-i kelâmın her mes'elesinde ayrı ictihâdı ve görüşleri vardır. Fekat, mes'elelerin çoğunda (Mâtürîdiyye) imâmımız ile berâberdir ve felesofların, şerî'ate uymayan sözlerini red edip, yanlışlıklarını isbât etmekte ve tesavvuf büyüklerini tanıyamıyarak ve sözlerini anhyamıyarak, yoldan çıkan, sapıtan ve kendilerini din adamı sanıp, herkesi de yoldan çıkartan, câhil ve ahmakların yüz karalarını meydana çıkarmaktadır. Bu mektûbda ayrıca nemâza âid birkaç fikh mes'elesini de bildirmekte ve tesavvufun kıymetini ve yüksekliğini ve bu yoldan yükselmiş olan büyüklerin şerî'ate sınıksız sarılmış olup, bunları tanımayan zevahırların iffirâlarının çürüklüğünü ve mûsikî dinlememeği ve dans ve oyun yerlerine gitmemegi ve dahâ birkaç şeyi bildirmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd olsun. Bu düâlar ve iyilikler, Onun Peygamberi ve sevgilisi ve bütün insanların her bakımdan en güzeli ve en üstünü olan, Muhammed Mustafâyâ «sallallahü aléyhi ve sellem» ve onu sevenlerin ve izinde gidenlerin hepsine olsun! Allahü teâlâ, siz yüksek hocamın kıymetli yavrularını da, se'âdet-i ebediyyeye kavuşursun!

Yüksek üstâdımın, beni dünyâ ve âhîret ni'metlerine kavuşduran kıymetli hocamın sevgili yavruları! Biliniz ki, herşeye muhtâc olan bu zevallı kardeşiniz, tepeden tırnağa kadar, o yüksek babanızın sadakaları ve

ihşânları içinde yüzüyorum. İnsanlığın elifbâsını ondan öğrendim. Yükseklikleri haber veren kelimeleri ondan okudum. Herkesin, senelerce çalışarak kazanabildiği dereceler, onun huzûrunda, terbiyesi altında, az zamanda elime geçti. İnsanlara meziyyet, üstünlük veren bütün kıymetler, ona hizmetimin ikrâmiyesi olarak üzerime serpildi. Hiçbir işe yaramıyan ve insanlıktan haberi olmıyan bu zevallı, onun nûrlu bakışları altında, iki buçuk ay içinde olgunlaşarak, büyüklerin yoluna katıldı. Onların Allahü teâlâyâ olan yakınlıklarına kavuştu. Böyle az bir zamanda, tesavvufu tadmış olanların, tecelliler, zuhûrlar, nûrlar, hâller ve keyfiyyetler diye anlatmak istedikleri gizli kazanclar, babanızın parlak kâlbindeki der-yânın damlaları olarak, önüme saçıldı. Bunlardan hangi birini anlatayım. Onun, lutf ederek, acıyarak mubârek gönlünü bu fakîre çevirmesi, tesavvufcuların tevhid [bir bilmek], kurb [yakınlık], ma'iyet [berâberlik], ihâta [her tarafı kaplamak], sereyân [her zerrede bulunmak] gibi sözlerle; anlatmak istedikleri ma'rifetlerden, ince bilgilerden ele geçmiyen, hemen hemen birisi kalmadı. Bunların içlerinden, özlerinden bildirilmedik bırakılmadı. Vahdet-i vücûd dedikleri, herşeyde Allahü teâlânın kemâlâtını görmek ve vahdetde kesreti bulmak, bu ince bilgilerin başlangıcıdır. İslâm büyüklerinin eriştiği, tanıdığı bilgileri, belime kadrosu ile anlatmağa kalkışmak, câhillik ve ahmaklık olur. Bunların kavuşdukları, yetiştikleri dereceler çok yüksektir. Anladıkları edindikleri bilgiler ve zevkler, çok incedir. Her bilgi satanın, büyük ve önder sanılanların yetişeceği, yanaşacağı yer değildir.

O çok yüksek babanızın, bu zevalliya olan ni'metlerine, ihşânlarına karşı, ölüncüye kadar, başımı kapınız hizmetcilerinin ayaklarına sürse'n, size karşı birşey yapmış olamam. Hangi kusûrumu bildireyim? Mahcûbiyyetimden, yüzümün karasından hangisini meydana çıkarayım? Allahü teâlâ, Hüsâmeddîn Ahmedden râzı olsun ki, sizlere karşı olan vazîfemizi, borcumuzu üzerine alarak, kapınıza kul olmakla, hizmetinizde çalışmakla şereflenmekde, böylece râhat nefes almamıza sebep olmaktadır. Fârisî beyt tercemesi:

**Vücûdümün her kılı dile gelse de;
Şükrünü söylemiş olamam yine!**

[Asrların yetişdiremiyeceği, insan gücünün ölçemiyeceği] o kıymetler hazînesinin, kapısının eşliğini öpmekle üç def'a şereflenmişdim. Üçüncüsünde buyurdu ki: (Za'îf düşdüm. Yaşamak ümmîdim azaldı. Benden sonra, çocuklarımı gözet!). Sizleri getirdiler. O zaman dahâ küçük idiniz. Kucakda taşınıyordunuz. Size teveccüh etmemi, emr buyurdular. Emrlerine uyarak, yüksek huzûrlarında, üzerinize o kadar teveccüh olundu ki, te'sîri görünüverdi. Sonra (Bunların annelerine de, uzaktan teveccüh et!) buyurdular. Yanımızda olmadığı hâlde, onlara

da teveccüh olunmuşdu. Emrleri ile ve huzûrlarında olduğu için, o teveccühlerin çok fâideler sağlayacağını ümmîd ediyorum.

Babanızın, herhâlde yapılması lâzım gelen emrlerini ve herne behâsına olursa olsun, yerine getirilmesi gereken vasiyyetlerini unutacağımı veyâ dalgınlığıma geleceğini sanmayınız! Buna imkân olurmu? Ufak bir işâretinizi bekliyorum. Şimdilik, birkaç satır nasîhat yazıyorum. Cân kulağı ile dinleyiniz! Cenâb-ı Hak, ikinizi de, se'âdet-i ebediyyeye kavuşdursun!

Her müslimânın, önce i'tikâdını düzeltmesi, ya'nî Ehl-i sünnet vel-cemâ'at âlimlerinin bildirdikleri gibi, inanması lâzımdır. Durmadan, yılmadan çalışan, o âlimlere, Allahü teâlâ, bol bol mükâfât versin! Cehen-nemin ebedî, sonsuz azâbından kurtulan, yalnız bunlar ve bunların izinde gidenlerdir. Bunların bildirdiği i'tikâdlardan unutulmakta olanlarını anlatacağım:

[İmânın şartı altıdır: Birincisi, Allahü teâlâyâ inanmaktır]. Allahü teâlâ, kendi Zâtı ile vardır. Ondan başka herşey, Onun var etmesi ile, var olmuştur. Kendisi ve sıfatları ve işleri yegânedir, birdir. [Ya'nî, hiçbirşey, hiçbir bakımdan, Allahü teâlâyâ benzemez]. Varlıkta, şerîki, ortağı olmadığı gibi, hiçbir bakımdan benzeri yoktur. Benzerlik yalnız ismde ve kelimelerdedir. Onun sıfatları da, işleri de, kendi gibi, akl ile anlaşılmaz ve anlatılamaz ve insanların sıfatlarına, işlerine, hiç benzemez ve uymaz. [Onun sekiz sıfatı vardır. Bunlara, (Sıfât-ı sübûtiyye) denir]. Bunlardan biri, ilm sıfatıdır, ya'nî Allahü teâlâ bilicidir. Bu sıfatı da, kendi gibi kadîmdir. Ya'nî, sonradan olma değildir. Hep vardı ve basît, [ya'nî bir hâldedir. Hiç değişmez, bölünmez ve çoğalmaz]. Bildiği şeyler değişmekte, her değişmeyi bilmektedir. Fekat, ilminde ve ilminin bu şeylere bağlanmasında, bir değişiklik olmaz. [Geçmişdeki sonsuzdan gelecekdeki sonsuza kadar, ya'nî ezelden ebede kadar herşeyi, her değişmeği, yalnız bir biliş ile bilmektedir. Ya'nî, bu sonsuz zamanlarda olan herşeyi], birbirine benzeyen ve benzemiyen hâlleri ile, hem büyüklerini, hem en ufak zerrelerini, herbirini kendi zamanında olarak bir anda bilmektedir. Meselâ, bir kimsenin hem varlığını, hem yokluğunu, hem doğmadan evvelki hâllerini, çocukluğunu, gençliğini, ihtiyârlığını, diri olmasını ve ölü olmasını, ayakda, oturmakta, dayanmakta, yatmakta, gülmekte, ağlamakta, neş'e ve lezzetde, derd ve kederde, izzet ve kıymetde, zillet ve aşağılıkta, mezârdâ, kıyâmetde ve mahşer yerinde ve meselâ Cennetde ni'metler içinde olduğunu, hep bir ânda ve bir hâlde bilmektedir. Ne ilminde, ne de ilminin bu şeylere bağlanmasında, bir değişiklik olmaz. Değişiklik olsa, zamanın da, değişmesi olur. Hâlbuki orada, ezelden ebede kadar, parçalanamıyan bir ân vardır. Dahâ doğrusu, Allahü teâlâ, zamanlı değildir. Öncelik ve sonralık yoktur. İlmî herşeye yetişir dersek, herşeyi bir bilmekle ve ilmin bunlara bir bağlan-

ması ile biliyor. Bu bir bilgi ve bir bağlantı da, aklın eremiyeceği bir bağlanmadır. Bunu akla anlatabilmek için, şu misâli uygun buluyorum: İnsan, bir kelimenin çeşidli hâllerini, birbirine benzemiyen şekillerini bir ânda düşünebilir. Bir kelimeyi, bir ân içinde, hem ism, hem fi'l, hem harflerin kümesi, hem mâdî, hem müstakbel, hem emr, hem men', hem edatlı, hem edatsız, hem müsbet, hem menfî bilebilir. Çeşidli şekilleri bir ânda, kelimedede ayrı ayrı görüyorum diyebilir. Bir insanın, ilminde ve hattâ görmesinde, ters ve çeşidli hâlleri bir araya toplaması, mümkün olunca, Allahü teâlânın ilminde, neden mümkün olmasın? Hem de Onun ilminde iki zıddın, bir arada bulunması görünüştendir. Yoksa, orada zıdlık yoktur. Meselâ, bir kimseyi, bir ânda, hem var, hem yok bilir. Fakat, yine o ânda onun varlığını, meselâ hicretten bin sene sonra ve birinci yokluğunu, bu varlıktan evvel, ikinci yokluğunu da meselâ, varlığından yüz sene sonra olarak bilmiştir. O hâlde, arada zıdlık yoktur. Zîrâ, varlığın ve yokluğun zamanları başkadır. İşte, Allahü teâlâ, ayrı ayrı, başka başka, zerrelere bir ânda biliyorsa da, ilminde değişmek olmuyor. Felsefecilerin zan ettiği gibi, ilm sıfatında sonradan birşey hâsıl olmuyor. Çünkü, birşeyin bilgisi, evvelki şeyin bilgisinden sonra hâsıl olmuyor ki, ilmde değişiklik olsun. Herşeyi bir ânda bildiğinden, ilminde değişiklik ve yenilik hâsıl olmaz. O hâlde, ilmde değişiklik olmadığını anlatmak için, ilm, eşyâya, çeşidli bağlantılarla bağlanmışdır demek ve bunların değiştiğini söylemek lüzûmsuzdur. Nitekim felsefecileri susdurmak için, bazı büyüklerimiz böyle söylemiştir. Bu bağlantıların, eşyâya bağlanmasında değişiklik olur denirse, yerinde olur.

Allahü teâlânın sıfât-i sübûtiyyesinden biri, Kelâm sıfatıdır. (Kelâm sıfatı), ya'nî söylemesi de, bir basît kelimedir ki, ezelden ebede kadar, hep o bir kelâm ile söyleyicidir. Bütün emrler, bütün yasaklar, bütün bildirilen şeyler, bütün süâller, bütün dilekler, hep o bir kelâmdır. Gönderdiği bütün kitâblar ve sahîfeler, hep o bir basît kelâmdandır. Tevrât ondan meydana gelmiş, Kur'ân-ı kerîm, ondan nâzil olmuş, inmiştir.

Allahü teâlânın [Sıfât-i sübûtiyyesinden biri, (Tekvîn) sıfatıdır. Ya'nî yaratıcıdır]. Bütün yarattıkları, yaptıkları da, bir fi'l, bir yapıdır ki, ilk yarattığından, sonsuza kadar, yaratmaları, hep o bir fi'l ile var olmaktadır. (Bir göz kırpacak zamanda herşeyi yaptık) âyet-i kerîmesi, bunu gösteriyor. Hayât vermesi ve öldürmesi, hep o bir fi'l iledir. Yaratması ve yok etmesi de, o fi'ldendir. Fi'linde de çeşidli bağlantılar yoktur. Belki, bir te'allük ile ilk ve sonradaki herşeyi kendi zamanlarında yaratıyor. Akl, Onun fi'lini [işini] anlayamayacağı gibi, fi'lin bağlantılarına da erememektedir. Aklın oraya yolu yoktur. Ehl-i sünnet âlimlerinden, Ebül-Hasen-i Eş'arî bile, Allahü teâlânın fi'lini anlayamıyarak, tekvîn sıfatına, ya'nî yaratmasına sonradan olma, hâdisdir, dedi. Ya'nî herşeyi yapması, yaptığı zaman meydana geliyor dedi. Hâlbuki, her zaman yapı-

lan işler, ezeldaki fi'lin eserleri, meydana çıkmalarıdır. Yoksa, fi'linin kendisi değildir. Tesavvuf büyüklerinden, fi'lerini görüyoruz, ya'nî Tecellî-i ef'âle kavuşduk diyenler de, böyle yanılıyor. Herşeyde, Allahü teâlânın fi'lini görüyoruz sanıyorlar. Hâlbuki, o tecellîler, görünenler, fi'lin kendisi değil, eserleridir. Zîrâ, Allahü teâlâ, görülemediği gibi, fi'li de görünmez, his olunamaz, düşünülemez ve akl ile anlaşılabilir. Onun fi'li de, bütün sıfatları da kadîmdir. Sonradan olma değildirler. Kendisi ile hep vardırılar. Onun fi'line (Tekvîn) denir, mahlûkât aynasına yerleşmez ve görülmez. Fârisî beyt tercemesi:

**Dar olan, şekl ve sûret kabına ma'nâ nasıl sığar?
Dilenci kulübesinde sultânın ne işi var?**

Bu fakîre göre, Allahü teâlânın kendi tecellîsi olmaksızın, fi'llerinin ve sıfatlarının tecellîsi olamaz. Sıfatları ve fi'leri kendinden ayrılmaz ki, kendi tecellîsi olmaksızın, tecellî edebilsinler. Onun zâtından ayrılan, fi'lerinin ve sıfatlarının zilleri, aksleri, görünüşleridir. Herkes bunları anlayamaz. Cenâb-ı Hak, dilediği kullarına bildirir. Onun ihsânı çoktur.

Yine sözüme gelelim: Allahü teâlâ, hiçbirşeye hulûl etmez. Hiçbir cism içiné işlemez. Hiçbirşey Ona hulûl etmez. Fekat, Allahü teâlâ, herşeyi ihâta etmiş, kaplamışdır ve herşeye yakındır ve herşeyle berâberdir. Fekat, bizim alışığımız ve anladığımız ihâtâ, kurb ve ma'ıyyet gibi değildir. Bunlar, Ona lâayık değildir. Evliyânın keşf ile, müşâhede ile anladığı, ihâta, kurb ve ma'ıyyet de, Ona lâayık değildir. Zîrâ, zevallı mahlûkların hiçbirisi, Onu ve sıfatlarını ve fi'llerini anlayamaz, bilemez. Anlamadan inanmak lâzımdır. Fârisî beyt tercemesi:

**Anka kuşu avlanamaz, tuzasını topla!
Bu avlanmada, giren yalnız hevâdır tuzâğa.**

Yüksek mürşidimin (Mesnevî) sinden şu beyti buraya yazmak uygundur. Fârisî beyt tercemesi:

**Gidilecek yol uzundur pek,
Uygun olmaz kavuşdum demek.**

Allahü teâlânın, herşeyi ihâta etdiğine ve herşeye yakın olduğuna ve herşey ile berâber olduğuna inanırız. Fekat, bu ihâta, kurb ve ma'ıyyetin, ne demek olduğunu bilemeyiz. (İlmi ihâta etmişdir, ilmi yakındır) demek, Kur'ân-ı kerîmin açık olan ma'nâsını çevirmek demektir. Biz, böyle ma'nâlar vermeği doğru bulmuyoruz.

Allahü teâlâ, hiçbirşey ile ittihâd etmez, birleşmez. Hiçbirşey de, Onunla birleşmez. Tesavvuf büyüklerinden, ittihâd ma'nâsı anlaşılabilir sözler çıkmış ise de, onlar, başka şey demek istemişdir. Meselâ (Fakîrlük temâm olunca, Allahü teâlâdır) sözleri ile, (Herşey yokdur, ancak Allahü

teâlâ vardır) demek istiyorlar. Yoksa, o fakir, Allahü teâlâ ile birleşir, demek istemiyorlar. Bunu demek, kâfirlik, zındıklık olur. Allahü teâlâ, zâlimlerin, kâfirlerin sandığı gibi değildir. Üstâdım buyurmuşdu ki: Hal-lâc-i Mensûrun (Ben Hakkım) sözünün ma'nâsı, (Ben yokum, yalnız Allahü teâlâ vardır) demektir. [Şerî'ate uyanların böyle sözlerine hüsn-i zan olunur. Te'vil edilir].

Allahü teâlânın zatında, sıfatlarında ve fi'lerinde değişiklik olmaz. Hareketlerin, işlerin olması ile, herşeyi yaratması ile, Onun zâtında, sıfatlarında ve fi'lerinde değişiklik olmuyor. Vahdet-i vücûd var diyenler (Tenezzülât-i hams) ya'nî Allahü teâlânın, bu mevcûdâtı var etmesi, beş derecede olmuşdur demeleri, Onda değişiklik yapacak ma'nâda değildir. Bu ma'nâ ile söyliyen kâfir olur, yoldan çıkar. Bu büyükler, Allahü teâlânın sıfatlarının zuhûrunda, meydana çıkmalarında, beş derecenin aşağıya indiğini söylüyor ki, zâtında ve sıfatlarında ve fi'lerinde bir değişiklik olmuyor.

Allahü teâlâ, (Ganiyy-i mutlak)dır. Ya'nî, hiçbirşey için, hiçbirşeye muhtâc değildir. Ne kendine, ne sıfatlarına, ne de fi'lerine, hiçbir sûretle hiçbirşey lâzım değildir. Varlıkta muhtâc olmadıkları gibi, zuhûrda, belli olmakda da, ihtiyâcları yoktur. Sôfiyyenin büyüklerinin (Allahü teâlâ, isimlerini ve sıfatlarını izhâr için, bize muhtâcdır) anlaşılın sözleri, bu fakîre çok ağır geliyor. Yaratılmakla, biz kıymetlendik, şerefledik. Allahü teâlâda birşey artmadı. Böyle şeyler söylemek, çok yersiz ve çirkindir. (Cinnîleri ve insanları, ancak bana ibâdet etmeleri için yarattım) buyuruyor. Demek ki, cinnîlerin ve insanların yaratılması, Allahü teâlâyı tanımaları içindir ki, bunlar için şeref ve se'âdetdir. Yoksa, Onun birşey kazanması için değildir. Hadîs-i kudsîde, [ya'nî Peygamberin «sallallahü aleyhi ve sellem» mubârek ağzından,] Allahü teâlânın (Ma'rûf olmak, tanınmak için herşeyi yarattım) buyurması, (Onların beni tanımakla şereflenmesi için) demektir, yoksa (Tanınayım ve onların tanınması ile kemâl bulayım) demek değildir. Bu ma'nâ, Allahü teâlâyâ lâayık değildir.

Allahü teâlâda, noksanlık sıfatları ve mahlûkların hâssa ve alâmetleri yoktur. Madde değildir. Cism değildir. Mekânlı değildir. [Ya'nî, yer kaplayıcı değildir.] Zemanlı değildir. [Bir yerde bulunmadığı gibi, zamanı da yoktur]. Kemâl sıfatları, kusûrsuzluklar yalnız Ondadır. Sekiz kemâl sıfatı olduğunu bildirmişdir ki şunlardır: (Hayât), diri olmasıdır. (İlm), bilmesidir. (Kudret) gücü yetmesidir. (İrâde), dilemesidir. (Sem'), işitmesidir. (Basar), görmesidir. (Kelâm), söyleyici olmasıdır. (Tekvîn), yaratmasıdır. Bu sıfatları, kendinden ayrı olarak, vardır. Varlıkları ilmde değildir. [Ya'nî, nazari ve teorik var denilmiş olmayıp], hâricde ve hakîkatde vardır. Kendi var olduğu gibi, bu sıfatları da ayrıca vardır. Vahdet-i vücûde inanan Sôfiyyûnun sandığı ve fârisî beyt tercemesi:

**Akl ve düşünce ile, sıfatlar başkadır.
Hakikatde ise, hepsi tām kendisidir.**

sözleri, sıfatları inkârdır, inanmamaktır. Müslimânlardan, sıfatları inkâr eden, Mu'tezile fırkası ile kâfirlerden eski felsefeciler de, sıfatları nazarî olarak kendinden ayrı ise de, hâricde yalnız kendi vardır diyorlar. [Ya'nî, sıfatların nazarî olarak], kendinden ayrı olduğunu inkâr etmiyorlar. Meselâ, ilm sıfatının ma'nâsı, zâtın ma'nâsının aynıdır demiyorlar. Yâhud, kudret ve irâdet sıfatlarının ma'nâları, birbirinin aynıdır demiyorlar. Fekat, hâricdeki varlıkları, aynıdır diyorlar. O hâlde, sıfatları inkârdan kurtulmak için, hâricde ayrı ayrı var olduklarına inanmak lâzımdır. Nazarî olarak ayrı bilmek, fâide vermez.

Allahü teâlâ, (kadîm)dir. [Ya'nî, varlığının başlangıcı yokdur. Varlığından önce, yok değil idi, hep var idi]. (Ezelî)dir. [Ya'nî, hiçbir zaman yok değil idi]. Ondan başka, hiçbir varlık kadîm, ezeli değildir. Din sâhibleri, kitâb sâhibleri, hep böyle îmân etmişdir ve Allahü teâlâdan başkasını kadîm, ezeli bilenlere, kâfir demişlerdir. Bunun içindir ki, hüccet-ül-islâm imâm-ı Muhammed Gazâlî «rahmetullahi aleyh», İbn-i Sinânın ve Fârâbinin ve dahâ başkalarının, kâfir olduklarını söylemişdir. Çünkü, bunlar aklın, rûhun ve [maddenin ilk hâli dedikleri] heyûlânın kadîm olduğuna inanmış ve göklerin içindekilerle, berâber, kadîm olduklarını söylemişlerdir.

[(Ahlâk-ı alâ'î) kitâbında diyor ki, (İbni Sînâ), (Mu'âd) kitâbında kryâmetde dirilmeği inkâr eyledi. Öleceğine yakın, gusl abdesti alıp, vezîr iken yaptığı zulmlere, tevbe etdiği söyleniyor ise de, i'tikâdı bozuk olanın guslü, nemâzı ve düâsı kabûl olmaz buyuruldu)].

Üstâdım buyurdu ki, şeyh-i ekber Muhyiddîn-i Arabî hazretlerinin (Büyük insanların rûhları kadîmdir) sözünün görünüş ma'nâsına uymayıp, din sâhiblerinin müşterek îmânlarına ve sözlerine çevirmelidir.

Allahü teâlâ, (Kâdir-i muhtâr)dir. [Ya'nî dilediğini yapabilir. Tabî'at kuvvetleri gibi, elbette, işi yapmağa] mecbûr değildir. Felsefeciler, aklları ermediğinden, kemâl, büyüklük, mecbûr olmakda, herhâlde yapabilmektedir deyip, Allahü teâlânın ihtiyârını, ya'nî seçmesini inkâr ettiler. Yapmağa mecbûrdur dediler. Bu ahmaklar Allahü teâlâ, birşeyi yaratmağa mecbûr olmuş ve sonra başka birşey yaratmamışdır dedi. Bu uydurma şeye de, akl-i fe'âl deyip, herşeyi bu yapıyor dediler.

(Akl-ı fe'âl) dedikleri şey de, yalnız onların vehmlerinde, hayâllerinde olan birşeydir. Bunların bozuk inanışlarına göre, Allahü teâlâ hiç birşey yapmıyor. İnsan sıkışınca, bunalnca, Akl-i fe'âle yalvarır. Allahü teâlâdan birşey istemez. Çünkü, Allahü teâlânın dünyâda olup bitenlerle hiç ilgisi yokdur. Herşeyi yapan yaratan Akl-i fe'âldir derler. Hattâ Akl-i fe'âle de yalvarmazlar. Çünkü onu, kendilerinden belâları gidermekde irâ-

de ve ihtiyâr sâhibi bilmezler. Bu nasıbsızler, ahmaklıkta, sersemlikde, sapık fırkaların hepsinden dahâ aşağıdırlar. Kâfirler, her işlerinde Allahü teâlâyâ sığınıyor. Belâların giderilmesini ondan istiyorlar. Bu alçaklar ise, böyle değildir. Bu nasıbsızlerde iki şey, sapık ve ahmak fırkaların hepsinden dahâ çokdur. Bunlardan biri, Allahü teâlânın gönderdiği haberlere inanmıyorlar. Peygamberlerin bildirdiklerine inâd ve düşmanlık ediyorlar. İkincisi, bozuk ön fikrler ileri sürüyor. Asılsız, çürük deliller, şâhidler göstererek, boş, sapık düşüncelerini isbâta kalkışıyorlar. Bozuk düşüncelerini isbât için öyle yanılıyorlar ki, hiçbir alçak böyle yanlış, çürük şey yapmamıştır. Dünyâda olan her işi, durmadan giden, dönen göklerin ve yıldızların değişmeleri ve vaz'iyetleri yapıyor diyorlar. Gökleri yaratanı ve yıldızları icâd edeni ve hepsini hareket ettiren ve aralarında nizâm kuranı görmiyorlar. Bunu birşeye karışmaz sanıyorlar. Ne kadar ahmaktırlar! Ne kadar alçaktırlar! Bunları akllı bilen, sözlerine inanan ise, bunlardan dahâ alçaktır. Onların akla dayanan, düzgün ilmlerinden biri geometri [Hendese] dir ki, ne dünyâ se'âdetine, ne de ebedî kurtuluşa fâidesi yoktur. Bir üçgenin, üç iç açısının toplamı, iki dik açıya müsâvîdir demek ve bunu isbâtlamak, insanlığa ne kazandırır. [Fen bilgileri, modern makinalar ve elektronik âletler ve yeni bulunan herşey, Allahın Peygamberine uyarak kalbleri temizlenmiş, ahlâkı güzelleşmiş îmânlı kimseler tarafından yapılmadıkça ve kullanılmadıkça fâideli olmazlar. İnsan haklarını, râhatı, huzûru sağlamazlar. Harbin ve sefâletin ortadan kalkmasına yaramazlar. Zulme işkenceye vâsita olurlar].

[İmâm-ı Gazâlî, kendilerini akllı, ilm adamı ve hiç yanılmaz sanan dinsizleri üçe ayırmıştır. Birincisi Dehriyyûn ve maddîciler olup, bunlar, Yunan felesoflarından asrlarca evvel vardı. Bugün de, fen adamı geçinen ba'zı ahmaklar, bu kısımdadır. Bunlar, Allahü teâlânın varlığına inanmayıp âlem, böyle kendiliğinden gelmiş ve böyle gidecektir. Bunun yaradana (Hâşâ) yoktur. Canlılar, da böyle birbirlerinden üreyip, sonsuz olarak sürecektir, diyor. İkinci kısmı, tabî'iyeciler olup, canlılarda ve cansızlardaki, akllara hayret veren, intizâmı ve incelikleri görerek, Allahü teâlânın varlığını söylemeğe mecbûr kalmışlarsa da, tekrâr dirilmeği, âhireti, Cenneti ve Cehennemi inkâr etmişlerdir. Üçüncü kısım, sonra gelen Yunan felesofları ve bu arada Sokrat ile talebesi Eflâtun ve onun da talebesi Aristonun felsefeleridir. Bunlar, dehrîleri ve tabî'iyecileri red ederek, aldandıklarını ve alçaklıklarını bildirmek için, başkalarının sözlerine hâcet kalmıyacak kadar, şeyler söyledi. Fekat bunlar da, küfrden kurtulamamıştır. Bu üç kısım da ve bunların yolunda gidenler de, hep kâfirdir. Ba'zı saf kimselerin, bunları, din adamı sanması ve hattâ Peygamberlik derecesine yükseltmeleri, bu yolda hadîs bile uydurdukları hayretle işitilmektedir. Kâfirler, herşey söyleyebilir. Fekat, müslimân görünenlerin, îmân ile küfrü ayırd edememesi, çok acınacak bir hâldir].

Bu dinsizlerin üç kısmı da [ve bugün kendilerine ilm adamı denilen ve yeni felsefenin ve sosyolojinin kurucuları diye medh edilen, hâlbuki din bilgisi olarak, yehûdilerin ve papasların İncîli değişdirmeleri ile meydana çıkmış Hıristiyanlık ile, islâm dışmanlarının yazdığı birkaç uydurma kitâbdan başka sermâyeleri olmıyan Luther Martin, Calvin [Kalven], Voltaire [Volter], Aguste Conte [Ogus Kont], Karl - Marx ve Dürkheim [Dürkheyim] gibi rönessans, inkılâb önderleri] ahmaklıkta ve zevallıkta, herkesden ileri gitmiş, kâfirlerin her sınıfını arkada bırakmışlardır. Bunların hepsi, hem dinlere inanmıyor ve Peygamberlere «aleyhimüssalevâtü vesselâm» inâd ve dışmanlık ediyor, hem de âile, cem'ıyyet ve din hakkında uydurdukları sözleri ile, birbirlerini ve herkesi kandırmak için, çürük deliller ve şâhidler buluyorlar. O kadar yanlış, o kadar gülünç şeyler söylüyorlar ki, hiçbir câhilin, hiçbir ahmağın bu kadar aşağlığı görülmemişdir. Bunlar, nekadar aklsız, nekadar zevallıdır. Bunları akllı, fikrli sananlar da, bunlardan dahâ zevallı ve dahâ bedbahtdır. Birçok kıymetli bilgileri, Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vesselâm» kitâblarından çalmışlar ve aralarına, başka şeyler de katmışlardır.

Bunları imâm-ı Gazâlî «rahmetullahi aleyh», (El münküzü aniddalâl) kitâbında, uzun uzadıya anlatmaktadır. Din sâhibleri, Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vesselâm» izinde gidenler, birşeyin doğruluğunu isbât ederken yanılırsa, zararı ve tehlikesi olmaz. Zîrâ bunlar, bütün ilmlerinde ve işlerinde, onlara uyup, sözlerini isbât ediyor. Bunların Peygamberlere «aleyhimüssalevâtü vesselâm» uyması, doğruluklarını bildirmeğe yetişir. O zevallılar ise, Peygamberlere «aleyhimüssalevâtü vesselâm» uymağa, gericilik deyip, sözlerini akla uygun getirmeğe çalışıyor. Aklin cremediği şeylerde, şübhesiz yanılıyorlar. Allahü teâlânın Peygamberi olan İsâ aleyhisselâmın sözlerini, bunların en büyüğü tanınan Eflâtun işitince, (Biz, temiz, olgun ilerici insanlarız, bize, doğru yol gösterecek, kimseye ihtiyâcımız yoktur) dedi. Ölülerini diriltiyor, körlerin gözlerini açarak, abraşları iyi ederek kurtarıyor. Ya'nî, kendi fenlerinin, tecrubelelerinin yapamadığı şeyleri yapıyor, diye işitdiği bir kimseyi, gidip görmesi, hâlini incelemesi, lâzım iken, görmeden, anlamadan, böyle cevâb verdi. [Adı geçen, inkılâb önderleri de, Ehl-i sünnet âlimlerinin, rûhlara gıdâ olan, kalblere hayât veren kitâblarını okumadan, anlamadan, din ve ictimâ'î hayât üzerinde, saçma sapan konuşuyor ve yazıyor]. Bu sözleri ve yazıları, nekadar inâdcı ve nekadar ahmak ve alçak olduklarını, pek açık göstermektedir.

[Eflâtunun, İsâ «aleyhisselâm» zamanında yaşadığı görülüyor. Avrupa kitâblarında ve tercemelerinde, Eflâtunun milâddan, ya'nî İsâ aleyhisselâmın dünyâyı teşriflerinden, [384] sene önce öldüğü yazılıdır. Platon ismi de verilen, bu Yunan felesofunun dersleri meşhûr olduğundan, ölüm zamanına inanılırsa da, İsâ «aleyhisselâm», gizli dünyâyâ gelip ve

dünyâda az kalıp, göke çıkarıldığından ve kendisine ancak oniki havâri inanıp, işeviler, az ve asrlarca gizli yaşadıklarından, milâd, ya'nî Noel gecesi doğru anlaşılammıştır. Milâdın, birinci kânûn [aralık] yirmibeşinde veyâ ikinci kânûn [ocak] altıncı veyâ başka gün olduğu sanıldığı gibi, bugünkü milâdi senenin bir veyâ dört sene az olduğu, çeşidli dillerdeki kitâblarda yazılıdır. O hâlde, milâdi sene, müslmânların senesi olan, hicrî sene gibi, doğru ve kat'î olmayıp, günü de, senesi de şübheli ve yanlışdır. İmâm-ı Rabbâninin «kuddise sirruh» buyurduğuna göre, üçyüz seneden fazla olarak, noksandır ve İsa «aleyhisselâm» ile Muhammed «aleyhisselâm» arasındaki zaman, bin seneden az değildir. (Mevâhib-i ledünniyye) ikinci cild, üçüncü fasla diyor ki, (İbni Asâkirin Şâbîden haber verdiğiğe göre, İsa aleyhisselâm ile Muhammed aleyhisselâm arasında dokuzyüzaltmışüç [963] sene fark vardır) |.

Oğlum Muhammed Ma'sûm «kuddise sirruh» bugünlerde (Şerh-i mevâkif) kitâbını temâmladı. Derslerinde bu, akıllı denilenlerin, hatâlarını ve kabâhatlerini iyice anladı ve çok şey öğrendi. Cenâb-ı Hakka şükürler olsun ki, bizleri aklın dar çerçevesi içinde bırakmayıp, doğru yola çıkardı. Eğer Peygamberleri ile «aleyhimüssalevâtü vesselâm» doğru yolu göstermeseydi, biz de, o zevalhlar gibi aklın ermediği şeylerde, zan ettiklerimize inanacak ve helâk olacaktık.

[İmâm-ı Muhammed Gazâlî, imâm-ı Ahmed Rabbânî ve dahâ birçok islâm büyükleri, yunan felsefesini inceleyip, didik didik etmiş ve o felsefecilerin, nekadar câhil, ahmak ve kâfir olduklarını bildirmişlerdir. Müslimânların, böyle kâfirleri beğenmemelerini, onlara aldanmamalarını, birçok kitâblarında yazmışlardır.

O hâlde, kâfirlerin, mürtedlerin, islâm düşmanlarının (İslâm âlimleri, tesavvuf adamları, yunan felesoflarının, Roma tesavvufcularının, Batlem-yus mektebinin te'siri altında kalmış) demeleri temâmen yersiz ve yanlışdır. İslâm âlimlerini, onların talebesi ve taklîdcisi şekline sokarak, bunları küçültmek için, düşmanca yapılan, iftirâlardır. Hâlbuki, islâm âlimleri, yunan ve Roma felsefesini ve hukûkunu, çok ince ve kuvvetli bilgileri ile çürüterek, yere sermiş, onların hukûk, ahlâk ve tıp üzerindeki sözlerinden, doğru olanlarının, eski Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» kitâblarından çalma olduklarını, bildirmişlerdir. Sôfiyye-i aliyyenin, tesavvufa âid sözleri, câhillerin ve düşmanların sandıkları gibi, kitâbdan okumakla, başkalarından öğrenmekle ve taklîd ile değil, keşf ile ya'nî mubârek kalblerine, temiz rûhlarına akıp gelmekle, anladıkları ma'rifetlerdir. Bu hakikatleri, (Mektûbât) ın birçok mektûbu, çok güzel ve açık bildirmektedir.

Felsefeciler, herşeyi akl ile anlamağa, akla uydurmağa kalkışan ve yalnız aklın beğendiğine inanan kimselerdir. Bunlar, aklın erebileceği şeylerde doğruyu bulabilirler ise de, aklın kavrayamadığı, erişemediği

birçok şeylerde yanıyıyor, aldanyıyorlar. Nitekim, sonra gelenleri, öncekilerinin yanlışlarını çıkarmakda, birbirlerini beğenmemekdedirler.

İslâm âlimleri ise, zamanlarına kadar olan, fen bilgilerini okuyup ve seksen bilgiyi iyi öğrendikten sonra, şerî'atin gösterdiği yolda, kalblerini açarak, nefislerini temizliyerek, aklın erişemediği bilgilerde de, doğruyu bulmuşlar, hakîkate varmışlardır. İslâm âlimlerine felesof demek, bunları küçültmek olur. Felsefeciler, yanılıcı olan aklın esîri, mahkûmu kimselerdir. Bunlar tecrube etmeyip, akl ile söylediklerinde ve deneyleri açıklarken vehmlerine kapıldıkları zamanlarda aldanyıyor, zararlı oluyorlar. Bunun için ve aklın üstüne çıkamadıkları için, bunlar, islâm âlimi gibi yüksek olamaz.

Aklı olmıyan delidir. Aklını kullanmıyan sefîhdir. Akla uygun iş yapmamak sefâhetdir. Aklı az olan da ahmadır. Yalnız akla uyup, yalnız ona güvenip, aklın ermediği şeylerde yanılan kimse, felsefecidir. Aklın erdiği şeylerde, ona güvenen, aklın ermediği, yanıldığı yerlerde, Kur'ân-ı kerîmin ışığı altında akla doğruyu gösteren yüksek insanlar da, islâm âlimleridir. O hâlde, islâmiyyetde felsefe yokdur, islâm felsefesi, islâm felesofu yokdur. Felsefenin üstünde olan, islâm ilmleri ve felsefecilerin üstünde olan, islâm âlimleri vardır].

Muhyiddîn-i Arabînin «kuddise sirruh» kitâblarından da, Allahü teâlânın, tabî'at kuvvetleri gibi, herşeyi irâdeşiz yaptığı, ma'nâsı anlaşılıyor. Allahü teâlânın kudretini anlatırken, felsefecilere uyduğu seziyor. (İsterse yapmaz) demiyor da, (Yapması lâzımdır) diyor. Büyüklerimizin beğendiği, büyük bildiği Muhyiddîn-i Arabînin, birçok sözlerinin, Ehl-i sünnetin doğru sözlerine uymaması, yanlış olması, nekadar şaşılacak şeydir. Hatâları, keşfinde, kalbe doğan bilgilerde olduğu için, belki kabâhat sayılmaz. İctihâddaki hatâlar gibi, birşey söylenemez. Onun büyük olduğunu ve hatâlarının kusûr sayılamıyacağını, yalnız bu fakîr söylüyorum. Onu büyük bilir ve severim. Ehl-i sünnet âlimlerinin sözlerine uymıyan yazılarını yanlış ve zararlı bilirim. Sôfiyyûndan bir kısmı, onu beğenmiyor ve çirkin şeyler söylüyor. Bütün ilmlerini yanlış ve bozuk biliyorlar. Bir kısmı da, ona uyararak, bütün ilmlerini, yazılarını, olduğu gibi alıyor. Hepsini doğru biliyor ve doğruluklarını isbât etmeğe kalkışıyor. Bu iki kısım da, yanıyıyor, adâletden ayrılıyor. Bir kısım haddi aşılıyor. Birisi de, büsbütün mahrûm kalıyor. Evliyânın büyüklerinden olan Muhyiddîn-i Arabî «kuddise sirruh» keşflerindeki hatâsından dolayı, büsbütün red olunabilirmi? Fekat, Ehl-i sünnetin doğru sözlerine uymıyan, hatâlı bilgilerine uyulurmu ve herşeyi de kabûl olunur mu? Burada doğru yol, cenâb-ı Hakkın bize ihsân ettiği, iki tarafa sapmıyan, orta yoldur. [İmâm-ı Süyûtî hazretleri, (Tenbîh-ul-gabî) kitâbında Muhyiddîn-i Arabî hazretlerinin büyüklüğünü vesîkalarla isbât etmekdedir. Ebüssü'üd efendi fetvâlarında da ona dil uzatılamıyacağı yazılıdır]. Vahdet-i vücûd bil-

gisinde, sôfiyyenin çoğunun, Muhyiddî-i Arabî ile berâber olduğu meydandadır. Kendisi burada da, husûsî bir yol tutmuş ise de, sözün esâsında ortakdırlar. Bu bilgileri de, görünüşde, Ehl-i sünnet i'tikâdına uymuyor ise de, uydurulması kolaydır ve ikisini birleştirmek mümkündür. Bu fakîr, cenâb-ı Hakkın yardımı ile, üstâdının (Rubâiyyât)ını açıklarken, bu bilgileri, Ehl-i sünnetin i'tikâdı ile birleştirdim. Aradaki farkın, yalnız sözde ve kelimelerde olduğunu göstererek, her iki tarafın şübhe ettikleri yerleri, öyle bir aydınlatdım ki, okuyanların hiç şübhesi kalmaz. Görünce anlaşılır.

Ey müslimân! İyi bil ki, gördüğün, işitdiğin herşey, meydana gelen herşey, madde ve cism, bunların hâssaları, akllar, fikrler, düşünceler, gökler, yıldızlar, elementler ve bileşik cisimler yok idi. Hepsi, Allahü teâlânın istemesi ve yaratması ile, var oldu. Onun yaratması ile yokdan var oldukları gibi, varlıkta kalabilmeleri, yok olmamaları için de, her ân, Onun istemesine ve kuvvetine muhtâcdırlar. [İnsanların maddeleri birleştirmesi,] sebeblerin ve şartların değişmesi ile, [yeni yeni cisimlerin teşekkül etmesi,] Allahü teâlânın fi'lini, yapmasını perdeliyor, bizden örtüyor. Kuvvetinin, kudretinin meydana çıkması için, yapması ve varatması için, sebepleri, vâsıtaları araya koymuştur. Akli olan, uyanık olan, kalb gözlerini, Peygamberlere «aleyhimüssalevâtü vesselâm» uyarak, sürmelemiş, cilâlamış olan kimse, bu sebeblerin de, vâsıtaların da, Allahü teâlâ tarafından yaratıldığını ve her ân, Onun kuvvetine muhtâc olduklarını, Onun ile var olup, Onun ile varlıkta kalabildiklerini, yoksa hepsinin cânsız, te'sîrsiz, hareketsiz ve kuvvetsiz olduklarını ve kendileri gibi olan, başkalarına te'sîr edemeyeceklerini ve kendileri gibi olan, başka şeyleri yapamayacaklarını düşünür. Bu sebeblerin ve vâsıtaların altında, arkasında, bunları yaratan ve bunlara te'sîr ve kuvvet, enerji veren bir kudret sâhibinin bulunduğunu anlar. Akli olan kimse, cânsız bir cismin hareket ettiğini görünce, bunu hareket ettiren bir kuvvetin varlığını anlar. Durmakta olan bir cismin, kendiliğinden hareket edemeyeceğini ve ancak dışardan bir kuvvetin bunu harekete getireceğini bilir. Demek ki, cânsız bir cismin, hareket etmesi, bunu harekete getiren bir fâ'ilin, bir kuvvetin varlığını akl sâhiblerinden gizlemiyor. Hareket eden cismin cânsız olması, bir fâ'ilin, bir kuvvet sâhibinin mevcûd olduğunu, akl sâhiblerine haber veriyor. Bütün sebebler, vâsıtalar da, böylece, Allahü teâlânın varlığını, kudretini akl sâhiblerine i'lân ediyor, bildiriyor. Fekat eblehler, ahmaklar, cismin hareketini görünce, kendiliğinden hareket ediyor sanarak, kuvvet sâhibini, fâ'ili göremeyip anlamıyor. Aklları olmadığından, hareket eden cânsız cisim, kuvvet sâhibi zan ediyor. Bunu hareket ettiren kuvveti, fâ'ili inkâr ediyor, kâfir oluyorlar. Allahü teâlânın herşeyi sebeblerle, vâsıta ile yapması, yaratması, ahmakların, aklsızların inkârına, küfrüne sebep oluyor. Akl ve vicdân

sâhiblerine de hidâyet, kurtuluş yolunu gösteriyor. Sebepleri, vâsıtaları görerek, Allahü teâlânın varlığını, birliğini, kudretini anlamak, ancak Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vesselâm» irşâdı ile, uyandırması ile olmaktadır. İnsan akli, bunu, kendiliğinden anlayamıyor. Ba'zı kim-seler, arada sebebler bulunmaması, herşeyin sebebsiz yaratılması, bü-yüklüğe dahâ uygun olur sanıyor. Sebeblerde te'sîr yoktur, sebebler karışmadan herşey doğrudan doğruya, Allahü teâlânın yaratması ile var oluyor diyorlar. Bunlar, anlayamıyor ki, sebepleri aradan kaldırmak, hik-meti [ya'nî Allahü teâlânın uygun gördüğünü,] âdetini bozmak demektir. Bu hikmetde ise, nice fâideler vardır. Yâ Rabbî! Bu varlıkta, hiçbirşeyi hikmetsiz, yersiz, uygunsuz yapmadın! Peygamberlerin hepsi «aleyhi-müssalevâtü vetteslîmât» her işlerinde, sebeblere yapıştı ve bununla berâber, işlerin yaratılmasını Allahü teâlâdan dilerdi. Meselâ, Ya'kûb «aleyhisselâm», çocuklarını Sûriyeden, Mısır'a gönderdiği zaman, nazar değmesin diye, (Hepsi bir kapıdan girmeyip, ayrı kapılardan girmelerini) nasîhat etdi. Bununla berâber, nazar değmemesini, Allahü teâlâdan di-leyip (Bu nasîhati yapmakla, Allahü teâlânın sizin için dilediğini deği-şdiremem. Çünkü tedbîr, kaderi deşdiremez. Her zaman Onun dediği olur. Sizi Ona emânet ediyorum. Ona güveniyorum. Herkes de, her işin-de, yalnız Ona güvenmelidir. Herkesin, zevallı bir vâsıtadan başka birşey olmadığını düşünerek, yalnız Ona güvenenlerin imdâdına elbette yetişir) dedi. Allahü teâlâ, bu hâli Kur'ân-ı kerîmde, Yûsûf sûresinde, bildiriyor ve beğeniyor ve bu ilmi, ona ben verdim buyurarak, (O âlim idi. Kazâ ve kaderimi biliyordu. Ona bildirmişdim. Fekat, insanların çoğu, kazâ ve kaderimi anlamıyor) diyor [Beyt:

**İnsan tedbîr alır, sebeblere yapışır, takdîri bilmez,
Allahın takdîri, kulun tedbîri ile deşmez!]**

Allahü teâlâ, peygamberimiz Muhammed aleyhissalâtü vesselâma da sebeblere yapışmasını emr ederek, Enfâl sûresi, altmışdördüncü [64] âyetinde, (Ey sevgili Peygamberim «sallallahü aleyhi ve sellem»! Sana, Allahü teâlâ ve mü'minlerden, sana tâbi' olanlar yetişir!) buyuruyor.

Sebeblerin te'sîrine gelince, Allahü teâlâ, sebeblerde ba'zan te'sîr ya'nî iş yapabilecek kuvvet de yaratıyor. O işi, hâsıl ediyorlar. Ba'zan da, aynı sebeblerde, bu te'sîri yaratmıyor. O işi yapamıyorlar. Bu hâli herkes her zaman görmektedir. Aynı sebeblerin, aynı işi, ba'zan meyda-na getirdiğini, ba'zan da, işi yapamadığını hepimiz görmekteyiz. Sebeb-lerde, te'sîr yoktur demek, tecribeleri, hâdiseleri körü körüne, inkâr etmektir. Te'sîrine inanmalı. Fekat, sebeblerdeki bu te'sîrlerin de, ken-dileri gibi, Allahü teâlânın yaratması ile, vücûde geldiğini bilmelidir. Bu fakîrin, bu mes'eledeki sözü, işte böyledir. Demek ki, sebeblere yapışmak, tevekküle, [Allahü teâlâyâ güvenmeğe] mâni' değildir. Aksini tesav-

vuf yolunda yürüyen ve henüz ilerlememiş olan, sôfiler söyler. Hâlbuki, sebeblere yapışmak, sebepleri araya koymak, tevekkülün en yüksek derecesidir. Ya'kûb «aleyhisselâm», hem sebeblere yapışdı, hem de Allahü teâlâya tevekkül etdi.

[İmânın altı şartından biri de, kadere, hayrın ve şerrin Allahü teâlâdan olduğuna inanmaktır]. Allahü teâlâ, hayrı ve şerri, iyiyi kötüyü irâde eder, ister ve yaratır. İyilerin de, kötülerin de hâlıkı, yaratanı O'dur. Fekat, iyiliklerden râzıdır. Şerlerden râzı değildir. Ya'nî, beğenmez. İrâde başkadır, rızâ başkadır. Aralarındaki farkı, yalnız Ehl-i sünnet âlimleri görebilmiştir. Diğer yetmişiki fırka, bu farkı anlayamıyarak, hepsi dalâletde kaldı, yollarını şaşırđı. Meselâ, Mu'tezile fırkası, herkesi, kendi işinin hâlıkı zan etdi ve filânca kimse, filân işi yaratdı dedi ve insanlar, imânlarını ve küfrlerini kendileri yaratıyor dedi. [Bunlar, bu yanlış inancı, âyet-i kerîme ve hadîs-i şeriflerden çıkardıkları için, kâfir olmuyor ise de, doğrusunu kabûl etmedikleri için, bir müddet Cehennemde yanacaklardır. Fekat âyetden, hadîsden, dinden, imândan haberi olmayanların, devlet ve saltanat sâhiblerine yaltaklanmak, teveccüh kazanmak için, yaratdın demeleri, küfr olur. Allahü teâlâdan başkasına, yaratdı demek, çok tehlikelidir. Yurdumuzun dışındaki alevî ismini taşıyan râfızîler de, günâhları insanlar yaratıyor. Allah, yalnız iyilik yaratır diyor. İstanbulda basılan (**Eshâb-ı kirâm**) ve (**İslâma hizmet**) ve (**Aldanmıyalım**) kitâblarında Râfızîlerin bu sözleri yazılmış, çok güzel cevâb verilmiştir].

Şeyh-i ekber, Muhyiddîn-i Arabînin «kuddise sirruh» ve izinde gidenlerin, kitâblarından anlaşılıyor ki, (Allahü teâlânın Hâdî ismi, imânı ve ibâdetleri beğendiği gibi, Mudîl ismi de, küfrü ve günâhları beğenmektedir). Bu sözleri de, Ehl-i sünnetin doğru i'tikâdına uymuyor ve icâba, irâdeyi inkâra yaklaşıyor. Güneş, aydınlatmaktan râzıdır demeğe benziyor.

Allahü teâlâ, kullarına kuvvet, kudret, irâde vermiştir. İstediklerini işlerler. İnsanlar, işlerini kendileri yapıyor. Allahü teâlâ da, yaratıyor. Allahü teâlânın hikmeti, âdeti şöyledir ki, insan, bir işi yapmak isteyince, O da, o işi yaratıyor. Bu iş, insanın kasdı ile, ihtiyârı ile meydana geldiği için, işin mes'ûliyyeti, sevâbı ve cezâsı, o insana oluyor. İnsanın ihtiyârı zaîftir, azdır diyenler, Allahü teâlânın irâdesinden az olduğunu, demek istiyorlarsa, doğrudur. Yok eğer, emrleri yapacak kadar değildir, diyorsa, yanlıştır. Allahü teâlâ, insanlara, yapamıyacakları birşeyi emr etmemiştir. Hep kolay emr etmiş, güç şey istememiştir. Az zemandaki bir küfre, sonsuz azâb etmeği ve az zemandaki imâna, sonsuz ni'metler vermeği, takdîr etmiştir. Bunun sebebini anlayamayız. Allahü teâlânın yardımı ile, şu kadar biliyoruz ki, insanlara, görünür görünmez, bütün ni'metleri, iyilikleri veren, yerlerin, göklerin, zerrelere yaratmanı

ve noksânsızlık, kusûrsuzluklar yalnız Ona mahsûs olan bir Allaha inanmamak elbette çok şiddetli, çok acı azâb ister ki, bu da, Cehennemde sonsuz yanmaktır. Böyle bir ni'met sâhibine, görmeden inanmak ve nefsin ve şeytânın ve din düşmanlarının aldatmalarına kanmıyarak, Onun sözlerine güvenmek, büyük mükâfât ister ki bu da, Cennet ni'metlerinde ve lezzetlerinde sonsuz kalmaktır. Meşâyih-i kirâmdan çoğu dedi ki: (Cennete girmek, yalnız Allahın fazlı ve ihsânı ile dir. İmânı, Cennete girmeğe sebep göstermek, kazanılan ni'metin lezzeti, dahâ çok olduğu içindir). Bu fakîre göre Cennete girmek, imâna bağlıdır. Fekat imân, Allahü teâlânın fazlıdır, ihsânıdır. Cehenneme girmek de, küfrden dolaydır. Küfr ise, nefsi emmârenin arzûlarından doğmaktadır. Nitekim Kur'ân-ı kerîmde, Nisâ sûresi yetmişdokuzuncu [79] âyet-i kerîmesinde (Her güzel, her iyi şey, sana Allahü teâlâdan geliyor. Her çirkin, her fenâ şeye de, nefsin sebep oluyor) buyuruyor. Cennete girmeği imâna bağlamak, imânın kıymetini bildirmek içindir. Bu da, imân olunacak şeylerin kıymeti ve ehemmiyeti demektir. Bunun gibi, Cehennemi de küfre bağlamak, küfrü tahkîr içindir ki, inanılmıyan şeylerin kıymetini bildiriyor ve onlara inanılmadığı için, böyle sonsuz azâb veriliyor. Ba'zı meşâyihın, başka dürlü söylemelerinde, bu incelik yoktur.

Dünyâdan âhirete imânlı giden, Cennetde Allahü teâlâyı cihetsiz ve keyfiyyetsiz ve hiçbirşeye benzetmiyerek ve mîsâli olmayarak görecektir. Buna, müslimânların yetmişüç fırkasından, yalnız Ehl-i sünnet inanmıştır. Diğerleri inkâr etmiş ve cihetsiz ve keyfiyyetsiz olarak görmek olamaz demişlerdir. Hattâ, Muhyiddîn-i Arabî, «kuddise sirruh» âhiretde Allahü teâlâyı görmek, (Tecellî-i sûrî) dir. [Ya'nî, kendini değil, sûretini görmektir diyor]. Başka dürlü görmek olmaz diyor. Birgün üstâdım, Muhyiddîn-i Arabînin şöyle buyurduğunu söyledi: (Mu'tezile fırkası, Allahü teâlâ, aklın ermediği bir görmekle, cihetsiz, keyfiyyetsiz olarak görülecek demeselerdi, başka şeylerin görülmesi gibi, görülecek deselerdi ve Onu görmeği, sûrî bir tecellî olarak bilselerdi, Onu görmeği inkâr etmez, görülemez demezlerdi. Ya'nî cihetsiz, keyfiyyetsiz olarak görüleceğine inanmıyorlar. Sûretin tecellîsinde ise, cihet ve keyfiyyet vardır). Hâlbuki Cennetde Allahü teâlâyı görmeği, sûretin tecellîsi [görünmesidir] demek, Onu görmeği inkâr etmektir. Hernekadar oradaki sûretin tecellîsi, dünyâda eşyâ-sûretlerinin görünmesi gibi değil ise de, yine Onun kendini görmek değildir. Arabî şî'r tercemesi:

İmân sâhibleri, Cennetde Allahü teâlâyı keyfiyyetsiz görecektir.

Bu görmeği anlatmak, mümkün değildir.

[İmânın dördüncü şartı, Peygamberlere inanmaktır]. Allahü teâlâ, kullarına acıdığı için, Peygamberler «aleyhimüssalevâtü vetteslimât» gönderdi. Eğer bu büyük insanlar gönderilmeseydi, yolu şaşırılmış olan insanlara, Onu ve sıfatlarını kim bildirirdi? Beğendiklerini, beğenmedikle-

rinden kim ayırabilirdi? İnsan aklı, noksân olduğu için, o büyüklerin da'vet nûru ile aydınlanmadıkça bunları bilemez ve ayıramaz. Anlayışımız tâm olmadığı için, bu büyüklerin izinde gitmedikçe, bunları anlamakta şaşırır ve aldanırız. Evet akl, doğruyu iğriden ayırmağa yarıyan bir âletdir. Fekat, tâm olmıyan bir âletdir. O büyüklerin da'veti ile, haber vermeleri ile, temâm olmaktadır. Âhıretin azâbı, sevâbı, bu da'vet ve haberdan sonra olur.

[Akl göz gibidir. Şerî'at da ışık gibidir. Ya'nî, insanın aklı, gözü gibi zâif yaratılmışdır. Gözümüz karanlıkta göremiyor. Allahü teâlâ, görme âletimizden istifâde edebilmemiz için güneşi yarattı. Güneşin ve çeşidli ışık kaynaklarının nûru olmasaydı, gözümüz işe yaramaz. Tehlûkeli cisimlerden yerlerden kaçamaz, fâideli şeyleri bulamazdık. Evet, gözünü açmıyan veyâ gözü bozuk olan, güneşden fâidelenemez. Fekat, bunların güneşe kabâhat bulmağa hakları olmaz.

Aklımız da, yalnız başına ma'neviyyâtı, fâideli, zararlı şeyleri anlıyamıyor. Allahü teâlâ, aklımızdan fâidelenmemiz için, Peygamberleri, şerî'at ışığını yarattı. Peygamberler, dünyâda ve âhıretde râhat etmek yolunu bildirmeseydi, aklımız bulamaz, işe yaramazdı. Tehlûkelerden, zararlılardan kurtulamazdık. Evet, islâmiyyete uymıyan veyâ aklı az olan kimseler ve milletler Peygamberlerden fâidelenemez. Dünyâda ve âhıretde tehlikelerden, zararlılardan kurtulamaz. Fen vâsıtaları, mevki' rütbe, para ne kadar bol olursa olsun, Peygamberlerin gösterdiği yolda gitmedikçe, hiçbir ferd, hiçbir cem'iyet mes'ûd olamaz. Ne kadar, neş'eli, sevinçli görünseler de, içleri kan ağlamaktadır. Dünyâda da, âhıretde de râhat ve mes'ûd yaşayanlar, ancak, Peygamberlere uyanlardır. Şunu da, bilmelidir ki, râhata, se'âdete kavuşmak için, müslimânım demek, müslimân görünmek yetişmez. Müslimânlığı iyi öğrenmek, onu doğru anlamak ve yapmak, ona uymak lâzımdır].

Süâl: Âhıretdeki sonsuz azâb, Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» da'vetine bağlı olunca, onların gönderilmesi, âlemlere rahmet nasıl olur?

Cevâb: Onların gönderilmesi, Allahü teâlânın kendini ve sıfatlarını bildirmek içindir. Bu bilgi de, se'âdet-i ebediyyeye, ya'nî dünyâ ve âhıretin sonsuz iyiliklerine sebebedir. Allahü teâlâyâ karşı, lâyük olan şeyler, uygun olmıyanlardan, bunların haber vermesi ile, ayrılmıştır. Zirâ, bizim kör ve topal olan akllarımız, yok iken var olmuş ve varlıkta kalamayıp yine yok olmaktadır. O hâlde, yokluk bulunmıyan ve isimleri ve sıfatları ve fi'leri sonsuz var olan, ebedî, hakîkî varlığa uygun olanı anlayabilir mi ve Ona lâyük olanı bulabilir mi? Münâsib olmıyanları ayırd edebilip söylemekten sakınabilir mi? Hattâ, kendi noksân olduğu için, çok def'a kemâli, noksânsızlığı, noksân sanır ve noksânı, kemâl sanır. Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât», bunları ayırd etmeleri ve bildir-

meleri, bu fakire göre, bütün ni'metlerin, bütün iyiliklerin üstündedir. Allahü teâlâyâ uygun olmıyan şeyleri (meselâ yok olmağı), Ona münâsib görenlerden dahâ alçak, kim olabilir? Bâtılı hakdan, iğriyi doğrudan ayıran, ibâdete, itâ'ate hakkı olmıyanları, ibâdet edilmesi lâıyk ve lâzım olan hakikî vardan ayıran, o büyüklerin sözleridir. Allahü teâlâ, insanları doğru yola, onların sözleri ile çağırıyor. Kullarını, kendisine yaklaşmak se'âdetine, onların aracılığı ile ulaştırıyor. Allahü teâlânın beğendiğı şeyleri öğrenmek, onlar vâsıtası ile kolaylaşıyor. Bu görünen, bilinen varlıkların yaratıcı, mâliki, sâhibi olan Allahü teâlânın, mahlûklarından hangilerini, ne kadar ve nasıl kullanmağı, izn verdiğı ve hangilerine izn vermediğı, onların bildirmesi ile anlaşılıyor. Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» bu saydığımız ve dahâ bunlar gibi nice fâideleri vardır. O hâlde, o büyüklerin gönderilmesi, elbette rahmetdir, iyiliktir. Fekat, bir kimse, nefsi emmâresine uyararak ve mel'ûn şeytâna kapılarak [ve dinsizlerin uydurma yazılarına aldanarak], Peygamberlere «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» inanmaz ve onların sözlerini bildiren, hakikî din âlimlerinin, din mütehassıslarının kitâblarını okumaz ve emrlerini yapmaz ise, Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» ne günâhı olur ve bundan dolayı, niçin rahmet olmazlar?

Süâl: Akl, yaratıldığı şekilde iken, Allahü teâlâyâ âid şeyleri anlayacak kadar, temâm değil, kusûrlu ise de, belki zamanla ilerliyerek ve temizlenerek Onun ile bizim anlayamayacağımız bir münâsebet yapamaz mı? Melek vâsıtası ile Peygamberlere «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» haber gelmeden, bu münâsebetle ve kavuşmakla insanlar akları ile, sonsuz ve hakikî varlığa mahsûs şeyleri, doğruca Ondan alamaz mı?

Cevâb: Akl, böyle bir münâsebet elde edebilir. Fekat, akl, dünyâda kaldıkça, bu bedene de bağı kalır. Bu bağılıktan kurtulamaz. Bu iğreti varlıktan alâkası kesilmez. Vehm, her zaman, aklın etrafında, hayâl dâimâ yanında bulunur. (Gadab) ya'nî kızgınlık ve (Şehvet), ya'nî nefsin arzuları, hep onunla beraber kalır. Hırs ve menfe'at, onu yalnız bırakmaz. İnsanlığın, lüzumlu alâmeti olan, şaşırma ve unutkanlık, ondan hiç ayrılmaz. Bu dünyânın hâssası olan, yanılmak ve karıştırmak, ondan sıyrılmaz. O hâlde, akla herşeyde, nasıl inanılır? Aklın vereceğı karârlar ve emrler, vehmin karışmasından ve hayâlin te'sîrinden kurtulamaz ve unutkanlık tehlikesi ve şaşırma ihtimâlinde korunamaz. Hâlbuki, bu kusûrların hiçbirisi, meleklerde yoktur. Bu pislikler ve kötülükler onlarda bulunmaz. Bunun için, melekler elbette yanılmaz. Meleklerle i'timad olunur, güvenilir. Meleğin getireceğı haberlere vehmin karışması, unutkanlık tehlikesi ve şaşırma ihtimâli, yol bulamaz. Ba'zı vaktler, rûh yolu ile, gelen ba'zı bilgileri his uzvları ile bildirmek istediğim zaman, vehm ve hayâl yolundan, doğru olmıyan, ba'zı başlangıçların meydana çıktığını ve elimde olmıyarak, rûhdan gelen bilgilere karıştığını ve bunları bildi-

rirken, aralarını ayıramadığımı duyuyorum. Ba'zı vakt de, bunları ayırd etmeği bildiriyorlar. İşte bundan dolayı, rûhânî bilgilere yanlışlık karışarak, hepsinden i'timâd kalkıyor. Şöyle de cevâb verilir ki, aklın ilerlemesi ve temizlenmesi, ancak Allahü teâlânın beğendiği şeyleri yapmakla, ya'nî ahkâm-ı şer'ıyyeyi öğrenip yapmakla olabilir. Bunun için de, Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vesselâm» sözlerini, haberlerini öğrenmek lâzımdır. Onlar haber vermedikce, akl ilerliyemez ve temizlenemez. Ba'zı kâfirlerde ve fâsıklarda görülen, safâ ve parlaklık alâmetleri, kalbin temizliği değil, nefsin parlaklığıdır. Nefsin parlaması da, yolu şaşırtmaktan, zarar ve ziyândan başka birşey ele geçirmez. Ba'zı kâfirlerin ve fâsıkların, nefslerinin parlaklığı zamanında, bilinmiyen ba'zı şeyleri, haber vermelerine, (İstidrâc) denir. Ya'nî, bunları derece derece, yavaş yavaş felâkete, azâba sürüklemek içindir. Allahü teâlâ, hepimizi böyle belâlardan korusun. Peygamberlerin en büyüğü «aleyhi ve aleyhimüssalevâtü vetteslîmât ve alâ âlihi ve âli küllin» hurmetine, bizi böyle şeylerden korusun!

Demek ki, Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» bildirdikleri ahkâm-ı şer'ıyye, hep rahmetdir, iyiliktir. Yoksa, bu emirler ve teklifler, mülhidlerin, zındıkların, [mürtedlerin ve masonların] sandıkları ve söyledikleri gibi, külfet, eziyet ve işkence değildir ve akla aykırı değildir. Bunların sık sık söyledikleri (Kullarına zor ve yorucu şeyler emr edip de bunları yaparsanız Cennete girersiniz demek insâfmıdır, merhametmidir? Birşey emr etmemeli idi. Herkesi, kendi başına bırakıp, istedikleri gibi yiyip içmeli, gezip eğlenmeli, yatıp kalkmalı idi. Merhamet ve iyilik böyle olur) gibi lâfları, ne kadar alçakca ve ne kadar ahmakcadır. Bunlar, hiç de düşünmüyormu ki, iyilik edenlere, şükr etmek ya'nî, sevindiğini bildirmek, aklın istediği bir şeydir. Ahkâm-ı şer'ıyye, bütün ni'metleri, iyilikleri yaratan, gönderen, Allahü teâlâyâ karşı, şükrün nasıl yapılacağını göstermekdedir. O hâlde, ahkâm-ı şer'ıyye, teklîfât-i ilâhiyye, aklın istediği birşeydir. Bundan başka, dünyânın, hayâtın düzeni, bu teklifleri yapmakla olur. Allahü teâlâ, herkesi kendi başına bıraksaydı, kötülükten, karışıklıktan başka birşey olmazdı. Allahü teâlânın harâmları olmasaydı, nefsleri, keyfleri peşince koşanlar, başkalarının mallarına, cânlarına, ırzlarına saldırır, fenâlıklar, karışıklıklar hâsıl olur, saldıran da, karşısındakiler de, zarar görür, helâk olurlardı. Memleketlerin ma'mûrluğu, insanların râhatı, ya'nî medeniyyet olmaz, insanlık, canavarlık şeklini alardı. [Bugün bile, Allahü teâlâyı inkâr eden, islâmiyyeti beğenmiyen, câhilliğin verdiği cesâret ve taşkınlıkla, öğünen cem'ıyyetlerin kanûnlarında, Allahü teâlânın emirlerinden çoğunun yer almış olduğu, göze çarpıyor. Bütün insanların, din esâslarından uzaklaşdikca, geçimsizlik, sefâlet, işkence, sıkıntı ile kıvrandıkları görülüyor. Fen âletleri, medenî vâsıtalar, akllara hayret verecek şekilde, ilerlediği hâlde, dünyâdaki huzûrsuzlu-

ğun, insanlıkdaki sıkıntının azalmadığı, arttığı, ibretle göze çarpıyor]. İşte, Kur'ân-ı kerimde meselâ: (Ey akl sâhibleri, düşününüz! Kâtili öldürünüz diye verdiğim emrde ölüm değil, hayât olduğunu anlarsınız!) buyuruyor. Fârisî beyt tercemesi:

**Eğer arkada hâkimin sopası olmasaydı,
Serhoş, siyâh Afrikalı, Kâ'be içine kusardı.**

Şunu da söyliyelim ki, Allahü teâlâ, herşeyin sebebsiz, şartsız, mâliki, hepimizin sâhibidir. Bütün insanlar, Onun mahlûku, kullarıdır. Kullarına verdiği her emri ve herşeyi istediği gibi kullanması, hep yerindedir ve fâidelidir. Bunda, zulm, fesâd olamaz. Me'mûrlar, âmirlere, kullar sâhiblere emrlerin, işlerin sebebini soramaz. Akla uygun, bundan dahâ açık birşey yoktur. Fârisî beyt tercemesi:

**Kimde cesâret vardır, senin korkundan,
Başka birşey söyleye, teslim olmakdan!**

Bütün insanları Cehenneme koyup, sonsuz azâb yapsaydı, kimin birşey söylemeğe hakkı olabilirdi? Çünkü, kendi yarattığı, yetiştirdiği mülkünü kullanıyor. Başkası yok ki, onun mülküne tecâvüz olsun ve zulm denilebilsin. Hâlbuki, insanların kullandığı, öğündükleri mallar, mülkler, hakikatde onların değil, hepsi, Onundur. Bizim bunlara el uzatmamız, karışmamız, hakikatde zulmdür. Allahü teâlâ, bu dünyânın düzeni için ve ba'zı fâidelere yol açması için, bunları bize mülk kılmış ise de, hakikatde hepsi Onundur. O hâlde, bizim bunları, asl sâhibinin mubâh ettiği, izn verdiği kadar kullanmamız, yerinde olur.

Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» Allahü teâlâ tarafından bizlere haber verdikleri herşey ve her emr, doğrudur. Hepsi tâm yerindedir. Bu büyüklerin, ictihâd kısmından olan ahkâmda, yanılacakları câiz ise de, bu yanlışlığın devâmı câiz olmayıp, hatâları düzeltilir. O hâlde, buna yanılmak denilemez.

Kâfirlere ve îmân ile gidenlerden âsîlere, mezârda kabr azâbı vardır. Muhbir-i sâdik, «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm» bunu haber vermiştir. Kâfirler ve mü'minler [veyâhud yalnız mü'minler] mezâra konulunca, Münker ve Nekîr ismindeki iki melek gelip süâl soracaklardır. Mezâr, dünyâ ile âhîret arasında bir köprü, bir geçid olduğundan, kabr azâbı bir bakımdan dünyâ azâblarına benziyor ki, sonsuz değildir. Bir bakımdan da, âhîret azâblarına benzer ki, âhîret azâbı cinsindedir. Kur'ân-ı kerimde (Sabâh, akşam, ateş ile azâb olunurlar) âyet-i kerimesi, kabr azâbını bildiriyor. Kabrdeki ni'metler de, hem dünyâ, hem de âhîret râhatlıklarına benzer.

İyi bir kimse, tâli'li bir insan, kusûrları, günâhları, lutf ve ihsân ile afv olunan ve yüzüne vurulmıyan kimsedir. Eğer günâhı yüzüne vurulur-

sa ve bunun için de, merhamet olunarak, yalnız dünyâ sıkıntıları çekdirilip günâhları, böylece temizlenen kimse de, çok tâli'lidir. Bununla da temizlenmeyip, geri kalan günâhları için, kabr sıkması ve kabr azâbı çekecek günâhları biten, kıyâmet gününe, mahşer meydanına günâhsız olarak götürülen de, ne kadar çok tâli'lidir. Eğer böyle yapmayıp, âhiretde de cezâlandırılırsa, yine insâfdır ve adâletdir. Fekat, o gün, günâhlı olan ve mahcûb ve yüzleri kara olan, ne kadar güc durumdadır. Fekat bunlardan, müslimân olanlara yine acınacak, bunlar, sonunda yine merhamete kavuşacak, Cehennem azâbında, sonsuz kalmaktan kurtulacaklardır ki, bu da, ne kadar büyük ni'metdir. Yâ Rabbî! Bize ihsân ettiğin îmân ışığını söndürme, kusûrlarımızı ört! Sen herşeyi yapabilirsin!

[İmânın beşinci şartı, âhiret gününe inanmaktır]. Kıyâmet günü, elbette vardır. O gün, gökler, yıldızlar ve [şu üzerinde yaşadığımız] Erd, dağlar, denizler ve hayvanlar, nebâtlar ve ma'denler, hâsılı herşey, [madde ve kuvvet] yok olacaktır. Gökler parçalanacak, yıldızlar dağılacak, yeryüzü, dağlar, toz olup savrulacak. Bu yok oluş, Sürun ilk işareti ile olacaktır. İkinci nefhasında, herşey tekrâr yaratılıp, insanlar, mezârdan kalkacak, mahşer yerinde toplanacaktır. Felsefeciler [ve kendilerine, müsbet ilm adamı diyenler], ya'nî herşeyi aklları ile çözmeğe kalkışanlar, gökler ve yıldızlar yok olmaz dedi. [Bunların yok olacağını fen kabûl etmiyor, böyle gelmiş, böyle gidecektir diyerek müşâhede, tedkîk ve tecribeye dayanan, fen bilgisine iftirâ ediyorlar]. Bunlardan ba'zısının aklı, hiç de işlemediği için, kendilerine müslimân diyor. Ahkâm-ı islâmiyyeden çoğunu da yapıyor. Şuna dahâ çok şaşılır ki, ba'zı müslimânlar, bunların sözüne, kitâblarına inanıp, bunları müslimân, hattâ islâm âlimi, din büyüğü sanıyor. Bunların küfrlerini, kâfir olduklarını söyliyene kızıyor. Bu kâfirleri medh ve müdâfe'â ediyorlar. Hâlbuki bunlar, Kur'ân-ı kerîme ve hadîs-i şerîflere inanmıyor. Bütün Peygamberlerin sözbirliği ile, bildirdiklerini inkâr ediyor. Kur'ân-ı kerîmde Allahü teâlâ (Güneşin ziyâsı kalmadığı, karardığı ve yıldızlar solduğu zaman) ve bir âyet-i kerîmede (Gökler yarıldığı ve Bablerinin emrlerini işitdikleri zaman) ve (Gökler, Allahü teâlânın emrlerini elbette yapar) ve bir âyet-i kerîmede (O gün gökler, elbette yarılar) buyuruyor. Bunlar gibi âyet-i kerîmeler çok vardır. Bu kimseler, bilmiyor ki, müslimân olmak için, yalnız kelime-i şehâdeti söylemek yetişmez. İnanmak lâzım olan şeylerin hepsine inanmak, tasdik etmek ve küfirden, ya'nî küfre sebep olan sözlerden ve işlerden uzaklaşmak ve kâfirleri sevmemek, müslimân olmak için şarttır. İnsan, ancak bu sûretle müslimân olur. Bu şart bulunmadıkca, müslimânlık olmaz.

Âhiretde, dünyâdaki işlerden, sülâl ve hesâb vardır. Âhirete mahsus olan bir terâzî ve Sürât köprüsü denilen bir geçid vardır. Bunları Muhbir-i sâdik «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm» haber vermiştir. Peygamberlik ne demek olduğunu bilmiyen, ba'zı câhillerin, bunlara inanmaması,

bunların yok olmasını göstermez. Var olan şeylere yok demek, kıymetsiz, boş söz olur. Peygamberlik makâmı, aklın üstündedir. Peygamberlerin doğru sözlerini, akla uydurmağa çalışmak, Peygamberliğe inanmamak, güvenmemek olur. Ahiret işlerinde, Peygamberlere «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» tâbi' olmak, uymak lâzımdır. Peygamberlik makâmı, aklın hudûdunun, çerçevesinin dışında, üstündedir. Akl, eremediği şeyleri, kendine uymuyor sanır. Akl, Peygamberlere «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» uymadıkça, yüksek derecelere çıkamaz, eremez. Uygun olmamak, ya'nî muhalîf olmak başkadır, erememek, anlayamamak başkadır. Çünkü, uymamak, ancak anladıktan sonra olabilir.

Cennet ve Cehennem vardır. Kıyâmet günü, hesâbdan sonra, bir çokları, Cennete gönderilecek, bir çoğu da, Cehenneme sokulacaktır. Cennetin sevâbı, ni'metleri ve Cehennemın azâbı ebedîdir, sonsuzdur. Bunlar, Kur'ân-ı kerîmde ve hadîs-i şerîflerde açıkca bildirilmektedir. Muhyiddîn-i Arabî «kuddise sirruh» (Füsûs) kitâbında (Sonunda herkes rahmette kavuşacaktır) diyor ve **(Rahmetim herşeyi kapladı)** âyet-i kerîmesini bildirip, (Kâfirler, Cehennemde üçbin sene kalarak, sonra Cehennem, bunlara serin ve râhat olacaktır, nasıl ki ateş, dünyâda İbrâhîm aleyhisselâma selâmet olmuşdu. Allahü teâlâ azâb va'd ettiği sözünden dönebilir) diyor. (Ehl-i dilden, hiçkimse, kâfirlerin Cehennemde ebedî kalacağını söylemedi) diyerek, burada da, doğru yoldan ayrılmaktadır. **(Rahmetim herşeyi içine aldı)** âyet-i kerîmesinin, dünyâda rahmetin, mü'minlere ve kâfirlere berâber olduğunu, gösterdiğini anlayamadı. Ahiretde, kâfirlere rahmetin zerresi bile yoktur. Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı kerîmde, bunu bildiriyor ve **(Rahmetim herşeyi kaplamıştır)** buyurduktan sonra, **(Rahmetim, benden korkup, harâmlardan kaçanlar ve zekâtlarını verenler ve Kur'ân-ı kerîmime inananlar içindir)** buyuruyor. Muhyiddîn-i Arabî «kuddise sirruh», âyet-i kerîmenin başını okuyup, sonunu bırakıyor. Allahü teâlâ, **(Rahmetim, imânı ve ihsânı olanlardır)** buyurdu. **(Allahü teâlâ, Peygamberlerine verdiği sözden döner sanmayınız)** âyet-i kerîmesi, diğerlerine verdiği sözden döner demek değildir. Burada, yalnız Peygamberlerine verdiği sözden dönmez buyurması, belki, Peygamberlerinin kâfirlere daha kuvvetli ve onlara gâlib olması için verdiği sözden demektir ki, böylece hem Peygamberlerine, hem de bunların düşmanı olan kâfirlere söz verilmektedir. O hâlde, bu âyet-i kerîme, hem Peygamberlerine, hem de düşmanlarına verdiği sözden dönmiyeceğini bildiriyor ki, sözünü isbât için yazdığı bu âyet-i kerîme, onun yanıldığını meydana çıkarıyor. Şunu da söyleyelim ki, düşmanlarına verdiği sözden dönmesi, dostlarına verdiği sözden dönmek gibi, yalancılık olur ki, Allahü teâlâyâ bunu söylemek, çok yersizdir. Çünkü, kâfirlere azâb etmiyeceğini biliyorken, bir fâide için, bilgisinin aksine olarak, sonsuz azâb edeceğim diyor demek, çok çirkin bir sözdür. Ehl-i dilin, kâfirlerin Cehennemde kalmıyacakları-

nı söylemeleri de, Muhyiddin-i Arabînin keşf ile, ya'nî kalbi ile anlıyarak, söylediği sözlerdendir. Kalbe doğan şeyler de, çok hatâ olur. Din büyüklerinin, Peygamberimizden «sallallahü aleyhi ve sellem» ve Eshâb-ı kirâmdan «rıdvânullahi aleyhim ecma'in» alarak yazdıklarına muhâlif olan, böyle keşflerin, kıymeti ve ehemmiyeti yoktur. [İbni Teymiyye de, kâfirlerin Cehennemde sonsuz kalacaklarını inkâr etmektedir].

[İmânın ikinci şartı, meleklerle inanmaktır]. Melekler, Allahü teâlânın kullarıdır. Günâh işlemez ve yanılmaz ve unutmazlar. Tahrim sûresi altıncı âyet-i kerîmesinde (Melekler, emr olundukları şeyde Allahü teâlâya karşı gelmezler ve emr olundukları şeyi yaparlar) buyruldu. Yemezler ve içmezler. [Ya'nî, yimeğe ve içmeğe ihtiyâcları yoktur]. Erkek ve dişi değildirler. Kur'ân-ı kerîmde, meleklerin, erkeklerle mahsûs kelime ve harfler ile bildirilmesi, erkeklerin kadınlardan dahâ şerefli ve dahâ üstün oldukları içindir. Nitekim, Allahü teâlâ, kendini de, bunun için, böyle kelime ve harflerle bildirmektedir.

Allahü teâlâ, insanlardan ba'zısını peygamber olarak seçtiği gibi, meleklerden de ba'zılarını, peygamber olarak ayırmıştır. Ehl-i sünnet âlimlerinin çoğu buyurdu ki, (İnsanların büyükleri, meleklerin büyüklerinden dahâ üstündür). İmâm-ı Gazâlî, imâm-ı Mâlik ve şeyh Muhyiddin-i Arabî, (Meleklerin büyükleri, dahâ üstündür), dedi. Bu fakîrin anladığına göre, meleklerin evliyâlık tarafı peygamberlerin evliyâlığından üstündür. Fekat, Nebîlerin ve Resûllerin yetiştiği bir derece vardır ki, melek oraya yetişemez. Bu şerefli derece, Peygamberlere «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» toprak maddelerinden gelmiştir. Bu da, insana mahsûsdur. Yine bu fakîre gösterildi ki, peygamberliğin yüksekliği yanında, evliyâlığın yüksekliği, hiç kalmakda, büyük deniz yanında, bir damia kadar da görünmemektedir. O hâlde, peygamberlik yolundan gelen üstünlük, evliyâlık yolundan kavuşulan yükseklikten, katkat dahâ üstündür. O hâlde, her bakımdan, toplu üstünlük Peygamberlerde, bir bakımdan üstünlük, meleklerde. Sözü doğru, Ehl-i sünnet âlimlerinin çoğunun, dediğidir. Allahü teâlâ, onların çalışmalarının mükâfâtını, bolbol ihsân eylesin! Demek oluyor ki, Evliyâdan hiçbiri, hiçbir Peygamberin derecesine çıkmaz. Velînin başı, dâimâ bir Peygamberin ayağı altındadır.

Şunu iyi bilmeli ki, herhangi bir sözde, âlimler ile sôfiyye arasında uygunsuzluk bulunursa, iyi ve ince düşünülünce, âlimlerin haklı ve doğru olduğu görülüyor. Bunun sebebi, âlimler Peygamberlere «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» tâbi' oldukları için, onların peygamberlik derecelerine ve o dereceler ilmlerine bakıyor. Bilgilerini, oradan alıyorlar. Sôfiler ise, Peygamberlerin evliyâlık derecelerine ve buradaki ma'rifetlere bakıyorlar. Peygamberlik derecesinden alınan ilmler, evliyâlık derecesinden alınan ilmlerden, elbette dahâ doğrudur. Bu sözlerimi dahâ geniş, dahâ derin olarak, akli, ilmi yüksek, hakikatleri anlamış, Allahü teâlânın rah-

metlerine ve feyzlerine kavuşmuş, kıymetli oğlum, Muhammed Sâdık yazdığım mektûbda [ikiyüzaltmışıncı mektûb] bildirdim. Arzû eden, oradan okusun! [Mürşid-i kâmiller, ictihâd derecesinde yüksek âlim oldukları için, hem ilm, hem de ma'rifet sâhibidirler. Ya'nî (Zül-Cenâhayn) dırlar].

İMAN: Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarında, dinden olduğu, ya'nî inanılması lâzım olduğu, bildirilen şeyleri, kalbin tasdik etmesi, kabûl etmesi, inanması demektir. Kalbin inandığını, dil ile söylemek de lâzımdır demişlerdir. [Fekat söylemek, imânın kendisi olmayıp, kalbdeki imânın bildirilmesidir. İmânı, özsüz söylemiyen kâfir olur. İkrâh, ya'nî tehdid ile, ya'nî ölüm veyâ bir uzvun kesilmesi ile veyâ şiddetli cân yakılmakla zorlanınca, imânını saklamak afv olur ve söylemiyen veyâ aksini söyleyen kâfir olmaz dediler. Bu eki (Milel-nihal) kitâbından aldık].

Kalbde imân bulunduğuna alâmet, küfrden teberri etmek, kaçınmaktır ve kâfirlikden, kâfirlere mahsûs olan şeylerden, meselâ beline zünnâr bağlamak ve bunun gibi, kâfirlik alâmeti olan şeyleri kullanmaktan sakınmaktır. Küfrden teberri demek, Allahü teâlânın düşmanlarını sevmek ve onları düşman bilmektir. Kâfirler, kuvvetli, hâkim olup da, zararlarından korkulduğu zaman, kalbi ile sevmemek, korku olmadığı zaman, hem kalb, hem de her vâsıta ile karşı koymak lâzımdır. Allahü teâlâ, Kur'ân-ı kerîmde sevgili Peygamberine «sallallahü aleyhi ve sellem» kâfirler ve münâfıklar ile muhârebe etmeği ve bunun için, çalışıp, onlardan üstün olmağı emr ediyor. Çünkü, Allahü teâlânın ve Peygamberinin «sallallahü aleyhi ve sellem» düşmanlarına düşmanlık edilmedikce, O ve Resûlü sevilmiş olmaz ve seviyorum demek, doğru olmaz. Bir kimse, imânım var dese, fekat küfrden teberri etmese, hem müslimânlığa, hem de dinsizliğe inanmış, iki dinli olmuş olur ki, bunlara (Mürted) denir. Bunlara münâfik gözü ile bakmak lâzımdır. Kalbde imân bulunması için, küfrden teberri, elbette lâzımdır. Bu teberrinin en aşağı derecesi kalb ile teberridir. En yüksek, en iyi derecesi de, hem kalb ile, hem kalp ile olmakdır. Ya'nî, kalbdeki ayrılığı söz ile, hareket ile belli etmektir. Fârisî mısra' tercemesi:

Düşmanlık etmedikce, dostluk olamaz!

Şî'iler, sevginin bu şartını, Ehl-i beyti, [ya'nî Peygamberimizin «sallallahü aleyhi ve sellem» akrabâsını ve torunlarını] sevmekte, yanlış kullanıyor. Bunları sevmek için, Peygamberimizin «sallallahü aleyhi ve sellem» üç halifesine ve müslimânlardan bir çoğuna, düşmanlık etmek lâzımdır diyor. Şî'ilerin bu sözü, çok yanlıştır. Çünkü, sevginin alâmeti sevgilinin düşmanlarına düşman olmaktır. Yoksa, sevgiliden başka, herkese düşmanlık demek değildir. Akli olan, doğru düşünebilen herkes, bilir ki, Peygamberimizin «sallallahü aleyhi ve sellem» Eshâbı, Ehl-i beyte düşman değil idi. Hele Eshâb-ı kirâmın en büyükleri olan, bu üç halife, Pey-

gamberimizin «sallallahü aleyhi ve sellem» uğruna mallarını, câularını fedâ etdi. Mevki'lerini, şöret ve i'tibârlarını, onun için terk etdi. Müşri-mânların Ehl-i beyti sevmesi, Kur'ân-ı kerîmde açıkca emr olunuyor. Resûlullahın «sallallahü aleyhi ve sellem» se'âdet-i ebediyyeye çağırması ve kavuşdurması ni'metinin şükri, karşılığı olarak, Ehl-i beytin sevgisi isteniyor. O hâlde, nasıl olur da, bu büyüklerin, Ehl-i beyte düşman olması düşünülebilir ve söylenebilir.

İbrâhîm aleyhisselâmın bu kadar büyük olması ve bütün insanlar arasında, ikinciliği kazanması ve Peygamberler babası olmakla şereflenmesi, hep Allahü teâlânın düşmanlarından teberrî etmesi sebebiyledir. Allahü teâlâ, Kur'ân-ı kerîmde, (Müntehine) sûresinde, (Ey mü'minler! İbrâhîm aleyhisselâmın gösterdiği güzel yolda yürüyünüz! Ya'nî siz de, onun gibi ve onunla berâber bulunan mü'minler gibi olunuz! Onlar, kâfirlere dedi ki: Bizden sevgi beklemeyiniz! Çünkü siz, Allahü teâlâyı dâle-meyip başkalarına tapıyorsunuz. O tapdıklarınızı da sevmiyoruz. Sizin, uydurma dininize inanmıyoruz. Bu ayrılık, aramızda düşmanlığa sebep oldu. Siz, Allahü teâlânın, bir olduğuna inanmadıkça ve emrlerini tabii etmedikçe, bu düşmanlık, kalbimizden silinmiyecek, her şekilde kendini gösterecektir) buyuruyor.

Bu fakîre göre, Allahü teâlânın rızasını ve sevgisini kazanmak için, küfirden teberrî gibi, hiçbir amel ve ibâdet yoktur. Kâfirlere ve küfre, Allahü teâlânın zâtı, kendisi düşmandır. İnsanların tapındıkları bütün ma'bûdlar ve bunlara tapanlar, Allahü teâlânın zâtının düşmanlarıdır. Cehennemde sonsuz yanmak, bu alçak işin cezâsıdır. Nefslerin arzusu ve her türlü günâhlar ise, böyle değildir. Bunlara, Allahü teâlânın düşmanlığı, kendinden değil, sıfatlarındandır. Allahü teâlânın günâhkârlara gazab etmesi, kızması, kendi gazabı ile değil, gadab sıfatı iledir. Bunlara azâb etmesi, horlaması, hep sıfatları ve fi'leri iledir. Günâhkârlar, bunun için, Cehennemde sonsuz kalmıyacak, belki bunlardan çoğunu, isterse afv edecektir. Allahü teâlânın küfre ve kâfirlere düşmanlığı, zâtından olduğu için, rahmet ve re'fet sıfatları, âhıretde kâfirlere yetişemeyecek ve rahmet sıfatı, zâtın düşmanlığını, ortadan kaldıramıyacaktır. Zâtın düşmanlığı, sıfatın acımasından, dahâ kuvvetlidir. Sıfat ile yapılan şey, zâtın yapıldığını değiştiremez. Hadîs-i kudsîde buyuruyor ki: (Rahmetim gadabımı aşmıştır). Bunun ma'nâsı, rahmet sıfatım, gadab sıfatımı aşmıştır. Ya'nî, mü'minlerin günâhkârlarına karşı olan, gadab sıfatımı aşmıştır, demektir. Yoksa, rahmet sıfatı, kâfirlere, müşriklere karşı olan, zâtın gadabını aşar demek, değildir.

Sual: Allahü teâlâ, dünyâda kâfirlere merhamet ediyor. Nitekim yukarıda söylendi. O hâlde, dünyâda rahmet sıfatı, zâtın gadabını aşmıyormu?

Cevâb: Kâfirlere dünyâda merhamet edilmesi görünüşdedir. Ya'nî,

merhamet şeklinde görünen, istidrâcdır, hiledir. Nitekim, Kur'ân-ı kerîmde, (Mü'minûn) sûresinde (Kâfirlere çok mal ve evlâd vererek onlara yardımını, iyilikmi ediyoruz? Küfrlerine karşılık olarak onlara, bolbol iyilikleri, çabuk çabuk gönderiyormuyuz zan ediyorlar? Hayır, öyle değildir. Bu yardım, onlara iyilik değil, belki istidrâcdır. Azmaları, kudurmaları ve Cehenneme gitmeleri içindir) buyuruyor. A'râf ve Nun sûrelerindeki (Onları yavaş yavaş azâba yaklaşıdırıyorum. Haberleri olmuyor. Onlar azdıka, dünyâ ni'metlerini arttırarak, fırsat veriyorum. Aldanıyorlar. Onlara hâzırladığım azâb çok şiddetlidir) âyet-i kerîmesi de, böyle olduğunu açıkca göstermektedir.

FÂİDE: Cehennemde sonsuz olarak yanmak, küfrün karşılığıdır. Burada, denilir ki, bir kimse, îmânı varken, kâfirlerin rüsûm ve âdetlerini yapar, onların merâsimine, âdetlerine, bayramlarına kıymet verirse, âlimlerimiz, bu kimsenin îmânının gideceğini, mürted olacağını bildiriyor. [Çünkü, bu hâller, küfrden teberrî etmemekdir]. Zemanımız müslimânlarının çoğu, bu belâyâ yakalanmıştır. Âlimlerimizin bu sözüne göre, zemanımızda, müslimân denilen insanların çoğu, Cehennemde ebedî azâb çeceklerdir. Hâlbuki, Peygamberimiz «sallallahü aleyhi ve sellem» buyurdu ki, (Kalbinde zerre kadar îmânı olan, Cehennemde sonsuz olarak kalmıyacak, çıkarılacaktır). Sen, buna ne dersin?

Cevâb: Şöyle deriz ki, bir kimse, dinde inanılması lâzım olan şeylerden, bir dânesine bile, inanmamış veyâ şübhe etmiş ise veyâ beğenmemiş ise, îmânı gider. Kâfir olur. Cehennemde ebedî yanacaktır. Bir kimse, Kelime-i tevhîd söyleyip, bunun ma'nâsını kabûl eder, Muhammed «aley-hisselâm», Allahü teâlânın peygamberidir, her sözü, doğrudur, güzeldir deyip, ona uygun olmıyanlar yanlıştır, fenâdır diye inanırsa ve son nefesinde de öyle ölüp, âhirete, bu îmân ile giderse, bu kimse, kâfirlere mahsûs olan âdetlere ve bayramlara katılır, kâfirlerin mukaddes bildikleri günlerinde ve gecelerinde, onların yaptıklarını yaparsa, Cehenneme girer. Amma, kalbinde, zerre kadar îmânı olduğu için, [ya'nî, bildirdiğimiz gibi, kısaca inandığı için] Cehennemde sonsuz kalmaz. [Kısaca inanmış olmak için, dinde inanılması lâzım olan şeylerden birini işitince, şübhe etmeden inanması lâzımdır]. Bu fakir, birgün, bir hasta ziyâretine gitmişdim. Ölüm hâlinde idi. Kalbine teveccüh etdim. Kalbi kararmış idi. O zulmetin temizlenmesi için, çok uğraşdım. Fâide vermedi. Uzun zaman yokladıkdan sonra, o siyâhlıkların, kâfirlik bulaşıklıkları ve sıfatları olduğu ve kâfirler ile ve küfr ile olan bağlılığından, berâberliğinden olduğu anlaşıldı. O kadar uğraşdığım hâlde, o zulmetler temizlenemedi. Bunların ancak, küfrün cezâsı olan, Cehennem ateşi ile temizleneceği anlaşıldı. Fekat, kalbinde zerre kadar îmân nûru da görüldüğünden, bunun sâyesinde Cehennemden çıkarılacaktır. Hastayı bu hâlde görünce, cenâze nemâzını kılayım mı, diye düşünceye daldım. Kalbimi uzun zaman yokla-

dıktan sonra, kılmak lâzım olduğunu anladım. Demek ki, kalbinde imân varken, kâfirlerle düşüp kalkan, onların bayramlarına, paskalyalarına uyanların cenâze nemâzlarını kılmalıdır. Bunları kâfir bilmemelidir. Nitekim bu gibilere, bugün böyle yapılmaktadır. Bunların, imânları sayesinde Cehennemden çıkacaklarına inanmalıdır. Fekat, hiç imânı olmayanlara [Muhammed aleyhisselâmın bir sözünü ve âdetini bile beğenmeyenlere] afv ve magfired yoktur ve küfrlerinin karşılığı olarak, Cehennem azâbında sonsuz kalacaklardır. [(İbni Abidin) beşinci cild dört yüz seksenbirinci (481) sahîfeyi okuyunuz! Din düşmanları, müslimânları aldatmak için, kâfirlerin âdetlerini, bayramlarını, müslimân âdeti, müslimânların mubârek günü, diyerek, bunların gâvurluk ve kâfirlik olduğunu örtmeğe uğraşırlarsa, genç ve sâf müslimânlar bunlara aldanmamalıdır. Güvendikleri hâlis müslimânlara, nemâz kılan akrabâlarına, dinini bilen, baba dostlarına sorup öğrenmelidir. Çünkü, bugün bütün dünyâda, gerek imânı ve küfrü tanımakta, gerekse ibâdetleri doğru yapmakta, câhîlik özer değildir. Dinini bilmediği için aldanan, Cehennemden kurtulamıyacaktır. Allahü teâlâ, bugün, dinini dünyânın her tarafına duyurmuş, imânı, halâli, harâmı, farzları öğrenmek pek kolaylaşmıştır. Bunları, lüzûmu kadar öğrenmek farzdır].

Hulâsa, kâfirlerin, âdet ve merâsimlerine katılarda, zerre kadar imân varsa, [ya'nî kalbinden, kelime-i tevhîdin ma'nâsına, kısaca inanmış ise ve imânı gideren bir iş ve sözde bulunmadı ise] Cehennem azâbına girecek ise de, Cehennemde ebedî kalmıyacaktır. İmânı olanları büyük günâhlarına gelince, Allahü teâlâ, bu günâhları isterse afv eder. İsterse günâhı temizleninceye kadar, Cehennemde azâb eder. Bu fakîrin anladığına göre, Cehennem azâbı, ister sonsuz olsun, ister bir zaman olsun, küfr için ve küfr sıfatları ve bulaşıklıkları içindir. Küfrden teberri eden, kaçınan, imân sâhiblerinin yaptıkları büyük günâhlar, yâ, imânları hurmetine, cenâb-ı Hakkın merhameti ile veyâ tevbe etmeleri ile veyâ şefâ'ate kavuşmaları ile afv olur. Böyle afv olmıyanlar, dünyâ sıkıntıları ve derdleri ile veyâ son nefesde cân verirken, çekecekleri zahmetler ile temizlenir. Bunlarla da temizlenmezse, ba'zıları kabr azâbı çekmekle afva kavuşur. Ba'zıları ise, kabr azâbı ve sıkıntıları ve kıyâmet gününün şiddetleri ile afv olunup, günâhları biter ve Cehennem azâbı ile temizlenmeğe lüzûm kalmaz. Nitekim cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı kerîmde, En'âm sûresi, seksenikinci [82] âyetinde (İmân edip de imânlarını şirk ile bulaştırmıyanlar, Cehennemde ebedî kalmaktan emindirler. Onlar için, bu korku yoktur). Buyuruyor ki, sözümüzün doğru olduğunu göstermektedir. Çünkü, burada (Zulm), şirk demektir. Herşeyin doğrusunu, ancak Allahü teâlâ bilir.

Süâl: Allahü teâlâ, küfrden başka, ba'zı günâhları işliyenlerin de Cehenneme gireceklerini bildiriyor. Meselâ, bir mü'mini, bile bile öldürenin

cezâsı Cehennemde sonsuz kalmaktır, buyuruyor. Peygamberimiz «sallallahü aleyhi ve sellem»: (Bir nemâzı bile bile, vaktinde kılmayıp, kazâ edene, Cehennemde bir Hukbe azâb edeceklerdir) buyuruyor. [Bir Hukbe, seksen âhıret senesi demektir]. O hâlde, Cehennem azâbı, yalnız kâfirlerle değildir, denilirse, cevâb veririz ki, Cehennem azâbı, müslimân öldürmenin, harâm olmasına aldırış etmiyen, halâl diyerek öldüren içindir. Nitekim Ehl-i sünnet âlimleri, tefsîrlerinde böyle ma'nâ vermişlerdir. Küfrden başka günâhlara Cehennemde azâb olunacağını bildiren haberler, hep bu günâhlarda küfr bulaşıklığı olduğu içindir. Meselâ, günâhı hafif görerek, chemniyyet vermiyerek işlemek, şeri'atin emrlerini aşağı görerek, nemâz kılmamak ve günâh yapmak gibi şekllerdedir. Peygamberimiz «sallallahü aleyhi ve sellem», (Ümmetinden, büyük günâhları işliyenlere şefâ'at edeceğim) buyuruyor. Bir kerre de (Allahü teâlânın rahmeti, benim ümmetimin içindir. Bunlara âhıretde azâb yoktur) buyurdu. Yukarda, ma'nâsı yazılan âyet-i kerîme de, bu sözümüzü kuvvetlendirmektedir. [İntihâr etmek, ya'nî kendini öldürmek, başkasını öldürmekden dahâ büyük günâhdır].

Kâfirlerin, âkıl ve bâlig olmadan ölen çocuklarının ve dağda, çölde doğup büyüyerek, bir din işitmeden ölen ve eski zamanlarda bir dinin, zâlimler tarafından bozulduğu, değiştirildiği ve yeni bir peygamber gelmeden önce ölen, dinsizlerin âhıretde ne olacaklarını, oğlum Muhammed Sa'ide «rahmetullahi aleyh» yazdığım mektûbda, uzun olarak bildirmişdim, oradan okuyup anlayınız! [Bu mektûb ikiyüzellidokuzuncu mektûbdur].

İmânın artmasında ve eksilmesinde, âlimlerimiz başka başka söyledi. İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfe «radiyallahü anh» imân, artmaz ve azalmaz buyurdu. İmâm-ı Şâfi'i «rahmetullahi aleyh» artar ve azalır, dedi. İmân, kalbin tasdik ve yakîni olduğundan azalması, çoğalması olmaz. Azalıp çoğalan bir inanış, imân olmaz. Buna, (Zan) denir. İbâdetleri, Allahü teâlânın sevdiği şeyleri, yapmakla, imân cilâlanır, nûrlanır, parlak. Harâm işleyince, bulanır. O hâlde, çoğalmak ve azalmak, amelden, işlerden dolayı, imânın cilâsındadır. Kendisinde değildir. Ba'zıları cilâlı, parlak imâna, çok dedi ve parlak olmıyan imândan, dahâ çokdur, dedi. Bunlar, sanki, cilâlı olmıyan imândan ba'zısını, imân bilmedi. Cilâlılardan ba'zısını da, imân bilip, fekat az dedi. İmân, parlaklıkları başka başka olan, karşılıklı iki ayna gibi oluyor. Cilâsı fazla olup, karşısındaki cismi, parlak gösteren ayna, az parlak gösteren aynadan, dahâ çokdur demeğe benzer. Başka birisi de, iki ayna müsâvîdir. Yalnız, cilâları ve karşılardakileri göstermeleri, ya'nî hâssaları, sıfatları başka başkadır demesi gibidir. Bu iki adamdan ikincisinin görüşü, dahâ keskin ve doğrudur. Birincisi görünüşe bakmış, öze, içe girmemiştir. Anlatması bu fakîre nasîb olan bu misâl. İmânın azalıp çoğalmadığına inanmıyanların, sözlerini ortadan kaldırmış

oldu ve her mü'minin îmânı, her bakımdan, Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» îmânlarına benzemedi. Çünkü, onların îmânı, çok nûrlu ve çok parlak olduğundan, ümmetlerinin karanlık ve bulanık îmânlarından katkat dahâ çok meyveler ve kazançlar hâsıl edecektir. Bir hadis-i şerîfde, (Ebû Bekr-i Sıddîkın «radiyallahü anh» îmânı, bu ümmetin hepsinin îmânlarının toplamından dahâ ağırdır) buyuruldu. Bu da, îmânın nûru, parlaklığı bakımındandır. Fazlalık, aslında, özde değil, sıfatlardadır. Nitekim, Peygamberler de, herkes gibi insandır. İnsanlık bakımından, arada fark yoktur. Fark, kâmil, üstün sıfatlardan ileri gelmektedir. Üstün sıfatları olmayan, sanki olanlardan ayrıdır. Bununla beraber, insan olmakta hepsi birdir. Aralarında azlık, çokluk yoktur. İnsanlık, azaldır, çoğalır denilemez. Ba'zıları îmânı anlatırken, (Dil ile tasdik, dil ile söylemekdir) demişlerdir ki, bu vakt, inanmak da, zan etmek de, îmân oluyor ve îmân, azalıp çoğalabiliyor. Fekat, îmânın doğrusu, kalbin tasdik, iz'ân etmesi, ya'nî inanmasıdır. Zan ve şübheye, îmân denmez.

İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfe «rahmetullahi aleyh», (Ben hak olarak, ya'nî elbette mü'minin demelidir), diyor. İmâm-ı Şâfi'î «rahmetullahi aleyh» ise, (İnşâallah mü'minin demelidir), diyor. Bu ikisi arasındaki fark, yalnız sözdendir. Çünkü, şimdiki îmân söylenirken, elbette mü'minin, demelidir. Son nefesindeki îmân söylenirken, inşâallah, o zaman da mü'minin, demelidir. Fekat, inşâallah diyerek şarta bağlamakdansa, her zaman, elbette demek, dahâ ihtiyâtlı ve dahâ uygundur.

Evliyânın kerâmetine inanmak lâzımdır. Allahü teâlâ, bu dünyâda, her işi, âdet-i ilâhiyyesi, kanûn-i ilâhîsi ile yaratmaktadır [ya'nî fen derslerinde öğrenilen kanûn, nizâm ve düzgünlük ile yaratmaktadır, yapmaktadır]. Evliyâsının [ya'nî çok sevdiği kullarının] elinden, âdet-i ilâhiyyesi dışında, ba'zı şeyler yaratır, yapar ki, buna (Kerâmet) denir. Kerâmete inanmayan, dünyânın her tarafında, her zaman, sıksık görülmüş ve ağızdan ağıza yayılmış olan, vak'alara inanmamış olur. Allahü teâlânın, Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» elinde ve onların sözleri ile, âdet-i ilâhiyyesini bozarak, kimsenin yapamayacağı şeyler yaratmasına, (Mu'cize) denir ki, mu'cize gösteren bir kimse, peygamber olduğunu i'lân eder. Kerâmet gösteren kimse ise, peygamber olmadığını ve bir Peygamberin «aleyhisselâm» yolunda bulunduğunu söyler. [Mu'cize, Peygamberlere mahsûsdur «aleyhimüsselâm». Bu kelimeyi, onlardan başkası için söylemek, câiz değildir].

Hulefâ-i râşidînin, [ya'nî peygamberimizden «sallallahü aleyhi ve sellem» sonra gelen dört halîfesinin] «ridvânullahi aleyhim ecma'in» birbirinden üstünlükleri, hilâfetleri sırası ile dir. Ebû Bekr ile Ömerin «radiyallahü anhümâ», mü'minlerin hepsinden üstün olduğunu, Sahâbîlerin hepsi ve Tâbi'inin hepsi söylemiştir. Bu sözleri, din imâmlarımızdan çoğu, kitâblarında yazmıştır. Bunlardan biri, imâm-ı Şâfi'î «rahmetullahi

aleyh» dir. Ehl-i sünnet i'tikâdını toplamış ve yazmış olan büyük âlim, Ebül-Hasen-i Eş'arî diyor ki, önce Ebû Bekrin, sonra Ömerin, bütün mü'minlerden üstün olduğu, meydandadır, muhakkaktır. Büyük âlimlerden imâm-ı Zehebî diyor ki: Alî «radıyallahü anh» halife iken, büyük bir galabalık içerisinde (Ebû Bekr ve Ömer «radıyallahü anhümâ», bu ümmetin en üstünüdür) buyurduğunu işitenlerden seksenden ziyâde kimse, bize söyledi. Bunlardan çoğunun ismini bildiriyor ve râfızîler, ya'nî buna inanmıyanlar, çok çirkin, çok kötü kimselerdir, Allahü teâlâ, onları kıyâmetde, fenâ hâlde karşılayacaktır, diyor. Dîn-i islâmda, Kur'ân-ı kerîm'den sonra en kıymetli ve en inanılır kitâb olan (Buhârî-yi şerîf) kitâbının sâhibi, imâm-ı Buhârî diyor ki: Alî «radıyallahü anh» buyurdu ki (Peygamberimizden «sallallahü aleyhi ve sellem» sonra, bu ümmetin en iyisi, en yükseği Ebû Bekrdir. Sonra Ömerdir «radıyallahü anhümâ». Sonra bir başkasıdır). Bu sırada oğlu, Muhammed İbni Hanefiyye, o da sensin! deyince: (Ben de, her müslimân gibi, bu ümmetden biriyim) buyurmuşdur. İmâm-ı Zehebî ve başka âlimler dedi ki: İmâm-ı Alî «radıyallahü anh» buyurdu ki (Dikkat ediniz, iyi dinleyiniz! Ba'zı kimselerin beni, Ebû Bekr ile Ömerden «radıyallahü anhümâ» üstün tuttuklarını işitdim. Bunlardan biri elime geçerse, iftirâ edenlerin cezâsını ona yaparım. Çünkü o, iftirâcıdır). Dârül Kutnî diyor ki: İmâm-ı Alî «radıyallahü anh» buyurdu ki, (Beni Ebû Bekrden ve Ömerden «radıyallahü anhümâ» üstün tutan bir kimse, elime geçerse, iftirâ edenlere yaptığım gibi ona dayak cezâsı veririm). Bunlar gibi, dahâ nice haberler, Sahâbe-i kirâmın «radıyallahü anhüm» çoğundan, o kadar gelmiştir ki, kimsenin inkâr etmesine yol ve imkân kalmamıştır. Hattâ, şî'îlerin büyük âlimlerinden olan, Abdürrazzak diyor ki, Alî, Ebû Bekri ve Ömeri «radıyallahü anhüm», kendinden üstün tuttuğu için, ben de onları üstün tutuyorum. Çünkü, onları üstün tutmaz isem, imâm-ı Alîyi «radıyallahü anh» çok sevdiğim hâlde, ona uymamış olurum. Bu da, benim için büyük bir günâh olur.

[Murtezâ adındaki bir yehûdî, (Hüsniye) ismindeki kitâbında, uydurma hikâyeler yazıyor ve üç halîfeye kâfir diyor. (Eshâb-ı kirâm) ve (Aldanmıyalım) ve (İslâma hizmet) kitâblarımda, onlara güzel cevâb verilmiştir. Hazret-i Alînin yolunda olan hakîkî alevîlerden böyle çirkin, alçak sözler hiç işitilmemiştir]. Ebû Bekr ile Ömer «radıyallahü anhümâ» için yazdıklarımızı büyük âlim, İbni Hacer-i Heytemî hazretlerinin (Savâ'ık-ul-muhrika) kitâbından aldık.

İmâm-ı Osmânın imâm-ı Alîden «radıyallahü anhümâ» yüksek olduğuna gelince, Ehl-i sünnet âlimlerinin çoğu dedi ki, (Şeyhayndan sonra, [ya'nî, Ebû Bekrden ve Ömerden sonra], müslimânların yükseği, Osmân'dır. Ondan sonra, Alîdir «radıyallahü anhüm». Dört mezheb imâmlarımız da, böyle buyurdu. İmâm-ı Mâlik Osmânın «radıyallahü anh» üstünlüğünde şübhe etdi, deniliyorsa da, (Şifâ) kitâbının sâhibi Kâdî İyâd, (Son-

radan Osmânın «radıyallahü anh» üstün olduğunu söyledi) diyor. İmâm-ı Kurtubî de, (Doğrusu inşaallah budur) diyor. İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfenin (Ehl-i sünnetin alâmeti, Şeyhaynın üstünlüğüne inanmak ve iki dâmâdı sevmekdir) sözünden, iki dâmâddan birini, diğerinden üstün görmediği anlaşılıyor diyenler varsa da, bu fakîrin anladığına göre, İmâmın böyle söylemesinin, başka sebebi vardır. Ya'nî, iki dâmâdın «radıyallahü anhümâ» hilâfetleri zamanında, müslimânlar arasında karışıklık çıkmış, fitneler başlamış olduğundan, kalplerde soğukluk ve kırıklık olduğunu gören İmâm, iki dâmâdı sevmek kelimesini uygun bulmuş ve bunların sevgisine, Ehl-i sünnetin alâmetidir demiştir. İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfe için Osmânın «radıyallahü anh» dahâ yüksek olduğunda, şübheyle de-nilebilirmi? Çünkü, Hanefî mezhebindeki âlimlerin kitâbları hep (Üstünlük, hilâfetleri sırası ile) yazısı ile doludur. Hulâsa, Şeyhaynın üstün olduğu kat'îdir. Osmânın, Aliden «radıyallahü anhüm» dahâ üstün olması, bu kadar kat'î değildir. Fekat, Osmânın, hattâ Şeyhaynın üstünlüğünü inkâr edenlere kâfir demekden kaçınmalıdır. Bunları, bid'at sâhibi ve doğru yoldan ayrılmış müslimân bilmelidir. Çünkü, âlimlerimizin bir kısmı bunlara kâfir dememiştir. Bunların hâli, alçak Yezîdin hâline benziyor ki, âlimlerimiz, ne olur ne olmaz diye, ona la'nete izin vermemiştir.

Hulefâ-i râşidîni sevmemek yolu ile, Peygamber sallallahü aleyhi ve sellemi incitmek, imâm-ı Haseni ve Hüseyini «radıyallahü anhümâ» sevmemek yolu ile incitmek gibidir. Peygamberimiz «sallallahü aleyhi ve sellem» buyurdu ki, (Eshâbımı incitmekde, Allahü teâlâdan korkunuz! Benden sonra, onları kötü bilmeyiniz. Onları seven, beni sevdiği için sever. Onlara düşmanlık eden, bana düşmanlık etmiş olur. Onları inciten, beni incitir. Beni inciten de, Allahü teâlâyâ eziyyet etmiş olur ki, buna azâb eder). Allahü teâlâ, Kur'ân-ı kerîminde buyuruyor ki: (Allahü teâlâyâ ve Onun Peygamberine «sallallahü aleyhi ve sellem» eziyyet edenlere, dünyâda ve âhiretde la'net olsun!). Büyük islâm âlimi, Sa'deddîn-i Teftâzânî (Akâid-i Nesefiyye) şerhinde (Bu üstünlük sırasında insâf etmelidir) diyorsa da, onun bu sözü, insâfsızdır ve şübhe etmesi yersizdir. Çünkü, büyüklerimiz diyor ki, burada üstünlük demek, sevâbları dahâ çok demektir. İyilikleri, doğrulukları ile, herkese fâideli olmasının çokluğu demek değildir. Akli olan, bunlara kıymet vermez. Sahâbe-i kirâm ve Tâbi'in-i izâm, bize imâm-ı Alinin «radıyallahü anh» iyiliklerini gösteren, o kadar hâller ve hâdiseler bildiriyor ki, başka hiçbir Sahâbiden bu kadar bildirmedi. Bununla beraber, yine onlar, üç halîfenin dahâ yüksek olduğunu bildirmişdir. Görülüyor ki, üstün olmağa sebep, faziletlerin, menkıbelerin çok olması değildir. Üstünlük başka sebepten ileri gelmektedir. Bu sebebi anlıyanlar, ancak, vahyi, meleğin gelmesini görmeye şereflenen, seçilmiş bahtiyârlardır. Bunlar, üstünlük sebeplerini açıkça veyâ işâretle görüp anlamıştır. Onlar da, Peygamberimizin

Eshâb-ı kirâmıdır «aleyhi ve aleyhimüssalevâtü vetteslîmât». O hâlde, (Akâid-i Neseî) şârihinin (Üstünlükten maksad, sevâbların çokluğu ise, bu üstünlük sırasında şübhenin yeridir) demesi yersizdir. Çünkü, bu üstünlük sırası, şerî'atin sâhibi tarafından açıkca bildirilmeseydi, o zaman şübhenin yeri olurdu. Bildirildikten sonra, niçin şübhe ediyor? Eshâb-ı kirâm, bu üstünlüğü açıkca veyâ işâretle anlamasaldı, hiç bildirirlermiydi? Dördünü de berâber bilen ve aralarında üstünlük aramak lüzûmsuzdur diyenlerin, bu sözü lüzûmsuzdur. Din büyüklerinin söz birliğine, lüzûmsuz lâf demekden dahâ lüzûmsuz, dahâ boş lâf olurmu? Yoksa, üstün kelimesimi, onların böyle boşu boşuna söylemesine yol açıyor. Muhyiddîn-i Arabînin (Hilâfetlerin sırası, ömrlерinin sırasına göre idi) demesi de, müsâvî olmalarını göstermez. Çünkü, halîfelik başkadır, üstünlük başkadır. Bu sözü, üstünlük bakımından söyledi dersek, yine güvenilecek, şâhid tutulacak bir söz olmayıp, onun hatâlı sözlerinden biri olmuş olur. Onun, Ehl-i sünnet âlimlerinin sözlerine uymayan, birkaç keşfi, buluşları, doğru değildir. Böyle sözlere, ancak, rûhları hasta, kalbleri bozuk olan veyâ herşeyi körü körüne taklîd eden uyar.

Eshâb-ı kirâm «aleyhimürrıdvân» arasındaki muhârebelerin, ayrılıkların, iyi sebeplerden ileri geldiğine, dünyâ ni'metleri için, nefsin arzuları için olmadığına inanmak lâzımdır. Sa'deddîn-i Teftâzânî, hazret-i Aliyi «radıyallahü anh» aşırı sevenlerden olduğu hâlde, diyor ki: (Onların ayrılıkları ve muhârebeleri hilâfet için değildi. İctihâdda yanılmadan ileri gelmişti). [Fâtih sultân Muhammed hân devri âlimlerinden Ahmed-i Hayâlî hazretleri, Ömer Neseînin (Akâid-i Neseî) kitâbına, Sa'deddîn-i Teftâzânînin yaptığı büyük şerha, ayrıca çok kıymetli bir hâşîye yazmıştır]. Hayâlî, bu hâşîyesinde diyor ki: (Hazret-i Mu'âviye «radıyallahü anh» ve onunla berâber olanlar, hazret-i Aliye «radıyallahü anh» uymadı. Bununla berâber onun, o zamanda bulunanların en üstünü olduğunu ve halîfelik onun hakkı olduğunu biliyor ve söyliyordı. Hazret-i Osmân «radıyallahü anh» şehîd edenleri yakalıyarak cezâlarını vermediği için, ısyân etmişlerdi). Karamânî hâşîyesinde, [ya'nî (Şerh-ı akâid) kitâbı kenârlarına yaptığı açıklamalarda], diyor ki, imâm-ı Alî «kerremallahü vecheh» buyurdu ki: (Kardeşlerimiz bizi dinlemedi. Onlar, kâfir değildir. Günâha da girmediler. Çünkü, dinden, şerî'atden anladıklarını yapıyorlar). İctihâdda yanılmak kabâhat olmadığı ve birşey söylenmeyeceği şübhesizdir. Sahâbe-i kirâmın, Peygamberimizin «sallallahü aleyhi ve sellem» sohbetinde, dersinde yetişdiklerini düşünerek, hepsini iyi bilmemiz ve hepsine hurmet göstermemiz lâzımdır. Peygamberimizi «sallallahü aleyhi ve sellem» sevdiğimiz için, hepsini sevmeliyiz! Zîrâ (Onları seven, beni sevdiği için sever ve onlara düşmanlık eden, bana düşman olduğu için eder) buyurmuşdur. Ya'nî Eshâbıma «radıyallahü anhüm» olan sevgi, bana olan sevgidir ve onlara olan düşmanlık, bana düşmanlıktır. Alî «ra-

«diyallahü anh» ile muhârebe eden Eshâb-ı kirâmın bize hiçbir yakınlığı ve hiçbir tanışıklığımız yok. Hattâ bu muhârebeleri, bizi üzüyor, incitiyor. Fekat, Peygamberimizin «sallallahü aleyhi ve sellem» Eshâbı oldukları için, onları sevmekle emr olunduk. Herbirini incitmekden, onlara düşmanlık etmekden men' olunduk. O hâlde, hepsini, sevmeğe mecbûruz. Onları, Peygamberimizi «sallallahü aleyhi ve sellem» sevdiğimiz için severiz. Onlara düşmanlıktan ve eziyet etmekden kaçınırız. Çünkü, onların incitilmesi ve düşmanlığı, Peygamber «sallallahü aleyhi ve sellem» efendimize gider. Yalnız haklı olanı ve yanılanı söyleriz. Ya'nî, hazret-i Emîr «radiyallahü anh», haklı idi. Ona karşı gelenler, hatâ etmiş idi. Bundan fazla birşey söylemek, doğru değildir. Muhammed Eşrefe o mektûbunu okuyunuz! [Adı geçen mektûb, ikiyüzellibirinci [251] mektûb olup, (Eshâb-ı kirâm «aleyhimürrıdvân») kitâbına tercemesini eklemişdim. Bu kitâbda çok lüzumlu ve kıymetli bilgiler ve imâm-ı Rabbâninin «kuddise sirruh» hâl tercemesi de vardır. Din kardeşlerimin okumasını ehemmiyetle tavsiye ederim].

İBADETLER: İmânı, i'tikâdları düzelttikden sonra, fıkıh ahkâmını, [ya'nî dînimizin emr ettiği ve yasak ettiği işleri] öğrenmek, elbette lâzımdır. Farzları, vâcibleri, halâl ve harâmları, sünnet ve mekrûhları ve şübhelileri muhakkak öğrenmeli ve bu bilgi ile hareket etmelidir. Fıkıh kitâblarını okuyup öğrenmek, her müslimâna lâzımdır. [Bunları bilmeden müslimânlık olmaz]. Allahü teâlânın emrlerini yapmağa, Onun beğendiği gibi yaşamağa çalışmalıdır. Onun en çok beğendiği ve tekrâr tekrâr emr ettiği şey, beş vakt nemâzdır. Nemâz, dînin direğidir. Nemâzın, ehemmiyyetinden ve nasıl kılınacağından birkaç şey bildireceğim. Cân kulağı ile dinleyiniz! Önce, sünnete [ya'nî fıkıh kitâblarında yazılana] tâm uygun olarak, abdest almalıdır. Abdest alırken yıkanması lâzım olan yerleri üç def'a ve her def'asında, her taraflarını temâm yıkamağa çok dikkat etmelidir. Böylece, sünnete uygun abdest alınmış olur. Başa mesh ederken, başın her tarafını kaplıyarak sığamalıdır. Kulakları ve enseyi iyi mesh etmelidir. Ayak parmaklarını hilâllarken, [ya'nî parmak aralarını temizlerken] sol elin küçük parmağını, ayak parmaklarının alt tarafından, aralarına sokulması bildirilmiştir. Buna ehemmiyet vermeli, müstehab diyip geçmemelidir. Müstehabları hafif görmemelidir. Bunlar, Allahü teâlânın sevdiği şeylerdir ve beğendikleridir. Eğer, bütün dünyâyı vermekle, beğendiği bir işin yapılabileceği bilinmiş olsa ve dünyâyı verip o iş yapılabilsen, çok kâr edilmiş olur ve birkaç saksı parçası verip kıymetli bir elması ele geçirmek gibi olur. Yâhut, birkaç çakıl parçası verip, ölmüş bir sevgilinin rûhunu geriye getirerek hayât kazandırmak gibidir.

Abdest, emrlere tâm uygun olarak alındıktan sonra, sıra nemâza gelir ki, nemâz, mü'minlerin mi'râcıdır. Ya'nî, mi'râc gecesinde Peygamber-

rimize «sallallahü aleyhi ve sellem» ihsân olunan ni'metler, bu dünyâda, onun ümmetine yalnız nemâzda tatdırılmaktadır. Erkekler, farz nemâzları cemâ'atle kılmağa çok dikkat etmeli, hattâ birinci tekbiri imâm ile berâber almağı kaçırmamalıdır. [Kadınların gerek, cemâ'atle nemâz kılmağı için, gerekse hâfız dinlemek veyâ mevlid dinlemek için, erkeklerin bulunduğu câmi'lere gitmeleri ve hele sevâb kazanmak için Cum'a nemâzlarına gelmeleri günâhdır].

Nemâzları müstehab zamanlarında kılmalıdır. [Ya'nî yalnız iken, her nemâzı evvel vaktinde kılmalı, ikindiye ve yatsıyı İmâm-ı a'zamın kavline göre kılmalıdır. Nemâz ne kadar geç kılınırsa sevâbı o kadar azalır. Müstehab olan vaktler, cemâ'atle kılmağı için, mescide gitmek içindir. Nemâzı kılmadan vakti çıkarsa, adam öldürmüş gibi, büyük günâh olur. Kazâ etmekle, bu günâh afv olmaz. Yalnız borc ödenir Bu günâhı afv ettirmek için, tevbe-i nasûh yapmak veyâ hacc-i mebrûr yapmak lâzımdır. (İbn-i Âbidîn)].

Nemâzda Kur'ân-ı kerîmi sünnet olan mikdârda okumalıdır. Rükû'de ve secdelerde hareketsiz durmak, herhâlde lâzımdır. Çünkü, farz veyâ vâcibdir. Rükû'den kalkınca, öyle dik durmalıdır ki, kemikler yerlerine yerleşsin. Bundan sonra, bir mikdâr, bu şekilde durmak farzdır veyâ vâcib veyâ sünnet demişlerdir. İki secde arasında oturmak da böyledir. Bunlara herhâlde çok dikkat etmelidir. Rükû'de ve secdelerde tesbîh en az üç kerredir. Çoğu yedi veyâ onbirdir. İmâm için ise, cemâ'atin hâline göreler. Kuvvetli bir insanın, sıkıntısı olmadığı zamanlarda, yalnız kılar-ken, tesbîhleri, en az mikdârda söylemesi, ne kadar utanacak bir hâldir. Hiç olmazsa, beş kerre söylemelidir. Secdeye yatar-ken, yere dahâ yakın a'zâyı, yere dahâ evvel koymalıdır. O hâlde, önce dizler, sonra eller, dahâ sonra burun, en sonra da alın konur. Dizlerden ve ellerden, evvelâ sağlar yere konur. Secdeden kalkarken, yukarıda olan a'zâ evvel kaldırılır. O hâlde, evvelâ alın kaldırılmalıdır. Ayakda iken, secde yerine rükû'de iken ayaklara, secdede burun ucuna ve otururken iki ellere veyâ kucağına bakılır. Bu söylediğimiz yerlere bakıp da, gözler etrâfa kaymaz ise, nemâz, cem'ıyyetle kılınabilir. Ya'nî kalb de, dünyâ düşüncelerinden kurtulabilir. Huşû' hâsıl olur. Nitekim, Peygamberimiz «sallallahü aleyhi ve sellem» böyle buyurmuşdur. El parmaklarını rükû'de açmak ve secdede birbirlerine yapışdırmak sünnetdir. Bunlara da dikkat etmelidir. Parmakları açık yâhud bitişik bulundurmamak sebepsiz, boş şeyler değildir. Şerî'atin sâhibi [ya'nî Peygamberimiz «sallallahü aleyhi ve sellem»] fâidelerini düşünerek böyle yapmıştır. Bizler için, şerî'atin sâhibine uymak kadar büyük bir fâide yoktur «aleyhissalevâtü vesselâm». Bu söylediklerimiz, fıkıh kitâblarında bildirilen şeyleri yapmağa teşvîkdir, heveslendirmekdir. Allahü teâlâ, bize ve size şerî'atin gösterdiği, sâlih işleri yapmak nasîb etsin! Peygamberlerin seyyidi, efendisi, en iyisi, en üstünü

hurmeti için «aleyhi ve aleyhim ve alâ âli küllin minessalevâti efdalühâ ve minetteslîmâti ekmelühâ», bu düâmızı kabûl buyursun! Âmin İmânı tashîh etdikden sonra, eğer nemâzın fâidesini ve ona mahsûs üstünlükleri anlamak isterseniz, üç mektûbu okuyunuz! Bunlardan birini oğlum Muhammed Sâdîka, ikincisini mîr Muhammed Nu'mâna, üçüncüsünü Tâceddîn hazretlerine yazmışdım. [Bunlar, (Mektûbât) ın birinci cildinde 260, 261 ve 263. cü mektûblardır].

[İnsanın yükselmesini, se'âdet-i ebediyyeye kavuşmasını, bir tayyârenin uçmasına benzetirsek, i'tikâd ile amel, ya'nî imân ile ibâdet, bunun gövdesi ve motorları gibidir. Tesavvuf yolunda ilerlemek de, bunun enerji maddesi, ya'nî benzini demektir. Maksada ulaşmak için, tayyâre elde edilir. Ya'nî, imân ve ibâdet kazanılır. Harekete geçmek için, kuvvet maddesi ya'nî tesavvuf yolunda ilerlemek lâzımdır].

Tesavvuf, Ehl-i sünnet i'tikâdından ve şerî'atin emrlerinden başka şeylere kavuşmak için değildir. Tesavvuf, Ehl-i sünnet i'tikâdının yakîni ve vicdânî olması, ya'nî sağlamlaşması, şübhe getiren te'sîrlerle sarsılmaması içindir. Akl ile, delil ve isbât ile kuvvetlendirilen imân, böyle sağlam olamaz. Allahü teâlâ buyurdu ki: (Kalblere imânın sinmesi, yerleşmesi ancak ve yalnız zikr ile olur). Tesavvufun ikinci gâyesi, ibâdetlerde kolaylık, lezzet hâsıl olması nefsi emmâreden doğan tenbelliklerin, sıkıntılardan giderilmesidir. Şunu da iyi anlamalı ki, tesavvufa sarılmak, herkesin bilmediklerini görmek, gaybden haber vermek, nûrları, rûhları ve kıymetli rü'yâlar görmek için değildir. Bunların hepsi, boş ve fâidesiz şeylerdir. Her zaman görülen zıyânın, çeşidli renklerin ve tabî'atdeki güzelliklerin ne kusûrları vardır ki, insan bunları bırakıp da, başka şeyler görmek için, birçok sıkıntılara katlansın. Çünkü, bu zıyâ da, o nûrlar da, bu güzel şekiller de, o şeyler de hepsi, Allahü teâlânın yarattığı şeylerdir ve hepsi Onun varlığını ve kudretinin sonsuzluğunu gösteren şâhidlerdir.

Tesavvuf yolu çoktur. Bunların içinde en lüzûmlusu ve en uygunu sünnete yapışan ve bid'atlerden kaçan büyüklerin yoludur. Bu büyükler, her sözlerinde ve her hareketlerinde, sünnete uyup da, kendilerinde hiçbir keşf, kerâmet, hâl, görüş ve bilişler hâsıl olmaz ise, hiç üzülmezler. Fekat bunların hepsi hâsıl olup da, sünnete uymakda gevşek davranırlarsa, bunları hiç beğenmezler. İşte bunun içindir ki, bunların yolunda simâ' ve raks, [ya'nî mûsikî ve dans gibi şeyler] yasaktır. Böyle şeylerden hâsıl olacak lezzet ve hâllere kıymet vermemişlerdir. Hattâ, yüksek sesle zikr etmeğe bid'at demişler. Bundan hâsıl olan şeylere dönüp bakmamışlardır. Birgün büyük üstâdımın huzûrunda, sofrada hizmet ediyordum. Kendilerini sevenlerden, şeyh Kemâl yemeğe başlarken, huzûrlarında yüksek sesle, Besmele çekti. Bu hâl, kendilerine çok tatsız gelip şiddetle men' etdiler ve (Bir dahâ, bizimle berâber yemekde bulunmamasını ona söyleyin!) dediler. Üstâdım hazretlerinden duymuşdum ki, hâce Muhammed

Behâeddîn-i Buhâri «kuddise sirruh». Buhârâ âlimlerini toplayıp, üstâdı, seyyid Emîr Külâl hazretlerinin evine götürdü. Yüksek sesle zikr etmek bid'atdır, bundan vaz geçiniz dediler. Seyyid hazretleri de, doğru sözü, hernerde olursa olsun, anlayıp seve seve aldıkları için, kabûl buyurup, artık yapmayız dediler. [Celâleddîn-i Rûmî «kuddise sirruh» da, zikrin kalb ile, sessiz olacağını (Mesnevi) de yazmaktadır]. Bu yolun büyüklüğü, zikrin bile yüksek sesle yapılmasını bu derece men' edince, simâ' ve raks, coşmak, zıblanmak, na'ra atmak, gibi şeylere, bağırmağa ne demezler?

Bu fakîre göre şerîatin izn vermediği şeylerin, hâsıl edeceği bütün hâller, zevkler, hep istidrâcdır. Zîrâ, kâfirlerde ve fâsıklarda da, böyle hâller, hâsıl olmakda ve bu kâinât aynasında, onlar da, tevhîd, keşf gibi şeyler öğrenmekde, içlerine doğmaktadır. Yunân felesoflarından ve Hindistândaki cûkiyye [Berehmen dînindeki dervîş] ve Berehmen papaslarında ve fakîrlerinde de, bu hâller görülmektedir. Hâllerin doğru olmasına alâmet, şerîate uygun olmaları ve harâm şeylerden hâsıl olmamalarıdır. Simâ' [mûsikî] ve raks [dans], lehv ve la'b, ya'nî oyundur. Lokmân sûresindeki (Lehv-el-hadis) âyet-i kerîmesi, tegannî ile okumağı yasak etmek için indi. Abdûllah ibni Abbâsın «radiyallahü anhümâ» talebesinden olan, imâm-ı Mücâhid, Tâbi'înin büyüklerindedir. Bu âyet-i kerîmenin, tegannîyi yasak ettiğini, bildirdi. (Medârik tefsiri)nde, [ve büyük âlim Senâullah-i Pânî Pûtî hazretlerinin on cild olan (Tefsîr-i Mazharî) sinde] (Lehv-el-hadis) mûsikî demektir diyor. Abdûllah ibni Abbâs ve Abdûllah ibni Mes'ûd «radiyallahü anhüm», bu âyet-i kerîmenin, tegannî için olduğuna yemin etmişdir. İmâm-ı Mücâhid, Furkan sûresi, yetmişikinci [72] âyet-i kerîmesinde, (Günâhları afv ve magfiret edilecek olanlardan biri, tegannî, şarkı okunan yerlerde bulunmayanlardır) buyuruluyor dedi. İ'tikâdda mezhebimizin imâmı olan, Ebû Mensûr-i Mâ-Türîdînin (Zemanımızdaki, tegannî ile okuyan hâfızların, nağmelerini işiterek, Kur'ân-ı kerîmi ne güzel okudun diyen kimse, kâfir olur. Karısı boş olur. O zemana kadar, yaptığı ibâdetlerinin sevâbı gider) dediğini, kitâblar yazmaktadır. Ebû Nasr-ı Debbûsî buyuruyor ki, kâdî Zahîreddîn-i Hârezmî buyurdu ki, (Bir şarkıcıdan veyâ başka bir yerden şarkı dinliyen veyâ başka, herhangi bir harâm işi gören kimse, harâm olduğuna inanarak veyâ inanmıyarak, bunlara, ne güzel dese, o anda imânı gider. Çünkü, Allahü teâlânın emrine ehemmiyyet vermemiş olur. Şerîate kıymet vermiyen kimsenin, kâfir olacağını, bütün müctehidler, sözbirliği ile bildirmişdir. Böyle kimselerin ibâdetleri, kabûl olunmaz. Önce kazanmış olduğu sevâblar yok edilir. Böyle felâketden, Allahü teâlâyâ sığınırız!).

Mûsikînin harâm olduğunu bildiren, âyet-i kerîme ve hadis-i şerîfler ve fikh âlimlerinin yazıları, o kadar çokdur ki, saymak gücdür. Tegannînin câiz olduğunu gösteren, mensûh bir hadis veyâ bir fetvâ görülürse,

ehemmiyyet vermemelidir. Çünkü, hiçbir âlim, hiçbir zamanda, tegannînin mubâh olduğuna fetvâ vermemiş, raks [dans] etmeğe izin verilmemiştir. İmâm-ı Ziyâeddîn, (Mültekit) adındaki kitabında böyle bildirmektedir.

Tesavvufcuların birşeyi yapıp yapmaması, halâl veyâ harâm olmasını göstermez. Onlara bakılmaz. Yaptıklarına da, birşey demeyiz. Ma'zûr görürüz. Onların hâlini, Allahü teâlâ bilir ve bildiği gibi karşılar. Birşeyin halâl veyâ harâm olduğunu anlamak için, imâm-ı a'zam Ebû Hanîfenin, İmâm-ı Yûsüf Ensârînin ve imâm-ı Muhammed Şeybânînin sözlerine bakılır. Ebû Bekr-i Şiblî ve Ebül - Hüseyin-i Nürî ve Çam'ı da Bağdâdî «rahmetullahi aleyhim» gibi, tesavvuf büyüklerini yapıp yapmadıklarına bakılmaz. [Fekat, bunların şerî'atden verdikleri haberler, çok değerli ve bildirdiklerinin hepsine inanmak ve uymak lâzımdır]. Şerî'atden ve tanrı'atden haberi olmıyan, ham sofular, pîrimiz böyle yapıp diye, behâne ederek, hayhuy etmeği, tegannî ve dans etmeği, din ve ibâdet hâline sokmuşlar. Bunlarla sevâb kazanıyoruz sanmışlar. Allahü teâlâ, En'âm ve A'râf sûrelerinde: «Ey sevgili peygamberim! -sallallahü aleyhi ve sellem» Dinlerini, ibâdetlerini, şarkı ile, mûsikî ile, oyun ve eğlence hâline sokanlardan uzak ol! Onlar Cehenneme gideceklerdir) buyuruyor.

Yukarıda bildirilenlerden anlaşılıyor ki, harâm olduğu kat'i olan işleri, beğenen kâfir olur. Müslimân değildir, mürted olmuştur. [Hâlbuki, harâmları, tatlı gelse dahî, çirkin bilerek, üzüterek yapanlar kâfir olmaz]. O hâlde, düşünmeli ki, harâmlara kıymet verenlerin ve bunları ibâdet bilenlerin hâli ne oluyor? Cenâb-ı Hakka sonsuz hamd ve şükür olsun ki, bizi yetiştiren büyüklerimiz, bu pislîğe bulaşmadı. Kendilerine uyararak, bu şenî' şeyleri yapmaktan bizleri kurtardılar. İşitdiğime göre, büyük üstâdımın kıymetli oğulları, tegannîye tutulmuş. Cum'a geceleri toplanıp, ilâhîler, kasîdeler okumağı âdet edinmiş. Orada bulunan tanıdıklarımızın çoğu da, bunlara uyup, geliyormuş. Bunu duyunca çok, hem de pekçok hayret etdim. Başkalarının talebesi, kendi üstâdlarının yapıp yaptığını behâne ederek, onlar da yapıyor. Şerî'atin yasak ettiğini, pîrlerinin yapması ile örtbas ediyorlar. Hakları olmamakla berâber, kendilerine pîrlerini siper ediyorlar. Hâlbuki, bizim arkadaşlarımız, bu kabâhatlerine acabâ neyi behâne edebilecekler? Hem şerî'at harâm etmiş, hem de büyüklerimiz kaçınmıştır. Bu işi, şerî'at de, tesavvuf da beğenmiyor. Şerî'at men' etmeseydi bile, yalnız, büyüklerimizin yolunda bulunmıyan şeyleri yapmak, ne kadar çok şenî' olurdu? Ayrıca, şerî'at de harâm ettiğinden, şenâ'atin büyüklüğünü düşünmelidir. Hepinize selâm ederim.

[İmâm-ı Rabbânî «kuddise sirruh» hazretleri, üçüncü cildin yetmiş-ikinci mektûbunda, hâce Hüsâmeddîn Ahmede buyuruyor ki:

(Kür'ân-ı kerîmi, kasîdeleri ve mevlidi güzel sesle okumak câizdir. Harâm olan, nağme yapmak, ya'nî sesi mûsikî perdelerine uydurmaktır

ki, harfler değişmekte, ma'nâ bozulmaktadır. Bunları, nağme yapmadan ve Allah rızâsı için okumak şartı ile, güzel sesle okumak câizdir. Fekat, dinlerini kayırmıyanlar, bu şartları gözetmiyeceklerinden, buna da mü-sâ'ade etmemek, bu fakîre dahâ uygun geliyor). Kadın, erkek, bir arada olmamak da lâzımdır].

267

İKİYÜZALTMİŞYEDİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, mirzâ Hüsâmeddin Ahmede yazılmışdır. Esrâr ve dekâ-ık bildirilmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd' olsun! Onun sevgili Peygamberine ve Âline salât ve selâm olsun! Size ve bütün müslimânlarla düâlar olsun! Lutf ederek, bu fakîre gönderdiğiniz mektûbu okumakla şereflendik. Allahü teâlâ, buna karşılık olarak size iyilikler versin! Allahü teâlânın, ihsân eylediği ni'metlerden hangisini yazayım? Onlara karşı şükürü nasıl bildireyim? Allahü teâlânın tevfiği ile yağdırılan ilmlerin ve ma'rifetlerin çoğu yazılıyor. Anlıyan, anlamıyan herkes okuyor. Fekat, ayrıca verilen ince ve gizli şeylerden hiçbiri açığa vurulamıyor. Hattâ harfle, işâretle de, birşey söylenemiyor. Bu fakîrin ma'rifetlerini toplamış olan kıymetli oğlum, sü-lûk ve cezbe makâmına yükselmiş iken, ona da, bu ince bilgilerden söz edilemiyor. Bunların örtülmesine titizlikle çalışılıyor. Evet, oğlum bu gizli bilgilere kavuşmuşdur ve yanılmaktan şaşırılmaktan korunmakta olduğunu biliyorum. Fekat, çok ince olduklarından dil tutuluyor. Gizlilikleri, ağzın açılmasını önüyor. Hâlim (Göğsüm daralıyor, dilim tutuluyor) âyet-i kerîmesine uygundur. Bu sırlar, beyâna gelmiyen cinsden değil, belki beyâna sığmıyan sırlardır. Fârisî beyt tercemesi:

**Hâfızın feryâdı boşuna değil,
şaşacak şey çokdur onda, iyi bil!**

Saklamak için uğraşdığımız bu ni'metlerin hepsi, Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» peygamberlik kaynaklarından gelmektedir. Meleklerin yüksekleri de, bu ni'mete ortakdırlar. Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» izinde gidenlerden dilediklerini de bu ni'metle şereflendirirler. Ebû Hüreyre «radıyallahü anh» hazretleri buyurdu ki (Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» efendimizden iki ilm öğrendim. Bu iki ilmden birini size açıkladım. İkinci ilmi eğer bildirir isem, beni öldürürsünüz). Bu ikinci ilm, gizli olan ilmdir. Bunu herkes anhyamaz. Bu, Allahü teâlânın büyük ni'metidir. Bu ni'meti dilediğine

verir. Allahü teâlâ, büyük ni'metler vericidir. Çok kıymetli hocanın çocuklarına yazılan mektûbu, lutfen gözden geçiriniz!

Kıymetli efendim! Bu fakîre göre, tarikatde bid'at meydana çıkarmanın çirkinliği, dinde bid'at yapmanın çirkinliğinden az değildir. Tarikatın bereketleri, bid'at çıkmadığı müddetçe akar gelir. Tarikatde bir değişiklik yapılnca, feyzler ve bereketlerin gelmesi de durur. Bunun için tarikatde bir değişiklik olmamasına çok dikkat etmelidir. Tarikatden olmıyanlarla görüşmemelidir. Her nerede ve her kim olursa olsun, tarikati değiştiren birşey görülürse, zorla ve elbette önlenmelidir. Tarikatın doğrusunu kuvvetlendirmeli ve yaymalıdır. Vesselâm, velâkrâm.

268

İKİYÜZALTMİŞSEKİZİNCİ MEKTÜB

Bu mektûb, Hân-i Hânâna yazılmıştır. Peygamberlere vâris olan âlimlerin kimler olduğu ve gizli bilgilerin neler olduğu bildirilmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd olsun! Onun seçtiği kullarına selâm olsun! Buradaki fakîrlerin hâli hamd etmeğe lâyıktır. Sizin de selâmetde, âfiyette ve doğru yolda olmanıza düâ ederim. Konumuz, ilimde vâris olmak olduğundan, vaktin izin verdiği kadar, birkaç kelime dahî yazıyorum. Hadîs-i şerîfde (Âlimler, Peygamberlerin vârisleridir) buyuruldu. Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vettesslimât» bıraktığı ilm iki dürlüdür:

1. Ahkâm bilgileri. 2. Esrâr bilgileri.

Bir âlimin vâris olması için, bu ilmlerin ikisinden de pay alması lâzımdır. Yalnız birisinden pay alan kimse vâris olamaz. Çünkü vâris, bırakılan malın herbirinden pay alır. Bir kısmından alıp, başka parçalardan almaması olamaz. Belli bir kısımdan payı olana vâris denilmez. Buna alacaklı denir. Alacaklı olan, yalnız hakkı olan maldan alır. Peygamberimiz «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm» başka bir hadîsde (Ümmetimin âlimleri, İsrâîl oğullarının Peygamberleri gibidir) buyurdu. Burada bildirilen âlimler de, vâris olan âlimlerdir. Alacaklı gibi olanlar değildir. Alacaklı olanlar, kalan malın yalnız bir kısmından alırlar. Çünkü, vâris çok yakın olduğu için ve şahîdi olduğu için malı bırakan kimse gibidir. Alacaklı olan ise, böyle değildir. İşte, vâris olmıyan, âlim olamaz. Buna belki belli birşeyin âlimidir denilebilir. Mesclâ, fikh âlimidir denir. (Âlim), vâris olana denir ki, her iki ilmden de nasîbi vardır. İlm-i esrâr deyince, çok kimse, tevhid-i vücûdî, [herşeyde, bir olan varlığı görmek, bir olanda herşeyi görmek gibi] bilgileri sanır. (İhâta, sereyân, kurb, ma'ıyyet gibi, hâl sâhibi sâliklerin anladıkları şeyleri bilmektir) der. Hâşâ! Böyle değildir.

— 435 —

Bu bilgiler, esrâr bilgileri değildir. Bunlar, Peygamberlik makâmına yakışacak bilgiler değildir. Çünkü bu bilgiler, tarîkat serhoşluğu, hâllerin kapladığı zaman hâsıl olur. Bunlar, ayık, şü'ûrlu olanların bilgileri değildirler. Peygamberlerin bilgileri ise, hem ahkâm bilgileri hem esrâr bilgileri, hepsi ayık, şü'ûrlu bilgilerdir. Hiçbirine, dalgınlık bilgileri hiç karışık değildir. Dalgınlık bilgileri, vilâyet derecelerine uygundur. Çünkü Vefîler, sekr, dalgın hâlde olurlar. Bu bilgiler, olsa olsa, vilâyetin esrârı olurlar. Nübüvvetin esrârı değildirler. Hernekadar Peygamberlerin de vilâyetleri varsâ da, vilâyete bağlı olan şeyler, bu büyüklerde küçük kalmakta, peygamberliğe bağlı şeyler yanında yok gibi olmaktadır. Fârisî beyt tercemesi:

**Güneş doğar, aydınlanır memleket,
sabâh yıldızı görünemez elbet.**

Kitâblarımda, mektûblarımda açıkladım. Yine bildiriyorum ki, peygamberlik derecelerinin üstünlüğü büyük bir deniz gibidir. Evliyâlık dereceleri, bu denizin yanında bir damla gibi kalır. Fekat, ne yapayım ki, peygamberliğin derecelerine yetişemiyen çok kimse, (Vilâyet nübüvvetden dahâ yüksektir) dedi. Birçoğu da, bu sözü çevirerek, (Peygamberin vilâyeti, kendi nübüvvetinden dahâ üstündür) dedi. Bunların hepsi de, peygamberliğin ne olduğunu anlayamamışlardır. Anlamadan konuşmuşlardır. Sekr, [ya'nî şü'ûrsuz dalgınlık hâlini] sahv, ya'nî uyanıklıktan üstün görenleri de böyledir. Sahvın ne olduğunu bilmiş olsalardı, sahvın yanında sekri dillerine bile almazlardı. Fârisî mısra' tercemesi:

'Toprak nerede, temiz âlem nerede?

Bunlar yüksek insanların sahvını, câhillerin sahvları gibi sanmış olacaklar ki, sekri sahvdan üstün tutmuşlar. Keşki, câhillerin sekrini de, yükseklerin sekri gibi bilselerdi de, öyle söylemeselerdi. Çünkü, akli olan herkes bilir ki, sahv, sekrdan, ya'nî ayıklık serhoşluktan elbette iyidir. Câhillerin sahvları da böyledir. Büyüklerin sahvları da böyledir. Evliyâlığı peygamberlikden ve sekri sahvdan üstün tutmak, kâfirliği, müslimânlıktan üstün tutmağa ve bilgisizliği ilmden dahâ üstün tutmağa benzer. Çünkü küfr ve cehl, evliyâlığa benzer. İslâm ve ma'rifet ise, peygamberlikde olur. Hâllâc-ı Mensûr diyor ki, Arabî beyt tercemesi:

**Allahın dinine inanmıyorum, küfr lâzımdır,
müslimânlar beğenmeseler de, bence böyledir!**

Hâlbuki, Muhammed «aleyhisselâm», küfrden sakınmış, Allaha sığınmıştır. İsrâ sûresinin seksendördüncü [84] âyetinde (Onlara de ki, herkes, yaradılışında bulunanı yapar!) buyuruldu. Şerî'atde, islâm küfrden iyi olduğu gibi, hakikatde de, islâmın küfrden iyi olduğunu bilmek lâzımdır. Çünkü şerî'at, hakikatin sûretidir.

Sual: Evliyâhğın (Cem') denilen derecelerinde, küfr, cehl ve sekr bulunduğu gibi, dahâ üstündeki (Fark) denilen derecelerinde, islâm, sahv ve ma'rifet vardır. Böyle olunca, küfr, sekr ve cehl, vilâyet derecelerinde bulunur demek nasıl olur?

Cevâb: Fark derecelerinde bulunan sahv ve benzerleri, cem' derecelerindeki koyu sekre göre olan sahv'dır. Oradaki sahv, sekr ile karışıkdır. Oradaki islâm da, küfr ile karışıkdır. Ma'rifet de, cehl ile bulanmışdır. Eğer yazılabilseydi, fark derecelerindeki hâlleri, ma'rifetleri uzun uzadıya bildirir, o mertebede sekr ve benzerlerinin karışmış olduklarını açıklardım. Zekî olanlar, böyle olduğunu, düşünerek de anhyabilirler. Şaşılır, doğrusu çok şaşılır. Şu kadar bilmek lâzımdır ki, Peygamberler «aleyhi-müssahevâtü vetteslîmât» bütün o büyüklüklerini ve üstünlüklerini, peygamberlik yolunda buldular. Vilâyet yolunda değil! Evliyâlık, peygamberliğin hizmetcisinden başka birşey değildir. Evliyâlık, peygamberlikten üstün olsaydı, meleklerin yüksek olanlarında evliyâlık, başka vilâyetlerden üstün olduğu için, Peygamberlerden «aleyhimüssahevâtü vetteslîmât» dahâ yüksek olurlardı.

Evliyâlığı peygamberlikten dahâ üstün bilenlerden birçoğu, meleklerin yükseklerindeki vilâyetin, Peygamberlerdeki vilâyetden dahâ üstün olduğunu görerek, (Meleklerin yüksekleri, Peygamberlerden dahâ üstündür) dediler. Böylece Ehl-i sünnet âlimlerinin çoğunlukla bildirdikleri yoldan ayrıldılar. Bu yanlışlıkları, hep peygamberliğı anlyamamakdandır.

Peygamberlik zamanı uzaklaşdığı için, şimdi herkes peygamberlik derecelerini, evliyâlık derecelerinden aşağı sanıyorlar. Bunun için, bunun üzerinde sözü uzatdım. İşin içyüzünü biraz aydınlatmış oldum. Yâ Rabbî! Günâhlarımızı afv eyle. Ayaklarımızı doğru yolda bulundur! Kâfirlere karşı savaşırken bize yardımcı ol! Âmin. Kıymetli kardeşim meyân şeyh Dâvüd, yanınıza geliyordu. Bu yazılara sebeb oldu. Vesselâm.

İKİYÜZALTMİŞDOKUZUNCU MEKTÛB

Bu mektûb, Mürtezâ hâna yazılmışdır. Din düşmanlarını aşağılamak, aydurma putlarını yıkmak lâzım olduğu bildirilmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd olsun! Onun seçdiği kullarına selâm olsun! Herkesin bir isteğı vardır. Bu fakîrin arzûsu, Allahü teâlânın düşmanlarına ve Onun sevgili Peygamberinin «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm» düşmanlarına sertlik göstermek ve o alçakların alçaklıklarını açıklamaktır. Onları ve tapındıkları şeyleri aşağılamaktır. Allahü teâlânın ençok be-

ğendiği işin bu olduğunu iyi biliyorum. İşte bunun için, sizi de, tekrâr tekrâr, bu çok beğenilen işi yapmağa çağırıyorum. Bu işin, müslimânlığın en mühim vazîfelerinin birincisi olduğunu anlatmak istiyorum. Siz oraya gelince, oradaki islâm düşmanları rezîl oldu. [Dilleri tutuldu. Kalemleri yazmaz oldu]. Önce, bunun şükrünü yapmak lâzımdır. Tapınmak için, müslimânlara karşı gösteriş yapmak için oraya yığın yığın gidiyorlardı. Allahü teâlâyâ şükrler olsun ki, bizleri bu belâyâ düşmekden korudu. Bu büyük ni'mete şükr etdikden sonra, bu alçakların aşağı, kötü yolda olduklarını yaymağa çalışmalıdır. Bunları ortadan kaldırmak için, açıkdan ve el altından, gücünüz yetdiği kadar çalışınız! Puta tapınan bu ahmakları elden geldiği kadar aşağılayınız! Şimdiye kadar olan gevşekliklerin zararı, böylece belki azaltılabilir ve o kusûrların keffâreti olur. Zaîf oldum ve hevâlar çok soğuk gidiyor. Yoksa, hemen huzûrunuza gelir, sizi bu işe teşvîk ederdim. O alçakların putuna tükürürdüm. Bu işimi, se'âdete kavuşmaklığım için sermâyeye yapardım. Dahâ ne yazayım? Vesselâm.

270

İKİYÜZYETMİŞİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, şeyh Nûr Muhammede yazılmıştır. Ba'zı sohbetlerde bulunmak, bir yana çekilip yalnız yaşamaktan dahâ iyi olduğu bildirilmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd olsun! Onun seçtiği kullarına selâm olsun! Kardeşimiz şeyh Nûr Muhammed, bu fakîrleri öyle unuttu ki, bir selâmla, bir haberle bile hâtırlamamaktadır. Bir köşeye çekilip uzlet etmek istiyordunuz. Ona kavuşdunuz. Fekat, öyle sohbetler vardır ki, uzletten dahâ kıymetlidir. Üveys-i Karnîyi düşününüz! Uzlet etmek istedi. Bunun için, insanların en iyisinin «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm» sohbetine kavuşamadı. Sohbetin yükseltdiği derecelere erişemedi. Tâbi'inden oldu. Birinci derecede olmakdan ikinci dereceye düştü.

Allahü teâlânın lutfü ve ihsânı ile, hergün bir başka sohbet olmakdadır. Hadîs-i şerîfde (İki günü bir olan kimse, aldanmıştır) buyuruldu. Size ve doğru yolda olanlara ve Muhammed Mustafânın izinde bulunanlara selâm olsun!

271

İKİYÜZYETMİŞBİRİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, şeyh Hasen-i Berkiye yazılmıştır. Bir rü'yânın ta'biri bildirilmektedir:

— 438 —

Allahü teâlâyâ hamd olsun! Onun seçtiği kullârına selâm olsun! Kıymetli kardeşim şeyh Hasenin mektûbu geldi. Allahü teâlâ ona iyi hâller versin. Yüksek derecelere ulaşırsın! Gördüğünüz rü'yâyı yazmışsınız. İyi anlaşıldı. Ümmîdli olunuz. Emir edilmiş olan vazîfenizi yapmağa cân ve gönülden çalışınız. Şerî'atin emrlerine uymakda kıl kadar gevşeklik göstermeyiniz. Ehl-i sünnet vel-cemâ'at âlimlerinin bildirdiklerine uygun, doğru i'tikâd ile kalbinizi süsleyiniz. Fârisî mısra' tercemesi:

İş budur. Bundan başkası hiçdir!

Ananız babanız izn verirse ve kardeşleriniz râzi olurlarsa, Hindistâna gelmeği büyük ni'met biliniz! Vesselâm.

272

İKİYÜZYETMİŞİKİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, mîr seyyid Muhibbullah-i Mankpûriye yazılmıştır. İmân-ı gaybın imân-ı şühûdiden üstün olduğu ve tevhîd-i şühûdi ile tevhîd-i vücûdî bildirilmektedir:

Önce, Allahü teâlâyâ hamd ve Resûlüne salât ederim! Kıymetli kardeşim seyyid mîr Muhibbullah! Biliniz ki, Allahü teâlânın var olduğuna ve sıfatlarına, gaybden, görmeden inananlar, Peygamberlerdir ve onların Eshâbıdır «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât». Geriye tâm dönmüş olan Evliyâ, çok az, hem de pekçok az sayıda olup Eshâb-ı kirâm gibidirler. Âlimler ve bütün mü'minlerin imânları da, gaybden imândır. (Uzlet), ya'nî yalnız yaşayan Velîlerin ve (İşret) ya'nî insanlar arasına karışmış Velîlerin imânları ise, imân-ı, şühûdîdir. İşretde olan tesavvufcular da geriye dönmüşdürler. Fekat, tâm dönmüş değildirler. Bâtınları, yukarıya bakmaktadır. Zâhirleri, ya'nî bedenleri halk arasında, bânınları ise Hak teâlâ iledir. Bunların imânı, bunun için, hep imân-ı şühûdîdir. Peygamberler «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» geriye tâm dönmüşlerdir. Zâhirleri ile de, bânınları ile de, insanları Allahü teâlâyâ çağırmağdadırlar. Bunların imânları, bunun için, gaybden, ya'nî görmeden inanmaktır. Ba'zı kitâblarımda yazılı olduğu gibi, geri dönmüş olmakla birlikte, yukarıya bağlı kalmak, bir kusûrdur. Sona varmış olmamaktır. Tâml olarak geri gelmek, en sona varmış olmağı gösterir. Tesavvufcular, iki tarafa da bağlı kalmağı üstünlük sanıyorlar. Teşbîh ile tenzihi kendinde toplayanları yüksek biliyorlar. Fârisî mısra' tercemesi:

Onlar, onlardır, ben de böyleyim yâ Rab!

Peygamberler «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» da'vet makâmından

ayrılıp da, bâkî olan âhuret âlemine girince ve geri dönmekle yaptıkları vazîfeleri temâm olunca, (Refik-ul-a'lâ) diyerek, tâm olarak Allahü teâlâyâ dönerler. Yakınlık mertebesinde ilerlerler. Arabî beyt tercemesi:

**Ni'mete kavuşanlara âfiyet olsun,
Zevallı âşık, birkaç damla ile doysun!**

Bu fakîre göre üstünlük, yükselirken çokluğun hepsini unutmaktır. Hattâ, Allahü teâlânın isimlerini ve sıfatlarını da unutmaktır. Bâtının Allahü teâlânın zâtından başka birşeyi görmemesidir. Sonra, olan olur. Geri inerken de, yalnız çokluğu görmektir. Her mü'min gibi, o da mahlûklardan başka birşey görmemelidir. İbâdet etmekden ve insanları Allahü teâlâyâ inanmağa ve emrlere uymağa çağırmaktan başka birşeyle uğraşmamaktır. Bu da'vet işini bitirip, bu fânî âlemden ayrılınca, bütün bütün Allahü teâlâyâ dönmektir. İmân-ı gaybden kurtulup, imân-ı şühûdiye kavuşmaktır. İşitdiklerini önünde bulmaktır. Bu, Allahü teâlânın öyle bir ni'metidir ki, ancak dilediğine verir. Onun ihsânları pekçoktur. Yarıda kalmış olanlar, tâm dönmeği noksânlık sanır. Bâtının Allahü teâlâyâ dönmesini, insanları da'vet etmek ve yükseltmek için, onlara dönmelerinden dahâ üstün bilirler. Çünkü, insanlara dönen, kendi isteği ile dönmemiş, Allahü teâlânın dilemesi ile, yukardan aşağı inmiştir. Kavuşmuş iken, ayrılık hicrânına düşmüştür. Bunun için, geri dönen, her ân, Allahü teâlânın irâdesi iledir. Kendi irâdesi yok olmuştur. Allahü teâlâyâ teveccüh eden ise, kavuşmak ve bâtını ile görmek zevkleri içindedir. Yakınlıkla, berâber olmakla sevinmektedir. Fârisî beyt tercemesi:

**Sevgilinin istediği ayrılık, bana,
Binlerce dahâ tatlıdır, kavuşmaktansa!**

Arabî şî'r tercemesi:

**Kavuşmak, nefsinin dileğidir,
ayrılık, efendinin emridir.
Her ân dost ile berâber olmak,
nefse uymaktan dahâ sevgilidir!**

Geriye dönmenin üstünlükleri, yükseklikleri çoktur. Yukarıya doğru olan velî, geri dönmüş velinin yanında, deniz yanındaki bir damla su gibidir. Geri dönmek, Peygamberlerin üstünlüklerindedir. Yukarıya teveccüh ise, evliyâlıkdadır. Aradaki uzaklığı buradan anlamalıdır. Bu inceliği herkes anlayamaz. Bu, Allahü teâlânın öyle bir ni'metidir ki, dilediğine verir. Allahü teâlâ, büyük ni'metler sâhibidir.

Tenzîh ile teşbîhi kendinde toplıyanlardan birçoğu da diyor ki, bütün mü'minler tenzîh ile, görmeden imân ediyorlar. Bu imân ile birlikde teşbîh imânına da kavuşan ârif olur. Bu ârif, mahlûkları Allahü teâlânın

zuhûru olarak görür. Mahlûkları, vahdetin muhtelif şekiller almış hâli olarak bilir. Yaratanı yarattıklarının içinde görür. Bunlara göre, yalnız tenzih ile olan, ya'nî yaratana, hiçbirşeye benzemeyen, anlaşılamiyan bir varlık olarak inanmak noksânlıktır. Bir olan varlığı bu çoklukdan ayrı olarak düşünmeği ayb bilirler. Hiçbirşeyle bağılılığı olmıyan, hiçbirşeye benzemiyen bir varlığa inananları aşağı derecede sanırlar. Çokluğu düşünmeden, yalnız bir varlığı düşünmeği sınırlı dar bir çerçevede içinde kalmak sanırlar.

Sübhânallah! Allahü teâlâyâ hamd olsun! Peygamberlerin hepsi, (Âfâki) ya'nî insanın dışında olan ve (Enfüsi) ya'nî insanın içinde olan putları yok etmeğe uğraşdılar. Bu putların yok edilmesini herkesden istediler. Hiçbirşeye benzemiyen, nasıl olduğu anlaşılamiyan ve varlığı lâzım olan yaratanın bir olduğunu bildirdiler. Hiçbir Peygamberin, mahlûklara benziyen bir yaratana imân edilmesini emr etdiği ve mahlûklar yaratanın görünüşleridir dediği hiç işitilmemiştir. Bütün Peygamberler, varlığı lâzım olan yaratanın bir olduğunu, söz birliği ile bildirmişlerdir. Ondan başka hiçbirşeye tapılamıyacağını söylemişlerdir. Allahü teâlâ, Âli İmrân sûresinin altmışdördüncü [64] âyet-i kerîmesinde (Kitâblı kâfirlere söyle! Aramızda ortak olan kelimeyi söyleyiniz! Ya'nî Allahü teâlâdan başka hiçbirşeye tapınmayız! Ona hiçbirşeyi ortak etmeyiz. İçimizden hiç kimseyi yaratıcı Rab tanımayız deyiniz!) buyuruyor. Bu tesavvufcuların sözleri, sonsuz Rab tanıdıklarını göstermektedir. Herşey, bir olan Rabbimizin görünüşüdür, diyorlar. Bu sözlerine şahid olarak Hadid sûresinin üçüncü [3] âyet-i kerîmesindeki (Herşeyin başlangıcı ve sonu ve her görünen ve görünmeyen hep O'dur) ve Enfâl sûresinin onyedinci [17] âyet-i kerîmesindeki (O atdığı oku sen atmadın. Allahü teâlâ atdı) ve Feth sûresinin onuncu [10] âyet-i kerîmesindeki (Sana ellerini uzatıp söz verenler, elbette, Allahü teâlâ ile sözleşmişdirler) okuyorlar ve (Yâ Rabbî! Herşeyin başlangıcı sensin. Senden önce birşey yokdu. Sen en sonsun. Senden sonra birşey yokdur. Sen meydandasın. Senden dahâ açıkda birşey yokdur. Sen gizlisin. Senden dahâ gizli birşey yokdur) hadîs-i şerifini okuyorlar. Bu âyet-i kerîmeler ve bu hadîs-i şerif, onların doğru söylediklerini göstermiyor. Âyet-i kerîmede, Allahü teâlânın yalnız kendini bildirmesi, mahlûkların varlıklarının tâm bir varlık olmadığını gâyet güzel göstermektedir. Yoksa var olmadıklarını bildirmek değildir. Meselâ, hadîs-i şerifde (Nemâz, ancak Fâtihayı okumakla kılınır) ve (Emânete hıyânet edenin imânı yokdur) buyuruldu. Bunun gibi, dahâ nice âyet-i kerîme ve hadîs-i şerifler vardır. Âyet-i kerîmeye ve hadîs-i şeriflere bu ma'nâyı vermemize, te'vîl diyorsunuz demeleri de yersizdir. Bu ma'nâyı vermemiz, âyet-i kerîme ve hadîs-i şeriflerin çok belîğ olduklarını göstermektedir. Dünyâ işlerinde de böyle sözler çokdur. Meselâ, bir kimse gönderdiği me'mûra olan güvenini bildir-

mek için, (Onun eli benim elimdir) veyâ (Onun sözü benim sözümdür) der. Bu söze kelimelerin ma'nâsı verilemeyeceği meydandadır. İ'timâdın çok olduğunu gâyet güzel anlatmaktadır. Bir hizmetçinin yaptığı iş, onun gücünün, kuvvetinin üstünde olursa ve efendisi bu işe çok ehemmiyet ve kıymet verdiğini bildirmek isterse, bu işi ben yaptım, sen yapmadın diyebilir. Bu söz efendi ile hizmetçinin tek bir adam olduklarını göstermez. Kölenin, hizmetcinin işi, kuvvet sâhibinin işi olmadığı meydandadır. Kendisi de, elbette o değildir. Bu tesavvufcular, peygamberlik derecesini anlayamamış olacaklar. O büyükler, iki varlık bildirmektedir. Bu iki varlık birbirinden başkadır demişlerdir. Peygamberlerin sözlerinden tevhd ve ittihad ma'nâlarını çıkarmak, boş yere uğraşmaktır. Onların dediği gibi, var olan, bir olsaydı ve herşey onun görünüşü olsaydı, mahlûklara ibâdet etmek ona ibâdet etmek olurdu. Böyle yanlış söyleyenler de yok değildir. Peygamberler «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât», böyle şeyi çok sıkı yasak etmişler. Allahü teâlâdan başkasına tapınanlara sonsuz azâb yapılacağını bildirmişlerdir. Mahlûklara tapınanların Allahın düşmanı olduklarını bildirmişlerdir.

Bu tesavvufculara yanlış anladıkları bildirilmediği için ve câhillikle, yaratana yaratdıklarına benzetmek felâketinden kurtarmadıkları için ve mahlûklara ibâdeti Allahü teâlâyâ ibâdet sanmaktan vaz geçmedikleri için, birçoğu diyor ki; (Peygamberler «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât», kalın kafalıların yanlış anlamamaları için, ince olan tevhd-i vücûd bilgilerini sakladılar. Çok varlık bulunduğunu söylediler). Bu sözler, şî'ilerin, alevîlerin hazret-i Alîyi «radıyallahü anh» iki yüzlü yapmalarına benziyor ki, elbette kulak verilmez. Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» herşeyin doğrusunu bildirmesi lâzımdır. Varlığın bir olması doğru olsaydı ve ondan başka hiçbirşey var olmasaydı, bunu elbette saklamazlardı. Doğruyu bırakıp yanlış bildirmezlerdi. Hem de, Allahü teâlânın zâtı ve sıfatları ve işleri için olan bilgide doğruyu söylemeğe titizlikle çalışacakları meydandadır. Kalın kafalılar anlayamasa da, doğruyu söylemekten çekinmezlerdi. Görmüyorlarmı ki, Kur'ân-ı kerimde ve hadîs-i şerîflerde (**Müteşâbihât**) denilen ince bilgiler vardır. Müteşâbihâti, değil kalın kafalılar, keskin görüşlü ve ince düşünüşlü olan büyükler bile anlayamamaktadır. Bununla beraber, bunları bildirmekten çekinmediler. Câhiller anlayamaz diyerek bildirmekten vaz geçmediler. Bu tesavvufcular, varlığın iki olduğunu söyleyenlere ve Allahü teâlâdan başkasına ibâdetten kaçınanlara, müşrik diyorlar. Varlık birdir diyen bir kimseye, binlerle puta tapırsa bile muvahhid diyorlar. Bunlara göre o putlar, Allahü teâlânın görüntüleridir. Onlara tapınmak, Allahü teâlâyâ ibâdet olur diyorlar. İnsâf olunsun ki, bu ikisinden hangisi müşriktir ve hangisi muvahhidir?

Peygamberler «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» vahdet-i vücûd bil-

dirmediler. Varlık ikidir diyenlere müşrik demediler. Ma'bûdün, tapınacak varlığın bir olduğunu söylediler. Ondan başkasına tapınmaga şirk dediler. Bu tesavvufcular, mahlûkları Allahü teâlâdan başka bilselerdi, başka şeylere tapanlara, müşrik olmaz demezlerdi. Onlar bilse de, bilnese de, mahlûklar mahlûktur. O değildirler.

Bunların sonra gelenlerinden birkaçı, (Bu âlem, Allahü teâlânın görünüşü değildir) dediler. Herşeye O demekden kaçındılar. Herşey O'dur diyenleri beğenmediler. Bunun için, şeyh Muhyiddin ve onun yolunda olanları inkâr etdiler ve aybladılar. Fekat bunlar, bu âlem Allahü teâlâdan başkadır da demiyor. O değildir, Ondan başka da değildir diyorlar. Bunların sözü de, doğru değildir. İki şey elbet birbirinden farklı olur. İkiliğe inanmamak, akla uymamak olur. Evet, Ehl-i sünnetin büyük âlimleri, Allahü teâlânın sıfatları O değildir, Ondan başka da değildir dediler ise de, buradaki başka sözü, lügat ma'nâsında değildir. Başka olan iki şeyin birbirinden ayrılması câiz olur demektir. Çünkü, Allahü teâlânın sıfatları, zâtından ayrılmış değildir ve ayrılmaları câiz değildir. Bunun için, Allahü teâlânın sıfatları O değildir, Ondan başka da değildir sözü doğrudur. Âlem ise, böyle değildir. Allahü teâlâ var idi. Hiçbirşey yok idi. Bunun için âlem, Ondan başka değildir demek, hem lügat bakımından, hem de ikinci bakımdan doğru olmaz. Bunlar, ilerliyememiş olduklarından, âlemi ya'nî mahlûkları, Allahü teâlânın sıfatları gibi sandılar. Sıfatlar için söylemesi câiz olanı, âlem için de söylediler. Âlem O'dur demediklerine göre, Ondan başkadır demeli idiler. Böylece, tevhid-i vücûdî yolundan kurtulmalı idiler. Varlığın çok olduğunu anlamalı idiler. Tevhid-i vücûdî sâhibleri meselâ şeyh Muhyiddin ve onun yolunda gidenler, herşey O'dur diyor. Bu sözleri âlem, Allahü teâlâ ile birleşmiş demek değildir. Hâşâ ve kellâ! Bu sözleri, âlem yokdur. Ancak Allah vardır demektir. Mektûblarımda bunu uzun açıklamışdım.

Süâl: Tevhid-i vücûde inanan tesavvufcuların iki varlığa inananlara müşrik demeleri, onlar iki varlık gördükleri içindir. İki varlık görmek ise, tarikatde şirkdir.

Cevâb: Tarikatde şirk olan, iki varlık görmeği önlemek için, tevhid-i sühûdî yetişir. Burada tevhid-i vücûdî hiç lâzım değildir. Fenâ hâsil olması için, sâlikin bir mukaddes zâtdan başka hiçbirşey görmemesi ve düşünmemesi lâzımdır. Böylece, tarikatdeki şirkden kurtulmuş olur. İnsan gündüz güneşi görüp yıldızları görmeyince, hergün binlerce yıldız var olduğu hâlde, iki varlık görmekten kurtulmuş olur. Yıldızlar var olsa da, yok olsa da, istenilen şey, yalnız güneşi görmektir. Işın doğrusu da şudur ki, sâlik aradığı hakikî varlığa o kadar çok bağlanmalıdır ki, herşey var olduğu hâlde, o hiçbirine bakmamalı, belki hiçbirşeyi görmemeli, onun kalb gözüne hiçbirşey gelmemelidir. Fenânın en olgun hâli de budur. Eğer hiçbirşey var olmazsa, sâlik kimden fenâ bulacaktır? Kimden fânî olacak,

kimi unutacaktır? Tevhîd-i vücûdîyi ilk olarak açıklıyan şeyh Muhyiddîn-i Arabîdir. Ondan önce gelen büyüklerin sözleri de, hernekadar, tevhîdi ve birleşik olmayı gösteriyorsa da, bu sözlerden tevhîd-i şühûdî de anlaşılabilir. Çünkü, Allahü teâlâdan başka hiçbirşey görmeyince, kimisi (Cübbemin altında Allahü teâlâdan başka birşey yokdur) demiş, kimisi (Sübhânî) diyerek, hiçbirşeye benzemiyen varlık olduğunu bildirmiş, kimisi de (Evde Ondan başkası yokdur) diye bağırmışdır. Bunların hepsi, bir varlık görme dalında açan çiçeklerdir. Hiçbiri vahdet-i vücûdî göstermemektedir. Vahdet-i vücûdî ilk olarak açıklıyan, kısımlara ayıran, bir gramer kitâbı gibi, parça parça anlatan, şeyh Muhyiddîn-i Arabîdir. Bu bilginin birçok derin ve ince yerlerini yalnız ben buldum demiş, hattâ (Peygamberlerin sonuncusu, ince bilgilerin bir kısmını Velîlerin sonuncusundan almaktadır) demişdir. Vilâyet-i Muhammedînin sonuncusu olarak da, kendini bilmektedir. Onun kitâblarını şerh edenler, bu sözünü şöyle açıklıyor: Pâdişâh, kendi hazînesinin bekçisinden birşey alırsa, kendisi için bir küçüklük olmaz.

Sözün kısası şudur ki, Fenâ ve Bekâya kavuşmak ve (Vilâyet-i sugrâ) ve (Vilâyet-i kübrâ) nın derecelerine yükselmek için, tevhîd-i vücûdî hiç lâzım değildir. Tevhîd-i şühûdî lâzımdır. Ya'nî, var olanı bir bilmek değil, bir görmek, Ondan başkasını görmemek lâzımdır. Böyle görmekle, (Fenâ) hâsıl olur. Allahü teâlâdan başka herşey, ya'nî (Mâ-sivâ) unutulur. Bir sâlik, başdan sona kadar ilerler de, tevhîd-i vücûdî bilgileri kendisine hiç gösterilmeyebilir. Hattâ, bu bilgilere inanmıyacak gibi olur. Bu fakîre göre, sâliki, bu bilgiler gösterilmeden ulaşırdan yol, bu bilgilerin gösterildiği yoldan dahâ çabuk ilerletir. Bu yolun sâliklerinin çoğu, istenilene kavuşurlar. O yolda olanların çoğu ise, yarı yolda kalırlar. Deryâyı ararken, bir damla ile avunup kalır. Aslı ile birleşmiş sanarak, gölgeye tutulurlar. Böylece asla kavuşamazlar. Böyle olduğunu tecrübe ile anlamış bulunuyorum. Herşeyin doğrusunu Allahü teâlâ bildirir. Bu fakîr, hernekadar ikinci yoldan ilerledim ve tevhîd ma'rifetleri ve ilmleri çok gösterildi ise de, Allahü teâlânın lutfları çok olduğu için ve sevilenlerin götürülmesi ile ilerlediğim için, bu yolun vâdilerinden ve çöllerinden lutf ve ihsân ile geçirildim. Büyük lutf ile gölgelerden atlatılarak asla kavuşurdum. Sıra, talebe yetiştirmeğe gelince, öteki yolun dahâ çabuk kavuşurduğu anlaşıldı. Bizlere, doğru yolu gösteren Allahü teâlâyâ hamd olsun! Allahü teâlâ bize doğru yolu göstermeseydi, kendiliğimizden bulamazdık. Rabbimizin Peygamberleri doğru sözlü olarak gelmiştir.

TENBİH: Yukarıda yazılanlardan anlaşıldığı üzere, birden fazla varlık olduğu hâlde, ya'nî Allahü teâlâdan başka varlık bulunduğu hâlde, (Fenâ) ve (Bekâ) elde edilmektedir ve (Vilâyet-i sugrâ) ve (Vilâyet-i kübrâ) hâsıl olmaktadır. Çünkü, (Fenâ) demek, mâ-sivâyı unutmak demektir. Mâ-sivâ yok olmayacaktır. Bu sözümüz meydanda olan birşeyi

bildirmekte ise de, büyüklerden çoğu bunu anlayamamıştır. Artık câhillerin nasıl olacağını düşünmeli. Tevhîd-i şühûdinin tevhîd-i vücûdi olduğunu sanıyorlar. Vahdet-i vücûd bilgileri, bu yolda elbette lâzımdır diyorlar. İki vücûde inananlara sapık ve başkalarını da şaşırtıcı diyorlar. Hattâ bunlardan çoğu, Allahü teâlâyı tanımak, tevhîd-i vücûd bilgileri ile olur sanıyorlar. Mahlûkların aynasında bir varlığı görmek, bu yolun sonuna varmak demektir diyorlar. Hattâ bunlara göre, Peygamberimiz «aleyhi ve alâ cem'î ihvânihi minessalevâtü efdalühâ ve minetteslîmâtü ekmelühâ», peygamberlik derecelerini temâmladıktan sonra, çoklukta ya'nî mahlûklarda vahdeti ya'nî bir olan varlığı, ya'nî Allahü teâlâyı görmek derecesine kavuştu. (İnnâ a'taynâ) sûresi, bu makâmın eriştiğini göstermektedir dediler. Bu âyet-i kerîmede (Elbette sana çoklukta vahdeti görmek makâmını verdik) buyuruluyor dediler. Öyle sanıyorum ki, Kevser kelimesinde, (v) harfinin, kesret ya'nî çokluk bildiren üç harfin arasında bulunmasından, böyle anlamışlardır. Hâşâ ve kellâ! Peygamberlik makâmında böyle bilgiler yoktur. Çünkü, Peygamberler «aleyhimüssalevâtü vettehiyyât» hiçbirşeye benzemiyen bir varlığa inanmağı emir buyurmuşlardır. Mahlûklar aynasında görülebilen hiçbir şeyin, O bir varlıkla ilişkisi olamaz. Bunların hepsi, anlaşılabilen ve ölçülebilen şeylerdir. Allahü teâlâ, bu tesavvufçulara insâf versin! Peygamberleri «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» kendi derecelerindeki terâzi ile ölçmeğe kalkışıyorlar. O büyüklerin derecelerini, kendi dereceleri gibi sanıyorlar. Ağzlarından çok büyük söz çıkarıyorlar. Fârisî beyt tercemesi:

**Taş içindeki böcek sanır,
Yer ve gök hep orasıdır.**

diyorlar.

Bu fakîre başlangıçta böyle bilgiler hâsıl olmuştu. Sonra pişmânlık, tevbe ve istigfâr nasîb oldu. O görünenleri, hıristiyânların putları gibi, Allahü teâlâdan uzak buldum. Hâce Nakşibend «kuddise sirruh» hazretleri buyuruyor ki (Her görülen ve her işitilen ve her anlaşılan, Ondan başkadır, kelime-i tevhîd söylerken, LÂ ile birlikte, bunların hepsini yok etmelidir!). Bunun için, kesretde vahdeti görmek de, nefy edilecektir. Nefy edilmesi lâzım gelen şey, O mukaddes varlıkta bulunamaz. Hâce hazretlerinin o sözü, beni bu şühûdden kurtardı. Şühûdün, görmenin zevklerine bağlı kalmağa son verdi. İlmiden cehle çıkardı. Ma'rifetden hayrete ulaştırdı. Allahü teâlâ, o büyük velîye bizim tarafımızdan çok iyilikler versin! Bu sözümle, o büyük mürşidin mürîdi olduğumu, onun kölesi olmakla şereflendiğimi bildiriyorum. Doğrusu, Evliyâdan çok azı, onun gibi söylemiştir. Müşâhedeleri onun gibi yok eden pek az olmuştur. Şâh-ı Nakşibend hazretleri (Behâeddinin başlangıcı, Bâyezid-i Bistâmînin sonu değil ise, Allahü teâlânın ma'rifeti ona harâm olsun!) bu-

yurmuşdur. Bu sözle ne demek istediği şimdi anlaşılmalıdır. Çünkü, Bâyezîd, çok yüksek derecelere yükseldi ise de, şühûdden ve müşâhededen kurtulamadı. (Sübhânî) çerçevesinin darlığından dışarı çıkmadı. Behâeddîn-i Buhârî hazretleri ise, bir (LÂ) kelimesi ile, bütün müşâhedelerini, gördüklerinin, bulduklarının hepsini yok etdi. Hepsini Allahü teâlâdan başka bildi. Bâyezîdin tenzîh sanmış olduğunu, teşbîh bildi. Onun (Bî-çûn) dediğine (Çûn) dedi. Onun kemâl gördüğünü, noksânlık gördü. Bunun için, onun teşbîhden ileri gidemiyen sonu, bu büyük hocamızın başlangıcı oldu. Çünkü, teşbîhden başlayıp tenzîhe vardı. Belki Bâyezîd-i Bistâmî hazretlerine son günlerinde bu kusûru bildirmiş olacaktı ki, (Zikrlerim hep gafletle imiş ve hizmetlerim, ibâdetlerim câhillikle imiş) buyurmuşdur. Huzûr, şühûd dediklerinin, gaflet olduğunu bildirmişdir. Onun huzûr ve şühûd dedikleri, Allahü teâlânın huzûru değildi. Gölge-lerden bir görüntünün huzûru idi. Sonsuz zuhûrlardan biri idi. Bunlara bağlanarak, Allahü teâlâdan gâfil kalmıştı. Çünkü, Allahü teâlâ, verâların verâsı, ötelerin ötesidir. Zıller, görüntüler, zuhûrlar, bu yolun başlangıcında olur ve ilerletmeğe yararlar. Behâeddîn-i Buhârî hazretleri (Bu yolun sonunu, başlangıcına yerleştirdik) buyurdu. Bu sözü, tâm yerindedir. Çünkü ta başlangıçta yalnız bir varlığı aramaktadır. İsmilere, sıfatlara bakmayıp, ancak zâtı özlemektedir. Bu yüksek tarîkate giren uyanık bir tâlibde bu ni'met, bu kemâle kavuşmuş olan müridinden saçılarak, yayılarak hâsıl olur. Tâlib bu kazancını bilse de, bilmese de, hiç değişmez. Bunun için, nihâyetde kavuşulan dereceler, bu büyüklerin başlangıcında yerleşmiş bulunmaktadır. Bu yolun başında hâsıl olan, bir varlığı özlemek ni'meti, sâlikde kuvvetlenirse, bâtındaki bu arzû, zâhirine de işlerse, mahlûkların aynasında görünen aşağı müşâhedelerden kurtulur ve teşbîh bilgilerinden sıyrılır. Eğer o teveccüh kuvvetlenmeyip, yalnız bâtınında kalırsa, çok olur ki, kesretde vahdeti görmek lezzetine takılır. Tevhîd ve ittihâd zevklerine dalar. Fekat bu yolda, tevhîd müşâhede-si, yalnız zâhirde kalır. Bâtına bulaşmaz. Bâtınları ya'nî kalbleri ve rûhları, yine bir varlığı özlemektedir. Zâhirleri, kesretde vahdeti görmektedir. Çok olur ki, zâhirlerindeki müşâhede kuvvet bularak, bâtındaki teveccüh belli olmaz. Yalnız zâhirin şühûdü bilinir. Bu satırları yazan fakîr de, başlangıçta böyle idi. Zâhirdeki kuvvetli olduğundan bâtındaki yalnız bir varlığa teveccüh belli olmamıştı. Kendimi temâmen (Kesretde vahdet) şühûdüne müteveccih buluyordum. Bir müddet sonra, Allahü teâlâ, bâtındaki teveccühü de bildirdi. Bâtına da yardım eyledi. Şimdiki derecelere kavuşurdu. Bunun için, Allahü teâlâyâ sonsuz hamd olsun! Bu yolun büyüklerinden birkaçında görülen tevhîd ma'rifetleri ve aşağı müşâhedeler de böyledir. Bu büyüklerin hem zâhirleri, hem de bâtınları, bu müşâhedelere bağlanmamıştır. Bu ma'rifetlere tutulmamıştır. Başka tarîkatlerde olanlar böyle olmayıp, zâhirleri de, bâtınları da, bu müşâhede-

lere tutulmuştur. Bu şühûdü, tenzîh ile teşbîhi birleştiriyor sanmışlar, kemâl bilmişlerdir. Fekat, bunların bâtınları da, tenzîhe inanmakta ise de, başka şeye tutulmuşlar, başka şey bilmişlerdir. Tenzîhe inanmayanlar ve aşağı müşâhedelerden başka bir varlığa îmân etmiyenler, mülhiddir, sapıktır, sözümüzün dışındadırlar. Mahlûkların aynasında Hak teâlâyı müşâhede etmeği, tesavvufcular kemâl sayıyor ve teşbih ile tenzîhin birleşmesi diyorlar. Bu fakîre göre, bu müşâhede, Allahü teâlâyı müşâhede etmek değildir. Bunların gördükleri, vehm ve hayâl ettikleri şeylerdir. Mümkinde gördükleri, Vâcib değildir. Mahlûkda buldukları, Kadim değildir. Teşbîhde görünenler, tenzîh değildir. Sakın tesavvufcuların boş sözlerine aldanmayınız! Hak olmıyanı, hak sanmayınız! Bu tesavvufcular, şü'ûrsuz bir hâlde olduklarından özrlü sayılırlar. Yanılan müctehid gibi hesâba çekilmezler ise de, bunlara uyanlara acabâ ne yaparlar bilemem. Keşki bunları da, yanılan müctehidlere uyanlar gibi afv etseler! Fekat afv etmezlerse, işleri çok güç olur.

Kıyâs ve ictihâd, şerî'atin dört temelinden birisidir. Buna uymaya emr olunduk. Evliyânın keşf ve ilhâmları, böyle değildir. Bunlara uymağa emr olunmadık. Ilhâm, yalnız sâhibi için delildir, hüccettir, seneddîr. Başkaları için sened değildir. İctihâd ise, her müslimân için hüccettir, seneddîr. Bunun için müctehid olan âlimlere uymak lâzımdır. Dinin temellerini, bu âlimlerin bildirdiklerine uygun olarak öğrenmelidir. Tesavvufcuların, bu âlimlerin bildirdiklerine uygun olmıyan sözlerine ve işlerine uymamak lâzımdır. Bununla beraber onlara iyi gözle bakarak dil uzatmamalı, şü'ûrsuz olan sözlerinden saymalıdır. Açık olan yanlış ma'nâları bırakıp doğru ma'nâlar çıkarmalıdır. Şuna çok şaşılır ki, tesavvufculardan çoğu, vahdet-i vücûd gibi keşf ve ilhâm ile anlaşılan bilgilere inandırmak için insanları zorluyorlar. Onların da, böyle söylemesini istiyorlar. İnanmıyanlara azâb olacağını bildiriyorlar. Keşki bu bilgileri inkâr etmemeleri için zorlasalardı. İnkâr edenlere azâb var deselerdi. Çünkü, îmân başkadır, inkâr etmemek başkadır. Bu bilgilere inanmak lâzım değildir. Fekat inkâr etmekten de sakınmalıdır. Çünkü, bu bilgileri inkâr etmek, bu bilgilerin sâhiblerini inkâr etmeğe gidebilir. Hak yoldaki Evliyâyâ düşmanlığa sebep olabilir. Sözün kısası, hak yolda olan Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdiklerine göre inanmalı ve hareket etmeli ve tesavvufcuların keşflerine iyi gözle bakmalıdır. Bu sözlere evet veya hayır demekden sakınmalıdır. Aşırı gitmekle geri kalmak arasındaki iyi, orta yol da budur. Herşeyin doğrusunu bildiren Allahü teâlâdır. Ne kadar şaşılır ki, tesavvufcu olduğunu söyleyenler arasında, bu müşâhedelerle doymıyarak, hattâ bu görüşleri aşağı sanarak, dünyâda Allahü teâlâyı görüyoruz diyenler çıkmıştır. Hiçbirşeye benzemiyen Vâcib-ül-vücûdü gördüklerini söylüyorlar. Peygamberimizin «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm» mi'râc gecesinde bir kerre kavuştuğu ni'mete biz her gün

kavuşuyoruz diyorlar. Gördükleri nûru, sabâhları tan yerinin ağarmasına benzetiyorlar. Bu nûrun anlaşılamiyan bir mertebe olduğunu sanıyorlar. Tesavvuf yolunun sonu, bu nûrun görünmesine kadardır diyorlar. Allahü teâlâ, zâlimlerin dedikleri şeylerden çok uzaktır. O, çok büyüktür. Bu da yetişmiyormuş gibi, Allahü teâlâ ile konuşduklarını bildiriyorlar. Allahü teâlâ böyle buyurdu diye birçok şeyler söylüyorlar. Düşmanlarına, Allahü teâlâ size şöyle böyle yapacağını bildirdi, diyorlar. Sevdikleri kimselere de müjdeler veriyorlar. Kimisi de, gecenin üçde ikisi veyâ dörtde üçü geçtikten sonra, Rabbim ile konuştum, çok şeyler sordum, cevâblarını aldım diyor. Bunların sözlerinden anlaşılıyor ki, o gördükleri nûru Hak teâlâ sanmaktadırlar. O nûru, Allahü teâlânın görünüşlerinden bir görünüş olarak ve zillerden bir zil olarak değil de, Allahü teâlânın zâtı, kendisi sanıyorlar. Hâlbuki, o nûra Allahü teâlânın zâtı demek, büyük iftirâdır. Tâ'm bir sapıklık ve zındıklıktır. Cenâb-ı Hak, ne kadar çok sabırlıdır ki, böyle iftirâcılara çeşid çeşid azâblar yapmak için acele etmiyor ve bunları yok etmiyor. Allahü teâlânın ilmi çokdur, hilmi de çokdur. Kudreti büyüktür. Afvı da büyüktür. Mûsâ aleyhisselâmın kavmi, Allahü teâlâyı görmek istedikleri için yok edildiler. Hazret-i Mûsâ «alâ nebiyyinâ ve aleyhissalâtü vesse-lâm» Allahü teâlâyı görmek isteyince, (Sen beni elbette göremezsın) cevâbını aldı. Aklı başından gitdi. Bu isteğinden tevbe etdi. Muhammed Resûlullah «sallallahü teâlâ aleyhi ve alâ âlihi ve sellem» Rabbül'âlemînin mahbûbudur. Gelmiş ve gelecek bütün varlıkların her bakımdan en üstünüdür. Mubârek bedeni ile mi'râca çıktığı hâlde ve Arşı, Kürsîyi geçtiği ve zemandan, mekândan dışarı çıktığı hâlde ve Allahü teâlâyı gördüğüne Kur'ân-ı kerîmde işâretler bulunduğu hâlde, âlimlerimiz arasında görmedi diyenler de vardır. Âlimlerin çoğu, görmedi demiştir. İmâm-ı Gazâlî de, görmemiş olması dahâ doğrudur buyurmuştur. Bu câhiller ise, bozuk hayâlleri ile hergün gördüklerini sanıyorlar. Hâlbuki islâm âlimleri, Muhammed Resûlullahın «sallallahü teâlâ aleyhi ve alâ âlihi ve sellem» bir kerre görmesinde sözbirliğine varamamışlardır. Bunların sözlerine dikkat edilirse, iki kimsenin karşı karşıya konuşdukları gibi, Allahü teâlâ ile konuşduklarını sanıyorlar. Bu da, tâ'm sapıklıktır. Hâşâ ve kel-lâ! Kelimeleri yanyana dizerek, birbirinden önce ve sonra sıralıyarak konuşmak, mahlûk olmağı gösterir. Allahü teâlâ, böyle konuşmaz. Tesavvuf büyüklerinin sözleri, bunları yanıltmış olacak. Tesavvuf büyükleri de, Allahü teâlâ ile konuşulacağını bildirmişlerdir. Fekat bu büyükler, Allahü teâlânın bu sözleri arka arkaya söylediğini bildirmiyorlar. Allahü teâlâ, bu kelâmı yarattı diyorlar. Bu sözleri, hiç yanlış değildir. Mûsâ aleyhisselâmın mubârek ağaçdan işitdiği söz de, Allahü teâlânın kelâmı idi. Söz mahlûk, Allahü teâlâ hâlık idi. Yoksa, iki kimsenin konuşması gibi değildi. Cebrâil aleyhisselâmın Allahü teâlâdan işitdiği ke-

lâm da, böyle idi. Bu kelâmı da, Allahü teâlânın kelâmıdır. Buna inananmayan kâfir ve zındık olur. Allahü teâlânın kelâmı, (Kelâm-ı nefsi) ile (Kelâm-ı lafzî) arasında sanki ortakdır. Araya hiçbirşey karışmadan Allahü teâlâ onu yaratmaktadır. Bundan anlaşılıyor ki, kelâm-ı lafzî de, Allah kelâmıdır. Buna inanmayan da, kâfir olur. Burasını dikkatle okumalıdır. Bu açıklama çok yerde işe yarayacaktır. İnsanı herşeye kavuşturan Allahü teâlâdır.

Mümkünlerin ya'nî mahlûkların vücûdleri ya'nî varlıkları da, bütün sıfatları ve kuvvetleri gibi pek za'îfdir. Mümkünün ilmi, Vâcib-i teâlânın ilmi yanında nedir ki? Mahlûkun kudretinin, ezeli olan kudret yanında ne değeri olabilir? Bunun gibi, mümkünin varlığı, Vâcib-i teâlânın varlığı yanında hiçdir. Bu iki varlığa bakan bir kimse, ikisi arasındaki ayrılığın çokluğunu görünce şaşırarak ve bu ikisine de varlık demek acabâ doğrudur? Yoksa, birisine var demek doğrudur da, ikincisine, varlığa benzediği içinmi var denmiştir diye soracaklardır. Görmüyormusun? Tesavvufcuların çoğu ikinci soruya inanarak, mahlûkların varlığına, mecâz yolu ile vücûd demişlerdir.

Mahlûkların varlığını söyleyen, yâ câhil müslimânlardır. Yâhud, insanların en yüksekleridir. İnsanların en yüksekleri, Peygamberlerdir «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» ve ümmetleri arasında, Peygamberin vilâyetine kavuşmakla şereflenen, zâl dâirelerinin hepsini geçenlerdir. Herşeyin içini anlayamayıp yalnız dışlarını gören câhiller, Vâcib-i teâlânın varlığı ile, mümkünlerin varlığını tâm varlık sanırlar. Her ikisini mevcûd bilirler. İnsanların en yüksekleri keskin görüşlüdür. Bu iki varlığı, tâm varlık bulurlar. Vücûdün parçalarının dereceleri arasındaki ayrılıkların, vücûdün sıfatlarında ve i'tibârlarında olduğunu, özlerinde ve zâtlarında olmadığını söylerler. Böylece, birisi tâm varlık, öteki mecâz olarak varlık olmaktan kurtulur. İnsanların orta derecede olanları, câhillerden üstün ve en yüksek olanlardan aşağı derecelerde olduklarından, mahlûkların var olduklarına inanmaları ve bunların vücûdlerine tâm varlık demeleri çok güçtür. Bunun içindir ki, mümkünin varlığı, tâm varlığa benzediği için, ona mevcûd denilmiştir derler. Güneşde durmuş suya, güneşlenmiş su demeye benzemektedir. Vücûd, onunla bulunmuyor ki varlığı doğru olsun. Bu tesavvufculardan birkaçı da, mahlûkların vücûdü üzerinde birşey söylememiştir. Vücûdleri vardır veyâ yoktur diye açıkca konuşmamışlardır. Birkaçı ise, mahlûkların vücûdü yoktur dedi. Vâcib-i teâlâdan başka mevcûd yoktur dediler. Birkaçı da mahlûkların vücûdünü Vâcib-i teâlâdan başka bilmezler. İki vücûd birdir de demezler. Birkaçı ise, mahlûklar Allahü teâlânın var olduğu vücûd ile mevcûddürler dedi ki, bu söz mahlûkların ayrıca vücûdleri yoktur demektir.

Mahlûkların vücûdü vardır demek için keskin görüşlü olmak lâzımdır. Allahü teâlânın vücûdü ya'nî varlığı yanında, mahlûkların vücûdü-

nü, bunlar görebilir. Keskin görüşlü olanlar, gündüzün, güneşin vücûdü yanında yıldızları görürler. Görmesi kuvvetli olmıyanlar ise, göremez. Mahlûkların vücûdü, gündüz yıldızların vücûdü gibidir. Görüşü kuvvetli olanlar görebilir. Görmesi az olanlar görmekten mahrûm kalır.

Süâl: Câhillerin görmesi zaîf ve basîretleri, ya'nî kalb gözleri kör olduğu hâlde, mahlûkların vücûdünü nasıl görebiliyorlar. Vâcib-i teâlânın vücûdünün ışıkları, onların görmesine niçin mâni' olmuyor?

Cevâb: Câhiller birşeyi öğrenmekle anlar. Görmekle anlamaz. Biz burada öğrenerek değil, görerek anlıyanları söylüyoruz. Öğrenmekle anlıyanlar için birşey demiyoruz. Vâcib-i teâlânın vücûdünün ışıkları, câhillere göre sanki yok gibidir. Bunun için, mahlûkların vücûdünü görmeğe mâni' olmaz. Şöyle de cevâb veririz ki, ışıkların görünmesi, mahlûkların vücûdünü görmeğe mâni'dir. Mahlûkların vücûdünü bilmeğe mâni' değildir. Çünkü birşeyi bilmek, çok olur ki, işitmekle ve başkalarına uymakla da hâsıl olur. Düşünmekle ve benzetmekle de bilinebilir. Görüşleri zaîf olanlar da, gündüzleri yıldızların vücûdünü bilir. Güneşin ışıkları, bu bilgiye mâni' olmaz. Câhiller, mümkünlerin vücûdünü bilmektedir. Görmekte değildirler. Çünkü, şühûd, ya'nî görmek, kalb gözü ile olur. Bunların basîretleri ya'nî kalb gözleri ise, kördür. Görülecek şey, melek de olsa veyâ melekût veyâ ceberût yâhud lâhut da olsa, göremezler.

Mahlûkların vücûdü var demekde, câhiller en yüksek âlimler gibidir dedik. Başka birçok yerlerde de onlar gibidirler. Bunun içindir ki, Peygamberler «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» birçok işleri câhiller gibi yapmaktadırlar. Herkes ile ve çoluk çocukları ile, onlar gibi yaşarlar. İnsanların en iyisinin «aleyhissalâtü vesselâm» çoluk çocuğuna karşı güzel işlerini herkes bilir. Meselâ birgün, insanların en iyisi «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm» hazret-i Hasen ile hazret-i Hüseyini öpdüler. Onlarla sevinçli ve güler yüzlü vakt geçirdiler. Orada bulunanlardan birisi, (Yâ Resûlallah! Onbir oğlum var. Şimdiye kadar hiçbirisini öpmedim) dedi. Peygamberimiz «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm» buyurdu ki, (Bu, merhametdir. Kullarından dilediğine ihsân eder). En yüksek olanlar, birçok işlerinde câhillere benzemektedir. Bu benzeyiş, hernekadar görünüşde ise de, câhiller, işin iç yüzünü anlayamadıklarından, o büyüklerden fâidelenemiyorlar. O büyükleri kendileri gibi sanıyorlar. Kendilerine benzemiyenlere bakıyorlar. Onları büyük biliyorlar. Evliyânın ahlâkı ve işleri kendilerine benzemediği için, onları, huyları, işleri ve sözleri kendilerine benzeyenlerden dahâ üstün sanıyorlar. Kendilerine benzeyen ahlâk ve işler, Peygamberlerde bulunsa bile, onları dahâ üstün biliyorlar. İşitdiğimizize göre, şeyh Ferîdeddîn-i Şekergenç hazretlerinin çocuklarından biri ölünce, bunu haber aldığı zaman, hiç üzülmedi, (Bir köpek yavrusu ölmüştür, dışarı atınız!) dedi. İnsanların en üstünü olan Mu-

hammed aleyhisselâmın oğlu İbrâhîm vefât edince, yanına gelip ağladı ve çok üzüldü ve (Yâ İbrâhîm! Senin ayrılığınla çok üzüntüdeyiz) buyurdu. Üzüldüklerini çok çok bildirdiler. Şimdi düşünelim! Şeyh Ferîdeddînmi dahâ üstündür, yoksa Seyyid-ül-beşermi? Câhiller, hayvan gibi olduğundan, şeyhin işini dahâ üstün görürler. Onun dünyâyâ bağlı olmadığını anlarlar. Resûlullahın «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm» işini ve sözlerini dünyâyâ bağlılık sanırlar. Bu kötü inanışlarından, Allahü teâlâyâ sığınırız! Bu dünyâ, imtihân, deneme yeridir. Câhilleri en yükseklere benzetmenin çok fâideleri ve sebepleri vardır. (Allahümme erinelhakka hakkan verzuknâ ittibâ'ahu ve erinel batıla batılan verzuknâ ictinâbehu bi-hurmeti Seyyidil-beşer «aleyhi ve alâ âlihi ve eshâbibi minnessalevâti efdalühâ ve minetteslîmâti ekmelühâ»). Ya'nî, (Yâ Rabbi! Doğruyu bize doğru olarak göster ve ona uymağı bize nasîb et ve yanlış, bozuk olan şeylerin yanlış olduklarını bize göster ve onlardan sakınmamızı nasîb et! İnsanların en üstünü hurmetine bu düâmızı kabûl buyur!).

Yine sözüme dönelim. Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» ve onların Eshâbının ve Eshâbın izinde giden Evliyânın îmânları, önce şühûdî iken, insanları Allahü teâlâyâ çağırarak için geriye döndükten sonra, gaybî olmuşdur. Şuna benzer ki, bir kimse gündüz, güneşi görür. Güneşin vücûdüne îmân-ı şühûdî ile inanır. Gece olunca, bu îmân-ı şühûdîsi, îmân-ı gaybî olur. Âlimlerin îmânı, gaybî ise de, Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vettehîyyât» izinde gitdikleri için, bu îmân-ı gaybîleri, vicdânî ve anlayışlı olmuşdur. Nazarî, teorik olmaktan kurtulmuşdur. Âlim deyince, âhîret bilgilerine âlim anlaşılmalıdır. Dünyâ âlimleri anlaşılmalıdır. Çünkü dünyâ âlimleri, bütün mü'minler gibidir. Bütün mü'minlerde bulunan gaybden îmânın, çok dereceleri vardır. Bu îmânın en yüksek derecesi, Peygamberlere «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» uymakla hâsıl olan îmândır. Ya'nî, Allahü teâlâ şöyle buyurdu ve Resûlullah «sallallahü aleyhi ve alâ âlihi ve sellem» böyle buyurdu diyerek öğrenilen îmândır.

Süâl: Ehl-i sünnet âlimleri buyuruyor ki, istidlâl ile ya'nî akl ile bu-larak hâsıl olan îmân, taklîd ile ya'nî başkasına uyarak hâsıl olan îmândan dahâ üstündür. Hattâ, âlimlerin çoğu, istidlâl îmânın şartıdır. Taklîd ile hâsıl olan îmân, îmân olmaz buyurmuşlardır. Siz ise, îmân-ı taklîdî dahâ üstündür diyorsunuz?

Cevâb: Peygamberleri «aleyhimüssalevâtü vettehîyyât» taklîd ederek hâsıl olan îmân, îmân-ı istidlâlîdir. Çünkü, o büyükleri taklîd eden kimse, Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» bildirdiği her şeyin doğru olduğunu, aklı ile, düşüncesi ile anlamıştır. Çünkü, Allahü teâlânın, bir kimsenin doğru olduğunu bildirmesi için, ona mu'cizeler vermesinden, o kimsenin elbette doğru sözlü olduğu anlaşılır. Peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» hepsinde mu'cizeler bulunduğu için,

hepsi doğru sözlüdür. Başkasına uyarak hâsıl olan îmânın kıymetsiz olması, babalarından görerek îmân etmektir. Peygamberlerin «aleyhimüs-salevâtü vettehiyyât» doğru söylediklerini, bildirdikleri herşeyin doğru olduğunu düşünmeden, yalnız anadan babadan ve etrâfdan görerek hâsıl olan îmândır. Böyle olan îmân-ı taklîdî, âlimlerin çoğuna göre kıymetsizdir.

|Hıristiyânların ve yehûdîlerin îmânları ve komünistlerin, masonların ve şimdiki türedi ilericilerin îmânsızlıkları ve din düşmanlıkları da, böyle îmân-ı taklîdî gibidir. Hiç kıymeti ve ehemmiyeti ve doğruluğu yoktur. Anadan, babadan ve yaldızlı propagandalardan hâsıl olan yanlış ve temelsiz birer inanıştır|.

Mantiğa dayanarak, akl ile, düşünce ile hâsıl olan îmâna gelince, bu yoldan îmân elde edilebilir. Fekat, elde edenler pekazdır. Allahü teâlânın varlığını bu yoldan isbât etmekte, mevlânâ Celâleddîn-i Devânî gibi biri dahâ bulunduğunu bilmiyoruz. Çünkü bu hem muhakkıktır ve hem de sonra gelenlerdendir ve bu yüksek varlığı isbât etmek için çok uğraşmıştır. Böyle olmakla beraber, ondan sonra gelenlerden onun yazılarını açıklayanlar, onun ileri sürdüğü düşüncelerden, olaylardan yanlış veyâ kuşursuz olanını görememişlerdir. Açıklarken çok fikrleri değiştirmek zorunda kalmışlardır. Bundan anlaşılıyor ki, Peygamberleri «aleyhimüs-salevâtü vetteslimât» taklîd etmeğe dayanmadan, yalnız istidlâl ile îmân hâsıl edenlere yazıklar olsun! Allahü teâlâ, îmânın nasıl elde edileceğini bize gösteriyor. Âl-i Imrân sûresinin elliüçüncü [53] âyetinde (Yâ Rabbi! Senin indirdiğine inandık. Resûlüne uyduk. Bizi şahid olanlarla birlikte bulundur!) buyuruyor.

273

İKİYÜZYETMİŞÜÇÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, mirzâ Hüsâmeddîn Ahmede yazılmıştır. Sâlik kendi şeyhine bağlı olup, başkalarına bakmaması lâzım olduğu ve rü'yâlara kıymet verilmemesi bildirilmektedir:

Bizlere doğru yolu gösteren Allahü teâlâyâ hamd olsun! Allahü teâlâ, bizlere doğru yolu göstermeseydi, kendimiz bulamazdık. Rabbimizin Peygamberlerinin her sözü doğrudur. Lutf ederek, bu fakîre gönderdiğiniz kıymetli mektûb geldi. Bizleri çok sevindirdi. Allahü teâlâ, bunun için size iyi karşılıklar versin! Buyuruyorsunuz ki:

Süâl: Tegannî ile okumayı ve dinlemeyi sıkı yasak ettiğimiz gibi, Mevlidi de yasak edecekmiyiz? Hâlbuki mevlid Resûlullahı «sallallahü

aleyhi ve sellem» anlatan ve öven kasidelerle çeşidli din ve ahlâk bilgisi veren şi'rlerdir. Kıymetli kardeşimiz Muhammed Nu'mân ve buradaki sevdiklerimizden birkaçı, Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» efendimizin bu mevlid cem'iyetlerini çok beğendiklerini rü'yâda görmüşlerdir. Mevlid dinlemekten vaz geçmek, bunlara çok güç gelmektedir.

Cevâb: Kıymetli efendim! Rü'yâların kıymeti olsaydı, rü'yâda görülenlere güvenilseydi, murîdlerin mürşidlere hiç ihtiyâcları olmazdı. Allahü teâlânın ma'rifetlerine kavuşmak için, tarikatlerden birine bağlanmak lâzım olmazdı. Çünkü, her murîd, rü'yâda gördüğüne göre, işini yoluna kordu. Yaşayışını, rü'yâlarına göre düzenlerdi. Rü'yâları, mürşidin yoluna uygun olsun, olmasın, mürşidi beğensin beğenmesin, onlara uyardı. Böyle olunca, mürşidlik-murîdlik zinciri kopar, her câhil, her ahmak, kendi görüşüne göre hareket ederdi. Sâdik olan bir murîd, mürşidi varken, binlerce rü'yâyâ on paralık değer vermez. Akllı uyanık olan bir tâlib, pîr ni'metine kavuşmuş iken, rü'yâları hayâl sayar, hiçbirini hâtırına bile getirmez. Mel'ûn şeytân, güçlü bir düşmandır. Sona varanlar bile, onun aldatmasından korkusuz değildirler. Onun yalanlarından korkmakta, titremektedirler. Sondakiler böyle olunca, yolun başlangıcında ve ortasında olanları artık anlamalı. Hâlbuki, Allahü teâlâ, sondakileri korumaktadır. Şeytân bunları aldatamaz. Başlangıçdakiler ve yoldakiler ise, böyle değildir. İşte bunun için, onların rü'yâlarına güvenilmez. Düşmanın aldatmasından korunmuş değildirler.

Süâl: Rü'yâda, Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» görülürse, o rü'yâ doğrudur. Şeytânın aldatmasından korunmuşdur. Çünkü şeytân, onun şekline giremez. Böyle bildirildi. Onun için, kardeşlerimizin rü'yâlarının doğru olması lâzımdır. Şeytanın aldatması olmaz değil mi?

Cevâb: (Fütûhât-i Mekkiyye) kitâbının sâhibi, [ya'nî Muhyiddîn-i Arabî hazretleri] buyuruyor ki, şeytân, Medîne-i münevverede medfûn bulunan Muhammed aleyhisselâmın kendi şekline giremez diyor. Başka sûretlerde de, Resûlullah olarak görünemez diyenleri kabûl etmiyor. Resûlullahın «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vesselâm» kendi şeklini ve hele rü'yâda tanıyabilmek çok güç olacağı meydandadır. Bunun için, rü'yâlara nasıl güvenilebilir? Âlimlerin çoğunun dediğine uyarak ve Resûlullahın «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vesselâm» yüksek şânına yakışacak üzere, şeytânın hiçbir şekilde o Serverin ismi ile görünemeyeceğini söylersek, o şeklden emrler almak ve onun beğenip beğenmediğini anlamak kolay değildir. Mel'ûn şeytân düşmanlığını burada da gösterebilir. Araya karışarak, olmıyan şeyi olmuş gibi gösterebilir. Rü'yâ göreni şaşırır. Kendi sözlerini ve işâretlerini, o şeklin «alâ sâhibihessalâtü vesselâm» sözleri ve işâretleri imiş gibi gösterir. Çoğumuzun bildiği gibi, birgün Seyyid-ül-beşer «aleyhi ve alâ âlihi ve eshâbihissalâtü vesselâm» Eshâbı ile oturuyordu. Kureyşin ileri gelenleri ve kâfirlerin şefleri orada idiler. Sey-

yid-ül-beşer aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm» onlara (Venneeni) sû-
 resini okudu. Onların putlarını anlatan âyet-i kerîmeye gelince, mel'ûn
 şeytân putları öven birkaç sözü, o Serverin «aleyhi ve alâ âlihissalâtü
 vesselâm» sözüne ekledi. Dinleyenler, bunları da o Serverin sözü sandı-
 lar. Şeytânın sözlerini âyet-i kerîmeden ayıramadılar. Orada bulunan kâ-
 firler bağırmağa başlayarak, Muhammed «aleyhissalâtü vesselâm» bi-
 zimle sulh yaptı. putlarımızı övdü dediler. Orada bulunan müslimânlar
 da, okunan sözlere şaşakaldılar. O Server «aleyhissalâtü vesselâm» şey-
 tânın sözlerini anlamadı. (Ne oluyorsunuz?) diye sordu. Eshâb-ı kirâm,
 siz okurken bu sözler de araya karıştı dediler. O Server «aleyhi ve alâ
 âlihissalâtü vesselâm» düşünceye daldı ve çok üzüldü. Hemen Cebrâil-i
 emîn «alâ nebiyyinâ ve aleyhissalâtü vesselâm» vahy getirdi. O sözleri
 şeytânın karıştırdığını, bütün Peygamberlerin sözlerine de karıştırmış
 olduğunu bildirdi. Allahü teâlâ, o sözleri âyet-i kerîme arasından çıkardı.
 Kendi kelâmını sapsağlam yaptı. Görülüyor ki o Server «aleyhi ve alâ
 âlihissalâtü vesselâm» hayâtda iken ve uyanık iken ve Eshâb-ı kirâm
 arasında, şeytân-ı la'în o Serverin «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm»
 sözüne kendi bozuk şeylerini karışdırıyor ve hiç kimse bunu ayıramıyor.
 O Server «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm» vefât etdikden sonra, bir
 kimse uykuda hisleri çalışmaz iken ve yalnız iken, nasıl olur da rü'yânın
 şeytânın karışmasından korunduğunu ve onun değişdirmediğini anlayabi-
 lir? Şunu da söyliyelim ki, mevlid okuyanların ve dinliyenlerin zihnlerin-
 de Resûlullahın bu işden râzı olduğu yerleşmiş bulunmaktadır. Çünkü
 övülen kimseler, övenleri beğenirler. Bu düşünce hayâllerinde yerleşerek,
 hayâllerindeki şekli, sûreti rü'yâda görebilirler. Bu rü'yâ doğru olmadığı
 gibi, şeytân da karışmış değildir. Şunu da bildirelim ki, rü'yâlar doğru ol-
 sa bile, arasına görüldüğü gibi çıkar. Meselâ, rü'yâda birisi görülürse,
 o kimsenin kendisi anlaşılır. Doğru olan rü'yâlar, çok olur ki, görüldüğü
 gibi çıkmaz. Bundan başka birşey anlamak, ya'ni ta'bîr etmek lâzım ge-
 lir. Meselâ, rü'yâda Ahmed görülür. Ahmed ile Mehmed arasında sıkı
 bağlantı olduğundan, bu rü'yâdan Mehmed anlaşılır. Bu bildirdiklerimiz
 gösteriyor ki, oradaki sevdiklerimizin gördükleri rü'yâlara şeytân karış-
 mamış olsa bile, bu rü'yâların, görüldüğü gibi olduğu nereden anlaşılır?
 Bunları ta'bîr etmek lâzım olmadığı ve başka şeyleri göstermedikleri na-
 sıl söylenebilir? Demek ki, rü'yâlara kıymet vermemelidir. Herşey, in-
 san uyanık iken vardır. Bunları uyanık iken görmeğe çalışmalıdır. Uya-
 nık iken görülen, bulunan şeylere güvenilir. Bunlar, ta'bîr etmek iste-
 mez. Rü'yâda ve hayâlde görülen şeyler de, rü'yâ ve hayâldir. Oradaki
 sevdiklerimiz, çok zemandan beri kendi kendilerine yaşıyorlar. Diledik-
 lerini yapıyorlar. Fekat, mîr Muhammed Nu'mânın, büyüklerin yoluna
 uyması elbette lâzımdır. Yasak edildikten sonra, bir an bile duraklamak-
 dan Allahü teâlâ korusun. Eğer duraklarsa, kime zararı olur? Tarîkati-

mize uygun olmadığı için, yasak etmekte sıkı davranıyorum. Yolunuza uymıyan şey şarkı, raks, dans olsun veyâ mevlid, kaside, gazel okumak olsun birdir. Her tarîkin maksûda kavuşduran özel şartları vardır. Bu tarîkde maksada kavuşabilmek, bu işleri yapmamağa bağlıdır. Bu yolda ilerlemek isteyenlerin, bu yola uygun olmıyan şeylerden sakınması lâzımdır. Başka tarîklerde yapıldığına bakmaması lâzımdır. Hâce Nakşibend «kuddise sirruh» hazretleri buyurdu ki (Biz bu işi yapmayız ve kötü de bilmeyiz). Ya'nî bu iş, bizim yolunuza uygun olmadığı için yapmayız. Fekat başka tarîklerin büyükleri yaptıkları için inkâr da etmeyiz. Firûz-âbâd ya'nî Delhi şehri, biz fakîrlerin sığınagıdır. Hâce bağlı olanların en kıymetlileri oradadır. Bu yüksek tarîkaya uygun olmıyan birşeyin orada görülmesi, biz fakîrleri ne kadar üzse yeridir. Bâkî-billâh «kuddise sirruh» hazretlerinin kıymetli oğulları oradadır. Onlara, yüce babalarının yolunu korumak dahâ çok yakışır. Hâce Ubeydullah-i Ahrâr «kuddise sirruh» hazretleri vefât edince, onun mubârek yolu her tarafda bozulmağa başlarken, oğulları sınıksız sarılıp, bu yolu korudular. Değişiklik yapanlara karşı durdular. Böyle olduğunu siz de biliyorsunuz.

Hocamız Bâkî-billah «kuddise sirruh» hazretlerinin selîm, yumuşak huylu olduğunu yazıyorsunuz. Evet, başlangıçta, bazı işlerde melâmîlik yolunu tutarak, kolaylık gösterirlerdi. Melâmet yolunu benimsiyerek bazı şeylerde azîmeti bırakırdı. [Azîmet, her şeyin en iyisini yapmağa çalışmak, izn verilen şeylerden sakınmak demektir]. Son zamanlarında bu işlerin hiçbirini yapmadılar. Melâmet kelimesini ağızlarına almadılar. İnsâf ederek söyleyiniz! Eğer kendileri şimdi hayâtda olsa idi, o cem'iyetinize, toplantınıza râzı olurlar mı idi? Beğenirler mi, yoksa beğenmezler mi idi? Bu fakîr iyi biliyorum ki, hiç izn vermezlerdi. Elbette inkâr ederlerdi. Bunları yazmaktan maksadım, işin doğrusunu bildirmektir. Dinleseniz de, dinlemeseniz de, hiç sıkılmam ve birşey söylemem. Eğer, kıymetli oğulları ve oradaki sevdiklerimiz, o işlerden vazgeçmezlerse, onlarla görüşmemiz sona erecektir. Başınızı çok ağrıtmıyayım. Sonunuz selâmet olsun.

İKİYÜZYETMİŞDÖRDÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, şeyh Yûsûf-i Berkîye yazılmışdır. Çok yükselmek için çalışmak, yolda görülen şeylere bağlanıp kalmamak lâzım olduğu bildirilmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd olsun! Onun sevgili Peygamberine salât ve selâm olsun! İyi düâlarımı bildiririm. Gönderdiğiniz üç mektûb geldi. Bil-

dirdiğiniz rü'yâlar, hâller ve kerâmetler anlaşıldı. Son hâlinizin kesretde vahdeti görmek olduğunu yazarken, diyorsunuz ki, (Sona kavuşmak demek, ilk hâle dönmek demektir ve yok olmaktan kurtulmak demektir. Ya'nî bir kulum, yokdan var edilmişim ve Muhammed Mustafâ «sallallahü teâlâ aleyhi ve alâ âlihi ve sellem» hazretlerinin ümmetiyim) diyorsunuz. Bu hâl doğrudur. Önce bildirdiğiniz hâllerin üstündedir. Fekat yolun sonu başkadır. Bu hâlinizden çok hem de pekçok uzaktır. Fârisî beyt tercemesi:

**Gidilecek yol uzundur pek;
Uygun olmaz kavuşduk demek.**

Bundan evvelki mektûbunda yazıldığı gibi, (Lâ ilâhe illallah) güzel kelimesini çok söylemek, kesreti görmeği yok etmek içindir. Allahü teâlâyâ hamd ve şükr olsun ki, bu güzel kelimenin bereketi ile, o şühûd sizde kalmamıştır. Dahâ çok ilerlemek isteyiniz ve bunun için çalışınız. Yoldaki çocuk eğlencelerine takılıp kalmayınız! Allahü teâlâ, yüksek arzuları olanları sever. Dar tevhîd yolundan çıkarak ana caddeye kavuşmuşsunuz. Bu, çok büyük bir ni'mettir. Eski hâllerinizi düşünmeyiniz! Kesretle karışık olan şühûdün lezzetlerini hâtırınıza getirmeyiniz! Bir zamanınızı bu yolda ilerlemekle geçiriniz. Çok afyon çekenleri gördüm. Afyondan vaz geçmişlerdi. Onun kötülüğünü anlamışlardı. Çok zaman sonra, afyon içtikleri günleri ve o hâllerdeki zevkleri hâtırlıyarak ve konuşarak, sonunda eski hâllerine döndüler.

Yavrum! Kesret aynalarında olan şühûd, insana tatlı gelir. Hiçbir mahlûkla ilişiği olmıyan şühûd ise, herşeyi unutturur. İnsana hiç tatlı gelmez. Mürşidin yardımını olmadan bu yolda ilerlemek çok güçtür. Kıymetli kardeşim, mevlânâ Ahmed-i Berkîyi oradaki insanlar, zâhir ilmlerinde âlim sanıyorlar. Kendisi de, kendi hâllerini ve arkadaşlarının hâllerini bilmiyor. Çünkü bâtını, hiçbirşeyle ilişiği olmıyan şühûd iledir. Bu şühûd ise, herşeyi unutturur. Onun îmânı, gaybden inanan âlimlerin îmânı gibidir. Onun bâtını, yüksek yaratılışı olduğu için, kesretle karışık şühûdü istemiyor. Zâhiri de tesavvufcuların anlamadan söylediklerine al-dırınmamakda ve aldanmamaktadır. Onun kıymetli vücûdü, oradaki kardeşlerimiz için büyük bir ni'mettir. Sizde hâsıl olduğunu bildirdiğiniz hâl, onda çok önce hâsıl olmuştur. O, hâllerini bilse de bilmese de, bu fakîre göre, oraların feyz ve bereketi mevlânâ Ahmedin vücûdüne bağlıdır. Oradaki keşf sâhiblerinin bunu anlamamış olmalarına çok şaşılır. Bu fakîrin bildiğine göre, Mevlânânın büyüklüğü güneş gibi meydandadır ve açıktadır. Dahâ yazarak başınızı ağrıtmıyayım. Son nefesimiz için düâ buyurmanızı dilerim. Vesselâm.

İKİYÜZYETMİŞBEŞİNCİ MEKTÜB

Bu mektûb, molla Ahmed-i Berkiye yazılmışdır. Kabûl edilip edilmediği sülâline cevâb vermekte ve şerî'at bilgilerini yaymak lâzım olduğunu bildirmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd ve Resûlullah'a salât ve selâm ederim. Size de iyi düâlar eylerim. Şeyh Hasen ve arkadaşları iki mektûbunuzu getirdi. Bizleri çok sevindirdi. Bir sahîfesinde Hâce Uveysin hâlleri yazılı idi. İkinci sahîfesinde, kabûl edilip edilmediğinizi soruyorsunuz. Bunu okuyunca, sizin hâlinizi araştırdım. Oradaki insanların size doğru koşdukları ve size sığındıkları görüldü. Sizi, oradaki insanların se'âdete kavuşmaları için vâsıta yaptıkları ve o yerleri size bağladıkları anlaşıldı. Bunun için, Allahü teâlâyâ hamd ve şükr olsun! Bu görüşümüzü, rü'yâ, hülyâ, sanmayınız! Rü'yâ ve hülyâ şübheli olur. İkisine de güvenilmez. Bizim yazdıklarımızı, gözle görülür, elle tutulur gibi sağlam biliniz! Sizin bu ni'mete kavuşmanız, şerî'at bilgilerini öğretmekle ve fıkıh hükmlerini yaymakla olmuştur. Oralara cehâlet yerleşmişti ve bid'atler yayılmıştı. Allahü teâlâ, sevdiklerinin sevgisini size ihsân etdi. Şerî'atini yaymağa sizi vesîle eyledi. Öyle ise, din bilgilerini öğretmeğe ve fıkıh ahkâmını yaymağa elinizden geldiği kadar çalışınız. Bu ikisi bütün se'âdetlerin başı, yükselmenin vâsıtası ve kurtuluşun sebebidir. Çok uğraşınız! Din adamı olarak ortaya çıkınız! Oradakilere emr-i ma'rûf ve nehy-i münker yaparak, doğru yolu gösteriniz! Allahü teâlâ, Müzzemmil sûresinin ondokuzuncu âyetinde (Rabbinin rızâsına kavuşmak isteyen için, bu elbette bir nasihatdir) buyurdu. Kalb ile zikir yapmak için size izin verilmişti. Buna çalışmanız da, ahkâm-ı şer'iyeye yapışmanız ve nefis-i emmârenin azgınlığını gidermeniz için yardımcı olur. Bu vazîfenizi de, elden bırakmayınız. Kendi hâllerinizi ve sevdiklerinizin hâllerini bilmediğiniz için üzülmeyiniz. Hâlleri bilmemek, hiçbirşey ele geçirmemek olacağını sanmayınız! Sevdiklerinizin hâlleri, sizin yüksekliğinizin aynalarıdır. Sizin hâlleriniz onlara ışık salmakda ve görünmektedir. [Gece karanlıkta taşların aydınlanması, ışık kaynağı sâyesinde olur. Işık kaynağı olmazsa, taşlarda hiçbir şey görünmez]. Şeyh Hasen, sizi durduran direklerden biridir. Sizin kıymetli yardımcınızdır. Eğer Mâverâ-ün-nehr veyâ Hindistâna gitmek isterseniz, orada yerinizi tutacak şeyh Hasendir. Ona elinizden gelen yardımı yapınız! Onu gözetiniz! Onun, zarûrî olan din bilgilerini, bir ân önce öğrenip bitirmesi için, çok uğraşınız! Onun da Hindistâna gelmesi, hem onun için, hem de sizin için çok fâideli olur. Allahü teâlâ bizi ve sizi millet-i islâm doğru yolunda bulundursun «alâ sâhibi-hessalâtü vesselâm»! O kardeşimizin altı aydan beri ilerlemekte olduğu-

nu yazıyorsunuz. Gaybet ve şü'ürsüz hâllerinde gördüğü temiz rûhları, şimdi uyanık iken görüyor diyorsunuz. Yavrum, rûhları görmek yüksekliği göstermez. İster şü'ürlü görsün, ister şü'ürsüz görsün, kıymetsizdir. Bu yolun birinci adımı, Allahü teâlâdan başka hiçbirşey görmemektir. Dahâ başlangıçta, (Mâ-sivâ) dan hiçbirşey düşünmemektir. Bu sözümüzle, mahlûkları Allahü teâlâdan başka görmemeli ve mâ-sivâ olarak bilmemeli demek istemiyorum. Böyle görmek ve bilmek, mahlûkları görmek demektir. Allahü teâlâdan başka hiçbirşeyi görmemeli ve bilmemelidir. Bu hâle (Fenâ) denir. Fenâ makâmı, bu yolun konaklarından, dahâ birinci konaktır. Fenâ hâsıl olmadıkça hiçbirşeye kavuşulamaz. Fârisî beyt tercemesi:

**Varmadıkca bir kimse Fenâya,
Yol bulamaz hiç o, Kibriyâya**

Bu günlerde yazılmış olan mektûblar pek kıymetlidir. Çok fâideli şeyleri bildirmektedirler. Mektûbların bir kopyesini şeyh Hasen götürdü. Dikkatle okuyunuz, iyi düşününüz. Vâlidenizin magfireti için düâ istiyorsunuz. Gereği yapıldı. Buradakilerin hâllerini şeyh Hasen bize geniş bildirecektir. Doğru yolda olanlara ve Muhammed Mustafânın «aleyhi ve alâ âlihi minessalevâti efdalühâ ve minettehiyyâti vetteslîmâti ekme-lühâ» izinde gidenlere selâm olsun! Bu fakîr ve çocukları, son nefesde selâmetimiz için düâ buyurmanızı dileriz. Vesselâm.

276

İKİYÜZYETMİŞALTINCI MEKTÛB

Bu mektûb, meyân şeyh Bedî'uddîne yazılmıştır. Kur'ân-ı kerîmdeki muhkem ve müteşâbih olan âyet-i kerîmeleri bildirmektedir:

Âlemlerin rabbi olan Allahü teâlâyâ hamd olsun! Peygamberlerin en üstünü olan Muhammed aleyhisselâma «aleyhi ve aleyhim ve alâ âlihi ve eshâbihittayyibînnettâhirîn ecma'in» salât ve selâm olsun! Allahü teâlâ, bizi ve sizi ilmde râsih olanlardan eylesin!

Kardeşim! Allahü teâlâ, kendi kitâbını ikiye ayırdı: (Muhkemât) ve (Müteşâbihât). Bunlardan birincisi, şerî'at bilgilerinin ve ahkâmının kaynağıdır. İkincisi, hakîkatlerin ve sırların hazînesidir. El, yüz, ayak, baldır, parmaklar ve parmak uçları, Kur'ân-ı kerîmde ve hadîs-i şerîflerde yazılıdır. Bunların hepsi, müteşâbihâtdandır. Bunlar gibi, Kur'ân-ı kerîmdeki sûrelerin başında bulunan harfler de, müteşâbihâtdandır. Bunların ne demek olduğu, yalnız (Ulemâ-i râsihîn) denilen büyüklere bildiril-

— 458 —

mişdir. Âyet-i kerîmedeki (El) kelimesinin, kudret demek olduğunu ve (Yüz) kelimesinin zât demek olduğunu sanmayınız! Bunlar çok gizli, derin bilgilerdir. En yüksek olanlara bildirilmiştir. Sûrelerin başındaki (Hurûf-i mukatta'ât) denilen harfler ile ne bildirildiği, nasıl anlatılabilir? Çünkü, bunların her harfi, âşık ile ma'sûk arasındaki gizli esrârın denizleridir. Sevenle sevgilinin ince işâretlerinden örtülü birer işâretidir. Muhkemât, hernekadar Kur'ân-ı kerîmin temelleridir. Fekat, bunların meyveleri ve netîceleri olan müteşâbihât, Kur'ân-ı kerîmin maksadları, gâyeleridir. Temel, binâyı tutmaktan başka birşeye yararlıdır. Netîceleri, meyveleri elde etmek için vâsıtadan başka birşey değildir. Bundan dolayı, Kur'ân-ı kerîmin özü müteşâbihâtdir. Kur'ân-ı kerîmdeki muhkemât ise bu özün, bu çekirdeğin kabuğudur. Müteşâbihât, şifre ile, işâret ile, aslı, özü bildiriyor. Ulûhiyyet mertebesinin inceliklerini haber veriyor. Muhkemât böyle değildir. Müteşâbihât, hakikatlerdir. Muhkemât ise, müteşâbihâtın yanında, o hakikatlerin sûretleri, görünüşleridir. Kur'ân-ı kerîmdeki bilgilerin özü ile kabuğunu ve hakikati ile sûretini birlikte elde edebilen âlime (Âlim-i râsih) denir. Zâhir âlimleri, bu ilmlerin yalnız kabuğunu öğrenirler. Yalnız muhkemâtı bilirler. (Ulemâ-i râsihin) ise, muhkemât bilgilerini elde ettikten sonra, müteşâbihât ile ne denilmek istenildiğini anlarlar. Sûret ile hakikati, ya'nî muhkem ile müteşâbihâti birleştirirler. Fekat, muhkemâtı öğrenmeden ve muhkemâtın emrlerini ve yasaklarını yapmadan, müteşâbihâte ma'nâ vermeğe kalkışan ve sûreti bırakarak hakikati arıyan kimse, câhildir, hem de kendi cehâletini anlamıyan kara câhildir. Doğru yoldan çıkmıştır da, kendi sapıklığından haberi yoktur. Bu dünyâda sûret ile hakikatin bir arada bulunduğunu bilmiyor. Bu dünyâ durdukça, hiçbir hakikat, sûretten ve şeklden ayrılmaz. Allahü teâlâ, Hicr sûresinin onbeşinci [15] âyetinde (Sana yakîn gelinceye kadar, rabbine ibâdet et) buyuruyor. Burada yakîn demek, mevt, ya'nî ölüm olduğunu, tefsîr âlimleri bildirmektedir. Allahü teâlâ, bu âyet-i kerîmede, ölüm gelinceye kadar ibâdet yapılmasını emr etmektedir. Ölüm de, bu dünyânın sonu demektir. Çünkü, (Bir kimse ölünce, onun kıyâmeti kopmuş olur) buyuruldu. Âhret hayâtında hakikatler meydana çıkacaktır. Orada sûretler hakikatlerden ayrılacaktır. Görülüyor ki, dünyâ hayâtı başkadır. Âhret hayâtı başkadır. Bu iki hayâtı birbiri ile karıştıran, yâ câhildir veyâ zındıktır. Zındık, din perdesi altında şerî'atleri yıkmaya çalışır. Çünkü, şerî'atin câhillere olan her emri, âlimlere de ve tesavvuf yolunun sonuna varanlara da emr edilmiştir. Şerî'atin emrlerini yapmakda, bütün mü'minler ve âriflerin en yüksek derecede olanları arasında hiç ayrılık yoktur. Tesavvufcuların câhil olanları ve mülhidler ya'nî zındıklar, şerî'atin emr ve yasaklarından kendilerini sıyırmak istiyorlar. Bu emrler ve yasaklar, yalnız câhil kimseler içindir diyorlar. Tesavvufculara ve tarîkâtcilere yalnız ma'rifet ve hakâyık-ı Kur'âniyye-

yi öğrenmek emr olundu diyorlar. O kadar câhildirler ki, âmirilere, kumandanlara ve devlet adamlarına da yalnız adâlet ve insâf etmeleri emr olundu. Bunlara başka bir ibâdet emr olunmadı diyorlar. Şerî'at, ma'rifet elde etmek için lâzımdır. Ma'rifet elde edenlerin şerî'ate uymalarına lüzûm yokdur diyorlar. Yukarıdaki âyet-i kerîmede, yakîn demek ma'rifetullah demektir, Sehl bin Abdüllah-i Tüsterî de böyle demiştir diyorlar. Bu âyet-i kerîme (Allahü teâlânın ma'rifetine kavuşuncaya kadar ibâdet ediniz!) demektir, diyorlar. Ehl-i sünnet âlimlerinden, bu âyet-i kerîmedeki yakîne ma'rifetullah diyen olmuş ise de, (Ma'rifetullah elde edinceye kadar, ibâdet zahmeti, güçlüğü bulunur. Sonra bu güçlük kalmaz) demişlerdir. Yoksa, sonra ibâdet etmek kalmaz dememişlerdir. Böyle söylemek ilhâd, zındıklık olur. Bunlara göre, ârifler ibâdet yapmakla emr olunmadı. Bunlar, gösteriş için ibâdet ederler. Talebelere, kendilerine uyanlara öğretmek için yaparlar. Yoksa, ibâdet yapmağa ihtiyâcları yokdur derler. Bu sözlerine herkesi inandırmak için, Ehl-i sünnet âlimlerinin (Pîr, mürşid, münâfık ve mürâî olmadıkca, mürîd ondan birşey öğrenemez) sözünü ileri sürerler. Bu zındıkları, Allahü teâlâ yok eylesin! Bilmiyorlar ki, âriflerin ibâdete ihtiyâcları o kadar çokdur ki, câhillerin ihtiyâcı bunun onda biri kadar bile değildir. Çünkü, ârifler, ibâdet etmekle yükselebilirler. Onların ilerlemeleri, şerî'ate uymağa bağlıdır. İbâdetlerin câhillere kıyâmetde verilecek olan karşılığına, ârifler bu dünyâda kavuşmaktadır. Bundan dolayı, âriflerin ibâdet yapması dahâ çok lâzımdır. Bunların şerî'ate uymağa ihtiyâcları dahâ çokdur.

Şerî'atin sûreti ve hakîkati vardır. Bu ikisine birlikde şerî'at denir. Sûret dediğimiz, şerî'atin bilinen emrleri ve yasaklarıdır. Hakîkat de, şerî'atin iç yüzüdür. Kabukla özün her biri, şerî'atin parçasıdır. Muhkem ve müteşâbihden herbiri, şerî'atin kısımlarıdır. Ulemâ-i zâhir, şerî'atin yalnız kabuğunu öğrenmişlerdir. Ulemâ-i Râsihîn, şerî'atin kabuğunu ve özünü birlikde elde etmişlerdir. Sûretle hakîkati bir araya getirmişlerdir. Şerî'ati bir insana benzetebiliriz. Onun da, insan gibi, sûret ve hakîkati vardır. Çok kimseler, onun sûretine tutulmuşlar, hakîkatine, özüne inanamamışlardır. Mürşidlerini yalnız doğru yolu gösterici ve kalbi temizleyici olarak bilmişlerdir.

Bunlar Zâhir âlimleridir. Birçok kimse de, şerî'atin yalnız hakîkatine tutuldular. Fekat, bunu şerî'atin hakîkati bilmediler. Şerî'at, yalnız sûretidir ve kabuktur dediler. Şerî'atden başka bir öz, bir hakîkat vardır dediler. Bununla beraber şerî'ate tâm uydular. Şerî'ati elden bırakmadılar. Sûreti elden kaçırmadılar. Şerî'atin bir hükmünü yerine getirmiyene yıkıcı ve sapık dediler. Bunlar, Allahü teâlânın Evliyâsıdır. Allahü teâlânın sevgisine dalmışlar, Onun mâ-sivâsını unutmuşlardır.

Birçokları da, şerî'at sûretle hakîkatin ikisine birlikde denir dedi. Öz ile kabuğun ikisinin de şerî'at olduğuna inandı. Şerî'atin hakîkatini

birakarak, yalnız sûretine sarılmağa kıymet vermediler. Sûret olmadan, yalnız hakîkati elde etmek de, tâm olmaz, noksân olur dediler. Hakîkati elde etmeden, yalnız sûrete sarılanı da müslimân bildiler ve kıyâmetde kurtulacağını söylediler. Ulemâ-i zâhir ve bütün mü'minler böyledir dediler. Sûrete sarılmaksızın hakîkat elde edilemez dediler. Elde edilir diyenlere zındık ve sapık dediler. Bu keskin görüşlü büyüklere göre, görünür görünmez bütün üstünlükler, hep şerî'atin içindedir. İlâhî ilm ve ma'rifetler, Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdikleridir. Binlerce şühûd ve müşâhedenin kıymeti, bir i'tikâd bilgisi olan (Allahü teâlâ hiçbirseye benzer, hiç kimse tarafından anlaşılamaz) sözünün kıymeti ile bir olamaz. Şerî'atin hükmlerinden bir hükmüne uymıyan bir kimsede hâsıl olan hâl-lere, vecdlere, tecellilere ve zuhûrlara hiç değer vermezler. Bunların istidrâc olmasından korkarlar. Böyle söyleyenler Allahü teâlânın hidâyetine kavuşan Ulemâ-i râsihîndir. Hakâik-ı Kur'âniyye, işin iç yüzü bunlara bildirilmiştir. Şerî'atin edeblerini gözetdikleri için, şerî'atin hakîkatine kavuşmuşlardır. Yukarda bildirilen ikinci kısım, böyle değildir. Bunlar da, hakîkati arıyor, hakîkate tutulmuş ve şerî'atin ahkâmına, elden geldiği kadar sarılmış iseler de, bu hakîkati şerî'atin dışında biliyorlar. Şerî'ati, bu hakîkatin kabuğu sanıyorlar. Bunun için, bu hakîkatin görüntülerinden, zillerinden bir zille bağlanıp kalmışlardır. Bu hakîkatin özüne, iç yüzüne kavuşamamışlardır. Bunun için, bunların evliyâlığı bir zilde kalmış, Allahü teâlânın sıfatlarının görüntülerine varabilmişlerdir.

Ulemâ-i râsihînin evliyâlığı ise, asıldadır. Asla kavuşduran yolu bulmuşlardır. Zillerin perdelerinin hepsini aşmışlardır. Bunların evliyâlığı, Peygamberlerin vilâyetidir «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât». Öteki Evliyânın vilâyeti ise, peygamberlerin «aleyhimüssalevâtü vettehiyyât» vilâyetinin gölgesidir.

Çok zemandan beri bu fakîr, müteşâbihâtin neyi gösterdiğini yalnız Allahü teâlâ bilir sanıyordum. Ulemâ-i râsihîn, yalnız bunlara îmân eder diyordum. Âlimlerin ve tesavvufcuların, müteşâbihât için verdikleri ma'nâları uygun bulmuyordum. Örtülebilecek olan ma'nâların bunlar olduğunu sanmıyordum. Meselâ, Ayn-ül-Kuddât-i Hemedânî hazretleri (Elif lâm mîm) den elem, derd ma'nâsını anlamıştır. Çünkü, aşk ve muhabbette elem lâzımdır. Çok zaman sonra, Allahü teâlâ lutf ederek, ihsân ederek, müteşâbihâtin te'vîlinden ya'nî işâret etdikleri ma'nâlardan bu fakîre az birşey bildirdi. Bu büyük denizden bu miskînin uygun yaratılmış toprağına birkaç damla serpildi. Ulemâ-i râsihîne de, müteşâbihâtin te'vîlinden, işâret etdikleri ince bilgilerden çok şeyler ihsân edildiğini anladım. Bize doğru yolu gösteren Allahü teâlâyâ hamd olsun! Allahü teâlâ, bize doğru yolu göstermeseydi, kendimiz bulamazdık. Rabbimizin Peygamberleri hep doğru söylemişlerdir. Bildirdiğiniz rü'yâların ta'bîrini, buluşduğumuzda söylerim. Onun yerine ince ma'rifetleri yazdım. Kusû-

ruma bakmayınız! Size ve doğru yolda olanlara ve Muhammed Mustafâ-nın «aleyhi ve alâ ihvânihissalevâtü vetteslîmâtül ulâ» izinde gidenlere selâm olsun!

277

İKİYÜZYETMİŞYEDİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb molla Abdül-Hayy için yazılmıştır. (İlm-ül-yakîn) ve (Ayn-ül-yakîn) ve (Hakk-ul-yakîn) bildirilmektedir:

Allahü teâlâ, size herşeyin hakikatini, doğrusunu bildirsün! Allahü teâlânın zâtını, kendisini tanımakda (İlm-ül-yakîn) demek, Onun kudretini gösteren âyetleri, alâmetleri görmektir. Bu âyetleri kalb gözü ile görmeğe (Seyr-i âfâkî) derler. Zât-i ilâhînin şühûdü ve huzûru ise, yalnız (Seyr-i enfüsî) ile ilerlemekte olur. Bu seyr, sâlikin kendinde olan ilerlemektir. Fârisî beyt tercemesi:

**İsterse iyi olsun, ister kötü, bir zerre,
Ömür boyu yol alsa, hep seyr eder kendinde,**

Sâlikin kendi dışında olan müşâhedeleri, Allahü teâlânın zâtını bildiren işâretleri, alâmetleri görmektir. Allahü teâlânın kendisini müşâhede etmek demek değildir. Hakâık-ı Kur'âniyyeyi bilenlerin başı ve Âriflerin büyüğü, islâm dînine yardım edenlerin önderi olan hâce Ubeydullah «kuddise sirruhül akdes» buyurdu ki (Seyr, ya'nî ilerlemek, iki dürlüdür: Doğru üzerinde seyr ve dâire üzerinde seyr. Doğru üzerinde seyr, uzaklarda dolaşmaktır. Dâire üzerinde seyr ise, yaklaşmaktır. Bir doğru üzerinde seyr, dileği kendi dâiresinin dışında aramaktır. Dâire üzerinde seyr ise, kendi kalbinin etrâfında dönmektir ve dileği kendinde aramaktır). Görülüyor ki, his edilen veyâ Âlem-i misâlde görülen şekillerden herhangi biri olan ve nûrlar, ışıklar gerisinde bulunan tecellîler, görünmeler, hep (İlm-ül-yakîn) hâsıl eder. Her ne şekl olursa olsun ve nasıl nûr olursa olsun, renkli nûr olsun, renksiz nûr olsun, sınırlı olsun veyâ sonsuz olsun, bütün dünyâyı doldursun veyâ doldurmasın, nûrların ve şekillerin hepsi, ilm-ül-yakîn içindedir. Mevlânâ Abdurrahman-i Câmî «kuddise sirruhüs-sâmî» hazretlerinin (Leme'ât) kitâbındaki beytlerden fârisî bir beytin tercemesi:

**Ey dost! seni her yerde ararım,
Her an senden haberler sorarım.**

beytini açıklarken buyuruyor ki (Bu beyt, dostu, âfâkda ya'nî insanın dışında görmediği haber veriyor. İlm-ül-yakîni bildiriyor). Bu şühûd, maksaddan, dilekten haber vermediği için, Onun huzûrunu, ancak işâ-

retlerle ve düşüncelerle hâsıl ettiği için ateşi bildiren dumanni ve hararetin şühûdü gibidir. Bunun için, bu şühûd, ilm-ül yakînden ileri gidemez. **(Ayn-ül-yakîn)** bilgisi hâsıl edemez. Sâlikin varlığını yok edemez.

Ayn-ül-yakîn ise, ilm-ül-yakîn ile bilindikden sonra, Allahü teâlâyı müşâhede etmektir. Bu şühûd, sâlikin varlığını yok eder. Bu şühûd gerçekleşince, sâlikin te'ayyünü büsbütün yok olur. Kendi te'ayyününden hiçbir şeyi müşâhede etmez. Ya'nî kendini müşâhede fânî olur. Bu **(Tâife-i aliyye)** «kaddesallahü teâlâ esrârehüm» arasında bu şühûde **(İdrâk-i basî)** denir. **(Ma'rifet)** de derler. Bu idrâk, câhillerde de yüksek olanlarda da vardır. Fekat, birbirlerine benzemez. Yüksek olanların mahlûklarının şühûdü, Allahü teâlânın şühûdüne mâni' olmaz. Belki bazı Allahü teâlâdan başka hiçbir şeyi müşâhede etmezler. Câhillerde böyle değildir. **Mahlûkların şühûdü, Hak teâlânın şühûdüne mâni' olur.** Bu şühûdten haberleri olmaz. Bunu idrâk etmezler. Bu ayn-ül-yakîn, ilm-ül-yakîni örter. Önceden ilm-ül-yakîn de, ayn-ül-yakîni örtüyordu. Bu şühûd hâsıl olunca şaşkınlık ve bilgisizlik olur. İlm kalmaz. Büyüklerden birkaçı «kaddesallahü teâlâ sirreh» buyurdu ki (İlm-ül-yakîn, ayn-ül-yakîni örter. Ayn-ül-yakîn de ilm-ül-yakîni örter). Yine buyurdular ki (Tâm ma'rifet hâsıl olduğunu anlamak için, kendi sırrına bakmak ve orada hiçbir bilgi bulmamak lâzımdır. Böyle olan kimsenin ma'rifeti tâmdır. Ma'rifetin bundan ötesi yokdur). Büyüklerden birkaçı da «kaddesallahü teâlâ esrârehümül aliyye» buyurdu ki (Allahü teâlâyı en çok tanıyan ârifin Allahü teâlâyı bilmesi çok az olur, hayrete düşer. Şaşırır kalır).

(Hakk-ul-yakîn) demek, yakîn ya'nî anlamak kalmadıktan ve ârif yok olduktan sonra, Allahü teâlâyı müşâhede etmektir. Ammâ ârifin Hak teâlâyı şühûdü, Hak teâlâ iledir «celle ve alâ». Kendi müşâhedesidir. Sultânın eşyâsını, ancak kendi vâsıtaları taşır. Hakk-ul-yakîn bilgisi, **(Bekâ-billah)** makâmında hâsıl olur. Hadîs-i kudsîde **(Benimle işitir ve benimle görür)** buyuruldu ki, bu makâmı göstermektedir. Sâlikde tâm Fenâ hâsıl olduktan, Zât-i ilâhîde ve sıfatlarında fânî olduktan ya'nî zâtdan ve sıfatlarından başka her şeyi unuttuktan sonra, Allahü teâlâ sâlike yeni bir vücûd, varlık ihsân eder. Onu şaşkınlıktan, şü'ûrsuzluktan kurtarır. Şü'ûr ve uyanıklık verir. İhsân olunan bu varlığa **(Vücûd-i mevhûb-i Hakkânî)** denir. Bu makâmda, ilm-ül-yakîn ile ayn-ül-yakîn birbirini perdelemez, örtmez. Şühûd ile birlikte ilm vardır. İlm var iken de, müşâhede etmektedir. Ârif bu makâmda kendi te'ayyününü Hak teâlâ sanmışdır. Kendisinin mahlûk olan te'ayyünü olduğunu anlamamışdır. Çünkü, hiçbir mahlûku müşâhede etmemektedir. Tecelliyât-i sûriyyede kendi te'ayyünlerini ve sûretlerini, Hak teâlâ olarak tanımaktadır. Onlar kendisinin mahlûk olan te'ayyünleridir. Bu te'ayyünlerinde fânî olmadığı için bunların müşâhedesini, Şühûd-i Hak sanmaktadır. Bu nerde, o nerde? Toprak için olan nedir, her şeyin sâhibi için olanlar nedir?

Câhiller bu sözleri işitince (Tecellî-i sûrî) ile (Hakk-ul-yakîn) in birbirlerinden başka olmadığını sanırlar. Her ikisi de kendini Hak teâlâ sanmaktır. Fekat, ârif, Tecellî-i sûrîde kendi sûretine, şekline (Ben) der. Hakk-ul-yakînde ise, kendi hakîkatine, özüne (Ben) der. Tecellî-i sûrîde Hak teâlâyı kendi görür. Bu makâmda ise, Hak teâlâyı Hak teâlâ ile görür. Kendisi göremez. Görülüyor ki, Tecellî-i sûrîde şühûd sözü bir bakımdan söylenebilir. Çünkü, Hak teâlâ ancak Hak teâlâ ile görülebilir. Bu da, hakk-ul-yakîn mertebesindedir. Burada şühûd demek, tâm yerinde olur. Zemanımızdaki birkaç şeyh, bu inceliği ve ayrılığı anlamadıkları için ve yakînlük deyince, maddelerin birbirine yakın olmasını düşündükleri için, din büyüklerine dil uzatıyorlar. Hakk-ul-yakîni yukarda açıkladığımız gibi bildirenleri kötülüyorlar. Allahü teâlâyı tanımak, Tecellî-i sûrîde hâsıl olur diyorlar. Hâlbuki Tecellî-i sûrî sülûkün ya'nî bu yolculuğun başlangıcında hâsıl olmaktadır. Onlar buna hakk-ul-yakîn diyorlar. Hâlbuki, hakk-ul-yakîn, yolun sonunda ele geçebilir. Onların yolun sonunda kavuşdukları ve hakk-ul-yakîn dedikleri, bize yolun başında Tecellî-i sûrî olarak hâsıl olmaktadır. Allahü teâlâ, dilediğini doğru yola kavuşturur. Vesselâm.

İKİYÜZYETMİŞSEKİZİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, molla Abdülkerim-i Sennâmiye yazılmıştır. Herkese, i'tikâdı düzeltdikten ve işlerini şeri'ate uydurduktan sonra, kalbin selâmetinde olmasına çalışmak lâzım olduğu bildirilmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd olsun! Onun seçtiği kullarına selâm olsun! Kardeşimin kıymetli mektûbu geldi. Bizleri sevindirdi. Dostlarımıza olan nasihatımız şudur: İ'tikâdı, îmânı, Ehl-i sünnet vel-cemâ'at âlimlerinin kitâblarında bildirdiğine uygun olarak düzeltmelidir. Allahü teâlâ onların çalışmasına bolbol iyilikler ihsân eylesin! Bundan sonra, farz, vâcib, sünnet, mendûb, halâl, harâm, mekrûh, müştebeh olan fikh hükmlerini öğrenmeli, her işi bunlara uygun yapmalıdır. İmânı ve işleri düzeltdikten sonra, kalbi Allahü teâlâdan başka şeylere tutulmaktan kurtarmak lâzımdır. Kalbin selâmeti için de, kalbe Allahü teâlâdan başka hiçbir şeyin düşüncesini getirmemek lâzımdır. Eğer bir kimse, bin sene yaşamış olsa, kalbine Allahü teâlâdan başka hiçbir düşünce hiçbir zaman gelmemelidir. Bu sözümüz yanlış anlaşılmasın. Kalbde düşünülen şeyler, Allahü teâlâdan başka bilinmemeli demek istemiyoruz. Çünkü, tevhîdi murâkabe edenlerde de başlangıçta bu hâl hâsıl olur. Bizim dediğimiz, kalbe hiçbir zaman, hiçbir düşünce gelmemelidir. Kalbe hiçbir düşüncenin gelmemesi

için; Allahü teâlâdan başka herşeyi unutmak lâzımdır. Öyle unutmalıdır ki, birşeyi düşünmek için kendisini zorlasa, düşünemez olmalıdır. Bu çok kıymetli ni'mete (Fenâ-i kalb) denir. Bu yolun başlangıcında ele geçer. Vilâyetin bütün derecelerine bundan sonra kavuşulur. Fârisî beyt tercemesi:

**Bir kimsede hâsıl olmazsa Fenâ,
Hak teâlâyâ yol bulamaz aslâ!**

Bu büyük ni'mete kavuşduran yolların en kısası tarikat-i a'liyye-i Nakşibendiyyedir «kaddesallahü teâlâ esrâre erbâbihâ». Çünkü, bu büyüklerin yolu Âlem-i emrden başlamaktadır. Kalbden, kalbin sâhibine yol aramışlardır. Başka tarikatlerdeki riyâzetler ve mücâhedeler yerine, sünnete yapışmışlar, bid'atden sakınmışlardır. [(Riyâzet), nefsin istediklerini yapmamaktır. (Mücâhede), nefsin istemediklerini yapmaktır]. Hâce Nakşibend Behâeddîn-i Buhârî «kuddise sirruh» hazretleri buyurdu ki (Bizim yolumuz, yolların en kısasıdır). Lâkin sünnete yapışmak, çok güc birşeydir. Bu büyüklere uyanlara, onların yoluna katılanlara müjdelersun! Mevlânâ Nûreddîn-i Câmî hazretleri buyurdu ki, fârisî beytler tercemesi:

**Nakşibendiyye, ne güzel götürücüdür!
Yolcuları gizlice yerine götürür.
Sözlerinin tadı sâliklerin kalbinden,
Halvetde çile çekmek fikrini süpürür.
Bir câhil bu büyüklere dil uzatırsa,
Cevâb vermeğe değmez dersem iyi olur.
Hep arslanlar, bu zincire bağlanmışlardır,
Kurnaz tilki bu zinciri nasıl koparır?**

Kâdî Muhammed Şerîfin mektûbu geldi. Fakîrlere olan aşırı sevgisi anlaşıldı. Hoşumuza gitdi. Fakîrin düâsını kendisine ulaştırınız. Kardeşimiz şeyh Habîbullahın kıymetli mektûbu, da geldi. Babasının vefât ettiği yazılı idi. Hepimiz Allahü teâlâ için yaratıldık. Sonunda Onun huzûruna varacağız. Fakîrin düâsını ulaştırıp başsağlığı dileyiniz! Kendisine söyleyiniz ki, düâ ile, Fâtiha ile, istigfâr ile merhûm babasına imdâd ve yardım eylesin! Çünkü, mezârdaki ölü, denizde boğulmak üzere olan kimse gibi imdâd bekler. Oğlundan veyâ anasından, babasından, kardeşinden, arkadaşından gelecek olan bir düâyı bekler.

Şeyh Ahmedînin bu büyüklerin yoluna katıldığını ve fâidelendiğini bildiriyorsunuz. Allahü teâlâ, bu doğru yolda ilerlemesini nasîb eylesin! Kendisi yeni müslimân olduğu için, ona fârisî kitâblarda yazılı olan İmân bilgilerini ve fıkıh hükmlerini öğretiniz! Farz, vâcib, sünnet, mendûb, hâlâl, harâm, mekrûh ve müştebeh olan şeyleri öğrensin ve bunlara göre iş

lerini düzeltsin! (Gülistân), (Bostân) kitâblarını öğrenmek ve öğretmek, îmân ve fıkıh bilgileri yanında, boşuna vakt geçirmek olur. Vesselâm.

279

İKİYÜZYETMİŞDOKUZUNCU MEKTÛB

Bu mektûb, molla Hasen-i Kışmîriye yazılmıştır. Kendisinin tarîka-i aliyye-i Nakşibendiyyeye girmek ve Muhammed Bâkîbillah hazretlerinin «kuddise sirruh» sohbet ve hizmetinde bulunmak ni'metine sebep olduğu için ona şükr etmekde, bu arada Allahü teâlânın, kendilerine verdiği ni'metleri bildirmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd olsun! Onun seçtiği kullarına selâm olsun! İhsân ederek, okşiyarak gönderdiğiniz kıymetli mektûbunuzu mevlânâ Mehdî Alî getirdi. Bizleri çok sevindirdi. Selâmetde olunuz! Şeyh Muhyiddîn-i Arabînin «kuddise sirruh» [(Fütûhât) kitâbının beşyüzellisekizinci bâbında ve (El-jevâkît vel-cevâhir) kitâbında yazılı olan] hilâfetlerinin sırası, ömrlерinin sırasına göredir sözünün, onun hangi kitâbında yazılı olduğunu soruyorsunuz. Kıymetli kardeşim! Bu yazıyı, bundan çok önce, (Fütûhât-i mekkiyye) kitâbında görmüştüm. Şimdi çok düşündüm. Kitâbdaki yerini hâtırlıyamadım. Yine görürsem, inşaallah bildiririm.

Ni'mete kavuşmaklığımıza sebep olduğunuz için, size ne kadar şükr etsem azdır. O ihsânınızın karşılığını ödiyemediğimi biliyorum. Bugünkü se'âdetimiz ve kazancımız, hep o ni'metden hâsıl oldu. Bugünkü alış-ve-rişimiz hep o ihsânınızdan meydana geldi. Sizin o güzel aracılığınızla öyle şeylere kavuşuldu ki, onları çok az kimseler görebilmiştir. Sizin bereketli vâsitanızla öyle şeyler verildi ki, pekaz kimse onların tadını duyabilmiştir. İhsânların en kıymetlilerinden o kadar gönderdiler ki, çoklarına ihsânların en aşağılarından o kadar gelmemiştir. Ahvâlin, makâmların, zevklerin, vecdlerin, ulûm ve ma'rifetlerin, tecellîlerin ve zuhûrların hepsini yükselmek için merdiven gibi önüme serdiler. Yakınlık derecelerine ve kavuşmak konaklarına ulaştırdılar. Anlatacak söz bulamadığım için kurb ve vüsûl kelimelerini kullandım. Yoksa, kurb ve vüsûl kelimeleri, o makâma yaklaşamaz. Söz ile, işâret ile, şühûd ile, hulûl ile, ittihâd ile, keyfiyyet ile, makâm, mertebe demekle, zaman, mekân, ihâta, sereyân, ilm, ma'rifet, cehl, hayret kelimeleri ile anlatılamaz. Fârisî iki beyt tercemesi:

**Kuşumdan nasıl haber vereyim sana?
Ankâ ile birlikde yaşar dâimâ!
Ankânın adını herkes bilir ammâ,
Kuşumun adını kimse bilmez aslâ.**

— 466 —

Allahü teâlânın bu ihsânları, bu sebebler dünyâsında sizin sebebinizle nasîb oldu. Sizin sebep olmak ni'metinizle ele geçen bu ihsânları saymak, sizin ni'metinize de şükr etmek olacağı için, kısaca yazıldı. Böylece, sizin ni'metinizin şükründen az birşey yapılmış oldu. Size ve doğru yolda olanlara ve Muhammed Mustafânın «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslimât» izinde gidenlere selâm olsun!

280

İKİYÜZSEKSENİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, hâfız Mahmûda yazılmışdır. Bu büyükleri sevmenin bütün se'âdetlerin sermâyesi olduğu bildirilmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd olsun! Onun sevgili Peygamberine salât ve selâm olsun! Önce iyi düâlarımı bildiririm. Mevlânâ Mehdî Alî ile gönderdiğiniz kıymetli mektûb geldi. Bizleri sevindirdi. Allahü teâlâyâ hamd olsun ki, fakîrlere olan sevginiz çokdur. Bu sevgi dünyâ ve âhîret se'âdetlerine kavuşduran sebebdır. Ayrılık günlerinin uzaması, bu sevginizi sarsmamışdır. İki şeyi elden kaçırmamak lâzımdır: Birincisi, şeri'atin sâhibine uymak «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm». İkincisi, bağlı olduğu şeyhini yalnız Allah için sevmektir. Bu iki şey varken, her ne verirlerse ni'metdir. Bu iki şey kuvvetli olup da, başka hiçbirşey vermezlerse, hiç üzülmemelidir. Birgün gelir, elbet verirler. Fekat, Allah göstermesin, eğer bu ikisinden birisi sarsılırsa, hâsıl olan hâlleri ve zevkleri istidrâc bilmelidir. Bunları harâblık ve yıkım saymalıdır. Doğru yol, işte budur. İnsanı herşeye kavuşduran ancak Allahü teâlâdır. Vesselâm.

281

İKİYÜZSEKSENBİRİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, seyyid mîr Muhammed Nu'mâna yazılmışdır. Silsile-i aliyye-i Nakşibendiyyeye bağlanmağa şükr etmekde, bu yolu övmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd olsun! Onun seçdiği kullarına selâm olsun! Bu büyük ni'metin şükrü hangi dil ile yapılır? Allahü teâlâ, biz fakîrleri, îmânımızı, i'tikâdımızı Ehl-i sünnet vel-cemâ'at âlimlerinin «şekkerallahü teâlâ sa'yehüm» bildirdiklerine göre düzeltdikten sonra, tarîka-i aliyye-i

— 467 —

Naksibendiyyeye sülûk etmekle şereflendirdi. Bizleri, o büyüklerin müridleri ve mensûbları yaptı. Bu fakîre göre, bu yolda bir adım ilerlemek, başka yollarda yedi adım ilerlemekten dahâ fâidelidir. Peygamberlere uyarak ve vâris olarak, onların kemâlâtına kavuşduran yol, ancak bu yüksek tarîkdir. Başka yollar, vilâyetin kemâlâtının sonuna ulaştırır. Oradan peygamberlik kemâlâtına kavuşduran yol açılmamıştır. Bunun içindir ki, bu fakîr kitâblarımda ve mektûblarımda, bu büyüklerin yolunun, Eshâb-ı kirâmın «aleyhimürrıdvân» yolu olduğunu yazdım. Eshâb-ı kirâm verâset yolu ile, peygamberlik kemâlâtından çok şeylere kavuşdukları gibi, bu yolun sonuna varanlar da, onlara uydukları için, o kemâlâtından çok şeylere kavuşurlar. Bu yolun başında ve ortasında olanlar, sonunda bulunanları çok sevdikleri için, (Kişi, sevdiği ile berâber olur) hadîs-i şerifindeki müjdeye kavuşurlar. [Bu hadîs-i şerîfi, Abdüllah ibni Mes'ûd'dan (Buhârî) ve (Müslim) bildirmektedir. (Menâcer) de de yazılıdır]. Bu tarîka girip de, birşeye kavuşamıyan ve zarar eden kimse, bu tarîkatin edeblerini gözetmiyen ve yenilikler, reform yapan ve tarîka uymayıp, rü'yâlarına, hulyâlarına uyan kimsedir. Bu kimsenin yoldan çıkmasında, felâkete sürüklenmesinde, tarîkatin günâhı nedir? O, rü'yâlarının, hulyâlarının yolunda gitmektedir. Türkistân yoluna dönmüştür. Kâ'be yolundan sapmıştır. Elbette, hâcı olamaz. Fârisî beyt tercemesi:

**Korkarım ki, ey câhil, Kâ'beye varamazsın!
Kâ'beyi sayıklama, Türkistân yolundasın!**

Oradaki sevdiklerimizin ve bu tarîka girenlerin toplandıkları ve çalıştıkları bir sırada sizin oradan ayrılmanızı iyi görmüyorum. Buından önce bize gelmenizi işâret etmiş idi isem de, bu yolculuğunuz şartlara bağlı idi. Şimdi de bu şartları gözetmelisiniz! Birkaç istihâre yaparak kalbinizde râhatlık, genişlik olduğunu iyi anladıktan sonra ve yerinize birini oturarak oradaki çalışmaların sarsılmayacağı te'mîn edildikten sonra, buraya gelmeniz doğru olabilir. Bu şartlar yapılmazsa, oradaki çalışmaları bozmayınız! Tâliblerin topluluğunu gevşetmeyiniz! Dahâ çok yazmıyorum. Vesselâm.

282

İKİYÜZSEKSENİKİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, Bedî-uz-zemana gönderilmiştir. Hızır «aleyhisselâm» ve İlvâs «aleyhisselâm» ile buluşmağı bildirmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd olsun! Onun seçtiği kullarına selâm olsun! Çok zamandan beri, sevdiklerimiz Hızır «alâ nebiyyinâ ve aleyhissalâtü ves-

— 468 —

selâm» için soruyorlar. Onun için bu fakire lâzım olan bilgi verilmediğinden cevâb yazmıyordum. Bugün sabâh vakti toplanmışdık. İlyâs «aleyhisselâm» ile Hızır «alâ nebiyyinâ ve aleyhimessalevâtü vetteslîmât» rûhânî şekillerde geldiler. Hızır «aleyhisselâm» rûhânî olarak dedi ki, (Biz rûhlar âlemindeniz. Allahü teâlâ, bizim rûhlarımıza öyle kuvvet vermiştir ki, insan şeklini alırız. İnsanların yaptığı işleri, bizim rûhlarımız da yapar. İnsanların yaptığı gibi yürürüz, dururuz, ibâdet ederiz). (Nemâzları Şâfi'î mezhebine göremi kılarırsınız?) dedim. (Biz şerîatlere uymakla emr olunmadık. Kutb-i medârın işlerine yardım ederiz. Kutb-i medâr Şâfi'î mezhebinde olduğu için, biz de onun arkasında şâfi'î mezhebine göre kılıyoruz) dedi. Bu sözünden anlaşıldı ki, bunların ibâdetine selâm gelmez. Yanında buldukları kimseler gibi ibâdet ederler. İbâdetin yalnız şeklini yaparlar. Bu konuşmadan da anladım ki, vilâyetin kemâletine şâfi'î mezhebine uygundur. Peygamberlik kemâletinin hanefî mezhebine bağılılığı vardır. Kıyâmete kadar hiç Peygamber gelmeyecektir. Bu ümmete bir Peygamber gönderilse idi, hanefî mezhebine göre ibâdet ederdi. Hâce Muhammed Pârisâ «kuddise sirruh» hazretlerinin (Füsûl-i sitte) kitabındaki (Hazret-i İsa «alâ nebiyyinâ ve aleyhissalâtü vesselâm» gökden indikten sonra, imâm-ı a'zam Ebû Hanîfe «radiyallahü teâlâ anh» mezhebine göre iş yapar) sözünün ne demek olduğu şimdi anlaşıldı. Bu iki büyükden yardım ve düâ istemeği düşündüm. (Allahü teâlânın lutfüne, ihsânına, ni'metlerine kavuşan bir kimseye biz ne yapabiliriz?) dedi. Sanki kendilerini aradan çektiler. Hazret-i İlyâs «alâ nebiyyinâ ve aleyhissalâtü vesselâm» bu konuşmaya hiç katılmadı. Birşey söylemedi. Vesselâm.

283

İKİYÜZSEKSENÜÇÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, sofî Kurbâna yazılmışdır. Resûlullahın mi'râc gecesinde Allahü teâlâyı görmesi dünyâda olmayıp âhretde olduğu bildirilmektedir:

Süâl: Ehl-i sünnet âlimleri, söz birliği ile diyor ki, Allahü teâlâyı dünyâda kimse görmez. Hattâ, Ehl-i sünnet âlimlerinin çoğu, (Resûlullah «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmât» mi'râc gecesinde Allahü teâlâyı görmedi) dediler. Huccet-ül-islâm İmâm-ı Gazâlî, (Resûlullahın «aleyhissalâtü vesselâm» mi'râc gecesinde Rabbini görmediği dahâ doğrudur) demiştir. Sen ise, o Serverin mi'râc gecesinde gördüğünü bildiriyorsun. Bunu nasıl açıklarsınız?

Cevâb: O Server «aleyhissalâtü vesselâm» mi'râc gecesinde, Rab-

bini dünyâda görmedi. Âhıretde gördü. Çünkü, o Server «aleyhissalâtü vesselâm» o gece, zaman ve mekân çevresinden dışarı çıktı. Ezeli ve ebedi bir ân buldu. Başlangıcı ve sonu, bir nokta olarak gördü. Cennete gideceklerin, binlerce sene sonra, Cennete gidişlerini ve Cennetde oluşlarını o gece gördü. Eshâb-ı kirâm arasında malı en çok olanlardan Abdürrahman bin Avf, Eshâb-ı kirâmın «rıdvânullahi teâlâ aleyhim ecma'in» fakîrlereinden beşyüz sene sonra Cennete girecektir. Onun beşyüz sene geçtikten sonra Cennete girdiğini gördü. Ona, niçin geç kaldığını sordu. İşte o makâmdeki görmek, dünyâda görmek değildir. Âhıret görmesi ile görmektir. Ehl-i sünnet âlimleri, dünyâda görülemez buyurdular. Biz ise, âhıretdeki görmekle gördüğünü söylüyoruz. Bu görmeği dünyâda gördü demek de, mecâz olarak denilmiştir. Dünyâdan gidip gördüğü ve yine dünyâyâ geldiği için denilmiştir. Herşeyin doğrusunu Allahü teâlâ bilir.

İKİYÜZSEKSENDÖRDÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, molla Abdülkâdir-i Enbâliye yazılmıştır. Hâller, vecdler, Âlem-i emre bağlı şeylerdir. Bunları bilmek Âlem-i halk ile olur. Bu mektûbda bildirilenler, eski ma'rifetlerdir. Bunların yenisi büyük oğluna yazdığı mektûbda bildirilmiştir:

İnsanın bir görünen zâhiri vardır. Bir de görünmeyen bâtını vardır. İnsanın zâhiri Âlem-i halkdan yapılmıştır. Bâtını Âlem-i emredendir. Tesavvuf yolunun başında ve ortasında hâller, vecdler, müşâhedeler ve tecelliler hâsıl olur. Bunlar insanın bâtını olan Âlem-i emre bağlı şeylerdir. Bu yolun sonunda hâsıl olan şaşkınlık, cehâlet, acz ve ümmîdsizlik gibi şeyler de, Âlem-i emre bağlıdır. İnsanın zâhiri kuvvet bulunca, bu da bu şeylerden pay alır. Hernekadar devâmlı olmaz ise de, bir şeyler hâsıl olur. (Kerîmlerin sofrasından toprağa da bir pay düşer), sözünde olduğu gibi, Âlem-i emrede olanlardan, Âlem-i halka da biraz serpilir, Zâhirin asl işi, bütün bunları bilmektir. Çünkü, bâtında bunlar hâsıl olur. Fekat bunları bilmez. Zâhir olmasaydı, birşey bilinmez, hâsıl olan şeyler birbirinden ayırd edilemezdi. Tesavvuf yolunda ilerlemenin ve makâmların Âlem-i misâlde işâretlerle gösterilmesi, zâhirin anlaması içindir. Görülüyor ki, hâller bâtın içindir. Bu hâlleri bilmek zâhir içindir. Bundan anlaşılıyor ki, hâllerini bilen Evliyâ ile hâllerini bilmiyen Evliyâda hâllerin bulunması bakımından ayrılık yoktur. Bu hâlleri bilmek bakımından fark olabilir. Bunun gibi, bir adam çok acıkır, açlık dayanamıyacak kadar artar. Adam kıvrır durur. Bu sıkıntılara açlık dendiğini de bilir. Başka birisi

de, böyle açlıktan kıvrılır. Fekat, bu sıkıntılara açlık denildiğini bilmez. Bunların ikisinde de açlık hâli vardır. Aralarında ayrılık yoktur. Ayrılıkları, yalnız açlık denildiğini bilmekte ve bilmemektedir.

Hâllerini bilmiyenler de ikiye ayrılır: Birincileri hâllerin hâsıl olduğunu bilmez. Değişik değişik hâller olduğunu anlamaz. İkincileri, bu değişiklikleri bilir. Fekat, her bir hâlin ne olduğunu bilmez. Bu ikincilere de ilm sâhibi denir ve irşâd etmeğe elverişli olurlar. Hâlleri birbirinden ayırmak, her mürşidin yapacağı iş değildir. Belki, yüzlerce sene geçtikten sonra, bu ni'mete kavuşan biri bulunabilir. Başkaları kendi hâllerini, bu ni'met sâhibinden öğrenirler. Ülül'azm olan Peygamberler «sâlevâtüllâhi teâlâ ve teslîmâtühü aleyhim» birbirinden yüzlerce sene sonra gönderilirdi. Ayrı hükmler, başka başka şer'atler bunlar ile gönderilirdi. Başka Peygamberler «aleyhimüssâlevâtü vettehıyyât» onların şer'atine uyarlardı. Yalnız onların hükmlerini bildirirlerdi. Fârisî mısra' tercemesi:

Herkesin işi için, yaratır bir kulunu,

Vesselâm.

285

İKİYÜZSEKSENBEŞİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, mîr seyyid Muhibbullah-i Mankpûriye yazılmıştır. Semâ', raks ve vecd üzerinde bilgi vermekte, rûhdan açıklama yapmaktadır:

Bismillâhirrahmânirrahîm. Allahü teâlâyâ hamd olsun! Onun seçtiği kullarına selâm olsun! Allahü teâlâ, sana herşeyin doğrusunu düşünen ve doğrusunu bulan akl versin ve herşeyin doğrusunu bildirsin! Vecd ve semâ' [ya'nî kasîde, ilâhî dinliyerek kendinden geçmek, kimlere fâidelidir? Bunlar], hâlleri değişen, herzemandâ başka dürlü olan, bir zeman, şü'ûrlu, bir zeman şü'ûrsuz olan kimseler için fâidelidir. Bunlara (Erbâb-ı kulûb) denir. Bunlara Allahü teâlânın sıfatları tecellî eder. Her sıfatın tecellîsinde başka bir hâl alırlar. Sonsuz olan sıfatların ve isimlerin tecellîleri, te'sîrleri altında hâlden hâle dönerler. Hâlleri değişir, dilekleri hep değişir. Bunlar devâmlı bir hâlde kalamaz. Zemanları değişmeden olamaz. Bir zeman (Kabz) ya'nî sıkıntı, başka zeman (Bast) sevinç içindedirler. Bunlara (İbn-ül-vakt) de denir. Hâllerin te'sîri altında mağlûbdurlar. Bir zeman yükselirler. Başka zeman, aşağı derecelere düşerler.

Tecelliyât-i zâtiyyeye kavuşanlar kalb makâmından yukarı çıkmışlar, kalbin sâhibine varmışlardır. Hâllere köle olmaktan kurtulmuşlar, hâlleri verene ulaşmışlardır. Bunların vecd ve simâ'a ihtiyâcları yoktur. Çünkü, zemanları değişmez. Hâlleri devâmlıdır. Dahâ doğrusu vaktleri ve hâlleri

yoktur. Bunlara (Ebül-vakt) ve (Erbâb-üt-temkin) denir. Bunlar, kavuşmuşlardır. Hiç geri dönmezler. Birşey gayb etmezler. Birşey gayb etmeyen, birşey bulmaz. Evet, sona kavuşanlar arasında, vaktleri devâmlı olduğu hâlde, simâ'dan fâidelenenler de vardır. Bunları biraz aşağıda açıklayacağız. İnşâallahü teâlâ.

Süâl: Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» (Allahü teâlâ ile öyle vaktin olur ki, o ânda hiçbir melek ve hiçbir Peygamber bana yaklaşmaz) buyurdu. Bu hadîs-i şerîf vaktin devâmlı olmadığını göstermiyor mu?

Cevâb: Bu hadîs doğru ise, âlimlerin çoğu, burada bildirilen vaktin devâmlı olduğunu anlamışlardır. Şöyle de deriz ki, devâmlı olan vakte arasına husûsî hâller de olur. Bu hadîs-i şerîf, bu hâlleri bildirmektedir.

Süâl: Tegannî dinlemek, bu hâllerin bulunduğu zaman belki fâideli olur. Böyle olunca, nihâyete kavuşanlar da, bu hâlleri elde etmek için semâ'a muhtâc olur.

Cevâb: Bu hâller, nemâz kılarken hâsıl olmaktadır. Nemâzın dışında da hâsıl olursa, nemâzın te'siri iledir. Hadîs-i şerîfde (Gözümün nûru nemâzdadır) buyuruldu. Bu hadîs-i şerîf, belki çok seyrek olan bu hâlleri göstermektedir. Başka bir hadîs-i şerîfde (Kulun Rabbine en yakın olduğu zaman, nemâzdaki zamandır) buyuruldu. Alak sûresi ondokuzuncu [19] son âyetinde (Secde et, Rabbine yaklaş!) buyuruldu. Allahü teâlâyâ yakınlık çok olduğu zaman, başkalarının bulunması, araya karışmaları da o kadar azalır. Bu hadîs-i şerîf ve bu âyet-i kerîme gösteriyor ki, o vakt, nemâzda olan vaktir. Vaktin devâmlı ve kavuşmanın aralıksız olduğu, tesavvuf büyüklerinin söz birliğinden de anlaşılmalıdır. Zünnûn-i Mısri buyuruyor ki, (Geri dönen, yalnız yoldan dönmüştür. Kavuşan, geri dönmez).

(Yâd-i dâşt), devâmlı huzûr demektir. Her ân Allahü teâlânın huzûrunda olmaktır. Bu ni'met, bu yolun büyükleri olan, Hâcegân «kâddesallahü teâlâ ervâhahüm ve esrârehüm» hazretlerinin yolunda çalışanların eline geçmektedir. Vaktin devâmlı olduğunu inkâr etmek, sona varamayı gösterir. Büyüklerden birkaçı, meselâ ibni Atâ ve benzerleri, (Allahü teâlâyâ kavuşduktan sonra, beşeriyet hâllerine dönülebilir) demiştir. Bu sözden, vaktin devâmsızlığı anlaşılır. Fekat, sözlerine dikkat edilirse, (Dönülebilir) diyorlar. (Dönenler vardır) demiyorlar. Çünkü, insanlık sıfatlarına dönen hiç olmamıştır. Böyle olduğunu erbâbı iyi bilir. Buradan anlaşıldı ki, tesavvuf büyükleri, vâsıl olanın geriye dönmiyeceğini sözbirliği ile bildirmiştir. Bu sözbirliğinden ayrılan birkaç kişi, dönmek câizdir demiştir.

Sona varanlardan birçokları yüksek derecelerden bir dereceye kavuşduktan ve (Cemâl-i ilâhî) yi müşâhede hâsıl olduktan sonra, kendilerinde soğukluk ve gevşeklik hâsıl oluyor. Böylece kavuşdurucu mertebelere

yükselmeleri duruyor. Bunların dahâ kavuşduracak konakları aşması lâzımdı. Yaklaşdırın derecelerini hepsini geçmemişlerdi. Bu soğuklukla beraber, yükselmek, yaklaşmak arzûsundadırlar. İşte bu vakt simâ' bunlara fâide verir. Harâretlerini, enerjilerini arttırır. Simâ' yardımı ile yaklaşdırıcı mertebelere yükselir. Sükûnet bulduktan sonra, bu mertebelerden geri dönerler. Fekat inerken, o makâmlardaki hâllerini gayb etmezler. Bu vecd, bu buluş, gayb etdikden sonra olan buluş değildir. Çünkü, vuslatı, huzûru hiç gayb etmezler. Her ân kavuşmuş oldukları hâlde, kavuşdurucu konaklara yükselmeleri içindir. Sona gelenlerden vâsıl olanların simâ'ları, vecdleri de böyledir. Fenâ ve Bekâyâ kavuşanlara cezbe verirler. Lâkin soğuklukları, gevşeklikleri olduğu için, yüksek konaklara çıkabilmek için, yalnız cezbe iş göremez. Simâ' da lâzım olur.

Tesavvuf büyüklerinden birçokları da «kaddesallahü teâlâ esrârehüm», vilâyet derecesine kavuşduktan sonra, nefsleri kulluk makâmına iner. Rûhları, kendi makâmlarında cenâb-ı Hakka karşıdır. Kulluk makâmında bulunan nefs-i mutmeinneden her zaman rûha yardım gelir. Rûh bu yardımı ile matlûba âşina olur. Bu büyükler, ibâdetle râhat ederler. Kulluk vazîfelerini görmekle sükûnet bulurlar. Yükselmek arzularını azdır. Şerî'ate uymak nûru ile parlamışlardır. Kalb gözleri, sünnete uymak sürmesi ile kuvvet bulmuşdur. Bunun için, keskin görüşlüdürler. Uzakdan öyle şeyler görürler ki, yakında olanlar onları göremez. Yükselmeleri az ise de, nûrları çokdur. Aslın nûrları ile aydınlanmışlardır. Bu makâmlarında iken şânları, kıymetleri büyüktür. Simâ'a, vecde ihtiyâcları yokdur. Simâ' yerine ibâdetlerden istifâde ederler. Aslıdan aldıkları nûrlar, yüksek makâmlara çıkmış gibi fâide verir. Simâ' ve vecde düşkün olan taklîdciler, bunların yüksek şânlarını bilmedikleri için, kendilerini âşık, bunları zâhid sanırlar. Aşk ve muhabbet yalnız raksda, vecdde bulunur derler.

Sona kavuşanlardan birçokları da vardır ki, (Seyr-i ilallah) yolculuğundan ve (Bekâ-billah) makâmına kavuşduktan sonra, bunlara kuvvetli cezbe ihsân ederler. Kanca takip çeker gibi sürüklerler. Orada soğukluk bulaşmaz. Gevşeklik gelmez. Yükselmek için, şaşılacak şeylere ihtiyâcları yokdur. Bunların dar olan halvetlerine simâ' ve nağme yanaşmaz. Vecd ve tevâcüd ile ilişiklikleri yokdur. Yetişilebilecek en son mertebeye çekilir, ulaştırılırlar. O Servere «aleyhissalevâtü vetteslîmât vet-tehîyyât» uymak sâyesinde, o Servere «sallallahü aleyhi ve sellem» mahsûs olan makâmdan pay alırlar. Böyle kavuşmak, ancak (Efrâd) denilen seçilmişlere nasîb olur. (Kutb) lar da, bu makâmdan pay alır. Ancak Allahü teâlânın ihsânı ile, sonun sonuna kavuşan bir seçilmiş, bu âleme geri çevirirlerse ve yaradılışda uygun olanları yetiştirmek vazîfesi buna verilirse, nefsini kulluk makâmına indirirler. Rûhu, nefsdan ayrı olarak, Allahü teâlâyâ doğru olur. İşte bu, ferdiyyet kemâllerine sâhibdir. Kutb-

ların yetiştirme yetkisine mâlikdir. Burada, Kutb dediğimiz, (**Kutb-i irşâd**) dır. (**Kutb-i evtâd**) değildir. Zıl makâmının bilgileri ve asl makâmının ma'rifetleri kendisine verilmiştir. Dahâ doğrusu, onun makâmında, ne zıl vardır, ne de asl vardır. Zilden, aslıdan ileri geçmiştir. Böyle bir kâmil ve mükemmil, çok ender yetişir. Asrlardan, uzun yıllardan sonra, bir dâne bulunursa, yine büyük ni'mettir. Herşey onunla nûrlanır. Onun bir bakışı, kalb hastalıklarını giderir. Bir teveccühü, beğenilmeyen kötü huyları silip süpürür. Urûc makâmının hepsinden dahâ yukarıya çıkmış kulluk makâmına inmiştir. İbâdet etmekte râhat bulmuştur. Vilâyet makâmının en üstünü olan (**Abdiyyet**) makâmında yerleşen seçilmişleri de vardır. (**Mahbûbiyyet mansabı**) na kâbiliyyet de buna verilir. Bu ise, Vilâyet mertebesinin bütün kemâllerini taşımakta ve da'vet derecesi makâmının hepsini içine almaktadır. (**Vilâyet-i hâssa**) dan ve (**Nübüvvet makâmı**) ndan pay almaktadır. Onun şânını şu mısra' kısaca bildirmektedir. Fârisî mısra' tercemesi:

Bütün güzellerde bulunan, yalnız sende vardır!

Başlangıçta olanlara, vecd ve semâ' zararlıdır. Yükselmeye engel olur. Şartlarına uygun olsalar da, zararlıdır. Semâ'ın şartları, bu mektûbun sonunda, inşaallah bildirilecektir. Bunun vecdi, bozuktur. Hâl kaplaması suçdur. Hareketleri tabî'dir. İsteklerine nefsinin şehvetleri karışmıştır. Başlangıçta olan, mübtedî denilenler, (**Erbâb-i kulûb**) olmıyanlardır. Erbâb-i kulûb olanlar, yoldakilerdir. Mübtedî ile müntehî arasında bulunanlardır. Müntehî demek, sona varmış, (**Fânî-fillah**) ve (**Bâkî-billah**) olmuş demektir. Bunun da dereceleri vardır. Kavuşmanın da mertebeleri vardır. Her derece, her mertebe, birbirinin üstündedir. Bu mertebeler sonsuzdur. Kavuşmakla bitmez, tükenmez. Simâ', yoldakilere ve müntehîlerin birkaçına fâidelidir. Bunu, yukarıda bildirmişdik. Şunu da bildirelim ki, Erbâb-i kulûb, simâ'sız olamaz demek istemiyoruz. Cezb olunmıyanlar, [çekilmekle şereflenmiyenler], sıkı riyâzetler, ağır mücâhedeler yardımı ile ilerleyebilirler. Simâ' ve vecd, yalnız bunlara yardımcı olur. Erbâb-i kulûb, meczûblardan ise, cezbe yardımı ile ilerlerler. Simâ' bunlara lâzım değildir. Şunu da söyleyelim ki, cezb edilmeyen Erbâb-i kulûb için, simâ' her zaman fâideli olmaz. Bundan yardım görebilmek için, şartlar vardır. Bu şartlar gözetilmezse, zararlı olur.

Simâ'ın şartlarından biri, kendini yüksek bilmemektir. Temâm olduğunu sanırsa, ilerleyemez. Evet, simâ' bunu da biraz ilerletirse de, sükûn bulduktan sonra, o makâmdan geri iner. Simâ'ın bundan başka şartları, tesavvuf büyüklerinin kitâblarında, (**Avârif-ül-me'ârif**) ve benzerlerinde yazılıdır. Zamanımız tarîkâtcilerinin çoğunda, bu şartlar yoktur. Şimdi yapılmakta olan simâ' ve raksların ve toplantıların zararlı olduğu açıktır. Bunların ilerletmeleri nerede? Hiç ilerletmezler. Yardım etmekten çok uzaktırlar. Fâide yerine zarar verirler.

TENBİH 1 : [(Semâ'), ilâhî, mevlid ve kasîde ve Kur'ân-ı kerîmî te-gannî ile okuyanları dinlemek demektir. (Raks), eli, ayakları tempo ile oynatmak ve dans demektir]. Simâ' ve raks, müntehilerden birkaçına da lâzımdır dedik. Çünkü, yükselecek çok mertebeleri bulunduğu için, yolda sayılırlar. Erişilebilecek mertebelere yükselmedikçe, müntehî olmaz, sona varmış sayılmazlar. Seyr-i ilallah sonuna vardıkları için, bunlara müntehî denilmiştir. Bu seyrin sonu, sâlikin mazhar olduğu isme kadardır. Fekat, bu seyrdan sonra, bu ismde ve isme bağlı şeylerde de seyr vardır. Bu ismdeki ve kavuşanların bildikleri şeylerdeki seyrdan sonra, ismin sâhibine varıp, burada Fenâ ve Bekâ hâsıl edince, tâm müntehî olur. Seyr-i ilallahın doğrusu da budur. İsmde kadar olan seyre de, (Seyr-i ilallah) denilmiştir. O mertebede olan Fenâyâ ve Bekâyâ da, (Vilâyet) adı verilmiştir. (Seyr-i fillah) sonsuzdur denilmesi, Bekâdaki seyr içindir. Bütün konakları geçtikten sonradır. Bu seyrin sonsuz olması demek, o ismde seyr olunursa ve bu ismdeki şü'ûnların herbiri ile ayrı ayrı ahlâklanırsa, sonuna varılmaz demektir. Çünkü, her ismde sonsuz şü'ûnlar bulunmaktadır. Eğer, yükselirken, onu bu ismden geçirirlerse, bir adımda geçebilir ve sonun sonuna varabilir. Eğer, orada yok olursa, çok şerefli olur. Yok eğer insanları yetiştirmek için, geri indirirlerse, çok büyük üstünlük olur. Bu isme kavuşmanın kolay bir şey olacağını sanmamalıdır. Bu ni'mete kavuşabilmek için, cân fedâ etmek lâzımdır. Acabâ kimi bu büyük ni'mete kavuşdurmakla şerefendirirler?

Tenzîh ve takdîs sanılan mertebe, çok olur ki, teşbîh ve tenkîsdir. Hattâ, çok mertebeler vardır ki, tenzîh sanılırlar. Hâlbuki, rûh makâmından da aşağıdırlar. Arşın üstündeki tenzîh gibi görünen de, teşbîh dairesinin içinde olabilir. Münezzehe olarak [ya'nî mahlûklarla ilgisi olmıyarak] görünen şey, rûh âleminden olabilir. Çünkü Arş, maddeli, cihetli, ölçülü şeylerin sonudur. Rûh âlemi, cihetli, ölçülü âlemin dışındadır. Çünkü rûh, [madde değildir] mekânsızdır. Bir yere sığmaz. Rûhun, Arşın dışında olduğunu söylemek, seni şaşırtmasın. Rûhu kendinden uzak sanma! Aranız çok açık zan etme! Öyle değildir. Rûh mekânsız olmakla berâber, onun için her yer birdir. Arşın dışında demekle, başka şey anlatılmaktadır. Oraya varamıyana anlatılamaz.

[Rûh, radyo dalgalarına benzetilebilir. Bu dalgalar madde değildir. Yer kaplamazlar. Böyle olmakla birlikte, her yerde vardıkları denir. Çünkü, her yerde bulunan radyoda ses hâsıl ediyorlar].

Tesavvuf büyüklerinden birçoğu, rûh makâmına varınca, onu Arşın üstünde buluyorlar. Rûhun tenzîhini [ya'nî, maddelere benzememesini], Allahü teâlânın tenzîhi sanıyorlar. Rûh makâmının bilgilerini, ma'rifetlerini, ince, gizli şeyler zan ediyorlar. Allahü teâlânın Arş üstünde istivâsını anladık diyorlar. Hâlbuki, onların gördükleri nûr, rûhun nûrudur. Bu fakîr de, bu makâm hâsıl olunca, şaşırp kalmışdım. Bereket versin, Alla-

hü teâlânın yardımı imdâdına yetişerek, bu tehlikeden kurtarılmıştım. O nûrun, rûhun nûru olduğunu, Allahü teâlânın nûru olmadığını anlamış-
dım. Bize bu doğru yolu gösteren Allahü teâlâyâ hamd olsun! Allahü te-
âlâ, bize doğru yolu göstermeseydi, biz Onu bulamazdık. Rûh, mekânsız
olduğu için, anlaşılamiyacak bir mahlûk olduğu için, insanı şaşırtmakda-
dır. Doğruyu açığa çıkaran Allahü teâlâdır. Doğru yolu gösteren, ancak
O'dur.

Bunlardan birkaçı, Arşın üstündeki rûhun nûru ile nûrlanarak geri
dönerler ve onunla Bekâ hâsıl ederler. Kendilerini, teşbîh ile tenzîhi bir-
likde taşıyor sanırlar. Bu nûru kendilerinden ayrı bulurlarsa, cem'den
sonra fark, ya'nî birleşdikden sonra ayrılmak makâmına kavuşduklarını
sanırlar. Tesavvufcuların böyle yanımları çok olmuştur. İnsanı böyle
yanılmaktan ve korkulu yerlerden koruyan ancak Allahü teâlâdır.

Rûh, bu madde âlemine göre, herne kadar maddesiz ve anlaşılamiya-
cak ise de, hiç anlaşılamiyana göre anlaşılır olmaktadır. Sanki, bu mad-
de âlemi ile, hiç maddesiz olan mukaddes varlık arasında bir geçid gibi-
dir. Bunun için, her ikisine de yakınlığı vardır. Her iki bakımdan da ince-
lenebilir. Hiçbirşeye hiç benzemiyen varlık ise, böyle değildir. Maddeli
varlıkların, aklın, anlayışın, Ona hiçbir bağılığı yoktur. Bundan dolayı
sâlik, rûhun bütün makâmını geçmedikçe, o isme varamaz. Görülüyor
ki, önce göklerin her tabakasını ve Arşı geçmek lâzımdır. Madde âlemin-
den büsbütün çıkmalıdır. Bundan sonra, mekânsız, maddesiz olan (Âlem-i
ervâh) mertebeleri de aşılmalıdır. Bundan sonra, bu isme varılabilir. Fâ-
risî beyt tercemesi:

**Efendi, yükseldim, kavuşdum sanıyor,
Kendini beğenmiş, yerinde sayıyor.**

Allahü teâlâ, mahlûklara benzemekten çok uzaktır. O, ötelere ötesi,
dahâ ötesidir. Bu (Âlem-i halk) denilen madde, ölçü âleminin ötesi (Âlem-i
emr) dir. Âlem-i emrin ötesi, isimlerin ve şü'ûnların zillerinin ve asllarının
toplucu ve ayrı ayrı mertebeleridir. Bu zil ve asl ve mahlûklar ve ilâhî ve
toplu ve ayrı ayrı bütün mertebelerin ötesinde hakîkî matlûbu aramalıdır.
Böyle aramak, ni'metini acabâ kime ihsân ederler? Hangi tâlî'iyi bu
se'âdetle şerefendirirler? Bu Allahü teâlânın öyle bir ihsânıdır ki, diledi-
ğine verir. Allahü teâlâ, büyük ihsân sâhibidir. Çok yüksekleri isteme-
lidir. Yolda ele geçenlerle oyalanmamalıdır. Bunların ötesini aramalıdır.
Arabî beyt tercemesi:

**Sevgiliye kavuşmak, ele geçermi acabâ?
Yüksek dağlar ve korkunç tehlikeler var arada!**

TENBİH 2 : Sonsuz kavuşmak ve devâmlı vakt, ancak mutlak Fenâ-
dan sonra, Bekâ-billah ile şereflenen kimseye nasîb olur. Bunun (İlm-i hu-

sûlî) si (İlm-i huzûrî) ye dönmüştür. Bu sözümüzü dahâ açıklayalım: Bir kimsenin, kendi dışında bulunan birşeyi bilmesi için, o şeyin görüntüsünün zihnde hâsıl olması lâzımdır. Görüntü hâsıl olmaksızın bilmeğe, (İlm-i huzûrî) denir. İnsan, kendisini, ilm-i huzûrî ile bilir. Çünkü kendisi, kendi zihninde vardır. (İlm-i husûlî) de, bilinen şeyin görüntüsü zihnde bulundukca, o şey bilinir. Zihndeki sûret yok olunca, o şey unutulur. Bundan dolayı, ilm-i husûlî devâmlı olamaz. İlm-i huzûrî böyle değildir. Bilinen şey, hiç unutulmaz. İnsan kendisini, ilm-i huzûrî ile bilmektedir. Kendisi, zihnde hep var olduğundan, insan kendini hiç unutmaz. Bekâ-billah, ilm-i huzûrî ile olur. Hiç unutulmaz. Bunu yanlış anlamamalıdır. Bekâ-billah, kendini Hak bulmakdır sanmamalıdır. Tesavvufîlerde bir kaç burada yanlış. (Hakk-ul-yakîn) in böyle olduğunu sandı. Oysa değildir. Tâmm Fenâdan sonra hâsıl olan Bekâ-billahın böyle bilgileri yoktur. Onların söyledikleri hakk-ul-yakîn, cezbede hâsıl olan Bekâ-billah ile uygundur. Bizim bildirdiğimiz Bekâ ise, başkadır. Fârisî mısra' tercemesi:

Bu şerâbı tatmadıkca, tadını anlayamazsın!

Görülüyor ki, Bekâ-billah devâmlıdır. Burada unutmak hiç olmaz. Bekâ-billah hâsıl olmadıkca, devâm olamaz. Çoklarına ve hele tarika-i aliyye-i Nakşibendiyyede olanlara, bu makâma yetişmeden önce, devâmlı görünür ise de, doğrusu, bizim bildiğimizdir. İşin içyüzü, bize bildirilen gibidir. Herşeyin doğrusunu ancak Allahü teâlâ bilir. Herkesin dönüşü Onadır. Geçmişde ve gelecekte, her hamd, âlemlerin rabbi olan Allahü teâlâ içindir. Onun Rêsûlüne devâmlı ve sonsuz düâlar ve selâmlar olsun!

286

İKİYÜZSEKSENALTINCI MEKTÛB

Bu mektûb, mevlânâ Emânullaha yazılmıştır. Kur'ân-ı kerîmden ve hadîs-i şerîflerden çıkarılan doğru i'tikâdın, Ehl-i sünnet i'tikâdı olduğu bildirilmektedir:

Bismillâhirrahmânirrahîm. Allahü teâlâ, sana doğru yolu göster-sin! İyi bil ki, Allah yolunda bulunmak istiyene, önce lâzım olan şey, i'tikâdını düzeltmekdir. Doğru i'tikâd, Ehl-i sünnet âlimlerinin, Kur'ân-ı kerîmden ve hadîs-i şerîflerden ve Eshâb-ı kirâmdan öğrendikleri, anladıkları i'tikâddır. Kur'ân-ı kerîmin ve hadîs-i şerîflerin ma'nâsını doğru anlayan, doğru yolun âlimleridir. Bunlar da, Ehl-i sünnet vel-ce-mâ'at âlimleridir. Bunların anladığı, bildirdiği ma'nâlara uymıyan herşeye, akla, fikre, hayâle iyi gelse de ve tesavvuf yolunda keşf ve ilhâm ile

— 477 —

anlaşılsa da, hiç kıymet vermemelidir. Bu büyüklerin anladığına uymıyan bilgilerden, buluşlardan Allahü teâlâyâ sığınmalıdır. Meselâ, ba'zı âyetlerden ve hadîs-i şeriflerden (Tevhîd-i vücûdî) anlaşılmalıdır. Ba'zılarından da, ihâta, sereyân, kurb ve ma'ıyyet ma'nâları çıkmaktadır. Fekat, (Ehl-i sünnet âlimleri), bu âyet-i kerîmelerden ve hadîs-i şeriflerden, böyle ma'nâlar anlamadı. Ya'nî Allahü teâlânın bu âlem içinde olmasını, mahlûkları kapladığını, bunlarla birleşik olduğunu, kendisinin yakın olduğunu, berâber olduğunu anlamadılar. Böyle olmadığını söylediler. O hâlde, tesavvuf yolunda ilerliyen bir kimseye böyle bilgiler hâsıl olursa, her varlığı, bir varlık olarak görürse, yâhud herşeyi bir varlığın kapladığını, Allahü teâlânın zâtının, mahlûklara yakın olduğunu anlarsa, bu bilginin, görüşün yanlış ve tehlikeli olduğunu anlamalıdır. Böyle bir yolcu, bu zamanında, serhoş gibi bir hâlde olduğundan, özrlü, suçsuz sayılırsa da, böyle tehlikeli bilgilerden kurtulması için, Allahü teâlâyâ yalvarmalı, ağlamalı, sızlamalıdır. Ehl-i sünnet âlimlerinin, bildirdiği doğru hâllere, görüşlere kavuşmak için düâ etmelidir. Bu büyüklerin bildirdiği doğru i'tikâddan kıl kadar ayrı şeylerin gösterilmemesi için, Allahü teâlâyâ sığınmalıdır. Demek ki, tesavvuf yolcularının keşflerinin, buluşlarının doğru olup olmadıkları, Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdikleri doğru ma'nâlara uygun olup olmamaları ile anlaşılır. Bu yolculara ilhâm olunan bilgilerin doğruluğu, ancak o doğru ma'nâlara uymaları ile belli olur. Çünkü, onların bildirdiği ma'nâlara uymıyan, her ma'nâ, her buluş kıymetsizdir, yanlıştır. Çünkü, her sapık, her bozuk kimse, Kur'ân-ı kerîme ve hadîs-i şeriflere uyduğunu sanır ve iddi'â eder. Yarım aklı, kısa görüşü ile, bu kaynaklardan yanlış ma'nâlar çıkarır. Doğru yoldan kayar. Felâkete gider. Bekara sûresinin yirmialtıncı [26] âyetinde, (Kur'ân-ı kerîmde bildirilen misâller, örnekler, çoklarını küfre sürükler. Çoklarını da, hidâyete ulaştırır) buyuruldu.

Ehl-i sünnet âlimlerinin anladıkları ma'nâlar doğrudur, kıymetlidir. Bunlara uymıyanlar kıymetsizdir. Çünkü, bu ma'nâları, Eshâb-ı kirâmın ve Selef-i sâlihînin eserlerini inceliyerek elde etmişlerdir. O hidâyet yıldızlarının ışıkları ile parlamışlardır. Bunun için, ebedî kurtuluş bunlara mahsûs oldu. Sonsuz se'âdete bunlar kavuştu. Allah yolunda giden kâfile, bunlar oldu. Kurtuluş, ancak Allah yolunda bulunanlar içindir.

İ'tikâdı bunlara uygun olan, din âlimlerinden biri, fer'ıyyâtda, ya'nî şer'iate yapışmakta, gevşek davranırsa, kusûrlu olursa, buna bakarak, bütün âlimleri kötülemek yersiz olur. İnâdcılık olur. Onların doğru bilgilerini inkâr etmek, kötülemek olur. Çünkü, doğru bilgileri bizlere ulaştıran onlardır. Kurtuluş yolunu, bozuklarından, sapıklarından ayıran onlardır. Onların hidâyet ışıkları olmasaydı, bizler doğru yolu bulamazdık. Doğruyu, bozuk olanlardan ayırmasalardı, bizler, taşkınlık, azgınlık uçurumlarına düşerdik. İslâmiyyeti bozulmaktan koruyan, her yere yayan

onların çalışmasıdır. İnsanları kurtuluş yoluna kavuşturdu onlardır. Onlara uyan kurtulur, se'âdete kavuşur. Onların yolundan ayrılan, sapar, herkesi de saptırır.

İyi biliniz ki, tesavvuf yolunun sonuna, ya'nî bu yolun konaklarının hepsini geçerek, vilâyet derecelerinin sonuna varanlara hâsıl olan i'tikâd, Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdiğine tâm uygun olur. Bu doğru i'tikâda, Ehl-i sünnet âlimleri, Kur'ân-ı kerîmden, hadis-i şeriflerden ve Eshâb-ı kirâmdan alarak, tesavvuf büyükleri ise, keşf veyâ kalblerine ilhâm olarak kavuşmuşlardır. Evet, ba'zı tesavvuf yolcusuna, yolda iken, tesavvuf serhoşluğu ve hâl kaplaması ile, bu i'tikâdlara uymıyan ba'zı şeyler hâsıl olmuştur. Fekat, bu hâllerin kapladığı makâmları geçip, ilerleyince, nihâyete varınca, bu uygunsuz şeyler yok olur. Eğer, ilerlemeyip yolda kalırlarsa yok olmaz. Bozuk görüşlere saplanıp kalırlar. Fekat, böyle kalanlara kıyâmetde cezâ yapılmaz. Bunlar, yanılan müctehidlere benzer. Müctehid, ictihâd yaparken yanılmıştır. Bu ise, keşfinde yanılmaktadır.

Tesavvuf yolcularının, yanıldıkları şeylerden biri, vahdet-i vücûd görmeleridir. Yukarda bildirildiği gibi, Allahü teâlânın, mahlûkları ihâta ettiğini, bunlarla berâber olduğunu, kendisinin yakın olduğunu sanırlar. Allahü teâlânın sekiz sıfatının ayrıca var olduklarına inanmıyanları olur. Hâlbuki, Ehl-i sünnet âlimleri, bu sekiz sıfatın hâricde, ayrıca var olduklarını bildirmektedir. Bunların, sıfatları inkâr etmesi, bu sıfatlar ayna gibi olup, bu aynada, Zât-i ilâhiyi müşâhede ettikleri içindir. Aynada birşeye bakan kimse, o şeyi görür. Aynayı görmez. Bunun gibi, sıfatları göremedikleri için bunların hâricde varlıklarını kabul etmezler. Sıfatlar var olsaydı, bunları görürdük derler. Görülmiyen şeyi, yokdur sanırlar. Sıfatların hâricde var olduğunu söyleyen âlimlere dil uzatırlar. Hattâ, bunlara kâfir, müşrik de diyenleri olur. Din âlimlerine, böyle yersiz dil uzatmağa kalkışmaktan Allahü teâlâyâ sığınırız! Bunları, buldukları makâmlardan ileri geçirirlerse, böylece şühûdlerini şaşırtan perdeler, aradan kalkarsa, sıfatları ayna sanmaktan kurtularak, onları hâricde, ayrıca var olarak görürler. Varlıklarını inkârdan vaz geçerler. Âlimlere dil uzatamaz olurlar.

Bunların Ehl-i sünnet i'tikâdına uymıyan bir işleri de, Allahü teâlânın ba'zı şeyleri yaratmağa mecbûr olacağını gösteren sözleridir. Herne kadar, mecbûrdur demiyorlar, irâde ederse, isterse yaratır diyorlarsa da, sözlerinden, irâde sıfatına inanmadıkları anlaşılmaktadır. Bu sözleri hiçbir dîne de uymamaktadır.

Uymıyan sözlerinden bir başkası da, Allahü teâlâ kudret sâhibidir diyorlar ve istediğini yapar, istemediğini yaratmaz diyorlarsa da, hep ister, istememesi olmaz diyorlar. Böyle söylemek, Allahü teâlâyı yaratmasında mecbûr bilmek demektir. Hattâ, kudretini inkâr etmek olur. Çünkü,

bütün din sâhiblerine göre Allahü teâlânın kudreti, dilerse yaratır, dilemezse yaratmaz ma'nâsına olan kudretidir. Bunların sözünden ise, yapmağa mecbûr olan, yaratmamasına imkân olmıyan bir kudret anlaşılmalıdır. Bu sözleri, hükemânın, felesofların sözüne benziyor. Bunların, elbette ister, istememesi olamaz diyerek, irâde sıfatına ma'nâ vermeleri, böylece kendilerini felsefecilerden ayırmaları bir işe yaramaz. Çünkü, irâde etmek, dilemek, eşit olan iki işden birini seçmek demektir. İki iş eşit olmazsa, irâde de yok demektir. Bunların sözünde, lâzım olmak ve yok olmak tarafları müsâvî değildir.

Bunların uygunsuz işlerinden biri de, kazâ ve kaderi anlatmalarıdır. Burada da, cebre kaymaktadırlar. Hâkim, mahkûm da olur. Mahkûm, hâkim de olur diyorlar. Allahü teâlâyı mecbûr bilmek şöyle dursun. Onu birisine mahkûm bilmek, üzerinde bir hâkim bulunacağını söylemek, çok çirkin bir sözdür.

Ehl-i sünnete uymıyan sözlerinden biri de, Cennetde, Allahü teâlâ, ancak Tecellî-i sûrî ile görülebilir, demeleridir. Bu sözleri, Allahü teâlânın Cennetde görüleceğine inanmamak demektir. Sûreti görülebilir demeleri, kendi görülemez, demektir. Benzeri görülür demek olur. Allahü teâlâ görülecek, nasıl olduğu anlaşılamiyacaktır. Birşeye benzetilemiyebilir.

Olgun, yüksek insanların rûhlarına kadîm demeleri, bunları ebedî bilmeleri de, Ehl-i sünnete uymamaktadır. Çünkü, âlemlerin hepsi, bütün zerrelere ile birlikde, yok idi. Hepsi sonradan yaratıldı. Rûhlar da, âlemden bir parçadır. Allahü teâlâdan başka, herşeye (Âlem) denir.

Görülüyor ki, tesavvuf yolcusunun, işin iç yüzüne varmadan önce, kendi keşf ve ilhâmına uymasa da, Ehl-i sünnet âlimlerine tâbi' olması lâzımdır. Âlimleri haklı, doğru, kendini yanlış bilmelidir. Çünkü, âlimler, bilgilerini, Peygamberlerden «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» almıştır. Bu bilgiler, vahy ile gelmiş olup sağlamdır. Yanlışlıktan, şaşırılmaktan korunmuştur. Bu bilgilere uymıyan kendi keşfi ve ilhâmı ise, yanlıştır, bozuktur. Bunun için kendi keşfini, âlimlerin sözünün üstünde tutmak, vahy ile inmiş olan sağlam bilgilerin üstünde tutmak olur. Bu ise, sapıklığın tâ kendisidir ve zarar, ziyândan başka birşey değildir.

Kitâba ve sünnete, ya'nî Kur'ân-ı kerîme ve hadîs-i şerîflere uygun i'tikâd lâzım olduğu gibi, müctehidlerin kitâb ve sünnetden çıkardıkları ahkâma, ya'nî şerî'ate uygun işleri yapmak da lâzımdır. Bu ahkâm, hâlâl, harâm, farz, vâcib, sünnet, müstehab, mekrûh ve şübheli olan işler demektir. Bu ahkâmı öğrenmek de lâzımdır. [Müslimânlar, iki kısımdır: Yâ (Müctehid) dir veyâ (Mukallid) dir. Müctehid olmıyan, her müslimâna mukallid denir]. Mukallidlerin, kitâbdan ve sünnetden, müctehidlerin çıkarmış olduğu hükümlere uymıyan hüküm çıkarmaları câiz değildir. Kendi çıkardığı hükümlere göre yapacağı işleri, kabûl olmaz. Her mukallidin

bir müctehide uyması, ya'nî bir mezhebe girmesi lâzımdır. Bulunduğu mezhebin muhtâr olan, ya'nî âlimlerin çoğunun üyduğu hükmlerine uymalıdır. Ruhsat, izn verilen işleri yapmaktan sakınmalı, azîmet ile amel etmelidir. Kendi mezhebine uymakla berâber, başka mezheblere de uymağa çalışmalıdır. Böylece müctehidlerin sözbirliğine uyulmuş olur. Meselâ, imâm-ı Şâfi'î «rahime-hullah» abdest alırken, niyyet etmek farz, demiştir. Hanefîler de, abdest alırken niyyet etmelidir. Bunun gibi, uzvları yıkarken sıra gözetmek ve birbiri ardına çabuk yıkamak lâzımdır. İmâm-ı Mâlik, abdest uzvlarını uğmak farz demiştir. Elbette uğmalıdır. Şâfi'î mezhebinde, elin yabancı kadına ve kendi zekerine dokunması abdesti bozar. Hanefî olanın eli, kendi zekerine veyâ onsekiz yakın koldan başka bir kadına dokununca, abdestini tâzelemelidir. Her işi, dört mezhebe de uygun yapmağa çalışmalıdır. [(Mîzân-ül-kübrâ) kırkıncı sahife başında diyor ki, (Her müslimânın hilâfdan kurtulmasının, ya'nî dört mezhebe de uygun ibâdet etmesinin en iyi yol olduğu sözbirliği ile bildirilmiştir)].

İ'tikâdı ve ameli doğrulttukdan, bu iki kanadı ele geçirdikten sonra, Allahü teâlâyâ yaklaşıran yolda, ilerlemek sırası gelir. Zulmânî ve nûrânî konakları aşmağa başlanabilir. Fekat, şunu iyi bilmelidir ki, böyle konakları aşarak yükselebilmek, ancak, yolu bilen, yolu gören, yol gösteren, kâmil (yetişmiş) ve mükemmil (yetişdirebilen) bir rehberin teveccühü ve tesarrufu ya'nî idâre etmesi ile olabilir. Bunun bakışları, kalb hastalıklarına şifâ verir. Onun teveccühü, ya'nî kalbini bir kimseye çevirmesi, kötü, çirkin huyları insandan siler, süpürür. Bunun için, önce, bir rehber aranır. Allahü teâlâ, lutf ve ihsân ederek, bunu tanıtırsa, bunu tanımağı en büyük ni'met bilmelidir. Ondandır ayrılmamalıdır. Ona ve bütün emrlerine uyulur. Abdüllah-i Ensârî buyuruyor ki, (Yâ Rabbî! Dostlarını nasıl yaptın ki, onları tanıyan, sana kavuşuyor. Sana kavuşamıyacaklar, onları tanıyamıyor). Kendi arzû ve isteklerinden geçer. Onun isteklerine uyar. Hiçbir isteğı kalmaz. Ona hizmet etmeğe cânla, başla uğraşır. Se'âdetini, onun emrlerini yapmakda bilip, yapmağa çalışır. Uyduğu zât, isti'dâdına elverişli olan vazîfeyi, buna emr eder. Zikri veyâ teveccühü, yâhud murâkabeyi işâret eder. Yalnız sohbetin kâfi olacağını anlarsa, yalnız bunu emr eder. Bir kâmil ve mükemmilin sohbeti ele geçerse, tesavvuf yolunda ilerleten şartlardan, hiçbir şarta, artık lüzûm kalmaz. Tâlibin hâline uygun gördüğünü, ona emr eder. Şartlardan ba'zısında kusûru olursa, onun sohbeti, bu eksiklikleri temâmlar. Teveccühü, kusûrlarını giderir. Böyle bir sohbet ile şereflemeyen bir kimse, eğer murâdlardan, seçilmişlerden ise, onu çekerler. Sonu olmıyan lutflarla, onun işini bitiriverirler. Kendisine lâzım olan her şartı, her edebi ona bildirirler. Tesavvuf yolunda ilerlemesi için, eski büyüklerden ba'zısının rûhlarını ona rehber, vâsita yaparlar. Çünkü, Allahü teâlânın âdet-i ilâhiyyesi şöyledir ki, bu

yclun konaklarını aşabilmek için, büyüklerin rûhlarını vâsıta, sebeb kıl-
mıdır. Bu kimse, eğer müridlerden ise, bunun işi, rehbersiz tehlikeli
olur. Rehber buluncıya kadar, rehberine kavuşması için, Allahü teâlâya
yalvarmalıdır. Tesavvuf yolunda gözetilmesi lâzım olan şartları da öğ-
renmesi ve bunlara ri'âyet etmesi lazımdır. Bu şartların en başta geleni,
nefse uymamaktır. Bu da, vera' ve takvâ ile olur. Vera' ve takvâ harâm-
lardan sakınmak demektir. Harâmlardan sakınabilmek için, mubâhların
lüzûmundan fazlasını terk etmelidir. Çünkü, mubâhları, [ya'nî yasak ol-
mayan şeyleri], alabildiğine yapan kimse, şübheli olanları işlemeğe baş-
lar. Bunlar ise, harâma yakındır, ya'nî harâm işlemek ihtimâli çok olur.
Uyurum kenârında yürüyen, içine düşebilir. Demek ki, harâmdan sakına-
bilmek için, mubâhların fazlasından kaçmak lâzımdır. Bu yolda ilerlemek
için vera' sâhibi olmak şarttır dedik. Çünkü, insanın işleri, iki şeyden bi-
ridir: Yâ emr edilen şeydir, yâhud yasak edilmiş şeylerdenür. Melekler
de, emr edilen şeyleri yapmaktadır. Bunu yapmak, insanı ilerletseydi,
melekler de, terakkî ederdi. Meleklerde, yasak edilen şeyden sakınmak
yoktur. Çünkü onlar, yasakları yapmayacak şekilde yaratılmıştır. Yasak-
ları işliyemezler. Onun için, meleklere birşey yasak edilmemiştir. Demek
ki, terakkî etmek, yasaklardan sakınmakla olabilmektedir.

Bu sakınmak ise, nefse uymamak demektir. Allahü teâlâ, şerî'atleri,
nefsi isteklerinden kurtarmak için, karanlık, kötü âdetleri yok etmek
için gönderdi. Çünkü nefis, hep harâm işlemek veyâ mubâhları lüzûmun-
dan fazla yaparak, böylece harâma kavuşmak ister. Demek ki, harâm-
lardan ve mubâhların fazlasından sakınmak, nefse uymamak demektir.

Sûâl: Nefs, ibâdet yapmak istemiyor. İbâdet yapmak da, nefse uy-
mamak oluyor. O hâlde, emrleri yapmak da, terakkiye sebep olmaz mı?
Meleklerin emrleri yapması, nefse uymamak olmadığı için, onlar terakkî
etmiyor.

Cevâb: Emrleri, ya'nî ibâdetleri yapmağı nefsin istememesi, emr al-
tına girmek istemediği içindir. Nefs, bir emr altına girmek, birşeye bağ-
lanmak istemez. Nefsin bu hâli, [ya'nî başı boş kalmak, birşeye bağlan-
mamak arzûsu da] harâmdır veyâ mubâhların fazlası demektir. Demek
ki, emrleri yapmakla, bu harâmdan veyâ mubâhın fazlasından sakınılmış
oluyor. Bunun için de, nefse uyulmamış oluyor. Yoksa, nefse uymamak,
yalnız emrleri yapmak demek değildir.

İnsanı kemâle kavuştururan, olgunlaştıran yollar çoktur. Bunların en
fâidelisi, çabuk ulaştırıcı, nefste mücâdelesi çok olanıdır. Ruhsatdan sa-
kınan, azimete amel edenlerin yoludur. (Azimet), haramlardan ve mu-
bâhların fazlasından sakınmak demektir. (Ruhsat) ise, yalnız harâmlar-
dan kaçınmaktır. Tesavvufcuların çoğu (Simâ') ve (Raks) yapıyor. Ya'-
nî nağme ile okuyorlar ve dönüyorlar, oynuyorlar. Birçok şartlarla ve
evirip çevirip, simâ' ve raksa ruhsat denilebilir. Bunların azimete hiç il-

gisi yokdur. Hattâ yüksck sesle zikr etmek bile, olsa olsa, ruhsat olabılır. Birçok rehberler, iyi düşünceler ile, buldukları yolda yenilik, değişiklik yapmışdır. Bunlara da, pek iyimseyerek, nihâyet ruhsat denilebilir. Hâlbuki, azîmetle hareket eden büyükler, (Sünnet-i seniyye) den, yâ'nî şer'atden kıl kadar ayrılmamışdır. Yollarına hiçbir yenilik, bid'at karışdırmamışdır. Bunların yolunda, nefse uymamak, nefis mücâdelesidir. O hâlde, yolları en iyi, en faideli yoldur. Çabuk ulaştırıcıdır ve çok yükseklerle ulaştırmaktadır. Fekat, son zamanlarda, bu yolu da bozular oldu. O büyüklerin izinden ayrılanlar çoğaldı. Değişiklikler, bid'atlar yapıldı. Simâ' ve rakea ve yüksek sesle zikre başladılar. Bunları, o büyüklerin niyyetlerini kavrayamadıkları için yaptılar. Bid'atlar karıştırmakla, zemana uymakla, bu yolu dahâ kıymetlendirdiklerini, olgunlaşdıklarını sandılar. Bunlar ile, bu yolu yıkıklarını, ellerinden kaçırdıklarını anlayamadılar. Hakkı, doğruyu meydana çıkaran ve insanı hidâyet yoluna kavuşduran, ancak Allahü teâlâdır.

287

İKİYÜZSEKSENEDİNCİ MEKTÜB

Bu mektûb, hakikatleri bilen, kardeşi meyân gulâm Muhammed hazretlerine yazılmışdır. Cezbe ve sülûk ve bunların ma'rifetleri bildirilmektedir:

Bismillâhirrahmânirrahîm. Bize doğru yolu gösteren Allahü teâlâ ya hamd olsun! Allahü teâlâ, bize doğru yolu göstermeseydi, biz doğru yolu bulamazdık. Peygamberlerin hepsi doğru olarak gelmişdir. Onların sonuncusu ve en üstünü olan Muhammed «aleyhisselâm» hep doğru söylemişdir «salevâtüllahi sübhânehu ve berekâtühu ve tehiyyâtühu aleyhi ve aleyhim ve alâ men tâbe'ahüm ecma'in ilâ yevmiddîn».

Tâliblerin, gevşek ve yaradılışları aşağı olduklarından ve kâmil ve mükemmil olan bir şeyh bulamadıklarından, uzun yolu kısalttıkları ve yüksekleri bırakıp, aşağı şeyler arkasında koşdukları görülmektedir. Yol da ellerine geçen en değersiz şeyleri bile birşey sanıp, onlara bağlanıp kalmakta ve onları aranan şey sanarak, yolun sonuna vardık, kâmil ve müntehî olduk demektedirler. Yolun sonuna varanların ve aranılanı kavuşanların, yolun sonundan ve vardıkları yüksek makâmlardan bildirdiklerini, bu aşağı yaradılışlı olanlar, hayâlleri geniş olduğu için, kendi bozuk hâllerine benzetmektedirler. Fârisî mısra' tercemesi:

Fâre, rü'yâda deve olmuş!

Büyük denizden bir damlaya, hattâ damlanın görüntüsüne ve okyâ-

nusdan bir sızıntıya, hattâ bunun görüntüsüne kavuşunca, doyuvermişlerdir. Maddeden olanları maddesiz, anlaşılamiyan şey bilmişler. Bunları görünce, Ona kavuşduklarını sanmışlardır. Benzeri olanı, benzeri olmiyana benzetmişler, onu bırakıp, buna sarılmışlar. Anlaşılamiyana, başkalarından öğrenerek inananlar ve anlaşılamiyanı arayanlar, sülûk yolunu temâmlamiyan bu tâliblerden ve serâb ile avunan bu susuzlardan katkat dahâ iyidirler. Haklı ile haksız arasında ve doğru yolda gidenle yoldan sapan arasındaki ayrılık pekçokdur. Aradıklarına kavuşamıyarak, mah-lûku sonsuz bilen tâliblere yazıklar olsun! Anlaşılabilen şeyleri anlaşılamiyan sanıyorlar. Suçları, keşflerinin yanlış olmasına bağışlanmayıp da, hesâba çekilirlerse, vay hâllerine! Yâ Rabbî! Unutduklarımızdan, yanıldıklarımızdan, bizleri sorumlu tutma! Bir kimse, hacca gitmek istiyor. Sevinerek yola çıkıyor. Yolda, Kâ'beye benzer bir ev görüyor. Yalnız şekli benziyor ise de, onu Kâ'be sanıyor. Orada kalıyor. Bir başkası, hacca gitmiş olanlardan duyarak Kâ'beyi öğreniyor. Onu seviyor. Hacca gitmek istiyor. Fekat yola çıkmamış, bir adım atmamıştır. Bununla berâber, başka birşeye Kâ'be dememiş, yalnız Kâ'beye, doğru olarak inanmıştır. Bu kimse, yanılmış olan birincisinden dahâ iyidir. Evet, Kâ'beye varmamış, fekat başka bir binâyı da Kâ'be sanmamış olan üçüncü bir hac yolcusu, doğru inanan, fekat yola çıkmamış olandan elbette dahâ iyidir. Çünkü, bu, hem inanmakta, hem de, kavuşmak için yolculuk yapmaktadır. Bunun dahâ üstün olduğu meydandadır.

Bunlardan birçoğu da, kendilerini ermiş sanarak ve kavuşduklarını hayâl ederek, şeyhlik yapmakda, herkese yol göstermeğe kalkışmaktadır. Kendileri bozuk oldukları için, yaradılışı yüksek, bu yola uygun olan çoklarını da bozmaktadırlar. Sohbetleri, kalbleri kararttığı için, tâliblerin isteklerini, çalışmalarını yok etmektedirler. Kendileri sapıtıkları gibi, başkalarını da, doğru yoldan sapdırmışlardır. Kendileri yıkıldıkları gibi, başkalarını da yıkılmışlardır.

Kemâle geldiğini, kavuşduğunu sanmak, sülûk yapmamış meczûblarda, cezb edilmeyen sâliklerden dahâ çok olmaktadır. Çünkü, mübtedideki ve müntehîdeki cezbeler, görünüşde ortakdır. Aşk ve muhabbetleri, görünüşde eşittir. İşin içyüzü böyle değildir. Hâlleri başkadır: Fârisî mısra' tercemesi:

Toprak başkadır, temiz âlem başkadır.

Başlangıçda bulunan herşey bozuktur. Nefsin istekleri karışıktır. Sonda, Hak ile olduğu için, herşey Hak içindir. Bunu biraz sonra, inşaallahü teâlâ açıklayacağız. Görünüşdeki bu benzerlik ve bağlılık, yanlış hayâllere yol açmıştır. Tarikat-i aliyye-i Nakşibendiyyede, cezbe sülûkten önce olduğu için, bu yolda, sülûk ni'metine kavuşmamış olan meczûblarda, böyle hayâller ve bu gibi vehmler çok olur. Bunlardan birçoğuna, cezbe makâmında, çeşidli hâller hâsıl olur. Bir hâlden, başka bir hâle döner-

ler. Bunları, sülûk konaklarında ilerlemek ve (Seyr-i ilallah) yolculuğu sanırlar. Bu değişmeleri görünce, kendilerini (Meczûb-i sâlik) bilirler.

Bunun için, kısa aklımla düşündüm ki, cezbe ve sülûkün ne olduklarını, bu iki makâm arasındaki ayrılıkları, herbirinin, kendisini diğerinden ayırmağa yarayan hâssalarını ve mübtedî ile müntehînin cezpleri arasındaki farkları ve tekmîl ve irşâd makâmlarının ne olduğunu ve bu makâma bağlı olan bilgileri yazayım. Böylece, doğruyu açığa çıkarayım. Yanlış olanların bozukluğunu göstereyim. Suçlular, beğenmeseler de, bu hizmeti yapmağa, Allahü teâlânın yardımı ile başladım. Doğru yolu gösteren, ancak O'dur. O, çok iyi bir sâhib ve çok iyi vekildir.

Bu mektûbda, iki maksadla bir hâtîme vardır:

Birinci maksadda, cezbe makâmındaki ma'rifetler bildirilmelidir.

İkinci maksadda, sülûk bilgileri vardır.

Hâtîmede, tâliblere çok lüzûmlu ve fâideli olan çeşidli bilgiler vardır.

BİRİNCİ MAKSAD: Sülûkü bitirmemiş olan meczûblar, çok çekilseler de ve hangi yoldan çekilseler de, (Erbâb-i kulûb)dandırlar. Sülûk yapmadan ve (Tezkiye-i nefis) olmadan, kalb makâmından ileri geçilemez. Kalbin sâhibine varılamaz. Onların çekilmeleri, kalbe olan çekilmedir. Onların sevgileri kendilerinden değildir, dışardandır. Kendileri sevilendir. Sevilen için değildir. Çünkü, bu makâmda, nefis rûh ile birleşmiştir. Zulmet, nûr ile bir aradadır. Kalb makâmından kurtulmak ve kalbin sâhibine kavuşmak ve rûhun aranılana çekilmesi, rûh nefsdan kurtulup aranılana dönmedikçe ve nefis rûhdan ayrılarak kulluk makâmına immedikçe, olamaz. Bu ikisi, bir arada kaldıkça, (Hakikat-i câmi'a-i kalbiyye) sağlamdır ve ayakdadır. Yalnız rûhun çekilmesi düşünülemez. Rûhun nefsdan kurtulması, ancak, sülûk konaklarını geçtikden ve Seyr-i ilallah yolculuğunu bitirdikten ve Seyr-i fillah başladıktan ve belki de, (Seyr-i anillah-i billah) yolculuğundaki (Fark-ı ba'del-cem') makâmına kavuşduktan sonra hâsıl olabilir. Fârisî beyt tercemesi:

Her dilenci, olurmu bir kahramân?

nerede sivri sinek, nerede Süleymân?

Müntehî ile mübtedînin cezpleri arasındaki fark anlaşılmış oldu. Erbâb-i kulûb meczûblarının şühûdleri, kesret ya'nî mahlûklar perdesi arkasında olur. Anlasalar da, anlamasalar da böyledir. Bu kesretde gördükleri de, yalnız Âlem-i ervâhdır. Rûhların âlemi, letâfet, ihâta ve sereyân bakımlarından, görünüşde, kendini yaratana benzer. (Allahü teâlâ, Âdemi kendi görünüşünde yarattı) hadîs-i şerîfi, böyle olduğunu bildirmektedir. Bunun için, rûhun şühûdünü, Hakkın şühûdü sanırlar. İhâta, sereyân, kurb ve ma'ıyyet de böyledir. Çünkü sâlik, bulunduğu makâmın bir üstünü görebilir. Dahâ üst makâmları göremez. Bunların bulunduğu makâmın üstü, (Rûh makâmı)dır. Bunun için, rûh makâmından yuka-

rısını göremezler. Rûhun şühûdünden başka, şühûdleri olmaz. Rûhun üstünü görebilmek için, rûh makâmına kavuşmak lâzımdır. Muhabbet ve çekilmek de, şühûd gibidir. Hak teâlânın şühûdü için, belki Ona muhabbet ve çekilmek için, Seyr-i ilallahın sonundaki Fenânın hâsıl olması lâzımdır. Fârisî beyt tercemesi:

**Bir kimsede hâsıl olmazsa Fenâ,
Hak teâlâyâ yol bulamaz aslâ!**

Başka söz bulunamadığı için şühûd diyoruz. Yoksa, bu büyüklerin işi, başkalarının dedikleri şühûdün çok ilerisindedir. Bunların aradıkları, anlaşılamiyan bir varlık olduğu gibi, Ona kavuşmaları da, anlaşılamiyan bir kavuşmaktır. Maddeli, ölçülü olan, Ona yol bulamaz. Sultânın hediyelerini, ancak onun hayvanları taşıyabilir. Fârisî beyt tercemesi:

**Anlaşılmaz, ölçülmez bağlantılar,
Hak ile rûhumuz arasında var!**

Sülûk sâhiblerinden hakîkate varmış olanlara göre, Hak teâlânın inâta, sereyân, kurb ve ma'ıyyeti ilm yolu ile anlaşılmaktadır. Doğru yolun âlimleri de böyle söylemişlerdir. Allahü teâlâ, bu âlimlerin çalışmalarına bolbol mükâfât versin! O büyüklerle göre, Allahü teâlânın kendisi bu âleme yakındır, sereyân etmiştir sanmak, birşeye kavuşmamış olmağı, uzakda kalmış olmağı gösterir. Yaklaşmış olanlar, Allahü teâlâ yakındır demezler. Büyüklerden biri buyurdu ki (Yakın olduğunu söyleyen, uzakdadır. Uzakdayım diyen yakındır. Tesavvuf da budur). (Tevhîd-i vücûd) bilgileri, kalbin çekilmesinden ve muhabbetden hâsıl olmaktadır. Cezb edilmeyen, sülûk yolunda ilerliyen (Erbâb-i kulûb) bu bilgilere yakalanmaz. Sülûk ile kalbden büsbütün ayrılıp, kalbin sâhibine dönmüş olan meczûblar da, bu bilgilerden uzaklaşırlar. Tевbe ederler. Meczûblardan birçoğu, sülûk yoluna girdikleri ve bu yolun konaklarında ilerledikleri hâlde, eski makâmlarını unutmazlar. Yukarı makâmlara bakmazlar. Tevhîd bilgileri, bunları bırakmaz. Bu tehlikeden kurtulamazlar. Bunun için, yakınlık konaklarına ve mukaddes makâmlara yükselmezler. Yâ Rabbî! Bu zâlimlerin şehrinden bizi çıkar. Senden bize bir sâhib gönder. Senden bize bir yardımcı ihsân eyle!

Aranılana kavuşmak, bu bilgilerden kurtulmakla belli olur. Çünkü, hiçbirşeye benzemiyene yaklaşıldıkça âlem, yaratandan o kadar uzak bulunur. Bu zaman âlemi yaratandan başka bilmemek ve yaratanı, âlemi çevirmiş sanmak gibi şeyler olmaz. Arabî mısra' tercemesi:

**Toprağa düşen nerede?
Herşeyin sâhibi olan nerede?**

MA'RİFET I : Hâce Nakşibend «kaddesallahü teâlâ sirrahül akdes»

hazretleri (Nihâyeti, başlangıçta yerleştirdik) buyurdu. Bu söz, müntehilerde olan cezb ve muhabbet, bu yolda, başlangıçta olanlara olan cezb ve muhabbetde yerleştirilmiştir demektir. Çünkü, müntehinin çekilmesi, rûhun çekilmesidir. Mübtedînin cezbi ise, kalbin çekilmesidir. Kalb, rûh ile nefis arasında geçid gibi olduğundan, kalb çekilirken, rûh da cezb olmakdadır. Başlangıçta bu yerleşmenin, yalnız bu tarîkde olması, büyüklerin bu yolu, bunun hâsıl olması için, koymuş olduklarıdır. Bu yolda, buna kavuşmak için, kurdukları içindir. Yoksa, bütün cezblerde de, bu yerleşmek vardır. Fekat, başka tarikatlerde, rastgele hâsıl olabilmektedir. Buna kavuşmaları için, belli bir yolları yokdur. Bundan başta, bu büyüklerin yolundaki cezbe makâmı çok şânlıdır. Başkaları böyle değildir. Olsa da, çok azdır. Bunun için, bunların birçoğuna, bu makâmı, sülûk konaklarını aşmamış olsalar bile, sülûk edenlerin kavuşdukları Cenâ ve Bekâya benzeyen, Fenâ ve Bekâ hâsıl olur. (Tekmil) ya'nî başkalarının yetiştirebilmek makâmından birşeylere kavuşurlar ki, (Seyr-i asçâlâ billah) yolculuğu makâmına benzemektedir. Böylece, uygun yarımları olanları yetiştirebilirler. Aşağıda, bunu danâ açıklayacağız. İnşâallah teâlâ.

Burada bir incelik vardır: Şöyle ki, rûh bu bedene gelmeden önce mukaddes âlemi biraz biliyordu. Bedene gelince, bu bilgisi kalmadı. Bu yolun büyükleri, rûha eski bilgisini hâtırlatacak bir yol buldular. Fekat rûh, bedene bağlı kaldıkça, o mukaddes makâma dönen kalb oluyor. Kalbin dönmesi, nefsin ve rûhun da dönmeleri demektir. Rûhun maksada dönmesi, kalbin dönmesinde yerleştirilmiştir. Müntehilerde, rûh Fenâ bulduktan ve hakkânî vücûde Bekâ bulduktan sonra, rûh maksada dönmektedir. Rûhun o Bekâsına (Bekâ-billah) denir. Kalbin teveccühünde bulunan, rûhun teveccühü ve belki rûhun bedene gelmeden önceki teveccühü, rûhun varlığı ile birlikde olan teveccühdür. Rûh dahâ fânı olmamıştır. Rûhun varlığı ile olan teveccühü ile, rûhun Fenâsı ile olan teveccühü başka başkadır. Kalbin teveccühü içinde olan rûhun teveccühüne nihâyet denilmesi, nihâyetde yalnız rûhun teveccühü kaldığı içindir. Nihâyetin, bidâyetde yerleştirilmesi demek, nihâyetin görüntüsünün bidâyetde yerleştirilmesidir. Kendisinin yerleştirilmesi demek değildir. O, bidâyetde yerleştirilemez. Görüntünün yerleştirildiğini açıkça söylemeleri, belki, bu (Tarîka-i aliyye) talebesini çalışdırmak için olabilir. İşin doğrusu, Allahü teâlânın yardımı ile, bizim bildirdiğimizdir. Sâbıklaan çekilmeleri, çalışmakla, uğraşmakla değildir. Mürşidin teveccühü ve huzûru iledir. Onları de, kalbin çekilmesidir. Rûhun bedene gelmeden önce olan teveccühünden de, biraz kalmıştır. Rûhun bedene gelmeden önceki teveccühünün meydana çıkması için uğraşmak, bedene gelince, teveccühü unutanlar için lâzımdır. Çalışmaları, sanki önceki teveccühü hâtırlatmak içindir. O kaçırılmış olan ni'meti bulmak içindir. Eski teveccüh-

hü unutanlar, adı geçen sâbıklardan dahâ latîf yaratılışlıdır. Çünkü, eski teveccühün hepsini unutmak, teveccühün tâm olduğunu ve onda yok olmuş olduğunu gösterir. Teveccühü unutmamak, böyle değildir. Böyle olmakla berâber, sâbıkların teveccühleri, bütün varlıklarına yayılmış, işlenmiştir. Bedenleri de, rûhları gibi olmuştur. Sevilmiş ve seçilmiş olanlar da böyledir. Fekat, sevilmişlerdeki yayılış ile sâbıklardaki yayılış, başkadır. Birşeyin kendisi ile görüntüsünün başka olmaları gibidir. Buna kavuşanlar, böyle olduğunu iyi bilirler. Evet, kavuşan muhiblerde ve olgunlaşan müridlerde de bu yayılış vardır. Fekat, şimşek gibi gelip geçicidir sürekli değildir. Devâmlı yayılma, ancak sevilmiş olanlar içindir.

MA'RİFET 2 : Erbâb-i kulûb meczûbları, kalb makâmında yerleşince ve o makâmın ma'rifetine ve şü'ûruna kavuşunca, tâliblere fâideli olabilirler. Bunların yanında bulunanlarda, kalbin çekilmesi ve muhabbeti hâsıl olabilir. Fekat, kendileri, kemâle yetişmiş olmadıkları için, yanında bulunanlar da, olgunlaşamazlar. (Nâkısdan kâmil gelmez) demişlerdir. Bunlar, yanındakileri kavuşduramaz iseler de, sülûk erbâbından dahâ fâideli olurlar. Çünkü, sülûkün sonuna varsalar ve müntehîlerin cezbine kavuşsalar da, (Seyr-i anillah-i billah) ile, kalb makâmına indirilmemişlerdir. Bu âleme döndürülmemiş olan müntehî, başkalarını yetiştirmek, onlara fâide vermek makâmına mâlik olmaz. Onun âleme teveccühü, bağlılığı kalmamıştır ki, fâide verebilsin. Kendisine uyulan şeyh, bir geçiddir. Çünkü, geçid makâmı olan, kalb makâmına inmiştir. Rûhdan ve nefsdan fâidelenmektedir. Rûh yolu ile, yukardan istifâde etmekte, nefis yolu ile aşağıya fâide vermektedir. Onun Allahü teâlâyâ teveccühü ile, insanlara teveccühü bir aradadır. İkisinden biri, ikincisine perde olmaz. İfâdeyi ve istifâdeyi birlikte yapmaktadır. Tesavvuf büyüklerinden birkaçı şeyhin bir geçid olmasına, Hak ile halk arasında aracı olmasıdır diyorlar. Teşbîhi ve tenzîhi kendinde toplamıştır diyorlar. İyi bilmelidir ki, geçid olmağı böyle anlamak, sekirden ileri gelmektedir. Şeyhlik ise, sahv hâlidir. Şü'ûrlu olmaktır. Böyle sözler, şeyhlik makâmına yakışmaz. Çünkü, bu makâmında, onların nefsleri, rûhun her tarafı kaplayan nûrları içindedir. Nûrların içinde bulunması, sekre sebep olmuştur. Kalbin geçid olması makâmında ise, nefis ve rûh, birbirinden ayrılmıştır. Bundan dolayı, burada sekr olamaz. Burada, da'vet makâmına uygun olan sahv vardır.

Olgun olan şeyhi kalb makâmına indirdikleri zaman, geçid gibi olduğu için, âlemle bağlılık hâsıl eder. Yaradılışı uygun olanları yetiştirir. Hâlleri değişmeyen meczûbun da, kalb makâmında bulunduğu zaman, âlemle bağlılığı vardır. Tâliblere teveccüh eder. Kalbin çekilmesi ve muhabbeti olsa bile, çekilmeğe ve muhabbete kavuşmuştur. Bundan dolayı, tâliblere fâideli olur. Şunu da bildirelim ki, hâli değişmeyen meczûbun verdiği fâide mikdârı, geri dönmüş müntehînin yaptığı fâideden dahâ

çokdur. Müntehînin fâidesi ise, meczûbun fâidesinden dahâ kıymetlidir. Çünkü, geri dönmüş müntehînin âlem ile bağılılığı var ise de, bu bağılılık, görünüştedir. Doğrusuna bakılırsa, âlemden ayırır. Asla doğrudur. Onunla bâkîdir. Meczûb ise, âleme sıkı bağılıdır. Âlemin bir parçasıdır. Âlemin bâkî olduğu bekâ ile bâkîdir. İşte bunun için, tâlibler, meczûba tâm yakındırlar. Bunun için, ondan dahâ çok fâide hâsıl ederler. Geri dönen müntehîden ise, dahâ az istifâde ederler. Fekat vilâyet kemâllerinin mertebelerine yükselmek, ancak müntehînin yardımı ile olur. Bundan dolayı, müntehîden, istifâde etmek dahâ kıymetlidir. Bundan başka, müntehînin hakikatde himmeti ve teveccühü yokdur. Meczûbun, ise himmet ve teveccühü vardır. Himmet ve teveccüh ile tâlibi ilerletir ise de, kemâle ulaştırılmaz. Şunu da bildirelim ki, tâliblerin meczûblardan edinecekleri teveccühün sonu, rûhun unutmuş olduğu eski teveccühdür. Bunların sohbetinde, rûh eski teveccühünü hâtırlar. Kalbin teveccühünde, eski teveccüh de birlikde hâsıl olur. Müntehîlerin sohbetinde hâsıl olan teveccüh böyle değildir. Eskiden bulunmayan yeni bir teveccühdür. Rûhun Fenâsından, belki de (Hakkânî vücûd) ile Bekâsından sonra hâsıl olan bir teveccühdür. Bundan dolayı, birinci teveccüh kolay hâsıl olur. İkinci teveccüh güç hâsıl olur. Kolay olan, çok olur. Güç olan, dahâ az olur. Bunun için, demişlerdir ki, cezbe hâsıl etmek için şeyhin fâidesi olmaz. Çünkü, o bağılılık önceden var idi. Rûh bedene gelince unutuldu. Hâtırlatmak, uyandırmak lâzım oldu. Bunu hâtırlatan şeyhe, (Öğretici) şeyh denir. (Yetiştirici) şeyh denmez. Sülûk konaklarında ilerletmek için yetiştirici şeyh lâzımdır. Onun yetiştirmesi lâzımdır. Yetiştirici şeyhlerin, hâli değişmiyen böyle meczûblara, tâlibleri yetiştirmek için izin vermesi uygun değildir. Bunları yetiştirmek ve şeyhlik etmek için bırakması doğru olmaz. Çünkü, tâlibler arasında yüksek yaradılışlı olanlar vardır. Olgunlaşacak ve başkalarını da yetiştirebilecek yükseklikde yaradılmışlardır. Bunlar, böyle bir meczûbun eline düşerse, yaradılışlarındaki olgunlaşma kuvvetleri yok olabilir. Yükselmez olurlar. Buğday yetiştirmeğe elverişli bir toprağa, iyi buğdayın sağlam tohumu ekilirse, toprağın kuvvetine göre iyi buğday elde edilir. Kötü buğday tohumu veyâ nohud ekilirse, iyi buğday vermek şöyle dursun, toprağın yetiştirme kuvveti bozulur. Eğer şeyh, bir meczûba izin vermekde fâide görür ve onun tâliblere fâideli olacağını anlarsa, onun tâlibleri yetiştirmesini birkaç şarta bağlar. Bunlardan biri, tâlib onun yetiştirme yoluna uygun olmalıdır. Onun yanında tâlibin yaradılışındaki kuvvet bozulmamalıdır. Kendi nefsi de, bu başkanlıktan dolayı taşkınlık, yapmamalıdır. Çünkü, nefsi tezkiye bulmamış, kötü isteklerden vaz geçmemiştir. Bundan başka, tâlibin kendisinden herşeyi aldığını ve dahâ da alacak kuvvetde olduğunu anlarsa, bunu ona bildirmeli, başka şeyhe giderek onun yanında işini bitirmesini söylemelidir. Kendini müntehî olarak tanıtmamalı, başkalarını alda-

tarak, herkesin yolunu kesmemelidir. İşte, meczûbun hâline ve zemana göre, bu şartlardan uygun olanı bildirmeli, bunları gözetmesini sıkıca söyleyerek izn vermelidir. Geri dönmüş olan müntehînin tâlibleri yetişdirmesi için, böyle şartlar lâzım değildir. Çünkü o, Hakka teveccüh ile halka teveccühü kendisinde toplamış olduğundan, her tarîka ve her yaradılışdaki tâlibe uygundur. Herkes, yaradılışındaki kuvvet kadar ve ona bağlılığı kadar, ondan istifâde edebilir. Hernekadar, şeyhlerin sohbetinde, onlara bağlılığın az veyâ çok olmasından dolayı, çabuk ve yavaş ilerlemek ayrılıkları olabilir. Fekat hepsinin yetişdirme kuvvetleri biridir. Şeyhin, tâlibi yetişdirirken, hâsıl olacak şöhretin Allahü teâlânın bir hîlesi, aldatması olmasından korkması, bunun için Hak teâlâyâ sığınması ve Onun merhametine sarılması lâzımdır. Çünkü, bu işde ve bütün işlerinde ve bütün zamanlarında Hak teâlâyâ sığınması, ona ihsân edilmiştir. Hiçbir vakt, hiçbir işinde ondan ayrılmaz. Bu, Allahü teâlânın öyle bir ihsânıdır ki, dilediğine verir. Allahü teâlâ, büyük ihsân sâhibidir.

İKİNCİ MAKSAD: Burada sülûk anlatılacaktır:

Bir tâlib, sülûk yolu ile yükselmek istediği zaman, kendi rabbi, yetişdiricisi olan isme varır ve bu ismde fânî, yok olursa (**Fenâ makâmı**) na kavuşmuş olur. Bu ism ile bekâ bulduktan sonra, (**Bekâ makâmı**) na kavuşmuş olur. Bu Fenâ ve Bekâ ile, vilâyetin birinci mertebesine yükselmekle şereflenmiş olur. Bu sözümüzü açıklamak ve incelemek lâzımdır.

AÇIKLAMA: Allahü teâlâdan gelen feyz iki dürlüdür. Birincisi, var etmek, varlıkda durdurmak, yaratmak, rızık vermek, hayât vermek, öldürmek gibi ni'metlerdir.

İkincisi, îmân, ma'rifet ve vilâyet ile peygamberlik mertebelerinin başka başka kemâlleridir. Birinci feyzler, ihsânlar, Allahü teâlânın sıfatlarından gelir. İkinci feyzlerin bir çoğu, yine sıfatlardan ve başka bir çoğu da, şü'ûnlardan gelir. Sıfatlar ile şü'ûnlar arasında çok ince ayrılık vardır. Bu başkalıklar, ancak Muhammed aleyhisselâmın vilâyetine kavuşanlardan pekaz kimselere bildirilir. Bunları bildiren hiç kimse yoktur. Kısaca söyleriz ki: Sıfatlar, Allahü teâlânın zâtından ayrı olarak dışarda vardır. Şü'ûnlar ise, Zât-i ilâhîde var denilen şeylerdir. Meselâ, su öyle yaratılmışdır ki, yukardan aşağı düşer. Onun bu düşmesi, kendisinde, hayât, ilm, kudret ve irâde varlığını düşündürür. Çünkü ilm sâhibleri, ağır oldukları için ve bildikleri için yukardan aşağı inerler. Yukarıya bakmazlar. Ilm ise, diri olanda bulunur. Irâde, ilme bağlı olur. Kudretin de var olması lâzım gelir. Çünkü irâde, gücü yeten iki şeyden birini seçmektir. Suda bunları düşünmek, şü'ûnlara benzer. Bu şü'ûnlar var iken, suyun başka sıfatları da olabilir. Bu sıfatlar, sudan ayrı olarak var olur. Yukardaki düşüncelerle, ya'nî şü'ûnlarla, su diridir, âlimdir, kâdirdir ve dileyicidir denilemez. Bunları söyleyebilmek için, ayrıca sıfatların bulun-

ması lâzımdır. Âlimlerden birkaçı, su için bu isimleri söylemişler ise de, sözleri, şü'ûn ile sıfatları birbirlerinden ayıramadıkları için olmuştur. Sıfatların yokluğunu söyleyenler de, bu ikisini ayıramayanlardır. Sıfatlar ile şü'ûnlar arasında ikinci bir ayrılık dahâ vardır: Şü'ûnların bulunduğu makâm, dalgalanan şanlı bir makâmdır. Sıfatların makâmı böyle değildir. Muhammed Resûlullah'a «sallallahü teâlâ aleyhi ve âlihi ve sellem» ve onun gölgesinde bulunan Evliyâsına, ikinci feyz, şü'ûnlardan gelir. Başka Peygamberlere «salevâtullahi teâlâ ve berekâtühü alâ nebiyyinâ ve aleyhim ve alâ cemî'i etbâ'ihim» ve onların gölgesinde bulunan Evliyâyâ bu feyz, hattâ birinci feyz de sıfatlardan gelir.

Resûlullahın «aleyhissalâtü vesselâm» rabbi olan ve ikinci feyzin gelmesine vâsıta olan ism, ilm şânının zillidir. İlm şânı, toplu olan ve birbirinden ayrılmış olan bütün şü'ûnları kendinde toplamaktadır. İlm şânının bu görüntüsüne (**Kâbiliyyet-i zât**) denir. İlm şânı ve bunun kendinde toplamış olduğu bütün şü'ûnlar, Zât-i teâlânın kâbiliyyetidir. Bu kâbiliyyet, Zât-i teâlâ ile ilm şânı arasında bir geçid ise de, bunun Zât-i teâlâ tarafı anlaşılabilir olduğundan, bu geçid yalnız ilm şânına karşı olan tarafı ile anlaşılabilir demektir. Bunun için, bu kâbiliyyete ilm şânının zilli denilmiştir. Bir şeyin zilli, o şeyin ikinci bir mertebede görüntüsüdür. Onun kendisi değildir, benzeridir. Bu kâbiliyyetin hâsıl olması, iki tarafının hâsıl olması demektir. Bundan dolayı, bu geçid, mükâşefede, ilm şânının altında görünmektedir. Bu şândan sonra ve onun altında görüldüğü için, onun zilli demek uygun olmuştur. Resûlullahın «sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem ve bâreke» gölgesinde bulunan Evliyânın rableri olan, onlara ikinci feyzin gelmesinde geçid olan isimler, bu kâbiliyyetin zilleridir. Bu toplu olan kâbiliyyetin açılmış, dağılmış parçalarıdır. Başka Peygamberlerin «salevâtullahi teâlâ ve teslimâtühü alâ nebiyyinâ ve aleyhim» rableri ve hem birinci, hem ikinci feyzlerin gelmesine geçid olan, ayrıca dışarda bulunan sekiz sıfatın Zât-i teâlâdaki kâbiliyyetidir. O Peygamberlerin görüntüsü altında bulunan Evliyânın rableri, hem birinci ve hem ikinci feyzin gelmesinde geçid olan bu sekiz sıfatdır. Resûlullah'a «aleyhissalâtü vesselâm» birinci feyzin gelmesinde geçid olan, Allahü teâlânın sıfatlarının, Zât-i teâlâdaki kâbiliyyetidir. Sanki, başka Peygamberlere «salevâtullahi ve berekâtühü alâ nebiyyinâ ve aleyhim» feyzlerin gelmesinde geçid gibi olan kâbiliyyetler, bu toplu olan kâbiliyyetin zilleri, açılıp yayılmış şeklidir. Resûlullahın «aleyhissalâtü vesselâmü vettehiyye» görüntüsü üzerinde bulunan Evliyâyâ birinci feyzin gelmesinde geçid gibi olanlar da, başkadır. Çünkü bunlar, sıfatdırlar. Görülüyor ki, Muhammedî olan Evliyâyâ birinci feyzin gelmesindeki geçidler, ikinci feyzin gelmesindeki geçidlerden başkadır. Başka Evliyâda ise, bu geçidler başka değildir. Tesavvuf büyüklerinden birkaçı «kaddesallahü teâlâ esrârehüm» (Muhammed aleyhisselâmın rabbi, ya'nî feyz

gelmesinde geçid olan, sıfatların zâtdaki kâbiliyyetidir) dediler. Bu sözleri, şü'ûn ile sıfatları birbirinden ayıramadıklarını göstermektedir. Hat-tâ, şü'ûn makâmını bilmediklerini göstermektedir. Doğruyu meydana çıkaran, ancak Allahü teâlâdır. Doğru yolu gösteren O'dur. Resûlullahın «aleyhissalâtü vesselâmü vettehiyye» rabbi, ya'nî her iki feyzin de gelmesine geçid olan, hem şü'ûn makâmındaki ve hem sıfatların makâmındaki rabbi, bütün rablerin rabbidir. Ya'nî ana geçid, ana yol olduğu iyi anlaşıldı. Bundan başka, Resûlullahın «aleyhissalâtü vesselâm» vilâyetin kemâlleri mertebelerine feyz, doğrudan doğruya, geçid olmaksızın, Zât-i ilâhîden gelmekte olduğu da anlaşılmış oldu. Çünkü, şü'ûnlar, zâtdan başka değildirler. Zâtdan başkalıkları, yalnız akl iledir. Bundan dolayı, (Tecellî-i zâtî), yalnız Resûlullah için oldu «sallallahü aleyhi ve sellem». Onun izinde gidenlerin büyükleri, onun yolundan feyz aldıkları için, bunlar da, o makâmdan birşeye kavuşmuşlardır. Başkalarının feyz almalarına, sıfatlar geçid olmaktadır. Sıfatlar, ayrı bir varlıkla dışarda mevcûd oldukları için, arada sağlam perdedirler. Bunlar (Tecellî-i sıfâtî) ye kavuşurlar. Sıfatların Zâtdaki kâbiliyyeti, akl ile, düşünce ile vardır. Dışarda varlığı yoktur. Sıfatlar, dışarda vardır. Bunların kâbiliyyetleri ise, dışarda yoktur. Fekat kâbiliyyetler, Zât ile sıfatlar arasında geçid gibidirler. Belki de şü'ûnlarla sıfatlar arasındadırlar. Geçidin iki ucu, iki tarafındakine benzer. Bunun için, kâbiliyyetler de, sıfatlar gibi olarak, perdelik yapmışlardır. Fârisî beyt tercemesi:

**Dostun ayrılığı, az olsa da, az değildir.
Gözde yarım kıl olsa, çok görünür.**

Yukardaki bildirilenlerden anlaşıldı ki, Zât-i teâlânın perdesiz olarak görünmesi, (Tecellî-i şühûdî)de olabilir. Fekat (Tecellî-i vücûdî)de olamaz. Bunun için, Resûlullahı «sallallahü aleyhi ve sellem», vilâyet kemâllerinin feyzinin gelmesinde hiçbirşey perde olmamaktadır. Vücûdün feyzinin gelmesinde ise, sıfatların Zâtdaki kâbiliyyetleri perde olmaktadır. Bu, yukarda bildirildi.

Süâl: Şü'ûn ve bunların kâbiliyyetleri, akl ile düşünülür şeyler olunca, zihnde var olurlar. İlm, bunlara perde olur. Bununla beraber, sıfatların perdeleri dışarda, şü'ûnün perdeleri ilmde olmaz mı?

Cevâb: Zihnde var olan şey, dışarda var olan iki şey arasında perde olamaz. Dışarda var olan şeye, yine dışarda var olan şey perde olur. Zihnde var olan şey, perde olsa bile, ba'zı ma'rifetler hâsıl olunca, bu perde aradan kalkar. Dışarda var olan perde ise, aradan hiç kalkmaz.

Yukardaki bilgilerden anlaşılıyor ki, Muhammedî olan kimsenin (Seyr-i ilallah) denilen yolculuğunun sonu, onun rabbi olan isme kadardır. Bu ism de, şânın zillidir. Bu ismde fenâ bulduktan sonra (Fenâ-fillah) makâmına kavuşmakla şereflenir. Eğer bu ismde bâkî olursa (Be-

kâ-billah) makâmına kavuşur. Bu Fenâyâ ve Bekâyâ kavuşmakla (**Vilâyet-i hâssa-i Muhammediyye**) «alâ sâhibihessalâtü vesselâmü vettelhiyye» vilâyetinin birinci mertebesine ayak basmış olur. Muhammedi olmıyan bir velî, rabbi olan sîfata ve o sîfatın kâbiliyyetine yetişir. Eğer kavuşmuş olduğu bu ismde, ya'nî sîfatda ve kâbiliyyetde fânî oldu ise, ona (**Fânî-fillah**) denilemez. Bunun gibi, bu ismde bekâ bulunca da, (**Bâkî-billah**) değildir. Çünkü (**Allah**) ismi bütün şü'ûnları ve sîfatları bulunan bir mertebenin ismidir. Şü'ûnun Zâtdan başka olması, akl ile olduğundan, şü'ûn Zâtdan ve birbirlerinden başka değildir. Bundan dolayı, şü'ûnda bir bakımdan Fenâ bulmak, her bakımdan Fenâ bulmak olur. Belki de, Zât-i teâlâda Fenâ bulmak olur. Bunun gibi, şü'ûnda bir bakımdan Bekâ bulmak, her bakımdan Bekâ bulmak olur. Bundan dolayı, böyle olunca, (**Fânî-fillah**) ve (**Bâkî-billah**) demek doğru olur. Hâlbuki sîfatlarda böyle değildir. Çünkü sîfatlar, Zâtdan ayrı olarak dışarda vardır. Bunlar, Zât-i teâlâdan ve birbirlerinden başkadırlar. Bir sîfatda Fenâ bulmakla, her sîfatda Fenâ bulmuş olmaz. Sîfatlarda Bekâ bulmak da böyledir. Bunun için, böyle fânî olana, Fânî-fillah denilemez. Belki, yalnız fânî ve yalnız bâkî denilebilir. Yâhud, sîfatın ismi söylenerek denilir. İlm sîfatında fânî veyâ bu sîfatla bâkî gibi denilir. Bundan anlaşılıyor ki, Muhammedi olan Evliyânın Fenâsı tâmdır. Bekâsı da kâmindir.

Muhammedi olan Velî, şü'ûna doğru yükselir. Şü'ûnun bu âlemle hiç ilgisi yoktur. Çünkü âlem; sîfatların zillidir. Şü'ûnun görüntüsü değildir. Bundan dolayı sâlikin şânda Fenâsı, onun tâm Fenâsı olur. Öyle olur ki, sâlikin varlığı ve eseri, izi hiç kalmaz. Bekâsında da, bütün varlığı, o şân ile bâkî olur. Sîfatda fânî olan böyle değildir. Kendisi ve eseri büsbütün yok olmaz. Çünkü, sâlikin varlığı o sîfatdandır ve o sîfatın zillidir. Aslın görünmesi, kendi zillini büsbütün yok etmez. Hâsî olan Bekâ da, Fenâsı kadardır. Bundan dolayı, Muhammedi olan Velî insanlık sîfatlarına geri dönmez. Koğulmak korkusundan mahfûzdur. Çünkü, kendisinden büsbütün geçmiştir. Hak teâlâ ile bâkî olmuştur. Bu makâmdan geri dönmek olamaz. Sîfatlarda Fenâ bulmak, böyle değildir. Çünkü bu Fenâda, sâlikin varlığının eseri izi yok olmadığı için, geri dönebilir. Vâsıl olan Velînin insanlık sîfatlarına dönmesi câiz olur diyen ve olmaz diyen âlimler vardır. Böyle başka söylemeleri, yukarda bildirdiğimiz ayrılıktan ileri gelebilir. Bu sözün doğrusu, Muhammedi olan, geri dönmekten korunmuştur. Başkaları için bu korku vardır. Sâlik Fenâyâ kavuşduktan sonra, varlığının eseri de yok olur denildiği gibi, yalnız varlığı yok olur, eseri yok olmaz diyenler de olmuştur. Bu sözün doğrusunu, biraz açıklamak ister. Şöyle ki, Muhammedi olan sâlik fânî olunca, hem kendi, hem de eseri yok olur. Başkalarının ise, eseri yok olmaz. Çünkü, sâlikin aslı olan sîfat yok olmamıştır. Bunun zilli de yok olmaz. Burada bir incelik vardır, şöyle ki:

Aynın ve eserin yok olması demek, görünmemeleri demektir. Varlıkları yok olmak değildir. Varlıkların yok olması ilhâda ve zındıklığa yol açar. Tesavvuf büyüklerinden bir çoğu, kendisi yok olur dedi. Eser yok olmaz dediler. Eseri yok bilmek, eserin yok olacağını söylemek, ilhâd ve zındıklık olur dediler. Burada da, sözün doğrusu, Allahü teâlânın bildirmesi ile bizim söylediğimizdir. Ne kadar şaşılır ki, vücûd yok olur dedikleri hâlde, kendisi de yok olur demişlerdir. Çünkü, vücûdün kendisi yok olur demek de, eser yok olur demek gibi, ilhâd ve zındıklık olur. Sözün kısası, kendisinin de ve eserin de vücûdü yok olamaz. Aynın ve eserin de şühûdleri yok olabilir. Yok olmuştur da. Fekat, yalnız Muhammedî olanlarda yok olmuştur.

Muhammedî olan Evliyâ, kalb makâmından büsbütün kurtulmuşlar, kalbin sâhibine kavuşmuşlardır. Hâlleri değişmez. Mâ-sivâyâ köle olmakdan tâm âzâd olmuşlardır. Başka Evliyâda eserlerin vücûdü bulunduğundan, hâlden hâle dönerler. Kalb makâmından dışarı çıkamazlar. Çünkü, eserlerin varlığı ve hâllerin değişmesi (Hakikat-i câmi'a-i kalbiye) den olur. Başka Evliyânın şühûdleri, perde arkasında olur. Çünkü, salikin varlığı ne kadar çoksa, aranılanın perdeleri de o kadar çok olur. Eser kaldıkça, perde de bu eserdir.

MA'RIFET 3 : Eğer sâlik, bilinen sülûkden başka bir sülûk yolu ile, yüksek mertebelerden bir mertebede, rabbi olan isme yetişirse veyâ bu isme yetişmiyerek, bu mertebede fânî olursa, buna da, (Fenâ-fillah) demek doğru olur. Bu mertebede (Bekâ) da böyledir. Fenâ-fillahı bu ism için söylemek, bu fenâ, başka fenâların mertebelerinin birinci mertebesi olduğu içindir.

MA'RIFET 4 : Sülûkün çeşidleri vardır. Birçoğunda önce, cezbe yoktur. Birçoğunda ise, önce cezbe vardır. Birçoğunda da, sülûk yolundaki konakları geçerken, cezbe hâsıl olur. Bir başkaları, sülûk konaklarını geçer. Fekat cezbe hâsıl olmaz. Sevilmişlerde, cezbe önce olur. Öteki çeşidleri, sevenler içindir. Muhiblerin, ya'nî sevenlerin sülûkü, bilinen on makâmı geçmektir. Sıra ile, birer birer geçilir. Mahbûbların, ya'nî sevilmişlerin sülûkünde, on makâm, topdan hâsıl olur. Sıra ile, birer birer geçmelerine lüzûm kalmaz. (Vahdet-i vücûd) bilgisi ve buna benzer olan, ihâta, sereyân, Zât-i ilâhînin ma'iyeti gibi şeyler, önce olan veyâ ortada hâsıl olan cezbelerde olur. Cezbesiz olan sülûkde ve müntehîlerin cezbe-lerinde, böyle bilgiler hâsıl olmaz. Bunu yukarda bildirmişdik. Müntehîlerde hâsıl olan (Hakk-ul-yakîn) in de, tevhîd-i vücûdiye bağlı olan bilgilerle bir ilgisi yoktur. Hernerde, tevhîd-i vücûdî sâliklerinin makâm-larına uygun olan hakk-ul-yakîn bildirilmiş ise, bu, mübtedî olan veyâ ortada olan meczûbların hakk-ul-yakînidir.

MA'RIFET 5 : Tesavvuf büyüklerinden birkaçı buyurdu ki, (Tâlibde cezbe hâsıl olunca, bundan sonra, onun yol göstericisi, artık bu cezbe-

dir. Başka yol gösterici istemez. Bu cezbe ona yetişir). Bu cezbe sözü ile, eğer Seyr-i fillahın cezbesini demek istiyorlarsa, evet öyledir, yetişir. Fekat, yol gösterici demeleri, bu isteklerine uygun olmaz. Çünkü, Seyr-i fillahdan sonra, yol kalmamıştır ki, yol gösterici lâzım olsun. Sülûkten önce olan cezbe de olamaz. Sözlerinden de, bunun olmadığı anlaşılmalıdır. Geriye ortadaki cezbeyle dilemiş olmaları kalıyor. Bunun yalnız başına, tâlibi aradığına kavuşdurabileceği bilinmemektedir. Çünkü, ortada bulunanlardan çoğu, bu cezbe hâsıl olduğu zaman, yukarıya yükselmekten vaz geçmektedirler. Bu cezbeyle, müntehilerin cezbesi sanılmaktadır. Yolda hâsıl olan cezbe, eğer yol göstermek için yetişseydi, bunları yolda bırakmazdı. Evet, başlangıçtaki cezbe, sevilenlerde hâsıl olduğu için, buna yetişir denilirse, yeri vardır. Mahbûbları ihlâs ile çekerler. Bunları yolda bırakmazlar. Fekat, başlangıçta hâsıl olan her cezbenin de yetişeceği söylenemez. Arkasından sülûk gelen cezbe, yol göstermek için yetişir. Sülûke kavuşmazsa, kısır bir meczûbdur. Sevilmişlerden değildir.

SON: Tesavvuf büyüklerinden birçoğu «kaddesallahü teâlâ esrâre-hüm», (Tecellî-i zâtî) şü'ürü giderir ve hissi yok eder dediler. Bunlardan birkaçı, kendi hâllerini şöyle anlattı: Tecellî-i zâtî hâsıl olunca, uzun zaman hissiz, hareketsiz düşmüşüm. Herkes, beni öldü zan etmiş. Birkaçı da, Tecellî-i zâtî üzerinde konuşmağı ve başka şeyleri yasak etdiler. Sözüün doğrusu ise, bu Tecellî-i zâtî, isimlerden bir isminin perdesi arkasından olmaktadır. Perdenin arada kalması, tecelliye kavuşanın, varlığında kalan eserin çokluğu kadar uzun sürer. Şü'urun gitmesi de, kalan bu eserden ileri gelmektedir. Eğer tâm fânî olup da, (Bekâ billah) ile şeref-lenirse, bu tecellî, onun şü'urunu hiç gidermez. Arabî beyt tercemesi:

Ateş, içine düşen kimseyi yakar,
Ateş olmuş kimse ise, nasıl yanar?

Bir kimse ateşe düşerse yanar, kül olur. Bir kimse, yanıp ateş olmuş ise, ateş artık onu yakamaz.

Perde arkasında olan tecellî, (Tecellî-i zât) değildir. (Tecellî-i sıfât) demektir. Resûlullah için olan Tecellî-i zât, perdesiz olan tecellîdir «aley-hissalâtü vesselâmü vettehiyye». Perde bulunması, şü'ursuzluk olması ile anlaşılır. Şü'ursuzluk, uzaklığı gösterir. Şü'ür, perdesizliği gösterir. Şü'ür, tâm olan huzûrda olur. Büyüklerden biri, perdesiz olan tecellînin biricik sâhibi olan Muhammed aleyhisselâmın hâlini şöyle anlatıyor. Fârisî nazm tercemesi:

Mûsâ «aleyhisselâm», sıfatlardan,
Bir ışık görüp, aklı gitdi temâm,
Sen ise Muhammed «aleyhisselâm»!
Zatına bakar ve gulerdin müdâm.

Perdesiz olan bu tecellî-i zâtî, sevilmişler için aralıksızdır. Sevenler için ise, şimşek gibi gelip geçicidir. Çünkü, mahbûbların bedenleri, rûhları gibi olmuştur. Bu benzerlik bütün bedenlerine işlemiştir. Sevenlerde, beden bu benzeyişi çok az olur. Hadîs-i şerîfde (Allahü teâlâ ile öyle vaktim vardır ki...) buyuruldu. Burada bildirilen vakt, şimşek gibi gelip geçen tecelliler değildir. Çünkü o Server «aleyhimüssalevâtü etemmühâ ve minettehıyyâti ekmelühâ», sevilmişlerin şâhididir. O tecellî, o Server için süreklidir. Belki bu aralıksız tecellîde bulunan şeylerden biri bildirilmiştir ki, bu şey az zaman hâsıl olmaktadır. Tadını tadanlar, bunu iyi anlar.

MA'RİFET 6 : (Allahü teâlâ ile öyle vaktim vardır ki, o zaman hiçbir melek ve hiçbir Peygamber bana ortak olamaz) hadîs-i şerîfini anlatırken, tesavvuf büyükleri ikiye ayrılmıştır: Birçoğu, burada bildirilen vakt, sürekli, kesiksiz vaktir dedi. Başkaları ise, arasıra olan vaktir dedi. Sözün doğrusu şöyledir ki, sürekli olmakla beraber, bunun arasıra olan yerleri de vardır. Yukarda buna işâret etmiştik. Bu fakîre göre, arasıra olan vakt, nemâzda olmaktadır. Belki, bunun içindir ki, hadîs-i şerîfde (Nemâz, gözümün bebeğidir) buyurularak, buna işâret olunmuştur. Başka bir hadîs-i şerîfde (Kulun Rabbine en yakîn olduğu zaman, nemâzdadır) buyuruldu. Alak sûresinin ondokuzuncu [19] âyetinde (Secde et ve yaklaş!) buyuruldu. Allahü teâlâyâ yakınlık ne kadar çok olursa, başka şeylerin araya karışması, o kadar az olur.

Süâl: Tesavvuf büyüklerinden birkaçı «kaddesallahü teâlâ ervâhahüm» kendi hâllerinin kuvvetini, sürekli olduğunu bildirmek için (Nemâzdaki hâlim, nemâzdan önceki hâlim gibidir) diyor. Yukardaki hadîs-i şerîf, hattâ âyet-i kerîme ise, hâlin sürekli olmadığını bildirmektedir. Bu nasıl olur?

Cevâb: Zamanın sürekli olduğu meydandadır. Söz konusu olan, bu sürekli zaman içinde ayrıca az bulunan zamanların da olup olmamasıdır. Bu az zamanların bulunduğunu anlamıyanlar, buna yok demişlerdir. Bu makâma kavuşdurulanlar ise, varlığını bildirmişlerdir. Sözün doğrusu şudur ki, Resûlullahın «aleyhissalâtü vesselâmü vettehıyye» artıklarını toplamakla şerefleendirilen bir kimse, nemâzda gönlünü toparlayıp, nemâzdaki o ni'metden biraz tadabilir. Fekat nemâzda Resûlullahı mahsûs olan ni'metin artıklarını toplamakla şerefleneler pekazdır. Allahü teâlâ, sonsuz olan ihsân ile ve Muhammed aleyhissalâtü vesselâm hurmetine bu makâma bizleri de kavuşdursun!

MA'RİFET 7 : Sıfatların sâhiblerinden olan müntehîler, bilgiler ve ma'rifetler bakımından meczûblara yakındırlar. Her ikisinin şühûdleri birbirine benzer. Çünkü, ikisi de (Erbâb-i kulûb) dendirler. Bununla beraber, sıfatların sâhibleri, bilgilerin ve ma'rifetlerin inceliklerini anlarlar. meczûblar böyle değildir. Bundan başka, sıfatların erbâbı, sülûk etmekle

Meczûblar böyle değildir. Bundan başka, sıfatların erbâbı, sülûk etmekte ve yukarı yükselmekle, yükselmemiş meczûblardan dahâ çok yaklaşır. Lâkin aşkın sevgisi meczûbları sarmışdır. Arada perdeler varsa da **(Kişi, sevdiği ile berâberdir)** hadis-i şerîfine göre meczûblar da, asla yakın ve berâber sayılır. Meczûblar, sevgi bakımından, Muhammedî olan Evliyâyâ benzerler. Çünkü, arada perdeler bulunsa bile, meczûblarda da aşkın sevgisi vardır.

MA'RİFET 8 : Tesavvuf büyüklerinden birkaçı **(Kutblar Tecellî-i sıfata, Ferdler Tecellî-i zâta kavuşur)** demişlerdir. Bu sözleri üzerinde biraz düşünmek lâzımdır. Çünkü, kutb yaratılışta Mânevî tecellîdir. Muhammedî olanlar, Tecellî-i zâta kavuşur. Evet, bu tecellînin bir çeşidi vardır. **(Efrâd)** in kavuşduğu kurba, **(Aktâb)** kavuşamaz. Fekât zâtın tecellisine kavuşur. Bunlar belki kutb demekle, **(Kutb-i Ordâh)** demek istemişlerdir. Çünkü, bu kutb, İsrâfil aleyhisselâmın zilli üzerinde dir. Muhammed aleyhisselâmın zilli üzerinde değildir.

MA'RİFET 9 : Hadis-i şerîfde **(Allahü teâlâ, Âdemi kendi sûretinde yarattı)** buyurdu. Allahü teâlâ, madde değildir. Benzeri yoktur. Nasıldır denilemez. Âdemin rûhu, kendi hulâsası, özüdür. Allahü teâlâ, Âdemin rûhunu bilinemez, nasıldır denilemez olarak yarattı. Allahü teâlâ, mekânsız olduğu gibi, rûh da mekânsızdır. Rûh da madde değildir. Rûhun bedene bağlılığı, Allahü teâlânın âlem ile olması gibidir. Ne içindedir, ne dışındadır. Ne bitişikdir, ne ayırır. Yalnız onu varlıkta durdurmakladır. Bedenin her zerresini diri tutan rûhdur. Bunun gibi, âlemi varlıkta durduran, Allahü teâlâdır. Allahü teâlâ, bedeni rûh vâsıtası ile diri tutmaktadır. İnsana gelen her feyz, önce rûha gelir. Rûhdan bedene yâzar. Rûh nasıl olduğu anlaşılmasız olarak yaratılmış olduğu için, hiç anlaşılamiyacak olan Allahü teâlâ onda yerleşmekdedir. **(Yere ve göke sığmam. Fekat mü'min kulunun kalbine sığarım)** buyurdu. Çünkü, yer ve gök çok geniş olmakla berâber maddedirler. Mekânlıdır. Birşeye benzetilebilirler. Nasıl oldukları anlaşılır. Mekânsız olan, nasıl olduğu bilinmiyen mukaddes varlık, bunlarda yerleşemez. Mekânsız olan, mekânda yerleşmez. Benzeri olmıyan, benzeri olanla bir arada bulunmaz. Mü'min kulun kalbi ise, mekânsızdır. Nasıl olduğu anlaşılmasız. Bunun için, burada yerleşir. Mü'minin kalbi denildi. Çünkü, kâmil, olgun mü'minlerden başkasının kalbi mekânsızlık derecesinden aşağı düşmüştür. Mekânlı ve maddeli şeylere karışmışdır. Onlar gibi olmuştur. Böyle düşmekle ve maddeli varlıklar gibi olmakla, onlardan sayılmışdır. Anlaşılacak hâle gelmişdir. Anlaşılamiyanı yerleştirmek gücü kalmamışdır. A'râf sûresinin yüzyetmişsekizinci [178] âyetinde **(Onlar, hayvan gibidir. Belki hayvandan dahâ sapıktır)** buyuruldu. Tesavvuf büyükleri arasında, kalbinin geniş olduğunu söyleyenler, kalbinin mekânsız olduğunu anlatmışlardır. Çünkü, mekânlı ne kadar geniş olsa da, yine dardır. Arş, madde âleminin en bü-

yüğü, en genişidir. Fekat, mekânlı olduğundan, mekânsız olan rûha göre, hardal dânesi gibi kalır. Belki dahâ da küçüktür. Şunu da söyleriz ki, mü'minin kalbi, sonsuz olan nûrların tecellî yeridir. Belki, sonsuz olanla bâkî olmuştur. Arş, içindekilerle birlikde, bu kalbin içinde, yok gibi kalırlar. Eserleri, izleri bile kalmaz. Seyyid-üt-tâife Cüneyd-i Bağdâdî, bunu anlatırken (Hâdis, kadîme yaklaşıncâ, izi, eseri bile kalmaz) buyurdu. Bu, rûh için dikilmiş bir elbisedir. Melekler de, buna kavuşamaz. Melekler, de maddedir. Mekânlıdır. Nasıl olduğu anlaşılabilir. Bu bilgilerden insanın nasıl (Halîfe-i Rahmân) olduğu anlaşılır. Birşeyin sûreti, onun halîfesidir, vekîlidir. Birşey onun sûretinde yaratılmazsa, onun halîfesi olmaz. Halîfe olmağa yakışmıyan, emânet yükünü taşıyamaz. Sultânın hediyyelerini, ancak onun hayvanları taşır. Ahzâb sûresinin yetmişikinci [72] âyetinde (Emâneti göklere ve yere ve dağlara bildirdik, yüklenmek istemediler. Ondan çekindiler. Onu insan yükledi. İnsan zâlim oldu. Câhil oldu) buyuruldu.

İnsan kendine çok zulm etdi. Varlığından ve kendi ile birlikde var olanlardan bir iz, bir eser kalmadı. Çok câhil oldu. Çünkü, maksadı kavrayamadı. Aranılandan bilgi edinemedi. O mekânda, anlayamamak, anlamaktır. Bilmediğini söylemek, bilmektir. Allahü teâlâyı bilmemek, şaşıp kalmak, Onu tanımaktır.

TENBİH : Yazılar arasında, Allahü teâlânın yerleşmesi veyâ Onda birşeyin yerleşmesi, Ona yaklaşmak anlaşılan kelimeler bulunursa, başka kelime bulunamadığı için olduğunu anlamalı. Böyle sözleri, Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdiklerine uygun olarak anlamalıdır.

MA'RİFET 10 : İnsan, (Âlem-i sagîr) dir. İnsandan başka olan herşey (Âlem-i kebîr) dir. Âlem-i sagîr ve Âlem-i kebîr, Allahü teâlânın isimlerinin ve sıfatlarının görüntüleridir. Zâtındaki kemâllerin ve şü'ûnün aynalarıdır. Âlemler, kapalı bir hazîne idi. Gizli bir defîne idi. Bunları meydana çıkarmak diledi. Toplu iken açmak, yaymak istedi. Aslını göstermek için, özünü belli etmek için, âlemi yarattı. Âlemin, kendi yaratana ile biricik bağılığı, Onun mahlûku olmasıdır. Başka hiçbir ilgisi yoktur. Onun büyüklüğünü, yüksekliğini, kemâllerini göstermekdedir. Bundan başka bağılık söylemek, meselâ birleşmek, benzemek, etrâfını kuşatmak, berâber olmak gibi sözler, hep sekreden ve hâllerin kaplamasındandır. Hâlleri doğru olan büyükler, sekreden kurtulmuş, sahva, şü'ûra kavuşmuşlardır. Böyle şeyler söylemezler. Söylemiş iseler, tevbe ve istigfâr ederler. Yolda ilerlerken, bunlardan birçoğuna böyle bilgiler hâsıl olur ise de, nihâyete kavuşunca, bu bilgiler yok olur. Şerî'ate uygun olan ledünnî bilgiler ihsân olunur. Bunu iyi anlatabilmek için, şöyle benzetebiliriz. Fen sâhibi, derin bir âlim, bilgilerini, fenlerini dışarı çıkarmak, anlatmak isterse, harfler ve sesler kullanır. Bu harflerin ve seslerin içinde bilgilerini ortaya döker. Bu harfler ve sesler, bilgileri göstermekdedir.

Âlimle hiçbir bağılıkları yoktur. Yalnız, âlim bu harflerin sâhibidir. Bunlar da, onun yüksekliğini gösteren işâretlerdir. Harflere ve seslere, âlimin kendisidir, yâhud bilgilerin kendisidir denemez. Harfler ve sesler, bu bilgileri kaplamışdır, berâberdir gibi şeyler de söylenemez. Bilgiler, âlimin kafasında olduğu gibidir. Hiçbir değişikliğe uğramamışlardır. Evet, harflerle sesler, bunları göstermekde, bunlar da onlar ile gösterilmektedir. Bu kadarlık bağılık, aslı olmayan birkaç şey hayâle getirir. Bu şeylerin âlimle ve bilgilerle hiçbir ilgisi yoktur. Bu harfler ve sesler dışarda vardırlar, âlim ve onun bilgileri dışarda vardır. Harfler, sesler ise, vehm ve hayâldir demek yanlışdır. Bunun gibi (Mâ-sivâ) adı da vecdilen âlem, dışarda vardır. Bu varlık, bir görüntü ve asla bağı olan bir varlık ise de, dışarda vardır. Âlem vehm ve hayâldir demek yanlışdır. Eski yunan felsefecilerinden Sofistâî denilen birkaçı böyle söylemişdir. Böyle söyliyenerin, âlem için bir hakikat vardır demeleri, âlemi vehm ve hayâl olmakdan kurtarmaz. O zaman, hakikat var olmuş olur, âlem değil. Çünkü, âlemi o hakikatden başka bilmektedirler.

[Allahü teâlâdan başka herşeye, ya'nî her mahlûka, (Âlem) veya (Mâ-sivâ) denir].

TENBİH: Âlemin isimlere ve sıfatlara ayna olması demek, isimlerin ve sıfatların sûretlerine, görüntülerine ayna olması demektir. Âlem, isimlerin ve sıfatların kendilerine ayna değildir. Çünkü, isim de, ismin sâhibi gibi, hiçbir mertebe ile çevrilemez. Sıfat da, sıfatın sâhibi gibi hiçbir aynada görülemez. Fârisî beyt tercemesi:

**Dar olan şekl ve sûret kabına ma'nâ nasıl sığar?
Dilencinin kulübesinde, sultânın ne işi var?**

MA'RİFET 11 : O Serverin «aleyhissalâtü vesselâm» izinde gidenlerin büyükleri, ona uydukları için, onun için olan Tecellî-i zâtîden pay alırlar. Başka Peygamberlere ise «alâ nebiyyinâ ve aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» Tecellî-i sıfât vardır. Tecellî-i zât, Tecellî-i sıfâtdan dahâ şerefli dir. Fekat, şunu da bilmelidir ki, Peygamberlere «alâ nebiyyinâ ve aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» Tecellî-i sıfâtda, kurb mertebeleri hâsıl olmaktadır. Bu ümmetin büyüklerine, Tecellî-i zâtdan bir pay düşdüğü hâlde, bu mertebeler hâsıl olmaz. Bunun benzeri şöyledir ki, bir kimse, güneşe âşık olarak, güneşe doğru yükselse ve yaklaşırsa, güneşle arasında ince bir perdeden başka uzaklık kalmasa, başka birisi de, güneşi çok sevse, fekat ona yaklaşırsa, güneşle arasında hiçbir perde olmasa, birincinin güneşe dahâ yakın olduğu ve onun üstünlüğünü dahâ iyi anlayacağı meydandadır. Dahâ yakın olan ve ma'rifeti dahâ çok olan, elbette dahâ üstündür. Bunun içindir ki, ümmetlerin en hayırlısı olan bu ümmetin Evliyâsından hiçbiri, Peygamberleri en üstün ise de, hiçbir Peygamberin derecesine yetişemez. Bu veliye, kendi Peygamberini en üstün yapan üs-

tünlüklerden, ona uyduğu için, verilmiş ise de, Peygamberler, her bakımdan üstündürler. Evliyâ, artık toplayıcıdır. Sözümler burada temâm oldu. Bundan dolayı ve bütün ni'metlerinden dolayı, Allahü teâlâyâ hamd olsun! Peygamberlerin en üstününe ve hepsine ve mukarreb meleklerle ve Sıddîklara ve şehîdlere ve sâlihlere salât ve selâm olsun!

288

İKİYÜZSEKSENKİZİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, seyyid Enbiyâ-i Mankpûriye yazılmıştır. Nâfile nemâzları cemâ'atle kılmak câiz olmadığı bildirilmektedir:

Bizleri, Peygamberlerin en üstününe uymakla şereflendiren ve dinde bid'atler çıkarmaktan koruyan yüce Allaha hamd olsun! Dalâlet, sapıklık yuvalarını yıkan ve hidâyet sancığını dalgalandıran Resûle ve onun temiz Âline ve seçilmiş Eshâbının hepsine salât ve selâm olsun! Zemanımızda, âlim olsun, câhil olsun, müslimânların çoğu, nâfile ibâdetleri yapmağa çok önem veriyorlar. Farzları yapmakta gevşek davranıyorlar. Farzların içinde bulunan sünnetleri ve müstehâbları gözetmiyorlar. Nâfilelere kıymet veriyorlar. Farzları aşağı görüyorlar. Farz nemâzları müstehâb olan zamanlarında kılan yok gibidir. Sünnet olan cemâ'atin çoğalmasına, hattâ nemâzı cemâ'atle kılmağa aldırmış etmiyorlar. Farzları, gevşeklikle, üşenerek kılmakla, vazîfeyi bitirdiklerini sanıyorlar. Aşûre gününe, Berât gecesine, Receb ayının yirmiyedinci gecesine ve bu ayın, Regâib gecesi dedikleri ilk Cum'a gecesine çok önem veriyorlar. Bu zamanlarda, büyük cemâ'atlerle nâfile nemâzlar kılıyorlar. Bu cemâ'atleri iyi ve güzel sanıyorlar. Bunların, şeytânın aldatması olduğunu, günâhları sevâb olarak gösterdiğini anıyamıyorlar. Şeyh-ul-islâm Usâmeddîn İsferrâînî Hirevî, (Şerh-ı Vikâye hâşiyesi)nde (Nâfileleri cemâ'atle kılmak ve farz nemâzları cemâ'atsiz, yalnız kılmak, şeytanın aldatmalarından biridir) buyuruyor.

Nâfile nemâzları cemâ'atle kılmak mekrûh, kötü olan bid'atlerdendir. Son Peygamberin «aleyhi minessalevâti efdalühâ ve minetteslîmâti ekmelühâ» (Bir kimse, dînimizde bulunmayan birşeyi, meydana çıkarırsa, o şey kötüdür) hadîs-i şerîfinde bildirdiği bid'atlerdendir. Nâfile nemâzı cemâ'atle kılmanın mekrûh olduğu, fikh kitâblarının çoğunda yazılıdır. Herkes çağrılır, büyük cemâ'at yapılırsa, mekrûh olur diyenler de vardır. Buna göre, herkese haber vermeden, câmi'in bir köşesinde, bir iki kişi cemâ'atle kılsa mekrûh olmaz. Üç kişi kılsa mekrûh olur ve olmaz da diyenler oldu. Dört kişinin cemâ'atle nâfile kılması, sözbirliği ile mekrûh dur denildi. Doğrusu böyledir diyenler de oldu. (Sirâciyye) fetvâ kitâbın-

da, terâvîh ve güneş tutulması nemâzlarından başka olan nâfileleri cemâ'atle kılmanın mekrûh olduğu bildirilmektedir. (Giyâsiyye) fetvâ kitâbında, Şeyh-ul-imâm Serahsî «rahimehullah» buyuruyor ki, (Nâfile nemâzı cemâ'atle kılmak, Ramezândan başka zamanlarda, herkes çağırırsa, mekrûh olur. Bir iki kişi imâma uyarsa mekrûh olmaz. Üç kişi olursa, şübhelidir. Dört kişi olursa, sözbirliği ile mekrûh olur) dedi. (Hulâsa) kitâbında, (Nâfile nemâzı cemâ'atle kılmak, herkesi çağırarak olursa, mekrûhdur. Ezân ve ikâmet okunmadan, câmi'in bir köşesinde kılınrsa, mekrûh olmaz) diyor. Şems-ül eimme-i Hulvânî buyurdu ki, (Imâmdan başka üç kişi ise, sözbirliği ile mekrûh olmaz. Dört kişi ise, mekrûh olur da denildi, olmaz da denildi. Fekat, mekrûh olması dahâ doğrudur. Fârhî fetvâlarında, nâfile yalnız Ramezânda cemâ'atle kılınır. Herkesi çağırarak verilirse, ya'nî ezân ve ikâmet okunursa, bu da mekrûh olur. Kimse çağırmadan ve bir iki kişi kılarsa mekrûh olmaz. Üç kişi olursa, şübhelidir. Cemâ'at dört kişi olursa, sözbirliği ile mekrûh olur) diyor. Böyle haberler dahâ pekçoktur. Fıkh kitâbları bu haberlerle doludur. Sayı bildirmiyerek mekrûh olmaz diyen bir haber işitilirse, bunu yukarıda bildirdiğimiz gibi anlamak lâzımdır. Genel olarak bildirileni, şartlı olarak anlamalı, iki üç kişi için câiz olduğu bildirilmiştir demelidir. Çünkü, hanefî mezhebindeki üsûl kitâblarında, şartsız olarak bildirilen, şartsız bırakılır ise de, şartsız bildirilen haberlerden, şartlısını anlamak câiz, hattâ lâzım olduğu da bildirilmiştir. Şartlı olarak anlamadığımızı, şartsız olduğunu anladığımızı bir an için düşünürsek, bu şartsızlık yukarıdaki şartlı haberlere aykırı olur. İki kuvvetli haber, birbirini bozmuş olur. Hâlbuki, bu iki haberin kuvveti eşit değildir. Çünkü, mekrûh olduğunu bildiren haberler hem dahâ çoktur. Hem de beğenilmiş ve fetvâ hâlini almışlardır. Câiz diyen haberler böyle değildir. İki haber de kuvvetlidir dersek, birşeyin hem mekrûh, hem de mubâh olduğunu bildiren haberler olunca, mekrûh olduğu kabûl edilir. Böylece ihtiyât gözetilmiş olur. (Üsûl-i fıkh) âlimleri böyle buyurmuşdur.

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşıldı ki, Aşûre günü ve Berât ve Regâib geceleri, câmi'lerde toplanarak cemâ'atle nemâz kılan yüzlerle kişiler, bu toplantılarla sevâb kazandıklarını sanıyorlar ise de, bunlar fıkh âlimlerinin sözbirliği ile mekrûh dedikleri işi işlemektedirler. Mekrûhu iyi bilmek ise, büyük cinâyetlerdendir. Çünkü, harâmı mubâh bilmek, küfr olur. Mekrûhu mubâh bilmek, ondan bir basamak aşağıdır. Bu işin çirkinliğini iyi anlamalıdır. Mekrûh olmaktan kurtulmak için, ezân ve ikâmet okumadıklarını ileri sürüyorlar. Evet, ezân okumayınca mekrûh olmayacağını bildiren birkaç haber vardır. Fekat, bir iki kişi olmak ve câmi'in bir köşesinde kılmak şartı ile mekrûh olmaz demişlerdir. Böyle olmazsa, bu âlimlere göre de mekrûh olur. Haber vermek, yalnız ezân ve ikâmet demek değildir. Biribirlerine söylemekle de olur. Böylece binlerle

kimse, nâfile kılacaklarını birbirlerine yaymaktadırlar. Aşûre günü ve sayılı zamanlarda mahalle mahalle, birbirlerine haber veriyorlar. Filân şeyhin, filân imâmın câmi'ine gidelim, cemâ'atle nemâz kılınacak diyorlar. Böyle haberleşmek, ezândan ve ikâmetden dahâ kuvvetli olmaktadır. Haber vermek şartı, tâm yerine gelmektedir. Haberleşmenin ezân ve ikâmetle olacağını açıklayan birkaç habere uysak bile, yukarıda bildirdiğimiz gibi, bir iki kişinin câmi' köşesinde kılması şartı da vardır.

Şunu da bildirelim ki, nâfile ibâdetleri gizli yapmak lâzımdır. Böylece, riyâ ve gösteriş tehlikesi olmaz. Cemâ'atle kılmak, böyle değildir. Farzları açıkca yapmak, herkese göstermek lâzımdır. Çünkü farzlarda gösteriş lekesi olmaz. Bunları cemâ'atle kılmak, bunun için uygundur. Bundan başka, cemâ'atin çok olması, fitne uyandırır. Bunun içindir ki, Cum'a nemâzında sultânın veyâ vekilinin bulunması şart olmuştur. Böylece, fitne çıkmak tehlikesi ortadan kalkmış olur. Bu mekrûh cemâ'atlerde fitne uyanma korkusu dahâ çoktur. Bu bakımdan da, bu toplantılar, şerî'ate uygun değildir. Yasaktır. Hadîs-i şerîfde «alâ sâhibihessalâtü vesselâm» (Fitne uykudadır. Bunu uyandırana, Allah la'net eylesin!) buyuruldu. Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, islâm vâlîlerinin, hâkimlerinin ve koruyucu kimselerin, böyle toplantıları dağıtmaları lâzımdır. Bunun için sıkı davranmaları, sıkıştırmaları yerinde olur. Böylece, fitneye yol açan bir bid'at, ortadan kaldırılmış olur. Herşeyin doğrusunu Allahü teâlâ bildirir. Doğru yolu gösteren, ancak O'dur.

İKİYÜZSEKSENDOKUZUNCU MEKTÛB

Bu mektûb, mevlânâ Bedreddine arabî olarak yazılmıştır. Kazâ ve kaderin ince bilgilerini anlatmaktadır:

Allahü teâlânın ismine sığınarak, mektûbuma yazmağa başlıyorum. Kazâ ve kaderin ince bilgilerini kullarından seçilmiş olanlara bildiren ve doğru yoldan sapmamaları için, câhillerden sakıyan Allahü teâlâya hamd ederim! Kazâ ve kaderin esrârını, din câhilleri anlayamayıp, doğru yoldan kayan insanların işlerinde mecbûr, esir veyâ hâkim, yaratan sanmak tehlikesine düşerler. Allahü teâlâ Peygamberlerinin en üstünü de, kullarına doğru yolu, doğru bilgiyi gösterdi. Yanlış düşünen câhillerin ve isliem için, behâne etmelerine meydan bırakmadı. O büyük Peygambere ve Akrahâsına ve Eshâkının hepsine, bizden iyi dââlar ve selâmlar olsun! Önce Eshâkının herbiri Allahü teâlâyâ itâat edenlerin ve kadere inanıp kazâyâ râz olanların en iyisidir.

Kazâ ve kader bilgisini, çok kimseler anlayamamış, doğru yoldan ayrılmıştır. Bu bilgi üzerinde akl yürütenler, vehm ve hayâllerine kapılmıştır. Bunlardan bir kısmı, insanların, isteyerek yaptığı işlerinin cebr, zor ile olduğunu sanmış, çokları da, insanların her işi yaratarak yaptığını, isteyerek yapılan işlere, Allahü teâlânın karışmadığını söylemiştir. Üçüncü anlayış şekli de, doğru yolda gidenlerin, şerî'ati iyi ahyanların sözüdür ki, bunlar, (Fırka-i nâciyye) ismi ile müjdelennmiş olan, (Ehl-i sünnet velcemâ'at) «radıyallahü teâlâ anhüm»dür. Allahü teâlâ, o yüksek âlimlerden ve onların yolunda gidenlerden râzî olsun! Bunlar, birinci ve ikinci kısımda olanlar gibi taşkınlık yapmamış, orta yolu seçmişlerdir. Ehl-i sünnetin reîsi olan imâm-ı a'zam Ebû Hanîfe «rahmetullahi aleyh», imâm-ı Ca'fer-i Sâdikdan «radıyallahü anhüm»dür.

— Allahü teâlâ, insanların istekli işlerini, onların arzûsuna bırakmış mıdır?

— Allahü teâlâ, rübûbiyyetini, [yaratmak ve her istediğini yapmak büyüklüğünü] âciz kullarına bırakmaz, buyurdu.

— Kullarına, işleri zor ilemi yapıyor?

— Allahü teâlâ âdildir. Kullarına zor ile günâh işletip, sonra Cehenneme sokmak, Onun adâletine yakışmaz, buyurdu.

— O hâlde, insanların, istekli hareketi, kimin arzûsu ile oluyor, kim yapıyor?

— İşleri insanların arzûsuna bırakmamış ve kimseyi cebr etmemiştir. İkisi arası olagelmektedir. Yaratmağı kullarına bırakmadığı gibi, zor ile de yapdırmaz.

İşte, Ehl-i sünnet âlimleri diyor ki, kulların ihtiyâri istekli hareketlerini, işlerini Allahü teâlâ icâd etmekte, yaratmaktadır. Onun kudreti ile var oluyorlar. Fekat, insanın kudreti de karışmaktadır. İstekli hareketlerimiz, Allahü teâlânın kudreti ile (Yaratılır) ve bizim kudretimiz ile (Kesb edilmiş) olur.

Ehl-i sünnetden, Ebûl-Hasen-i Ali Eş'ariye göre, insanların istekli işlerine, kendi ihtiyârları, [ya'nî seçim hakları ve kudretleri], hiç karışmaz. Yalnız, kul bir iş yapmak isteyince, Allahü teâlâ, o işi hemen yaratmaktadır. Âdet-i ilâhisi hep böyledir. İşin yapılmasında kulun kudretinin te'siri olmaz. Bu sözü, (Cebriyye) mezhebinin sözüne yakındır. Bunun için, Eş'ari mezhebine (Cebr-i mütevassıt) denilmektedir.

Büyük âlim, Ebû İshak İsfereâni buyurdu ki, (İnsanların yaptığı, istekli hareketlerinin meydana gelmesinde, kendi kudretleri de işe karışmaktadır. İş iki kudretin bir araya gelmesi ile yapılıyor. Biri, kulan kudreti, ikincisi Allahü teâlânın kudretidir. Aynı iki kuvvetin te'siri ile, bir iş meydana gelir) diyor. Eş'ariden kâdi Ebû Bekr-i Bâkırânî buyuruyor ki, (İnsanın kudreti, işin meydana gelmesine değil, işin iyi veya fenâ olmasına, ya'nî tâ'at, ~~ya'nî~~ günâh olmasına te'sir eder. Mâtürîdî mez-

hebi de böyledir). Bu zaif kulun [ya'nî imâm-ı Rabbânînin «kuddise sirruh»] anladığına göre, insanın kudreti, işin yapılmasına da, iyi veyâ fenâ olmasına da, birlikde te'sîr etmektedir. Çünkü, işin meydana gelmesine te'sîr etmeyip, yalnız iyi veyâ fenâ olmasına te'sîr eder demek ma'nâsızdır. Çünkü, işin iyi veyâ kötü olması, işin yapılması ile meydana çıkar. Fekat, bunun için de, aynı kuvvetin ayrıca te'sîr etmesi lâzımdır. İşin yapılması başkadır iyi veyâ fenâlığının yapılması başkadır. O hâlde, işin iyi veyâ fenâ olması için de, kuvvetin ayrıca te'sîri lâzımdır demek, yanlış olmaz. Ebül-Hasen-i Eş'arî, böyle demiyor. Hâlbuki, insanların kudretini Allahü teâlâ yaratdığı gibi, bu kudretin te'sîr etmesini de Allahü teâlâ yaratmaktadır. Bunun için, kulun kudretinin te'sîr ettiğini söylemek, hakîkate dahâ yakın olur. Eş'arî mezhebi, Allahü teâlânın, kullarını cebr ettiğini bildirmiş oluyor. Çünkü, kulda ihtiyârın ya'nî beğendiğini yapmak bulunmadığını ve kulun işinde, kendi kuvvetinin hiç te'sîri olmadığını bildiriyor. Bu mezhebi, cebriyyeden ayıran şey, cebriyye mezhebinde, bir insan, bir işi yaptı demek, mecâzdır. Ya'nî, o istekli işi, yalnız Allahü teâlâ yapmıştır. O insanın eli ile yapmıştır. İnsanda kudret yoktur derler. Eş'arî ise, işi yapan, hakîkatde insandır. Ancak, insanın isteği ile değil, Allahü teâlânın istemesi ile yapmıştır. İnsanda ihtiyâr yoktur diyor. Ehl-i sünnetden, Eş'arîden başkaları, kulun kudreti, yaptığı istekli işde te'sîr eder diyor. Eş'arî ise, kudreti⁹ ancak, işin yaratılmasına sebep olup, yaratılmasında te'sîri olmaz diyor ki, her ikisine göre de, işi insan yaptı demek doğru olur. Ehl-i sünnet, Cebriyyeden, böylece ayrılmış olur. Cebriyye mezhebinin insanın, istekli işlerini hakîkaten yaptığını kabûl etmemesi, işi insan yaptı demek mecâzdır demesi küfrdür, Kur'ân-ı kerîmi inkâr etmektir. (Temhîd) kitâbının sâhibi diyor ki, Cebriyye mezhebinden (İşin insanın yapması mecâzdır, görünüşdür, insanda kudret yoktur. Kullar, rüzgârla sallanan yaprak gibidir. İnsanların her hareketi, ağacın hareketi gibi mecbûrîdir) diyenler kâfir olur. Yine diyor ki, Cebriyyenin (Kulların iyi, kötü, bütün işleri, hakîkatde onların değildir. İhtiyârî hareketleri de yapan, yalnız Allahdır) sözleri de küfrdür.

Süâl: Eş'arî, insanın işinde, kudretinin te'sîri yoktur, hakîkatde insanın ihtiyârı da yoktur dediği hâlde, işi yapan hakîkatde kuldur demesi, doğrumudur?

Cevâb: İnsan kudretinin, işinde te'sîri yok ise de, Allahü teâlâ, işi yaratması için, onun kudretini sebep kılmıştır. Allahü teâlânın âdeti şöyledir ki, insan kudretini ve ihtiyârını, bir iş için kullanınca, Allahü teâlâ, o işi yaratıyor. İnsanın kudreti, böylece, işin yapılmasına sebep oluyor. İşlerin yapılmasına te'sîr etmiş oluyor. Çünkü, kulun kudreti olmadıkça, âdet-i ilâhî o işi yaratmamaktadır. Bu âdete göre, işi yapan, insandır, demek hakîkatde doğru oluyor. Eş'arî mezhebini doğru yola uydurmak, ancak böyle olur. Başka dürlü anlatanları şübheli dinlemelidir.

Ehl-i sünnet, kadere inanmış, kaderin hayırlısı, şerlisi, iyisi, kötüsü, tatlısı, acısı, hep Allahü teâlâdandır demiştir. Çünkü, (**Kader**), var etmek, yaratmak demektir ve herşeyi yapan, yaratan, ancak Allahü teâlâdır. (**Mu'tezile**), ya'nî kaderiyye fırkası kazâ ve kadere inanmadı. İşlerin, yalnız kulun kudreti ile hâsıl olduğunu zan etdi. Şerler, kötülükler, Allahü teâlânın kazâsı ile olsaydı, bunlar için azâb yapmazdı. Bunlara azâb yapması zulm olur dedi. Böyle sözleri söylemek zulmdür. Câhile sözdür. Çünkü, kazâ ve kadere inanmakla, kulun ihtiyârı ve kudreti gitmez. (**Kazâ**) demek, bir insanın, bir işi, kendi ihtiyârı ile yapup yapmayacağını, Allahü teâlânın, önceden bilmesi demektir ki, burada ihtiyârın bulunduğunu göstermektedir. Kazâyâ inanmak irâde ve ihtiyârın yok olmasına sebep olsaydı, Allahü teâlâ da, yaratmağa mecbûr olmazdı memnû' olurdu. Çünkü, ezelde, bir şeyin var olacağını bildi ise, onu yaratmağa mecbûr olurdu. Yokluğunu bildi ise, yaratması memnû' olurdu. Kazâyâ inanmak, kulda ihtiyârın bulunmasına inanmağa mâni' olsaydı, Allahü teâlâda irâde ve ihtiyârın bulunmasına inanmağa da mâni' olurdu. Allahü teâlânın yaratacağı şeyleri ezelde bilmesi, irâde sıfatını yok etmediği gibi, kullarının yapacağı şeyleri de ezelde bilmesi, kulların irâde ve ihtiyâr sâhibi olmalarına mâni' değildir. Evet, insanların kudreti azdır. İş yalnız insan kudreti yapar demek, pek aklsızlık olur ve düşüncesizliğin son derecesidir. Mu'tezilenin, burada da, doğru yoldan ayrılmış olduğunu, Mâverâün-nehr [Türkistânda, Seyhûn ve Ceyhûn nehrleri arasındaki geniş yer] âlimleri bildirmiş, bunların sözü, mecûsîlerin (ateşe tapanların) sözünden dahâ fenâdır demişlerdir. Çünkü, mecûsîler, Allahü teâlânın bir şerîki, ortağı var sanmışdır. Mu'tezile ise, sayısız ortak var demektedir. [Ya'nî, insan, işini, kendi kudreti ile yapmada, yaratmaktadır diyerek, insanları, Allahü teâlâyâ şerik ediyorlar].

(**Cebriyye mezhebi**), insan aslâ bir iş yapmaz, cânsızlar gibi hareket eder. İnsanın kudreti, kasdı, ihtiyârı yokdur diyor. İnsanlar iyi iş yapınca sevâb kazanmaz, kötü işlerine azâb yapılmaz sanıyor. Kâfirler, günâh işliyenler ma'zûrdur, mes'ûl olmazlar. Çünkü, insanın her işini, yalnız Allah yapıyor. İnsan istese de, istemese de, Allah günâh yaratıyor. İnsan günâh yapmağa mecbûrdur diyorlar. Bu sözleri küfrdür. Bunlara (**Mürchie**) de denir ki, mel'ûndurlar. Günâh, insana zarar vermez. Âsî, fâsık, azâb görmeyecektir dediler. Peygamberimiz «sallallahü aleyhi ve sellem» buyurdu ki, (**Mürchie mezhebinde olanlara yetmiş Peygamber, la'net etmiştir**). Mezhepleri temâmen yanlıştır, bozuktur. Çünkü, ihtiyârî, istekli hareketimiz ile, titreme, refleks hareketlerinin başka olduğu meydandadır. Elimizle birşey tutmamız, elbette ihtiyârımız iledir. Göz seğirmesi, kalbin çalışması ise, böyle değildir. Kur'ân-ı kerîm ve hadîs-i şerîfler, bu mezhebin bozuk olduğunu bildirmektedir. Nitekim, Secde ve Ahkaf ve Vâkı'â sûrelerinde (**Yapdıklarının cezâsıdır**) ve Kehf sûresinde (**İstiyen imân etsin, istiyen inanmasın!**) buyurmaktadır.

İnsanların çoğu, tenbel olduğundan ve niyyetleri kötü olduğundan özer, behâne arıyor. Süâlden, azâbdan kurtulmak için, Eş'arî, hattâ Cebriyye mezhebine yanaşiyor. Bunlar, ba'zan (İnsanın hakikatde ihtiyârı yokdur. İşi insanın yapması mecâzdır, görünüşdedir) diyor. Ba'zan da (İnsanın ihtiyârı azdır. Herşeyi yapan, Allahü teâlâdır) diyor. Bu söz, Cebriyye mezhebine kayıyor. Bunlar, ba'zı tesavvuf büyüklerinin sözlerini öne sürüyor. Meselâ (İşleri yapan birdir. Hiçbirşey yokdur, yalnız O vardır. İnsanın işinde, kudretinin te'sîri yokdur. İnsanın hareketi, ağacın sallanması gibidir. İnsanın varlığı da, işleri de, çöldeki serâb gibidir, bir görünüşden başka birşey değildir) gibi sözler, bu gevşek, tenbellerin kötü söylemelerini ve işlemelerini destekliyor. Herşeyin doğrusunu, ancak Allahü teâlâ bilir. Bildiğimiz kadar, bunlara şöyle cevâb veririz ki: Eş'arînin dediği gibi, eğer ihtiyâr, hakikaten bulunmasaydı, Allahü teâlâ, kulların zulm etdiğini bildirmezdi. İnsanın yaptığı işde kendi kudreti te'sîr etmeyip, kudreti, yalnız işin yaratılmasına sebep olsaydı, insanların kötü işlerine zulm denmezdi. Hâlbuki Allahü teâlâ, Kur'ân-ı kerîmin birçok yerinde, insanların zulm işlediğini bildiriyor. İnsanın gücü, işin yaratılmasına te'sîr etmeyip, yalnız sebep olsaydı, zulm buyurmazdı. Evet, Allahü teâlâdan gelen elemelerde, azâblarda, insanın ihtiyârı karışmıyor. Fekat, bu zulm olmaz. Çünkü, Allahü teâlâ, kaydsız, şartsız mâlikimiz, sâhibimizdir. Mülk yalnız Onundur. Mülkünü, istediği gibi kullanır, hiç zulm olmaz. Fekat, insanların zulm etdiklerini bildirmesi, insanda ihtiyârın bulunduğunu göstermektedir. Burada zulmün mecâz olması düşünülemez. Hakikatler, zarûret olmadıkca mecâz yapılmaz.

İnsanların irâdeleri, ihtiyârları zaîfdır, azdır sözüne gelince, eğer Allahü teâlânın ihtiyârı yanında azdır denirse veyâ insanların ihtiyârı yalnız olarak işleri meydana getiremez demek istenirse, doğru olur. Fekat, eğer ihtiyârları, işlerin yapılmasına te'sîr etmez denirse, doğru olmadığını yukarıda bildirdik.

Allahü teâlâ, kullarına yapabilecekleri şeyleri emr etmiştir. İnsanları zaîf yaratdığı için, her emrinde kolaylık göstermiştir. Nitekim, Nisâ sûresi yirmiyedinci [27] âyetinde, (Allahü teâlâ, size hafif, kolay emr etmek istedi. Çünkü, insan zaîf yaratılmıştır) buyurmaktadır. Allahü teâlâ, (Hakîm)dir. [Herşeyi yerinde, uygun olarak yapar]. (Raûf)dur. [Acımağa lâyık olmıyanlara da acıyıcıdır]. (Rahîm)dir. Âhiretde sevdiklerine, ya'nî küfrân-ı ni'met etmiyenlere, ya'nî mü'minlere Cenneti ihsân edicidir]. Kullarına, yapamıyacakları şeyi emr etmek, hikmetine, re'fetine yakışmaz. Kullarına, kaldırılamıyacak, büyük kayayı kaldırmadığı emr etmeyip, herkesin çok kolay yapacağı kıyâm, rükü', secde, ufak bir âyet okumak ile meydana gelen nemâzı emr etmiştir. Nemâz kılmak, herkes için çok kolaydır. Ramezân-ı şerîf orucu da, pek kolaydır. Zekâtı

da, çok hafif emr etmiş, malın hepsini değil, kırkda birini verir, demiştir. Hepsini veyâ yarısını vermeği emr etseydi, kullarına güc olurdu. Merhameti, pek fazla olduğundan, emri tâm yapılamaz ise, dahâ da hafifletmiştir. Meselâ, abdest almayanlara, teyemmüm etmeğe, nemâzda ayak üzere duramayanlara, oturarak kılmağa, oturamayanlara da, yatarak kılmağa, rükü' ve secde yapamayanlara, imâ ile [oturup, rükü' ve secde için, az eğilerek] kılmağa, bunlar gibi, dahâ nice kolaylıklara izin vermiştir. Şerî'atin emrlerine dikkatle ve insâfla bakan, bu kolaylıkları görür. Allahü teâlânın, kullarına ne kadar çok merhametli olduğunu, pek iyi anlar. Emrlerin pek kolay olmasının bir şâhidi de, çok kimselerin, emr olunan, ibâdetlerin, dahâ artmasını istemesidir. Nemâzın, orucun artmasını isteyen, çok görülmüştür. Evet, ibâdet yapmak, güc gelmez kimselerde, yok değildir. Böyle kimseler, normal insan değildir. Böyle bozuk kimselere, ibâdetlerin zor gelmesine sebep, nefslerinin karanlığı ve şehvânî arzularının kötülüğüdür. Bu karanlık ve kötülükler, nefs-i emmâreden hâsıl olmaktadır. Nefs-i emmâre, Allahü teâlânın düşmanıdır. Şûrâ sûresinde: (İmân ve ibâdet etmek, müşriklere güc gelir). Bekara sûresi, kırkbeşinci [45] âyetinde, (Nemâz kılmak, yalnız mü'minlere, Allahü teâlâdan korkanlara kolay gelir) buyurmuştur.

Bedenin hastalığı, ibâdetlerin yapılmasını güçleştirdiği gibi, (Bâtın) in [kalbin ve rûhun] hasta olması da güçleştirir. Allahü teâlâ, şerî'atleri, nefs-i emmâreyi, [ya'nî kötülük isteyen] arzularından, âdetlerinden vaz geçirmek için gönderdi. Nefsin istekleri ve şerî'atin istekleri birbirinin zıddıdır, aksidir. O hâlde, ibâdetleri yapmakda güçlük çekmek, nefsin kötülüğünü gösteren bir alâmetdir. Nefsin arzularının kuvveti, bu güçlüğü çokluğu ile ölçülür. Nefsin hevâsı [istekleri], kalmayınca, güçlük de kalmaz.

Sôfiyye-i aliyyeden ba'zısının, insanda ihtiyârın bulunmadığını veyâ kuvvetsiz olduğunu gösteren birkaç sözünü yukarıda yazmışdık. Tesavvuf büyüklerinin, şerî'ate uymıyan sözlerine, hiç kıymet verilmez. Nerde kaldı ki, huccet ve sened olarak kullanılsın. Ya'nî, bir iddi'âyı, düşünceyi isbât için, böyle sözleri şâhid getirmek, hiç doğru olmaz. Şâhid, sened olacak, uyulabilecek, ancak Ehl-i sünnet âlimlerinin sözleridir. Sôfiyye-i aliyyenin sözlerinden, âlimlerin sözüne uygun olanlar, kabûl edilir. Uymıyanları, kabûl edilmez. Burada da yine bildirelim ki, Sôfiyye-i aliyyeden, hâlleri, keşfleri doğru olanlar, şerî'ate uymıyan hiçbirşey söylememiş ve yapmamıştır. Keşflerinden, hâllerinden, şerî'ate uymıyanların, yanlış olduğunu anlarlar. Şerî'ate muhâlif olan sözlere ve hareketlere doğru diye, sarılmak, zındıklık, ilhâd ya'nî dinsizlik alâmetidir.

Şunu da ilâve edelim ki, Sôfiyye-i aliyyenin şerî'ate uymıyan ba'zı sözleri, hâlin kapladığı zamanda, keşf yolu ile anladıkları bilgilerdir ki, o zaman, akl ve şü'ûrları örtülü olduğundan, özrlü sayılırlar ve keşfleri

yanlış olmuştur. Başkalarının, böyle keşflere, sözlere uyması, câiz değildir. Böyle sözlere, şerî'ate uyacak şekilde ma'nâ vermek, kelimelerden anlaşılan ma'nâyı bırakıp, meşhûr olmıyan ma'nâlarını vererek, şerî'ate uydurmak lâzımdır. Çünkü, âşıkların, muhabbet serhoşlarının sözleri, çeşitli ma'nâlara gelir. Bu ma'nâlar arasından, doğru ve onların büyüklüğüne yakışan ma'nâyı bulup, öyle kabûl etmek lâzımdır.

[Zemanımızdaki, din câhilleri, Muhyiddîn-i Arabî, Celâleddîn-i Rûmî, Niyâzî-i Mısri gibi büyüklerin, böyle sözlerini ele alarak, tesavvufa, tesavvufculara saldırıyor. Yazdıkları kitâblarda, Evliyânın sözlerine yanlış ma'nâlar vererek, hattâ, onların sözü diyerek, uydurma şeyler yazıyor. O derin âlimleri, şerî'at düşmanı imiş gibi göstermeğe çalışıyorlar. Cenâb-ı Hak, böyle zevallılara, şerî'ati, tesavvufu anlamak nasîb etsin! Âmîn].

290

İKİYÜZDOKSANINCI MEKTÛB

Bu mektûb, molla Muhammed Hâşime yazılmıştır. Allahü teâlânın, İmâm-ı Rabbânî hazretlerine başlangıçta ihsân etmiş olduğu yolu ve tarikât-i aliyye-i Nakşibendiyyeyi bildirmektedir:

Bismillâhirrahmânirrahîm. Âlemlerin rabbi olan Allahü teâlâyâ hamd olsun! Peygamberlerin en üstününe ve onun temiz olan Âlinin ve Eshâbının hepsine salât ve selâm olsun! Tarikatler arasında en kısa, en birinci, en uygun, en sağlam, en sâlim, en kuvvetli, en doğru, en iyi, en yüksek, en üstün, en şerefli ve en olgun olanı, tarîka-i aliyye-i Nakşibendiyyedir. Bu yolda bulunanların rûhlarını ve sâhiblerinin sırlarını, Allahü teâlâ takdîs eylesin! Bu yolun bütün bu üstünlükleri ve bu yolda yetişenlerin şânlarının üstün olması, sünnet-i seniyyeye yapışdıkları ve bid'atlerden sakındıkları içindir. Eshâb-ı kirâmda olduğu gibi «aleyhimürrıdvân minelmelikilmennân», bu büyüklerin de, bidâyetlerinde, nihâyetlerinin kazancı yerleşdirilmiştir. Yüksek dereceye kavuşduktan sonra, huzûrları devâmlı olmuştur. Başkalarının huzûru geçicidir.

Kardeşim! Allahü teâlâ, seni doğru yola ulaştırsın! Bu fakîr, bu yola özendiğim zaman, Allahü teâlâ, işimi kolaylaştırdı. Vilâyet kaynağı, hakîkatin mütehassısı, nihâyetin başlangıçta yerleşdirilmiş olduğu yolun kılavuzu, vilâyet derecelerine kavuşduran caddenin sürücüsü, dînin koruyucusu, şeyhimiz ve imâmımız, şeyh Muhammed Bâkî «kaddesallahü teâlâ sirreh» hazretlerine kavuşdu. Nakşibendiyye büyüklerinin seçkin halîfesi olan bu yüksek zât, Allahü teâlânın ismini zikr etmeği öğretti. Teveccüh buyurdu. Bu fakîrde, zikrin tadı tâm hâsıl oldu. Sevin-

— 508 —

çimin çokluğundan ağladım. Birgün sonra, bu büyüklerin kıymet verdikleri ve (Gaybet) dedikleri, şü'ürsuzluk hâsıl oldu. Kendimden geçince, büyük bir deniz gördüm. Dünyâdaki şekilleri, sûretleri, bu deniz içinde gölge gibi gördüm. Şü'ürsuzluğum çoğaldı. Bir sâ'at, iki sâ'at sürdüğü günler oldu. Bütün geceyi kaplamağa başladı. Olanları, kendilerine arz etdim. (Fenâ)dan biraz hâsıl olmuş buyurdu. Zikr etmeği yasakladı. (Bu huzûru elden kaçıрма!) dedi. İki gün sonra, bilinen (Fenâ) hâsıl oldu. Arz eyleyince, (Vazîfeni yap!) buyurdu. Fenânın Fenâsı hâsıl oldu. Arz eyledim. (Bütün âlemi bir, birleşmiş topluluk olarak görüyor musun?) buyurdu. (Evet) dedim. (Fenânın Fenâsında, âlemi böyle birleşik görmekte birlikde, şü'ürsuzluk da hâsıl olur) buyurdu. Hemen o gece, buyurduğu gibi, Fenâ hâsıl oldu. Bunu ve bundan sonra olanı arz eyledim ve Allahü teâlâyı, ilm-i huzûrî ile bildiğimi ve kendisinde bulunmayan sıfatlarla birlikde bildim dedim. Bundan sonra, bütün eşyâyı kaplayan bir nûr göründü. Onu Hak teâlâ sandım. Bu nûr siyâh idi. Arz eyledim. (Nûr perdesi arkasında Hak teâlâ görülmüştür. Bu nûrdaki genişlik, ilmdedir. Zât-i teâlâ herşeyle ilgili olduğu için, geniş görünmektedir. Bunu yok etmek lâzımdır) buyurdu. Sonra, bu nûr küçülmeğe başladı. Darlaştı. Nokta gibi oldu. (Noktayı da yok etmek, hayrete gelmek lâzımdır) buyurdu. Öyle yaptım. Hayâl olan nokta da yok oldu. Hayrete daldım. Hak teâlâ, kendini kendi görür gibi göründü. Arz eyledim. (İşte, Nakşibendiyyenin huzûru, bu huzûrdur) buyurdu. Nakşibendiyyenin nisbeti, bu huzûr demektir. Bu huzûra, gayb olmıyan huzûr da denir. Nihâyetin bidâyetde yerleşmesi, burada olur. Bu yolda, tâlibe bu nisbetin hâsıl olması, başka yollarda, tâlibin maksada kavuşmak için, çalışacak zikrleri ve vazîfeleri mürsidlerinden almalarına benzer, Fârisî mısra' tercemesi:

Gül bağçemi gör de, behârımı anla!

Bu fakîrde bu nisbetin hâsıl olması, zikr öğrendiğim günden, iki ay ve birkaç gün sonra başladı. Bu nisbet hâsıl olduktan sonra, (Fenâ-i hakîkî) denilen, başka bir fenâ hâsıl oldu. Kalb okadar genişledi ki, yer küresinin ortasından Arşa kadar, bütün âlem, bu genişlik yanında, hardal dânesi kadar bile değildi. Bundan sonra, kendimi ve âlemin her parçasını, hattâ her zerreyi, Hak teâlâ olarak gördüm. Bundan sonra âlemin her zerresini birer birer hep kendim gördüm. Kendimi onların herbiri olarak gördüm. Sonra, bütün âlemi, bir zerrede yok buldum. Sonra, kendimi ve her zerreyi, o kadar geniş gördüm ki, bütün âlemi hattâ âlemin birkaç katını içimde gördüm. Kendimi ve her zerreyi, her zerreye yayılmış, sızmış olan nûr gördüm. Âlemdeki şekiller, sûretler, bu nûrda yok oldular. Sonra kendimi ve hattâ her zerreyi, bütün âlemi tutuyor, varlıkta durduruyor gördüm. Arz eyledim. Tevhîdde (hakk-ul-yakîn) mertebesi işte budur. (Cem'ul - Cem') bu makâmıdır, buyurdu. Önce, âlemin şekille-

rini, sùretlerini hep Hak teâlâ bulmuş olduğum gibi, bundan sonra, hepsini hayâl gördüm. Önce, Hak bulduğum her zerreyi, şimdi hep vehm ve hayâl buldum. Çok şaşırđım. Bu sırada, (Füsûs) kitâbındaki, kıymetli babamdan işitdiğim (Bu âleme isterseniz Hak deyiniz, isterseniz mahlûk deyiniz. İsterseniz, bir bakımdan Hak deyiniz ve başka bir bakımdan mahlûk deyiniz. İsterseniz, ikisi arasını ayıramıyarak şaşkına döndüğünüzü söyleyiniz!) sözünü hâtırladım. Bu söz sıkıntımı giderdi. Bundan sonra yanlarına giderek arz eyledim. (Huzûrun dahâ sâf olmamışdır. Vazîfene devâm et de, var ile yok birbirinden tâm ayrılınsınlar) buyurdu. Ayrılamiyacağını anlatan, (Füsûs)ün yazısını okudum. (Şeyh Muhyiddîn, olgun bir velînin hâlini bildirmemiş, birçoklarına göre de ayrılamazlar) buyurdu. Emrlerine uyarak, verdikleri vazîfeye devâm etdim. Onların çok kıymetli yardımları ile, Allahî teâlâ, iki gün sonra, var ile yokun ayrıldığını gösterdi. Hakîkî varlığı, hayâl olandan ayrı buldum. Dışarda, bir varlıktan başka, hiçbir var görmedim. Kendilerine bunu bildirince, (Fark-ı ba'del-cem') mertebesi, işte budur. Çalışmakla, buraya kadar varılabilir. Bundan ilerisi herkesin yaradılışında bulunana uygun olarak ihsân olunur. Tesavvuf büyükleri, bu mertebeye (Tekmîl makâmı) demişlerdir buyurdu.

Bu fakîri ilk olarak, sekirden sahva ve Fenâdan Bekâya getirdikleri zaman, kendi bedenimin her zerresine bakdığım zaman, Hak teâlâdan başka birşey bulamadım. Her zerremi, Onu gösteren bir ayna gibi gördüm. Bu makâmdan, yine hayrete götürdüler. Kendime getirdiklerinde, Hak teâlâyı kendi vücûdümün, her zerresinde değil, her zerresi ile buldum. Önceki makâmı, ikinci makâmdan aşağı gördüm. Yine hayrete daldırdılar. Kendime gelince, Hak teâlâyı, âlemle ne bitişik, ne ayrı, ne içinde, ne de dışında bulmadım. Önce bulmuş olduğum, berâberlik, etrâfını çevirmek ve içine işlemek gibi şeylerin hepsi, şimdi yok oldu. Böyle olmakla berâber, yine öyle görüldü. Sanki his olunuyordu. Âlem de, o ânda görülmekte idi. Fekat, bu bağlantıların hiçbirisi, Allahü teâlâda yokdu. Yine hayrete daldırdılar. Sahva getirdikleri zaman, Allahü teâlânın, âlem ile, önce görülen bağılıklardan başka bir bağılılığı olduğu anlaşıldı. Bu, hiç anlaşılamiyan bir bağılılıktır. Hak teâlâ, hiç anlaşılamiyan bir nisbet ile görüldü. Yine hayrete daldırdılar. Bu mertebede biraz kabz, sıkıntı hâsil oldu. Yine kendime getirdiklerinde, Hak teâlâ, o anlaşılamiyan nisbetden başka olarak görüldü. Bu âlemle, anlaşılan ve anlaşılamiyan hiçbir nisbeti, bağılılığı yok idi. Âlem de böylece görülmekte idi. O ânda, öyle bir ilm ihsân olundu ki, bu ilm, Hak teâlâ ile mahlûklar arasında hiçbir bağılılık bırakmadı. Her iki şühûd var iken, bildirdiler ki, böylece, hiçbir bağılılık olmadan görülen, Hak teâlânın kendi değildir. Tekvîn sıfatının âlemle olan bağının, Âlem-i misâlde olan sùretidir. Çünkü, Onun zâtı, mahlûklarla bir ilgisi olmaktan çok uzaktır. Anlaşılabilen veyâ anlaşılamiyan hiçbir bağlantısı yokdur. Arabî beyt tercemesi:

**Sevgiliye kavuşmak, ele geçermi acabâ?
yüksek dağlar ve korkunç tehlikeler var arada.**

Kıymetli kardeşim! Hâllerin hepsini açıklamaya ve ma'rifetleri anlatmaya kalkışırsam, çok uzun sürer. Dinleyenleri usandırabilir. Hele **(Tevhîd-i vücûd)** ma'rifetleri, herşeyin zil, görüntü olduğu anlatılırsa, sonu gelmez. Bütün ömürlerini tevhd-i vücûd ma'rifetlerinde geçirenler, bu sonsuz deryâdan bir damla ele geçirememişlerdir. Şuna da, çok şaşılır ki, onlar, bu fakîri, tevhd-i vücûd sâhiblerinden saymazlar. Tevhîd bilgilerine inanmayan âlimlerden sanırlar. Görüşleri kısa ölümlü için, tevhd ma'rifetleri üzerinde durmağı olgunluk bilirlen. Bu bilâler bu ilerlemeğı, gerilemek sanırlar. Fârisî beyt tercemesi:

**Câhildirler, kendilerini de bilmezler,
hüner sanmaktan aybları çekinmezler.**

Bunların dayandıkları biricik sened, eski tesavvufcuların tevhd-i vücûdî üzerindeki sözleridir. Allahü teâlâ, bunlara insâf versin! O büyüklerin, bu makâmlardan ilerlemediklerini, o makâmda bağlanıp kaldıklarını nerden biliyorlar? Biz, tevhd-i vücûdî ma'rifetleri yokdur demiyoruz. Var olduğunu, fekat bu makâmdan dahâ yüksek makâmlara ilerleneceğini de söylüyoruz. Eğer, bu makâmları aşanlara, bu bilgilere inanmıyor adını takıyorlarsa, ona bir diyeceğimiz yokdur.

Yine sözüme dönelim. Birşeyin örneğı, o şeyi tanıtır. Bir damla sızıntı, bir su menba'ını buldurur. Biz de az bildirdik. Bir damla ile haber veriyoruz.

Kardeşim! Kıymetli hocamız, beni yetişdi ve yetiştirebilir görerek, tarîkati öğretmek için izn verince ve tâliblerden çoğunu, bu yana gönderince, kemâle gelmiş olduğuma ve tâlibleri yetiştirebileceğime inanmıyordum. (Bu işde duraklama! Büyüklerimiz, bu makâmların, kemâl ve tekâmül makâmı olduğunu bildirmişlerdir) buyurdu. (Bu makâma inanmamak, o büyüklerin yüksekliğine inanmamak olur) dedi. Emrlerine uyarak, tarîkati ta'lîm etmeğe başladım. Tâliblere çalışmalarına yardımcı olmağa uğraşdım. Bu uğraşmalarımın tâliblere çok fâideli olduğu görüldü. Öyle oldu ki, senelerce çalışarak kavuşulabilenler, birkaç sâ'atde ele geçiyordu. Birkaç zaman uğraşdım. Sonra, yine noksân olduğumu, aşağıda kaldığımı anladım. Tesavvuf büyüklerinin, son mertebe dedikleri, gelip geçici **(Tecelli-i zâtî)** ler, bu yolda hiç hâsıl olmamışdı. **(Seyr-i ilallah)** ve **(Seyr-i fillah)** ne demek olduğunu bilmiyordum. Bu kemâllere de kavuşmak lâzımdı. Bunları düşündükce, aşağıda kalmış olduğumu iyi anladım. Yanımda bulunan tâlibleri tophiyarak, geride olduğumu, hepsine bildirdim. Dağılmalarını söyledim. Fekat bu sözlerimi aşağı gönüllülük, bir incelik sandılar. Yanımdan ayrılmadılar. Az zaman sonra, Allahü

teâlâ, umduklarına kavuşurdu. Sevgili Peygamberinin sadakası olarak «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmât» ihsânda bulundu.

FASL — Büyüklerimizin «kaddesallahü teâlâ esrârehüm» yolunun temeli, Ehl-i sünnet vel-cemâ'at i'tikâdına uygun olarak inanmak ve sünnet-i seniyyeye yapışmaktır «alâ sâhibihessalâtü vesselâmü vettehiyye». Bid'atlerden ve nefsin isteklerinden de sakınmak ve işleri, elden geldiği kadar azîmetle yapmak, ruhsat ile hareketten kaçınmaktır.

[(**Azîmet**), halâl olduğu belli olmıyan şübheli şeyleri de yapmamak, harâm ve mekrûhlardan herhâlde kaçmaktır. (**Ruhsat**), şerî'atin izn verdiği, câiz olur dediklerinden sakınmamaktır].

Önce, cezbe hâsıl olup, kendinden geçer. Buna (**Adem**) denir. Bundan sonra (**Bekâ**) bulup kendine gelir. Buna (**Vücûd-i adem**) denir. Bu adem ve kendinden geçmek, hissi gayb etmek, duygusuz olmak değildir. Az kimsede, his de gidebilir. Bu Bekâ sâhibi, insanlık isteklerine dönebilir. Nefsin huylarına uyabilir. Fenâdan sonra hâsıl olan, Bekâda ise, geri dönmek câiz değildir. Hâce Nakşibend hazretleri (Vücûd-i adem, insanlık arzûlarına döner. Fekat, Vücûd-i fenâ, geriye hiç dönmez) sözünü, belki bunun için söylemiştir. Çünkü, birinci Bekânın sâhibi, dahâ yoldadır. Yolda olan geri dönebilir. İkincisi, muntehîdir, kavuşmuştur. Kavuşan, geri dönmez. Büyüklerden biri (Yolda olan döner. Kavuşmuş olan dönmez) buyurdu. Vücûd-i adem sâhibi, hernekadar yolda ise de, nihâyet, bidâyetde yerleştirilmiş olduğu için, nihâyetde olanları bilir. Muntehînin, yolun sonunda kavuşdukları, buna topluca tatdırılır. Bu nisbet, muntehîde bol olduğundan, rûhuna da, bedenine de yayılır. Vücûd-i adem sâhibinde ise, yalnız kalbindedir. Muntehîde yayılmış, dağılmıştır. O, insanlık sıfatlarına dönmez. Çünkü, bu nisbetin, onun bedeninin her mertebesine yayılması, onun sıfatlarını yok etmiş, fânî yapmıştır. Bu (**Fenâ**), Allahü teâlânın büyük bir ni'metidir. Allahü teâlâ, azmıyan kulundan, ni'metini geri almaz. Vücûd-i adem sâhibi, böyle değildir. Bu nisbet, onun bedenine geçmemiştir. Böyle olmakla beraber, bedeninin mertebeleri kalbe bağlı olduğu için, bu nisbet kalb yolu ile, bütün bedene de, toplu, kısa olarak geçer. Bedenin isteklerini azaltır. Fekat, tâm yok edemez. Bunun için geri dönebilir. Çünkü, azalmış, yok olmamıştır. Yok olan, geri dönmez. Bu yüksek zincirin büyüklerinden birkaçı «kaddesallahü teâlâ esrârehüm», bidâyetdeki kendinden geçmeğe ve bundan sonra hâsıl olan bekâyâ (**Fenâ**) ve (**Bekâ**) demişlerdir. Bu mertebede, (**Tecellî-i zâtî**) olur. Hak teâlânın zâtı görünür de demişlerdir. Bu Bekânın sâhibine, (**Vâsıl**), kavuşmuş demişlerdir. Devâmlı huzûr, müşâhede demek olan (**Yâd-i dâst**) de, bu mertebede hâsıl olur sanmışlardır. Bütün böyle sözler, nihâyetin bidâyetde yerleştirilmiş olmasından ileri gelmektedir. Çünkü, Fenâ ve Bekâ, yalnız muntehîye hâsıl olur. Ancak, muntehî kavuşmuştur. Tecellî-i zâtî, yalnız buna olur. Allahü teâlânın devâmlı hu-

zûru, ancak müntehî içindir. Çünkü, o hiç geri dönmez. Fekat, birinci söz de, bu bakımdan doğrudur. Sağlam bir görüşe dayanmaktadır. Hâce Ubeydullah-i Ahrâr «kaddesallahü teâlâ sirrahül akdes» hazretlerinin (Fıkarât) kitâbındaki Fenâ ve Bekâ ve Tecellî-i zâtî ve Zât-i ilâhînin şühûdü ve vasl ve Yâd-i dâşt yazıları da, bunlar gibidir. Büyüklerden biri buyurdu ki, Hâce hazretlerinin, sevdiklerinden birkaçına yazmış olduğu mektûblardan ve risâlelerden meydana gelmiş olan bu kitâb, başlangıçta olan ma'rifetleri mübtedilere anlatmak için yazılmıştır. (İnsanlara, aklları erdiği kadar söyleyiniz!) gözetilerek yazılmıştır. (Risâle-i silsiletî-ahrâr) kitâbı da böyledir. Hâce-i Ahrâr her bir isim için sözlerine uygun olarak yazılmıştır. Dînin kuvvetlendiricisi, yükketici olan mevlânâ Muhammed Bâkî hazretlerinin (Rubâ'ıyyât şerh) kitabında da böyledir. Bu Bekâ, hattâ Cezbede hâsıl olan her Bekâ, (Tevhîd-i vücûdî) ile karışıkdır. Bunun içindir ki, büyüklerden birçoğu, Hakk-ul-yakîni anlatırken tevhid-i vücûdî ile karışdırmışdır. Birçoğu da bu sözlerden şübheye düşmüşler. Bunların Hakk-ul-yakîni, cezbede olmuşdur demişlerdir. Çünkü böyle ma'rifetler, o makâmda hâsıl olur. (Tecellî-i sîrî) başka şeydir. Ne olduğunu, kavuşanlar bilir. Kesret aynasında vâhidî görürken, ayna belli olmaz, yalnız sonsuz var olan görünürse, bu makâma (Yâd-i dâşt) demişlerdir. Yâd-i dâşt bu mertebenin adıdır demişlerdir. Buna, (Tecellî-i zâtî) ve (Şühûd-i zâtî) de demişlerdir. Bu makâma, (İhsân makâmı) demişlerdir. Bu yok olmakğa (Vasî) demişlerdir. Fârisî mısra' tercemesi:

Sen onda yok ol! Kavuşmak budur.

Bu isimleri koyan, dînin yardımcısı, hâce Ubeydullah-i Ahrâr hazretleridir. Dahâ önce gelen büyüklerden hiçbiri böyle isimler hiç söylememişlerdir. Fârisî mısra' tercemesi:

Güzellerin yaptığı, güzel olur!

O büyük zât buyuruyor ki, (Dil kalbin aynasıdır. Gönül de, rûhun aynasıdır. Rûh, insanın hakîkatinin aynasıdır. İnsanın hakîkati de, Hak teâlânın aynasıdır. Bilinmiyen hakîkatler, bilinmiyen zâtdan çıkıp, bu uzun yollardan geçerek, dile gelir. Söz hâlini alarak, hakîkatlere uygun yaradılışlı olanların kulaklarına gelir). Yine buyuruyor ki, (Büyüklerden birkaçının hizmetinde bulundum. Bana iki şey ihsân etdiler: Birisi şudur ki, herne yazsam yenilik olur. Eski birşey söylemem. İkincisi de, her ne söylesem beğenilir red edilmez). Bu mukaddes kelimeler, söyliyenin büyüklüğünü göstermekdedir. Bunları söylerken, kendisinin arada olmadığı anlaşılmalıdır. Ayna olmakdan başka birşey değildir. Onların içyüzlerini ve derecelerinin yüksekliğini, ancak Allahü teâlâ bilir. Kendi hâllerine uygun olarak, bu mesnevîleri söylediler. Fârisî iki beyt tercemesi:

**Herkes, birşey sanarak sevdi beni;
gel de, içimden dinle esrârımı!
Sırlarım, iniltimden ayrı değil,
fekat, anlıyacak göz, kulak varmı?**

Bu fakîr, o büyük Velînin bilgilerinden ve ma'rifetlerinden, bir parça, bu mektûbun sonunda, kısa anlayışına göre yazmağa çalışacağım. Her iş, Allahü teâlânın diletiği gibi olur.

Allahü teâlâ, bir kimseyi, cezbe hâsıl olduktan ve temâm olduktan sonra, sülûk ni'meti ile de şerefendirirse, bu kimse cezbenin yardımı ile çok uzun bir yolu, çok kısa bir zamanda geçer. Bu yolun, ellibin senelik olduğunu bildirmişlerdir. Me'âric sûresinin dördüncü [4] âyetindeki (Melekler ve Rûh, ellibin sene uzunluğundaki bir günde, ona çıkarlar) uzunluk, bunu gösteriyor demişlerdir. Böylece, Fenâ-fillah ve Bekâ-billah makâmının kendisine kavuşur. Sülûkün sonu, Seyr-i ilallah yolculuğunun sonuna kadardır. Buraya (Fenâ-i mutlak) denir. Bu makâmdan sonra, cezbe başlar. Buna, Seyr-i fillah ve Bekâ-billah denir. Seyr-i ilallah, sâlikin ismine kadar olan yolculuktur. Seyr-i fillah, bu ismde olan seyrdir. Çünkü, her ismde, sonsuz isimler bulunur. Bunun için, bu ismdeki yolculuk sonsuz olur. Bu fakîrin bu makâmda, ayrıca bir ma'rifeti vardır. Biraz sonra, inşaallahü teâlâ bildirilecektir. Yükselirken, bu ism, (Ayn-i sâbite) nin üstündedir. Çünkü, sâlikin ayn-i sâbitesi, bu ismin zillidir. Onun ilmdeki sûretidir. Allahü teâlânın lutf ederek seçtikleri, bu ismden de ileri yükselirler. Allahü teâlânın diletiği kadar, sonsuz ilerler. Arabî beyt tercemesi:

**Bundan sonrasını anlatmak çok incedir,
anlatmamak dahâ iyi olan da vardır.**

Başka yollardan vâsıl olanlar da, ikincisinde, bunlarla ortak iseler de ve Fenâ-fillah ile Bekâ-billaha kavuşmuşlarsa da, onların riyâzetler çekerek ve mücâhedeler yaparak, çok uzun zamanda sonuna varabildikleri yolu, bu yolun büyükleri, tadını alarak ve şühûd ni'meti ve maksûda kavuşmanın zevkı ile, çok kısa bir zamanda geçer, aradıklarına kavuşurlar. Kavuşduktan sonra da, sonsuz ilerlerler. Sülûk ile sona varanlar arasında, böyle ilerlemeğe ve yakînlığe kavuşan pekazdır. Çünkü, cezbenin sülûkden önce olması için, biraz sevilmiş olmak lâzımdır. İstenmedikçe çekilmek oımaz. Çekilirse, dahâ yakîn olur. İstenilen ile istiyen arasında çok ayrılık vardır. Bu, Allahü teâlânın öyle bir ihsânıdır ki, diletiğine verir. Allahü teâlâ, büyük ihsân sâhibidir. Fârisî iki beyt tercemesi:

**Sevilenlerin aşkı, gizli ve keskindir.
Sevenlerin aşkı, davul zurna iledir.
Sevenler, aşk ateşi ile erir, biter,
Sevilen, hem semizler, hem de dâim güler.**

Bir başkası buyuruyor. Fârisî beytler tercemesi:

**Aşk, küfrden, dinden yüksek oldu.
îmândan, inkârdan üstün oldu.
Aklı koyup, yüz âlem dolaşdım,
küfr ve din ortadan gayb oldu.
Küfr, din, şek ve yakîn, herbiri,
akl ile şimdi berâber oldu.
Her varlık, yol kesicidir sana!
hepsi bir, Sedd-i İskender oldu.**

Bir başkası buyuruyor ki, fârisî beyt tercemesi:

**Hiç yok, yalnız O var dediler, yükseldiler.
yüce serâydan, hepsi eli boş döndüler.**

Bu hayret hâsıl oldukdan sonra, (Ma'rifet makâmı) vardır. Acabâ kimi bu ni'mete kavuşdururlar? Hayret makâmı olan (Küfr-i hakîkî) den sonra, (îmân-ı hakîkî) ye kavuşdururlar İşin iç yüzünü bilenlere göre, aranılan enson makâm budur. Da'vet makâmı ve şer'atin sâhibine tâm uymak burasıdır «aleyhissalâtü vesselâmü vettehiyye». Yûsüf sûresinin yüzsekizinci [108] âyetinde (Ben herkesi ve bana tâbi' olanları, Allahü teâlâyâ da'vet ederim) bildirilen da'vet, bu makâmda yapılır. O, dînin ve dünyânın efendisi «aleyhissalâtü vesselâm», (Yâ Rabbi! Bana, doğru imân ve sonu küfr olmıyan yakîn) ihsân eyle!) diyerek, bu imânı istemiştir. Hayret makâmı olan (Küfr-i hakîkî) den Allahü teâlâyâ sığınmış (Fakrden ve küfrden sana sığınırım) buyurmuşdur. Bu mertebe, Hakk-ul-yakîn mertebelerinin son mertebesidir. Bu makâmda, bilmek ve görmek, birbirlerine perde olmazlar. Arabî beyt tercemesi:

**Ni'mete kavuşanlara âfiyet olsun!
zevalî âşık, birkaç damla ile doysun!**

İyi dinle! Allahü teâlâ, anlayışını artdırsın! Bu büyüklerin cezbeleri iki dürlüdür: Birincisi, hazret-i Ebû Bekr-i Sıddîkdan gelmektedir. Bu bakımdan, yolları, bu hazrete bağlıdır «radıyallahü anh». Buna kavuşmak, husûsî bir teveccüh ile olur. Bütün varlıkları, varlıkda durduran budur. Kendinden geçmek, ve kendini yok bilmek bu cezbede olur. Bu yolun ikinci cezbesi, şâh-i Nakşibend hazretlerinden gelmektedir. [O zaman başlamıştır]. Zât-i ilâhî ile olmakdan hâsıl olur. Bu cezbe, Hâce hazretlerinden, birinci halîfesi olan, hâce Alâ'üddîn hazretlerine geldi. Kendisi, zemânının kutb-i irşâdî olduğundan, bu cezbeyi elde etmek için de bir yol kurdu. Bu yola, bu Silsile-i aliyyede (Tarîk-ı Alâiyye) denildi. Büyükler buyuruyor ki, en kısa yol, (Tarîka-i aliyye-i Alâiyye)dir. Bu cezbe, hâce Nakşibend hazretlerinden gelmekte ise de, bu elde etmek yolunu bulan,

hâce Alâüddîn-i Attâr hazretleridir «kaddesallahü teâlâ esrârehümâ». Doğrusu, bu yolu çok bereketlidir. Bu yolda az ilerlemek, başka yollarda çok ilerlemekten dahâ fâidelidir. Zemanımıza gelinceye kadar, Alâiyye Ahrâriyye silsilesinin büyükleri, bu ni'mete kavuşmuşlardır. Tâlibleri bu yolda yetiştirmişlerdir. Hâce Ubeydüllah-i Ahrâr hazretleri, bu büyük ni'meti, Ya'kûb-i Çerhî hazretlerinden aldı. Ya'kûb-i Çerhî «aleyhimürrevân», hâce Alâ'üddîn hazretlerinin halifelerinden idi.

Hazret-i Ebû Bekr-i Sıddıktan gelen cezbeyle elde etmek için de, başka bir yol kurulmuştur. Bu yol (Vukûf-i adedî)dir.

Cezbeden sonra hâsıl olan sülûk de, iki dürlüdür. Biri çok dürlüdür: Birisi, Ebû Bekr Sıddîk «radiyallahü teâlâ anhî» hazretlerinden gelen ve kavuşduran yoldur. Peygamberlerin sonuncusu «aleyhissalâtu ve salâmü vettehiyye» de bu cezbe ve bu sülûk ile vâsıl olmuştur. İshâk-ı Kâzî râm «ridvânullahi teâlâ ve tekaddese aleyhim cema'in» arasında Resûlullah'a en çok ihlâsı olan ve Resûlullah'da fânî olan, hazret-i Ebû Bekr-i Sıddîk olduğu için bu yola kavuştu. Bu cezbe ve sülûk, imâm-ı Ca'fer-i Sâdık hazretlerine olduğu gibi ulaştı. İmâmın annesi, hazret-i Sıddîk'in soyundan olduğu için, imâm-ı Ca'fer-i Sâdık (Ebû Bekr, beni ka kerre meydana getirdi) buyurmuştur. [Böylece, Sıddıktan gelen cezbe ve onun soyundan olduğunu bildirmişdir]. İmâm hazretleri, yüksek babalarından da, başka bir nisbet almış ve bu iki yolu kendisinde toplamıştı. Bu cezbeyle, onlardan gelen sülûk ile birleştirdi. Bu sülûk ile maddeside vardı. İki sülûk arasındaki ayrılık şöyledir ki, hazret-i Emîr «keremallahü vecheh» (Seyr-i âfâkî) ile ilerlemiştir. Hazret-i Sıddîk'in sülûkünü âfâka o kadar bağlı kalmaz. Cezbe odasının divârı delinerek maksada yetiştirmeğe benzer. Birinci sülûkte ma'rifetler hâsıl olur. İkincisinde, tâlibi muhabbet kaplar. Bunun için, hazret-i Emîr, ilm şehrinin kapısı oldu. Hazret-i Sıddîk ise, o Serverin «aleyhissalâtü vesselâm» hilletinden pay aldı. Hadîs-i şerîfde (Halîl edinseydim, Ebû Bekri halîl edinirdim) buyuruldu. Hazret-i imâm-ı Ca'fer-i Sâdık cezbe ile sülûk-i âfâkiyi topladığı için, muhabbetden ve ma'rifetden çok pay aldı. Çünkü, cezbesi muhabbete, sülûki ise ilmlere ve ma'rifetlere kaynak idi. İmâm-ı Ca'fer-i Sâdık «rahmetullahi aleyh» bu birleşik nisbeti, sultân-ül'ârifin Bâyezîd-i Bistâmî hazretlerine «kaddesallahü teâlâ sirreh» emânet olarak bıraktı. Bu emânet, sanki onun sırtında kalmıştır. Yavaş yavaş, elverişli olanlara ulaştırılacaktır. Bu emâneti yüklenmeden önce, başka tarafa bakıyordu. Bu nisbetle ilgisi yoktu. Bunu yüklenmesinde nice hikmetler vardır. Bu nisbeti taşıyanlara, hernekadar bundan az pay düşer ise de, bu nisbetde büyüklerin nûrları çok bulunur. Şöyle ki, bu nisbetde bulunan az bir sekr, Sultân-ül'ârifinin nûrlarından bulaşmıştır. Bu sekr, mübtedîlerin hissini giderir. Aklını dağıtır. Sonra kendisi, yavaş yavaş yok olur. Sahv kaplar. Bu nisbet, sahv mertebelerinde de bulunur. Görünüşde sahv-

dır. İçi ise, sekredir. Şu beyt, bunların hâlini anlatmaktadır. Fârisî beyt tercemesi:

**İçerden âşinâ ol, dışardan yabancı,
Böyle güzel yürüyüş az bulunur cihânda!**

Bunun gibi, her büyükden bir nûr alarak, elverişli olanlara ulaşmıştır. Ârif-i Rabbânî hâce Abdülhâlık-ı Goncdevânî hazretleri, Hâcelerimiz zincirinin baş halkasıdır «kaddesallahü teâlâ esrârehüm» bunun zamanında, bu nisbet yeniden tâzelendi. Meydana çıktı. Bundan sonra, bu yolda (Sülûk-i âfâkî), yine örtüldü. Cezbe hâsıl olduktan sonra, sülûk başka yollarla yapılarak yükseldiler. Hâce Nakşibend «kaddesallahü sirrahül akdes» hazretleri dünyâya gelinceye kadar böyle kaldı. Bunun zamanında, bu nisbet, bu cezbe ve Sülûk-i âfâkî ile birlikte yine meydana çıktı. Her ikisi ile, ma'rifeti ve muhabbeti bir araya topladı. Bununla birlikte, hazret-i Sıddîkdan gelen başka bir cezbe de, Şâh hazretlerine ihsân etdiler. Bunu yukarda bildirmişdik. Hâce Alâ'üddîn-i Attâr hazretleri, halîfesi olunca, Şâh hazretlerinin kemâllerinden çok pay aldı. Her iki cezbe ve Sülûk-i âfâkî ile şereflendi. Kutb-i irşâd makâmına ulaştı. Hâce Muhammed Pârisâ hazretleri de, Şâh hazretlerinin kemâllerinden tâm pay aldı. Şâh hazretleri, son günlerinde, (Beni görmek isteyen Muhammed Pârisâyı görsün!) buyurdu, Bir kerre de, Behâeddînin var olması, Muhammed Pârisânın meydana gelmesi içindir) buyurduğunu kendisi haber vermiştir. Muhammed Pârisâ hazretlerine (Ferdîyyet) nisbetinin kemâllerini, mevlânâ Ârif-i Kerânî hazretleri son günlerinde ihsân eylemiştir. Bu nisbet kendisini kapladığı için şeyhlik yapamadı ve talebeyi kemâle kavuşturamadı. Yoksa, kemâlin ve kemâle erdirmenin en yüksek derecesinde idi. Hâce Nakşibend hazretleri, Muhammed Pârisâ için (Eğer o şeyhlik yapsaydı, âlem nûrla dolardı) buyurmuştu. Mevlânâ Ârif, bu ferdiyyet nisbetini zevcesinin pederi Mevlânâ Behâeddîn [Kıslâkî] hazretlerinden almıştı.

Ferdiyyet nisbetinde yüz, Hak teâlâyâ karşıdır. Şeyhlikle, talebe yetiştirmekle, öğretmekle ilgisi yoktur.

Eğer bu nisbet, da'vet makâmı olan ve tâlibleri kemâle kavuştururan (Kutb-i irşâd) nisbeti ile birleşirse, ferdiyyet nisbeti ağır basınca, irşâd etmek ve kemâle kavuşturmak az olur. Eğer iki nisbet de tâm ise, görünüşde halk iledir. İçi ise, hep Hak teâlâ iledir. İnsanları yetiştirmekte, en yüksek derece, bu iki nisbeti taşıyan zâtın makâmıdır. (Kutbiyyet-i irşâd) nisbeti de, yalnız başına insanları kemâle erdirmeğe yetişir. Fekat bu büyüklerin bu makâmında ayrı bir mertebeleri vardır. Bakışları, kalb hastalıklarına şifâdır. Onların yanında bulunmak, kötü huyları yok eder. Seyyid-üt-tâife Cüneyd-i Bağdâdî, bu büyük devlete kavuşmuştu. Bu yüksek makâmı şereflenmişti. Kutbiyyet nisbeti, kendisine Sırrî-i Se-

katîden gelmişdi Ferdiyyet nisbeti de, Muhammed Kassâbdan hâsıl olmuşdu. Cüneyd hazretleri buyurdu ki, (Herkes beni Sırrının müridi sanır. Ben Muhammed Kassâbın müridiyim). Bu sözü, (Ferdiyyet nisbeti) nin çok olduğunu, (Kutbiyyet nisbeti)ni, onun yanında yok bildiğini göstermektedir.

Hâce Nakşibend hazretlerinin halifelerinden sonra, bu yüksek zincirin büyük halkası, hâce-i Ahrâr hazretleridir. Hâcelerin cezbesini temâmladıktan sonra, (Seyr-i âfâki)ye başladı. Seyrini isme kadar ulaştırdı. İsmeye girmeden önce, Fenâ hâsıl oldu. Sonra yine cezbeyle döndü. Böylece, ayrı bir Fenâ sâhibi oldu. Ayrıca bunun Bekâsına da kavuştu. Bu makâmda büyük şân sâhibi oldu. Fenâ ve Bekâ bilgileri ve ma'rifetleri, kendisine bu makâmda verildi. Makâmlar ayrı olduğundan, bilgileri de ayrıdır. Birisinde tevhid-i vücûd bilgileri vardır. Ötekinde yoktur. Tevhid ile ilgileri olan ihâta, sereyân, Zât-i ilâhî ile berâberlik, kesretle vahdeti görmek, kesretin, [ya'nî mahlûkların hepsinin] gayb olması, öyle ki, sâlik kendisine (Ben) diyemez gibi bilgiler de hep böyledir. Mutlak Fenâdan sonra hâsıl olan bilgiler böyle değildir. Bunların hepsi, şer'at bilgilerine uygundur. Hiçbirini şer'ate uydurmak için sıkıntı çekilmez. Soruya cevâba yer kalmaz. Fekat, hangi cezbe olursa olsun, cezbede olan Bekâ, sekirden kurtulmaz. Tâ'm sahv olmaz. Bâkî olduğu hâlde, kendisine ben diyemez. Hiçbir kelime ile kendisine işâret edemez. Çünkü, cezbede muhabbet kaplar. Muhabbet kaplayınca, sekr lâzım olur. Bunun için, hiçbir zaman sekirden kurtulamaz. Bilgileri de sekrle karışık olur. Vahdet-i vücûdü anlatır. Çünkü vahdet-i vücûd, sekirden ileri gelir. Muhabbetin kaplamasından hâsıl olur. Mâ-sivâ görünmez. Sahva gelirse, mahbûbu görmek başka olur. Mâ-sivâyı görmek başka olur. Vahdet-i vücûde inanmaz olur. Mutlak Fenâdan sonra olan Bekâ, sülûkün sonudur. Sahvın ve ma'rifetin başlangıcıdır. Bu makâmda sekr bulunmaz. Fenâ hâlinde, sâlikden gayb olan şeylerin hepsi, geri gelir. Fakat şimdi, aslolarak gelmişlerdir. (Bekâ-billah) da, bu demektir. Buradaki bilgilerde sekr olmaz. Bütün bilgileri, Peygamberlerin bilgilerine uygundur -aleyhi-müsavalevâtü vetteslîmâtü vettehıyyatü velberekâtü ilâ yevmiddîn-.

Büyüklerden birisinden işitdiğime göre, hâce-i Ahrâr hazretleri, annesinin babasından da bir nisbet almışdır. Büyük babası şaşılacak hâlere ve kuvvetli cezbelere sâhibdi. Hâce hazretleri, oniki kutbun makâmından da çok pay almışdır. Dini kuvvetlendirmek, bu kutblara bağlıdır. Muhabbetde büyük şânları vardır. Hâce-i Ahrârın şer'ati kuvvetlendirmesi ve dîne yardım etmesi, aldığı bu paydan ileri gelmektedir. Mubârek hâllerinden birazı, yukarda bildirilmişdi.

Hâce-i Ahrârdan sonra, bu büyüklerin yolunu canlandıran, edeblerini her yere ve en çok, bunların kemâllerinden hiç haberleri olmayan Hindistân menleketlerine yayan mürşidlerin büyüğü ve ma'rifetlerin kay-

nağı ve Allahü teâlânın râzı olduğu dînin bekçisi, şeyhimiz ve efendimiz Muhammed Bâkî «sellemehüllâhü teâlâ» olduğu, güneş gibi meydandadır. Kemâllerinden az birşey mektûbuma eklemek istedim. Buna râzı oldukları anlaşılamiyarak, bu işe cesâret olunamadı.

291

İKİYÜZDOKSANBİRİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, mevlânâ Abdülhayy için yazılmıştır. Tevhîd-i vücûdî ve tevhîd-i şühûdî mertebeleri bildirilmektedir:

Bismillâhirrahmânirrahîm. Bu mektûbu yazarken, Allahü teâlâdan yardım istiyorum. Âlemlerin rabbi olan Allahü teâlâyâ hamd olsun! Peygamberlerin en üstününe ve onun Âline ve Eshâbının hepsine salât ve selâm olsun! Allahü teâlâ senin de anlayışını artırırsın! Birçoklarına tevhîd-i vücûd bilgisinin hâsıl olması, tevhîd murâkabesini çok yaptıkları içindir. (LÂ İLÂHE İLLALLAH) kelime-i tayyibesini, Allahü teâlâdan başka hiçbirşey yokdur diye çok düşünmekden de hâsıl olur. Tehvîd bilgilerinin, böyle uğraşarak elde edilmesi, hayâlin kaplamasından olur. Tevhîdin ma'nâsı çok düşünülünce, hayâlde yerleşir. Sonradan elde edildikleri için, bu bilgiler kalıcı olmaz. Tevhîd bilgilerinin sâhibi, hâl sâhibi değildir. Çünkü, hâl sâhibleri, (Erbâb-ı kulûb) dürler. Bunun ise, o zamanda, kalb makâmından haberi yokdur. Yalnız (Tevhîd-i vücûdî) nin bilgisini elde etmiştir. İlmin de dereceleri vardır. Herbiri, birbirlerinden üstündürler. Tevhîd-i vücûdî bilgileri, birçoklarında da kalbin muhabbetinden ve çekilmesinden hâsıl olur. Önce, ma'nâsını düşünmeden çok zikir ve murâkabe yapılır. Böyle çalışarak veyâ yalnız Allahü teâlânın ihsânı olarak, (Kalb makâmı) na gelir. Bu makâmında, cezbe hâsıl olur. Eğer, bunlarda, tevhîd-i vücûdî cemâli hâsıl olursa, özlediklerini çok sevdikleri için olur. Sevdiklerinin mâ-sivâsı gözlerinden örtülür. Mâ-sivâsını görmeyince ve bulmayınca, mahlûkdan başkasını yok bilirler. Böyle tevhîd, hâllerden hâsıl olur. Vehm ve hayâl ile ilişiği yoktur. Böyle olan, Erbâb-ı kulûbü eğer, âleme geri döndürürlerse, sevdiklerini âlemin her zerresinde görürler. Herşeyi, sevgililerinin güzelliklerini gösteren birer ayna bilirler. Eğer, Allahü teâlânın lütfü ve ihsânı ile, Kalb makâmından çıkarak, kalbin sâhibine dönerlerse, Kalb makâmında hâsıl olmuş olan, tevhîd ma'rifeti, yok olmağa başlar. Ne kadar çok yükselirlerse, kendilerini bu ma'rifetden o kadar dahâ ilgisiz bulurlar. Bunlardan birkaçı, bu ma'rifet sâhiblerini beğenmemeğe, onlara dil uzatmağa bile varmışlardır. Rükneddîn Ebûlmekârim Alâüddevle-i Sem-

— 520 —

nâni böyledir. Başka birkaçı da; bu ma'rifet yok olduktan sonra, bu bilgileri savunmakla veyâ kötülemekle hiç ilgilenmezler. Bu satırları yazan [İmâm-ı Rabbânî «kuddise sirruh» hazretleri], tevhid ma'rifetinin sahiblerine dil uzatmaktan sakınırım. Onlara, yakışmayan birşey söylemem. Onlarda bu hâl, kendi istekleri ile olsaydı, o zaman, beğenmemenin ve dil uzatmanın yeri olurdu. Onlarda bu hâl, istemiyerek, ellerinde olmuyarak hâsıl olmaktadır. Bu hâl, onlara hâkim olmuştur. Bunun için, birşey denilemez. Sıkışık olana birşey söylenemez, kötülenemez. Fakat, bu ma'rifetin üstünde başka ma'rifetin bulunduğu da, bilirim. Bu hâlün ötesinde başka hâl de vardır. O makâmda kalmış okumak için ok üstünlüklere kavuşamazlar. Yüksek makâmlara çıkamazlar.

Sermâyesi az olan bu fakir, zikrler ve murâkabeler yaparak hidin ne demek olduğunu düşünmeden, hattâ hiç uğraşmadan, yalnız Allahü teâlânın lutfü ve ihsânı ile, feyzler, nûrlar kaynağı hakikatleri, ma'rifetlerin üstâdı, Allahü teâlânın râzı olduğu dinin kuvvetlendiricisi, şeyhimiz ve efendimiz Muhammed Bâkî «kaddesallahü rrahmetühî lakedes» hazretlerinden zikri öğrendikten ve yüksek teveccüh ve iltifatlarına kavuşduktan sonra, kalb makâmına çıkardılar. Bu ma'rifetleri acular. Bu makâmın bilgilerini ve ma'rifetlerini bol bol ihsân eylediler. Bu ma'rifetlerin inceliklerini gösterdiler. Uzun zaman, bu makâmda bulundular. Sonra, köle oksamak olgunluğu ile, bu köleyi, Kalb makâmından çıkardılar. Bu ma'rifet yok olmağa başladı. Yavaş yavaş acılamak, bütün yok oldu. Bu hâllerimi anlatmak, bu yazıların keşf ve zevk yönünde yazılmış olduğuna inandırmak içindir. Başkalarına uyarak, öyle sanarak yazılmadığını göstermek içindir.

Birçok Evliyânın, başlangıçta tevhid ma'rifetlerini bildirmeleri, onları hiç küçültmez. Bu ma'rifetler, Kalb makâmında iken hâsıl olar. Bu fakir de, o zaman, tevhid bilgileri, risâleleri yazmıştı. Seveliklerimizden birçoğu, o yazıları, her yere yazdıkları için, onları toplamak güçleşti. Toplamayıp, öylece bırakıldı. Tevhid ma'rifetlerini söyleyenler, o makâmda kalır, ileriye geçemezlerse, o zaman aşağılık olur.

Tevhid erbâbından birkaçı da, kendi şühûdlarında, tâm yok olur. Bu şühûdde yok olmağı, elden hiç kaçırmamak, varlıktan hiçbirşeyin kendilerinde kalmamasını isterler. Kendilerine (ben) demegi küfr bilirler. Bunlara göre, en son mertebe, (**Fenâ**) mertebesidir. Ya'nî, yokluktur. Müşâhedeyi bile, bir bağlılık bilirler. Bunlardan birkaçı (Adem olmak, geri hiç dönmek istiyorum) buyurmuşdur. Varlığı hiç istemezler. Muhabbete fedâ olmuşlardır. Hadîs-i kudsîdeki (**Öldürdüğüme karşılık olarak, kendimi veririm**) buyuruldu. Öldürülenler, bunlardır. Varlık, onlarca, ağır bir yüküdür. Bunların râhatları hiç yoktur. Çünkü, gafletde olan râhat olur. Bunlar devâmlı olarak yok olmuşlardır. Gafletin yeri yoktur. Şeyh-ül-islâm Hîrevî buyuruyor ki, (Beni, az bir zaman Hak teâlâ-

dan gâfil eden bir kimsenin günâhlarının afv olmasını umarım). İnsanın yaşayabilmesi için gaflet lâzımdır. Allahü teâlâ, çok merhametli olduğundan, onların herbirini yaratılışlarına uygun olan işle uğraştırmaktadır. Böylece gaflet hâsıl olmaktadır. Varlık yükü hafiflemiştir. Birkaçını da simâ' ve raksa alıştırmıştır. Birçoğunu kitâb yazmak, ilm ve ma'rifetler yaymak yoluna koymuştur. Kimisini de, mubâh olan işlerle meşgûl etmiştir. Şeyh Abdüllah-i Istahrî köpeklerle sahrâya giderdi. Bir kimse, büyüklerden bunun sebebini sordu. (Kendini varlık yükünden kurtarmak için böyle yapıyor) buyurdu. Allahü teâlâ, bunlardan kimisine de, tevhîd-i vücûd ve kesretde vahdeti görmek bilgilerini verdi. Böylece bu yükden birkaç sâ'at râhat oldular. Nakşibendiye büyüklerinden birkaçında «kaddesallahü teâlâ esrârehüm» tevhîd ma'rifetlerinin görünmesi, bunun içindir. Bu büyüklerin nisbeti, tâm tenzîhe varır. Âlem ile ve âlemde şühûd ile işleri yokdur. Mürşidlerin başı, hakikatlerin ve ma'rifetlerin kaynağı, dînin yardımcıısı hâce Ubeydüllah-i Ahrârın tevhîd-i vücûd ve kesretde vahdeti görmek bilgilerine uygun ma'rifetleri yazması da böyledir. (Fıkarât) kitâbında tevhîd ve buna benzer bilgiler vardır. Bu bilgiler ve ma'rifetler, kendisinin âlem ile oyalanması içindir. Yüksek hocamızın da, (Fıkarât) kitâbındaki bilgilere benzer ma'rifetler yazması böyledir. Bu tevhîd bilgileri, ne cezbeden ve ne de görülenin sevgisinin kaplamasından değildir. Bunların âlemle ilgileri yokdur. Onlara âlemde gösterilenler, onların görmekle şereflendikleri hakikatlerin zilleri, benzerleridir. Şuna benzer ki, bir kimse güneşe âşık olsa, hep güneşe bakarak kendini ve âlemi unutsa, kendini hâtırlaması için ve güneşden başka şeylere bağlanarak, onun ışıklarının parlaklığından biraz kurtularak râhat etmesi için, güneşi bu âlemin aynalarında gösterirler. Böylece, onun bu âlemle ilgisini sağlarlar. Ara sıra, bu âlem güneşin kendisidir, güneşden başka hiçbirşey var değildir derler. Başka zaman da âlemin her zerresinde güneşi gösterirler.

Süâl: Âlem, güneş değildir. Bunu güneş olarak bildirmek, yanlış değildir?

Cevâb: Âlemde bulunan herşeyin ortak oldukları yerleri vardır. Birbirlerine benzemiyen yerleri de vardır. Hak teâlâ, sonsuz kudreti ile, birçok fâideleri sağlamak için, bunların benzemiyen yerlerini, gözlerinden örter. Yalnız ortak olan yerlerini görürler. Hepsi birdir, ayrılık yoktur derler. Böylece, güneşi de, bu âlem olarak görürler. Hak teâlânın bu âlemle hiçbir ilişiği yokdur. Fekat, ism benzerliği bakımından, âlemle birleşmiş görürler. Şöyle ki, Hak teâlâ vardır. Âlem de vardır. Bu iki varlık, her nekadar başka ise de, ism benzerliği vardır. Bunun gibi, Allahü teâlâ bilicidir, işiticidir, görücüdür, diridir, gücü yeticidir, dileyicidir. Âlemin birkaç parçası da böyledir. Ondakilerle bunlardakiler birbirlerine, hernekadar benzemezler ise de, sonradan olan varlığın çürük yer-

leri ve sıfatlarını, aşağı tarafları, onların gözünden örtülmüştür. Bunun için, Hak teâlâ âlem ile birleşmiştir diyebilirler. Tevhîdün boylesi, en yükseğidir. Böyle ma'rifet sâhibleri, bu hâle mağlûb değildirler. Bu ma'rifetleri sekrden ileri gelmemiştir. Bir fâide için, bu hâle düşürülmüşlerdir. Bu ma'rifet, onları sekrden sahva getirir. Kendilerine râhatlık verir. Başkalarına semâ' ve raks ile ve birçoğuna da, mubâh işlerle meşgûl etmekle râhatlık vermeleri gibidir. Tesavvuf büyüklerinden çoğunu, kendi gördüklerine benzemiyen şeylerle oyalatırlar. Bu büyükler ise, gördüklerine benzemiyen şeylere dönüp bakmazlar. Onlarla oyalanmazlar. Bunun için, âlemi bunların gördüklerine benzettilerdir. Yahud, onu âlemin her parçasında göstermişlerdir. Böylece, çok zaman yüklerini hafifletmişlerdir. Bu aşağı kul, tevhîdün bu son şekurunu zevk ile bilmiyordum. Yukarıda yazılmış olan ikisini biliyordum. Bu nuncusunun da bulunduğunu sanıyordum. Bundan dolayı, kitâblarda ve mektûblarda, yalnız ikisini, hattâ yalnız ikincisini yazmışım. Tevhîd-i vücûdiyi yalnız böyle bildirmişim. Fekat, büyük müşidimizin vefâtından sonra, mubârek mezârını ziyâret için, Allahü teâlânın belâlardan koruduğu Dehli şehrine gitmişim. Bayram günü, mubârek mezârını ziyâret etdim. Mubârek mezârına teveccüh edince, mukaddes rûhundan çok iltifât göründü. Kimsesizleri okşamak yüksekliğinden dolayı, kendi nisbetini bu fakîre ihsân buyurdu. Bu nisbet, hâce-i Ahrâr hazretlerinden gelmekte idi. Bu nisbete kavuşunca, bu bilgilerin ve ma'rifetlerin içyüzünü zevk yolu ile anladım. Böylece, bu büyüklerdeki tevhîd-i vücûdinin, kalbin cezbesinden veyâ muhabbet kaplamasından olmadığı, belki yüklerinin hafifletilmesi için ihsân edildiği anlaşıldı. Bu anlayışı açıklamayı çok zaman uygun bulmadım. Fekat, birkaç kitâbımda, o eski iki ma'rifet yazılmış olduğundan, kısa görüşlü kimseler, bu yazılardan, o iki büyük zâtın küçültülmesi lâzım olacağını zan etdiler. Çünkü, o iki büyük zâtın yolu, tevhîd yolu idi. Bu kısa görüşlüler, fitne çıkarıcı sözlere başladılar. Öyle oldu ki, bu hayâlleri, istekleri az olan talebelerin çalışmalarına gevşeklik verdi. Bunları görünce, tevhîdün bu kısmını da açıklamayı uygun buldum. Bu yazıma vesîka olmak için, herkese bilinen bir olayı da bildiriyorum. Hocamızı çok seven bir dervîş dedi ki, hocamızdan işitdim: (Bizim, tevhîd sâhiblerinin kitâblarını okuyarak bir nisbet edindiğimizi söylüyorlar. Böyle değildir. Maksad, kendimizi biraz gâfil etmektir) buyurdu. Bu sözleri, yukardaki yazılarımızı kuvvetlendirmektedir. Fazîletli şeyh Abdülhak-i Dehlevî, hocamızı çok sevenlerdendir. O söyledi ki, Hâce hazretleri vefâtından birkaç gün önce buyurdu ki: (Çok iyi anladım. Tevhîd, dar bir sokak imiş. Geniş cadde başka imiş. Böyle olduğunu önceden de biliyordum. Fekat, şimdi çok iyi anladım). Bu sözünden anlaşılıyor ki, son mertebelerinde, tevhîd ile ilgileri kalmamıştı. Başlangıçta, tevhîd ma'rifetlerinin de bulunması, bir leke değil-

dir. Büyüklerden çoğunda, ilk zamanlar, böyle bilgiler hâsıl olmuştur. Sonra, buradan ilerlemişler, yükselmişlerdir.

Nakşibendiyyenin cezbe makâmına kavuşduktan sonra, hâce Nakşibend hazretlerinin yolu ile hâce-i Ahrâr hazretlerinin yolu birbirinden ayrılmaktadır. İmleri ve ma'rifetleri de başkadır. Hâce-i Ahrâr hazretlerinin teveccühünde, annesinin babalarının nisbeti çoktur. Bu nisbet, dedelerine birbirlerinden gelmiştir. Yukarda bildirilen Fenâ ve yokluk, o büyüklerin nisbetindedir.

Bu fakîr, gençlere dahâ fâideli olmak için, tâlibleri hâce-i Nakşibend hazretlerinin yolu ile yetiştirmeği uygun buldum. Bu yolun ilmleri ve ma'rifetleri, şerî'atin ilmlerine dahâ uygun, dahâ yakındır. Şerî'atin temelden sarsıldığı böyle bozuk bir zamanda, o yolun bilgilerini yaymağı uygun buldum. Talebeyi yetiştirmek için bu yolu seçtim. Hak teâlâ, eğer (Ahrâriyye) yolunun bu fakîr ile yayılmasını dileseydi, âlemi onun nûrları ile doldururdu. Çünkü, bu iki büyüğün her birine, nûrlarını bolbol vermiştir. Her iki büyüğün yetiştirme yolunu açmıştır. İhsân sâhibi, yalnız Allahü teâlâdır. Dilediğine verir. Allahü teâlânın ihsânı çoktur. Fârisî iki beyt tercemesi:

**O pâdişâhın ihsânı boldur.
İki âlemi bir fakîre verir.
Pâdişâh, bir fakîr kapısına,
Gelirse şaşma, büyüklük budur!**

Vedduhâ sûresinin onbirinci [11] âyetinde (Rabbinin ni'metlerini anlat!) emrine uyarak, birkaç gizli bilgiyi açıkladım. Hak teâlâ, Hak tâliblerini, bundan fâidelendirsin! İnanmıyanların inkârlarının artmasından başka birşey olmayacağını biliyorum. Fekat, yalnız tâliblerin fâideleneceklerini düşünüyorum. İnanmıyanlar hesâba katılmaz ve onlara bakılmaz. Bekara sûresinin yirmialtıncı [26] âyetinde (Onuñla, çoğunu yoldan kaydırır. Çoğunu da, doğru yola kavuşturur) buyuruldu Keskin görüşlü olanlar, iyi bilir ki, bir fâide düşünerek bir yolu seçmek, bunun başka yoldan üstün olduğunu göstermez. Öteki yolun dahâ aşağı olduğu anlaşılmaz. Fârisî beyt tercemesi:

**Kolay olur şehrin kapısını kapamak.
Mümkün olmaz, düşmanın ağzını kapamak.**

Bütün ni'metlerin ve ihsânların sâhibi olan Allahü teâlâyâ her zaman hamd olsun! Onun Peygamberine ve seçilmiş olan Âline ve en iyi olan Eshâbına sonsuz salât ve selâm ve düâlar olsun!

İKİYÜZDOKSANİKİNCİ MEKTÜB

Bu mektûb, şeyh Abdülhamid-i Bingâliye yazılmıştır. Müridlere lâzım olan edebler ve onların birkaç şübhelerinin giderilmesi bildirilmektedir:

Bismillâhirrahmânirrahîm. Peygamberinin edebleri ile bizleri edeblendiren ve Muhammed Mustafânın «aleyhi ve alâ âlihî» devâtü vetteslîmâtü etemmühâ ve ekmelühâ» ahlâkına kavuşduran Allahımın hamd olsun! Bu yolun sâlikleri, ikiye ayrılır: Yâ mürîd olurlar. Yâ murâd olurlar. Murâd olanlara müjdeler olsun! Cezb ve muhabbet yollarından, bunları durmadan çekerler. Aradıklarına ulaştırırlar. Lâzım olan her edebi, pîr yardımı ile veyâ arada pîr olmadan, bunlara öğretirler. Yanıldıkları zaman, haber verirler. Ondandır dolayı birşey yapmazlar. Eğer pîre ihtiyâcı olursa, kendisi aramadan, uğraşmadan ona kavuşdururlar. Kısaca, Allahü teâlânın sonsuz olan ihsânı, onun her zaman imdâdına yetişir. Sebeb yaratarak veyâ sebebsiz olarak, işini görürler. Şûrâ sûresinin onüçüncü [13] âyetinde (Allahü teâlâ, dilediğini seçerek kendine kavuşdurur) buyuruldu.

Mürîd olanların, arada pîr olmadan kavuşmaları çok güçtür. Cezbe ve sülûk ni'metlerine kavuşmuş olan, Fenâ ve Bekâ ile sereflennmiş olan, (Seyr-i ilallah) ve (Seyr-i fillah) ve (Seyr-i anillah-i billah) ve (Seyr-i fil-eshyâ-i billah) yollarını geçmiş olan bir pîrin yardımı lâzımdır. Pîrin cezbesi, sülûkünden önce olmuş ise ve murâdlardan olarak yetişdirilmiş ise, bulunmaz bir ni'mettir. Onun sözleri, ölmüş kalpleri dirilmek için devâdır. Bakışları şifâdır. Taş kesilmiş kalbler, onun muhabbetine kavuşmakla yumuşak olur. Böyle devletli bir mürşid ele geçmezse, meczûb olan sâlik de, büyük bir ni'mettir. Bu da tâlibleri yetişdirebilir. Onun yardımı ile, Fenâ ve Bekâ ni'metine kavuşurlar. Fârisî beyt tercemesi:

Gökler, Arşa bakılırsa aşağıdır.

Yoksa, toprağa göre, çok yüksektirler.

Allahü teâlânın lutfü ve ihsânı ile, böyle olgun ve oldurabilen bir pîr ele geçerse, onun şerefli vücûdünün kıymetini bilmelidir. Kendini ona tâm teslîm etmelidir. Kendi se'âdetini onun rızâsına kavuşmakda aramalıdır. Onun râzı olmadığı şeyleri, kendi için felâket bilmelidir. Kısaca, bütün istekleri, onun rızâsına kavuşmak olmalıdır. Peygamberimiz «aleyhi ve alâ âlihî» devâtü vetteslîmâtü etemmühâ ve ekmelühâ» (Bir kimsenin bütün istekleri, benim getirdiğim şeyler olmadıkça, imân etmiş olmaz) buyurdu.

Sohbetin edeblerine uymak ve şartlarını gözetmek, bu yolda herhâl-

de lâzımdır. Feyz yolu, ancak bununla açılır. Bunlar gözetilmezse, hiçbirşey elde edilemez. Pîrden fâide elde edilemez. Çok lâzım olan edeblerden ve şartlardan birkaçını bildiriyorum. Cân kulağı ile dinleyiniz:

Tâlib, gönülden herşeyi çıkarıp, bütün varlığı ile pîrine bağlanmalıdır. Onun yanında, ondan izin almadan, nâfile ibâdet ve zikr yapmamalıdır. Onun yanında iken, ondan başka hiçbirşeye bakmamalıdır. Bütün gücü ile, ona bağlanıp oturmalıdır. O emr etmedikçe, zikr bile yapmamalıdır. Onun yanında farz ve sünnet nemâzlardan başka nemâz kılmamalıdır. Bir sultânın vezîri, sultânın yanında iken, kendi elbisesine bakar. Eli ile kuşağını düzeltir. O anda, sultân ona bakıyordu. Kendinden başkası ile olduğunu görünce, onu azarlıyarak, benim vezîrim olasın da, benim karşımda, elbisenin kuşağı ile oynıyasın. Buna dayanmam diyerek onu azarlar. Düşünmelidir ki, bu alçak dünyânın işleri için, ince edeblere dikkat edilince, Allaha kavuşduran işlerde edebleri tâm ve olgun olarak gözetmek ne kadar çok lâzım olacağı anlaşılır. Kendi gölgesi, onun elbisesine veyâ gölgesine düşmiyecek bir yerde durmağa veyâ oturmağa dikkat etmelidir. Onun nemâz kıldığı yere hiçbir zaman basmamalıdır. Onun abdest aldığı yerde abdest almamalıdır. Onun kullandığı kablari kullanmamalıdır. Onun yanında, birşey yimemeli, içmemeli ve kimse ile konuşmamalıdır. Hiçkimseye, hiçbir yere bakmamalıdır. O yok iken, onun bulunduğu yere doğru ayak uzatmamalıdır. O yere doğru tükürmemelidir. Onun her yaptığını, her söylediğini, yanlış görünse bile, doğru ve iyi bilmelidir. O, herşeyi ilhâm ile ve izin ile yapar. Bunun için, hiçbir işine, birşey söylenemez. İlhâmında hatâ olsa bile, ilhâmında yanılmak, ictihâdda yanılmak gibidir. Ayblamak ve karşı gelmek câiz olmaz. Bu yolda pîrini seven bir tâlibe, pîrinin her yaptığı ve her sözü sevgili gelir. Ona karşılık vermenin yeri olmaz. Her işde, yimekte, içmekte, elbise giymekte, yatmakta ve ibâdetlerde, hep ona uymalıdır. Nemâzı onun gibi kılmalıdır. Fıkhi, onun ibâdetlerini görerek öğrenmelidir. Fârisi beyt tercemesi:

**Bir güzelin yanında bulunsa kişi,
Bağ ve bostân ve güllerle olmaz işi.**

Onun hiçbir işine, hiçbir sözüne, hardal dânesi kadar bile karşılık vermemelidir. Karşılık veren mahrûm kalmaktan kurtulamaz. İnsanların en aşağısı, bu büyüklerde kusûr gören kimsedir. Allahü teâlâ, bu büyük belâdan bizleri korusun! Pîrinde bir hârîka, bir kerâmet aramamalıdır. Gönülünden böyle birşey geçirmemelidir. Bir mü'minin, bir Peygamberden, bir mu'cize istediği, hiç görülmüşmüdür? Kâfirler ve inanmayanlar mu'cize ister. Fârisi iki beyt tercemesi:

**Mu'cizeden maksad, düşmanı kırmaktır.
Nebîyi sevmek demek, ona uymaktır.**

**İmâna gelmez herkes, mu cize ...
İmâna kavuşur insan muhabbetle.**

Gönlünde bir şübhe hâsıl olursa, hemen bildirmelidir. Şübhesi çözülmese, kusûru kendinde bilmelidir. Pîrde hiçbir kusûr görmemelidir. Rü'yâlarını ondan saklamamalıdır. Ta'bîrlerini ondan beklemelidir. Kendi yaptığı ta'bîri de söylemeli, doğru olup olmadığını sormalıdır. Kendi keşflerine güvenmemelidir. Bu dünyâda, doğru ile yanlış karışıktır. Haklı ile haksız bir aradadır. Sıkışmadıkca ve izin alınmadıkca ondan ayrılmamalıdır. Ondan ayrılıp başkasına gitmek, müridliğe yakınsaz. Sesini, onun sesinden yükseltmemelidir. Onunla yüksek sesle konuşmak, edepsizlik olur. Kendine gelen her feyzi, her keşfi, ondan bilmelidir. Rü'yâları, başka şeyhlerden feyz geldiğini görürse, onları da, kendi şeyhinden bilmelidir. Bütün üstünlüklerin ve feyzlerin pîrde bulunduğunu, müride uygun olan feyzin bu feyze uygun olan bir şeyhin şeklinde olarak kendi pîrinden geldiğini ve pîrin latîfelerinden, o feyze uygun bir latîfenin, o şeyh şeklinde görüldüğünü bilmelidir. Mürid yanılarak, pîrinin latîfesini, başka şeyh sanmış, feyzi ondan geliyor bilmiştir. Bu büyük bir yanılmaktır. Hak teâlâ yanılmaktan korusun! İnsanların en üstünü hurmetine, pîre olan inancı ve sevgiyi doğru eylesin «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmât». Kısacası, (Tarîkat başdan başa edebdir), ata sözü olmuştur. Edebi gözetmiyen bir kimse, Allahü teâlâyâ kavuşamaz. Mürid, edeblerden birkaçını yapamadığı için üzülürse ve edebleri yerine getiremezse ve uğraşdığı hâlde, başaramazsa, afv olunur. Fekat, kusûrünü bildirmesi lâzımdır. Eğer, Allah korusun, edebleri gözetmez ve bundan dolayı üzülmezse, bu büyüklerin fâidesine ve bereketine kavuşamaz. Fârisî beyt tercemesi:

**Se'âdet yazılmamışsa bir kimseye,
Fâidelenmez Peygamberi görse de.**

Evet, bir mürid, pîrinin yardımı ile Fenâ ve Bekâ mertebesine kavuşarak, ilhâm ve firâset yolu kendisine açılırsa ve pîrinden bu müjdeyi alırsa ve kemâle geldiğini işitirse, o zaman, ilhâm olunan birkaç şeyde pîrine uymaması ve kendi ilhâmına göre hareket etmesi câiz olur. Çünkü böyle yükselen bir mürid, mürşide uymaktan kurtulmuştur. Başkasına uyması hatâ olur. Resûlullahın «sallallahü aleyhi ve sellem» Eshâbı ictihâd işlerinde, ya'nî Kur'ân-ı kerîmde ve hadîs-i şerîflerde açıkca bildirilmemiş olan şeylerde, o Serverin ictihâdından ayrılmışlardır. Bunların birkaçında, Eshâbın ictihâdı doğru olmuştur. Çok okuyanlar, böyle olduğunu bilirler. Bundan anlaşılıyor ki, olgunlaşan bir müridin pîrine uymaması câizdir. Pîrine uymaması edepsizlik olmaz. Hattâ bu mertebenin edebi, ona uymamaktır. Eğer böyle olmasaydı, edeblerin en yüksek mertebesine varmış olan Eshâb-ı kirâm, hiç uymamazlık etmezlerdi.

İmâm-ı Ebû Yûsûfün, ictihâd mertebesine yükseldikten sonra, imâm-ı a'zam Ebû Hanîfeye uyması doğru değildir. Kendi re'yine uyması, imâm-ı a'zama uymaması doğrudur «radıyallahü anhümâ». İmâm-ı Ebû Yûsûfün (Kur'ân-ı kerîmin mahlûk olup olmamasında, Ebû Hanîfe ile altı ay çekişdim) dediği meşhûrdur. San'atların ilerlemesi, düşüncelerin birbirlerine eklenmesi ile olur. Bir düşünce ile kalsaydı, ilerleme olmazdı. Sıbeveyh zamanında olan Nahv bilgisine yeni buluşlar ve yeni görüşler eklenerek, bugün yüz kat fazla artmıştır. Fekat, bu ilmin temelini kuran odur. Üstünlük onundur. Herşeyin üstünü, kurucusudur. Yükseltmek şerefi ise, sonra gelenlerindir. Bundan dolayıdır ki, hadis-i şerîfde (Ümmetim, yağmura benzer. Öndekilermi, sondakilermi dahâ iyidir, belli olmaz) buyuruldu.

EK: Mürîdlerin şübhelerini gidermek için, şunu da ekliyelim ki, şeyh diriltir ve öldürür. Şeyhlik makâmının öldürme ve diriltme gücü olması lâzımdır. Diriltmek demek, rûhu diriltmektir. Cismi, bedeni diriltmek değildir. Öldürmek de rûhu öldürmektir. Cismi değil. Rûhun dirilmesi ve ölmesi. Fenâ ve Bekâsıdır ki, (Vilâyet makâmı) na ve kemâle ulaştırır. Olgun bir şeyh, Allahü teâlânın izni ile, bu iki şeyi yapabilir. Şeyhin öldürmesi ve hayât vermesi lâzımdır. Hayât vermek ve öldürmek demek, Bekâ ve Fenâ makâmına kaşıdurmak demektir. Bedeni öldürmek ve ölüyü diriltmekle, Şeyhlik makâmının bir ilgisi yoktur. Şeyh, bir miknâtısa benzer. Miknâtısın te'sîr ettiği iğne, saman çöpü gibi şeyler, onun arkasında sürüklenir. Ondan miknâtıs enerjisi alırlar. Evliyânın hârikalar ve kerâmetler göstermesi, mürîd toplamak için değildir. Mürîdler, [miknâtısın kuvvet çizgileri gibi] görünmeyen kuvvetlerle çekilirler. Onları tanımayan ve sevmiyenler, onlardan istifâde edemez, yükselmezler. Binlerle mu'cize, hârika ve kerâmetler görseler, hiç fâidesi olmaz. Bu sözümeze inanmak için, Ebû Cehli ve Ebû Lehebi gözönüne getirmek yetiştir. Allahü teâlâ, En'âm sûresinin yirmibeşinci [25] âyetinde, kâfirleri bildirirken (Âyetlerin hepsini görseler de, onlara inanmazlar. Hattâ, sana geldikleri zaman, seninle döğüşürler. Kâfirler, bu söylediklerin, olsa olsa, eskilerden kalan hurâfelerdir, uydurma şeylerdir, derler) buyurdu. Vesselâm.

İKİYÜZDOKSANÜÇÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, şeyh Muhammed Çitriye yazılmıştır. (Allahü teâlâ ile öyle bir vaktim vardır ki, ...) hadis-i şerîfidir. Ebû Zer-i Gıfârî de

böyle söylemiştir. Niçin söylemiştir? Abdülkâdir-i Geylânî hazretleri (Bütün Evliyânın ensesine basıyorum) demiştir. Bu sözün ne demek olduğu bildirilmektedir:

Allahü teâlâya hamd olsun! Onun seçtiği kullarına selâm olsun! Kıymetli mektûbunuz geldi. Bizleri sevindirdi. Allahü teâlânın sevdiği-
lerinin bu fakirleri hatırlaması, bizim için ne büyük ni'mettir. Buyurun-
sunuz ki, Resûlullah «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vettesselmâtü» (Allahü
teâlâ ile öyle bir vaktim olur ki,...) buyurdu. Ebû Zer-i Gıfârî «radıyal-
lahü anh» da böyle buyurmuşdur. Bu nasıl olur? Aynı şey Şihâbüddîn
Abdülkâdir-i Geylânî «kuddise sirruhu» hazretleri «Bütün Evliyânın
hepsinin ensesi üzerindedir) demiştir. Bir başkası «Bütün Evliyânın
hepsinin ensesi üzerindedir) demiştir. Bu iki söz üzerinde zaman zaman, arkadaşlar arasında tartış-
malar oluyor. Mērhamet buyurarak, bu iki sözün ne demek olduğunu ve
herbirini söyleyenlerin başka başka ne demek istediklerini ve bunların
ve bu garîbin anlaması için, açıklıyarak gönderiniz diyorsunuz.

Kıymetli yavrum! Bu fakir, kitâblarımda yazmışım ki, o Servere
«sallallahü aleyhi ve sellem» tecelliye kavuşması d-vâmli idi. Arzı sırâ
dahâ yakîn olduğu zamanları da vardı. Bu nâdir zamanları, nemâz
idi. Bunun için (Nemâz mü'minin mi'râcudur) buyurdu. (Yâ Ezzal, kefil
râhata kavuşdur!) hadîs-i şerîfi de, bu sözümüzün doğru olduğunu iş-
termektedir. Ebû Zer-i Gıfârî, o Servere tâm uyduğu ve ocağına geldiği
için, bu ni'mete kavuşmuşdur. Çünkü, o Serverin tâm îlmâ ve gâlib-
lerin büyükleri, onun vârisi olurlar. Onun bütün üstünlüklerinden çok
pay alırlar.

Şeyh Abdülkâdir-i Geylânî hazretleri «kuddise sirruhu» (Bu söz Evli-
yânın bütün Evliyânın boynu üzerindedir) buyurmuşdur. (Avârif) kitâbı-
nın sâhibi olan şeyh Şihâbüddîn hazretleri, şeyh Ebünneceb-i Şehrever-
dî hazretlerinin mürîdi idi. Onun terbiyesi ile yetişmişti. Ebünneceb haz-
retleri de şeyh Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin mürîdi ve çok yakın
olanlarından idi. (Avârif) kitâbında, kendini beğenmeği gösteren böyle
sözlerin büyüklerden, ilk zamanlarında sekr hâllerinin sonlarına doğru
söylenmiş olduğu bildirilmektedir. (Nefehât) kitâbında, Abdülkâdir-i
Geylânî hazretlerinin şeyhlerinden olan şeyh Hammâd-i Debbâsî bir
sözü yazılıdır. Firâsetle buyurmuş ki, (Bu acem oğlunun ayakları, ken-
di zamanındaki Evliyânın hepsinin boynu üzerinde olacaktır). Görülü-
yor ki, bu sözü söylemesi emr olunmuşdu. Bütün Evliyânın boynu üs-
tünde olduğunu söylemesi lâzımdı. Her ne olursa olsun, şeyh hazretle-
rinin bu sözü doğrudur. İster sekr kalıntıları ile söylemiş olsun, isterse
söylemesi emr edilmiş olsun, mubârek ayakları kendi zamanında bul-
nan Evliyânın hepsinin boynu üzerinde idi. O zamanki Evliyânın hepsi,
onun ayakları altında idi. Fekat, şunu anlamalıdır ki, kendi zamanında-
ki Evliyâ böyledir. Dahâ önce gelmiş olan ve dahâ sonra gelecek Veli-

ler, bu sözün dışında kalmaktadır. Şeyh Hammâdın yukarda yazılı olan sözünde de ayakları, kendi zamanındaki Evliyânın hepsinin boyunları üzerinde olduğu bildirilmektedir. Bağdadda bir gavs vardı. Şeyh Abdülkâdir hazretleri ve İbnüssakka ve Ebû Sa'îd Abdullah bunu ziyârete gitdiler. Bu gavs, firâsetle anlayarak, Şeyh hazretlerine dedi ki, (Seni Bağdadda minbere çıkmış ve bu iki ayağım bütün Velîlerin boyunları üzerindedir dediğini görüyorum ve senin zamanındaki Evliyânın, sana karşı boyunlarını indirdiklerini, böylece senin büyüklüğünü, üstünlüğünü bildiklerini görüyorum). Bu gavsın, bu sözünden de anlaşılıyor ki, Şeyh hazretlerinin sözü, yalnız kendi zamanındaki Evliyâ içindir. Şimdi de Hak teâlâ bir kimsenin gözünü açarsa, o gavsın gördüğünü o da görerek o zamanın Evliyâsının boyunlarının Şeyh hazretlerinin ayağı altında olduğunu anlar. Bu söz başka zemandaki Evliyâ için değildir. Dahâ önceki Evliyâ için, nasıl olabilir ki, Eshâb-ı kirâm «aleyhimürri-dvân» da bunların içindedir. Eshâb-ı kirâmın, Şeyh hazretlerinden dahâ üstün oldukları meydandadır. Şeyh hazretlerinin zamanından sonra gelen Evliyâ da, bu sözün içine nasıl girebilir? Çünkü, Resûlullahın «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm» âhır zamanda geleceğini müjdelediği ve halifetullah dediği hazret-i Mehdî, bu Evliyânın içindedir. Ülül'azm Peygamberlerden olan hazret-i İsâ «alâ nebiyyinâ ve aleyhissalâtü vesselâm» Sâbikûndandır. Bu şerî'ate uyacağı için, Peygamberlerin sonuncusunun Eshâbından olacaktır «aleyhi ve aleyhimüssalevâtü vetteslîmât». Bu yüce Peygamber, Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinden elbette katkat dahâ yüksektir. Belki de, bu ümmetin sonda gelenlerinin üstünlüğünü bildirmek için, o Server «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmât» (Önce gelenlermi, yoksa sonra gelenlermi dahâ iyidir bilinmez) buyurdu. Sözün kısası, şeyh Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin vilâyeti çok şânlıdır. Derecesi pek yüksektir. Vilâyet-i hâssa-i Muhammediyyeyi Sır latîfesi yolundan, başından sonuna kadar temâmlamıştır. Vilâyet zincirinin baş halkası olmuştur. Bunu işitince, Şeyh hazretlerinin bütün Evliyâdan dahâ üstün olduğu anlaşılmalıdır. Çünkü, Vilâyet-i Muhammedînin baş halkası olması, Sır yolundandır. Her bakımdan baş halka olsaydı, o zaman üstün olurdu. Şunu da söyleyelim ki, Vilâyet-i Muhammediyyenin her bakımdan baş halkası olmakla da, dahâ üstün olmak lâzım gelmez. Çünkü, bir başkası, Muhammed aleyhisselâmın peygamberliği kemâlâtına vâris olarak dahâ üstün olabilir. Şeyh Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin müridlerinden birkaçı, Şeyh hazretlerini sevmekte taşkınlık yapıyorlar. Hazret-i Alîyi sevenlerin taşkınlıkları gibi aşırı gidiyorlar. Sözlerine bakılırsa, Şeyh hazretlerini, geçmiş ve gelecek bütün Evliyâdan dahâ üstün bildikleri anlaşılıyor. Peygamberlerden başka hiçbir kimseyi Şeyh hazretlerinden üstün gördükleri işitilmemiştir.

Süâl: Şeyh hazretlerinde görülen hârikalar ve kerâmetler, o kadar çokdur ki, başka hiçbir Velîde bu kadar kerâmet görülmemiştir. Hepsinden dahâ yüksek olduğu buradan anlaşılabilir mi?

Cevâb: Hârikaların ve kerâmetlerin çok olması, dahâ üstün olması bildirmez. Hiç hârikası görülmeyen bir velî, hârikaları ve kerâmetleri çok görülen bir velîden dahâ üstün olabilir. Şeyhlerin şeyhi, (Avârif) kitâbında, Evliyânın hârikalarını ve kerâmetlerini anlattıktan sonra buyuruyor ki: (Bunların hepsi Allahü teâlânın ihsânlarıdır. Dilediğine ihsân eder. Fekat bunlardan hiçbiri verilmeyen bir velî, bunların hepsinden dahâ üstün olabilir. Çünkü, hârikalar ve kerâmetler yakîni, güveni arttırmak içindir. Kendisine yakîn ihsân edilmiş olanın, kerâmetlere ihtiyâcı kalmaz. Bu kerâmetlerin hepsi, kalbin zikre alışması nâhiyyetinden dahâ aşağıdır). Hârikaların çok görünmesini üstünlük bilmek, hazret-i Alînin iyi ve üstün hâllerini görerek onu hazret-i Ebû Bekirden dahâ üstün bilmeğe benzer. Çünkü, onda bu kadar üstün ve iyi hâller görülmemiştir «radıyallahü anhümâ».

Kıymetli kardeşim! Hârikalar, kerâmetler, ikiye ayrılır: Birincisi, Allahü teâlânın zâtına ve sıfatlarına ve işlerine olan bilgiler ve ma'rifetlerdir. Bunlar akl ile, düşünce ile elde edilemez. Seçtiği kullara ihsân eder. İkincisi, mahlûkların şekillerini keşf etmek, madde âlemindeki gaybleri bulmaktır. Birinci kerâmetler, doğru yolda bulunanlara, Allahü teâlânın sevdiklerine verilir. İkincisi, doğru yolda olana da, bozuk yolda olana da verilir. Çünkü, istidrâc sâhibi olan kâfirlerde de, ikinci hârikalar görülmektedir. Kerâmetlerin, hârikaların birincisine, Allahü teâlâ şeref ve kıymet vermiştir. Bunları yalnız sevdiklerine ihsân eder. Düşmanlarını bunlara ortak etmez. Câhiller, hârikaların ikincisine kıymet verirler. Onları üstün ve yüksek görürler. Bunları kâfirlerde bile görünce, kalın kaşlı oldukları için, onlara nerede ise, tapınacak olurlar. Onların iyi ve kötü her isteklerine boyun eğerler. Bu ahmaklar, belki de, hârikaların birincisini hârika bilmezler ve kerâmet saymazlar. Hârika deyince, yalnız ikincisini anırlar. Kerâmet deyince, yalnız mahlûkların madde âleminin bilinmesini, gayblerden haber verilmesini sanırlar. Mahlûkların bilinen veyâ bilinmeyen hâllerinden haber vermenin ne kıymeti ve hangi şerefi olabilir? Bunların bilinmemesi, bilinmesinden belki dahâ uygundur. Mahlûkların hâllerini, inceliklerini unutmak, belki dahâ yakışık alır. Şerefli ve kıymetli olan ve saygı göstermeğe, üstün görmeğe lâyık olan, uygun olan ancak Allahü teâlânın ma'rifetidir. Fârisî beyt tercemesi:

**Melek yüzünü örtmüş, şeytan naz yapıyor:
Şaşırırım kaldım, hayretten aklım gidiyor.**

Şeyh-ül-İslâm Hırevî vel-imâm-ül-Ensârî hazretlerinin (Menâzil-üs-

sâyrin) kitâbında ve buna kendi yaptığı şerhinde buyuruyor ki: Tecribe ile anladım ki, ma'rifet sâhibi olanların firâseti Allahü teâlâyâ yayan kimselerle, Ona yaramıyan kimseleri ayırmaktır. Allahü teâlâyı zikr edenleri ve (Cem' makâmı) na kavuşanların yaradılışlarındaki uygunluğu anlamaktır. Ma'rifet sâhiblerinin firâseti budur. Açlıkla ve insanlardan kaçarak çile odasında yalnız yaşamakla nefslerini temizliyenlerin, fekat Hak teâlâyâ yaklaşmıyanların firâsetleri cismleri, maddeleri keşf etmek, mahlûkların gayblerini haber vermektir. Bunlar, yalnız mahlûklardan haber verir. Çünkü, Hak teâlâ ile aralarında perde vardır. Ma'rifet sâhibleri ise, Allahü teâlâdan kendilerine gelen ma'rifetlere kavuşurlar. Hep Allahü teâlâdan haber verirler. İnsanların çoğu, Allahü teâlâdan kesilmiş olduklarından ve hep dünyâyı düşündükleri için, maddeleri keşf edenlere, mahlûklardan bilmediklerini haber verenlere kıymet verirler. Onları büyük bilirler. Onları Evliyâ ve Allahü teâlânın seçilmiş kulları sanırlar. Hakikatden haber verenlere dönüp bakmazlar. Bunların Allahü teâlâdan bildirdiklerine inanmazlar. (Bunlar, dedikleri gibi Evliyâ olsalardı, bizim hâllerimizden ve mahlûkların hâllerinden haber verirlerdi. Mahlûkların hâllerini bilmeyen kimse, bundan dahâ yüksek olan şeyleri nasıl bilir?) derler. Bu bozuk ölçüleri ile Evliyâyâ inanmazlar, doğru sözü görmezler ve işitmezler. Allahü teâlânın, bu büyükleri, câhillerin gözünden korumuş olduğunu, onları kendisine ayırmış olduğunu, onları kendisinden başkaları ile olmağa bırakmadığını bilmezler. Bunlar mahlûkların hâllerine dönüp baksalardı, Hak teâlâ ile olmağa yakışmazlardı. Böyle Hak adamlarından birinin maddelerin, cismlerin hâllerine az bir bakışla, başkalarının anlayamadığı şeyleri firâsetle anladıklarını biz çok gördük. Bunların firâseti, Hak teâlâyâ olan ve Onun yakînlığıne olan firâsetdir. Nefslerini temizliyenlerin mahlûklara olan firâseti, Hak teâlâyı ve Ona yakın olan şeyleri anlayamaz. Bu firâset müslimânlarda olduğu gibi, huristiyânlarda, yehûdîlerde ve başka milletlerde de vardır. Çünkü, Allahü teâlâ buna kıymet vermez. Uygun olan kimselere verir. [Bu ikisini birbirine karıştırmamak için kâfirlerin firâsetine (İstidrâc) denir].

İKİYÜZDOKSANDÖRDÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, oğlu zâhirî ilmlerin ve bâtın ma'rifetlerinin sâhibi Mecdeddîn hâce Muhammed Ma'sûm hazretlerine yazılmışdır. Allahü teâlânın sekiz sıfatını ve Peygamberlerin ve bütün insanların mebd-i te'ayyünlerini ve tecellileri bildirmektedir:

Varlığı lâzım olanın sekiz hakikî sıfatının birincisi hayât sıfatı, sonuncusu tekvin sıfatıdır. Bu sekiz sıfat üç dürlüdür: Birincisinin âleme bağlılığı çoktur. Mahlûklarla ilgisi çoktur. Tekvin sıfatı böyledir. Bundan içindir ki, Ehl-i sünnet âlimlerinden çoğu, tekvinin hakikî sıfatlardan olmadığını, izâfî sıfatlardan olduğunu söylediler. Sözün doğrusu, tekvin, hakikî sıfatlardandır. Fekat, mahlûklara bağlılığı çoktur. Sıfatların ikincilerinin mahlûklarla bağlılığı azdır. İlm, kudret, irâde, sem', oasar ve kelâm sıfatları böyledir. Üçüncüsü, en yüksek olan sıfatıdır. Âlemle hiç ilgisi yokdur. Hayât sıfatı böyledir. Hayât sıfatı, bütün sıfatların ana sıfatıdır. Hepsinin temelidir. Hepsinden dahâ öncedir. Buna en yakın olan sıfat, ilm sıfatıdır. İlm sıfatı, Peygamberlerin sonuncusunun (Mebde-i te'ayyün) üdür «aleyhi ve aleyhimüssalevâtü vetteslîmât». Öteki sıfatları, başka insanların mebde-i te'ayyünleridir. [Te'ayyün), zuhûr etmek, meydana çıkmak demektir. (Mebde-i te'ayyün), meydana çıkmanın, var olmanın başlangıcı, kaynağı demektir]. Her sıfatın, çeşidli şeylere bağlılığı olduğu için parçaları vardır. Şöyle ki, tekvin sıfatının, yaratmak, rızk vermek, diriltmek ve öldürmek gibi çeşidli bağlılıkları olduğu için parçaları olmuşdur. Bu parçalar da, bütünleri gibi, insanların mebde-i te'ayyünleri olmuşdur. Mebde'leri, sıfatların parçaları olan te'ayyünleri mebde-i te'ayyünleri. sıfatın bütünü olan kimseye tâbi' olur. Onun ayağı altında, gölgesinde yaşar. Bundan dolayı, (Filân kimse Muhammed aleyhisselâmın ayağı altındadır, falanca, İsâ aleyhisselâmın ayağı altındadır, bir başkası için de, Mûsâ aleyhisselâmın ayağı altındadır) demeylerdir «aleyhimüssalevâtü vettehıyyâtü vetteslîmâtü etemmühâ ve ekemelühâ». Bu parçalar, eğer sülûk yolu ile aşılır ve bütünlerine katılır ve parçaların şühûdü, bütünlerin şühûdü olursa, aralarında yalnız asl olmaktan ve tâbi' olmaktan başka ayrılık kalmaz. Birisi doğrudan doğruya, ikinciler ise, bunun dolayısı ile kavuşur. Çünkü, tâbi' olan, herneye kavuşur, herne görürse, aslından alır. Aslı arada olmadan, birşeye kavuşamaz. Tâbi', kendi kusûrundan dolayı, aslının arada bulunduğunu bilmiyebilir. Fekat aslı, onunla meşhûdü arasında bir perdedir. Ayıran, önliyen perde değil, kavuşduran, gösteren perdedir. [Sinema perdesi, şekilleri saklamaz, örtmez. Onları gösterir. Perde olmazsa, birşey görünmez]. Gözlük de böyledir. Gözün önündeki gözlük, görmeyi önlemez. Görülemiyen şeyleri gösterir. Parçaların, yükselerek, kendi bütününden ayrılp, başka bir bütüne girmeleri, bu bütünün gördüğünü müşâhede etmeleri câiz değildir. Böylece Mûsâ aleyhisselâmın ayağı altında olanların İsâ aleyhisselâmın ayağı altına geçmeleri olamaz. Fekat, Muhammed aleyhisselâmın ayağı altına girebilirler. Çünkü hepsi, onun ayağı altındadırlar «aleyhi ve aleyhimüssalâtü vesselâm». Muhammed aleyhisselâmın rabbi, onun mebde'i olan ism, (Rabb-ül-erbâb) dir, kaynakların kaynağıdır. Bütünlerin bütünüdür. Parçaların, asllarının aslıdır. Muhammed

aleyhisselâmın ayağının altına yükselmek, aslın aslına yükselmek demektir. Başka bir asla girmek değildir. Parçalarla, bütünleri arasında, şu ayrılık vardır ki, parçanın önünde iki perde vardır: Birincisi, kendi bütünü olan aslıdır. İkincisi, aslının aslıdır. Kendi bütünüdür perdesi ise, yalnız aslının aslıdır. Bundan anlaşılıyor ki, Muhammed Resûlullah, arada te'ayyünlerin perdesi olmaksızın şühûd eylemektedir. Başkalarının şühûdleri ise, te'ayyünlerin perdesindedir. Hiç değilse, Muhammed aleyhisselâmın te'ayyünü perdesindedir. Bunun içindir ki, (Tecellî-i zâtî), yalnız Muhammed aleyhisselâma olur, başkalarının tecellîleri sıfatların perdesindedir demişlerdir. Hiç olmazsa, Muhammed aleyhisselâmın rabbi olan, rablerin rabbi perdesindedir. Muhammed aleyhisselâmın rabbi olan ism, hayât sıfatından başka, bütün isimlerin ve sıfatların üstündedir.

Süâl: Başka Peygamberlerin şühûdü «alâ nebiyyinâ ve aleyhimüs-salevâtü vetteslîmât», Muhammed aleyhisselâmın rabbi olan mebde-i te'ayyünü perdesinde oluyor dediniz. Onun ümmetinin Evliyâsı, onun ayağı altında oldukları için, bunların şühûdleri de, başka Peygamberlerin şühûdleri gibi, (Rabb-ül-erbâb) perdesindedir. Böyle olunca, başka Peygamberler ile, Muhammed aleyhisselâmın ümmetinin Evliyâsı arasında ne fark olur?

Cevâb: Peygamberlere, hakikat-i Muhammedî perdesinde olan şühûdden başka, kendi mebde-i te'ayyünleri yolundan hâsıl olan, başka bir şühûd dahâ vardır. Kalb gözlerine kendi gözlüklerini takarak, gaybı görürler. Bu iki şühûd, birlikde olmaz. Aslların aslına yükselirlerse, şühûdleri, (Hakikat-i Muhammedî) perdesinde olur. İsmâ «alâ nebiyyinâ ve aleyhissalâtü vesselâm» gökden yere indikten sonra, bu ni'mete kavuşmakla şereflenecektir. Buraya yükselmek, pek güçtür. Hemen hemen olamaz gibidir. Ancak, Allahü teâlânın büyük ihsânı lâzımdır. Bu sebebler âleminde, Muhammedî meşreb olan pîrin merhamet buyurup yardım etmesi lâzımdır. Kendi aslından ileri geçemez, kendi hakikatini aşarak, (Hakikat-ül-hakâik)a varamazsa, şühûdü, kendi hakikatinin perdesinde olur.

Hakikat-ül-hakâikdan [ya'nî Muhammed aleyhisselâmın mebde-i te'ayyünü olan rabbinden, ya'nî ismden] Allahü teâlânın zâtına yol vardır. Pekçok konakları geçtikten sonra kavuşulabilir. Bunun gibi, bütün olan başka hakikatlerden de, Zât-i teâlâyâ birer yol vardır. Pekçok konakları aşdıktan sonra, bu yollardan da kavuşulabilir. Böyle olmakla beraber, hakikat-ül-hakâik yolundan, (Vasl-ı uryânî) ye kavuşulur. Başka yollardan da, zâta kavuşulabilirse de, hakikat-ül-hakâikın ya'nî hakikat-i Muhammedînin ince perdesi arada bulunur. Kalın değilse de ve mâni' olmaz ise de, bu kadarcık perdenin bulunması, (Tecellî-i zât) demeğe mâni' olmaktadır. Yoksa, bütün Peygamberlere de, Zât-i teâlâdan, doğrudan doğruya nasîb vardır.

Süâl: Hayât sıfatı, ilm sıfatının üstünde olunca, hakikat-ül-hakâik yolunda da, hayât sıfatının te'ayyünü perde olur. Böyle olunca, Vasl-ı uryânî nasıl olur? Niçin Tecellî-i zât denilir?

Cevâb: Hayât te'ayyünü, lâ-te'ayyün gibidir. Çünkü, yüksek mertebelerde, bu te'ayyün yok olur. Zât-i teâlâ mertebesinde, bunun hiçbir değeri kalmaz. Zât-i teâlâ mertebesinde, hernekadar, başka sıfatların da, hiçbir değerleri yok ise de, onlar zât mertebesine yetişmeden önce yok olurlar. Hayât sıfatı ise, oraya yetişir de yok olur. Bundan dolayı, hakikat-i Muhammedînin te'ayyünü ve bütün başkalarının te'ayyünleri devâmlıdır. Hiçbir mertebede yok olmazlar. Evet, birşeye yetişmek, başkadır. Bu şeyde yok olmak, başkadır. Büyüklerden çoğunun sözlerinde mahv olmak, yok olmak denilmektedir. Bu sözler, yok gibi olmak demektir. Yok olup kalmamak demek değildir. Sâlikin te'ayyünü görünmez olur. Yok olmaz. Yok bilmek, ilhâd olur. Zındıklık olur. Bu yolda geri kalmış olanlar, bu sözlerden, kendi yok olur sanarak, zındık olmuşlardır. Âhıret ni'metlerine ve azâblarına inanmamışlardır. Vahdetden kesrete geldikleri gibi, başka zamanda, böylece, kesretten vahdete döneceklerini sanmışlardır. Bu kesretin o vahdetde yok olacağını söylemişlerdir. Bu zındıklardan birçoğu, bu yok olmağı, kıyâmetin kopması sanmışlar. Haşrı, Neşri, Hesâbı, Sırâtı ve işlerin ölçülmesini inkâr etmişlerdir. Doğru yoldan ayrılmışlar, birçoklarını da sapdırmışlardır. Bunlardan birini gördüm. Kendini haklı göstermek için, mevlânâ Abdürrahmân-i Câmînin «kuddise sirruh» şu beytini okuyordu. Fârisî beyt tercemesi:

**Câmî! Dünyâ ve âhıret, ikisi birdir.
Ortada görünen bu çokluk, hep hayâldir!**

Mevlânânın bu beytde bildirdiği, vahdete dönüşün görünmesidir. Dönüşün kendisi değildir. Şühûdünü anlatmaktadır. Bir varlıktan başka, hiçbirşey görmediğini bildirmektedir. Çokluk, yok olmamış, onun görüşünden örtülmüştür. Yoksa, ayn ve varlık rücû' etmemişdir. Bunlar kör gibidirler. Hiçbir Velînin aczden, kusûrdan ve ihtiyâcdan kurtulamadığını görmüyorlarmı? Böyle olunca, varlıklar birleşmiştir, çokluk birliğe katılmışdır denilebilirmi? Eğer insanlar öldükten sonra, vahdete rücû' ediyor derlerse, kâfir ve zındık olurlar. Çünkü bu söz, Cehennem azâbına inanmamak olur ve Peygamberlerin bildirdiklerine inanmamak olur «aleyhimüssalevâtü vetteslîmâtü etemmühâ ve ekmelühâ».

Süâl: Birkaç yazınızda, (Ahfânın Fenâyâ kavuşması, ancak Vilâyet-i Muhammedîde olur) diyorsunuz. Bu sözü açıklarmısınız?

Cevâb: Yukarıda bildirilenlerden anlaşıldı ki, Vasl-ı uryânî, ancak Vilâyet-i Muhammedîde olmaktadır. Başka vilâyetlerde, aradan perdeler kalkar ise de, ince bir perde yine kalmaktadır. Bu ince perde, hakikat-i Muhammedînin arada bulunmasından hâsıl olmaktadır. Bunu yukarıda

oldürmüşdik. (Ahfâ latîfesi) insan mercebelerinin en sonudur. En yukarıdaki mertebedir. Aradaki perdenin mîkdârına göre, geride birşey kalır. Bu kalânı düşünerek, tâm Fenâ câız olmaz. Böyle bir artığın kaldığını Muhammedî meşreb olandan başka kim anlayabilir? Muhammedî meşreb olanlardan da, milyonda birine bu keskin görüş verilirse yine büyük ni'metdir. Tesavvuf büyükleri, rûha ve sırra kadar kavuşdular. Hâfîden söz eden çok az oldu. Ahfâdan kim ne diyebilir? Ahfâ deryâsına dalarak onun sonsuz dâmlarından bir dânesine kavuşabilen ve anlayabilen çok az, hem de pekçok az bulunur. Bu, öyle bir ni'metdir ki, Allahü teâlâ dilediğine ihsân eder. Allahü teâlâ, çok büyük ihsân sâhibidir.

Sual: Sana göre, Peygamberin her kavuşduğu şeyden «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm» onun izinde gidenlerin büyüklerine de pay düşmektedir. Buna göre, onların da Vasl-ı uryânîye kavuşmaları lâzım olur. Hâlbuki, kendi Peygamberi arada perde olmaktadır. Bu nasıl olur?

Cevâb: Vasl-ı uryânîde Peygamberin perde olması zarar vermez. Çünkü, peygambere uyduğu için, bu Vasla kavuşmaktadır. Doğrudan doğruya kavuşmuş değildir. Peygamberin arada bulunması, ona uymanın kuvveti olduğunu gösterir. Çünkü, uymak demek, uyulmanın arada bulunması demektir. Aradan çıkması demek değildir. Aradan çıkması, uymak emanı. Doğrudan doğruya kavuşmak olur. Görülüyor ki, uyulan peygambere arada bulunacak, ona uyulduğu için Vasl-ı uryânî de hâsıl olacaktır.

Sual: Peygamberlerin sonuncusuna «aleyhi ve aleyhimüssalevâtü vetteşîmât» uyanların yükseklerine (Vasl-ı uryânî) ve (Tecellî-i zât) deniyor da, başka Peygamberler için bu kelimeler kullanılmıyor. Hâlbuki Peygamberimiz «aleyhimüssalâtü vesselâm», bunlara da ve onlara da perde olmaktadır?

Cevâb: Ona uyanların yüksekleri için bu kelimeleri kullanmak, ona uydukları içindir. Çünkü, Peygamberlerin perde olmasının, bu sözü değiştirmeyeceği, bundan evvelki cevâbda anlaşılmıştır. Başka Peygamberler için «alâ nebiyyinâ ve aleyhimüssalevâtü vettehiyyât» böyle söylemek câız olursa, uymakla değil, doğrudan doğruya kavuşmakla olur. Çünkü, o büyükler, doğrudan doğruya konakları aşmışlar, Zât-i teâlâyâ kavuşmuşlardır. Doğrudan doğruya olan kavuşmakta, aracının bulunması, bu kelimenin kullanılmasını uygun yapmaz. Aradaki fark anlaşılmış oldu. Kendi kendine kavuşmakla, kavuşana uyarak kavuşabilmek başkadır. Bu başkalıktır ki, geçmiş Peygamberlerin, bu ümmetde Peygambere uyanların en yükseklerinden dahâ üstün olduklarını göstermektedir. Doğrudan doğruya kavuşan, istenilendir. Başkasına uyarak, onun kavuşduğuna kavuşan böyle değildir. Resûlullah'a uyanların büyükleri için (Vasl-ı uryânî) ve (Tecellî-i zât) kelimelerini kullanmak doğrudur. Başka Peygamberler için kullanmak, doğru olmaz dedik. E'ekat, doğrudan doğruya kavuşan ile başkasının yanı sıra kavuşan, bir olabilir mi? İki nasıl bir

olabilir ki, bu ni'met birincisinde tâmdır ve olgundur. İkincisinde ise, yalnız ismde ve görünüşdedir. Şu kadar var ki, bu benzerlik, uyanları uyulanlar gibi yapmaktadır. Bunun içindir ki, Peygamberlerin sonuncusu «aleyhi ve aleyhimüsselâm» (Ümmetimin âlimleri, İsrâil oğullarının Peygamberleri gibidir) buyurdu. Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, bu ümmetin Evliyâsından Tecellî-i zâtiye kavuşanlar, Tecellî-i zâtiye kavuşmayan Peygamberlerden dahâ üstün olamazlar. Burasını iyi anlamak lâzımdır. Çünkü, burada çok kimselerin ayağı kaymıştır. Allahü teâlânın, sevgili Peygamberi Muhammed aleyhisselâmın sadakası olarak bu fakîre bildirdiklerini size yazdım.

Süâl: Bu varlıkların hepsi, Muhammed «aleyhisselâm» için yaratıldı «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm». Başkaları varlığa ve yüksekliklere onun yanı sıra kavuşdular. Ona uymakla yükseldiler. Bunun içindir ki, kıyâmet günü, Âdem «aleyhisselâm» ve bütün başkaları, onun sancığı altında bulunacaklardır. Sen ise, başka Peygamberlerin, ona uyarak değil de, doğrudan doğruya kavuşduklarını söylüyorsun. Bu nasıl olur?

Cevâb: Muhammed Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» için, kendi hakikatinden Zât-i teâlâyâ yol olduğu gibi, her Peygamberin de «alâ nebiyyinâ ve aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» kendi hakikatlerinden Zât-i teâlâyâ kavuşduran yolları vardır. Bu yollardan, başkasına uyarak değil, kendi kendilerine kavuşurlar. Ümmetler böyle değildir. Peygamberlere uyarak, kendi yaradılışına uygun olan Peygamberlerin hakikatinden, aradıklarına kavuşurlar. Ümmetler kendi kendilerine kavuşamaz. Böyle olmakla berâber, başka Peygamberler kendi kendilerine kavuşabilirler bile, vasl-ı aryânî değildir. Çünkü, Peygamberlerin sonuncusunun hakikati arada ince perdedir «aleyhi ve aleyhimüssalevâtü vetteslîmât». Bunun için, gelen her feyz, önce bu hakikate gelir. Sonra buradan başkalarına ulaşır. Uymak demek de, uyulanın arada bulunması demektir. Bundan dolayı, Peygamberlerin kendi kendilerine kavuşmaları, böyle uymaları ile birlikde bulunabilir. Ümmetlerin uymaları böyle değildir. Onların uymaları ile, kendi kendine kavuşmak birlikde olamaz. Bunu yukarıda birkaç yerde bildirdik.

Süâl: Yükselirken hayât sıfatına da kavuşulabilir mi?

Cevâb: Evet kavuşulabilir.

Süâl: (Hayât sıfatının sonu, Zât-i teâlâda yok olmaktır) dediniz. Kâmillerin, yok olmak makâmından ellerine geçen nedir? Yukarıda bildirdiğinize göre, hakikatlerin te'ayyünlerinin aynları ya'nî kendileri yok olmaz. (Eğer yokluk varsa, nazarîdir, görünüşdedir. Aynın yok olması ilhâd ve zındıklık olur) demişdiniz?

Cevâb: Aynın yok olması, niçin lâzım olsun? Varlığını görememek yetişir. Böyle nazarî yok olmakda da çeşidli mertebeler vardır. Burasını

iyi anlamalıdır. Herşeyin doğrusunu Allahü teâlâ bilir. Doğru yolda gidenlere ve Muhammed Mustafâya uyanlara selâm olsun! «aleyhi ve alâ âlihi minessalevâti vetteslîmâti etemmühâ ve ekmelühâ».

295

İKİYÜZDOKSANBEŞİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, hâcî Yûsûf-i Keşmîriye yazılmıştır. (Nazar ber Kadem) ve (Sefer der Vatan) ve (Halvet der Encümen) Nakşibendiyye tarikatinin temel bilgilerinden olduğu bildirilmektedir:

Nakşibendiyye tarikatının «kaddesallahü teâlâ esrâre meşâyihînâ» temel bilgilerinden birisi (Nazar ber Kadem) dir. (Nazar ber Kadem) demek, bu yolda yükselirken, adımdan dahâ ileriye bakmamak ve adım atmadan önce yükselmek demek değildir. Çünkü, büyüklerimiz böyle yapmamıştır. Adımdan ileriye bakmak ve adımını, bakdığı yere atmak demektir. Çünkü, yüksek mertebelere çıkmak, önce bakmakla, bundan sonra adımını atmakla olur. Bakılan yere basınca, dahâ yukarıya bakılır. Sonra adım da oraya atılır. Bundan sonra, dahâ yükseğe bakılır. Böylece ilerlenir. Eğer, adım atılmıyacak yere bakmamalıdır denilirse, bu da doğru olmaz. Çünkü adım atılacak yer bitdikden sonra, dahâ yükseğe bakılmazsa, yüksek mertebelerden çoğuna varılamaz. Demek istiyoruz ki, ayak basılacak yerlerin sonu, sâlikin yaratılışına uygun olan mertebelere kadar değildir. Sâlikin yaratılışında varabileceği makâm, zillinde bulunduğu Peygamberin yaratılışında olan makâmın sonuna kadardır. Fekat adım atabileceği yerlere kendiliğinden varabilir. İkinci makâmlara, Peygambere uymakla varabilir. Yaratılışına uygun olan makâmdan ileriye adım atamaz. Fekat, ilerisini görebilir. Görüşü ne kadar keskin olursa olsun, zilli üzerinde bulunduğu Peygamberin gördüğü makâma kadar görebilir «alâ nebiyyinâ ve aleyhimüssalevâtü vetteslîmât». Çünkü, Peygambere uyanların büyükleri, Peygamberlerin kemâllerinin hepsinden pay alır. Fekat kendi kendine varabileceği ve peygambere uymakla kavuşabileceği mertebelere kadar, ayak ve görüş birlikde ilerler. Bundan sonra, adım atamaz. Görüşü yalnız olarak ilerliyerek, peygamberin görebildiği mertebelerin sonuna kadar yükselir. Görülüyor ki, Peygamberlerin görüşleri de, adımlarından dahâ yukarı çıkmaktadır «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât». Bunlara uyanların büyükleri de, bu büyüklerin gördüğü makâmları görebilirler. Peygamberlerin ayak basdıkları makâmlardan pay aldıkları gibi, gördükleri makâmlardan da pay alırlar. Peygamberlerin sonuncusunun ayak basdığı en son

makâmın üstünde (**Görmek makâmı**) vardır. Bu makâm başkalarına âhret için söz verilmiştir. Başkalarına veresiye olan, ona peşin olmuştur «aleyhi ve aleyhimüssalevâtü vetteslîmât». Ona uyanların yükseklere bu makâmdan da pay vardır. Fekat bunlar için tâm görmek yoktur. Fârisî beyt tercemesi:

**Hâfızın bağırması boşuna değildir;
Söylenecek, şaşılacak sözlerin yeridir!**

Yine sözüme dönelim. Ayağın, görüşden ayrılması, hiçbir zaman gördüğü yere adım atmaması demek ise, iyidir. Çünkü, böyle yapmak, yükselmeğe mâni' değildir. Bunun gibi, insanın görünen ayağı ve baktığı demek denilirse de, yeri vardır. Çünkü, yürürken insanın gözleri öteye beriye dağılıyor. Birçok şeyler görüyor. Yürürken hep ayağının üstüne bakarsa, gönlünü toparlaması kolay olur. Böyle anlamak, (**Hûş der Dem**) kelimesine de uygun olmaktadır. Birinci kelime, öteye beriye bakarak gönlün dağılmasını önlemek içindir. Bu ikinci kelime ise, düşüncelerle gönlün dağılmasını önler.

Üçüncü kelime (**Sefer der Vatan**) dır. Bu kelime, insanın kendinde seyr etmesi, ilerlemesidir. Bu yüksek yolda bulunan, nihâyetin bidâyetde yerleştirilmesi, bu seyrdan hâsıl olmaktadır. İnsanın kendinde seyr etmesi, bütün tarikatlerde var ise de (**Seyr-i Âfâkî**) hâsıl olduktan sonradır. Bu yolda ise, seyre bu (**Seyr-i Enfüsî**) den başlanır. Seyr-i Âfâkî, Seyr-i Enfüsînin içine yerleştirilmiştir. Bu yüksek yolda, bu bakımdan da, nihâyet bidâyetde yerleştirilmiştir demek yerinde olur.

Dördüncü kelime (**Halvet der Encümen**) dir. (**Sefer der Vatan**) denilen yolculuğa kavuşulunca, herkesin arasında da bu seyr yapılır. Dışardaki dağınıklıklar, içeri girmeğe yol bulamaz. Fekat, içeriye girilecek yolları, kapıları, pencereleri kapamak lâzımdır. Herkesin arasında, söyliyene ve dinliyen ayrılığı olmamalı, gönlünde kimseye yer vermemelidir. Bunlar, başlangıçta güc olur. Uğraşmak lâzımdır. Fekat, yolda iken ve nihâyete varınca, kendiliğinden hâsıl olur. Hiç uğraşmak istemez. Herkesin arasında iken, kalbi toparlanmışdır. Gaflet içinde iken huzûrdadır. Bu sözden, müntehînin gönlünün dağınık olması ve olmaması eşittir sanmamalıdır. Elbette başka başkadır. Bu söz, kalbdeki topluluk için, dışardaki dağınıklık ile topluluk arasında başkalık olmadığını anlatmaktadır. Böyle olmakla beraber, zâhirle bâtını birbirine uygun yapmak, zâhirden de dağınıklığı gidermek dahâ iyi ve dahâ uygun olur. Allahü teâlâ, Müzzemmil sûresinin sekizinci [8] âyetinde, sevgili Peygamberine «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm» buyuruyor ki: (**Rabbinin ismini zikr et. Gâfiller arasında bulunma!**)

Çok olur ki, insan zâhirini dağınıklıktan kurtaramaz. Çünkü, ödenecek haklar, yapılacak vazîfeler vardır. Bunları yapmak için zâhirin mah-

lûklara dağılması lâzım olur ve güzel olur. Fekat bâtının ya'nî kalbin ve rûhun mahlûklara dağılması, hiçbir zaman iyi değildir. Bâtin yalnız Hak teâlâ içindir. Demek oluyor ki, her bir kulun dörtde üçü Hak teâlâ için olacaktır. Bâtının temâmı ile zâhirin yarısı. Zâhirin ikinci yarısı, mahlûkların haklarını ödemek için kalır. Bu hakları ödemek, Allahü teâlânın emirlerine uymak olduğundan, zâhirin bu yarısı da, Hak teâlâ için olmuş olur. Herşey, Ona dönecektir. Öyle ise, Ona kulluk ediniz! Vesselâm.

296

İKİYÜZDOKSANALTINCI MEKTÛB

Bu mektûb, oğlu hâce Muhammed Sa'îd hazretlerine yazılmıştır. Hak teâlânın sıfatlarının basit olduğunu, eşyâya bağlanmakla değişmediklerini bildirmektedir:

Âlemlerin rabbi olan Allahü teâlâyâ hamd olsun! Peygamberlerin en üstününe ve onun temiz olan Âlinin ve Eshâbının hepsine salât ve selâm olsun! Allahü teâlâ, seni se'âdet-i ebediyyeye kayuşdursun! Allahü teâlânın sıfatları, Onun zâtı gibi anlaşılabilir. Tâ'm basîtdirler. Hiç değişmezler. Meselâ, ilm sıfatı, hiç değişmez. Yayılmış, basîtdir. Önceki sonsuzdan, sonraki sonsuza kadar bilinenler ilm sıfatının bir yayılması ile bilinmektedirler. Kudret sıfatı da, olgun, geniştir. Herşey bu sıfatla var olmaktadır. Kelâm sıfatı da basîtdir, yayılmıştır, hiç değişmez. Ezelden ebede kadar, bu bir kelâmı söyleyicidir. Sekiz sıfatın hepsi böyledir. İlm sıfatının bilinen şeylere, kudret sıfatının yaratılmış ve yaratılacak şeylere bağlantıları çok ise de, bu sıfatlarda çokluk ve değişiklik yoktur. Hak teâlâ, herşeyi bilir ve herşeye gücü yeter. Fekat ilm ve kudret sıfatlarının hiçbirşeye, hiçbir ilişkisi yoktur. Akl, bunu düşünemez ve anlayamaz. Yalnız akla uyanlar, felsefeciler, böyle şey olamaz derler. Hak teâlâ herşeyi bilsin. Fekat, Onun ilmi hiçbirşeye bağlanmasın. Bunun gibi, herşeye gücü yetsin. Fekat, kudretin hiçbirşeye ilişkisi olmasın. Böyle şey olamaz derler. Bunlar bilmiyorlarmı ki, ezel ve ebed o mertebede, bir aradadır. Ân denecek zamanın bile orada yeri yoktur. O makâma en yakîn ve en uygun ân kelimesinden başka birşey olmadığı için ân denilir. Ezeldeki ve ebeddeki varlıkların hepsi, o bir ânda vardır. Yok olanlar da, o bir ânda yoktur. O bir ânda bir kimseyi hem yok olarak, hem var olarak, hem dünyâyâ gelmeden önceki hâlini, hem çocukluğunu, hem gençliğini, hem ihtiyârlığını, hem diriliğini, hem ölümlüğünü, hem kabrde, hem haşırda, hem Cennetlerde olarak bilir. O ânın bu varlıklarla hiçbir ilgisi yoktur. Eğer bir ilgisi olursa, ânlıktan çıkar. Uzun zaman olur.

— 540 —

Geçmiş zaman ve gelecek zaman ayrılır. Bu varlıklar, o bir ânda, hem vardılar, hem yokdurlar. Tâmi basit, değişmez bir yayılmadır ki, bu varlıklardan hiçbiri ile bağılılığı yoktur. Bilinen şeylerin hepsi, ilm sıfatının bir yayılması ile bilinmektedir. Bu, şaşılacak bir şey değildir. Çünkü, zıd olan, ters olan şeyler, bu makâmda ve bir zamanda, bir arada bulunmaktadırlar. O makâmda zaman yoktur. Z zamanda da değişiklik yoktur ki, zaman denilsin. Bir kimse, bir kelimeyi bir ânda hem ism olarak, hem fi'l olarak, hem geçmiş zaman, hem gelecek zaman olarak düşünebilir. Bunları bir ânda bir arada görüyorum der. Kelimenin çeşitli ve ters hâllerini bir arada gördüğüm gibi, kelimenin bunların hiçbiri ile ilgisi yoktur derse, akla uyanlar, felsefeciler buna kara birşey diyemezler. Benzetmek gibi olmasın, bizim sözüme niçin kara koyuyorlar? İnanmakta niçin duraklıyorlar? Kimseden böyle birşey işitmedik derlerse, kimsenin söylememesi, olamaz demek değildir. Söylenilen, işitilen sözlere uymıyan, onları değiştiren birşey de değildir. Sonsuz varlık mertebesine uygun olmıyan birşey de değildir. Fârisî mısra' tercemesi:

Karpuzun Ebû Cehl karpuzu ile ne ilişiği var?

Bu sözüme aydınlatmak için mahlûklar arasında şunu söyleyebiliriz: Birşey, bir sebeble bilinse, o sebep bilindiği zaman, o şey de bilinmiş olur demişlerdir. Bu şeyin bilinmesinde, zihn yalnız sebebe bağlanmaktadır. Bu şeyi bilmek, bunu ayrıca düşünmeğe lüzûm kalmadan, sebebinin bilinmesine bağlı olarak kendiliğinden hâsıl olmaktadır. Fekat felsefeciler, burada da, zihnin ikinci bir bağlantısı olmadıkca, bu şeyin bilineceğine inanmazlar. Bu bağlantı, doğrudan doğruya olmasa bile, lâzımdır, derler. Fekat bundan dahâ yakın bir misâl bulamadım. Maksadımız anlatmaktır, inandırmak değildir. Herşeyin doğrusunu Allahü teâlâ bilir. Doğru yolda gidenlere ve Muhammed Mustafânın izinde olanlara salât ve selâm olsun «aleyhi ve alâ âlihi minessalevâti vettehiyyâti velberekât»!

İKİYÜZDOKSANYEDİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, mevlânâ Bedreddin-i Serhendiye arabî olarak yazılmıştır. Hak teâlânın ihâtasını ve sereyânını açıklamaktadır:

Allahü teâlânın bu eşyâyı ihâta etmesi, [ya'nî kuşatması] ve bunlara sereyân etmesi, [ya'nî içine yayılması] sözleri, toplu birşeyin, bunu, meydana getiren parçaları, zerrelere ihâta etmesi ve onlara sereyân et-

mesi gibidir. Meselâ bir kelime, kendisinin bütün şekllere, sereyân eder. Kelime, ism olunca, fi'l olunca ve harf olunca, bunların da parçaları olunca, geçmiş zamanı, gelecek zamanı, emr, yasak, masdar ism-i fâil, ism-i mef'ûl, şartlı, şartsız olunca, bir harf eklenince, iki harf eklenince, çeşidli ma'nâlar veren harfler eklenince, bunlar gibi dahâ nice hâller alınca, bu kelime değişmiş olmaz. Dahâ doğrusu, bütün bu hâller, kelimenin içinde yerleşmiş bulunmaktadır. İnsan akli, kelimenin bu çeşidli hâllerine başka başka ma'nâlar verir. Hâlbuki dışarda var olan yalnız bu kelimedir. Bunun için hepsine bu kelime demek doğru olur. Lâkin her bir hâlin, kendine uygun özel bir ismi ve vazîfesi vardır. Bu ism ve vazîfe başka hâlde bulunmaz. Meselâ, zaman bildirirse (Fi'l) olur. Zaman bildirmezse (İsm) denir. Birşeyi yalnız başına bildiremezse (Harf) denir. Geçmiş zamanı bildirince, (Mâdi) denir. Şimdiki ve gelecek zamanı bildirince, (Müdârî) denir. Dokuz sebebdan ikisi birlikde bulunduğu zaman, (Gayr-i münsarif) denir. Bulunmazlarsa, (Münsarif) denir. Harf olunca, esre okutursa, (Cârre) denir. Üstün okutursa (Nâsıba) denir. Bunlardan birinin ismini başkası için söylemek ve birinin vazîfesini başkasına yaptırmak doğru bir iş olmaz. Dalâlet olur. Hepsi, bu bir kelime oldukları hâlde, müdârî yerine mâdi ve cârre yerine nâsıba denilemez.

Allahü teâlâ, herşeyi dahâ iyi bilir. Biz, şu kadar söyleyebiliriz ki, Allahü teâlânın varlığından inen mertebelerin herbirinin ismi ve vazîfeleri vardır. Bunlar, yalnız bu mertebe içindir. Varlığı lâzım olan zât ve hiçbir şeye muhtâc olmıyan zât, yalnız (Cem') ve (Ulûhiyyet) mertebesidir. Var ve yok olabilen zât ve muhtâc olan zât, (Fark) ve (Mahlûk) mertebesidir. Birinci mertebe (Rübûbiyyet) ve (Hâlıkıyyet) mertebesidir. İkinci mertebe, (Ubûdiyyet) ve (Mahlûkıyyet) mertebesidir. Bu ikisinden birinin ismini, ötekine söylemek ve nasıl olduklarını karışdırmak zındıklık olur, küfr olur. Mülhidlerden ve zındıklardan birçoğuna ne kadar şaşılacak yeridir. Bunlar nasıl oluyor da ikisini birbirine karışdırıyorlar? Birinin nasıl olduğunu, öteki için söylüyorlar. Mahlûklara Vâcibin sıfatlarını yakışdırıyorlar. Vâcibe de, mümkünin sıfatlarını söylüyorlar. Hâlbuki, mümkünlerin çeşidli olduğunu ve her çeşidin de başka başka sıfatları bulunduğunu biliyorlar. Meselâ, ışılda ısı ve ışık enerjilerinin bulunduğunu, suda bunlardan birinin bulunmadığını, suyun soğuk ve ateşin sıcak olduğunu biliyorlar. Zevcelerinin, annelerinden başka olduğunu ve kendilerine karşı, yerlerinin ayrı olduğunu biliyorlar. İnsanları doğru yola kavuşduran, ancak Allahü teâlâdır. Doğru yolda olanlara selâm olsun!

İKİYÜZDOKSANSEKİZİNCİ MEKTÜB

Bu mektûb, mir seyyid Muhibbullah-i Mankpûriye yazılmışdır. Nihâ-yete kavuşmayı kısaca bildirmektedir:

Allahü teâlâ, anlayışını artdırsın! Uzun zemandan beri seyr zallerdedir. Zille kavuşmakla, ayn ele geçmiş sanılmışdır. Şimdiye kadar, bunun ashna kavuşulamadı. Yalnız zille kavuşuldu. Bir kimsenin eîndeki aynanın, o kimsenin zâtından değil, sûretini göstermekden nasibi vardır. İşâretle bildiriyorum. İyi anlayınız!

Tarîkı bildirmek için kısaca ve işâretle yazılmış olanları bu mektûbda uygun bularak, bu mektûbda da yazdım. İyi anlayınız! Yolu bilen müriden öğrenilen zikre çok devâm etmelidir. Allahü teâlânın fadlına, ih-sânına sığınmalı. Ondandır (Vasl-ı uryân) dilemelidir. Bundan başka, her ne varsa, hepsi hâyâldir. Doğru yolda gidenlere ve Muhammed aleyhis-selâma uyanlara selâm olsun! «aleyhi ve alâ âlihi minessalevâti etem-mühâ ve minettehiyyâti ekmelühâ».

İKİYÜZDOKSANDOKUZUNCU MEKTÜB

Bu mektûb, seyih Ferid-i Rahbolî'ye yazılmışdır. Başa gelen sıkıntıya sabr dilemekde, tâ'ûndan ölmenin kıymetini ve tâ'ûn olan yerden kaçmanın günâh olduğunu bildirmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd olsun! Onun sevgili Peygamberine salât ve selâm olsun! Din ve dünyâ se'âdetinize düâ ederim. Kıymetli mektûbunuz geldi. Sıkıntılarınızı yazıyorsunuz. Bekara sûresi yüzellialtınıcı [156] âyetinde (Mü'minlere bir sıkıntı gelince, innâ lillah ve innâ ileyhi râci'ün derler) buyuruldu. Sabr etmek ve dayanmak lâzımdır. Kazâyâ rızâ lâzımdır. Fârisî beyt tercemesi:

Beni incitirsen çok, senden dönmem aslâ.

Hoş olur dayanmak, sevgilinin nâzına.

Şûrâ sûresinin otuzuncu [30] âyetinde (Size gelen sıkıntılar, kendi kazandıklarınızdır. Çoğunu da afv edip, size göndermiyor) buyuruldu. Rûm sûresinin kırkbirinci [41] âyetinde (İnsanların yaptıkları işlerle, karada ve denizde fesâd hâsıl oldu. Herşey bozuldu) buyuruldu. Bu vebâ hastalığında, işlerimizin kötülüğünden dolayı, önce fâreler öldü. Çünkü,

insanlara çok yakın olan bunlardır. İnsanların üremesine ve yer yüzüne yayılmalarına yarayan kadınlar, erkeklerden dahâ çok öldüler. Vebâ olan yerde, ölümden kaçıp da kurtulanlara yazıklar olsun! Kaçmayıp da ölenlere müjdeler olsun! Bunlar şehîd sevâbına kavuşurlar. Şeyh-ül-islâm şeyh Ahmed bin Alî bin Hacer-i Askalânî «rahmetullahi aleyh» (Bezî-ül-mâ'ûn fî fadl-it-tâ'ûn) kitâbında diyor ki, tâ'ûndan ölen kimseye sülâl sorulmaz. Çünkü, muhârebede ölen şehîd gibidir. Tâ'ûnda, Allahü teâlâ yazmadı ise bana zarar gelmez diyerek, Allah rızâsı için orada kalıp, başka bir hastalıkla ölen kimse de, sülâl ve azâb görmeyecektir. Çünkü, bu da düşman karşısında nöbet beklerken ölen kimse gibidir. Bunun gibi, büyük âlim imâm-ı Celâleddîn-i Süyûtî «rahmetullahi aleyh» (Şerh-us-sudûr) kitâbında, bu sözün doğru olduğunu bildirmektedir. Vebâ olan yerden kaçmayan ve ölmeyen kimse de, gâzîler ve mücâhidler ve belâlara sabr edenler gibidir. Herkesin bir (Ecel-i müsemmâ) sı vardır ki, azalmaz ve çoğalmaz. Kaçıp da kurtulanlar, ecelleri gelmediği için ölmemiştir. Yoksa kaçmak, onları ölümden kurtarmış değildir. Kaçmayıp, sabr edip ölenler de, ecelleri geldiği için ölmüşlerdir. Vebâ olan yerden kaçmak, insanı kurtarmaz. Vebâ olan yerde sabr edip kalmak, insanı öldürmez. Vebâ olan yerden kaçmak, gazâda düşman karşısından kaçmak gibi büyük günâhdır. Kaçanların ölmemesi ve sabr edenlerin ölmesi, Allahü teâlânın mekridir. Bekara sûresinin yirmialtıncı [26] âyetinde (Allahü teâlâ, onunla çoklarını yoldan çıkarıyor. Çoklarını da, doğru yola sokuyor) buyruldu. Sizin sabrınız ve dayanmanız ve müslimânların yardımlarına koşmanız ve imdâdlarına yetişmeniz işitildi. Allahü teâlâ, buna karşılık size çok iyilikler versin! Çocukların terbiyesinde ve sıkıntılarında dayanmakta üzülmeyiniz! Bunun için çok sevâb kazanacağınızı düşününüz! Dahâ ne yazayım? Vesselâm.

300

ÜÇYÜZÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, oğlu akl ve nakl bilgilerini toplamış olan hâce Muhammed Ma'sûm «sellemehullahü teâlâ» hazretlerine gönderilmiştir. Derin, ince bilgileri ve şaşılacak ma'rifetleri ve (Kâbe-kavseyn ev-ednâ) makâmını bildirmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd olsun! Onun seçtiği kullarına selâm olsun! Olgun bir insan isimlerin ve sıfatların mertebelerini, ayrı ayrı geçerek tâm câmi' olunca ve Allahü teâlânın isimlerinin ve sıfatlarının kemâllerine ayna olunca ve bu kemâllerin aynası olan kendi ademi, büsbütün görünmez olunca ve kemâllerden başka hiçbirşey görülmezse, ademin örtülmesi ile

— 544 —

hâsıl olan tâm Fenâdan sonra, o kemâllerin görünmesi ile hâsıl olan Bekâya kavuşmakla şereflenir. Vilâyet makâmına ermiş olur. Bundan sonra, eğer Allahü teâlâ ezelde dilemiş ise, ârifin Bekâ bulmuş olduğu bu kemâller, ikinci olarak Zât-i teâlânın aynasında görünür. Bu zaman, (Kâbe-kavseyn) ne demek olduğu anlaşılır. Aynada görünür demek, bu makâmında aynadaki şey ile ayna arasında, anlaşılamiyan bir bağlıkla hâsıl olur demektir. Yoksa, ortada ne ayna vardır, ne de aynada görünen birşey vardır. Allahü teâlâ birşeye benzetilemez. Ârifin bekâ bulduğu kemâller, Allahü teâlânın aynasında görülünce, orada onlarla, anlaşılamiyan bir bağlıkla hâsıl olunca, ârifin kendisine dediği o kemâller, o makâmında, o kemâllere söylenir. Kendini o kemâller olarak görür. Benliğinin (Kâbe kavseyn) makâmında ulaştığı en son makâm burasıdır.

Oğlum, iyi dinle ve iyi anla! Güzelliğin ve iyiliğin görüldüğü sınırları gösteren ayna canlı olsa ve bilici olsa, güzelliği, iyiliği göstermek ona tatlı olurdu. Bundan çok sevinirdi. Hakîkati gösteren aynada, tatlı ve acı olmaz. Çünkü, lezzet ve elem, mahlûklarda olur. Fekat, o yüksek makâma uygun olan ve noksânlık ve değışiklik olmıyan birşey vardır. Fârisî beyt tercemesi:

**Hâfızın bağırması boşuna değildir;
söylenecek, şaşılacak sözlerin yeridir!**

O mertebede anlaşılmaz hâle gelen, bu kemâller, insandaki Âlem-i halka nisbetle Âlem-i emr gibidirler. (Kendini anlıyan, Rabbini anlamış olur) sözünün inceliğini buradan anlamalıdır. O yüksek aynada görülen kemâller, Zât-i ilâhîdeki topluluğun açılmış, yayılmış hâlleridir. O toplulukla anlaşılmaz bir bağlantı hâsıl etmişlerdir. Anlaşılmaz olarak birleşmişlerdir. Cemâl-i ilâhînin aynası olmuşlardır. O toplulukda, vehm ve hayâl bakımından bir açılmak, yayılmak hâsıl olmuşdur. Bu da, ârifin benliğinin yükselmesine sebep olmuşdur. Bu kemâl (Ev-ednâ) âyet-i kerîmesinde bildirilen makâmıdır. Fârisî mısra' tercemesi:

Buraya gelince, kalemin ucu kırıldı.

Nihâyetin nihâyeti, sonun sonu, işte bu kadar anlatılabilir. Yüksek mertebedekiler de, bunu anlamaktan çok uzaktır. Câhiller için artık ne denilebilir? Yükseklerin seçilmişleri arasında da, bu ni'mete kavuşan ve bu ma'rifete erişen pekazdır. Fârisî beyt tercemesi:

**Dilenci evine, gelirse sultân,
ey hoca, sen bu işe şaşma hemân!**

Bu nihâyet, zuhûrlar, tecellîler bakımından nihâyetdir. Bundan sonra, hiçbir tecellî ve zuhûr olmaz. Arabî beyt tercemesi:

**Bundan sonrasını anlatmak çok incedir
anlatmamak dahâ iyi olan da vardır.**

Doğru yolda gidenlere ve Muhammed Mustafânın izinde olanlara selâm olsun «aleyhi ve alâ âlihi ve alâ cemî'il-enbiyâ-i vel-mürselîn ve alâ âl-i küllin ve alâ melâike-til-mukarrebîn salevâtü vetteslîmâtü vettehiyyâtü vel-berekâtü etemmühâ ve ekmelühâ ûlâhâ ve a'lâhâ ve edvâmühâ ve ebkâhâ ve e'ammühâ ve eşmelühâ»!

301

ÜÇYÜZBİRİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, mevlânâ Emânüllâha yazılmışdır. Peygamberliğin yakînlığı ve vilâyetin yakînlığı ve peygamberliğin yakînlığına ulaştırın yolları bildirmektedir:

Bismillâhirrahmânirrahîm. Allahü teâlâyâ hamd olsun! Onun sevgili Peygamberi Muhammed aleyhisselâma salât ve selâm olsun! Oğlum mevlânâ Emânullah! Nübüvvet, Allahü telâyâ yakînlık demektir. Bu yakînlıkde, arada hiç zıl bulunmaz. Yükselirken, hep Hak teâlâyâ karşıdır. İnşinde, mahlûklara karşıdır. Böyle kurb, Peygamberler içindir «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât». Bu makâm yalnız bu büyüklere mahsûsdur «aleyhimüssalevâtü vel-berekât». Bu makâmın sonuncusu, insanların en üstünü olan Muhammed aleyhisselâmdır «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm». Hazret-i İsâ «alâ nebiyyinâ ve aleyhissalâtü vesselâm», gökden yer yüzüne indikten sonra, Peygamberlerin sonuncusunun şer'atine uyacaktır. Böyle olmakla berâber, uyanlar ve hizmetciler, sâhiblerinin ni'metlerine, artıklarına kavuşurlar. Bunun için, Peygamberlere uyanların üstünleri, Peygamberlerinin yakînlığından de pay alır. Bu makâmın bilgilerinden, ma'rifetlerinden ve kemâllerinden, bir mîrâsa kavuşurlar. Fârisî mısra' tercemesi:

Bir kulunu, herkesin işine sebep kılar.

Peygamberlerin sonuncusunun izinde gidenlere, ona uydukları için, peygamberlik kemâllerinin verilmesi, onun son Peygamber olmasını lekelemez «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm». Bunu iyi anlamalıdır.

Oğlum iyi anla! Allahü teâlâ seni mes'ûd eylesin! İnsanı peygamberlik kemâllerine kavuşduran yollar iki ana caddedir: Birinci yol, vilâyet makâmının kemâllerini birer birer geçiren caddedir. Bu yolda, ziller tecellî eder. Sekr ma'rifetlerinden, vilâyet makâmına uygun olanlar hâsıl

olur. Bu kemâlleri geçtikten ve bu tecellîler hâsıl olduktan sonra, Peygamberlik kemâllerine sıra gelir. Bu makâmda asla kavuşulur. Zillere bakmak günâh sayılır. İkinci yolda, böyle vilâyet kemâlleri hâsıl olmaksızın, doğruca Peygamberlik kemâllerine kavuşulur. Bu ikinci yol, ana caddedir. Çabuk kavuşdurur. Peygamberlik kemâllerine kavuşan bir ârif, bu yolda, Allahü teâlânın dilediği kadar ilerler. Peygamberler «aleyhimü-salevâtü vetteslimât» ve bunların Eshâbı da, bu büyüklere uydukları için, böyle ilerlerler.

Birinci yol çok uzaktır. Geç kavuşdurur. Kavuşdurması da gecedir. Evliyâdan birçoğu, (Vilâyet makâmı)nda, inmek şerefine kavuşdukları zaman, iniş makâmlarında olan kemâlleri, (Nübüvvet kemâlleri) sanmışlardır. Mahlûklara karşı bulunmağı, onları çağırma makâmı olduğunu ve Peygamberlik makâmının incelikleri anlamışlardır. Bu anlayışları, doğru değildir. Bu inişleri, çıkışları gibi, vilâyet yolculuğudur. Vilâyet makâmının üstünde, başka bir urûc ve nüzûl vardır ki, (Peygamberlik yolu)dur. Bunların, mahlûklara karşı olması, peygamberlikde, mahlûklara karşı olmak gibi değildir. Bu çağırmaları, peygamberlikde olan da'vetdir, başkadır. Ne yapsınlar? Vilâyet kemâllerinden dışarı çıkamamışlar. Peygamberlik kemâllerinin ne olduğunu anlıyamamışlar. Vilâyetin yarısı olan yükselişi, vilâyetin hepsi sanmışlar. İkinci yarısı olan nüzûlü, Nübüvvet makâmı anlamışlar. Fârisî beyt tercemesi:

**Taş içindeki böcek sanır,
yer ve gökler, hep orasıdır.**

Bir sâlikin yalnız birinci yoldan kavuşması ve vilâyetle nübüvvetin kemâllerini birlikde elde etmesi ve bu iki makâmın kemâllerini birbirinden ayırması ve herbirinin urûcunu ve nüzûlünü ayrı ayrı yapması ve nübüvvetin vilâyetden dahâ üstün olduğunu anlaması hâsıl olabilir. İkinci yoldan kavuşanlar için, vilâyet makâmının kemâlleri, ayrı ayrı hâsıl olmaz ise de, vilâyetin özü, toplu olarak, çok iyi olarak ele geçer. Hattâ, vilâyet sâhibleri, vilâyetin kabuğuna varmışlardır. O ise, vilâyetin özüne varmışdır. Evet, vilâyet sâhiblerine hâsıl olan sekr bilgileri ve zil tecellîleri, onda çok az bulunur. Fekat bu ayrılık, vilâyet sâhiblerinin dahâ üstün olduklarını göstermez. Hattâ, ikinci yoldan kavuşmuş olan ârif, bu bilgileri ve görünenleri aşağılık bilir. Bunlara bakmaktan utanır. Belki onları, günâh ve edepsizlik bilir. Çünkü, asla kavuşmuş olan, bu aslı zillerinden, görüntülerinden kaçınır. Onlara bakmaktan sıkılır. Zillere tutulmak, asla kavuşamamaktır. Asla kavuşduktan sonra, zil görünmez olur. Zille bakmak edepsizlik olur.

Yavrum! Peygamberlik kemâlleri, ancak Allahü teâlânın ihsânı ile hâsıl olur. Çalışmakla, uğraşmakla, bu büyük ni'met ele geçemez. Hangi çalışmak, bu büyük ni'meti ele geçirebilir? Hangi riyâzetler ve mücâhe-

deler bu yüksek ni'mete kavuşdurabilir? Vilâyet kemâlleri böyle değildir. Bunların başlangıcı elde edilebilir. Riyâzet ve mücâhede ile hâsıl olabilir. Pekaz kimseyi, çalışmadan, uğraşmadan da, vilâyet ni'metine kavuşdurabilirler. Vilâyet, Fenâ ve Bekâ demektir. Fenâ ve Bekâ da, Allahü teâlânın ihsânıdır. Çalışarak, başlangıçları elde edildikten sonra, Allahü teâlâ, dilediğini, Fenâ ve Bekâ ni'metini ihsân ederek şereflendirir. O Serverin «aleyhi ve alâ cemî'il-enbiyâ-i vel-mürselîn ve alelmelâiketil-mukarrebîn ve alâ ehl-it-tâ'ati ecma'in salevâtü vetteslîmât» peygamber olduğu bildirilmeden önce ve ondan sonra mücâhedeler yapması, bu ni'mete kavuşmak için değildi. Başka fâideler içindi. Hesâbın az olması, insanlıkla yapılan yanlışlıkların giderilmesi, derecelerin yükselmesi, yimesi, içmesi olmıyan meleklerle konuşmakta edebi gözetmesi, Peygamberlik makâmında lâzım olan hârikaların, mu'cizelerin çok olması gibi incelikler içindi. Peygamberler «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» bu ni'mete, aracısız, geçidsiz olarak kavuştu. Peygamberlerin Eshâbı «aleyhimüssalevâtü vettehiyyât» onlara uydukları için, vâris oldular. Peygamberlerinin «aleyhimüssalevâtü vel-berekât» aracılığı ile bu ni'metle şereflendiler. Peygamberlerden ve Eshâbından sonra «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât», çokaz kimse, bu ni'metle şereflenmiştir. Başkasına da, uymakla, vâris olmakla bu ni'meti ihsân etmeleri câizdir. Fârisî beyt tercemesi:

**Rûh-ul-kudsün feyzleri gelirse yine,
İsânın yaptığı, yapar herkes de.**

Bu ni'metin, Tâbi'inin büyüklerine de ışık salmış olduğunu sanırım. Tebe'î tâbi'inin büyüklerine de gölgesi düşmüş olduğunu umarım. Onlardan sonra, örtünmeğe başladı. Resûlullahın bi'setinden bin sene geçtikten sonra «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmât» Peygamberlerin sonuncusuna uymak ve ona vâris olmakla, bu ni'met, yine meydana çıktı. Sonra gelenleri, önce gelenlere benzetdi. Fârisî beyt tercemesi:

**Dilenci evine gelirse sultân,
ey hoca, sen bu işe şaşma hemân!**

Doğru yolda olanlara ve Muhammed Mustafânın izinde gidenlere selâm olsun! «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslîmâtü etemmühâ ve ekme-lühâ».

ÜÇYÜZİKİNCİ MEKTÜB

Bu mektûb, zâhîr bilgilerini toplamış ve bâtın sırlarına kavuşmuş olan oğlu şeyh Muhammed Ma'sûm hazretlerine yazılmıştır. Vilâyet-i ev-

İlyâ ve Vilâyet-i enbiyâ ve Vilâyet-i mele-i a'lâ arasındaki farklar ve peygamberliğin evliyâlıktan üstün olduğu bildirilmektedir:

Allahü teâlâ anlayışını artdırsın! (Vilâyet), evliyâlık demektir. Allahü teâlâyâ yakın olmaktır. Bu yakınlık, araya zil karışmadan olamaz. Arada perdeler bulunur. Evliyânın vilâyetinde zil olduğu meydandadır. Peygamberlerin vilâyeti «aleyhimüssalevâtü vetteslimât» hernekadar zillerden kurtulmuş ise de, isimlerin ve sıfatların perdeleri araya karışır. (Vilâyet-i mele-i a'lâ) «alâ nebiyyinâ ve aleyhimüssalevâtü vetteslimât» hernekadar, isimlerin ve sıfatların perdelerinin üstünde ise, Zât-i ilâhînin i'tibârlarının ve şü'ünün perdelerinden kurtulamaz. Kendisine zil iç karıştırmayan makâm, yalnız (Nübüvvet) ve (Risâlet) dir. Bu makâm, sıfatların ve i'tibârların perdesi üstündedir. Bundan dolayı, peygamberlik, evliyâlıktan üstündür. Nübüvvetin yakınlığı, zâttadır, asladır. Nübüvvet ve inceliğini anlayamayan, vilâyeti, nübüvvetden dahâ üstün sanır. Görülüyor ki, (Vüsûl) ya'nî kavuşmak, nübüvvet mertebesinde. (Husûl) ise vilâyet makâmındadır. Çünkü, zil karışmadan husûl olmaz. Vüsûl ise, zillerin dışındadır. Bundan başka, husûlün sonunda, ikilik kalkar. Vüsûlün sonunda ise, ikilik vardır. İkiliğin kalkması, (Evliyâlık makâmı) na uygundur. İkiliğin kalması ise (Nübüvvet makâmı) na yakıştır. İkiliğin kalkması, vilâyet makâmına uygun olduğu için, vilâyet makâmında, her zaman sekr bulunur. Nübüvvet mertebesinde ikilik bulunduğu için, bu mertebede hep sahv, şü'ûr bulunur. Bundan başka, ister sûretlerle, şekillerle olsun, ister renklerin ve nûrların perdeleri altında olsun, bütün tecelliler vilâyet makâmlarında ve bu makâmın başlangıcında olur. Nübüvvet mertebesinde ise, asla vüsûl nasîb olmuşdur. Tecellilere ve zuhûrlara lüzâm kalmamıştır. Çünkü bunlar, aslın zilleridir, görüntüleridir. Asl mertebesine varmadan önce, başdan ilerlerken de bu tecellilere ihtiyâc yoktur. Eğer, asla vilâyet yolundan yükseliyorsa, tecelliler olur. Fekat, bu tecelliler peygamberlik kemâlâtına kavuşduran yoldan değil, vilâyet yolundan gelmektedir. Sözün kısası, tecelliler ve zuhûrlar, zillerden olur. Zillere bağlı olmaktan kurtulmuş olanlar, tecellilere muhtâc olmaktan kurtulmuş olanlar, tecellilere muhtâc olmazlar. Vennecci sûresindeki (Gözü hiç ayrılmadı) âyet-i kerîmesinin inceliğini buradan anlamalıdır.

Yavrum! Aşk feryâdları, muhabbet gürültüleri, aşırı istek gösteren bağırılmalar, kavuşamamak üzüntüsünden doğan inilti, vecd, tevâcüd, çırpınmak, zıplamak gibi şeylerin hepsi, zillerin makâmlarında olur. Tecellilerde, zillerin görünmesinde hâsıl olur. Asla kavuşduktan sonra, bunların hiçbiri olamaz. Bu makâmda muhabbet, ibâdetlere sarılmak ile kendini gösterir. Âlimlerin bildirdiklerini yapmak ister. Bundan başka olan zevkli ve şevkli şeyler burada yoktur. Tesavvufculardan çoğu, böyle şeyleri muhabbet sanmışlardır.

Yavrum! İyi dinle ki, Vilâyet makâmında ikiliğin giderilmesi istenil-

diği için, Evliyâ, irâdelerini yok etmeğe uğraşırlar. Bâyezîd-i Bistâmi hazretleri, (İstemekten kurtulmamı istiyorum) dedi. Nübüvvet mertebesinde ikiliği yok etmek lâzım olmadığı için, irâdeden kurtulmak istenilmez. Çünkü irâde, kâmil sıfatlardan biridir. Eğer irâdeye bir aşağılık bulaşmış ise, irâdenin bir aşağı şeye bağlanmasından olmuştur. Demek ki, irâde sıfatını pis şeye, beğenilmeyen şeye bağlamamalıdır. Hep Hak teâlânın beğendiği şeyleri istemelidir.

Bunun gibi, Vilâyet makâmında, insanlık sıfatlarının hepsinden kurtulmağa çalışır. Nübüvvet mertebesinde ise, bu sıfatların kötü şeylere bağlanmaması aranılır. Bu sıfatların kendileri, kâmidirler. İlm sıfatının kendisi, kâmil sıfatlardan biridir. Eğer buna bir aşağılık gelmiş ise, kötü bir şeye bağlandığı içindir. Demek ki, bunu kötü şeylere bağlamamak lâzımdır. Yoksa, sıfatın kendisini yok etmek lâzım değildir. Bütün sıfatlar da, hep böyledir. Öyle ise, Nübüvvet makâmına Vilâyet yolundan gelen kimsenin, yolda iken, sıfatların kendini yok etmesi lâzımdır. Vilâyet yolundan gelmiyen bir kimsenin, sıfatların kendilerini yok etmesi lâzım olmayıp, bu sıfatların kötü şeylere bağlanmalarını yok etmesi lâzımdır.

Yukarda bildirilen vilâyet, zillerde olan vilâyetdir. Buna (Vilâyet-i sugrâ) veyâ (Vilâyet-i evliyâ) denir. (Vilâyet-i enbiyâ) başkadır. Zilden ileri geçmiştir. Bu vilâyetde, insanlık sıfatlarının kötü şeylere bağlanmasını yok etmek lâzımdır. Sıfatların kendilerini yok etmek lâzım değildir. Sıfatların kötü şeylere bağlanmaları yok edilince, (Vilâyet-i enbiyâ) hâsıl olur «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât».

Vilâyet-i enbiyâdan sonra olan yükselmeler, (Kemâlât-i nübüvvet) makâmalarında olur. Bundan anlaşılıyor ki, Vilâyetin aslı olmadan, Nübüvvet olamaz. Çünkü Vilâyet, Nübüvvetin başlangıcıdır. Fekat kemâlât-i nübüvvete kavuşmak için, zillerdeki vilâyet hiç lâzım değildir. Birçok Evliyâda, bu da bulunur. Bir çoğunda ise, bu vilâyetden hiç geçilmez. Burasını iyi anlamalıdır.

Sıfatların kendilerini yok etmek, bunların kötü şeylere bağlanmalarını yok etmekten dahâ gücdür. Bundan dolayı peygamberlik kemâlâtına kavuşmak, vilâyet kemâlâtına kavuşmaktan dahâ kolay ve dahâ çabuk olur. Asla kavuşmakta olan herşeyde de, böyle kolaylık ve çabukluk vardır. Aslıdan uzaklaşdıkça, kolaylık ve çabukluk azalır. Herkes bilir ki, aslın kimyâsı, ya'nî kıymetli maddesi çok olan filizinden, bu maddeyi elde etmek, kolay bir iş ile ve çabuk hâsıl olur. Kıymetli maddesi az olan bir filizin işlenmesinde sıkıntılar ve güçlükler artar. Kıymetli maddeye kavuşmak için, bütün bir ömür elden gider, yine de kavuşamaz. Şöyle böyle ele geçenler de, kıymetli maddeye benziyebilir. Çok olur ki, bu benzeyiş de, zamanla yok olarak, kendi aslına döner. Yalancılık ve adam aldatmak olur. Madde filizinin aslına kavuşan böyle değildir. Maddeye kolay işle ve çabuk kavuşduğu gibi, yalancılık ve aldatmak tehlikesi de yoktur.

Bu yolun sâliklerinden bir çoğu, güc riyâzetler ve ağır mücâhedeler çekerek, zillerden bir zille kavuşdukları zaman, güc riyâzetler ve ağır mücâhedelerle aranılana kavuşulur diyorlar. Bundan dahâ kısa, başka bir yolun bulunduğunu ve nihâyetin nihâyetine kavuşdurduğunu bilmiyorlar. Allahü teâlâ ihsân ve ikrâm ederek seçtiği kulunu bu yolla kavuşturur. Onun için bu yola (İctibâ) yolu denir. Onların seçtikleri ve mücâhede çektikleri yola (İnâbe) yolu denir. İnâbe yolundan kavuşanlar pekazdır. İctibâ yolundan kavuşanlar pekçoktur. Peygamberlerin hepsi «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât», İctibâ yolundan gittiler. Peygamberlerin Eshâbı da, onlara uydukları için, vâris olarak, İctibâ yolu ile vâsıl oldular. İctibâ yolunda riyâzetler çekmek, kavuşmak ni'metinc şükür etmek içindir. Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» efendimize birisi sordu: (Geçmişdeki ve gelecekdeki günâhlarınızın hepsi afv ve mağfiret olunmuş iken, niçin bu kadar riyâzetler çekiyorsunuz?). Cevâbında: (Şükür edici kul olmayayım mı?) buyurdu. İnâbet yolunda gidenlerin mücâhedeleri ise, kavuşabilmek içindir. Aralarındaki farkı düşününüz! (İctibâ yolu), çekip götürmek yoludur. (İnâbet yolu) ise, gitmek yoludur. Götürmek ile gitmek arasındaki fark, pek büyüktür. Çabuk çekerler ve çok uzaklara kavuştururlar. Yavaş giderler ve yolda kalırlar. Hâce Nakşibend Buhârî «kuddise sirruh» hazretleri (Biz ihsân olunmuşlardanız!) buyurdu. Evet, ihsân edilmemiş olsa, başkalarının nihâyeti, bunların bidâyetinde nasıl yerleşdirilmiş olur? Bu, Allahü teâlânın öyle bir ihsânıdır ki, dilediğine verir. Allahü teâlâ, büyük ihsân sâhibidir.

Yine sözüme dönelim. Bu fakîr, yüksek mürşidime «kuddise sirruh» yazdığım mektûblardan, birinde, bütün istediklerim ortadan kalkmışdır. Fekat, isteğin kendisi dahâ yerindedir, demişdim. Bir zaman sonra, bu isteğin de, istenilen şeyler gibi yok olduğunu bildirmişdim. Hak teâlâ, Peygamberlerine vâris yapmakla şereflendirince «aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» irâdenin kötü şeylere bağlanmasının yok olduğunu anladım. İrâdenin kendisi yok olmamışdı. İrâdenin kötü şeylere bağlanmasının yok olması için önce kendisinin yok olması lâzım gelmez. Çok olur ki, yalnız Allahü teâlânın lutfü ve ihsânı ile öyle şeylere kavuşulur ki, uğraşmakla ve sıkıntılar çekmekle, bunun onda biri elde edilemez.

Oğlum! Vilâyet makâmında, dünyâdan ve âhıretten vaz geçmek lâzımdır. Âhırete bağlanmağı, dünyâyâ bağlanmak gibi bilmelidir. Âhıret için çalışmanın, dünyâyâ için çalışmak gibi iyi olmadığını bilmelidir. İmâm-ı Dâvüd-i Tâî buyuruyor ki, (Selâmete kavuşmak istersen, dünyâdan selâmet bul, kurtul! Kıymetlenmek istersen, âhıret için eğilme!). Tesavvuf büyüklerinden biri buyuruyor ki, Imrân sûresinin yüzelliikinci [152] âyeti (Dünyâyı istiyenleriniz ve âhıreti istiyenleriniz), ikisini istiyenleri de şikâyet etmektedir. Kısacası, (Fenâ), Hak teâlâdan başka herşeyi unutmak demektir. Dünyâyı da, âhıreti de unutmak lâzımdır. Fenâ ve Bekâ,

vilâyetin birer parçalarıdır. Bunun için, vilâyetde, âhireti unutmak lâzımdır. Kemâlât-i nübüvvet mertebesinde âhirete gönül bağlamak iyidir. Âhiret için çalışmak beğenilir, makbûl olur. Hattâ, bu makâmda yalnız âhiret için çalışılır. Yalnız âhiret düşünülür. Secde sûresinin onaltıncı [16] âyetinde (Rablerinin azâbından korkarak ve rahmetini umarak düâ ederler) buyuruldu. İsrâ sûresinin elliyedince [57] âyetinde (Rablerinden çekinirler ve azâbından korkarlar) buyuruldu. Enbiyâ sûresinin kırkdokuzuncu [49] âyeti (Onlar kıyâmet gününden merhamet umarlar) bu makâm sâhiblerinin hâlini göstermektedir. Bunlar, âhiret hâllerini düşünerek ağlarlar. Kıyâmet hâllerinin korkusundan sızlarlar. Kabr fitnesinden her zaman, Allahü teâlâyâ sığınır. Cehennem azâbından kurtulmak için, Ona yalvarırlar. Bunlara göre, âhiretten korkmak, Allahü teâlâdan korkmak demektir. Allahü teâlâyı istemek ve sevmek, âhireti istemek ve sevmektir. Çünkü Allahü teâlâyâ kavuşmak, âhiretde va'd edilmiştir ve Allahü teâlânın kulundan rızâsı, âhiretde belli olacaktır. Hak teâlâ, dünyâyı sevmez. Âhireti sever. Sevilmeyen, sevilen ile hiçbirseyde bir tutulamaz. Çünkü, sevilmeyenden yüz çevrilir, beğenilene döner. Beğenilenden yüz çevirmek, sekrdir. Allahü teâlânın da'vet etmesine ve beğenmesine karşı gelmektir. Yûnus sûresinin yirmibeşinci [25] âyetinde (Allahü teâlâ, Dâr-üs-selâma çağırıyor) buyurmaktadır. Bu âyet-i kerime, sözümüze şahiddir. Allahü teâlâ, aşırı olarak ve sıkı olarak âhirete çağırmaktadır. Âhiretten yüz çevirmek, Hak teâlâyâ karşı gelmek olur. Onun beğendiği şeyi ortadan kaldırmağa uğraşmak olur. İmâm-ı Dâvüd-i Tâî, çok büyük olduğu hâlde, vilâyetde ileri gitmiş olduğundan (Âhireti istememek kerâmetdir) dedi. Eshâb-ı kirâmın «aleyhimürrıdvân» hepsinin âhiret için çalışdıklarını, âhiret azâbından titrediklerini bilmiyormuş gibi konuştu. Hazret-i Ömer-ül-Fârûk «radıyallahü anh» birgün, deve üstünde, bir sokaktan geçiyordu. Birisinin Vettûr-i sûresinin yedinci [7] âyetini (Rabbinin azâbı elbette vardır. Onu önliyecek yoktur) okuyordu. Bunu işitince, akli başından gitdi. Deveden aşağı yıkıldı. Kaldırıp evine götürdüler. Günlerce hasta yatdı. Herkes, ziyâretine gelirdi. Evet, sona varmadan önce, Fenâ makâmında iken, dünyâ ve âhiret unutulur. Âhirete bağlılığın, dünyâyâ bağlılık gibi olduğu sanılır. Fekat, Bekâ şerefi ile şereflenerek, nihâyete kavuşunca ve nübüvvet kemâlâtı ışık salınca, her ân âhiret düşüncesi ve Cehennem korkusu vardır. Bundan Allahü teâlâyâ sığınmaktadır. Rabbinden Cenneti istemektedir. Cennetin ağaçları, nehrleri ve hürîleri, gilmânı, dünyâda olanlara hiç benzemez. Bunlarla hiçbir ilgileri yoktur. Hattâ, bunların zıddı, tersidirler. Kızmak ile beğenmek, birbirinin tersi oldukları gibidirler. Cennetin ağaçları, nehrleri ve orada olan herşey, dünyâdaki ibâdetlerin, iyiliklerin sonuçları, meyveleridir. Peygamberimiz «sallallahü aleyhi ve sellem» buyurdu ki, (Cennetde ağaç yoktur. Oraya çok ağaç dikiş!). Oraya ağacı

nasıl dikelim dediklerinde, (Teshîh, tahmid, temcid ve tehlil okuyarak) buyurdu. Ya'nî, (Sübhânallahü velhamdü lillahi ve lâ ilâhe illallahü vallahü ekber) diyerek Cennete ağaç dikiniz buyurdu. Bir hadîs-i şerifde (Bir kimse, Sübhânallahil'azîm ve bi-hamdihî derse, onun için Cennetde bir ağaç fidanı dikilir) buyurdu. Görülüyor ki, Cennet ağacı, dünyâda harfler ve sesler şeklinde, bu kelimeye yerleştirilmiş olduğu gibi, Cennetde, bu kemâller ağaç şeklinde bulunmaktadır. Bunun gibi, Cennetde bulunan herşey, dünyâdaki ibâdetlerin, iyi işlerin neticeleridir. Allahü teâlânın kemâllerinden herhangi biri, bu dünyâda, iyi sözlerde ve iyi işlerde yerleştirilmiş olduğu gibi, bu kemâlât, Cennetde, lezzetler, ni'metler perdesi altında meydana çıkar. Bunun içindir ki, oradaki lezzetleri ni'metleri Allahü teâlâ beğenir. Bunları tadmak, Cennetde sonsuz kalmağa ve Allahü teâlâyâ kavuşmağa sebep olur. Zevallı Râbi'a, eğer bu inceliği anlamış olsaydı, Cenneti yakıp yok etmeği düşünmezdi. Ona bağlılığı, Allahü teâlâyâ bağlılıktan başka sanmazdı!

Dünyâ lezzetleri dünyâ ni'metleri böyle değildir. Bunların başlangıcı hep kötülük ve aşağılıktır. Bunların neticeleri, âhîret ni'metlerinden mahrûmluktur. Allahü teâlâ, bizi bundan korusun! Dünyâ lezzetleri, eğer şerî'atin mubâh etdiklerinden ise, âhîretde bunların hesâbı olacaktır. Allahü teâlâ, eğer merhamet etmezse, hesâba çekilenlerin vay hâline! Eğer mubâh olmıyan lezzetler ise, azâb yapılacaktır. Yâ Rabbî! Kendimize zulm etdik. Eğer bizi afv ve magfiret etmezsen, bizlere acımazsan çok ziyân ederiz. Görülüyor ki, dünyâ lezzetleri başka, âhîret lezzetleri başkadır. Dünyâ lezzetleri zehrdir. Âhîret lezzetleri, fâideli ilâcdır. Âhîreti: Yâ mü'minlerin câhilleri düşünür. Yâhud da, en yüksek olanlar düşünür. En yüksek olmıyanlar âhîret için üzülmezler. Kerâmet, âhîret için üzülmemektir derler. Fârisî mısra' tercemesi:

Onlar onlardır; ben de böyleyim yâ Rab!

303

ÜÇYÜZÜÇÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, müezzin hâcî Yûsüfe yazılmıştır. Ezân kelimelerinin ma'nâlarını bildirmektedir:

Evvelâ Allahü teâlâyâ hamd ederim! Sevgili Peygamberine salevât eder, iyilikler dilerim! Biliniz ki, ezânın kelimeleri yedidir:

ALLAHÜ EKBER: Allahü teâlâ, büyüktür. Ona birşey lâzım değildir. Kullarının ibâdetlerine de muhtâc olmaktan büyüktür. İbâdetlerin,

— 553 —

Ona hiçbir fâidesi yoktur. Bu mühim ma'nâyı, zihnlerde iyi yerleştirmek için, bu kelime, dört kerre söylenir.

EŞHEDÜ EN LÂ İLÂHE İLLALLAH: Kibriyâsı, büyüklüğü ile ve kimsenin ibâdetine muhtâc olmadığı hâlde, ibâdet olunmağa Ondan başka kimsenin hakkı olmadığına şehâdet eder, elbette inanırım. Hiçbirsey Ona benzemez.

EŞHEDÜ ENNE MUHAMMEDEN RESÛLULLAH: Muhammedin «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm», Onun gönderdiği peygamberi olduğuna, Onun istediği ibâdetlerin yolunu bildiricisi olduğuna ve Allahü teâlâyâ, ancak Onun bildirdiği, gösterdiği ibâdetlerin, yaraşır olduğuna şehâdet eder, inanırım.

HAYYE ALESSALÂH, HAYYE ALELFELÂH: Mü'minleri, felâha, se'âdete, kurtuluşa sebep olan, nemâza çağırان iki kelimedir.

ALLAHÜ EKBER: Ona lâayık bir ibâdeti kimse yapamaz. Herhangi bir kimsenin ibâdetinin Ona lâayık, yakışır olmasından, çok büyükdür, çok uzaktır.

LÂ İLÂHE İLALLAH: İbâdete, karşısında alçalmağa müstehak olan, hakkı olan ancak O'dur. Ona lâayık bir ibâdeti kimse yapamamakla berâber, Ondan başka kimsenin ibâdet olunmağa hakkı yoktur.

Nemâzın şerefının büyüklüğünü, onu herkese haber vermek için seçilmiş olan, bu kelimelerin büyüklüğünden anlamalıdır. Fârisî mısra' tercemesi:

Senenin bereketi, behârından belli olur.

Yâ Rabbi! Peygamberlerin efendisi, en üstünü hurmetine ve şerefine «aleyhi ve aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» bizleri, istediğin gibi nemâz kılanlardan ve azâbından kurtulandıktan eyle! Âmin.

ÜÇYÜZDÖRDÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, mevlânâ Abdül-hayy için yazılmıştır. Kur'ân-ı kerîmin birçok yerinde (A'mâl-i sâliha) işliyenlerin Cennete girecekleri bildirilmektedir. Bunu açıklamakda ve şükr etmeği ve nemâzın esrârını bildirmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd etdikden ve Peygamberimize «sallallahü aleyhi ve sellem» salevât getirdikten sonra, se'âdet-î ebediyyeye erişmenize düâ ederim. Allahü teâlâ, birçok âyet-i kerîmede, a'mâl-i sâliha işliyen mü'minlerin, Cennete gireceklerini bildiriyor. Bu (Amel-i sâlih) lerin [ya'nî

yarar işlerin] neler olduğunu, çok zemandan beri araşdırıyordum. İyi işlerin hepsimi, yoksa birkaçımı diyordum. Eğer, iyi şeylerin hepsi olsa, bunları kimse yapamaz. Birkaçı ise, acâba hangi iyi işler isteniliyor? Nihâyet, Allahü teâlâ, lutf ederek şöyle bildirdi ki, (A'mâl-i sâliha), islâmın beş rüknü, direğidir. Islâmın bu beş temelini, bir kimse hakkı ile, kusûrsuz yaparsa, Cehennemden kurtulması kuvvetle umulur. Çünkü bunlar, aslında sâlih işler olup, insanı günâhlardan ve çirkin şeyleri yapmaktan korur. Nitekim, Kur'ân-ı kerimde Ankebût sûresi, kırkbeşinci [45] âyetinde (Kusûrsuz kılınan bir nemâz, insanı pis, çirkin işleri işlemekten korur) buyurmaktadır. Bir insana, islâmın beş şartını yerine getirmek nasîb olursa, ni'metlerin şükrünü yapmış olur. Şükrü yapınca, Cehennem azâbından kurtulmuş olur. Çünkü Allahü teâlâ, Nisâ sûresi, yüz kırkaltıncı [146] âyetinde, (İmân eder ve şükr ederseniz, azâb yapmam) buyuruyor. O hâlde, islâmın beş şartını yerine getirmeğe cân ve gönülden çalışmalıdır.

Bu beş arasında bedenle yapılacakların en mühimmi, nemâzdır ki, dînin direğidir. Nemâzın edeblerinden bir edebi kaçırmıyarak kılmağa gayret etmelidir. Nemâz temâm kılınabildi ise, islâmın esâs ve büyük temeli kurulmuş olur. Cehennemden kurtaran sağlam ip yakalanmış olur. Allahü teâlâ, hepimize, doğru dürüst nemâz kılmak nasîb eylesin!

Nemâza dururken, (Allahü ekber) demek (Allahü teâlânın, hiçbir mahlûkun ibâdetine muhtâc olmadığını, her bakımdan hiçbirşeye ihtiyacı olmadığını, insanların nemâzlarının, Ona fâidesi olmayacağını) bildirmektedir. Nemâz içindeki tekbîrler ise (Allahü teâlâyâ karşı yakışır bir ibâdet yapmağa liyâkat ve gücümüz olmadığını) gösterir. Rükü'deki tesbîhlerde de, bu ma'nâ bulunduğu için, rükü'den sonra, tekbîr emr olunmadı. Hâlbuki, secde tesbîhlerinden sonra emr olundu. Çünkü, secde tevâdu' ve aşağılığın en ziyâdesi ve zillet ve küçüklüğün son derecesi olduğundan, bunu yapınca, hakkı ile, tâm ibâdet etmiş sanılır. Bu düşünceden korunmak için secdelerde yatıp kalkarken, tekbîr söylemek sünnet olduğu gibi, secde tesbîhlerinde a'lâ demek emr olundu. Nemâz, mü'minin mi'râcı olduğu için, nemâzın sonunda, Peygamber efendimizin «sallallahü aleyhi ve sellem» mi'râc gecesinde söylemekle şereflendiği kelimeleri |ya'nî, ettehıyyâtü... yü| okumak emr olundu. O hâlde, nemâz kılan bir kimse, nemâzı kendine mi'râc yapmalı. Allahü teâlâyâ yakınlığının nihâyetini nemâzda aramalıdır.

Peygamberimiz «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm» buyurdu ki (İnsanın, Rabbine en yakın olduğu zaman, nemâz kıldığı zemandır). Nemâz kılan bir kimse, Rabbi ile konuşmakta, Ona yalvarmakta ve Onun büyüklüğünü ve Ondan başka herşeyin hiç olduğunu görmektedir. Bunun için, nemâzda korku, dehşet, ürkmek hâsıl olacağından, tesellî ve râhat bulması için, nemâzın sonunda, iki def'a selâm vermesi emr bu-

yuruldu. Peygamberimiz «sallallahü aleyhi ve sellem» bir hadîs-i şerîfde (Farz nemâzdan sonra 33 tesbîh, 33 tahmîd, 33 tekbîr ve bir de tehlîl) emr etmiştir. Bunun sebebi, bu fakîrin anladığına göre, nemâzdaki kusûrlar (Tesbîh) ile örtülür. Lâyük olan, tâm ibâdet yapamadığı bildirilir. (Tahmîd) ile, nemâz kılmakla şereflenmenin Onun yardımı ve erişdirmesi ile olduğu bilinerek, bu büyük ni'mete şükr, hamd edilir. (Tekbîr) ederek de, Ondan başka ibâdete lâyük kimse olmadığı bildirilir.

[Bu mühim sünneti elden kaçırmamalı. Câmî'lerde, cenâze olduğu zamanda da, Âyet-el-kürsî ile tesbîhleri terk etmemelidir].

Nemâz, şartlarına ve edeblerine uygun olarak kılınır ve yapılan kusûrlar da böylece örtülüp, nemâzı nasîb etdiğine de şükr edip ve ibâdete, başka hiç kimsenin hakkı olmadığı, kalbinden temiz ve hâlis olarak, kelime-i tevhîd ile, bildirilince, bu nemâz, kabûl olunabilir. Bu kimse, nemâz kılanlardan ve kurtuluculardan olur. Yâ Rabbî! Peygamberlerinin en üstünü hurmeti için «aleyhi ve alâ âlihîmüssalevatü vetteslîmât» bizleri nemâz kılan ve kurtulan, mes'ûd kullarından eyle! Âmîn.

305

ÜÇYÜZBEŞİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, mîr seyid Muhibbullah'a yazılmıştır. Nemâzın temâm ve kâmil olmasını ve mübtedî ile müntehî nemâzları arasındaki farkı bildirmektedir:

Allahü teâlâyâ hamd olsun. Onun seçdiği, sevdiği iyi insanlara selâm ve râhatlıklar olsun! Allahü teâlâ seni doğru yoldan ayırmasın! Nemâzın kusûrsuz, kâmil olması, bu fakîre göre, fikh kitâblarında uzun uzadıya yazılmış olan farzlarını, vâciblerini, sünnetlerini ve müstehâblarını yerlerine getirmekle olur. Nemâzı temâmlamak için, bu dört şeyden başka yapılacak birşey yoktur. Nemâzın (Huşû') u [ya'nî her uzvun tevâzu' göstermesi], bu dört şeyi yapmaktır. Kalbin (Hudû') u, [ya'nî Allah korkusu] da, yine bunları temâm yapmakla olur. Ba'zıları, bu dördünü uzun uzadıya öğrenip ezberlemekle, nemâzımız temâm oldu deyip, bu öğrendiklerini iyi yapmakda gevşek davranmışlar. Bundan dolayı nemâzın kemâlâtından az birşey kazanabilmişlerdir. Bir kısmı da, nemâzda dünyâyı unutup, kalblerinin Allahü teâlâ ile olmasına ehemmiyet verip, a'zâların edebli bulunmasını gözetmemişler. Yalnız farzları ile sünnetlerini yerine getirmişlerdir. Bunlar da nemâzın hakikatini anlayamamışlardır. Nemâzın kemâl bulmasını, nemâzdan başka şeyde aramışlardır. Çünkü, nemâzda kalbin hâzır olması, şart değildir. Hadîs-i şerîfde (Kalb hâzır olmazsa,

nemâz da olmaz) buyuruldu ise de bu, kalbin, yukarda bildirilen dört şey'in yapılmasında hâzır olması, uyanık olması demektir. Ya'nî bunların hepsinin yapılmasında gevşeklik olmamasına dikkat etmektir. Kalbin bundan başka, hâzır olmasını bu fakîr düşünemiyorum.

Sual: Nemâzın temâm olması ve kemâl bulması, bu dört şeyi yapmakla olunca ve bundan başka birşey ile kâmil olmayacağına göre, başlangıçta bulunan bizim gibilerin nemâzı ile nihâyete kavuşmuş büyüklerin nemâzları, hattâ, bu dört şeyi yapan câhillerin nemâzları arasında ne fark kalır?

Cevâb: Nemâzlar arasındaki fark, kılanlar arasındaki farktan gelir. Bir ibâdeti yapan iki farklı kimseye, eşit sevâb verilmez. Bir makbûl, sevgili kula, başkalarının o işine verilen sevâbdan çok sevâb verilir. Bunun içindir ki, (Âriflerin gösteriş olan ibâdetlerine, câhillerin hâlis amellerinden dahâ çok sevâb verilir) demişlerdir. Âriflerin hâlis amellerine kimbilir ne kadar çok verilir? Bunun içindir ki, Ebû Bekr «radıyallahü anh», Peygamberimizin «sallallahü aleyhi ve sellem» bir yanılması, kendi doğru ve hâlis amelinden dahâ kıymetli olduğunu bilerek, (Keşki Muhammed aleyhisselâmın bir sehvi olsaydım) demiş, bütün ibâdetlerini verip onun «aleyhissalâtü vesselâm» bir yanılması almak istemiştir. Ya'nî onun bir sehvi olmağı istemiştir. Bütün amellerini, hâllerini, onun bir yanlış işinden aşağı bilmiştir. Meselâ, onun dört rek'atli nemâzda yanılıp, ikinci rek'atde selâm vererek kıldığı bir nemâzına, bütün ibâdetlerini değiştirmek istemiştir. İşte nihâyete yetişmiş büyüklerin nemâzlarına dünyâ ve âhirette çok şeyler verilir. Başlangıçta olanların ve câhillerin nemâzı böyle değildir. Fârisî mısra' tercemesi:

Toprağın temiz âlem ile ne ilgisi var?

Nihâyette olanların nemâzlarından birkaç şey söyleyelim de, başka taraflarını bunlara benzetirsiniz! Öyle olur ki, nihâyete ermiş olan, nemâzda okurken ve tesbîh ve tekbîr ederken, dilini, Mûsâ aleyhisselâma söyleyen ağaç gibi bulur. Bütün a'zâsını, vâsita ve âlet olarak görür. Öyle zamanlar olur ki, nemâzda bâtını, hakîkati [ya'nî kalbi ve rûhu], zâhirinden, sûretinden [ya'nî his uzvlarından, duygularından] ayrılıp gayb âlemine [ya'nî rûhlara ve meleklerle] karışır ve bilmediğimiz bir bağ ile, o âleme bağlanır. Nemâzı bitince, yine dünyâya döner.

Bu süâlin cevâbında şöyle de deriz ki; bu dört şeyi kusûrsuz yapmak, ancak nihâyetdekilere nasîb olur. İşin başında olanlar ve câhiller, bunları tâm yapamaz. Ya'nî yapmaları mümkün ise de, yapabilmeleri çok gücdür. Allahü teâlâ, doğru yolda olanlara selâmet, râhatlık versin!

ÜÇYÜZALTINCI MEKTÜB

Bu mektûb, mevlânâ Sâlihe gönderilmiştir. Hakikatleri bilen, ma'rifetlerin kaynağı olan büyük oğlu hâce Muhammed Sâdık «aleyhirrahme» hazretlerinin ve iki küçük oğlu merhûm Muhammed Ferrûh ve Muhammed İsâ «rahmetullahi aleyhimâ» hazretlerinin kemâllerinden ve iyiliklerinden birkaçını bildirmekte ve Vilâyet sâhiblerinin Fenâsını ve nübüvvet yolunda Fenâ lâzım olmadığını bildirmektedir:

Allahü teâlânın ni'metlerine hamd olsun ve Onun seçtiği kullarına selâm olsun! Kardeşim molla Sâlih! Serhendde bulunanların başına gelenleri dinle! Büyük oğlum «radıyallahü anh» iki küçük kardeşi Muhammed Ferrûh ve Muhammed İsâ ile birlikte âhirete girdiler. Innâ lillah ve innâ ileyhi râci'ün. Allahü teâlâyâ sonsuz hamd olsun ki, önce geride kalanlara sabr etmek gücünü ihsân eyledi. Bundan sonra, bu belâdan râzı olmağı nasîb eyledi. Fârisî beyt tercemesi:

**Beni ne kadar incitsen, dönmem senden yine,
Dayanmak tath olur sevgili elemine.**

Merhûm oğlum, Hak teâlânın âyetlerinden bir âyet idi. Rabbül'âleminin rahmetlerinden bir rahmet idi. Yirmidört yaşında iken, öyle şeylere kavuştu ki, az kimseye nasîb olur. Mevleviyyet mertebesine ve naklî ve aklî ilmlerin professörlüğüne yükselmişti. Öyle olmuştu ki, yetişirdiği gençler (Beydâvî) tefsîrini (Şerh-ı mevâkıf) ve benzeri yüksek kitâbları okutuyorlardı. Ma'rifet ve irfânını anlatmak ve şühûdünü, küşûfünü yazmak başarılacak şey değildir. Bildiğiniz gibi, dahâ sekiz yaşında iken, kendisini öyle hâl kaplamıştı ki, hocamız «kuddise sirruh» hazretleri, hâlini yumuşatmak için, pazarların şübhelî olan yemeklerini ona yidirirlerdi. (Muhammed Sâdıkı sevdiğim gibi, hiçbir kimseyi sevmiyorum. Kendisi de, bizi sevdiği kadar kimseyi sevmiyor) buyururlardı. Onun büyüklüğünü bu sözden anlamalıdır. (Vilâyet-i Müsevîyye) yi son noktasına ulaştırmıştı. Bu vilâyetin işitilmemiş, şaşılacak şeylerini anlatırdı. Allah korkusundan her ân yüreği titrer, edebi gözetirdi. Ona sığınır, Ona yalvarır, Ona boyun bükerek ve Onun huzûrunda eğilirdi. (Evliyâdan herbiri, Hak teâlâdan birşey istemiştir. Ben, Ona sığınmayı ve Ona yalvarmağı istedim) buyururdu.

Muhammed Ferrûhdan ne yazayım ki, onbir yaşında ilm talebesi idi. Kâfiye okuyordu. Tam anlıyarak ders görüyordu. Dâima âhret azâbından korkar ve titrerdi. Çocuk iken, bu dünyâdan ayrılmak için ve böylece, âhret azâbından kurtulmak için düâ ederdi. Ölüm yatağında iken, kendisine hizmet edenler, hiç işitilmemiş ve şaşılacak şeylerini gördüler.

Sekiz yaşında vefât eden, ve bu yaşda çok kerâmet ve hârikaları görünen Muhammed İsâdan ne yazayım.

Oğullarımın her üçü de, nefis birer cevher idiler. Bize emânet verilmisidiler. Allahü teâlâyâ hamd ve şükr olsun ki, bu emânetleri râzi olarak sâhibine teslim eyledik. Yâ Rabbî! Peygamberlerin efendisi hurmetine «aleyhi ve aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» bizi onların sevâbından mahrûm bırakma! Onlardan sonra, bizleri fitneye düşürme! Fârisî mısra' tercemesi:

Her ne olursa olsun, dostdan konuşmak dahâ tatlı!

(Fenâ), Hak teâlânın mâ-sivâsını, [ya'nî bütün mahlûkları] unutmak demektir. Fenâ, Hak teâlâdan başka şeylerin sevgisinden kurtulmak içindir. Çünkü, Allahü teâlâdan başka herşeyin kendileri ve sıfatları ve işleri görünmez ve bilinmez olunca, onları sevmek, onlara bağlanmak da, kendiliğinden yok olur. Vilâyet yolunda, Allahü teâlâdan başka şeyleri sevmekten, onlara tutulmaktan kurtulmak için mâ-sivâyı unutmaktan başka çâre yoktur. Nübüvvet yolunda ilerlerken, mahlûklara gönül bağlamaktan kurtulmak için, bunları unutmak hiç lâzım değildir. Çünkü, Nübüvvet yolunda, güzel ve tatlı olan asla bağlılık o kadar çoktur ki, her bakımdan çirkin ve kötü olan mahlûklara gönül bağlanamaz. Mahlûklar unutulsa da olur, unutulmasa da olur. Çünkü, eşyâyı bilmek, eşyâya bağlanmağa yol açtığı için kötü olmuştur. Eşyâya bağlanmak da, Allahü teâlâdan yüz çevirmeğe sebep olur. Nübüvvet yolunda, eşyâya bağlılık kalmadığı için, eşyâyı bilmek kötü olmaz. Eşyâyı bilmek, nasıl kötü olabilir? Hak teâlâ, herşeyi bilmektedir. Bunları bilmek, kâmil sıfatlarından biridir.

Süâl: Hak teâlâdan başka olan şeyleri bilmek ile, Hak teâlâyı bilmek, bir arada nasıl olabilir? Hak teâlâyı bilmek için, başka şeyleri unutmak lâzım gelmezmi?

Cevâb: Hak teâlâdan başka şeyleri bilmek, (İlm-i husûlî) gibi bir bilgi ile olur. Hak teâlâyı bilmek ise (İlm-i huzûrî) ye benzeyen bir bilgi ile olur. Bu iki ilm, bir ânda, bir arada bulunabilir. Sakınacak birşey olmaz. Her ikisi de (İlm-i husûlî) olsaydı, o zaman, ikisi bir arada bulunamazdı. İlm-i husûlî ve ilm-i huzûrî gibi dedik. Çünkü, o makâmda, ne hâsıl olmak, ne de, hâzır olmak yoktur. Hak teâlânın eşyâyı bilmesi, (İlm-i husûlî) ile değildir. Çünkü Hak teâlâda ve Onun sıfatlarında hiçbirşey hâsıl olmaz ve hulûl etmez. Bu ârifin bilmesi de, o ilm-i huzûrîden bir ışıktır. Hak teâlâyı bilmeğe, ilm-i huzûrî de denemez. Çünkü, Hak teâlâ insanın (Müdrîke) sine [ya'nî beyindeki anlama yerine], bu müdrîkenin kendisinden dahâ yakındır. Allahü teâlânın ilmi yanında ilm-i huzûrî, ilm-i huzûrînin yanında, ilm-i husûlî gibidir. Bu ma'rifet, aklın ve düşüncecinin varacağı, kavriyacağı şey değildir. Tatmıyan anlıyamaz. Görülü-

yor ki, ârifin Hak teâlâdan başka olan şeyleri bilmesi, başka bir ilm iledir. Hak teâlâyı bilmesi de, başka bir ilm iledir. Bu iki ilm bir arada bulunabilir. Bundan dolayı, Hak teâlâyı bilmek için, mahlûkları unutmak lâzım gelmez. Vilâyet yolunda ise, böyle değildir. Orada eşyâyı sevmekten, onlara bağlanmaktan kurtulmak için, onları unutmak lâzımdır. Çünkü, Vilâyetde gönül, zillere bağlanmaktadır. Zillere bağlanmak, o kadar kuvvetli değildir ki, eşyâ bilinirken bunlara bağlanmayı yok edebilsin. İşte bunun için, Vilâyet yolunda, kalbin eşyâya bağlanmasından kurtulmak için, önce eşyâyı unutmak lâzımdır. Bu ma'rifeti, Hak teâlâ yalnız bu fakîre ihsân eyledi. Başka hiçkimse bunu söylemedi. Bu ma'rifeti bize ihsân eden Allahü teâlâyâ hamd olsun! O bize bildirmeseydi, kendimiz hiç bulamazdık. Rabbimizin Peygamberleri doğru olarak gönderilmişlerdir.

307

ÜÇÜZYEDİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, mevlânâ Abdülvâhid-i Lâhoriye yazılmıştır. (Sübhânallahi ve bi-hamdihi) güzel kelimesini açıklamaktadır:

Allahü teâlâyâ hamd olsun! Onun sevgili Peygamberine bizden düâlar ve selâmlar olsun. Bir kul, ibâdet ederken, bu ibâdetde bulunan her güzelliği ve iyiliği Allahü teâlâdan bilmelidir! Çünkü, Onun güzel terbiye etmesinden ve ihsânındandır. İbâdetde kusûr ve aşağılık bulunursa, bunların hepsi kuldandandır. Kulun özünde bulunan kötülükten hâsıl olmaktadır. Hiçbir kusûru, aşağılığı Hak teâlâdan bilmemelidir. O makâmda, yalnız iyilik, güzellik ve kemâl vardır. Bunun gibi, bu âlemde bulunan her güzellik ve üstünlük Allahü teâlâdandır. Her kötülük ve aşağılık da, mahlûklardandır. Çünkü, mahlûkların aslı, özü ademdir. (Adem) de, her kötülüğün ve aşağılığın başlangıcıdır. [(Adem), yokluk demektir].

(Sübhânallahi ve bi-hamdihi) güzel kelimesi, bu iki şeyi açıkça bildirmektedir. Hak teâlânın tenzîhini ve takdîsini ya'nî Ona yakışmayan aşağılıklardan ve kötülüklerden uzak olduğunu çok güzel bildirmektedir.

Bu güzel kelime, şükr yapmağı, hamd etmekle bildirmektedir. Çünkü, hamd, her şükrün başıdır. Hak teâlânın güzel sıfatlarına ve işlerine ve bütün ni'metlerine ve büyük ihsânlarına hamd kelimesi ile şükr etmektedir. Bunun içindir ki, hadîs-i şerîfde (Bir kimse, bu güzel kelimeyi gündüz veyâ gece, yüz kerre söylerse, o gün veyâ o gece, hiçkimse onun kadar sevâb kazanamaz. Ancak onun gibi söyliyene kazanır) buyuruldu. Başkalarının ibâdeti, onunla nasıl bir olabilir ki, o kimse, bu güzel kelimenin

son parçası ile, bütün iyiliklerin ve ibâdetlerin şükrünü yapmış olmaktadır. Bu güzel kelimenin baş tarafı ise, ayrıca Hak teâlâyı kötülüklerden ve aşağılıklardan tenzih ve takdis etmektedir. O hâlde, bu güzel kelimeyi hergün ve hergece yüz kerre okumalıyız! İnsanları iyi işleri yapmağa, ancak Allahü teâlâ kavuşturur.

Süâl: Hadis-i şerifde buyuruldu ki, (Sübhânallahi ve bi-hamdihi adede halkıhi ve ridâe nefsihi ve zinete Arşıhi ve midâde kelimâtihi) ve ayrıca (Sübhânallahi mil-el mizân) buyuruldu ve ayrıca (Elhamdülillâhi ed'âfe mâ hamidehu cemî'u halkıhi) buyuruldu. Bunların hiçbirinde sayı bildirilmedi. Bir kişiden başka sayı bildiren olmadı. Adede halkıhi hangi bakımdan söylenmiştir? Ridâe nefsihi ne demektir? Ve zinete Arşıhi nasıl olur? Kelimelerin mürekkebi nasıl doğru olur? Terâziyi nasıl doldurur? Bütün insanların yaptığı hamddan katkat fazla ne demektir?

Cevâb: İnsanda, hem (Âlem-i halk) vardır, hem de (Âlem-i emr) vardır. Âlem-i halkda ve Âlem-i emrde bulunan herşey, insanda vardır. Bundan başka, insanda (Hey'et-i vahdânî) denilen bir topluluk da vardır. Bu topluluk, Âlem-i halk ile Âlem-i emrin birleşmesinden meydana gelmiştir. Bu hey'et-i vahdânî, insandan başka hiç bir mahlûkda yoktur. Bu topluluk şaşılacak birşeydir. İşitilmemiş bir eserdir. Bunun içindir ki, insanın yaptığı hamd, bütün mahlûkların yaptıkları hamdlerden katkat çok olur. Diğer süâller de, bundan anlaşılabilir. Bütün mahlûklar demek, insandan başka olan şeyler demektir. Buna insanı da katarsak, kâmil bir insan, her mahlûku kendinin bir zerresi bulduğu gibi, insanları da, kendinin bir zerresi görür. Kendini her mahlûkun bütünü bilir. Bunun için, kâmil insanın yaptığı hamd, bütün insanların yaptığı hamdlerden de katkat çok olur. Doğru yolda olanlara ve Muhammed Mustafânın izinde gidenlere selâm olsun «aleyhi ve alâ âlihi minessalevâti etemmühâ ve minettehıyyâti ekmelühâ»!

ÜÇYÜZSEKİZİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, Feydullah-i Pâni Pütîye arabî olarak yazılmıştır. Bir hadis-i şerifi açıklamaktadır:

İyi dinle! Allahü teâlâ anlayışını artdırsın! Peygamberimiz «aleyhi ve alâ âlihissalâti vesselâm» (iki kelime vardır. Söylemesi çok kolaydır. Terâzide çok ağır gelirler. Allahü teâlâ, bu iki kelimeyi çok sever. Sübhânallahi ve bi-hamdihi sübhânallahil'azim) buyurdu. Çok kısa olduğu için, bunu söylemenin çok kolay olduğu meydandadır. Fekat, terâzide çok ağır olmaları ve Allahü teâlâyı çok sevgili olmaları, şöyledir ki, birinci keli-

mesi, Allahü teâlâyı, Ona yakışmayan herşeyden ve mahlûkların alâmetlerinden ve yok olmaktan tenzîh ve takdîs etmektedir. Uzaklaştırmakdadır. Son kelimesi, bütün kemâl sıfatlarının ve güzel şü'ûnların Onda bulunduğunu bildirmektedir. Üstünlükler ve ihsânlar sâhibi olduğu gösterilmektedir. Birinci ve sonuncu kelimeler, istigrâk ile, [ya'nî herşeyi içine alarak] birbirine izâfet edilmiş, bağlanmışdır. Bu iki kelimenin böyle bağlanması, bütün tenzîhlerin ve takdîslerin ve bütün kemâllerin ve cemâllerin Onda bulunduğunu göstermektedir. Başdaki iki kelime, bütün tenzîhleri ve takdîsleri Ona getirmekte, bütün kemâl ve cemâl sıfatlarının Onda olduğunu bildirmektedir. Sondaki iki kelime de, bütün tenzîhlerin ve takdîslerin ve azametinin ve kibriyânın Onda olduğunu bildirmektedir. Bu kelimenin bütünü Onda hiçbir noksânlığın bulunmaması, ancak azametinden ve kibriyâsından ileri geldiğini göstermektedir. Bundan dolayı, bu iki kelime terâzîde çok ağır gelmekte ve Rahmâna çok sevgili olmaktadır. Bundan başka, tesbîh, ya'nî (Sübhânallah) demek, tevbenin anahtarıdır, hattâ özüdür. Böyle olduğunu, birkaç mektûbunda açıklamışdım. Bunun için, tesbîh etmek günâhların yok olmasına ve kötülüklerin afv olmasına sebep olur. Bundan dolayı da, terâzîde çok ağır gelir. Hâsenât kefesini doldurur. Rahmâna da sevgili olur. Çünkü Allahü teâlâ, afv etmeği sever. Bundan başka, tesbîh eden ve hamd eden bir müslimân, Hak teâlâyı, Ona yakışmayan şeylerden uzaklaştırdırca ve kemâl ve cemâl sıfatlarının ancak Onda olduğunu bildirince, kerîm olan, ihsân sâhibi olan Allahü teâlânın da, o kulu uygunsuz şeylerden uzaklaştırması ve ona kemâl sıfatlarını ihsân etmesi umulur. Errahmân sûresinin altmışıncı [60] âyetinde (İhsân edene yapılacak karşılık, ancak ihsândır) buyruldu. Bu âyet-i kerîme de, bu ümmîdi kuvvetlendirmektedir. Bunun için, bu iki kelime çok okundukca, günâhları yok etmekte, mizânda çok ağır gelmektedir. Güzel huyları getirdiği için de, Rahmâna çok sevgili olmaktadır. Vesselâm.

309

ÜÇYÜZDOKUZUNCU MEKTÛB

Bu mektûb, mevlânâ hâce Muhammed Firketiye yazılmışdır. Gündüz ve gece kendini hesâba çekmeği ve (Hesâba çekilmeden evvel, kendinizi hesâba çekiniz) hadîs-i şerîfini bildirmektedir:

Allahü teâlâyı hamd olsun! Sevgili Peygamberi Muhammed aley-hisselâma salât ve selâm olsun! Din ve dünyâ se'âdetinize düâ ederim. Meşâyih-i kirâmdan birçoğu «kaddesallahü teâlâ esrârehüm», muhâsebe yolunu seçmişlerdir. Her gece, yatacağı zaman, o gün yapmış olduğu iş-

— 562 —

lerini, sözlerini, hareketlerini, hareketsizliklerini, düşüncelerini, herbirinin niçin olduğunu anlarlar. Kusûrlarını ve günâhlarını temizlemek için, tevbe ve istigfâr ederler. Allahü teâlâyâ boyun bükerek, yalvarırlar. İbadetlerini ve iyiliklerini de, Allahü teâlânın hâtırlatması ile ve kuvvet vermesi ile olduğunu bilirler. Bunun için, Hak teâlâyâ hamd ve şükr ederler. **(Fütûhât-i Mekkiyye)** kitâbının sâhibi, [ya'nî Muhyiddîn-i Arabî] «kud-dise sirruh», bu muhâsebecilerden biri idi. Buyuruyor ki, (Ben kendimi hesâba çekmekte, Meşâyih-i kirâmın hepsinden ileri gittim. Niyyetlerimi, düşüncelerimi de hesâba katdım). Bu fakire göre, Muhbir-i sadıktan gelen haberlere uygun olarak «aleyhi ve alâ âlihissalâtü ve selâm» her gece yatarken **(Sübhânallahî velhamdü lillahi ve lâ ilâhe illallahü vallâhü ekber)** yüz def'a okursa, tesbih ve tahmid ve tekbir eylemiş olur. Böylece muhâsebe yapmış olur. Kendini hesâba çekmiş sayılır. Tesbih söylemek, tevbenin anahtarıdır. Bunu çok okumakla, kusûrlarının, günâhlarının afv edilmesini istemiş olur. Bu günâhlardan dolayı, Hak teâlâyâ bulaşmış olan lekeleri tenzih ve takdis etmiş olur. Günâh işleyen bir kimse, bu emrlerin ve yasakların sâhibinin azametini ve kibriyâsını düşünmüş olsaydı, Onun emrlerine karşı gelemezdi. Günâhları yapması, Onun emrlerine ve yasaklarına kıymet vermediğini göstermektedir. Böyle şeyden, Allahü teâlâyâ sığınırız. **(Tenzih)** kelimesini, [ya'nî yukarıda yazılı olan tesbîhi] çok okumakla, bu kusûr afv olunur.

(İstigfâr) etmek, günâhların örtülmesini istemektir. **(Tenzih)** kelimesini okumak ise, günâhların yok olmasını istemektir. O nerede, bu nerede? **(Sübhânallah)** şaşılacak bir kelimedir. Söylemesi çok kısadır. Ma'nâları ve fâideleri ise pekçoktur.

(Tahmid) kelimesini çok okumakla, Allahü teâlâyâ şükr edilmiş olur. Onun verdiği ni'metlerin şükrü yapılmış olur.

(Tekbîr) kelimesi, Allahü teâlânın, kulların yaptığı şükrlerden çok yüksek olduğunu, Ona yakışan şükr yapılamıyacağını göstermektedir. Çünkü, Ona yapılan istigfârlar, afv dilemekler için de, çok istigfâr etmek lâzımdır. Ona yakışan hamd, ancak Onun tarafından yapılabilir. Bunun içindir ki kendisi, Sâffâti sûresinin son âyetinde **(Sübhâne Rabbike Rabbil'izzeti...)** buyurmuşdur. Kendini hesâba çekmek isteyenler, bu âyet-i kerîmeyi çok okumalıdır. Böylece istigfâr ve şükr etmiş olurlar. İstigfâr ve şükr edemediklerini de ve kusûrlarını da bildirmiş olurlar. Yâ Rabbî! Bizim kusûrlu, bozuk olan düâlarımızı, tevbelerimizi kabûl buyur! Sen herşeyi işitir ve bilirsin. Efendimiz, yüce peygamberimiz Muhammed aleyhisselâma ve onun Âline ve hepsi temiz, seçilmiş olan Eshâbının herbirine salât ve selâm olsun! Allahü teâlâ hepsine bereket versin!

[Bu âyet-i kerîmeyi okurken hiçbir yerini değiştirmemeli, **(Rabbike)** kelimesi yerine **(Rabbînâ)** dememelidir. Böyle bozarak okumanın câiz olmadığı **(Se'âdet-i Ebediyye)** kitâbının ikiyüzseksenbeşinci [285] sahifesinde uzun yazılıdır].

ÜÇYÜZONUNCU MEKTÜB

Bu mektûb, mevlânâ Muhammed Hâşim-i Keşmiye yazılmıştır. İnsanın herşeyi kendinde topladığını ve ba'zı ince ma'rifetleri bildirmektedir:

Bismillâhirrahmânirrahîm. Allahü teâlâyâ hamd olsun! Onun sevgili Peygamberine salât ve selâm olsun! İnsanda bulunan bütün kemâller, iyilikler hep (Vücûb) «te'alet ve tekaddeset» mertebesinden gelmiştir. Onun ilmi, o mertebeden, kudreti de, o mertebenin kudretindedir. Bütün yükseklikler de, hep böyledir. Fekat, her mertebenin kemâli, o mertebeye göredir. İnsanın ilmi, o mukaddes mertebenin ilmine göre, sonsuz var olanla yok olanın karşılaştırılması gibidir. Bunun gibi, insanın kudreti, gücü, Vâcib-i teâlâ ve tekaddesin kudretine göre, bir üfleme ile yerleri ve gökleri ve dağları ve denizleri yok eden güç sâhibinin, kendisini dokumacı ustası sanan örümcekle karşılaştırılması gibidir. Bu ikisinden başka olgunlukları da, bunlardan anlamalıdır. Başka kelime bulamadığımız için, bu karşılaştırmayı yaptık. Yoksa, Fârisî mısra' tercemesi:

Toprak nerede, temiz âlemler nerede?

Bundan anlaşılıyor ki, insandaki kemâller, Vücûb «te'alet ve tekaddeset» mertebesinin kemâllerinin sûretleri, görüntüleridir. İnsandaki kemâllerin, Vücûb mertebesindeki kemâllere yalnız isimleri benzemektedir. Bunun içindir ki, (Allahü teâlâ, Ademi kendi sûretinde yarattı) buyuruldu. (Kendini anlayan, Rabbini anlar) sözünün inceliği, buradan anlaşılmalıdır. Çünkü, insanın nefsinde bulunan herşey, birer sûretlerdir, görüntüdür. Bu sûretlerin hakikati, aslı Vücûb mertebesinde «te'alet ve tekaddeset». İnsanın halife olmasının inceliği buradan anlaşılmalıdır. Çünkü, birşeyin sûreti, o şeyin halifesidir, vekilidir. Zındıklar ve Allahü teâlâyâ madde diyen (Mücesseme) adındaki kâfirler, burada çok yanıldılar. Allahü teâlâyı insan sûretinde, şeklinde sandılar. Ahmak oldukları için, Allahü teâlânın, insanlarda olduğu gibi organları, duygu âletleri var dediler. Böylece, doğru yoldan sapdılar. Çok kimseleri de sapdırdılar. Allahü teâlânın sûreti ve misli gibi şeyler söylemek, benzeterek anlatmak içindir. Yoksa, benzetilen şeyin kendisidir demek olmadığını anlayamadılar. Çünkü, sûretin görüntünün hakikati, aslı, parçalardan, zerrelere meydana gelen bir topluluktur. Vücûb mertebesinde ise, böyle şey olmaz. Kadîm olan, sonsuz olan, parçalanamaz, ayrılamaz. Kur'ân-ı kerîmdeki (Müteşâbihât) denilen âyet-i kerîmeler de, böyledir. Bildirdikleri şeylerin kendileri anlaşılmalıdır. Uygun olan başka şeyler anlaşılmalıdır. Âl-i Imrân sûresinin yedinci [7] âyetinde (Bu âyet-i kerîmelerin bildirdiklerini yalnız Allahü teâlâ bilir) buyuruldu. Demek ki, müteşâbih

olan âyet-i kerîmelerin ne demek olduğunu, ancak Allahü teâlâ bilir. Bu âyet-i kerîme gösteriyor ki, müteşâbih olan âyet-i kerîmeler, gösterdiklerinden başka şeyleri bildirmektedir. Allahü teâlâ da, bu başka şeyleri bildirmektedir. (Ulemâ-i Râsîhîn) denilen derin âlimlere de, bu başka bilgiler ihsân olunmuştur. Bunun gibi, gayb olanları yalnız Allahü teâlâ bilir. Peygamberlerin yükseklerine bu bilgisinden ihsân etmektedir.

[(Gayb) demek, âyet-i kerîme ile ve hadis-i şerîfler ile bildirilmemiş olan ve his organları ile, tecrîbe ve hesâb ile anlaşılamıyan şeyler demektir].

Müteşâbih olan âyet-i kerîmelere, anlaşılandan başka mâ'nâ vermeğe (Te'vîl) denir. Te'vîli yanlış anlamamalıdır. Âyet-i kerîmedeki (El) kelimesine kudret demek ve (Yüz) kelimesine, Allahü teâlânın kendisi demek, te'vîl olmaz. Böyle kelimelerin te'vîli ince, gizli bilgilerdir. Ancak, seçilmişlerin seçilmişlerine bildirilmiştir.

(Fütûhât-i Mekkiyye) kitâbının sâhibi, [ya'nî Muhyiddîn-i Arabî] hazretleri ve ona uyanlar, Allahü teâlânın sıfatları, Allahü teâlânın kendinden başka olmadıkları gibi, birbirlerinden de başka değildirler diyor. Böylece, ilm sıfatı, Zât-i ilâhîden başka olmadığı gibi, kudretten, irâde- den, işitmekden ve görmekten de başka değildir diyorlar. Sıfatların hepsini de, böyle biliyorlar. Bu fakîre göre, bu sözleri doğru değildir. Çünkü, bunlar sıfatların dışarda ayrıca var olduklarına inanmıyorlar. Ehl-i sünnetden ayrılmış oluyorlar. Çünkü, Ehl-i sünnetin büyük âlimlerinin anladıklarına göre, Allahü teâlânın sekiz veyâ yedi sıfatı, kendisi gibi dışarda ayrıca vardır. Onları, sıfatların zâtdan başka olmadığına sürükleyen şey, belki, o makâmdeki başkalığı, bu dünyâdaki mahlûklardaki başkalık gibi sanmalarından olsa gerektir. Allahü teâlânın sıfatlarının kendinden başka olmasını, bizim sıfatlarımızın kendimizden başka olması gibi bulmadıklarından ve o başkalığı, bu başkalığa benzetmediklerinden, sıfatların zâtdan başka olmadığını sandılar. Sıfatlar, zâtın aynıdır dediler. O makâmdeki başkalığın da, Allahü teâlânın kendisi gibi ve sıfatları gibi, anlaşılamıyacağını, mahlûklara benzetilemeyeceğini anlıyamadılar. Oradaki başkalık, buradaki başkalığa benzemez. Yalnız görünüşde ve isimde benzerlik vardır. Bundan anlaşılıyor ki, o makâmda başkalık, ayrılık vardır. Fekat, biz bunu anlıyamayız! Anlıyamadığımız şeylere yok diyemeyiz ve dememeliyiz! Doğru yolun âlimlerinden ayrılmamalıyız! Herşeyin doğrusunu Allahü teâlâ bilir.

ÜÇYÜZONBİRİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb, hakikatleri ve ma'rifetleri bilen, akl ve nakl bilgilerinin kaynağı kıymetli oğlu hâce Muhammed Sa'ide yazılmıştır. İnce bilgileri ve işitilmemiş hakikatleri işâretle anlatmaktadır:

(Allahümme), Fârisî beytler:

- (He) harfi bizi yetiştirendir.
- (Elif) ise rabb-i Habîbullahdır.
- (Lâm) Halîlullahı yetiştirmiştir.
- (Mîm) kelîmullahı bildirmektedir.

Bu kelimenin başında bulunan (Elif) harfinin hakîkati, kelîmullah Mûsâ aleyhisselâmın mebdeidir. Bu fakîrin işinin başlangıcı da, onların yolunda bulunmakla ve hadîs-i şerîfde bildirilen vâris olmak şerefine kavuşmakla, bu harfin hakîkatidir. Fekat, kelîmullah Mûsâ aleyhisselâm «alâ nebiyyinâ ve aleyhissalâtü vesselâm», bu kelimenin (Mîm) harfinin hakîkatine gelmiştir.

Bu aşağı kulun geldiği yer ise, (He) harfinin hakîkatidir. Bu fakîrin şimdi bulunduğu ve sığındığı yer, işte bu harfin hakîkatidir. Bu hakîkate (Gayb-i hüviyyet) denir. Bu hakîkat rahmât hazînesidir. Dünyâda olan bir rahmetin ve âhîret için ayrılmış olan doksandokuz rahmetin hepsi burada, bu hakîkatde bulunmaktadır. Sanki, bu hazîneden bir musluk dünyâyâ akmaktadır. Öteki rahmet musluğu âhîret içindir. Erhamürrâhimîn sıfatı, bu hakîkatden çıkmaktadır. Bu makâmda, yalnız (Cemâl) sıfatı zuhûr etmektedir. (Celâl) sıfatından hiçbirşey bulunmaz. Sevdiklerine dünyâda verdikleri bütün sıkıntılar ve üzüntüler, (Cemâl) sıfatı ile terbiye etmektedir. Celâl olarak görünmektedir. Böyle yapması, Allahü teâlânın mekridir, aldatmasıdır. Bekara sûresinin yirmialtıncı [26] âyetinde (Allahü teâlâ, onunla çoklarını doğru yoldan çıkarır ve onunla çoklarını, doğru yola kavuşturur) buyuruldu.

Peygamberlerin sonuncusuna «aleyhi ve aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» yapılanların başlangıcı, (Elif) hakîkatinin üstünde olan bir hakîkatdir. Halîlullah İbrâhîm aleyhisselâma «alâ nebiyyinâ ve aleyhissalâtü vesselâm» yapılanların başlangıcı da, bu yüksek makâmın hakîkatidir. Böyle olmakla beraber, Peygamberlerin sonuncusuna «aleyhi ve aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» yapılanların başlangıcının hakîkati, o yüksek hakîkatin icmâlidir, topluluğudur, bütünüdür. Halîlullahın «alâ nebiyyinâ ve aleyhissalâtü vesselâm» başlangıcının hakîkati ise, o icmâlin, o topluluğun tafsîli, açılmışı, yayılmışıdır. Peygamberlerin sonuncusunun «aleyhi ve aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» rücû' ettiği, geldiği hakîkat, (Elif) harfinin hakîkatidir. Halîlullahın «alâ nebiyyinâ ve aleyhissalâtü

vesselâm» gelip yerleştiği hakikat ise, (Lâm) harfinin nakıkaudun, zevce, icmâlin, topluluğun, vahdetle ilgisi dahâ çoktur. Bunun için (Elif) gelmesi kolay olmuştur. Çünkü, (Elif) harfi vahdete yakındır. Açılmak, dağılmak, çokluğa dahâ uygundur. Bunun için, çokluğa yakın olan (Lâm) kavuşmuştur. Bundan dolayı hazret-i İbrâhîm «alâ nebiyyinâ ve aleyhissalâtü vesselâm» hem başlangıçta, hem de sonunda, çok bereketli olmuştur.

İşte bunun içindir ki, insanların en üstünü olan Muhammed «aleyhisselâm», Halîlullah İbrâhîm aleyhisselâmın salevâtı ve bereketi gibi olta salevât ve bereket istemiştir. Allahü teâlânın isimlerinin mertebesi, sıfatlarının mertebesinin üstündedir. Peygamberlerin sonuncusunun «aleyhi ve aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» rabbi ya'nî yetiştiricisi olan tannî, mâlî, mubârek (Allah) ismidir. Bu fakîrin [ya'nî İmâm-ı Rabbânî «kaduesallâhü teâlâ sirrehül'azîz» hazretlerinin] rabbi olan ism, mubârek (Rahmân) ismidir. Bu aşağı kulun, başlangıçta, Kelimullah ile bağlılığı olduğu için, o büyük Peygamberden «alâ nebiyyinâ ve aleyhissalâtü vesselâm» bu aşağı kula çok bereketler ve yardımlar gelmiştir. Bu fakîrin vilâyeti, hernekadar (Vilâyet-i Müsevî) değil ise de, bu vilâyetin bereketleri içindeyim. Bu yolda çok ilerledim. Bu aşağı kulun bu vilâyetden fâidelenmesi, bu vilâyetin icmâlinden, topluluğundan olmuştur. Büyük oğlumun «aleyhirrahme» istifâdesi ise, bu vilâyetin yayılmışından, açılmışından olmuştur. Bu fakîrin, (Vilâyet-i Müsevî) den gelen vilâyeti, fir'avn soyundan olan mü'min kulun vilâyeti gibidir. Oğlumun «aleyhirrahme» vilâyeti de, fir'avnın îmâna gelen sihrbâzlarının vilâyetleri gibidir. Ves-selâm.

ÜÇYÜZONİKİNCİ MEKTÛB

Bu mektûb mir Muhammed Nu'mânın «kuddise sirruh» süâllerine cevâb olarak yazılmıştır. Nemâzda otururken parmak kaldırmak doğru olmadığını da bildirmektedir:

Âlemlerin, bütün mahlûkların rabbi, yaratıcısı ve varlıkta durdurucusu ve ihtiyâclarını gönderen Allahü teâlâyâ hamd olsun! Peygamberlerin en üstünü olan Muhammed Mustafâyâ «aleyhissalâtü vesselâm» ve onun peygamber kardeşlerine ve meleklerle ve onun yolunda gitmekle şereflenenlere salât, selâm ve iyi düâlar olsun! Molla Mahmûd ile gönderdiğiniz kıymetli mektûb gelerek bizleri sevindirdi. Soruyorsunuz ki:

Süâl: Âlimler, Medînedeki (Ravda-i mubâreke) denilen yer, Mekke şehrinde dahâ kıymetlidir diyor. Hâlbuki, Muhammed aleyhisselâmın sûreti ve hakîkati, Kâ'be-i mu'azzamanın sûretine ve hakîkatine secde etmektedir. Ravda-i mubâreke nasıl olur da, dahâ üstün olur?

[meane camı'ı içinde, Resûlullahın «sallallahü aleyhi ve sellem» kabr-i şerîfi ile câmi'inin o zamanki minberi arasındaki, yirmialtı metre uzunlukdaki yere (Ravda-i mutahhera) denir. (Ravda), bağçe demektir. O zamanki minber-i şerîf, üç basamak ve bir metre yüksek idi. 654 yangınında temâmen yandı. Çeşidli yıllarda, çeşidli minberler yapılmış, bugünkü, oniki basamaklı mermer minberi, sultân üçüncü Murâd hân [998] de İstanboldan göndermiştir].

Cevâb: Yavrum! Bu fakîre göre, yeryüzünün en kıymetli yeri Kâ'be-i mu'azzama [ve bunun etrâfındaki (Mescid-i harâm) denilen câmi'] dir. Bundan sonra, Medînedeki Ravda-i mukaddesedir. Üçüncü olarak, Mekke-i mükerreme şehridir. Görülüyor ki, Ravda-i mutahhera, Mekkenen dahâ üstündür demek doğrudur.

Süâl: Hanefî mezhebinde olan bir müslimân, nemâzda otururken, parmağı ile işâret eder mi?

Cevâb: Yavrum! Şehâdet parmağı ile işâret etmenin câiz olduğunu bildiren hadîs-i şerîfler çoktur. Hanefî mezhebindeki âlimlerin bir kısmı da, böyle söylemiştir. Hanefî mezhebindeki kitâblar, çok dikkatle okunursa, parmak kaldırmanın câiz olduğunu bildiren haberler, (Üsûl bilgileri) değildir. Mezhebin (Zâhir haberleri) değildir. İmâm-ı Muhammed Şeybânî, (Peygamberimiz «sallallahü aleyhi ve sellem» mubârek parmağı ile, işâret ederdi. Biz de, Onun gibi, parmağımızı kaldırır ve indiririz. İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfe de böyle söyledi) diyor ise de, imâm-ı Muhammedin böyle dediği, (Nevâdir) haberlerindedir. (Üsûl) haberlerinden değildir.

(Fetâvâ-i garâib) de diyor ki, (Muhît) kitâbında (Sağ elin şehâdet parmağı ile işâret edileceğini imâm-ı Muhammed (Üsûl) kitâblarında bildirmedir. Sonra gelen âlimler de, başka başka söyledi. İşâret edilmez diyenler oldu, işâret edilir diyenler de oldu. İmâm-ı Muhammed, Üsûl kitâblarından başka kitâblarında, Peygamber «sallallahü aleyhi ve sellem» işâret ederdi diyor ve imâm-ı a'zam da bunu haber verdi buyuruyor. İşâret etmek sünnettir denildiği gibi, müstehabdır diyenler de vardır) diyor. Fetâvâ-i garâibde bundan sonra diyor ki, doğrusu, işâret etmek harâm-ıdır.

(Fetâvâ-i Sirâciyye) de diyor ki (Nemâzda eşhedü en lâ... derken, şehâdet parmağı ile işâret mekrûhdur. (Kübrâ) kitâbı da, böyle diyor. Âlimler bunu beğeniyor. Fetvâ da böyle verilmiştir. Çünkü, nemâzda hareketsiz ve karlı olmak lâzımdır).

(Giyâsiyye) adındaki fetvâ kitâbında diyor ki (Otururken şehâdet parmağı ile işâret edilmez. Fetvâ böyledir. Muhtâr olan, beğenilen de budur).

(Câmi'urrümûz) kitâbında diyor ki (İşâret edilmez ve parmak bükülmez. Mezhebin üsûl bilgilerine göre böyledir. Zâhidinin kitâbında da

böyledir. Fetvâ da böyle verilmiştir. (Mudmerât), (Velvaliciyye), (Hulâsa) ve dahâ başka kitâblarda da böyle yazılıdır. Büyüklerimiz, parmak ile işâret etmenin sünnet olduğunu da bildirmektedir).

Hazîne-tür-rivâyât kitâbında, (Tâtârhâniyye) kitâbından alarak diyor ki (Teşehhüdde otururken, lâ ilâhe illallah derken, sağ el şehâdet parmağı ile işâret eder mi? İmâm-ı Muhammed, bunu, üsûl haberlerinde bildirmedi. Sonra gelenler, başka başka söyledi. Bir kısım âlimler, işâret edilmez dedi. (Kübrâ) da böyle yazıyor. Fetvâ da böyledir. Bir kısmı ise, işâret edilir dedi).

Görülüyor ki, işâret etmenin harâm olduğunu söyleyen âlimler vardır. Mekrûh olduğunu bildiren fetvâlar mevcûddur. İşâret edilmez, üsûl haberleri böyledir diyenler çoktur. O hâlde, bizim gibi mukallidlerin, hadîs-i şerîf vardır diyerek, işâret etmeğe kalkışmamız ve böylece, birçok müctehidlerin fetvâları ile harâm veyâ mekrûh ve yasak olduğu bildirilen bir işi yapmamız doğru olmaz. Yasak olduğunu bildiren fetvâlar karşısında, hanefî mezhebindeki bir kimsenin, parmakla işâret etmesi, iki fikri gösterir: 1 — İctihâd derecesinde, yüksek olan bu din âlimlerinin, işâret edileceğini bildiren, meşhûr hadîslerden haberleri yok imiş demek olur. 2 — Yâhud, hadîs-i şerîfleri işitmişler, fekat, bu hadîslere uymamışlar. Kendi kafaları, düşünceleri ile hareket etmişler demek olur. Bu fikrlerin ikisi de, çok bozuktur. Böyle sanmak için, pek bayağı veyâ çok inâdcı olmak gerektir. (Tergîb-üs-salât) kitâbındaki (Eski âlimler, nemâzda şehâdet parmağı ile işâret ederdi. Sonraları, râfızîler, bu işde taşkınlık yaptığından, sonra gelen hanefî âlimleri, işâret etmeği, Ehl-i sünnete yasak etdi. Böylece, sünniler, râfızîlerden ayırd edilmiş oldu) sözü de, kıymetli kitâblardaki haberlere uygun değildir. Çünkü, âlimlerimizin (Zâhir üsûlü), işâret etmemegi ve parmağı bükmemeği bildiriyor. Ya'nî, eski âlimler işâret edilmez buyurmuşdur. O hâlde, bu işin râfızîlikle bir ilgisi yoktur. İşâret edilmiyeceğini bildiren din büyüklerine karşı, edeb ve saygımızı takınarak, bize düşen söz şöyle olmalıdır: (Bu büyükler, işâret etmenin harâm ve mekrûh olacağına bir delil, vesika elde etmeselerdi, harâm veyâ mekrûh demezlerdi. İşâret etmenin sünnet ve müstehab olduğunu bildiren haberleri söyledikten sonra, (Böyle demişler ise de, doğrusu işâretin harâm olduğudur) buyurmazlardı. Demek ki, bu din büyükleri, işâretin sünnet ve müstehab olduğunu gösteren haberlerin değil, belki yasak olduğunu gösteren vesikaların doğru olduğunu anlamışlardır). Sözü kısası, bizim gibi câhillerin, birkaç hadîs-i şerîf işitememiz, delil ve sened olamaz. Din büyüklerinin sözlerini red etmemize sebep olamaz. Eğer, (Biz şimdi, onların anladıklarının yanlış olduğunu gösteren bilgileri ele geçirmiş bulunuyoruz) denirse, bizim gibi mukallidlerin bilgisi, bir şeyin halâl veyâ harâm olmasına vesika olamaz. Bir şeyin halâl veyâ harâm olması için, müctehidin zan etmesi lâzımdır. Müc-

tehidlerin sözlerini, senedlerini örümcek yuvasından dahâ çürük sanmak, büyük atılganlık olur. Kendi bilgisini, din büyüklerinin bilgilerinden üstün tutmak ve Hanefî mezhebinin (Üsûl haberleri) ne bozuk, çürük demek ve âlimlerin, fetvâ vermek için dayandıkları kıymetli haberi hiçe saymak ve bu haberlere yanlış demek, dîn-i islâmda büyük bir yara, gedik açmak olur. Islâmın büyük âlimleri, Resûlullahın «sallallahü aleyhi ve sellem» parlak zamanına yakın oldukları için ve ilmleri, sonra gelenlerin bilgilerinden katkat çok olduğu ve harâmdan, günâhlardan sakınmaları, Allahü teâlâdan korkmaları, son derece fazla olduğu için, hadîs-i şerîfleri, bizim gibi, din bilgilerinden haberi olmıyan, işitdiği birkaç sözü ilmisanan, boş câhillerden, elbette dahâ iyi tanır ve anarlardı. Doğrusunu, iğrişini, değişmiş olanını, değiştirilmemiş olanlarını, bizden dahâ iyi ayırd ederlerdi. Bu hadîs-i şerîflere uymamak lâzım olduğunu bildirmelerinin, elbette bir sebebi, dayandıkları kuvvetli vesîkaları mevcûddur. Bilgisi ve görüşü onlardan az olan bizler, şu kadar anlıyoruz ki, işâretin ve parmağı bükmenin nasıl olacağını bildiren çeşidli hadîs-i şerîfler vardır ve birbirlerine uymamaktadırlar. Bu çeşidli haberlerin birbirlerine uymaması, işâretin yapılması için, kesin birşey söylemeği güçleştirmiştir. Ba'zı haberler, parmakları yumruk hâline bükmeden işâret edileceğini, ba'zıları bükerek edileceğini, bildirmektedir. İşâretin, parmakları bükerek yapılacağını bildirenlerden bir kısmı, parmaklar [(Halebi-i Sagîr) kitâbında, parmak işâretleri ile sayıları göstermek için kullanılan şekli açıkça anlattığı üzere] elliüç rakamı şeklinde, bazıları da yirmiüç rakamı şeklinde bükerek diye bildirmektedirler. Ba'zı, haberler, sağ iki küçük parmağı kapayıp ve baş parmağı orta parmakla halka yapıp, şehâdet parmağı ile işâret edilir diyor. Bir habere göre, yalnız baş parmak, orta parmağın üzerine koyup işâret edilir. Başka bir haberde, sağ eli, sol el ve bileği, bilek üzerine ve kolu, kol üzerine koyup, işâret edileceği bildiriliyor. Ba'zı haberlerde, bütün parmakları kapatılarak işâret olunması, ba'zılarında ise, şehâdet parmağı kimildatılmadan işâret edilmesi buyurulmaktadır. Bunlardan başka, tehıyyâtda işâret olur diyip. yeri kesin bildirilmemekde, ba'zı haberlerde, şehâdet kelimesi okunurken işâret olunur, denilmektedir. Ba'zı rivâyetlerde ise, otururken düâ zamanında (Ey! Kalbleri istediği gibi çeviren Allahım. Benim kalbimi, kendi dînin üzerinde bulundur!) denir ve bunu söylerken, parmakla işâret olunur buyurulmuştur.

Hanefî mezhebinin âlimleri, işâret için bildirilen hadîs-i şerîflerin çok ve başka başka olduğunu görünce, nemâz hakkındaki kesin ve açık emrlere uygun olmıyan, fazla bir hareketin yapılmamasını söylediler. Çünkü, nemâzda esâs, fazla hareketden sakınmak ve olgun bir şekilde bulunmaktır. Bundan başka, bütün âlimler, sözbirliği ile haber vermişdir ki, parmakları, gücü yetdiği kadar, kibleye karşı bulundurmamak sünnet-

dir. (Nemâzda, her uzvunu, gücün yettiği kadar, kibleye karşı bulundur!) hadîs-i şerîfi, bunu açıkca emr etmektedir.

Eğer sorulursa: (Hadîs-i şerîflerin, başka başka bildirilmesi, ancak araları birleştirilemediği zaman, işi güçleştirir. Hâlbuki, işaretini bildiren hadîs-i şerîflerden müşterek bir emr çıkarılabilir. Çünkü, çeşitli hadîs-i şerîfler, başka başka zamanlarda duyulup, haber verilmiş olabilir). Cevâb olarak deriz ki, haberlerin çoğunda (kâne - idi) kelimesi vardır ki, bu kelime mantıktan başka ilmlerde (kül - hep) ma'nâsındadır. Bunun için, bu çeşitli haberler birleştirilemez.

İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfe (Sözümeye uymıyan hadîs-i şerîf öğrenirseniz, benim sözümü bırakıp, hadîs-i şerîfe uyunuz!) buyurdu ise de, bu sözü, kendi işitmemiş olduğu hadîs-i şerîfler içindir. İşitmemiş olduğum bir hadîs-i şerîfe uymıyan sözümü bırakın demiştir. Hâlbuki, işaret hakkındaki hadîs-i şerîfler, böyle olmayıp, meşhûr olmuş, yayılmıştır. İmâm-ı a'zam bunları, belki duymamıştır denilemez.

(Hanefî âlimleri arasında, işaret edilir diyenler, böyle fetvâ verenler de vardır. Birbirine uymıyan fetvâlardan, herhangi birine uyulursa câiz olmaz mı?) denirse:

Cevâb olarak deriz ki, fetvâların uymaması (Câizdir, câiz değildir veyâ halâldir, harâmdır) şeklinde olduğu zaman, câiz değildir veyâ harâmdır diyen fetvâlara uymak esâsıdır.

İbni Hemmâm diyor ki (Parmacı kaldırmak ve kaldırmamakta, birbirine uymıyan hadîs-i şerîflerin çokluğu karşısında, nemâzda hareketsiz olmak lâzım geldiği için, biz parmak oynatmamağı bildiren hadîs-i şerîflere uymalıyız!). İbni Hemmâma ne kadar şaşılacak azdır. Kitâbında (Âlimlerden bir çoğu, işaret edilmez dedi ki, bu sözleri, hadîs-i şerîflere ve akla uygun değildir!) diyerek, ictihâd derecesindeki büyük islâm âlimlerini câhil ve ahmak yapmaktadır. Mezhebin zâhirine ve üsûl haberlerine göre, ictihâd ve kıyâs, edille-i şer'îyenin dördüncüsüdür. İctihâda nasıl dil uzatılabilir? Bu zât, birbirine uymıyan rivâyetlerin çokluğu karşısında, temiz sular kısmındaki, (Kulleteyn) hadîs-i şerîfinin de, hadîs-i da'îf olduğunu söylemektedir.

Aklı, olgun oğlum Muhammed Sa'îd, parmakla işaret üzerinde bir risâle yazmaktadır. Temâm olunca, bir sûretini inşâallah gönderirim.

Sual: Sizin yolunuzda çalışanlar her yerde çoktur. İçlerinden birinin, arkadaşlarına başkanlık etmesini kimseye söyleyemedim. Bunun için, kendime güvenemedim. Sizin işaret buyurmanızı bekliyoruz. Uygun gördüğünüzü bildiriniz de, arkadaşlarının başına geçirelim diyorsunuz?

Cevâb: Bu iş, sizin uygun görmeye bırakılmıştır. İstihâreden ve teveccühden sonra, siz emr ediniz! Size ve yanınızda olanlara selâm ederim.

ÜÇYÜZONÜÇÜNCÜ MEKTÛB

Bu mektûb, hâce Muhammed Hâşime yazılmıştır. Eshâb-ı kirâmın üstünlüklerinin nasıl olduğunu ve tarikat-i aliyye-i Nakşibendiyyede ri-yâzet çekilmesi olmadığını ve bu yolun niçin hazret-i Ebû Bekre bağı olduğunu ve bir peygamberin vilâyetindeki sâlikî, başka bir peygamberin vilâyetine geçirmeyeği ve gömleğin önü açık olmalı mı yoksa olmamalı mı ve kelime-i tevhîd ile zikri ve birkaç edebi bildirmektedir. Bu mektûb, Mektûbâtın birinci cildinin son mektûbu olmaktadır. Hepsî, Resûller adedince ve Bedr gazvesindeki mücâhidler adedince, üçyüzonüç olmaktadır. Bu mektûbun sonuna, büyük oğlunun birkaç mektûbunun da eklenmesini emr buyurdular. Böylece, düâ ve Fâtiha okunmasını dilediler:

Allahü teâlâyâ hamd olsun! Onun çok sevdiği Peygamberine salât ve selâm olsun! Din ve dünyâ se'âdetinize düâ ederim!

Kardeşim, Muhammed Hâşim! Mîr seyyid Muhibbullâhın mektûbunda bildirdiğiniz sorulara, bildiğim kadar cevâb yazarak gönderiyorum:

Süâl 1: Allahü teâlâyâ yaklaşmak için, Fenâ-fillah ve Bekâ-billah ve Cezbe ile Sülûk makâmalarının hepsini geçmek lâzımdır.

Eshâb-ı kirâm, mahlûkların en iyisinin «aleyhi ve aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» sohbetinde bir kerre bulunmakla, bütün ümmetin Evliyâsından dahâ üstün oldular. Acabâ bütün bu Seyr ve Sülûk ve Fenâ ve Bekâ, bunlarda bir sohbetdemi hâsıl oldu? Yoksa, bu bir sohbet, seyr ve sülûkün ve fenâ ve bekânın hepsinden dahâmı üstün idi?

Eshâb-ı kirâmın «rıdvânullahi teâlâ aleyhim ecma'in» Fenâ ve Bekâları, o hazretin «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm» teveccühü ve tesarrufu ilemi idi? Yoksa, yalnız müslimân olmakla mı idi? Bunlar sülûk ve cezbe hâllerini ve makâmalarını biliyorlarmı idi? Yoksa, bilmiyorlarmı idi? Eğer biliyorlar idi ise, bu hâllere ve makâmlara ne ism vermişlerdi? Eğer onlarda sülûk ve cezbe yolları yokdu denirse, bu tarikatlerin bid'at-i hasene olmaları lâzım gelmezmi?

Cevâb 1: Bu güc sorularınızı cevâblandırmak, yazmakla olmaz. Bir arada bulunmak, uzun zaman hizmet etmek lâzımdır. Bu kadar zaman içinde kimsenin söylemediği şeyleri bir def'ada söylemek ve bir kalemde yazmak, kolay olurmu sanıyorsunuz? Fekat, sorduğunuz için, cevâbsız bırakmak da olamaz. Elimden geldiği kadar, bunu çözmeğe çalışacağım, iyi dinleyiniz!

Fenâ ve Bekâ ve Sülûk ve Cezbe ile olan yaklaşıma (Kurb-i vilâyet) denir. Bu ümmetin Evliyâsı, bu yaklaşmak ile şereflenmişlerdir. Es-

hâb-ı kirâmın, Hayr-ül-enâmın sohbetinde «aleyhi ve aleyhimüssalâtü vesselâm» kavuşdukları yakınlık ise, (Kurb-i nübüvvet) dir. Resûlullah'a uyararak ve ona vâris olarak kavuşmuşlardır.

Böyle yaklaşmakta, ne Fenâ vardır, ne Bekâ ve ne Cezbe vardır, ne de Sülûk. Bu kurb, vilâyet kurbundan katkat dahâ yüksek ve üstündür. Çünkü bu kurb, asla yaklaşıdır. Vilâyet kurbu ise, zille, gölgeye yaklaşıdır. Ne kadar başka olduklarını, buradan anlamalıdır. Fekat, herkesin anlayışı bu ma'rifetin tadını alamaz. Nerde ise, bu ümmetin yüksekleri de, bu ma'rifeti anlamakta, câhiller gibi kalırlar. Fârisî beyt tercemesi:

**Ebû Ali Sînâ kalenderlik yapsaydı,
kalenderlerin hepsi sofî olurlardı.**

Evet, eğer peygamberlik kurbunun kemâllerine, vilâyet kurbu yolundan çıkılırsa, o zaman Fenâ, Bekâ, Cezbe ve Sülûk lâzım olur. Çünkü, vilâyet kurbunda yükselmek için, bunlar lâzımdır. Fekat, Vilâyet yolundan gidilmeyip, peygamberlik kurbunun caddesi seçilirse, Fenâ, Bekâ, Cezbe ve Sülûk hiç lâzım değildir. Eshâb-ı kirâm, nübüvvet kurbunun caddesinden ilerlediler. Bunun için, Cezbe, Sülûk, Fenâ ve Bekâ, bunlara hiç lâzım olmadı. Bu ma'rifeti, mevlânâ Emânullah'a yazılan mektûbda da arayınız! Bu fakîr, mektûblarımda ve kitâblarımda, hâlimin sülûk ve cezbenin ötesinde ve tecellîlerin, zuhûrların ötesinde olduğunu yazmış-
dım. O yazılarımda, işte bu (Nübüvvet kurbu) nu bildirmişdim. Hâcem hazretlerinin hizmetlerinde iken, bu devlet hâsıl olmuştu. Bunu hâce hazretlerine şöyle bildirmişdim: Bende öyle bir hâl hâsıl oldu ki, e hâlin karşısında (Seyr-i enfüsi), (Seyr-i âfâkî) gibi oldu. Bu hâlimi bildirmek için bu kelimelerden başka söyleyecek birşey bulamadım. Bu şaşılacak hâlim, seneler geçtikten sonra, yerleşmeğe, anlaşılmağa başlayınca, kısaca, yazmağa kalkışmışım. Bu ni'meti ihsân eden Allahü teâlâyâ hamd olsun! Allahü teâlâ ihsân etmeseydi, biz bunu bulamazdık. Rabbimizin Peygamberleri doğru olarak gönderilmişlerdir.

Yukarıda bildirdiklerimizden anlaşılıyor ki, Fenâ ve Bekâ ve Cezbe ve Sülûk isimleri sonradan konulmuştur. Meşâyih'in meydana çıkardıkları kelimelerdir. Mevlânâ Câmî «aleyhirrahme» (Nefehât) kitâbında yazıyor ki, (Fenâ ve Bekâ kelimelerini ilk olarak kullanan Ebû Sa'îd-i Har-râzdir «kuddise sirruh»).

Süâl 2 : Tarikat-ı âliyye-i Nakşibendiyyede sünnete uyulur. Hâlbuki o Server «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm» şaşılacak riyâzetler ve sıkıntılı açlıklar çekti. Bu tarikatde ise, riyâzetleri yasak etmişlerdir. Hat-tâ, riyâzetler, sûretlerin, görüntülerin keşflerine sebep olduğu için, zararlı olduklarını bildirmişlerdir. Sünnete uymakta zarar bulunabileceğini düşünmek, şaşılacak birşey değildir?

Cevâb 2 : Sevgili kardeşim! Riyâzetler çekmenin bu tarîkatda yasak olduğunu yazıyorsunuz. Riyâzetlerin bu tarîkatde zararlı bilindiğini nerede işitdiniz? Bu tarîkatde, nisbeti hep korumak ve sünnet-i seniyyeye uymak «alâ sâhibihessalâtü vesselâmü vettehiyye» ve hâllerini örtmeğe çalışmak ve orta hâli yaşamak ve yiyecekde, giyecekde ve herşeyde orta hâli gözetmek vardır. Bunların hepsi, riyâzât-i şâkka ve mücâhedât-i sedîdedir. Câhiller bunları riyâzet saymazlar. Mücâhede bilmezler. Bunlara göre, riyâzet ve mücâhede, yalnız açlık çekmektir. Çok aç kalmağı pek kıymetli sanırlar. Çünkü, hayvanlar gibi yaşayan bu kimseler, yimeğe, içmeğe çok önem verirler. Hep bunları düşünürler. Bunun için, yimek, içmemek bunlara ağır riyâzet görünür ve sıkı mücâhede olur. Bu câhiller, nisbetin hep korunmasına ve sünnete uymağa «alâ sâhibihessalâtü vesselâmü vettehiyye» ve benzerlerine hiç kıymet vermezler. Bunun için, bunları yapmamağı çirkin görmezler. Yapmağa çalışmağı da riyâzetden saymazlar. Görülüyor ki, bu yolun büyüklerine, hâllerini örtmeğe çalışmak ve câhillerin kıymet verdikleri riyâzetleri yapmamak lâzımdır. Böyle riyâzetleri câhiller beğenirler. Aralarıda yayılarak şöhrete ve âfete sebep olur ve sonu kötü olur. Resûlullah «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm» (Dinde ve dünyâda parmakla gösterilmesi, insana kötülük olarak yetişir. Bundan ancak Allahü teâlânın koruduğı kimse kurtulur) buyurdu.

Bu fakîre göre, uzun açlıklar çekmek, yimekte ve içmekte orta dereceyi gözetmekten çok dahâ kolaydır. Pek hafîf olur.

Orta hâli gözetmek riyâzetinin, çok aç kalmak riyâzetinden dahâ üstün olduğu meydandadır. Yüksek babam «kuddise sirruh» buyurdu ki, (Sülûkü anlatan bir kitâbda görmüşdüm. Maksada kavuşmak için, yimekte içmekte orta dereceyi gözetmek yetişir. Bunu gözetince ayrıca zikir ve fikr lâzım olmaz). Sözüün doğrusu da badur. Yiyecekde, giyecekde ve her işde orta dereceyi gözetmek çok iyidir. Fârisî beyt tercemesi:

**Ağzından taşacak kadar çok yime,
açlıktan ölecek kadar az yime!**

Hak teâlâ, Peygamberimize «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm» kırk erkek kuvveti ihsân eylemiştir. Bu kuvveti ile ağır açlıklara dayanırdı. Eshâb-ı kirâm da, insanların en iyisinin sohbeti yardımı ile «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâmü vettehiyye» bu yüke katlanırlardı. Bu yüzden işlerinde ve çalışmalarında hiçbir bozukluk ve gevşeklik olmazdı. Aç iken muhârebede düşmana öyle güçlü saldırırlardı ki, tok olanlar bunun onda birini yapamazlardı. Bunun içindir ki, sabr eden yirmi kişi, ikiyüz kâfire gâlib gelirdi. Yüz kişi de, bin kişiye galebe çalardı. Eshâb-ı kirâmdan başkaları, öyle aç kalsalar, edebleri ve sünnetleri yapamaz olurlar. Belki, çok olur ki, farzları yapamaz hâle gelirler. Gücü yok iken, bu işde

Eshâb-ı kirâma benzemeğe kalkışmak, kendini sünnetleri ve farzları yapamıyacak hâle sokmak olur. İşitdiğimizize göre, Ebû Bekr-i Sıddık «radıyallahü anh» o Server gibi «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm», hergün oruc tutmak istedi. Zaifledi, tâkati kalmadı. Birgün yere yıkıldı. O Server «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm» buna üzülererek (İçinizde benim gibi kim vardır? Rabbimin huzûrunda kalırım. Oradan yirim ve içerim) buyurdu. Görülüyor ki, gücü yetmediği şeyi yapmağa kalkışmak iyi değildir.

Eshâb-ı kirâm, insanların en iyisi kadar «aleyhi ve aleyhimüssalevâtü vetteslîmât» açlığa dayanamadılar ise de, onun sohbetinin yardımı ile uzun açlıkların zararlarından korunmuş idiler. Başkaları, onlar gibi korunmuş değildirler. Bunu şöyle açıklarız: Açlığın safâ verdiği, temizlediği meydanda birşeydir. Çok kimselerin kalbine safâ verir. Çoğunun da nefsine safâ verir. Kalbin safâ bulması, insanı doğru yola götürür ve nûrlandırır. Nefsin safâsı, dalâlete sürükler ve zulmeti arttırır. Ahmak Eflâtun, nefsinin safâsına güvendi. Hayâline gelen görüntülere uydu. Bunları değerli birşey sanarak, kendini beğendi. Hazret-i İsa «alâ nebiyyinâ ve aleyhissalâtü vesselâm» Eflâtun zamanında peygamber olmuştu. Rûhullah olan o yüce Peygambere inanmadı. (Biz gericilikten kurtulmuş kimseleriz. Bizi doğru yola götüreceğ öndere ihtiyâcımız yokdur) dedi. Eğer, kalbini karartan safâsı olmasaydı, hayâlindeki sûretlere aldanmaz, se'âdete kavuşmaktan geri kalmazdı. Maksada ulaşmasına engel olmazlardı. Bu karanlık safâyı görerek, kendini nûrlu sandı. Bu safânın, nefs-i emmârenin ince kabuğundan içeri giremediğini, nefsinin eskisi gibi kirli, pis olduğunu anlıyamadı. Nefsinin ancak, şeker kaplanmış recâsete döndüğünü göremedi. Kalb böyle değildir. O, yaratılışta temizdir. Nûr ile doludur. Yalnız, karanlık nefse yakın olduğu için, üzeri kararmış, kirlenmiştir. Az bir tasfiye, temizlemek ile, üzerindeki pas giderek, eski hâline döner. Nûr ile dolar. Nefs ise, yaratılışta karanlıktır, pisdir. Kalbin emri, idâresi altına girmedikce, dahâ doğrusu sünnete uymadıkca şer'ate sarılmadıkca «alâ sâhibihessalâtü vesselâmü vettehiyye», hattâ ve hattâ, ancak Allahü teâlânın ihsânına kavuşmadıkca, tezkiye bulamaz, içerden temizlenemez. Yaratılışındaki pislikten kurtulamaz. Se'âdete, iyiliğe eremez. Eflâtun, hiç akli ermediği için, nefsinin safâsını, İsa aleyhisselâma inanan kalbin safâsı gibi sandı. O îmânlı kalbin sâhibi gibi, kendini de, nûrlu ve temiz gördü. Bunun için de, o yüce Peygambere «alâ nebiyyinâ ve aleyhissalâtü vesselâm» uymak ni'meti ile şereflemedi. Sonsuz felâkete sürüklendi. Böyle belâyâ düşmekden Allahü teâlâyâ sığınırız!

Açlığın böyle zararı da bulunduğu için, bu yolun büyükleri «kadde sallahü teâlâ esrârehüm» açlıkla riyâzet çekmek yolunu tutmamışlar, yemekde, içmekde, orta dereceyi gözetmek riyâzetine, tâm ortada kalma

ğa çalışmak mücâhedesine sarılmışlardır. Açlığın bu büyük tehlikesine düşmemek için, fâidelerinden de, vaz geçmişlerdir. Başkaları, açlığın fâidelerini düşünerek, zararlarını göremediler. Açlık çekmeği emr etmişlerdir. Akli olanlar, bir zarardan kurtulabilmek için, birçok fâidelerin bırakılacağını söylemişlerdir. İslâm âlimlerinin (Bir işin sünnet veyâ bid'at olduğu anlaşılmasa, bid'ati yapmamak, sünneti yapmaktan dahâ iyidir) sözleri de, akl sâhiblerinin bu sözlerine benzemektedir. Çünkü bu iş, bid'at ise zararlıdır. Sünnet ise, fâideleri vardır. Zararlı olabileceğini, fâidelerinden dahâ önde tutmuşlar, bid'at olabileceği için, bu işi yapmamalıdır buyurmuşlardır.

Açlıkla riyâzet çekmek sünnetinin başka yoldan da zarar getirebileceği, şaşılacak birşey olmaz. Bu sözle demek istiyoruz ki, bu sünnet, yalnız Eshâb-ı kirâm için olabilir. O zaman için olması, çok ince ve örtülü bildirilmiş olduğu için, tesavvufcuların çoğu bunu anlıyamamış, kendileri de, böyle riyâzet yapmışlardır. Birçoğu ise, bunun o zaman için olduğunu anlıyarak, kendileri yapmamışlardır. Herşeyin doğrusunu ancak Allahü teâlâ bilir.

Süâl 3 : Bu tarîka-i aliyye büyüklerinin kitâblarında yazıyor ki, (Bizim nisbetimiz, hazret-i Ebû Bekre bağlanmaktadır. Başka, tarikatler böyle değildir). Tarikatlerin çoğu, imâm-ı Ca'fer-i Sâdika bağlanmaktadır. Bu imâm da, hazret-i Siddîka bağlıdır. Başka tarikatler de, hazret-i Siddîka bağlanmış olmuyorlarmı?

Cevâb 3 : İmâm-ı Ca'fer-i Sâdik «kuddise sirruh» hazretleri, hem hazret-i Siddîka, hem de, hazret-i Emîre bağlıdır «radiyallahü teâlâ an-hümâ». Kendisinde bu iki nisbet birleşmiş olduğu hâlde, her iki nisbetin kemâlleri ayrı ayrı idi. Birbirleri ile karışmamış idi. Birçokları, imâm hazretlerinden, hazret-i Ebû Bekrin nisbetini aldı. Bunların yaradılışları Siddîka uygundu. Yaradılışları hazret-i Emîre uygun olanlar da, hazret-i Emîrin nisbetini aldılar. Hazret-i Emîre bağlandılar. Bir aralık, Benâris gölünün yanına gitmişdim. Kenk ve Çemen nehrleri bu göle akmakta idi. Her iki nehrin sularının gölde hemen karışmadıkları görülüyordu. Sanki araları bir perde ile ayrılmıştı. Kenk nehrinin akdığı tarafda bulunanlar, bu nehrden gelen suyu içiyorlardı. Çemen nehrinin akdığı tarafda bulunanlar da, Çemen suyundan içiyorlardı.

Hâce Muhammed Pârisâ hazretleri «kuddise sirruh» (Risâle-i kudsiyye) kitâbında buyuruyor ki, hazret-i Alî, Peygamberlerin sonuncusundan «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm» terbiye gördüğü gibi hazret-i Siddîkdan da yetişmiştir. Bunun için, hazret-i Alînin nisbeti, hazret-i Siddîkin nisbetinden başka değildir denilirse, evet nisbetleri başka olmasa da, birçok incelikleri, bulunduğu yerlere göre, birbirlerinden ayrılırlar. Tek bir su, bulunduğu yerlere göre, başka başka özellikler aldığı gibi, her bir inceliğe, birer tarikat bağlanmış olabilir.

Süâl 4 : Molla Muhammed Sıddîka yazılan mektûbda, yaradılışı, Vilâyet-i Mûsevîye uygun olan bir tâlibin, mürşidi tarafından Vilâyet-i Muhammediyyeye getirildiği hiç işitilmemiştir deniliyor. Büyük oğlunuza yazılan mektûbda ise, sizi Vilâyet-i Mûsevîden Vilâyet-i Muhammediye getirdiler deniliyor. Bu nasıl olur?

Cevâb 4 : Molla Muhammed Sıddîkın mektûbunda, Vilâyet-i Mûsevîden Vilâyet-i Muhammediyyeye geçirilmiş olduğu işitilmemiştir denilmektedir. Bunu yazarken, geçirildiği bilinmiyordu. Bunu bildirdiklerinden sonra ve geçirmeğe kudret verdiklerinden sonra, sizi o vilâyetden bu vilâyete geçirdiler diye yazıldı. Bu iki mektûb, başka başka zamanlarda yazılmıştır. Bunun için, birbirlerinin zıddı olmazlar.

Süâl 5 : Buradaki sofîler, önü açık antârî giyiyorlar. Antârînin önü açık olması sünnetdir diyorlar. Hazret-i Mirin adamları ise, yakası hal-kalı, kapalı yapıyorlar. Bunun doğrusu hangisidir?

Cevâb 5 : Biz de bunu iyi bilemiyoruz. Arabistân ehâlisi önü açık antârî giyerler. Sünnet böyledir derler. Hanefî mezhebinin kıymetli kitâblarından birkaçında, erkeklerin kadın elbisesi giymemeleri lâzım olduğu yazılıdır. İmâm-ı Ahmed ve Ebû Dâvûd, Ebû Hüreyreden haber veriyorlar ki, Peygamberimiz «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vettesimât» (Kadın elbisesi giyen erkeğe ve erkek elbisesi giyen kadına la'net olsun) buyurdu. (Metâlib-ül-mü'minûn) kitâbında, kadın, erkeklere ve erkek de kadınlara benzemesin! Benzeyenler mel'ündür denilmektedir. Önü açık antârînin din adamları ve ilm sâhiblerinin elbisesi olmadığı anlaşılmaktadır. Bundan dolayı, zimmîlerin ya'nî gayr-i müslimlerin böyle giymeleri câiz görülmüştür. (Câmi'urrumûz) kitâbında, (Muhit) kitâbından alarak (Zimmî, din adamlarına ve ilm sâhiblerine mahsûs olan cübbe ve sarık gibi elbise giymemeli, kaba bezden, kadınlar gibi, yakası göğsü üzerinde antârî giymelidir) diyor. Âlimlerden çoğuna göre, önü açık ise antârî olmaz, manto olur. Bunlara göre (Antârî, ya'nî kamîs), yakası omuzlarda açık olandır. (Câmi'urrumûz) da, kadın kefenini anlatırken böyle demiştir. (Hidâye) kitâbında, kamîs yerine Dir' demektedir. (Dir') göğse kadar açıktır. Kamîsin önü omuza kadar açıktır. Çoğuna göre ikisi birdir.

Bu fakîre göre, doğrusu şöyle görünüyor ki, erkeklerin kadın elbisesi giymeleri yasak olduğu için, kadınların önü açık antârî giydikleri yerde, erkekler, kadınlara benzememek için, yakası kapalı giymelidirler. Mâverâ-ün-nehrde ve Hindistânda kadınlar, önü açık antârî giymektedir. Erkeklerin, yakası kapalı giymeleri lâzım olmaktadır. Meyân şeyh Abdülhak-ı Dehlevî dedi ki, (Ben Mekke'de iken şeyh Nizâm-ı Narnûlînin talebesinden biri, yakası kapalı antârî ile tavâf ediyordu. Arablardan çoğu, onun kadın antârîsi giymiş olduğunu görünce şaşırıldılar). Görülüyor ki, âdete göre, hem arablar doğrudur, hem de Hindistân ve Mâverâ-

ün-nehr erkeklerinin giydikleri doğrudur. Bekara sûresinin yüz kırksekizinci [148] âyetinde buyurulduğu gibi (Allahü teâlâ, herkesin yüzünü bir tarafa çevirir). Önü açık antâri giymek sünnet olduğu iyi bilinseydi, Hanefî âlimleri, zimmîlerin böyle giymelerine izin vermezler, yalnız din adamlarının ve ilm sâhiblerinin giymelerini bildirirlerdi. Bu elbisede kadınlar başda geldikleri için, erkeklerin elbiselerini, kadınların elbiselerine benzetmemeleri uygun görülmüştür.

Süâl 6 : Bu yolun tâlibleri, başlangıçta, tâm ehadiyyeti arıyorlar. Kelime-i tevhîdi söylemek bunlara nasıl uygun olur? Çünkü, tapınacak birşey yoktur derken, Ondan başkaları düşünülmeindedir.

Cevâb 6 : Ondan başkalarının düşünülmesi, ehadiyyete bağlanmayı düzeltmek ve terbiye etmek içindir. Başkalarına tapılamıyacağını söylemek, Ona bağlı kalabilmek içindir. Yok etmek için, başkalarını düşünmek, bir varlığa bağlanmağa uygunsuz olmaz. Bir varlığa bağlanmağa uygun olmıyan, başkalarına bağlanmaktır. Yok etmek için, onları düşünmek değildir. Bu ikisini birbirine karıştırmamalıdır.

Süâl 7 : Bu yolda yeni başlıyanların ağızları ile söyledikleri zikri, kalpleri de söylemektedir. Kelime-i tevhîd ile zikr ederken, kalb de bunun hepsini söyliyormu, söylemiyormu? Kalb de hepsini söyliyorsa, (Lâ) derken yukarıya doğru, (İlâhe) derken, sağa doğru söylemek nedendir?

Cevâb 7 : Eğer kalb, (LÂ İLÂHE İLÂLLAH) kelimesinin hepsini söylesse, niçin bir kusûr olsun? (LÂ) derken, hayâli ile, göbekten yukarı doğru söyler. (İLÂHE) derken, yukardan [göğsün] sağına doğru, (İL-LALLAH) derken sağdan kendine [ya'nî kalbe] doğru söyler. Yâhud, bu kelimeleri, bu üç tarafa doğru hayâli ile götürür. Ağız ile birşey söylemez. Böylece, kalbin ağız ile birlikde olması şartı ortadan kalkar. Sizin bu son iki süâliniz, Fahreddîn-i Râzînin şübhelerine benzemektedir. İyi düşünseydiniz, sormanıza hâcet kalmazdı.

EK: Son olarak, şunu da bildirelim ki, oradaki kardeşlerimiz arka arkaya yazarak, Mir [Muhammed Nu'mân] hazretlerinin bu günlerde talebeyle az çalışdığını, ev yaptırmakla uğraşdığını, eline geçenleri ev yapmağa harc etdiğini, talebenin, kendisinden fâidelenemediğini bildiriyorlar. Bunları öyle yazmışlar ki, beğenmedikleri, istemedikleri anlaşıl-maktadır.

İyi biliniz ki, bu yola bağlı olanları beğenmemek, öldürücü zehrdir. Bu büyüklerin, sözlerine, işlerine karşı gelmek, insanı sonsuz felâkete götürür. Uçuruma sürükler, hele kendi mürşidini beğenmez, ona karşı gelirse, pîrini incitirse, neye varacağını düşünmelidir! Bu büyüklere inanmıyanlar, bunların bereketlerine kavuşamaz. Bunlara karşı gelenler, her zaman ziyân eder, aldanır. Mürşidin her işi, her sözü iyi ve güzel görünmedikçe, onun yüksekliklerinden hiçbirine kavuşamaz. Eline birşeyler geçerse, istidrâc olup, sonu yıkım ve çöküntü olur. Pîrine aşırı

sevgisi ve bağlılığı olmakla berâber, içinde ona karşı kıl kadar bir beğenmemek bulunursa, bunu kendi için felâket, yıkım bilmelidir. Onun üstünlüklerinden hiçbirine kavuşamayacağını anlamalıdır.

Mürşidin işlerinden birini beğenmezse ve bundan kendini kurtarmazsa, karşı gelmiş olmayacak bir yol ile, kendisinden bunu sormalı, inanmamış görünmemelidir. Bu zamanda, doğru ile yanlış, iyi ile kötü birbirleri ile karışık. Mürşidin ara sıra, şer'ate uymayan birşey yaptığını görürse, kendisi bunu yapmamalı, iyi gözle bakarak, şer'ate uygun görmeğe çalışmalı, iyi tarafını aramalıdır. İyi ve uygun verini bulamazsa, bu belâdan kurtulmak için, Allahü teâlâyâ yalvarmalıdır. Pîrimin bundan kurtulması için, ağlıyarak, sızlıyarak düâ etmelidir. Pîrimin mubâh olan birşeyi yapmasından şübheye düşerse, bu şübheye kıymet vermemelidir. Herşeyin sâhibi olan Allahü teâlâ, mubâh şeyleri yasak etmemiş, beğenmemelik etmemiş iken, başkası, kendiliğinden nasıl karşı gelebilir? Çok yer vardır ki, birşeyin dahâ iyisini yapmamak, yapmaktan dahâ iyi olur. Hadîs-i şerîfde «alâ sâhibihessalâtü vesselâm» (Allahü teâlâ, azîmetle iş yapmayı sevdiği gibi, ruhsatla yapmayı da sever) buyuruldu. Mîr hazretlerinin kabz hâli, sıkıntılı hâli çok olduğu için, böyle zamanlarında, talebesi ile uğraşamayıp da, birkaç mubâh işle kendini avutmak isterse, buna karşı durmak doğru olurmu? Abdüllah-i İstahri hazretleri, böyle zamanlarında, av köpekleri ile birlikte, ormana ava giderdi. Büyüklere birçoğu da, böyle zamanında, simâ' ve nağme dinlemekle kendilerini avuturlardı. Doğru yolda olanlara ve Muhammed Mustafânın izinde gidenlere selâm olsun «aleyhi ve alâ âlihissalevâtü vetteslimâtü etemmühâ ve ekmelühâ»!

BİRİNCİ ARIZA

Merhûm büyük oğlu Muhammed Sâdık «aleyhirrahme» tarafından yazılan birinci mektûb:

Kölelerinizin en aşağısı Muhammed Sâdık, şerefli kapınıza bildirir ki, buradakilerin hâlleri, durumları, yüksek teveccühlerinizin yardımı ile, bedenlerimiz bir arada, kalblerimiz de toparlanmış olarak yaşamaktayız. Çok zemandan beri, hizmetcilerinizi düşünüyor ve üzülyorduk. Bu satırların yazıldığı gün, meyân Bedreddîn gelerek, âfiyetde olduğunuzu bildirdi. Bizleri sonsuz olarak sevindirdi. Gönüllerimiz sınırsız râhatlığa kavuştu. Bunun için, Allahü teâlâyâ çok hamd olsun! Gönüllerimizin kiblesi efendim! Hâfız Burhâneddîn, Ramezân-ı şerîfin onüçüncü gecesi Kur'ân-ı mecîdi hatm eyledi. Ondördüncü gecedenberi, hâfız Muhammed Mûsâ başladı. Her gece beş cüz' okuyor. Yarın gece, ondokuzuncu gecesi olup hatm edecektir. Ramezân-ı mubârekin son onunda, hâfız Behâeddîn

hatm edeceğini söyledi. Hak teâlâ hazretleri selâmet versin! Bir gece, terâvîh nemâzında, hâfız Kur'ân-ı kerîm okuyordu. Çok geniş, pek nûrlu bir makâm görüldü. Sanki, Kur'ân-ı kerîmin hakîkatinin makâmı idi. Hernekadar, bunu söyliyemezsem de, hakikat-i Muhammedînin «aleyhis-salâtü vesselâm» bu makâmın icmâli, ortası olduğu anlaşıldı. Sanki, büyük bir denizi, bir destiye doldurdular. Bu makâm, Muhammed aleyhis-selâmın hakîkatinin tafsîli, yayılmışı, açılmışı idi. Peygamberlerin ve Velîlerin büyüklerinin çoğu, yaradılışlarındaki güçleri kadar, bu makâm-dan birer parça pay almışlardı. Bizim Peygamberimizden «aleyhi ve alâ âlihissalâtü vesselâm» başkasının, bu makâmın bütününe kavuştuğu anlaşılmadı. Bu aşağı köleye de bir pay verildi. Allahü teâlâ, yüksek teveccühlerinizin yardımı ile, tâm bir pay almak nasîb eylesin! Şu âna kadar, bu makâm, tâm açık görülmedi. Bundan başka zamanlarımızda kendimizi toparlamakdayız. Bu yüce ayda çok bereket hâsıl olduğu anlaşılmaktadır. Kardeşim Muhammed Sa'îdin hâlleri bir düzende gitmektedir. Zamanları zikr ile ve gönü toplu geçmektedir. Şehrdekiler de, seve seve geliyorlar. Bu fakîr, şimdiye kadar dört cüz'den çok ezberledim. Bayrama kadar beş cüz' ezberlemiş olacağımı umuyorum. Köleniz.

İKİNCİ ARIZÂ

Kölelerinizin en aşağısı Muhammed Sâdik, yüksek kapınıza bildirir ki, burada bulunanların hâline şükrlers olsun! Dileklerimizin kâ'besi olan yüksek zâtınızın, hizmetcilerinizin ve sevdiklerinizin hepsi ile iyi olmanıza düâ etmekdeyiz. Bütün dileğimiz, ancak budur. Başımızın tâcı olan mektûbunuz, değeri ölçülemez olan yazılarınız, İsmâ'îl eli ile bizleri şereflendirdi. Okumakla çok sevindik. Hak sübhânehu ve teâlâ, âlemlerin kiblesinin ihsân gölgesini, bütün müslimânların üzerinden eksik eylesin! Ümmî olan Peygamberi ve onun temiz olan Âli hurmetine bu düâmızı kabûl buyursun «aleyhi ve aleyhim minessalevâti efdalühâ ve minetteslî-mâtî ekmelühâ»! Ey, gönüllerin kiblesi! Hâllerimin yıkılmakta olduğunu nasıl bildireyim? Çirkin işlerimden ve geçmişdeki ve şimdiki iyi hâllerin elden çıkmasından dolayı âh etmekden başka bir işim yoktur. Hiçbir zamanın ve ânın, Onun beğenmediği bir hâlde geçmemesini istiyorum. Fekat, bu ni'met ele geçmiyor. Tek ümmîdim, yüksek kapınızın hizmetcilerinin teveccühlerinin yardımına kavuşmaktır. Fârisî mısra' tercemesi:

Büyük ihsân, kerîmlere güc gelmez!

Allahü teâlâyâ hamd olsun, şükr olsun ki, kıymetli teveccühlerinizin yardımı ile, bu âna kadar, emr buyurulan yolda çalışırken, az bir gevşeklik hiç olmadı. Hergün ilerleyiş ve artış umuyoruz. Sabâh, öğle ve ikinci

nemâzlarından sonra toplanıyoruz. Hâfız Behâeddin, zaman bulunca, Kur'ân-ı kerîm de okuyor. Bu fakîr, ara sıra (Kabz) oluyorum. Sonra (Bast) hâsıl oluyor, açılıyorum. Kabz, bast, teveccüh, zevk ve sükûn ve benzerleri, yalnız bedende hâsıl olmaktadır. Bedenden başka yere bulaşmıyorlar. Altı latîfe, ne teveccüh ediyorlar. Ne de gâfildirler. Teveccüh ederlerse, teveccühleri, ilm-i huzûrî gibidir. Hattâ, tâm öyledir. Teveccüh, zevk ve benzerlerinin hepsini, zillerin içinde bilmektedir. Zilden dışarda bulmamaktadır. Latifeler, önce beden ile karışık idi. Kalb gözü, bedenden başka birşey görmiyordu. Böyle olduğu, çok sevince olan huzûrunuzda da bildirilmişti. Şimdi, bedenden ayrı bulunmaktadırlar. Bu makâmı, (Bekâ makâmı) olarak bilmektedir. Bekâdan sonra, bir süre sonra yine bir Fenâ hâsıl oldu. Bekâdan sonra olan bu Fenâ hâsıl olma işi için temâm olamayacağı anlaşıldı. Birkaç gündülden beri yine (Kabz hâli) vardır. Sevindirici hâller pekaz olmaktadır. Bakalım ne olacak? Şu âna kadar bu âleme hiç teveccüh olunmadı. Hâlleri bildirmek lâzım olduğu için, birkaç kelime ile arz etmeğe kalkışıldı. Ey gönüllerin kiblesi! Bu fakîr, hemen hemen her gece, hazretinizi rû'yâda görmekle şereflenmekteyim. Bundan dahâ çok ne yazayım. Dahâ çok yazmak, resmî şeyler eklemek olur. Köleniz.

ÜÇÜNCÜ ARIZA

Kölelerinizin en aşağısı olan Muhammed Sâdık, yüksek kapınıza sunar ki, bu aşağı kul, çok zemandan beri (Kabz) hâlinde olup, çok sıkılıyordum. Sonunda, Allahü teâlâyâ çok şükürler olsun, ancak yüksek teveccühünüzün yardımı ile, büyük bir (Bast), gönül açıklığı ihsân olundu. Bu sıkıntısız hâlde iken, önceleri bu kimsenin yaptığı zikir ve teveccüh ve herşey, şimdi Onun «teâlâ ve tekaddese» tarafından yapılmaktadır. Kendinde, bunları alabilmekten başka, birşey bulamamaktadır. Üzerine güneş ışınları gelen ayna gibidir. Bu ışıkların doğması ile, bedendeki ve latifelerdeki bütün karanlıklar ve bulanıklıklar yanıp temizlendi. Bunların hepsinde nûr ve bereket hâsıl oldu. (Şerh-ı-sadr) oldu. Kalb genişledi. Bedenin hepsi nûr olup, rûhun ve sırrın eski parlaklıklarından dahâ çok ışık saçdı. Latifeler arasında, en kâmil tecellî, kalb üzerine oldu. Kalbe bakıp, içinde başka bir kalb görüldü. Buna da tecellî vardı. Bu kalbin kalbine bakınca bunun içinde de, başka bir kalb görüldü. Buna da tecellî vardı. Böylece, sonsuz olarak, her kalbin içinde, başka bir kalb vardı. Şimdi bunların bir kalbde sona erdikleri sanılıyor. Fekat böyle olduğu iyi anlaşılamamaktadır. Şimdiki hâlin yanında, eski hâllerin ancak bir özenilecek şey olmadığı anlaşıldı. Bu makâmın ismi biliniyordu. Edebe uygun olmaz korkusu ile yazılmadı. Ey gönlümün kiblesi! Bütün bunlar, temiz teveccühünüzün sebep olduğu ihsânlardan birer zerredir. Fârisî beyt tercemesi:

Üzerimdeki her kıl, dile gelse de,
şükürünün binde birin yapamam yine.

Hazretinizin selâmeti ve yüksek kapınızda hizmetcilik edenlere katılabilmek için olan isteklerimizi nasıl açıklayayım, nasıl yazabileyim? Gece gündüz ve belki her ân, bu yüksek arzûmuza ve çok kıymetli isteğimize kavuşduracak olan, güzel vaktin ve tatlı sâ'atin ne zaman geleceğini düşünüyoruz. Fikrimizde, gönlümüzde, bu istekden, bu dilekden başka, hiçbir düşünce yoktur. Hak sübhânehu ve teâlâ, en güzel şekilde ve en uygun yol ile, bu büyük ni'mete kavuşdursun! Sevgili Peygamberi ve onun temiz Âli hurmetine düâmızı kabûl buyursun «aleyhi ve alâ âlihi minessalevâti etemmühâ ve minetteslîmâti ekmelühâ»! Âmin. Köleniz.

İmâm-ı Rabbânî müceddid-i elf-i şânî şeyh Ahmed ibni Abdül'ehad hazretlerinin (**Mektûbât**) kitâbının birinci cildinin fârisîden türkçeye tercemesi, Lofcalı Sa'îd efendi oğlu Hüseyin Hilmi Işık elinde, bir Zilhicce binüçyüzseksen yedi [1387] ve bir Mart bindokuzyüzaltmışsekiz [1968] Cum'a günü, İstanbolda Fâtihde temâm oldu.

(Se'âdet-i ebediyye) kitabının her üç kısmının kaynağı olan (Mektûbat) kitabını yazan İmâm-ı Rabbânî Ahmed-i Fârûkî Serhendî -kuddise sırruh- hakkında, bir şi'r aşağıya yazılmıştır.

(Eshâb-ı kirâm) ismindeki kitabının sonunda bildirdiğimiz hadis-i şerîfi İmâm-ı Rabbânîye (Sıla) ismi verilmiş ve islâmî dînini kuvvetlendireceği müjdelanmıştır:

Aşkın bağında açan güllere, bülbül olan,
islâmın hasret ile, beklediği kahramân,
ma'sûkunun aşkından yanıp yanıp kül olan,
ağlasa yeri vardır, seni görmiyen zaman!

İlmile, irfânile,sâhib olan (Sıla) ya,
iki temel bilgiyi, vasıl eden bir araya,
dalıp ucsuz bucaksız, o mu'azzam deryâya,
ve bu Zikr deryâsından en büyük payı alan!

Kimi sâhile gider, ve bu bana yeter der;
kimi uzakdan görür, mest olur, başı döner.
kimi yalnız seyr eder, kimi bir katra içer;
bir sensin, bu deryâdan, içip içip de kanan!

Kur'ândan, hadislerden sonra, gelir eserin,
rûhlara şifâ olan, o mubârek sözlerin,
baş kumandanısın sen velîlerin, erlerin;
ve (Müceddid-i elf-i sâni) adını alan!

Bize seni duyuran, fitraten dostun olan,
ve cihânda bir tekdir, senin izinde kala..
(Seyyid Abdülhakim) o, senin aşkınla yanan,
hurmetine nasîb et, bize şefâ'atından!

Eserinle cihânı, yeniden tenvir eden,
sihirli bir kuvvetle, bizi kendine çeken,
ondördüncü yüz yılın, zulmetini gideren,
(Arvâs) ın ışığıdır, gerisi hayâl, yalan!

Biz onun talebesi, o sizin tâlibiniz,
muhakkak aks yapar, o nûrlu kalbleriniz,
belli, birbirinize, âşüksunuz ikiniz,
ve size âşık oldu, Hilmi ile Süleymân!

MEKTÜBÂT TERCEMESİ

BİRİNCİ CİLDİN FİHRİSTİ

Elif-bâ sırası ile mühim şeyler:	Mektûb No:
Abdiyyet makâmı, iyilikleri sâhibinden bilip, kendini kötü görmektir	234
Abdiyyet makâmı, vilâyet kemâllerinin en üstünüdür	234, 240
Âdâba ri'âyetin lüzûmu	70, 87,292
Âdem «aleyhisselâm» yaratılmadan evvel Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» peygamber idi	56, 209
Âdem aleyhisselâmın mebde-i te'ayyünü	251, 260
Âhret, ibâdet yeri değildir	259
Âhret işleri zilden değildir	261
Âhreti verip dünyâyı alanlar	138
Ahkâm-ı fıkhiyye zarûridir	266, 278,286
Ahkâmında nesh ve tebdil olmuşdur	63
Ahkâm-ı şer'iyyeyi kendi görüşlerine uyduranlar»	214
Ahkâm-ı şer'iyyede kolaylık vardır	191, 219, 266,289
Ahkâm-ı şer'iyyeye uyan zarardan kurtulur	72
Ahkâm-ı şer'iyye, ni'metlere şükr etmektir	266
Ahvâlden maksad ne olduğu	239, 240
Ahvâl ve mevâcid maksad değildir	36, 272
Ahvâle kıymet vermemeli	130
Ahvâl ve mevâcid, oyun, eğlence gibidir	210, 266
Ahvâl başlangıçta olur	284, 302
Ahvâl, kalb derecesinde olur	253, 264, 287 291
Ahvâlin zuhûruna sebep	264
Ahvâl bâtin içindir	284
Ahyâ ve emvât vüsûlde müsâvidir	260, 291
A'dâ-i din, nefis ve şeytândır	238
A'mâl-i sâlihâ islâmın beş şartıdır	304
A'mâl-i sâlihâsız kalb selâmetde olmaz	39
A'mâl, dereceleri yükseltir	80
A'mâlde yasaklardan kaçmak, dahâ fâidelidir	286
Amr ibn-i Âs'ın «radıyallahü anh» yanılması, Veysel Karânînin ve Ömer Mervânînin doğrusundan dahâ kıymetlidir	120
A'yân-ı sâbite	234
Allah ismi	287
Allahın dostları	156
Allahü nûrüssemâvâtî	234
Allahü teâlâ (Hak teâlâ kelimesine bakınız.)	
Âyât-i Kur'ânı anlıyamamak	272 276 287, 310

B

Mektûb No:

Bâtında ahvâlin husûli vardır	284
Bâtının tasfiyesine mâni' olanları düşman bilmelidir	182
Bâyezîd-i Bistâmî'nin (Sübhânî) sözü	43, 100
Bedeel islâmü gariben	261
Bekâ-billah	144, 285, 287, 313
Bekâ ve Fenâ birlikdedir	6
Bekâdan önce devâmî huzûr olamaz	285
-Bid'at ehlinin en kötüsü râfızîlerdir	54
Bid'at ehline saygı gösteren, Islâmı yıkar	165
Bid'atlerden kaçınmalıdır	255, 260
Bid'at ne demektir?	186
Bid'atden kaçmak, sünneti yapmaktan iyidir	313
Bid'atlerin hepsi kötüdür	186
Bid'at, sünneti yok eder	255
Bid'at ehli, kâfirden dahâ zararlıdır	54
Berâhime-i Hind ve Yunân felesofları	71, 221, 237, 266, 313
Beşerin üstünü, meleklerden de üstündür	260, 266
Bi'set-i peygamberî her zamanda olmuşdur	38
Bi-çûn ne demektir?	38

C

Câmi'-i Kur'an Sıddîk ve Fârûk'dur, «radıyallahü anhümâ»	80
Câmi'iyet-i kalb	95
Cebriye mezhebi	289
Ceddîdû İmâneküm ..... hadisi	73, 78
Cehenneme girmek küfre bağlıdır	259
Celâleddîn-i Devânî	272
Cemâ'at-i nâfile mekrûhdur	260, 288
Cemâ'atle nemâz	260
Cem'ul cem' makâmı	268, 290
Cemel ve Sıffin muhârebeleri	251
Cemî'i umûrda ruhsatdan sakınmalı	67
Cennetdekilerin çoğu bu ümmettir	249
Cennet ile Cehennemden başka ebedi bir yer yoktur	259
Cennet ni'metleri dünyâdakilere benzemez	302
Cenneti istemek fenâ değildir	302
Cennete girmek için İmân lâzımdır	266
Cennete girmek için şer'ate uymalıdır	48
Cesedin müdebbiri rûhdur	200, 210
Cezbe, bir üst makâma olur	113, 287
Cezbe sülûke gelmezse kıymetsizdir	287
Cihâd-î ekber	260
Civânhkdaki ibâdet	73, 96, 146
Civânlık en kıymetli zemandır	146
Cizye	163, 193

Cum'a edasında emir bulunmalıdır	288
Cum'a nemázında ve her nemázda cemá'at lâzımdır	265
Cüneyd-i Bağdâdî'nin kerâmeti azdı	107
Cüneyd-i Bağdâdî'yi iki rek'at nemáz kurtardı	184

Ç

Çün için bi-çüne yol yokdur	113, 285, 286
-----------------------------------	---------------

D

Da'vete gitmeği yasak eden sebebler	265
Derd de ayrıca kavuşmanın başlangıcıdır	61
Derd-i âhıret çok iyidir	302
Derd-i dünyâya üzülmemelidir	150
Delil, medlûlden dahâ açıktır	247
Dinde imâm-ı a'zâmın sözü geçer	266
Dostluğa yakışmaz ki üzmemek için sükût oluna	203
Duman katı zerrelere	208
Dünyâ, yaldızlı necâset gibidir	50, 73, 215
Dünyâ zehrdir	171
Dünyânın kıymeti olsaydı, kâfire verilmezdi	89
Dünyâyı Hak teâlâ sevmez	74, 110, 138, 197, 215, 234, 302
Dünyâyı maksad edinmemeli	75
Dünyâ, nefsin arzularına yardımcıdır	52
Dünyâ ne demektir?	73, 232, 263, 287
Dünyâ ile âhıret bir arada olamaz	33; 72, 73, 138, 234
Dünyâya aldanmamalı	189
Dünyânın lezzeti ve elemi, cisme ve rûha başkadır	64
Dünyâya düşkün olmak, günâhların başıdır	197, 232
Dünyânın çirkinliğini anlamak	232
Dünyâ hayâtı beşe ayrılır	232
Dünyâda istemek, âhıretde kavuşmak vardır	263
Dünyâda lâzım olanlara çalışmalı	149
Dünyâda dost düşman karışıkdır	272
Dünyâda tecelliler, görüntüdür.	263
Dünyâya düşkün olanlar, âhıretde zarar görür	215
Dünyâda her yere Peygamber gönderildi	259
Dünyâya düşkün olmanın ilâcı şeri'atdır	232
Dünyâ hayâtı çok kısadır	225

E

Ebû Bekr-i Sıddıkın üstünlüğü	202, 221, 260, 266
Ebû Bekr-i Sıddıkın imanı	256, 266
Ebû Bekr-i Sıddıkın Hazret-i Omerden üstünlüğü	251
Ebû Bekr-i Sıddıkın Resûlullahdan istifâdesi	251

Ebû Bekr-i Sıddıkın derecesi de, Peygamberlerin mertebesinden aşağıdadı	218
Ebû Bekr-i Sıddıkın imânının kuvveti	107
Ebû Bekr-i Sıddık bu ümmetin en üstünüdür	59
Ebû Bekr-i Sıddık, bütün sevâblarını Resûlullahın bir yanılması ile değiştirmek istemiştir	305
Ebû Bekr-i Sıddıkın mebde-i te'ayyünü	260
Ebû Bekr-i Sıddıkın Kur'ân-ı kerim okuyana sözü	26
Ebû Bekr-i Sıddık söz birliği ile halife oldu	89
Ebû Bekr-i Sıddıkın vilâyet derecesi	251
Ebû Hüreyrenin bildirdiği iki ilm	267
Ebrârin ibâdetleri	34 35
Ecel-i müsemmâ	219
Edebi gözetmek, zıkrden üstündür	29
Edebi gözetmiyen, Hakka kavuşamaz	292
Ef'âl-i mahlûk, ef'âl-i Hudâ değildir	8, 18, 30
Ef'âl-i meşrû'a izn ile yapılırsa, sonu hayrlı olur	254
Efdal olmak, sevâbı çok olmaktır	266
Eflâtunun inâdi	266 313
Ehâdis ile amel bize câiz değildir	312
Ehlin gönlü için günâh işlemek ahmaklıktır	266
Ehl-i Islâm, hükûmete nasihat vermelidir	47
Ehl-i dünyâya bakmak bile zehrdır	138
Ehl-i sünnet akâidi, kitâb ve sünnetden alındı	157, 193, 280
Ehl-i sünnete uymıyan, zındık ve mülhiddır	30
Ehl-i sünnete uymıyan kitâblar zehrdır	213
Ehl-i sünnete uymıyan, kurtulamaz	59, 112, 193, 213, 251, 280
Ehl-i sünnet kitâblarını okumıyan felâkete gider	251
Eksirü ihvâneküm ..... hadis-i şerifi	238
Elbise giyerken niyyet etmeli	70
El-mer'ü me'a men ehabbe ... hadis-i şerifi ...	24, 128, 156, 174, 203, 281, 287
Enbiyânın mebde-i te'ayyünleri	231, 248, 260
Enbiyânın sözüne şeytân karışdı	271
Enbiyânın makâmları	208, 220
Enbiyânın gönderilmesi rahmetdir	261
Enbiyâyı akl ile ölçenler	261
Enbiyâ, kalbden ötesini söylemedi	261
Enbiyâ sebeblere yapışdı	261
Enbiyâ, halkı da'vet için gönderildi	27
Enbiyâ ictihâdda yanılabilir	26
Enbiyâ şirkden kaçınmayı emr etdi	27
Enbiyâ, üsûlde müttefiklerdir. Ya'nî imân edilecek şeyleri aynıdır	6
Enbiyâya uymak	27
Ervâh şekli alabilir	28
Ervâh kadim değildir	28
Esbâb, ya'nî sebebler, Allahü teâlâyı haber vermekdedir	26
Esbâb te'sir eder	26
Esbâba yapışmak lâzımdır	26
Eshâb-i kirâm arasındaki fitnenin sebebi	251, 26

Eshâb-ı kirâm arasındaki muhârebeler	54, 59..., 80, 251, 266
Eshâb-ı kirâm sohbet ile yükseldiler	21
Eshâb-ı kirâm şerî'atî bildirenlerdir	54, 80
Eshâb-ı kirâma dil uzatan, dîni yıkar	80
Eshâb-ı kirâmdan sonra üstün olan, Tâbî'indir	209
Eshâb-ı kirâmın hepsi, Evliyânın hepsinden üstündür	120
Eshâb-ı kirâmın ictihâdları	292
Eshâb-ı kirâmın imânda ayrılıkları yoktur	80
Eshâb-ı kirâmın Resûlullahı «sallallahû aleyhi ve sellem» sevmeleri	266
Eshâb-ı kirâmın üstünlükleri	266, 313
Eshâb-ı kirâmın yüksekliği	209, 210
Eshâb-ı Kehf	44, 65, 85
Eşyâ, zıdları ile belli olur	234
Eşyânın değişmesi sebeplerle olur	149
Eşyânın mebde-i vücûdü	247
Etfâl-i müşrikîn kıyâmetde yok olacak	259, 266
Et'ime yirken niyyet etmeli	70
Evâmire uymamak, bunlara inanmamakdandır	73
Evlâda hizmet, babasına yardım olur	177
Evliyâ elbisesini giymek	142, 166, 190, 206
Evliyâ, kebîreden mahfûzdur	273
Evliyâ-i müstehlikîn fâideli olmaz	24, 287
Evliyâ-i uzlet, hazret-i Aliden yardım alır	251
Evliyâdan istifâde için	157
Evvelühüm hayren ..... hadis-i şerifi	261
Ezânın ma'nâsı	303

F

Farzı bırakıp, nâfile ibâdetleri yapmak, boşuna vakt geçirmekdir	123
Farzı yapmak, bin yıl nâfile ibâdetden dahâ iyidir	29, 260
Farz nemâzdan sonra Ayet-el-kürsî ve tesbîhlerin okunmasını bildiren hadis-i şerif	304
Felâsife, ilmi, Peygamberlerin kitâblarından çaldılar	266
Felâsife-i Yunân, çok câhildirler	266
Felâsifenin kısa görüşleri, yalnız madde âlemini görmektedir	34
Felâsife-i Yunânın ilkleri, yaratanın varlığını anlamadılar	259
Felâsife, gökler ve yıldızlar yok olmaz dedi. Müslimânların câhilleri onları İslâm âlimi sanıyor. Hâlbuki onlar, ibâdet etseler de kâfirdirler	266
Fenâ-fillâh, Hak teâlânın râzı olduğu şeylerde fânî olmak demektir	97
Fenâ, sâlikin yetişdiricisi olan isme kavuşup orada yok olmasıdır. Vilâyetin ilk basamağıdır	287
Fenâ, kalbin mâ-sivâyı unutmasıdır	10
Fenâ, mâ-sivâyı tîm unutmaktır. Hiç hâtırlamak olmaz	6, 306
Fenâ-i kalb, kalbin mâ-sivâyı hiç bilmemesi ve hiç sevmemesidir	306
Fenâ, sâlik hayrete ve ceble kavuşmadıkça ele geçemez	240
Fenâ, Seyr-i ilâllah temâm olunca hâsıl olur	260

Fenâ, mâ-sivâyı unutmaktır. Mâ-sivâyı yok etmek değildir. Ahreti de unutmak lâzımdır	272,	302
Fenâ, ölmeden evvel hâsıl olan bir ölümdür		159
Fenâ hâsıl olmadıkca, cenâb-ı Hakka kavuşulamaz		21
Fenâ hâsıl olmadıkca, Zât-i ilâhiden bir şey anlaşılamaz		38
Fenâ, Viâlyet yolunda lâzımdır. Nübüvvet yolunda lâzım değildir	306,	313
Fenânın ve Bekânın devâmlı olması lâzımdır		6
Fenâ-i kalbiden sonra Fenâ-i nefis hâsıl olur. Daha sonra nefsin iftiharını, ondan sonra islâm-ı hakiki hâsıl olur		20
Fenâdan önce, makâmât-i aşere vardır. [Bunlar, tevbe, zühd, tevekkül, kâinat, uzlet, zikir, teveccüh, sabr, murâkabe ve rızadır] Fenâ, cenâb-ı Hak'ın ihsânı ise de, bunlar çalışmakla kazanılır		38
Fenâ ve Bekâ sözlerini ilk kullanan Ebû Sa'îd-i Harraz'dır		313
Fesâdların başı, şeri'ate uymamaktır		114
Fetret-i Rusûl zamanındaki kâfirler Cehenneme girmeyecek, kıyamet günü hesâbdan sonra, hayvanlar gibi, tekrâr yok olacaklardır	259,	266
Fitne uykudadır. Uyandırana lâ'net olsun hadisi		288
Fi'l-i ilâhî hâdis değildir. Herşey, bir fi'l-i ezeli ile yaratılmaktadır. Herşey, bu fi'l'in eserleridir. Hak teâlânın fi'leri değildirler		266
Fukarâ..., zenginlerden yarım ahret günü, ya'nî beşyüz sene önce Cennete girecek		283

G

Gavs, Muhyiddin-i Arabiye göre Kutb-i medârdır	256,	260
Gavs, imâm-ı Rabbâniye göre Kutb-i medârdan başkadır	253,	260
Gayb, her bakımdan yok demek ise, Allahü teâlâ bunu bilir denemez		100
Gınâyı, ya'nî mûsikiyi yasak eden âyet-i kerime vardır		266
Gınâ harâm olduğundan, buna güzel diyen kâfir olur		266
Gınâ sâhiblerinin, ya'nî zenginlerin alçak gönüllü olması güzeldir. Fakirlerin ise onurlu olması lâzımdır		68
Gınâ, ya'nî mal ve makâm sâhibleriyle düşüp kalkmak zararlıdır	85, 106, 132,	133
Gurebâ-i müsliminin bu tehlikeli dalgalardan kurtuluş ümmidi yalnız Ehl-i beytin gemisidir		51
Günâhların başı, dünyâya düşkün olmaktır		110
Günâh-ı sagfirelere devâm etmek, büyük günâha yol açar. Büyük günâha devâm etmek de küfre yol açar		96
Güft-ü gû, ya'nî dedi-kodudan bir şey kazanılmaz, fâideli iş yapmalıdır		229
Gülistân ve Bostân gibi kitâbları okumak, kelâm ve fikh kitâbları yanında fâidesizdir		278

H

Hac için, para varsa ve yol emîn ise farz olur. Bunlar yoksa vasiyyet lâzımdır	250
Harâm sebeble elde edilen herşey de harâmdır	102
Harâmı beğenen kâfir olur	266, 288

Harâmı harâm bilmek açıkça bildirilmiş olan harâmlar içindir. Bunlara inanmıyan kâfir olur	102
Harâmda şifâ yokdur	261
Hakkul müslimi ..... hadîs-i şerîfi	255
Hak teâlâ, akl ile ve düşünce ile anlaşılamaz	217, 230, 258, 260, 272, 285
Hak teâlânın yakın olması, bizim uzak olmamıza sebep olmuştur	258
Hak teâlânın yakın olması, ihâta etmesi ilm-i huzûriyledir	31, 41, 266
Hak teâlânın ihâta etmesi, çekirdeğin ağacı ihâtası gibi, mücmelin mufassalı ihâta etmesi gibidir	297
Hak teâlânın kendisi vardır. Herşey, Onun var etmesi ile vardır	266
Hak teâlânın sıfatları	167
Hak teâlâyâ ilm ile, şühûd ile ve ma'rifet ile yol bulunamaz	38
Hak teâlâ hulûl etmez, zuhûr eder	266
Hak teâlâ mahlûklara bitişik değildir, ayrı da değildir	8
Hak teâlâ zamanlı değildir. Zemanı O, sonradan yaratmıştır	266
Hak teâlânın sıfatları mahlûkların sıfatlarına benzemez	266, 296
Hak teâlânın mahlûkları yaratmasına ihtiyâcı yokdur. İhsân ederek yaratmıştır	113
Hak teâlâ hiçbirşeye muhtâc değildir. Emri ve yasakları lutf ve ihsândır... ..	73
Hak teâlânın irâdesinden râzı olmalıdır	104
Hak teâlâ afv etmeği sever	308
Hak teâlâ kudretini sebebler altında gizlemiştir	216, 266
Hak teâlânın ve mahlûkların varlığı, yine Onunla anlaşılmalıdır	247
Hak teâlâ, bütün insanları Cehenneme soksa zulm olmaz. Kendi mülkünü kullanmaktadır	266
Hak teâlânın zâtı, sıfatları ve işleri birdir. Hiçbirşeye benzemez	266
Hak teâlâyâ ibâdet edilmesini, başka hiçbirşeye edilmemesini Peygamberler «aleyhimüssalevâtü vettesslimât» bildirmiştir. Akl ile anlaşılmaz	63
Hak teâlânın ni'metleri her ân, herkese gelmektedir	164
Hak teâlâ, hayırları ve şerleri diler ve yaratır. Fekat hayırlardan râzıdır	266
Hak teâlâ, insana gücü yetmiyen şey emr etmemiştir	266
Hak teâlâ, kendini de bilir	100
Hak teâlâ herkese umduğunu ihsân eder	216
Hakkı, doğruyu söylemek, acı olur	67
Hakâyık-ı insan, onun te'ayyün-i vücûbisidir. Bu te'ayyün, Allahü teâlânın bir ismidir. Bu insana her ni'met, o ismden gelir	209
Hakâyık-ı Enbiyâ ve melâike, Allahü teâlânın isimlerinden, sıfatlarından ve şü'ünlarından biridir. Başka insanların hakikatleri ise, bunların zillerinden, parçalarından biridir	260
Hakâyık-ı hulefâ-i erbe'a, ilm sıfatıdır	251
Hakâyık-ı ilâhiyye	263
Hakîkatin zillini, kendisi sanıyorlar	260
Hakîkat-i Hak teâlâ	234, 260
Hakîkat-i Muhammedî ilm sıfatıdır	251, 252, 260
Hakîkat-i Muhammedî, isimler ve sıfatlar ve şü'ünlar dâiresinin merkezidir	260
Hakîkat-i Muhammediyyeye, (Berzahıyyet-i kübrâ) denir	220
Hakîkat-i Muhammedinin zilline, hayâline (Vahdet) denir	121
Hakîkat-i Muhammedî ilk varlıktır. Herşeyin hakikatleri bundadır. Buna Hakikat-ül-hakâyık denir	117

Hakikat-i Muhammedi, Resûlullahın te'ayyün-i imkânîsidir	209
Hakikat-i İbrâhîm, ilm sıfatının tafsilîdir	251, 252, 260
Hakikat-i Nüh, ilm sıfatının icmali ile tafsilî arasındadır	251, 252, 260
Hakikat-i Mûsâ, kelâm sıfatıdır	251, 260
Hakikat-i İsâ, kudret sıfatıdır	251, 260
Hakikat-i Adem, aleyhisselâm, tekvin sıfatıdır	251, 260
Hakikat-i Mehdi, ilm sıfatıdır	251
Hakikat-i Kâ'be, hakikat-i Muhammediden üstündür	209, 260
Hakikat-i Ahmediyye, hakikat-i Kâ'benin zıllıdır	209, 260
Hakikat-i Kâ'be, bütün makikatlerden üstündür	263
Hakikat-i Kâ'be, mahlûkların hakikatleri ile ilâhî hakikatler arasında geçirdir	263
Hallâc-i Mensûrun (Enel-Hak) sözü, (Ben yokum, Hak vardır) demektir	21, 100
Hallâc-i Mensûrun sözü, kendisini hâl kapladığı zamanda idi	100
Halkı sıkışdırmak ve incitmek harâmdır	170
Halkın incitmesine sabr etmelidir. Onlara güzel davranmalıdır, bu azimet yoludur. Onlardan kesilmek ise ruhsat yoludur.	170
Halk ile görüşmekten kurtuluş yoktur	37, 170
Halk ile görüşmek nasıl olmalı?	170
(Halvet der Encümen) söyliyene ve dinliyene gönül bağlanmamaktır	221
Halvetde şöhret, şöhretde âfet vardır	265
Hâce-i Ahrâr buyuruyor ki, (Ahvâl ve mevâcidi verseler, fekat kalbimizi Ehl-i sünnete uygun yapmasalar felâket olur. Felâketleri ve Ehl-i sünnete uygun imanı verseler hiç korkmam)	193, 210, 237
Hâce-i Ahrâr buyurdu ki, (Şeyhlik yapsaydım, hiç bir şeyh bu talebe bulamazdı. Fekat bize şerîfati kuvvetlendirmek vazifesi verildi)	65
Hârikaların çok olması, üstünlüğü göstermez	293
Hârikaların en kıymetlisi, Allahü teâlâyı bilmektir	293
Hasen-i Basri gemi beklerken, Habib-i Acemi denizden yürüyüp geçti	216
Ebül-Hasen-i Harkânî, sultan Mahmûd-i Gaznevi zamanında idi	152
Harkânî, Allaha itâ'ati, Resûle itâ'atden başka sandı	152
Harkânî, sona varmış, fekat geri dönmemiştir	216
Hâtralardan kurtulmak, vesveseleri kovmak, bu yolda çok kolay olur	60
Hâtraların zararlısı, Allahü teâlâyı unutturanlardır	60
Havf gençlikde, recâ yaşlılıkda olmalıdır	88
Hayâ, imândan bir parçadır	226, 238
Hayât sıfatı, bütün sıfatların aşığıdır	291
Hayr Allahü teâlâdan gelendedir	68, 265
Hayvanlarda nefis yoktur	260
Hendese, ya'nî geometri öğrenmek için din bilgilerini bırakmak felâketdir	266
Her sabâh ve akşam yüz kerre (Sübânallahi ve bihamdihî) demelidir	307
Her ki heme câ hiç câ	75
Her çi dide şüd	31, 230, 272
Helekel-müsevvifün ..... hadîs-i şerifi	73, 78, 133
Her ne ki âhîret için hazırlanmış ise, çirkin görülse de güzeldir	234
Her ne ki kalbin huzûruna yardım ede, mübârekdir	176
Her hâtırâ geleni yapmağa kalkışmamalıdır	128
Herşeye kalbi bağlamaktan kurtulmadıkca, Hak teâlâyı bağlanamaz	70, 305

Her işin karşılığını Allahü teâlâ bilir. Had cezâlarının mikdârını O bildir- mişdir	214,	266
Her yüz sene başında bu ümmetin âlimlerinden bir müceddid gelerek dîni kuvvetlendirir		234
Hiçbir kimse, şeytânın zararından kurtulamaz		107
Hiçbir velî peygamber mertebesine varamaz	248,	266
Hıl ve hurmeti anlamakda mukallidin ilmi yetişmez. Müctehidin sözü lâzımdır		312
Hilkat-i insandan maksad	110, 206,	266
Hilkat-i insandan maksad, kulluk vazîfelerini yapmaktır		110
Himmeti yükselterek Hak teâlâyâ kavuşmak vesilesini aramalıdır		75
Hindistânda Evliyânın böyle toplanması, dünyânın hiç bir yerinde görülme- mişdir		226
Hindistâna Peygamberler gönderilmişdir		259
Hindûların tapındıkları Ram ve Kerşen tanrıları insan idi		167
Hiyârüküm fil-câhiliyye ..... hadis-i şerifi		260
Hızır ve İlyâs ölmüştür. Rûhları insan şeklinde görünür		282
Hubb-i dünyâ	171,	232
Hulefâ-i erbe'ada Peygamberlerin üstünlükleri vardır		151
Hulefâ-i erbe'anın birbirinden üstünlüğü, hilâfetleri sırası iledir		266
Hukûk-ı ibâd, dünyâda kolay ödenir. Âhiretde gücdür		73
Hurma insanların halasıdır		162
Hurma ile iftâr eylemek sünnetdir	45,	162
Hüsn-i dünyevî beğenilmez		234
Husûl, uzakdan olur	231,	302
Huzûrun devâmlı olması, Tecellî-i zât-i berkidedir		151

I

İbâdet-i gayrdan kurtulmak için, Allahü teâlâdan başka birşey istememeli	110	
İbâdetün fil-hereci	85	
İbâdetin hâlis olması için mâ-sivâyâ köle olmaktan kurtulmalıdır	77	
İbâdet korku ile ve sevinç ile olursa, kendi için olur	77	
İbâdetleri yapmak, kullara yarar	73	
İbâdet ile âdet	231	
İbâdetin ma'nâsı	110	
İbâdet nefsin kırılması ve alçalmasıdır	64	
İbâdetden maksad yakîne kavuşmaktır	97	
İbrâhîm «aleyhisselâm», Allahü teâlânın düşmanlarını sevmediği için yükseldi	266	
İbrâhîm bin Şeybân Evliyâdan idi	97	
İbni Sînâ, müslimânlıktan pay alamadı, felsefe pislğinde kaldı	245	
İbni Sînâ ve Fârâbî, akl, nefis, rûh ve gökler sonradan yaratılmamıştır dediler	266	
İbnül-vakt, kalbleri hâlden hâle değişen Evliyâyâ denir	175,	285
İctibâ yolu Peygamberlere mahsûsdur		117
İctihâd ve kıyâs âyetlerin ve hadislerin ma'nalarını açığa çıkarmaktır ...	186,	260
İftârı acele ve sahûru geç yapmak sünnetdir		45
İftârı ta'cîl sünnetdir		45
Ihlâs ile yapılan bir iş, senelerle yapılan ibâdetlerin kazancını hâsıl eder		141

Ihlâs, Fenâ hâsıl olmadan elde edilemez	38,	243
Ihlâs, kendini zorluyarak her mü'minde hâsıl olabilir. Kendiliğinden hâsıl olan ihlâs devâmlıdır		59
İnsân iyidir, akrabâya ve komşulara olunca dahâ iyidir		178
İhtiyâr-i abd, Hak teâlânın ihtiyârına göre zâifdir. Yoksa emri yapılmaz zâif değildir	266,	289
İlm iki kısımdır, ahkâm bilgisini fıkıh ilmi, itikâdı ise kelâm ilmi bildirir	59,	268
İlm-i husûlî ile ilm-i hudûrî bir anda birlikde bulunabilir, iki ilm-i husûlî birlikde bulunamaz		306
İlm-ül-yakîn, eseri görüp müessiri anlamaktır, dumânı görüp ateşin varlığını anlamak böyledir		277
İlm-ül-yakîn ile ayn-ül-yakîn birlikde bulunmaz		277
İlm, ayn ve hakk-ül-yakînler, âlimlere göre Zât-i İlâhî içindir. İmâm-ı Rabbânî'ye göre alâmetler içindir		277
İlm-i ilâhî		113
İlm-i ilâhîde değişiklik olmaz. Herşeyi bir anda bilmektedir		306
İlâhî! Dostlarını şöyle yaptın ki, onları bilen seni bulur		156
İmâm-ı Tür-püştinin imân rîşâlesi çok fâidelidir		193
İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfe kırk senelik nemâzı kazâ etmiştir		29
İmâm-ı a'zâma göre elbette mü'minim demeli, imâm-ı Şâfi'ye göre inşâallah mü'minim demelidir		266
İmâm-ı Şâfi'nin Ebû Bekr'i övmesi		59
İmâm-ı Ca'fer-i Sâdık buyurdu ki, (İnsanın her dilediği olmaz ve hiçbirsey zorla yapılmaz).		289
İmâm-ı Ca'fer-i Sâdıkda Sıddıkiyye ve Emiriyye yolları birleşmektedir		313
İmâm-ı Rabbânî, Vilâyet-i Muhammediyye ve Vilâyet-i Müseviyye ile yetişti		313
İmâm-ı Rabbânîye, bir günde şû'ürsuzluk, iki gün sonra Fenâ hâsıl oldu		290
İmâm-ı Rabbânî iki ayda kemâle geldi	266'	290
İmâm-ı Rabbânî (Tecellî-i zâtî) ile şereflendi		31
İmâm-ı Rabbânîye ilimler, ma'rifetler ve esrâr nisân yağmuru gibi akdı		248
İmâm-ı Rabbânî Vilâyet-i kübrâya erişti ve Kemâlât-i nübüvvetle şereflendi	172,	260
İmâm-ı Rabbânîye bu yolda hâsıl olan hâller	14,	260, 266, 272, 290,
İmâm-ı Rabbânî buyuruyor ki, (Bu fakirin sağındaki melek, yirmi yılda bir iyilik bulup yazmamıştır)		222
İmâm-ı Rabbânî (Şerh-i Rubâ'iyât) ı şerh ederek, Muhyiddin-i Arabînin sözlerine şer'iate uygun ma'nâlar vermiştir		266
İmâm-ı Rabbânînin babası buyurdu ki, (Yetmişiki bozuk fırkanın meydana çıkması, tesavvuf yolunu bitirmiyen kimseler sebebi ile olmuştur)		220
İmâm-ı Gazâlî, İbnî Sînânın ve Fârâbinin kâfir olduklarını söyledi	245,	266
İmâm-ı Gazâlî buyuruyor ki, (Sıffin vak'ası, halife olmak için değil, şer'atin kısas emrini yapmak içindi)		251
İmâm-ı Mâlik Tebe'i, tâbî'indedir		251
İmâmet, ya'nî halifelik nasıl olmuştur?		266
İmân, kalbin inanmasıdır, nefsin de inanması lâzım değildir		260
İmân başkadır, inkâr etmemek başkadır		272
İmân, zarûretle ve tevâtürle dinden bize gelmiş olanlara kalbin inanmasıdır. Bunu söylemesi de lâzım ise de, özr, korku ile söylememesi afv olur.		

Kalbede imân bulunduğuna alâmet, küfrden teberri ve kâfirlikden sakınmakdır. Kâfirlere mahsûs olan şeyleri de kullanmamaktır. Teberri, kâfirlere düşmanlık demektir.	266
Imân, yalnız kelime-i şehâdeti söylemek değildir. Münâfıklar da bunu söyler. Bütününe inanmak ve kâfirleri sevmemek lâzımdır	266
Imânları var iken, kâfirlerin âdetlerini yapanlar, onların bayramlarına katılanlar, Cehenneme giderse de, kalblerindeki imân, bunları Cennete kavuşturur	266
Imân, kalbin inanmasıdır. Bunda azlık, çokluk, olmaz	266
Imân, anlıyarak olursa dahâ iyidir. Peygamberlere uymak, anlıyarak inanmak demektir. Babalara, dedelere uyarak inanmak böyle değildir	272
Imânın alâmeti, şeri'ate uymakta kolaylık olmasıdır	191
Imân kemâl buldukca, beş latifenin bedene bağlılıkları azalır. Bağlılıklar azaldıkca, vesveseler, şübheler çoğalır. Câhillerin şübhesi böyle değildir. Felâketdir	182
Inâbet yolundan kavuşanlar pekazdır. İctibâ yolundan kavuşan çokdur	302
Innellâhe haleka Ademe	95, 287, 310
Innellâhe le-yüeyyidü hâzeddine	33
Inne lillâhi Cennetün leyse fihâ hûrun	263
İnsana lâzım olan, önce Ehl-i sünnete uygun inanmak, sonra şeri'ate uymak, dahâ sonra tesavvuf yolunda yükselmektir 173, 193, 206, 210, 237, 266, ...	278
İnsanın yaratılması, Hak teâlâyâ karşı gönlü kırık, boynu bükük olmak ve Ona yalvarması içindir	206
İnsan, irâdesi ve ihtiyarı ile kesb eder. İşleri yaratan Allahü teâlâdır	266
İnsan bir işi yapmak isteyince, o işi Allahü teâlâ yaratır	266
İnsan, halife-i Rahmândır	287
İnsanda herşeyden nümüne vardır. İblisdeki kötülükler bulunduğu gibi, melekdeki iyilikler de vardır	307
İnsanda her mahlûkdan bir nümüne ve ilâhî üstünlüklerin benzerleri vardır 95, ...	310
İnsanda, yerde ve göklerde bulunan herşeyden bir zerre vardır	220
İnsanın başka şeyleri sevmesi, kendi nefsini sevdiğindendir	105
İnsan, ibâdet yapmak için yaratıldı	73, 97, 110
İnsandan Hak teâlâyı tanımak istenilmektedir	266
İnsan, herşeyden dahâ çok muhtâcdır. Muhtâc olduğu şeylere kalbi bağlanır. Her bağlılığı, onu Hakdan uzaklaştırır	45, 70, 129
İnsana karşı secde etmek çok çirkindir	29
İrâde, iki eşitden birini seçmektir. Eşitlik yoksa irâde de olmaz	286
İrâde kuldandan olur, sonra Hak teâlâ bunu uygun olarak yaratır	266
İsâ aleyhisselâmın mebd-i te'ayyünü kudret sıfatıdır	251, 260
İsâ «aleyhisselâm» gökden inecek ve Muhammed aleyhisselâmın şeri'atine uyacaktır. .... 209, 249, 287, 293, ...	301
İsâ «aleyhisselâm» gökden inecek ve imâm-ı a'zam Ebû Hanîfenin ictihâdına uygun ictihâd edecektir	282
İsâ «aleyhisselâm» Vilâyetde, Mûsâ «aleyhisselâm» Nübüvvetde çok yüksektir	260
İslâma uygun şeyleri yapmak insanı kurtarmaz. Bunlara inanmak ve bağlanmak lâzımdır	73
İslâmın alâmeti, kâfirlere bugz ve inâddır	162
İslâm ve küfr birbirinin zıddıdır, birinin bulunduğu yerde diğeri durmaz	163

İslâm garib oldu, kâfirler müslimânlara saldırıyor	81
İslâm gittikçe dahâ garib olur. Yer yüzünde Allah diyen kimse kalmaz ...	65, 193
İslâmın temeli, Ehl-i sünnet, âlimlerinin bildirdiklerine inanmak ve yapmaktır	
İslâmın kemâli, Ehl-i sünnetden olan Söflyenin yolunda giderek kalbin tasfiyesi ve nefsin tezkiyesidir	72, 157
İslâm-i hakiki, sülûk yolunu bitirince hâsıl olur	253, 257, 260
İsm-i kabihden sakınmalıdır	23
İsm-i zâhirde yalnız sıfatlar olup, Zât-i teâlâ düşünülmez	260
İsm-i Zâhir ile İsm-i Bâtın arasındaki fark, ilmi ve âlimi arasındaki fark gibidir	260
İsm-i ilâhiden her biri bütün isimleri ve sıfatları hâvidir	220, 290
İstidrâc, kâfirlerde hâsıl olur	266
İsti'dâdı kalbe, veyâ rûha kadar olan bir kimseyi, tesarruf sahibi olan mu'âzih dahâ yukarı mertebelere çıkarabilir	187
İsti'dâd başkasına geçebilir	256
İşân, kalb hastalıklarının mütehasıslarıdır	109, 260
İşânın sözleri devâ, bakışları şifâdır	109, 260, 286, 290, 292
İşânı sevenler kötü olamaz	87, 203
İşânı sevmek, ni'metlerin en büyüğüdür	142
İşâna düşmanlık felâkete sebebidir. Çünkü, ârifi sevmek Hak teâlâyı sevmek olur. Onları sevmemek, Onu sevmemek olur	78, 106, 313
İşânla beraber bulunmak, kendi ayblarını, kötülüklerini meydana çıkarır ...	68
İşân, sadık olanları yüksek derecelere çıkardığı gibi, dilediklerini aşağıya düşürürler	221
İşânın mezarlarından da istifade olunur	291
İtminân-ı kalb, zikir iledir	92, 257
İtibârât-i ilâhi	260
İtikâd ile amel iki kanaddedir	91, 94, 237
İtikâdı bozuk olana kurtuluş yoktur	193
İyadet-i mariz sünnetdir. Hastanın kimsesi yoksa, bunu yeklamak vacib olur	265
İyd-i fitr günü yemek, iymek, yıllarca nâfile oruc tutmaktan dahâ fâidelidir ...	52

K

Kâdi İyâd (Sifâ) kitabında imâmı Mâlikden bildiriyor ki, Eshâb-ı kirâma ve Ali, Mu'âviye veyâ Amr ibni Asa dil uzatan öldürülür - radiyallahü anhüm -	251
Kabrde ni'metler ve azab olduğuna inanırız. Bunların nasıl olduğunu düşünmeyiz	266
Kabr, dünya ile âhret arasında bir geçiddir	266
Kabr azabı, kâfirlere ve imânlıların günâhı olanlarıdır	266
Kabrdeki ni'metler, ölüm zamanındaki ni'metlerden üstündür	263
Kader, Hak teâlânın çeşitli zamanlarda şöyle yapsam demesidir. Bundan yanlış anlam olabilir mi?	289
Kader, icad etmek, yokdan var etmek demektir	289
Kazâyı rızâ lâzımdır	299
Kazâ iki kısımdır: Kazâ-i mu'allak değişebilir, Kazâ-i mübrem değişmez	217
Kazâ-i mu'allak iki kısımdır: Birincisinin bağı olduğu sebebler, Levh-i mahfûzda gösterilmiştir. İkincisinin sebeblerini ancak Allahü teâlâ bilir	217
Kazâ ve kader, insanın kudretini ve ihtiyârını yok etmez. İnsan, kazâ ve kaderi kendi ihtiyârı ile yapmak ister	289

Kalb, hakikat-i câmi'adır. Alem-i halk ile Alem-i emrdeki üstünlükler kalbde bulunur	95
Kalb, mekânsızdır. Câhillerin kalbi bedene bağlanıp mekânlı olmuştur	287
Kalb nefisle birleşmiş, onun emrine girmişdir. Ondan kurtulunca, kemâle kavuşur	313
Kalb, rûh ile nefis arasında geçiddir	287
Kalb, Âlem-i halk ile Alem-i emr arasında geçiddir	264
Kalb, câhillerde beş duyguya bağlıdır. Nihâyete kavuşanlarda bu bağlılık kalmaz. Sohbetden uzak kalmak bunlara zarar vermez	117
Kalbe gelen lekeleri temizlemek için, tevbe, istigfâr ve pîsmânlık ve ilticâ etmelidir	171
Kalbin itminânı zikr iledir. Fen bilgileri ile bularak, anıyarak değildir	92
Kalbin tasfiyesi, temizliği, şerî'ate uymakla ve sünnetlere yapışmakla ve bid'atlerden kaçmakla ve nefse tatlı gelen şeylerden sakınmakla olur. Zikr ve mürşidi sevmek bunu kolaylaştırır	266
Kalbin akla ve nefse bağlılığı vardır	41
Kalb, birşeyi sever. Birçok şeyleri sevmesi, hep o birşey içindir. O da nefstir	24
Kalbin kurtulması, mâ-sivâyı unutmaması ile olur	116, 161, 278
Kalbin üstü rûhdur. Rûhun üstü, sır, sırrın üstü, hafidir, hafinin üstü ahfâdır	34
Kalbde Arşın görüntüsü bulunur, kendisi değil	95
Kalb ve Arş, Alem-i halkdadırlar, fekat Âlem-i emrdendirler	34
Kalb temiz ise, beden de iyi olur. Kalb bozuk ise, beden de bozuk olur	47
Kamis, ayaklara kadar olandır, göğse kadar açık olan gömlektir	313
Karanfil, dârçin şerbetleri yasak değildir	191
Kavmede ve celsede tumâninet farzdır veyâ vâcibdir	266
Kâfirlerden teberrî en büyük ibâdetdir	266, 269
Kâfirlerin âdetlerini yapan ve bayramlarına kıymet veren bir kimsede zerre kadar imân varsa, Cehennemde sonsuz kalmaz	266
Kâfirlerin kötü sözlerine üzülmemeli, cevâb vermemelidir	204
Kâfirlerle görüşmek, zarûret mikdârını aşmamalıdır	163, 165
Kâfirler ile cihâd ve onlara düşmanlık, elbette lâzımdır	193
Kâfirleri Hak teâlânın kendisi sevmez. Nefslerine uyan ve günâh işleyen mü'minleri Hak teâlânın sıfatları sevmez. Rahmet sıfatı, zâtın düşmanlığını yok edemez	266
Kâfirlerden birkaçının hakikatinde mahbûbiyyet bulunarak cezbe görünür ise de, şerî'ate uymadıkları için felâketden kurtulamazlar	117
Kâfirlere kıymet vermek, müslimânları aşağılamak olur	166, 193
Kâfirlerin düâları kabûl olmaz	163
Kâfirlere kıymet vermek, onlara sorup, sözlerine uymak demektir	163
Kâfirleri kötülüyen şî'rleri okumak câizdir	139
Kâfirlere âhiretde merhamet hiç yoktur	266
Kâfirlere dünyâda merhamet olunması, görünüştedir. Onları aldatmaktır	266
Kâfirlere dünyâda verilen ni'metler istidrâcdır. Onları felâkete götürmek içindir	164, 311
Kâfirlerin nefsleri parlayınca gaybden haber vermeleri istidrâcdır	266
Kâr in est gayr-i in heme hiç	37, 49, 51, 90, 112, 237
Kâ'be, dünyâda görünüyor. Hâlbuki âhiretdendir	263
Kâ'be ravda-i mutahheradan dahâ üstündür	312

Kâ'benin hakikati	263
Kebire, ya'ni büyük günâha devâm etmek, küfre sebep olur	96
Kebire işliyen, Hak teâlâ dilerse afv eyler	266
Kebire işliyenin Cehennemde sonsuz kalması, harama halâl dediği içindir	266
Keşfde hatâ vardır	107, 112, 266, 272
Keşf, şer'ate uygun olursa, buna güvenir	207, 217 286
Keşf ve ilhâm, başkaları için sened olmaz. Müctehidin sözü, başkaları için de sened olur	31
Keşfler ve tecelliler, yolda bulunan Evliyâda olur. Sona varanlar, cahil ve şaşkındır	36, 217
Kelâm-ı ilâhî, ezelden ebede kadar tek bir kelâmdır	266
Kelâm-ı ilâhîde öncelik, sonralık ve sıraya dizilmek yoktur. Bunlar mahlûklarda olur	119, 272
Kelâm-ı ilâhînin tefsiri nakl ile, işitmekle olur	234
Kelâm-ı lafzî, kelâm-ı nefsi gibidir. Buna inanmayan da kâfirdir	272
Kelimetâni hafifetâni alel lisâni	308
Kelime-i temcid okumak, elemi, sıkıntıyı giderir	174
Kelime-i tenzihi her gün okunmalı	307, 309
Kelime-i tevhid, putlara ibâdeti bırakıp Hak teâlâyâ ibâdet etmek demektir	63
Kelime-i tevhidin sevâbı her ibâdetden dahâ çoktur	52
Kemâlât-i vilâyeti bitirenlerden dilediklerine hilâfet makâmını ihsân eder	256, 260
Kemâlât-i vilâyet, şer'atin sûretinden, Kemâlât-i nübüvvet ise şer'atin hakikatinden hâsıl olur	260
Kemâlât-i vilâyetin Kemâlât-i nübüvvet yanında hiç değeri yoktur	260, 261, 266, 268
Kemâlât-i nübüvvet kavuşduran yol ikidir: Birisi Kemâlât-i vilâyetten geçen yoldur. İkincisi, Kemâlât-i vilâyet araya karışmadan, Peygamberlerin gittikleri yoldur	301
Kemâlât-i nübüvvet, büyüklerden birkaçına hâsıl olmuştur. Nübüvvet makamına kavuşmak başkadır	260
Kemâlât-i nübüvveti temâmlıyanlardan dilediklerine (İmâmet makamı) ni ihsân ederler	260, 256
Kemâlât-i nübüvvetden, toprak maddelerine çok pay hâsıl olur	260
Kemâlât-i zâtiyye, Zât-i ilâhînin kendisidir. Zât-i teâlânın bir kısmı ilm, bir kısmı kudret olmak gibi değildir	234
Kemâlât-i zâtiyye ilm mertebesinde birbirlerinden ayrılmışlardır. Bunlara sıfatlar denir	234
(Kenz-i fârisi), kıymetli fıkıh kitabıdır	29
Kerâmet vardır, inanırız	266
Kerâmetle istidrâc arasındaki fark	107
Kerâmetin çok olması, çok yükselip az inen Evliyâdadır	216
Kible-i teveccühü çoğaltmamalıdır	75, 148
(Kitâb-i fıkârât) hâce-i Ahrârındır	290
Kıyâmet-i sugrâ, ölüm demektir	276
Kıyâmet gününde gökler, yıldızlar, yeryüzü, dağlar, denizler, hayvanlar, bitkiler, metallere, her madde yok olacaktır	266
Kıyâmet günü ihsân olunan ni'metler, kabrdeki ni'metlerden üstündür	263
Kıyâmetde şer'atden sorulur, Tesavvufdan sorulmaz	48
Kıyâs ve ictihâd bid'at değildir. Ayetlerin ve hadislerin ma'nalarını bildirmektir	186

Kur'an-ı kerim iki kısımdır: (Muhkemât), şer'atî (Mütesâbihât) hakikatleri bildirir	276
Kur'an-ı kerimdeki amel-i sâlih, Islâmın beş şartı demektir	304
Kurb, vüsûl gibi sözler, başka kelime bulunamadığı için söylenmiştir. Yoksa o makâmda kurb, vüsûl, şühûd, ma'rifet ve cehl yoktur	279
Kurb ve bu'd o makâmda birbirinden başka değildir	262
Kurb-i ebdân, kalbleri bağlamakda çok te'sirlidir	207
Kurb-i ebdân istemeli. Çünkü, ni'metin temâm olması, bedenlerin yakın olması iledir	207
Kutb-ül Aktâb, Kutb-i medârdır	251
Kutba, Kutb-ül Aktâb da derler	258
Kutb-i irşâd, (Kayyûm-i âlem) dir. Herkese rühd ve imân ondan gelir	260
Kutb-i irşâd makâmı, imâmet makâmının zillidir	256, 260
Kutb-i medâr makâmı, hilâfet makâmının zillidir	256, 260
Kutb-i irşâd son mertebeye kavuşduktan sonra nefsi kulluk makamına inen zâtdır	285
Kutb, Vilâyet-i Muhammedi sâhibidir. Zâtın tecellisi Muhammediler içindir	287
Kutb-i ebdâl, Isrâfil aleyhisselâmın vilâyetindedir	287
Küfre sonsuz azâb yapmasının sebebini insanlar anlayamaz	214
Küfrden başka günâhlar için de sonsuz azâb yapılması, günâha ehemmiyyet vermiyenler içindir	266
Küfr-i hakikî, hâlik ile mahlûkların başkalığını görmemektir	245
Küfrü ve günâhları Hak tealâ diler ve yaratır, fekat bunları beğenmez	266
Küfr, nefsi emmârenin isteklerinden hâsıl olur	266
Küfrü yaratmak kötü değildir. İnsanın küfrü dilemesi kötüdür	160, 266

L

Lâ vü'minü ehadüküm hattâ yûkalü	hadis-i şerifi	65
Lâ ilâhe illallah tevhid kelimesini okumak kalbi temizler		52
Lâhor şehri, Hindistânın kalbi gibidir		76
Lâ salâte illâ bi-huzûril kalb	hadis-i şerifi	305
Lâ yese'unî ardî velâ semâi	hadis-i şerifi	95, 287
Letâif-i hamsenin aslları Alem-i kebirmedir. Bunların da aslları, Allahü tealâ-nın isimlerinin zilleridir		260
Latife-i kalbin nasibi, f'iller mertebesidir. Rûhun nasibi sıfatlar mertebesidir. Letâif, Alem-i emrdendir. Birinci latife kalbdır. Kalbin üstü, rûhdur. Rûhun üstü, sırdır. Sırrın üstü, hafidir. Hafinin üstü ahfâdır. Kalb, Alem-i halk ile, Alem-i emr arasında geçiddir		34
Latifelerin görüldüğü yer, Arşın üstündedir. Arşın altına göre mekânsızdırlar		260
Latifeler yükselince, Arşın üstündeki asllarına kavuşurlar. Oradan da, isimlerin ve sıfatların zillerine çıkarlar. (Vilâyet-i sugrâ) hâsıl olur. Oradan da isimlerin ve sıfatların kendilerine çıkınca, (Vilâyet-i kübrâ) hâsıl olur. Dahâ yukarıya yalnız nefsi mutmeinne ile toprak maddeleri çıkabilir	257,	260
Latifeler, (Alem-i sagır) denilen insanın parçalarıdır		260
Latifelerden herbirinin vilâyeti başkadır	253,	260
Latifelerden sır, hafi ve ahfâ, sıfatların üstüne bağlanabilir	34,	196

Latifelerin sonunda imkân dairesi, ya'nî mahlûklar sona erer	260
Latifeler yedidir, denilmiştir. Herbirini geçerken karanlık ve nurlu onbin perde aşılır	58
Latifeler yükseldikçe Alem-i halkdan uzaklaşırlar. Alem-i halk alçalmış olur. Alem-i halk aşağılaşdikça insan aybılarını, kusurlarını çok anlar	222
Latifeler ondur. Bunlardan toprak maddeleri, hepsinden daha yukarı çıkar. İnisi de en aşağıya kadar olur	260
Latifelerden nefis ve Alem-i emrin beş latifesi Fenaya kavuşur. Hava, toprak, su ve ısı enerjisi şer'iate uymamakta devam ederler	260
Latife-i kalbin izâfi sıfatlara, rûhun ise hakikî sıfatlara bağlıdır	31
Latife-i kalbin nasibi, fi'ller mertebesidir. Rûhun nasibi sıfatlar mertebesidir. Sırrın nasibi şü'ûnlar mertebesidir. Hafnin nasibi tenzih ve takdis mertebesidir. Ahfânın nasibi cehl ve hayret mertebesidir	58, 260
Latife-i ahfâ, latifelerin en latifi ise de, imkân dairesi içinde, mahlûktur. Sâlik imkân dairesinden çıkınca ve vücûb mertebelerinde ilerleyince, mahlûkları aşağı, kıymetsiz görür. Nefsle ahfâyı birbirine karışdırır	212
Latife-i nefis, Alem-i emrin beş latifesi gibi Fenâ ve Bekâya kavuşup mutma'inne olur	212
La'net etmek ibâdet değildir	251
Le'anerricâle yelbisu lehsel mir'eti	hadis-i şerifi 313
Lems-i nisâ ve lems-i zeker olunca abdest almalıdır	286
Len yû'mine ehadüküm hattâ	119, 213
Leyse ke-mislihi şey'ün, fâriside bi-çün ve bi-çigüne olarak söylenir. İlm, şühûd ve ma'rifet yol bulamaz demektir	38
Lezzet ve halâvet, cezbenin başlangıcındadır	145
Lezzetli lokmalara ve güzel elbîseye düşkün olmamalıdır	226
Lî me'allahi vaktün	hadis-i şerifi 285, 287, 293

M

Mâ esâbeke min hasnetin	âyeti 162, 234, 266, 307
Mahbûbun verdiği sıkıntılar tath olur	132, 140
Mahbûbiyyette cezbe sülûkden önce olur	9
Mali zarardan korunmanın ilâci, zekât vermektir	165
Mâ-lâyâ'nî ile vakt geçirmek Allahü teâlâdan uzaklaşmağa işaretdir	73, 123
Mâ-lâ-yütrekü küllühü lâ-yütrekü küllühü	53, 70, 85, 117
Mansab sâhibi olan, elbette ilm sâhibidir	256
Ma'rifet-i Hüdâ şol kimseye harâm olsun ki, kendini kâfirden üstün bile	261
Ma'rifetilmiden başkadır. Buna (İdrâk-i hasit) de denir.	38
Maraz, ya'nî hastalık iş görmeği güçleştirdiği gibi, kalb hastalığı da ibâdeti güçleştirir	289
Maraz-ı kalbi, Allahü teâlânın emrlerine ve yasaklarına kalbin inanmaması demektir	191
Maraz-ı kalbi, kalbin mâ-sivâya bağlanmasıdır	105, 109, 219
Maraz-ı kalbiye tutulmuş olanların hiç bir ibâdeti ve tâ'ati fâideli olmaz	105
Mâ-sivâ, mahlûklar demektir. Akla, hayâle gelen, düşünülen, görülen herşey mâ-sivâdır	272, 287

Mâ-sivâya gönül bağıyanlar felâketden kurtulamaz	109, 153,	161
Mâ-sivâya bağlılığın en kötüsü kendi nefesine bağlılıktır Her iyiliği kendi nefsi için yapar. Çocuğunu da kendi nefsi için sever		105
Mâ-sivâya düşkünlük kendi nefesine düşkünlükten doğar. Her felâket, gönül nefse bağlamaktan çıkar		154
Mâ-sivâya düşkünlükten kurtulmak için kalbe Allahdan başka şey getirmeme- lidir		185
Mâ-sivâyı anlatmak için üç şey söylemişlerdir. Her makâmın bilgisi başkadır Mâ-Türîdiyye mezhebinde, yaratanın varlığını akl ile bulmak lâzımdır. Dağda, gölde, yetişip islâmiyyeti işitmeyen kâfirler Cehenneme gidecek dedi.		160
Mat'ûmât ve melbûsât kullanırken nefsin arzûsunu düşünmemek lâzımdır		70
Matlûbu kendinde aramalıdır, dışarda bulunmaz		154
Matlûb, âfâkda da enfûsde de bulunmaz	130,	285
Me'âsinin zulmeti imân nûrunu söndürür		96
(Mebde' ve Me'âd) risâlesinde hakikat-i Kâ'benin açıklanması		260
Mebde-i te'ayyün	232, 260,	294
Meczûb	287, 290,	229
(Mecmû'a-i hâni) fârisî fikh kitâbıdır	29,	193
Mehdinin hakikati (Sıfât-ı ilm) dir		251
Mehdinin gelmesi yüzyıl başında olacaktır. Dahâ önce doğuda kuyruklu yıldız görülecektir		209
Mehdi, Medîne'de Vehhâbî din adamlarını öldüreceklerdir		255
Mekrûh, mubâh karşılığı olunca, tahrimen mekrûh demektir		29
Mekrûhdan sakınmak ve bir edebi gözetmek zikrden, fikrden ve murâkabeden dahâ fâidelidir		29
Mekşûfât ve meşhûdât, aranılanın zilleridir. Kendisi değildir		266
(Mektûbât) ı okumalıdır. Çok fâidelidir		237
Melâike, Hak teâlânın kullarıdır. Yanılmazlar, unutmazlar. Yimezler, içmez- ler. Evlenmezler		266
Melâike, imkân dâiresindedir, mahlûkdurlar		287
Melâikeden bir kısmı ateş ile kardan yaratılmıştır		260
Men hâme havlel himâ	234,	310
Men arefe nefsehu fekad arefe Rabbehu	234,	310
Men dakika bâb-el kerîmi infeteha		232
Men arefallahe kelle lisânühü		260
Men fesserel Kur'âne bi-re'yîhi fekad kerefe		234
Men şâbe şeybeten fil-islâmi		88
Men senne sünneten haseneten		192
Men tevâda'a ganiyyen li-ginâihi	85,	138
Men sebebe eshâbî		251
Menkühanın dört adedi ve câriyelerden hernekadar isterse mubâhdır		191
Meşâyih'in rûhlarının yardım etmesine aldanmamalı. O görünenler kendi şey- hinin latîfeleridir	148,	292
Meşâyih-i kirâm rûhdan ve sırdan haber verdi. Az kimse hafiden haber verdi		294
Mevlid okumak bu yolda yasaktır	266,	273
Mevt, âhîret hâllerinin başlangıcıdır		263

Meyyit, boğulmak üzere olan kimse gibidir. Anasından, babasından, kardeşinden ve arkadaşından gelecek düâyı beklemektedir	89, 104, 159,	278
Meyyite düâ, Fâtiha, sadaka ve istiğfâr ile yardım etmelidir	89, 104, 159,	278
Mezâhir-i cemileye istiyerek ve tekrâr bakmak câiz değildir		234
Mî'râcda Resûlullah imkân dairesinden çıkıp ezel ve ebedî bir ânda birlikde görüldü		283
Mihnet ve sıkıntıya katlanmak, muhabbet sâhiblerine lazımdır		140
Minennâsî men yeşteri levh-el-hadisî	ayeti musikiyi yataklamaktadır	266
mir'ât-i kâinâtta görünen cemâl değildir. Cemâlin zâlleridir		272
Mu'âviye ve onunla berâber olan Eshâb-ı kirâm -ridvânullahü te'âlâ aleyhim ecma'in- hatâ etdiler. Fekat ictibâd hatâsı idi		251
Mu'viyenin -radiyallahü anh atının burnuna giren toz Ömer bin Abdülâzîz'den üstündür	58, 66	101
Mu'âviye -radiyallahü anh için Resûlullah -sallallahü aleyhi ve sellem hayr düâ etmişdir		251
Mu'âviyenin -radiyallahü anh hatâsı, Veysel Karânînin ve Ömer Mervânînin doğrularından dahâ kıymetlidir		120
Mu'âviyenin hilâfeti, hazret-i Ali -radiyallahü anhümâ zamanında hakikî değildi. Ondan sonra âdil imâm idi		251
Mu'cizeyi kâfirler ve inkâr edenler ister. Hiçbir mü'min mu'cize istememiştir		292
Mu'cizelerin en kuvvetlisi ve devâmîsî Kur'ân-ı kerîmdir. Mü'min günah işlemekle imândan çıkmaz.		266
Mubâh olan birşey yapmak, vâcibi terk etmeğe sebep olursa, o şey mubâhlıktan çıkar		73
Mubâh olan şeyler pekçokdur		191
Mubâh olan şeyleri zarûret olunca kullanmalıdır. Mubâhları kulluk vazifesini yapmak için niyyet ederek kullanmalıdır	73/	76
Mubâhları gelişi güzel kullanan, şübhelî şeyleri yapmağa başlar. Şübhelileri yapmak da harâma yol açar	76,	286
Mübtedî' ve sapık olanlar, inanclarının âyetlere ve hadislere uygun olduğunu sanırlar. Kitâbdan ve sünnetden yanlış mâ'nâlar çıkarırlar		286
Mübtedî, kalbindeki hâlleri de yok bilmelidir	190, 230, 264,	266
Mübtedî Eshâb-i kulûbden olmıyan kimsedir		285
Mübtedî olan ve yolda olan kendini zorlar, çalışır. Sona varan kendini zorlamaz. Gaflet içinde iken huzûrdadır		221
Mübtedî önünde perdeler vardır. Müntehide perdeler kalkmışdır		99
Mübtedî, cezbede, aşkda ve muhabbetde müntehiye benzemektedir	43,	287
Mübtedînin cezbi kalbe çeker. Müntehinin cezbi, rûha çeker. Kalbin cezbinde ve teveccühünde, nefsin ve rûhun teveccühleri de vardır. Fekat mübtediye hâsıl olan bu rûhun teveccühünde rûh yok olmamışdır. Müntehideki teveccüh ise, rûhun Fenâsından ve Hakkın varlığı ile Bekâsından sonradır		287
Mübtedînin ve yolda olanların hâtıraları zararlıdır. Müntehinin bedeni aşağı inmiş, vesveseleri ve hâtıraları çoğalmışdır		182
Mübtediye semâ raks, vecd, şartlarına uygun olsa da zararlıdır		285
Müceddid-i elf-i sâni bu ümmetin sonda gelenlerindedir. Örtülü kalmış olan peygamberlik kemâlâtını meydana çıkarır	261,	301
Müctehidin hatâsına uyanlar da sevâb kazanır. Evliyâ keşfinde yanılınca afv olur ise de, bunlara uyanlar afv olmaz	31, 95,	272

Müctehidler, Resûlullah'a yakın zamanda olduklarından ve ilimleri, takvâları çok olduğundan, hadis-i şerifleri biz câhillerden daha iyi anlamışlardır	312
Muhabbetin da'vası, düşmandan teberrî eylemedikçe doğru olmaz	266
Muhabbet-i ışân, sermâye-i se'âdetdir	235, 260, 280
Muhabbete müdâhane sığmaz	165
Muhammed Bâki-billah «kuddise sirruh» hazretlerinin kabri, Dehlidedir	291
Muhammed Pârisâ «kuddise sirruh», (Allahü teâlânın ahlâkı ile ahlâklanmış) emrini uzun açıklamaktadır	107
Muhammed Pârisâ «kuddise sirruh» (Füsûl-i Sitte) kitabında (İsâ «aleyhis-selâm» inince hanefî mezhebine uygun ictihâd edecektir) dedi	282
Muhammed Sa'idin üstünlükleri	235
Muhammed Sâdik, imâm-ı Rabbânînin oğludur	119, 131, 235, 244, 306
Muhyiddîn-i Arabî rakı ve semâ'i ve ilâhî söylemeği yasak etmiştir	200
Muhyiddîn-i Arabî her gece, günlük işlerini, düşüncelerini ve niyyetlerini hesâb eder, iyiliklerine şükr, kabâhatlerine tevbe ederdi	309
Muhyiddîn-i Arabî (Fütûhât-i Mekkiyye) kitabında, (Cem'i Muhammedî cem'i ilâhiden daha geniştir) dedi	220
Muhyiddîn-i Arabî, (Peygamberlerin sonuncusu, bilgilerini Evliyânın sonuncusundan alır) dedi	272
Muhyiddîn-i Arabînin sözleri Allahü teâlânın mecbûr olduğunu gösteriyor. Böyle sözleri, keşf ve ictihâd hatası olduğundan ona dil uzatamayız	266, 286
Muhyiddîn-i Arabîye göre, mahlûkların aslı, Hak teâlânın ilminde ayrılmış olan kemâllerdir	234
Muhyiddîn-i Arabîye göre, şeytân Resûlullahın tam şekline giremez	272
Muhyiddîn-i Arabîye göre, dört halîfenin hilâfetlerinin sırası ömürlerine göredir	266
Muhyiddîn-i Arabîye göre, küfrü ve günâhları Allahü teâlânın Mudil ismi beğenmektedir, bu söz yanlıştır	266
Muhyiddîn-i Arabîye göre, kâfirler de en son Cennete kavuşacakdır. Bu söz yanlıştır	266
Muhyiddîn-i Arabîye göre, hiçbirşeyin kendisi çirkin, kötü değildir. Hatta küfr de imâna göre kötü sayılır der	234
Muhyiddîn-i Arabîye göre, peygamberin vilâyeti kendi nübüvvetinden üstündür	77, 95
Muhyiddîn-i Arabîye göre, âhirette Allahü teâlânın kendisi değil sûreti görünür. Bu sözü yanlıştır	266, 286
Muhyiddîn-i Arabîye göre, mahlûkları ihâta eden, yakın olan ve berâber olan Allahü teâlânın kendisidir	31
Muhyiddîn-i Arabî, (Vahdet-i vücûd vardır. Mahlûkların varlığı, Allahü teâlânın varlığından başka birşey değildir) der	234
Muhyiddîn-i Arabîye göre, Allahü teâlânın sıfatları, Onun kendisidir	286, 310
Muhyiddîn-i Arabîyi beğenmeyenler yanılıyor. Onun sözlerinin hepsini beğenenler de yanılıyor	266
Muhlas, niyyetini ve ihlâsını düzeltmek için uğraşmağa lüzûm olmıyan kimsedir	59
Muhlis, niyyetini ve ihlâsını düzeltmeğe uğraşan kimsedir	59
Muhlislerin kusûrları afv olunur	239
Mukallidlerin âyetden ve hadîsden anladıklarına uyarak, müctehidlerin yasak ettiklerini yapmaları câiz değildir	217, 312

Mukarreb olanlar, Allahü teâlâdan başka birşey istemezler. Cenneti, Onun beğendiği yer olduğu için isterler	21.	35
Mükâtebe, ya'nî mektûblaşmak kalblerin bağlanmasına yardım eder	111.	207
Mümkinin Vâcibden nasibi, Onu anhyamamaktır	126.	266
Mümkimler, ya'nî mahlûklar, her kötülüğün kaynağıdır		234
Mümkimler var olmakda ve varlıkda kalmakda Hak teâlâyâ mühtaçdurlar		295
Mümkimlerin hakikatleri, imâm-ı Rabbaniye göre Allahü teâlânın âmında birbirinden ayrılmış olan ademlerdir		234
Mümkimler, isimlerin ve sıfatların zillerinin görünüşleridir		287
Mümkimler, şü'ûnların zillî değildir		287
Mümkimler, Zât-ı ilâhînin görünüşleri değildir		31
Mümkimler, Allahü teâlânın ilmindeki hakikatlerine uygun olarak da görünülmektedir		234
Mümkimler, ya'nî mahlûklar beş latifenin Alem-i emrdeki asllarının sonuna kadardır		260
Mün'ime şükr etmek lâzımdır. Şükrün miktarı gelen nîmete göre olur. Allahü teâlânın nîmetlerine şükr, Ehl-i sünnete uygun inanmak ve şer'iate uymakla ve Ehl-i sünnetden olan tesavvuf yolunda kalbi ve nefsî temizlemele olur		71
Münker ile Nekîr adındaki iki melek kabrde mü'münlere ve katırlere sual soracaktır		266
Münkirler, Allah bir deseler de, peygambere inanmadıkları için müstümün olmazlar		63
Müntehî ol kimsedir ki, arantlına kavuşmağa başlayıp Seyr-i ilâllahî bitirmişdir. Seyr-i fillaha başlamışdır	221.	260.
Müntehî geri inince, zâhir ve bâtını mahlûklara döner. Fekat mahlûklara bağlanmaz. Kalkmış olan perdeler geri gelmez. Yükselirken zahiri mahlûklarla, batını Hakla idi	95.	99.
Müntehî ilm sâhibi değildir demek, hâllerindeki değışiklikleri bilmez demekdir. Hiçbirşey bilmez demek değildir		260
Müntehinin mahlûkların sonuna kadar yükselmesi, şer'atin sûretine uymakla olur. Vücûb mertebelerinde ilerlemesi, şer'atin sûretini ve hakikatini birlikde yapmakla olur. Böylece ilm şânına kadar varır		172
Mürîdlerin yolu, (Inâbet) yoludur. Murâdların yolu, (İctibâ) yoludur		117
Mûsâ «aleyhisselâm» Resûlullahın zamanında bulunsaydı, elbette ona uyardı		249
Mûsâ «aleyhisselâm»: (Yâ Rabbi! En çok kimi seversin?) dedikte, (Gücü varken düşmanını afv edeni) buyurtıldı		98
Mûsâ «aleyhisselâm» Isâ aleyhisselâmdan daha şânlıdır		260
Mûsâ «aleyhisselâm»: Allahü teâlâyı görmek istedikde (Sen beni görmezsin) cevâbını alınca, bu isteğinden vaz geçdi		277
Mütenâfi, ya'nî zid olan iki şeyin bir arada bulunmaması, aynı zamanda, bir yerde bulunamazlar demekdir		222
Mütesavvıf câhiller, sapıklar, kendilerini şer'atden kurtulmuş sanır. Şer'at başkaları içindir derler.		273
Mütesâbihâtdan olan âyet-i kerîmelere imân etmeli ma'nâsını Allahü teâlâyâ bırakmalı. Bunlar dostlarına bildirdiği sırların sembolleri, işaretleridir. Bunları anhyanlar açıklamamışdır	276.	310

N

Mektûb No:

Nâfile nemâzları cemâ'atle kılmak tahrimen mekrûhdur	131, 168, 260, 288
Nâfile ibâdetlerin farz yanında hiç kıymeti yokdur. Belki sünnet yanında da öyledirler.	260
Nâfile ibâdetler zillere kavuşdurur. Farzlar asla kavuşdurur	260
Naks ve şer ve kötülük demek, bunları anlamak demektir. Evliyâda bunlar bulunmaz	9
Nazar ber Kadem	195
Nebîlerin her birinde ayrı bir vilâyet vardır	21, 294
Nefs bir merkez, bir santraldır. Duygular, organlar onun âletleridir	22
Nefs, kötülükler deposudur. Kendini iyi sanarak cehl-i mürekkebe olmuştur	313
Nefs mutmeinne olunca, beyindeki yerinden ayrılarak göğüs altına yerleşir ...	260
Nefs mutmeinne olunca, şerî'atden ayrılmak, toprak maddeleri, hevâ, su ve ateşden ileri gelir. Fekat harâm işlenmez, farzlar terk edilmez	260
Nefse, günâhlardan kaçmak, ibâdet yapmaktan dahâ güc gelir. Onun için günâhdan kaçınmak dahâ sevâbdır	286
Nefs-i emmâre	289
Nefs-i emmâre ademdendir. Bunun kötülükleri ademden gelmiştir. İblisden ders alır. Fekat, İblisi geride bırakır	234
Nefs-i emmâre hayvânlarda yokdur	260
Nefs-i emmâre, hiç kimsenin emri altına girmeyip, herkese emr etmek ister	52
Nefs-i emmâre inanmadığı için, şerî'atleri akl ile, fen ile anlamak çok güc olur	
Önce nefis temizlenmelidir	46
Nefs-i emmâre lecûcdur, acelecidir	228
Nefs-i emmâre şerî'atlere inanmaz	46
Nefs-i emmârenin azgınlık zamanı olan gençlikde, az işe çok sevâb verilir	
İhtiyârlıkda güc, kuvvet kalmaz. Çok kimse ihtiyârlığa da kavuşamaz.	
Sonsuz azâba sürüklenir	96
Nefs-i emmâreye, şerî'ate uymaktan dahâ güc birşey yokdur	221
Nefs-i emmâreyi yıpratmak, azgınlığını önlemek için şerî'ate uymaktan başka çâre yokdur	221
Nefs-i nâtika, nefis-i emmâre demektir	34
Nefsin itminanı, Zâtın tecellisi zamanında olur	253, 260
Nefsin safâsı, parlaklığı sapıklıktır	313
Nefsin temizlenmesi lâzımdır	161
Nefsin yürek ile bağlılığı vardır. Yürekdeki gönül vâsıtası ile rûha da bağlanılır. Rûhdan gelen feyzler, nefse ve nefsdan de duygulara, organlara yayılır	22
Nemâz, bütün ibâdetlerden ve orucdan kıymetlidir	261, 263
Nemâz dînin direği, müslimân ile kâfirî ayıran bir alâmetdir	85, 260
Nemâz maksaddır, gâyedir. Başka ibâdetler nemâzın yardımcılarıdır	137, 261
Nemâz, mü'minin mi'râcıdır	260, 261 293
Nemâz, mü'minin mi'râcı olduğu için, otururken mi'râcdaki kelimeleri okumak emr olundu	304
Nemâz vardır ki, günâhları yok eder. İnsanı kötülüklerden korur	260
Nemâz vardır ki, kırık kalbleri zevkle doldurur	261
Nemâza niyyet yalnız kalb ile olmak sünnettir. Dil ile söylemek bid'atdır.....	186
Nemâzda hâsıl olan lezzetlerde nefsin nasibi yokdur	137

Nemâzda her tekbir, o rûknü yapmağa lâyık olmadığını bildirmektedir	304
Nemâzda otururken parmağı kaldırmak harâmdır	312
Nemâzda öyle ân olur ki, ârifin dili Mûsâ aleyhisselâma söylyen ağaç gibi olur	305
Nemâzın dünyadaki rütbesi, Cennetde, Allahü teâlâyı görmek gibidir	137, 261
Nemâzın kemâlatından birşey anıyan, semâ' ve nağmeye döndü bakmaz. Vecd ve tevâcüdü ağzına almaz	261
Nemâzın mi'râc olması bu ümmete mahsûsdur	261
Nemâzları cemâ'atle ve müstehab zamanlarda kılmaktır. İmânın ilk tekbirine yetişmek çok sevâbdır	266
Nemâzları vaktin evvelinde kılmalıdır. Özü olan müstesnadır	37
Nemâzların farzını kılarken lezzet almak yalnız müntehilere nasib olur	137
Nemâzların farzlarını kılarken hâsıl olan hâller, başka hâllerden daha tündür	137, 261
Nevm zamanında yüz kerre tesbîh, tahmîd ve tekbir okumak, kendini hesâba çekmek sayılır	309
(Nevm-ül ulemâ ibâdetün) hadîsinde medh olunan âlimler, mal, mevki', dü- şünmeyen âhret âlimleridir	33
Ne devlettir ki, herkes bir kimseyi kötü bile, o ise iyi ola	149
Ni'metleri başkalarına göstermek, hamd etmek olur	234
Nisânın intisâbı câizdir. Mahrem değil ise, perde arkasında oturur	256
Niyyeti doğru yapamıyan kimse, kendini niyyet etmeğe zorlamalıdır	70
Nuhûset-i eyyâm, vilâdet-i rahmet-i âlemiyân ile zâil olmuştur	256
Nüzûl, urûc mikdârı ile olur	234

O

Ol kimse ki, kendini bî-hâsıl bile, vâsıldır	148
Osmâna «radiyallahü anh» Vilâyet ve Nübüvvet yüklerini taşıdığı için (Zin- nüreyne) denir. Çünkü Ebû Bekr ve Ömer yalnız Nübüvvet, Ali yalnız Vilâyet yükünü taşımaktadırlar «radiyallahü anhüm»	251
Osmânın «radiyallahü anh» Vilâyet ve Nübüvvet yollarından bağlılığı Nuh aleyhisselâmadır	251
Osmânın «radiyallahü anh» ve Ebû Bekr ve Ömerin «radiyallahü anhümâ» dahâ üstün olduklarına inanmıyan kâfir olmaz. Bid'at sâhibi ve sapık olur	266

Ö

Ömer «radiyallahü anh» (İnne azâbe rabbike le-vâkı') âyetini işitince aklı gidip deveden düşdü	302
Ömer, Ebû Bekr'den «radiyallahü anhümâ» sonra ümmetin en üstünüdür	266
Ömer «Radiyallahü anh» Vilâyet-i Muhammediyyeye kavuştu	251
Ömer «radiyallahü anh» için, (Benden sonra Peygamber gelseydi, Ömer pey- gamber olurdu) buyuruldu	251
Ömer «radiyallahü anh» ölünce, oğlu Abdüllah (İlmin onda dokuzu öldü) dedi	251
Ömer «radiyallahü anh» buyurdu ki, (Gece çok ibâdet ederek sabâh nemâzında cemâ'atle kaçırılmaktan işe, bütün gece uyuyup cemâ'ate yetişmek dahâ iyidir)	120

Omerin «radıyallahü anh» Vilâyeti, İbrâhîm aleyhisselâma, Nübüvvet tarafın-
dan Mûsâ aleyhisselâmadır 251

P

- Pâdişâhların, devlet başkanlarının iyi, kötü huyları ve işleri, bütün millete yayılır 195
- Peygamberlerin sayısı yüzyirmidörtbindir denilmiştir 167
- Pîr, müridlerin yetişmesine sebep olduğu gibi, müridler de, pîrin olgunlaşma-
sına sebebidir 256
- Pîr bir iletken gibidir. Kalb makâmına inmiş olup rûh yolu ile aldığı feyzi,
nefs yolu ile tâlîblere dağıtır 287
- Pîr hayâtda iken başka mürşide gitmek câizdir 221, 287
- Pîr, eksik olur veyâ büyüklere bağlılığı olmazsa etrafındakileri yoldan sap-
dırır 23, 61, 287
- Pîr, kâmil ve mükemmil ise, sohbeti büyük ni'mettir. Bakışları devâ, sözleri
şifâdır. Onun yardımı olmadan kavuşulamaz 23
- Pîri inciten veyâ inkâr eden, hidâyetden mahrûm olur 106, 260, 313
- Pîrin cazbesi sülûkden önce olmuş ise, bulunmaz bir ni'mettir 292
- Pîrin doğru olup olmaması, onun yanında iken Allaha bağlılığın çoğalması ile
anlaşılır 107

R

- Râbita, zikrden dahâ fâidelidir 165, 187
- Râbitadan dahâ çabuk kavuşduran bir vâsıta yoktur 187
- Râbita-i muhabbet 260
- Ram ve Kerşen, hindûların putlarıdır. Onlar insan idi 167
- Ramedân ayındaki nâfile ibâdet, başka zemandaki farzlar gibi kıymetlidir ... 45
- Ramedân ayının her gecesinde birkaç bin cehennemlik afv olur 45
- Ramedân ayında terâvih nemâzı ve Kur'ân-ı kerîmi hatm etmek sünnet-i
müekkededir 45
- Ramedân ayında hayrların ve bereketlerin hepsi toplanmıştır 162
- Ramedân ayında şeri'ate uyanlar, bütün seneyi iyi geçirir 4, 45, 162
- Ravda-i mütahhera, Mekkedeki Harem-i şerîfden dahâ efdaldir 312
- Razzak olan Hak teâlâ rızıklara kefil olmuş, kullarını bu sıkıntıdan kurtar-
mıştır 224
- Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem», Allahü teâlânın sevgilisidir. Bütün
mahlûkların en iyisidir. Bedeni ile mi'râca çıktı. Arşı ve Kürsiyi geçti 272
- Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» Eshâbına buyurdu ki, (Sizler şeri'atin
onda birini yapmazsanız helâk olursunuz. Bir zaman gelir ki, oradaki
müslimânlar şeri'atin onda birini yapınca felâketden kurtulurlar). Şimdi
o zemandır 193
- Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» herkesden ileri yükseldiği için her-
kesden ziyâde inmiştir 216

Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» Haseni ve Huseyni öperdi. Bir kimse, (Onbir çocuğum var, hiçbirini öpmedim) dedikde, (Bu, rahmetdir. Dilediğine ihsân eder) buyurdu	272
Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» komşu hakkını o kadar gözetirdi ki, komşuya mirâs düşeceği sanıldı	178
Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» mi'râc gecesi, zemandan ve mekândan çıktı. Ezeli ve ebedi bir ân buldu. Cennete gidecekleri, Cennette gördü	283
Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem» mi'râcdan gelince, yatağı soğumamış, abdest aldığı suyun hareketi durmamıştı	210
Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem», Mu'âviyeye (Melik olduğuna heman yumuşak davran!) buyurdu. Mu'âviye «radıyallahü anhünne» bunları için talibe olmak istedi. Fekat, ictihâdda yanıldı. Çünkü, hilafet sırası nâzîl emirden sonra idi. Fekat ictihâdda yanılana da sevâb vardır	231
Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem», sarığın ucunu arkaya sarkıtırdı	186
Resûlullah «sallallahü aleyhi ve sellem», sıfatların ve isimlerin bütün kemallerine mâlikdi	79, 114
Resûlullaha «sallallahü aleyhi ve sellem» itâ'at, Hak teâlâyâ itâ'atdır. Resûlullahın «sallallahü aleyhi ve sellem» yolu, Eshâb-ı kirâmın yoludur	80, 152
Resûlullaha «sallallahü aleyhi ve sellem» uymadıkca kurtuluş olamaz	25, 70, 74, 78
Resûlullaha «sallallahü aleyhi ve sellem» uymadıkca yapılan her iyi iş taidesizdir	165
Resûlullaha «sallallahü aleyhi ve sellem» uymak herkese lâzımdır	152, 249, 266, 280
Resûlullaha «sallallahü aleyhi ve sellem» uymak lâzım değil sanmak küfrdür. Zındıklıktır	117
Resûlullaha «sallallahü aleyhi ve sellem» uymak niyyeti ile gün ortası uymak, onun yolunda olmıyan sıkı riyâzetlerden ve çetin mücâhedelerden dahâ iyidir	191
Resûlullaha «sallallahü aleyhi ve sellem» uymak, serî'ate uymakla ve küfr âdetlerinden sakınmakla olur	163, 165
Resûlullaha «sallallahü aleyhi ve sellem» vâris olmak için ahkâm ve esrâr ilmlerini bilmek lâzımdır	265
Resûlullahdan «sallallahü aleyhi ve sellem» bir kimse nasihat isteyince (Kızma, öfkelenme) buyurdu	98
Resûlullahın «sallallahü aleyhi ve sellem» düşmanlarına ve Hak teâlânın düşmanlarına sert davranıp, onları ve putlarını aşağılamak en kıymetli ibâdetdir	268
Resûlullahın «sallallahü aleyhi ve sellem» mebde-i te'âyyünü ilm şanıdır	172, 260, 294
Resûlullahın «sallallahü aleyhi ve sellem» riyâzet çekmesi, ni'metlere şükr içindi. Vâsıl olmak için değildi	302
Resûlullahın «sallallahü aleyhi ve sellem» uykusu abdestini bozmazdı. Çünkü, peygamber çoban gibidir. Hiç gâfil olmaz	99
Resûlullahın «sallallahü aleyhi ve sellem» vefâtında otuzüçbin Sahâbî vardı	80
Resûlullahın «sallallahü aleyhi ve sellem» yaptığı şeyler, ibâdet veyâ âdet olmak üzere ikidir. İbâdetlerine uymıyan şeyler bid'atdır, zararlıdır. Âdet üzere yaptıklarına uymıyan şeyler bid'at değildir. Zararlı değildir	231
Resûlullah, muhâcirlerin fakirlerini vesîle ederek, düâ ederdi	74
Rıfk ve mülâyemet lâzımdır	98

Rızâ makâmı, Sülûk makâmının sonudur demek, çalışarak, riyâzet çekerek kazanılan makâmın sonu demektir	257
Ribâda malın hepsi harâmıdır. Yalnız fâizli harâm sanmamalıdır	102
Ribânın harâm olduğu Kur'ân-ı kerîmde bildirilmiştir. Muhtâc olana da harâmıdır	102
Ricâlin giyinmesi, kadınlara tâbî' olmalı. Ya'nî kadınların aksini giymelidirler	313
Ricâlden kadınlara, kadınlardan da ricâle benziyenler mel'ûndur	313
Risâlet ve Nübüvvet ve peygamber kelimeleri islâmiyyetle geldi	259
Riyâzet çekmek, şer'iate uymaktan dahâ kolaydır	313
Ruhsat ile amel eylemiyenler	227
Rûh nefse âşık oldu, tutuldu. Önceden Hak teâlâyâ olan bilgilerini unuttu ...	99
Rûh, beden içinde değildir, dışında değildir. Bedenle birlikde değildir, ayrı değildir. Bedeni idâre edicidir	287
Rûh bedene bağlanmadan önce maksada doğru idi. Bedene tutulunca bunu unuttu	287
Rûh mekânsızdır. Nasıl olduğu anlaşılabilir. Fekat Allahü teâlânın mekânsızlığına göre, mekânlı gibi, madde gibidir	285
Rûha tatlı gelen şeyler, bedene acı gelir. Bedene tatlı gelenler rûha acı gelir. Rûh bedene inip tutulunca beden gibi olur. Kendine acı olanı tatlı sanır. Safra hastasının tatlıyı acı sanmasına benzer	64, 159
Rûhlardan istifâdenin şartları vardır. Bunları herkes yapamaz	45
Rûhun bu bedene tutulmasından evvel, yükselecek yolu yoktur. Bedene gelince yol açıldı	99
(Rûbâ'ıyyât) kitâbı Muhammed Bâkî-billah hazretlerindedir	290
Rücû' sâhibi, kendi isteğiyle iner. Hak teâlânın dilemesi ile iner	272
Rücû'dan önce ârifin imânı bedihi iken, geriye indikten sonra o yakın örtülür	181
Rükû'de ve secdelerde tumânînet elbette lâzımdır	266
Rükû' ve secdelerin tesbîhleri en çok onbirdir	266
Rükû'de parmakları açmak, secdelerde birbirine yapışdırmak sünnettir	266
Rûsûm-i küfre alışmış olan mü'minler Cehennemde sonsuz kalmaya gerektir	266
Rû'yet âhirete mahsûsdur. Allahü teâlâ, orada bilinmiyen bir görmek ile görülecektir	207, 217, 266, 272, 283

S

Sabâh nemâzını cemâ'atle kılmak, bütün sene nâfile nemâz kılmaktan kat kat iyidir	52
Safâ-i nefis açlıkla hâsıl olur	313
Safâ-i nefis sapıklıktır	313
Sahv sekirden dahâ kıymetlidir	95, 268
Sâime, Ramedânda iftâr verenin günâhları afv olur	45
Sâlik çok yüksekleri istemelidir. Bu ise şeyhin teveccühüne bağlıdır. O teveccüh de, ihlâsına ve muhabbetine bağlıdır	128, 242, 285
Sâlik, çıkış ve iniş mertebelerini birer birer geçtikten sonra ademe iner. Burada Zât-i teâlâyâ ayna olur. İsmilerin kemâlleri kendisinde görülür. İlmde bulunan ayrılıklar hâricde, bu ârifde bulunur	234, 300
Sâlik, Hakka yükselir ve tâm ademe iner ve Tecellî-i zâtiye kavuşur	234
Sâlik hâllerini ve rû'yalarını şeyhine bildirmelidir	222

Sâlik kendini uyuz köpekden üstün bilirse mahrûm kalır	202
Sâlik, sülûk konaklarını geçtikten sonra mebd-i te'ayyünü olan isme varıp, bu ismde fânî olur	208
Sâlike lâzım olan şer'ate uymak, sünnete yapışmak ve niyyetlerini düzeltmektir	171
Sâlike zulmet ve sıkıntı gelince, cenâb-ı Hakka yalvarmalıdır	218
Sâlik-i meczûb, ya'nî cezbesi sülûkden önce olmıyan mürşidler dahî nakışları Fenâ ve Bekâya ulaştırabilir	292
Sâlikin isti'dâdı hangi peygambere uygun ise onun vilâyetine kavuşur .. 77,	294
Sâlikler yolun başında ve sonunda hâlden hâle dönerler. Bu haber kâğıda sonra nefse, sonra bedene gelir	175
Sâliklere yolda hâsıl olan hâller, mevâcid, bilgiler ve ma'rifetler .. 175 şey değildirler. Hayâldirler. Bunları bırakıp sülûk ve cezbenin sonuna (Rizâ makâmı) na kavuşmalıdır. Aranılan ihlâs bu makâmda ele geçer .. 175	175
Sâliklerin isti'dâdı, yaradılıştaki kuvvetleri başka başkadır. Tesarrüt sâhibi olan mürşid, bir sâliki isti'dâdından dahâ yukarı mertebelere çıkarabilir .. 212	212
Sâliklerin kemâll başka başkadır. Kalbin selâmeti, rûhun kurtuluşu, sırrın şühûdü, hafinin hayreti ve ahfânın ittisâli hep birlikde veya birkaçı olur .. 175	175
Se'âdet, felâh ve halâs, Hak teâlâyı zikr etmekle ele geçer	190
Se'âdet, ömrü uzun ve ibâdeti çok olanındır	89
Se'âdet-i ebediyyeye kavuşmak Peygamberlere uymağa bağlıdır	219
Se'âdet-i ma'nevî bâtının mâ-sivâyâ düşkün olmaktan kurtulmasıdır	39
Se'âdetlerin sermâyesi, sünnete yapışmaktır	174
(Sebekat rahmeti alâ gadabî) sıfatları göstermekdedir	266
Secdeye diz ve elin önce sağını koymalıdır	266
Sefer der Vatan, Seyr-i enfüsüdür. Buna (Cezbe) de derler	78, 221
Sekr, yolda hâsıl olur. Nihâyetde sahv vardır	84
Sekr sâhibinin hatâları afv olur. Fekat bunların sözüne uymak câiz değildir .. 93	93
Sem' ve basarın işitmekte ve görmekte hiç te'siri yoktur. Gözü ve kulağı yaratana, bunlar vâsıtası ile, görmeği ve işitmeye de yaratmaktadır	18
Seyr-ü sülûkde görünen herşey yok edilmelidir	240
Seyr ve sülûk Hak teâlânın ihâta ve sereyân ve kurb ve ma'yyeti ilâhidir	287
Seyr ve sülûk, ilmde ilerlemektir. Bilinen hareket değildir. Seyr-i ilallahda Fenâ hâsıl olur. Seyr-i fillahda Bekâ hâsıl olur	144
Seyr ve sülûkden maksad, hürfleri, gaybleri görmek değil, nefsin azgınlığını gidermek ve şer'ate uymakta kolaylık içindir	35, 46, 261, 266
Seyr ve sülûkden maksad, ihlâsa kavuşmaktır ki, şer'atin üçüncü parçasıdır .. 40	40
Seyr-i âfâkî, uzaklaşmaktır. Seyr-i enfüsî yaklaşımdır. Fekat, zille yaklaş- maktır	164
Seyr-i anillah-i billah ve Seyr-i der-eşyâ Peygamberlere mahsûsdur	144
Seyr-i enfüsî, tâm Fenâdan ve olgun Bekâdan sonradır	30
Seyr-i fillah, sâlikin mebd-i te'ayyünü olan ismin zillinden başlar. Allahü te- âlânın isimlerinde ve sıfatlarında ilerlemektir	260
Seyr-i fillahdan sonra, isimlerin, sıfatların ve şü'ûnların aslarında, sonra bun- ların aslarında ilerlenir. Sonra üçüncü asda seyr olur. Bu asların ke- mâlleri nefsi mutmeinneye mahsûsdur	260
Seyr-i ilallah, beş latifenin asına çıkmasıdır. Buna (Sülûk) denir	260
Seyr-i ilallah, sâlikin mebd-i te'ayyünü olan ismin zillinden başlar. Allahü teâlânın isimlerinde ve sıfatlarında ilerlemektir	260

Seyr-i fillahdan sonra, isimlerin, sıfatların ve şü'ûnların asıllarında, sonra bunların asıllarında ilerlenir. Sonra üçüncü asılda seyr olur. Bu asılların kemâlleri nefis-i mutmeinneye mahsûsdur	260
Seyr-i ilallah, sâlikin mebd-i te'ayyünü olan ismin zilline kadardır. İmkân dairesi burada temâm olur	260, 290
Seyr-i ilallah tamam olduktan sonra sâlik, hakikati olan ismin zilline ve sonra aşma kavuşur	260, 285
Seyr-i ilallah ve Seyr-i fillah ile vilâyet elde edilir	144
Seyr-i ilallahdan sonra Seyr-i fillah başlar ki, cezb ile olur	290
Sıfat-i ilâhî	167, 226, 272, 286, 294, 296, 310
Sıfat-i ilâhî ile ahlâklanmanın ma'nâsı	107
Sıfat-i ilâhî, Zâtdan bilinmiyen bir ayrılıkla ayırdırlar	286, 287
Sıfat-i ilm, hayât sıfatından başka bütün isimlerden ve sıfatlardan üstündür. Bütün sıfatlar kendinde vardır	260, 294
Sıfat-ı sübûtiyye sekizdir: Hayât, ilm, kudret, irâdet, sem', basar, kelâm ve	266, 310
Sıfat-ı ferbîrinden başkadır. Bir sıfatda Fenâya kavuşmak, her sıfatda Fenâ	287
İtibâr ve fi'iller, Zât-i ilâhiden ayrı değildir. Ayrılık var ise zillerdedir	260, 266, 272
Sıfatlardan, fi'illerden ve Zât-i ilâhiden insanın eline geçen Cehl ve hayretdir. Anlamadan inanmak lâzımdır. Akla, hayâle gelenlerin hepsini (LÂ) derken yok etmelidir	266
Sıfatların ilmi, ilm-i husûliye uygundur	260
Sıfatların Zât-i ilâhiden ayrılması, ârifin görüşü bakımındandır	234
Sıfatlarını ve fi'illerini göstermek için Hak teâlâ mahlûklara muhtâc değildir	266
Sıfatın yakışı hilafet için değildir. Hazret-i Osmânı öldürenlerin cezâlandırılması içindi	251
Semâ', raks ve sesle zikir sonradan meydana çıkmış bid'atdır	286
Semâ' ve raks, boş yere vakt geçirmektir	266
Semâ' ve vecd, ibn-ül-vakt olanlara fâide verebilir. Tecelliyât-i sıfâtiyye makamında bir sıfatdan bir sıfata geçerler. Erbâb-i kulûbdürler	285
Sofistâliyye mezhebi, mahlûkları Hak teâlânın yaratdığını bilmezler. Varlıkları evhâm ve hayâl sanırlar	125, 287
Sohbet yalnız dünyâ için olursa zararlıdır	176
Sohbet-i agniyâdan kaçmalıdır	85, 131, 138
Sohbet-i Ehlüllah, kemâlâta kavuşmak ve sülûk için elbette lâzımdır	286
Sohbet-i şeyh varken zikre ihtiyâc yokdur	286
Sohbeti ganîmet bilmelidir	197, 270
Sohbetin üstünlüğü, bütün üstünlüklerin ve kemâllerin üstüdür	210
Sâbbel aleyye mesâibu lev ennehâ	195
(Sübhânallahî ve bi-hamdihî) her gün ve gece yüz kerre okunmalıdır ...	307, 308
Sülûk birkaç çeşiddir. Önce cezbe olmaz veyâ olur. Yâhud sülûk ederken cezbe de hâsıl olur. Yâhud hiç cezbe hâsıl olmaz. Cezbenin önce olması mahbûblar ve murâdlar içindir	287, 290
Sülûk, tâlib tarafındandır. Yola gitmektir. Cezbe, matlûb tarafındandır Yola götürmektir. Gitmek başka, götürmek başkadır	117
Sülûk, toplu bilgiyi yaymak ve delil ile anlaşılma kalbi ile anlamaktır	18, 30

Sülûk yolculuğunda, sekr ve hâl kaplayınca Ehl-i sünnete uymayan şeyler ha-	
sıl olur. O makâmdan geçip nihâyete kavuşunca, onların hepsi yok olur	286
Sülûkte gevşek olanlar ve ilâcları	145
Sülûkte inâbet tâlib tarafındandır. Vâsita elbette lâzımdır	117
Sülûkte isimler ve sıfatlar birer birer geçilince sonu gelmez. Topluca geçince	
bunlar biter	291, 297
Sülûksüz cezbe olmaz. Cezbenin önce olması iyidir. Çabuk sülûk cezbeye	
yardım eder	287
Sülûkü temâmlamıyan meczûblar Kalb makâmından geçince	
bine varamazlar	287
Sülûkün sonu Seyr-i ilallahdır. Sonra cezbeye dönülür ki, (Fihâh) dir	
Sünnet ile bid'at arasında şübheli olan bir işi terk etmelidir	
Sünnet ile bid'at birbirinin zıddıdır. Birini yapınca öteki yok olur	
Sünnete uymak niyyeti ile gün ortası uyumak, bu niyyetle olmıyan bütün gece	
ibâdet etmekden dahâ iyidir	111

§

Şâh-i Nakşibend buyurdu ki, (Minâ pazarında bir genç elibin altınlık egi-	
satıyordu. Bir ân Hakkı unutmuyordu)	33
Şâh-i Nakşibend, Ya'kûb-i Çerhiye ta'lim için izn verdiği hâlde, (Benden son-	
ra Alâ'üddine hizmet et) demiştir	119
Şâkir ve mü'min olanlara azâb olmaz	70
Şân-ül-ilm, hayât şânından sonra bütün şü'ûnları içinde bulundurmaktadır	287
(Şerh-ı Leme'at) kitâbı mevlânâ Câmî'nindir. Burada Tecellî-i zatın nihâ-	
yetsiz olduğu yazılıdır	221, 277
Şerh-ı sadr, Tecellî-i zâtî zamanında, nefsin itminânında hâsıl olur	253, 257, 260
Şerh-ı sadr, Vilâyet-i kübrâda olur	260
Şerî'at dile, bütün organlara ve kalbe emr etmektedir. Başka latifelere emir	
yokdur	172
Şerî'at, kötülüklerin yapılmasını yasak eder	41
Şerî'at lâzımdır	266, 286, 289
Şerî'at nefs-i emmâreyi tahrib için, ezmek için gönderildi	48, 52, 221, 286, 289
Şerî'at olmasa, herkes istediğini yapsa, ortalık karışır, düzen bozulur. Güçlü	
olanlar başkalarının malına, cânına saldırıp, hem kendini, hem de onları	
felâkete sürükler	266
Şerî'at, tarikat ve hakikat nefsin tezkiyesi ve kalbin tasfiyesi içindir	91
Şerî'at üç kısımdır: İlm, amel ve ihlâs. İlm ve ameli zâhir âlimleri bildirir.	
Ihlâsa kavuşmak için bâtin âlimlerine hizmet etmelidir	35, 40, 59, 172
Şerî'atden hiç kimse ayrılamaz	227, 276
Şerî'atden kıl kadar ayrılan kimsede ahvâl ve mevâcid hâsıl olursa istid-	
râcdır	78, 112, 184, 266, 273, 284
Şerî'ate inanmıyan kimse, şekerin tadına inanmıyan safrası bozuk hastaya	
benzer. Kalb hastalıkları varken olan imânı ancak imânın sûretidir. Nefs-i	
emmâre küfrünü bildirmektir. Nefsin tezkiye ve itminânından sonra	
hakikî imân hâsıl olur	46
Şerî'ate uyan ve mürşidini çok seven tâlibde ahvâl ve mevâcid bulunmazsa	
hiç üzülmemelidir	112, 280

Şer'ate uyarak bayramın birinci günü yiyip içmek, ger'ate uymaksızın senelerle oruc tutmaktan dahâ fâideldir	114
Şer'ate uygun olan işleri Allahü teâlâ sever. Uygun olmıyanları sevmez	114
Şer'ate uygun olmıyan riyâzetler ve mücâhedeler Allahın düşmanı olan nefsi- emmâreyi kuvvetlendirirler	52, 221
Şer'ate uygun olmıyan riyâzetlerin ve mücâhedelerin fâidesi yokdur. Birkaçı fâideli olursa, yalnız dünyâda fâide hâsıl eder	114, 191, 206
Şer'ate uymadan azâbdan kurtulmak olamaz	163, 184
Şer'ate uymak, nefsin isteklerini bırakmak demektir	42
Şer'ate uymıyan kimse Allahü teâlâyâ kavuşamaz	273
Şer'ate uymıyan sözler ve işler insanı felâkete sürükler	240
Şer'at-i Muhammediyyeye inanmak, geçmiş şer'atlerin hepsine inanmak de- mekdir	79
Şer'atin bir bilgisini yaymak, Allah yolunda hazîneler harc ederek fakirleri doymaktan dahâ sevâbdır	48
Şer'atin emrlerinde çok kolaylık vardır	191, 219, 266, 289
Şevâhik-ı cibâl, ya'nî dağda, çölde yetişen kâfirler kıyâmetde hesâbdan sonra, hayvanlar gibi yok edileceklerdir	259
Şevk, lezzet, hâller hep yolda hâsıl olur. Nihâyetde şevk kalmaz	26, 274, 284
Şey, zıddı ile belli olur. İyilikler, kötülükler, üstünlükler alçaklık yanında belli olur. Birbirlerine aynadırlar	9
Şeyh Abdülkerim-i Yemenî'nin (Allahü teâlâ gaybi bilmez) sözünün afv olu- nacak tarafı yokdur	100
Şeyh İbni Hacer buyuruyor ki, (Hazret-i Ali ile Hazret-i Mu'âviyenin «ra- diyallahü anhümâ» ayrılıkları ictihâd ayrılığı idi).	251
Şeyh İbni Sekinenin bir mürîdi Bağdâdda Dicleye girip, Mısırda Nilden çıktı. Yedi sene sonra Nile girip Diclede çıktı. E'biselerini bıraktığı gibi buldu. Uzun zamanların bir ânda olması çok görülmüşdür	210
Şeyhlik ve insanları Allahü teâlâyâ çağırarak için hâlleri, makâmları, müşâ- hedeleri, tecellileri, keşfleri, ilhâmları ve rü'yâ ta'birlerini bilmek lâzımdır	224
Şeytân, (Allahü teâlâ rahîmdir, afv eder) diyerek insanı günâh işlemeğe sü- rükler. Hâlbuki kıyâmet günü düşmanlara merhâmet olunmayacaktır	96
Şeytân, kötülükleri iyilik şeklinde gösterip insanları aldatır	224, 288
Şeytân, kuvvetli düşmandır. Sona varanlar bile bundan kurtulamaz	273
Şeytân, Resûlullahın tâm şekline giremez	107, 273
Şî'iler, hâriciler, mu'tezililer, alevîler, yezîdiler, Eshâb-ı kirâma sövdükleri için Cehenneme gideceklerdir	80
Şî'r okumak, hikâye anlatmak, boşuna vakt geçirmektir. Kalbin temizliğine çalışmak ve susmak lâzımdır	176
Şöhret âfetdir	313
Şü'ûnlar, Allahü teâlâda yalnız i'tibâr olunan şeylerdir	287
Şü'ûnlarla sıfatlar arasında kâbilîyetler vardır. Bunlar hem şü'ûnlara, hem de sıfatlara benzerler	287
Şü'ûnlarla sıfatlar arasındaki fark çok incedir. Bu ayrılığı kimse bildirmemiştir	287
Şühûd, âfâkda veyâ enfüsde olur. Âfâkda olanın kıymeti yokdur. Matlûba kavuşmak, âfâk ve enfüsde değildir	277
Şühûd, ma'rifet ve hayret sâlikin kendindedir. Dışarda değildir	6, 30
Şühûd ve müşâhede kelimeleri Zât-i ilâhiye kavuşanlar için söylenir. Sifat-	

ların mertebesinde hâsıl olan hâllere mükâsefe, keşf denir. Bunlar Erbab-i kulûbdür	118
Şühûd ve müşâhede zillerde olur	217
Şühûd, Vilâyetde olur. Rü'yet Nübüvvetde olur	260
Şühûd-i Hak	113, 290
Şühûd-i Hak, sülûkün sonunda hâsıl olan mutlak Fenâdan önce olamaz	113, 287
Şühûdün mahlûklarla ilgisi olmamalıdır	274
Şükr-i mün'im aklen vâcibdir	266
Şûrb-i züyût-i tayyibe ve her dürlü şerbeti içmek yasak değildir	191

T

Tâbi' her neye kavuşursa, uymuş olduğu kimseden kavuşur	204
Tâbi' ve hizmetçiler için, büyüklerin ni'metlerinden pay vardır	200
Tâife-i aliyyeyi câhil ve gerici sanmamalıdır	65
Taleb, büyük ni'mettir. Ni'meti elden kaçırmamak için, onun şükrünü yerine getirmek lâzımdır	61
Taleb, matlûba kavuşmanın müjdecisidir	61
Talha ve Zübeyr «radiyallahül anhümâ» Deve vak'asında onüçbin adam ile birlikde şehid edildi. İkisi de Cennetle müjdelenenlerdendir	251
Tâlib, akla, fikre, vehme ve hayâle gelen herşeyi kovmalı, yok etmelidir	126
Tâlib Fenâ ve Bekâya kavuşduktan sonra, mürşide uyması lâzım gelmez	292
Tâlib mürşide teveccüh edip, ona bağlansa, o da tâlibe teveccüh etse, tâlibin kalbinde bir pencere açılır, mürşidin kalbinden talibe feyz akar. Mürşidi tanımadığı için teveccüh etmezse yine fâidelenir. Fekat inkâr ederse veya mürşid ondan incinirse, zikr etse de hiçbirşeye kavuşamaz. Mürşid, onun zararını istemese de, yine mahrûm kalır	260
Tâlib, mürşidin yanında zikri ve nâfile ibâdetleri bile yapmamalıdır	292
Tâlib olmıyan kimse tâlib olmayı istemelidir. Bu istek de büyük ni'mettir	61
Tâlib, önce pis, aşağıdır. Hak teâlâ ise çok temiz ve çok yüksektir. Yolu bilen bir aracı lâzımdır. İki tarafı anlıyan mürşid-i kâmil tâlibe aracılık yapar. Sona varanlar, arada mürşid olmadan ilerler	169
Tâlib sâdik olmalıdır. Sâdik olmak için yirmi yılda melek yazacak bir günâh bulmamalıdır	222
Tâlib sâdik olunca, zikr ve teveccüh olmasa dahî yalnız ihlâsı ve muhabbeti ile ilerler	260
Tâlib uyanık olmalı, mürşidin yanında rü'yalara kıymet vermemelidir	273
Tâlib kendinde zevk kalmayınca nisbet bozuldu sanır. Bedenin bağılılığı kalmamış ise de, rûhu bağlanmışdır	250
Tâlibe, başlangıçda zikr lâzımdır. Kâmil ve mükemmil olan şeyhin gösterdiği gibi zikr etmek tâlibi ilerletir. Zikr böyle olmazsa sevâb kazandırır ise de ilerletmez	190
Tâlibe lâzım olan edebler	171, 292
Tâlib-i âhuret olana terk-i dünyâ lâzımdır	72
Tâlib-i sâdik, mürşidini sevince, batinından feyz alıp onun gibi olur	286, 292
Tâlib-i sâdik, mürşidin sohbetini büyük ni'met bilip, her an onun rızasını aramalıdır	292
Tâlibin ilerlemesi, mürşid-i kâmilin teveccühü ve tesarrufu ile olur	286, 292

Talibin nefse uymaması lâzımdır. Bu da verâ' ve takvâ ile olur ki, harâm- lardan sakınmaktır	286
Talibin yalvarması ve çok sevmesi lâzımdır	157
Tarikat-i Nakşibendiyye elbette kavuşdurucudur	200, 243
Tarikat-i Nakşibendiyye, Eshâb-ı kirâmın yoludur 58, 90, 210, 229, 260,	281
Tarikat-i Nakşibendiyye Peygamberlik kemâlâtına kavuşdurur. Başka tari- katler kavuşduramaz	281
Tarikat-i Nakşibendiyye, sünnet-i seniyyeye yapışmak, bid'atlerden sakınmak yoludur	131, 168, 210, 237, 243, 266, 278, 286, 290
Tarikat-i Nakşibendiyyede, başlangıçta zikir, ortada Kur'ân-ı kerim okumak, sonunda nâfile nemâzlar emr olunur	242
Tarikat-i Nakşibendiyyede feyz vermek ve almak, susarak kendiliğinden olur	221
Tarikat-i Nakşibendiyyede ilerlemek kalbden başlar. Sonra rûhdan, Sırdan, Hafiden ve Ahfâdan geçilir. Sonra bunların Âlem-i kebirdeki asllarından geçilerek Fenâ hâsıl olur. Sonra vücûb ile imkân arasında geçid olan ismlerin ve sıfatların zilleri aşılır. Sonra ismlerde ve sıfatlarda ilerlenir. Nefs mutmeinne olur. Rızâ makâmı hâsıl olur	257, 260
Tarikat-i Nakşibendiyyede ilk teveccüh Zât-i ehadiyyetledir	202, 221, 260
Tarikat-i Nakşibendiyyede mürşid tâlibe zikri veyâ murâkabeyi veyâ yalnız sohbeti emr eder	286
Tarikat-i Nakşibendiyyede mürşidin mürîdlerin hâllerini bilmesi şart değildir	260, 262
Tarikat-i Nakşibendiyyede nefsi ezmek çok olduğundan çabuk kavuşdurmak- dadır	286
Tarikat-i Nakşibendiyyede nisbet demek, Allahü Teâlânın hâzır olmasını anla- mak demektir. Hiç aralıksız hâzır olmaktır. İsmiler ve sıfatlar karışma- dan Zât-i ilâhînin tecellisidir. Bu nisbete Yâd-i dâşt denir	27
Tarikat-i Nakşibendiyyede riyâzet nasıl olur?	313
Tarikat-i Nakşibendiyyede Seyr-i âfâkî, Seyr-i enfûsî ile birlikte yapılmış olur	58, 145, 221
Tarik ikidir: Nübüvvet yolu, Vilâyet yolu. Nübüvvet yolunda aracı lâzım değildir. Vilâyet yolunda sülûk vardır ve aracı lâzımdır	313
Tarik iki parçadır: Cezbe ve sülûk. Tasfiye ve tezkiye de denir. Sülûkten önce olan cezbenin kıymeti yoktur. Sülûk yardımcıdır	62
Tarik-ı Ahmedîde, ismlerden ve sıfatlardan topluca geçilip Zâta kavuşulur. Mertebeler biter. Ismleri ve sıfatları ayrı ayrı geçenler Zâta kavuşamaz	221, 260
Tarik-ı Nübüvvetde Fenâ, Bekâ, Cezbe ve Sülûk yoktur	312
Tarik-ı Nübüvvetde mahlûklara gönlünü bağlamak yasaktır. Mahlûkları unutmak lâzım değildir	302
Tarika-i Vilâyetde mahlûkların varlığını unutmak lâzımdır	302
Tarikat ve hakikat şerî'atin parçaları ve yardımcılarıdır	260, 261
Tarikat ve hakikat Vilâyetde olan şeylerdir. Şerî'at, Nübüvvetdedir	260
Tarikatde bid'at çıkarmak yolu keser, ilerleyemez	260, 267
Tarikatde dünyâ işlerini düşünmek, küfr sayılır	136
Tarikatde mahlûkları unutmak için çalışılır. Hakikatde kendiliğinden unutulur	42
Tarikatden maksad, şerî'atin üçüncü kısmı olan ihlâsî elde etmektir	36, 266
Tarikate giren tâlibe feyz ve bereket gelmesi, edebleri gözetmekle olur	281
Tarikate girmekten maksad imânı kuvvetlendirmek ve ibâdetlerin kolay ya- pılması içindir	40, 207, 210, 217, 226

- Tarikat-i Nakşibendiyye** bu zamanda yok gibi olmuştur 168
- Tarikat-i Nakşibendiyye** büyükleri azîmetle hareket ederler. Ruhsatdan kaçınırırlar. Azîmetleri de zarûret mîkdarı yaparlar 73, 131, 213, 286, 299
- Tarikat-i Nakşibendiyye** büyükleri gaybetden önce olan huzuru befermezler 131
- Tarikat-i Nakşibendiyye** büyüklerine «kaddesallahü teâlâ esrârehüm» Zâtın tecellisi sürekli dir. Başkalarına ise şunşek gibi gelip geçicidir 131, 221, 243
- Tarikat-i Nakşibendiyyede** sema', raks, veed ve te'âyüd vardır 168, 211, 267
- Tarikat-i Nakşibendiyyede** sülûk, tâlibin, dilemesi ile başlar. Müngüdü te'âyüdü rufu ile olur. 221, 260
- Tarikat-i Nakşibendiyyede** sülûk ve nisbete kavuşmak mümkündür 260
- Tarikat-i Nakşibendiyyede**, zikr edebilmek başlangıçta me'âde olur 199
- Tarikat-i Nakşibendiyyede** yüksek sesle zikr yapılmaz 199
- Tarikat-i Nakşibendiyyede** yol, insanın yedi latifesidir. İki si Âlem-i İbâdî olup beden ile nefsdür. Beşi Âlem-i emrîdendir. Önce Âlem-i emrîden geçilir 68, 116, 127, 199
- Tarikat-i Nakşibendiyyedeki** zikr, hazret-i Ebû Bekr-i Sıddîkdan gelmiştir 267
- Tarikat-i Nakşibendiyyenin** medhi 21, 22, 267
- Tarikat-i Nakşibendiyyenin** nisbeti, hiçbirşeye benzemiyen makâmıdır. Mânâ lûklar ile ilgileri yoktur 251
- Tarikat-i Nakşibendiyyenin** sonu, Vasl-ı uryânîdir ki, matlûba kavuşmak me'âmîdi kesilir 221, 297
- Tarikat-i Nakşibendiyyenin** sonundan kimse haber vermemiştir. Başlangıçta bildirmemişlerdir ki, sonu başlangıçta yerleşdirilmiştir 221
- Tarikat-i Nakşibendiyyenin** temeli sohbetdir ve muhabbetdir 61, 121, 260
- Tarikat-i Nakşibendiyyenin** temeli şerf'ate uymak ve mürşidi sevmektir 228, 296, 280
- Tarikat-i Nakşibendiyyeye** girmek, külâh ve elbise giymekle değildir. Namâz vermek ve yapmaktır 271
- Tarikat-i Nakşibendiyyeye** kayyûmiyyet cezbesi, Abdülhâlık-ı Conedavânî vâsıtası ile hazret-i Ebû Bekrden gelmiştir. Ma'yyet cezbesi ise Şah-i Nakşibendden «kaddesallahü teâlâ esrârehüm» başlamıştır 289
- Tasdik** demek, kalbin şübhesiz inanmasıdır. Bilmek, anlamak demek değildir 268
- Tasnif-i kitâb** eylemekden dahâ mühim işler vardır. Önce onları yapmalıdır 184
- Taylasanı**, ya'nî sarığın ucunu sol tarafa sarkıtmak iyidir demişler. Hâlbuki sırtın ortasına sarkıtmak sünnettir. Böyle diyenlerin bid'ati, sünneti yok etmektedir 186
- Te'ayyün-i evvel**, zuhûr-i vahdetdir. Zât-i teâlâ ondan ayrı değildir. Buna Tecellî-i zât demişler ise de, Tecellî-i şü'ûnîdir 221
- Te'ayyün-i imkânî**, insanın hakikati olan te'ayyün-ı vücûbînin zillidir 209
- Tebliğ-i zâhiriyyi** ve teblîg-i bâtınıyyi birlikte yapan çok kıymetlidir. Böyle kimse az bulunur 48, 276, 287
- Tecellî**, ikinci, üçüncü, dördüncü ve sonsuz mertebelerde görünmek demektir 251
- Tecellî-i berkiler** gelip geçici olup, şânların tecellisidir. Zâtın tecellisi değildir. Tecellî eden şân, sâlikin me'âde-i te'ayyünü olan ismin asllarından bir asldır. 74, 221
- Tecellî-i ef'âl** ve Tecellî-i sıfât, Tecellî-i zât olmaksızın vücûde gelemez. Çünkü, fi'ller ve sıfatlar, Zât-ı teâlâdan ayrılmaz. Bu tecellîler, fi'llerin ve sıfatların kendileri değil, zilleridir 266
- Tecellî-i sûrî**, kendini Hak bulmaktır. Ya'nî Hakkı kendi ile görür 277

Tecellî-i zât aralıksız olup anlatılamaz. Zevkle, vicdânla anlaşılır	21,	287
Tecellî-i zât, Peygamberlerin sonuncusuna mahsûsdur. Onun yanı sıra başka Peygamberlere ve Ona çok uyan bu ümmetin Evliyâsına da hâsıl olur. Başka Peygamberlerin ümmetlerine nasib olmaz. Bunun için bu ümmet, ümmetlerin hayrlısı olmuştur		248
Tecellî-i zâtla nefis, bütün latifelerden daha ileri gider		234
Tecellî-i zâtî perdesizdir		287
Tecellî-i zâtî Peygamberlerin sonuncusuna mahsûsdur. Başka Peygamberlere sıfatların tecellileri vardır. Peygamberlere sıfatların tecellisinde hâsıl olan yakînlık, Evliyâyâ zâtın tecellisinde hâsıl olmaz	287,	294
Tecellî-i zâtî zamanında nefis mutmeinne olup, Rabbinden râzî olur. Bu makâmda (Şerh-ı sadr) hâsıl olur		253
Tecelliler ve zuhûrlar matlûba kavuşmağı örten perdelerdir		221
Tecelliler ve zuhûrlar zillerde olur. Zillerden kurturunda tecelliler olmaz		302
Tecellilerde başka ma'nâlar da bulunursa, sıfatların tecellisidir. Başka ma'nâlar yoksa, Zâtın tecellileridir		221
Tefrika-i zâhir, çok zaman iyi olur. Bâtının tefrikası, ya'nî kalbi mahlûklara bağlamak hiç câiz değildir		221
Teheccüd nemâzını cemâ'atle kılmak mekrûhdur	131,	168
Tekâlif-i Şer'iyye, insanları sıkıntıya sokmak değildir. İnsanlara rahmetdir. Ni'metin şükrüdür		266
Tekellûf ve teammül, ya'nî kendini zorlamak tarîkatde olur. O iş devâmlı olmaz		60
Teklifât-ı Şer'iyyeyi güc ve sıkıntılı sanmak, nefsin kötülüğünden ve tabi'atin bozukluğundandır		289
Tekmil-i sinâ'at telâhuk-ı efkâr iledir		292
Telezzüz-i dünyâ ve telezzüz-i âhret		302
Terk-i dünyâ bu zamanda çok zordur. Hükmen terk etmek de büyük ni'mettir. Bu da yimekte, içmekte, giyinmekte ve meskende şeri'atden dışarıya taşmamakla olur		72
Terk-i dünyâ iki dürlüdür: Birincisi, mubâhların zarûret mikdârından fazlasını terkdir. Bu çok iyidir. İkincisi, harâmları ve şühelileri terk edip yalnız mubâhları kullanmaktır. Bu zamanda bu da iyidir		163
Terk-i dünyâ lâzımdır. Hakikaten terk edemiyen, hükmen terk etmelidir ki, âhretde kurtulabilsin		165
Terk-i hükmî demek, zekâtı şeri'atin gösterdiği yere seve seve vermek, komşu, akrabâ, fakir ve ödünce isteyen hakını gözetmek ve başkalarının hakkına saldırmamak ve malı zevk ve safâyâ, eğlenceye vermemektir		165
Terk-i hükmîyi de başaramıyan kimse münâfık sayılır. İmânın var demesi, âhretde ona fâide vermez		72
Tesbih okumak, tevbenin anahtarı ve hattâ özüdür		308
Tesbih, tehlil ve tahmid ile Cennet bağçelerine ağaç dikişiniz ..... hadisi		302
Tevbe yapabilmek, Hak teâlânın büyük ni'metidir		78
Teveccüh yapılması için kalb ile yalvarmak lâzımdır		157
Teveccühde, pîrin yanında olmakla, uzakda olmak farksızdır		262
Teveccüh-i pîr, müridin ihlâsı ve muhabbeti kadardır		128
Tevhid	111,	272,
		274

Tevhîdîn tarikatde ma'nâsı mâ-sivâyâ teveccühden, bağlanmaktan ve düşünmekden kalbi kurtarmaktır	111
Tevhîd-i şühûdî, mâ-sivâyı görmemek ve düşünmemektir. Tarikatde çok lâzımdır	43, 272
Tevhîd-i şühûdî sâliklerinin bu görüşleri zâhîrlerindedir. Bâtinları bir varlığa karşıdır	272
Tevhîd-i şühûdî ve tevhîd-i vücûdî tesavvuf yolunda hasıl olur. Nihayete varanlar bunlardan kurtulur	43, 291
Tevhîd-i vücûdî, mâ-sivâyı yok bilmektir. Akla ve gerfate uyandırmazdır	43, 272
Tevhîd-i vücûdî mâ-sivâyı yok bilmektir. Tarikatde lâzım değildir. Tevhîd-i vücûdîyi ilk açıklayan Muhyiddîn-i Arabîdir	272

U — Ü

Ulemâ-i din, dünyâ ni'metlerinden vaz geçmişlerdir. Şer'ati yaymaktan ve dîni kuvvetlendirmekten başka şey düşünmezler	53
Ulemâ-i dünyâ, dünyâ ni'metleri arkasında koşarlar. Bunlarla arkadaşlık etmek zararlıdır. Kötülükleri herkese buluştur	73
Ulemâ-i râsihîn, özü kabukla, hakikati sûretle birleştirmiştir	276
Ulemâ-i sü', insanları doğru yoldan sapdırmakta pek yamandırlar. Şeytâna iş bırakmıyorlar	53, 191, 213
Ulemânın bilgileri, Nübüvvet kaynağından alınmıştır. Tesavvufcuların ma'rifetleri keşf ve ilhâmdır	112
Ulemânın mürekkebi şehîdlerin kanından üstündür	194
Ulûm-i ri'yâziyye, mantık ve fen bilgilerini öğrenmek lâzımdır. Fekat bunları, şer'ati kuvvetlendirmek için öğrenmelidir. Dünyâlık için öğrenmek câiz değildir	73
Ulûl'azm Peygamberler, Resûlullaha ümmet olmak istemişlerdir	249
Urûclar ve zuhûrlar, mahlûkların hakikatlerinin sonuna kadardır	263
Umem-i sâbikanın nemâzları	79
Umem-i sâbıkaya her asrda bir nebî geldi	259
Ummet-i İbrâhimin üstünlüğü	251
Ummet-i Muhammed Cennete önce girecek	249
Ummet-i Mûsâ Cennete ikinci girecek	251

V

Vahdet-i vücûde inanmak sekirden ve muhabbetden ileri gelir. Âşık sevgilisinden başkasını görmez. Mahlûkları bir sevgilinin aynası sanır. Aynayı görmez. Mahbûbunu görür	290
Vahdet-i vücûde inananlar, zilli asıdan ayıramamışlardır	234
Vahşi, «radıyallahü anh» Veysel Karâniden çok yüksektir	58, 66, 202, 210
Vâkıât, rü'yâlar güvenilecek şey değildir. Uyanık iken ele geçen kıymetlidir	190, 273, 281
Vâkı'âtı ve ahvâli nâkıs olan şeyhlere söylememeli, onlar azı çok sanırlar	230
Vakt-i kalilde ve bu az fırsatta çok zikr ederek kalbi hastalıktan kurtarmak lâzımdır	166

Vakt çok kıymetlidir. Kıymetli şeyler için kullanmak lâzımdır. İşlerin en kıymetlisi, sâhibine hizmet etmektir	133
Vakt-i sebâbda, ya'nî gençlikde şer'iate uymak dünyâ ve âhiret ni'metlerinin en üstünüdür	146
Vâlidenin çocuğuna fâidesi olmadığı gün için hâzırlık yapmayana yazıklar olsun!	214
Vâlideynin hakları Allahü teâlânın rızasını kazanmak , yanında hiç kalır. Allahü teâlânın hakkı, bütün mahlûkların haklarından öncedir	127
Vallahü Basirun buyuruldu. Allahü teâlâ herşeyi gördüğü hâlde, çirkin işleri yaparlar. Aşağı bir kimsenin bile bu işleri gördüğünü bilseler, vaz geçerler. Yapmazlar. Bunlar, yâ Hak teâlânın görmesine inanmıyorlar, yâ-hud Onun görmesine kıymet vermiyorlar. İmânı olana ikisi de yakışmaz 73,	78
Vâris, ölünün mallarının hepsinden pay alır. Âlimler Peygamberlerin vârisleridir	268
Vebâ bulunan yerden kaçmak büyük günâhdır	299
Vebâ hastalığı bulunan bir yerden kaçmayıp, vefât eden kimse şehid olur	299
Veli birşeyde Peygamberlerden üstün olabilir. Fekat herşeyde üstünlük Peygamberlere mahsûsdur	192
Velilerden hiçbiri bir Peygamberin mertebesine varamaz	287
Velilerden hiçbiri Sahâbî mertebesine çıkamaz	107, 248
Velinin aşağı dönmesi çok olunca, kemâli de çok olur	216, 272
Veysel - Karâninin kalbi çok yakındı. Fekat bedeni yaklaşmadığından Sahâbenin en aşağı derecede olanının mertebesine varamadı	222
Veysel-Karânî Sahâbeden hiçbirinin mertebesine varamadı	270
Veysel-Karânî Tâbi'inin en üstünü iken Eshâb-ı kirâmın en aşağıda olanının mertebesine varamadı	59, 120, 207
Vilâyet beş derecedir. Her biri beş latifeden birinin vilâyetidir. Her derece bir peygamberin vilâyetinin bir parçasıdır. Birinci derece Âdem aleyhisselâmın, ikinci derece İbrâhim ve Nûh aleyhisselâmın, üçüncü derece Mûsâ aleyhisselâmın, dördüncü derece İsâ aleyhisselâmın, beşinci derece Muhammed aleyhisselâmın vilâyetindedir	260
Vilâyet, düşünce ile, fen bilgileri ile anlaşılabilir	198
Vilâyet, Fenâ ve Bekâ ni'metlerini kazanmak demektir	97, 135, 216
Vilâyet, kurb-i ilâhî demektir. Mâ-sivâyı unuttuktan sonra ihsân edilir	302
Vilâyet mertebelerinin sonu, (Abdiyyet) ya'nî kulluk makâmıdır. Bu makâmın üstünde birşey yoktur	30, 285
Vilâyet üç dürlüdür. Vilâyet-i sugrâ, Vilâyet-i kübrâ, Vilâyet-i ulyâ'dır	260
Vilâyet, yâ husûsîdir veyâ umûmidir. Vilâyet-i hâssa, Vilâyet-i Muhammediyedir	135
Vilâyet, yalnız kalbin ve rûhun Fenâsı ile hâsıl olabilir. Lâkin bunların Fenâsı için bütün latifelerin de Fenâ bulması lâzımdır	135
Vilâyet ya'nî evliyâlık, Allahü teâlâyâ yakın olmak demektir. Bu ise zillere yakınlıktır	302
Vilâyetde dünyâyı da, âhireti de unutmak lâzımdır. Peygamberlik yolunda âhirete sarılmak iyidir	302
Vilâyetde Fenâ lâzımdır. Fenâ, Mâ-sivâyı, ya'nî mahlûkları unutmak demektir	306
Vilâyetde ilm şart değildir. Velinin kendi vilâyetini bilmemesi kusûr değildir	216
Vilâyetde insanlık sıfatlarını, Nübüvvetde ise, sıfatların çirkin şeylere bağlanmasını yok etmek lâzımdır	302

Vilâyetde kerâmet göstermek şart değildir	107,	292
Vilâyetde teveccüh Hakkadır. Nübüvvetde teveccüh hem Hakka, hem de hal- kadır. Bu iki teveccüh birbirine mâni' olmaz	95, 108, 260,	272
Vilâyet-i Enbiyâ dahi olsa, Nübüvvetin kemâlâtı yanında hiç kalır. Bu ke- mâller, çalışmakla olmayıp, ancak ihsan iledir. Bu makâm Resüllere mah- sûsdur. Bu makâmdan sonraki ihsanlar, ancak muhabbetle olur. Burada da muhibbiyyet ve mahbûbiyyet dereceleri vardır	260,	301
Vilâyet-i hâssa-i Muhammediyye, şânın zilline kadıdır		287
Vilâyet-i kübrâ, isimlerin ve sıfatların, zillerini Seyr-i fillah ile geçtikten sonra başlar. Ismlerde, sıfatlarda ve şü'ünlarda seyr ederek biter. Böylece beş latifenin seyri temâm olur		260
Vilâyet-i Muhammedi geri alınmaz. Başka vilâyetler elden gidebilir		287
Vilâyet-i Muhammediyye ahfâ latifesindedir		129
Vilâyet-i Muhammediyyede, bütün Peygamberlerin vilâyetleri vardır. Onlar- dan birinin vilâyetine kavuşmak, bu Vilâyet-i hâssanın bir parçasına ka- vuşmaktır		77
Vilâyet-i sugrâ, Âlem-i kebirdeki latifeleri geçtikten sonra başlar. Bu beş latifenin aslları olan zilleri Seyr-i fillah ile geçmekle biter		260
Vilâyet-i sugrâ, Vilâyet-i Evliyâdır. Vilâyet-i kübrâ, Vilâyet-i Enbiyâdır		260
Vilâyet-i ulyâ, Vilâyet-i mele-i a'lâdır. Bâtın ismine bağlıdır		260
Vilâyeti birinci dereceden olan bir nebinin vilâyeti dahi, en yüksek dereceden olan bir velinin vilâyetinden çok üstündür		260
Vilâyetin dereceleri temâm olup, nihâyete vardıkdan sonra keşf ve ihbâm ile hâsıl olan bilgiler, Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdiklerine tam uygundur		286
Vilâyetin yarısı yükselmek, yarısı geriye inmektir. Vilâyeti yalnız yükselmek sana, geri dönmeğe Nübüvvet Kemâlâtı demek doğru değildir		301
Vilâyetlerin birbirlerinden üstünlüğü, latifelerin üstünlük sırasına bağlı de- ğildir. Asla yakınlık ve uzaklık bakımındandır. Kalb latifesinde olan veli, asla dahâ yakın olmakla, ahfâ sâhibinden dahâ üstün olabilir		260
Vilâyetlerin ve Kemâlât-i Nübüvvetin üstünde, Kemâlât-i İbrâhim, dahâ sonra Kemâlât-i Muhammed vardır		260
Vitr nemâzını gece yarısından sonra kılmak müstehabdır		29
Vücûd, her hayrın ve kemâlin kaynağıdır. Adem, her şerrin ve aşağılığın baş- langıcıdır		234
Vücûd, var olmak demektir. Hak teâlânın hakikati vücûddur demek, Ehl-i sünnete uygun değildir		126
Vücûd-i ilâhîden bir ışık, ilm sıfatındaki mahiyetler üzerine düşerek, vücûd-i zillî ile hâricde var olmuşlardır		234
Vücûd-i zillî mahlûkların varlığının başlangıcıdır		234
Vüsûl, kavuşmaktır. İsâl kavuşdurmadır. Birbirlerinden çok başkadırlar		302
Vüsûl mertebeleri sonsuzdur dedikleri, tecelliyât-ı zâtiyye içindir. Sıfatların tecellisi sonsuz değildir		260
Vüsûl, Nübüvvet mertebesinde olur. Husûl Vilâyet makâmında olur		302
Vüsûlde ihtiyâr, genç, kadın, çocuk ve ölümler müsâvîdirler. Yalnız edebi gö- zetmek şarttır	200,	260

Yâd-i dâşt, zikrin ve huzûrun kalbe yerleşmesine derler	285
Yâd-i dâşt, isimler, sıfatlar, şü'ûn ve i'tibârları araya almayan tecellî-i zâtî olup, dâimdir	27, 151, 190
Yâd-i gird, her ân Zât-i teâlâya müteveccih olmaya çalışmaktır ki, tarikatde olur. Yâd-i dâşt hakikatdir	60
Ya'kûb-i Çerhî hem hâce Alâ'üddînî, hem de Şâh-i Nakşibendîn mürididir ...	119
Yatsı nemâzını gece yarısına kadar kılmak mubâhdır. Gece yarısından sonraya bırakmak tahrimen mekrûhdur	29
Ye's, acz ve cehâlet, sülûkûn sonunda hâsıl olur. Yerâhül mü'minûne	266, 286
Yetmişiki fırkanın doğru yoldan ayrılmasına sebep olanlar, tarikatde yolda kalıp şaşırانlardır	220
Yetmişiki bozuk fırkanın şefleri, kötü âlimlerdi	47
Yetmişüç fırkadan herbiri doğru yolda olduğunu, şer'iate uyduğunu, Cennete gideceklerini söylemektedir	80
Yezîd, Eshâbdan değildir. Onun işlediği cinâyetli hiçbir kâfir yapmamıştır. Ehl-i sünnet âlimlerinden çoğunun ona la'net etmemesi, onu sevdikleri için değildir. Belki tevbe ve istigfâr edeceğini gözetdikleri içindir	54
Yezîde, Ebû Cehle ve kâfirlere sövmek ve la'net etmek, ibâdet değildir	251
Yezîdîn kâfir olmasında ihtiyât olunarak susulmalıdır	266
Yûsûf aleyhisselâmı satın almak isteyenler arasında bir koca karı da vardı. İpliği ile pazara gelmiştir	47

Z

Zâhid, dünyâya gönül bağlamadığı için, insanların en akllısıdır	50, 215
Zâhirde mübtedî ve müntehî birbirinden başka değildir	287
Zâhirin gafleti, doğru niyyetle olursa zikrdır	295
(Zâkirleri ve onlarla birlikde olanları Hak teâlâ magfiret buyurdu) hadîsi ...	203
Zarar ihtimâli ile çok fâideler terk olunur	313
Zât-i ilâhîde mertebeler düşünmek, felsefecilerin sözlerine benzer. Keşfleri doğru olan Evliyâ Zât-i ilâhiyi tâm basit bilirler. Ayrılık gayrılık isimlerde olur, derler	125
Zât-i ilâhiye muvâtât ile söylenir, İstikâk ile söylenmez. Meselâ, Zât-i ilâhî ilmdir denir, âlimdir, denmez	234
Zât-i ilâhînin arada isimler olmadan, mahlûklarla hiç ilişiği yokdur	208
Zeheb ve fîdda kadınlara süslenmek için câizdir. Altını ve gümüşü kadınların da kullanması harâmıdır	168
Zekât niyyeti ile bir kuruş vermek, dağlar kadar altını hayrlara, iyiliklere vermekden kat kat dahâ sevâbdır	29
Zekâtı kolayca vermek için, bir senede fakirlere vereceği malı, zekât niyyeti ile ayırmalı, bundan dilediği zamanlarda, dilediği fakirlere vermelidir. Ayırırken niyyet etmek yetişir	73
Zeman, Allahü teâlânın zâtında ve sıfatlarında yokdur	296
Zenân ve çocukları Allahü teâlâya emânet etmelidir	138
Zenânın zînetleri olan altın ve gümüş dahî erkeklerin istifâdesi içindir	191

Zevkde, vecdde bedenin de payı vardır. Zevksizlik, dahâ çok rûhda olur	250
Zıl, bir şeyin ikinci, üçüncü, ... mertebelerde görünmesidir. Karşılıklı aynalarda görünmek gibidir	231
Zıl demek, Allahü teâlânın varlığının aşağı mertebelerde görülmesidir. Her mertebede Allahü teâlâyâ vücûd denilebilir. Vekât mevcûd denilemez. Bununla berâber, Allahü teâlâ vücûd değildir	234
Zıl olmak ve mazhar olmak bakımından varlık çoktur. Varlık bir olup, başkaları evhâm ve hayâldir demek yanlışdır. Eski Yunan telâfütçülerinden sofistâflerin sözüdür	125
Zıkr, Allahü teâlânın ismi ile yapılırken, isimler ve sıfatlar düşünülür, hayâl ve mevâcid hâsıl olur	261
Zıkrde ahfâ latifesi de zikre başlarsa, zikri bırakmalı, kalbe teveccüh etmelidir	117
Zıkr gafleti gidermekdir. İnsanın zâhiri, başda da, sonra da zikre muhtacdır	212
Zıkr lâzımdır. Zıkrsız olamaz	93, 166, 212
Zıkrî yüksek sesle yapmak yasaktır	266
Zıkrî o kadar çok yapmalıdır ki, farzlardan ve müekked sünnetlerden başka hiçbirşey yapmamalıdır. Hattâ başlangıçta nâfile ibâdetleri yapmamalıdır	93
Zıkr ile Allahü teâlânın sıfatlarını düşünmek ile vakt geçirmelidir. Selâdet-i ebediyye bunlarla kazanılır	206
Zıkr, kelime-i tevhîd ile o kadar çok olmalıdır ki, Fenâ hâsıl ola	240
Zıkrin fâideli olması için şerî'ate uymak lâzımdır	199
Zıkrin fâideleri	92
Zıkr-i nefy ve isbat, (Lâ ilâhe illallah) demektir. (Lâ) derken, akla, hayâle, düşünceye gelen herşey yok edilmelidir	173
Zıkr-i nefy ve isbât kalbi temizlemekte çok kuvvetlidir	52
Zıkr-i zâtda isimleri ve sıfatları düşünmemelidir. Hayrete, ya'nî anlamıyacağını anlayıncaya kadar zikre devâm etmelidir	264
Zıkr-i zât ve zıkr-i nefy ve isbâtdan herbirine uygun başka zamanlar vardır	241
Zıkr-i zât için, dil damağa yapışdırılır. Yürek denilen et parçası düşünülür. Kalb latifesi oradadır. Hayâl ile orada (Allah, Allah) denir. Yüreğin şekli düşünülmez. Allah derken hiçbir sıfatı düşünülmez. Nasıl olduğu anlaşılamiyan zât düşünülür. Nefes alıp vermek düşünülmez	190, 203
Zıkr yapmak, şerî'ate uymağı kolaylaştırır ve nefs-i emmârenin kötü isteklerini azaltır	275
Zuhûr-i şey, o şeyin hakikatının karşısında olur	234

Mektûb		Mektûb		
No.	Kendisine yazılan	Sahife No.	No. Kendisine yazılan	Sahife No.
	Mektûbat Tercemesi		42	»
	Önsözü	3 — 4	43	Seyyid şeyh Ferid
1	Bâki-billah Hazretleri	5 — 7	44	»
2	»	7 — 9	45	»
3	»	9	46	»
4	»	10 — 11	47	»
5	»	11 — 12	48	»
6	»	12 — 14	49	»
7	»	14 — 16	50	»
8	»	16 — 18	51	»
9	»	18 — 20	52	»
10	»	20 — 21	53	»
11	»	21 — 26	54	»
12	»	26 — 27	55	Şeyh Abdülvehhâb
13	»	27 — 28	56	»
14	»	28 — 30	57	Şeyh Muhammed Yû-
15	»	30 — 32		süf .....
16	»	32 — 34	58	Seyyid Mahmûd
17	»	34	59	»
18	»	34 — 39	60	»
19	»	39	61	»
20	»	39 — 40	62	Mirzâ Hüsâmeddin
21	Şeyh Muhammed Mek-		63	Seyyid şeyh Ferid
	ki bin Mûsâ	40 — 41	64	»
22	Şeyh Abdülmecid bin		65	Hân-ı a'zâm
	şeyh Muhammed	42 — 44	66	»
23	Hân-i Hânân	44 — 46	67	»
24	Kılınc Hân	46 — 48	68	»
25	Hâce Cihân	48	69	»
26	Hâce Muhammed	48 — 50	70	»
27	Hâce Ammek	50 — 51	71	Mirzâ Dârâb
28	»	51 — 52	72	Hâce Cihân .....
29	Şeyh Nizâmeddin	52 — 55	73	Kılıcullah .....
30	»	55 — 59	74	Mirzâ Bedî'uz-zemân
31	Şeyh Sofi	59 — 63	75	»
32	Mirzâ Hüsâmeddin	63 — 66	76	Kılınc Hân .....
33	Hâce Muhammed Lâ-		77	Cebbâri Hân .....
	horî	66 — 68	78	»
34	»	68 — 71	79	»
35	»	71 — 72	80	Mirzâ Fethullah
36	Hâce Muhammed Lâ-		81	Lâlâ beğ .....
	horî	72 — 73	82	İskender Hân-ı Lodi
37	Muhammed Çetri	73 — 74	83	Behâdır Hân .....
38	»	74 — 77	84	Ahmed-i Kâdiri .....
39	»	77 — 78	85	Mirzâ Fethullah .....
40	»	78 —	86	Perkene Hâkimlerine
41	Şeyh Derviş	78 — 81	87	Pehlûvân Mahmud

Mektûb		Mektûb		Mektûb	
No.	Kendisine yazılan	Sahife No.	No.	Kendisine yazılan	Sahife No.
88	» »	155 — 156	131	Hâce Muhammed Eşref-i Kabîlî	198 — 200
89	Mirzâ Ali Cân	156 — 156	132	Molla Muhammed Sıddık-ı Bedaîşî	200 — 201
90	Hâce Kâsım	157 — 157	133	» »	201 — 201
91	Şeyh Kebîr	158 — 158	134	» »	201 — 202
92	» »	158 — 159	135	» »	202 — 203
93	İskender Hân	159 — 160	136	» »	203 — 203
94	Hızır Hân	160 — 160	137	Hâce Hıdır	204 — 204
95	Ahmed-i Necvâre	160 — 162	138	Şeyh Behâeddîn	204 — 204
96	Muhammed Şerîf	163 — 164	139	Cafer Tehânî	206 — 206
97	Şeyh Dervîş	164 — 166	140	Muhammed Ma'sum-ı Kabîlî	206 — 207
98	Abdülkâdir	166 — 168	141	Muhammed Kılıç	207 — 207
99	Hasen-i Kışmîrî	168 — 171	142	Molla Abdülgafûr-ı Semerkandî	207 — 208
100	» »	171 — 173	143	Molla Şemseddîn Hâfız Mahmûd	208 — 209
101	» »	173 — 173	144	Abdürrahîm Müftî	209 — 210
102	Molla Muzaffer	173 — 175	145	Şerefeddîn-i Bedaîşî	210 — 211
103	Seyyid şeyh Ferîd	175 — 176	146	Muhammed Eşref	211 — 212
104	Perkene Kâdîları	176 — 176	147	Molla Sâdik-ı Kabîlî	212 —
105	Abdülkâdir	176 — 177	148	» » »	212 — 213
106	Sâdik-ı Kışmîrî	177 — 178	149	Muhammed Kâsım	213 —
107	» »	178 — 181	150	Mü'min-i Belhî	213 — 214
108	Meyân Ahmed	181 — 182	151	Seyyid şeyh Ferîd	214 — 215
109	Hakîm Sadr	182 — 183	152	Şeyh Müzzemmil	215 — 216
110	Şeyh Sadreddîn	183 — 183	153	» »	216 — 217
111	Hamîd-i Sünbülî	184 — 184	154	» »	217 — 218
112	Şeyh Abdülcelîl	184 — 185	155	» »	218 —
113	Cemâleddîn Hüseyin	185 — 186	156	» »	218 — 220
114	Sofi Kurbân	186 — 187	157	Hakîm Abdülvehhâb	218 — 220
115	Abdülhak-ı Dehlevî	187 — 188	158	Hamîd-i Bingâlî	220 —
116	— Molla Abdülvâhid	188 — 188	159	Şerefeddîn Hüseyin-i Bedaîşî	220 — 221
117	Molla yâr Muhammed Kadîm-i Bedaîşî	188 — 189	160	Yâr Muhammed Cedîd-i Bedaîşî	221 — 221
118	Molla Kâsım Ali Bedaîşî	189 —	161	Molla Sâlih-i Bedaîşî	225 — 225
119	Muhammed Nu'mân	189 — 190	162	Hâce Muhammed Sıddık-ı Bedaîşî	226 — 227
120	» »	190 — 191	163	Seyyid şeyh Ferîd	227 — 231
121	» »	191 — 192	164	Hâfız Behâeddîn	231 — 233
122	Tâhir-i Bedaîşî	192 — 192	165	Seyyid şeyh Ferîd	233 — 235
123	» »	192 — 193	166	Muhammed Emîn	235 —
124	» »	193 — 193	167	Herdîrâm-ı Hind	236 — 237
125	Mîr Sâlih	193 — 195	168	Hâce İmkenegî	237 — 239
126	» »	195 — 196	169	Şeyh Abdüssamed	239 — 240
127	Molla Safer Ahmed-i Rûmî	196 — 197			
128	Hâce Mukîm	197 — 197			
129	Seyyid Nizâm	197 — 198			
130	Cemâleddîn	198 — 198			

Mektûb		Mektûb		
No.	Kendisine yazılan	Sahife No.	No. Kendisine yazılan	Sahife No.
170	Şeyh Nûr	240 —	206 Abdül Gafûr-i Semer-	
171	Molla Tâhir Bedahşî	241 — 242	kandî	277 — 278
172	Şeyh Bedî'uddin	242 — 243	207 Mirzâ Hüsâmeddin	278 — 279
173	Muhammed Nu'mân	243 — 245	208 Muhammed Sâdik	279 — 281
174	Hâce Muhammed Eş-		209 Muhammed Nu'mân-i	
	ref-i Kâbili	246 —	Bedahşî	281 — 285
175	Hâfız Mahmûd	246 — 247	210 Şekib-i Isfehânî	285 — 289
176	Muhammed Sıddik	247 — 248	211 Yâr Muhammed Ka-	
177	Cemâleddin Hüseyin-i		dâm-i Bedahşî	289 — 290
	Bedahşî	248 —	212 Muhammed Sıddik-i	
178	Mirzâ Muzaffer	248 — 249	Bedahşî	290 — 291
179	Mir Abdüllah	249 —	213 Seyyid şeyh Ferid	291 — 292
180	Hâce Ebül-Kâsım	249 — 250	214 Hân-i Hânân	292 — 293
181	Muhammed Sâdik	251 — 252	215 Mirzâ Dârâb	293 — 294
182	Molla Sâlih-i Külâbî	252 —	216 Mirzâ Hüsâmeddin	294 — 296
183	Molla Ma'sûm-i Kâbilî	252 — 253	217 Molla Tâhir-i Bedahşî	296 — 300
184	Kılincullah	253 —	218 Molla Dâvûd	300 — 301
185	Mensûr-i Arab	254 —	219 Mirzâ Ebrec	301 — 302
186	Hâce Abdürrahman	254 — 256	220 Şeyh Hamid-i Bin-	
187	Hâce Muhammed Eş-		gali	302 — 305
	ref-i Kâbili	256 —	221 Hüseyin-i Mankpûrî	305 — 312
188	Muhammed Sıddik	256 — 257	222 Hâce Muhammed Eş-	
189	Şerefeddin Hüseyin-i		ref-i Kâbilî	312 — 313
	Bedahşî	257 —	223 Cemâleddin Hüseyin	314 —
190	Mir Muhammed Nu'-		224 Mir Muhammed Nu'-	
	mânın çocuğuna	258 — 259	mân-i Bedahşî	314 — 316
191	Hân-i Hânân	259 — 260	225 Molla Tâhir-i Lâhorî	316 — 317
192	Şeyh Bedî'uddin-i Se-		226 Meyân Şeyh Mevdûd	317 —
	hârenpûrî	261 —	227 Molla Tâhir-i Lâhorî	318 — 319
193	Seyyid şeyh Ferid	261 — 264	228 Muhammed Nu'mân	319
194	Mir Sadr-i Cihân	265 —	229 Mirzâ Hüsâmeddin-i	
195	» » »	265 — 266	Ahmed	319 — 321
196	Mensûr	267 — 267	230 Şeyh Yûsûf-i Berkî	321 — 322
197	Pehlûvân Mahmûd	268 —	231 Muhammed Nu'mân	322 — 323
198	Hân-i Hânân	269 —	232 Hân-i Hânân	323 — 324
199	Molla Muhammed		233 Seyyid şeyh Ferid	324 — 325
	Emin-i Kâbilî	269 — 270	234 Şeyh Muhammed Sâ-	
200	Şekib-i Isfehânî	270 — 272	dık	325 — 335
201	Küçük beğ Hisârî	273 —	235 Abdülgafûr-i Semer-	
202	Mirzâ Fethullah-i Ha-		kandî	335 —
	kîm	273 — 274	236 Muhammed Sâdik	335 — 336
203	Molla Hüseyin	275 — 276	237 Muhammed Tâlib	336 — 337
204	Mir Muhammed Nu'-		238 Mir Muhammed Nu'-	
	mân-i Bedahşî	276 —	mân-i Bedahşî	338 —
205	Hâce Muhammed Eş-		239 Ahmed-i Berkî	339 — 340
	ref-i Kâbilî	277 —	240 Şeyh Yûsûf-i Berkî	340 —

Mektûb

No. Kendisine yazılan

Mektûb

Sahife No. No. Kendisine yazılan

Sahife No.

241	Mevlânâ Muhammed Sâlih	341 ---	272	Mîr Seyyid Muhibbul- lah	439 --- 452
242	Molla Bed'uddin	341 --- 342	273	Mirzâ Hüsâmeddin Ahmed	452 --- 455
243	Molla Eyyûb	342 --- 344	274	Şeyh Yûsûf-i Berki	455 --- 456
244	Molla Muhammed Sâ- lih-i Külâbî	344 ---	275	Molla Ahmed-i Berki	457 --- 458
245	Seyyid Enbiyâ	344 --- 346	276	Şeyh Bed'uddin	458 --- 462
246	Mîr Muhammed Nu'- mân-i Bedahşi	346 --- 347	277	Molla Abdülhayy	462 --- 464
247	Mirzâ Hüsâmeddin Ahmed	347 ---	278	Molla Abdülkerim	464 --- 466
248	» » »	347 --- 349	279	Molla Hasen-i Kışmîrî	466 --- 467
249	Mirzâ Dârâb	349 --- 350	280	Hâfîz Mahmûd	467 --- 478
250	Molla Ahmed-i Berki	350 --- 351	281	Muhammed Nu'man	468 --- 469
251	Mevlânâ Muhammed Eşref	351 --- 359	282	Bed'uz-zemân	469 --- 470
252	Şeyh Bed'uddin	359 ---	283	Sofi Kurbân	470 --- 471
253	Şeyh İdris-i Sâmânî	359 --- 361	284	Abdülkâdir-i Enbâlî	471 --- 477
254	Molla Ahmed-i Berki	361 ---	285	Seyyid Muhibbullah	477 --- 483
255	Molla Muhammed Tâ- hur-i Lâhorî	362 ---	286	Mevlânâ Emânullah	483 --- 500
256	Mevân şeyh Bed'ud- din	362 --- 365	287	Gulâm Muhammed	500 --- 502
257	Mîr Muhammed Nu'- mân-i Bedahşi	365 --- 366	288	Seyyid Enbiyâ-i Mank- pûrî	502 --- 508
258	Şerif Hân	367 ---	289	Mevlânâ Bedreddin	508 --- 520
259	Muhammed Sa'id	367 --- 371	290	Muhammed Hâşim	520 --- 525
260	Muhammed Sâdik	371 --- 390	291	Mevlânâ Abdülhayy	525 --- 528
261	Mîr Muhammed Nu'- mân-i Bedahşi	390 --- 393	292	Şeyh Abdülhamîd-i Bingâlî	528 --- 532
262	Mevlânâ Muhib-i Alî	393 ---	293	Şeyh Muhammed Çit- rî	532 --- 538
263	Mevân şeyh Tâc	393 --- 395	294	Muhammed Ma'sûm	538 --- 540
264	Seyyid Bâkır-ı Saren- pûrî	395 --- 396	295	Hâcî Yûsûf-i Keşmîrî	540 --- 541
265	Şeyh Abdülhâk-ı Be- devânî	396 --- 398	296	Hâce Muhammed Sa'- id	541 --- 543
266	Hâce Ubeydullah ve Abdullah	398 --- 434	297	Mevlânâ Bedreddin	543 ---
267	Mirzâ Hüsâmeddin Ahmed	434 --- 435	298	Mîr sey yid Muhibbul- lah-i Mankpûrî	543 --- 544
268	Hân-i Hânân	435 --- 437	299	Şeyh Ferîd-i Rahbolî	544 --- 546
269	Mürtezâ Hân	437 --- 438	300	Muhammed Ma'sûm	546 --- 548
270	Şeyh Nûr Muhammed	438 ---	301	Mevlânâ Emânullah	548 --- 553
271	Şeyh Hasen-i Berki	438 --- 439	302	Muhammed Ma'sûm	553 --- 554
			303	Müezzîn hâcî Yûstîf	554 --- 556
			304	Mevlânâ Abdülhayy	556 --- 558
			305	Seyyid Muhibbullah	558 --- 560
			306	Mevlânâ Sâlih	560 --- 561
			307	Mevlânâ Abdülvâhid-i Lâhorî	

Mektûb		Arıza	
No.	Kendisine yazılan	Sahife No.	No.
08	Feydullah-i Pâni Pütî	561 — 562	1 Muhammed Sâdık .....
09	Hâce Muhammed Fir- keti	562 — 563	2 » » 3 » »
10	Mevlânâ Muhammed Hâşim-i Keşmî	564 — 565	
11	Muhammed Sa'id	566 — 567	
12	Mir Muhammed Nu'- mân-i Bedahşi	567 — 571	
13	Hâce Muhammed Hâ- şim	572 — 579	

HÜSEYN HİLMİ IŞIK'IN BASILMIŞ ESERLERİ

Türkçe

	Fiati
1 — ALDANMIYALIM 160 sahife, onuncu baskı, 1975	6
2 — BÜYÜK MIZRAKLI İLMİHÂL 192 sahife, onuncu baskı, 1975	5.—
3 — DİN ADAMININ DİN DÜŞMANLIĞI 120 sahife, altıncı baskı, 1975	5.—
4 — DİNDE REFORMCULAR 272 sahife, dokuzuncu baskı, 1975	10.—
5 — EHL-İ SÜNNET YOLU 88 sahife, onbeşinci baskı, 1975	4.—
6 — ESHÂB-I KİRÂM 224 sahife, yedinci baskı, 1975	12.50
7 — HUCRET-ÜL-İSLÂM İLMİHÂLİ 222 sahife, onbeşinci baskı, 1975	6.—
8 — İMÂN VE İSLÂM 104 sahife, onsekizinci baskı, 1975	5.—
9 — İSLÂMA HİZMET 238 sahife, dördüncü baskı, 1975	4.—
10 — İSLÂMDA İLK FİTNE 64 sahife, onüçüncü baskı, 1975	4.—
11 — İSLÂMİN İÇ DÜŞMANLARI 80 sahife, yedinci baskı, 1975	4.—
12 — KİYÂMET VE ÂHİRET 128 sahife, dokuzuncu baskı, 1975	3.50
13 — MEKTÛBÂT 628 sahife, beşinci baskı, 1975	30.—
14 — MÜSLİMÂNLARIN İKİ GÖZBEBEĞİ (Hazret-i Ebû Bekr ve Hazret-i Ömer) 96 sahife, dördüncü baskı, 1975	4.—
15 — SE'ÂDET-İ EBEDİYYE (Tam İlmihâl), üç kısım bir arada, 1044 sahife, ikinci hamur kâğıd, bez cildli, onüçüncü baskı, 1975	50.—
16 — VEHHÂBİYE NASİHAT 272 sahife, yedinci baskı, 1975	10.—
17 — YÜZKARASI 16 sahife, altıncı baskı, 1975	1.—

Siparişleriniz posta ile ödemeli gönderilir, tenzilât yapılır.

ADRES : IŞIK KİTÂBEVİ, Dârüşşefeka Caddesi No : 72
P. K. 35, Fatih — İstanbul
Telefon : 21 82 27

- ENGLISH**
1 —	ENDLESS BLISS, FIRST FASCICLE	10.— TL.
	168 pages, 3rd ed., 1975	
2 —	ENDLESS BLISS, SECOND FASCICLE	10.—
	192 pages, 2nd ed., 1975	
3 —	ENDLESS BLISS, THIRD FASCICLE	10.—
	176 pages, 1st ed., 1975	
4 —	THE RELIGION REFORMERS IN ISLAM	10.—
	240 pages, 2nd ed., 1974	
5 —	THE SUNNI PATH	5.—
	80 pages, 4th ed., 1975	
6 —	ANSWER TO A UNIVERSITY STUDENT	1.—
	20 pages, 1st ed., 1971	
7 —	BELIEF AND ISLAM	5.—
	100 pages, 5th ed., 1975	
8 —	ANSWER TO AN ENEMY OF ISLAM	5.—
	128 pages, 1st ed., 1975	
9 —	ADVICE FOR THE WAHHABI	10.—
	1st ed., 1975	

- FRENCH**
1 —	LA VOIE DE EHL-I SUNNET	5.—
	68 pages, 1st ed., 1974	
2 —	FOI ET ISLAM	4.—
	96 pages, 3rd ed., 1974	

- GERMAN**
1 —	DER WEG DER AHL-I SUNNA	5.—
	96 pages, 1st ed., 1975	
2 —	GLAUBE UND ISLAM	2.—
	88 pages, 2nd ed., 1973	